

aúgen-anona-anon-aimma

Genesis 12-22 and The New Testament in the Usarufa Language
of Papua New Guinea

aúgen-anona-anon-aimma
Genesis 12-22 and The New Testament in the Usarufa
Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Buk Stat long tokples
Usarufa

copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Usarufa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 28 Dec 2024 from source files dated 31 Aug 2023

0cfecb85-a1ae-5e2f-a3f0-4c221d1d6c84

Contents

Máátiyu	1
Mááki	101
Arúke	151
Yóáane	257
nôrabi urááqtaba (Apótoro)	327
Arómani	424
1 Korítiani	464
2 Korítiani	506
Karétiiani	533
Ipítiani	547
Pirípiani	561
Koráátiani	571
1 Tetaróniani	581
2 Tetaróniani	589
1 Tímoti	594
2 Tímoti	605
Tááítati	613
Pírímoni	618
Íbaru	621
Yêmiti	653
1 Pítaa	663
2 Pítaa	676
1 Yóáane	683
2 Yóáane	693
3 Yóáane	695
Yúti	697
Arébárétiani	701

Máátiyu

Ítuma yauwéqma tiwirai-nákóni títaubikoni anáábútáátî yíwîqa

1 maannáma Ítuma yauwéqmataa tiwirai-nákóni anáábútááe. Ítuma minná Tébitin-annabikene ániibo Tébitima minná Áabaraan-annabikene.

2 Áabaraama minná Ááítekimma aboáé. ániibo Ááítekima Yáakobomma aboáé. ániibo Yáakoboma Yútaamma weni ábâqawaayugaraqa yeqtí yiboáé.

3 Yútaama Pérêtiyaa Téraati yiboámíye. ániibo yinóama Táámaae. ániibo Pérêtima Étaronimma aboáé. ániibo Étaronima Aráámma aboáé.

4 ániibo Arááma Aammínataamma aboáé. ániibo Aammínataama Náátonimma aboáé. ániibo Náátonima Tárámonimma aboáé.

5 ániibo Tárámonima Bóáatima aboáé. anóama Aréaabiq. ániibo Bóáatima Óbétimma aboáé. ániibo anóama Arútie. ániibo Óbétima Yétimma aboáé.

6 ániibo Yétima Tébitimma aboáé. Tébiti kínima máqte-marukaq yabíkái-kawaanare.

ániibo Tébitima Tórómónimma aboáé. anóama naayóbáqa Yúrááiaama ánáakoma máqe-uraimanibo Tébiti moyámmá yabítiráine.

7 ániibo Tórómónima Aréábóamma aboáé. ániibo Aréábóama Abááiyaamma aboáé. ániibo Abááiyaa Étaamma aboáé.

8 ániibo Étaama Yeótabatimma aboáé. ániibo Yeótabatima Yóraamma aboáé. ániibo Yóraama Utááíamma aboáé.

9 ániibo Utááíaa Yótáámma aboáé. ániibo Yótááma Éaatimma aboáé. ániibo Yótááma Étékááiyamma aboáé.

10 ániibo Étékááíya Manáátaamma aboáé. ániibo Manáátaa Émonimma aboáé. ániibo Émonima Yótááíamma aboáé.

11 ániibo Yótááíaa Yekóniyaa aboágáráq ábâqawaayugaraqa yeqtí yiboábóana mi-kánáábíma Ítiráaeo-wayukama Bébírôniq móma ánná urááe.

12 yemá Bébírôniq móma ánná owana Yekóniyaa Téyaatiomma aboámá máqe-uraiye. Téyaatio Térúbabeomma aboáé.

13 ániibo Térúbabema Áábiutimma aboáé. ániibo Áábiutima Irááíakimma aboáé. ániibo Irááíakima Étomma aboáé.

14 ániibo Étoma Tétokimma aboáé. ániibo Tétokima Ékimma aboáé. ániibo Ékima Éríútimma aboáé.

15 ániibo Éríútima Éríétaamma aboáé. ániibo Éríétaama Máátaanimma aboáé. ániibo Máátaanima Yáakobomma aboáé.

16 ániibo Yáakoboma Yótêbimma aboáé. ániibo Yótêbima Máriaamma awaikóe. ániibo Máriaama Ítumma marákáraye.

miráitata yemá Metáíya yauwéqmataa tiwiraí-naré téta áwîqa kéyaae.

17 miráitata Áabaraani máqten-anna-wayukama mamé yewana aqtóráqá Tébitikaq iráamma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboama máqe-uraae. ániibo máqtemma Tébitin-anna-wayukama máeta mi-kánáaráqá Bébírôniqa ánnáma mó-uraama minnáma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboae. ániibo yemá Bébírôniq ánnáma mó-uraa-kanaarake Metáíya Ítuma mikáq pááq-uraimma minnágaraq mamá máqtemma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboae.

Máriaama Ítuma marákáriye.

18 Ítuma yauwéqma tiwiraí-nákóní wataáma pááq-uraimma mirá-uraiye. anóama Máriaae. yemá Yótêbiqtaba mayaíkáae téta aúyarakaraane. miráitata yenákámá mórabi íma uréire urááye. miráitata aónaama Áánúqtuni Aokaq-Áágómá Máriaakaq awaamérîq itanabóana ámûkarariq uráíye.

19 awaikómá Yótêbi wemá Íraqôn-ayanakaraqnapoana ánáakoma Máriaama abarokáq timá agaeráq akai-ááqá íma ítaraiye. miráitana wemmá aúpáq kaayonébáké waqtuwánéna aúyánámmá ítaraiye.

20 Yótêbima minnýaba aúyánámmá itáíq-itaiq kéitana uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma kainapáq irena mi-káqtó-nákómá maará-tiraiye: “Yótêbio, Tébitin-annabike-nako, emá enánáakoma Máriaama mayaíyábá ikatîqa íuwo. itaao. min-íyápómá áyáqnobaqo máin-iyapoma minná Áánúqtuni Aokaq-Áágómá ámikaiye.

21 wemá inaamaí-íyápómá marakániye. miráinaama wení áwîqa Ítue té áwîqa yamámiyo. min-áwíkóní áaimma minná. wemá wení aarawaamá otaa-qtátáápí máapoana yemmá yi-wirániye.

22 maami-máqté-qtátááqá pááq imá minnáma uyátárai-nakoma amuné-wáyúkátí yóyaukaq téna maamin-áikómá arammá iyaino tiráine.

23 itáaro. mórama aúgen-inikoma ámûkarariq kéena iyápóma inaamaímá marakániye. miráinata wení áwîqa Imáánuerie téta áwîqa yamámino. min-áwíkóní áaikoma mirá-uraiye. ‘Áánúqtuma ketáátê máíye.’” téna naayóbáqá Áánúqtuni amuné-nákómá tiráine.

24 ániibo Yótêbima aú waguré máqena itó-urena uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma timáminiq uráíye. miráitana Yótêbima wení ánáakoma mamá Íraqôniq umá ákáriye.

²⁵ miráimanibo Yótêbima Máriaate íma naté náuraayana inaa-maimá marákáraiye. min-iyápógóní áwîqa Ítue téna Yótêbima yamá ámikaiye.

2

Ítumma marákáraiine.

¹ Êrôtima anó-kinimma mái-kanaaraq Máriaama Ítumma Bêqteremubaqa Yúria-marupaq marákáraiye. ániibo min-iyápómá marákátuwaitata anaaékaqa wiyóqtábá itaraa-kayukama aabaúmá utaipáké Yérútáarebaq iréta maará-tiraae:

² “aúgen-iyapoma pááq imá Ítiráaeo-wayukati kínimma mánin-iyapoma náakaraq máiyo? ketáámá wení wiyókómá aúge-kinimma pááq itana awaaméqá immá aabaú utaipáké aónatuweqtaaboataa ketáá wekáq nunamummá timákanataa kéyune.” téta tiráae.

³ Êrôtima kínima min-áímmá ítátuwena wemá áaqa karáiyé. máqtemma Yérútáare-wayukagaraq iyánáaq uráae.

⁴ Êrôtima máqtemma anón-i-wayukama mamá káikuyikena uyáta-maqma anó-monoq-wayukagaraq áikuyikarena aammá aúmatan-aimma yiráati-wayukaboana wemá ítama aónaraiye: “Metáíya yauwéqma waayúkama yiwiránîn-naqa náakaraq Áánúqtuni amuné-wáyúkámá tiráamma pááq ínáyô?” téna ítama yimónaraiye.

⁵ miráitata yemá timá-ameta:

“maakáq Bêqteremubaqa Yúria-marupare.” téta timá ámikaae.
naayóbáqá Áánúqtuni amuné-wáyúkámá maará téta aúbabi agatáane:

⁶ “keráwáqá Bêqteremu-wayukao, Yútaa-wayukati marabáqá máamma paá-marukaqa íma máae.

keráwáqtí márûpake anómma yabíkái-naqa pááq íniye.

miráinana wemá ketí Ítiráaeo-wayukaraq yabiíniye.”

téna naayóbáqá tiráine.

⁷ miráitana Êrôtima aabaú utai-náúkápáké wiyóqtábá itaraa-kayukama yaákarena aúpáq yááyaraiye. ániibo wemá miráitana mi-káyúkáráq ita-ita umá káonena: “mi-kíyóqá pááq-urai-kanaarakemma náaraq-uma-kanaawaq yáuraiyo?” téna ítama yimónaraiye.

⁸ yimónatuwena Êrôtima mi-káyúkámá timáyíkáitata Bêqteremubaqa kégowana tiráiyé: “keráwáqá uréraq min-iyápóyábá abáá-uma arútáaro. ániibo keráwáqá aónamareqa ketópaq yauwéqma má-tima-timero. miráinaq kegáráq uréq wemmá omáqá aónanune.” téna tiráiyé.

⁹ ániibo yemá kínin-aama ítátuweta kóuraa. aapaqá kéowana maami wiyóqá aabaú má utaipáké aónaraa-waigoma mikáyúkátí áqnáabaq wéqéna min-iyápómá máikaq ko máqe-uráiyé.

¹⁰ wiyóqá káonaawana iyakoma íraqôniq uráiyé.

¹¹ miráitata min-náúpáq uyábéketa min-iyápógáráq anóama Máriaakaraq aónatuweta yemá awáúteta yiraayutaúmmá ayéta min-iyápógómmá omáqá aónaraae. ániibo yemá yeqtí kápiq-unamma ótureta yimuqá marakéta yaímma-yataaqa ámikaama mónekaraq íraqôn-akuqa i-kánámá íraqôn-akuqa i-mátáwékáráq ámikaae.

¹² áaqiibo kainapáqá Áánúqtuma mi-káyúkámá timá-yimena Érótinopaqa yauwéqma íoro téna timá yímikáiyé. miráitata yemá óq-apake yaútúmeta yetí naaópaq kóuraae.

Yótêbigaraq ánáakogaraq yenákátí iyápógaraq Íqtîbibaq kóuraae.

¹³ wiyóqtábá ítaraa-kayukama yeqtí naaópaq kówana uyátárainakoni kaqtó-nakoma Yótêbinopaq kainapáq kukéna timá ámikáiyé: “emá itóé iyápógaraq anóakaraq yiwíqme péqmare Íqtîbibaq kóaa. Érótima iyápó abáá-uma ikamínénaboana abáá kéibo mibáq Íqtîbibaq márenaq keqnáámmá kemá timáménaa ‘kóaa’.” téna timá ámikáiyé.

¹⁴ ániibo Yótêbima mikáké páátákáá itó-uma min-iyápógáráq anóakaraq yiwíqmena min-nókáámá Íqtîbibaq kóuráiyé.

¹⁵ Yótêbima Íqtîbibaq máqe-urai-kanaaraq Érótima pukáikanaabima Íqtîbibake yeqtí máápaqa kóuraae. miráitana uyátárainakoma amuné-wáyúkátí yóyaukaq tiráimma áraimma pááq uráiyé. maará-tiraine: “ketáanikoma Íqtîbibake yíkáae téq wemmá ááyaraune.” téna agamatán-áúbábí tiráine.

Érótima titata yemá netuqyaa-nóiyápómá yíkamma pukáane.

¹⁶ ániibo íbêqa Érótima ítaráiyé wiyóqtábá ítaraa-kayukama aabaú utaipáké ye-káyúkámá Érótimma amaníqá makááe. miráitana Érótima anómma áyámma umáguráiyé. wemá yaímma-wayukama timá yíkáitata Béqteremubaqa yaímma waaqókáq-márúpákégáráq inaamaí-iyápóráq áiqma yíkakaama miráuma pááqya-noiyapoma kaayarábi móra-karitimaatima yáurái-noiyapoma áiqma yíkakaae. minnáyababoata yíkakaae. wiyóqtábá ítaraa-kayukama Érótimma timá ámikaamma áqnáabaqa wiyóqá aónaawana kaayaq-káritímáátímá yáuraine.

¹⁷ miráitana naayóbáqá móra-aimma Áánúqtuma tiráimma móra amuné-náqá Yérémaaiiani óyaukaq tiráimma áraimma pááq uráiyé. maará-tiraine:

18 “Aráámaa-marupake móra-aimma ítáawana min-áílkómá anón-
ibiqa yaréta

Arétéroma wení iyápóyaba ibiqá kéyarainatama aarawaamá íma
kanaaráq mamá áyáqa paru ínóe.

máqtemma wení iyápóma pukurááwanaboana ibiqá kéyarainata
aarawaamá wenáyaqa íma mamá paru ínóe.”
téna Yéremáiya naayóbáqá tiráine.

Yótêbigaraq ánáakogaraq yenákatí iyápógaraq yauwéqmeta irááe.

19 anaaékaqa Érôtima pukitana Íqtíbiqá uyátárai-nakoni
kaqtó-nakoma kainapáq Yótêbinopaq kukáiyé.

20 mi-káqtó-nákómá maará-tiraiye: “emá itóé iyápógaraq
anóakaraq yiwíqme Ítiráaeobaq yauwéqme kóaa. wemá min-
iyápómá ikamínéna i-náqá áqa pukuráiyé.” téna tiráiyé.

21 mirátitana Yótêbima iyápógaraq anóakaraq yiwíqmena
Ítiráaeo-marabaq yauwéqme kóuraiye.

22 miráimanibo wemá ítáimma Áákéreatima Érôtini áanikoma
aboání náapaamma mayéna anónnáma kínimma Yúríá-wayukabi
máqe-urapoana Yótêbima min-áúkápáq wiyábá ikatíq uráiyé.
miráimanibo móra kainapáqá Áánúqtuma Yótêbimma áamáma
ámikaitana Káárirí-aukapaq yiwíqmena kóuraiye.

23 wemá móra-maruqa Náátárêtibare te-márúpáq ko máqe-
uraiye. miráitana naayóbáqá Áánúqtuni amuné-wáyúkámá
agatáán-aikoma áraimma pááq uráiyé. maará-tiraane: “yemá
Náátárêtibake-nare téta tínóe.” téta Metáíyaqtaba tirááne.

3

Yóáanema nommá perái-nákómá watáama tiráiyé.

1 mi-kánáaráqá Yóáanema nommá péqyikai-naqa pááq uráiyé.
ánibo wemá Yúríabaq kaqmáápaq máena watáama tiráiyé.

2 wemá maará-tiraiye: “keráwáqá tirummá waéráaro.
Áánúqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéiyé.” téna tiráiyé.

3 maamin-náqá Yóáaneqtaba naayóbáqá Áánúqtuma amuné-
náqá Áítáíyan óyaukaq tiráine. minnáma maará-tiraane:

“waayúkama íma máa-kaqmaapaqa
móra-nakoma anókaq ááyama kétiye.
'uyátárai-nakoni aammá yokaa oro.' ”

téna Áítáíya naayóbáqá yirummá waeraíyábá tiráine.

4 Yóáanema móra oótíraa-kamma káámogoni áyáuraq wáqtôma
tarôq umátamma itokéna aúkáapi purumakaakóni áúraq tarôq
umátan-amurannama umátokaine. ánibo wemá karaanóbáké
yaatárugaraq uwon ámûkaraq néwaine.

5 mi-kánáábímá yaímma-wayukama Yérútáábake Yúriabaq-wayukama yaímma Yótaa-nokoni waaqókáké-káyúkágáráq Yóáanenopaq irááe.

6 miráitata yemá yeqtí kúmiq-yataaqtaba wemmá timá ámewana Yóáanema Yótaa-nopi nommá péqyikaraiye.

7 Yóáanema aónaimma netuqyaammá Pérati-wayukagaraq Táátûti-wayukagaraq nommá peránátaae téta yewana wemá tiráiyee: “keráwáqá iraaakabayaakón áráakawaqa mááe. náawaq titaráq keráwáqá Áánûqtuni áyámma anaaékaq ínîqtabama kanaaráq péqmare kóino?”

8 keráwáqtí kúmiq-yataapike tirummá waékáunataae téraq ke-qtáamá tiráátero.

9 Áánûqtuma maamin-óqtánápó mamá kanaaráq Áabaraani iyápóma aúqyikanipoaq ‘Áabaraama ketáái tináábúóé.’ Ítero. mirá tíyakakemma táí-meyamma ímayanoe. kemá keráwáqá kétima-timune.

10 yaagóní áaipima Áánûqtuni kummá yáúkáiye. miráipoana máqte-tagoma arammá íma iyáinatama ayáama kunnápó áaipike agáutuwweta irabí agatúwáánikaa umá agatuwánóe.

11 kemá Yóáanema nonnápó keráwáqá kébetikaune. mirá éqa ketáá tirummá waeráunataae téq kétiraateqtaae. miráimanibo móra-naqa tinaaé yínîn-nakoni akoqnáágoma ketí akoqnáama uyátáraiye. kemá íma kanaaráq umaataráunaboaq wení áitauq-anaama múte mayánúne. awaaméqá keráwáqtí kúmiq-yataapike waeraígáae téq kemá nopí tikaraunamanibo wemá keráwáqá Áánûqtuni Aokaq-Áágópí tikániye. náayubi yeqtí kúmiq-yataapike íwaeraiyanama yemmá irabí yíkarainana iragómá yeqtí kúmiq-yataaqa kamá kautíniye.

12 wení ayáápimma yáumma matokéna wítima kugébatuwaniye. miráumatuwena wení wítí-naupaqa wítima mamá áíkuiniye. miráimanibo wítigoni átima iramá káíq-kaiq umá kain-írabí agatuwániye.” téna Yóáane Áánûqtuma kugébama agatuwánîqtaba tiráiyee.

Yóáanema Ítumma nommá pérakaraiye.

13 mi-kánááráqá Ítuma Káárirí-maruqa yuwéna Yótaa-nopaq uráiyee. Ítuma Yóáanenopaq uréna Yóáanema wenayáápíke nommá pétikaikaae téna uráiyee.

14 miráitana Yóáanema aúyánámmá ítáimma íma kanaaráq umaatarénaboana Ítumma nommá pérakane kéena tiráiyee: “kanaaráq emá kemmá nommá pétikanone. nòraq itaawáq ketôpaqa kéyeno?” titana

15 Ítuma yauwéqma tiráiyee: “ibáqyuwaa. mi-kánááráqá miráráá óyáae. miráóyanama máqte-qtataaqa Áánûqtuma

akáinaiq óyúye.” mirá titana Yóáanema Ítun áama waréna wemmá nommá pérakaraiye.

¹⁶ Ítumma nommá pérakatuwaitana páátákáá nopíké yuwéna aabayámmá ígitana aónaimma Áánûqtuni Aágoma kukáimma miráuma móra-numama máagoraa umá kukéna Ítukaqa ku máqe-uraiye.

¹⁷ ániibo móra-aikoma Áánûqtunopake tiráiyé: “maannáma ketáanikoe. kemá weqtábá ôriq umá kétékaiye. ketí tiyakoma weqtábá íráqôniq kéiyé.” téna tiráiyé.

4

Tááqtaama Ítumma makáqma aónaraiye.

¹ mi-kánááráqá Aágoma Ítumma awíqmena waayúkama íma máa-kaqmaapaq Tááqtaama makáqma aónaikaae téna uráiyé.

² miráitana Ítuma kaayaqté-kaayaqte-tiyaaka-wagaagaraq kaayaqté-kaayaqte-tiyaaka-nokaakaraq aáwaqa íma yaráiyé. miráitana anaaékaqa Ítumma áama yaráiyé.

³ Ítumma makáqma aónai-naqa Tááqtaama waaqókáq-amakaq iréna tiráiyé: “emá Áánûqtuni áanikomo máemoema emá tinata maaráin-oqtakoma waéqma yammá auráino.” téna áama yaitana naíkáae téna tiráiyé.

⁴ miráimanibo Ítuma yauwéqma tiráiyé: “ímiye. Áánûqtun-
aama agamatá-kánnáágómá maará kétéiyé.

‘aáwakoma wenamá waayúkagomma
matúq-matuq umá

mái-auwaraimma íaminiye. ímiye.

máqten-aimma Áánûqtun óyaupike yínna-aikake

waayúkama matúq-matuq umá

mái-auwaraimma mayánóe.’

mirá kétéiyé.” téna

⁵ Ítuma mirá-timatuwaitana Tááqtaama Ítumma awíqmena aokaq-
márúqá Yérútáárebaq uréna anó-monoq-nakoni ámûraaq mó-ito-
umakaraiye.

⁶ ániibo Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye: “emá Áánûqtuni
áanikomo máema kanaaráq maakáké yaúme memapí mete-
nanamá móra-yataakoma ayáámá íayakaniye. Áánûqtuni aga-
matá-kánnáágómá mirá kétéiyé.

‘Áánûqtuma wení kaqtó-wayukama timá-yiminata

emná iyáánapo yáqtokaiyana

móra-oqtakoma enaítaupimma íataraniye.’

mirá kétéiyé.” téna Tááqtaama tiráiyé.

7 Ítuma Tááqtaamma yauwéqma timá ámikaiye: “ááqibo Áánûqtuni agamatá-kánnáágógáráq maará kétiye. ‘uyátárai-nakomma íma makáqma aónaao. wemá minná ení Áánûqtue.’ máqtemma keqtaáyábá mirá kétiye.” téna Ítuma tiráiyé.

8 Tááqtaama mikáké Ítumma awíqmena mórama uyátárain-anuraq utáiyé. ániibo Tááqtaama wemá máqte-qtataakaq yabíkái-qtataaqa káraatena wení maa-márábín-íráqó-qtátáákáráq aráátiraiye.

9 miráitana Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye: “emá araayutaúmmá ayé kekáq nunamummá timá tíkénaqa kanaaráq maami-máqté-qtátááqá emmá aménúne.” téna Tááqtaama tiráiyé.

10 Ítuma wemmá timá ámikaiye: “Tááqtaao, emá paábaq kóaa. Áánûqtuni watáa agamatá-kánnáágómá kétiye. ‘emá uyátárai-nakokaq nunamummá tiyo. minná wemá ení Áánûqtue. wenamá wení mayaímá mayaa.’ máqtemma keqtaáyábá mirá kétiye.” téna Ítuma tiráiyé.

11 miráitana Tááqtaama Ítumma ayuwéna kóuraiye. ániibo yaímma Áánûqtuni kaqtó-wayukama Ítumma aayáqtáá-kanaama aáwaaqa íma naráitataboata yemá ya áwáqnaa urááe.

Ítuma Kááriribaq áaimma átáma mayaímá matáiyé.

12 Ítuma ítáimma Êrôtimma Yóáanema aabi mayákáitataboata wemmá ánná-naupaq ákáraae-aimma ítátuwena mikáké Kááririmarupaq uráiyé.

13 ániibo mikáké Náátárêtibaq yuwéna Kápéranabaqa ko máqeuraiye. Kápéranabaqa Kááririnokaayukoni áwábaq Yáakoboni áanikoratama Tébirunigaraq Náábataarigaraq yeqtí min-áúkápáq wáiyé.

14 miráitana móra-aimma Áánûqtuma amuné-náqá Áítáiyani óyaukaq tiráimma áraimma pááq uráiyé. maará-tiraiye:

15 “Tébirunini-marukaq-wayukao,
Náábataarini-marukaq-wayukao,
únókááyúkóní áwábaq uréna
Yótááni-nomma aqtátuwena
maami Yéqtaaeo-wayukama mibáq kémae.
yeqtí Kááririmarukaa-marure.

16 yema kumayuq-yátáápí kémaeta
anón-omma kamá tágaimma aónaraae.
aarawaamá yemá puí-yátáákóní amakaq máiyana
yekáqá ómmá táganiye.”

téna Ááitáia agamatá-kánnáábí tiráine.

17 mi-kánááráqá Ítuma áaimma átáma átê-wataama Áánûqtuqtaba tiráiyé. wemá maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéibo keráwáqá tirummá waéráaro.” téna tiráiyé.

kaayaqte-kaayaqte-wayukama Ítun anaaé wáraa-kayukama yááyaraiye.

18 Ítuma Káárirí-nokaayukon-awabaq uréire kéena wemá kaayaq-wátámá yimónaraiye. Tááimoniqtabama óq-awíqa Pítaae téta kéyaae. ábâkoma Áánarue. yenákámá aati-aatimá nokaayúpíké kúqônnapo noyááqa yamá kéyabiteye.

19 Ítuma yenákámá timá yímikaiye: “kenákámá ketinaae wáraakao. miráiya kemá waayúkama yabitimáe ketôpaqa í-ááímmá tiráátenune.” téna tiráiyé.

20 ániibo yenákámá páátákáá noyááqa yáqtorai-kuqomma yuwéta Ítun anaaé wakááye.

21 wemá keqnáámmá kómare kéwena káqomma yewátámá Yêmitima Yéberimma ánikogaraq Yêmitima ábâkoma Yóáanekaraq ko yimónaraiye. yenákámá únópí-káárébi yetibomá Yéberigaraq yenákámá máeta kúqômma mamá aruta-aruta urááe. ániibo Ítuma mi-kááyáq-nákámá yááyaraiye.

22 páátákáá min-nákámá únópí-káárégáráq yiboákáráq kéyuweta Ítun anaaé wakááye.

netuqyaa-káyúkábí Ítuma mayái matáiyé.

23 wemá máqtemma Káárirí-aukapaq uréire kéena Ítuma mibáq yeqtí monoq-náúpáq yiráátiraiye. ániibo Áánûqtuma yabíkái-waigoni átê-wataama kétima-yimena máqtemma karí-wáyúkámá mamá kátobamayikena máqte-qtataakoma aarawaamá mamá táíq i-qtátááqá mamá arútáyikaraiye.

24 Ítuni watáagoma máqtemma Tíríaaq-aukapaq uráiyé. miráitata máqtemma ókon-oko-kari-wayukama yíqa ôriq umá i-káyúkámá táí-aagoma yirunóbáqá máí-kayukama waayúkama iyáátánaa yúma aráákagurai-kayukama máqtemma yiwíqme irááe. mi-káyúkámá yiwíqme yewana Ítuma mamá arútáyikaraiye.

25 ániibo netuqyaa-káyúkámá Kááriríbakemma Tekááporitiq-aukapakemma Yérútáárebakema ópakemma Yútaabakekaraq Yótaanopaq uráin-aukapakema netuqyaammá Ítun anaaé waqmé urááe.

5

Ítuma anuraq watáama timá yímikaiye.

1 Ítuma aónaimma netuqyaa-káyúkámá kéyeqtaba anuraq utáiyē. wemá mikáq maraq máitata wení iyápó-annama wenôpaq irááe.

2 ánibo Ítuma mi-káyúkámá watáa timá-yimena tiráiyē:

3 “mi-káyúkámá Áánûqtuma áwáqnaa ínîqtaba kéeta wemá yabíkái-marupaqa mánoqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

4 mi-káyúkámá ibiqá kéyareta máe-kayukama Áánûqtuma yeti íyaqa mamá paru ínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

5 mi-káyúkámá yeqtí yíwîqa márûte yuwéta yíwîqa íma múte yaúyô-kayukama Áánûqtuma timá akoqnáá urái-qtataaqa yemá mayánôqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

6 mi-káyúkámá Áánûqtuma ákái-qtataariq ónáae te-káyúkámá yemmá Áánûqtuma ógiqma yimínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

7 mi-káyúkámá káqo-kayukayaba paru-yátááqá yimíya-kayukama Áánûqtuma yemmá paru-yátááqá yimínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

8 mi-káyúkámá íyaqnoabaqa íraqôniq kái-kayukama Áánûqtumma yemá aónainoqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

9 waayúka aúkápimma mi-káyúkámá mamá kaayoné-í-ááímmá tarôq kéo-kayukama Áánûqtuma ‘ketí iyápó-annae.’ téna timá-yikaniqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

10 mi-káyúkámá Áánûqtuni arupú-amma kéwareta miráiyakake mamá táiq umáyikaiyatama Áánûqtuma yabíkái-maruqa minná yeqtí márûqa wániqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

11 yemá aónáiyama keráwáqá ketinaae kéwaraiyata keráwáqá táí-aimma timá-tiketa waqmá paábataa éta kaaqaari-túbí maréta keráwákáq kéqokeriq kéowaqa keráwáqá timuqá maqmé kéuyoe.

12 miraráa umá yemá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá áqnáabaqa waqmá táiq umáyíkáawata móra-mora urááne. keráwáqtí tíyakoma íraqôniq kéinaraq timuqá máráaro taákaq máráaro. keráwáqtí anó-meyamma Áánûqtuni márûpaqa wáiyē.

waayúkama úráá kamá tágama mááe.

13 keráwáqá miráuma maa-márábí-káyúkátí úráá kamá mááe. miráimanibo úgóní akoqnáama paábaq kóinataama nôraq onanataáwáq keqnáammá umá káníyô? mirán umá máqte-qtataapimma kanaarác íniipoata waayúkama paábaq mamá yúwáawana aarawaatí yítaukoma yamá yatámínikaa umá Áánûqtu móraiq íniye.

14 keráwáqá miráuma maa-márábí-káyúkátí ókáá kamá mááe. móra-maruqa anuraq wáinna-maruqa íma aúyoqma wániye.

15 móraiq umá waayúkama ómmá kúraqma móra tawegóní aménáápáqá íma kémaraae. ímiye. yemá paá ómmá kúraqma abarokáq makáawana ókómá kamá tágaitata naaúpaqo máe-kayukama kanaaráq aónainoe.

16 miraráá umá tágáaro. keráwáqtí tágama-yataakoma aarawaatí yúrakaqa ókáá kamá kétagainata máqte-kayukama káoneta keráwáqtí íraqôn-aaimma káoneta Áánûqtuma keqtibomá wení márûkaqa mái-nakoni áwîqa múte yaúyóro.

Áánûqtuni aammá aúmatan-aimma

17 Mótetini aammá aúmatan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq kemá Ítuma mamá paábaq yuwániye ítero. ímiye. minnáyaba kemá paábaq matuwánáaq íkukaunamanibo kemá paá maamin-áímmá maqmqá ánatanaa kukáune.

18 kemá áraimma kétima-timune. maa-márágógáraraq Áánûqtuni márûpakaraq ánatani-kanaaraqa pááqyamma agamatán-áínábi Áánûqtuni aammá aúmata-kanaabimma wáina-yataaqa móra íma aúyoraniye. máqtemma aammá aúmatan-aimma paá wáinana máqte-qtataaqa pááq umá ánataniye.

19 miráinana móra-nakoma maami aammá aúmatan-aipike móra pááqyan-aimma mamá paábaq yuwéna kágo-nakomma 'mirá-uwo' téna aráátina-nakoma min-nákóní áwîqa Áánûqtu yabíkái-marupaqa pááqya-qtataakaa umá wániye. ániibo móra-nakoma ámáan-aimma waréna waayúkati yúyánámmá mamá itó éna 'ámáan-aimma wáráaro' ténama wení áwîqa Áánûqtu yabíkái-marupaqa anón-awiqa wániye.

20 kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqtí arupú-aaikoma ámáan-aimma yiráátí-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq yeqtí arupú-aaikoqtaba téta íma uyátainaq keráwáqá kanaaráq Áánûqtu yabíkái-marupaqa íma uyáberanoe.

áyamma í-ááímmá

21 Mótetini áimma títaubikotaa matáan-aimma keráwáqá itaraae. minná 'keráwáqá waayúka íma yíkamma púyoro.' ániibo móra-nakoma waayúka yíkamma puyénama min-nákómá kanaaráq aamá ítama yainai-áipí mániye.

22 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. náawabi móra-nakoma áyamma umákenama wemá aabi maéna ítama yainai-yátáapí maíno. ániibo náawabi móra-nakomma áyoqa ayéna timá táíq umákenama wemá áqnáabaq anó-monoq-wayukayopaq ítama yainai-áímmá ya itaíno. ániibo min-nákómá káqomma

Áánûqturaa umá ítama yainénama min-nákómá kanaaráq iramá káíq-kaiq umá kain-írábí wíniye.

23 miráínaa emá Áánûqtukaq amí-yátááqá mamé iré aúyánámmá íténa móra-nakoma emmá timámi-aimma wáinana Áánûqtukaq

24 amí-yátááqá paá amí-yááréráq mó make páátákáá aamá mó timá móra-tuyanakaq máráaro. mikáké yauwéqma iréraq Áánûqtukaq keráwáqtí amí-yátááqá mó áméro.

25 móra-nakoma emmá aamá timákanéna ínaka kenákámá aapaqá kéwekama páátákáá emá mamá móra-tiyakaq weté máráakao. ímo miráinanama wemá aamá ítama yainái-nákókákáq awíqme mó-akainana aamá ítama yainái-nákómá i-wáyúkátí iyáápi akáinata i-wáyúkámá emmá ánná-naupaq akaiyábáé.

26 kemá keráwáqá kétima-timune. emá nôrabi uráinna-anonnama máqtemma yauwéqma íamema emá kanaaráq ánná-naupakema íma kumá yaúbanone.

kumari-ááímmá

27 naayóbáqá pááq-urain-aimma ítaraane. minná 'kumari-ááímmá ítaroq oro.'

28 miráimanibo kemá ítuma maará téq keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma móra-inimma aónáínana arunóbáqá weqtábá ákain-nakoma minná wenamááríq wení arunóbáqá mirán-ááíkkómá mamá min-íníkákáq kumari-ááímmá tarôq kéiyé.

29 ániibo ítáaro. keráwáqtí móra-turakoma keráwáqá mamá kúmiq-yataapi kétiyuwainaqa kanaaráq mi-túrámmá kubíqma paábaq yúwáaro. keráwáqtí móra-tugoma íma wáinata keráwáqtí máqte-tugoma mamá iramá káíq-kaiq inírábí ítiyuwanoe.

30 ániibo keráwáqtí móra-tiyaakoma keráwáqá mamá kúmiq-yataapi kétiyuwainaqa kanaaráq keráwáqá mi-tíyáámmá kárama paábaq yúwáaro. keráwáqtí móra-aukapaq-tuma íma wáinatama iramá káíq-kaiq-irabima máqte-tugoma íwiniye.

aaaukáqá mamá yataí-ááímmá

31 naayóbáqá Mótetini maarán-áíkkáráq pááq uráine. minná 'móra-nakoma ánáakomma ayuwénama kanaaráq wemá móra-wannaama agamá kámena áqa maa káyuwaune tíno.'

32 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma ánáakomma kumari-ááímmá ítaroq uráinna-inimma ayuwénama min-nákómá ánáakomma mamá kúmiq-yataapi káyuwaimma maará-uraiye. min-íníkkómá keqnáámmá waamá mayénama kumari-ááímmá tarôq kéitana min-nákógáráq kumari-ááímmá tarôq kéiyé. miráitata yenákámá Áánûqtun-aurakaq kumari-ááímmá tarôq kéoye.

árain-aimma tí-ááíné.

33 káqon-aimma ketáái títaubikoma titaq ítaraama maará-uraiye. 'keráwáqá timá akoqnaá umákaiyan-aimma íma aratínómanibo keráwáqá móra-yataaqtaba áraine téq timá akoqnaá ínéqa kanaaráq keráwáqá tíya-qtataakoni anaaé waréraq uyátárai-nakoni aúrikaq áraimma tero.'

34 ááqibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá yanaammá awaaméqá umátuweq áraine ítero. keráwáqá Áánûqtuni márûkon-awiqa yaananatáá akoqnaá umátikaikaae ítero. Áánûqtuni márûpaqa wení abíqtátárakémá aamá kétima-timiye.

35 ánibo keráwáqá móra-yataaqtaba maa-márágóní áwîqa yaananatáá akoqnaá umátikaikaae ítero. ímiye. maa-márámá Áánûqtuni pááqyan-abíqtataraa kéitana wemá aítauqa maqmá arage kéiyé. ánibo keráwáqá Yérútááre-marukon-awiqa maqmá móra-yataaqtabama yánátaae ítero. ímiye. Yérútááre-maruqa minná anó-kinima uyátárai-nakoni márûre.

36 Áánûqtun-aurakaq tiqnókáq maqmá tenanatáá akoqnaá umátikaikaae téq ítero. keráwáqá kenamááriq keráwáqti tiqnótáuma mamá abutá tiqnótáúwábi kaatáu-tiqnotauma kanaaráq íma mamá auránoe.

37 miráimanibo keráwáqá maará tero. 'owé. mirá-onune. ímiye. ímira-onune.' tero. ókaraq aamá waayúkama awáági-aimma minná Tááqtaanopake pááq kéiyé.

tái-aaikoni anónnáma amí-yátááqá

38 keráwáqá naayón-áímmá iráimma ítaraane. 'enaúramma kubíqtuwaiyainaama anónnáma kubíqtuwaaó.' ánibo 'enáwáyaamma ikámma óqtuwainaama anónnáma wenáwáyaamma ikámma óqtuwaaó.'

39 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma táí-yataariqo kéumatikainaqa wemmá yauwéqma awekémá íkuyakaaro. ímiye. móra-nakoma mórabaq táápáamo keyuwituwainaqa kanaaráre kéteraq mórabaq-taapaama ámiyana mibákárq yuwítuwaino.

40 ánibo móra-nakoma keráwáqá aamá matikéna keráwáqti kúberai-unamma tíótaama mayánéna ínaqa kanaaráqibo anó-tiotaagaraq áméro.

41 ánibo móra-nakoma akoqnaá éna keráwáqte aammá uréire éna ummaamá mayánáae tínaqa kanaaráqibo mamá ayáqtááq-amma uréire oro.

42 ánibo móra-nakoma keráwáqtábá móra-yataaqa 'tímero' tínaqa kanaaráqibo keráwáqá paá móra-yataaqa áméro. ánibo móra-nakoma téna atábáama umátikeq móra-yataaqa keráwáqá timénáae tín-naqa kanaaráqibo keráwáqá tinaaémma íumakaaro.

namuro-wáyúkámá tirummá yímero.

43 keráwáqá maan-áímmá naayóbáqá iráimma ítaraane. ‘yaímma-wayukama keráwáqtí waaqókáq máiya-kayukama tirummá yiméraq kaayoné kéumayikeraq keráwáqtí namuro-wáyúkama tíyamma umáyikáaro.’

44 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí namuro-wáyúkágáráq tirummá yiméraq Áánûqtukaq nunamupí itáiyana keráwákáq táí-aaimma tarôq kéiya-kayukagaraq yíwáqnaa éna mamá paá umáyikaniye.

45 miráinaq Áánûqtuma wení márûpaq mái-nakoni iyápóma auránoe. Áánûqtuma wení aabaúmá mamá íráqô-kayukaraqa táí-wayukagaraq yeqtí yímûraaq aaqá kégamayikaiye. móraiq umá Áánûqtuma arupú-wayukarakaraq mamá íma arupú kéo-kayukarakaraq aaqá yumá paru kéumayikaiye.

46 ániibo keráwáqá timuqá kémaqyikaa-kayukama yenamáa yemmá tirummá yimíyanama minnáyaba Áánûqtu meyámmá ítiminiye. aqá táákiti-moneqa moyámmá máyáa-kayukagaraq mirá kéoe.

47 ániibo keráwáqá keráwáqtí tîbâqawaaraa-kayukama yenamáa miráo-maaraa kétimayikeqa nói-qtataakakenaq uyátano? aqá yemá Áánûqtuni aamá íma ítáa-kayukagararaq mirá kéoe.

48 miráinaq máqte-qtataaqtabama keráwáqtí túyánápímmá aati-aatimá arupú umá máero. miráuma keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaqa aati-aatimá kateko umá máinikaa umá keráwákáráq mútûq katekoíq umá pááq umá ánatagoro.” téna Ítuma timá yímikaiye.

6

waayúkama áwáqnaa í-ááímmá

1 óq-aimma Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá atéráaro. keráwáqá Áánûqtukaq móra-yataariq ínéqa íma abarokáq mirá kéiyata máqte-kayukama kanaaráq timónanoe. keráwáqá waayúkayopake anó-meyaqtaba abáa kéiyana ániibo keráwáqá mirá éqa keráwáqá móra-meyamma Áánûqtuma keqtibomá wení márûpaq máin-nakoma keráwáqá anó-meyamma ítiminiye.

2 ániibo keráwáqá móra-yataaqa áwáyoq-wayuka yimétaa yíwáqnaa ónáae téqa móra-naqa timákaiyana áqnáabaq kéwena anókaq ááyama ítíno. miráuma kaaqaari-wáyúkámá yeqtí monoq-náúpákáráq aapakáráq yemá mirán-ááímmá tarôq kéoe. yemá miráuma waabá-káyúkámá yeqtí yíwíqa múte yauwígáae téta mirá kéoe. kemá áraimma kétima-timune. mirá-káyúkámá yeqtí meyámmá minná áqa wáiyé. káqomma anaaékaq íma mayánóe.

³ ánibo keráwáqá mórana áwáyoq-wayukama yíwáqnaa íné kéeqa kanaaráq aúpáq aúyoqma mirá-oro.

⁴ minnáyaba keráwáqti túma íma mamé úyoro. ánibo keqtibomá Áánûqtuma aúpáq wái-qtataariq ommá káonaipoana wemá mi-wágóni íráqô-meyamma timíniye.

nunamummá tí-ááímmá

⁵ keráwáqá nunamummô kétéqa miráuma kaayaq-yóyáúkáráq-wáyúkáráá íoro. yeráwáqá itó-ureta nunamummá yeqti monoq-náúpáqá tínétabi aapataákaraga miráuma waayúkama yimónaigaae téta miráoniq íoro. kemá keráwáqá áráimma kétima-timune. yemá mirá-káyúkámá yeqti meyámmá áqa matááe. káqomma íma mayánóe.

⁶ miráimanibo keráwáqá nunamummô tínéqa keráwáqti naaúpaq utéra oqtamá umá aúyaqmakeraq keqtibomá Áánûqtukaq nunamummá aúpáq aúyoqma tero. ánibo keqtibomá aúpáqá wái-qtataariq ónna paá káonaipoana keráwáqá íráqô-meyamma timíniye.

⁷ keráwáqá nunamummô kétéqa netuq-áímmá Áánûqtun áama íma itáa-kayukama tenikáá umá ítero. yemá yeqti yúyánápímmá miráuma netuq-áitáá tenana 'Áánûqtuma ketáái táama itániye.'

⁸ téta mirá kétémanibo keráwáqá yeqti yáaimma íma wáráaro. keqtibomá Áánûqtuma máqte-qtataaqa aqtórárîq o-qtátááqtábámá áqa ítaraiye. keráwáqá wekáqá íma móra-yataaqtaba ítaraawana wenókáá káonaiye.

⁹ keráwáqá maará téraq nunamummá tero. 'keqtibotááo, emá yabíkána-marukaq máanama enáwîkoma aokaq waíno.

¹⁰ ení yabi í-yátááqá maabáq kumíno. ení márûkaqa enaúyánámmá wáráanikaa umá maa-márábikáráqá enaúyánámmá waránátaae.

¹¹ íbêqa aáwaqtaba únnataama máqte-tupaama timiyo. ketáái otaa-qtátááqá mamá

¹² paábaq kéyuwe awikátuwaao. miráuma otaa-qtátáárîq umátikáa-kayukama yeqti otaa-qtátááqá paábaq mamá kéyuwetaa tiwikátukaunataae.

¹³ emá keqtáá anómma makáqma aónai-yataaqa íma mamé. yéwaq

Tááqtaaqtabama yabíqma akoqnááta umátikaa.'

¹⁴ áre. itáaro. keráwáqá káqo-yuti otaammá táí-yataaqa mamá paá umáyikaiyanama keráwákáráq keqtibomá Áánûqtuma weni márûpaq máena keráwáqti otaammá táí-yataaqa mamá paá umátikaniye.

15 miráimanibo keráwáqá káqo-kayukati táí-otaa-qtataaqa íma mamá paá umáyikaiyanama kanaaráq keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqtí táí-otaa-qtataaqa íma mamá paá umátikaniye.

Áánûqtuqtaba ité aáwaqa awetái-aaimma

16 ániibo keráwáqá aáwaqa awetá-ureq kanaaráq nunamummá tínéqa kaaqaari-wáyúkámá oníkáá umá táí-toiqa íma máráro. yemá miráuma táí-yoiqa márâa-kayukama minná waayúkama yimónaamma yemá aáwaqa awetá-uraae. kemá áraimma kétima-timune. yemá yeqtí meyámmá áqa matááe. ókaraq meyámmá ímayanoe.

17 miráimanibo keráwáqá nunamummá tínópoaq aáwaqa awetá éqa kanaaráq keráwáqá tiqnópi tóiqá yotuwéraq tiqnótáuma mamá yaeq-yaeq oro.

18 miráinatama keráwáqá aáwaqa awetá-uraamma waayúkama íaonainoe. keqtibomá Áánûqtuma wenamá wemá aónaniye. ániibo wemá móra-yataaqa aúpáq tarôq-o-qtataaqa káonaipoana keráwáqá meyámma timíniye.

Íráqô-qtataaqa mamá áíkui-aaimma

19 keráwáqá íráqô-qtataaqa maa-márábímmá íma mamá áíkuyoro. maa-márábímmá kawanogómá kénaitana karogaronómmá káugitana máqte-qtataaqa mamá táíq kéitana moyá-káyúkámá kurumá yawítireta moyámmá kémayaae.

20 miráimanibo keráwáqá keráwáqtí íráqô-qtataaqa Áánûqtunopake mamá áíkuyoro. maami-qtátááqá kawanogómá íkénaitana karogaronómmá máqte-qtataaqa ikáugitana moyá-káyúkámá kurumá yawítireta moyámmá ikémayaae.

21 keráwáqtí íráqô-qtataaqa kúmín-aukapaqa min-áúkápáqtábá aati-aatimá keráwáqá túyánámmá itéq mayánóe.

aúgoni ómmá

22 arukóni aúrakoma aúgoni óné. ániibo aúrakoma íráqôniq umá aónama kárutainanama ókómá máqtemma tirunóbáqá uyáberaniye.

23 ániibo keráwáqtí túrakoma táíq ínanama máqtemma keqtúraqa kumayuqá aurániye. miráinana min-ókómá keráwáqtí tirunóbáq wáin-okoma miráuma kumayukáá káurena mi-kúmáýúkómá mamá anómma aurániye.

móra-nakoma kaayaq-káwáá-nákáqá mayaímá ímayaino

24 móra-nakoma kanaaráq kaayaq-ánó-nákórátátí mayaímá móra-awaataq ímayaino. áno bo wemá móra-nakomma ítama táíq kéumakena móra-nakomma aati-aatimá yabíqma arútáyakaniye. ímo miráinanama móra-waigoqtaba kákainana

móra-waigoqtabama íakaniye. keráwáqa mimórá táoqa Áánûqtukaq túyánámmá íma maréq mónekaqa túyánámmá íma kanaaráq maránóe.

netuq-áúyánámmá itai-ááímmá

²⁵ miráitaq keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqti móneqnapo meyánîq ínóbo aáwaqtababi noqtábábi kéeqa mirá-i-qtataaqo mayánôqtaba taíbaq-tuyanamma íma itáaro. aúwarairoma minná nonábi aáwakomma uyátá-maqma anómma kateko-yátáaré. unáákáqtôyataba taíbaq-tuyanamma ítaaro. miráitana aúgoma minná unáákáqtôgomma uyátá-maqma wáíye.

²⁶ keráwáqá numamá aónaaro. yemá ánáyumma íkeubeta yemá aáwaqa mamá aáwaq-naupaq íkémaraae. miráimanibo keqtibomá Áánûqtuma wení márûpake numagómmá aáwaqa keyimiye. keráwáqá numagómmá íyaq uyátáraao? aáwaqa íyaq kétimiyo?

²⁷ keráwáqti aúkápikema náawaq taíbaq-auyanamma maqma akoqnáá umá iténa aqtó-kánáámá arúbama wení aúwarai-kanaaraqa wíníyô?

²⁸ ánibo keráwáqá nôraq itaráq unáákáqtôyabama netuq-túyánámmá kéitaa? keráwáqá túyánámmá ítama arútáaro. yaayúqnóbáqá wái-kiraati-yataakoma náaraq umábi kéuwibo aónaaro. yemá kammáa ígáaeta unáákáqtôma yenamááriq íkáraataae.

²⁹ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. naayóbáqá Tórómónima kíniyoana wení íraqôn-otamma pááqyamma íma makáimanibo wemá íma íraqôn-unakaqtoma umátorena yaayúqnóbáké-kírááti-yátáákóráá umá kéumatorae.

³⁰ owé. íbêqa námama yópi wái-qtataaqaa aabáyaama yemá káráma irabí yuwánóe. ánibo mirá-karáá-qtátááqá minná Áánûqtuma ókon-okomma móqá amáyikaraiye. miráinaq keráwáqá aarawaamá wemá íyaq uyátá-maqma unáákáqtôma umátikaniyo? netuq-túyánámmá maami-qtátááqtábá kaitawanama keráwáqti itáiq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá pááqyamma wáíye.

³¹ miráinaq keráwáqá netuq-túyánámmá íma itéra 'nóin-aawaraq nánúnataabiyo? nóin-nonaq nánúnataabiyo? ítero.

³² ímiye. máqtemma mi-qtátááqá Áánûqtun áama íma itáa-kayukama mirá-qtátáákóni anaáe kéwaraae. miráimanibo keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqá nói-qtataaqtababi ommá Áánûqtuma káonaiye.

³³ miráimanibo keráwáqá túyánámmá ítama arútátuweraq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma máqte-qtataaqtaba uyátá-maqma

tikaíno. ániibo keráwáqá wemá tiniq kéiyanaama anaaékaqa maamin-óq-yátááqá keráwáqá timíniye.

³⁴ miráinaq keráwáqá aabáyaayabama íma túyánámmá itáaro. aabáyaa-kanaagoma wenamáárîq mi-kánááyábá taíbaq-ummaama wániye. móra-mora-kanaagoni ummaamá wé paá mi-kánáágónáé.” téna Ítuma tiráiyie.

7

móra-nakomma aamá ítama yainai-nákóráá umá aamá ítama yainai-ááímmá

¹ Ítuma óq-aimma timá yímikaiye: “keráwáqá yainai-wáyúkáráá umá káqo-kayukama íma mamá yawááq-umayikaaro. anónnáma keráwáqá mamá yawááq-umatikanoe.

² ániibo keráwáqá káqo-kayukama ítama yainaiyatama móraiq umá keráwáqá ítama yainaiyaniq umá keráwáqá ítama yainánoe.

³ nôraq itaráq keráwáqtí aanábógómá pááqyamma otaa-qtátáárîq kéowaqa keráwáqá anómma uyátá-maqma otaa-qtátáárîq kéoo? aanábógóní pááqyan-otaa-qtataaqa yaagetáara umá wenaúrapi wáímanibo keráwáqtí anón-otaa-qtataaqa mútûq-yaraa umá túrakaq yawááq uráiyie.

⁴ miráitaq keráwáqá tigaemá íyaq kéitaraq aanábógóqtábá maará kétimameo? ‘aanábô, enaúrapi táí-yataaq wáimma matuwánáae.’ téra kéteo?

⁵ kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkááo, áqnáabaq kenamáárîq túrapimma anó-qtataaqa wáimma paábaq matuwéro. anaaékaqa aanábógóní aúrapi wái-qtataaqa kanaaráq aónama aruté matuwaaoo.

⁶ keráwáqá móra íráqômma aokaq-yátááqá áwáábiqua kéta iyákáá-kayukama íma yíméro. ániibo keráwáqá Áánûqtuni áama íráqô-pateturaa umá mamá pógomma íma yíméro. mi-pátétúmá pógoma yítauqnapo yamá mapátuweta waéqma túpuinoe.

akoqnáá umá nunamumma tí-náqá

⁷ móra-nakoma akáinana mayánénama ítama aónaino. akáinana aónanenama abáá íno. oqtamá íyakaiyaba akáinanama oqtaráq paké-pake tíno.

⁸ miráinata máqte-kayukama Áánûqtukaq nunamupí ítama aónétama yemá wekáké mayánoe. máqte-kayukama móra-yataaqtaba Áánûqtumma abáá kéetama wemmá paá aónanoe. ániibo máqte-kayukama nunamupí téta Áánûqtunopaq ónátae tíyanama wemá yemmá iyuwáinata uyáberanoe.

⁹ keráwápiké móra-nakoni áanikoma aboáqtábá téna ‘yammá timiyo’ títanama aboámá óqtamma mayamíníyô? ímiye.

10 ániibo iyápógoma aboáqtábá 'noyááqa timiyo' títanama aboámá táí-iraakabayaamma amíníyô? minnágaraq ímiye.

11 miráitaq keráwáqá táí-wayukama kanaaráq kéitaamanibo keráwáqtí iyápógoma íráqô-qtataaqa yimíyábá kéitaae. uyátamaqma móraiq umá keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma wení iyápó-annama wekák ítama aónaayuma íráqô-qtataaqa yimíyábá kéitaiye.

12 waayúkama nôrabi umátikaigaae tina-yátááriq kéumakaiyaama miráuma yekáráq móraiq umáyikaa. maaminnáma mákama Mótetini ámán-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq tiráa-waigoni máqten-aaine.

matúq-matuq umá mái-auwarain-amma

13 keráwáqá pááqyan-amma wáráaro. aíta-marupaq uráin-aama anónapoana oyaaq uráitata netuqyaa-káyúkámá aarawaamá min-ámmá kéwaraabo min-ámmá íwáráaro.

14 káqon-amma matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayái-márúpáq uráin-akoma pááqyamma wáipoata yaímma arekák-wayukama min-ámmá kammáa kaéta kéwaraae.

ketáámá kaaqaari-ámúné-wáyúkátí yáaqa ikaténátaae.

15 kaaqaari-ámúné-wáyúkáyábámá atéráaro. yemá yirunóbáqá abááq-iyákáá umá máapoata tipi-típigoni aúwaratima atáa-umaeta aúpáq-yááikáráq keráwáqtôpaq kéye.

16 keráwáqá nôrabi iya-qtataaqa mikák yeqtí yáaimma aónanoe. áwáábiq-annagoma íráqôn-aramma íkéiyaiye.

17 móraiq umá íráqô-tagoma íráqôn-aramma kéiyaiye. ániibo táiyagoma táí-aramma kéiyaiye.

18 íráqô-tagoma táí-aramma kanaaráq íma iyániye. ániibo táiyagoma íráqôn-aramma kanaaráq íma iyániye. waayúkagaraq móraiq urááe.

19 máqte-tagoma íráqôn-aramma íma iyaí-tagomma minná ayááma irabí kéiyaabotuwaee.

20 miráinaq keráwáqá aónaaro. kaaqaari-ámúné-wáyúkábiké keráwáqá áraimma yeqtí táí-yaaimma yimónainoe. táí-wayukama yirunóbáké íráqôn-aramma kanaaráq íma iyániye.

21 máqte-kayukama 'uyátárai-nako, uyátárai-nako,' mirá kétepoaq Áánûqtuma yabíkái-marupaqa íuyaberanoe. ímiye. paá náayubi ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoni anaaé warétama kanaaráq Áánûqtuma yabíkái-marupaqa uyáberanoe.

22 mikák anó-kanaamo pááq ínna-kanaaraqa aarawaamá maará téta timá-timinoe. 'uyátárai-nako, uyátárai-nako,' enáwíkaqtaa ketáámá amuné kúme uréire éwaunataae. enáwíkaqtaa ketáámá táí-aagomma waayúka yúbikema mamá

paábaq yuwéwaunataae. ániibo enáwîkaketa ketáa netuqyaan-áwááméq-yátááríqa uráunataae.' téta mirá tíyaqa

²³ ániibo mi táoqa kemá yemmá abarokáq maará-tima-yimenune. 'kemá keráwáqti túrakaqa íaonewaunamiye. keráwáqá táí-wayukaao, paábataa kóoro' tenúne." téna Ítuma tiráiyé.

naammá í-ááíkáráté.

²⁴ waéqma itái-áímmá Ítuma tiráiyé: "kanaaráq móra-nakoma maamin-áímmá iténa waráina-nakoma wemá miráuma áá-íté-wainapoana wení naammá óqtan-amuraaq kéumaraiye.

²⁵ ániibo aaqá yuréna nommá aúgítana anón-uwaama yoréna mirái-qtataakoma min-námmá awétáraiye. miráimanibo min-námmá íma kuturáiyé. min-námmá óqtakaq wáitanaboana yáqtoqma akoqnáá uráiyé.

²⁶ miráimanibo móra-nakoma ketáama kéitenamanibo ímo warénama minná wemá miráuma áíbôqnaaboq ínápóana wemá wení naammá kegéba-amuraaq naammá kéiyé.

²⁷ ániibo aaqá yítana nommá augéna uwááma anómma yokáiyé. ániibo mirái-qtataakoma min-námmá awétátuwaitana min-námmá kuturáiyé. 'pau' titana anómma mútûq yawítíguraiye." téna

²⁸ Ítuma maamin-áímmá timá ánatatuwaitata máqte-kayukama Ítun-aayaba iyánáaq éta yáaqa ôriq umá karáiyé.

²⁹ miráimanibo aamá yirááti-wayukaraa umá íma timá yímikaibo Ítuma akoqnááma náápaamma matokái-nakoraa umá aamá kétima-yimena yiráátiraiye.

8

mórama kárú-naqa Ítuma mamá érákaraiye.

¹ Ítuma anubakémmá yuwéna kúmítata netuqyaammá aarawaamá ókaraq anaaé waqmé kukááe.

² mikáqá móra-naqa kárúyamma ákái-nakoma amakaq iréna araayutaúmmá ayéna tiráiyé: "uyátaráana-nako, kanaaráq emmá akáinaama emá kemmá mamá éqtikanone." titana

³ Ítuma ayáámma árûqmarena tiráiyé: "kemmá kétékaitaq miráona kéune. emmá érákaino." titana mi-kárú-kárigómá é mikáq ánataguraiye.

⁴ ániibo Ítuma mi-kárú-náqá timá ámikaiye: "emá atéqma arutaa. móra-nakomma timámenabo ímiye. emá uré enaúma anó-monoq-wayukama mó-yiraate naayóbáqá Mótetima tiráiniq umá Áánûqtukaq amí-yátááqá mó-amiyo. miráinata waayúkama aónéta ení karímá mikáq ánatagiye téta tero." téna Ítuma timá ámikaiye.

ááiq-i-wayukati kawáá-nákóni mayai-náqá Ítuma mamá érákáráiyé.

⁵ Ítuma Kápérana-marupaq uyábéráitana anón ááiq-i-naqa Arómani-marupake Ítunopaq iréna inaa téna timá ámikaiye:

⁶ “ummaataráána-nako, ketí mayai-náqá karímá mayéna naaúpaq waguréna máiyé. ayáátákoma pukitana áíqa ôriq umá kéiyé.” titana

⁷ Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “wemmá kemá ko mamá érankanune.” téna tiráiyé.

⁸ miráitana ááiq-i-kawaa-nakoma yauwéqma timá ámikaiye: “ummaataráána-nako, kemá íráqôn-naqa íma máupo emá kanaaráq ketí naaúpaqa íma uyáberaao. emá paá aamá tinana ketí mayai-náqá atóbáino.

⁹ kegaráqá ketí anó-naapaamma wáiyé. kemá mórama tiyááka ááiq-i-wayukati kawáá-náqá máune. miráitaq kegaráqá anó-kayukati yiménáápáqá máunata yemá yabítikaraae. ketí timénáápáq máa-kayukama kemá timá-yimeq móra-naqtaba ‘emá waa’ túnanama wemá kanaaráq kéwiye. ániibo kemá káqo-waqtaba téq ‘emá maabáq iyo’ túnanama wemá kanaaráq kéiyé. miráitaq kemá ketí mayai-nákóqtábá ‘maa-máyáímá mayaa’ túnanama wemá paá kémayaiye.” téna titana

¹⁰ Ítuma min-áímmá ítátuwena iyánáaq uráiyé. ániibo wení anaáé wáráa-kayukama maará téna Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá áraimma kétima-timune. mórama Aánûqtuni waayúkabike Ítiráaeobake-naqa maan-nákómá maaráuma arummá tímínikaa-naqa íaonaraune.

¹¹ ániibo kemá keráwáqá kétima-timune. netuqyaa-káyúkámá aabaú utaipáké íyata yaímma aabaú kupéráipake íyata uréta Áabaraagaraq Ááítekigaraq Yáakobogaraq mórabí yagaroqtamá Aánûqtu yabíkái-marupaq máeta aáwaqa nánóe.

¹² miráimanibo Ítiráaeo-wayukama Aánûqtuma wemá yabíkái-marupaqa yeqtí yítaubikoma máamanibo yaímma Ítiráaeo-wayukama marabí máa-yuma yemá máápaq anó-kumayuqnoqaq máeta ibiqá yaréta yíwáyaamma akégúnanoe.” téna Ítuma tiráiyé.

¹³ ániibo Ítuma ááiq-kawaa-naqa timá ámikaiye: “emá íbêqa kóaa. emá arummá timénaboana mirá ónaiq umá mi-qtátááqá pááq íniye.” téna Ítuma tiráiyé. ániibo ê mi-kágáámá mi-kári-náqá wení karígómá ayúwáitana atóbaraiye.

Pítaamma ánáakomma anóamma Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹⁴ mikáké Ítuma Pitaani naaúpaq uyábékéna aónaimma Pítaamma ánáakomma anóamma kokoqyámma ákáitana atípáaraq waguré máitana Ítuma aónaraiye.

15 ániibo Ítuma ayáákaq yáqtóráitana kokoqyámma érákáraie. ániibo min-íníkomá itó-urena Ítuni aáwaqa mamá yokaa umákaraiye.

netuqyaa-káři-wáyúkámá Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

16 énaikaq taíbaq-wayukama táı-aagoma máı-kayukama yiwíqmeta Ítunopaq irááe. ániibo Ítuma paá aamá kítitana mi-káyúkábíkémhá waatá aágoma iyuwéna kóuraiye. ániibo Ítuma máqte-kari-wayukama mamá atóbamayikaraiye.

17 miráitana móra-aimma naayóbáqá Áánûqtuma móra amuné-náqá Áítáıyaan óyaukaq pááq íniye tiráimma minná pááq kítitana min-áıkómá maará-tiraiye: “wemá wenamáárıq ketáái karımá mamá paábaq kéyuwena ókon-okomma ketáái tiyáátáma ikui-yataaqa matukáıye.” téna agamatán-áúbágó tiráıye.

Ítun anaaé waráne i-náqá

18 netuqyaa-káyúkáma Ítuma ikúyakaraawana yimónawaaena wenı iyápó-annama timá yımikaiye: “nokaayúkómmá mer-anábápáq méwıyataao.”

19 titana mórama ámán-aimma yirááti-nakoma iréna Ítumma timá ámikaiye: “yirááti-nako, emá náakarabi wıne inabáqá kegáráq waqmé ónúne.” téna tiráıye.

20 Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “abááq-ıyákáwákómá yeqtı ánáamma maınarunobaq wáıtana numaráwákónı ánáamma wáımanıbo Waayúkagonı Áráaqa kemá Ítuma kemá wagéqa tiqnómmá maqmá arage ónúna-namma íma wáıye.” téna Ítuma timá ámikaiye. miráitana Ítuni anaaé waráına-waigoma wenı naammá móraıq umá wániyo?

21 ániibo káqomma móra iyápó-annabıke-nako Ítumma timá ámikaiye: “ummaataráána-nako, kemá kanaaráq awé uráanana ketıbomá puınaq mó-ıqtamakatuwerabiyo?” mirá titana

22 Ítuma timá ámikaiye: “ıbáqyuwaa. yemá pukáá-kayukama yenamáárıq matúq-matuq umá máı-auwaraiqtaba pukáıya-kayukama mamá arááq-yuma kanaaráq uqtamáıkanoe. emá paá ketınaaé ya waraa. ” téna tiráıye.

Ítuma anón-uwaagoqtaba titana áráwáá uráıye.

23 mikáké Ítuma únópı-káárébí úıtata wenı iyápó-annama anaaé wakááe.

24 anómma únónıyámá mi-nókááyúpımmá kémetena únónıyágómá únópı-káárémá yawááq inena uráıye. miráımanıbo Ítuma paá waguréna máqte-uraiye.

25 ániibo yemá Ítumma ko awáútureta tirááe: “uyátárai-nako, emá keq̄táá tíwáqnaa uwo. ketáámá yubékonataa kéune.” téta tewana

26 Ítuma timá yímikaiye: “nôraq itaráq ikatíq̄a kéoo? keráwáqtí itái-q̄-itaiq̄ umá yabi-í-yátááq̄á pááqyamiye.” timátuwena Ítuma itó-urena uwáágokaraq nokókáráq̄ yiwáágúraiye. ániibo uwáágoma mó-áráwáá itana nokómá ókaraq̄ íma noniyamá metaráiye.

27 minnáyabi iyápó-annama netuq̄-yúyánámmá kéiteta tirááe: “maaminnáma nóikaa-nare ténaq̄ máitanawaq̄ uwáágogaraq̄ nokógáráq̄á wenáama kéwaraayo?” téta tirááe.

kaayaq̄-nákábiké Ítuma táí-aama matukáíye.

28 Ítuma yetê nokaayúkómmá meranábpáq̄ Káátarini-wayukati marabáq̄ atamá uráíye. ániibo kaayaq̄-nákámá táí-aagoma yenákábí mái-nakorata Ítumma ya aónaraaye. yenákámá pukáa-kayukati mararaapáq̄á máátíq̄-máatipaq̄ máqeta irááye. yenákámá anóm̄ma abááq̄á amáguraayataboata waayúkama min-ákáq̄á íma uréire urááe.

29 ániibo min-nákórátámá anókaq̄ ááyama wááq̄a kéyeta tirááye: “Áánûqtuni áaniko, emá kekárátámá nôraq̄ umátikaneq̄ kéono? kanaamá íma pááq̄-uraitaa keq̄táámá tíq̄a í-yátááq̄á má-timinetaa kéono?” téta tirááye.

30 mórama pó-annama nékaq̄ máeta aúmá narááe.

31 ániibo táí-aagoma Ítukaq̄ inaa téta tirááe: “kanaaráq̄ emá keq̄táámô tíkamma waréma emá kanaaráq̄ timátikénataa ketáámá mera-pó-ánnátí yirunóbátáá kobéráano.” téta tirááe.

32 ániibo wemá mi-tái-áágómmá timá yímikaiye: “keráwáq̄á kóoro.” téna Ítuma titata yemá mi-kááyáq̄-nákámá iyuwéta pó-annati yirunóbáq̄ uyábékaae. mi-pó-ánnámá máqtepaq̄ péqmareta mórama áitabaq̄ metamá kukááe. ániibo yemá nokaayúpítáá metaréta nommá nawíketa máqtepaq̄ pukááe.

33 ániibo pó-kawaa-wayukama péqmareta kóuraae. yemá anó-marupaq̄ koyaréta yemá máqtemma min-áímmá tébakaq̄-wayukama timá yímikaae. miráitata kaayaq̄-nákábímá táí-aagoma pááq̄ i kátáama tirááye.

34 ániibo min-ánó-márúpáké-káyúkámá netuq̄á iréta Ítuq̄taba ya abáá-uraae. yemá Ítumma ya aónatuweta weqtábá mi-márábákémmá yuwéna káqo-marabaq̄ kóikaae téta inaa tirááe.

9

mórama aí-ayaamma táíq̄ umági-naqa Ítuma mamá érákáraiye.

1 Ítuma únópí-káárébí yetê nokaayúkómmá meran-ábápáq̄ yawuwéq̄ma uréta Ítuni márûpaq̄ koyarááe.

² mibáq yaímma-wayukama móra-kari-naqa Ítunopaqa awíqmeta iráama mi-kárí-nákóní ayáátákoma pukuráitana kúkutaaraq waguráitata yaagumé irááe. ánibo Ítuma mi-káyúkámá yimónaimma wekáq itáíq-itaiq kéowanaboana Ítuma mi-kárí-nákómmá timá ámikaiye: “iyápógo, enáyakoma kaayoné íno. ení kúmiq-yataaqa kemá paábaq kématuwaune.” téna Ítuma titata

³ yaímma ámaán-aimma yirááti-wayukama yeqti yúyánánóbáqá “maan-nákómá Áánûqtumma aamá káwaagiye.” téta tirááe.

⁴ miráitana mi-káyúkátí yúyánánóbáqá Ítuma yimónatuwena wemá tiráiyé: “keráwáqá nôraq itaráq keráwáqti túyánánóbáqá ítama táíq kéoo?”

⁵ nóin-aikowaq ketí náápaamma yiráátiniyo? ánibo kemá téqa ‘ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwaúne’ mirá túnawaq íma oyaaqá kéí aqá ánibo ‘emá itó-uma uréire uwo’ túnna-waigoma minná íma oyaaqá éna ummaa kéyaiye.

⁶ Waayúkagoni Áráaqa náápaamma maa-márábímmá kanaaráq kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwáníqtaba yiráátenune.” téna tiráiyé. miráitana Ítuma ayáátamma puki-nákómmá timá ámikaiye: “emá itó-ure ení kúkutaama mamé ení naaópaq kóaa.” téna tiráiyé.

⁷ miráitana mi-kárí-nákómá itó-uma wení naaópaq kóuraiye.

⁸ ánibo aarawaamá miráimma aónéta ikatíq ôriq urááe. yeráwáqá aónaraae. Áánûqtuma mirán-ákóqnáámá ámikaiqtaboana yemá Áánûqtun-awíqa múte yaútaae.

Ítuma Máátíyumma ááyariye.

⁹ Ítuma mibáké kéwena aónaimma móra-naqa táákiti-moneqa mayái-náúpáq máqe-uraimma min-nákóní áwíqqa Máátíyuma mi-kátáámá agatái-nare. ánibo Ítuma Máátíyumma timá ámikaiye: “emá ketinaae ya waraao.” titana wemá itó-uma Ítun anaaé wakáiyé.

¹⁰ anaaékaqa Ítuma naaúpaq máena aáwaqa kénaitata netuqyaa-káyúkámá táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq káqomma karere-káyúkágáráq ‘paátataare’ timá yíkáa-kayukagaraq Ítunopaq irááe. yemá Ítugaraq wení iyápó-annagaraq umá máeta aáwaqa narááe.

¹¹ yemá Péрати-wayukama miráomma aónawaaeta yemá Ítuni iyápó-annama maará téta ítama aónaraae: “nôraq itanawáq keráwáqti yirááti-nakoma kúmiq-wayukagaraq táákiti-moneqa máyáa-kayukatema aáwaqa kénaiyo?” téta ítama aónaraae.

12 Ítuma min-áímmá ítatuwena wemá maará téna aúpq-áímmá tiráiyē: “waayúkama karímá ímo máyáa-kayukama tótaawayukayopaq íma kéoe. ímiye. paá karí-wáyúkámá tótaawayukayopaq kéoe.

13 keráwáqá uréraq Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábíkén-áímmá ko ítáaro. ‘naí-wámmá ikáma kekáq timíyábá kemá íkétikaibo kaayoné-yátááqtábá kemmá kétékaiye.’ téna agamatá-kánnáágómá kétéye.” téna Ítu timátuwena tiráiyē: “arupú-wáyúkámúne tíya-kayukama yááyanaaq íkukaune. ímiye. kemá paá kúmiq-wayukayaba yááyanaa kukáune.” téna Ítuma tiráiyē.

aáwaqa awetái-aaimma

14 mi-kánáaráqá Yóóanema nommá perái-nákóní iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááē: “nôraq itataawáq ketáágáráq Péрати-wayukagaraqa nunamummô ténátaama aáwaqa awetá kéunatataa ení iyápó-annama nunamummá tí-kánáaráqá aáwaqa íma awetá kéoo?”

15 téta mirá tewana Ítuma timá yímikaiye: “móra-nakoma aaramá mayáné kéenama omákáqá paá wení aanábó-wáyúkáté máenama kanaaráq áyakoma táíq ínáyô? íma aokaríq kéiyē. anaaékaqa mi aaramô mayáné i-náqá paábaq matuwaiyanama min-nákómá ókaraq wení aanábó-wáyúkátéma íma mániye. miráuma aaramá mayánéna i-nákóráá umá mi-kánáámá ínaqa kemá kónatama íyakoma táíq ínipoata yemá aáwaqa awetá-inoe.

16 ítáaro. móra-nakoma wení naayó-kúbérái-únámmá yakákitanama aúge-tabaraaberake maqmá aráátaimma íma aokaríq kéiyē. miráinanama mi-tábáráábégómá keqnáámmá naayó-kúbérái-únámmá yakáqma anó-kariq umáginiye.

17 keqnáámmá ítáaro. móra-nakoma naayó-mémégóní aúwarati-unapima wááéni-nomma aúgema íma áítewae kéiyē. miráitata yemá aúge-kaeni-nomma naayó-mémé-aúwárátíbí áíqtowanama íma aokaríq kéiyē. miráitana méme aúwaratigoma yarákínana wááéni-nomma marabí aqtíma kugúbaginiye. miráimanibo áá ítaraa-kayukama aúge-memegoni aúwaratibi wááéni-nomma aqtímaraawana mákama íráqôniq umá paá kéwaiye.” téna Ítuma tiráiyē. aúge-qtataakoma waéqma naayón-ááímmá íauraniye.

móra-inikoma Ítuni wáqtôraq yáqtokaiye.

18 téna Ítuma maamin-áímmá kétima-yimikaq mórama anó-kawaa-naqa Ítun-amakaq iréna araayutaúmmá ayéna timá ámikaiye: “ketiyáámúmma paá íbêq pukuráiyē. ánibo emá

kanaaráq iré ayáámma aneq mó márénana atóbama yauwéqma paá maíno.” téna anó-kawaa-nako tiráiyé.

19 ániibo Ítuma itó-uma mi-káwáá-nákóní anaaé waqmé kéwitata wení iyápó-annama mórai q umá wakááé.

20 uréire kéowana móra-inimma mikáqá máqe-uraimma máqte-tupaama inaaútamma ákáitana inaaupaqá tiyááka umá kaayaq-kárítimáátimá máqe-uraiye. min-íníkomá Ítuni anaaépaq amakaq iréna Ítuni wáqtôgoni aqtórâq ayáámma yama yáqtokaiye.

21 min-íníkomá wenamaárîq wení aúyánánóbáqá maará-tiraiye: “Ítuni wáqtôraq tiyáámo ánekuyonanama túnobaq kanaaráq umátikaniye.” téna ánekukaiye.

22 Ítuma waéqma wemmá aónatuwena tiráiyé: “ketiyáámuko, enáyakoma kaayoné íno. ení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá emmá miráuma mamá érákárâiyé. mi táoqa min-íníkoní karímá ánataguraiye.

23 Ítuma mi-káwáá-nákóní naaúpaq iréna waayúkama ibiq-ímá kététa aamá anón-aimma kétéwana yimónaraiye.

24 ániibo Ítuma tiráiyé: “keráwáqá maí abátíkáaro. pááqyan-inaaruma íma pukáiyé. wemá paá aúma waguráiyé.” téna Ítuma mirá-tiraimma áraimma pukuráitataboata mi-káyúkama wiráa umákaraae.

25 ániibo yemá aarawaamá waqmá paábaq yúwáawana Ítuma mi-náúpâq uténa pukáin-inaarugoni ayáákaq yáqtorena ayáátórâitana itó-uraiye.

26 mi kátáagoma min-áúkápâq máqte-marabaq wéyáwé uráiyé.

Ítuma kaayaqá yúgaroq-nakaraq aamá íti-nakaraq mamá atóbamayikaraiye.

27 Ítuma mi-márúqá yuwéna kóurâiyé. ániibo kaayaqá yúramma karoparái-nakorata Ítun anaaé waqmé kéweta anókaq ááyama tirááye: “áé, naayóbáqá ketáái kínima Tébitin-annabike-nako, emá kekárátá arummá umátikaaó.”

28 téyana Ítuma naaúpaq uyábérâitata yúrammo karopâginakama wenôpaq utááye. Ítuma min-nákámá timá yímikâiyé: “kenákámá itáíq-itaiq kéoyaqtaba kemá kenákámá kanaaráq mamá atóbatikanuno?” téna itáitata yenákámá Ítumma yauwéqma timá ámikaaye: “owé. uyátaráana-nako.” téta tirááye.

29 ániibo Ítuma min-nákátí yúrapî ayáámma kánekuyena tiráiyé: “kenákámá itáíq-itaiq óya-qtataaqtaba kemá kanaaráq miráonayataakoma pááq íno.” téna Ítuma timá yímikâiyé.

30 ániibo yenákátí yúrakoma tágaraiye. Ítuma akoqnaá-aimma timá-yimena min-nákáyábá tiráiyē: “atéráakao. móra-nakoma maamináyabama itáinabotekao.” téna tiráiyē.

31 ááqibo min-nákámá máápaq yaúbareta máqtemma min-áúkápáq-márábáqá Ítuni wataama timáeta uréire urááye.

32 yenákámá kóiyē kéeta yaímma-wayukama móra-naqa táí-aagoma wepí máinapoana aamá ítitata wemmá yemá awíqmeta yewana Ítunopaq iráiyē.

33 ániibo Ítuma táí-aagomma matúwáitana min-nákómá aamá áaimma átáma tiráiyē. minnáyaba aarawaamá iyánáaq uréta netuq-yúyánámmá kíteta tirááe: “naayóbáqá maakáqá Ítiráaeobaqa maamirá-qtátááqá íma pááq uráine.” téta tirááe.

34 miráimanibo yaímma Péрати-wayukama maará-tiraae: “wemá táí-aagoni kawáá-nákómá wemmá akoqnaáma ámikaitana wemá táí-aagomma kanaaráq kématuwaiye.” téta tirááe.

aarawaayábá Ítuma arummá kéumayikaiye.

35 Ítuma anó-marupakaraq pááqya-marupakaraq uréire kéena wemá monoq-náúpáqá káyiraatena Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba átê-wataama kétima-yimena máqte-karimo máyáa-kayukama mamá atóbamayikaraiye.

36 wemá aónaimma netuqyaammá aarawaamá yimónatuwena arummá umáyíkaraiye. miráuma taíbaq-yuyanamma itéta ‘náawaq tíwáqnaa ínáyô? náakaraq ónúnatabiyo?’ téta miráuma tipi-típigoma yeqtí kawáá-náqá íma máitata oníkáá urááe.

37 miráitana Ítuma wení iyápó-annama aúpáq-áímmá timá yímikaiye: “netuqyaammá aáwaqa yópímmá wáimanibo mamá áíkuyaba íma netuqyaammá mayái-wáyúkámá mááe.

38 miráinaq keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kétiyana wemá yókóni aboámá yaímma mayái-wáyúkama timáyikainata wení waayúkama ko mamá áíkuyoro.” téna Ítuma timá yímikaiye.

10

tiyááka umá títaupake kaayaqá iyápó-annati yíwîqa

1 Ítuma tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánná-wáyúkámá yááyamaena iréna yemmá akoqnaáma yiména táí-aagoma kématuweta máqte-karima mamá paá kéeta yúgoni ummaa-yátááqá mamá paá ígáae téna yímikaiye.

2 tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnátí yíwîqa maará-uraiye. áqnaabaq-nakoni áwîqa Tááímonie káqon-awiqa Pítaae. ániibo

ábâkoma Áánarue. ániibo Yêmitima Yéberimma áanikoboana ábâkoma Yóáane.

³ ániibo Píripima Paatááromiyue. ániibo Tómaátie. Máátiyuma mi-kátáámá agatái-nare. wemá táákiti-moneqa mayai-naré. ániibo Yêmitima Áápiatimma áanikoe. ániibo Tááqtiatie.

⁴ ániibo móra-Taaimonima Ítápéniti (indipendens) karuwaaq-naré. ániibo Yúqtaati Itikááriotie. wemá Ítumma awîqma namuro-wáyúkátí iyáápi makái-nare.

Ítuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama mayaímá yímikaiye.

⁵ Ítuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá timáyíkáitata kówana yímáamma yiména maará-tiraiye. “keráwáqá Yéqtaaeo-apaq káqon-anna-wayukabaqa íoro. Táméria-marupaqa ókaraq íma uyáberanomanibo

⁶ keráwáqá Ítiráaeo-tipi-tipi-annama máápaq oro. yemá Áánûqtuqtaba yeráwáqtí aammá yukáae.

⁷ keráwáqá uréraq aamá maará téraq mó tero: “Áánûqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéiyé.

⁸ miráinaraq keráwáqá karí-wáyúkámá mamá kátobamayikera pukáiya-kayukama mamá itómayikera kárú-wayukama mamá kátobamayikera táí-aagomma mamá paábaq keyuwera oro. keráwáqá móra-yataaqa ketôpake mayaiyama minná keráwáqá paá yímero. miráinaraq keráwáqá maami-qtátááqá yemmá yiméraq keráwáqá íma meyámmá máyáaro.

⁹ keráwáqtí unáápímmá móneqa íma áítumaera uréire oro.

¹⁰ mónekarraq anó-moneq-awíqa yáíya-qtataakaraq ariroq-únápí áíti-unamma íma mamé uréire éra kaayaq-tiyótáámá íma kúberera títauq-anaamma íma kúberera yáumma amé uréire í-yátámá íma matóráaro. ímiye. mayaímá mayaína-nakomma kanaaráq wení aáwaqa áméro.

¹¹ móra anó-maruparabi pááqya-marupaqa uyábereqa kanaaráq keráwáqá aónaiyana mi-márúkákémmá móra-nakoma arupú éna wení naaúpaqa máqeraq mi-márúqá yuwé kóine kéeqa ayuwé yero.

¹² ániibo keráwáqá móra-naupaqa uyábereqa mi-náúpáq-wáyúkámá miráo-maarao-aimma téraq ‘kaayoné-yátááqá keráwáqtôpaq waíno’ timá yíkáaro.

¹³ ániibo mi-náúpáq-wáyúkámá keráwáqtábá yetê máigaae téta tíyaqa keráwáqtí kaayoné-yátáákómá yeqtôpaq wínîmanibo yemá keráwáqtábá máigaae téta íma tíyaqa keráwáqtí kaayoné-yátáákómá yuwéqma keráwáqtôpaq íno.

¹⁴ móra-nakoma keráwáqa tiwíqmena ímo wéna keráwáqtí táama íma itáinaqa ániibo keráwáqá mi-márúrabi min-námmá íbáquwera keráwáqtí tibíkáké káitôma popoq umátuwe kóoro.

15 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. aarawaamá ítama Áánûqtuni yainai-kánáaráqá Komóraa-marukake tái-wayukagaraq Tótôma-marukake tái-wayukati anónnáma táimeyamma wáipoata miráumaraa mi-márúkáq-wáyúkámá yeqtí táimeyamma pááq íniye.

ókon-okomma ummaa-yátááqá pááq íniye.

16 ítáaro. kemá keráwáqá miráuma tipi-típi áráakaa umá taáqa íwái-kama áwáábiq-iyakaa-kayukati aúkáapi timátikaunaq kéoe. miráinaraq keráwáqá miráuma irakabayaakóráá umá yáakarera atéqma wiqmé kéweraq móra-yataariq ínéqa túyánámmá ítama arútátuwero. mimórá táoqa keráwáqá móra-numama máagoraa umá kaayoné umá máero.

17 keráwáqá waayúkayabama atéqma arútáaro. yemá yeqtí káánítôre-wayukaraq aamá ítama yainéta ánnáma timéta keráwáqá yeqtí monoq-náúpáqá tebûqa timéta ínóe.

18 ketíwíqa márúte yuwánéra kéowaa téta keráwáqá tiwíqmeta kínima anó-kamaani-wayukati yúrakaq wínóe. miráinaq keráwáqá aamá kétima-yimeqa Yéqtaeao-wayukagaraq Ítiráeao-annabike-kayukagaraq Áánûqtuni átê-wataama timá-yiminoe.

19 yemá keráwáqá tiwíqma aamá ítama yainaiyaqa keráwáqá ikatíq íeraq 'ketáámá nóine ténúnô? ketáámá nóin-ainaq yauwéqma timá-yimenunataabiyo' ítero. kíq-taoqa aamó tínón-aimma timínimma

20 kenamáa keráwáqá aamá ítinoe. ímiye. keqtibomá Áánûqtuni Aágoma keráwáqti tóyaukaq aamá tíniye.

21 mi-kánáaráqá móra-nakoma ábâkomma awíqmena yaímma-wayukati iyáápi mó-marainata ikámma puínóe. ániibo aboámá áanikomma móraiqa umá waayúkati iyáápi mó-marainata ikámma puínóe. ániibo iyápóma yinóboyuma komarummá íyataboata namuro-wáyúkámá yíkamma puínóe.

22 keqtábábóata yaímma-wayukama keráwáqá ítama táíq umátikanoe. minná móra-nakoma akoqnáá umá máqena aqtó-kánáaráqó wénama min-nákómmá Áánûqtuma yauwéqma awiráinana wemá Áánûqtuna mániye.

23 ániibo yemá keráwáqá móra-marukaq táiaaimma tarôq umátikaiyaqa kanaaraq mikákémá péqmarera káqo-marukaq oro. kemá áraimma kétima-timune. keráwáqá máqtemma Ítiráeao-marupaqa íma mayaímá mamá ánataraiyaqtaba Waayúkagoni Áráaqa kemá kumónúne.

24 tugaru-iyápógómá wení arááti-naqa íma kéuyataitana paá-mayaima máyáa-kayukama yeqtí kawáá-wáyúkámá íma kéuyataae.

25 mórama tugaru-iyápógómá wení arááti-naqa maínama minná kanaa íniye. ániibo paá-mayai-nakoma wení kawáá-náqá

uyátá-maqma anómma mainama minnágaraqa kanaa íniye. kemá keráwáqtí kawáá-náqá kemmá táíq kéumatikaapoata keráwáqá anómma táíq umátikanoe. ketíwîqa Píétebue téta tíwîqa yaráamanibo kemmá táí-tíwîqa kéyetama keráwáqá náayuwabi ketí iyápó-annati tíwîqa uyátá-maqma anómma táí-tíwîqa yánoe.

waayúkama Áánûqtuqtaba ikatîqa oro.

²⁶ miráinaq waayúkayaba keráwáqá íma ikatîqa oro. máqte-qtataaqa aúpáq wái-qtataakoma anaaékaqa abarokáq íniye. máqte-qtataaqa ánáákuma wáina-yataaqanibo anaaékaqa waayúkama aónainoe.

²⁷ kemá Ítuma aamá kumayuqnóbáqô timá-timunama minnâ wágáama timá yíméro. ániibo aamá yaákareq táápikemo ítáama minnâ keráwáqá netuqyaa-káyúkátí yúrakaq ító-urera aamá timá yíméro.

²⁸ waayúkama keráwáqtí túma tíkamma uqtánô-kayukayaba íma ikatîqa oro. keráwáqtí tirun-iyápómá íma tíkamma uqtánóe. ímiye. Áánûqtuqtaba ikatéro. keráwáqtí túgaraq tirun-iyápógáráq mákama kanaarác Tááqtaani márûqa aítanobaq Áánûqtu kanaarác tíkama aúyotuwaniqtaba Áánûqtuqtaba ikatéro.

²⁹ keráwáqá kaayaq-númámá tarukíqa móneqa kímora-toeyarake kanaarác meyánîq ínoe. ániibo keqtibomá Áánûqtuma íakainanama kanaarác móra miráuma pááqyanumama marabímmá íkuminiye.

³⁰ ániibo keráwáré keráwáqtí tiqnótáuma máqtepaq Áánûqtuma yoráútukaiye.

³¹ miráinaq keráwáqá íma ikatîq oro. netuqá pááqyanumagoni meyámmá uyátáraapoana keráwáqá Áánûqtuma yabíqtíkariye.

Ítuni áwîqa yai-ááímmá

³² móra-nakoma náawabi abarokáq timá tágena wemá kennaé téna máqte-kayukati yúrakaq tîna-nakomma ketêgaraq ketibomá Áánûqtun aúrakaq wení márûpaq wemmá mórai umákanune.

³³ ániibo móra-nakoma kemmá máqte-kayukati yúrakaq anaaemma umátikai-naqa kegárác wemmá ketibon aúrakaq wení márûpaq tinaaemma umákanune.

Ítuma mamá yainái-tókórú-yákárác kukáiyé.

³⁴ maa-márábí kaayoné-yátááqá mamá maa-márábí-káyúkáyábá íma mamé kukáune. mirá túyánámmá íma ítáaro. kemá paá waayúkama yainái-tókórú-yámmá ketáama íwáráa-kayukagaraq ketáama wáráa-kayukagaraq aúkáapike mamá yainanáq mamé kukáune.

35 ááiqa áanikokaraq yeqtibogaraq íyata ánibo ayáámukokaraq yinóakaraq íyata ánibo anáábukokaraq áitaakogaraq í-ááímmá átaaraune.

36 waagóni we-áánínábóbi anómma uyátá-maqma namuromá aúqma mánoe.

37 ánibo móra-nakoma anóayaa aboáyábá arummá uyátá-maqma yiménama wemá kennámá auráiyábá íma umaataráiyee. móraiq umá móra-nakoma áanikoyaa ayáámukoyaba arummá uyátá-maqma yiménama wemá kennámá auráiyábá íma umaataráiyee.

38 ánibo móra-nakoma weni kaapaq-yámá íma maména ketinaae íma waréna puínéna yokaa íenama wemmá kennámá auráiyábá íma umaataráiyee.

39 móra-nakoma maamin-áúwaráímmá yáqtoqma akoqnáá énama weni matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyorainimanibo móra-nakoma keqtábá puyénama wemá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayániye.

móra-nakoma íráqô-meyamma kémayaiye.

40 móra-nakoma náawabi keráwáqá mamá íráqôniq umátikenama wemá kekáráq mamá íráqôniq kéumatikaiye. ánibo móra-nakoma náawabi kekáráq mamá íráqôniq umátíkái-nakoma wemmá Áánûqtuma timátikarai-naqa mamá íráqôniq kéumakaiye.

41 máqtemma náayuwabi Áánûqtuma timáyíkarai-kayukama mamá íráqôniq kéumaketama Áánûqtuma timákaraiqtaba mirá kéumakaapoata yemá timákarai-nakoni íráqô-meyamma yáíkaa q umá mayánóe. ánibo náayuwabi aónáiyamma mórama arupú-naqa ínata yeqtí yúyánánóbáqá téta ‘arupú-naqa áwáqnaa ónáátae téta min-náqá awíqmeta yeqtí naaú wétama yemá miráuma arupú-nakoni íráqô-meyamma yáíkaa q umá mayánóe.

42 taákaq máraaro. móra-nakoma náawabi paá-nakomma ketinaae wáraa-kayukabike áwáqnaa ónaae téna paá yaugiq-nómmá aqtíma wemmá aménama kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa min-nákóni íráqô-meyamma áraimma mayániye.” téna Ítuma weni iyápó-annamma timáyíkaraiye.

11

Yóáanema yaímma iyápó-annama Ítunopaq timáyíkaraiye.

1 Ítuma weni tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnámá mayaímá mayánón-aimma miráuma timá yímikaiye. aamá timá ánatatuwaitata yemá mi-márúqá yuwéta min-áúkápáq-márúpáq uréta Ítuma aarawaamá káyiraatena aamá timá yímikaiye.

2 Yóáanema nommá perai-nákómá ánná-naupaq máena yauwéqma yiwirai-nákóni mayaiyábá ítaraiye. miráitana Yóáanema yaímma wení iyápó-annabike timáyíkáitata Ítunopaq urááe.

3 ániibo yemá Ítunopaq uréta ítama aónaraae: “emá maamin-nátábáwáq Yóáanema anaaékaq móra-naqa yíniye tiráinaraq máa káqo-natabataaq awé ónúnataabiyo?” tewana

4 Ítuma yauwéqma tiráiyee: “keráwáqá uréraq Yóáanemma máqten-aimma itéq máqte-qtataaqa aónaamma mó-timamero.

5 minná yúramma koroparái-kayukama yúramma káonaawata yítuqa táiq urái-kayukama yítuq-uramma yamá uréire kéoe. ániibo kárúyamma yíkái-kayukama kátobaawata yaáqa atíragurai-kayukama aamá kéitaae. ániibo pukáa-kayukama kéitowata áwáyoq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama aúgen-aimma kéitaawata kéoe.

6 ániibo móra-nakoma arummá kétimena keqtábá kaayaq-áuyánammá íma itaí-waigoma wemá amuqá maraíno.” téna Ítuma tiráiyee.

7 Yóáaneni iyápó-annama kówana Ítuma Yóáaneqtaba taíbaq aarawaamá timá yímikaiye: “naayóbáqá waayúka íma máa-kaqmaapaq keráwáqá uráama nói-qtataaraq ko aónanaraq uráánabiyo? keráwáqá móra-naqa kaayaq-áuyánakáráq ókáráákáá uwáágoma yaropamátúwáimma aónanaraq uráánabiyo? ímiye.

8 keráwáqá nói-qtataaraq aónaineraq uráánabiyo? aqá móra-nakoma íráqôn-unakaqtoma makáitaraq aónaineraq uráánabiyo? ímiye. yemá íráqôn-unakaqtomo máróa-kayukama yemá anó-kini-kayukati naaúpaq kémaae.

9 miráimanibo nôraq itaráq urááô? móra Áánûqtuni amuné-náráq aónaineraq urááô? owé. kemá keráwáqá kétima-timune. minná amuné-nápóana wemá yaímma Áánûqtuni káqon-amune-wayukama uyátáraiye.

10 Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí Áánûqtuma áanikomma maará téna timá ámikaiye.

‘ketááyabamo tînîn-naqa timákáanana ení áqnáabariq umá wíniye.

wemá ení aammá awiyéna yokaa umákaniye.’

téna Yóáaneqtaba agamatá-kánnáábí tiráine téna kétiye.

11 kemá áraimma kétima-timune. máqtemma maa-márábí-káyúkábíké Yóáane uyátá-maqma mú mikáqá anómma máimanibo Áánûqtuma yabíni-kanaaraqa móra paá-naqa mánin-nakoma wemá Yóáanemma uyátáraiye.

12 Yóáanema nommá perai-nákóni kanaaráké áaimma átarena yéqéna íbêqa Áánûqtuma yabíkáin-aukapaq uyáberanoqtaba

anón-aiiqá kéoe. akoqnáá umá iraráá-káyúkámá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa yáqtoqma akoqnáá uréta mayánéta kéoe.

¹³ máqtemma Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq Mótetini ámaán-aikaraq yemá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba watáama mamá pááq umáeta Yóáaneni-kanaaraq irááe.

¹⁴ ániibo keráwáqá itánáae téqa kanaaráq itáaro. Yóáane wemá Iráiyaraa-naqiye. min-náqá anaaékaq yíniye téta amuné kútaanaqiye.

¹⁵ keráwáqá taáqa wáinaqa maamin-áímmá itáaro!

¹⁶ nóinnae téraq íbêq-wayukayabama aamá ténúnô? yemá miráuma pááqya-noiyapora umá márûq aúkáapi máeta yemá káqo-noiyapoma yááyama maará téta kéte.

¹⁷ ketáámá keráwáqtábátáá káoyamma kéyunataa keráwáqá imá íkeyaae. ketáámá yirummá í-imá kêtunataamanibo keráwáqá ibiqá íma kéyaraae.' óqa tíkái-qtataaqa íma pááq kéiye.

¹⁸ Yóáane iráimma wemá aáwaqa íma néna wááéni-nomma íma naráitata yemá weqtábá 'aíbôq-nare' téta tiráae.

¹⁹ kemá Waayúkagoni Áráaqa iréq aáwaqa néq nommá néq únnayabama yemá maará kéte. 'aónaaro. wemá aáwaqa ôriq umá netuqyaa nainápóana wemá wááéni-nomma netuqyaa kénaiye. 'paátataare' timá yíkáyuma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq wemá yeqtí aanábómíye.' ááqibo anaaékaqa minnáyaba Áánûqtuni itai-yátáákómá aónainoe." téna Ítuma tiráiye.

yaímma-marupaq yirummá íma waéráa-kayukama anómma tirunô.

²⁰ yaímma-marupaa Ítuma awaaméq-yátááríqa netuqyaapaq immá íma yirummá waékáae. miráitana mi-kánáaráqá Ítuma aamá yiwáágéna

²¹ maará-tiraiye: "Tiyórátiniq-wayukao, náaraq-tai-yataaraq keráwápímmá pááq íníyô! Beqtáirapaq-wayukao, náaraq-tai-yataaraq keráwákáq pááq íníyô! anón-awaameq-yataariqa kemá keráwáqtí márûkaq únnaiq umá Tááyanabakaraq Tááíranapakaraq énama kanaaráq naayóbáqá Tááyanabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq yeqtí kúmiq-yataapike waeráunatae téta tiráá-tiraapoata yemá unáákáréq on-unapi yenamááríq áítumatuweta káín ayáátóbí máeta yáaqa kaitata yirummá waékáae.

²² miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. yirummá íwaekaapoata anaaékaqa keráwáqtí anónnáma táí-meyakoma yainai-kánáaráqá miráuma Tááyanabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq uyátá-maqma anómma pááq íniye.

²³ ániibo keráwáqá Kápéranabaq-wayukao, keráwáqá Áánûqtuni márûpaqa tiwíqma yaúmeta uwínóe téra kéteo? keráwáqá iramá kái-q-kaiq umá kain írábí kumínóe. minná kemá keráwáqti márûpaq anón-awaameq-yataariq únnaiq umá Tótômabaq-marukaqa awaameq-yátáárîq énama kanaarâq íbêqa Tótômabake táí-wayukama paá máneta oné.

²⁴ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa aarawaamá ítama yaináí-kánáaráqá Áánûqtuma wení paru-yátááqá keráwáqá uyátá-maqma Tótômabaq-wayukama yimíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

keráwáqá ketôpaq iréra aagai-yátááqá ya máyáaro.

²⁵ mi-kánáaráqá Ítuma maará-tiraiye: “ketiboó, emá yabíkáana-marupakaraq maa-márágáráq uyátárána-nakoe. emá aamá íma ítaraa-kayukama aúyánápi wáin-aaimma aamá káyiraatenamanibo ítaraa-kayukayopakemma mamá káuyoraane. minnáyataba kemá ‘tíkáiye’ kétune.

²⁶ owé. ketiboó, emá ákáiniq kéone.

²⁷ ketibomá Áánûqtuma máqte-qtataaqa ketiyáápitaa makáiyé. ániibo móra-nakoma min-iyápómá íaonaraiye. aboámá wenamá min-iyápómá aónaraiye. ániibo móra-nakoma aboámmá Áánûqtumma íaonaraiye. kemá wení áanikoma kenamá aónaraune. ááqibo wení áanikoma ákáinama yaímma-wayukama aboání áaimma káyiraatiye.

²⁸ keráwáqá tibô kégaitaq ummaa-yátááqá kémayaa-yuma ketôpaq íyaraq kemá keráwáqá aagai-yátááqá tíméno.

²⁹ kemá kaayoné kéeq ániibo ketúma íma mamá kéuyune. miráinaq keráwáqá keráwáqti ummaamá ketê yaagumá mayéraq kepíké itaí-yátááqá ítareq agánoe.

³⁰ ketê yaaguyabí-yamma oyaaq kéinaq ummaa-yátááqá keráwápi maráana-waigoma oyaaq íniye.” mirá téna Ítuma tiráiyé.

12

Tabaatiráq mayáimá mayáiyábá aammá aúkain-aimma

¹ anaaékaq móra-Tabaatiraqa Ítuma wíti-yokoni aúkáapi uréire uráiyé. ániibo wení iyápó-annama yááyaba éta yemá wítigoni arammá putáqma narááe.

² ániibo Péрати-wayukama minná aónatuweta Ítuma timá ámikaae: “aónaao. maamirán-ááímmô tarôq kéeq mayáimá kémayaamma Tabaatiráqá aammá aúmakaae.”

³ téta tewana Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “keráwáqá Tébitima miráurain-aimma íyaq yoráútaao? naayóbáqá Tébitigaraq wení waayúkgaraq yááyaba uráátaba kétune.

4 yemá monoq-náúpqá utéta yammá Áánûqtukaq amíyááréráq wáimma uyátá-maqma anó-monoq-nakoma yímitata narááne. mi-támmá anó-monoq-wayukama kanaaráq nánópoata paá-wayukama naíyábá aammá aúkaíye.

5 anó-monoq-wayukama yeqtí mayaímá anó-monoq-naupaqa Tabaatiráqá yemá aammá aúmakaama yawítíraamanibo minná íma otaa-qtátááríq urááe. maami aammá aúmatan-aimma wannaabíkémá íyaq ítaraanabiyo? Áánûqtun-aurakaqa Tabaatiráqá aammá aúmatan-aimma íma yawítíraae.

6 kemá keráwáqá kétima-timune. maannámo mái-waigoma anó-monoq-namma uyátáraiye.

7 keráwáqá Áánûqtuni agamatá-kánnáábíkén-áímmá ítareqa táwî-aimma téq otaamá íkuineq oné. maami agamatá-kánnáábíkén-áíkómá maará kėtiye. 'naí-wámmá timíyábá íketikaimanibo kaayoné-yátááqtábá kétikaiye.' téna Áánûqtuma tiráíye. aammá aúmatan-aimma íyawitíraa-kayukama íma mamá yawááq-umayikaaro.

8 Waayúkagoni Áráaqa Tabaatigóní uyátárai-napoana keti iyápó-annama Tabaatiráqá mamá naráamma kanaaráq íye.

Tabaatiráqá táíq uráin-ayaakaraq-naqa Ítuma mamá íráqôniq umákaraiye.

9 Ítuma min-áúkápqá yuwéna yeqtí monoq-náúpqá uráíye.

10 móra-naqa mibáqá máqe-uraimma ayáákoma aayámmá káguraiye. yaímma-wayukama Ítumma aabi mayakánétaboata wemmá ítama aónaraae: “Tabaatiráqá mayaímá kémayeta karí-wáyúkamá mamá atóbama-yikanunataabiyo?” téta ítama aónaraae.

11 ánibo Ítuma yawwéqma timá yímikaiye: “keráwápíké móra-nakoma tipi-típima makáitana mi-típí-típígómá Tabaatiráqá móra-maiqnobaq kumábékitanama kanaaráq min-nákómá íyaq paábaq múte kéyabitimatuwaiyo? owé.

12 ánibo móra-nakoma tipi-típima uyátáraiye. miráípoata ketáái ámáan-aikoma kanaararé tiráípoataa Tabaatiráqá waayúkama yíwáqnaa ónúntatae.” téna Ítuma tiráíye.

13 miráitana Ítuma min-áyáámmá aayá-kagurai-naqa timá ámikaiye: “ayáámma mamá arutao.” téna titana min-nákómá ayááma mamá arupú itana ayáákoma keqnáámmá mamá íráqôniq umá móra-aukapaq-ayaakaa uráíye.

14 miráimanibo Péрати-wayukama Tabaatiráqá Ítuma karínáqá mamá atóbamakaitaba aónawaaeta Tabaatiráqá mayaíyá kémayaiyaa téta yemá móra-aukapaq áikuteta Ítumma ikamí-áímmá téite urááe.

Ítuma Áánûqtuni mayaínáq-úráné.

15 miráimanibo Ítuma min-áímmó temá ítátuwenaboana Ítuma mi-márúqá yuwéna kóuraiye. miráitata netuqyaa-káyúkámá Ítun anaaé kéwaraawana máqtemma karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

16 akoqnaá umá Ítuma timá yímikaiye: “keqtábá íma mamá abarokáq umátíkáaro.” téna tiráiyé.

17 miráitana Áánûqtuma móra-amune-naqa Áítáiyani óyaukaq naayóbáqá tiráimma íbêqa abarokáq kéiyé. miráitana tiráin-aikoma maará-tiraiye:

18 “maannáma ketí mayái-náqíye.

kemá wemmá awaaméqá umákaraune.

weqtábá kétékaitaq timuqá kémaraane.

kemá ketí Aágomma wekáq máránana wemá ketí yainái-áímmá Yéqtaaeo-wayukama timá-yiminiye.

19 wemá aamá íyiwaagena anókaq aamá ítiniye.

wemá aapaq uréire kéena anókaq aamá ítiniye.

20 móra-nakoma áyaqnobaqa ummaa kéyainanama yawenáina-waigoma okaráákáá umá íma akáginiye.

ánibo móra-nakomma ummaa-yátááqá wáina-waigoma pááqyamma ókómá putinánéna iníkáá umá íma márúte yuwánóe.

wemá paá wataama kétinana yainái-yátáákómá arupú umá pááq íniye.

21 Yéqtaaeo-wayukama wekáq yirummá améta awé ínóe.”

téna agamatá-kánnáágómá kétéiyé.

“Ítuma Píétebukaraq mayái kémayaiye” téta tirááe.

22 mi-kánááráqá yemá móra-naqa awíqmeta Ítukaq iráama min-nákómá táí-aagoma wepí máipoana aúramma karopágitana óyaukogaraqa aúyakuraiye. ánibo min-náqá Ítuma mamá atóbamakaitana aamá tiréna aúramma aónarena uráiyé.

23 minnáyaba netuqyaa-káyúkámá aónama iyánáaq éta tirááe: “maannáma Tébitimma áanikowabi Metáiya íyabiyo?” téta

24 tewata Pérati-wayukama min-áímmá ítátuweta tirááe: “tái-aagoni uyátárai-naqa Píétebuma Ítumma akoqnaáama ámikaipoana táí-aagomma kématuwaiye.”

25 téta kétéwana Ítuma yeqtí yúyánámmá iténa tiráiyé: “móra-marukaq-wayukama yatákaaq umá kaayaq-ánnáíq uréta ááiqa íyana mi-márúkómá táíq umáginíye. ánibo móra-marukaq-annawabi móra-naupaq-annama keqnaáámmá yáíkaaq umá kaayaq-ánnáíq umá ááiqa íyana naammá yawítiginikaa umáginóe.

26 móraiq umá Tááqtaama yabíkái-qtataaqa yáíkaaq uréta ááiqa íyanama páátákáá wemá yabi-í-yátáákómá naammá yawítiginikaa umáginóe.

27 ániibo keráwáqá maará kétee Píétebuma tíwâqnaa itaq táí-aagomma kématuwaupo timá tíméro. náawaq keráwáqtí tinaae wáráa-kayukama yíwâqnaa itatawâq táí-aagomma kématuwaao? miráinata tinaae wáráa-kayukama keqtaámá kétiraatemma keráwáqtí táama áraimma íma wáíye.

28 itáaro. Áánûqtuni Aágoma tíwâqnaa kéitapoaq kemá táí-aagomma kématuwaune. miráitana keráwáqá kétiraatimma Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa áqa keráwákáq pááq umá wáíye.

29 náaraq umáwaq móra-nakoma newáqyáá-nakoni naaúpaqa uyábékema wení máqte-qtataaqa mayáníyô? wemmá minéwáqyáá-náqá ánnáma kúyakatuwenama wemá kanaaráq newáqyáá-nakoma Tááqtaani naaúpakema máqte-qtataaqa mayániye.

30 móra-naqa ketí aanábóráá umá íma máí-nakoma wemá minná ketí namuro-náqíye. móra-nakoma náawabi íma tíwâqnaa éna waayúkama aíquma yorupénama wemá waqmá paábataa kéumatuwaiye.

31 miráitaaq kemá keráwáqá kétima-timune. waayúkama máqten-akayaama tiréta kúmiq-yataariq uréta kéo-qtataaqa Áánûqtuma máqtepaq mamá paá umáyikena awikátuwaniye. miráimanibo móra náawabi Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá táí-aimma timákainanama mirá-kúmiq-yátááqá Áánûqtuma íma mamá awikátuwaniye.

32 Waayúkagoni Áráaqa móra-nakoma timá táíq umákainanama wení kúmiq-yataaqa Áánûqtuma mamá paá umákema awikátuwaniye. miráimanibo móra-nakoma Áánûqtuni Aokaq-Áágóqtábá 'Píetibuni aánapo kématuwaiye' timákaiyanama mirá-kúmiq-yátááqá Áánûqtuma íma mamá paá umákema awikátuwaniye. íbêq-kanaarakaraq anaaéka-kanaarakaraq wemá íma mirá-iniye.

tái-yagoma táí-aramma itáíye.

33 yaagómá íráqô-tama wáinanama arakógaráqá íráqôn-aramma iyániye. ániibo táí-yama wáinanama arakógaráq táí-aramma iyániye. keráwáqá aónamma nói-qtataakowabi mamá pááq kéimma káonaae nói-qtataakoni áainabi minná abarokáq kéíye.

34 keráwáqá irakabayaakóní aráakawaro, keráwáqá táí-wayukama máamanibo náaraq umáwaq íráqôn-aimma tínô? aamá kéqokeq-aimma tin-nákómá wení óyaupima mimórá-áúyánámmá arunóbákáráq ógikaiye.

35 móra íráqô-nakoma wemá netuqyaa íráqôn-auyanamma arunóbáqá wáíye. miráitana wemá íráqôn-aimma mamá pááq

kéiye. ániibo tái-nakoma wení tái-auyanamma netuqyaa wáiyee. miráitana wemá tái-aaimma mamá pááq kéiye.

³⁶ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. minná máqte-maqten-aimma aarawaamá kétemma anaaékaqa ítama yaináí-kánááráqá Áánûqtuma ítama aónéna yainániye.

³⁷ keráwáqtí táarake Áánûqtuma keráwáqá ítama yainéna taáqa íma wáiyuwe otaammá kutáayuwe téna ítama yainániye.

yaímma-wayukama anón-awaameq-yataaqa aónaineta tirááe.

³⁸ mi-kánááráqá yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yaímma Péрати-wayukagaraq Ítumma timá ámikaae: “yirááti-nako, emá móra anón-awaameq-yataariq inataa aónatuwetaa ketáámá ekáq tirutáá áméno.” téta tirááe.

³⁹ miráitana Ítuma yawéqma timá yímikaiye: “tái-ini-naukaqa Áánûqtuqtaba íma ítaraan-ini-naukaqa anón-awaameq-yataaqtaba ítama káonaae. miráimanibo kemá móra anón-awaameq-yataaqa íyiraatenune. Áánûqtuni amuné-náqá Yónaani anón-awaameq-yataaqa wenamá yiráátenune.” téna Ítuma tiráiyee.

⁴⁰ naayóbáqá Yónaama anó-noyaakoni áyáqnoabaqa kaumo-wágáágáráq kaumo-nókáámmá máqe-uráiyee. miráumaraa Waayúkagoni Áráakoma maranóbáq kaumo-nókáákáráq kaumo-wágáágáráq mániye.” téna Ítuma wemá puyéna maranóbáq mániqtaba tiráiyee.

⁴¹ ókaraq Ítuma tiráiyee: “anaaékaqa Áánûqtuma aarawaamá yainániye. mi-kánááráqá Níníbeq-wayukama ítama yaináí-yátáápí itó-ureta keráwáqtí tái-taiqtaba tái-tubi maránóe. minná Níníbeq-wayukama Yónaama tin-áímmá itéta yemá kúmiq-yataapike waékáae. maakáq mórama mái-waigoma wemá Yónaamma uyátáraunaqanibo keráwáqá tirummá íma kéwaeraae.

⁴² Áánûqtuma waayúkama ítama yainání-kanaaraqa anómma yabíkáin-inikoma kúinima aabaú kupérai-waigoni kaapaq-áúkápáké anómma yabíkáin-inikoma iréna ítama yaináí-yátáápí itó-urena keráwáqá tái-tubi marániye. mi-kúínímá maa-márágóní aqtóráq naayóbáqá máqe-urena Tórómónima wení itaí-yátáákóní áaimma titana kúinima itánaae téna minnáyaba iráine. miráimanibo maannámo máin-nakoma minná wemá Tórómónimma uyátaráiyee.” téna wetábá wenamááríq Ítuma tiráiyee.

waátágoma yawéqma iráiyee.

⁴³ Ítuma maará téna tiráiyee: “móra-nakoma tái-aagoma ayúwáitanama wemá kokoq-márábáq uréire kéena móra-aupaq aagánî-maruqtaba abáá kéiyee. aagánî-maruqa íaonenama

⁴⁴ min-áágómá wenaúyánápímmá kėtiye. ‘kemá yauwéqma naayóbáqô kémauna-naupaq ko mánune.’ téna kėtiye. mirá-timatuwena ko aónaimma min-námmá paá-namma wáitata kuyútuketa íráqôniq umá arútama wáitatanibo kuyúqma agaro umákaae.

⁴⁵ miráitana wemá káqomma abapaké kaayaqá táí-aagomma ko yiwíkaima táí-aaimma uyátá-maqma ókaraq tarôq ínena itata yemá mi-tái-áágómá min-nákótê íréta yemá min-náúpáqá uyábéqma mááe. naayóbáqá min-nákómá uyátá-maqma anómma táíq umá máqe uráiniq umá íbêqa máíye. maa-kánáaráqá máa-kayukabima móraiq umá miráuma táí-aaimma pááq íniye.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuma anóagaraq wení ábâqawaayugarare.

⁴⁶ Ítuma aarawaamá watáa kétima-yimitana anóagaraq ábâqawaayuma íréta máápaq ya itó-uma máqe-uraae. yemá Ítute watáa-wataa tínéta urááe.

⁴⁷ ániibo móra-nakoma Ítumma timá ámikaiye: “ítaao. enanógaraq enábâqawaayuma máápaq ya awé uréta etê watáa-wataa tínéta kéoe.” téna Ítumma timá ámikaiye.

⁴⁸ miráitana Ítuma yauwéqma min-náqá timá ámikaiye: “ketinógaraq ketíbâqawaagaraq yeqtábá kéteno?” timátuwena

⁴⁹ Ítuma wení iyápó-annama ayáánapo awaaméqá umátuwena tiráíye: “aónaaro. maannáma ketinógaraq ketíbâqawaayue.

⁵⁰ náayuwabi ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máí-nakoni aúyánámmá waráiyayuma minná yemá ketíbâqawaama maéta ketúmma maéta ketinóma mááe.” téna Ítuma tiráíye.

13

móra-nakoma yópi ánýumma yukái-waigoni wáeqma itái-áiné.

¹ mi-kánáaráqá Ítuma min-námmá yuwéna máápaq yaúbaraimma wemá nokaayúkóní áwabaq máena yiráátiraiye.

² ániibo netuqyaa-káyúkámá amakaq ya áíkutaae. miráitana Ítuma móra-unopi-kaarebi uyáqtama máitata aarawaamá únón áwabaq itó-uma máqe-uraae.

³ ániibo Ítuma netuq-ááimmá téna waéqma itái-áímmá téna waéqma itái-áípí maqma timá yímikaimma wemá maará-tiraiye: “ítáaro. móra-nakoma ánýumma yópi móyukaiye.

⁴ min-nákómá ánýumma mó yúwáitana yaímma aapi kuduráíye. miráitana numagómá ya áíqnatukaiye.

⁵ yaímma-anayukoma óqtamma wáin-aukapaq kuduráimma netuq-márámá íma wáqe-uraiye. maragómá íma anómma ummaatamá wáitanaboana námama páátákáá utamá anómma aúkaiye.

⁶ áñibo aaqá kégaitana aúgen-anuqa aayámmá kamágéna íma wáqe-uraiye.

⁷ yaímma áwáábiq-annagoni ááipi kuturáiyé. ááqibo áwáábiq-annagoma mamá yawááq-umatukaiye.

⁸ yaímma-anayumma íráqô-marabi kuturéna arammá itáiyé. yaímma-anayumma tiyááka naikamá-tiyaakama miráuma (100) arammá iyáitana yaímma-aramma abapaké móra-tiyaaka-aramma (60) iyáitana yaímma-aramma kaumo-tiyááká-árámmá (30) iyáitana urááe.

⁹ móra-nakoma aáqa wáinanama itaíno.

Ítun-aaimma waéqma itaí-áípi aamá tiráiyé.

¹⁰ wení iyápó-annama Ítunopaq iréta timá ámikaae: “nôraq itaawáq waéqma itaí-áípímmá aamá kétima-yimeno?” téta Ítumma ítama aónaraae.

¹¹ Ítuma yawwéqma timá yímikaiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni aúpáq-áikón áaimma Áánûqtuma keráwáqá tirááti-matukaiye. miráimanibo maa-káyúkámá ímiye.” téna tiráiyé.

¹² minná mórama Áánûqtunopake watáama matáina-waigoma min-ámúrááq móragaraq mayániye. miráinana wemá netuqyaa-qtátááqá kanaaraq marániye. áñibo móra-nakoma Áánûqtunopake pááqya-qtataaqa makáinanama minnámo matoráina-yataaqa paá aúyokiniye.

¹³ waéqma itaí-áímmá maamináyaba kemá kétune. maa-káyúkátí yúrakoma káonamanibo íkáonaae. áñibo yaákoma aamá kéitaimanibo íma ítama arutéta yúyánámmá kéitaae.

¹⁴ maami-nóínínáúkáqtábá naayóbáqá Áánûqtun-aama amuné-náqá Áítáiyama áraimma pááq íniye téna maará-tiraine. ‘keráwáqá aamá itánómanibo áaimma íma itánoe.

keráwáqá túramma aónainomanibo móra-yataaqa íaonainoe.

¹⁵ maami-káyúkátí iyakoma akoqnáá umáguraitataboata yaákoma aamá itaíyábá yíbôgaitata yemá yúramma karoparáae.

miráitana yúrakoma móra-yataaqa íma káonaitana yaákoma móra-yataaqtaba íma kéitaitataboata yúyánámmá íma kéitaae.

yemá ketôpaqa íma ko yáútúmeta mamá íráqôniq umá tikaao téta íkéye.’

téna agamatán-áúbábí Áítáiyama tiráine.

¹⁶ Ítuma ókaraq tiráiyé: “miráimanibo keráwáqá íráqôniq umá mááe. keráwáqti túrakoma móra-yataaqa káonaiye. áñibo keráwáqti taákoma ketáama kéitaiye.

¹⁷ kemá Ítuma keráwáqá áraimma kétima-timune. naayóbáqá netuqyaammá Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq netuqyaammá wení arupú-wayukagaraq íbêqa keráwáqa

aónaan-awaameq-yataaqa aónaiyaba ôriq umá yíkárimanibo yemá íma aónaraane. ánibo yemá íbêqo ítáan-aimma itaiyábá ôriq umá yíkaraimanibo íma ítaraane.

ánáyukoni waéqma itai-áikóni áaimma

18 móra-nakoma yópi ánáyumma yuqmé yáútúrai-waigoni aúpáq-áímmá ítáaro.

19 máqte-kayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni wataáama kéitetamanibo minnáyaba yúyánámmá íma ítáama yemá ánáyukaa aapi kuturáitana numagómá ááqmena kóuraiye. móraiq umá Áánûqtuma wení wataáama íyáqnoqaq uqmáráimma Tááqtaama íréna páátákáá paábaq kématuwaiye.

20 yaímma-anayumma óqta-marabi kuturáimma yemá miráuma páátákáá aamá mayéta yimuqá makáane.

21 miráimanibo ánûqa íma wáitanaboana pááqya-kanaama kémaiye. anaaékaqa Áánûqtun-aayaba makatí-kánáámá kéyitata yemá páátákáá aamá kéyuwaae.

22 ánibo yaímma-anayumma áwáábíq-annagaraapimo kukáimma miráuma waayúkama aamá kéitamanibo maa-márábín-aúwáráíqtábá móneqa mayaíyábá yeqtí yúyánápímmá anómma aúráitata Áánûqtun áama mamá kéyawaaq-umatuweta yemá arammá íyáinikaa íkéoe.

23 ááqibo yaímma-anayumma íráqô-marabimo kukáimma miráuma waayúkama Áánûqtun áama ítéta waqmá yúyánámmá kéitaae. yirunóbáqá arammá miráuma mákatíyaaka-tiyaakama (100) íyáawata yaímma miráuma abapaké móra-tiyaakama (60) íyáawata yaímma kaumo-tíyáákámá (30) arammá kéyaae.” téna Ítuma timá yímikaiye.

yópi táí-namama karútai-waigoni waéqma itai-áímmá

24 Ítuma káqomma waéqma itai-áímmá timá-yimena tiráiyee: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma móra-nakoma íráqôn-anayumma wení yópi yúwáinikaa uráiyee.

25 miráimanibo aarawaamá yúmô kéwagowanama min-nákóni namuro-nákómá nokáamma íréna karaa-qtatáákóni ayummá wítigoni aúkápimma má-yuqmarena kóuraiye.

26 anaaékaqa mi wítigoma utaréna arammá iyánáae téna aónaimma karaa-qtatáákáráq mipí wáqe-uraiye.

27 ánibo mayaí-wáyúkámá yókóni aanábóráq uréta yemá timá ámikaae. ‘anó-nako, emá ení yópímá íráqôn-anayumma yukááne. ánibo nôraq itanawáq námagaraamma karútaiyo?’ téta tewana

28 ánibo wemá timá yímikaiye. ‘móra-namuro-wayukama mirá-uraae.’ téna titata mayaí-wáyúkámá timá ámikaae. ‘ketáámá námagaraamma ko yubónúnataabiyo?’ téna ítama aónaraae.

29 miráitana yón-áánábó-nákómá yauwéqma timá yímikaiye. ‘ímiye. námama yubíyapaq wítigaraq yayútuwaabo.

30 keráwáqá paá yuwaíyata mákama wáeta naí-kánááráq úyotao. ániibo naí-kánááráq uínaqa mi-máyáíráq-wáyúkámá maará téq timá-yimenune. ‘keráwáqá námagaraanokaa yúqma atáá-uma irabí agayaíq umáráaro. miráimanibo wítigomma paá mamá ketí aáwaq-naupataa umátíkáaro.’ téna tiráiyé.” téna Ítuma waéqma itaí-áípi timá yímikaiye.

paáqyan-anayukaraq yítigaraq yenákátí waéqma itaí-áímmá

31 Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma márû mikáq paáqyan-anayukaa (máqtaqti) uráiyé.

32 miráitata waayúkama min-ánáyúmmá mamá yeqtí yópi uqmakáawana utamá máqtemma uqmakáa-qtataakoma uyátá-maqma anómma auréna yaagóráá uráiyé. Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma anómma auréna íniye. miráitana mi-tágóní amataqá numaráwákómá ánáamma má-uraiye.

33 keqnáámmá Ítuma káqomma waéqma itaí-áímmá timá-yimena tiráiyé: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma yíqtiraa uráiyé. móra-inikoma maami yíqtima maténa anó-taapepi makéna yakaráq yíqtigaraq waékáiyé. ániibo anaaékaqa yakómá itóqma anómma aúkáiyé.” téna Ítuma tiráiyé. mórama yakaráq waéqma agayaíyana itoraí-kánámá yíqtiboana Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráráá kéiyé.

Ítuma watáama tiráimma waéqma itaí-áípin áátuqma nôraq itanabi tiráiyé.

34 Ítuma máqten-aimma aarawaamá timá yímikaimma waéqma itaí-áípin áátuqma timá yímikaiye. móra-aimma abarokáq ítima-yimikaiye. ímiye. wemá paá waéqma itaí-áípin áátuqma tiráiyé.

35 miráitana móra Áánûqtuni amuné-nákómá nóinabi naayóbáqá tiráimma íbêqa áraimma páaq kéiyé. naayóbáqá maará-tiraine:

“kemá tóyauqa ógaakeq aamá waéqma itaí-áímmá tenúne. maa-márámá paá kéitana aúpáq aúyoqma wáqe-urai-qtataaqtaba kemá timá-yimenune.”

téna Áítáíya naayóbáqa tiráine.

tái-namaqaraama wítibi karútai-waigoni waéqma itaí-áíkoní áaimma

36 Ítuma aarawaamá mikáq iyuwéna naaúpaq uráiyé. wení iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááe: “tái-namama yópímô karútai-waigoni waéqma itaí-áímmá keqtaá áaimma timá tímînaqtaa ítáano.” téta tirááe.

37 Ítuma maará téna tiráiyé: “maamin-nákómá íráqôn-anayumma yúwáimma minná kemá Waayúkagoni Áráaqiyé.

38 ániibo yómmá minná máqte-marure. íráqôn-anayumma minná miráuma Áánûqtumo yabíq yíkarai-kayukae. ániibo táí-namagaraamma minná miráuma Tááqtaani waayúkae.

39 mi-námúró-nákómá táí-namagaraamma yúwáimma minná Tááqtae. aáwaqa yópiké ábu kaínata mayánô-kanaama minná anaaékaqa maa-márámá ánatani-kanaaraqa ketí kaqtó-wayukama Áánûqtunopake mirá-inoe.

40 ániibo yemá táí-namagaraamma yúqma áíkumareta máqtepaq irabí agatuwánómma minná miraráá umá anaaékaqa maa-márámô ánataniq-taoqa mirá-inoe.

41 Waayúkagoni Áráakoma ketí kaqtó-wayukama timáyikaanata kemá yabíkáuna-yataapike náayubi káqo-yuma kúmiq-yataapi mamá káyikaa-kayukagaraq ókaraq táí-aaimma tarôq kéo-kayukagaraq yiwíqma áíkuinoe.

42 ániibo Waayúkagoni Áráakoni kaqtó-wayukama Áánûqtunopake mi-káyúkámá mamá anón-irabi yuwánóe. min-irabí yemá máeta anón-ibiqá yaréta yíwayaamma akégûnanoe.

43 mi-kánáaráqá Áánûqtuni arupú-wayukama yeqtibomá Áánûqtuma yabíkáin-aukapaqa tágama aakáá kánóe. móra-nakoma aáqa wáinanama maamin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma tiráiyé.

móra-nakoma móneqa yawáánakaraq marabiké matái-waigoni waéqma itái-áímmá

44 Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma anó-moneqa yawáánakaraq móra-yopi aúpáq makáánikaa kéiyé. ániibo móra-nakoma mi-mónéq-yáwáámmá abatátuwena wemá yauwéqma yawááq-umarena amuqá ôriq umá kémarena wemá máqtemma makái-qtataaqa mamá káqo-kayukaraq maráitata yemá meyánîq urááe. miráitana wemá yauwéqma uréna mi-tópí móneqa wáitanaboana ko meyánîq uráiyé.

anó-moneq-awiqa yaa-púyákóní waéqma itái-áímmá

45 móragaraq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma íráqô-puyaqa móra-nakoma anó-moneq-awiqa yéna áiqma áíkuinikaa kéiyé.

46 wemá aónaimma móra íráqô-puyaqa wáitana abatátuwena wení máqte-qtataaqa yaímma-wayukabaq mó káyimena meyánîq uráiyé. ániibo wemá minnárake móneqa maména mi-púyáqá ko meyánîq uráiyé. móraiq umá Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma máqtemma íráqô-qtataaqtaba ákái-qtataakomma uyátáraiye.

kúqôkoni waéqma itái-áímmá

47 *móragarare. Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma nokaayúpi kúqômma yukéta noyááqa yáqtóráánikaa kéiyé.*

48 *noyáákoma kúqômma ógikitata yemá áwábaq mi-kúqómmá yabiti máeta kéye. ániibo yemá áwábaq má-maketa íráqô-noyaaqa áiqma ókaq kémareta táíq i-nóyááqá áiqma paábataa keyuwaae.*

49 *anaaeékaqa maa-márágóni aqtó-kánáaráqá miraráá umá móraiq ínoe. Áánûqtunopake kaqtó-wayukama kukéta íráqô-kayukabimo táí-wayukamo maíyamma kunáiqma*

50 *anón-irabitaa yuwánoe. min-írábímmá mi-káyúkámá máeta anón-ibiqa yaréta yíwáyaamma akégûnanoe.” téna Ítuma tiráiyé.*

móra-nakoma íráqô-qtataaqa naayókáráq aúgekaraq makáiyé.

51 *Ítuma maará téna ítama yimónaraiye: “keráwáqá maami-máqtén-áikóni áaimma kéitaa?” téna titata yemá tirááe: “owé.” tewana Ítuma timá yímikaiye:*

52 *“miráitata máqtemma ámáan-aimma yirááti-wayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabama ítaraapoata yemá miráuma kaayaqá naakóni anábóráá umá máitata wepíké aúgemma itái-áikáráq naayón-ítái-áikáráq matukááe.” téna Ítuma tiráiyé.*

Náátárêtiq-wayukama Ítumma anaaemma umákaraae.

53 *Ítuma waéqma itái-áímmá timá ánatatuwena mi-márúqá yuwéna wení*

54 *márúpaq kóurena Áánûqtun-aama yeqtí yirááti-naupaq áikuyikarena Ítuma timá yímikaiye. miráitata mi-káyúkámá karámareta tirááe: “maan-nákómá awaameq-yátáarábi itái-yátááqá náakakenaq matáiyô?”*

55 *maamin-náqá íyaq naammá-í-nákóni áanikowabiyo? Máríama anóa íyaq máiyó? ániibo Yémitima Yótêbima Tááímonima Yúqtaatima máqtemma yemá wení ábâqawaayue.*

56 *máqtemma anaanoámá áúkoma ketáátê mááe. ániibo maamirái-qtataaqa náakakenaq matáiyô?”*

57 *yemá mirá-timatuweta Ítumma ítama táíq umákaraae. miráimanibo wemá timá yímikaiye. “Áánûqtuni amuné-nákóni áwîqa máqte-marupaqa wáimanibo wení naa márúpakaraq wenánnábikáráqá wení áwîqa anómma íma wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.*

58 *mirá-timatuwena wenáama íma ítáawanaboana mi-márúkáqá taíbaq anón-awaameq-yataariqa íuraiye.*

14

Yóáanema nommá perái-náqá pukuráiyé.

1 *mi-kánáaráqá anó-kinima Érótima Ítuni watáama ítaraiyé.*

² miráitana Êrôtima wení kámááni-wayukama maará téna timá yíkaraiye: “min-náqá nommá perai-náqá Yóóanemiye. wemá pukáipike yauwéqma itó-uraiye. miráitana anómma akoqnáama wenayáápike pááq kéiyé.” téna Êrôtima tiráiyé.

³ miráitana Êrôtima titata wení áái-q-i-wayukama Yóóanemma yáqtoqma téni-annapo atáá-umatuweta ánná-naupaq ákáraae. Erótiatima Píripimma ánáakokake miráuraimma Píripima Êrôtimma ábâkoboana Êrôtima awekémá kuyéna ánáakomma yabitoráine.

⁴ naayóbáqá Yóóanema Êrôtimma maará téna timá ámikaine: “min-ínímô mayáánama íarutaiye.”

⁵ téna titana Êrôtima áyáqtaba umátuwena Yóóanemma ikamínéna uráimanibo aarawaatí yáaqa ikátaiye. aarawaamá Yóóaneqtaba ‘Áánûqtuni amuné-náqíye’ tewanabóana ikatíq uráiyé.

⁶ móra-taoqa Êrôtimma marákáraa-kanaama pááq itata waayúkama áíkutaee. miráitana mi-káyúkátí yúrakaq Erótiatima ayáámukoma imá yaráiyé. ániibo min-ímô yaiqtábá Êrôtima ôriq umá amuqá maréna

⁷ min-ínáárúgómmá maará téna Êrôtima áraimma Áánûqtun aúrakaq timá akoqnáá umákaraiye: “emá keqtábá móra-yataaqa ‘timiyo’ tinna-yátááqá paá aménúne.” téna Êrôtima tiráiyé.

⁸ min-ínáárúgómmá anóama mirá té tiyó téna anóama timá-amitana maará-tiraiye: “emá Yóóanema nommá perai-nákómmá ko ikámma aqnómmá aráqma móra-taapepi maré maakáq má timiyo.” téna tiráiyé.

⁹ Erótiati mirá titana mi-kínímá Êrôtini áyakoma ummaa yáguraiye. miráimanibo wení akoqnáá-aimma máqte-kayukama áíkuma máeta ítaraawanaboana Êrôtima tiráiyé: “mi-qtátááqá áméro.” téna tiráiyé.

¹⁰ timátuwena wení áái-q-i-wayukama timáyíkáitata ánná-naupaqa uréta nommá perai-náqá Yóóanemma ko ikámma ánúaramma aráqma

¹¹ aqnómmá mamá móra-taapepi matuwéta mamé iréta min-ínáárúmá má ámikaae. miráitana min-áqnómmá anóama máipaqa mamá itana anóama téna áraimma Yóóanema ‘pukiye’ tiráiyé.

¹² ániibo Yóóaneni iyápo-annama iréta Yóóaneni arááq-auma mamá uqtaráae. uqtamákátuwetama Ítumma mó-tima-amikaae.

Ítuma miráuma netuqyaa-káyúkámá (5,000) aáwaqa yímikaiye.

¹³ Ítuma min-áímmá ítátuwena mi-márúqá yuwéna móra-unopi-kaarebi waayúkama íma máa-kaqmaa-karaanobaq wenamá kóuraiye. miráimanibo aarawaamá min-áímmá

ítátuweta yeqtí márûqa yuwéta marabí Îtun anaaé waqméta urááe.

14 anaaékaqa Îtuma áwábaq ko máena netuqyaa-káyúkámá yimónaimma arummá ôriq umágitana kaayoné umá yíkátuwena karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

15 énaikaqa Îtuni iyápó-annama marabí iréta tirááe: “aaqá kéekiye. maan-áúkápáqá waayúkama íma máán-aukapaqibo timá yikénata kóoro. yemá máqte-marupaq uréire kéeta aáwaqa abáá-uma máyáaro.” téta tirááe.

16 mirá tewana Îtuma timá yímikaiye: “nôraq ínatawaq kóino? kenamáárîq keráwáqá aáwaqa yíméro.” téna Îtuma tiráiyé.

17 ániibo wení iyápó-annama timá ámikaae: “ketáámá netuq-ááwáqá íma matokáunataae. paá móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaqá kátútai-noyaaqa matokáunataae.” téta tirááe.

18 ániibo Îtuma tiráiyé: “kínna mamé ketôpaq yero.” téna tiráiyé.

19 ániibo máqte-kayukama aápêkaq ‘maraq máero’ timátuwena móra-tiyaapaq-yamma kémayena kaayaq-nóyááqá kémayena uréna Áánûqtunopaq múte káonena Áánûqtukaq ‘tíkaiye’ tiráiyé. mirá-timatuwena yammá mapákena iyápó-annama yímikaiye. miráitata iyápó-annama matéta aarawaamá yímíqme urááe.

20 ániibo máqtemma min-ááwáqá naawana yímûqa yaráiyé. yaímma aqtó-átó-ááwáqá áiqma tiyááka umá kaayaq-kamáágúq-únámmá áíturaae.

21 waayúkama aáwaqo naráamma miráuma netuq-wáyúkámá (5,000) narááe. aara iyápógaraqa íma yoráutaae.

nokaayúkóní ámûraaqa Îtuma uráiyé.

22 íbêqa Îtuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: “áqnáabaq únópí-káárébi utéra nokaayúpi atátuweraq meran-ábápáq kéwiyaraq kemá waayúkama timá yíkánata ‘koíyaro.’” téna Îtuma timá yímikaiye.

23 ániibo Îtuma aarawaamá timá yíkáitata kówana wenamáa anubaq nunamummá tínéna utáiyé. énaikaqa wenamáa anubaqá máqce-uráiyé.

24 wení iyápó-annamo kóon-unopi-kaaregoma nokaayúkóní aúkáapi kóitana uwáama anómma yokéna nokómá karááto kéena únópí-káárémá awéqtaraiye.

25 aaqá iraránéna aabayaamá máráimma Îtuma nokaayúkóní ámûraaqa maréna wení iyápó-annayopaq iráiyé.

26 nonánánaakaq Îtuma maré kéyitata iyápó-annama aónatuweta ikatîq ôriq urááe. miráitata yemá tirááe: “waátama kéiyé.” kététa yemá ikatîqa ôriq umá kéeta wááqa yurááe.

27 ánibo Ítuma paátákáá yááyama tiraíye: “keráwáqtí tiyakoma kaayoné kéinaq máero. kemá Ítuma kéyune. keráwáqá-ikatîqa íoro.” téna Ítuma tiraíye.

28 Pítaama maará téna yauwéqma tiraíye: “uyátaráana-nako, emô kéyema emá kemmá tááyenaq enôpaq nonánánaakaq ono.” téna tiraíye.

29 ánibo Ítuma tiraíye: “maabáq iyo.” titana mikáké Pítaama únópi-káárémá yuwéna nonánánaakaq Ítunopaq uráíye.

30 miráimanibo Pítaama anón-uwaama yóráiqtaba áaqa ikaténa nonnóbáq kumá yubékine uráíye. miráitana Pítaama wááqa kéyena tiraíye: “uyátaráana-nako, tíwáqnaa uwo!” téna Pítaama tiraíye.

31 Ítuma paátákáá Pítaamma káyaatoq-mayena tiraíye: “epímmá itáíq-itaiq i-yátááqá pááqyamma wáíye. nôraq itaawáq kaayaq-áúyánámmá kéitaano?” téna Ítuma Pítaamma ítama aónaraiye.

32 mirá-timatuwaitata yenákámá únópi-káárébi uyámetaayana uwáágoma mikáq yukáíye.

33 ánibo únópi-káárébi mée-kayukama Ítuni anón-akoqnaama aónatuweta tirááe: “árainé. emá Áánûqtun-aanikoma máane.” téta tirááe.

Kénnétáaretibaqa Ítuma taíbaq karí-wáyúkámá mamá íráqôniq umáyikaraiye.

34 yemá nokaayúmmá aqtátuweta Kénnétáaretiq-marabaq urááe.

35 min-áúkápáq-wáyúkámá maannâ Ítue téta ítaraae. ánibo mi-márúkóni waaqókáq máqte-kayukabaq aamá yúwáawana wéyáwé itata karí-wáyúkámá yiwíqmeta Ítunopataa írááe.

36 yemá Ítumma inaa téta iyuwáinata karí-wáyúkámá Ítuni paá wáqtôraq ánekuiyana ánibo máqtemma karí-wáyúkámá Ítuni wáqtôraqo ánekuyo-kayukati karígómá ánatagitata máqtemma kanaaráq atóbéqé urááe.

15

Áánûqtuni aammá aúmatan-aikoma ketáái títaubikoni watáama uyátaráiye.

1 mi-kánáaráqá yaímma Péрати-wayukagaraqa aammá aúmatan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá Yérútááre-maruqa yuwéta Ítunopaq íréta maará-tiraae:

2 “nôraq itatawáq ení iyápó-annama ketáái tináábútáama tímikaan-aaimma íma kéwarao? aáwaqo nánétama iyáámma íma tete kéoe.”

³ tewana Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “nôraq itaráq keráwáqá keráwáqti táaimma kéwareraq Áánûqtuni ámáan-aimma íma kéwaraao?

⁴ Áánûqtuma maará-tiraiye. ‘emá enanó-enaboni aménáápáq máao. ániibo móra-nakoma anóanabi aboámmá timá táíq umákainaama min-náqá ikamíyana puíno.’ téna tiráine.

⁵ miráimanibo keráwáqá maará kéte. ‘móra-nakoma mónerabi móra-yataaqa makénama anóbomma áwáqnaa kéimanibo ‘maannáma monoq-náúpáqtábáé.’ kétenama

⁶ anóaboamma ayuwaíno. mirán-ááímmá tarôq kéeq Áánûqtun-aama márúte kéyuweq keráwáqti táama múte kéyauyoe.

⁷ keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáo, Áánûqtuni amuné-náqá Áítáíya Áánûqtuqtaba áraimma naayóbáqá maará-tiraine.

⁸ ‘maan-ánná-ínináúkáqá paá amegaa-yóyáúkáké tíwíqá múte kéyauyomanibo íyaqnoabaqa keqtábá íma kényikaiye.

⁹ yeqtábá Áánûqtuma maará-tiraine.

keti ámáan-aimma íkéwaraabo paá waayúkati ámáan-aimma kéwaretaboata keqtábámá paá oyaaq-yúyánámmá kéitaae.’

téna Áítáíya tiráine.” téna Ítuma timá yímikaiye.

waayúkama mamá táíqo i-qtátááré.

¹⁰ mi-kánááráqá Ítuma aarawaamá yááyamae iréna iyáámma tete onáíqtábá timá yímikaiye: “keráwáqá itéraq túyánámmá ítama arútáaro.

¹¹ Óyauqnoabaqa pérai-qtataakoma waayúkgomma mamá táíq íkéumakaiye. ímiye. ániibo túyánápiké pááq i-qtátáákómá waayúkama mamá táíq kéumakaiye.

¹² mi táoqa Ítuni iyápó-annama iréta tirááe: “Pérati-wayukama min-áímmá itéta ôriq umá íyaqtaba kéoe. minnáyabama emá ítaraano?” téta Ítumma ítama aónaraae.

¹³ Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “ketibomá máimarupaqa wemá yabíkái-qtataaqa yokaa umá wáíye. mi tópímá máqte-qtataaqa wenamááríq íuqmakaina-yataaqa áainakaraq yayútuwaniye.” téna tiráíye.

¹⁴ Ítuma ókaraq tiráíye: “keráwáqá iyuwáiyata máero. Pérati-wayukama yúramma karoparáakaa-kayukama aammá yirááti-wayukae. aúramma karoparáipoana káqo-nakomma aúramma karoparái-nakomma aammá aráátínata wenarááte-wenaraate íyamma íaoneta maipí metáyóye.” téna Ítuma tiráíye.

¹⁵ Pítaama Ítumma timá ámikaiye: “waayúkama íma mamá táíq in-áíkoní waéqma itai-áímmá waéqma abarokáq tinataa ítáano.” téna Pítaama tiráíye.

16 ániibo Ítuma tiráiyee: “keráwáqá miráuma káqo-yuma aamá íma ítama arútáa-yuraa kéoe. keráwáqá íyaq kéitaa?”

17 máqte-qtataakoma tóyaupike kumábékéna tíyapi kumitana tíyakoma mamá márúte ayá-máípmá kéyuwaiye.

18 ááqibo óyaupike paábaq yaúbagima mi-qtátááqá túyánápíkékáráq tirunóbákékáráq kéuyena mi-qtátáákómá keráwáqá mamá táwíqa kéiyee.

19 móra-nakoma áyáqnobake úi-qtataaqa mirá-uraiye. tái-auyanamma iténa waayúka ikámma puyena aaraukáqá mamá yataéna kumari-ááímá mamá pááq éna moyámmá mayéna kaaqaari-áúbí maréna akáyáámá téna kéiyee.

20 máqtemma mirái-qtataakoma waayúkama kanaaráq mamá táwíqa íniye. ááqibo móra-nakoma ayáámma íma tete éna aáwaqa ánékuqma naimmá minnágoma waayúkama Áánûqtun aúraqaq mamá táwíqa íkéiyee.” téna Ítuma tiráiyee.

Kéinanai-inikoma áraimma Ítukaq arummá ámikaiye.

21 mi-kánáaráqá Ítuma maami-márúqá yuwéna Tááya-marupakaraq Tááírana-marupakaraq uráiyee.

22 ániibo móra Yéqtaeao-inimma Kéinabakepoana min-áúkápáq máin-inikoma iréna ááyama tiráiyee: “umaataráána-nako, emá Tébitin-annabike íniye tiráan-nako, kemmá emá arummá umátikaa. ketiyáámukomma táí-aagoma mamá táíq kéumakaiye.” téna min-íníkmá tiráiyee.

23 miráitana Ítuma móra-aimma yauwéqma íma timá ámikaiye. ániibo wení iyápó-annama Ítumma timá ámikaae: “maan-íníkmá aamá kárame kéyena tinaaétaa waqmé kéiyee. emá timákénana ‘kóino’.”

24 téta tewana Ítuma yauwéqma tiráiyee: “Ítiráaeobake tipí-tipí-anna-wayukama aúyokoqtabae téna Áánûqtuma timátíkítaq kemá yenamáa yeráwáqtábá kukáune.” téna Ítuma tiráiyee.

25 ániibo min-íníkmá iréna Ítuni aítaupi araayutaúmmá ayéna tiráiyee: “umaataráána-nako, kemmá tíwáqnaa uwo.” téna tiráiyee.

26 ániibo Áánûqtun áama Ítiráaeo-wayukabi wáin-aiqtaba Ítuma yauwéqma tiráiyee: “iyápógoni aáwaqa iyákmá aménúnama minná íma arutániye.” téna tiráiyee.

27 ániibo min-íníkmá tiráiyee: “umaataráána-nako, emá áraimma kétenamanibo aáwaqa aqtó-átómá anó-nakoni yaareráké marabí kutimmá iyákmá kénaae.” téna tiráiyee.

28 min-íníkmá mirá-timatuwaitana Ítuma yauwéqma tiráiyee: “aaragô, emá arummá anómma timéne. nói-qtababi ákái-qtataaqa pááq umáminiye.” téna titana é mi táoqa ayáámukoni karígómá ánataguraiye.

netuqyaa-ká-rí-wáyúkámá Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

29 íbêqa Ítuma mi-márúqá yuwéna Kááriri-nokaayukoni waaqókáq uréna anuraq ko máqe-uraiye.

30 ániibo netuqyaan-ánná-wáyúkámá ya ikúyakaraae. yemá máqte-kari-wayukama yítauqa táíq uráimma yúramma karoparáimma iyááqtámma kaékáimma yóyauqa aráápaguraimma yaímma-kari-wayukagaraqa Ítunopataa yiwíqmeta irááe. yemá mi-káyúkámá Ítun aítaupitaa máguyikaraae. ániibo Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

31 miráitata aarawaamá iyánáaq éta yemá aónaamma yóyauqa aráápagurai-kayukama aamá kétéwata iyáátámma kaékái-kayukama arupú kéowata yítauqa táíq urái-kayukama aammá uréire kéowata yúramma karoparái-kayukama yúramma káonaawata urááe. miráitataboata mi-káyúkámá Ítiráeowayukati Áánûqtun-awíqa múte yaútaae.

Ítuma miráuma netuqyaa-káyúkámá (4,000) aáwaqa yímikaiye.

32 Ítuma wení iyápó-annama yááyamae iréna tiráiyé: “maa-káyúkáyábá ôriq umá tirummá kéumayikaune. kaumo-yúpáámá ketê máqe-uraawanaboana yeqtí aáwaqa íma wáiyé. yemá yáayaba kéiyanakaraq íma timáyíkáanata kóinoe. aapaqá yáayaba éta yúnááímmá íyábááé.” téna Ítuma tiráiyé.

33 ániibo wení iyápó-annama timá ámikaae: “maan-áúkápáqá waayúkama íma mááe. ketáámá náakakenaq netuq-ááwáqá mamátaawaq maami-nétúq-wáyúkámá yiménúnataabiyo?”

34 tewana Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá náaraq umá yanaq makááô?” titata yemá tirááe: “ketáámá abapaké kaayaq-yámmá maréta yaímma arekáq umá-noyaaqa makáunataae.” téta tirááe.

35 ániibo Ítuma mi-káyúkámá timáyíkáitata yemá marabí maraq máqe-uraae.

36 ániibo Ítuma maami abapaké kaayaq-yámmá kémayena noyááqa kémaye uréna Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena mapákéna iyápó-annama yímitata yemá matéta mi-káyúkámá yímíqme urááe.

37 máqte-kayukama namá kanaarq umátuweta yimuqá makááe. yaímma aqtómá wáimma abapaké kaayaq-kámáágúq-únámmá áíqturaae.

38 aáwaqo naa-káyúkámá miráuma netuqyaa-káyúkáé (4,000). ániibo aarawáá iyápóma íyorautaae.

39 ániibo Ítuma mi-káyúkámá timáyíkáitata kówana únópí-káarébí wemá uténa wení iyápó-annagaraq Máágataaniq-aukapaq-marabaq kóuraae.

16

“anón-awaameq-yataaqa aonanaae” téta tirááe.

1 Pérati-wayukagaraq Táátûti-wayukagaraq Ítunopaq iréta makáqma aónaineta urááe. Ítuma móra anón-awaameq-yataariq ínataa aónanataae téta tiráámanibo

2 Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “énaikaqa keráwáqá maará kéte. ‘aabayákómá karogarommá káuraitaqa íráqô-kanaama wániye.’ kétee.

3 ániibo aabáyaanapimma keráwáqá maará kéte. ‘konnákómá abúkitana aabayákómá karogarommá káuraipoana uwááma keyorena aaqá yíniye.’ kétee. minná áraine. aabayákóní awaaméqá keráwáqá aónama keyainaae. miráimanibo íbêqa maa-kánáágómá keqtábá awaaméqá immá íaonama keyainaae.

4 íbêq-wayukama keráwáqá táí-noini-naukare. Áánûqtumma íaonaraa-kayukaraa-kayukae. kemmá anón-awaameq-yataaqtaba ítama káonaamanibo kemá móra awaaméq-yátááriq onaq íaonainoe. keráwáqá paá Yónaani awaaméq-yátááqá mayánoe.” téna móraiq umá pukáipike itó-iniqtaba timátuwena Ítuma kóuraiye.

Pérati-wayukagaraq Táátûti-wayukati yíqtigoni waéqma itái-áímmá

5 yemá iyápó-annama nokaayúmmá aqtátuweta kéwetamanibo yaímma yammá yiwikátuweta íma mayéta irááe.

6 ániibo Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá atéráaro! keráwáqá Pérati-wayukagaraq Táátûti-wayukati yammá itoraí-kánámá yíqtiyaba atéqma arútáaro.” téna Ítuma tiráíye.

7 ániibo yeiyáá watáá-wataa téta: “ketáámá yammá íma mamé iráunataae. miráitanaboana kétiye.” téta iyápó-annama tirááe.

8 Ítuma ítarenaboana tiráíye: “nôraq itaráq keiyááma netuq-túyánámmá itéraq ketáámá yammá íyaq makáunataabiyo kéteo? keráwáqtí itáíq-itaiq umá máí-yataaqa pááqyamma wáíye.

9 kemá móra-tiyaapaq-yamma mapamúnata netuqyaa-káyúkámá (5,000) naráaqtabama íyaq túyánámmá kéitao? náaraq umá kamaaguq-unanaq áíqturaanabiyo?

10 ániibo abapaké kaayaq-yámmá mapamúnata netuqyaa-káyúkáma (4,000) narááe. miráuma áíkuteta nátúwááwaq aqtó-átó-ááwáqá áíqma náaraq umá kamaaguq-unanaq áíqturaanabiyo?

11 nôraq itaráq keráwáqá íma kéitao? kemá yaqtabá íma timá tímikaune. keráwáqá Pérati-wayukagaraq Táátûtiq-wayukagaraqti yíqtiyaba atéráaro.”

12 téna Ítuma móragaraq tiráíye. miráitata iyápó-annama mikáq ítaraae. Ítuma yakaráq waéqma agayai-yíqtíyábá íkétíye.

Ímiye. wemá paá Pérati-wayukagaraq Táátûtiq-wayukati yááyaba 'atéráaro!' téna tiráiyé.

Pítaama Ítuqtaba "yauwéqmataa tiwirai-naré" téna abarokáq tiráiyé.

13 Ítuma Tétaría Píripai-aukapaq uréna mi-kánaáráqá wení iyápó-annama ítama yimónéna tiráiyé: "aarawaamá nóinae tétawaq Waayúkagoni Áráakoqtaba áwîqa kéyaa?" téna ítama yimónaraiye.

14 ánibo iyápó-annama tirááe: "yaímma-wayukama téta 'Yóáanema nommá perai-naré' kétéwata yaímma-wayukama téta 'wemá Iráíyae.' kétéwata yaímma-wayukama téta 'wemá Yérémaíyama káqomma Áánûqtuni amuné-naré' kété." téta tirááe.

15 ánibo Ítuma iyápó-annama ítama yimónaraiye: "kenamáárîq keráwáqá keqtábámá náawae téraq tíwîqa kéyaa?" téna Ítuma ítama yimónaraiye.

16 Tááímoni Pítaama yaúwéqma tiráiyé: "emá yauwéqma yiwirai-náqá Metáiyae Áánûqtuma matúq-matuq umá máin-nakoni áanimone." téna Tááímoni Pítaama tiráiyé.

17 minnáyaba Ítuma yauwéqma tiráiyé: "Tááímonio, Yóáaneni áaniko amuqá maraao. mórama maa-marábí-nákómá íma maamin-áímmá timá ámikaiye. ímiye. ketibomá wení márûpaq máin-nakoma wenamá maaminnáma emmá aráátiraiye.

18 kemá kétima-amune. emá Pítaamone. ení áwîkoni áaimma óqtamone. miráuma akoqnáá-oqtan-amuraaq naammá umáráanikaa umá enápó kemá ke-ánná-wáyúkámá áaimma átama mamá áíkuyikanune. ánibo puí-yátáákómá keti waayúkama íuyataniye.

19 kemá emmá Áánûqtuni márûpaq uyáberai-naapaamma kámune. kíma matokéna uyábéráinikaa umá kanaarác uínóne. nóinawabi té emá máqten-amaan-aimma té 'mirá íoro. maará íoro.' tinna-ámáán-áímmá minnágaraq Áánûqtuni márûpaq paá wániye. ánibo ení ámáan-aimma 'miráoro-maaraoro.' tinna-ámáán-áímmá móraiq umá Áánûqtuni márûpakaraq paá wániye.

20 ánibo Ítuma wení iyápó-annayaba akoqnáá-aimma timá-yimena: "keqtábá 'Metáíya yauwéqma tiwirai-naré' ítero." téna Ítuma timá yímikaiye.

Ítuma téna "pukéq itó-onune." téna tiráiyé.

21 mi-kánaáráké Ítuma áaimma átarena wení iyápó-annama abarokáq timá yíkaraiye: "kemá Yérutáárebaq ónáae. mibáq uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq kawáá-wáyúkagáráq

ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá mirá umátikaiya-waigoma kemmá anómma tíqa íniye. yemá kemmá tíkamma puínomanibo kaumo-yúpáámá yauwéqma itó-ureq tú amá mánune.” téna tiráiyé.

22 ániibo Pítaama Ítuma áwábaq awíqme uréna káwaagena tiráiyé: “uyátaráana-nako, emá ímira-uwo. mi-qtátááqá íma pááq íno.” téna Pítaa tiráimanibo

23 Ítuma waéqma Pítaamma timá ámikaiye: “Tááqtaao, emá tinaaépaq yáwaa! emá ketúyánámmá mamá táíq-íné kéone. emá Áánûqtuni aúyánámmá íma kéitaane. emá paá waayúkati yúyánámmá kéitaane.” téna Ítuma tiráiyé.

24 mikáké Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “móra-nakoma ketinaaé waránáae ténama wemá wení aúyánákóní akaí-yátááqá paábaq márúte yuwéna wení kaapaq-yámá maména puínéna yokaa énama tinaaé waráino.

25 ániibo móra-nakoma wení maamin-áúwaráímmá yáqtoqma akoqnáá énama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyokiniye. ááqibo móra-nakoma wení aúwaraimma keqtábáé téna puyénama wemá uyátá-maqma íráqôn-auwaraimma abatániye.

26 móra-nakoma maa-márábíké máqte-qtataaqtaba aúyánámmá itánîmanibo wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyokinanama mi-máqté-qtátáákómá náaraq umáq áwáqnaa íníyô? ániibo wení aúwaraimma nôi-meyakakenaq yauwéqma meyanîq íníyô?

27 Waayúkagoni Áráaqa kemá ketiboní akoqnáá-tagama-yataakaraq kumónúnama ketí kaqtó-wayukate Áánûqtunopake kumónúnatae. mi-kánáaráqá kemá aarawaatí máqten-aiiqtaba meyámmá yiménúne.

28 kemá áraimma kétima-timune. yaímma-wayukama maannámo máa-kayukama íma pukéta paá máeta aónaraiyana Waayúkagoni Áráaqa anó-kinimma aúqma máena kumíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

17

Ítuni aúgoma mamá waéqma aokariq uráiyé.

1 abapaké móra-kanaama yátámakitana Ítuma Pítaamma káwirena Yêmitiyaa mi-kátámá Yóáanete yiwiqmayaitata mórana uyátárain-anuraq utááe. yenamáa mibáq máqe-uraae.

2 ániibo Ítuni aúgoma yúrakaq mamá waéqma aokariq uráiyé. miráitana wení oíkoma tágama aakáá kégaitana wení wáqtôgoma wayámmá kamá ókáá karáiyé.

³ ániibo Mótetiyyaá Íráiyama Áánûqtuni márûpake kumáeta Ítute wataá-wataa kéteyata yemá aónaraae.

⁴ Pítaama minnáma aónatuwena Ítumma timá ámikaiye: “uyátaráana-nako, ketáámá maakáq máunataama íraqône. emmá akáinaqa kanaarâq kemá kaumomá kogonaagó-namma maakáq ónúne. mórâma ení naané mórâma Mótetini naané mórâma Íráiyani naané téq miráuma ónúne.” téna Pítaama tiráiyé.

⁵ mirá kétena máiqtaba mórâma aakáá kaikónnákómá kumma yawááq umáyikaraiye. ániibo móra-aikoma mi-kónnápiké maará-tiraiye: “maannáma ketáanikoma tikáin-iyapoe. wení áaiqtabama ôriq umá kêtikaiye. keráwáqá wenáama ítáaro.” téna aagómá mi-kónnápiké tiráiyé.

⁶ ániibo iyápó-annama min-áímmá ítátuweta ikatîq kététaoata yemá yóipake marabi yiqá agurááe.

⁷ miráitana Ítuma yimakaq iréna yineq kánekuvena timá yímikaiye: “keráwáqá ító-oro. keráwáqá ikatîq íoro.” téna tiráiyé.

⁸ ániibo yemá ító-uma aónamma káqo-wamma íma aónaraabo paá Ítumma wenamáa aónaraae.

⁹ min-ánúmá yuwéta kégumowana aapaqá Ítuma akoqnáá umá timá-yimena tiráiyé: “keráwáqá maami-qtátááqá aónamma móra-nakomma íma timámera q yukáiyana Waayúkagon-Araaqa kemá pukéq ító-onna kanaarâq wino.” téna Ítuma timá yímikaiye.

¹⁰ ániibo yemá iyápó-annama Ítumma ítama aónéta tirááe: “nôraq itatawâq ámáan-aimma yirááti-wayukama Íráiyaqtaba Metáiyani áqnáabaq yíno kéteo?” téna tirááe.

¹¹ ániibo Ítuma yawuwéqma timá yímikaiye: “owé. áraine. Íráiyama iréna máqte-qtataaqa mamá yokaa íniye.

¹² miráimanibo kemá kétima-timune. Íráiyaraa-naqa áqa iráitata waayúkama wemmá íaonama arútaraae. ímiye. yemá paá yeqtí yikaí-yátáákáké yúyánámmá kéwareta táí-aimma ókon-okomma tarôq umákarâae. mirárâá umá Waayúkagoni Áráaqa kemmá min-áwáátârîq umátikanoe.” téna Ítuma tiráiyé.

¹³ mirá-timatuwaitata Ítuma nommá perái-náqá Yóáaneqtaba kétéiyaa téta wení iyápó-annama ítaraae.

Ítuma móra-iyapoma táí-aagoma arunóbáqá máin-iyapoma mamá atóbamakaraiye.

¹⁴ Ítuma wení iyápó-annagaraq yemá netuqyaa-káyúkábí yawuwéqma koyamá kéowana móra-nakoma Ítunopaq iréna arayutaúmmá ayéna tiráiyé:

15 “uyataráana-nako, emá ketáanikomma arummá umákaao. wemmá augááyamma kákaiye. netuqyaa-kánáámá wemá irabí kégaugena nopí kemetagena kéiye.

16 ániibo kemá min-iyápómá awíqme ení iyápó-annayopaq únnama íma mamé érákáawaniq urááe.” téna tiráiyé.

17 Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “keráwáqá min-ánná-wáyúkámá itáiq-itaiq í-yáqtááqá íma wáitana keráwáqtí tiyakoma íma kárutaiye. náaraq umá kanaawaq kemá keráwáqtêma máunaq Áánûqtuni akoqnáama matááô? náaraq umá kanaawaq kemá keráwáqtí ummaamá mayánúnô? keráwáqá min-iyápómá awíqmera maakáq ketôpaq yero.” téna Ítuma tiráiyé.

18 miráitana Ítuma mi-tái-áágómmá awáágítana min-iyápógómmá ayúwáitana ê kí-taoq wení karígómá ánatamakariye.

19 ániibo iyápó-annama Ítunopaq aúpáq iréta timá ámikaae: “nôraq itataawáq ketáámá maami-tái-áágómmá kanaaráq íma kéwaqtuwaunataabiyo?” téta tewana

20 Ítuma yauwéqma timá-yimena tiráiyé: “keráwáqtí itáiq-itaiq umá arummá timí-yátááqá pááqyapoq keráwáqá kanaaráq ímira-inoe. kemá áraimma kétima-timune. karáwáqtí itáiq-itaiq umá arummá timí-yátááqá pááqyapoq keráwáqá kanaaráq ímira-inoe. kemá áraimma kétima-timune. keráwáqtí itáiq-itaiq umá arummá timí-yátáákómá miráuma pááqyan-anayukoraa kéinaqa kanaaráq keráwáqá maan-ánúgómmá timákeraq ‘emá itó-uma merapaq waao’ tiyana kanaaráq wíniye. keráwáqá káqomma máqteni q inómanibo

21 mirá-tái-áágómmá matuwáiyaba paá nunamukáráq aáwaqa awetáigaraq yenamáa kanaaráq wániye.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma “puyéq itó-onune” téna móragaraq tiráiyé.

22 Káárirí-marupaq uréire kéeta Ítuma iyápó-annama timá-yimena tiráiyé: “yemá Waayúkagon-Araaqa kemmá namuro-wáyúkátí iyáápi áaimma átáma maránóe.

23 miráiyata tókamiyaq puyéq kaumo-kánáámá maéq itó-onune.” téna titata iyápó-annati iyakoma ummaa yáguraiye.

Ítuma anó-monoq-nakoni táákiti-moneqa yukáiyé.

24 Ítuma wení iyápó-annagaraq anaaékaqa yemá Kápéranabaq koyaawana anó-monoq-naupaqtába táákiti-moneqa máyáa-kayukama Pítaanopaq iréta maará téta timá ámikaae: “keráwáqtí tirááti-nakoma anó-monoq-naupaqtábama táákiti-moneqa kéyuwaiyo?” téta ítama aónaawana Pítaama yauwéqma tiráiyé:

25 “owé.” téna tiráiyé. ániibo Pítaama naaúpaq uyábéráitana áqnáabaq Ítuma Pítaamma Ítama aónainoqtaba aamá timátuwena Pítaamma Ítama aónaraiye: “Tááímonio, emá nóine té kéteno? maa-márábí-kíní-káyúkáráqá meyámmá táákiti-moneqa náayuwaq kámeo? maa-máráráké-káyúkáwábi óq-marabake-kayukabikena kémayao?” téna Ítuma Ítama aónaraiye.

26 Pítaama tiráiyé: “óq-marabake-kayukabikene.” téna tiráiyé. ániibo Ítuma timá ámikaiye: “miráitana maa-máráráké-káyúkámá táákiti-moneqa íma kéyuwaamanibo

27 Áánûqtuni iyápóboaqtaa táákiti-moneqa íma kanaaráq yiménúnataamanibo ketáámá maami-káyúkámá mamá íyamma íumayikanatae. miráinaq emá nokaayúpáq uré noyááqa mó-yao. áqnáabaq yenna-nóyáákkómmá óyauqa ógaarennama min-nóbáqá moneqa wániye. mi-mónéqá mayéma táákiti mayái-wáyúkámá anó-monoq-naupaqa etê kerátái táákitima mó yimiyo.” téna Ítuma tiráiyé.

18

Áánûqtuma yabíkái-marupaqa anómma náawaq máiyó?

1 mi-kánáaráqá iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááe: “Áánûqtu yabíkái-marupaqa náawaq tébakaqa uyátá-maqma anómma máiyó?” téta tirááe.

2 Ítuma móra pááqyan-iyapoma awíqme iréna yeqtí aúkáapi má itó-umakaraiye.

3 ániibo Ítuma tiráiyé: “kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá íma waéqma pááqyan-iyaporaá éqa keráwáqá íma Áánûqtu yabíkái-marupaqa uyáberanoé. áraimma ímiye.

4 móra-nakoma wenaúma íma mamá uyéna maan-iyápóráá umá pááqyan-awiqa mayénama min-nákómá káqo-yuma uyátá-maqma Áánûqtu yabíkái-marupaqa mániye.

5 ániibo móra-nakoma ketíwíkaq maarán-iyápómá áwáqnaa énama kemmá móraiq umá tíwáqnaa kéiyé.

tái-aaikoma móra-nakoni arummá amí-yátááqá mamá táiq kéiyé.

6 maami pááqyan-iyapoma náayubi kekáq yirummá timíya-noiyapobike móra-nakoma ketôpakemma mamá paábaq waéq-yikenama min-nákómmá móra anón-oqtamma min-nákóní ánûwarapi kúmarena anó-nokoni aúkáapi iyaabótuwanimma minná pááqya-qtataare. Áánûqtuni táí-meyamma uyátá-maqma anómma mayániye.

7 maa-márábí-káyúkámá ketôpake yuwéta waéqma koíya-kayukama anaaékaqa táwíq umáginomanibo miráuma táí-aaimma pááq kéiyé. áaqibo móra-nakoma ketôpake káqo-yuma mamá

paábaq waéq-yikenama wemá uyátá-maqma anómma táwiq umáginiye.

⁸ keráwáqtí tiyáákwabi títaukoma keráwáqá mamá kéwaerena kúmiq-yataapi mamá kékikainaqá tíyáánaa títauqa aráqma paábaq yúwáaro. minná keráwáqá keráwáqtí tiyáánaa títauqa paá wárainana kúmiq-yataapi tiwíqme kéwinatama anaaékaqa keráwáqá iramá káiq-kaiq éna íma putínái-írábí iyaabótuwanoe.

⁹ ánibo túrakoma mamá waéqma kúmiq-yataapi kékikainaqá kubíqma paábaq yúwáaro. kímora-turamma wáinaqa kanaaráq matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayáínóbo kaayaq-túrámma wáinatama keráwáqá yaúma iramá káiq-kaiq-irabi iyaabótuwanoe.” téna Ítuma timátuwena.

tipi-típima aúyokurai-waigoni waéqma itái-áiné.

¹⁰⁻¹⁴ ókaraq tiráiyé: “keráwáqá atéráaro. pááqya-noiyapoyabama kemmá itáiq-itaiq umá paátataare téq íma keráwáqtí aúkáapikemma móra-tuyanamma itáaro. kemá keráwáqá kékima-timune. ketibomá Áánûqtunopaqa móra-mora-yuma yeqtí kaqtó-wayukama aati-aatimá paá mááe. minná ketibomá maami-nóiyápóbíké mórama aúyoraiyaba íkákaiye. Waayúkagon-Araakoma waayúkama Áánûqtunopaken-amma yuwéta aúyokuraa-kayukama yauwéqma yiwiránéna kukáiyé. keráwáqá nóine téraq kéitaa? móra-nakoma miráuma taíbaq tipi-tipima (100) makáinana móra-tipi-tipima aúyokinanama íyaq abáá-iniyo? owé. miráuma abapaké kaayaqté-kaayaqte-tiyaakagaraq móra-tiyaama naikamá kaayaqté-kaayaqte (99)-tipi-tipima iyuwainata anubaq máiyana móramo aúyoki-waigoqtaba ko abáá-iniye. kemá áraimma keráwáqá kékima-timune. mi aúyoki-tipi-tipima abatátuwena awirénama mimórámô aúyokitana awirái-waigoni amuqá anómma marániye. ánibo (99) tipi-típima íma aúyokoyuti yimuqá íma kémarainiq umá amuqá marániye. miraráá umá ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma maa pááqya-noiyapoti aúkáapike mórama aúyoraiyaba íma kákaiye.

tíbâqawaama kúmiq-yataariq kéiyaaqá mamá arupú umáyikai-aaíne.

¹⁵ itáaro. enábâkoraa-nakoma emmá kúmiq-yataariq kéumakainama kanaaráq emá uréyaq kenákámá kenammáa maéka wení kúmiq-yataaqá aráátiyo. ánibo wemá enáama itáinnama miráuma enábâkoraa-naqa yauwéqma awiránóne.

¹⁶ ááqibo wemá enáama íma itáinaama emá kaayarábi móra-naqa awiqma yagaroqtamá okao. miráuma ‘kaayarábi kaumo-wáyúkámá kanaaráq mimórá-áikáq aamá tínóe.’ téna Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kékipoana min-áikomá akoqnáá umá wániye.

17 miráimanibo wemá yeqti yáama ímo itaínaama kanaarác monoq-náúpác áíkuiya-kayukabi mó-tero. ániibo monoq-náú áíkuyo-kayukati yáama itáiyábágárác íakainaama minná wemá aamá íitainapoana monoq-náú áíkuyo-kayukayopaq íuwininiq umákáaro.

18 kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. máqte-qtataaqa maa-márábimô aúyaq-maraiyaq-qtataaqa Áánûqtuma wení márûpaqa aúyaq-maraniye. ániibo máqte-qtataaqa maa-márábimô timáyikaiya-qtataaqa Áánûqtuma wení márûpaqa timátikaniye.

19 kemá ókaraq keráwáqá áraimma kétima-timune. yenákámá kaayaq-nákórátámá keráwáqti aúkápikema kenákámá mimórá-túyánákác maréka nunamummá tiyamma kanaarác ketibomá Áánûqtuma wení márûpaqa máin-nakoma yenákámá yimíniye.

20 taákaq máráaro! paá kaayaq-nákówábi kaumo-nákómá ketíwíqtaba áikuma máiyaqa kanaarác kemá yeqti aúkáapi mánune.” téna Ítuma akoqnáá-aimma tiráiyé.

móra mayái-nákómá wení aqtábááma íma yauwéqma keyimi-waigoni waéqma itaí-áímmá

21 mi-kánáárác Pítaama Ítunopaq iréna timá-amena tiráiyé: “uyátárai-nako. náaraq umábaraq ketíbâkoma kúmiq-yataariq umátikinaq kemá wení kúmiq-yataaqa mamá paábaq matuwéq tiwikátuwanuno? abapaké kaayapárábiyo?” téna Pítaama tiráiyé.

22 Ítu maará téna yauwéqma timá ámikaiye: “abapaké mórabaqa ímiye. miráuma abapaké kaayaq-wáyúká aiyayaa-tiyaaka umá abapaké kaayapác (77) wení kúmiq-yataaqa páabaq matuwéq awikátuwo.

23 miráinana Áánûqtuma yabikái-kayukama miraráá kéoe. kínráa umá wení mayái-wáyúkátê aqtábááma mamá arupú ínôe.

24 wemá aqtábááma áaimma átama mamá arupú kítata yemá móra-naqa awíqmeta wenôpaq irááe. min-nákóni aqtábááma ámikaamma miráuma netuqyaammá táwibaq-moneqa (10 tausen kina) aqtábááma wái-nare.

25 miráitana wení moneqa íma wáipoana anónnáma kanaarác amíniye. miráitana kíniima téna maami-nákárác ánáakokaraq wení iyápógarác wení máqte-qtataakaraq waayúkaraq maráiyata meyánîq kéiyaraq mirá-mónéqá mamá anónnáma aqtábááraq kínimma áméro tiráiyé.

26 miráitana mi-máyái-nákómá kíniini aítaupi araayutaúmmá ayéna maará téna inaa tiráiyé. ‘arummá umátike tiwé urénaro. kemá ení máqten-aqtabaaraq anónnáma ámíqma ánatanune.’ téna tínana

27 min-nákóní anó-nakoma arummá umákena wení aqtábáaraq ayuwaitana anónnáma íma ámikaiye.

28 ániibo mi-máyái-nákómá máápaq yaúbarena aónaimma móra-mayai-naqa tiyáákama (100 kina) aqtábáama ámikai-nare. minnáqá ánûwarapi yáqtoqma akoqnáá umátokena tiráiyé. ‘aqtábáama ámikaunaraqta paátákáá anónnáma timiyo.’ téna tiráiyé.

29 miráitana min-nákómá wetê mórabi mayaímá mayáayana nakoma wekáq araayutaúmmá aténa maará téna inaa tiráiyé. ‘emá arummá umátike tiwé urénaro. kemá ení aqtábáaraq anónná aménúne.’ téna tiráimanibo

30 wemmá paá íákaraiye. min-náqá áanna/-naupaq mó ákaraimma wemá ánná-naupaq máena wení aqtábáama meyaníq umá ánataniye tiráiyé.

31 ániibo káqo-mayai-wayukama miráin-aaimma aónatuweta íyaqnoqaq ítama táíq umátuweta yemá yeqtí anó-nakaq uréta miráin-aimma mó timá abarokáq urááe.

32 miráitana anó-nakoma mi-máyái-náqá anón-aqtabaama wáinaqa ááyarena maará téna timá ámikaiye. ‘emá táí-mayai-naqone. áqnáabaqa kekáq ibiqá yaráánaq kemá ení máqten-aqtabaama yuqmá paátataakaa uráune.

33 kemá emmá tirummá umákaraune. emá nôraq itaawáq ení móra-mayai-nakomma arummá íkéumakaano?’ téna tiráiyé.

34 ániibo wení anó-nakoma áyámma itana min-náqá iwáyúkátí iyáápi márátata iwáyúkámá ánnábi ákáawana máena kammáa káena wení aqtábáama anónná yauwéqma aminiye.” téna Ítuma mi-kátáámá

35 timátuwena tiráiyé: “keráwáqtí tiyaqnoqaqa máqtemma túbáqawaaraa-kayukati kúmiq-yataaqa íma mamá paábaq kéyuwaapoana ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma móraiq umá keráwáqtí kúmiq-yataaqa íma mamá paábaq matuwéna awikátuwaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

19

aaarakáqá mamá yatai-ááíqtábá Ítuma tiráiyé.

1 Ítuma mi-máqtén-áímmá timá ánatatuwena Kááririmaruqa yuwéna Yúria-marupaq yauwéqma Yótaa-nokomma móra-aukapaq uráiyé.

2 netuqyaa-káyúkámá anaáe waqmé kéowana min-áúkápáqá karí-wáyúkámá Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

3 yaímma Péрати-wayukama Ítunopaq iréta wemmá makáqma aónaraae. yemá maará-tiraae: “ámáan-aikoni aúrakaqa máqte-kayukama yínááqa waqtuwaí-ááímmá kanaaraq yínááqa waqtuwánô?”

⁴ téta tewana Ítuma yauwéqma tiráiyē: “keráwáqá maamin-áímmá íyaq yoráútaao? maará-tiraine. naayóbáqá Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq uráine. naayóbáqá aaragáráq waagaráq tarôq uráine.

⁵ tarôq umá yikátuwena maará-tiraiye. ‘miráinana waagómá anóaboamma ayuwéna ánáakote yagaroqtamá maéta yenákámá móra-yuma aúqma máyoye.’ téna Áánûqtuma tiráine.

⁶ miráitata yenákámá íma kaayaq-wáyúkaráá umá mááye. ímiye. yenákámá miráuma mi-mórá-yúmá aúqma mááye. miráinata Áánûqtuma yarúyikarainnama íma yataétao.” téna Ítuma tiráiyē.

⁷ ánibo Pérati-wayukama Ítumma timá-ameta tirááe: “nôraq itanawáq Mótetima ámáan-aimma timénataa waagómá aaraukáqá yataí-áúbámá agamá ‘aaragómmá ámituwe waqtuwaa’ tiráiyô?” téta itama aónaraae.

⁸ ánibo Ítuma timá yímikaiye: “minná tirunóbáqá akoqnáá kéeq keráwáqá aamá arátéwana Mótetima keráwáqti aammá awiyéna ‘aaramá waqtúwáaro’ tiráine. miráimanibo naayóbáqá maramá áaimma átarai-kanaaraqa mirán-áímmá íma wáqe-uraine.

⁹ kemá maará téq keráwáqtábá kétune. móra-nakoni ánáakoma kumari-ááímmá íma tarôq kéinana awaikómá paábaq kéwatuwena káqon-inimmo mayainama min-nákómá kumari-ááímmá tarôq kéiyē.” téna Ítuma tiráiyē.

¹⁰ ánibo Ítuni iyápó-annama Ítumma timá ámikaae: “miráinatama aaramá íma mayánóma minná uyátá-maqma kanaaráq íye.” téta wení iyápó-annama tirááe.

¹¹ tewana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “máqte-noininaukaqa maamin-áímmá kanaaráq íma mayánómanibo yaímma-wayukaraq Áánûqtu yímikaiye.

¹² itáaro. yaímma-wayukama aaramá íma kanaaráq mayánómma minná yaímma-wayukama yeqtí yúgoma aúyakurainatama kanaaráq iyápóma íma maqyikánómma yeqtí yinóama mirápáq maqyikáraiपोताबि waayúkama yikáma kareremá aúqyíkaraipoata aaramá íma kanaaráq mayánóe. ánibo yaímma-wayukama aaramá íma máyáamma miráuma yeqtí yúyánákáráq yirukaráq máqte-qtataaqa Áánûqtumma kámetaboata yemá aaramá ikémayaae. miráineqa keráwáqá kanaaráq mirá-inoe. maaminnámo tiraatíyan-aimma máyáaro!’ téna Ítu tiráiyē.

Ítuma pááqya-noiyapoma wení kaayoné-yátááqá yímikaiye.

¹³ mi-kánááráq yaímma-wayukama pááqya-noiyapoma yiwíqmeta Ítunopaq irááe. wemá yineq ayáamma yínêkuyena

nunamummá tíkáae téta irááe. miráimanibo Ítuni iyápó-annama aamá yiwááguraae.

14 ániibo Ítuma tiráiyee: “keráwáqá pááqya-noiyapoma iyuwaíyata ketôpaq yero. keráwáqá íma yáqtoq-yikaaro. Áánûqtu yabíkái-marupaq mái-wayukama mirá-nóiyápótí márûqiye.” téna tiráiyee.

15 mirá-timatuwena ayáámma pááqya-noiyapoti yineq árúqmakaiye. miráumatuwena Ítuma min-áúkápáqá yuwéna kóuraiye.

maabu-nákóma netuq-ótámma makáiyee.

16 móra-nakoma Ítunopaq iréna tiráiyee: “yirááti-nako, kemá náaraq umáwaq íráqôn-aaimma tarôq éraq aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnô?” téna ítama aónaraiye.

17 ániibo Ítuma timá ámikaiye: “nôraq itaawáq íráqô-qtataaqtabama kemmá ítama káonaano? aúyánánóbáqá arútama itaao. kímora-naqa wenamáa íráqô-naqiye. ániibo emá aúwaraimma mayánéma kanaaráq emá máqten-amaan-aimma waraao.” téna tiráiyee.

18 ániibo min-nákómá Ítumma timá ámikaiye: “nóin-amaan-ainabiyo?” téna tiráiyee. Ítuma tiráiyee: “ámáan-aikoma maará-uráiyee. waayúkama íma ikámma puyuwo. aaraukáqá íma mamá yataiyoo. moyámma íma mayaaoo. káqo-wamma kaaqaarimá ítimakaaoo.

19 emá enanó-enaboni aménáápáq mááo. enamááriq arummá amé kaayoné ónaiq umá náawabi enamakaq maína-naqa arummá amé kaayoné umákaaoo.” téna tiráiyee.

20 ániibo mi-mábú-nákómá Ítumma timá ámikaiye: “mi-máqtén-ámáán-áímmá kemá kéwaraune. kemá nói-qtataaqtabawaq aqtóráriqka kéuno?” téna ítama aónaraiye.

21 Ítuma yawwéqma timá ámikaiye: “emá kanaaráq umá ánatanaae téma emá uré ení máqte-qtataaqa waayúkaraq marénata meyánîq kéiya minnárake móneqa maté áwáyoq-wayukama yímituwema Áánûqtuni márûpaqa íráqô-qtataaqa maránóne. emá ketinaae ya-waraao.” téna Ítuma tiráiyee.

22 mi-mábú-nákómá min-áímmá itáa ena áyákoma ummaa kéyaipaq kóuraiye. miráimma wemá taíbaq-yataaqa makáiqtababoana mirá-uráiyee.

23 ániibo Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. móneqa netuqyaa makáinakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uyáberaniqtabama kammáa kámagiye.

24 kemá keráwáqá ókaraq kétima-timune. móra-wamma káámoma oótiraa-kakoma wáqtô aráátai-waigoni aapimmá

peránénama kammáa ainíkáá umá móneqa netuqyaa makáinakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uyáberaniqtaba anómma uyátá-maqma kammáa kámagiye.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁵ yemá iyápó-annama maamin-áímmá Ítátuweta iyánaaq urááe. yé maará-tiraae: “miráinana náawaq Áánûqtuni-marupaq wemá kanaaráq uíníyô?” téta tirááe.

²⁶ ániibo Ítuma yúrapí karákéna timá yímikaiye: “waayúkama kanaaráq mirá ínoe. Áánûqtu wenamá máqte-qtataariq kanaaráq íniye.” téna

²⁷ Ítuma mirá-timatuwaitana Pítaama yauwéqma tiráiyé: “éqtukenaro. ketáámá máqte-qtataaqa yuqmá ánatetaa enanaae ya kéwaraunataae. miráinataa ketáámá nói-qtataaraq mayánúnataabiyo?” téna Pítaama tiráiyé.

²⁸ ániibo Ítuma timá ámikaiye: “kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa máqte-qtataakoma aúgeniq ínikanaaraqa kemá Waayúkagoni Áráaqa akoqnáama mayéqa kínin-abitataraq mánune. mi-kánáaráqá keráwáqá tiyááka umá kaayaqá ketinaaémo kéwaraiya-kayukama tiyááka umá kaayaq-ábítátáráq mánoe. keráwáqá Ítiráaeobake tiyááka úma kaayaq-ánná-wáyúkámá mamá yainánóe.

²⁹ máqte-kayukama ketíwíqtaba itéta yeqtí naammá yuwéta yíbâqawaanabi yímanaatoinabi yinóanabi yiboánábi iyápóabi yeqtí yónábi yukáiya-kayukama yemá ókaraq netuqyaammá matéta íráqô-qtataaqa anónnáma yiméta yemá aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánóe.

³⁰ ááqibo netuqyaa-káyúkámá maa-márábí uyátá-maqma anómma máiya-kayukama anaaékaqa aqtóráqá íyata ániibo netuqyaa-káyúkámá íbêqa anaaékaqo kéiya-kayukama Áánûqtuni-marupaq uyátá-maqma anómma máno-kayukama wínóe.” téna Ítuma tiráiyé.

20

wááéni-yopi mayaímá mayaí-wáyúkámá

¹ Ítuma óq-aimma tiráiyé: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa mirá-uraiye. móra-nakoma anó-marama makáinikaa uráiyé. ániibo aabáyaanapimma min-nákómá uréna wení wááéni-yopi mayaímá mayaí-wáyúkámá ko yiwíkaiye.

² min-nákómá yaímma-mayai-wayukate aamá téite umátuweta móra-iyakaq maréta mayaírákémá ‘tiyááka-tiyaaka umá móneqa (1 kína) mayánúnataae’ tirááe. ániibo mirá-timatuweta wááéni-yopitaa mi-máyái-wáyúkámá timáyíkaraiye.

³ miráuma aabaúgómá aabayaaraq uyáwitana (9 kíróki) kawáá-nákómá ko aónaimma yaímma paá-wayukama paá itó-uma máákéti-marupitaa mááwana yimónaraiye.

⁴ ánibo min-nákómá mi-káyúkámá timá yímikaiye: “kanaaraq keráwákáráq wááéni-yopi mayaímá ko kémayaiyaq meyámmá arútáma timénúne.”

⁵ titata yemá urááe. móraiq umá wágááwabi énaikaqa (miráuma 12 kírókigaraq 3 kírókigaraq) wemá uráiyee.

⁶ ánibo énaikaq (aabaúgómá 5 kíróki) keqnáámmá ko aónaimma yaímma-wayukama paá itó-uma mááwana min-nákómá timá yímikaiye: “nôraq itaráq íbêq-wagaama paámá itó-uma mááo?”

⁷ téna titata mi-káyúkámá timá ámikaae: “móra-nakoma móra-mayaima íma kétimitaqtaae.” téta tirááe. ánibo min-nákómá timá yímikaiye: “keráwákáráq wááéni-yopi mayaímá ko máyáaro.” téna tiráiyee.

⁸ aabaúgómá énaikariq itana wááéni-yokoni aboámá wení mayairáq-káwáá-náqá timá ámikaiye: “emá mayairáq-wáyúkámá yááyare meyámmá yimiyo. emá anaaékaq mayaí ya matáiya-kayukarake áaimma átáma meyámmá yímike áqnáabaq-wayukaraq wao.” téna tiráiyee.

⁹ ánibo énaikaqa (5 kíróki) mayaímá áaimma átáma máyáa-kayukagaraq iréta meyámmá móneqa tiyááka-tiyaaka umá matááe.

¹⁰ áqnáabaq áaimma átáma mayaímá matáa-kayukama iréta ‘ketáámá anó-moneqa mayánúnataae’ téta yúyánápí tirááe. miráimanibo ímiye. yegáráq meyámmá tiyááka-tiyaaka umá móraiq umá matááe.

¹¹ yemá miráuma meyámmá maméta yókóní aboámmá awáágúraae.

¹² yemá mirá-tiraae: “mi-káyúkámá yinaaémo mayaí máyáa-kayukama yemá pááqya-kanaama mayaí matááe. miráuraawaa emá yemmá móraiq umá ketáái meyákáá umá kéyimene. ánibo ketáámá ayáqtáa-kanaama anó-naqa kaikáq ummaa-máyáímá kémayetaa aaqá káutaune.” téta tirááe.

¹³ mirá-timatuwaawana yókóní aboámá yeqtí aúkáapike móra-nakomma timá ámikaiye: “ketí aanábó-nákó, emmá íma mamá táíq umákaraune. meyámmá móneqa tiyáákama mayáánayaba íyaq aamá timá móra-tiyakaq makáúyô?”

¹⁴ máqtemma keráwáqá paá mamé kóoro! kemá meyámmá keráwáqá timúnna-meyakaa umá móraiq umá tinaaémo íya-kayukama meyámmá yiménúne.

¹⁵ nôraq inábiyo? ketí móneqnapo nôrabi ónááqa paá miráonu íyabiyo? kemá yemmá íraqó-qtataariq kéumayikaunaraq minnáyaba kárún-aaimma kéteo?” téna yókóní aboámá tiráiyee.

16 miráuma anaaékaqo iráa-kayukama anó-nakoma uyátá-maqma anómma yímikaiye. áqnáabaqo iráa-kayukama anó-nakoma yemmá márû mikákáá pááqyamma yímikaiye. miráitaq kemá kêtune. anaaékaq iráiya-kayukama áqnáabaq wíyata ánibo áqnáabaq iráiya-kayukama aqtóúrákákq wínóe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma kaumbóaq téna “puyéq itó-onune” tiráiyé.

17 Ítuma Yérútáárebaq uwíné kéena wení tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnámá yiwíq-mayaitata wetê kóuraae. ánibo yemá aapaq kéweta Ítuma maará téna timá yímikaiye:

18 “ítáaro. íbêqa ketáá Yérútáárebaq uyónúnatae. mikáqá kemmá Waayúkagoni Áráaqa yemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámán-aimma yirááti-wayukagaraq yeqtí iyáápi maráiyata yemá aabi matikéta tíkamma puí-áímmá téite éta yawááq-umatikanoe.

19 mirá éta yemá kemmá káqon-anna-wayukama Yéqtaeowayukama yimíyata akáyáámmá timátiketa tebûqa timéta kaapaq-yátáq tíkamma ítikanoe. miráiyaq pukéq kaumokánáámá ánatainaq pukáanabike itó-uma paá mánune.” téna Ítuma tiráiyé.

Yêmitiyaa Yóáanema anómma mayéta urááye.

20 Yéberima áanikokaratama yinóama yiwíqmena Ítunopaq iráiyé. min-íníkomá Ítuni aítaupi araayutaúmmá aténa mórayataaqtaba Ítukaq akoqnáá umá ítama aónaraiye.

21 Ítuma timá ámikaiye: “emmá nóiqtabaq kákaiyo?” téna ítáitana min-íníkomá wemmá timá ámikaiye: “emá anaaékaqa anó-kinimma máinona-kanaaraqa ketí maa-kááyáq-iyápógórátámá enamakaq mááyoye. té minnáyaba akoqnáá umá timá-timiyo.”

22 mirá téna timátúwáitana Ítuma yawwéqma maará-tiraiye: “emá akoqnáá umá ítama aónáána-yataaqtabama ítaraane. káápuma awaaméqá tú-tiqa éna ummaa ôriq umá yánikaapubikema kanaarácq náyóyô?” téna titata yenákámá yawwéqma tirááye: “mipíké kerátá kanaarácq nayúye.” téta tirááye.

23 ánibo Ítuma kaayaq-nákámá timá yímikaiye: “árainé. kenákámá ketí káapubike aíqa í-yátááqá nayóye. miráimanibo náawaq kanaarácq ketimakaq mániyo? maamin-áímmá kennámá íma wáiyé. ímiye. min-ábíqtátámá yaímma-wayukayaba ketibomá Áánûqtuma yokaa umáyíkaraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

24 iyápó-annabike tiyááka-wayukama min-áímmá ítátuweta kaayaq-wátámá Yêmitiyaa Yóáanema yiwáágúraae.

25 ániibo Ítuma iyápó-annama máqtemma yááyarena timá yímikaiye: “keráwáqá káonaawata waayúkati kîni-kayukama yemmá mamá márúte yuwéta anómma máeta káyabiqyikaae. ániibo yemá anó-kayukama akoqnáá umá aarawaayábá yeqtáama itaígáae kéte.

26 miráimanibo mirán-ááímmá keráwápimmá íma waíno. ímiye. keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma anómma uyátá-maqma mánaae ténama wemá kanaaráq mayaí-nákáá umá máena keráwáqá tíwáqnaa íno.

27 móra-nakoma keráwáqtí áqnáabaq-naqa mánaae ténama wemá kanaaráq paá keráwáqtí kaqtó-nakaa umá maíno.

28 kemá Waayúkagoni Áráakoma móraiq kéune. kemmá waayúkama mamá tíwáqnaa ígáae téq íkukaune. ímiye. kemá yekáq mayaímá mayéq yíwáqnaa kéeq netuqyaa-káyúkámá ketúnapo yemmá meyánîq umá yawwéqma yiwiránáá kukáune.” téna Ítuma tiráiyee.

kaayaqá yúramma karoparái-nakama Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

29 yemá Yérikoqa yuwéta kóuraae. ániibo taíbaq-wayukama Ítun anaaé wakááe.

30 kaayaqá yúramma karoparái-nakorata aanáwábaq máeta Ítuqtaba kéiyee-aimma ítátuweta yenákámá ááyama tirááye: “umaataráána-nako, emá Tébitin-annabike-nako, kekárátámá arummá umátikaao.” téta tirááye.

31 ániibo aarawaamá ‘páátí máákaó’ téta tirááe. miráimanibo yenákámá uyátá-maqma anókaq ááyama tirááye: “umaataráána-nako, Tébitin-annabike-nako, kekárátá arummá umátikaao.” téta tirááye.

32 ániibo Ítuma mikáq kepágurena min-nákámá yááyama tiráiyee: “kenákámá nôraq umátikaikaae téka kétéyo?” téna tiráiyee.

33 ániibo min-nákórátá Ítumma timá ámikaaye: “umaataráána-nako, emá kerátái túramma mamá kabári-tikaikaae téka kétéye.” téta tirááye.

34 ániibo Ítuma min-nákámá arummá umáyikena min-nákátí yúrapí ayáánaipo yínékuitana é mikáq yúramma aónaraaye. miráitata yenákámá Ítun anaaé waqméta urááye.

21

Ítuma anó-kiniraa umá Yérútááre-marupaq uyábékaiye.

1 yemá Yérútáárebaq waaqókák iréta Béqtápégibaq yayátuweta Óribêti-anuraq irááe. miráitana Ítuma wení iyápó-annabike kaayaqá timáyikena áqnáabaqa

² timá yímikaiye: “kenákámá pááqya-marupaq uréka mikáq aónaakao. mikáqá mórana oótiraa-kamma áráakaraq ánnáma kú-yakaraae. miráinaka ánná ayútuweka awíqme ketôpaq yekao.

³ ániibo móra-nakoma kenákáyábá móra-aimmo tínakama maará-tima-amekao. ‘anó-nakoma maamin-oótiráákáqtábá kéiyé.’ mirá tíyanama wemá páátákáá timínaka awíqma iyóye.” tena Ítuma tiráiyé.

⁴ mi-qtátááqá áraimma pááq imá naayóbáqá Áánûqtuni watáama Tékaráiyama amuné-nákómá anaaékaq pááq íniye téna maará-tiraine:

⁵ “keráwáqá aarawaamá Yérútáárebaq áíkuyo-kayukama maará téra timá yíméro. aónaaro. keráwáqtí kínimma keráwáqtôpaq kéimanibo wemá kaayoné-ááímmá tarôq kéena oótiraa-kakoni ámûraaq máena kéiyé. ótamma mayai-ótiráá-kákóní áráakon ámûraaq máena kéiyé.”

téna tiráiniq uráiyé.

⁶ maami kaayaq-iyápó-ánnábíké-nákórátámá Ítuma timá yímíniq áqnáabaq mó-ureta

⁷ yenákámá oótiraa-kamma anóakaraq áráakaraq awíqmeta iréta yeqtí kúberai-unamma ayúqma ámûraaq abákáraae. ániibo Ítuma min-ótiráá-kákóní ámûraaq uyáqtama máqe-uraiye.

⁸ netuqyaammá aarawaamá yeqtí kúberai-unamma ayúqma aapitáá wíqmaketa miráuma éwaoniq umá omáqá kémayeta yaímma-wayukama kóbé-tágóní amamá ánagaraq ayáama aapitáá wíqmakaae.

⁹ ániibo aarawaamá áqnáabaq o-káyúkágáráq anaaé o-káyúkágáráqá maará téta ááyama tirááe:

“otáánaa, yauwéqmetaa tiwirai-nákô, Tébitin áráako, Áánûqtuma íráqôniq umákaino. maan-nákómá uyátárai-nakoni áwíkaq kéiyé. otáánaa yanaa uyátárai-naqiye.”

téta tirááe.

¹⁰ Ítuma Yérútáárebaq uyáberaitata mi-márúpáké-káyúkámá máqtemma iyánáaq umáreta anókaq tirááe: “maan-náqá náawabiyo?” téta tirááe.

¹¹ ániibo aarawaamá aakaq uréire o-káyúkámá tirááe: “wemá Áánûqtuni amuné-náqá Ítue Náátárêtibaq Kááriribake-nare.” téta tirááe.

anó-monoq-naupaq máqte-qtataaqa meyámmá máráa-kayukama Ítuma waqtukáiyé.

¹² Ítuma anó-monoq-naupaq uyábékema mi-káyúkámá meyánîq kéowana waqtukáiyé. wemá moneqa makéta waerémáa-taaregaraq numamá makéta maraq máeta meyánîq émáan-abiqtatagaraq máqtepaq ayáú-tááyáú umá pípéban umátukaiye.

13 Ítuma miráumatuwena timá yímikaiye: “Áánûqtuni watáa agamatán-áikómá maará kétiye. ‘keti naakóqtábámá nuna-nummá tí-náné tinoe.’ miráimanibo keráwáqá mamá moyá-káyúkátí aúpáq-márúkáá kéoe.” téna Ítuma tiráiyé.

14 Ítuma anó-monoq-naupaq máitata yaímma-wayukama yúramma karopágitana yimúqtámmá akúgitata máe-kayukama wenôpaq yewana mamá atóbamayikaraiye.

15 miráimanibo uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá Ítuma anón-awaameq-yataariq immá káoneta anó-monoq-naupake iyápóma anókaq ááyama téta “otáánaa Tébitin áráakoe.” téta temmá ítátuweta íyaqa ítama táíq kéeta

16 Ítumma timá ámikaae: “maamin-áimmô téta enáwîqa múte yaúyomma áraq kéitaano?” téta ítama aónaraae. ániibo Ítuma yemmá timá yímikaiye: “owé. kéitaune. keráwáqá maarán-áímmá Tébitima ibí naayóbáqá maará-tiraimma íyaq yoráútao? ‘Áánûqtuo, emá pááqya-noiyapogaraq náákaqo máraiya-noiyapogaraq yeqtí yóyaupike ení áwîqa múte yaúma kánataae.’ téna ibí tiráine.” téna Ítuma tiráiyé.

17 ániibo Ítuma iyuwéna márûpaq yaúbarena mi-nókáámmá Bêqtanibaq ko máqe-uraiye.

Ítuma aamá titana píki arakaráq-yámá aayákaraiye.

18 aabáyaanapimma nokáápaq yaúbatuwena Ítuma yawwéqma márûpaq itana áama yaráiyé.

19 ániibo Ítuma móra píki-yama aakaq aónatuwena ááipaq uráiyé. ániibo mórama naí-yátááqá arammá íaonaraiye. ímiye. áná-aatuqma wáqe-uraiye. mi-píki-yágómmá maará-tima-amikaiye: “ókaraq arammá íma iyaa. áraimma ímiye.” titana páátákáá maami-píki-yágómá aayá-kaguraiye.

20 iyápó-annama minnáma aónatuweta iyánáaq urááe. miráitata yemá tirááe: “nôraq itanawáq píki-yagoma páátákáá aayámmá kégagiyo?” téta tirááe.

21 ániibo Ítuma yawwéqma timá yímikaiye. kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá tirummá timéq kaayaq-tíyáqá íma wáinanama kanaaráq keráwáqá kemá píki-yaraq únaikaa ínoe. keráwáqá mimórá maami-qtátáárîq ínoe. ímiye. keráwáqá téq maan-ánúgóqtábá ‘emá meqtátuwe únópi ku-muwo’ tíyanama kanaaráq mirá-iniye.

22 ániibo keráwáqá tirummá ámíqma itáíq-itaiq kéeq nunamummá téq máqte-qtataaqa mayánáae tíya-qtataaqa paá mayánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

“náawaq náápaamma ámikaiyo?” téta Ítumma ítama aónaraae.

23 Ítuma yauwéqma anó-monoq-naupaq uréna aarawaamá yiráátiraiye. ániibo uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kawaa-wayukagaraq Ítunopaq iréta tirááe: “emá nói-naapaanaq yokéyaq maami-máyáíma kémayaano? náawaq maami-náápáámma ámikaiyo?” téta tirááe.

24 ániibo Ítuma yeqtaaraq yauwéqma maará-tiraiye: “kegáráqá kemá keráwákáq móra-yataaqtaba ítama aónanaa kéune. keráwáqá yauwéqma ketáaraq tíyaqa kanaaráq keráwáqá kemá timá-timenune kemá nói-naapaanaq yokéraq maami-máyáíma kémayauno.

25 timá tíméro. Yóáanema nommá waayúkama péqyikaraimma náakakena mi-náápáámma matáiyô?” mi-qtátááqá Áánûqtunopake-qtataarabi paá waayúkati minnábabiyo?” téna tiráiyé. yemá min-áímma ítátuweta yeiyáa aamá maará-tiraae: “ketáá téqtaa minnâ Áánûqtunopake-qtataare tenanataáma maará ténataa timá-timiniye. ‘nôraq itaráq keráwáqá wekáqá íma itáíq-itaiq kéó?’ téna tíniye.” téta tirááe.

26 ániibo ketáá téqtaa minnâ ‘paá waayúkagon-amiye.’ téqtaama aarawaatí yáaqa ikaténúnatae. minnáma yemá ‘Yóáaneqtaba Áánûqtuni amuné-naré.’ téta kéte.” téta tirááe.

27 miráitata yemá Ítun áaraq yauwéqma maará-tiraae: “ketáá íaonoraunatae.” téta tirááe. ániibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “kegáráqá íma timá-timenunama kemá nói-naapaanabi matokéq maami-máyáíma kémayaune.” téna tiráiyé.

móra-nakoma kaayaq-iyápómá yíkarai-waigoni waéqma itái-áíne.

28 Ítuma tiráiyé: “miráimanibo keráwáqá nóinae kéteo? móra-nakoma kaayaq-iyápómá yíkaraiye. ániibo min-nákómá áqnáabaq-iyapogonopaq uréna timá ámikaiye. ‘ketáaniko, íbêqa emá uré wááéni-yopi mayáíma ko mayao.’ tiráiyé.

29 ániibo min-iyápógómá yauwéqma tiráiyé. ‘ítíkaiye.’ timátuwena anaaékaqa aúyánámma waéqma itáa ena uráiyé.

30 ániibo keqnáámma yiboámá uréna móra-aanikokaqa mimórá-áímma mó-tiraiye. ániibo min-iyápógómá yauwéqma tiráiyé. ‘owé. ketiboó.’ mirá-timatuwena íuraiye.

31 min-iyápórátábikémá náawaq yiboání aúyánámma wakáiyô?” titata yemá “áqnáaekoe.” téta tirááe. ókaraq Ítuma timá yímikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. táákiti-moneqo máyáa-kayukagaraq kumari-nóínikáráq yirumma kéwaeraapoata keráwáqtí túbáqá áqnáabaq Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa mayánóe.

32 minnâ Yóáane nommá perai-náqá keráwákáq iréna arupú-amma má tiráátiraimanibo minnáyaba keráwáqá wenáama íma ítaraae. ááqibo táákiti-moneqa mayái-wáyúkagáráq

kumari-nóínikáráq wenáama ítaraae. keráwáqá minnáma aónaraamanibo túyánámmá waéqma itáá eq wenáama íma ítaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

tái-wayukama wááéni-yokaq yabíyé-waigoni waéqma itai-áíné.

33 káqomma waéqma itai-áímmá Ítuma tiráiyé: “ítáaro. móra waéqma itai-áímmá tenúne. móra-nakoma wení anó-marama wáitana wááéni-yomma yoqmaréna kurumá umá ikúmakaiye. ániibo arunóbáqá wááéni-nomma kai-táápékóní maiqá uqmaréna ayáqtááq-namma wení yókáq kawáá-ínámmá umákaiye. miráitana mi-tókóní aboámá wení yómmá yaímma-wayukati iyáápi maréna ‘kawáá oro.’ tiráiyé. ániibo mirá-timatuwena móra-aukapaq marabaq ayáqtááq-amma kóuraiye.

34 anaaékaqa wááéni-yokoma ábù kai-kánááráqá wení mayai-wáyúkámá timá yíkáitata wááéni-yopima mayaimô máyáa-kayukayopaq urááe. wení wááéni-yopike yaímma mamá maráiyata mamé ígáae téna timá yíkáitata urááe.

35 mi-tókáqô mayai máyáa-kayukama yiwíketa móra-naqa yáánápó ikaméta móra-naqa ikámówana puítata móra-waigomma óqtatannapo ikámma waréta urááe.

36 mi-tókóní aboámá óqa mayai-wáyúkámá timáyíkáitata irááe. áqnáabaqa páaqya-kayukama timá yíkáitata iráábo íbêqa netuqyaakáá timá yíkáitata irááe. ániibo wááéni-yopima mayai máyáa-kayukama keqnáámmá áqnáabaqo uráániq umá yikaraae.

37 anaaékaqa mi-tókóní aboámá maará-tiraiye. ‘yemá kanaarác ketí iyápógon áama itánóe.’ téna timátuwena wenáanikomma timákáitana mi-káyúkáyópáq uráiyé.

38 miráimanibo wááéni-yokaq mayaimá máyáa-kayukama áanikomma aónatuweta yeiyáá maará-tiraae. ‘maan-nákómá wemá aboání máqte-qtataaqa mayániye. mayaiyataao. maamin-náqá ikámónanataa puínataa wení yómmá mayánúnatae.’ téta tirááe.

39 miráitata min-iyápómá yáqtoketa mi-tópiké márúte waqmá paábaq yukéta ikámówana pukáiyé.

40 ániibo keráwáqá nóinaeq kéteo? anaaékaqa wááéni-yokoni aboámá iréna wááéni-yopimo mayai máyáa-kayukabima nôraq má-umayikaniyo?” téna Ítuma tiráiyé.

41 ániibo yemá timá ámikaae: “wemá mi-tái-wáyúkámá arááq yíkamma uqtátuwena wááéni-yomma mamá káqon-annawayukama yimínata kawáá uréta arammá ábûma kaikánááráqá yemá ábûma kaínatama aanábógómmá yaímma mamá amínoe.” téta tirááe.

42 ániibo Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá naayóbáq Tébitima Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí tirái-kannaama íyaq yoráuma ítaraao? maará-tiraine.

'maamin-óqtámmá naammá í-máyái-wáyúkámá paábaq matúwáama íbêqa naakóní áwáámoyakaqa anómma akoqnáá-oqtamma wáiyé.

uyátárai-nakoma maami-qtátááqá mamá pááq-umaraitataa ketáá aónáúnataama íráqôniq kéiyé.'

téna agamatá-kánáábímmá kétiye.

⁴³ miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa mi-kánáámá kánatagitana móra-anna-wayukama maami-kánááyábá íráqôn-aramma mamá pááq kéiya-kayukama yimíniye.

⁴⁴ móra-nakoma min-óqtákóní ámûraaqo metaína-nakoma wemá yubámma púbúyaginiye. minnágoma móra-nakoni ámûraaqo kumína-waigoma min-nákómmá ígáriq umá obamá aúqtuwaniye." téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁵ uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq Ítuma waéqma itai-áímmá timmá itáamma Ítuma yepí maqma kítitataboata ítaraae.

⁴⁶ yemá ítátuweta Ítumma yáqtoraneta ommánibo yemá aarawaatí yáaqa ikátaae. aarawaamá téta Ítuqtaba 'Áánûqtuni amuné-náqíye' tewataboata ikatíq urááe.

22

aaramá iyakáiráq anón-aawakoni waéqma itai-áímmá

¹ Ítuma keqnáámmá waéqma itai-áímmá tiráiyé:

² "Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma móra-kinini áaikoraa uráiyé. kinimma áanikoma aaramá mayánéna itana kínima anón-aawaqa yokaa uráiyé.

³ naayóbáqá yaímma min-ááwákáqó yíno-kayukama timá yíkaraine. ániibo aáwaqa naí-kánáaráqá kínima wení mayái-wáyúkámá timáyíkáitata uréta naayóbáqô timáyíkarai-kayukama ko yááyama yiwiránéta iráámanibo mi-káyúkámá íyábá íma yíkaraiye.

⁴ keqnáámmá káqo-mayai-wayukama timáyíkatuwena tiráiyé. 'keráwáqá uréra kemá yááyarauna-wayukama maará téraq mó-tima-yimero. aáwaqa yokaa umátukaune. awai-púrúamáákáámmá kéikameq aínógaraqa naí-wámmá ikámakaune. ániibo máqte-qtataaqa yokaa umátukaune. keráwáqá aaramá iyakái-ááwákáq yero.' téna tiráiyé.

⁵ áaqibo mayái-wáyúkámá uréta min-áímmá mó-tima-yimemanibo mi-káyúkámá min-áíkáq itaiyábá yíbô kaitata wéyáwé umáguraae. móra-nakoma wení yópáq kóitana móra-waigoma wení mayáiráq kóuraiye.

⁶ yaímma-wayukama kínima timáyíkáitata o-máyái-wáyúkámá yáqtoketa táiq kéumayiketa yíkamowata pukááe.

7 miráitana kínima wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata uréta mayái-wáyúkámá yíkamma púyó-kayukama ko yíkamma ánatatukaae. miráumatuweta yeqtí márûqa iramá agamá kaútukaae.

8 miráitana kínima wení mayái-wáyúkámá timá yímikaiye. ‘aaramá iyakaí-ááwáqá yokaa umákaunataamanibo waayúkama yááyauna-wayukama kanaaráq íuraapoata íyinoe.

9 miráinaq keráwáqá anón-akaq uréire kéera waayúkama yimónáiya-kayukama yááyama yíwíqmera aaramá iyakaí-ááwákáq yero.’

10 téna kínima timátúwáitata mayái-wáyúkámá máqten-paq wéyáwé uréta aarawaamá yimónaa-kayukama táíq uráa-kayukagaraq íráqôníq uráa-kayukagaraq mamá yoruparáae. ániibo aaramá iyakaí-náúpáqá taíbaq-wayukama ya ógikaae.

11 aarawaamá maraq ya máewana kínima uténa yimónaraiye. móra-naqa aónaimma aaramá iyakaí-kánááráq íráqôn-unakaqtoma íumatokaitana aónaraiye.

12 ániibo kínima min-náqá timá ámikaiye. ‘ketí aanábó-nákô, nôraq itaawáq emá aaramá iyakaí-kánááráq-únákáqtôma íma umátore paá maan-náúpáqá utáánô?’ titana min-nákómá aamá ítiraiye.

13 miráitana kínima wení mayái-wáyúkámá maará téna timá yímikaiye. ‘keráwáqá maamin-náqá yáqtoqma aiyayaakaq atáa-umatuwera máápaq márú iyaabótuwaiyana mibáq kumayuqnóbáq maino. kumayuqnóbáq waayúkama wááqa kéyeta yíwáyaamma akégúnanoe.’

14 itáaro. Áánûqtuma máqte-kayukama kéyaayaimanibo wemá móra-mora-waigomma aónama awaaméqá kéumaraiipoana wemá Áánûqtuma yabíkái-marupaqa uyáberaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

“Títaamma táákiti-moneqa amiyo” téta ítama aónaraae.

15 Pérati-wayukama aamá ko téite umá tirááe. “ketáámá nóin-ainaq tenanataáwáq Ítumma wenáagoma íarutainataawaq yáqtoranunataabiyo?” téta tirááe.

16 ániibo yemá yaímma yeqtí iyápó-annagaraq Éróitini waayúkagaraq timáyíkáawata Ítunopaq uréta tirááe: “yirááti-nako, emá árainmma téna-naqone. ketáámá káonaunatae. ániibo emá árain-aikake aarawaamá Áánûqtuni áaimma kéyiraatene. emá móra-nakoma mirá-maara uwo tináíqtábámá aúyánámmá íma kéitaane. ímiye. emá máqte-kayukama mimórá-áín áátuqma kétima-yimene.

17 miráinaa emá keqtáá timá-timiyo. emá nóine kéteno? kanaaráq táákiti-moneqa uyátá-maqma anó-nakoma Títaamma aménúnataabiyo?” téta tirááe.

18 miráimanibo Ítuma yeqtí táí-yaaimma aónatuwena tiráiyē: “keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáé. nôraq itaráq kemmá makáqma kaónaao?”

19 keráwáqá mórama táákiti-moneqa tiráátero.” mirá titata yemá móra-moneqa mamá aráátiraaē.

20 ániibo Ítuma yemmá ítama aónaraiye: “maami-mónékáqá amammá waéna áwîqa waéna uráimma minná náawanabiyo?” téna tiráiyē.

21 ániibo yemá tirááē: “Títaannae.” téna tirááē. ániibo Ítuma timá yímikaiye: “miráuma Títaannama kanaaráq Títaamma áméro. ániibo Áánûqtunnama Áánûqtumma áméro.” téna tiráiyē.

22 yemá min-áímmá ítátuweta iyánáaq urááē. ániibo yemá Ítumma ayuwéta kóuraaē.

waayúkama pukéta itó-oqtaba yemá Ítumma ítama aónaraae.

23 mi táoqa Táátûti-wayukama Ítunopaq irááē. yemá min-ánná-wáyúkámá téna pukáa-kayukama íma kéito-owe téwaone. yemá Táátûti-wayukama iréta Ítumma ítama aónaraae.

24 yemá maará-tiraaē: “yirááti-nako, Móteti maará-tiraine. ‘móra-nakoma wení iyápóma íma marákéna pukínanama kanaaráq ábâkoma ánáakomma maténa iyápóma akáínana awaaóní anónnáma mániye.’ tiráimanibo

25 naayóbáqá abapaké kaayaq-wátánónáámá keqtaábi máqe-uraane. ániibo áqnáekoma móra-inimma mamaré máqena pukuráimanibo mórama iyápóma íma marákáraiye. miráitana ábâkoma awaaóní ánáaqa mayákaraine.

26 ábâkoma mórariq umá iyápóma íma marákáraiye. miráuma pukitana káqomma yíbâkoma mayákareta puku-puku umá ánataguraaē.

27 máqtemma miráumma puqmá ánatagoana anaaékaq min-íníkgáráq pukuráiyē.

28 ániibo emá kéténe pukáiya-kayukama itó-ino-kanaaraqa min-íníkmá abapaké kaayaq-wátánónáábímá náawani ánáaraq mániyo? emá aónaraane. máqtemma min-ínímmá matááne.” téna tirááē.

29 ániibo Ítuma yauwéqma yemmá timá-yimena tiráiyē: “keráwáqá Áánûqtuni wataá agamatá-kánnáábímmá íyaq aónaraao? ániibo keráwáqá Áánûqtuni akoqnáágaraqa íyaq aónaraao? miráitaq keráwáqá yobonaabo-áímmá kéte.

30 pukáa-kayukama itó-i-kanaaraqa aaramá íma mayéta aaraukárîq í-wátáámá ítinoe. ímiye. yemá paá Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukaraa umá mánoe.

31 miráimanibo pukáapike itó-inon-aimma keráwáqá ítama aónanaae. maamin-áímmá Áánûqtuma naayóbáqá timá tímikaimma íyaq ítaraao? Áánûqtuma maará-tiraine.

32 'naayóbáqá ibêkaraqa kemá Áabaraani Áánûqtue. weni áráqa Ááitekima Yáakoboma kemá yeqtí Áánûqtumune.' miráuma matúq-matuq umá mái-auwaraiqtaba pukáiyakayukama yeqtí Áánûqtuma íma maíye. ímiye. wemá minná waayúkama pukáamanibo paá matúq-matuq umá yúwaraakayukati Áánûqtue." téna tiráye.

33 aarawaamá min-áímmá ítátuweta Ítun áyaba iyánaaq urááe.

Áánûqtuni áqnáabaq-amaan-aine.

34 min-áíqtábámá Ítuma Táátûti-wayukati yóyauqa mamá aúyaqyikaraiye. ániibo yemá Péрати-wayukama minná itáá eta wenamakaq ya áíkutaee.

35 ániibo mi-káyúkátí aúkápimma mórama ámáan-aimma ítarai-naqa máena Ítumma makáqma aónéna maará téna ítama aónaraiye:

36 "yirááti-nako, nóin-amaan-aikowaq káqon-amaan-aimma uyátá-maqma anómma wáiyó?" téna ítama aónaraiye.

37 ániibo Ítuma timá ámikaiye: "uyátárai-naqtaba tikaíno. Áánûqtumma máqte-tugaraq máqten-aikaraq máqte-tuyanakaraq áméro.

38 maamin-ámáán-áímmá minná uyátá-maqma anómma katekoé.

39 ániibo anaaékaq-amaan-aikoma mórai q uráye. minnágoma mirá-uráye. 'kenamááríq keráwáqtábá tikaíniq umá mórai q umá móra náayubi keqtimakaq maíyayuyaba tikaínaq kaayoné umáyíkáaro.'

40 maami-kááyáq-ámáán-áíkmá Mótetini ámáan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraqa yeqtí yáaimma ábokaa umá wáiyé." téna Ítuma tiráye.

Ítuma Péрати-wayukaraq "Metáiyama yawwéqma tiwiráí-naré" téna ítama aónaraiye.

41 yemá Péрати-wayukama paá áíkumareta máawana Ítuma maará téna ítama yimónaraiye:

42 "Metáiyaqtabama keráwáqá nóine kéteo? wé náawani iyápó-annabikene kéteo?" titata ániibo yé timá ámikaae: "Tébitini iyápó-annabike-nakoe." téta tirááe.

43 mikáké Îtuma timá yímikaiye: “kanaarâqîbo nôraq itanawâq Aokaq-Áágómá titana Tébitimma anaaékaq yínînnakoqtaba ‘uyátárai-nakoe’ tiráiyô naayóbáqá Tébiti maará-tiráine.

44 ketí uyátárai-nakomma uyátárai-nakoma maará téna timá ámikaiye. emá ketiyáánurapaq maraq márenaq anaaékaqa kemá ení namuro-wáyúkámá enaítauq aménáápáq yikánúne. téna tiráine.

45 Tébitima wenamáárîq ‘uyátárai-nako’ tiráimanibo Tébitima naayóbáqá pukuráine. ániibo náaraq itanawâq wemá Tébitin-annabikema anaaékaq kanaarâq yíníyô?” téna Îtuma tiráiyé.

46 móra-nakoma maamin-áikáqá Îtumma íma timá ámikaiye. ániibo mi-kánááráqá yemá áaimma átáma Îtuni áaqa ikatéta anaaékaqa móra-aimma íma Îtukaqa ítama aónaraae.

23

yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraqa yeqtí yáaimma

1 anaaékaqa Îtuma aarawaagárâq wení iyápó-annagaraq watáama timá-yimena

2 maará-tiraiye: “aammá aúmatan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraqa Mótetini ámáan-aimma ítaraa-kayukae.

3 miráitata máqten-aimma yemá timá tímemma keráwáqá ítama arutéraq anaaé waránómanibo yemá oníkaa íoro. yemá netuq-áímmá kététemanibo yemá min-áímmá íma anaaé kéwaraae.

4 yeqtí watáarake yemá anón-ataanamma atáá-uma waayúkati yíbúkaq káqyiketamanibo yemá móra iyáamma ánékuqma waayúkama yíwáqnaa umá yiráátéta ummaa-yátááqá mayáiyábá íma kéitaae.

5 yemá máqte-qtataariq ommá minná waabá-káyúkámá timónaigaae téta mirá kéoe. waayúkama yeqtí íráqôn-aimma aónaamma Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábíké yaímma-wataama agatuwéta yúwáyayakaq káqtoraae. ayáqtááq-waqtoma marabí yuyu umá kéitoraae.

6 yemá omâq-óní aáwakoni-amakaq íráqô-kannaaraqa máiyaba keyikaitata yirááti-naupaqa yenamáa aokaq-ábíqtátárâq máiyaba keyikaiye.

7 waabá-káyúkátí aúkâapimma yeqtábá ‘anó-nako’ ‘yirááti-nako’ téta tíyábá ôriq umá keyikaiye.

8 miráimanibo waayúkama keráwáqtábá ‘yirááti-nare’ ítero. ímiye. kímora-nakoma keráwáqtí tirááti-naqa maínaq keráwáqá paá ábâqawaaraa umá máero. Péрати-wayukama mirá kéoe.

⁹ ááqibo móra maa-márábíké anó-nakoqtaba ‘ketiboé’ ítero. ímiye. paá kímora-naqa Áánûqtuma keqtibobóana wení márûpaq máiye.

¹⁰ ánibo keráwáqtábámá ‘áqnáabaq-nare’ ítero. ímiye. keráwáqtí áqnáabaq-naqa kímora máimma Metáiya yauwéqmataa tiwiraí-naré.

¹¹ miráimanibo keráwáqtí aúkáapike anó-nakoma paá keráwáqtí mayái-náqá maíno.

¹² móra-nakoma wení áwíqqa múte yauwína-nakoma anaaékaqa wení áwíkoma pááqyamma wániye. ánibo móra-nakoma wení áwíqqa mamé kumína-nakoma wemá anaaékaqa anón-awíqqa mayániye.

yirááti-wayukama táí-aaimma tarôq oqtábá Ítuma timáyímkaiye.

¹³ keráwáqá ámáan-aaimma yirááti-wayukagaraq Pértiwayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráré. aarawaatí yóípimma Áánûqtuma yabíkái-qtataakomma oqtamá káuyaraae. keráwáqá kenamááriq íma kémayaae. ánibo aarawaamá mayánéta kéomma minná keráwáqá íma iyúwáawata kémayaae.

¹⁴ keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pértiwayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráré. ketoq-nóinítí naammá kémaye q waabá-káyúkátí yaákaqa keráwáqá ayáqtáaq-nunamumma kéte. miráipoaq keráwáqá áraimma anómma táí-meyamma mayánóe.

¹⁵ keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pértiwayukama keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráré. keráwáqá únópínábi paá-marabaqa uréire kéeq móra-naqa awíqma keráwáqtí iyápó-annama káurakaae. miráimanibo keráwáqá wemmá uyátá-maqma táí-aapi mamá kákaae. min-nákómá keráwáqtí iyápó-annama aúkuraipoaqa wemmá keráwáqá mamá iramá káiq-kaiq inírábí-wí-náqá káurakaamma miráuma keráwákáá kéoe.

¹⁶ keráwáqá túramma karoparáitaq káqo-yuma aammá yiráátine kéo-kayukama atéráaro. keráwáqá árain-aimma timá akoqnáá kéomanibo íkewaraae. keráwáqá maará téq keyiraate. miráráá umá móra-nakoma aokaq-nákóní áwíqqa yéna yanaané téna akoqnáá íma immá ‘paátataaqiye’ kétémanibo móra-nakoma áwáárara kai-qtátááqá aokaq-náúpáqtábá téna yanaan-áímmá timá akoqnáá ínna-nakoma kanaaráq tiníq íno.

¹⁷ keráwáqá aíbôqnaaboq umá túramma karopágurai-kayukae. nói-qtataaraq uyátá-maqma anómma wáiyó? aokaq-náúpáké áwáárara kai-qtátááqá anó-monoq-naupaqa áwáárara kai-qtátááqá mamá aokaríq immá minná uyátá-maqma anónabiyo?

18 ániibo keráwáqá maará téq káyiraate. móra-nakoma Áánûqtukaq amí-yátááqá amí-yáárégóní áwîqa yamá yanaané téna akoqnáá ínnama paátataare. miráimanibo amí-yátááqá amí-yááréráq wáinanama téna áwîqa yamá yanaa akoqnáá ínna-waigoma kanaaráq tínaiq íno.

19 keráwáqá túgaroqa mááe. nói-qtataaraq anómma wáiyoy? Áánûqtukaq amí-yátááráq uyátá-maqma anómma wái amí-yááréráq aokaq-náúpáq wái-taaregoaq uyátá-maqma minná anónabiyo?

20 miráitana móra-nakoma Áánûqtukaq amí-yááréyábá yanaa áwîqa yamá akoqnáá éna áraine ténama wemá yaarerákáráq máqte-qtataaqa wái-qtataakaraq wenáama mamá akoqnáá kéiyee.

21 ániibo móra-nakoma aokaq-nákóní áwîqa yanaa yamá áraine téna akoqnáá énama anó-monoq-nakaraq aanábómá Áánûqtutabagaraq wenáama timá akoqnáá kéiyee.

22 ániibo móra-nakoma Áánûqtuni márûpare téna áwîqa yátuwena yanaané téna árain-aimma timá akoqnáá immá minná Áánûqtuni abíqtátágáráq min-náqá abíqtátáráqô máinakokaraq wenáama timá akoqnáá kéiyee. keráwáqá túyánámmá kéite paátataare te-qtátáákómá minná akoqnáá-yataaqiyee.

23 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pératii-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré. máqte-qtataaqa yópíkén-ááwáqá tiyáákabike yaímma móra-aukapaqa Áánûqtukaq kámemanibo keráwáqá anón-amaan-aimma máqtepaq yukáama miráuma uyátá-maqma anómma anó-kayukarakaraq pááqya-kayukarakaraq arupú-aain-aikaraq kaayoné-áikáráq itáíq-itaiq umá arummá amí-áikáráq íkéwaraae. maamin-ámáán-áímmá íma yuwaínópoaq máqten-amaan-aimma paá waráinoe.

24 keráwáqá túramma karoparáitaaq káqo-yuma aammá yiráátineq kéoe. keráwáqá waatimmá nawíkaiyaba ítíkaitaaq aáwapike kugétama kényuwaamanibo pógoma keráwáqtí aáwapi uréire immá íkaonaae." téna waéqma itai-áipí tiráiyee.

25 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pératii-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáé. keráwáqá nommá nai-náwígónábi aáwaaqa ikánai-taapekomma amegaa-áúrúq tete oníkáá umá íráqôniq kéowata kétimonaamanibo keráwáqtí tirunóbáqá ááiqqa í-yátáákáráq aúyababa umá mayái-yátááqá keráwápímmá ógikaiyee.

26 keráwáqá Pératii-wayukao, keráwáqá túramma karoparái-kayukae. áqnáabaq-yataaqa keráwáqtí tirunóbákémá miráuma nommá nai-náwíbíkékáá umá araatámma tete íyana amegaa-áúgógáráq íráqôniq íno.

27 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérti-wayukagaraq atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkámá mááe. keráwáqá miráuma pukáa-kayukati aúgemararaakaa urái-kayukamoe. amegaa-áúrágá íráqôniq umá wáipoata waayúkama aónainobo arunóbáqá pukáa-kayukati iyáátákaraq kabiramá táwígoniq i-qtátááqá ógikaiye.

28 keráwákáráqá mórai q urááe. waayúkama keráwáqtí amegaa-túráq káoneta keráwáqá arupú-wayukawaq máawaa kétémanibo keráwáqtí tirunóbáqá kaaqaari-tí-ááímmá waéna ámáan-aimma aratí-ááímmá ógikaiye.

yirááti-wayukama táí-meyamma mayánóqtaba Ítuma tiráiyé.

29 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérti-wayukagaraq atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkámá mááe. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá naayóbáq pukáa-kayukayaba íráqô-mararaamma tarôq kéumayikeqa arupú-wayukati-mararaakaq íráqôniq umá wíráatima kéumayikaae.

30 ánibo keráwáqá maará kéte. 'ketáámá naayóbáqá tináábútááma máqe uráa-kanaaraqo máqe uráunarakaa kanaarág ketáámá íma yíwáqnaa onatataá amuné-wáyúkámá yíkamma puínéta oné.' téq

31 min-áímmô kétéma minná keráwáqá keráwáqtí táaimma abarokáq umá kétéma keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma utái-ánnábíké-káyúkámóe.

32 kanaarág keráwáqtí tináábútááti yáaimma áaimma átama paá miráuma ánataaro.

33 keráwáqá irakabayaakáráq irakabayaakóni áráakaware. Áánûqtuma ítama yainéna Tááqtaani-marupaq iramá káiq-kaiq in-áúkápáq yawááq umátikaniye. náaraq umáwaq péqmare kóiyana ítama yainái-yátáákómá íma yáqtoraniyo? ímiye. keráwáqá íma péqmareq kóinoe.

34 miráinaq keráwáqá itáaro. kemá Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq aamá ítaraa-kayukagaraq yirááti-wayukagaraq timáyikáánata keráwáqtôpaq winóe. yeqtí aúkáapikema yaímma-wayukama keráwáqá yíkamiyata képuiaq yaímma-wayukama kaapaq-yátáq yíkamma kéiyikeq yaímma-wayukama keráwáqtí yirááti-naupaqa tebûqa yimínóe. ánibo mirágêq yemmá móra-marukake waqmá káqo-marupaq iyuwánóe.

35 miráinana arupú-wayukama maa-márábí máruiyata yíkamma pukáiya-kayukati anónnáma máqtemma minná keráwápí wániye. owé. arupú-naqa Éboma pukáikake yéqéna Tékaráiyama Berekáiyani áanikomma anó-monoq-naupaqa Áánûqtukaq amí-yáárégáráq waayúkama máirakaraq aúkáapi ikákaane. aúkáapi ikámówana pukáimma mi-wágóni anónnáma keráwápí aráápama wániye.

36 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqtemma mi-wágóní anónnáma maannáma íbêqo máa-kayukama táimeyamma mayánóe.

Îtuma Yérútáárebaq ibiqá yakáiyē.

37 keráwáqá Yérútáárebaq-wayukao. keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma kébuyeq keráwáqtôpaq Áánûqtuma mayaí-wáyúkámá timáyíkái-kayukama óqtatanapo kényikamoe. netuqyaa-kánáámá keráwáqá mamá kokórigoma áráákawaqa aáyanobataa áikuinikaa umá áikutikanaae téq túnnamanibo keráwáqá minnáyaba íma kétikaiye.

38 keráwáqá ítáaro. íbêqa keráwáqtí márûqa yuwéq paábaq kóiyana paá-maruqa wániye.

39 owé. kemá maará téq keráwáqá kétima-timune. keráwáqá ókaraq kemmá ítimoneq anaaékaqa maará tínoe. ‘maan-náqá uyátarai-nakoni áwîkaq i-náqá Áánûqtuo, wemmá íráqôniq umákaao. téq tínoe. mi táoqa ókaraq kemmá timónanoe.’ téna Îtuma tiráiyē.

24

“anó-monoq-namma táíq íniye” téna Îtuma tiráiyē.

1 Îtuma anó-monoq-naupake yuwéna kóitata wení iyápó-annama wenôpaq irááe. yemá Îtumma yaímma anó-monoq-namma arááatineta urááamanibo

2 Îtuma yauwéqma timá-yimena tiráiyē: “keráwáqá maami-máqté-qtátááqá aónaraao? kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. yemá káqomma móra-oqtamma íma yuwaíyana maan-óqtákóní ámûraaqa káqon-oqtamma wániye. namuro-wáyúkámá maamin-óqtámmá máqtepaq yubámma paábaq yuwánóe.” téna Îtuma tiráiyē.

netuqyaan-úmmáá-yátááqá pááq ínîqtaba Îtuma tiráiyē.

3 Óríbêti-anuraq máitata wení iyápó-annama yenamáa Îtunopaq iréta tirááe: “emá keqtáá timá-timiyo. min-óqtámmá paábaq yubámma yuwánô-kanaama nói-kanaararaq mi-qtátááqá pááq ínîyô? nóin-awaameraq áqnáabaqa pááq ínataa ketáá káonetaa emá yauwéqma kéguminana maa-márámá ánatanena kéiyē tenúnataabiyo?” téta wení iyápó-annama tirááe.

4 Îtuma yauwéqma yemmá timá-yimena tiráiyē: “keráwáqá atéráaro. móra-nakoma keráwáqá kaaqaari-áímmá timá-timena makatínéna íniye.

5 netuqyaa-káyúkámá iréta ketíwîkaq iréta maará tínoe. ‘kemá Metáiyama yauwéqma yiwiráí-náqúne’ kéteta aarawaamá kaaqaari-áímmá timá-yimeta yemmá makatínoe.

6 ániibo keráwáqá ááiqa éta aamá karaíyamma itéq ááiqa kéiyaa uwáa-aimma itánóe. keráwáqá atéráaro! minnýabama íma iyánáaqa oro. mirá-qtátááqá pááq ínimanibo aqtó-kánáámá íma wániye.

7 móra-anna-wayukama káqon-anna-wayukama ááiqa umáykanoe. miráiyata móra-kinini waayúkama móra-kinini waayúkate ááiqa ínóe. yaímma-aukapaqa waayúkama anómma yáayaba kéiyata anómma márúma yorániye.

8 mi-maqté-qtátáákómá miráuma aaragómá iyápo marakánéna itana áqnáabaq aíqa iníkáá íniye.

9 mi-kánááráqá keráwáqá tíq í-yátááqá timéta ummaa-yátááqá timéta tíkamma utánóe. miráiyata ketíwíqa keráwápi wáipoata máqtemma aarawaamá ítama táíq umátikainoe. minná ketíwíqa keráwápi wáipoata mirá-inoe.

10 ániibo mi-kánááráqá netuqyaa-káyúkámá itáíq-itaiq umá arummá amí-yátááqá yuwéta yíbâqawaamma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi maréta yegáráqá namuroíq umáyketa ítama táíq umáykanoe.

11 ániibo kaaqaari-ámúné-wáyúkámá netuqyaa pááq uréta taigani-kayukama makatínoe.

12 táí-aaikoma anómma pááq kéinata taíbaq-wayukama kaay-oné-yátááqá yuqma ánatanoe.

13 miráimanibo móra-nakoma akoqnaá umá máqena aqtó-kánááráq kekáq aúyánámmá iténa kémainana wemmá Áánûqtuma yauwéqma awirániye.

14 máqte-marabaqa Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni aúgemma átê-wataama abarokáq timáeta wéyáwé umátuwaiyata máqten-anna-wayukama kéitaiyana mi táoqa aqtó-kánáámá pááq íniye.

anómma táí-yataaqa pááq íniye.

15 ániibo anómma táíq í-yátááqá aokaq-márúkáq itó-urinaq aónainomma naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Táánioma tirái-qtataaqa áraimma pááq íniye. náawabi maamin-áímmá yorauténama wemá aúyánámmá ítama arutaíno.

16 maami-kánááráqá aarawaamá Yúríbaq máraiya-kayukama péqmareta anubaq kóoro.

17 ániibo móra-nakoma márúkaq yaúbama máqe-ina-waigoma óqa íma wení naaúpaq uyábékéna táítawaa-yataaqa mayaíno.

18 ániibo móra-nakoma yópáq máqe-ina-nakoma íma yauwéqma uténa wení kúberai-unamma mayaíno.

19 mi-kánááráqá yímûkaraq-noinimma iyápo má náámma kéyime-noinikaraqa tirunó.

20 keráwáqá mi-kánááráqá nunamummá téqa yaugí-kánáárárábi Tabaatiráqá táaqa kaínaq íma pékinoe.

21 mi-kánááráqá uyátá-maqma anómma ummaa-yátááqá pááq íniye. naayóbáqá aúge-marama pááq-urikaqa yéqéna íbêkaraq mirán-úmmáá-yátááqá íma pááq uráine. ániibo anaaékakaraqa mirán-úmmáá-yátááqá móragaraq íma wániye.

22 Áánûqtuma mi-kánáámá íma mamá awaararîq ínatama máqtemma aarawaamá aúyokinoe. miráimanibo Áánûqtuma aarawaamá awaaméqá umáyíkárenaboana aúyánámmá ítaraiye. miráitana Áánûqtuma maami-kánáámá mamá awaararîq kéiye.

23 mi-kánááráqá móra-nakoma téna “aónaaro. Metáiyama yauwéqma tiwiraí-náqá maa máiye. merapaq máiye” tínaqa keráwáqá min-áímmá íma ítáaro.

24 ániibo yaímma kaaqaari-Metáiyágáráq kaagaari-ámúné-wáyúkámá itó éta anón-awaameq-yataaqa tarôq éta ókon-okomma mayaimá mayánóe. yemá mirá étama Áánûqtuma yiwíkai-kayukama wenôpake makatéta paábaq waqmá tiyuwánoe.

25 ítáaro. maaminnáma pááq ínîqtaba keráwáqá timá tímikaune.

26 miráinata yemá téta “aónaaro. Metáiyama waayúka íma máa-kaqmaapaq máiye.” tíyaqa keráwáqá min-áúkápáqá íoro. ániibo yemá téta “aónaaro. wemá maabáq aúpáq máiye.” tíyaqa yeqtáama íma ítáaro.

27 aabayákáq aabáyuraa yoqména yáútínikaa umá páátákáá kemá Waayúkagon Áráaqa kumónúne.

28 pukáa-kayukati aráaq-yuma wáipaqa akikígómá ya áíkuiniye.

anaaékaq Waayúkagoni Áráaqa Ítuma kumíniye.

29 mi-kánáágóní ummaa-yátááqá ánataginana páátákáá aabaúgoma mamá kumayuqá káurainana wíyomma wíyokoma íma kamá kétagainana aabayákákémá yaímma wiyóqá yaráqmena kumínatama tébakaq aabayákáqá wáiya-qtataakoma yaráqma pípéban umáginoe.

30 mi-kánááráqá Waayúkagon Áráakoni awaaméqá aabayákáq pááq kéinana maa-márábín-ánná-wáyúkámá yáaqa kégainata ibiqá kéyareta waayúkagoni Áráaqa Áánûqtunopake konnákóní ámûraaq kéguminata aónainomma akoqnáágararaq tágama-yataakaraq kumíniye.

31 ániibo weróq-anabike anókaq yúgayaiyana anómma áama anó-kaapaukaa kétinata wení kaqtó-wayukama Áánûqtunopake tímáyikainata wetábá awaaméqá umáyíkaraina-wayukama mamá áíkuinoe. ániibo yemá máqte-maragoni aqtóbáké yiwiránóe.

yaamá minná kanaamá aónama yainá-yáé.

32 keráwáqá píki arakaráq-yaráq aónaaro. amagómá anommá wáitana aúgen-anama kéyaitaq keráwáqá káonaae íbêqa íráqôn-abayaqa téna aaqá kánéna kéiyé.

33 miráaraa umá anaaékaqa máqte-qtataaqa páaq ínimma keráwáqá mikáq aónainoe. áaimma átama Waayúkagoni Áráaqa kumínî-kanaagoma waaqókáq wáiyé.

34 keráwáqá kemá áraimma kétima-timune. maamin-ánnámá íma pukáiyana maami-máqté-qtátáaqá páaq íniye.

35 aabaya-márúkáráq maragáráqá ánatanimanibo ketáama íma ánataniye.” téna Ítuma tiráiyé.

móra-nakoma nóin-aabauwabi kanaamá íma kéitaiye.

36 Ítuma óq-aimma tiráiyé: “móra-nakoma mi-kánááyábámá íma kéitaiye. Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukagaraqa Áánûqtuni áanikogaraq íma kéitaae. aboámá Áánûqtu wenamá minnýabama kéitaiye.

37 naayóbáqá Nóaani kanaaráqá táí-aaimma tarôq uráamma móraiq umá mirán-ááímmá Waayúkagon Áráaqa yauwéqma kumínî-kanaaraqa tarôq ínoe.

38 naayóbáqá anó-nomma íautaiqaqa yemá anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta aaramá mayéta aaraukárîq í-wátáámá téta miráuqte kéuyowana Nóaama wení únópí-káárébí uyábékaiye.

39 yemá minnýaba yúyánámmá íma itéta paá miráuma máawana anó-nomma auténa máqtemma aarawaamá yawáaq-umatukaiye. Waayúkagon-Araaqa yauwéqma kumínî-kanaaraqa mirá-inoe.

40 mi-kánáaráqá kaayaq-nákámá yópí máqe-iyá-nakoratama Áánûqtuma móra-naqa awiréna móra-naqa ayuwániye.

41 móraiq umá kaayaq-íníkorátá yammá anémáiyapikema Áánûqtuma móra-inimma káwirena móra-inimma mikáq ayuwániye.

42 miráinaq keráwáqá atéráaro! keráwáqti anómma uyátárai-naqa kumínî-kanaama íma kéitaae.

43 keráwáqá maamináyaba túyánámmá itáaro. naakóni aanábó-nákómá itáinama moyá-náqá nói-kanaararabi yíné ínama wemá íma aúma waínimanibo wemá paá itó-uma máena wení naakáqá yabíqtuwena mániye.

44 Waayúkagoni Áráaqa móra-kanaaraq íma kumíniye tíya-kanaaraqa kumíniye. miráinaq keráwákáráq yokaa oro.

tái-mayai-nakaraq íráqô-mayai-nakoratai waéqma itái-áímmá

45 móra-mayai-nakoma íráqón-auyanamma wáitana wení mayairáqá yabíqma kárutaitanaboana anó-kawaa-nakoma min-náqóqtábá wení yaímma mayai-wáyúkágáráq yabíkéna wení kanaaráq aáwaqa yimíkáae tíniye.

46 anaaékaqa wení anón-nakoma yauwéqma iréna min-náqá aónáinama naayóbáqô timá ámikainaiqo énama kanaaráq mi-máyái-nákómá amuqá ôriq umá maráiniye.

47 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. mi-máyái-nákómmá wení anón-nakoma téna “emá ketí máqte-qtataakaq anómma yabíqma mááo.” téna timákaniye.

48 miráimanibo mi-tái-máyái-nákómá wení áyaqnobaqa téna ‘ketí anón-nakoma páátákáá yauweréna íyiniye.’ kétena

49 wení móra-mayai-wayukama áaimma átáma kényikamena anón-aawaqa kénena aíbôq-nomma naa-káyúkátê aíbôq-nomma kénena neginaagí kéena

50 mi-máyái-nákómá wení anón-nakoma yíniye téna aúyánámmá íma ítáina-kanaaraq yíniye.

51 miráitana mi-máyái-nákóní anón-naqa iréna min-nákómmá mamá táiq umá kátuwena mamá kaayaq-yóyáúkáráq-wáyúkátê tái-meyamma mayániye. miráitana wemá min-áúkápáqá máena wááqa yéna áwayamma akégúnaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

25

tiyááka-noinaaruti waéqma itái-áímmá

1 Ítuma óqa waéqma itái-áímmá tiráiyé: “maami-kánááráqá Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma kumína-kanaama miráuma tiyáákaa-noinaaruraa uráiyé. móra-naqa íbêqa aaramá máyáinakoma yínéna miráitata min-nóináárúmá yeqtí-ómmá kúraqme uréta aapaké min-náqá ko awíqme yínéta urááe.

2 ániibo móra-tiyaapaq-noinaaruma aíbôqnaaboq owata móra-tiyaapaq-noinaaruma áá ítéta yúyánámmá íráqôniq umá ítaraae.

3 aíbôqnaaboq o-nóináárúmá ómmá kúrarai-yataaqa mamé yemánibo matawé-nokaraq íma maméta irááe.

4 miráimanibo yúyánámmô ítáa-noinaaruma yemá yeqtí áráamubima matawé-nokaraq aqtíma matoréta irááe.

5 minnámo aaramá máyái-naqa paátákáámá íma itana máqte-noinaaruti yúrakoma yúgábaaq itata yúmá wagurááe.

6 nokáán-aukaama móra-nakoma ááyama tiráiyé. ‘aaramô mayái-náqá áqa iyé. ániibo keráwáqá aapaké ko awíqmera yero.’ téna tiráiyé.

7 min-nóináárúmá máqtepaq itó-ureta yeqtí ómmá mamá yokaa urááe.

8 ániibo yemá aíbôqnaaboq o-nóináárúmá aa ítaraa-noinaaruma timá yímikaae. ‘keráwáqá matawé-nomma yaímma tíméro. ketáái ókómá putíkinena kéiyé’. téta tirááe.

9 ániibo aa ítaraa-noinaaruma yauwéqma timá yímikaae. ‘ímiye. maami-mátawé-nókómá keqtáágáráq keráwákáráqá

íma umaatátikaniqtaae. keráwáqá kanaaraq títúwaapaq uréra meyanîq oro.' téta tirááe.

¹⁰ ániibo min-nóináárúmá títúwaapake meyanîq ínéta kóuraawana aaramô máyái-naqa iráiyee. miráitata yokaa umáreta máqeo-noinaaruma min-nákógáráq anón-aawaqo yokaa umáráa-naupaq uyábékuraae. miráowana oqtagómá aúyakuráiyee.

¹¹ anaaékaqa tébakaq-noinaaruma iréta tirááe. 'uyátárai-nako, uyátárai-nako, emá keqtáá oqtamá ítikaao.' téta tirááe.

¹² miráitana uyátárai-nakoma tiráiyee. 'kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. kemá keráwáqá ítimonaraune.' téna tiráiyee.

¹³ miráinaq keráwáqá atéráaro! nói-kanaawabi nóin-aabaurarabiyo keráwáqá íma kéitaae." téna Ítuma waéqma itai-áípi tiráiyee.

mayai-wáyúkama amuq-yáúgáráq máyáa-waigoni waéqma itai-áíne.

¹⁴ káqomma waéqma itai-áímmá Ítuma tiráiyee: "móra-nakoma óq-aukapaq ayáqtááq-amma wínéna inikáá kéena miráitana min-nákómá wení mayai-wáyúkámá yááyarena wení máqte-qtataaqa iyáápi makáiyee.

¹⁵ min-nákómá móra-mora-mayai-wayukati yáainaa akoqnáama aónawaaena wení moneqa yáátáá umá yímikáiyee. ániibo móra-waigomma miráuma netuqyaa-mónéqá (5,000) aména móra-waigomma miráuma netuqyaa-mónéqá (2,000) aména móra-waigomma miráuma netuqyaammá (1,000) aména uráiyee. miráuma yímiqtuwena wemá kóuráiyee.

¹⁶ miráumatuwena kóitatama netuqyaa-mónéqô (5,000) máyái-nakoma páátákáá uréna minnárake moneq-mayaima maténa amuq-yáúmá miráuma káqomma ámûraaq netuqyaa-mónéqá (5,000) matáiyee.

¹⁷ ániibo móra-nakoma netuqyaa-mónéqô (2,000) máyái-nakoma wegáráq amuq-yáúmá miráuma mi-mónékáké mayaimá maténa káqomma netuqyaa-mónéqá amuq-yáúmá (2,000) ámûraaq matáiyee.

¹⁸ miráitana móra-waigoma netuqyaa-mónéqá (1,000) matáinakoma marabí maiqá mó-ukena wení anó-nakoni moneqa aúpáq utamákaráiyee.

¹⁹ ayáqtáá-kanaama kóitana anaaékaqa mi-máyái-nóiyápótí anó-naqa yawwéqma iráiyee. miráitana wemá naayóbáqá moneqa yímikai-kayukate wataama timá arutánéna uráiyee.

²⁰ ániibo min-nákómá moneqa miráuma netuqyaa-mónéqá (5,000) matái-nakoma iréna wení moneqa (5,000) amuq-yáúgáráq (5,000) mamé iréna tiráiyee. 'uyátárai-nako, emá netuqyaa-mónéqá miráuma (5,000) tímikaanamiye. aónaao.

íbêqa minnárake mayaímá matéq amuq-yáúmá káqomma 5,000 matáune.' téna tiráiyé.

21 wení anó-nakoma timá ámikaiye. 'emá amúna-yataaqa yabíqma akoqnáá kée íráqô-mayai-naqa máane. maa pááqyaa-qtataakaraq yabíqma akoqnáá uráánaboq kemá emmá anó-qtataaqtaba yabi íkáae téq kawáámá kémayamune. maabáq iyo. emá ení anó-nakote amuqá kémare iyo.' téna tiráiyé.

22 keqnáámmá káqo-nakoma netuqyaa-mónéqá (2,000) matái-nakogaraq iréna tiráiyé. 'uyátaráana-nako, emá naayóbáqá netuqyaa-mónéqá (2,000) tímikaanae. aónaao. íbêqa minnárake mónéq-mayaima matéq amuq-yáúmá káqomma 2,000 matáune.' téna tiráiyé.

23 ánibo wení anó-nakoma tiráiyé. 'emmá amúna-yataaqa yabíqma akoqnáá kée íráqô-mayai-naqa máane. maa pááqyaa-qtataakaraq yabíqma akoqnáá uráánaboq kemá emmá anó-qtataaqtaba yabi íkáae téq kawáámá kémayamune. maabáq iyo. emá ení anó-nakote amuqá maqmé iyo.' téna tiráiyé.

24 ánibo móra-naqa netuqyaa-mónéqá (1,000) matái-nakoma wegáráq iréna maará-tiraiye. 'uyátaráana-nako, kemá emmá aónaraune. iragayá-náqône. káqo-nakoma yómmá yoqmáráimma ábû kaí-kánááráqá kémayaane. ánibo káqo-nakoma móra-aukapaq-marabima ánáyumma uqmáráipikemma arammá kégutone.

25 miráitana kemmá táaqa kaitaq ení mónéqa maranóbáq utamákaune. aónaao. ennámá maa waíbo mayaaao.' téna tiráiyé.

26 miráimanibo wení anó-nakoma maará téna timá ámikaiye. 'emá táí-mayai-naqone. emá ayáátamma íguyona-naqone. áraimma timónaraane káqo-wama yómmá yoqmáráipike aáwaqa kémaye q káqo-nakoma móra-aukapaq-marabi ánáyumma yuqmáráipike arammá kégutone. mirá kéuno?'

27 kanaaráqíbo nôraq itaawáq ketí mónéqa mónéq-naupa q íma tíkaraano? miráitaq kemá yauwéqma iréq ketí mónekaraq yaímma amuq-yáúgáráqá matáune.

28 kanaaráq íbêqa keráwáqá maami-mónéqá 1,000 yabíma maan-nákómá mónéqa 10,000 makái-nakomma áméro.

29 minná máqte-kayukama matokáiya-kayukama min-ámúráaq ókaraq yimínata mayánóe. miráimanibo móra-nakoma pááqyaa-qtataaq matokáina-nakomma wenôpake yabímayaniye.

30 ánibo maami-tái-máyái-náqá waqmá máápaq kumayuqnóbáq yúwáaro. miráinata min-áúkápáqá wááqa anómma yéta yíwayamma akégúnainoe.' téna anó-nakoma tiráiyé." téna Ítuma maami waéqma itái-áípi tiráiyé.

Waayúkaqoni Áráaqa Ítuma máqten-anna-wayukama mamá yainániye.

31 ókaraq Ítuma tiráiyē: “anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa wení tágama-yataakaraq kínima máena kumínata máqtemma wení kaqtó-wayukagaraq Áánûqtunopake kumínómma mi-kánááráqá anón-akoqnaagaraq wemá yabíkáin-abiqtataraq mániye.

32 ániibo máqten-anna-wayukama aúbáq ya áikuinoe. wemá yaímma kaayaq-ánnáíq umáyikena miráuma tipi-típi-kawaa-nakoma tipi-típima yaímma merapaq akéna mémema maabáq akéna iníkáá íniye.

33 wemá tipi-típi-annama áíqma ayáánurapaq yikéna mémema-annama áíqma ayáánepaq yikániye.

34 miráinana Waayúkagoni Áráaqa anó-kinimma máena ayáánurapaqo maíya-kayukama maará téna timá-yiminiye. ‘yero. ketibommá ákái-kayukao, keráwáqti waaroqá ketibonópake ya máyáaro. naayóbáqá maa-márámá aúgemma pááq kéitana ketibomá keráwáqti márûqa tarôq umá yokaa umátíkátuwena keráwáqá aúyatikaraine.

35 naayóbáqá kemá táayaba kéunaq keráwáqá aáwaqa tímikaane. kemmá nonáá tókáitaq nommá tímikaane. kemá káqo-marupake-napoq keráwáqá tiwíqme keráwáqti naaópaq urááne.

36 kemá wáqtôma íma itokáunaq wáqtôma tímikaane. kemmá karímá tókáitaq mamá íraqôníq umátíkaraane. kemá ánná-naupaq máunaq ya timónaranne.’

37 miráinata yemá arupú-wayukama maará téta Waayúka-gon-Araakomma yawwéqma timá áminoe. ‘uyátárána-nako, emá nókanaararaq ááyabama kéonataawaq aáwaqa ámikaunataabiyo?’ nókanaararaq nonáá ákáitataa nommá ámikaunataabiyo?’

38 minnáyaba ítama aónainoe. ‘nókanaararaq ketáámá aónáunataama emá káqo-marupake-napoataa ketáámá awíqmetaa ketáái-naupaqa íraunataabiyo? ániibo nókanaararaq ení wáqtôma íma itokáánataa ketáámá wáqtôma ámikaunataabiyo?’

39 nókanaararaq ketáámá emmá aónáunataama emmá karímá ákarai ánná-naupaqa máanataa ketáámá ko aónaraunataabiyo?’ téta ítama aónainoe.

40 ániibo anó-kinimma máena maara téna yemmá timá-yiminiye. ‘kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwáqá mórama ketinaaé wáráa-kayukabike márû mikákáá umá maína-nakomma mirá-umayikaraamma minná kemmá mórai q umátikaraae.’

41 miráinana mikáké wemá téna ayáánepaq maíya-kayukama timá-yiminiye. ‘ketópake paábaq kóoro. Áánûqtuma keráwáqá yawáaq-umatukaiye. keráwáqá yuwéraq iramá aati-aatimá káíq-kai q inírábí oro. min-íráma ketibomá Áánûqtuma Tááqtaagaraq wení kaqtó-wayukagaraq yokaa umáyikaraine.

42 naayóbáqá kemá táayaba kéunaqa aáwaqa íma tímikaane. kemmá nonáá kékikaitaq máunaqa nommá íma tímikaane.

43 kemá káqo-marupake-napoaq kemmá íma tiwíqme keráwáqtí naaúpaqa urááne. ketí wáqtôma íma wáitaqa keráwáqá kemmá wáqtôma íma tímikaane. kemmá karímá tíkáitaq ánná-naupaqa máunaq keráwáqá íma ya timónaraane.'

44 miráinata yegáráqá maará téta yauwéqma tínoe. 'uyátárána-nako, nói-kanaararaq ketáámá emmá aónaunaataa emá áayaba éabi nonáá ákáitaawabi emá káqo-marupake-narabi emá wáqtôma íma makéyabi emmá karímá ákáitaawabi emá ánná-naupaqa máanataawaq ketáama emmá íma mamá íráqôniq umá káraunataabiyo?' téta tínoe.

45 ániibo kínima yauwéqma maará téna timá-yiminiye. 'kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwáqá móra ketinaae wáráa-kayukabike márû mikákáá umá maína-nakomma miráuma yíkáiyaba íma yíwáqnaa ónúne tiráamma minná kemmá mórai q umátíkaraae.'

46 miráinata min-ánná-wáyúkámá táí-meyamma ko mayánomma minná yíqa í-yátáaqá watúq-watuq umá wánibo arupú-wayukama matúq-matuq umá máí-auwaraimma ummayéta aati-aatimá matúq-matuq umá mánoe." téna Ítuma tiráiyé.

26

anó-kayukama aamá téite umá Ítumma ikámma puínéta urááe.

1 Ítuma maami-máqtén-áímmá timá ánatatuwena mikánáaráqá wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye:

2 "kaayaq-kánáámá yáwínana kótámaki-aawaqa nai-kánáámá páaq íniye. maannâ kéitaae. ániibo yemá kemmá Waayúkagoni Áráaqa waayúkati iyáápi maraíyata kaapaq-yátáq tíkaminoe." téna tiráiyé.

3 mi-kánáaráqá uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítiráaeobake anó-kayukagaraq mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaq áíkutaamma min-nákóní áwíqa Kááyapatie.

4 ániibo yemá kaaqaari-áímmá téite umá wááyáímmá téta Ítumma aupaq yáqtoqma ikamínôn-aimma tirááe.

5 miráráá umá yemá tirááe: "ayúmá maqma náiyanonitaakaqa mirá-qtátááriqa íonunataae. aarawaamá áái q-yataaqa mamá páaq iyábae." téta tirááe.

aaragómá átê-akuq matawemma Ítuni aqnópi atíyakaraiye.

6 Béqtanibaqa Tááímonima kárû-naqa wení karímá ánataguraitana wení naaúpaqa Ítuma máqe-uraiye.

⁷ ániibo móra-inikoma Ítunopaq iráimma mórama íráqôn-oqta-motorebima anó-moneq-awiqa yaan-áté-ákúq-mátáwémmá mamé iráiyé. Ítuma yaareráq máitana min-íníková áté-kuyumma i-mátáwémmá Ítun aqnópi atíyakaraiye.

⁸ yemá iyápó-annama miráimma aónatuweta ítama táíq urááe. miráitata yemá maará-tiraae: “nôraq itanawáq maamin-ákúq-mátáwémmá áyókima kéiyó?”

⁹ maamin-áté-ákúq-mátáwémmá waayúkama keyimetaa anó-moneqa matétaa áwáyoq-wayukama nôraq itataa ikéyimunataabiyo?” téta tirááe.

¹⁰ Ítuma yeqtáama ítarenaboana maará-tima-yimikaiye: “nôraq itaráq maan-íníková ítama ummaamá keyamakaao? wemá kemmá íráqô-qtataariq umátikaraiye.

¹¹ aati-aatimá áwáyoq-wayukama keráwáqtê mánomanibo kemá aati-aatimá keráwáqtê íma mánune.

¹² maan-íníková áté-akuq-matawemma ke tineq aqtítikaimma wemá miráuma kemmá uqtamátikanokaqtaba yokaa kéumatikaiye.

¹³ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqten-aukapaq-marabaqa maamin-áté-wátáámá abarokáq timáeta wéyáwé kéete maamin-íníková maami-qtátááriqo íqtábá yúyánámmá itánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

Yúqtaatima Ítumma mamá anó-kayukati iyáápi yimínéna timá akoqnáá uráiyé.

¹⁴ mi-kánaáráqá tiyááka umá abapaké kaayaq-iyápó-ánnábíké móra-waigoni áwíqa Yúqtaati Itikáárioti wemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukayopaq uráiyé.

¹⁵ ániibo wemá maará mó tiráiyé: “keráwáqá nói-qtataaraq timínóqtabawaq kemá Ítumma awíqma keráwáqti tiyáápipma maránúnô?” téna tiráiyé. ániibo yemá móneqa miráuma kaumo-yátámá (30) ámikaae.

¹⁶ mi-kánaáráké áaimma átarena móra-kanaaraqa Ítumma mamá namuro-wáyúkati iyáápipmo maráníqtaba abáá-uraiye.

Ítuma kótámaki-aawaqa wení iyápó-annate naráiyé.

¹⁷ áqnáabaq-yupaama kótámaki-kanaaraqa yammá íma itoraí-ómákáqá iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááe: “náakaraq mamá yokaa kéumakaanataawaq kótámaki-aawaqa naínónô?” téta tirááe.

¹⁸ ániibo Ítuma tiráiyé: “keráwáqá anó-marupaq uyábékeraq móra-nakokaqa maará-tero. ‘yirááti-nakoma téna keti kanaamá waaqókáriq kéiyé. miráipoaq keti iyápó-annate kótámaki-aawaqa ení-naaupaq nánáá kéune. tiyé téraq mó-tima-amero.” téna tiráiyé.

19 ániibo Ítuma tinîq umá iyápó-annama kótámaki-aawaqa yokaa urááe.

20 ániibo énaikaqa Ítuma wení tiyááka umá kaayaq-iyápó-annáté aáwaqa nai-yáárérâq máqe-uraae.

21 yemá aáwaqa kéneta máawana Ítuma tiráiyee: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwápíké móra-nakoma kemmá mamá namuro-wáyúkábí marániye.” téna Ítuma tiráiyee.

22 ániibo yemá netuq-yúyánámmá ítaraae. káqowa-kaqowama wenita-wenita éta Ítumma timá ámikaae: “uyátaráana-nako, keyábiyo?” kétimma “keyábiyo?” kétimma urááe.

23 miráimanibo Ítuma yauwéqma tiráiyee: “min-nákómá aáwaq-taapepi ayáámma ketê ánékuina-naqa minná wemá kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi marániye.

24 owé. minná Waayúkagoni Áráaqa ‘puíniye’ téna Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá tiráiniq íniye. miráimanibo min-nákómá wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi marání-nakoni táimeyamma ôriq umá wániye. wemmá anóama íráqôniq umá íma marákáraitanaboana kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi maráinata tíkaminoo.” téna Ítuma tiráiyee.

25 Yúqtaatima namuro-wáyúkátí iyáápi Ítumma maránínakoma maará-tiraiye: “yirááti-nako, keábiyo?” titana Ítuma tiráiyee: “emá enamáárîq kéténe.” téna Ítuma tiráiyee.

Ítuma iyápó-anna wení ákaq-aawaqa yímikaiye.

26 yemá aáwaqa kéneta máawana Ítuma yammá maténa Áánûqtukaq “tíkáiyee” timátuwena mapámma iyápó-annama yímikaiye. ániibo wemá tiráiyee: “keráwáqá mamá naaro. maaminnáma ketúmiye.” téna tiráiyee.

27 ániibo móra-nawibike wááéni-nomma maténa Áánûqtukaq “tíkáiyee” timátuwena kéyimena tiráiyee: “keráwáqá máqtemma maaminná naaro.

28 maannáma ketí naebóaq timá akoqnáá ínoe. taíbaq aarawaatí kúmiqa mamá paá íkáae téq maami-nááémá aqtí énana kumíniye.

29 keráwáqá kemá kétima-timune. íbêkaraqa anaaékakaraq maa-márábímmá wááéni-nomma ínanune. ketibomá Áánûqtu yabíkái-marupaqa keráwákárâq móragaraq kegárátáá nommá nanúnataae.” téna tiráiyee.

30 yemá móra imá timátuweta yemá máápaq kumá yaúbareta Óribêti-anubaq urááe.

Ítuma téna Pítaaqtaba “anaaeéma umátikaniye” tiráiyee.

31 Ítuma wení iyápó-annamma timá yímikaiye: “keráwáqá íbêq-nokaamma kenamáa tiyuwéq peréqé wínóe. miráuma Áánûqtuni watáama agamatán-áíková téna ‘kemá tipi-típi-kawaa-naqa ikámónata tipi-típi áráakawaqa pípéban umáginoe’ mirá téna ágámátán-áíková kétéye.

32 miráimanibo kemmá pukáanabike keqnáámmá itó-umatikainaq Kááririri-marupaq keráwáqti áqnáabaq ónúne.” téna tiráiyé.

33 Pítaama yauwéqma tiráiyé: “máqte-kayukama emmá ayuwéta kóíyaqa kemá emmá íayuwanune.” téna Pítaama tiráiyé.

34 Ítuma Pítaamma timá ámikaiye: “kemá áraimma kétimamune. íbêq-nokaamma kokórigoma áama íma tiráínaa emá kaumobáq ketíwíqtabama íaonaraune té wakarónóne.” téna Ítuma tiráiyé.

35 Pítaama Ítumma timá ámikaiye: “kekáráq tíkaminomma enáwíqa íma aúpáq yuwánune. áraimma ímiye.” téna titata máqtemma wení iyápó-annama mimóra áín áátuqma tirááe.

Ítuma Keqtêmani-yopaq nunamummá mó-tiraiye.

36 mikáké Ítuma wení iyápó-annate Keqtêmanibaq urááe. mibáq wení iyápó-annama Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá maakáq yayááíkaq maraq máiyaraq kemá mэрápáq uréq nuna-mummá mó-teno.” téna tiráiyé.

37 ánibo Ítuma Pítaakaraq Yéberini kaayaq-iyápórátágáráq yiwíqmeta urááe. Ítumma mibáq áyakoma anómma ummaa kéyaitana áúnobaqa anón-ummaa yágitana

38 timá yímikaiye: “ketíyakoma anómma ummaa kéyagiye. miráuma kemá puyónúnaiq kéiyé. keráwáqá maakáq máera kawáá urááiyaro.” téna Ítuma tiráiyé.

39 wemá pááqyamma abákáq uréna marabí aipaké aguréna nunamummá téna tiráiyé: “ô ketiboó, emmá akaínaama kanaaráq káápuma tíqa ínímma paábaq matuwaa. miráimanibo kemmá tikái-qtataaqa íma waraa. ímiye. emá enamááríq enaúyánámmá waraa.” téna tiráiyé.

40 ánibo Ítuma wení iyápó-annayopaq yauwéqma iréna aónaimma yúmá wagurááe. wemá Pítaamma awáuturena timá ámikaiye: “nôraq íyô? keráwáqá keqtábá pááqya-kanaama kanaaráq íma yabíqma máéwaniraq kéoo?”

41 keráwáqá yabíqma arútárrera nunamummá tero. keráwáqá makáqma aónai-yataakoma keráwápí pááq íyábámíye. áraíne. keráwáqti aágoma keráwáqtábá kákaimanibo keráwáqti túgoma akoqnááma íma wáitanaboana íkakaiye.” téna tiráiyé.

42 Ítuma yauwéqma anaaékaqa uréna móragaraq nunamummá téna tiráiyé: “ketiboó, maami-káápúgómá tú-

tiqa íyábá ketôpake kanaaráq íma mamá tiyúwénana kóínaama emá enamááríq ení áuyánámmá waraao.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴³ ániibo keqnáámmá yauwéqma yaónaimma yúmá waguréta máqe-uraaé. yúrakoma íma kanaaráq karáqma aónaawaniq urááé.

⁴⁴ ániibo Ítuma iyápó-annama iyuwéna keqnáámmá kaumobáq uréna nunamummá tiráiyé. mi-núnámúmmá wágáabaqo tináíkáq keqnáámmá tiráiyé.

⁴⁵ anaaékaq wení iyápó-annayopaq iréna timá yímikaiye: “keráwáqá keqnáámmá waguréraq káágaa? aónaaro. kanaamá pááq-umaguraipoata kemmá Waayúkagoni Áráaqa mamá kúmiq-wayukati akoqnáábi maránóe.

⁴⁶ keráwáqá itó íyataa kóono. aónaaro. kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránô-kayukama áqa irááé.” téna Ítuma tiráiyé.

Yúqtaatima Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi makáiyé.

⁴⁷ Ítuma aamá kétinakaraq Yúqtaatima tiyááka umá kaayaq-ánná-wáyúkábíké wemá iráiyé. netuqyaa-káyúkámá tokóru-yakaa-puma mútûq-yamma maméta irááé. uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítiráaeo-anna-wayukati anó-kayukagaraq timáyíkáawata irááé.

⁴⁸ ániibo min-nákómá Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránín-nakoma móra awaaméq-áímmá téna tiráine: “kemá móra-naqa ámóqnaannama minná Ítue. keráwáqá wemmá yaqtóráaro.” téna Yúqtaatima timátuwena

⁴⁹ máqtemma yagáikuyowana páátákáá Ítunopaq Yúqtaatima iréna tiráiyé: “yirááti-nako, kaayoné-yátááqá etê waíno.” téna mirá-timatuwena Ítumma ámóqnaraiye.

⁵⁰ Ítuma timá ámikaiye: “ketí aanábógô, nôrabi ónáae ténaiqa páátákáá mirá uwo.” téna titata yemá waaqókáq iréta iyáámma ánékuqma Ítumma yáqtoqma akoqnáá urááé.

⁵¹ móra-naqa Ítute yagaroqtamá máqei-nakoma ayáámma yúwáitana kúmitana wení tokóru-yakaa-puma matáiyé. mú mikákáá anó-monoq-nakoni kaqtó-nakomma ikámma aáqa yakátúwáitana marabí kuturáiyé.

⁵² miráimanibo Ítuma min-náqá timá ámikaiye: “ení tokóru-yakaa-puma wení amáákaq maraao. máqte-kayukama tokóru-yakaa-punapo ááíqa íyamma káqo-kayukama tokóru-yakaa-punapo yemmá yíkamma puínoe.

⁵³ aqá kemá ketibommá ááyaanana netuqyaammá kaqtó-wayukama Áánûqtunopake tiyááka umá kaayaq-ánnámá ááiq-i-wayukama uyátá-maqmagaraq timínimma minnáyaba páátákáá íyaq ítaraano?

54 miráimanibo kemá miráonanama Áánûqtuni agamatán-áikómá náaraq umáwaq arammá iyányô? Áánûqtuni wataama agamatán-áikómá maami-qtátááqá páaq íniqtaba kétiye.” téna Ítuma tiráiyé.

55 é mi táoqa Ítuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: “keráwáqá kemmá moyá-nákáá umá ya kéyatoreq tokóru-yakaraq mûtûq-yakaraq maméraq tibá umáeraq kéyeo? máqte-kanaaraq kemá anó-monoq-naupaq máeq aarawaamá kéyiraatunaqa miráuma kemmá íma yáqtoakaamiye.

56 miráimanibo Áánûqtuni amuné-wáyúkámá maami-máqte-qtátááqtábá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí keqtábá agatáamma íbêqa páaq kéoe.” téna Ítuma tiráiyé. ániibo máqtemma wení iyápó-annama Ítumma ayuwéta wéyáwé umáguraae.

yemá káánítôre-wayukati yúbáq Ítumma ítama yáíkaae.

57 Ítumma yaqtóráa-kayukama wemmá awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-naqa Kááyapatikaq wení naaúpaq urááe. ániibo ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraq mibáq áikumareta máqe-uraae.

58 Pítaama Ítumma anaaé waqména wimánibo wemá nékaq ko máqe-uraiye. mú mikákáá anó-monoq-nakoni naakóní kurunóbáq wemá uyábékéna i-wáyúkáté máqe-urena mi-qtátááqô páaq immá aónanaae téna máqe-uraiye.

59 uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq máqtemma káánítôre-wayukagaraq kaaqaari-áúbí maráiyata Ítumma ikámma puínôqtaba abáá-uraae.

60 netuqyaa-káyúkámá iréta Ítumma kaaqaari-áúbí má-makaamanibo yemá móra ikámma puínôn-aaimma íabaa-uraae. anaaékaq kaayaq-nakórátámá iréta

61 yenákámá maará-tiraaye: “maan-nákómá maará-tiraiye. ‘kemá kanaaráq Áánûqtuni anó-monoq-namma yawítítukeq kaumo-yúpáámá kóinaq keqnáámmá kanaaráq umá ánatanune.’ téna Ítuma tiráiyé.” téta min-nákórátámá tirááye.

62 ániibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma itó-urena Ítumma timá ámikaiye: “maamin-áímmá enaúbimo máraátabama nóine kéteno?” téna tiráimanibo

63 Ítuma aamá ítiraiye. ániibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma Ítumma móragaraq timá ámikaiye: “kemá emmá Áánûqtu matúq-matuq umá mái-Aanuqtun áwíkaq ítama káonaune. emá yawéqma yiwirái-náqá Metáiyama Áánûqtuni áanikowaq máanaa emá keqtáá timá-timiyo.” téna tiráiyé.

64 Ítuma timá ámikaiye: “emá ténnama mi*** emíye. miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. íbêkaraq anaaékakaraqa Waayúkagoni Áráaqa akoqnáá-Aanuqtuni amakaq máenaq keráwáqá aónainoe. ániibo wemá Áánûqtuni márûpake konnákáq máena kumíniye.” téna Ítuma yauwéqma tiráiyé.

65 mirá-timatuwaitana mú mikákáá anó-monoq-nakoma áyamma ôriq umá itanabóana wenamáárîq wení wáqtôma yakáqnáákáq umátuwena tiráiyé: “Áánûqtumma áyôqa káyaiye tiráiyé. óqa káqo-kayukama íma yiwírâanatataa wení áayabama má-tinoe. ímiye. wemá Áánûqtumma áyôqa ayéna timá táíq umákáitaq keráwáqá íbêq kéitaae.

66 keráwáqá nói-tuyananaq kéitaa?” téna titata yemá tirááe: “wepímmá otaa-qtátááqá wáipoana paá puíkáae.” téta tirááe.

67 ániibo mikáké Ítuni óipi wiráátima kéwiraketa ikákaae. yaímma-wayukama Ítumma aápáaraq kéyeta

68 tirááe: “Metáíyao, amuné-áímmá keqtáá timá-timiyo. emmá náawaq kéikamiyo?” téta aábê-aimma tirááe.

Pítaama téna “Ítumma íaonaraune” tiráiyé.

69 Pítaama máápaq máqe-uraimma wemá naakóni kurugóni arunóbáq máqe-uraimma mórama mayái-ínímmá wenamakaq iréna tiráiyé: “emá egáráq Ítuma Kááriribake-nakotema máqe-uraane.” téna tiráiyé.

70 miráimanibo Pítaama máqte-kayukati yúrikaq wakaréna maará-tiraiye: “keráwáqá mamin-áímmô temmá kemá íma ítaraune.” téna tiráiyé.

71 mirá-timatuwena oqtabí kumá yaúbama ko itó-uraiye. ániibo káqomma mayái-íníkmá Pítaamma aónatuwena waaqókáqô máe-kayukama maará téna timá yímikaiye: “maan-nákómá Ítuma Náátárêtibake-nakote máqe-uraine.” téna tiráiyé.

72 keqnáámmá Pítaama wakaréna tiráiyé: “áráinurane. Áánûqtuni aúrikaqiye. kemá maan-náqá íma aónaraune.” téna tiráiyé.

73 anaaékaqa pááqya-kanaama yaímma-wayukama waaqókáq itó-uma máe-kayukama Pítaamma maará téta má-tima-amikaae: “áraine. emá Kááriribake-naqone. emá aamá téna-waigoma emmá mamá abarokáq kákaiye.” téta tirááe.

74 ániibo íbêqa Pítaama aamá akoqnáá umá téna tiráiyé: “árainurane. kaaqaari-áímmá kétenanama Áánûqtuma kemmá tíkaminiye. kemá maan-náqá íma aónaraune. áraimma ímiye.” téna timátúwáitana kokórigoma áama tiráiyé.

⁷⁵ ániibo Ítuma tiráiniq itana Pítaama yauwéqma aúyánámma ítaraiye. Ítuma téna “kokórigoma áama íma tiráinaa keqtábá íaonaraune té kaumobáq tínóne.” téna tiráine. miráitana Pítaama máápaq yaúbarena ibiqá yakáiyé.

27

yemá Ítumma awíqmeta Pááíratikaq urááe.

¹ aaqá irákitata máqtemma uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítiráaeobake anó-kayukagaraq Ítumma ikámma puínéta waayaímma tirááe.

² yemá Ítumma ánnáma atáá-umatuweta awíqmeta anó-kamaani-naqa Pááíratimma mó ámikaae.

Yúqtaatima pukuráiyé.

³ Yúqtaati wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo makái-nakoma Ítumma aónaimma yemá aamá timá uyáteta anón-ummaa-yataaqa mayámikaae. miráitana Yúqtaatima aúyánámma waéqma itáá ena móneqa kaumo-yátámá maména uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukayopaqa yauwéqma iráiyé.

⁴ miráitana wemá tiráiyé: “kemá kúmiq-yataariq uráune. mórama otaa-qtátááqá íma wái-naqa mamá keráwáqtí tiyáápi makáunaboana puíniye.” téna tiráiyé. ániibo yemá tirááe: “minná ketáái otaammá íma wáiyé. emá enamáa ení otaammíye.” téta tirááe.

⁵ ániibo Yúqtaatima mi-mónéqá anó-monoq-naupaq mó kéiyaabotuwena máápaq wenamáárîq ánnáma amáguraiye.

⁶ yemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukama mi-mónéqá matéta tirááe: “maami-mónéqá waayúkama ikámma uqtaí-méyámíye. maami-mónéqá anó-monoq-naupake-monekaraqa mórabí íma maránúnatae. keráwáqtí aúmatan-aimma mirá kétiye.” téta tirááe.

⁷ ániibo yemá móra-aimma téite umátuweta mi-mónéqnápó tawemá tarôq í-nákóní maramá meyánîq urááe. káqo-mapake-kayukati máátîq-máatiq-marama tarôq umáyíkaraae.

⁸ miráitata min-áukápáq-márágóní áwîqa “naae-máráé.” téta áwîqa yarááwata min-áwîqá íbêqa paá wáiyé.

⁹ miráitana naayóbáqá Áánûqtuma amuné-náqá Yérémaíyani óyaukaq tiráimma áraimma pááq uráimma maará-tiraine. “yemá kaumo-tiyááká-mónéqá matááe. yemá Ítiráaeo-wayukama awaaméqá maréta maamin-náqá meyánîq í-méyáné tirááe.

¹⁰ ániibo maami-mónéqnápó tawemá tarôq í-nákóní maramá meyánîq urááe. miráuma uyátárai-nakoma timá tímikainiq ínóe.” téna Yérémaíyama tiráine.

Pááíratima Ítumma ítama aónariye.

11 yemá Ítumma mamá anó-kamaani-nakoni aúbáq ító-umakaraae. ániibo wemá Ítumma maará téna ítama aónariye: “emá Ítiráaeo-wayukati anó-kininaq máano?” titana Ítuma tiráiyee: “emá ténnama minná emíye.” téna tiráiyee.

12 Ítuma paá otaa-qtátáárîqa íurenaboana uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq yeqtí yáaraqa Ítuma móra-aimma yauwéqma ítiraiye.

13 miráitana Pááíratima Ítumma timá ámikaiye: “aqá emá máqte-qtataaqtaba aamá timákaan-aimma íyaq ítaraano?” téna tiráiyee.

14 ániibo Ítuma Pááíratimma móra yauwéqma aamá íma timá ámitana anó-kamaani-nakoma iyánáq uráiyee.

Pááíratima Ítumma ikámma kaapaq-yátáq íyakanoqtaba tiráiyee.

15 máqte-karitimaatiraq ayú maqnaí-kánááráqá anó-kamaani-nakoma móra-mora-naqa ánná-naupake ayúbakewaine. aarawaamá yenamáárîq ‘min-náqá ayuwaaoo’ tewana Pááíratima minnámo te-náqá ayúwáitana wéwaine.

16 ániibo mi-kánááráqá mórama táí-naqa áwîqa Baráábatie ánná-naupaqa máqe-uráiyee.

17 aarawaamá áíkuyowana Pááíratima timá yímikaiye: “kemá náawanaq ayúwáananawaq keráwáqtôpaqa wíkáae téraq keráwáqá kéteo? kemá Baráábatinaq ayuwánú Ítumma yauwéqma tiwiráí-naré te-náráq ayuwánúnô?” téna ítama yimónariye.

18 Pááíratima ítáimma yemá áyoqa káyetaboata Ítumma íyámma umáketa aabi mayákáraae.

19 Pááíratima aamá ítama yaináí-ábíqtátáráq máitana ánáakoma maará téna aamá yúwáitana iráiyee: “maamin-árúpú-nákómmá móra-yataariq íumakaaoo. nokáámma wekáq mórama kaimmá aónatuweq anómma ítama ummaa kéyaune.” téna tiráiyee.

20 yemá anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq aarawaamá íyaqa timá utaéta Pááíratima ááyama tiyana “Baráábatimma ánnábike káyuweta Ítumma ikámma púyoro.” téta tirááe.

21 ániibo anó-kamaani-nakoma ókaraq maará-tiraiye: “maa-kááyaq-nákábíkémá náawanaq ayúwáananawaq keráwáqtôpaqa wíkáae kéteo?” téna ítama aónaitata yemá “Baráábatine.” tirááe.

22 Pááíratima timá yímikaiye: “miráinaqa Ítumma yauwéqma yiwiráí-naré ten-náqá kemá náaraq ónúnô?” titata máqte-kayukama téta: “ikámma kaapaq-yátáq íyakaao.” téta tirááe.

23 ániibo Pááíratima tiráiyē: “nôraq inábiyo? wemá nóin-otaanaq kutáiyô?” titata yemá ókaraq ááyama tirááē: “kaapaq-yátáq ikámma íyakaaro.” téta tirááē.

24 Pááíratima mikáq ítaraiye. wenáagoma íma kanaaraq itana anón-aaíqa ínéta urááē. miráitana máqte-kayukati yúraqaq nommá maténa ayáámma tete uráiyē. miráumatuwena tiráiyē: “kepímmá maan-náqá ikámma puí-ánónnámá íma wáiyē. keráwáqtí minnáē.” téna Pááíratima tiráiyē.

25 ániibo máqtemma aarawaamá yauwéqma tirááē: “mi-wágóní anónnáma keqtaábí yéna ketáái iyápóbi yíniye.” téta tirááē.

26 miráitana Pááíratima Baráábatimma ayúwáitana yeqtôpaq uráiyē. ániibo wemá Ítumma tebûqa ámíqtuwena ááiq-i-wayukama ikámma kaapaq-yátáq íyakaigaae tena iyáápi yímikaiye.

ááiq-i-wayukama Ítumma akáyáámmá timákaraae.

27 anó-kamaani-nakoni ááiq-i-wayukama Ítumma awíqmeta kámááni-naupaq utéta min-ánná-ááiq-i-wáyúkámá máqtemma Ítun-amakaq yaikútaae.

28 ániibo yemá wení unáákáqtôma ayútuketa mórama karogaron-únákáqtómá umáketa “anó-kinine” teta awaaméqá umákaraae.

29 kínini náápaakaraq kámokaa umá mórama áwáábíq-annarake atoyumá kámoqa tarôq umátuweta aqnókáq kúberakaraae. ániibo kínini náápaakaraq yataraa umá yemá móra-yatama ayáánurapaq-ayaapi yorákaraae. ániibo yemá Ítun-amakaq yiraayutaúmmá ayéta akáyáámmá timáketa tirááē: “Ítiráeowayukati kínio wení mái-auwaraimma ayáqtáákaq máino.” téta aati-aatimá kíniqtaba téwaon-aimma tirááē.

30 ániibo yemá wiráátima kéwiraketa mi-tátámá yabíteta aqnókáq ikákaae.

31 ááiq-i-wayukama akáyáámmá timá kátuweta minnámo umákáan-unakaqtoma káyutuweta wení unáákáqtôma ayúqtúwáámma mamá umákaraae. mikáké kaapaq-yátáq ikámma aráápaneta awíqme kóuraae.

yemá Ítumma ikámma kaapaq-yátáq arááparaae.

32 yemá kéweta aapaqá aónaamma mórama Tairínibake-naqa áwîqa Tááímonimma aónaraae. ániibo min-nákóqtábá Ítuni kaapaq-yámá mayaíkáae téta wakúyakaraae.

33 yemá móra-marukaq iráamma mi-márúkóní áwîqa Íbaru-aipimma Kórákóta-anue. min-áwíkóní áaimma mirá-uraiye. aqnón-ayaata-marupare

34 aíqa íma íkáae tétaboata yemá wááéni-nomma ikaa-q-yátáákáráq awígíyoq umáráa-nomma Ítumma naíkáae téta ámíkaamanibo Ítuma namá aónawaaena íma naráiyé.

35 ániibo yemá Ítumma kaapaq-yátáq níri amá íyakatuweta Ítuni unáákáqtôraq aábêmma yamá náawabi uyátainna-waigoma mayániye tirááe.

36 ániibo yemá mi-márúkáq máeta Ítumma yabíqtuweta máqe-uraae.

37 naayóbáqá Ítuni aqnókáqá aamá ítama káyaineta tiráan-aimma agatáamma yemá maará téta agatááe: “maannáma Ítue Ítiráaeo-wayukati kíníe.” téta agatááe.

38 Ítuni amakaqá kaayaqá áaiq-nakaraq moyá-nákáráq níri amá íyikaraae. mórama Ítuni ayáánurapaq íyaketa mórama ayáánepaq íyaketa urááe.

39 ániibo aarawaamá aakaqá kótayata kéeta timá yawááq-umaketa yemá yiqnótáq yumátuweta tirááe:

40 “emá anó-monoq-namma yawítítuke kaumo-yúpáámá ke-qnáámmá umá ánatainaqopo enamááríq íbêqa emmá áwáqnaa uwo. emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaaráq kaapaq-yátáké yuwé marabí kumuwo.” téta tirááe.

41 uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraq aábê-aimma téta maará-tiraae:

42 “wemá káqo-kayukama yíwáqnaa éwaimanibo wemá we-namááríq íma kanaaráq áwáqnaa kéiyé.” wemá íyaq Ítiráaeo-wayukati kíníyabiyo? kanaaráq wemá kaapaq-yáráké yuwéna marabí kumínataa ketáá itéqtaa tirummá ámeno.

43 wemá Áánûqtukaq arummá kámena tiráiyé: “kemá Áánûqtumma áanikomune.” tiráibo kanaaráq Áánûqtumma akaínanama áwáqnaa íno.” téta tirááe.

44 kaayaq-nákámá áaiq-nakaraq moyá-nákáráq wení kaapaq-yágóní amakaq íyikaa-nakorata yenákágáráq móraiq umá Ítumma timá yawááq-umakaraaye.

Ítuma pukáiyé.

45 aabaúgómá aáwaqa naí-kánáá itana máqte-marabaqa aaqá ékurena wáitana aabaúgómá kaumotá uráiyé.

46 ániibo aabaúgómá kaumotá ínena kéitana Ítuma anókaq ááyama wááqa yená tiráiyé: “eri, eri, aréma taabaakataáni?” téna Íbaru-aiپی mirá-tiraimma minná maará-tiraiye: “ketí Áánûqtuo, ketí Áánûqtuo, nôraq itaawáq kemmá tiyuwáánô?” téna tiráiyé.

47 miráimanibo yaímma-wayukama waaqókáq itó-uma máe-kayukama yemá min-áímmô timmá ítátuweta tirááe: “maan-nákómá Iráiyamma kááyaiye.” téta tirááe.

48 ániibo mi-káyúkábíké móra-nakoma páátákáá aináámmá yáákátena ikaa-q-wááení-nópí yamá atímma óqtátábi apirátuwena Ítuqtaba naíkáae téna ámikaiye.

49 miráimanibo yaímma-wayukama tirááe: “awé uráiyata aónatuwetaao. Áánûqtuni amuné-náqá Iráiyama pukáipike ya áwáqnaa íní íyabiyo?” téta tirááe.

50 Ítuma anókaq ááyama keqnaámmá wááqa yumátuwena arun-iyápómá yúwáitana kóitana pukáiyé.

51 é mi táoqa anó-tabaraabegoma anó-monoq naupaq ikáqnûqtuwena wáqeimma yakáqma yanaapáq-áqtóbáké napaq-áqtóbáq kukéna mamá kaayaq-áqtóíq uráiyé. mirá kéitana márûma kéyitana anón-oqtamma kíqtígítana

52 máátíq-máatikoma yawákitana taíbaq Áánûqtuni waayúkama naayóbáqá pukuráa-kayukama yeqtí yúgaraq itó-uraae.

53 yemá máátíq-máatipakemma yuwéta anaaékaqa Ítuma pukáipike itó-uma kóitata yemá aokaq-márúqá Yérútáárebaq anó-marukaq úyówata netuqyaa-káyúkámá pukáa-kayukama yimónaraae.

54 ááiq-i-wayukati kawáá-nákáráq ááiq-i-wayukama mikáq máeta Ítumma kawáá umátuweta máqeo-kayukama márûma yimmá aónéta máqte-qtataaqa pááq-imma káoneta yáaqtaba kéeta yemá maará-tiraae: “áraíne. maan-náqá Áánûqtuni áanikoma maéwaine.” téta tirááe.

55 taíbaq aaramá mikáq máqeo-noinimma Ítumma anaaé waqméta Káárirí-maruqa yuwéta ya áwáqnaa ínéta irááe. yemá mi-nóínímmá nékaka itó-uma máeta karáqtuwe máqe-uraae.

56 mi-nóínítí aúkápíke móra-inimma Máriaa Máátarinie. mórama minná Máriaama Yêmitiyaa Yótêbiti yinóae. ániibo mórama kaayaq-iyápórátátí yinóama Yéberimma áanikoratae.

yemá Ítuni arááq-auma mamá óqtakoni muríanóbáq makááe.

57 énaikaq mórama netuqyaa-mónéqá makái-naqa Aarimatéabake iráimma wení áwîqa Yótêbima iráiyé. wegáráqá Ítuni iyápó-annama máqe-uraine.

58 wemá Ítuni arááq-auma mayánîqtaba Pááíratikaq ya Ítaraiye. miráitana Pááíratima ááiq-i-wayukayaba titana Ítuni arááq-auma Yótêbimma ámikaae.

59 ániibo Yótêbima Ítuni arááq-auma maténa wayámmá aúge-tabaraaberake múqmúma útúyakatuwena

60 Ítuni arááq-auma maména óqtama wení mayái-wáyúkátê wenamáárîq wetábá aúgemma kubáumakai-maipi mó uqtamákena anón-oqtamma waéqma ótaq aúyaqmarena kóuraiye.

61 Máriaa Máátarinigaraq káqo-Mariaagaraq yenákámá maraq máeta muríámmá wáin-aukapaq yóíqa umátuweta máqe-uraae.

ááiq-i-wayukama máátîq-máatikaq yabituwe máqe-uraae.

62 aabáyaama Tabaatiráq yokaa í-yátááqá ánatagitata uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq Pááíratinopaq koma áikuteta

63 maará-tiraae: “anó-nako, Ítuma kaaqaari-nákómá paámô máenama maará-tiraine. ‘kaumo-kánáámá ánataginaq pukáánabike yauwéqma itó-onune.’ téna tiráimma paá taákaq wáiqtae.

64 miráinaa emá ááiq-i-wayukama timá yíminata mi-máátîq-máátíkóní ótaqa yabíkáiyana kaumo-kánáámá yáwíno. miráinata wení iyápó-annama kanaarâq íureta arááq-auma moyámmá matéta máqte-kayukama timá-yimeta ‘Ítuma pukáipike itó-uma kóuraiye.’ téta kaaqaari-áímmá timá-yimiyabae. ánibo anaaékaq kaaqaari-áíkmá áqnáabaq kaaqaari-áímmá uyátaiyabae.” téta tirááe.

65 Pááíratima timá yímikaiye: “keráwáqá yaímma kawáá inó-kayukama yíwíkeraq mi-múríámmá ko aúyaqma akoqnáá umá keráwáqá teníq umáráaro.” téna tiráíye.

66 miráitata yemá uréta mi-múríákóní ótaqa anón-oqtanapo káwéqa yamá akoqnáá umáreta awaaméqá umáketa yaímma ááiq-i-wayukama kawáá umáyikarae.

28

Ítuma yauwéqma itó-uráiye.

1 Tabaatimá ánatagitana Tótaagoni áqnáabaq-kanaabimma Máriaa Máátarinigaraq káqo-Mariaa yenákámá muríákóní ótaq aónayeta irááye.

2 páátákáá é mikáq anó-maruma yokáíye. uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánûqtunopake kukéna anón-oqtamma kunaukâqma waéqmarena amûraaq máqe-uráiye.

3 óíkoma tágama konnákómá tágainikaa umá tágaitana wení wáqtógoma wayámmá karáíye.

4 yemá ááiq-i-wayukama áaqa ikatéta anómma iyánáaq umá aqteqte umáreta waayúkama pukáa-kayukaraa umáguraae.

5 mi-káqtó-nákómá kaayaq-íníkmá maará timá yímikaiye: “kenákámá ikatîq íokao. Ítumma ikámma kaapaq-yátâq aráápamaretaa-nakoqtaba ya abáá kéoyaq kemá káonaune.

6 wemá maapímmá íma máibo wemá itó-umaguraiye. miráuma wemá naayóbáqá tiráiniq uráiyē. Ítuma wagurē máqe-urai-marukaqa kenákámá iréka ya aónatuweka

7 páátákáá uréka wení iyápó-annama Ítuqtaba pukáipike itó-umaguraiye téka mó-tima-yimekao. 'ítáákaō. Ítuma Kááririmarupaq áqnáabaq kéwipoaq keráwáqá min-áúkápáq wemmá aónainoe!' timá-timuna-aimma taákaq máráákaō." téna kaqtónakoma tiráiyē.

8 ánibo min-ínikórátá ikatîq kéetamanibo anómma yimuqá maqméta páátákáá máátîq-máatipakemma yuwéta Ítuni iyápó-annama timá-yimineta uyaaté kóuraaye.

9 aapaqá Ítuma páátákáá abarokáq uréna yimónatuwena tiráiyē: "kaayoné-yátááqá kenákátê waíno." téna tiráiyē. ánibo min-ínikórátá Ítuni amakaq uréta aítaukaq yáqtoketa wenáwîqa múte yaútaaye.

10 Ítuma min-ínikórátámá timá-yimena tiráiyē: "kenákámá ikatîqa íokao. kenákámá uréka túbâqawaayuma mó-tima-yimiyata Kááriribaq oro. yemá mibáq kemmá timónanoe." téna Ítuma tiráiyē.

ááiq-i-wayukati yáama

11 kaayaq-ínikámá aapaq kéoyaqtaba yaímma ááiq-i-wayukama máátîq-máatikaq yabíqtuwe máqeo-kayukama anó-marupaq uréta máqte-qtataaqo pááq-itaba anó-monoq-wayukama mó-tima-yimikaae.

12 ánibo anó-monoq-wayukama anó-kayukate áikuteta móra-aimma timá ítaraae. minná yemá móneqa nétuqyaa ááiq-i-wayukama kéyimeta

13 tirááe: "keráwáqá maará-tero. 'wení iyápó-annama nokáa iréta arááq-auma moyámmá tútáá waguráunayaba maméta kóuraae.' tero.

14 anó-kamaani-nakoma maamin-áímmô itáínataama kanaaráq ketáá yaímma-aimma timá yiménataa keráwáqá aamá íma mayánóe." téta uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq tirááe.

15 miráitata ááiq-i-wayukama mi-mónéqá maméta minnámo teníq urááe. ítáaro. min-áíkomá máqtemma Íbaru-aukapaq wéyáwé itata ítaraapoata íbêkaraqa mimórá-áímmá paá kéte.

Ítuma wení iyápó-anna-wayukati yúrikaq iráiyē.

16 yemá tiyááka umá móra-iyapo-annama Kááririanuraq uréta Ítuma "mibáq oro." téna tiráin-anuraq urááe.

17 yemá Ítumma aónatuweta Ítuni áwîqa múte yaútaamanibo yaímma-iyapo-annama kaayaq-yúyánámmá ítaraae.

18 ániibo Ítuma waaqókáq iréna wataáama timá-yimena tiráiyee: “Áánûqtuma kemmá máqte-naapaamma weni márûpakaraq maa-márábíkáráq tímikaiye.

19 miráinaq keráwáqá uréraq máqten-anna-wayukama ko mamá ketí iyápó-annaiq umáyíkáaro. ániibo ketiboní áwîkaraq áanikoma ketí tíwîkaraq Áánûqtuni Aokaq-Áágóní áwîkaraq nommá péqyikaaro.

20 keráwáqá naayóbáqá máqte-qtataaqtaba timá tímikaunaiq umá kéitera q wáráaro. kemá keráwáqtê máqte-tupaama máraanana maa-kánáágóní aqtóraq wíniye.” téna Ítuma weni iyápó-annama timá yímikaiye.

Mááki

Yóáne nommá perai-náqá timá yímikaiye.

¹ Ítu Káríqto, Áánûqtuni áanikoma, wení átê-wataagoni áaimma mirá-imiye:

² weqtábámá Áánûqtu timákaraitana Áítáíya Áánûqtuni wataá-wataa-naqa miráuma agatáíye:

“aónaao. kemá ketí wataá-wataa-naqa timá áménana enaúbáqá kéena wemá ení aammá yokaa-yokaa umákaniye.

³ kaqmáapaqa móra-nakoma wataá-wataa timá kabámarena kétiye,

‘uyátárai-nakoni aammá yokaa-yokaa umákaaro!

wení aammá mamá arupú oro!’ ”

titana agatáíye.

⁴ agatáinapoana Yóáne nommá perai-náqá kaqmáapaqa iréna tiráíye: “keráwáqti áaimma waéqmáráaro! waéqma nommá péráaro! pétikaina keráwáqti kúmiq-yaqtaaqqa kebó-yáqtáákáráqá paábaq yúwáaro! paá yuwénama atóbagenana ánataginiye.” titata

⁵ máqte-kayukama Yúria-marupakekaraq Yérútáárebakekaraq Yóáne máipaqa kóuraae. kóureta abarokáq tirááe: “ketáái áaimma táigoma uréna kúmikoma uréna kebógómá uráitataa ketáámá aíbôqnaaboq urétaa táigoma uráunataae. urétaa maa-wái-táigóqtábámá mútûqa tinaaépaqa kémaraunatae.” tewana Yóáne nommá péqyikarena Yótaa-nopi péqyikaraiye.

⁶ ááqibo Yóáne oótiraa-kakoni aúwaratima áyaugaraqa kúberena mi-kákóní áwîqa káámoma aúwarati-amurannama umátokena yaatáruraa-kamma uwon ámûkaraqa néwaimiye.

⁷ ááqibo wemá abarokáq tiráíye: “tinaaépaqa uyátárai-nakoma kéíye. ketí mú mikáq-náqá kemá wení maqnémá maqnégánópóqa wení aítauq-anaa-annae íma kanaaráq uwaénúnamiye.

⁸ kemá paá nokaráqá kébetikaunana wemá aágogaraqa pétikaniye. Áánûqtuni Aokaq-Áágómíye.” téna tiráíye.

Ítuma nommá péqtuwe wení kanaa ínayaba maqma aónaraiye.

⁹ mi-kánáámá Ítuma iréna Náátárêtibake anón-awíqa Kááriribaqa iráitana Yóáne nommá pérakarena Yótaa-nopi pérakaraiye.

¹⁰ pérakaitana Ítuma nopíké kéuwitana káonaitana wíyómma abayámmá kéigitana aágoma máaraa kukéna Ítuni aúraqa atáitana aónaraiye.

11 wíyôkake aagómá tiráiyē: “emá ketáanikoma máane. eqtábámá timuqá kēmarakaune.” titana

12 aágoma páátákáá Ítuma kaqamáapaqa waqtukáiyē.

13 waqtukáitana kaqamáapaqa móra-wiyomma tiyááka-yupaama (40) máqe-uráiyē. máqe-uraitana webó-wámmá Tááqtaama Ítuni kanaa inayaba maqmá aónaraitana wemá abááq-wákáráqá máqe-uraitata Áánûqtuni kaqtó-wayukama áwáqnaa urááe.

Ítuma noyááqamaa o-káyúkámá yááyaraiye.

14 ááqibo Yóáane kaarabúti matáitana Ítuma Kááriribaqa iréna Áánûqtuni átê-wataama abarokáq timá yímikena tiráiyē:

15 “Áánûqtuni kawáá kēi-kanaama íbêqa kēyabita wenôpaqa kēiyē. kēyabita keráwáqá kúmiq-yaqtaaqa kebó-yáqtáákáráqá yuqmá ánataaro. táigon-aaimma kúmiq-aaimma kebó-ááímmá waéqmáráaro. Áánûqtuni átê-wataama arunóbáqá arupú umá itáaro. áyakoma tágaino!” timáqtuwena

16 Kááriri-nokayukoni agínaupaqa uréire kéena kaayaq-nákómá yimónaraitata noyááqa abááóya-nakoratama yíwíqa awaómá Tááímoni ábâkoma Áánaru Ítuma yimónaraitata kúqônopo noyááqtabama abáá kéoye.

17 kéoyana Ítuma tiráiyē: “kenákámá tinaaépaqa yekaa. ketí watáá-wataa timá yímiyata waayúkama itéta ketinaaépaqa yínobo! miráuma waayúka-amaa ínákámá auráyóye.”

18 titata yenákámá páátákáá kúqômma kēyuwetarata Ítuni anaaépaqa urááye.

19 uyéq éna waaqókáqá uréire kéena kaayaq-wátámá yimónaraitata yíwíqa Yēmitiyaa Yóááne iboán áwíqa Yébere. wemá nópí-káárébí kúqômma yarákuraitata amuqá kēyoraae.

20 kéowana Ítuma yimónaqtuwena yááyaraiye. yááyaqtuwaitata páátákáá Ítute kóureta Yébere yenákáti iboámá wení káágóbégaraga nópí-káárébí iyúwáawata máqe-uraae.

kuti-áágógáráq-nákómá

21 máqe-uraawata Ítute kóureta Kápéranabaqa iréna Tabaatiráqá aapinaa-náúpáqá pékaae. pékaawana Ítuma aapinaammá timá yímikaiye.

22 timá yímikaitana wení aapinaaqtábámá waayúkama yáaqa karáiyē. wemá abarokáqá akoqnáágogaraqa kēyiraa téna timá yímikaitata ááqibo aapinaa-káyúkámá aapinaammá akoqnáágogaraqa ítiraawana wemá aapinaa-káyúkáráá ítima-yímikena wemá uyátárai-nakoraa náápaa wái-nakoraa umá timá yímikaitata waayúkama yáaqa karáiyē.

23 ááqibo aapinaa-náúpáqá móra-nakoma kuti-áágógáráqá máitana kuti-áágómá arunóbáqá wáqe-urena

24 aamá kabámarena tiráiyē: “Ítu! é Náátárêtibake-nakoe. ke-qtááyábá nôraq kéono? emá arááq tíkamine iráánô? eqtábámá kéitauna emá Áánûqtuni-nakoe. áítaa í-yátááqá íma wái-nakoe. aokaq-náqá máane.” titana

25 Ítuma áá awáágurena tiráiyē: “páátí mááo! wení arunóbáké yáubaaol!” titana

26 kuti-áágómá min-nákóní aúma kaepú-kaapun uréna wááqa yuréna yáubaraiye.

27 yáubaguraitata waayúkama yáaqa karéta tirááē: “nóinabiyo? wé abarokáqá kuti-áágóqtábámá aamá káwaagena akoqnáá umá timá ámitana kaqtó umá yáubaguraiye. nóin-aainabiyo? aúgenabiyo?” tiréta

28 Ítuqtabama watáá-wataa tíq-tiq urááwana mi-kátáámá páátákáá máqte-Kááririri-marupaqa kóuraiye.

Ítuma taíbaq-karima kátobamayikaiye.

29 urááwana aapinaa-náúpáké yáubarena Tááímoniyaa Áánaruni naaúpaqa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa pékaae.

30 pékaitana Tááímonini ánáakoni anóama karímá kákaitana kokoq yámma kákaitata yemá wení kariyábámá Ítumma ya timá ámíkaawana

31 wemá iréna ayáákaqa yáqtoqma awáuturaitana kokoq yámma érákáitana wemá aáwaqa agamá yímikaiye.

32 karáákáq kúmitana abaúma pékuraitata waayúkama máqte-kari-kakai-kayukama kuti-áágó wái-kayukagaraqa yíwíqmeta Ítunopaqa irááē.

33 iréta naa márûpake máqte-kayukama oqtaráqá áíkutaawana

34 Ítu káqo-kaqo-karima atóbamayikaitata netuqyaa-káyúkátí karímá atóbaguraawana kuti-áágómá netuqyaa-káyúkátí irunóbáké waqtukáitata kuti-áágómá Ítuni áaimma ítíraawana kuti-áágótábá wemá timá yímikaiye: “páátí mááro! waayúkamá ítima-yimero!” titata páátí máqte-ureta aamá ítíraae.

Ítuma Kááriribaqa abarokáqá tiráiyē.

35 ááqibo nokáá-nokaapaqa aaqá itágaraitana Ítuma wenamáa ító-urena yáubarena nunamummá mó titata ááqibo

36 Tááímoni wení aanábó-wáyúkágáráqá wenanaaépaqa wakéta abáá kéeta

37 káoneta tirááē: “máqte-kayukama eqtábámá abáá kéoe.” tewana

38 Ítuma tiráiyē: “káqo-marukaqa kónunatae. abarokáqá maa-kátáá-wátáá keqnáámmá ko timá-yimenune. miráunaboqa kukáune.” téna

39 máqte-Kaariri-marukaqa uréire uréna yetí aapinaa-náúpátáá aapinammá abarokáqá timá yímikena kuti-áágómá waayúkati irunóbáké waqtukáiyé.

Îtuma kárú-yamma atóbamakaiye.

40 ááqibo kárú-naqa Îtunopaqa iréna araayukaqá yó peréna egaa aréna tiráiyé: “é akáinaama tú kégayubi-karima kanaaráq atóbatikanone.” titana

41 Îtuma arummá kéitana ayáamma árúqtuwena ánékukuqa uréna tiráiyé: “tíkáiyé. atóbagaao!” titana

42 páátákáá atóbaguraiye. karímá érákáitana

43 Îtuma akoqnáá umá timá ámikaiye: “kóaa!”

44 waayúkama Ítima-yimiyo! monoq-nákómá ení aúwaratimma ko aráátiyo. érakái-qtataaqa Móteti timá yímikai-qtataaqa awaaméq náámeq-yaqtaqa márû-amiyo! ámínatama waayúkama aónáiyana ení karímá érakáinata itánoe.”

45 titana kóurena kaqtó íurena máqte-kama tíq-tiq umá timá yímikaitana Îtuma naa márûkaqa abarokáqá íma kanaaráq uráimiye. íurena kaqmáapaqa máitata waabámmá máqte-marupake wé máipaqa yó-yo urááe.

2

Îtuma aú aráákagurai-nakoma atóbamakaraiye.

1 pááqya-kagaama púítana Îtuma Káperanabaqa yauweré uráitata waayúkama timá aúgen-augen umátukaapoata ítáraawana naaúpaqa máqe-uraiye.

2 máqe-uraitata taíbaq-wayukama yó-yo éta áíkutaawana naaúpaqa titipáá uráitana máápaq oqtarákáráqá titipáá uráiyé. wáátima áíkutaawana Îtuma watáá-wataa abarokáq timá aapinaammá timá yímitata

3 aú aráákagurai-nakogaraqa kéyeta kaayaqté-kaayaqte-wayukama yaagu yaqméta irááe.

4 iréta waaqókáqá kanaaráqá íma yewata taíbaq-wayukama oqtaráqá mááwana miráinapoata waaqókáqá íma yéta oaráqá óqtakaan-oaraqa yaagu yaqméta utéta óqtakaan-oama Îtuni yanaa yawátáawana kúkutaaraqa aú aráákagurai-nakoma kéwaitata wemmá oaráké kúkutaagaraqa ánnáraqa yuwáka-yuwaka kéowana kukáiyé.

5 kukáitana Îtuma oaráq máa-kayukama káonaitata írunóbáqá ôriq umá tágama itááwana yetí irunóbáqá itaígómá iténa tiráiyé: “ketáaniko, ení kúmiq-yaqtaqa kebó-yáqtáákáráqá paábaq kémaraunana ánataguraiye.” titata

6 ááqibo aapinaa-káyúkámá máeta yúyánánóbáqá itéta

7 maaráuma yúyánámmá ítáraae: “nôraq itana mirá kétéyo? tiráinapoana wemmá Áánûqtun áwîqa táíq umá yamá káraapaiye. paá-wayukama kúmiq-yaqtaaqa timá áminanama íma atóbaginana íma ánataginibo Áánûqtu wenamá kanaaráq timá áminiye.”

8 ítáawana Ítuma yetí yúyánámmá ítárena tiráiyé: “nôraq itaráq keráwáqtí túyánánóbáqá miráuma kéitaaó?

9 ááqibo min-áú-aráákágurái-nákóqtábámá kemá ‘ení kúmiq-yaqtaaqa atóbagiye’ túnana oyaaq kéiyó? ááqibo ‘itó-uma kúkutaagaraqa uréire uwo’ túnanawaq oyaaq kéiyó? nóine tenanawáq mú oyaaq ínáyô?

10 ááqibo ké Waayúka-Araakoma maéq kúmiq-yaqtaaqa marabí kanaaráq atóbamakanaa onata itáiyáqa anón-awaameq umá tiráátenata itánoe.”

11 téna áú aráákagurai-nakoqtabama timá ámikaiye: “ké kétimamune. itóaaó ení kúkutaama aqmé naaópaqa kóaaol!” titana

12 itó éna kúkutaama yáumena páátákáá kóuraitata máqtekoma aónaawana yemmá yáaqa kaitata Áánûqtuni áwîqa múte yaúteta tirááe: “mirái-qtataaqa íaonewaunataae.” téta tirááe.

Ítuma Aríbaemma ááyaraiye.

13 tewana Ítuma nokaayúkóní agínaupaqa móragaraqa kóuraitata waabámmá yewana aapinaammá timá yímikaiye.

14 timá yímiqtuwena uréire kéena móra óqtamma mayái-nákómá káonaitana áwîqa Aríbae. Áápiateni áanikoma kéena opíqtiraqa máqe-uraitana Ítuma ááyaraiye: “tinaaépaqa iyo!” titana Aríbae itó éna wenanaaépaqa kóuraiye.

15 kó éta Aríbaeni naaúpaqa irááwana Ítuma wení iyápó-annagaraqa aáwaqa kénaawata óqtamma mayái-wáyúkámá netuqyaa kúmikaraq-wayu-kagaraqa Ítuni anaaépaqa kégoeta yaímma yaareráqá Ítugaraqa wení iyápó-annagaraqa máqe-uraae.

16 máqe-uraawata apinaa-káyúkámá Pérati-wayukagaraqa káoneta tirááe: “nôraq itaná wemá óqtamma moyá-káyúkágáráqá kúmikaraq-wayukagaraqa aáwaqa kénaiyo?” tewana

17 Ítuma iténa tiráiyé: “karí íwái-kayukama tótaa-nakoqtabama kékikaitana karí-nákómá wenamá tótaa-nakoqtabama kákaiye. ááqibo keqnáámmá kemá kúmiq-yaqtaaqa íwái-kayukama ikááyaune. kúmiq-yaqtaaqa wái-kayukama kááyeqa kéyune.” téna tiráiyé.

aáwaqa íkénai-kanaayatabama

18 ááqibo móra-taoqa Yóáane nommá perái-nákóní iyápó-annae Pérati-wayukati iyápó-annagaraqa aáwaqa íkénai-kanaama

máitata íkénaawata waayúkama Ítunopaqa iréta ítama aónaraae: “Yóáaneni iyápó-annama Pérati-wayukati iyápó-annagaraqa aáwaqa íkénaawata nôraq itata ení iyápó-annama paá kénaao?” tewana

19 Ítuma yauwéqma tiráiyé: “aaramá mayánî-nakoma paá kémainatama wení namuq-wáyúkámá aáwaqa íyaq nanô? Ímiye. kénaae.

20 káqo-taoqa íma máinanama irummá kéitana aáwaqa íkénai-kanaama ínata ínanoe.

21 ááqibo waayúkama aúge-kannaagaraqa naayón-únákáqtógáráqá íma arááqtata kéiyé. yakákuraipaqa arááqtata ínanama móragaraqa yarákínana aammá mú mikáqá yaráqma anómma aurániye.

22 keqnáámmá waayúkama aúgen-uqtekaa-aran-nomma naayón-áúwárátí-ánáápí íma atíme kéiyé. aúgen-uqtekaa-aran-nomma miráuma atíme ínanama nommá naayón-ánáámmá yarákínana atígena káqnáginíye. káqnáginana ánáamma táíq umáginíye. miráipoana aúgen-anaapi aúge-nomma ati íno.” téna tiráiyé.

Tabaatiyábámá

23 ááqibo móra-Tabaatiraqa Ítuma yópáqá uréna wení iyápó-annate kénaeta arammá kéguqtowata

24 Pérati-wayukama tirááé: “aónaao! nôraq itaráq Tabaatiráqá ímira í-yátááríqa kéoo?” tewana

25 Ítu tiráiyé: “íyaq ítáraao? aúbabi Tébitiqtabama agamatámmá íyaq yoráútaao? ááqibo wemá áa kéyainana wení waayúkagaraqa yáa kéyaitana

26 Áánûqtuni naaúpaqa pékena Áánûqtuni yammá naráiyé. Abíaqtara mú mikákáá anó-monoq-naqa máqe-uraitana Tébiti miráuma aammá aúkai-qtamma kénena wení waayúkama yímítata narááé. ááqibo mi-qtámmá monoq-nákómá wenamá kanaaráqá kénaiye.” téna

27-28 Ítu tiráiyé: “Tabaatiráqá aagaí-kánááé aagamá waayúkama áwáqnaa íyábá wáibo waayúkama Tabaatigóní aammá aúmakain-aimma kawáá-íyábá íma wáiyé. miráuma ké Waayúka-Araakoma Tabaatiyábá uyátárai-nakoma máune.” téna tiráiyé.

3

ayáán ayákagurai-nakoma

1 móragaraqa aapinaa-náúpáqá pékaitana móra-nakoma wení ayáamma ayákagitana máqe-uraiye.

² ayákaguraitata waayúkama Ítuqtabama yúramma karáqtuwe máqe-uraawana ááqibo Ítuma Tabaatiráqá ayáámma atóbamakainatama aamá amínétae.

³ Ítuma ayáán ayákagurai-naqa timá ámikaiye: “maabáqá iyo!” téna

⁴ waayúkayabama ítama yimónaraiye: “ááqibo Tabaatiráqá áwâqnaa ínama kanaarárábiyo? táígoni ínama kanaarárábiyo? karímá atóbamakainama kanaarárábiyo? arááq ikamíníma kanaarárábiyo?” titata yemá páátí máeta íma abarokáq umá timá ámikaae.

⁵ ítiraawana Ítuma áyámma kéitana karáqma yimónaima yeráwáqá weganokanoqtábá yirunóbáqtábámá Ítuma arummá kéitana ayáán ayákagurai-naqa timá ámikaiye: “ayáámma arúqtuwaaol!” titana arúqtuwaitana atóbagurena kanaaráqá uráiyé.

⁶ uráitata Péрати-wayukama naaúpake yáubareta páátákáá Érôtini-wayukagaraqa áikuteta Ítumma arááq ikamínô-kataama tíq-tiq urááe.

waabámmá non agínaupaqa máqe-uraae.

⁷ ááqibo Ítuma wení iyápó-annagaraqa Káárirri-nokaayukaqa kéowata waabámmá yetinaaépaqa wakááe.

⁸ Kááriribake Yúriabake Yérútáárebake Iruméabake Yótaanokoma meran-ábápáké Tááyabake Tááíranapake taíbaq-wayukama irááe. máqte-qtataariq Ítuma kéí-qtataaqa itéta yó-yo umá irááe.

⁹ waabámmá taíbaq áíkumaraawana non agínaupaqa titipáá uráitana Ítuma iyápó-annayabama timá yímikaiye: “nópi-kááre yokaa-yokaa umátikaaro.” téna miráinata waabámmá íma wemmá yatamínóe.

¹⁰ netuqyaa-kári-wáyúkámá atóbamayikaraitata máqte kari kéyikai-kayukama kutéta ánekukuqa íneta urááe.

¹¹ ááqibo kuti-áágómá yirunóbáq máeta Ítumma káoneta yáaqa karáipoata marabí wenôpaqa kuméta aabarokáq tirááe: “emá Áánûqtuni áanikoma máane.” tewana

¹² áá yiwáágurena “páátí máárol!” titata wenáiqtabama ítima-yiminewana tiráiyé.

Ítuma wení iyápó-annamma awaaméqá yááyaraiye.

¹³ ááqaanibo wemá anubaqá uténa yaímma-wayuka aúkáapikena wenôpaqa irááe.

¹⁴ tíqtaupake kaayaq-wáyúkámá yááyarena tiráiyé: “tiké mánoe. ké timá tímênaq wataá-wataa aabarokáqá mó-tinoe.

¹⁵ kuti-áágómá waayúkati yirunóbáke kanaaráq waqtuwánóe.” téna minnáyaba yááyaraiye.

16 yááyai-kayukati yíwîqa maaráuma wáíye. Tááímoni aúgen-wiqa ámikena Pítáa téna yaráíye.

17 Yêmitiyaa Yóáne Yébereni áanikoratama yenákámá káqon-wiqa yímikena Póáánêti yaráitana maan-áwíkóní áaimma wíyôn-aagon-araaqa miráuma aráámáómá aúkáiye.

18 Áánaru ááyarena Píripi ááyarena Paatááromiyu ááyarena Mááqtiyu ááyarena Tóamáati ááyarena Yêmiti Áápiateni áanikoma ááyarena Tááqtiate ááyarena Tááímoni kámáániyaba wataá-wataa tin-náqá ááyarena

19 Yúqtaati-Itikáárioti ááyaraitana wemá kutaruríq-í-náqá aúkáiye. yááyarena

20 Ítuma naaópaqa yauweré kóuraiye.

waayúkama Ítuqtabama kêteta “webó-áágómá máíye” tirááe.

kóuraitata waabámmá móragaraqa áikutaawanaboana Ítuma iyápó-annagaraqa aáwaqa kanaarác ínaraamiye.

21 ínaraawata Ítuni noganéq-wáyúkámá itéta tirááe: “wemá aúñ-ááímmá kéíye.” téta iréta áwîqme ínéta irááe.

22 Yérútáárebake aapinaa-káyúkámá tirááe: “wení aúñobaqa webó-áágómá Tááqtaani aágoma máíye.” tirááwata tébakaqa tirááe: “kuti-áágóní aboágaráqá wemá maqné-kútí-áágómá kéwaqtuwaiye.” tewata

23 Ítuma waayúkama yááyarena tiráíye: “náaraq umá webó-wámá wenamáárîq kanaarác kéwaqtuwaiyo?”

24 ááqibo móra-marukoma yáíkaaqa umáqtuwainata tébákáq-tebakaq ááíqa íyana mi-márúkóní waayúkama paá íma mánibo ánataginoe.

25 miráuma ááqibo keqnáámmá waayúka-annama yáíkaaqa umáqtuwainata tébákáqá-tebakaq ááíqa íyana min-ánnámá paá íma mánobo ánataginoe.

26 keqnáámmá Tááqtaama wenamáárîq kéwaqtuwena wegárác íma paá maéna aráác-auma aurániye.

27 waayúkama imaamu-nákóní naaúpaqa wení oótamma moyámmá mayánéna íma kanaarác perániye. áqnáabaqa naakóní aboámá yáqtoqma ánnáma ámîqtuwena moyámmá kanaarác mayániye.

28 áraimma kêtima-timune. taákaqa máráro! máqtemma kúmiq-yataakoma máqtemma kebó-yátáákómá máqten-awiqá yamá aráápain-aimma paábaq maráinana atóbaginiye.

29 ááqibo waayúkama Áánûqtuni Aokaq-Áágótábámá áwîqa yamá aráápainanama kí-kumiq-yaqtaaqá paábaq ímarainana íma atóbaginibo paá wániye. min-nákóní negígómá paá wáinana máqte-kanaama aákaq yoqmá aónaniye.” téna tiráíye.

30 ááqibo weqtábámá “kuti-áágómá arunóbáqá wáíye” aapinaa-káyúkámá tiráápoana Ítuma mi-wáéqma-ítái-áípi tiráíye.

Ítuni anóama ábâkoutaagaraqa

31 anóama ábâkoutaagaraqa iréta naa mátûpaqa máeta wemmá ááyaraae.

32 yááyaawata waayúkama yaayorupamá wenaúkápáqá maraq máeta timá ámikaae: “enanóama ábâkoutaagaraqa máápaq máeta kááyaae.” tewana

33 Ítuma tiráíye: “ketinó náawabiyo? ketíbâkoutaa náayubiyo?” téna

34 maraq máe-kayukama karáqma káyimonena tiráíye: “aónaaro! ketinóma ketíbâkoutaagaraqa maa mááe. ááqibo

35 Áánûqtuni kaqtó kéina-nakoma wé ketíbâqa ketímanaqa ketinóma miyé.” téna tiráíye.

4

ayummá ubín-nákóní waéqma itái-áímmá

1 aapinaammá non agínaupaqa móragaraqa timá yímitata ôriq umá aaraukáqá yorupamá áikutaawana wemá nópi-káárébi nópi ko máitata waayúkama yorupamá agínaupaqa maraq máqe-uraae.

2 ááqibo Ítuma wení iyápó-annama netuqyaa-kátáámá timá yímikáíye. waéqma itái-áímmá taíganimma timá yímikena wení aapinaapí tiráíye:

3 “ítáaro! móra-nakoma ubín-nákómá ayummá iyaabítaaqa ínínapoana kóurena

4 ayummá iyaabítaaqa itana tébakaq-ayumma aapi kuqturáitata numagómá yama narááe.

5 yaímma-ayumma óqta-marabi kuqturáitana pááqya-marama wáitanaboana páátákáá utáitana

6 ááqibo ánûqa íma wáitana aabaúma utáitana aayákaguraiye.

7 yaímma-ayumma námagaraan aúkaapi kuqturáitana námama ôriq uráitana karaan aúkáapi titipáá umá wáenaboana ayummá aayákaguraitana arammá íma itáíye.

8 tébakaq-ayumma íraqô-mararaqa kuqturáitana arammá ôriq umá itáíye.” téna tiráíye:

9 “ááqibo aáqa wái-nakoma itáíno!”

nôraq umábi waéqma itaígómá

10 ááqibo wemá iyápó-annagaraqa yaímma-wayukagaraqa paá máeta Ítumma wení iyápó-annama waéqma itái-áíqtábá ítama aónaraae. ítama aónaawana tiráíye:

11 “keráwáqá kenamáa Áánûqtuni márûqtabama waéqma itái-áípi itánéqa itánóe. ááqibo tébakaq-wayukama paá-waayukama íma arútama itánóe. waéqma itái-áípi íma kéitaawana

12 Áánûqtu yeqtábá mirá-tiraiye:
 ‘yemá yúrapike káonetamanibo yirunapó íkáonaae.
 aónáiq-aonaiq kéeta íaonanoe.
 itáiq-itaiq kéeta íma itánóe.
 ááqibo yaákake íma itétama yirukógaráqá íma itáiyana íyakoma
 íma táganiye.
 itaiyakakaatati kúmiq-yataapikema kebó-yátáápikekáráqá
 waeráné oné.
 waekáiyakakaatati yeti kúmiq-yataaqa kebó-yátáákáráqá paábaq
 maréq atóbamayikanaa únnae.’ ”
 téna tiráiyé.

Ítuma ayummá ubín-nákóní aúpáq-wátáágón áaimma timá yímikaiye.

13 yemmá Ítuma ítama aónaraiye: “wágáábaq tiráuna waéqma itái-áímmá íyaq kéitaao? ááqibo íma itéqa náaraq umáwaq máqtemma waéqma itái-áímmá itánô? íma itéqa íma itánóe.” téna tiráiyé: “maami waéqma itái-áíkkóní áaimma miráuma wáiyé.

14 ayummá ubín-nákómá Áánûqtuni wátáama ayukáá iyaabítaa kéiyé.

15 kéitana aakáá-káyúkámá Áánûqtuni wátáama kéitaawana ááqibo webó-wámá Tááqtaama numagóráá páátákáá yirunóbáké Áánûqtuni wátáama moyámmá kémayaiye.

16 ááqibo óqta-mararaa-kayukama Áánûqtuni wátáama itéta yirukaké yáqtoqma yimuqá maréta kéitaae.

17 kéiteta ááqibo kogonaagó umá máqe-ureta uwáyu matéta pááqya-kanaama kéyaqtoraawata waayúkama Áánûqtuni wátáayaba yíkamowatama páátákáá Áánûqtuni wátáayabama yíbô kégaitata yinaaemma kéumayikaae.

18 tébakaq-wayukama náma-mararaa máeta Áánûqtuni wátáama kéiteta

19 ááqibo yópáq-yátááqtábámá maqné-yátááqtábámá yúyánámmá kéitaapoata óqtaamma oótakaraqa keyikaipoata kéqokeq-yaqtaaqa keyikaipoata yirunóbáqá titipáá kéitana Áánûqtuni wátáama kááyakaitana arammá yirukaqá íma itáiyé.

20 ááqibo káqo-kayukama íráqô-mararaa mááwana Áánûqtuni wátáama kéitaawana yirukaké yáqtokaawana íráqôn-aramma yirukaqá ôriq umá itáiyé.” téna tiráiyé.

iramá kúraqma táganiye.

21 móra-nakoma iramá kúraqma aúpáqá kémaraiyo? ímiye. abarokáqá kémaraitana kégaiye.

22 keqñáámmá máqtemma aúpáqá wái-qtataaqa abarokáqá aurániye. máqtemma kumayupí wái-qtataakaq ómmá kamá yupayo ínata aónanoe.

23 aáqqa wáina-nakoma itáino!" téna tiráiyé:

24 "máqtemma itaígómá arupú umá itáaro! náaraq umá-yataarabi améqa mimórá-yátááqá mayánóe. mú mikákáa umá mayánóe.

25 ááqibo móra-nakoma taíbaq-yataaqa wáinanama keqñáámmá taíbaqa mayániye. ááqibo móra-nakoma íma wáinanama ímaya inana wení kéqoqeq-yataaqa káqo-wama mayániye." téna tiráiyé.

kéitorain-ayukoni waéqma itái-áímmá

26 Ítu óq-aimma tiráiyé: "Áánûqtuma kawáá kái-maruqa nóikaa-maruqa wáiyó? maaráuma wáiyé. ááqibo móra-nakoma ayummá yópáqá iyaabítaaqa uréna ayúkóní óq-mayaima íkemayaiye.

27 nokáámma waguréna wágááma itó-uma uréire kéena ayummá paá kéitorena anómma kéumitana maan-nákómá íma ítaraiye. náaraq umá pááq kéiyó?

28 maragómá wenamáárîq áwáqnaa itana karaa-qtatááqá kéitorena arammá kéiyena émma áqñáabaqa árûma kéutena anaaékaqa anómma aurániye. áqñáabaqa pááqyamma kéutena mú mikáq kéuyena anómma múkáurena arámma kéiyaiye.

29 naí-kánáámá arammá ábuma kamágítana kégaraiye." téna tiráiyé.

pááqyan-ayukoni waéqma itái-áímmá

30 óq-aimma tiráiyé: "Áánûqtuma kawáá kái-maruqa nóikaa-maruqa wáiyó? minnáyaba waéqma itái-áímmá nóine ténúnô?

31 maará kéiyé. pááqyan-ayumma marabí ukáitana

32 anaaékaqa anómma yaaráá umá itoráinata anón-amama yáinata numamá iréta ánáamma amaraqá kéoe. Áánûqtuma kawáá kái-maruqa miráráá kéena wenópaqa mirá kéiyé."

33 téna wemá abarokáq timá yímikena maami waéqma itái-áímmá taíbaqa timá yímikaitata ááqibo waayúkama itáawanama wemá timá yímikaiye.

34 ááqibo paá waéqma itái-áípi timá yímikena ááqibo káqoyu yiyuwéna wení iyápó-annagaraqa máápaq-urena waéqma itái-áíkoní áaimma abarokáq timá yímikaiye.

Ítuma timá ámitana uwáágoma ánataraiye.

35 aabaúmá karáákáq kúmitana Ítuma tiráiyé: "meran-ábápáq-ágínáúpáqá kó-onataae!" titata

36 yaayorupamá paá máqe-uraawata waabáqtábá naaúpaqa kóoro timátuweta iyápó-annagaraq Ítugaraqa nópi-káárébi

péketa wekáráq awîqmeta kóuraae. káqomma óq-nopi-kaarema yeráwáqtê urááe. kégowana

³⁷ yaugikómá anón-uwaama kényoraitana karááqtoqa ôriq umá kéitana káärenobaqa nokómá ôriq umá ya kéogiraitana ááqibo

³⁸ Ítuma nópí-kárégóní ayárepaqa kunúraqa aú waguráitata awáutureta tirááe: “tiráátinako, képuyunataama arummá íyaq kéiyó?” tewana

³⁹ itó-urena nokóqtábámá tiráiyé: “paá mááo!” titana uwáágoma ánatagena paá yaákare wáqe-uráiyé. wáqe-uráitana

⁴⁰ Ítuma tiráiyé: “nôraq itanáq táaqa karáiyó? nôraq itaráq tirunóbáqá íkéitao? íyaq tágaguráiyó?” titana

⁴¹ yáaqa paá kégaitata tirááe: “maan-nákómá náawabiyo? wemá timá yímikaitata uwáágoma nokógáráq kaqtó urááye.” téta tirááe.

5

Ítuma kuti-áágómmá waqtukéna waagómmá atóbamakaraiye.

¹ nokaayúkóní meran-ábápáq-ágínáúpáqá iréta Kerátínêti-marukaqa irááe.

² irááwana Ítuma nópí-káárébké yáubaraitana móra-nakoma máátíq-máatiq-murianobake yáubarena min-nákómá kuti-áágógáráqá máqe-urena álboqnaaboqa uréna

³ máátíq-máatipaqa kéwaitata waayúkama kanaaráqá ánnáma íkégutomiye.

⁴ ááqibo waayúkama akoqnáá-annagaraqa kútówana wemá paá yarákéna máqten-annama wemá akoqnáá mú mikákáámmá máqe-urena máqte-kayukama wemá imaamumá mú mikákáámmá máqe-uráitata waayúkama wemmá íma kanaaráqá yáqtoqma áyabaa kéomiye.

⁵ wágááraqa nokáákaraqa wemá anubaqá muríanóbáqá uréire kéena wááqa kéyena óqtanapo wenamáárîq kégaraiye.

⁶ ááqibo wemá ayáqtaákake Ítumma káonena kabe-kabe umá uréna araayukaqá yó peréna

⁷ akoqnáá-aagaraqa tiráiyé: “Ítuo, emá Áánûqtuni áanikoma máane. Áánûqtu wemá mú mikákáá utái-manikoma máiyé. kemmá nôna umátikainono? ketí anónnáma ítimiyo! Ítikamuwo!”

⁸ miráuma kéitana Ítuma tiráiyé: “kuti-áágô, wenaúnobake yáubao!

⁹ enáwîqa náawabiyo?” titana “netuqyaa máunaboataa ketíwîqa Waabámáunatae.” téna

¹⁰ tiráiyé: “maakáqá mánataa máunatae. káqo-marabaqa kóiyaba íkétikaitaae ítaa tímátikao!” titana

¹¹ taíbaq-poma anuraqá kénaawana

12 wemá tiráiyē: “timá tíminataa mi-pógóní íyaqnobaqa pékonunatae.” titana

13 Ítuma tiráiyē: “pékoró!” titata yáubareta pógóni íyaqnobaqa pékaawata máqte-pogoma tiyáápa-wayuka áiyayaa-poma (2,000-poma) aítabaqa péketa nopí péketa pukurááe. pukurááwata

14 pórawaqti yiyoámá kaba-kabe umá kóureta máqte-kayukama timá yímikaawata waayúkama aón irááe.

15 Ítunopaqa irááwana kuti-áágómá naayóbáqá wepí máqe-urái-nakoma unáákáqtógaraqa maraq máqe-uraitana aákoma kanaaráqá uráitata káonaawana yemá yáaqa kégaiye.

16 ko aónatuweta ye-káyúkámá kuti-áágógáráq-nákóqtábámá pógóqtabama timá yímikaawata

17 Ítumma timá ámikaae: “ketáái timáápake kóaa!” tewana

18 Ítuma nópí-káarébí kéberaitata kuti-áágógáráq máqe-urái-nakoma tiráiyē: “etê kóonaare.” titana

19 Ítu tiráiyē: “ímiye. enamáápaqa ení waayúkagaraqa yauweré kóaa! uyátárai-nakoma emmá umákai-qtataqtaba timá yímiyo! wemá íráqôniq umákaitaba timá yímiyo!” titana

20 kóurena tiyááka-naa-marupaqa uréire uréna Ítu nôrabi umákaiqtabama timá yímikaitana máqtemma ítaraawana yáaqa karáiyē.

pukuráin-inaaruma awáutumakarena aaragóní naae-kárimá atóbamakaraiye.

21 ááqibo Ítuma móragaraqa meran-ábápáq-ágínáúpáqá iráitata waayúkama yaayorupamá nokaayúkóní agínaupaqa wenôpaqa áíkutaae.

22 áíkutaawana móra-nakoma Yááirati aapinaan-nááópáké anó-naqa iréna Ítumma káonenama arupi yauwaguréna

23 tiráiyē: “ketiyáámûkoma képukiye. emá ayáánapo ánêkukuqa inanamá érákainana atóbena paá mániye. miráuma yínónô?” titana

24 wegáráqá kóuraiye. waayúkama ôriq umá yayorupamá wenanaaépaqa wakéta wekáqá áíkutaawana

25 móra-inikoma naegárimá títaupake kaayaq-káritímáátíráqá ákaraitana

26 netuqyaa-tótáá-wáyúkámá óqtamma áwáqnaa iyábá yímimanibo karímá íma érákaitana paá mayáíq-mayaiq umá kémayaitanaboana wení óqtamma ánataguraiye.

27 ááqibo wemá Ítuqtabama ítarena yaayoruparáa-kayukagaraqa ya máena aúyánánóbáqá ítaraiye:

28 “Ítuni unáákáqtómma ánêkukuqa onanamá ketí karímá étikaniye.” téna wení unáákáqtómma ánêkukuqa uráitana

29 naaegómá páátákáá káqnáguraitana wenaúnobaqa wení karímá atóbaguraiye téna ítaraiye.

30 Ítuni imaamugómá kóuraitana ítarena tiráiyē: “náawa keti unáákáqtôraqa ánêkukuqa uráiyō?” titata

31 wení iyápó-anna-wayukama tirááē: “yaayorupamá áíkutaawa yimónarema nôraq itaa tirááno? ‘náawa ánêkukuqa uráiyō?’ ” tewana

32 Ítuma paá abáá-urena ánêkukuq-nakoma aónane ínana

33 aaragómá karímá atóbamakaraitana ítáimma karáitana aqtete kéena aúbáq arupi yauwaguréna máqte-qtáqtaaqá Ítumma timá ámikaitana Ítu tiráiyē:

34 “ketiyáámûko, ení áyaqa timí-yátáákómá arunóbáqá ítaraanaboana ení karímá érakaraiye. kanaaráqá kóaa! ení karímá ánatagiye.”

35 kêtitata waayúkama Yááíratini naaópake iréta timá ámikaaē: “enayáámûkoma pukuráiyē. aúba-naqtaba ibáqyuwaaō téq timá ámiyo.” tewana

36 Ítuma yetí watáama ibáqyukena tiráiyē: “áaqa ígáino! áyako tágagino! arummá amíno!”

37 téna tébakaq-wayukayabama tiráiyē: “máaro! tinaaépaqa íma yeró!” titata Pítaa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa wenanaaépaqa kóuraae.

38 kóureta aapinaa-nááópake anó-nakoni naaópapa irááwata waayúkama wááqa kéowana aónaraitata anókaqa ibiqá kéyaraae.

39 naaúpaqa pékena tiráiyē: “nôraq owata wááqa kéyoo? nôraq owata ibiqá yaráánabiyo? iyápóma íma pukuréna paá aú waguráiyē.” titata

40 waayúkama kaaqaari kéténe téta wíraama urááwana tiráiyē: “máápaqa yáubaaro!” téna iyápógoni aboágaráqá anóagaraqa Pítaagaraqa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa inaarúgómá wayákáa uréta

41 wení ayáákaqa yáqtokena tiráiyē: “tarítá kúmi!” maa-kátáágóni áaimma miráuma kétéiyē: “inaarúgô, ké kêtupo itóaa!”

42 titana itó-urena uréire uráiyē. anómma aúkurainaboana (12-karitimaatima) uréire uráitata waayúkama páátákáá yáaqa ôriq umá karáitata

43 Ítu akoqnáá umá tiráiyē: “waayúkama ítima-yimero.” téna timá yímikaiyē: “maan-ínáárúmá aáwaaqá amiyo!” téna tiráiyē.

6

Náátárêtibaqa waayúkama Ítuqtabama yinaaéma umákaraaē.

1 mikáké kóurena wenamáápaqa iráitata wení iyápó-annae wenanaaé wakááē.

2 ááqibo Tabaatiráqá aapinaan-náúpáqá wemá aapinaammá kêtima-yimitata netuqyaa-káyúkámá ítáawana

yáaqa kaitata tirááe: “maan-nákómá náakakenaq maan-áápínáammá matáiyó? nóikaan-itaigoma ámitanaq matáiyó? náaraq umáwaq anón-awaameqa wenayáanapo kémaiyaiyo?

³ wemá káámûqtaa-naqiye. Máriaani ánikoe. wenábâkon áwîqa Yêmiti Yóteti Yúqtaati Tááimonigaraq wáiyé. wenáukoyaama ketáágáráqá kémaae.” téta weqtábámá áá awááguraawana

⁴ Ítuma tiráiyé: “Áánûqtuni wataá-wataa-nakon áwîqa máqte-mapáqa anómma uwíniye. ááqibo wenamáápaqa wení wáátigogaraqa wenánnágáráq kíkáqa anómma íma kéuwiye.”

⁵ téna mikáqá wemá anón-awaameqa kanaaráqá íma maténa ááqibo pááqya-kari-wayukama ánêkukena yetí karímá atóbamayikaiye.

⁶ ááqibo waayúkati yíyako íma tágaguraawana yeráwáqá irummá íma ítáraapoana Ítuma karáitaiye.

Ítuma wení iyápo-anna-wayukama timáyíkáitata kóuraae.

anaaékaq káqo-kaqo-marupaqa aapinaammá ko kétima-yimiye.

⁷ wení iyápo-annama títaupake kaayaqá yááyaraitata kaaya-kaaya umá kówana timáyíkaraiye. kuti-áágómmá kanaaráqá waqtuwaígáae téna imaamumá yímikena

⁸ tiráiyé: “koéqa taíbaq ímáýáaro! paá yáumma mamé kóoro! kamááma unáámmá óqtamma íma mayépa paá kóoro!

⁹ maqné-áítáúq-ánáámá kanaaráq éra ááqibo kímora kúberai-unaakoqtoma kúberaaro!” téna

¹⁰ timá yímikaiye: “móra-naupaqa peréqa mi-márúkáqá maéq mi-nááúpáqá wáero.

¹¹ ááqibo móra-marukaqa waayúkama íma agoyáá umátiketa keráwáqtí wátáama íma itétama mi-márágóní kaitôgomma títaupike ayúmoro. ayúqtuwaiyanama yetí negi-yáqtááqá paá wániye.”

¹² titata kóureta abarokáqá tirááe: “waayúkao, keráwáqtí kebó-yátáápike waerááro!” téta

¹³ taíbaq-kuti-aagoma waqtukéta netuqyaa-kárí-wáyúkama matawékaraqa péketa atóbamayikaraae.

Yóáane nommá perai-nákómá náarabi umá pukáimiye.

¹⁴ maannááyaba Éróti anómma yabíkái-nakoma ítaraiye. Ítuni áwîqa anómma utáitana ítaraiye. yaímma-wayukama tirááe: “Yóáane nommá perai-nákómá pukuráipike itó-urena imaa-mugárágá kéiyé.” tewata

¹⁵ yaímma-wayukama tirááe: “Íráiyamiye.” tewata tébakaqa tirááe: “naayó-kátáá-wátáá-nákáánákómá wemá wataá-wataa-naqa máiyé.” tewana

16 Êrôti ítarena tiráiyē: “Yóáanema kemá aqnómmá arákáunana wemá keqnaámmá itó-uraiye.”

17 téna aáqa ítarena aanibo wemá wení waayúkama Yóáaneqtabama naayóbáqá timáyímkaitata uréta Yóáanemma yáqtoqma kaarabútibi ánnáma kútaane. miráipoana Yóáane kaarabúti matáiyē. Êrôtini ábâkoma Píripini ánâkoma Erótiati Êrôti yabitimá moyámmá matáitana minnáyaba

18 Yóáane naayóbáqá tiráiyē: “enábâkoni ánâkoma yabitimá mayáanabo! ímayaa!”

19 miráipoana Erótiatini áyámma itana Yóáanema ikámma puínéna kéiyē. ááqibo íma kanaaráqá ikamíniye.

20 Êrôti Yóáaneqtabama áaqa kégaitana Yóáaneni kateko-ááitábámá ítaraitana aokaq-naré téna ítaraipoana Êrôti kawáá umákaraiye. Yóáaneni watáa ítaraimma áaqa kégaitana amukaráq maqmá kéitaiye.

21 mi táoqa Êrôti wení marákárai-kanaayaqa óniqa kauténa wení maqné-wáyúkáyábámá mú mikáq anó-kayukayabama Kááriribake anó-kayukayabama kaumá yímkaitana

22 Erótiatini ayáámûkoma imá yamáyíkaitana Êrôti amuqá marakéna tiráiyē:

23 “emá akáinaama ítama timónaao! ítama timónenaqa aménúne. kemá yabíkáuna-yataaqtaba tínaqa aúkáapike aráqma mórabaq aménúne.” téna tiráiyē: “máqtemma ítama timónenai-yataaqa aménúne.” titana

24 wemá yáubarena anóama ítama aónaraiye: “nóiqtabawaq timiyó ténúnô?” titana anóama yauwéqma tiráiyē: “Yóáane nommá perai-nákóni aqnóné.” titana

25 ayáámûkoma páátákáá kóéna Êrôti máipaqa iréna ítama aónena tiráiyē: “Yóáane nommá perai-nákóni aqnómmá táápepi timíyábá kétikaiye.” titana

26 Êrôti arummá ôriq umá kéitana ááqibo namuq-wáyúkátí yúbáq wenáama tiráinapoana íma kaaqaarí téna

27 páátákáá wení kawáá-náqá timá ámkaiye: “aqnómmá ko mamé iyol!” téna timákáitana kóurena kaarabútibike aqnómmá ko aráqmena

28 táápepi mamé iréna inaarúgómmá má ámkaitana inaarúgómmá anóamma ámkaiye.

29 miráitata Yóáaneni iyápó-annama ítátuweta iréta arááq-auma ya matéta máátiq-máátiq-muriapi mó-uqtamakaraae. miráuma Êrôti aákaqa makéna Ítuqtabama tiráiyē: “Yóáane pukáipike itó-uraiye.” téna tiráiyē.

Ítuma taíbaq-wayukama aáwaqa yímitata narááe.

30 Ítuni iyápó-annama wenôpaqa yauweréta máqteniq aráátababi máqten-aimma timá yímikaataba timá ámikaae.

31 ááqibo taíbaq-wayukama keyewata Ítuma wení iyápó-annagaraqa aáwaqa íma kanaaraq naráámiye. íma narááwana Ítuma iyápó-annama timá yímikaiye: “kenamáataa káqoapaqa ayáqtáákaqa ónúnatae. keráwáqá aagaq-naagáq téq mikáq aagaínoe.” titata

32 nópí-káárébi yenamáa Ítugaraq kaqmáápaqa kóuraae.

33 ááqibo kéowata taíbaq-wayukama yimónareta yeqtábámá itareta máqte-marupake marabí yó-yo umá yetí áqnáabaqa kaqmáápaqa irááe.

34 Ítuma nópí-káárébké marabí kukénama netuqyaa-wáábámmá keyimonena arummá umayíkaraiye. yetí yabí-í-náqá íma máitata tipí-típiraa umá mááwana miráuma yimónarena netuqyaan-áápínáámmá kétima-yimiye.

35 aaqá ékitata wení iyápó-annama iréta tirááe: “aaqá kéekibo kaqmáápapoana

36 emá timá yíminata kó éta aáwaqa naa márûpake ko meyámmá máyáaro.” téta tewana

37 Ítu tiráiyee: “keráwáqá aáwaqa yímero!” titata yemá ítama aónaraae: “nóinapi aáwaqa meyámmá mayánúnataabiyo? kaayaq-tiyááká-wáyúká aiyayaan-oqtakoma (200-kína) íumaataraiye.” tewana

38 Ítuma tiráiyee: “yammá nôraq umá wáiyoo? ko aónaaro!” titata aónatuweta timá ámikaae: “morá-tiyaapaq-yamma kaayaq-nóyáákáráqá wááe.”

39 tewana Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “máqte-kayukama áápêpaakaqa maraq máero téra timá yímero!” titata

40 araamá máqe-uraae. yaímma-wayukama tiyááka-wayuka áiyayaakaraqa (100) maraq mááwata yaímma-wayukama kaayaq-áiyáyáákáráqá tiyáákagaraqa (50) máqe-uraae.

41 mááwana Ítuma móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákáráqá maténa wíyôkaqa karáqma káonena amuqá makéna nunamupí “tíkaiye” tiráiyee. tiréna yammá kíqtíraaq umá wení iyápó-annama yímikaitata yemá waayúkama yímikaae. kéqnáámmá kaayaq-nóyáákáqá yáíkaaq umá yímikaiye.

42 yakaráq noyáákaraq yímikaitata máqte-kayukama nátuweta yímûqa yaitata

43 wení iyápó-annama yuqáan-aqto-atoma aíquma aíqturaawata títaupake kaayaq-únámmá ógiqma aíqturaae.

44 yagaroqtamá naa-káyúkámá títaupake kaayaq-wáyúkámá naikamá tiyááka áiyayaa-kayukama narááe (5,000).

Ítuma non ánanaakaqa náuraiye.

45 natúwáawana Ítuma páátákáá wení iyápó-annama timá yímikaiye: “nópi-káárebí Beqtáirapaqa meran-ábápáq-ágínáúpáqá áqnáabaqa kóoro! kemá anaaékaqa yénúne.” téna waabá-káyúkámá timá yímikaiye: “kóoro!” téna tiráiyé.

46 timátuwena anuraqá nunamummá mú tiráiyé.

47 enáinobaqa iyápó-anna-wayukama nópi-káárebí nokaayúkóni aúkáapimma mááwana Ítuma wenamá iyuwéna marabí máqe-uraiye.

48 uwáágoma ôriq umá kéyoraitata wení iyápó-annama nópi-káárebí íma kanaaráq kéowana Ítuma yimónarena nokáá-nokaamma non ánanaakaqa yeqtôpaqa kéyena yátamakitata káonaawana

49-50 yáaqa kégaitata ikatíqa kéeta yúyánánóbáqá “waátáe!” tirááe. yurááwana Ítuma páátákáá tiráiyé: “ké kéyune. táaqa ígáino!” téna

51 nópi-káárebí yetê pékaitana uwáágoma yoqmá ánataguraiye. iyápó-annama yáaqa ôriq umákaitata yúyánákó taitawaa kéiyé.

52 yakaq awaaméqá in-ááímmá íkéitaawana yetí yáakoma um-mamá ôriq uráiyé.

Ítuma Kénnetáaretibaqa karímá atóbamayikaraiye.

53 nokaayúkóni meran-ábápáq-ágínáúpáqá iréta mararáqá Kénnetáaretibaqa yáa amakéta nópi-kááremá ánnáraqa kútaae.

54 nópi-káárebíké yáubaraawata waayúkama páátákáá Ítumma káoneta ítaraae.

55 ítareta máqte-marukaqa uréta karí-wáyúkámá kúkutaaraqa maréta maméta Ítu máipaqa irááe.

56 máqte-mapaqa Ítuma uréire uráipaqa naa-márûkaqa yópáqá máqtepaqa waayúkama yetí karí-wáyúkámá meyámma kémayai-marukaqa mamé iréta egaa aéta tirááe: “ayúwénata ení wáqtôraqa karí-wáyúkámá ánekuyoro!” tewata máqtemma ánêkuywana yetí karímá éqyíkaitata atóbaguraae.

7

aítaubikoni aapinaammá

1 Péрати-wayukama yaímma aamá aúmakaan-aimma ítaraa-kayukagaraq Yérútáárebake iréta Ítunopaqa áikutaae.

2 yaímma Ítuni iyápó-annama iyáámma íma tete éta aáwaqa kénaawata yimónaraae.

3 ááqibo Péрати-wayukagaraqa máqtemma Ítíráaeo-wayukagaraqa yetí yítaubikoma timáyímikaawata iyáámma íma kateko umá tete étama aáwaqa ínawaomiye.

4 keqnaámmá aáwaqa meyámmá matéta íma tete étama ínewaomiye. yítaubikoma taíbaq aammá aúkai-kataama yímikaawata yemá mirá kéoe. táápeqa tete iyábá nawimmá tete iyábá taawemá tete iyábá kéqokeq-yaqtaaqqa tete iyábá miráuma tete kéoe.

5 miráitata Pérati-wayukama aamá aúmatan-aimma yirááti-kayukagaraqa Ítumma ítama aónaraae: “nôraq itata ení iyápó-annama ketáái-títaubikoni aamá íkeiteta iyáá-paigaraqa kénaao?” tewana Ítu yauwéqma tiráiyé:

6 “Áítáíya keráwáqtábámá áraimma tiráitaq kaaqaari-wáyúkámá mááe. naayóbáqá wemá miráuma agatáiyé.

Áánûqtu kétiye.

‘maa-káyúkámá paá yóyaukake tíwîqa múte kéyauyoe.

yetí yirummá ketôpaqa íma kémaraae.

7 aamá aúmatan-aimma waayúkama ye túyánápiké kétiraatewaq yeráwáqá Áánûqtuni aamá aúmatan-aikaa kéitaae. miráipoana ketíwîqa múte yawíyawaigoma yíwáqnaa kanaaráq íniye.”

téna agatáitata

8 Ítuma tiráiyé: “keráwáqá Áánûqtuni aammá aúkai-qtataaqqa keráwáqtí tinaaépaqa yuwéq wáátigoni maníqá paá yáqtoqme kéoe.” téna tiráiyé:

9 “keráwáqtí maníkóní watáama yáqtoqme kéeta Áánûqtuni watáama yuwéta íkeitaae.

10 naayóbáqá Móteti tiráiyé. ‘enabommá enanókaraqa kaayoné umá yíwîqa múte yauyuwo! kaqtó umá yabíqyikaaol! ááqibo móra-nakoma wenaboqtábámá wenanóqtabama táí-aimma tíanama arááqa ikamínana puíniye.’ tiráitaq

11 ááqibo keráwáqá kétee. ‘móra-nakoma wenaboqtábábi wenanóqtabama timá-yimena ‘kemá íma kanaaráq timénúne. timúna-yataaqqa tíwaqnaa-yaqtaaqqa kóbaanie. Íbaru-aipi kóbaani wenáaimma mirá wáiyé Áánûqtunnae.’ mirá ténama

12 aboámmá íma yíwáqnaa íniye.

13 keráwáqá Áánûqtuni watáama kéyuweq keráwáqtí aamá aúmakaan-aikaraq kéyuwaae. maami wái-qtátáárîqa taíbaqa kéoe.” téna tiráiyé.

waayúkama táíq umá aamá kárate-qtataaqqa

14 Ítuma waabámmá wenôpaqa yááyarena timá yímikena tiráiyé: “ítáaro!

15 máqte-qtataaqqa arunóbáqá koínama íma kanaaráq táíq éna ááqibo arunóbáké yáubatuwena yáwína-yataakoma minnáma táíq kéiyé.

16 taáqa wáinaaqqa ítáaro!” tiréna

17 waabá-káyúkáyôpake kóurena naaúpaqa pékaitata wení iyápó-annama ítama aónaraae: “maa-kátáágón áaimma nóinabiyo?” tewana yauwéqma tiráiyē:

18 “tébakaq íma ítane umá íyaq keráwáqá ítaraao?”

19 ááqibo máqtemma kégumibo paá áyapi kégumena miráipoana ayábopike kényutugiye.” miráuma Ítuma tiráiyē: “máqtemma nai-yáqtááqá kanaaráq nánōe.”

20 móragaraqa tiráiyē: “arunóbáké yáubagurai-qtataaqa waayúkama táíq umá kényiraatiye.

21 aúpáq arunóbáké táí-auyanamma iténa kebó-yátáákáriq kéena moyámmá kémayena waayúkama kéikamena

22 aaramá moyámmá yabitimmá kémayena aúrananna káena taíbaq-kumiq-yaqtaaqqa wáitana kaaqaari kéténa negígómá kéena kéwakarena áwîqa yama aráápena táí-weganokanoqa kéen

23 maami-kútí-yátáákómá waayúkagoni arunóbáké kéyaubena waayúkama táíq umá káraatiye.” téna tiráiyē.

aaragóni arupi itaígómá

24 Ítuma kóurena Tááya-marukaqa iréna móra-naupaqa pékena wemá máitata yemá aónaiyaba íkákaiye. ááqibo aúpáqá íma kanaaráq máqe-uraiye.

25 móra-inikoni ayáámûkoma kuti-áágógáráqá máitana min anóama Ítuqtabama ítarena páátákáá wenôpaqa iréna Ítuni aítaupi aípaq aguráiyē.

26 min-íníkmá íma naaóq-inimibo wemá Pinítia Tírîabake iréna mibáqá wenanóama marákáraitana mibáké iréna Ítuqtabama egaa aráiyē: “ketiyáámûkoni arupiké kuti-áágómá waqtuwaa!” titana Ítuma tiráiyē:

27 “ááqibo áqnáabaqa naaópaq-iyapogotaa aáwaqa yímiketae. iyápógoni aáwaqa mamá iyákmá amíyábá minnáma íma íráqô-qtataaquiye.” téna tiráiyē min-íníkmá tiráiyē:

28 “téna. ááqibo iyán áráaqa yaare-aménáápáqá maéta iyápógoni aáwaqa araaqtáma ábûpuma kénaae.” titana

29 Ítuma tiráiyē: “kateko-áímmá tiráánaboana kuti-áágómá enayáámûkoni arupiké yáubagina ení naaópaqa kóaa!” titana

30 wení naaópaqa kóurena ayáámûkoma aónaraitana wemá wai-yááréráqá kanaaráq máitana kuti-áágómá arupiké yáubama ánatama kóuraiye.

Ítuma aibôq-nakoma atóbamakaraiye.

31 Ítuma Tááya-marupake Tááíranabaqa kóurena Tááíranabake Kááiriri-nokaayukaqa iréna Tekááporitipake tiyááka-marupakene iráiyē.

32 iráitata tébakaq-wayukama aíbôq-naqa awíqme Ítunopaqa irááwana wemá aamá íkéitena íma arupú umá kítitata egaamá arááe: “ayáánapo ánêkuinanama atóbamakaniye.” tewana

33 Ítuma wegáráqá waabápíké awíqme kóurena ayáán-amama min-aíbôq-nákóní áárarapi makéna wiráátima wikéna amáábîraq ánêkukena

34 wiyôkaqa aónarena karagíkáráqá yumákáraiye: “yarótáyakaaol!” wemá Ááramê-aipeke tiréna “íbaqta” tiráíye. min-áílkón áaimma aáqa yarótáyakao.

35 tiráitana páátákáá min-nákóní ááraramma yarótáguraitana óyauqa oyaaq uráitana wemá aamá kanaaráq kétiye.

36 miráitana Ítuma akoqnáá umá timá yímikaiye: “atóbamakaiqtabama ítima-yimero!” titata máqtemma abarokáqá anókaqa timá yímikaiye. timá yímikaitata

37 máqte-kayukama ítáawanama yáaqa karáíye. yáaqa ôriq umá karáitata tirááe: “wemá máqte-qtataaqa katekoíq kéíye. aíbôqnaaboq-nakoma timá ámikaitana aamá kéitena kanaaráq kétiye.” téta tirááe.

8

Ítuma móragaraqa taíbaq-wayukama aáwaqa yímikaitata narááe.

1 pááqyamma anaaékaqa káqomma waabámmá anómma áíkutaee. áíkutaawana yetí aáwaqa ánataguraitana Ítuma wení iyápó-annama yááyarena tiráíye:

2 “maa-káyúkáyábámá tirummá kéumayikaunaboata ketê kaumo-yúpáámá máqte-ureta aáwaqa íkénaawaqa

3 kemá timá yiménatama naaópaqa! kóétama ayáqtáákaqa kéyepoqa aáwaqa íma yiménatama yúnááímmá ínóe.” titata

4 wení iyápó-annama tirááe: “kááyûq-mapaqibo taíbaq waqmé o-káyúkámá náakakena miráuma-aawaqa taíbaq mamá yiménúnataabiyo?” tewana

5 Ítu tiráíye: “ení yammá nôraq-umabiyo?” titata “abapaké kaayaré.” téta yauwéqma

6 tewana Ítuma “maraq máaro!” timá yímituwena mi-qtámmá abapaké kaayaqá maténa nunamupí Áánûqtuqtabama amuqá makéna “tíkáiye” tiréna kíqtíraaqa uréna wení iyápó-annama yímikaitata waabámmá yímikaae.

7 keqnáámmá noyááqa yakaráqá maténa nunamupí “tíkáiye” tiréna iyápó-annama yímikena timá yímikaiye: “yímero!” titata yímikaae. yímikaawata

8 máqtemma nátúwáawana yímûqa yaráíye. taíbaq-wayukama títaupake kaayaq-wáyúká-áiyáyáámmá (4,000) nátúwáawata

9 iyápó-annama ábûpuma araaqtáma abapaké kaayaq-únápi aíqturaawana Ítuma timá yímikaiye: “naaópaqa kóoro!”

10 timátuwena nópi-káárébi iyápó-annagaraqa péketa Táámánûtaa-marupaa kóuraae.

Pérati-wayukama awaaméq-yátááqtábá ítama aónaraae.

11 tébakaqa Pérati-wayukama utéta aagaren áimma kététa ítama aóna-aona urááe: “wíyôkakena-awaameqa tiráátiyo!” tewana

12 Ítuma karagíqa kéyena tiráiyé: “nôraq itata íbêq-wayukama aati-aatimá ‘awaaméqá timiyo!’ kéteo? ké kétune awaaméqá íma yiráátéq íyimenune.” téna

13 yeqtôpake yiyuwé kóurena nópi-káárébi móragaraqa pékena yanaapáq agínááúpáqá kóuraiye.

Pérati-wayukagaraq Êrôtini yammá itoraí-yáqtááqá

14-15 Ítuni iyápó-annama aáwaqa yiwikáqtuweta yewana kímora-yamma nópi-káárébi wáqe-uraitana Ítu tiráiyé: “keráwáqá Pérati-waayukati yammá itoraí-yátáákáraq Êrôtini yammá itoraí-yáqtááqtábámá aónama kawáá oro!” titata

16 minnáyaba watáá-wataa yé-íyáá tirááe: “nôraq itanáq mirá kététiyo? yammá íma wáitana mirá kététiye.” tewana Ítu yeti watáayabama ítarena

17 tiráiyé: “nôraq itaráq yammá íma wáiqtabama watáá-wataa kéteo? íyaq itaraao? póraanabono? aíbôqnaaboq kéoo?”

18 túramma wáimma íyaq káonaao? tááramma wáimma íyaq kéitaa? íyaq taákaqa makááo?

19 kemá móra-tiyaapaq-yamma taíbaq-waayukama kíqtí-giti umáyikaraupo nôraq umá unáápímmá tébakaq aqtó-ááwáqá aíturaao?” titata “títaupake kaayaré.” téta yawwéqma tirááe:

20 “ááqibo abapaké kaayaq-yámmá kíqtí-giti umáyikaraunata nôraq umá unáápí abûpuma aíqturaao?” titata “títaupake kaayaré.” téta yawwéqma tirááe. tewana

21 Ítuma ítama yimónaraiye: “paá íyaq arútama ítaraanabiyo?” téna tiráiyé.

Ítuma aúramma karopágurai-nakoma Béqtáirabaqa atóbamakaiye.

22 Béqtáirabaqa irááwata mikáqá tébakaq-wayukama aúramma karopágurai-nakoma áwîqme Ítunopaqa iréta egaa arááe: “emá ánekuinanama atóbamakaniye.” tewana

23 Ítuma ayáákaqa yáqtoqma yabitimá márûpake áwîqme kóurena aúrapí wiráátima wiqmakéna ayáánaipo ánêkukena ítama aónaraiye: “ára káonaano?” titana

24 min-nákómá káonena tiráiyé: “kemá waayúkama yaaráá umá uréire kéowaq káonaune.” titana

25 Ítuma móragaraqa aúrakaqa ayáámma makáitana íbêqa min-nákómá akoqnáá umá aónaraitana aúramma atóbamakarainana máqte-qtataaqa káonaitama

26 Ítuma timá ámikaiye: “ení naaópaqa kóé! mi-márúpáké yéna márûpaqa móragaraqa íma yauweré iyo!” téna tiráiyé.

Pítaa Ítuni áaimma abarokáq kétiye.

27 ááqibo Ítuma wení iyápó-annagaraqa Tétáriá Píripai-marupaqa kégoweta Ítuma ítama yimónaraiye: “timá tíméro! waayúkama keqtábámá nóinae kéteo! náawabuno?” titata yauwéqma tirááe:

28 “yaímma kétee emá Yóáane nommá pérakarai-nakoe kétéwata yaímma emá Iráiya máane téta kétee. tébakaqa emá Áánûqtuni watáá-wataa-nakomone kétee.” tewana Ítuma ítama yimónaraiye:

29 “keráwáqá nóine kéteo? náawabuno?” titana Pítaa yauwéqma tiráiyé: “emá Áánûqtuni aúyánámmá Metáiya máane.” titana

30 Ítu timá yimikaiye: “keqtábámá waayúkama ítima-yimero!” téna tiráiyé.

Ítuma wemá aíqa iyábágáráq wemá puínítabagaraq timá yimikaiye.

31 Ítuma mirá-timatuwena wení iyápó-annama miráuma kéyiraatena timá yimikaiye: “ké Waayúka-Araaqa máune. taíbaq-yataaqtabama tíqa íniye. ketáái anó-kayukama uyátáráa-monoq-wayukagaraqa aapinaa-káyúkágáráqá anaaéma umátiketa tikamiyaqa pukónúne. púyónana kaumo-yúpáámá ánataginana tiwáutinaqa paá mánune.”

32 miráuma abarokáq titana Pítaa ítátuwena Ítumma áwîqme nékaqa mó áá awáágitana

33 ááqibo Ítu wení iyápó-annama yimónarena Pítaamma áá awááguraiye: “emá webó-náqá máane. ketinaaépaq yáwaa! enaúyánámmá paá waayúkagoni aúyánámiye. íma Áánûqtuni aúyánámíbo!”

34 timátuwena wemá wení iyápó-annama waabákáráqá wenôpaqa yááyaraiye. yááyarena timá yimikaiye: “ááqibo móra-nakoma akáínana tinaaépaqa yínénama wemá wení akáígómá awikátuwena yuwáino! wenáuma mamé uwí-yátááqtábá kéyuwenawaq wení máárîpuma múte kémayena tinaaé mamé yíno!

35 móra-nakoma paá mánaae ténama wení paá mái-yataaqa aúyoraniye. ááqibo móra-nakoma keqtábámá puyéna ketí átê-wataayabama puyénama wení paá mái-yataaqa mayániye.

36 ááqibo móra-nakoma máqtemma mararáq wái-qtataaqa matokáinanama wení paá mái-yataaqa aúyokinanama nôraq ínîyô?

37 nóinapo wení paá mái-yataaqa móragaraqa meyanîq ínîyô?

38 ketí watáayabama íbêqa kebó-yúpáaráqá keqtábá agaemá ínaqa ké Waayúka-Araaqa maéqa weqtábámá kemá yéna-taoqa ketiboní tágagi-yataakaraqa wení aokaq-káqtó-wáyúkágáráq yéqa mikáq kemá tigaemá umákanune.” téna Ítuma

9

1 tiráiyé: “taákaqa máráaro! tébakaqa maakáq itó-uma paá máa-kayukama íma puíyana Áánûtuma kawáá kéi-kanaama akoqnáágararaqa yínata aónéta puínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma káqowaraa aúkéna tágaguraiye.

2 abapaké móra-wagaama pukitana Ítuma Pítaagaraqa Yêmitigaraqa Yóáanekaraqa yíwîqmena anón-anuraqa utéta yenamáa máneta urááe. mikáqá Ítumma káonaawana wemá káqowaraa aúkitata

3 wení unáákáqtôma waéqma tágagurena mú mikákáá wayámmá aúkitataa waayúkama tete umátúwáakakaatati íma miráuma wayákayana umá tágagine iné.

4 mirá umátuweta Iráíya Mótetigaraqa Ítugaraqa watáá-wataa kêtewata yimónaraawana

5 Pítaa tiráiyé: “yirááti-nako, maakáq mánunataama iráqônîq kénataa kaumo-námmá taróq onúnataama mórama ennáé. mórama Mótetinnae. mórama Iráíyanna tarôq onúnatae.” titana

6 yáaqa karáitata Pítaa tînîn-aimma íma ítaraiipoana mirá-tiraiye.

7 ááqibo konnámá kukéna yemmá yawááq uráitana aagómá konnánóbáké tiráiyé: “tíkái-ketaanikoma máiyé. máinaraq wenáama itáaro!”

8 yemá yúrapike abáá uréta Ítumma wenamáa aónaraae.

9 anuraké kukááwana Ítuma timá yímikaiye: “káqo-kayukama aónaraawaigoqtabama Ítima-yimero! ááqibo kemá Waayúka-Araaqa pukuráipike awaútinana itoínaqa mikáq kanaaráq timá yimero!” titata

10 wenáama ítareta kaqtó uréta ááqibo maannáyaba watáá-wataa tirááe: “pukuráipike awaúturaigoma nóin-aainabiyo!” téta

11 Ítumma ítama aónaraae: “aapinaa-káyúkámá kétée ‘Iráíya áqnáabaqa yíniye.’ nôraq itatáq mirá kéteo!” titana

12 Ítuma yauwéqma tiráiyé: “Iráíya áqnáabaqa kéyena máqte-qtataaqa yokaa-yokaa kéiyé. ááqibo nôraq itana Waayúka-Araaqtabama Áánûqtuni agamatán-áipí mirá kétéyo? ‘wemá anón-aiqa mayáinatama waayúkama wemmá ayúqma ánatainoe.’

13 titaqá kemá kétima-timune. Iráíya wágáábaqa iráinapoata waayúkama weqtábámá Áánuqtuni agamatán-áipí tiráiniq uréta máqte-qtataariq ónaae yíkái-qtataariq wekáq urááe.” téna Ítuma tiráiyé.

Îtuma kuti-áágógáráq-iyápómá atóbamakaiye.

14 kukéta tébakaq iyápó-annaraqa irááwata anómma waabá-káyúkámá yeqtôpaqa áíkutaawata yimónaraae. aapinaa-káyúkámá Îtuni iyápó-annagaraqa aagaren áimma kétéwata

15 waabámmá Îtumma káoneta iyánáaq umáreta uyaaté uréta agoyáá umákaraae.

16 Îtu wení iyápó-annama ítama yimónaraiye: “nóiqtabama yegáráqá aagaren áimma kéteo?” titana

17 waabápike móra-nakoma tiráiy: “yirááti-nako, ketáanikoma enôpaqa áwîqme uráunana wení arupi kuti-áágómá máitana aamá íketitana

18 kuti-áágómá yáqtoqma marabí kéyuwaitana wemá áwaayaamma agikíqa kéitana óyaukaqa agaregómá ôriq kétena arááteru-teru kéiy. kemá ení iyápó-annama ítama aónaraune. ‘kuti-áágómá arupiké waqtuwánô téq itáunata kanaaráq íma waqtukááe.’ ” titana

19 Îtu tiráiy: “íma itáa-araakotaama mááe. nôraq umá yupaawaq keráwáqté mánuno? keráwáqtí íitai-yataakoma tíbô kégaitaqa nôraq umá yupaawaq miráuma ónúnô? iyápóma áwîqme kekáqá yero!” titata

20 iyápóma áwîqme irááwana Îtuma máitana kuti-áágómá wemmá aónarena iyápóma yáqtoqma marabí yukáitana aúgoma kaipú-kaapu uráitana óyaukake agaremá arááteru-teru uráiy.

21 Îtu wenaboámmá ítama aónaraiye: “nôraq umá yupaawaq wegáráqá máqe-uraiyo?” titana aboámá yauwéqma tiráiy: “pááqyan-iyapoma máikakene.

22 taíbaq-kanaama irabí yukéna nopí yukéna arááqa ikámita ááqibo emá arummá umátikaa! emá kanaaráq énnaraq tíwáqnaa uwo!” titana

23 Îtu tiráiy: “náawabi keqtábá arupi ítama aruténama máqte-qtataaqa kanaaráq íniye.” titana

24 aboámá ibiqá yaréna tiráiy: “kemá tirupi kéitaupo keti itaígómá pááqyamma itaígóqtábámá tíwáqnaa uwo!” titana

25 Îtuma waabámmá yimónaraitata ya áíkutaawana kuti-áágóqtábámá abarokáqá akoqnáá umá tiráiy: “aíbôqnaaboq kuti-áágó, kemá timá ámenaa iyápógoni arunóbáké yaúbagaao! yaúbarema móragaraqa arunóbáq íperaao!” titana

26 wááqa yumátuwena iyápóma marabí yukáitana aúgoma kaipú-kaapu uráitana yáubaguraiye. yáubaraitana iyápóma pukurénaraa máqe-uraitata waayúkama tirááe: “pukuráiyel!” tewana

27 Îtuma ayáámma yáqtoqma awaútitana itó-uraiye.

28 Îtuma naaúpaqa pékuraitata wení iyápó-annama aúpáq

ítama aónaraae: “nôraq itatáá ketáámá íma kanaaráq waqtukáunataabiyo?” tewana

²⁹ tiráiyē: “nunamunápó maa-wáín-áágómá kanaaráq waqtuwáinoe. káqo-qtataaqnapo kanaaráq waqtuwáinoe.” téna Ítuma tiráiyē.

Ítuma móragaraqa wení pukígóqtábámá tiráiyē.

³⁰ mikáké kóureta Kááriribaqa kégowata waayúkama itánéowana Ítuma itaiyábá ikákaipoana wení iyápó-annama kétima-yimena tiráiyē:

³¹ “Waayúka-Araaqa yáqtoqma áwîqma yimíyatama ikamíyana puyéna kaumo-yúpáámá ánataginana itó-iniye.” titata

³² wemá tin-áikón áaimma íma ítareta ikaqtíq uréta ítama íma aónaraae.

náawa mú mikákáá anó-nakoma máiyō?

³³ Kápéranabaqa iréta naaúpaqa maéta máawana Ítuma ítama yimónaraiye: “nóiqtabama aakaqá uréire uréta wataá-wataa tirááo?” titata

³⁴ timá abarokáqá íma tirááe. aakaqá uréire umá maéta yemá aagaren áimma tiráápoata náawabi áqnáaenariq íyábá aagaren áimma tiréta timá abarokáqá íma tirááwana

³⁵ Ítuma maraq maéna títaupake kaayaq-iyápó-ánnágómá yááyarena tiráiyē: “ítáaro! áqnáabatata akáina-nakoma aqtóbáq maíno! máqtekoni maqnémá auráino!” tiréna

³⁶ iyápóma áwîqma yetúbáqá ákarena áyabaa uréna tiráiyē:

³⁷ “móra-nakoma kebóana maaráá-iyápómá yabírakenarara kemmá yabítikane íniye. yabítikanenarara kenamá íma yabítikanibo timátíkarai-naqa yabírakane íniye.” téna tiráiyē.

namurommá íma maénama aanábómá máiyē.

³⁸ Yóáane Ítumma timá ámikaiye: “yirááti-nako, móra-nakoma enáwîqa tiráinapoana kuti-áágómá waqtukáitataa ketáámá aónaretaa timá ámikaunatae ‘éqaa! ímira-owo!’ tirétaa ení iyápó-annabike íma ketáátê íma máitataaboataa mirá-tiraunatae.” tewana

³⁹ Ítu tiráiyē: “ímira timá áméro! ‘éqaa!’ ítero! ááqibo ketíwîqa yáninapoana akoqnáá-yataaqa umá inéna min-nákómá keqtábámá táí-aimma íma kanaaráq tíniye.

⁴⁰ ááqibo íma namuroîq kéumatikenataama wemá aanábó máena íniye.

⁴¹ ááqibo keráwáqá Ítu Káríqtoni iyápóma máapoana móra-nakoma keqtababóana pááqya-qtataaqa miráumarara nommá nawááena timénama wení íráqô-qtakaakoni anónnámma mayániye.” téna tiráiyē.

Ítun anaaé waráí-yátááqá mamá taitawaa kéiyē.

42 Ítu tiráiyē: “móra-nakoma ketáama ítarain-iyapoma kaaqaari-ááímmá aráátinanama min-iyápógómá ketáama yuwáinanama anón-oqtamma kaaqaari-nákóní ánúwarakaqa atáá-ataa umá nopí óqtakaraqa yuwáiyana pékena nommá nawíkama pukínanama minná kateko umá íni ááqibo iyápóma tinaaépaqa yuwáné ínanama mú mikákáá táígoma íniye.

43 ááqibo tiyáákoma táigo-qtataariqo kéinaqa keráwáqá tinaaépaq yuwáneqa tiyáámma araráaro! áánibo kímora-ayaakaraqa mú mikákáá íráqômma keráwáqá tágagurai-marukaqa wínóe. kaayaq-áyaákáráqá márú mikákáá táígoma keráwáqá puí-márúkáqá

44 irabí wínóe.

45-46 ááqibo aítaukoma táí-apima áwíqmena kéwinaama tinaaépaq yuwáneqa títuqa araráaro! kímora-aitaukaraqa mú mikákáá íráqômma tágaruraipaqa yínéqa kaayaq-áitáúkáráqá márú mikákáá táígoma ína puíbáqá wínóe.

47 ááqibo túrakoma kúmiq-yataariqo kéinaqa tinaaépaq yuwáneqa túramma kubíqtúwáaro! Áánúqtuni kurubáqá kímora-aurakaraqa mú mikákáá íráqômma yínéqa kaayaq-áúrákáráqá márú mikákáá táígoma ínaq puíbáqá irabí wínóe.

48 puí-márúkáqá marikómá íma ánatainana írágómá íma kama ánataniye.

49 umá irabí agatuwáinana anaaékaq yaímma íráqô-qtataaqa paá wániye. mórai q umá ketáá maqmá aóna-aona onanataá yaímma íráqô-qtataaqa paá wániye.

50 ááqibo umá ikaa q kétena aáwakaraqa átê kéinana ááqibo ikaa qá íma títanama nóinapo móragaraqa átê ínáyô? miráuma tirupí umá-úráá-qtátááqá wáinaqa máqte-kayukagaraqa aarawaamá paá máaro!” téna tiráiyē.

10

ánáakoma ayuwaíyábámá Ítuma timá yímikaiye.

1 mibáqá kóurena Yúria-marupaqa kóurena Yótaa-nomma atamá kóuraitata waabámmá móragaraqa áikutaawana wemá keqnáámmá aapinaammá timá yímikaitata

2 tébakaq Péрати-wayukama wenôpaqa iréta yoqmá aónaneta ítama aónarae: “ketáái monoq wataabi yaaguyabi-áipí awaaikómá wenánáakoma kanaaráq ayuwánáyô?” tewana

3 Ítu ítama aónarena tiráiyē: “Móteti nóineq timá tímikaiyo?” titata

4 yé tiráae: “Móteti tiráiyē. ‘akáinama awaaikómá ayúkai-kanaamma agayéná ánáakoma kanaaráq ayuwániye.’ ” tewana

5 Ítu tiráiyē: “kaúbíq uráápoana Móteti miráuma timá tímikena agatáitana

6 áqnáabaqa Áánûqtu ímira-uraiye. Áánûqtu áqnáabaqa awaaikógáráqá ánáakogaraqa tarôq uráiye.

7 ááqibo waagómá anóama aboámá iyuwéna ánáakote iyikááyata kónanaratama

8 mi-káyákómá kímora-auma auráyóye. kaayakómá íma paá maéta kímoragoma aúgemma mániye.

9 ááqibo Áánûqtu mi-móraráq makáinata waayúkama íma yataínoe." titata

10 naaúpaqa wení iyápó-annama maannáyaba ítama aónaraawana

11 wemá tiráiye: "ánáakoma ayúwái-nakoma káqon-inimma mayánénama wemá morímá yamákárena moyámmá mayéna ánáakoma agaemá amíniye.

12 keqnáámmá awaaikó ayúkain-inimma wemá káqokanokoma mayánénama wemá morímá yamákárena moyámmá kémayaiye." téna tiráiye.

Ítuma pááqya-noiyaporawaqa atimuqá timá yíkaraiye.

13 ááqibo pááqya-noiyaporawaqa yiwíqme Ítunopaqa ánêkuku íkáae téta irááwata Ítuni iyápó-annama áá yiwááguraawana

14 Ítuma aónaimma áyámma uráitana tiráiye: "paá máaro! iyápóma ketôpaqa kanaaráq kéyee. áá íma yiwáágoro! Áánûqtuma kawáá kéi-maruqa miraráá umá iyápógoni márûqa wáiyee.

15 túwááyakaq máráaro! Áánûqtuni watáama iyápóraa umá arupi kéitai-nakoma Áánûqtuma kawáá kéi-marukaqa kóiniye. miráumaraa ikéitenama íma kóine iné." téna

16 iyápóma yirákena íyóbaruqma uréire kéena tiráiye: "eqtábámá íráqôniq umákaniye." mirá téna íráqôn-aimma timá yíkaraiye. atimuqá ámikaiye.

anó-nakoma

17 kégoitana móra-nakoma uyááténa Ítunopaqa marabí araayutaumá aténa ítama aónaraiye: "íráqô-yiraati-nako, nóin-iraqoqtataariraq éraq kemá íma ánatagena tágagigoma mayánááq únabiyo?" titana

18 Ítu tiráiye: "nôraq itaa keqtábámá íráqône tiráano? kímora-iraqokoma máena Áánûqtu wenamáa íráqômma máena kéiyee.

19 emá máqtemma yaaguyabí-áímmá ítaraane. aaramá moyámmá morímá yamákaanabo! íyamakaa! waayúka ikámma puyónabo! íikamuwo! moyámmá mayáánabo! ímayaa! kaaqaari-áímmá ténabo! ítiyo! wakaráánabo! íwakaraa! aboámá anóagaraqa kaayonéma umá yiwíqa múte yauyuwo. kaqtó umá yabíqyikaa!" titana

20 anó-nako tiráiyē: “yirááti-nako, maa yaaguyabí-yátááqá máqtemma iyápó máqē uráuna-kanaarake íbêkaraqa kaqtó kéune.” titana

21 Ítu aónaraitana wenaúyánámmá wenôpaqa kóuraitana tiráiyē: “kímora-yataaqa íarutaiye. ení máqte-qtataaqa oótamma íma wái-kayukama yimiyo. yíméma Áánûqtugaraq ení oótamma taíbaqa anómma aurániye. yímituwe tinaaépaq iyo!” titana

22 mi-kátááyábá arummá ôriq uráitana wení oótamma taíbaq wáinapoana karagíqá yumáena kóuraiye.

23 kóuraitana Ítuma karáqme uré karáqme iré kéena wení iyápó-annama timá yímikaiye: “anó-nakoma taíbaq oótamma makáina-nakoma Áánûqtuni-marupaqa umaagáráqá kóiniye.” titata

24 iyápó-annama wení watáayatabama yáaqa karáitana Ítuma móragaraqa tiráiyē:

25 “oótiraa-kakoma (káámo) waigóní-aapi péránéna iníkáámá oóta-nakoma Áánûqtuni márûpaq uínénama kamáa ániye.” titana

26 yáaqa ôriq kégaitata tirááē: “náawa kanaaráq peráníyô?” tewana

27 Ítuma karáqma káonena tiráiyē: “ááqibo umaa-yátááqá waayúkama íma kanaaráqá ínana Áánûqtu kanaaráq íniye.” titana

28 Pítāa tiráiyē: “ketáámá máqte-qtataaqa yukétaa enanaaépaqa kéyunatae.” titana

29 tiráiyē: “ááqibo kétima-timune ááqibo keqtábámá maan átê-wataayabama móra-nakoma naaópaqa yuwánénama awaaómá ábâkogaraqa yuwánénama anaanoámá aúkogaraqa yuwánénama aboámá anóagaraqa yuwánenama áanikoma ayáámûkogaraqa yuwánénama yókáráq yuqmá ánatatuwenama

30 móragaraq-moragaraqa mayániye. taíbaq mayánéna íbêq-kanaama naammá taíbaq mayéna awaaútááma ábâkotaagaraq taíbaq mayéna anaanoútááma aúkoutaagaraqa taíbaq mayéna anóautaama taíbaq mayánéna aíkaraqa mayániye. mayéna anaáēka-kanaama íma ánatagena tágagigoma mayániye.

31 íbêq-ano-kayukama maqñémá ínana íbêq-maqne-wayukama uyátaneta yínóē.” téna Ítuma tiráiyē.

Ítuma móragaraqa wení puíyábámá tiráiyē.

32 aapaqá máeta Yúrútaárebaq kégowana Ítuma áqnáabaqa kégoitana wení iyápó-annama yáaqa kégaitata wenanaaépaqa kégowata tébakaq-wayukama yinaaépaqa kéyewana yáaqa ôriq umá karáiyē. Ítuma móragaraqa wení iyápó-annama wenôpaqa yáárena máqtemma yínê-qtataaqa timá yímikaiye:

33 “aónaaro! Yérútáárebaqa kéuyonatama mikáqá monoq-wáyúkámá aapina-káyúkágáráqá Waayúka-Araaqa yáqtoqma ánnáma amínéta aa ítai-wayukama yimíyata

34 weqtábámá makatéta wirááti wekáqá wituwéta ikamíq-ikamíq umá ikamíyana puyéna kaumo-yúpáámá ánataginana itó-uma paá mániye.” téna tiráiyé.

Yêmitiyaa Yóáaneti ítama aónaigoma

35 Yêmiti Yóáanegaraqa Yéberen áanikoma wenôpaqa iréta ítama aónaraaye: “yirááti-nako, móra-yataaqa ítama aónayaa kekárátá mirá-umatikanono?” téyana tiráiyé:

36 “tikái-yátááqá nôraq umátikanuno?” titata

37 tirááye: “emá ení tágagi-marupaqa yénaka kerátámá enaukápáqá maraq máyaakae. meran-áúkápáqá maanaukapaqa anó-kayukati yibíqtátáráq maraq máyaakae.” teyana

38 tiráiyé: “ítama aónáaya-qtataaqa kenákámá íma ítaraaye. kemá naúna-yataaqa kanaaráq náyóyô? kemá peraúna-yataaqa peráyóyô?” titata

39 tirááye: “kanaaráqá mirá-oyuye.” téyana tiráiyé: “keqnáámmá kinnamo naúna-yataaqa náyóye. kinnamo peraúna-yataaqa peráyóye.

40 áaqibo ketukápáqá kemá íma kanaaráqá ‘maraq máékaol’ tenúne. Áánuqtu wenamá maannáyaba tíniye.” titata

41 tébakaq iyápó-anna-wayukama ítaraawana Yêmitiqtabama Yóáneqtabama íyámma uráitata

42 Ítu yááyarena tiráiyé: “aa ítai-wayukagoni áaimma keráwáqá ítaraae. yetí uyátárai-kayukama kawáá-wáyúkágáráqá náápaakaraqa imaamugáráq-áímmá kétépoaq

43 keráwáqá ímira-inoe. uyátaiyaba kákainanama tébakaqa yíwâqnaa íno!

44 mú mikákáá áqnááemma mánae téna kákainanama máqtekoni maqnémá maíno!

45 Waayúka-Araaqa wemmá áwâqnaa íyábá íma kukáibo máqtekoma yíwâqnaa umá wenamááríq uyéna yauwéqma meyánîq inéna kukáiyé.” téna tiráiyé.

Ítuma Páátáméati aúramma karopágurai-naqa atóbamakaraiye.

46 Yérikobaqa irááwana Ítuma wení iyápó-annagaraqa anó-kaabakaraqa Yérikobake kégowana móra aúra karopágurai-naqa Páátáméati Timéyati áanikoma pari-páriakoni áwábaqa maéna óqtataba inaa-inaa kétitana

47 Náátárêtibake Ítuma kéyataitana ítarena akoqnáá umá ááyama tiráiyé: “Ítuo! Tébitini áanikool! keqtábámá arummá umátikaaol!” titana

48 taíbaq-wayukama áá awááguřeta “páátí máao!” kétéwana mú mikákáá akoqnáá umá tiráıye: “Tébitini áanikoo! arummá umátikaaol!” titana

49 Ítuma paá máena tiráıye: “ááyaarol!” titata aúra karopágurai-nakoma ááyareta tirááe: “áaqa ıgáino! kááyaina itóaaol!” tewana

50 unáákáqtôma ámuraake kabe-kabe umá káyutuvena itó-uma Ítunopaqa iráıtana

51 Ítuma ítama aónaraiye: “akaıgómá nôraq umá umákanuno?” titana tiráıye: “tikái-tiraati-nako! keqnáámmá túrama aónanaare.” titana

52 “kóaaol!” téna tiráıye: “enarupi ítaraiwaigoma atóbamakaraiye.” titana páátákáá kanaaráq káonena Ítuni anaaépaqa pari-páriakaqa kóuraiye.

11

Ítuma Yérútáárebaqa pékaitata kaayonémá urááe.

1 ááqibo Yérútáárebaq waaqókáqá iréta Óribêti-anuraqa Bétápégibaqa Béqtanibaqa irááwana Ítuma kaayaq-ıyápó-ánná-wáyúkáyátábámá timá yımikaiye:

2 “kenákámá mi-márúpáqá kóokao! uréka oóti-araaqa aónéka waayúkama ıma ayááqme uréire uráıyamma min-árááqá ayúqma áwıqme yekaaol!”

3 ááqibo móra-waigoma aónéna ‘nôraq kéoyo?’ tınakama mirá-tima-amekao. uyátárai-nakoma kákaipoana páátákáá yauwéqma uwáyu amıniye.” titata

4 yenákámá kóureta oóti-araaqa abarokáqá ánnáraqa aónareta káyuboyata

5 tébakaq-wayukama ítama yimónaraae: “nôraq kéoyo? nôraq itaka min-árááqá káyuboyo?” tewata

6 Ítuma timá yımikain-aimma yauwéqma timá abarokáqá tirááyata “kanaarapaq ıye” tirááe.

7 oóti-araaqa Ítunopaqa áwıqme iréta yetí unáákáqtôma oóti-araaq-amuraqa akéta Ítuma ámûraaqa kéuyataitata

8 tébakaq-wayukama unáákáqtôma aakaqá ákaraamma mú mikákáá anómma yabıkái-naqa kéitata mirá éwaonıq umá mirá-uraae. tébakaqa yaayamamá ánagaraqa akáteta aakaqá ákaraawana wemá yınıtaba mirá-umakaraae.

9 ááqibo aakaqá áqnáabaq o-káyúkágáráq anaaé ye-káyúkágáráq kabámareta tirááe: “atóbatikai-naqa otáána yinákóqtábámá anón-uyatarai-nakon áwıkaq kéyenana Áánûqtu amuqá kémarakaiye.

10 Tébiti ketibotáámá wení kawáá kéi-maruqa uyátárai-nakon áwíkaq wení yabi-í-yátááqá Áánûqtuo, wemmá íráqôniq umákaa! ya-matiyuwaa!” mirá-timatuwaawana

11 Îtuma Yérútáárebaq utáiyē. anó-monoq-naupaqa pékena karáqme uré karáqme iré kéena máqte-qtataaqa aónaimanibo aa ékitana yáubama Béqutanibaqa wení iyápó-annagaraqa kóuraaē.

Îtuma arammá íma wái-qtagama áá awáágurayie.

12 aaq iráráimma Béqutanibake yauwaré keyewana Îtumma áa-yaitana

13 kopaakáá-qtámá taíbaq-anagaraqa ayáqtáákaqa aónarena waaqókáqá uréna araqtábámá aónarena ááqibo abáá-abaa immá uráitana arammá íkéiyai-kanaaboana paá ánáma wáqē-urayie.

14 Îtuma yaayamagómmá timá ámikayie: “ekáqá yaa-yarammá íma iyáino! waayúkama móragaraqa ení arammá íma nánoe!” titata wení iyápó-annama Ítaraae.

Îtuma anó-monoq-naupaqa pékayie.

15 Yérútáárebaqa irááwana Îtuma anó-monoq-naupaqa kurubáqá pékaitata mibáq meyámmá kémayaawata meyámmá kémaraawana yemmá Îtuma kurunóbáké waqtukéna óqtamma waékáa-kayukati yaaremá waéqtukena wáqwaimma kémayaa-kayukati yibíqtátámá waéqtukayie.

16 máqte-kayukama íma iyúwáitata oótama aqméta anó-monoq-namatupaqa kótawe-yatawe urááē.

17 mikáq yiráá téna tínoe: “Áánûqtuni agamatán-áipí agataiyē! ‘ketí naaúpaqa máqte-kayukati nunamu-námmá téq ááqibo ketí naaúpaqa moyá-káyúkagoní naakáá ke máqtemma káuqmaraaē.’ ” titata

18 uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá Ítaretá Îtuma ikamíyábá téite urááē. ááqibo waabámmá máqtemma wení aapinaaqtábámá yáaqa karáinapoana yáaqa karáiyē.

19 ááqibo énaikaqa Îtuma Yérútáárebake kóurayie.

kopaakáá-qtágóní wátáagoni áaimma

20 aaq iráráimma aakaqá uréire kéeta kopaakáá-qtámá aónaraawana mútûqa aayákagurena ánûpake aayákaguraitana

21 Pítaa aákaqa mákena tiráiyē: “yirááti-nako! aónaa! emá áá awááguraana-yama aayákagurayie.” titaana

22 Îtu tiráiyē: “ítaao! arupi Áánûqtuqtabama yáqtoqma ako-qnáá uráánama

23 maan-ánúyábámá náawabi tíniye. ‘anugô, itó-uma únópi pékaa!’ tíyanama arupi káqon-auyanamma íma wáinama wenáimma pááq ínîn-aikoma mirá-umakaniye.

²⁴ miráinaqa kemá timá-timenune. kerawáqá tirummá améq móra-yataaqtabama nunamupí ítama aónáiyana máqtemma ítama aónaa-qtataaqa mayánóe.

²⁵ ááqibo nunamummá kétéyanama káqo-yama táigo-qtataariq kéumatikaiyaqa tiyámma kéinaqa tiyámma paábaq yúwéraq! tirummá umákáaro! miráuma keqtibomá Áánûqtu keráwáqtí kúmiq-yataaqa paá umátikaniye.

²⁶ íma káqo-yuti kúmiq-yataaqa paá umákaiyanama keráwáqtí kúmiq-yataaqa keqtibomá Áánûqtu íma mamá paá umátikaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma wení náápaaqtabama timá yímikaiye.

²⁷ Yérútáárebaqa yauweréta irááe. Ítuma anó-monoq-naupaqa uréire kéitata uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkagáráqá anó-kayukagaraqa wenôpaqa iréta

²⁸ ítama aónaraae: “nói-naapaakaraqa maa-qtátáárîqa kéono? náawa mi-náápáámmá ámikaiyo?” tewana

²⁹ Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “mórai q umá kemá móra-yaqtaaqa kímorama ítama timónaanaqa yauwéqma abarokáqá timá-timiyaaqa kemá nói-naapaakaraqa kéyunopoaq timá-timenune.

³⁰ timá tímero! Yóáane nói-naapaakaraqa nommá péqyikaraiyo? náawa mi-náápáámmá ámikaiyo. Áánûqtu ámikaiyo? waayúkama ámikaa?” titata

³¹ yenamáárîq aamá kégareta tirááe: “nóine tenúnataabiyo? ááqibo Áánûqtu ámikaiye tenanatóámá wemá tîniye. ‘nôraq itata wenáama tirupí íma ítaraao?’ tînataa

³² ááqibo ‘waayúkama ámikaae’ tenanatóámá waayúkama íyako táíq kéinata yé máqtemma Yóáaneqtabama yirummá amétama tínoe. ‘wemá Áánûqtuni wataá-wataa-naqa aúkáiye.’” mirá waayúkayaba téta yáaqa kaitata

³³ Ítumma timá ámikaae: “íma ítaraunatae.” tewana Ítu tiráiyé: “mórai q umá kemá ketí náápaaqtabama ítima-yimenune.” téna tiráiyé.

12

uqtékáán-aráqtókóní kawáá-nákóní waéqma itai-áímmá

¹ timátuwena waéqma itai-áímmá timá yímikaiye: “móra-nakoma yómmá uqtékáán-aráqtómmá yoqmakéna kurumá umá ikútena arammá igáriq í-máíqá ukéna yawáákaa-namma tarôq umákéna yabi-í-wáyúkámá yabi-igáae téna yímikaiye. yímituwena óq-marupaqa kóuraitana

2 arammá ábûma kaitana kuqtí-kánáaráqá wemá weni maqné-kánókómá timákáitana tébakaq-aramma yabi-í-wáyúkáraké mamé kóuraiye.

3 kóuraitata yabi-í-wáyúkámá maqné-nákómá yáqtoqma ikámma waqtúwáawana yauweréna arammá ímayena paá kóuraiye.

4 ááqibo yókóní aboámá káqo-maqne-nakomma uréna mó-timaanikitana iráitata yabi-í-wáyúkámá aqnókáq kéikameta timákaawana kóuraitana ááqibo

5 yókóní aboámá káqo-maqne-nakomma timákáitana kóurena iráitata yemá arááqá ikámôwana pukáiyé. miráuma keqnáámmá káqomma timá ámikaitata kóuraawata tébakaqa yikákaawata pukááé.

6 ááqibo yókóní aboámá kímora-aanikoma márainanama aboámá aúyánámmá ítarena 'yemá ketáanikomma íma ikamínóé' téna ítarena wemá írêkaqa wenáanikoma timá ámikaitana kóurena iráitata

7 yabi-í-wáyúkámá tirááé: 'minná yókóní aboáni áanikoma ínataama ikámónanataa puínataa ketáámá yómmá mayánúnatae.' téta

8 ikámôwana púitata arááq-auma yónaumepeqa yaúma iyaabótukaae.

9 ááqibo yókóní aboámá nôraq ínáyô? wemá yabi-í-wáyúkámá yíkaminata pukíyana wemá káqomma yabi-í-wáyúkámá yómmá yimínye." ááqibo téna

10 Ítuma mirá-timatuwena ítama yimónaraiye: "Áánûqtuni agamatán-áipí íyaq yoráutaa? mirá kétéye.

'óqtakaraqa naammá taróq urááwana móra-oqtamma taróq kéokayukama maqné téta ayúkaawana mi-máqné-óqtákómmá mú mikákáá uyátárain-oqtamma aúkáitana

11 maanná anón-uyatarai-nakonopake kéitataa káonaunataama ketúrikaq átê kéiyé.' "

titata

12 anó-kayukama waéqma itaígóní áaimma ítareta yeqtábámá tiráitata ánnáma amíyataba maqmá aónaraamanibo waabáqtábámá yáaqa kégaitata paá ayuwéta kóuraae.

óqtamma amíyaqtabama ítama aónaraae.

13 tébakaq Péрати-wayukama Érôtini waayúkagaraqa timáyímikaawata Ítumma wenáayaba waakápi akánéta irááé.

14 wenôpaqa iréta timá ámikaae: "yirááti-nako, emá kateko umá máanaqtaa ítaraunataama emá waayúkayatabama áaqa íkégaitaa Áánûqtuni aammá áraimma káraatiye. ááqibo waayúkama káqo-yuyaba yúyánámmá itánôqtaba emá paá abarokáq umá áraimma kéténe. miráuma kéyénataa ketáámá

ítama káonaunatae. ‘Arómani-kamaani-nakomma óqtamma kanaaráq aménúnataabiyo?’ ” tewana

¹⁵ aménúnataabi íyaq aménúnataabiyo?” téta tirááe. Ítuma yeqtí yáaimma ítarena tiráíye: “nôraq itaráq waakápi mó-tikaneraq kéoo? móra-oqtamma mamé íyaraq kemá aónaano.” titata

¹⁶ maméta má ámikaawana ítama aónaraiye: “óqtakaqa náawani amammá áwîkaraqa wáíyo?” titata yauwéqma tirááe: “mú mikákáá anó-kamaani-nakonae.” tewana

¹⁷ Ítuma tiráíye: “kámááni-nakon-nama kámááni-nakomma áméro! ááqibo Áánûqtun-nama Áánûqtumma áméro!” titata weqtábámá yáaqa karáíye.

pukuráipike itó-uiniqtabama tiráíye.

¹⁸ tébakaqa Táátûti-wayukama Ítunopaqa iréta mi-káyúkámá yúyánánóbáqá tirááe: “waayúkama pukuráipike íma kéitoe.” téta Ítumma ítama aónareta tirááe:

¹⁹ “yirááti-nako, Móteti aúbama agamatíkarena tiráíye. ‘ááqibo móra-nakoma puínanama wenánáakoma paá máena iyápóma ímo máinanama min-nákóní ábâkoma ánáakoma mayaíno! awaaóqtábámá iyápóma marakaíno!’ ááqiye téna

²⁰ móra-taoqa abapaké kaayaq-wátámá máqe-uraae. máqe-uraawana áqnáabaqa yiwaaómá aaramá maténa iyápóma ímarakena pukuráíye.

²¹ pukuráitana ábâkoma min-ínímmá mayákarena iyápóma ímarakena pukitana wenanaaéken-aoma keqnáámmá ánáakoma maténa iyápóma ímarakena pukuráíye.

²² tébakaq-watama keqnáánîq urááe. ye-wátámá máqtemma min-ínímmá mayákareta iyápóma íma marakéta pukurááe. ááqibo pukowana írêqa min-íníkmá pukuráíye.

²³ pukuráiyapike itó-i-kanaama min-ínímmá náawani ánáako aurániyo? yé abapaké kaayaq-wátámá matááe!” tewana

²⁴ Ítu yauwéqma tiráíye: “keráwáqá íarutain-aimma kétee. monoq-áúbámá íkéteta Áánuqtuni akoqnáágoma íma ítaraae.

²⁵ ááqibo pukuráipike itó-iyamma Áánûtuni kaqtó-wayuka auránoe. awaikómá ánáakoma mórabi íma mánoe. paá aokaq-aokaq mánoe.

²⁶ ááqibo pukuráipike itó-iyabama Mótetini aúbabi íyaq yoráutaaó? wemá abamá móra-yaa-wannama kaipáq máitana Áánûqtu timá ámikaiye. ‘kemá Áabaraama Ááítekima Yáakobouyaati maníkmá máune.’ téna

²⁷ wemá íma pukurái-kayukagoni maníkmá máibo wemá paá mái-kayukagoni maníkmá máíye. keráwáqá arábaguraae.” téna Ítuma tiráíye.

mú mikákáá yaaguyabí-áímmá

28 móra-aapinaa-nakoma máena mi-kátáá-wataa ítarena Ítuni kateko-áímmá abarokáq timá ítaraiye. iténa ítama aónaraiye: “nóin-aare-aimma mú mikákáámmá yaaguyabí-áínábiyo?” titana

29 Ítu tiráiyē: “minnáma Ítiráaeo-wayukaa! ítáaro! Áánûqtu ketáái manikómá wenamáa anómma utái-nakoma máiyē.

30 Áánûqtu keráwáqtí maníqóqtábámá tikaíno! wenôpaqa túyánámmá koíno! tirupikékáráqá taákgoraraqa akoqnáágoraraqa máqtekararaqa weqtábámá tuyánámmá itaiyana tikaíno!’ maannâ áqnáaen-aare-aimma

31 áaqibo keqnáámmá mórama kétiye. keráwáqtí waaqókáq-nákómá keqtábáráá umá tikaíno!’ mi-kááyáq-ámáán-áikárátámá mú mikákáámmá wáitana maannáratati mú mikákáámmá yaaguyabí-áímmá íma wáiyē.” titana

32 aapinaa-nákómá tiráiyē: “yirááti-nako, téna emá áraimma kétene. Áánûqtu wenamáa anómma utái-manikoma káqo-manikoma íma máitana wenamáa máiyē.

33 máinana wenôpaqa aúyánámmá kóinana arupikékáráqá aákgoraraqa akoqnáákgoraraqa akáina ení waaqókáq-nákóqtábámá enamááriq akáiniq umá minnýaba Áánûqtu ôriq umá amuqá kémaraíyē. kéqokeq-wamma mamá irabí agamá Áánûqtuma ámínanama maannâ maqné-yátáápóna maaminnýaba Áánûqtu pááqyan amuqá kémaraíyē.” titana

34 Ítuma wení kateko-áíqtábámá ítarena tiráiyē: “emá Áánûqtuma kawáá kéi-marukaqa waaqókáqá máane.” titana máqte-kayukama yáaqa karáitata móragaraqa íma ítama aónarae.

Metáíyaqtabama ítama aónaraiye.

35 monoq-náúpáqá aapinaammá kétena Ítuma ítama aónaraiye: “náaraq umá aapinaa-káyúkámá Metáíyaqtabama kéteo ‘wemá Tébitini áanikoe’? kétéwana

36 áaqibo Áánuqtuni Aágoma timá ámikaitana Tébiti tiráiyē! ‘anómma utái-nakoma ketí utái-nakokaq timá ámikaiye ke-tukápáqá maraq máao!

maínaq ení namurommá enáitaukaqa akánúne.’

37 keqnáámmá Tébiti ‘utái-nakoe’ téna yaráinapoana náaraq umá Metáíya Tébitini áanikoabiyo?” téna tiráiyē. waabámmá yimuqá kémareta ítarae.

aapinaa-kááyúkáyáqtáb*** kékén-áímmá kétiye.

waabámmá anómma áikuteta Ítun-aama ítátuweta yimuqá marákárae.

38 áaqibo wemá timá yímikaiye: “aapinaa-kááyúkáyáqtábámá yabíqma akoqnáá oro! yemá ayáqtááq-unaakaqtogaraqa

uréire iyábá kényikainata meyanîq í-márúpáqá kaayonéma umáyikaayaba kényikainata

39 aapinaa-náúpáqá mú mikákáá íráqôn-abiqtatamma kémayeta ónikaqa mú mikákáá íráqôpoaqa kémayeta

40 keqtoq-nóínítí naammá moyámmá kémayeta ayáqtááq-nunamumma awaaméq-núnámúmmá kêteta yeqtí anónnáma mú mikákáá anómma yíkaraqa íniye.” téna tiráiyé.

keqtoq-íníkóní ámikai-qaqtaaq

41 monoq-náúpáqá Ítuma óqtakoni yawáákaqa maraq máqe-uraitata waayúkama yeqtí ámikaan-oqtamma yáwáápi kémaraawana karáqma aónaraiye. taíbaq-wayukama taíbaq-oqtamma wái-kayukama taíbaq-oqtamma yawáápi makááwana

42 ááqibo móra-keqtoq-inikoma iréna kímora karogaron-óqtámá yawáápi makáitana

43 Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “aónaaro! kín-inima oótamma íma wáin-inimma keqtoq-íníkómá wemá mú mikákáá anómma ámikaitata

44 tébakaq-wayukama taíbaq-otapike ámikaawana wemá íma wáipike mútûqa ámikena máqte-qaqtaaq ámikena nóikararaq paámá mániyo?” téna tiráiyé.

13

anó-monoq-namma yawítíginiqtaba timá yímikaiye.

1 Ítuma anó-monoq-naupake kéyaubaitana mórama iyápó-annabike-nakoma tiráiyé: “yirááti-nako, aónaao! anó-monoq-namma naakómá mú mikákáá íráqôniq kéitana naan-óqtákáráqá íráqôniq kéiyé.” titana

2 Ítu tiráiyé: “naammá máqtemma káonaano? maan-ánón-námmá yawítíginana máqten-oqtakoma yawítíma okaq-okaqa iyaabógínana kaayaq-kaayaq umá íma paá wániye.” téna tiráiyé.

táígo-kanaama aíkaraqa yíniye.

3 Ítuma Óribêti-anuraqa maraq máena anó-monoq-naopaqa karáqma káonaitata Pítaa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa Áánarugaraqa yenamáa wetê máeta ítama aónaraae:

4 “nói-taoraq mi-kánáámá pááq ínáyô? nóin-awaameqyataaraq pááq ínáyô? minnáyaba timá timiyo!” tewana

5 Ítuma yawwéqma tiráiyé: “yabíqma akoqnáá oro. káqowama ubaayammá umátikainabo!

6 taíbaq-wayukama iréta ubaayammá umátikanoe. miráinata ketíwíkaq iréta tínoe. ‘wemúne’ téta kaaqaari tínoe.

7 miráinaq uwáá-aimma ááiqtabama itéqa waaqókáqá ááiqqa éta nékaq ááiqqa éta íyan-aimma itáíyanama táaqa ígáino! mirán-ááiqá yínímanibo mi-kánáámá maramá ánatai-kanaama íma pááq uráiyé.

8 móra-marukaq-wayukama itó-uma káqo-marukaq-wayukama ááiqqa kéumayikaiyata móra-marukaq anó-nakoni waayúkama itó-uma káqo-nakoni waayúkama kéyikamiyata yaímma-aukapaqa márûma kéyinana yáa kéyainana mirá-qtátáákómá yíqa éna aaragómá iyápó marakánéna inikáá íniye.

9 yabíqma akoqnáá oro! keráwáqá koti-áímmá timátiketa ánnama timéta tebûqa timínoe. aapinaa-náúpáqá tíkameta ókaq-okaq tíkameta keráwáqá anó-kayukayopaq mú mikákáá anó-kayukayopakaraq ketíwíkake yúbáqá itó-umatikayaqa ketí átê-watama timá yíménata mirá-inoe.

10 áqnáabaqa máqte-marupaq-wayukama átê-wataama waayúka abarokáq timá-yimínoe.

11 ááqibo ánnáma timí-kánáámá ‘nóin-ainaq ténúnô?’ ítero! anaaékaqa keqtúyánápíkén-áímmá ítero! áama tí-kánáámá timá-timin-aimma tero! ketááq maqma ítinobo Áánûqtuni Aágoma timá-timínoe.

12 mi-kánáámá yiwaáómá yíbâkoma yíkamigaae téta yiboámá yeqtí iyápóma kutaruríq ínóe. iyápóma yetinóboyuma kutaruríq íno poata yetinóboyuma yíkaminóe.

13 miráiyata ketíwíqtaboata keráwáqá tíyamma ôriq umátikanoe. ááqibo ánatagini-kanaama ketíwíkaq akoqnáá umá yáqtoraiya-kayukama paá atóbamayikaniye.” téna tiráiyé.

mú mikákáá anómma kabirai-yátááqá

14 óq-aimma tiráiyé: “kabiramá táígyun ína-yataakoma pááq ínanama yawitíniye. aónáiyana mibáq íma wáinabaq anubaq uyaatéra kóoro!” téna ááqibo aúbama yorautíya-kayukama itáaro! tiráiyé: “aammá aúkaipaqa máinata máqtemma Yúriabaq máiya-kayukama uyaatéta anubaq kóoro!

15 ááqibo móra-nakoma naan-ámútáqá maína-nakoma íma naaúpaqa ku péqma táitawaa-yataaqa mayéna paá kóino.

16 ááqibo móra-nákoma yópáqá máinama íma naaópaqa yauwéqma unáákáqtóma ko mayéna paá kóino!

17 mi-túpááráqá ámûkaraq-inimma iyápóma náamma kámina-inikaraq anómma aítq-yaqtaaqqa mayáiyana yirummá ôriq íniye.

18 ááqibo yaugíq kéi-kanaama wáinatama yíqa anómma íné ínatama nunamupí íbêqa ítama aónaaro! ‘Áánûqtuo, mi-qtátááqá yaugíq-kánáábí ímira-uwo!’ tíyana márû mikákáá íniye.

19 ááqibo mi-táíqó-kánáámá mú mikákáá táíqoma ínama ááqibo naayóbáqá Áánûqtu máqte-qtataaqqa tarôq urái-kanaarake

íbêkaraqa íma mirá-uraiye. keqnaámmá móragaraqa íma mirá-kánaámá aurániye.

²⁰ ááqibo mi-kánaámá íma ánataginaraatata máqte-kayukama íma paá máne oné. miráitana Áánûqtu maa-kánaáyábámá pááqya-kanaama iyo téna timákarena wení awaaméq-wáyúkáyábámá timáyíkaraiye.” téna tiráiyé.

²¹ Ítuma timá yímikaiye: “ááqibo mi-tái-kánaámá ínana móra-nakoma timá-ámena ‘Metáiyama maabáqá máibo aónaao! mibáqá máiyé.’ tínaama íma arupi itaao!

²² taíbaq kaaqaari-Metáiyá kaaqaari-wátáá-wáyúkágáráqá auréta awaaméqá aráátineta Áánûqtuni waayúkama ubaayammá umáyiketaraa ínóe. miráuma kanaaráq ínéta ínóe.

²³ ááqibo karáqtuwe paá máaro! kemá áqnaábaqa kétima-timune. ítáaro!” téna tiráiyé.

²⁴ Ítuma óq-aimma tiráiyé:

Waayúka-Araakoma kumínî-kanaayabama

“ááqibo táígo-kanaama aíqa urái-kanaama ánatatuwena aabaúmmá kumayuqá aukéna wíyômma móragaraqa íma tágaginana

²⁵ wiyóqa wíyôpake kutínana wíyôkoni akoqnaágoma popoq umáginiye.

²⁶ umáqtuwena Waayúka-Araakoma konnákáqá kuména anón-akoqnaagaraqa tágagigogaraqa kumíniye.

²⁷ kukéta Áánûqtuni kaqtó-wayukama timá-yiminata múqtûq maragóní aqtóbáké íyata Áánûqtuma awaaméqá umáyíkarai-kayukama yiwíqme yínoe.

²⁸ yaagómá aapinaammá yiráátinata ítáaro! ááqibo yaayamamá yaa ánagaraqa yáinatama miráini-kanaama ítaraae.

²⁹ móraiq uma maa-wái-qtáqtááqá auráinatama kemá kumónúna-kanaama waaqókáríq íniye.

³⁰ ááqibo taákaq máráaro! íbêqa paá máa-kayukama tébakaqa íma puíyana maa-wái-qtátááqá máqtemma auránóe.

³¹ wíyôkaraqa maragáráqá ánataginamanibo ketáama íma ánataginiye.” téna Ítuma tiráiyé.

mi-kánaágóní aabaúmmá máqte-kayukama nói-kanaaraqa yíníyô téta íkéitaae.

³² Ítuma timá yímikaiye: “ááqibo aabaúmmá nôraq umá mi-kánaámá íníyô? nói-kagaama íníyô? máqte-kamma máqte-kayukagaraqa Áánûqtuni kaqtó-wayukama áanikogaraqa íkéitaae. aboámá wenamáa kéitaiye.

³³ mi kumíni-kanaama mi-kágáámá íma ítaraabo yabíqma akoqnaá oro!

³⁴ miráaraa umá wáiyee! móra-nakoma naaópake aammá kóinena wení maqne-wáyúkámá yeqtí iyáánikaraqa iyuwéna kóitata yemá yabikááe. ááqibo wemá oqtaráq yabikáinakoqtabama timá ámikaiye. 'kawáá uwo! karáqtuwe mááo!' téna tiráiyee.

³⁵ keráwáqá keqnáámmá karáqtuwe máaro! naakóní aboámá nói-tupaawaq yíníyô? énaikaraq yíníyô? aabáyaanapimma nokáán-aukaanaq yíníyô? iráqma tágaina-kanaararaq yíníyô? íma ítaraapoana

³⁶ páátákáá yínibo wagobo!

³⁷ ké kétima-timune. keqnáámmá máqte-kayukayabama kétima-yimune 'karáqtuwe máaro!' " téna tiráiyee.

14

Ítumma ikamínôn-aimma tirááe.

¹ kaayaq-yúpáámá paá wáinana kótámaki-oniqa íma ítóraitan-onikaraqa yínata uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá Ítumma aúpáq yáqtoqma arááqá ikaméta náaraq umákainoqtababi abáá kéoe.

² abáá kéeta tirááe: "óniqa kaugi-kánáámá miráonatataama waayúkama ááiqa ínópoataa mi-kánáámá íma kanaarác ónúntae." téta tirááe.

Ítumma Béqtanibaqa matawékaraqa pérakaraiye.

³ Ítuma Tááímoni kárú-nakoni naaúpaqa Béqtanibaqa nammáqá ya máitata aáwaqa kánaawana móra-inimma uyábékene anón-oqtanawiqa yaan-ákúq-mátáwékáráqá óqta-motorema yubáqtukena Ítuni aqnókáqá atíma pérakaraitata

⁴ tébakaq-wayukama iyámma óriq umá uráitata tirááe: "nôraq itana min-áté-ákúq-nómmá paá atíma pérakaraiyo? kaumo-tiyááká-tiyááká-óqtámmá (300) wáiyee. nôraq itana min-áté-ákúq-nómmá íma kéyimenawaq meyámmá matáiyoo?"

⁵ ááqibo meyámmá matáikakaatati mi-meyámmá oótamma íma wái-kayukama kanaarác yiminé iné." téta áá awááguraawana

⁶ Ítuma timá yímikaiye: "wemmá ayúwáaro! nôraq itaráq áá awááguraao? wemá keqtábámá íráqóniq uráiyee.

⁷ áwáyoq-wayukama keráwáqtê máqte-kanaama paá mánobo! tikáinama aati-aatimá yíwáqnaa kanaarác ínoe. ááqibo kemá keráwákáráqá máqte-kanaama íma paá mánune.

⁸ wemá kanaa uráiyee. wemá áqnáabaqa ketúraqa átê-akuq-nokaraqa puyónúna-kanaayaba pétikaraiye.

⁹ ítáaro! máqtepaqa ketí átê-wataama abarokác timá yímikai-marukaqa wení íbêq mirái-waigoma abarokác timá-yimiyana wenáwîqa íma awikáinoe." téna Ítuma tiráiyee.

Yúqtaati Itikáárioti Ítuqtabama namuro-wáyúkámá timá yímikaiye.

¹⁰ titana Yúqtaati Itakáárioti iyápó-aanabike-nakoma uyátárai-monoq-wayukayopaqa kóurena tiráiyē: “kemá tíwáqnaa onaq Ítumma yáqtoqma áwîqme ínóe.”

¹¹ titata yimuqá ôriq umá makéta meyámmá amínéta tirááe. tewana Yúqtaatima aúyánámmá iténa “nói-tupaama Ítumma oyaa umá yiráátenuno?” téna ítama táíq uréna kanaayábá abáá-abaa kéiyē.

Ítuma kótámaki-oniqa wení iyápó-annagaraqa naráiyē.

¹² yammá itoraí-óníq-kánááráqá áqnáae-wagaabaqa kótáma-ki-kanaaraqa tipí-típi-araaqa ikákaawata Ítuni iyápó-annama ítama aónaraae: “náakaraqa ení kótámaki-oniqa ko kauma akánúnatabiyo?” tewana

¹³ Ítuma iyápó-annabike kaayaq-wáyúkámá mayaí-áímmá timáyímikena tiráiyē: “naa márûkaqa peráiyana móra-nakoma nommá yaqména kéyinaka wenanaaeépaqa okaa.

¹⁴ naammá peráinaka min-náákóní aboámá timá ámekaa “tirááti-nakoma kétiye ketí naaúpaqa ketí iyápó-annagaraqa kótámaki-oniqa naí-námmá náakarabiyo?” timáqtuwena

¹⁵ wemá anón-amuraaq-namma tiráátiniye. máqte-qtataaqa yokaa-yokaa umátikarainaka mikáqá kótámaki-oniqa kaumá tikáakaa!” timáqtuweta

¹⁶ kóureta naa márûkaqa péketa máqtemma Ítu timá yími-qtataaqa paá aónareta kótámaki-oniqa kaumakááye.

¹⁷ énaikaqa Ítu wení iyápó-annagaraqa iráitata

¹⁸ yaareráqá aáwaqa kénaawana Ítu tiráiyē: “keráwápiké móra-nakoma ítama táíq umátikanena wemá kemmá kutarurîq iniye. aáwaqa ketê náina-nakoma mirá-iniye.” titana

¹⁹ yirummá ôriq kéitata móra-mora-yuma ítama aónaraiye: “keábiyo?” titana káqomma “keábiyo?” titana

²⁰ Ítu yauwéqma tiráiyē: “é títaupake kaayapiké móra-nakoma mimórá-táápépiké kegáráqá aáwaqa kénai-nakoe.

²¹ agamátán-áípi Waayúka-Araakoni aamá tiráiniq umá miráuma ínana ááqibo kutarurîq í-nákóní anónnáma mú mikákááné. min-nákómá íma marákaraikakaatati mú mikákáá íráqôniq íne iné.” téna Ítuma tiráiyē.

írêq-oniqa kénaae.

²² aáwaqa kénaawana Ítuma yammá maténa nunamupí amuqá makéna “tíkáiye” timátuwena yímikena tiráiyē: “máýáaro! ketúmiye.” téna

²³ wááéni-nomma káápubi maténa nunamupí amuqá makéna “tíkáiye” timátuwena yímikaitata máqtemma nátukaawana

24 Ítu timá yímikaiye: “maannáma ketí naaegómíye. taíbaq-wayukayabama atíma kéguminana ónipi nokáá umáyikanena kaayóqá kémayikaiye.

25 kemá kétima-timune. aran-nómmá móragaraqa ínanupo! ínanaaqa káqo-taoqa Áánûqtuni kawáá kéí-marukaqa káqomma nánúne.” timátuwaitata

26 imá tiréta yúbareta Óribêti-anubaqa kóuraae.

Pítaama wakákáin-aimma Ítuma timá yímikaiye.

27 Ítu timá yímikaiye: “keé keráwáqá máqtemma íbêq-nokaamma táaqa káinaqa tiyuwé kóinoe. Áánûqtuni agamatán-áípi kétiye! ‘kemá tipi-típi yabi-í-náqá ikámónata tipi-típima ókaq-okaq kóinoe.’ tiráinapoata tiyuwéta kóinoe.

28 kemá tiwáutumatuwainaqa itó-uma kenókáámá Kááriribaqa ónúne.” tiráitana

29 Pítaa tiráiyee: “áaqibo máqtemma tébakaq-wayukama ayuwéta kóiyaaqa kemá íma ayuwéqa kónune.” titana

30 Ítu tiráiyee: “íbêq-nokaamma kokóregoma áama íma kaayapáq tínaama emá kaumo táoqa keqtábámá tínóne. ‘min-nákómmá kemá íaonareqa íkéitaune.’” titana

31 Pítaa akoqnáá umá tiráiyee: “ímiye! kemá puí-kánááráqá etê puyónúne. imá ayuwéqa kónune.” titata máqtemma miráráá umá tirááe.

Ítuma Kéqtêmani-yopaqa nunamummá tiráiyee.

32 Kéqtêmani-yopaqa irááwana Ítu tiráiyee: “maakáq máraiyo! nunamummá tenáá úne.” tiréna

33 Pítaa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa yíwíqmena kéyana áaqa kaitana táíq umá yáumetaraitana arummá ôriq umá kéitana

34 tiráiyee: “tirummá ôriq umá kéitaqa túyánámmá kéitaqa pukónúne. máraiyo! waagobo! karáqtuwe máaro!” titata

35 waaqókáqá marabí aipaq aguréna aíqa mayánénaboana nunamummá tiráiyee:

36 “apááô! ketiboó! máqte-qtataaqa kanaarác kéena maaqtátááqá paábaq-matikaao! áaqibo ení akaígómá warááo. ketí tikaígómá íwaraao.” téna

37 yawwéré immá yú wagurááwana aónariye. Pítaaqtabama tiráiyee: “Tááímonio! aú waguráánô? kímora-abauma íma kanaarác karáqtuwe máqe-uraano?

38 karáqtuwe mááo! nunamummá tiyo! íma karáqtuwe máiya íma nunamummá tiráánaboaq Tááqtaan áama itánóne. aágoma kaqtó kéimanibo túgoma aqnúmmá kéena túgáibaa kéiyee.” téna tiráiyee.

39 móragaraqa keqnáámmá nunamummá timátuwena

40 yauwéréna immá keqnaámmá yúgáibaa ôriq kéitata íma kanaaráq karáqtuwe máqe urétapoata yú wagurááwana aónariye. wemmá yauwéqma timá ámínnon-aimma íma Ítaraae.

41 wemá kaumobáq yauwaré iréna tiráiyé: “waguréqa paá wago! áágaaniye. íbêqa aabaúma umá guraiye, Waayúkagon-Araaqa kemmá kutarurîq i-nákómá kúmiq-wayukati iyáápi kémaraiye.

42 itó-uma kónunatiabo! aónaaro! kutarurîq umátikarai-nakoma kéiyé.” téna tiráiyé.

Ítumma ánnáma ámikaae.

43 kétitana páátákáá Yúqtaati iyápó-annabike-nakoma iráitata wegáráqá waabámmá yáákáráqá waqtáákáráqá iréta uyátárai-monoq-wayukabike aapinaa-káyúkábíké anónuqma-wayukabikekaraq irááe.

44 kutarurîq i-nákómá awaaméqá yímikena tiráiyé: “kemá ámóqnaana-nakomma yáqtoqma ánnáma áméro! áwíqmeta yaákare kóoro!” tiráiyé.

45 Yúqtaati iréna páátákáá Ítunopaqa kéena kaayonébáké ámóqnaraitata

46 yáqtoqma ánnáma ámiketa akoqnaá umá yáqtokaae.

47 ááqibo móra-nakoma maéna yáámmá maténa mú mikáq anó-monoq-nakoni maqné-nákóní ááraramma agáuqtukaiye. ááqaanibo téna

48 Ítuma tiráiyé: “nôraq itaráq maaráuma yáákáráq waqtáákáráq yáqtoraneraq kéyeo? kemá íma moyán-árááq-náqá maéqa

49 máqte-tupaaraqa keráwákáráqá anó-monoq-naupaqa maéqa aapinaammá abarokáq tiráunaqa kemmá íma yáqtoqma ánnáma ítíkikaae. ááqibo Áánûqtuni agamatán-áímmá áraimma auráino!” titata

50 máqtemma iyápó-anna-wayukama ayuwéta péqmare kóuraae.

51 ááqibo móra-maabugoma wáqtô itokáikaraq Ítun-annaepaqa kégoitata yáqtorakaraawana

52 wemá wáqtôma ayúqtukena unáákáqtôma aneqá íma wáikaraqa awaapáá uyaaténa kóuraiye.

Ítiráaeo anó-kayukama Ítumma aítaa umá aónaraae.

53 ááqibo yemá Ítumma awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaqa irááwata mikáqá máqtemma uyátárai-monoq-wayukama anó-kayukagaraqa aapinaa-káyúkágáráqá áíkutaawana

54 ááqibo Pítaa Ítun-anaepaqa ayáqtáápake wakéna mú mikákáá anó-monoq-nakoni naamátúpaqa pékena kawáá-wáyúkágáráqá iraráqá maraq máena kégaanitata

55 ááqibo uyátárai-monoq-wayukama máqtemma káánítôre-wayukagaraqa Ítumma ikamínéta aítaa umá abáá kéomanibo íma máqe-uraiye.

56 taíbaq-wayukama kaaqaari-áímmá Ítuqtabama timákáreta ááqibo mimórá-wátáámá íma kéteta káqo-kaqon-aimma netuqyaa tirááe.

57 ááqibo tébakaq-wayukama itó-uma kaaqaari-áípi tirááe:

58 “wemá tiráitata ítaraawana tiráiyee: “maamin-ánó-mónóq-námmá waayúkama tarôq uráá-namma kemá yauwítíyuwaiyaqa kaumo-wágáábí aúgemma tarôq ónááq únnae waayúkama íma tarôq kéiya-namma tarôq ónúne.” tirááwana

59 yeqtí watáagoma íma móraiq uráiyee.

60 mú mikákáá anó-monoq-nakoma yeqtí aúkápimma itó-urena Ítumma aítaa umá aónarena tiráiyee: “wení watáayaba yauwéqma íma kanaaráq timá abarokáq tinónô?” titana

61 Ítuma páátí máqe-urena aamá ítiraitana mú mikákáá anó-monoq-nakoma móragaraqa ítama aónaraiye: “emá Metáiyabono? mú mikákáá uyátárai-manikoni áanikobono?” tiráitana Ítuma yauwéqma tiráiyee:

62 “máune.” téna “Waayúka-Araakoma Áánûqtuni ayáánurapaqa maraq máena wíyokoni konnákáq kumínata aónanoe.” téna tiráiyee.

63 mú mikákáá anó-monoq-nakoma áyámma uráitana unáákáqtômma yuráqtukena tiráiyee: “nôraq itatáá káqo-kataama itánétaa kéunataabiyo?

64 wenamááríqqa kaaqaari-áímmá tiqtábámá nói-tuyananaq kéitaa?” titata máqtemma yauwéqma tirááe: “wemá mú mikákáá táiq uréna puíno.” tewata

65 tébakaqa Ítumma wirááti wirákáreta aúramma yawááq-ureta ikamíq-ikamíq kéeta tirááe: “náawa ikákaiyo?” tirááwata kawáá-wááyúkámá áwîqmeta iyáán-arunapo ikákaae.

Pítaa Ítuqtabama “wemmá íaonareq ikéitaune” téna tiráiyee.

66 Pítaa naamátûpaqa paá máitana móra-inaaruma mú mikákáá anó-monoq-nakoni maqné-ínáárúgómá

67 Pítaamma iraráqá aónarena wemmá karáqma káonena tiráiyee: “emá Ítuma Náátárêtibake-nakote máqe-uraane.” titana

68 Pítaa tiráiyee: “ímiye. enáama íkéiteqa íma ítaraune.” téna oqtaráq kóuraitana kokóregoma áama tiráiyee.

69 anaaékaqa min-ínáárúgómá móragaraqa káonena móra-nakoma amakaq mái-nakomma timá ámikaiye: “wemá min-nákóni iyápómiye.” titana Pítaa

⁷⁰ “ímiye.” tiráiyē. ááqibo pááqyamma anaaékaqa mikáq máa-kayukama Pítaamma timá ámikaae: “Kááribake-nakoma máeboa emá iyápó-annabike mórabi máane.” tewana

⁷¹ Pítaa timá akoqnáá uréna tiráiyē: “ááqibo kemá kaaqaari kêtunaraa Áánuqtu tíkamine iné. min-nákómá íaonareq íkéitaune!” titana

⁷² kokóregoma móragaraqa áama tiráitana Pítaa Ítuma tiráin-aikoma aákaq itana ítaraiye: “kokóregoma áama kaayapáq íma tírínaama emá kaumo táoqa keqtábámá wemmá íkéitaune tínóne.” tiráin-aimma Pítaama yauwéqma aúyánámmá ítaraiye. ániibo ibiqá ôriq umá yakáiyē.

15

Ítuma aítaa umá aónaraae.

¹ aabáyaanapimma nokáápaqa uyátárai-monoq-wayukama anó-kayukagaraqa aapinaa-kááyúkágáráqá káánítóre-wayukagaraqa watáá-wataa timátuweta Ítumma yáqtoqma ánná kúmeta anókamaani-nakonopaqa mó ámikaawana min-ánó-nákóní áwîqa Pááíratima ááqibo téna

² Pááíratí Ítumma aítaa umá aónarena tiráiyē: “emá Ítiráeowayukati mú mikákáá anómma yabíkáánabono?” titana Ítuma yauwéqma tiráiyē: “téne.” titata

³ uyátárai-monoq-wayukama weqtábámá tirááe: “wemá taíbaq-taigo-qtataariq uráiyē.” tewana

⁴ Pááíratí móragaraqa ítama aónaraiye: “yauwéqma íyaq timá-yiminono? eqtábámá taíbaq-taigon-aimma kétee.” titana

⁵ Ítuma páátí máena móragaraqa yauwéqma ítima-amitana Pááíratima ítama iyánáaq uráiyē.

Ítumma arááq ikamínéta tirááe.

⁶ ááqibo kótámaki-onikaqa aati-aatimá Pááíratima móra ánnánaupaqa mái-nakoma ayuwéwaimiye. wáátigoma awaaméqá maréta tewana Pááíratima ayúwáitana ánnánaupake kanaaráq ayúbákáitana kó éwaimiye.

⁷ ááqibo mi táoqa kaarabútibi móra-nakoma áwîqa Baráábatima máqe-urena anón-aaiqa wemá taíbaq-wayúkagaraqa uréna wemá móra-nakomma arááq ikámítana pukitana kaarabútibi máqe-uráiyē.

⁸ ááqibo waabámmá áíkuteta Pááíratí ánnánaupake ayúwáinakoqtabama ítama aónaraae. aónaraawana

⁹ Pááíratí ítama yimónaraiye: “Ítiráeowayukati mú mikákáá anómma yabíkái-naqa ayúbakanuno?” téna

10 uyátárai-monoq-wayukati yáaimma ítareta paá yirunóbáqá kárún-aimma kététaoata Ítumma ánnáma ye ámikaae. miráuma ítarena tiráitata

11 uyátárai-monoq-wayukama waabámmá timá yímikaae: “Baráábatiqtaba kétékaiqtaae tero!” miráitata waabámmá timá yímikaae: “Baráábatimma ayúqmataa timiyo!” tewata keqnáámmá

12 Pááírati móragaraqa timá yímikaiye: “ááqibo Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá anó-nakoqtabama nôraq ónúno?” titata

13 waabámmá kabámareta tirááe: “yaaraqá nírigaraqa ikámíyana puíno?” tewana

14 Pááírati ítama yimónaraiye: “nóin-otaaniraq uréna nóitaigniraq uráinabiyo?” titata mú mikákáá anókaq kabámareta tirááe: “yaaraqá nírigaraqa ikámíyana puíno!” tewana

15 Pááírati waabá-káyúkátí yimuqá máráinapoana Baráábatimma ayúbákaraiye. miráumatuwena Ítumma iwáyúkámá yímikena timá yímikaiye: “akoqnáá-annanapo ikámoro! ikáqtuwera yaaraqá nírigaraqa ikámíyana puíno!” téna Pááírati tiráiyé.

i-wáyúkámá Ítuqtabama ámiyoq-naayoq urááe.

16 timátuweta i-wáyúkámá Ítumma áwíqmeta kámááni-nakoni naamátûpaqa iréta tébakaq-i-wayukama yááyareta

17 tokô-kaqtoma mú mikákáá anó-nakoni wáqtôraa-katoma matéta áwáábiq-annama matéta mú mikákáá anó-nakoni kámokaa-kamoqa atoyumá tarôq uréta Ítuni aqnókáqá abákareta

18 paá awaaméqá umá kaaqaarigó kaayoné umákareta tirááe: “Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá anó-nakoni áwíqa múte yaúyoro! wemá anó-kanaama ayáqtáákaqa paá maíno!” téta

19 oótátánápó aqnókáq kéikameta kaáqá kémareta yiraayu-taúma ayéta kaayoné umáketa

20 ámiyoq-naayoq éta tokô-kaqtoma yukéta wení wáqtôma móragaraqa umáketa áwíqmeta yaaraqá nírigaraqa ikamínô-marupaq kóuraae.

Ítumma yaaráqá nírigaraqa aráápama ikákaae.

21 kégoeta móra-nakomma yáqtoamma wenáwíqa Tááímoni Tááírínipake-nare. Érékáánarayaa Árûbatiti yiboámá wemá yópáké kéitata yemá Ítuni kaapaq-yámá ámiketa timákaawana aqména kóuraiye.

22 Ítumma áwíqmeta móra-anuraqa iréta min-ánúgoní áwíqa Kórákóta-anue. áwíkoni áaimma aqnón-ayaatapare.

23 mibáqá iréta wááéni-nomma yaagóní anókáráq waéqma ámikaawana ínaraitata yaaraqá nírigaraqa aráápama ikákaae.

24 ikáqtuweta wení unáákáqtôma yáíkaaǵ umá uréta aábê yaréta unáákáqtôma móra-mora umá matááe.

25 ááqibo nírima ikákaan-abauma (9.00 kiroki) aabáyaanapimma aabaú má kéuitata ikákaae.

26 yaaraqá aúbama wení táígoqtabama agáyáan-aikoma tiráiyē: “Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá anómma yabíkái-nare.” titata

27 ááqibo wegáráqá kaayaqá moyánákáratámá yíkaketa Ítuni aukápáq mórama ayáánurapaq maréta mórama ayáánuropaq maréta urááe.

28 ááqibo miráuma monoq-áúbábí naayóbáqá agamátán-áikómá tiráiniq umá íbêqa áraimma mirá kéiyē: “wemmá otaa-káyúkábí makááe.” téna tiráine.

29 yaaraqá máitata waayúkama kótayata kéeta iyáátaq-iyataq yumá ámiyoq-naayoq kéeta aamá káwaageta tirááe: “enamáárîq anó-monoq-namma yawítíyuwe kí-kaumo-yupaama móragaraqá keqnáámmá tarôq ínáq óne

30 ááqibo yaaraké enamáárîq kumuwo! enamáárîq kuméma ípuinone.” tewata

31 keqnáámmá uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá ámiyoq-naayoq kéeta tirááe: “wemá káqo-yuma yíwâqnaa uráitata íma pukáábo wenamáárîq íma kanaaráq áwâqnaa éna miráipoana puíniye.

32 ááqibo Metáiyama máikakaatati Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá anó-nakoma yaaraké kumínataa aónétaa mikáq itánúnatae.” tewata keqnáámmá wegáráqá yíkkaa-nakorata ámiyoq-naayoq-aimma timákaraaye.

Ítuma pukáiyē.

33 ááqibo wágáama aabaú má aúkáapi uyáwitana kumayuqá aúqma máqte-maruqa yawááquraiye.

34 aabaú má kaumoráq kégumitana Ítuma kabámarena anókaq wááqa kéyena tiráiyē: “Érói, Érói, aráama tebakátáni?” téna wenáabike mirá kétiye: “ketí Áánûqtuo, ketí Áánûqtuo, nôraq itaa tiyúkáano?” titata

35 tébakaqa máqeo-kayukama ítareta tirááe: “ítáaro! wemá Iráiyamma kááyaiye.” tewana

36 móra-nakoma uyaaté iréna parubaru-wánnáámá ikaaǵ-nókáráqá yátaraq makéna Ítumma ámitana nátúwáitana min-nákómá tiráiyē: “éqtukaiyanao! Iráiyama yaaraké yamatuwáinana kumínaayaba aónaaro!” titana

37 Ítuma anókaq wááqa yumátuwena pukuráiyē.

38 pukitana ááqibo anó-monoq-naupaqa oqtaráq tabaraáberaa-kannaama abí kúmakaama wenamáárîq aúkáapike kabááqma yakákuraiye.

39 ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá máitana Ítu aúbáqá itó-uma máitana Ítuma wááqqa yumátuwena pukitana aónatuwena wemá tiráiyē: “árainē. min-nákómá Áánûqtuni áaniko máqē-uraiyē!” téna tiráiyē.

40 ááqibo aaranaamá mikáqá nékaq máeta káoneta Tárômeyaa Máriaa Máátariniyaa Máriaa maqné Yêmitiyaa Yótéti anóaratama máqē-ureta

41 Kááribabaqqa yemá Ítuni anaaé waqmé kéweta áwâqnaa urááē. taíbaq-kaqon-noinima Ítugaraqa Yérútáárebaq uráán-noinima mibáq nékaq máqē-uraaē.

Ítuma uqtamákaraaē.

42 ááqibo aabaúma karaanákáq kúmitana Tabaatiráqá yokaa-yokaa-í-yúpáámá wáitanaboana Yótêbi Aarimatéabake-nakoma iréna wemá káánítôre uyátárai-naqa maéna Áánûqtuni kawáá kéi-kanaayabama awé kéiyē.

43 mimórá-nákómá Pááíratinopaqa ikatîq íma uréna Ítuni arááq-ayabama ítama aónaraiyē: “timínónó?” tíminaq mó-uqtamakaano.” titana

44 Pááírati aúyánámmá ítarena “árainaq pukuráinabiyo?” téna i-wáyúkátí kawáá-nákómá ááyarena ítama aónarena tiráiyē: “ara pukáiyó?” titana kawáá-nákómá timá ámikaiyē: “owé pukáiyē.” téna

45 Pááírati iyánáaq umárena ítátuwena Yótêbimma timá ámikaiyē: “kanaaráqiyē. arááq-auma mayaaō.” titana

46 Yótêbi kateko-wánnáámá meyánîq umá maténa yaaraké aúma maténa wannaabí atáá-umakena óqtanobaqa maipí uqtamákena anón-oqtamma muriákóní ótaqa makéna yawááq-uraiyē. mirá umáqtuwaitata

47 Máriaa Máátariniyaa Máriaa Yótétini anóagaraqa máeta uqtamákaraiapaqa aónaraayē.

16

pukáipike itó-uraiqtabama

1 Tabaatimá ánatagitata Máriaa Máátariniyaa Máriaa Yêmitini anóama Tárômegaraq átê-kuyumma i-qtáqtááqá meyámmá maqméta Ítumma pérakaneta matááē.

2 Tóqtaaraqa iráqma tágagikaqa uqtamákarapaqa kóureta

3 kégoeta wataá-wataa tiréta “náawa oqtaráké óqtamma mamá páabaq “aukátikanitaabiyo?”

4 anón-oqtapoana ummaa yánitata tirááē. kététa ko aónamma óqtamma páabaq aukákuraitata aónaraē.

5 miráitata muríyánóbáqá péketa aónááyama móra-mabugoma wayán-únákáqtôgaraqa mibáqá maraq máqe-uraitana aónaraawana yáaqa ôriq umá karáitana min-nákómá tiráiyé:

6 “táaqa ígáino! Ítuma Náátárêtibake-nakomma kaapaq-yátáráq ikámaraa-nakomma abáá kéoyamma wemá pukáipike itó-urena íma máiyé. uqtamá káraapaqa aónaaro!

7 ááqibo wení iyápó-anna ko timá yímero! Pítaagaraqa timá áminata timá yímero! ‘Ítuma we-nókáámmá Kááriribaqa kégoitata mibáqá aónanowana keqnáámmá wemá keráwáqá miráuma timá tímikaiyé.’” téna tiráiyé.

8 aanibo yemá yáubareta muríyápáké uyaaté kóureta ikatéyana yáaqa karáitatapoata páátí máqe-ureta máqte-kayukama íma timá yímikaae.

Ítuma Máriaa Máátarininopaqa iráitana aónaraiyé.

9 Ítuma pukuráipike itó-umatuwena Tóqtaa-abayaanapimma nokáápaqa wemá áqnáabaqa Máriaa Máátarininopaqa iráiyé. naayóbáqá min-ínikóní arunóbáké abapaké kaayaq-kútí-áágómá Ítuma waqtukáiyé. ááqibo iráitana aónarena

10 Ítuni aanábómá ibiqá kéyaraawana ko timá yímikaiyé Ítuma paá máitana aónarena

11 timá yímiqtuwena kéiteta wenáama irunóbáqá íma ítaraae.

iyápó-annabike kaayaq-nákórátá Ítuma aónaraayé.

12 anaaékaqa waéqma káqon-nakaa umá kaayaq-nákórátá yeqtôpaqa iráitata karaa-márúkáqá kégowana iráitata aónareta

13 yauwaréta tébakaqa timá yímikaawata kanaarác íma ítaraae.

iyápó-annama Ítumma aónaraae.

14 ákaqa Ítuma wení iyápó-annama yeqtôpaqa iráitata ye títaupake móra-anna-wayukama aáwaqa kénaawana Ítuma iréna áá yiwááguraiyé. yemá irupí ikéiteta káúbîq uréta wemá pukáipike itó-itata aónaraa-kayukama temmá íkéitaawanaboana áá yiwááguraiyé.

15 wemá timá yímikaiyé: “máqte-marukaqa kóoro! máqte-kayukama maan-áté-wátáámá mó-tima-yímero!

16 máqtemma yirupi kéitaa-kayukama nommá peráiyaya atóbamayikanune. íkeitaa-kayukama yawááq-umayikanune.

17 aamá kéitaiya-kayukama maamin-áwááméq-yátááqá mayéta ketíwîkake kuti-áágómá waqtuwánoe. aúgen-aimma mayénama aúgen-aikaraq tínana

18 pui-iráákábáyáámá yáqtoraiyana ípuinana uwaatagááq-yátááqá naínama ípuinana kari-wáyúkámá ánekuiyanama karímá éyikainata atóbaginoe.” téna tiráiyé.

Áánûqtuma kawáá kéi-marukaq Ítuma utáiyé.

¹⁹timátuwena áwíkaitana Áánûqtuni kawáá kéi-marukaq uténa
Áánûqtuni aukápáqá maráq máqe-uraitata

²⁰wení iyápó-annama máqtepaqa ko timá yímikaae. abarokáq
timá yímikaawata uyátárai-nakoma yegáráq yíwâqnaa uréna yé
tiráama áraimma kéitana uyátárai-nakoma awaaméqá yímikaiye.

Arúke

Arúkema maami-kátáámá Tíópiratinopaq agatáiyē.

¹ Tíópiratio, naayóbáqá netuq-wáyúkámá iyááté-íyááté umá ketáái aúkáapi Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq urái-kataama agatáane.

² yemá mi-qtátááqá yúrapike aónaraa-kayukati yáama naayóbákáráq aati-aatigáráqá wakáane. yemá mi-káyúkámá Áánûqtun áaraqa wení mayai-wáyúkámá máeta yemá maami-kátáámá keqtáá timá tímikaataae.

³ anó-nako, miráitaq kegáráq kemá maami-kátáámá agamá enôpaq yuwánáae téq kétune. maami-máqte-qtátááqtábámá áaimma ítátukaune. íbêqa kemá arupú umá agatáunamanibo miráuma áqnáabaq-kanaarake iráinikaa uráiyē.

⁴ miráinaa emá ítama arutánóne min-áímmá emmá aráátíyamma minná áraine.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma Yóáanema pááq íniqtaba Tékáráiyamma timá ámikaiyē.

⁵ Érótima Yúria-marukaq kínima mái-kanaaraqa mórana monoq-náqá máqe uráimma min-nákóní áwîqa Tékáráiyae. wemá Ábááíyan-annabike monoq náqiye. ánáakoma Éronin-annabikemma min-íníkon awîqa Iritabetie.

⁶ yenákámá Áánûqtuni aúrakaqa íráqôniq urááye. yenákámá máqten-amaan-aimma waréta uyátárai-nakoni áama kéwaraayanaboana yepímmá otaa-qtátááqá íma wáqe-uraiyē.

⁷ miráimanibo yenákámá mórana iyápóma íma ákáraaye. Iritabetima iyápóma íma kanaaráq marákáitata yenákámá araaqná anónuqma kamáguraaye.

⁸ Tékáráíyan-anna-wayukama mayairátáá owana Tékáráiyama Áánûqtuni aúbáq monoq-máyáímá matáiyē.

⁹ anó-monoq-wayukati yáaimma waraíkáae téta Tékáráiyamma awaaméqá umáketa weqtábá uyátárai-nakoni aokaq-náúpáqá uténa átê-kuyumma i-qtátááqá agamá ákûq íkáae.

¹⁰ agamá ákûq-umumma í-kánááráqá mi táoqa taíbaq Íbaru-wayukama máápaq áikuteta nunamummá kététa máqe-uraae.

¹¹ ánibo Tékáráiyama aónaimma uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma agamá ákûq iyááregóní ayáánurapaq ító-uma máqe-uraiyē.

¹² Tékáráiyama kaqtó-naqa aónatuwena iyánáaq umárena ikatíq uráimanibo

¹³ kaqtó-nakoma Tékáráiyamma timá ámikaiyē: “Tékáráíyao, emá ikatíq íuwo. Áánûqtuma ení nunamummá ítátukaiyē.

enánáakoma Iritabetima iyápóma inaamaímá marakániye. ánibo emá min-iyápógóni áwîqa Yóáane té yamámiyo.

14 enáyakoma íraqôniq umá wáinaa amuqá maránóne. netuqyaa-káyúkámá wemá pááq í-nayaba yimuqá maránóe.

15 uyátárai-nakoni aúrakaqa anón-awîqa wániye. ánibo wemá wááéni-nokaraq akoqnáá-nokaraq íma nániye. ánibo wemá anóani áyaqnobaqo márainanama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wepímmá ógiraniye.

16 wemá taíbaq Íbaru-wayukama mamá yirummá waeráiyana yeqtí uyátárai-naqa Áánûqtunopataa yauwéqma yíwíqme íniye.

17 wemá Áánûqtuni watáagaraq mamé wéna wení akoqnáama maména Iráiyaraa umá mamé winímma Áánûqtuni naayóbáq-ámúné-nákáá umá mániye. wemá anóboyugaraq yeqtí yíráabitigaraq yíwíqmena mórabi máá áikuiniye. Áánûqtuni aammá íma wáráiya-kayukama yeqtí yúyánámmá mamá waeráinata yemá keqnáámmá mamá yokaa umáyíkarainana Ítuma kumíniye.”

18 Tékáráiyama kaqtó-nakomma maará téna timá ámikaiye: “kemá náaraq ínaraq maamin-áímmá áraine téq itánúnô? kemá anónuqma kamágúnana ketínáakogaraq araaqná kamáguraiye.” téna Tékáráiyama tiráiyé.

19 ánibo kaqtó-nakoma yauwéqma tiráiyé: “kemá Kébariomune. Áánûqtunopaq itó-uma kémaune. maamin-íraqón-áímmá wemá timátíkáitaq emmá timámena kukáunamanibo

20 ketáama íma itáánaboana óyáukoma aráápaginaa aamá íma tínónaboana wéqéna aamá túnnayataakoma pááq innaraq wíniye.” téna kaqtó-nakoma tiráiyé.

21 aarawaamá paá Tékáráiyani awé uréta netuq-yúyánámmá ítaraae. ‘aokaq-náúpáqá nôi-qtataaraq pááq uráitanawaq átáyaqa minnóbáqá máiyó?’ téta tirááe.

22 anaaékaqa Tékáráiyama máapaq yaúbarena aarawaamá aamá íma timá yíméwaniq uráiyé. miráitana paá ayáánapo awaaméqá umá watáama timá yímikaibo óyáuqa aúyakuraiye. yemá ítaraae Tékáráiyama móra óq-yataaqa aokaq-náúpáqá aónaitana óyaukoma aúyakuraiye.

23 anaaékaqa Tékáráiyani mayái-kánáámá ánatagitana wení naaópaqa yauwéqma kóuraiye.

24 anaaékaq ánáakoma Iritabetima araaqnágoma ámûkarariq urénaboana aúpáq máitana móra-tiyaapaq-wiyomma yáuraiye.

25 Iritabeti wenáúyánápímmá maará téna tiráiyé: “uyátárai-nakoma kaayoné umátikena aarawaatí yúrakaq tigeae iyábá mamá paá kéumatikaiye.” téna tiráimanibo móra-inikoma iyápóma íma kanaarác ákáin-inikomma Íbaru-wayukama wemmá timá agaerác kákaae.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma Ítuma pááq íniye téna Máriaamma timá ámikaiye.

26 abapaké móra-wiyokaqa Áánûqtuma kaqtó-naqa Kébariomma timákáitana móra-maruqa Kááriribaq kukáimma áwîqa Náátârêtibare.

27 mórama inaarúma áwîqa Máriaa móra-nakoma mayániye téta ataa makáan-inikonopaq kukáiyé. minnámo aúyarakaraa-nakon áwîqa Yótêbie. min-náqá Tébitin-annabikene.

28 kaqtó-naqa Áánûqtunopake Kéberiomma min-íníkónôpaq uréna tiráiyé: “kaayoné-yátááqá etê waíno. Áánûqtuma eté máena Íráqô-qtataariq kéumakaiye.” téna tiráiyé.

29 Máriaama min-áímmá ítátuwaitana aúyánákómá ummaa yáguraiye. ániibo áyáqnoabaqa maará téna aúyánámmá Ítaraiye: “maaminnáma nóin-ainabiyó?” téna tiráiyé.

30 ániibo kaqtó-nakoma timá ámikaiye: “Máriaao, emá ikatîqa íuwo. Áánûqtuni áyákoma emmá Íráqônîq kéumakaiye.

31 itaao. emá ámûkarariq uré iyápóma inaamaí marakaínónama emá áwîqa Ítue té yamámiyo.

32 wemá anó-naqa mániye. mú mikákáá anó-naqa Áánûqtuma wení áanikoe téta áwîqa yánóe. áítaubikoma Tébitiraa umá anó-kinima wemmá uyátárai-nakoma Áánûqtuma tarôq umákaniye.

33 wemá Yáakobon-anna-wayukati anó-kinima aati-aatimá mániye. miráinana wemá yabíkái-qtataaqa íma ánataniye.” téna Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé.

34 Máriaama kaqtó-nakomma maará téna timá ámikaiye: “mi-qtátááqá náaraq umáwaq pááq íniyo? kemá móra-naqa íma matáune.” téna Máriaama tiráiyé.

35 ániibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma yauwéqma timá ámikaiye: “Áánûqtuni Aokaq-Áágómá enámûraaq kumínana Áánûqtuni uyáta-maqma akoqnáá-yataakoma ekáq pááq íniye. miráinata min-áókáq-iyápómá anaaékaq emá marákénatama maará téta áwîqa yánóe ‘Áánûqtuni áanikoe.’ tínóe.

36 itaao. enanógaaoma Irítabetima araaqná kamágimanibo áyáqnoabaqa iyápóma inaamaímá matokáiyé. naayóbáqá téta ‘wemá iyápóma kanaaráq íakaniye.’ tiráamanibo íbêqa ámûkaraq máitana abapaké móra-wiyomma kóiyé.

37 Áánûqtuma kanaaráq máqte-qtataariq íniye.

38 ániibo Máriaama tiráiyé: “kemá uyátárai-nakoni mayái-ínímúne. kanaaráq Áánûqtuma kemmá emá ténnaiq umátikaniye.” téna titana Áánûqtuni kaqtó-nakoma mikáké ayuwéna kóuraiye.

Máriaama Irítabetima ko aónaraiye.

39 mi-kánááráqá Máriaama paátákáá itó-uma Yúríabaq móra-maruqa anuáráaq-mapaq uráiyé.

40 ániibo wemá Tékaráiyani naaúpaq uréna Irítabetimma áwátiraiye.

41 Irítabetima Máriaama áwátin-aimma ítátuwena iyápóma Irítabetini áyaqnobaq máin-iyapogoma kanageq uráiyé. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Irítabetimma ógikaitanaboana

42 anókaq ááyama tiráiyé: “máqte-noiniti aúkápikemma emmá Áánûqtuma awaaméqá umákéna awíkaiya min-iyápómá marákánónama wemmá Áánûqtuma awaaméqá umákéna awíkaiye!

43 kemá nôraq uráunanawaq ketí uyátárai-nakoni anóama ketôpaqa iráiyô?

44 taákoma emá tíwátennama kéitaitana tiyáqnobaq iyápóma mái-waigoma amuqá maréna kanageq uráiyé.

45 uyátarai-nakoni watáama emmá timá ámikain-aimma áraimma páaq íniqtaba itáiq-itaiq ínónaboa emá amuqá kémaraane.” téna Irítabetima mirá tiráiyé.

Máriaani imá

46 maamin-ímá Máriaama maará tiráiyé: “kemá ketirupikémmá uyátárai-nakon áwîqa múte kéyauyune.

47 Áánûqtuma wemá kemmá mamá paá kéumatikaiye. weqtábábóana tirun-iyápógómá amuqá kémaraíye.

48 kemá paá wení mayái ínímánibo wemá keqtábá aákaq matokáiyé.

49 kekáqá anó-qtataaqa uyátá-maqma tarôq uráipoata máqte-marabi-kayukama maa-kánááráké yemá keqtábámá téta

‘Áánûqtuma awaaméqá umákéna awíkaiye.’ téta tínóe.

Áánûqtuma wenáwíkoma aokaríq kéiyé.

50 yemá náayubi weqtábá ikatîqa móra-wayukati-kanaagaraq káqo-kayukati kanaayábágaráq kéo-kayukama yemmá

wemá arummá kéumayikaiye.

51 wemá wení akoqnáá-ayaamma arúqtuwena

waayúkama yetí yúma mamé kéuyeta

mirá onaae teq-qtátáákáráq

wemá mamá pípêban umátuwaniye.

52 kateko-yáínái-nákáá umá

kíni-kayukama yetí akoqnáágaraq náápaakaraq-yibiqtatama

mamá paábaq yukéna

káqomma paá-wayukama

yemmá múte yaútaiye.

⁵³ ánibo yáayaba kéo-kayukama
wemá mamá íráqô-qtataaqnapo.
maqamá ógikaimanibo
taíbaq-otamma makáa-kayukama
yetí iyáápima móra-yataaqa íma yiména
timá yíkaraiye.

⁵⁴ ketáái títaubikokaq wemá timá
akoqnáá umákaimma
Áánûqtu paá matokáine.
Ítíráaeoma wení kaqtó-nakoma naayóbáqá
áwáqnaa uréna

⁵⁵ Áabaraakaraq wenánnágáráq
arummá umáyikena minnýyaba
aati-aatimá aúyánámma ítame utáine.”
téna Máriaama íbí tiráiyé.

⁵⁶ Máriaama Irítabetite kaumo-wíyómmá máqena anaaékaqa
wenamáápaq yauwéqma kóuraiye.

Irítabetima Yóáanemma marákáraiye.

⁵⁷ Irítabetima iyápó marakání-kanaama yáwitana iyápóma in-
aamaí marákáraiye.

⁵⁸ Irítabetin-anna-wayukagaraq móra-marukaq-wayukagaraq
uyátárai-nakoma Irítabetimma nôrabi umákái-qtataaqtaba
ítátuweta yimuqá marákáraae.

⁵⁹ Áánûqtuni waayúkati yáaimma waréta abapaké kaumo-
kánáaráqá min-iyápógóní áuma karánéta urááe. min-iyápógóní
áwîqa aboán áwîkaq ‘Tékáráiyae’ téta áwîqa yamámineta
uráámanibo

⁶⁰ min-iyápógóní anóama téna “ímiye.” tiráiyé. “ketáámá
Yóáane tétaa áwîqa yamámenunatae.” téna tiráiyé.

⁶¹ ánibo waayúkama tirááe: “mórama maamirán-áwîqá
enawaammá íma wáiyé.” téta tirááe.

⁶² mirá-timatuweta Tekáráiyama íma kanaaráq aamá
titatabóata yemá awaaméqá iyáánapo umátuweta aboámma
ítama aónaraae. ‘nóin-awiraq maamin-iyápógómma
yamáminono?’ téta tirááe.

⁶³ ánibo Tékáráiyama aúba agayái-yátááqá ítama maténa
maará téna agatáiyé: “min-iyápógóní áwîqa Yóáane.” titata
yemá iyánáaq urááe.

⁶⁴ ánibo é mikáq Tékáráiyama aamá keqnáámá áaimma átama
kétena Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye.

⁶⁵ miráitata máqtemma wení móra-marukaq-wayukama ikatíq
urááe. ánibo mi máqte-qtataaqo pááq i-wáígóní watáagoma
Yúriabaqa anuáráaq-marupakaraq wéyáwé uráiyé.

⁶⁶ máqte-kayukama maami-kátáámá ítáa-kayukama íyaqnoabaqa netuq-yúyánámmá ítéta maará-tiraae: “anaaeékaqa maan-íyápógómá náaraq umáwaq mániyo?” téta tirááe. ániibo uyátárai-nakoni akoqnaáama wepí wáitataboata máqte-kayukama ítaraae.

Tékáráiyani imá

⁶⁷ min-íyápógóní aboámá Tékáráiyama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá ógikaitanaboana amunémá kuténa tiráiyé:

⁶⁸ “ketáámá anómma uyátárai-naqa Íbaru-wayukati Áánûqtuma wenáwíqa múte yauyónátae.

wemá wení waayúkama yíwáqnaa kéena mamá paá kéumayikaiye.

⁶⁹ móra-nakoma akoqnaá umá

ketáái kúmiq-yataaqa mamá

paábaq yuwánéna kukáiyé.

min-náqá wemá Áánûqtuni kaqtó-naqa Tébitin-annabike náqiye.
naayóbáqá

⁷⁰ Áánûqtuni aokaq-ámúné-wáyúkátí yáanapo

minnýaba Áánûqtu mirá-tiraine.

⁷¹ ketáái namuro-wáyúkágáráq

yaímma íyamma umátíkáa-kayukagaraq

yetí akoqnaábikema keqtáámá mamá

paábaq tiyuwánitae.

téna timá akoqnaá uráine.

⁷² ketáái títaubikoqtaba arummá umáyikena

wení anón-anon-aimma timá yarúmakaiqtabama

‘aákaq maranúne’ téna Áánûqtuma tiráine.

⁷³⁻⁷⁴ ketáái namuro-wáyúkábíkémá mamá

paá umátikenataa túawaaq

tuqmá mái-aimma akoqnaá umá

ketáái tíbaubikomma Áabaraamma timá ámikaiye.

wemá paá tiyúwáitaqtaa wení mayáímá kémayetaa

ketáámá weqtábá ikatíqa íma éta

tírummá kámunanataa

⁷⁵ wemá ketáái kateko-ámmá awítíkaraitaqtaa

wenáurakaqa arupú umátaa

ketáái túwarauna-kanaaraqtaama kémaunatae.

⁷⁶ ániibo emá ketí pááqyan-iyapoma eqtábámá

‘mú mikákáá anón-naqa

Áánûqtuma wení amuné-naré’ téta tínoe.

anómma uyátárai-nakoni aakaqá

emá áqnáabaq kéoe.

wení aammá mamá yokaa kéumake

⁷⁷ wení waayúkama timá yíminata

náayuwabi uyátárai-nakoma

yetí kúmiq-yataaqa mamá
 paábaq kéyuwena awikátuwainayuma
 yemá yetí kúmiq-yataapikemma atóbanoe.

⁷⁸ ketáái Áánûqtuma keqtaámá
 arummá kéumatikenata kaayoné kéiyé.
 wemá keqtáyábá atóbaigae téna miráurái-waigoma aabaúamá
 utaréna

kamá tágainikaa umá
⁷⁹ ketáaráqá Áánûqtuni márûpake
 ómmá kamá kétagaiye.

náayuwabi íbêqa puí-yátáákóní
 amakaq máawana

Áánûqtuni márûpake ókómá
 kamá kétagainata
 yemá kanaaráq káoneta
 kaayoné-ákáq kanaaráq uréire ínoe.”
 téna Tékaráiyama tiráiyé.

⁸⁰ anaaékaqa min-iyápógómá anómma aúkitana wení aúgaraq
 arun-iyápógáráq akoqnaá urááye. ánibo Yóáanema waayúkama
 íma máa-kaqmaapaq máqena abarokáq Ítíráaeo-wayukati yúrikaq
 páaq umá iráiyé.

2

Máriaama Ítumma marákáraiye.

¹ mi-kánáaráqá Títaa Ogáátatima móra ámáan-aimma maréna
 máqte-kayukama yorau téta yíwîqa agayaíkaae tiráiyé.

² minnáma áqnáaba-kanaama yíwîqa matáámma mi-
 kánáaráqá Kiríniatima anó-kamaani-naqa Tíriabaqa máqe-uraiye.

³ miráitata máqtemma aarawaamá yeqtí márûpaq wéyáwé
 uréta yíwîqa mayánéta urááe.

⁴ Yótêbima Tébitini móra-annabike móra-naaemiye. miráitana
 Yótêbima Náátárêtibake Káárirí-maruqa yuwéna Yúriabaq
 Tébitini márûqa Béqtaremubaqa uráiyé.

⁵ ánáakoma Máriaama ámûkaraq máitata wetê kóuraaye.

⁶ yenákámá mi-márúpáq paá máayana Máriaama iyápó akání-
 kanaama páaq uráiyé.

⁷ ánibo purumakaakóní naúpaqa Máriaama áqnáabaq-iyapoma
 inaamaímá marákátuwena tabarááberake múqmútuwena puru-
 makaakóní aáwaq-ketibi ákáraiyé. minná waayúkama ópake
 ya wái-námmá netuq-wáyúkámá ógikuraawanaboana yenákátí
 waíyóya-namma íma wáqe-uraiye.

kaqtó-wayukama tipi-típi-kawaa-wayukama tímá yímikaae.

8 mi-náúkápáqá yaímma tipí-típi-kawaa-wayukama anó-marukoni áwábaq máeta nokáámma yeqtí tipí-típiraq kawáá umátuweta máqe-uraae.

9 ániibo mórama uyátárai-nakoni kaqtó-naqa yeqtópaq kúmitana uyátárai-nakoni tágama-yataakoma yekáqá tágaitata yemá ikatíq uráámanibo

10 kaqtó-nakoma timá yímikaiye: “keráwáqá ikatíqqa íoro. ítáaro. kemá keráwáqtópaq átê-wataama maméq kéyunaboana wemá mamá máqte-kayukabima yimuqá marániye.

11 mi-nókáámmá Tébitini márûkaqa móra-inikoma iyápóma marákáraiye. minnáma yauwéqma keráwáqá tiwiráí-naré. wemá Káriqtoma uyátárai-nare.

12 ániibo keráwáqá min-iyápómá aónanon-awaameqa maará íniye. minná keráwáqá aónáiyama min-iyápómá tabaráábebi múqmúyakaawana purumakaakóní aáwaq-taapepi waguréna máíye.” téna tiráíye.

13 kaqtó-nakoma mirá-timatuwaitata páátákáá taíbaq kaqtó-wayukama Áánûqtunopake pááq uréta wágáábaq máqei kaqtó-nakote ku máqe-uraae. ániibo yemá Áánûqtuni áwîqqa múte yauyéta ibí maará-tiraae:

14 “Áánûqtuma mú mikákáá uyáta-maqma anó-naapaakaraq wenáwîqqa anókaq múte yaúyoro. ániibo maa-marábí-káyúkáyábá Áánûqtuma amuqá kémaqyikaipoana kaayoné-yátááqá yeráwátê waíno.”
téta tirááe.

kawáá-wáyúkámá Ítumma ko aónaraae.

15 yemá kaqtó-wayukama iyuwéta yauwéqma Áánûqtuni márûpaq kówata tipí-típi-kawaa-wayukama maará-tiraae: “uyátárai-nakoma timá tími-qtataaqa pááq i-qtátááqá Béqtaremubaq uréta aónanunatae.” téta tirááe.

16 mirá-timatuweta yemá páátákáá kóuraae. ániibo yemá ko aónaamma Máriaayaa Yótêbima máayana iyápóma purumakaakóní aáwaq-taapepi waguré máqe-uraiye.

17 ániibo yemá min-iyápómá ko aónatuweta yemá Áánûqtuni kaqtó-nakoma min-iyápóyábá timá yímín-aimma tirááe.

18 tipí-típi-kawaa-wayukama ten-áímmá máqtemma náayuwabi ítáa-kayukama yemá minnáyaba yúyánámmá ítaraae.

19 yúyánámmá ítaraamanibo Máriaama máqtemmo ten-áímmá ítama arunóbátáá maréna netuq-áúyánámmá ítama aákaq maréna máqe-uraiye.

20 anaaékaqa tipí-típi-kawaa-wayukama yauwéqma kóureta máqtemma ítéta aónaa-qtataaqtaba Áánûqtun áwîqqa ibí múte yaútaae. kaqtó-nakoma timá yími-qtataaqa miráuma pááq uráíye.

yemá Ítumma áwîqa yamámikaae.

21 anaaékaqa abapaké kaumo-kánáámá yáwitata min-iyápógóni áúma kégareta áwîqa 'Ítue' téta yamá ámikaae. Ítuma íma pááq uréna anóani áyáqnobaq máitana kaqtó-nakoma min-áwîqá yaráine.

Tímioniyaa Áánaama Ítumma anó-monoq-naupaq aónaraaye.

22 anóakaraq wení iyápógaraq mamá íráqôniq umá aúgen-augen í-kánáámá ánatagitata miráuma Mótetini ámáan-aikoma tiráiniq umátuweta anóayaa aboámá Yérútáarebaq min-iyápómá uyátárai-nakomma amiyéta awíqmeta urááye.

23 uyátárai-nakoni ámáan-aipima agamatán-áikómá mirá-uraye: "áqnáabaq-iyapoma inaamaímá marakéqa minná máqtemma uyátárai-nakomma anóayaa aboámá ámetao." téna ámáan-aikoma tiráine.

24 yenákágáráqá anó-monoq-nakomma amí-yátááqá amiyéta urááyamma miráuma uyátárai-nakoni ámáan-aikoma maará-tiraine: "kaayaqá anómma máaraa-numawabi káqomma kaayaqá ápôq-numaratama mamé yíno." téna ámáan-aiko tiráine.

25 ánibo móra-naqa Yérútáarebaq máqe-uraimma áwîqa Tímionie. wemá arupú-napoana Áánûqtaba áaqa kéikatenapoana wemá Ítiráaeo-wayukama atóba iyaba awé urái-naqiye. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wetê máena

26 min-Áágómá wemmá timá akoqnáá umá ámikaiye: "Metáiyama uyátárai-nakoma timákáanana wíniye téna timá akoqnáá uráuna-naqa ení puínóna-kanaama íma pááq uráina wemmá aónainone." téna tiráine.

27 miráitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Tímionimma timákáitana anó-monoq-naupaq uyábékaiye. ánibo Ítumma anóayaa aboámá awíqmeta ámáan-aikoma ti-qtátááriq íyéta óyana

28 Tímionima Ítumma awíqtokena Áánûqtuni áwîqa múte kéyauyena maará-tiraiye:

29 "uyátárai-nako, emá timá akoqnáá umákaana-aimma paá matokétaa

íbêqa kemmá ení kaqtó-naqa tiyúwénaq kemá timuqá kémareq púyono.

30 ketí túrapike atóbamatikai-yataaqa

31 máqte-marabi-kayukayopaq emá mamá yokaa óna-naqa íbêqa kemá káonaune.

32 uyátárai-nako, maami atóbamatikai-naqa emá mamá yokaa ónama ókóráá kamá tágama Yéqtaaeo-wayukayaba ení aammá kéyiraatena

ení-wayukama Ítíráaeo-wayukama
anón-awíqa kényimiye.”
téna Tímioni tiráiyé.

33 Ítumma aboáyáá anóama Tímionima tin-áíqtábá iyánáaq
urááye.

34 ániibo Tímionima yemmá íraqôniq kéumayikena min-
íyápógóní anóama Máriaamma maará téna timá ámikaiye:
“taíbaq Ítíráaeo-wayukayaba yíkama ánatanoqtabagaraq paá
yiwiréta ínôqtabagaraq Áánûqtuma maamin-íyápómá
awaaméqá umákéna awíkaiye. wemá Áánûqtuni awaaméqá
mánipoata taíbaq-wayukama wemmá áyóqa ayéta

35 aúpáq-yúyánámmá abarokáq páaq íniye. ániibo mórama
tokóru-yakaa-pugoma aru-qtátááqá ení ámáabopi agaibániye.”
téna Tímionima Máriaamma timá ámikaiye.

36 mórama Áánûqtuni amuné-ínímmá máqe-uraimma áwîqa
Áánaae. wemá araaqnáe. naayóbáqá waamá maténa abapaké
kaayaq-kárítímáátímá awaikóté máqe-uraiye.

37 anaaékaqa awaikómá pukitana ketoqá paá máqe-uraiye.
ániibo abapaké kaumogáráq kaayaqte-kaayaqte-karitimaatima
yáuraiye. miráitana min-árááqnáqómá anó-monoq-naupaqa íma
awikátuwena wéwaine. wemá aáwaqa awetá-urena nuna-
mummá kéténa Áánûqtuni áwîqa wágáagaraq nokáákaraqa múte
yauyéwaine.

38 mi-kánááráqá Áánaagaraq waaqókáq iréna Áánûqtukaq
‘tíkaiye’ tiráiyé. anaaékaq mi-káyúkámá Yérútáárebaq awé
uráiyana yauwéqma yiwiráníqtaba yemmá min-íyápóyábá timá
yímikaiye.

Yótêbima Náátárêtibaq yauwéqma uráiyé.

39 yemá máqte-qtataaqa uyátárai-nakoni ámáan-aikoma
tiráiniq umá ánatatuweta kanaaráq yauwéqma Kááriribaq yeqtí
naaópaqa Náátárêtibaqa kóuraae.

40 mikáqá min-íyápógómá anómma auréna akoqnáá ínena
uráiyé. wemá itai-yátááqá wepímmá ógikaitana wemmá
Áánûqtuma amuqá marákáraiye.

Ítuma yuwaaqnoógoma anó-monoq-naupaq uráiyé.

41 Ítumma anóayaa aboámá aati-aati-kárítímáátíráqá
Yérútáárebaq utéta aokaq-kánáámá kótámaki-kanaae te-
kánáámá aónéwaoyane.

42 Ítuma yuwaaqnoógoma wení karitimaatimá tiyááka
umá kaayapóana wegáráq aokaq-kánáágóní áaimma waréta
Yérútáárebaq utááe.

43 anaaékaqa kótámaki-kanaama ánatagitata yauwéqma kóuraamanibo min-iyápómá Ítuma paá Yérútáárebaq máqe-uráiyé. áníbo anóayaa aboámá paá Yérútáárebaq Ítuma máiqtabama íaonaraaye.

44 anóayaa aboámá téta káqo-kayukate uréire kéiyaa téta tirááye. miráitata anóayaa aboámá móra-wagaama uréire umá yeqtí aanábóyóparabi móra-marukaq-wayukayopaqa abáá urááye.

45 anóayaa aboámá abáá óyamanibo íaonaraaye. miráitata Yérútáárebaq yauwéqma uréta Ítumma abáá urááye.

46 yenákámá abáá kéoyana kaumo-kánáámá yáwitata anaaékaqa aónáayamma anó-monoq-naupaq yirááti-wayukati aúkáapi máqe-uráiyé. áníbo Ítuma aamá temmá kéitena yemmá anónnáma yauwéqma yekáráq ítama aónaraiye.

47 Ítun áama kéiteta yemá Ítuni itai-yátááqtábámá wemmá aamá ítáawana yauwéqma tin-áitábágáráqá ítama iyánáaq urááe.

48 áníbo anóayaa aboámá Ítumma aónatuweta anómma iyánáaq urááye. anóama Ítumma timá ámikaiye: “ketáaniko, emá nôraq itaawáq kekárátámá mirá kéumatikaano? enabotê kekárátámá anómma umaayágitaka kerátámá eqtábá abáámá kéuye.” téna Ítumma anóama tiráiyé.

49 miráimanibo Ítuma yauwéqma maará téna timá yímikaiye: “kenákámá nôraq itakawáq keqtábámá tibáá kéoyo? aqá kemá ketiboní naaúpaqo mánunayabama kenákámá íyaq ítaraayo?” téna Ítuma tiráiyé.

50 ááqibo Ítuma min-áímmá tiqtábámá anóayaa aboámá áaimma íma ítama arútaraaye.

51 áníbo Ítuma anóayaa aboátê kóureta Náátárêtibaq uréta aati-aatimá Ítuma anóayaa aboátí yáama wakáiyé. wenanóama aákaq íní-qtataaqa aúyánápí matokáiyé.

52 áníbo Ítuma anómma aúkitana wení itai-yátáákógáráq wenáúgogaraq íráqôniq urááye. Áánûqtugaraq maa-márábíkékáyúkágáráq aónaamma íráqôniq uráiyé.

3

nommá Peraí-náqá Yóáanema aamá tiráiyé.

1 Títaama Táíbíríati tiyááka umá móra-tiyaapaq-karitimaatimo kéimma Pótiátí Pááíratima Yúria-wayukati anó-kamaani-naqa máqe-uráiyé. áníbo mi-kánááráqá Érôtima anó-kinima Kááriribaq máqe-uráiyé. áníbo ábâkoma Píripima Itúria-marupakaraq Térékónáitibakaraq anó-kawaama máqe-uráiyé. Aráíténíama anó-kawaa-naqa Áábiriniq-marukaq máqe-uráiyé.

² mú mikákáá anó-monoq-nakarata Áánatíyaa Kááyapatima máqe-uraaye. mi-káyúkámá kawáámá máawana áraimma mi-kánááráqá Yóáanema Tékáráiyama ánikoma waayúkama íma máa-kaqmaapaqa máitana Áánûqtuni aagómá Yóáanenopaq iráiyé.

³ miráitana Yóáanema máqtemma Yótaa-nomma wáin-aukapaq uréna aarawaamá yirummá mamá waeréta nommá peraíyana Áánûqtuma yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paá umáyikaikae téna watáama mó timá yímikaiye.

⁴ Áánûqtuni watáama amuné-náqá Áítáiyama naayóbáqá agatáima maará téna wáiyé:

“waayúkama íma máa-kaqmaa-karaanobaqa móra-nakoma ááyama kétéye.

‘uyátárai-nakoni aammá yokaa oro.

aammá mamá arupú oro.

⁵ aammá kubáutainabi maqamá ógiraaro.

anumá uyátaina-maruqa mamá

márûte áráwáá oro.

kaé káína-amma mamá arupú oro.

aumáraamaq uráina-amma mamá arútáá oro.

⁶ máqte-marabi-kayukama Áánûqtuma mamá

atóbamayikani-arupu-yataaqa aónanoe.’ ”

téna Áítáiyama naayóbáqá agatáine.

⁷ netuqyaa-káyúkámá Yóáaneqtaba nommá pétikaikaae téta yewana Yóáanema tiráiyé: “keráwáqá táí-iraakabayaakoni áráakawaqoe. náawaq títaráq anaaékaqa áyámma í-yátááqá pááq íní-waigomma kanaaráq kótámatuweraq péqmare kónaae téraq kéoo?

⁸ keráwáqtí kúmiq-yataapike tirummá abarokáq waerá íno-qtataariq oro. keráwáqá keqtúyánápikémmá ‘Áabaraama keti-botááé.’ ítero. téq áaimma átáma ítero. kemá keráwáqá kétimatumune. Áánûqtuma kanaaráq maamiráin-oqtamma mamá Áabaraani iyápó-annama aúrakaniye.

⁹ Áánûqtuni kukómá yaagóní ánûpi yokaa umá wáiyé. ítáaro. máqte-tagoma íarutama arammá iyáinatama kanaaráq mi-támá ayáama irabí agatuwánóe.” téna Yóáanema timá tága-yímikaiye.

¹⁰ Yóáanema mirá-timatuwaitata yaímma-wayukama ítama aónaraae: “ketáámá náaraq ónúnataabiyo?” téta ítama aónaraae.

¹¹ ánibo Yóáanema maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “móra-nakoma kaayaqá kúberai-unamma makénama kanaaráq kúberai-unamma ímo makáína-nakomma mórama amíño. ánibo móra-nakoma taíbaq-aawaqo wáinanama mamá mórai q íno.” téna tiráiyé.

12 yaímma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq nommá perainéta iréta tirááe: “yirááti-nako, ketáámá náaraq ónúnatabiyo?” téta Yóóanemma ítama aónaraae.

13 ániibo Yóóanema timá yímikaiye: “móneqa ókaraq uyátamaqma íma máyáaro.” téna Yóóanema tiráiyé.

14 miráitata yaímma ááiq-i-wayukagaraq Yóóanemma ítama aónaraae: “ketáágáráqá náaraq ónúnatabiyo?” téta tirááe. ániibo Yóóanema timá yímikaiye: “keráwáqtí náápaatabama túma íma mamé uyéraq waayúkati móneqa íma máyáaro. keráwáqá otaakáyúkámá íma mamá yawááq-umayikeraq móneqa máyáaro. keráwáqtí meyámmá kanaaráq umá máyáaro.” téna tiráiyé.

15 aarawaatí yúyánákómá itó-uma akoqnáá itata yemá íyáqnoabaq maará téta yúyánámmá kóita-yaita urááe: “Yóóanema Metáiyama yauwéqmataa tiwiráí-nárábí íyabiyo?” téta tirááe.

16 miráitana Yóóanema yauwéqma timá yímikaiye: “kemá nopí nommá péqtikanune. anaaékaqa móra-naqa yínimma wení akoqnáágoma ketí akoqnááma uyátaraiye. kemá íma íráqô-naqa máunaboq kemá kanaaráq wení áitauq-anaamma íma ayubónúne. wemá iragáráq Áánûqtuni Aokaq-Áágókaráq keráwáqá nommá pétikaniye.

17 wemá wení yáunapo wítima agáqtuwaniye. miráumatuwena wení wíti-naupaq wítima áikuinimanibo táíq ínnama warárima aati-aatimá káiq-kaiq in-írábí agatuwániye.” téna tiráiyé.

18 Yóóanema yaímma káqon-aikaraq timá yúyánámmá mamá itó kéena miráí-waigoma aarawaabímmá Metáiyaqtaba átêwataama tiráiyé.

Érôtima Yóóanemma ánnáma ámikaiye.

19 miráimanibo Yóóanema Érôtimma awááguraiye. yeqtí anókamaani-naqanibo Érôtima Erótiatikaq otaa-qtátááríq éna ábâkoni ánáaqa keyabitena yaímma táí-aaimma tarôq uráiyé.

20 miráitana Érôtima máqten-otaa-qtataariqo kéenama ókaraq uyátamaqma anón-otaamma kuyéna Yóóanemma ánná-naupaq ákaraiye.

Yóóanema Ítumma nommá pérakaraiye.

21 aarawaamá nommá kéberaawana Ítugaraq nommá pékaiye. ániibo Ítuma nommá pétuwena nunamummá kétena máitana Áánûqtuni márûpaq agaro uráiyé.

22 Áánûqtuni Aokaq-Áágómá máaraa umá Ítukaq kukáiyé. ániibo Áánûqtunopake móra-aikoma ááyama maará-tiraiye: “emá ketáanimone. eqtábámá kemá timuqá ôriq umá kémarauene. ketíyakoma eqtábámá kanaa kéiyé.” téna aagómá Áánûqtuni márûpake ááyama tiráiyé.

Ítun áítaubikoni yíwîre.

23 Ítuma wení mayaímá áaimma átáma matáima wení kariti-
maatimá miráuma kaumo-tíyáákámá uráiyē. aarawaamá tēta
Ítuma Yótêbimma áanikowabiyaa tēta tirááe.

24 Yótêbima Érimma áanikoe.

Érima Máátáátimma áanikoe.

Máátáátima Aríbaemmma áanikoe.

Aríbaema Mérekimma áanikoe.

Mérekima Yáánaimma áanikoe.

25 Yáánaima Yótêbimma áanikoe.

Yótêbima Matáátiatimma áanikoe.

Matáátiatima Émotimma áanikoe.

Émotima Néamumma áanikoe.

Néamuma Étarimma áanikoe.

Étarima Náágaemmma áanikoe.

26 Náágaema Máátimma áanikoe.

Máátima Matáátiatimma áanikoe.

Matáátiatima Tímienimma áanikoe.

Tímienima Yótekimma áanikoe.

Yótekima Yóramma áanikoe.

27 Yórama Yóáánaanimma áanikoe.

Yóáánaanima Arétamma áanikoe.

Arétama Terúbabeomma áanikoe.

Terúbabeoma Tēyaatiomma áanikoe.

Tēyaatioma Nérimma áanikoe.

28 Nérima Mérekimma áanikoe.

Mérekima Áárimma áanikoe.

Áárima Kóutaamma áanikoe.

Kóutaama Éramaraamma áanikoe.

29 Éramaraama Éramma áanikoe.

Érama Yótuamma áanikoe.

Yótuama Eriétamma áanikoe.

Eriétama Yóraamma áanikoe.

Yóraama Máátáátimma áanikoe.

30 Máátáátima Aríbaemmma áanikoe.

Aríbaema Tímionimma áanikoe.

Tímionima Yútaamma áanikoe.

Yútaama Yótêbimma áanikoe.

Yótêbima Yónamumma áanikoe.

Yónamuma Irááíakimma áanikoe.

31 Irááíakima Mériamma áanikoe.

Mériama Ménnamma áanikoe.

Ménnama Mátáatamma áanikoe.

Mátáatama Nétaanimma áanikoe.

Nétaanima Tébitimma áanikoe.

32 Tébitima Yétimma áanikoe.

Yétima Óbétimma áanikoe.

Óbétima Póáatimma áanikoe.

Póáatima Tárámonimma áanikoe.

Tárámonima Náátonimma áanikoe.

33 Náátonima Aammínataamma áanikoe.

Aammínnataama Ááraminimma áanikoe.
 Ááraminima Ááranimma áanikoe.
 Ááranima Étaronimma áanikoe.
 Étaronima Pérêtimma áanikoe.
 Pérêtima Yútaamma áanikoe.
³⁴ Yútaama Yáakobomma áanikoe.
 Yáakoboma Ááítekimma áanikoe.
 Ááítekima Áabaraamma áanikoe.
 Áabaraama Téraamma áanikoe.
 Téraama Néomma áanikoe.
³⁵ Néoma Térúkimma áanikoe.
 Térúkima Aréumma áanikoe.
 Aréuma Apéregimma áanikoe.
 Apéregima Ébérimma áanikoe.
 Ébérima Tíraamma áanikoe.
³⁶ Tíraama Kénaanimma áanikoe.
 Kénaanima Áárápáqáarimma áanikoe.
 Áárápáqáarima Têmimma áanikoe.
 Têmima Nóaamma áanikoe.
 Nóaama Aráámekimma áanikoe.
³⁷ Aráámekima Metúteramma áanikoe.
 Metúterama Ênôkimma áanikoe.
 Ênôkima Yérarimma áanikoe.
 Yérarima Maaérierimma áanikoe.
 Maaérierima Kénaanimma áanikoe.
³⁸ Kénaanima Ênotimma áanikoe.
 Ênotima Têtimma áanikoe.
 Têtima Áátaamma áanikoe.
 ánibo Áátaama Áánûqtumma áanikoe.

4

Tááqtaama Ítumma makáqma aónaraiye.

¹ Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Ítupimma ógikaitana Ítuma Yótaanopike yuwéna Aokaq-Áágómá wemmá awíqmena waayúkama íma máa-kaqmaapaq kóuraiye.

² mibáqá Ítuma kaayaqte-kaayaqte-tiyaaka-kanaama máitana Tááqtaama wemmá makáqma aónaraiye. ánibo mi-kánááráqá Ítuma aáwaqa íma naráitanaboana anaaékaqa máqte-kanaama ánatagitana Ítumma áama yaráiyé.

³ ánibo Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye: “emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaaráq maan-óqtákoqtabá tinana waéqma yammá mamá aurao.” téna Tááqtaama mirá-timatuwaitana

⁴ Ítuma yauwéqma Tááqtaamma timá ámikaiye: “Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá téna ‘yakómá wenamá matúq-matuq umá paá mái-auwaraimma íma amíniye.’” téna Ítuma tiráiyé.

5 á nibo Tááqtaama Ítumma awíqmena móra-anuma uyátárain-anuraq uténa páátákáá Ítumma máqtemma maa-márábí-márúqá aráátimatuwena

6 Ítumma timá ámikaiye: “máqtemma maamin-ákóqnáámá anó-awikaraq emmá aménúne. máqtemma maami-qtátááqá kennábóaq á nibo mora náawanabi aménááqa kanaaráq aménúne.

7 á nibo emá kekáq araayutaúmmá ayé ketíwîqa múte yaúwínaqa maaminnáma máqtemma emmá aménúne.” téna Tááqtaama tiráimanibo

8 Ítuma yawwéqma Tááqtaamma timá ámikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatán-áíkómá maará kétiye. ‘emá uyátárainakokaq nunamummá té wenáwîqa múte kéyauye ení Áánûqtuma wenamá wení mayaímá mayaa.’” téna Ítuma tiráiyé.

9 mikáké Tááqtaama Ítumma awíqmena Yérútáarebaq anó-monoq-nakoni amutaq múma ákárena tiráiyé: “emá Áánûqtuni áanikoma máema kanaaráq emá maakáké yaúme méma marabí metaao.

10 Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará-tiraiye. ‘Áánûqtuma tínata wení kaqtó-wayukama emmá kawáá umákanoe.

11 á nibo yemá emmá yeqtí iyáápi yáqtokaiyana mórama óqtakoma áítaupimma íma atarániye.’ Áánûqtuni watáama agamatán-áípí kétiye.” téna Tááqtaama tiráiyé.

12 Ítuma yawwéqma Tááqtaamma timámena tiráiyé: “aamá maaráuma wáiyé. ‘uyátárain-naqa ení Áánûqtumma íma makáqma aónaao.’” téna Ítuma yawwéqma tiráiyé.

13 á nibo Tááqtaama máqte-qtataariq umá Ítumma makáqma aónawaaena óq-taoqta awé uráiyé.

Ítuma Káárirí-marupaq áaimma átama mayaímá matáiyé.

14 anaaékaqa mirá-umatuwaitana Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnááraq Ítuma yawwéqma Káárirí-marupaq iráiyé. á nibo Ítuni watáagoma máqtemma min-áúkápáq wéyáwé uráiyé.

15 aarawaatí monoq-náúpáq kéyiraatena aamá timá yímitata máqte-kayukama wenáwîqa múte yaútaae.

Náátárêtibaq-wayukama Ítumma anaaémma umákaraae.

16 Ítuma Náátárêtibaq uráiyé. naayóbáqá Ítuma pááqyan-iyapoma máenama mi-márúkáq máqte-uraipoana anómma aúraikaq uráiyé. á nibo Tabaatiráqá Ítuma monoq-náúpáq uyábékéna aati-aatimá mirá éwainiq uráiyé. Ítuma itó-urena Áánûqtuni watáama yorautínéna uráiyé.

17 ánibo yemá amuné-náqá Áítáiyani agamatá-kánnáámá Ítumma mayámikaae. wemá aúba-wannaama agátarena agamatán-áíká máará-tiraimma aónaraiye:

18 “uyátárai-nakoni Aokaq-Áágómá kekáq máíye. wemá kemmá awaaméqá umátikena áwáyoq-wayukabi ‘Metáíyaqtaba átê-wataama mó tiyo.’ tiráíye. ánnábi máa-kayukama yemmá watáama timá-yimeq paábaq ayúqyikanunayaba timátíkaraiye. yúramma karoparáina-wayuka

yúramma káonaiyata
náayubi ummaa-yátááqá kémayaayuma
mamá ayúqyikanunayaba
uyátárai-nakoma timátíkaraiye.

19 minnámo pááq íni-kanaaraq
uyátárai-nakoma wení waayúkama
yauwéqma mamá atóbamayikani-kanaayaba
abarokáq timá-yimiyo timátíkaraiye.”

téna naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Áítáíya agatáíye.

20 Ítuma aúba-wannaama aráápatuwena jauwéqma kawáá-náqá ámítuwena wemá yiráátinena maraq máqe-uráíye. ánibo máqtemma monoq-náúpáq máe-kayukama Ítumma wenamá wemmá aayoq urááe.

21 ánibo Ítuma mikáq áaimma átáma aamá timá yímikáíye. maará-tiráíye: “Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá íbêqa yorautúnama abarokáq kéíye.” téna tiráíye.

22 mirá téna timátúwáitata yemá Ítuni áwíqa múte yauyéta Ítuma íráqôn-aimma tiqtábá yemá netuq-yúyánámmá ítéta iyánáaq urááe. miráimanibo yemá tirááe: “nôraq kéíyo? maannáqá Yótêbini áráaqa íyaq máraniyo?” téta tirááe.

23 ánibo Ítuma maará téna timá yímikáíye: “áraine. keráwáqá keqtábá maará tínoe. ‘tótaa-nako, enamááríq téq ónaiq umá mirá uwo. emá mirán-ááímmá Kápéranabaqa tarôq ónama minná ketáámá Ítaraukataama emá móraiq umá maakáqá ení márûkakaraq mirá-uwo.’ téq keráwáqá tînomaniibo

24 kemá keráwáqá árainma kétima-timune. waayúkama yeqtí márûkake móra amuné-nákón áama íma kéitaane.

25 kemá árainuramma keráwáqá kétima-timune. Íráíyani kanaaráqá taíbaq keqtoq-nóínímmá Ítíráeobaq máawata míkánáaráqá aabayámmá aúyakitana kaumo-káritímáátígáráq móra-tiyaamma-naikama móra-wiyomma aaqá íma yuráíye. ánibo máqten-aukapaqa anómma yáayaba urááe.

26 miráimanibo mórama Ítíráeobake-kayukayopaqa Íráiyama yíwáqnaa íyábá íuraine. ímiye. Áánûqtuma Íráiyamma Térabatibaq

timákáitana Tááíranapaq-marupaq móra-inimma awaikómá pukitana ketoqá máin-inikonopaq uráimiye.

27 miráitana Áánûqtuni amuné-náqá Iráítaani kanaarákáráqá netuqyaammá kárú-wayukama Ítiráaeobaq máqe-uraamanibo min-áúkáápímmá íma móra-nakomma íráqôniq uráine. ímiye. Néimenima Tíriabake-nakoma wenamá wení karígómá atóbamakaraine.” téna Ítuma Yéqtaaeo-inikoqtaba tiráiyé.

28 máqte-kayukama monoq-náúpáq máe-kayukama min-áímmá itáama yeqtábá titatabóata anómma íyaqtaba urááe.

29 páátákáá yemá Ítumma yabitimá máápaq yukááe. yeqtí mi-márúqá móra-anuraq awíqmeta min-ánúgóní ámûrake áaimma átáma awéqtátuwaneta uráámanibo

30 wení kanaamá íma pááq uráitanaboana yeqtí aúkáapike Ítuma yúqtúyuwena kóuraiye.

Ítuma móra-nakopike táí-aagomma watukáiyé.

31 Ítuma Kápéranabaq Káárirí-marupaq kukéna Tabaatiráqá aarawaamá yiráátiraiye.

32 ánibo yemá Ítun ágaama tewata tébakaq-wayukama iyánáaq urááe. minnáma Ítun áagoma akoqnááma wáitataboatae.

33 monoq-náúpáqá móra-naqa máqe-uraimma wepímmá táí-aagoma máqe-uraiye. min-nákómá anókaq ááyama tiráiyé:

34 “Náátárêtibake-naqa Ítuo, emá nóinawaq mayánéq ketááyôpaqa iráánô? keqtáámá mamá táíq umátikanetaawaq iráánô? kemá eqtábámá kéitaune. emá Áánûqtuni aokaq-náqóne.” téna táí-aagoma wepí mái-nakoma tiráiyé.

35 miráitana Ítuma táí-aagomma awáágéna tiráiyé: “emá paátí mááo. min-nákónôpakemma yuwé kóaa.” téna tiráiyé. ánibo mi-tái-áágómá min-náqá yaúma waayúka aúkáapi iyaabóma marabí yubámmarena min-náqá ayuwéna íma mamá táíq umákaraiye.

36 minnáyaba máqte-kayukama iyánáaq urááe. ánibo yeíyáá maará-tiraae: “maaminnáma nóikaan-ainabiyo? miráuma náápaakaraq akoqnáágaraq wái-nakoma táí-aagoqtaba watáama tináíkáán-áímmá kêtitata táí-aagoma waayúkama iyuwéta kégoe.” téta tirááe.

37 miráitana Ítuma tarôq i-qtátááqtábámá watáagoma min-áúkápáqá máqte-marupaq wéyáwé uráiyé.

Pítaamma aítáako-araaqnama Ítuma mamá íráqôniq umákaraiye.

38 Ítuma mi-mónóq-námmá yuwéna itó-uma Tááímonini naaúpaq uyábékaiye. Tááímonimma aítáako-araaqnagoma kokoq yámma karímá ákaraiye. ánibo Ítuqtaba áwáqnaa ikáae téta ááyaraae.

³⁹ miráipoana Ítuma min-arááqñágóní amakaq ko itó-urena mi-kárigómá awááguraiye. ániibo mi-kókóq yákoma ayúkaiye. miráitana min-arááqñágómá páátákáá mikáq itó-urena yeqti aáwaqa yokaa umáyíkaraiye.

Ítuma netuqyaa-káyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

⁴⁰ aabaú má kuperané kéitana Tabaaqtimá ánatagitana waayúkama yeqti aanábómá ókon-oko-karima máyáa-kayukama Ítunopataa yiwíqmeta irááe. ániibo Ítuma máqte-kayukama mórá-mora-yuma yemmá yínêkuyena keqñáámmá mamá atóbamayikaraiye.

⁴¹ táí-aagoma máqte-kayukama iyuwéta kóuraae. ániibo mitái-áágómá maará téta ááyama tirááe: “emá Áánûqtumma áanikomone.” téta tirááe. mirá-tiraamanibo Ítuma Metáíya máenaboana yiwáágéna íma iyúwáitata aamá tirááe.

Ítuma Yúria-marupaq Áánûqtuni átê-wataama kétena yiráátiraiye.

⁴² aabáyaanapimma nokáápaq yaúbatuwena mi-márúqá yuwéna móra-aukapaqa waayúkama íma máa-kaqmaapaqa nunamummá tínéna kóuraiye. ániibo aarawaamá aónatuweta wenôpaq urááe. ániibo Ítuma iyuwéna kóiyabae téta yáqtotoq uráámanibo

⁴³ Ítuma timá yímikaiye: “kemá Áánûqtuma yabíkái-maruqtaba átê-wataama kétima-timeq káqo-marupakaraq mó timá-yimenaq kéune. Áánûqtuma maaminnáyaba timátíkaraiye.” téna Ítuma timá yímikaiye.

⁴⁴ ániibo Ítuma Yúria-wayukati monoq-náúpáq watáama timá yímikaiye.

5

Ítuma titana Pítaama netuqyaa-nóyááqá yaráiye.

¹ móra-taoqa Kénétáaretiqa nokaayúkóní kegébabaqa Ítuma itó-uma máitata taíbaq-wayukama Áánûqtuni watáama itánéta ikúma yageq-yageq urááe.

² Ítuma aónaimma kaayaqá pááqyamma únópi-káárérátá únókóní áwabaq wáitana aónaraiye. ániibo noyááqa yaiwáyúkámá únópi-káárémá yuwéta kúqômma tete urááe.

³ Ítuma móra-unopi-kaarebi uyátárimma minná Tááímoni Pítaani únópi-kááre. ániibo Ítuma Tááímoniqtaba ‘únópi-káárémá pááqyamma awétáme nékakaá mó maraa’ tiráiye. ániibo Ítuma únópi-káárébi uyátáma máena aarawaamá watáama timá yímikaiye.

4 miráumatuwena Ítuma wataáama timá yímituwena anaaékaqa Tááímonimma timá ámikaiye: “únópi-káárémá yabitimáe non-aúkáapi uré kúqômma yúwénana kumínaa noyááqa yaa.” téna Ítuma Tááímoniqtaba tiráiyé.

5 Tááímonima yauwéqma tiráiyé: “íbêq-nokaamma ketáa máqtemma kamáa káetaa noyááqamaa únataamanibo mórama noyááqa íma yaráunataae. miráimanibo emá ténaboq kemá kúqômma yúwáánana kumíniye.” téna tiráiyé.

6 yemá miráumatuweta taíbaq netuqyaa-nóyááqá aúyaqma yáqtóráawana kúqômma ummaa yamá yararáné uráiyé.

7 miráitata yemá yaímma yeqtí aanábómá móra-unopi-kaarebi máe-kayukama tíwáqnaa ígáae téta yááyaraae. ánibo yemá írêta noyááqa mamá kaayaq-únópi-káárégómmá maqma ógikaae. ánibo mi-kááyáq-únópi-káárégórátámá ummaa yamá únópi kumá yuberáyéta uráiyé.

8 Tááimoni Pítaama miráimma aónatuwena Ítuni aítaupi araayutaúmmá aténa maará-tiraiye: “uyátárai-nako, emá kemmá tiyuwé kóaa. kemá kúmiq-naqune.” téna tiráiyé.

9 Tááímonima aónaimma máqtemma maami-nóyááqá yáqtóráataba aónawaena ikatîq uráiyé. ánibo yaímma-wayukama wetê máqeo-kayukagaraq ikatîq urááe.

10 kaayaqá Yéberimma ánikoratama Yêmitiyaa Yóáanema yenákámá Tááímonimma ábárawaaboata yenákágáráqá iyánáaq urááye. ánibo Ítuma Tááímonimma maará téna timá ámikaiye: “emá ikatîq íwo. anaaékaqa emá waayúkama yáqtorainone.” téna Ítuma tiráiyé.

11 mikáké yemá únópi-káárémá yabitimá áwábaq má kémareta yemá máqte-qtataaqá kéyuweta Ítuni anaaé wakááe.

mórama kárú-naqa Ítuma mamá atóbamakaraiye.

12 Ítuma móra-marukaq máitana móra-naqa máqe-uraimma kárú-karigoma áúnobaq ógikai-nare. min-nákómá Ítumma aónatuwena óipake araayutaúmmá aténa nunamupí maará téna tiráiyé: “uyátárai-nako, kanaaráq emmá akáinaama ketí karímá kanaaráq mamá atóbamatikanone.” téna kárú-nakoma tiráiyé.

13 Ítuma ayáámma árútukena ánêkuyena tiráiyé: “kemmá tikáiyé. emá atóbagaao.” téna Ítuma tiráiyé. páátákáá é mikáq kárú-karigoma ánatamakaraiye.

14 ánibo Ítuma akoqnáa-aimma timá-amena tiráiyé: “móra-nakomma íma timá-amiyo. ímiye. emá uré anó-monoq-nakomma enáúma mó-araate Áánûqtukaq naí-wámmá mó agamá ákûq uwo. miráuma Mótetimo tiráiniq uwo. miráinata waayúkama

mikáq aónaaro ení karímá ánatagiye.” téta tínóe téna Ítuma tiráiyé.

15 miráitana Ítuma máqten-awaameq-yataariq ináíká má ókaraq wéyáwé uráiyé. miráitata netuqyaa-káyúkámá Ítun áama yama kéitaawana karímá mamá atóbamayikaraiye.

16 miráimanibo anaaékaqa aati-aatimá Ítuma waayúka íma máa-kaqmaapaq uréna nunamummá mó téwae kéiyé.

móra-naqa áí-ayaamma táíq i-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiye.

17 móra-taoqa Ítuma máena aarawaamá kéyiraatitata yaímma Péрати-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq maraq máqe-uraae. yemá máqten-aukapaqa Kááriribakemma Yúriabakemma Yérútáárebakekaraq yama áíkutaee. ániibo uyátárai-nakoni akoqnáágoma karí-wáyúkámá mamá atóbaikaae téna Ítupi wáqe-uraiye.

18 ániibo yaímma-wayukama móra-naqa kúkutaaraq yaaguyaqméta irááe. min-nákóni ayááqtákoma aráákaguraiye. yemá min-náqá yaagumé naaúpaq utéta Ítun-amakaq maránéta urááe.

19 aarawaamá taíbaq aammá aúyakowata karí-náqá maméta Ítunopaq uínón-amma íma wáqe-uraiye. miráitata yemá naaúpaq utéta naanamubiké mú-kapotaraae. ániibo mi-karí-náqá kúkutaaraq wayákareta aarawaatí aúkáapi múte yaagumá Ítuni aúbáq makááe.

20 Ítuma yeqtí yirummá améta yikaí-yátááqá aónawaena tiráiyé: “ketí aanábógô, kemá ení kúmiq-yataaqa paábaq matukáune.” téna Ítuma tiráiyé.

21 yemá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq yeiyáá netuq-áímmá téta maará-tiraae: “maamin-náqá náawawaq wemá Áánûqtumma maamin-ákáyáámmá kétimakaiyo? móra-nakoma íma umaataráipoana kanaaráq íma kúmiq-yataaqa matuwániye. wé minná Áánûqtu wenamá weni mayáímiye.” téta tirááe.

22 Ítuma mi-káyúkátí yúyánápímmá aónatuwenaboana wemá yauwéqma timá yímikaiye: “keráwáqá nôraq itaráq tíyaqnobaqa táí-tuyanamma móite-maite kéoo?”

23 nóin-ainaq tenúnô? ‘ení kúmiq-yataaqa mamá paá umátukaune’ ténú kemá téq ‘emá itó-uma kóao’ tenúnô?

24 miráinaq keráwáqá itaígáae téq kétune. maa-marábímmá Waayúkagoni Áráaqa náápaamma matokáipoana wemá kanaaráq kúmiq-yataaqa mamá paá íniye.” téna Ítuma wenamááriq wetábá tiráiyé. miráitana min-ayááqtámô aráákagi-nakoqtaba Ítuma maará téna tiráiyé: “kemá emmá

kétimamune. emá itó é ení kúkutaa-yagaraq mamé ení naaúpaq kóaa.” téna Ítuma tiráiyé.

25 miráitana min-ayááqtámmô aráákagi-nakoma aarawaati yúrikaq páátákáá itó-uraiye. ánibo kúkutaa-yama waguréna máqeimma yawátámena wení naaúpaq kégoena Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye.

26 ánibo máqte-kayukama iyánáaq urááe. yemá Áánûqtuni áwîqa múte kéyauyeta yeqtí iyakoma iyánáaq kéitata maará-tiraae: “íbêqa ketáámá óq-yataaqa kateko-yátááqá aónáunataae.” téta tirááe.

Ítuma Aríbaemma ááyaraiye.

27 anaaékaqa Ítuma kéwana aónaimma móra-naqa táákiti-moneqa máyái-nakoma táákiti-moneq mayái-opitipaq máitana aónaraiye. min-nákóní áwîqa Aríbae. ánibo Ítuma min-náqá timá ámikaiye: “emá ketinaae ya waraao.” téna tiráiyé.

28 ánibo Aríbaema máqte-qtataaqa mipí kéyuwena Ítun anaaé wakáiyé.

29 Aríbaema Ítumma anón-aawaqa wení-naaupaaqa agayákáitata yaímma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq yaímma káqo-kayukagaraq Aríbaeyaa Ítute máeta aáwaqa narááe.

30 ánibo Péрати-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Ítuni iyápó-anna-wayukayaba netuq-áímmá téta maará-tiraae: “nôraq itaráq keráwáqá táákiti-noneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraqa aáwaqa kénaao?” téta yemá tirááe.

31 ánibo Ítuma yauwéqma timá yímkaiye: “waayúkama karímá íma matáa-kayukama tótaa-nakonopaqa íma kéoe. ímiye. paá karí-wáyúkámá tótaa-nakonopaqa kéoe.

32 kemá arupú-wayukama yirummá waeraíggáae téq íma kukáune. ímiye. kemá kúmiq-wayukama yemá yirummá waeraíggáae téq kukáune.” téna Ítuma tiráiyé.

aáwaqa aammá auni-ááímmá

33 móra-taoqa yaímma-wayukama yemá Ítumma maará téta timá ámikaae: “yemá Yóáaneni iyápó-annama aáwaqa awetá-ureta taíbaq-kanaama nunamummá tirááe. ánibo yemá Péрати-wayukati iyápó-annagaraqa móraiq kéoe. miráimanibo ení iyápó-annama paá nommá néta aáwaqa néta kéoe.” téta tirááe.

34 Ítuma yauwéqma tiráiyé: “mórama keráwáqtí aanábó-nákómá keráwáqté maéna aaramá mayánéna kéinaq aáwaqa keráwáqá awetá-ino? ímiye.

35 miráinata anaaékaqa min-ínímô mayáné i-náqá mamá paábaq yuwáiyana ókaraqa wení aanábó-wáyúkátéma íma

mániye. mi-kánáaráqá kanaaráq keráwáqá aáwaqa awetá-inoe.” téna Ítuma tiráimma waéqma itaí-álpí téna wenamáárîq wetábá ‘aaramá mayáné iníkáá-náqúne’ téna tiráiyé.

³⁶ Ítuma mórama waéqma itaí-áikáráq maará téna timá yímikaiye: “móra-nakoma wení naayómá aqtábáá-kuberaí-unamma yakákitanama aúgen-aqtorake yakáqma naayón-áqtábáá-únákáqá íma káraataiyé. ímiye. íma aokarîq kéiyé. mirá énama aúgemma kúberaí-unamma mamá táíq umáginana aúgen-unakoma paá wáinana naayón-únákómá paábaq áikiniye.

³⁷ mórai q umá móra-nakoma mémegoni naayón-áúwárátíbí íma aúgema wááénima yaqma káitiye. naayón-áúwárátíbí áítinanama aúgemma wááéni-nokoma naayón-áúwárátímá kabááqtuwena marabí atíginiye. miráinana méme áúwaratigogaraqa táíq umáginaiye.

³⁸ ímiye. íma aokarîq íniye. mémegoni aúgen-auwaratibi aúge-waaeni-nomma áítino.

³⁹ ánibo móra-nakoma naayó-kááéni-nómmá nátuwenama aúge-waaeni-noqtabama íma kákaiye. wemá maará téna kétiye. ‘naayó-kááéni-nómmá minná íráqône kétiye.’” téna Ítuma waéqma itaí-álpí wení aúge-kataayaba tiráiyé.

6

Tabaatiráq mayáimá mayáiyábá aammá aúkain-aimma.

¹ móra-Tabaatiraqa wítî-yokoni aúkáapi Ítuma wení iyápó-annate uréire uráiyé. ánibo wení iyápó-annama yaímma wítigoni arammá nánéta matéta wítima iyáákaq makéta kategátúbatuweta narááe.

² minnáyaba yaímma Péraí-wayukama tirááe: “Tabaatiráqá aammá áúmakaae. keráwáqá minná nôraq itaráq mirá kéoo?” téta tirááe.

³ Ítuma yauwéqma timá-yimena tiráiyé: “Tébitima naayóbáqá tiráin-aimma íyaq yoráútaao? Tébitigaraq wení waayúkate yáamo yarái-kanaaraqtaba kétune.

⁴ Tébitima Áánûqtuni aokaq-náúpáq uténa Áánûqtuni aúbáq yammá waíma matáine. mi-támmá paá-wayukama naíyábáq aammá áúkaapoata anó-monoq-wayukama kanaaráq nánóe. miráimanibo Tébitima mi-támmá mamá kénena wení waayúkama yímítata naráane. keráwáqá min-áímmá íyaq yóráútaanabiyo?” téna Ítuma kétenama ókaraq

⁵ timá yímikaiye: “Waayúkagoni Áráaqa Tabaatigóní uyátárai-naqiye.” téna Ítuma wenamáárîq wetábá tiráiyé.

ayáamma táíq urái-naqa Tabaatiráqá Ítuma mamá atóbaraiye.

6 káqo-Tabaatiraq Ítuma monoq-náúpq uténa aarawaamá watáama timá yímikaiye. ániibo móra-naqa máqe-uraimma ayáánurapaq-ayaakoma aayákagena táíq umáguraiye.

7 ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq Ítumma aatómaq urááe. yemá Ítuqtaba téta “Tabaatiráqá karíwáyúkámá mamá atóbaniyopoataa aónanunatae.” téta aatómaq urááe. mirá kéeta Ítumma aabi mayakánón-aqtaba abáá urááe.

8 miráitana Ítuma wenamááriq mi-káyúkátí yúyánánóbáqá ítatuwenaboana téna ayáámmo aayákagi-nakoqtaba aúkáapi “yúbáq unitóaa” titana min-nákómá ító-uraiye.

9-10 ániibo Ítuma máqte-kayukati yúrapi karáqme kéyautena min-náqá timá ámikaiye: “ayáama arupú uwo.” téna tiráiyé. ániibo min-nákómá ayáámma árútuwaimma ayáákoma arupú umáguraiye. miráitana Ítuma ítama yímónaraiye: “kemá keráwáqá ítama aónanaa kéune. Tabaatiráqá ketáámá íráqôn-aainaq tarôq ónúnataabi táí-aainaq tarôq ónúnataabiyo? waayúkama yíwáqnaa onatatáá paá máno-kayukama ketáá mamá táwîq umáyikanunataabiyo?” téna Ítuma tiráiyé.

11 miráimanibo yemá anómma íyaqtaba urááe. mirá kéeta yeiyáá maará-tiraae: “ketáámá Ítuqtaba nôraqtaawaq umákanunataabiyo?” téta tirááe.

Ítuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyíkaraiye.

12 mi-kánáárqá Ítuma nunamummá tínéna anubaq utáiyé. mi-nókáámmá Ítuma Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq kéitana aaqá írákáiyé.

13 aabaúmá utáitana aabáyaanapimma Ítuma wení iyápó-annama yááyaitata yewana tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyíkatuwena yíwîqa awaaméqá umátike tiwiráune tiráiyé.

14 móra-nakoni áwîqa Tááímoniboana Pítaae téna áwîqa yamá ámikaiye. ániibo Áánaruma Tááímonimma ábâkoe. ániibo Yêmitiyaa Yóáane. ániibo Píripiyaa Paatááromiyé.

15 ániibo Máátiyuyaa Tó máátie. ániibo Yêmitima Áápiatimma áanikoe. ániibo Tááímonin áwîqa karuwaq-naré.

16 ániibo Yúqtaatima Yêmitimma áanikoe. ániibo Yúqtaatima Itikááriotima anaaékaq Ítumma namuroíq umákáa-kayukati iyáápi kutarurîq uráine.

netuqyaa-káyákábí Ítuma mayaímá matáine.

17-18 mi-káyúkámá íréta watáama kéitaawana Ítuma karímá mamá atóbamayikaraiye. aarawaabí waátáma táí-aagoma máikayukama Ítuma mamá íráqôniq umáyíkaraiye. ániibo Ítuma

yeráwáqtê kukéna wení taíbaq-iyapo-anna-wayukate móra-arubaq kunitó-uma máqe-uraae. netuqyaamá aarawaamá Yúriábakema Yérútáábakema únón áwábaqa waaqókáq Tááyabakema Tááíranapaqa taíbaq-wayukagaraq mikáq máqe-uraae.

¹⁹ ánibo taíbaq-wayukama Ítuma iyáánapo ánekuiyana Ítuni ako-qnáágoma mi-káyúkámá mamá íráqôniq umáyikaniye.

Ítuma amuq-yatááqtabámá tiráiyé.

²⁰ Ítuma wení iyápó-annama kéyimonena tiráiyé: “keráwáqá áwáyoqa máiyayuma timuqá máráaro. keráwáqá matúq-matuq umá mái-auwaraimma keráwáqtí minnáe.

²¹ keráwáqá íbêqa táayaba kéiyayuma annaékaqa ógiranoe.

keráwáqá íbêqa ibiqá kéyaraayuma keqnáámmá wíráa ínóe.

²² ítáaro. Waayúkagoni Áráakoqtaba waayúkama keráwáqá íyamma umátiketa tiwétátuweta aamá timá páaqyaniq umátikanoe. yemá mirámô kéiyaqa keráwáqá timuqá maráinoe.

²³ timuqá kémarreraq iráa yamá yaúmeta-meta umá timuqá máráaro. keráwáqtí anó-meyamma Áánûqtuma wemô máipaq maqtokáiyé. mi-káyúkámá keráwáqá mamá táíq kéumatikaamma naayóbáqá yeqtí yítaubikoma miráuma mórai q umá Áánûqtuni watáama yirááti-wayukama mamá táíq umáyíkaraane.

²⁴ keráwáqá náayuwabi taíbaq ótamma kémaraawanama keráwáqtí túwaraikoma

íbêqa oyaaq kéimanibo anaaékaqa anómma táí-yataakoma keráwákáq yíniye.

²⁵ keráwáqá náayuwabi tímûqa yaiyúmá annaékaqa táayaba ínóe.

íbêqa náayuwabi wíráa kéiyayuma annaékaqa ibiqá yaránóe.

²⁶ máqte-kayukama keráwáqtabá íráqôn-aimma kétéiyama atéráaro. naayóbáqá yeqtí yítaubikoma miráuma kaaqaari-ámúné-wáyúkámá mimórá-yátááriq umáyíkaraane.

namuro-wáyúkáyábá tirummá yímero.

²⁷ óq-aimma Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétéima-timune. móra náayubi ketáama itéqa keráwáqtí namuro-wáyúkámá tirummá yímero. náayubi keráwáqá íyamma umátikaiya-kayukama mamá íráqôniq umáyíkáaro.

²⁸ náayubi keráwáqá uwaatagááriq umátikaneta íya-kayukama keráwáqá yemmá mamá íráqôniq umáyíkáaro. ánibo

keráwáqá akáyáámmá timá tiwáágyia-kayukama nunamummá timáyíkáaro.

²⁹ móra-nakoma táápáaraqo yumá tíkaminaqa kanaaráq mórabaq-taapaama yimíyata tíkamoro. ánibo móra-nakoma keráwáqti kúberai-unamma mamayáinaqa ókaraq keráwáqti wáqtôma áméro.

³⁰ máqtemma nói-qtatabi ítama káonaiyaqa itáiya-qtataaqa paá yímero. ánibo móra-nakoma keráwáqti nói-qtataarabi maiyáiyaqa kanaaráq 'yauwéqma timiyo' téraq ítimakaaro.

³¹ keráwáqá miráiyaniq umá káqo-yuma mirá-umayikaaro. keráwáqá íráqôniq ónáae teníq umátikaiyaqa yemá íyaniq umá íráqôniq umáyíkáaro.

³² tirummá yímê-kayukama yenamáa keráwáqá yirummá timíyaqa Áánûqtuni íráqô-meyamma nóiqtabaq mayánéraq kéoo? paá kúmiq-wayukagaraq yirummá yímê-kayukama yemmá yirummá kéyime.

³³ mórai q umá waayúkama keráwáqá íráqôniq umátikaiyayuma keráwáqá yenamáa íráqôniq umáyikeqa Áánûqtuni anónnáma meyámmá tíkái-qtataaqa nói-qtataaqtaba abáá kéoo? kúmiq-wayukagaraq mirá kéoe.

³⁴ ánibo keráwáqá móra-yataaqa waayúkaraq inaatimá matêqa anaaékaqa yauwéqma yiménúnatae téqa Áánûqtuni anónnáma meyámmá tíkái-qtataaqa nóiqtaba abáá kéoo? kúmiq-wayukagaraq kúmiq-wayukaraq inaatimá kémayeta anaaékaqa yauwéqma mimórá-yátááq paá kéyime.

³⁵ ímiye. keráwáqá keráwáqti namuro-wáyúkámá tirummá yímeraq mamá íráqôniq umáyíkáaro. keráwáqá waayúkama móra-yataaqtaba inaatíya-qtataaqa paá yímikera anaaékaqa yauwéqma mayáiyábá íabaa oro. keráwáqá miráiyinama anaaékaqa keráwáqti anó-meyamma wáinaq Áánûqtuma mú mikákáa anómma uyátárai-nakoni áanimaqa mánoe. tái-wayukagaraq Áánûqtukaq 'tíkáiye' íte-kayukagaraqa Áánûqtuma paru-yátáákáráq keyabiqykaiye.

³⁶ miráipoana keráwáqá waayúkayabama paru-yátááqá yímero. keqtibomá Áánûqtuma waayúkama paru-yátááqá yíminiq umá mórai q umá keráwáqá yemmá keráwáqti paru-yátááqá yímero.

waayúkama aónama yainai-nákóráa umá aónama yainai-ááímmá

³⁷ keráwáqti yainai-yátááqnapómá káqo-kayukama íma mamá keyainaiyana Áánûqtuma keráwáqá íma mamá yainaino. káqó-nakoqtabama waabáqti yúrikaqa 'wemá íma árútáyiniq kéiyé' ítero. min-áímmá tíyamma keráwáqá wemmá mamá yawááq kéumakaae. káqó-yuma íma yawááq kéumayikaiyanama

Áánûqtuma keráwáqá íma mamá yawááq umátikaniye. keráwáqá waayúkati kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé tiwikátuwaiyanama Áánûqtuma keráwáqti kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikátuwaniye.

³⁸ káqo-kayukama yimíyanama paá Áánûqtuma keráwáqá timíniye. keráwáqá ógiqma-awaataq mayánoe. kópiqa unáápi aguyumá káíqtowana ógiqmena kugúbainikaa umá mórai q umá yawwéqma ókaraq matéq kanaaráq umá mayánoe. mimórá-áwáátáq káqo-kayukama yimemma Áánûqtuma min-áwáátáq keráwáqá timíniye.”

³⁹ Ítuma káqomma mórama waéqma itai-áikaráq timá-yimena tiráiyé: “mórama aammá íma aónarai-nakoma káqomma aammá íma aónarai-naqa aammá íma kanaaráq aráátiniye. mórai q umá mórama aúgaroq-nakoma káqomma aúgaroq-naqa íma kanaaráq awirániye. yenákámá yúgaropoata máka-nakama áitanobaq metáyóye.

⁴⁰ ániibo mórama itai-yátááqá máyái-nakoma wení itai-yátááqá aráati-nakomma íma kéuyataiyé. máqtemma mayái-wayúkámá itai-yátááqá ítama ánatetama yeqtí yiráati-wayukaraa aúránóe.

⁴¹ keráwáqá nôraq itaráq keqtíbâkoni pááqyamma otaa-qtátáátáqbámá aúrapi araatákaa umá túyánámmá kéitaamanibo keráwáqá anómma otaa-qtátáátáqbámá aúrapi mútûq-yaraa umá túyánámmá íma kéitaa?

⁴² nôraq itaráq keráwáqti tîbâkoqtabama maará kéteo. ‘ketíbâko, enaúrapike araatá-qtataaqa mamá paábaq yuwaa?’ kéteo keráwáqti túrapimma mútûq-yama waímma íyaq káonaao? ureqáráaq-wayukaa, áqnáabaqa keráwáqti túrapike mútûq-yama paábaq matuwéraq mikáké keráwáqá kanaaráq aónama arútáreq keráwáqti tîbâkoni aúrapike araatámma kanaaráq paábaq matuwánóe.

tái-yagoma tái-aramma kéiyaiye.

⁴³ Ítuma káqomma waéqma itai-áímmá tiráiyé: “Íráqô-tagoma tái-aramma íma kéiyaiye. mórai q umá tái-yagoma íráqôn-aramma íma kéiyaiye.

⁴⁴ waayúkama yaagóni aranókáá aónatuweta mikáq íráqô-tawabi tái-yawabiyo téta káonaae. ániibo píki-yagoni arammá waayúkama áwáabiq-annarakema íma arammá kégutóe. ániibo áwáabiq-annarakema wááéni-aramma íma kégutóe.

⁴⁵ miráuma íráqô-nakoma táibaq íráqôn-aimma áyáqnobake mamá pááq kéimanibo tái-nakomma tái-aimma áyáqnobake mamá pááq kéiyé. mirán-áuyánámmá áyáqnobaba ógikaitana óyapike mamá abarokáq téwae kéiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

kayaq-áuyánákáq naammá i-ááímmá

⁴⁶ móragaraq waéqma itai-áímmá Ítuma tiráiyē: “nôraq itaráq keqtábámá ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako,’ kéteqanibo ketáama íma kéwaraao?”

⁴⁷ móra-nakoma ketôpaq yéna ketáama iténa waráina-waigomma kemá wenáaimma abarokáq tiráátenune.

⁴⁸ minná min-nákómá miráuma móra-nakoma naammá ínena iníkáá uráiyē. min-nákómá maiqá uqmá mémánóbáq yuwéna maranóbáq anón-oqtakoni ámûraq umá akoqnáá umákaiyē. anón-oqtakoni ámûraq akoqnáá-namma tarôq uráiyē. anaaékaqa anómma aaqá yuréna anón-nomma aúténa min-námmá awétáraimanibo akoqnáá umákaitanaboana íma yawítiráiyē.

⁴⁹ áaqibo móra-nakoma ketáama iténa íma wáráimma miraráá umá móra-nakoma paá-mararaq yón-agamoqnakaa-namma umá itó-umakaraiyē. anaaékaqa nommá auténa min-námmá páátákáá yawítítuwaitana ‘pau’ titana yubákuraiyē.” téna Ítuma waéqma itai-áímmá tiráiyē.

7

ááiq-i-nakoni mayai-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiyē.

¹ Ítuma min-áímmá aarawaamá timá yímíqma ánatatuwena Kápéranabaq koyaráiyē.

² Arómani ááiq-i-wayukati kawáá-náqá máqē-uraimma wemá mórama mayai-náqá ákaraiyē. mi-káwáá-nákómá weni mayai-nákóqtábá ôriq umá ákáinapoana mi-máyái-nákómá anó-karima mayéna puiné uráiyē.

³ ánibo ááiq-i-kawaa-nakoma Ítuqtaba máiyē-aimma ítátuwena yaímma Íbaru-wayukati anó-kayukama timáyikena Ítuma mó timá-amiyana ketí mayai-náqá ya mamá atóbáino tiráiyē.

⁴ miráitataboata mi-káyúkámá Ítunopaq iréta anegáq-naagaq kéeta akoqnáá umá ítama aónaraae: “wemá íráqô-napoa áwáqnaa ínónama íráqômiyē

⁵ wemá keqtáá Íbaru-wayukama kaayonétaa umátíkái-nare. wemá wenamááriq monoq-námmá umátíkaraitae.” téta tewana

⁶ Ítuma mi-káyúkátê yagaroqtamá uráiyē. naakóni waaqókáq itana ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá yaímma aanábó-wáyúkámá watáama timá yímitata Ítunopaq uréta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, emá kammáa íaao. kemá umaatamá íma kanaaráq uráunaboá ketí naaúma íma yínóne.

⁷ ánibo kegáráqá túyánámmá itáunama íma íráqô-naqa máunaboq enôpaqa íma ónúne. miráinaa emá paá aamá tinana ketí mayai-náqá keqnáámmá atóbáino.

⁸ kegáráqá anómma náápaamma matokái-nakoni aménáápáq máunana mayaímá mayaaó titaq kémayaune. ániibo kegáráqá ááiq-i-wayukama yíkaraunata ketiménáápáq mááe. ániibo kemá móra-nakomma ‘emá kóaaó’ túnanama kanaaráq kéwiye. ániibo móra-waigoqtaba téq ‘emá maabáq iyo’ túnanama kanaaráq wemá kéiye. ketí mayái-nákóqtábá ‘emá maa-máyáímá mayaaó’ túnanama kanaaráq mi-máyáímá kémayaiye.” téna titata má-tima-amikaae.

⁹ Ítuma min-áíqtábá iyánáaq umátuwena taíbaq-wayukama anaaé waqméta ye-káyúkámá waeréna maará téna timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétima-timune. Ítiráaeo-wayukati aúkápimma mórama maamirá-náqá itáíq-itaiq umá arummá tímî-naqa íma aónaraune.” téna Ítuma tiráíye.

¹⁰ ániibo ááiq-i-kawaa-nakoma timáyíkáitata ye-káyúkámá yauwéqma naaópaq uréta aónaamma mi-máyái-náqá atóbaguraitata aónaraae.

Nénibake maabu-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹¹ pááqya-kanaama anaaékaqa Ítuma móra-marupaq uráimma mi-márúkón áwîqa Nénibare iyápó-annagaraq taíbaq-wayukagaraq Ítute urááe.

¹² mibáqá mi-márúkóní oqtaráq waaqókák owata mórama pukái-naqa maméta irááe. mi pukái-nakoni anóama kímora-iyapoma wenamáa ákáraine. ániibo awaikógáráqá naayóbáq pukuráine. taíbaq mi-márúpáké aaramá waamá min-ínikóté irááe.

¹³ uyátárai-nakoma min-ínímmá aónaimma arummá ôriq umágitana min-íníqótábá ‘ibiqá íma yaraao’ téna Ítuma tiráíye.

¹⁴ ániibo Ítuma waaqókák uréna pukái-nakoni kúkutaayataq ayáámma ánékuitata waayúkama pukái-naqo mamé ye-káyúkámá itó-uma máqe-uraae. Ítuma maará-tiraiye: “maabugô, kemá emmá kétimamune, emá itóaaó.” téna titana

¹⁵ mi puki-nákómá itó-uma máena aamá áaimma átáma tiráíye. miráitana Ítuma mi-mábúmá anóamma awíqma ámikaiye.

¹⁶ miráitata máqtemma aarawaamá ikatîq éta Áánûqtuni áwîqa múte yauyéta maará-tiraae: “ketáái aúkápimma mórama Áánûqtuni anómma amuné-náqá pááq kéiye.” téta ókaraq maará-tiraae: “Áánûqtuma wení waayúkama yíwáqnaa ínena iráíye.” téta tirááe.

¹⁷ maamin-áikómá Íqtuqtaba máqtemma Yúria-aukapaq uréire kéena máqten-aukapaq wéyáwé uráíye.

Yóáanema Ítunopaq kaayaq-iyápó-ánnámá timáyíkaraiye.

¹⁸ máqtemma maami-qtátááqtábámá Yóáaneni iyápó-annama Yóáanemma mó timá ámikaae.

19 ániibo Yóáanema wení kaayaq-íyápó-ánnámá yááyarena maará mó-tekao téna timáyíkáitata uyátárai-nakonopaq uréta maará mó-tiraaye: “naayóbáqá téta móra-naqa yíniye tiráa-naraq iráá káqo-nakoqtaba awé ónúnataabiyo?” téta tirááe.

20 mi-kááyáq-nákórátámá Ítunopaq iréta maará-tiraaye: “Yóáanema nommá perai-nákómá kekárátámá enôpaq timátíkáitaka yúyana maará-tiye. eqtabá anaaékaq yíniye tiráa-naraq iráá káqo-nakoqtaba awé ónúnataabiyo?” téna tiyé téta Ítumma timá ámikaaye.

21 mi-kánááráqá taíbaq ókon-okomma karímá matáa-kayukama Ítu mamá atóbamayikaraiye. mi-káyúkábikémá netuqá waátáma táí-aagomma watukáiyé. taíbaq yúgaroq-wayukama mamá yúramma karáq yíkaraiye.

22 Ítuma min-nákátí yáaraq maará téna yauwéqma tiráiyé: “kenákámá máqte-qtataaqa káoneka itááya-qtataaqtabama Yóáanemma mó-tima-amekao. yúgaroq-wayukama yúramma káonaawata yítuqa akúgurai-kayukama aammá uréire kéoe. kárú-wayukama mamá íráqôniq kéowata yaáqa atíragurai-kayukama aamá kéitaae. pukáa-kayukama itó kéowata áwáyoq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama kéitaae.

23 itáíq-itaiq umá yirummá tímê-kayukama keqtábá íma itémaqne kéetaboata yimuqá kémaraae.

24 kaayaq-nákámá Yóáanen áamo mamé yéya-nakama kóyana aarawaamá Yóáaneqtabama Ítuma maará-tiraiye: “naayóbáqá waayúkama íma máa-kaqmaapaq uráamma keráwáqá nóinawaq aónaneraq uráanabiyo? aqá mórama ómmá uwááma yoqma awétátuwainaq aónaneraq uráanabiyo?”

25 keráwáqá nói-qtataaraq aónaneraq uráanabiyo? aqá móra-nakoma íráqôn-unakaqtowaq mamaré máitaraq ko aónaraao? yemá íráqôn-unakaqtoma umátoreta yineqá íráqô-qtataaqa mamáráa-kayukama yemá anó-kayukati naaúpaq kémae.

26 miráimanibo keráwáqá nóinawaq aónaneraq uráanabiyo? keráwáqá móra amuné-naráq aónaneraq uráanabiyo? owé. kemá keráwáqá kétima-timune. Yóáanema wemá káqon-amunewayukama yemmá uyátáraiye.

27 min-náqá Yóáaneqtaba Áánûqtuni agamatán-áúbá-wánnáábímá maará-tiraine: “kemá ketáama mamé kumíninaqa timákáanana áqnáabaq keráwáqti túbáq wíniye. Áánûqtuma agamatán-áúbábí téna wemá ení aammá awírakaniye.” téna kétéiye.

28 kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune: “Yóáanema máqtemma maa-marábí máa-kayukama uyátárainanibo Áánûqtu yabíkái-aukapaqa márû mikákáá kumáta-maqma mái-nakoma Yóáanemma uyátáraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

29 Ítuma mirá-tin-aimma máqtemma aarawaagáráq táákiti-moneqa mayái-wáyúkágáráq Ítaraae. yemá Áánûqtuni áaikoma arupú uráitata yemá Yóáane nommá péqyikaraimanibo

30 Pérati-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Yóáanen ayáápikeka nommá íma pékaae. miráitana yemá Áánûqtuma íráqôn-amma yiráátimma yinaae ma umámikaae.

31 ániibo Ítuma maará-tiráiye: “maami-kánááráqá nói-kayukawaq mááe téraq awaaméqá ónúnô? yemá nóikaa-kayukawaq mááo? máqte-qtataaqa yemá íma yimuqá kémaraae.

32 yemá miráuma iyápóma márûpi áikuteta káqo-noiyapoyaba maará-tiraae.

‘ketáámá keráwáqtábá káoyamma kéyunataa keráwáqá imá íma kéyaae. ketáámá ibiq-ímá kétunataa keráwáqá ibiqá íma kéyaraae.’

33 ániibo Yóáanema nommá perái-náqá iráimma wemá aáwaqa awetá éna wááeni-nomma íma néna uráiye. miráuraitaq keráwáqá ‘aíboq-nare’ téq tirááe.

34 íbêqa Waayúkagoni Áráaqa kukéna aáwaqa néna nommá néna iqtábámá keráwáqá ‘aónaaro. maan-nákómá aáwaqa ôriq umá néna wááeni-nomma ôriq umá kénaiye. wemá táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq yetí aanábóe.’ keráwáqá téq tirááe.

35 miráimanibo waayúkama maará téta kéte. yemá itai-yátáákóní aráabitiaq mááo? ímiye. itai-yátáákóní aráabitimo máetama móra-nakoni áaikoma arain-aaimma wáinatama yemá ‘arain-aine’ téta itánoe.” téna Ítuma tiráiye.

mórama kumari aráaq-inikoma Ítumma aítaukaq ákûq-matawemma pérakaraiye.

36 móra Pérati-nakoma ááyama awíqmena wetê aáwaqa má-naraaye. ániibo Ítuma mi-Pérátí-nákóní naaúpaq uréna aáwaqa nánéna maraq máqe-uraiye.

37 mórama kúmiq-inimma mi-márúkáqá máena itáimma Ítuma mi-Pérátí-nákóní naaúpaq máena aáwaqa kénaiye-aimma Ítaraiye. miráitana mi-kúmíq-íníkmá mórama íráqôn-oqta-motorebima átê-akuq-matawemma wáitana mamé iráiye.

38 ániibo min-íníkmá Ítuni anaaépaq aítaupi ya itó-uma máena ibiqá yakáiyé. ániibo kumari-íníkmá aqnugómá Ítuni aítaukaqtaa yaráqme kúmitana min-íníkmá wen-aqnótáurake aqnumá Ítun aítaukaqo kukáimma ayúnakatuwena wemá Ítuni aítaukoma kámoqnena ákûq-matawemma pérakaraiye.

39 mi-Pérátí-nákómá wení naaúpaqa Ítumma awíqme i-nákómá mirái-qtataaqa aónatuwena maará téna aúyánámmá Ítaraiye: “maamin-náqá araimma Áánûqtuni amuné-náqô

máenama kanaaráq maamin-íníkmá Ítuma ánekuiqtabama kéitena wenáaiqtabama itányô? maamin-ínímmá wé kumari-ínímye.” téna Péрати-nakoma aúyánámmá Ítaraiye.

40 miráimanibo Ítuma min-nákóní aúyánámmá iténa yauwéqma maará-tima-amikaiye: “Tááímonio, kemá móra-aimma yokáunaboq timá ámenaae.” titana ániibo Tááímoni tiráiyé: “yirááti-nako, enaúyánámmá tiyo.” tiráiyé.

41 “ítaao, kaayaq-nákórátámá mórama móneqa makái-nakonopake inaatimá móneqa matááyamma móra-nakoma taíbaq-moneqa (500) máyaitana káqo-nakoma móra-tiyaapaq-yatama (50) matáiyé.

42 min-nákórátámá yenákátí aqtábááma yauwéqma íma kanaaráq ámewaniq óyana min-nákómá yenákátí aqtábááma paá awikamá-yikena iyúkaiye. ániibo yenákábíkémá náawawaq móneqa makái-nakoqtabama wemmá uyátá-maqma akányô?” téna Ítuma tiráiyé.

43 Tááímonima yauwéqma maará-tiraiye: “minnámo anón-aqtabaama mamá paá i-nákówábiyaa kétune.” téna titana Ítuma timá ámikaiye: “arupú umá aúyánámmá itááne.” téna Ítuma timátuwena

44 min-íníkmápaq kéwaerena Tááímonimma timá ámikaiye: “emá maan-ínímmá káonaano? kemá ení-naaupaq yúnaa emá ketáái áaimma waré títauqa tete í-nómmá íma tímikaanamanibo maan-íníkmá aúran-anokake títauqa tete umátikarena wení aqnótáurake ayúmna kokoq umátikaraiye.

45 emá kemá íma tímôqnama tótó umátikaraanamanibo kemá wágáabaqo ya máqe-unarake áaima átarena maamin-íníkmá ketítaukomma tímôqnemaimma paá kétimoqnaiye.

46 emá matawémma ketiqnópímá ketáá éwaunaiq umá íma atíma pétikaraanamanibo wemá átê-kuyumma i-mátáwékáké títauqa kébetikaiye.

47 miráitaq kemá emmá kétimamune. maamin-íníkmá wení taíbaq-kumiq-yataakomma paá tiwikamákeqa káyuwaunanaboana keqtábá uyátá-maqma arummá kétimiye. ániibo Áánûqtuma móra-nakoni kúmiq-yataaqa arekáká umá matuwaínanama min-nákómá pááqyamma arummá kámiye.” téna Ítuma timátuwena

48 min-íníkmámmá timá ámikaiye: “kemá ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq kématuweq kétéwikatuwaune.” téna Ítuma tiráiyé.

49 waayúkama aáwawaq naí-yááréráqá Ítugaraq máqeo-kayukama yeíyáá aamá maará téta kóté-yáté urááe: “maamin-náqá náawaq máena kúmiq-yataaqa mamá paábaq kéyuwena káwikatuwaiyo?” téta tirááe.

50 ááqibo Ítuma min-íníkmámmá timá ámikaiye: “emá itáiq-itaiq umá yáqtorana-yataakoma emmá kúmiq-yataapike yauwéqma

káwiraiye. kaayoné-yátáápi waao.” téna Ítuma tiráiyé.

8

yaímma-noinimma Ítuni anaaé waqméta uréire urááe.

¹ anaaékaqa Ítuma anó-marupakaraq pááqya-marupakaraq uréire kéena wataáama Áánûqtuma yabíkái-marukoni átê-wataama aarawaamá timá yímikaiye. ánibo yemá tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnámá Ítuni anaaé waqmé uréire urááe.

² ánibo yaímma-noinimma naayóbáqá Ítuma waátáma táí-aagomma kéwaqtuwena karímá mamá paá kéumayikena uráí-noinikaraq Ítuni anaaé waqmé uréire urááe. móra-inimma Máriaa Máátarini naayóbáqá min-íníkópíkéma abapaké kaayaqá waátáma táí-aagomma Ítuma matukáine.

³ Tútaama kíni Érótimi naaúpaqa kawáá-nákómá wenánaakoni áwîqa Yóánaama min-íníkókáráq Tútáánakaraq taíbaq káqo-noinikaraq Ítugaraq wení iyápó-annagaraq yeqtí ótataba áwâqnaa urááe.

móra-nakoma yópi ánayumma yukáine.

⁴ mórá-mora-marupake taíbaq aarawaamá ya yorupágowata Ítunopaq irááe. ánibo Ítuma móra waéqma itaí-áímmá timá-yimena tiráiyé:

⁵ “móra-nakoma ánayumma yópi mó-yukaiye. mó yúwáitana yaímma-anayukoma aapi kuqturáiyé. ánibo min-ánáyúmmá waayúkama yítaiuqa yamá kéyatamowana numagómá áiqma nátukaiye.

⁶ ánibo yaímma-anayumma óqta-marabi kuqturáiyé. mikáké áruma utaráimanibo óqta-maraboana maragóni anommá íma wáitana ánayumma aayámmá kamáguráiyé.

⁷ yaímma-anayumma áwáábiq-anna-karaakoni ááipi kuqturáiyé. ánibo áwáábiq-anna-karaakogaraq karúma ánayumma mamá táíq umátukaiye.

⁸ tébakaq-anayumma íraqô-marabi ku karútena mórá-mora-waigoma taíbaq-aramma (100) itáiyé.” téna Ítuma tiráiyé. óq-aimma arúbama tiráiyé: “keráwáqá taáqa wáinaqa maamin-áímmá ítáaro.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma waéqma itaí-áímmá ti-wáíqóni áaimma

⁹ yemá Ítuni iyápó-annama waéqma itaí-áíqóni áaiqtaba Ítumma ítama aónaraae.

¹⁰ ánibo Ítuma maará-tiraiye: “Áánûqtuma wenamáárîq wemá yabíkái-marukoni aúpáq-áíqón áaimma keráwáqá tiráátiraiye. miráimanibo yaímma-wayukama waéqma itaí-áímmá ítánóe.

miráinata yúramma aónanomanibo móra-yataaqa íma aónainoe. ániibo yemá aamá itánómanibo mi-wágóni áaimma íma itánóe.

ánayukoni waéqma itái-áikóni áaimma

11 maami waéqma itái-áikóni áaimma maará-uraiye. maamin-ánáyúmmá minná Áánûqtun áamiye.

12 yaímma-anayumma aapimô kuqturáimma miráuma waayúkama aamá itáamanibo anaaékaqa Tááqtaama iréna mi-káyúkátí íyáqnobake mamá paábaq kéyuwaiye. Tááqtaama téna yemá min-áímmá itáíq-itaiq kéiyana Áánûqtuma yauwéqma yiwiráinabo téna Tááqtaama min-áímmá kématuwaiye.

13 yaímma-anayumma óqta-marabimo kuqturáimma miráuma waayúkama aamá itéta yimuqá makáane. miráuraamanibo min-áikómá íma ánûqa yamá marabímá kukáiyé. yemá pááqya-kanaabi itáíq-itaiq kéowana mórama maqmqá aónai-yataakoma makáqma yimónaitatama páátákáá Áánûqtun-aagoma paábaq kégoiye.

14 mi yaímma-anayumma áwáábiq-anna-karakoni áainobaqo kukáimma miráuma waayúkama aamá itátuweta aammá kéowana ókon-okomma ummaa-yátááqá mónerabi maa-márábímá amuqá marai-yátáákómá yúyánámmá mamá yawááq kéumatuwaiye. miráitana yeqtí arammá íma arútama kéiyaiye. ímiye. arammá paá aayámmá kégamagiye.

15 miráimanibo ánayumma íráqô-mararaqo kuqti-wáígómá miráuma waayúkama aamá itéta yáqtoqma akoqnáá urááe. miráo-kayukati íyakoma arupú éna íráqôniq umá akoqnáá uréta arammá íyáinikaa umá arammá kéiyaae.

ómmá tawegóni aménáápáq aúyoqma makááe.

16 waayúkama ómmá kúraqmareta tawegóni aménáápáqá atípáá aménáánóbákáráqá íma káuyoq-maraae. ímiye. yemá ómmá kúraqma yanaa yaareráq makáawata waayúkama mináúpáqô kéuyetama yemá min-ómmá aónanoe.

17 máqte-qtataaqa aúpáq wái-qtataakoma anaaékaqa abarokáq íniye. máqte-qtataaqa waayúkama aúpáq makáíya-qtataakoma anaaékaqa abarokáq ínata waayúkama aónanoe.

18 keráwáqá atéqma arutéqqa keráwáqá aamá ítama arutánóe. ániibo móra-nakoma móra-yataaqa matokáinanama Áánûqtu min-nákómá ókaraq amínímanibo káqo-nakoma móra-yataaqa íma matokáinanama kanaaráq min-nákómá téna pááqya-qtataaqa matokáúnáa tinnama minná Áánûqtu matuwániye.” téna Ítuma waéqma itái-áímmá tiráiyé.

Ítumma anóagaraq Ítumma ábâqawaayugarare.

19 mi-kánááráqá Ítumma anóagaraq Ítuni ábâqawaayugaraq Ítunopaq irááe. iráamanibo taíbaq-wayukama iyáá umágowata yemá Ítunopaqa kanaaráq íma úyôwaniq urááe.

20 yaímma-wayukama Ítumma maará téta timá ámikaae: “enanógaraq enábâqawaayugaraq máápaq enawé kéeta emmá aónaneta kéoe.” téta tirááe.

21 ániibo Ítuma yauwéqma maará-tiraiye: “aaramá waamá náayubi Áánûqtun áama itéta anaaé waráiyayuma minná yemá ketinógaraq ketíbâqawaayue.” téna Ítuma tiráiyie.

Ítuma anón-uwaama mamá karagébaraiye.

22 móra-taoqa Ítuma wení iyápó-annate únópi-káárébi uyátarena timá yímikaiye: “nokaayúkómmá meran-ábápáq wiyataao.” téna tiráiyie. mirá titata yemá únópi-káárébi kóuraae.

23 únópi-káárégómá uyaaténa kégoitana Ítuma aúwaguraiye. ániibo anón-uwaagoma nokaayúpímá ôriq umá kéyoraitana nokómá únópi-káárébi má kéogiraitata yemá únópi kumá yubékineta urááe.

24 ániibo yemá Ítumma ko awáutureta tirááe: “kawáá-nákô, kawaa-nákô, ketáá kéyubekunatae.” téta tirááe. ániibo Ítuma itó-urena uwáama yóráiwaigokaraq únón-iyámá metaikáráq yiwááguraiye. ániibo anón-uwaagogaraq únón-iyágógáráq kégaragebaitana nokómá waráa íuraiye.

25 wení iyápó-annama Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqti itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa náakaraq wáiyó?” titata yemá ikatiq éta iyánáaq urááe. ániibo yeiyáá maará-tiraae: “maamin-náqá náawabiyo? wemá uwáágokaraq nokókáráq yiwáágítata wenáama kéwaraaye.” téta tirááe.

aíbôq-nakopike Ítuma waátama táí-aagomma watukáiyie.

26 anaaékaqa yemá Kerátínêti-marupaq irááe. Kááririmaruqa nokaayúkómmá meran-ábápáq wáitana maan-ábápáqá mí-márúqá wáqe-uraiye.

27 Ítuma únópi-káárémá yuwéna mí-márúkákáq witana mórama mí-márúkáké-náqá mikákáq iráiyie. átáyaa-kanaama yáuraimma wáqtôma aneqá íma itokáiyie. mín-nákómá naaóqa íma maéwaimibo paá pukuráa-kayukati maiqnóbáqá maéwaine.

28-29 taíbaq-yupaama waátama táí-aagoma wemmá yáqtoqma akoqnáá uráiyie. aati-aatimá waayúkama kawáá umákáreta ánnánapo ayáákaraa aítaukaqa ánná atáá umákewaone. miráimanibo mín-nákómá ánnáma paá yaráqtúwaitana mí-tái-áágómá waqmá waayúka íma máa-kaqmaapaq ayuwéwaine. miráitana mín-nákómá Ítumma aónatuwena wááqa kéyena Ítuni aítaupi waaqókákáq marabí aipaq aguréna anókaq

ááyama maará-tiraiye: “Ítuo, mú mikákáá anómma uyátárain-Aanuqtuma áanikoma kemmá nôraq umátikane kéono? tíqa í-yátááqá ítimiyo.” mi-káátágómá mirá téna inaa-inaa tiráiyé.

30 ániibo Ítuma min-nákómmá maará téna ítama aónaraiye: “enáwîqa náawabono?” téna Ítuma titana ániibo wé tiráiyé: “ááiq i-wayukamune.” téna yauwéqma tiráiyé. netuqyaamá táí-aagoma min-nákóní arunóbáq péqma máeta

31 Ítukaq inaa-inaa téta ‘abeyúmmá íma wái-maiqnobaqa mibáqá Áánûqtuma keqtáá táí-meyamma tímíniqtaaiibo ítiyuwaikaae’ tirááe.

32 mi-márúkóní waaqókáqá pááqyan-anubaq netuqyaa-pó ánnámá aúmá naté utááe. miráitana mi-káátámá Ítukaq inaa-inaa téta yemmá iyuwáinata pó-annabi ko peránááe tewana Ítuma iyúwáitata kóuraae.

33 ániibo mi-tái-áágómá min-nákópíkémhá ayuwéta pó-anabitaá uyábékaae. péqmareta áítanobaq metaráamma anónokaayupi metaréta nomhá nawíketa máqtemma pukááe.

34 miráitata pógoni kawáá-wáyúkámá mirái-qtataaqa aónatuweta yemá péqmareta uréta anó-maruparabi máqte-naukapaqa mó-tima-yimikaae.

35 miráitata aarawaamá nôrabi o-qtátááqá ko aónaraae. ániibo mikáké Ítunopaq uréta waátáma wepí máqe-urai-nakomma ya aónaamma wáqtôma kéiyena aúyánákómá tágaitana wemá Ítuni aítaupi waaqókáq máitata aónatuweta aarawaamá ikatîq urááe.

36 ániibo waayúkama mi-qtátááqô aónaa-kayukama náayuwabi aónayuma yemá min-nákómá atóbain-aimma tébakaq-wayukama tímá yimikaae.

37 ániibo Kerátínêti-aukapaq-wayukama Ítumma maará téta tímá ámikaae: “emá keqtáá tiyuwé kóaa.” téta tirááe. yemá ôriq umá ikatîq kéetaboata mirá-tiraae. miráitana Ítuma únópí-káárebí uyákébereta wení iyápó-annagaraq yauwéqma kóuraae.

38 min-náqá táí-aagoma ayúwái-nakoma Ítukaq inaa-inaa téna tiráiyé: “kemá eté ónááq kéune.” téna tiráiyé. miráimanibo Ítuma yauwéqma kétimakena tímá ámikaiye:

39 “emá ení márûpaq yauwéqma uré Áánûqtuma mi-qtátááriqo umákáiqtabama wataáma mó tiyo.” téna Ítuma min-náqá tímá ámikaiye. miráitana min-nákómá kóurena wení márûpaqa uréna máqte-qtataariqa Ítumo miráumakai-qtataaqtabama máqte-kayukama mó-tima-yimikaiye.

Ítuma kawáá-nákóní ayáámûkomma yauwéqma kátobamakena mórama Ítuni wáqtôraq ayáámma ánékuin-inimma mamá atóbamakaraiye.

40 Ítuma yauwéqma naaópaq itata aarawaamá awé umá máqe-uraapoata anómma yimuqá marákáraae.

41-42 ániibo móra-naqa pááq uráimma min-nákóní áwîqa Yááíratie. wemá móra monoq-náu-káwáá-náqíye. miráitana min-nákómá Ítuni aítaupi aipaq agéna kímora-ayaamukoma miráuma tiyááka umá títaupake kaayáq-káritímáátímá uráin-inaaruma pukáitanaboana wemá Ítukaq inaatitana wení naaúpaq uráíye.

43 Ítuma kó-mare kéwitata taíbaq-wayukama yageq-yageq urááe. ániibo móra-inimma mikáq máqe-uraimma min-íníkkómá inautámma ákáitana tiyááka umá kaayaq-káritímáátímá máqe-uráíye. miráitana móra-nakoma mi-kárimá íma kanaaráq atóbamakaraiye.

44 min-íníkkómá Ítuni anaaépake iréna amakaq Ítuni kúberai-unakoni aqtórác ayáámma ánekukaiye. miráitana páátákáá min-ínááú-kárigómá ánatamakaitana ókaraqa karímá íma ákáráíye.

45 ániibo Ítuma ítama aónaraiye: “náawaq tineqá ayáámma ánekukaiyo?” téna tiráíye. yaímma-wayukama téta ‘kemá ímiye’ kétimma ‘kemá ímiye’ kétimma urááe. ániibo Pítaama maará-tiraiye: “kawáá-nákô, taíbaq-wayukama itó-uma emmá ikúyakaraae.” téna Pítaama titana

46 Ítuma tiráíye: “móra-waigoma tineq ayáámma ánekukaiye. miráitaq kemá túnobaq maqamá aónáúnama ketí akoqnáama yaímma tiyuwéna kóuráíye.” téna Ítuma tiráíye.

47 min-íníkkómá mi-qtátááqá káonenama aúpáq íyukaiye. miráitana wemá iyánáaq umárena Ítuni amakaq araayutaúmmá má atena mikáq máqte-kayukati yúrikaq Ítun-aneq ayáámma noiqtatabi ánékuin-aaimma má kétena wení karígómá páátákáá ánataguráíye.” téna tiráíye.

48 ániibo Ítuma maará-tima-amikaiye: “ketiyáámûko, emá arummá itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakoma ení karímá mamá ánatamakaiye. kaayoné-yátáápí wao.” téna Ítuma tiráíye.

49 aamá kétena máitana mi-mónóq-náúké-káwáá-nákóní mayaí-náqá Yááíratikaq iréna timá ámikaiye: “enayáámûkoma áqa pukuráíye. minnáyaba yirááti-nakomma ummaamá íamiyo.” téna min-nákómá tiráíye.

50 ááqibo Ítuma min-áímmá ítátuwena yauwéqma timá-amena tiráíye: “emá ikatíq íuwo. emá paá itáíq-itaiq inanamá ení iyápóma atóbéna itó-iniye.” téna Ítuma tiráíye.

51 ániibo Ítuma mi-káwáá-nákóní naaúpaq uyéna aarawaamá íma iyúwáitata min-náúpáqá íutaae. ímiye. Ítuma Pítaamma káwirena Yóáanemma káwirena Yêmitimma káwirena min-ínáárúgóní anóaboamma kéyiwirena umá kúra umá yiwíqmena

Ítuma utáiyē.

⁵² ánibo máqte-kayukama min-íyápóyábá ibiqá kéyareta máqe-uraae. miráimanibo Ítuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: “keráwáqá ibiqá íma yáraaro. min-íyápómá íma pukáiyē. wemá paá aúwaguraiye.” téna Ítuma tiráiyē.

⁵³ ánibo mi-káyúkámá Ítumma akáyáámmá timáketa yemá ítaraae min-íyápómá pukuráitataboata wíráa urááe.

⁵⁴ miráimanibo Ítuma min-ínáárúgóní ayáákaq múte káyaqtoarena tiráiyē: “inaarúo, itóaa.” téna Ítuma tiráiyē.

⁵⁵ ánibo min-ínáárúgóní aágoma yauwéqma itana páátákáá itó-itana Ítuma yeráwáqtábá ‘aáwaqa áméro’ tiráiyē.

⁵⁶ ánibo min-ínáárúgóní anóayaa aboáma anómma iyánáaq urááyamanibo Ítuma akoqnáá-aimma timá-yimena ‘maami-qtátááqtábámá keráwáqá móra-waigomma íma timá áméro’ tiráiyē.

9

tiyááka umá kaayaq-wáyúkáma Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama timáyíkaraiye.

¹ Ítuma tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá yááyama yorupamá yíkarena Ítuma akoqnáágaraq náápaaakaraq yímikaimma yemá waátama mútúq táí-aagomma waqtukéta ókon-oko-karima mamá atóbamayikareta ígáae téna yímikaiye.

² mikáké mi-káyúkámá uréta Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba mó kèteta karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaigaae téna Ítuma timáyíkaraiye.

³ ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá máqte-qtataaqa ímáyáaro. yáumma amé uréire í-yátááqá íma mayéra kápiq-unamma íma mayéra naí-yátáákáráq mónekaraqa íma mamé uréire oro. kúberai-unamma kaayaqá íma mamé oro.

⁴ ánibo keráwáqá móra-naupaq uyábereqa paá min-náúpáq máero.

⁵ ánibo mi-káyúkámá yeqtí-naupaq ímo tiwíqme wíyaqa keráwáqá timá tága-yimeraq tibíkáké obamá popoq umátuweraq kóeraq yauwéqma ókaraq íma oro.” téna Ítuma tiráiyē.

⁶ miráitata iyápó-annama máqte-marupaqa yemá kóureta átê-wataama Áánûqtuqtaba kétima-yimeta karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraae.

Érôtima Ítuni watáama ítaraiye.

7 ḱini Érótima Ítuma máqte-qtataariq i-wáígoní wataama ítátuwaitana aúyánákómá mibáq kóuraiye. yaímma-wayukama téta 'Yóóanema pukáipike ító-uraiye.' téta tirááe.

8 káqo-kayukama tirááe: "Iráiyama pááq iyé tirááe." ániibo tébakaq-wayukama tirááe: "mórama naayón-ámúné-náqá yauwéqma pukáipike ító-uraiye." téta tirááe.

9 miráitana Érótima maará-tiraiye: "kemá Yóóaneni aqnommá arátukaunamanibo min-náqá náawaq máitaraq kemá weqtábá mirán-áímmá kéitauno?" timátuwena mikáké Ítumma aúrapi aónane uráiyé.

Ítuma taíbaq-wayukama (5,000) aáwaqa yímikaiye.

10 Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama yauwéqma iréta máqte-qtataariq on-ááímmá Ítukaq má-tima-amikaae. ániibo Ítuma yiwíkai-kayukama mibáq yiwíqmeta yenamáa móra-marupaq Beqtáirapaq urááe.

11 anaaékaqa taíganimma aarawaamá aónaraa-kayukama Ítun anaáe waqméta urááe. ániibo Ítuma kéyimonena amuqá maqyíkátuwena yemmá Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba wataama timá yímikaiye. ániibo mikákémá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

12 aabaúgómá kuperánéna kéitata kaayaq-ánná-wáyúkámá Ítunopaq iréta tirááe: "emá maa-káyúkámá timáyikénata yaímma-maruparaa meraráipaq wéyáwé umá watéta aáwaqa abáá-uma naaro. maan-áúkápáqô máunataama waayúkama íma máa-kaqmaapare." téta tirááe.

13 miráimanibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: "keráwáqá kenamáárîq maami-káyúkámá aáwaqa yímero." téna Ítuma tiráiyé. ániibo yemá tirááe: "ketáámá netuq-ááwáqá íma makáunataae. móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákáráq makáunataae. ketáámá maami-káyúkátí aáwaqa ko meyáníq ónúnataabiyo?" téta ítama aónaraae.

14 miráuma taíbaq-wayukama (5,000) máqe-uraae. ániibo Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: "keráwáqá timá-yimiyata yemá áíkuma móra-tiyaapaq-tiyaaka-tiyaaka umá áíkuma máero." téna tiráiyé.

15 miráuma iyápó-annama mi-káyúkámá timá yímewata teníq umá aarawaamá áíkuma máqe-uraae.

16 miráitana Ítuma móra-tiyaapaq-yamma kémayena kaayaqá kátútai-noyaakaraq maténa Áánûqtukaq aúramma múte káonena 'tíkáiyé' tiráiyé. ániibo mi-nóyáákáráq yakaraq mapámma wení iyápó-annama yímitata yemá mamá aarawaamá yímikaae.

17 ániibo máqte-kayukama namá kanaaráq owata iyápó-annama aqtó-áqtó-ááwáqá áiqma tiyááka umá kaayaq-únámmá áíqturaae.

Pítaama abarokáq téna 'Ítuma Metáiyae' tiráiyé.

18 móra-taoqa Ítuma wenamá nunamummá kétena máitata wení iyápó-annama Ítute máqe-uráae. ániibo Ítuma iyápó-annama ítama yimónaraiye: “aarawaamá keqtábá náawae kéteo?” téna tiráiyé.

19 ániibo iyápó-annama yauwéqma tirááe: “yaímma-wayukama eqtábá Yóáanema nommá perái-naré kéte. ániibo yaímma-wayukama téta Iráiyae kéte. ániibo tébakaq-wayukama téta naayóbáq móra amuné-náqá pukáimma itó-uraiye kéte.” téta tewana

20 Ítuma yauwéqma tiráiyé: “keráwáqá kenamáárîq keqtábámá náawae téraq kéteo?” téna ítáitana Pítaama yauwéqma tiráiyé: “emá Áánûqtuni Metáiyama yauwéqma tiwiráí-náqóne.” téna tiráiyé.

Ítuma téna 'pukéq yauwéqma itó-onune' tiráiyé.

21 mirá-timatuwaitana Ítuma akoqnáá umá téna káqo-kayukama maamin-áímmá íma timá yíméro téna iyápó-annama aammá áunikaraiye.

22 Ítuma móragaraq timá yímikaiye: “Waayúkagoni Áráaqa aíqa í-yátááqá mayáínata anó-kayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá yinaaémma umáketa ikamíyana pukéna kaumo-kánáámá ánatáinana keqnáámmá itó-iniye.” téna Ítuma wenamáárîq wetábá tiráiyé.

23 ániibo Ítuma wení iyápó-annama máqtemma maará téna timá yímikaiye: “náawabi ketinaae waránáae ténama wemá wenamáárîq wetábá awikátuwena wení kaapaq-yámá maména aati-aatimá mamé winna-nakoma tinaae waráino.

24 náawabi wení aúwaraiqtaba aúyánámmá iténa yáqtoqma akoqnáá ínna-waigoma wení aúwaraimma aúyoranimanibo náawabi keqtábá aúwaraimma yuwénama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma paá yáqtoraniye.

25 ítáaro. móra-nakoma wetábá máqte-qtataaqa maa-márábiké kémayenamanibo matúq-matuq umá mái-auwaraimma ímáiyáimma wení oótakoma nôro umákaniyo?

26 ániibo móra-nakoma keqtábágárâq yiráátén-aiqtabagaraq agaeyábá énama Waayúkagoni Áráakoma wemá wetábá wení tágama-yataakaraq aboámá Áánûqtuni tágama-yataakaraq wení aokaq-káqtó-wáyúkágárâq kumínna-yupaama mín-náqóqtábámá agaeyábá umákaniye.

27 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. yaímma-wayukama maanámo itó-uma máa-kayukama íma pukéta Áánûqtuma yabíkái-kayukama aónainoe.” téna Ítuma tiráiyē.

Ítun áúgoma mamá aokaríq uráiyē.

28 min-áímmá timátuwena anaaékaqa miráuma abapaké kaumo-kánáámá yáwitana Ítuma Pítaama káwirena Yóáanema káwirena Yêmitima káwirena umáena anubaq nunamummá tína yiwíqme utáiyē.

29 nunamummá kétena máitana Ítun óíkoma mamá aokaríq kéitana wení wáqtôgoma wayámmá auréna miráuma ókáá kamá tágaraiye.

30 áníbo kaayaq-nákórátá Ítute watáama tirááye. min-nákámá Mótetiyya Iráiyae.

31 yenákámá tágama-yataakaraq kukéta máqte-qtataariq éna Ítuma Yérútáarebaq puíníqtaba watáama tirááe.

32 Pítaagaraq kaayaq-nákátí yúrakoma yúgáibaaq itata yú wagínéta urááe. miráimanibo yemá waguréta máqeta anaaékaq itó-uma máeta Ítuni tágama-yataakaraq Mótetiyya Iráiyati tágama-yataaqa aónaraane.

33 Mótetiyya Iráiyama Ítumma ayuwéta kóiyē. kéoyana Pítaama Ítumma maará-tima-amikaiye: “kawáá-nákô, ketáámá maakáq máunataama minná íráqône. ketáámá kaumo-námmá ónúnataae. móra-namma ení naané. móra-namma Mótetini naané. áníbo móra-namma Iráiyana naané.” téna Pítaama tiráiyē. áníbo Pítaama íma ítama arútárenaboana min-áímmá tiráiyē.

34 Pítaama min-áímmá kétena máiqtaba móra-konnakoma yawááq-umayikaitata yemá yáaqtaba urááe.

35 áníbo móra-aikoma maará téna mi-kónnápíkē tiráiyē: “maannáma ketáanine. kemá wemmá awaaméqá umákaraune. keráwáqá wenáama itáaro.” téna min-áíkkómá tiráiyē.

36 min-áíkkómá mirá-timatuwaitata yemá aónaamma Ítuma we-namáa máqe-uraiye. áníbo yemá yóyau kawaa urááe. mi-kánáaráqá mi-qtátááqô aónaaqtabama móra-nakomma íma timá ámikaae.

móra-iyapogopimma waátáma máin-iyapoma Ítu mamá atóbamakaraiye.

37 aabáyaama min-ánúmá yuwéta kúmówana taíbaq-wayukama Ítumma aapaké kun aónaraae.

38 áníbo mi-káyúkábíkēmmá móra-nakoma anókaq wááqa yumátuwena maará-tiraiye: “yirááti-nako, kemá inaa kétune. emá ketáanikomma aónaao. kemá wemmá wenamáa kímora-iyapoma ákáraune.

39 áñibo mórama táí-aagoma min-iyápómá yáqtoqma akoqnáá uráitana páátákáá wááqa kéitana mamá aíbôriq kéumakaitana óyaupikema wayán-ágárégómá ôriq kéiyé. mi-tái-áágómá áú-aíqa aména íma yuwéna kégoiye.

40 kemá ení iyápó-annayaba mi-káátágómá matuwaígáae téq inaa túnnamanibo yemá kanaaráq íma kématuwaae.” téna Ítuma timá ámikaiye.

41 Ítuma yauwéqma tiráiyé: “keráwáqá aarawaamá maa-kánáaráq-wáyúkámá itáíq-itaiq íkéowanaboana keráwáqtí tíyakoma táíq éna íkárutaiye. kemá náaraq umá kanaawaq keráwáqtéma máeraq keráwáqtí ummaamá mayánúnô? mirá-timatuwena min-nákómmá timá ámikaiye: “ení iyápóma awíqme maabáq iyo.” téna Ítuma tiráiyé.

42 min-iyápómá aapaqá kéiqtaba mi-tái-áágómá min-iyápómá mamá awéqtáma iyaabótukaiye. miráitana Ítuma waátáma aamá awáágútuwena min-iyápómá mamá atóbama aboámmá ámikaiye.

43 minnáyaba máqte-kayukama Áánûqtuni anón-akoqnaama aónatuweta iyánáaq urááe.

Ítuma puíníqtaba kaumobáq tiráiyé.

áñibo mi-káyúkámá Ítuma máqteniq i-qtátááqtábá netuq-yúyánámmá kéitaawana Ítuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye:

44 “keráwáqá maan-áímmô túnnama taákau makéra ítama arútáaro. pááqya-kanaabima anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa waayúkati iyáápi maránóe.” téna Ítuma tiráiyé.

45 miráimanibo iyápó-annama min-áímmá íma ítaraae. min-áíkoní áaikoma yepímmá aúyokuraitataboata íma ítama arútáraae. miráitata yemá ikatîq éta Ítuma min-áíkoní áaiqtabama íma ítama aónaraae.

náawaq anómma máiyó?

46 yemá iyápó-annama itó-uma ánateta aamá téite éta náawaq anómma uyátá-maqma máiyó tirááe.

47 áñibo mirá-yúyánámmá iyápó-annati iyáqnoqbaq wáitana pááqyan-iyapoma awíqmena má-ito-umakaraiye.

48 áñibo Ítuma maará téna timá yímikaiye: “móra-nakoma ketíwíkaq maa-pááqyán-iyápómá áwáqnaa énama minná kemmá tíwáqnaa íniye. áñibo móra-nakoma kemmá tíwáqnaa énama minná kemmá timátíkáitaq yúnna-waigomma Áánûqtuma áwáqnaa kéiyé. máqtemma keráwáqtí aúkáapikemma móra-nakoma miráuma pááqyan-iyaporaá umá maénama wemá uyátá-maqma anó-naqa mániye.” téna Ítuma tiráiyé.

móra-nako keráwáqá íma namuroíq umátikai-naqa minná keráwáqti aanábóé.

49 Yóáanema yauwéqma tiráiyé: “kawáá-nákô, ketáá móra-naqa aónáúnataama enáwíkake táí-aagomma kématuwaiye. miráimanibo wemá ketáái tinaaémma íma kéwaraiपोता ketáá aammá áunakaraunatae.” téna Yóáane tiráiyé.

50 miráitana Ítuma timá ámikaiye: “keráwáqá min-nákómma íma aammá áunakaaro. móra-nakoma keráwáqá namuroíq íumatikenama wemá minná keráwáqti aanábómíye.” téna Ítuma tiráiyé.

yaímma Taméria-wayukama mááqa aúyaketa Ítumma paábaq watukááe.

51 Áánûqtuma Ítumma awíqmena wenôpaq uwínî-kanaama waaqókáq uráiyé. miráitana Ítuma Yérútáárebaq ónáae téna mimórá aúyánámma ítama yarútaiye.

52 ániibo Ítuma yaímma-wayukama timáyíkáitata aamá maméta áqnáabaq urááe. aamá maméta kó-kayukama Taméria-wayukati paáqya-marupaq uyábéketa Ítumma yokaa umákaneta urááe.

53 miráimanibo mi-márúkáq-wáyúkámá Ítumma awíqmeta yeqti naaúpaq uwíyábá íma yíkaraiye. yemá ítaraae. Yérútáárebaq yeqti namuro-wáyúkámá máápaq wítatabóata Ítumma íawikaae.

54 kaayaq-íyápó-ánnámá Yêmitiyaa Yóáanema min-ááímma yenákámá aónatuweta Ítumma maará-tima-amikaaye: “uyátárai-nako, ketáá Áánûqtnopake iramá ááyaananataa mi-káyúkámá kun agamá kautíníyô?” téta tiráiyé.

55 miráimanibo Ítuma waeréna min-nákámá min-ááíqtábá yi-wááguraiye.

56 ániibo yemá mikáké ôq-marupaq urááe.

móra-nakoma Ítun anaaé waráné i-naré.

57 yemá aapaq maré kéowana móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: “máqte-marupaq wíne innabáqá kegaráq anaaé waqmé ónúne.” téna tiráiyé.

58 ániibo Ítuma wemmá makáqma aónanena timá ámikaiye: “abááq-íyákómá muríanóbáq kémitana numagómá ánáamma umárena kéwaimanibo Waayúkagoni Áráaqa waénúna-namma íma wáiyé.” téna tiráiyé.

59 ániibo Ítuma káqo-nakokaraq timá ámikaiye: “emá ketinaae waraao.” téna titana min-nákómá maará-tiraiye: “kanaaráq tiyúwénaq ketibomá ko mamá uqtamá kátuwerabiyo?” téna tiráiyé.

60 ániibo Ítuma timá ámikaiye: “ibáqyuwaa. yemá keqtábá íma itéta pukáa-kayukaraa-kayukama iyúwénata pukáíya-kayukama uqtamáyíkáaro. ániibo emá uré Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba átê-wataama mó-tima-yimiyo.” téna Ítuma tiráíye.

61 ániibo keqnaámmá móra-nakoma tiráíye: “uyátáraana-nako, kemá enanaae waranáá kéunamanibo emá kanaaráq tiyúwénaq ketí waayúkama tiyááma mó yímíqma máero timá yíkátuwero.” téna tiráíye.

62 ániibo Ítuma maará-tima-amikaiye: “waayúkama náayubi Áánûqtuni aakaq áaimma átáma wínéna kéimanibo aati-aatimá anaáepaq naayón-ááíqtábá waéqma káonaipoana Áánûqtuma yabíkái-kayukabimma kanaaráq íuwiniye.” téna Ítuma tiráíye.

10

Ítuma abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá timáyíkaraiye.

1 anaáekaqa uyátarai-nakoma abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá ókaraq awaaméqá umáyikena kaayaq kaayaq umá timá yíkáitata áqnaábaq urááe. ániibo máqtemma anó-maruparabi pááqya-marupaqa Ítuma wíné i-márúpáq timáyíkáitata kówana anaáekaq Ítuma wíníqtaba uráíye.

2 ániibo Ítuma mi-káyúkámá maará-tima-yimikaiye: “taíbaq aáwakoraa umá yópi ábuma karáimanibo taíbaq-mayai-wayukama íma mááe. miráínaq keráwáqá yókóni aboákáq nunamummá tíyana wemá Áánûqtuma yaímma mayai-wáyúkámá timáyíkinata wení aáwakaa ko mamá áíkuyikaino.

3 keráwáqá kóoro. ániibo itáaro. akikérá umá máa-kayukati aúkáapi kaayoné-wámmá kokóri-araakaa umá timá-tikaunaq kégoe.

4 keráwáqá aapaqá yaímma-yataaqa títauq-anamma kápiq-unamma móneqa íma mamé oro. ániibo keráwáqá aapaqá íma aagamá waayúkate watáama tero.

5 móra-naupaqa uyábereq áqnaábaqa maará-tero. ‘maan-náúpáq-wáyúkábímmá kaayoné-yátááqá waíno.’ téra tero.

6 ániibo móra-nakoni áyákoma kaayoné ínna-naqa min-náúpáq máinaqa minnámo kaayoné-yátááqá waíno tíyan-aikoma min-nákópi yuwáiyanaq ko waíno. ááqibo móra-nakoma ímo mirá énama kaayoné-yátááqá waíno tíyan-aikoma yauwéqma keráwátôpaq yíno.

7 keráwáqá mimórá-náúpáq áátuma máero. ániibo min-náúpáq máiyata yemá aáwaqa timéta nommá timéta íyamma naaro. mayairáq-nákómá kanaaráq wení meyámmá mayániye. miráínaq keráwáqá óq-naupaqa móra-mora umá íoro.

⁸ ánibo keráwáqá mera-márúkáq uyáberaiyata mi-márúkáq-wáyúkámá yeqtí naaúpaq tiwíqme wíyaqa kanaaráq uréraq yemô timíyan-aawaqa naaro.

⁹ ánibo mi-márúkáq karí-wáyúkámá mamá kátobamayikeraq mirá kéeqa yemmá maará téraq timá yíméro. ‘Áánûqtuma yabítikani-waigoma keráwáqtí waaqókáq maíye.’ timá yíméro.

¹⁰ ánibo keráwáqá móra-marukaq wíyata mi-márúkáq-wáyúkámá yeqtí naaúpaq íma tiwíqme wíyaqa kanaaráq keráwáqá mi-márúkóní aakaq ko itó-uma máera maará-tero.

¹¹ ‘keráwáqtí maa-márúkáké kaitôgoma ketáái tibikáq aráápaimanibo ketáámá popoq umátuwaunanataa keráwáqtôpaq yauwéqma wiyé. atéráaro. Áánûqtuma yainai-kánáágómá keráwáqtí táí-meyakaraq waaqókáq kéíye.’ tero.

¹² kemá keráwáqá kétima-timune. mi-márúkómá keráwáqá íma tiwiráiya-marukoma Tótôma-marukoma uyátá-maqma anómma táí-aimma wánipoana aqtó-kánáaráqá Áánûqtuma Tótôma-marukomma paru umáyikena íma tiwiráiya-marukomma íma paru umáyikaniye.” téna Ítuma tiráíye.

yaímma-marupaq-wayukama yirummá íma waéráa-kayukati tiruno.

¹³ Ítuma óq-aimma tiráíye: “keráwáqá Ítiráaeo-marupaq-wayukao, itáaro. Tiyórátini-wayukao, keráwákáq táí-yataaq anómma pááq íniye. Beqtáira-wayukao, keráwákáq táí-yataaq anómma pááq íniye. ánibo kemá keráwáqtí márúkaq awaaméq-yátáárîq únnaiq umá móra-nakoma Tááíranapaq Tááyabakaraq awaaméq-yátáárîq énama kanaaráq naayóbáq yemá unáá káréqomma wáqtôraa yáútúma itoréta kanabí máeta yirummá waeráune téta yiráátiraae.

¹⁴ aarawaamá mamá yainánéna ínna-kanaaraqa Tááyabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq yemmá anónnáma táí-meyamma Áánûqtuma yimínimanibo keráwákáq uyátá-maqma anómma anónnáma táí-meyamma timíniye.

¹⁵ ánibo keráwáqá Kápéranabaq-wayukao, keráwáqá múte yaúmeq Áánûqtukaq uwínô? miráinomanibo keráwáqá paá Tááqtaani márûpaqa iyaabótuwanoe.” téna min-áímmá Ítu tiráíye.

¹⁶ Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “móra-nakoma keráwáqtí táama itaína-nakoma minná ketáama kéitaiye. ánibo móra-nakoma keráwáqá anaaémma umátikenama minná kemmá anaaémma umátikaniye. ánibo móra-nakoma anaaémma umátikenama min-nákómá kemmá timátikáitaq yúnna-naqa Áánûqtumma anaaémma kéumakaiye.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuni abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá yauwéqma irááe.

17 anaaékaqa abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá Ítuma timáyikaraimma yauwéqma iréta yimuqá ôriq umá kémareta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, ketáá enáwîqa yaúnanataa táí-aagoma waayúkabike paábaq yá-uraae.” téta Ítumma timá ámikaae.

18 ániibo Ítuma timá yímikaiye: ‘kemá Áánûqtuni márûpake Tááqtaama aabáyúraa yoqména páátákáá kuqtitaq aónaraune.

19 ítáaro. kemá keráwáqá akoqnááma tímikaunaboaq keráwáqá kanaaráq iraaakabayaakógáráq áwáábiquwabaikokaraq títauqnapo yamá káraapeq Tááqtaani akoqnááma uyátánoe. ániibo móra-yataakoma kanaaráq íma mamá keráwáqá táíq umátikaniye.

20 miráimanibo keráwáqá táí-aagoma keráwáqtí táama ítáiqtabama timuqá íma maránómanibo Áánûqtuma máipaq keráwáqtí tíwîqa kágamaraibo minnýyaba timuqá máraaro.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma amuqá maréna Áánûqtuma aboákáq ‘tikáiyé’ tiráiyé.

21 mi-kánááráqá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Ítun áyáqnobaq mamá amuq-yatááqá pááq itana Ítuma maará-tiraiye: “ketiboó, ení márûpaq-wayukagaraq maa-márábí-káyúkágáráq uyátárai-nare. kemá minnýyaba ‘tikáiyé’ kétune. emá maamiqtátááqá itái-yátááqá itéta ‘aamá ítaraunatae’ kéte-kayukabima mamá áuyoyyike aamá íma itéta paá-wayukama káyiraatene. owé. ketiboó, ení akai-yátáákómá mirá-uraiye.

22 ketibomá máqte-qtataaqa ketiyáápitaa makáiyé. ániibo móra-nakoma kemmá áanikomma íma timónaraibo ketibomá wenamá kemmá áanikomma kétimonaiye. móraiq umá móra-nakoma ketibommá Áánûqtumma íma aónaraibo áaniko kemá kenamá káonaune. ániibo waayúkama náayuwabi áanikoma kemá yiráátenaaq únna-wayukama yegáráq ketibommá Áánûqtumma káonaae.” téna Ítuma tiráiyé.

23 yemá iyápó-annama yenámáa Ítute máawana yeqtôpaq waeréna Ítuma maará-tiraiye: “náayuwabi keráwáqá aónaaqtataaqtaba yemá yimuqá kémaraae.

24 kemá keráwáqá kétima-timune. naayóbáqá taíbaq amuné-wáyúkáwábi taíbaq kíni-kayukama keráwáqá íbêqa aónaaqtataaqa aónanaae temánibo yemá kanaaráq íaonaraae. ániibo keráwáqá íbêqa ítáan-aimma ítánáae temánibo yemá íma ítaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

Tamériabake-nakoma namuro-nákómmá arummá umákaraiye.

25 mikáké mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma itó-urena Ítumma makáqma aónanena uráiyé. ániibo wé Ítumma timá ámikaiye: “yirááti-nako, kemá náaraq éraq matúq-matuq umá

mái-auwaraimma mayánúnô?” téna ámáan-aimma yirááti-nakoma tiráiyé.

26 ániibo Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “nóinae ténawaq Áánûqtuni watáama agamatán-áikómá kétéyo? emá náaraq umá kéyorautono?”

27 titana min-nákó yauwéqma tiráiyé: “mútûq arummá káme ení akoqnáágaraq arun-íyápógógáráq máqtemma aúyánákáráq ení uyátárai-nakomma Áánûqtumma weqtábá akaíno. ániibo enamáárîq eqtábá ákáiniq umá enamakaq náawabi maína-waigoqtaba akaíno.” téna agamatán-áikómá tiráiyé.

28 ániibo Ítuma timá ámikaiye: “emá áraimma arupú umá téne. emá miráuma ténaiq emá kanaaráq matúq-matuq umá mánone.” téna Ítuma tiráiyé.

29 miráimanibo mi ámáan-aimmo yirááti-nakoma wenamáárîq wenáwîqa mamá íráqôniq íyábá ákáitana timá ámikaiye: “ániibo ketimakaqô mái-naqa minná náawabiyo?” téna tiráiyé.

30 ániibo Ítuma maará téna yauwéqma tiráiyé: “móra-nakoma Yérútáábake yuwéna Yérikobaq kukáiyé. ániibo moyá-káyúkámá aapaq aónatuweta máqte-qtataaqa yabímayeta ikámma taítawaa umákaraae. yemá miráumatuweta kóuraae. anaaékaqa min-náqá aapi máena wemá puiné uráiyé.

31 ániibo mi-kánááráqá móra monoq-káwáá-nákómá min-ámmá waqmé kukáiyé. Táméria-naqa aónawaaena yuwéna kótámaqtuwena aan áwábake kóuraiye.

32 mórai q umá móra Aríbae-annabike-nakogaraq min-ápáq iréna min-náqá ya aónatuwena kótámaqtuwena aan áwábaq maréna kóuraiye.

33 miráimanibo Támériabake móra-naqa ikámaraa-nakoni namuro-nákómá min-ápáq maréna min-náqá máikaq iráiyé. ániibo wemmá aónaimma áyáqnoabaq aruqtabá umákaraiye.

34 ániibo amakaq uréna matawékaraq wááéni-nokaraq atíma náopi atáá-umakatuwena min-náqá mûte yaúma wení ótiraa-kakoni ámûraaq abímmá ayákaraiye. ániibo awíqmena min-náqá waabá-káyúkámá kówate-yawate o-náúpáq mó ákarena yabírákaraiye.

35 ániibo min-náúpáq wamarááyakake aabáyaanapimma mi kówate-yawate-nakoni aboámmá móneqa móra-wayukama ámíqtuwena maará-tiraiye: “emá maa-nákókáq yabíqma arútárenana yaímma ení móneqa maami-nákókáqô kóí-naqa kemá yauwéqma yéqa yaímma-meyamma yauwéqma aménúne.” téna tiráine.

36 íbêqa emá náaraq téq aúyánámmá kéitaano? kaumo-wáyúkámá maréta yewana moyá-káyúkámá ikámaraa-nakomma náawaq amakaq máitana áwáqnaa iníkáámá uráiyó?”

téna Ítuma tiráiyé.

³⁷ áníbo ámáan-aimma yirááti-nakoma maará-tiraiye: “min-nákómá arummá itana áwáqnaa i-naré.” titana Ítuma timá ámikaiye: “emá uré min-nákómá iníq uwo.” téna namuro-wáyúkáyábáráq wemmá Ítuma timá ámikaiye.

Máátaayaa Máriaae.

³⁸ yemá maré owana Ítuma wení iyápó-annate móra-marupaq uyábékaae. móra-inikoni áwíqá Máátaae. wemá Ítumma awíqmena wení naaúpaq uráiyé.

³⁹ Máátaani áúkoma wení áwíqá Máriaae. áníbo Máriaama iréna uyátárai-naqa Ítuni aítaupi maraq ya máena Ítun áama Ítaraiye.

⁴⁰ miráimanibo Máátaama uri-uri kéena aáwaqa mamá yokaa kéitana aúyánákómá wéyáwé uráiyé. miráitana Máátaama Ítunopaq uréna maará-tiraiye: “uyátáraana-nako, ketúkoma kenamáa tiyúwáitaq máeq aáwaqa mamá yokaa kéune. minnýabama emá iyaq aúyánámmá kéitaano? emá Máriaamma timá ámínana wemá ya tíwáqnaa íno.” téna Máátaama tiráiyé.

⁴¹ miráitana uyátárai-naqa Ítuma Máátaamma maará-tima-amikaiye: “Máátaao, emá netuq-áuyánámmá kéite máqte-qtataaqtaba ummaa kéyaane.

⁴² miráimanibo móra-yataaqtaba íma wáitana abáá kéiyé. áníbo Máriaama íráqô-qtataaqa mayánéna kéiyé. Máriaanopake íráqô-qtataaqa íma paábaq matuwániye.” téna Ítuma tiráiyé.

11

nunamummá tí-ááímmá

¹ Ítuma móra-aukapaq nunamummá kétena máqe-uraiye. áníbo anaaékaqa nunamummá timá ánatatuwaitana mórama wení iyápó-annabike-nakoma maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, nunamummá tí-ááímmá keqtáá timá tiráátiyo. miráuma naayóbáqá Yóáanema wení iyápó-annama timá yiráátiraine.” téna tiráiyé.

² áníbo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá nunamummá tínéqa maará tero. keqtibotááo, emá yabíkáánna-marukaq máanana enáwíkoma aokaq wáiyé.

emá yabíkáánna-yataaqa maabáq kumíno. ení márúkaqa enaúyánámmá wáráanikaa umá maa-marábikaráqá enaúyánámmá waránátaae.

³ íbêqa aáwaqtaba únnataama máqte-tupaama timiyo.

⁴ ketáái otaa-qtátááqá mamá paábaq kéyuwe awikátuwaao.

miráuma otaa-qtátáárîq umátíkáa-kayukama yeqtí otaa-qtátááqá paábaq mamá kéyuwetaa tiwikátukaunataae.

emá keqqtáá anómma makáqma aónai-yataaqa íma mamé iyo.”

téna Ítuma wení iyápó-annama nunamummá timá yiráátiraiye.

⁵ ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “ánibo keráwáqti aúkáapike móra-nakoma wení aanábómá máinaboana min-nákómá nokáámma uréna wení aanábógómmá maará téna mó-tima-amikaiye. ‘ketí aanábógô, kemmá aáwaqa timiyo.

⁶ ketí aanábó-nákómá ayáqtááqma-amma uréire éqéna ketôpaq yimmá aáwaqa aménúna-yataaqa íma makáune.’ téna tiráiyé.

⁷ ánibo naaúpaqo máitana yaqtabá ko itái-nakoma maará téna yawwéqma tiráiyé. ‘kemmá ummaa-yátááqá ítime ítiwautuwo. oqtamá aúyakuraitana ketí iyápó-annagarataa túmá waguráunataae. kemá íma itó-ureq móra-yataaqa aménúne.’ téna tiráiyé.

⁸ ánibo nôraq uráiyô? min-nákómá wení aanábóé téna íma itó-urena aáwaqa íaminiye. kemá kétima-timune. emmá agaemá íma inaaboaa ókaraq itaa-ittaa inanamá wemá itó éna máqte-qtataaqtaba ónna-yataaqa emmá amíniye.

⁹ ánibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá tíyana Áánûqtuma móra-yataaqa keráwáqá timíno. keráwáqá móra-yataaqtaba abáá kéeqa kanaaráq aónainoe. oqtaráq pagé-page tíyanama Áánûqtuma oqtamá ítikaniye.

¹⁰ máqte-kayukama Áánûqtukaq nunamummá tétama yemá mayáinoe. móra-nakoma nóiqtababi abáá énama wemá aónaniye. ánibo náawabi oqtaráq pagé-page tíanama Áánûqtuma oqtamá íyakaniye.

¹¹ keráwáqti aúkáapikema móra-nakoni áanikoma aboáqtábá ‘noyááqá timiyo’ tíanama aboámá kanaaráq iraaq-abayaammá amíníyô?

¹² ánibo áanikoma aboáqtábá ‘kokóri-amuqa timiyo’ tinnayaba kanaaráq aboámá áwáábiq-wamma uwabaaimmá amíníyô? minnágaraqa ímiye.

¹³ ánibo keráwáqá táí-wayukamanobo íráqô-qtataaqa keráwáqti iyápóma yimí-áímmá káonaae. miráinataa ketáá minnýabataa káonaunataae. ketibotáá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakomma wekáq nunamupí itáiyana yemmá wení Aokaq-Áámá yimíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

yemá téta ‘Ítuma Piétebugaraq mayáimá kémayaiye’ tirááe.

¹⁴ móra-nakoma aamá íma téna máin-nakopike Ítuma táí-aama waqtukáiyé. ánibo mi-káátámá paábaq kóitana óyauqo aúyaki-

nakoma aamá áaimma átáma tiráiyé. miráitata aarawaamá taíbaq iyánáaq urááe.

15 ááqibo yaímma-wayukama maará-tiraae: “Piétebuma táiaagoni kawáá-nápóana Tááqtaani akoqnáárake Ítuma waátáma kématuwaiye.” téta tirááe.

16 ániibo yaímma-wayukama Ítumma makáqma aónaineta Ítuqtaba mórama anón-awaameq-yataariq ínataa aónaano tirááe.

17 miráimanibo Ítuma mi-káyúkátí yúyánámmá aónatuwena maará téna mi-káyúkámá timá yímikaiye: “móra-marukaq-wayukama yaíkaa q uréta ááiqa íyana mi-márúqá íma íráqóniq umá paá wániye. móra-anna-wayukama yaíkaa q uréta wenikamé-wenikame étama min-ánná-wáyúkámá íma íráqóniq umá paá mánoe.

18 keráwáqá téq keqtábá Piétebuni akoqnáárake táiaagomma kématuwaane kétéwaq minnáyaba kéténe. ániibo Tááqtaani waayúkama yaíkaa q umá kaayaq-ánnáiq uréta ááiqa íyanama Tááqtaani akoqnáámá íma wániye.

19 móra-nakoma Tááqtaani akoqnáánapo táiaagomma íma kanaaráq kématuwaiye. Ítiráaeo-wayukao, áraimma Piétebuma tíwáqnaa kái-naqo waátáma kématuwaanana kanaaráq náawaq keráwáqtí iyápóma yíwáqnaa ínatawaq yemá táiaama matuwánô? miráinata keráwáqtí iyápóma iyuwáiyata min-áímmá árainabi íabiyo téta ítama aónaaro.

20 miráimanibo Áánûqtuni akoqnáárake táiaama kématuwaunaboana minnáyaba Áánûqtuma yabíkai-waigoma keráwákáq áqa iráiyé.

21 itáaro. Tááqtaama mórama akoqnáá-nakoraa umá iyebó umátorena wení naaóq yabítuwena máinanama kanaaráq wení máqte-qtataaqa paá wániye.

22 miráimanibo káqomma uyátá-maqma akoqnáá-nakoma iréna min-nákótê ááiqa umá uyátenama min-nákóní tokóruyakaa-puma wení iyebómá máqtepaq min-nákómá aúyánámmá itáiq-itaiq i-qtátááqá maténa máqte-qtataaqa yaímma káqo-kayukama yimíniye.

23 itáaro. móra-nakoma ketí aanábómá ímo maénama minná wemá ketí namuro-náqíye. móra-nakoma keté íma mamá áíkuyenama wemá ketí waayúkama mamá waqmé wéyáwé kématuwaiye.” téna Ítuma tiráiyé.

waátáma yauwéqma iráiyé.

24 óqa waéqma itái-áímmá Ítuma timá yímikaiye: “ániibo táiaagoma móra-nakopike yuwéna paábaqo kégowenama kokoq-márábáq kóurena aagamá máni-maruqtaba abáá kéiyé. mi-tái-

áágómá máni-maruqa ímo aónénama wé maará kėtiye. ‘kemá yauwéqma maéwauna-naupaq ko mánune.’ téna kėtiye.

²⁵ áníbo mirá-timatuwena yauwéqma ko aónaimma naayóbáqô maéwai-namma kuyúqtuketa yokaa umákaae.

²⁶ miráitana mi-tái-áágómá uréna káqomma abapaké kaayaqá uyátá-maqma tái-aama ko yiwíkema min-nákópí ya máqe-uraae. áníbo naayóbáqá min-nákómá táiq umá máqe-urapoana íbêqa wemá uyátá-maqma anómma táiq umáguraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

amuqá marái-yátááqá mayái-ááíné.

²⁷ Ítuma min-áímmá ti-kánááráqá taíbaq aarawaamá máqe-uraae. áníbo móra-inimma mi-káyúkátí aúkáapi máin-inikoma maará téna ááyama tiráiyé: “móra-inikoma naayóbáqá marákáraitaa wení nááma naráána-inikoma ké itaúnama wemá amuqá kémaraíye.” téna min-íníkmá tiráimanibo

²⁸ Ítuma maará-tiraiye: “mirá íma téaq maará tiyo. Áánûqtun áama itéta anaaé waráíya-kayukama yemá yimuqá kémaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

yaímma-wayukama ‘anómma awaaméq-yátááqá aónanaae’ téta tirááe.

²⁹ taíbaq-wayukama ayú yagéguyowana Ítuma maará-timayimikaiye: “íbêqa maa-kánááráq-wáyúkámá tái-wayukamoe. yeráwáqá móra anómma awaaméq-yátááqá aónanaae kéte. miráimanibo kemá móra anómma awaaméq-yátááqá íma yiráátenunamanibo kímora Yónaama anómma awaaméq-yátááqá yiráátenune.

³⁰ naayóbáqá Yónaama Áánûqtuni awaaméqá máena Nínibeq-wayukabi timá tágayimikai-qtataaqa pááq uráine. móraiq umá Waayúkagoni Áráaqa Áánûqtuni awaaméqá íbêq-wayukabima pááq uráiyé.

³¹ anaaékaqa Áánûqtuma aarawaamá mamá kéyainainana móra-inikoma kaapaq-áúkápáké (kúínima) itó-uma iréna íbêq-anna-wayukati tái-aaimma mamá pááq íniye. min-íníkmá maa-márágóní aqtóráké wemá iréna Tórómónima wení itai-yátáákóní áaiqtaba timmá ya ítaraimanibo keráwáqá íbêq-kanaama íkeitaae. maakáqá Tórómónimma uyátáni-naqa maa máiyé.

³² Áánûqtuma aarawaamá yainánéna ínna-kanaaraqa Nínibeq-wayukama itó éta keráwáqti kúmiq-yataaqtabama awaaméqá ínoe. áníbo Nínibeq-wayukama Yónaama aamá timmá itéta yirummá waékáae. miráimanibo íbêqa Yónamma uyátáni-naqa maa máiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

áúgoni ómmá

33 waéqma itai-áímmá Ítuma tiráiyē: “waayúkama ómmá kúraqma yaaregóni aménáápárábi tawegóni aménáápáqá íma kémaraae. ímiye. yemá ómmá kúraqma abarokáq yaareráqá makáawata waayúkama min-náúpáqô kéyetama ómmá kamá tágaimma káonaae.

34 túramma keráwáqtí túgoni óné. ániibo túrakoma íráqôniq uráinanama keráwáqtí máqte-tuyanamma táganiye. ániibo túrakoma táíq umágínanama keráwáqtí máqte-tuyanamma kumayuqá aurániye.

35 miráinaq keráwáqá yabíqma arútáaro. keráwápímô tágainokoma kumayuqá auráinabo

36 keráwáqtí máqte-tuyanamma tágama wáinana móra-aukapaq-turapimma íma kumayuqá auráinanama kanaaráq miráuma ókómá tirunóbáké kamá tágainikaa umá táganiye.” tēna Ítuma tiráiyē.

Pérati-wayukagaraq yirááti-wayukagaraq táí-aaimma tarôq urááe.

37 Ítuma min-áímmá timátúwáitana móra Pérati-nakoma Ítumma ááyama awíqmena wení naaúpaqa aáwaqa naínēna uráiyē. miráitana Ítuma aáwaqa nai-yááréráq ko máqē-uráiyē.

38 ániibo mi-Pératí-nákómá aónaimma Ítuma áqnáabaq ayáámma íma tete éna paá aáwaqa mamá kénaiqtaba aónawaaena Pérati-nakoma iyánáaq uráiyē.

39 miráitana uyátárai-nakoma Ítuma timá ámikaiye: “keráwáqá Pérati-wayukama keráwáqtí tirunóbáqá miráuma káápuwabi táápekoni amegaa-áúráqá tete umá íráqôniq umátúwáanikaa uráiyē. ániibo keráwáqtí tirunóbáqá táí-aaikoma ógikaiye.

40 keráwáqá aíbôq-wayukae. móra-nakoma Áánûqtuma amegaa-áúrákáráq arunóbákáráqá íyaq tarôq kéiyō?

41 ániibo keráwáqtí táápepi wái-qtataaqa yáayaba o-káyúkámá yimíyana mikáké máqte-qtataakoma tirunóbáqá íráqôniq umátikaniye.

42 keráwáqá máqtemma anónabi pááqyan-aawapikema yoráuma tiyáákabike kímora mamá Áánûqtumma kámemanibo aammá kárabaae. Áánûqtuma tirummá amí-ámmá yukááe. mi-kááyáq-yátááqá waránómma Áánûqtumma tirummá améq ámáan-aimma wáráaro.

43 keráwáqá Pérati-wayukao, atéráaro. keráwáqá monoq-náúpáq aarawaatí yúbáq máiyaba ôriq umá kétékaitana waayúkama áikuiyakaq ‘anón-nare’ téq miráo-maarao timá-tikaiyaba ôriq umá kétékaiye.

44 keráwáqá atéráaro. keráwáqá miráuma pukáa-kayukama uqtamáyikáraa-mararaama aúpáq maranóbáq wáitata waayúkama yúramma íma aónéta ámûraaq yítaiuqa yamáe uréire

oníkáá-káyúkámá keráwáqá Pérati-wayukama mááe.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁵ mórama áamáan-aimma yirááti-nakoma Ítun áaraq yauwéqma téna maará-tiraiye: “yirááti-nako, emá mirá té ketáágáráq timá táwîq kéumatikaane.” téna tiráiyé.

⁴⁶ ánibo Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá áamáan-aimma yirááti-wayukao, atéráaro. keráwáqti ummaa-ámáán-áímmá aarawaati yímûraaqa mûte kémaraawata yemá mûte mayánôqtabama kammáa kámagoe. miráitaq keráwáqá móra tiyáánapo íma ánékuqma min-úmmáa-yátááqá mûte mayánóniq éq yíwáqnaa kéoe.

⁴⁷ keráwáqá atéráaro. keráwáqti títaubikoma naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamowaq keráwáqá mikáyúkáyábá mararaakaqá íráqô-kuruma umá kéikuyikaae.

⁴⁸ keráwáqti títaubikoma naayóbáqá nôrabi uráá-qtataqtaba paá mimórá túyánámmá kéitaae. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma uqtamá yíkátuweq yeqti mararaakaq íráqô-kuruma umáyikaraae.

⁴⁹ miráitana Áánûqtuma íráqômma itaí-yátáápíké maará téna tiráine: “ketí amuné-wáyúkámá kemá awaaméqá umáyikeq timáyikanune. yaímma mamá táíq umáyiketa yaímma yíkamma puínóe.

⁵⁰⁻⁵¹ miráiyata íbêq-kanaaraq-wayukama yeqti yítaubikoni anónnáma táí-meyamma mayánóe. áqnáabaq-kanaarake aqtó-kánáaráqá Êboyaa Tékáráíyaama yíkakaane. Tékáráiyamma anó-monoq-naupaqa Áánûqtukaq amí-yáárégáráq waayúkama máirakaraq aúkápimma ikákaane. ketí amuné-wáyúkámá yíkakaa-kayukayaba íbêq-kanaaraq-wayukama yemá anómma táí-meyamma mayánóe.

⁵² keráwáqá áamáan-aimma yirááti-wayukama keráwáqá atéráaro. aamá ítama arutaí-óqtáráké kíma matokáamanibo úyaberaamma aammá aúyakaawata káqo-yuma uyáberanaae temmá keráwáqá aammá káuyaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

⁵³ Ítuma min-námmá yuwéna máápaq kumá yaúbaitata áamáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq Ítun-aubi maránôqtaba kammáa amáguraae. ánibo yemá máqten-aimma ítama aónaineta makáqma aónaraae.

⁵⁴ miráitata yemá Ítumma kawáá umátuweta máeta móra-aimma tínata Ítuni áubi maréta aamá ítama yainánéta urááe.

12

kaaqaari-ááíqtábámá atéqma máero.

1 netuqyaa taíbaq-wayukama titipáá umá waayúkama ámûraaq-amuraaq éta yaímma yatámówaniq umá álkuma máqe-uraae. áníbo mi-kánáaráqá Ítuma wení iyápó-annama áqnáabaq maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Pérti-wayukati pááqya-qtataakoma (yíqti) anómma auraiyábá atéráaro. Pérti-wayukati kaaqaari-yááíqtábá kemá kétune.

2 máqte-qtataaqa aúpáq aúyoqma wáinna-yataakoma anaaékaqa abarokáq pááq íniye. máqte-qtataaqa yawááq umá wáinna-yataaqa anaaékaqa waayúkama aónainoe.

3 miráinaq keráwáqá máqten-aimma nokáa kumayupí máeq tíyan-aimma wágáama tínoe. áníbo keráwáqá máqten-aimma yaákareq timú-timun-aimma naaúpake tíyan-aimma máápaq máeta ááyama tínoe.

waayúkagoma kímora-yataaqtaba áaqa ikatíno.

4 ketí aanábó-wáyúkáo, kemá Ítuma keráwáqá maará téq kétima-timune. keráwáqti amegaa-túmá waayúkama tíkamma kanaaráq puínóqtabama ikatíqa íoro. anaaékaqa mi-káyúkámá ókaraq móra-yataariqa kanaaráq íumatikanoe.

5 keráwáqá áaqa ikatínô-waigomma kemá tiráátenune. minnámô Áánûqtumma áaqa keráwáqá ikatéro. wemá wení náápaamma wáipoana anaaékaqa waayúkama iramá káiq-kaiq-irabi yaúma iyaabótuwaniye. owé. kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. wenáaqa ikatéro.

6 keráwáqá káonaae. waayúkama móra-tiyaapaq-numama karogaro-mónéqá kaayakáké meyaníq kéoe. miráimanibo mórama pááqya-numagoqtabama Áánûqtuma íma awimmá kégamakaiye.

7 keráwáqtábá Áánûqtu máqte-qtataaqa kawáá kéenapoana keráwáqti tiqnótáuma wemá yoráutukaiye. keráwáqá ikatíqa íoro. keráwáqá taíbaq pááqya-numagoni meyámmá uyátá-makuraae.

Ítun-awíqa yaí-ááímmá

8 áníbo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma aarawaatí yúrikaq ketíwíqa yéna ‘emá kennáe’ tínna-waigomma waayúkagoni Áráakoma Áánûqtuni kaqtó-wayukati yúrikaq wemmá mórai q umákanune.

9 áníbo móra-nakoma aarawaatí yúrikaq keqtábá ‘kemá íma wenámúne’ téna mi wakaráinna-nakomma waayúkagoni Áráakoma weqtábá mórai q umá Áánûqtuni kaqtó-wayukati yúrikaq wemmá wakáranaiye.

10 Waayúkagoni Áráaqa móra-nakoma timá táiq umákainanama Áánûqtuma mi-kúmíq-yátááqá paábaq

matuwéna awikátuwanimanibo wení Aokaq-Áágóqtábá móra-nakoma timá táíq énama min-nákóni kúmiq-yataaqa Áánûqtuma íma paábaq matuwéna awikátuwaniye.

¹¹ taákaq máráro. yemá keráwáqá ketinaae waráiyataba tiwíqmeta Íbaru-monoq-nauparabi kámááni-wayukati yúrakarabi anómma náápaakaraq matokáiya-kayukati yúrakaqo tiwíqme wíyaqa keráwáqá ikatîqa íma éraq ‘ketáámá nóine ténúnataabiyo’ téq ítero.

¹² Áánûqtuni Aokaq-Áágómá é mi-kánáábí tiráá tínna-aimma tínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

móneqa netuqyaa makái-nakoma aíbôqnaaboq urái-waigoni waéqma itaí-áímmá

¹³ mi taíbaq-wayukabike móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: “yirááti-nako, emá ketiwaammá timá ámínana ketiborátái oótamma ketáá tímikaimma yaíkaaq umá kemmá timíno.” téna tiráiyé.

¹⁴ ániibo Ítuma min-nákómma maará-tima-amikaiye: “nôraq íyo? náawaq keráwáqti táama ítama yainái-náqá kemmá awaaméqá umátíkarai keráwáqti oótamma mamá yainái-náqá awaaméqá umátíkaraiyo?” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁵ ániibo Ítuma maará-tima-yimena tiráiyé: “keráwáqá atéréaro. atéqma keráwáqá máeraq móra-yataaqtabama íma túran-anna-aaro. keráwáqti árain-auwaraimma maa-márábín-ótámmá nôraq umá-yataarabi makáána-waigoqtabae téna íma wáiyé.

¹⁶ ániibo Ítuma mórama waéqma itaí-áímmá maará téna timá yímikaiye: “mórama móneqa taíbaq makái-nakoni yópímmá taíbaq-aawaqa áyóki uráiyé.

¹⁷ wemá aúyánánóbáqá maará-tiraiye. ‘íbêqa kemá náaraq ónúnô? ketí máqten-aawaqa mamá maránúnama anón-namma íma wáiyé’ téna

¹⁸ aúyánánóbáqá timátuwena ‘kemá maará-onune’ tiráiyé. ‘kemá ketí naammá yawítima anón-namma umákeq min-náúpáqá ketí aáwaqa wítima kémareq ketí íráqô-qtataaqa min-náúpátáá mamá maránúne.’ téna aúyánánómmá ítaraiye.

¹⁹ ániibo kemá keti-makómmá maará téq timá ámenune. ‘timakô, taíbaq ení íráqô-qtataaqa taíbaq wáena netuqyaan-áúqá yáwiye. ániibo emá íbêqa aagamá mááo. emá aáwaqa né nommá né kée amuq-yatáápí mááo.’ téna aúyánánóbáq tiráiyé.

²⁰ miráimanibo Áánûqtuma maará-tima-aminiye: ‘emá aíbôq-naqone. emá íbêqa-nokaa puínóne. ániibo máqte-qtataaqa yokaa umáraanama minná náawaq mayáníyô?’ téna tîniye.

21 miraráá umá waayúkama yeqtí máqte-qtataaqa yetábá maqmá ayúmá kéguyomanibo Áánûqtuni aúrakaqa áwáyoq-wayukama mááe.” téna Ítuma waéqma itaí-ááímmá tiráíye.

taíbaq-auyanamma itaí-ááímmá

22 Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí tú-araiqtabama netuq-túyánámmá íma itéraq ketáámá nóinawaq nánúnataabiyo? Ítero. ániibo keráwáqá keráwáqtí túyabama netuq-túyánámmá itéraq ketáái túraqa nóinawaq yawááq-onunataabiyo? Ítero.

23 túwaraimma minná aáwaqa íma wáíye. ániibo keráwáqtí túma minná íma unáákáqtôma wáíye.

24 keráwáqá numagóqtábámá túyánámmá ítama aónaaro. yemá yómmá yoréta ánáyumma íma kéubetaboata aáwaq-naupaqa íma mamá káikuyoe. yeqtí aáwaq-namma íma waéna máqte-qtataaqa maránô-namma íma wáímanibo Áánûqtuma aáwaqa kényimiye. kéréwáqá aarawaamá numagómmá umaatamá uyátáraae.

25 keráwáqtí aúkápíke náawaq netuq-áúyánámmá iténama kanaaráq wení pááqya-kanaama mamá ayátáákakaa umá paá mániyo?

26 netuq-túyánámmá itéq keráwáqá móra pááqya-qtataariq íma ínómanibo nôraq itaráq keráwáqá yaímma-yataaqtabama netuq-túyánámmá kéitaa?

27 keráwáqá wírááti-yataaqa yópí wái-qtataakaq túyánámmá itáaro. yemá mayaímá íma mayéta wáqtôma íma tarôq kéoe. miráímanibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá kéitaae. naayóbáqá Tórómónima miráuma íráqô-qtataaqa taíbaq makáímanibo maami-kíráátí-yátáákáá umá íráqô-qtataaqa íma makáíne.

28 wé íbêqa námá-karaa-qtataaqa yópí wáitata aabáyaama káráma irabí kágotuwaae. ániibo mirá-námá-karáá-qtátááqá minná Áánûqtuma yaqnamma kényabiqyikaiye. miráinaq keráwáqá mikáq aónainoe. Áánûqtuma miraráá umá keráwákáráq yabítikaniye. keráwáqá keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa pááqyamiye.

29 miráinaq keráwáqá ‘nóin-aawaraq nánúnataabi nói-nonaq nánúnataabiyo’ téqa netuq-túyánámmá íma itáaro.

30 maa-márábímmá aamá íma itaí-wáyúkámá mi-máqté-qtátááqá mayáinôqtaba abáá kéoe. miráímanibo keqtibomá Áánûqtuma keráwáqá nóiqtataarabi mayánéq ommá wemá kéitaiye.

31 keráwáqti túyánámmá Áánûqtuni aúyánákáq mórabi maréra kéitaiyana Áánûqtuma mirái-qtataaqa keráwáqá timíno.

Áánûqtuni márûpaqa íráqô-qtataaqa mamá áíkui-aaimma

32 ketí pááqya-tipi-tipi-anna-wayukao, ikatîqa íoro. keqtibomá Áánûqtuma wé keráwáqá yabíqtikanena kéiyé.

33 keráwáqti oótanaa máqte-qtataaqa waayúkaráq maráiyata meyáníq kéiyáq minnárake móneqa matéra áwáyoq-wayukama yíwáqnaa éra yíméro. ánibo móneq-unamma íma yararéna akoqnáa umá wái-unaqtaba abáá oro. ánibo Áánûqtunopaqa íráqô-qtataaqa íma aúyokena paá wáni-qtataaqa mamá keráwáqá áíkuyoro. ánibo Áánûqtunopaqa mórana moyá-káyúkámá waaqókáqá íma kanaarác kéuyowana táí-wakoma íma máqte-qtataaqa namá táíqa kéumatuwaiye.

34 keráwáqti íráqô-qtataaqa wái-marupaqa keráwáqti tíyakogaraq mi-márúpác wániye.

mayaí-wáyúkámá yokaa o-wáigóní wataáama

35 yokaa umá máero. keráwáqti wáqtôma awaarakác umá itéraq tímûrannama umá kárutera ómmá kúraqma yokaa umá máero.

36 keráwáqá miráuma yeqti kawáá-nákómá aaramá iyáan-omaq-aawapaq kóuraitata mayaí-wáyúkámá awé urááwana yauwéqma iníkáá oro. ánibo mi-kawáá-nákómá oqtarácá mamá pagé-page tínatama páátákáá oqtamá iyakanoe.

37 ánibo kawáá-nákómá wení mayaí-wáyúkámá ya yimónáinnama yúmá íwaguraiyana yimónáinnatama mi-máyái-wáyúkámá yimuqá maránóe. kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. mi-kanáárácá uyátárai-nakoma yeqti kaqtó-nakoraa íniye. uyátárai-nakoma wenamááríq wení wáqtôma awaarakáríq umá itokéna wení ámûrannama uréna wenamááríq tímáyikainata aáwaqa naí-yáárérác maraq máiyana wenamááríq aáwaqa márú-yimíniye.

38 uyátárai-nakoma nokáan-aukaamma íréna ya yimónáinnama mi-máyái-wáyúkámá yokaa umá máqe-uretama yimuqá ôriq umá maránóe.

39 keráwáqá maa-qtátááqtábá túyánámmá ítama arútáaro. naakóní aboámá áqnáabaqa 'moyá-káyúkámá yínóe' téna kanaarác íma iyuwáinata naammá yawítíyuweta uyáberanoe.

40 keráwákárácá yokaa umá máero. keráwáqá túyánámmá itéq Waayúkagoni Áráaqa íma kumíniye tíya-kanaabi kumíniye." téna Ítuma tiráiyé.

tái-mayai-nakaraq íráqô-mayai-nakogaraq yenákátí waéqma itai-áimmaá

41 ánibo Pítaama maará-tiraiye: “uyátárai-nako, maami waéqma itái-áímmá kenamáa ketááwáq kétima-time máqte-kayukayabagararabiyo?” téna Ítumma Ítama aónaraiye.

42 anibo uyátárai-nakoma Ítu tiráiyé: “náawaq aamá iténa akoqnáa umá yabíkái-kawaa-naqa máiyó? minnámo wemá wení mayáiráqá kawáá umá arútáraitana wení kawáá-nákómá mayái-wáyúkáráq yabíqma máikae téna awaaméqá umákáitana wení kanaaráq aáwaqa kényimiye.

43 anaaékaqa wení uyátárai-naqa yauwéqma yéna aónáinnama naayóbáqá timá ámikainaiqa wení mayái-nákómá énama kanaaráq mi-máyái-nákómá amuqá marániye.

44 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. wení anón-nakoma wení máqte-qtataakaqa min-nákómmá kawáá umákaniye.

45 miráinamanibo mi-máyái-nákómá maará téna aúyánámmá áyáqnoabaqa itániye. ‘ketí uyátárai-nakoma íma páátákáa yauwéqma yíniye.’ mirá-timatuwena mikáké áaimma átárena mayái-wáyúkáwábi mayái-nóínímmá tebûqa kényimena anón-aawaqa kénena aíbôq-nomma naréna aíbôqnaaboq kéenama

46 mi-kawáá-nákómá wení anón-nakoqtabama íma awé éna neginaagí ínna-kanaabi anón-nakoma yauwéqma kumíniye. wení kawáá-nákómá timá ámíniq íma itanabóana anó-nakoma wemmá yawááq umákena karatábáyáa kutukáiyé.

47 mórana mayái-nákómá wení kawáá-nákóní áaimma aónatukenamanibo mi-máyái-nákómá máqte-qtataaqa íma yokaa éna anó-nakoni aúyánámmá íma kéwaraipoana wení uyátárai-nakoma ôriq umá tebûqa kámena táíq umákaniye.

48 ááqibo mi-máyái-nákómá wení anón-nakoni aúyánámmá íma iténa tinnaiq ínanama wení uyátárai-nakoma yaákarena tebûqa kámena táíq umákaniye. waayúkama taíbaq-yataaqa uyátárai-nakonopake matáiya-kayukama yemá keqnáámmá taíbaq-yataaqa yauwéqma amínoe. ánibo aarawaamá taíbaq-yataaqa uyátá-maqma anómma matétama kanaaráq uyátá-maqma anómma yauwéqma áméro.

Ítuni mayáigómá aarawaamá mamá yaíkaa q íniye.

49 kemá maa-márábí-káyúkábíké táí-yataaqa agamá kautónaq kukáunana min-írágómá áaimma ataíkáae téq kemá kétune.

50 kemá kímora-yataaqa keqtábá pááq ínimanibo minnáyaba ketiyakoma ôriq umá ummaa kényaiye.

51 keqtábámá maa-márábí kaayoné-yátááqá mamá kukáiyé kéteo? ímiye. kemá maa-márábí aarawaamá mamá yataénáaq kukáune.

52 ánibo íbêkaraq anaaékakaraqa móra-tiyaapaq-wayukama móra-naupaqa máqe-íya-kayukama yaíkaa q umá ketíwíqtaba kaayaq-ánnáíq ínoe. kaumo-yúmá kaayaq-waígómmá

namuroíq umáyikaiyata kaayaq-wáimá kaumo-yúmá
namuroíq umáyikanoe.

⁵³ yemá yaíkaa q umágéta aboámá áanikomma namuroíq umákainana áanikoma aboámmá namuroíq umákaniye. áni bo anóama ayáámûkomma namuroíq umákainana ayáámûkoma anóamma namuroíq umákaniye. áni bo móra-nakoni anóama min-nákóní ánáakomma namuroíq umákainana min-íní kómá awaaikómmá anóamma namuroíq umákaniye.” téna Ítuma tiráiy e.

móra-yataaqa pááq íni-waigoni kanaamá

⁵⁴ Ítuma aarawaayábágáráq maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá abutá konnámmá utaitaq aónatuweq páátákáá keráwáqá maará kéte. ‘aaqá yínéna iyé’ tewanamá áraimma aaqá kéiy e.

⁵⁵ áni bo keráwáqá itáawana anómma uwááma yórítaq keráwáqá maará kéte. ‘íbêqa aaqá kániye’ tewana áraimma mirá-teniq kéiy e.

⁵⁶ keráwáqá túyánámmá íma wáiq-kayukae. maa-márábín-áwáámékáráq aabayákáq-áwáámékáráq aónama kárutaamanibo nôraq itaráq íbêqa maa-kánááráq-áwááméqá íma aónama kárutaao?

aamá ítama yainánéna ínna-waigote aamá timá arupú okao.

⁵⁷ nôraq itaráq keráwáqá kenamááríq túyánámmá ítama arutéq arupú-aaimma mamá kéyainao?

⁵⁸ móra-nakoma emmá aabi mayakéna aamá ítama yainánéna i-nákótéma yagaroqtamá urékama kanaaráq kenákámá aapaq kéweka aamá timá arútáakao. móraiq umá Áánûqtuma emmá aabi mayakéna aamá ítama yainánéna kéinaama páátákáá wetéma yagaroqtamá urékama aamá timá arútáakao. wemá emmá yabitimáena aamá ítama yainái-wáyúkátí iyáápi mó-marainata aamá ítama yainái-wáyúkámá i-wáyúkátí iyáápi mamá maráiyata i-wáyúkámá mamá ánná-naupa q tikaíyábámiye.

⁵⁹ kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá kanaaráq í-uraapoq ánná-naupakemma íma páátákáámá paábaqa yáwinoe. ánná-naupa q máyana keráwáqtí kanaamá ánataniye.” téna Ítuma waéqma itái-áípi yainái-kánááyábá tiráiy e.

13

móra-nakoma arummá íma waeraína-nakoma pukíniye.

¹ mi-kánááráqá yaímma-wayukama máeta Ítumma timám eta yaímma Káárir i-wayukayaba Áánûqtukaq agamá amí-yátááríq

kéumakenama Pááíratima wení waayúkama yíkakaiye mirá téta tirááe.

² ániibo Ítuma yauwéqma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá túyánámmá itáamma maami-Káárírí-wáyúkámá káqo-Kaaririq-wayukama uyátá-maqma kúmiq-wayukaboata ummaa-yátááqá mái-waigoni áaine téraq keráwáqá kéteo?

³ áraimma kétima-timune. ímiye. ániibo keráwáqá tirummá ímo waeréqa keráwákáráq máqtemma mórai q umá puínóe.

⁴ naayóbáqá tiyááka umá abapaké kaumo-wáyúkámá Táeróabaqa ayáqtááq-nakoma yawítímena yíkamitata pukáama minná yeqtí otaa-qtátáákómá káqo-kayukama Yérútáárebaq máa-kayukati otaa-qtátááqá uyátáraiye téraq túyánámmá kéitaa?

⁵ kemá keráwáqá kétima-timune. áraimma ímiye. ániibo keráwáqá tirummá ímo waeréqá keráwákáráq mórai q umá miráuma pukínóe.” téna Ítuma tiráiyé.

yaagómá arammá íma íyái-waigoni waéqma itái-áímmá

⁶ Ítuma móra waéqma itái-áímmá maará téna tiráiyé: “móra-nakoma wení yópi píki-yama uqmakéna anaaékaqa arammá kutínéna iráimanibo mórama arammá íma itáitana aónaraiye.

⁷ miráitana min-nákómá maará téna mayái-nákómmá timá ámikaiye. ‘itaa. kaumo-áúqá yáwitaq maami-píkí-yágóní arammá kutónáae téq yúnnamanibo arammá íma itáiyé. miráinaa emá ayáatuwaa. paáyaba maragóní anommá namá kánataiyé.’ tínana

⁸ ániibo mi-tókáq-máyái-nákómá wení anón-nakomma maará téna timá ámikaiye. ‘umaataráána-nako, íbêqa maan-áúqá yúwénana matáainaao. áaipikemma maramá agáúme kéyauteq purumaakaakóní ayámá abákáma agamoqá má kumaránúne.

⁹ yanaapáq-áúqá arammá iyánímanibo arammá ímo iyáinaama ayáatuwanone.’” téna mi-máyái-nákómá tiráiyé. téna Ítuma waéqma itái-áípi tiráiyé.

Tabaatiráqá Ítuma móra-inimma mamá atóbaraiye.

¹⁰ Tabaatiráqá mórama yirááti-naupa q Ítuma aarawaamá watáama timá yímikaiye.

¹¹ ániibo móra-inimma máqe-uraimma wepímmá waátáma min-ínikóní arunóbáq máena karíma ámikaimma tiyááka umá abapaké kaumo-áúqá máqe-uraiye. miráitana min-ínikóní arótááukoma yawékuraitana itó-uma arupú íowaniq uráiyé.

¹² Ítuma min-ínímmá aónatuwena ááyamae iréna maará-tima-amikaiye: “aaragô, kemá ení karímá mamá paá umákaune.” téna tiráiyé.

13 ániibo min-íníkkómmá Ítumma kaayaq-áyáánápó wemná ánekuitana páátákáá min-íníkkómá itó-uma arupú umá guraiye. miráitana min-íníkkómá Áánûqtun-awíqa múte yaútaiye.

14 Tabaatiráq Ítuma karí-ínímmá mamá atóbamakaiqtaba monoq-náúpq-káwáá-nákkómá Ítumma áyamma umákaraiye. miráitana kawáá-nákkómá maará téna aarawaamá timá yímikaiye: “abapaké móra-kanaama mayaí mayánô-kanaama wáiyé. ániibo móra-nakoqtaba karímá mamá paá ikáae téqa keráwáqá kanaaráq mayaí-kánáábí yero. mi-qtátááqtábámá Tabaatiráqá íma yero.” téna tiráiyé.

15 ániibo Ítuma yawéqma min-nákkómmá maará téna timá ámikaiye: “keráwáqá túyánámmá íma wái-kayukae. Tabaatiráqá keráwáqá maará-máyáímá kémayae. keráwáqtí purumaakaakóní naaúpaq uréq purumakaanábi oótirakkamma nommá naígáae téq yiwíqme kéoe.

16-17 miráimanibo maan-ínímmá Áabaraan-annabiken-inimiye. Tááqtaama tiyááka umá abapaké kaumo-kárítímáátímá ánná umákáitana máqe-uraine. miráinaq Tabaatiráqá ánnámo kúyakaraamma kemá ayúbakanune.” téna Ítuma tiráiyé. Ítuma mirá-timatuwaitata wení namuro-wáyúkámá yigaeyábá urááe. ániibo máqte-kayukama Ítuma íráqôniq i-qtátááqtábá yimuqá makááe.

pááqyan-anayukaraq (máqtaqti) anómma aurái-yátáákaráq (yíqtigaraq) yeqti waéqma itai-áímmá

18 Ítuma ókaraq maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa nói-qtataakaanaq umá wáiyó? kemá minnáyabama nóikaraq awaaméqá umá ténúnô?

19 wemá miráuma pááqyan-anayukaa (máqtaqti) uráiyé. móra-nakoma min-ánáyúmmá maténa wení yópi uqmakáiyé. ániibo anaaékaqa anómma auréna yaaráá uráitana numagómá amataqá máqe-uráae.” téna Ítuma tiráiyé.

20 ókaraq Ítuma maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabama kemá nói-qtataakaraq maqmá ténúnô?

21 wemá miráuma anómma aurái-yátááré. móra-inikoma mi anómma aurái-yátááqá (yíqtima) maténa anó-tapepi makéna yammá tarôq í-kánágárq makéna waékáiyé. ániibo anaaékaqa mi-kánágómá máqtepaq itóqma anómma aúkáiyé.” téna Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma pááqya-kayukarake áaimma átárena anaaékaqa taíbaq-wayukama yiwirániye. Ítuma téna tiráiyé.

22 Ítuma yaímma anó-maruparaa pááqya-marupaqa uréire uráiyé. wemá aarawaamá kéyiraatena watáama timá yímíqmena Yérútáárebaq wíné uráiyé.

23 ánibo móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: “umaataráána-nako, Áánûqtuma keqtaá máqtemma yauwéqma íyaq tiwiráníyô?” téna tiráiyé. miráimanibo Ítuma maará téna timá yímikaiye:

24 “ímiye. keráwáqá tiyáátamma kuyéqa pááqyan-oqtabi ko péráaro. kemá keráwáqá kétima-timune. taíbaq-wayukama pááqyan-oqtabimma uyáberanomanibo ímiye. yemá kanaaráq íuraae.

25 anaaékaqa naakóní aboámá itó éna oqtamá umá aúyatuwaniye. ánibo keráwáqá máápaq ya itó-uma máeq oqtaráq kéikameq maará téq ááyama tínoe: “umaataráána-nako, emá keqtaá oqtamá ítikaao.” tíyana wemá yauwéqma keráwáqá maará timá-timiniye: “keráwáqá náakakenaq irááó kemá minná íaonaraune.” téna tíniye.

26 ánibo keráwáqá maará timá áminoe: “ketáámá etê anón-aawaqa nétaa nommá nétaa kéunaataa emá ketáái aapi itó-uma máe keqtaá tiráátéwaonamiye.” téq tínoe.

27 miráinana naakóní aanábó-nákómá maará tíniye: “keráwáqá náakake-kayukawaq mááo minná kemá keráwáqá íma timónaraune. otaa-káyúkámá máabo nékaq máero.” téna tíniye.

28 keráwáqá aonáiyata Áabaraama Ááítekima Yáakoboma máqtemma amuné-wáyúkámá Áánûqtuma yabíkái-marupaq máinomanibo keráwáqá kenamááríq máápaq mánoe. mibáq máeq anómma ibiqá yaraiyana tíwáyaakake kóqá iyániye.

29 taíbaq aarawaamá aabaú utaipáké íyata aabaú kupéráipake uyéta íya-kayukagaraq téba-tebaq-aukapake íya-kayukagaraq Áánûqtuma yabíkái-marupaq umáeta aáwaqa naínoe.

30 ánibo yaímma-wayukama íbêqa írêqa kéye-kayukama maa-márábí pááqyan-iwiqa wáipoata áqnáabaq wínoe. ánibo íbêqa yaímma-wayukama áqnáabaqo kéo-kayukama maa-márábí anón-iwiqa wáipoata írêqa yínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma Yérútáárebaq-wayukayaba ibiqá yakáiyé.

31 é mi-kánáábí yaímma Pérati-wayukama iréta Ítumma maará-tima-amikaae: “emá maa-márúqá yuwé káqon-aukapaq kóaa. Érôtima emmá ikámma puínéna kéiyé.” téta tiráae.

32 ánibo Ítuma yemmá maará timá yímikaiye: “keráwáqá uréraq Érôtima min-ábáaq-íyákómmá maará mó-tima-amero. ‘ítaao. íbêkaraq aabáyaagaraq kemá táí-aagomma matuwéq

kemá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikanune. anaaékaq kaumo-kánááráq ketí mayaímá mamá ánatanune.’

³³ íbêrabi aabáyaagaraq ayukágaráq Érótni márûpakemma kemá yuwéq kónaa kéune. yemá óq-marupaqa Áánûqtuni amuné-wáyúkámá íma yíkamma puyónáae kéte. ímiye. yemá paá Yérútáárebaq-wayukama aatuma amuné-wáyúkámá yíkamma puyónáae kéte.” téna yemmá íyóqa atáíye.

³⁴ Ítuma ókaraq timá yímikaiye: “Yérútááre-wayukaa, Yérútááre-wayukaa, keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma kébuyeq Áánûqtuma keráwáqtôpaq timáyíkáitata yekáyúkátí yímûraapaq óqtatamma kéiyaabotuwaae. taíbaq-kanaama kemá keráwáqá áíqma miráuma kokóregoma áráaqa áíqma aayan aménáápáq ákáinikaa umá keráwáqá áíqma tikánáae téq kêtunamanibo minnáyabama keráwáqá íma kêtikaiye.

³⁵ miráitana Áánûqtuma keráwáqti waaqókákémá tiyúkaiye. kemá keráwáqá kétima-timune. kemmá ókaraq ítimonaiya-kanaaraqa maará tínoe. ‘maan-náqá uyátárai-nakoni náápaakaraq i-náqá kéíye. Áánûqtuo, íráqôniq umákaao.’ ” tínoe téna Ítuma tiráíye.

14

móra-naqa áiyayaamma itórái-naqa Ítuma mamá atóbaraiye.

¹ móra-Tabaatiraqa Péрати-wayukati anón-nakote Ítuma aáwaqa ko-man naráíye. ánibo yemá Ítumma kawáá-umatuweta máqe-uraae.

² móra-naqa áiyayaamma itórái-naqa Ítun-amakaq iráíye.

³ Ítuma min-náqá ónawaaena ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq maará téna ítama aónaraiye: “ámáan-aikoma téna Tabaatiráqá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikanunataabi íyabiyo?” téna ítama aónaraiye.

⁴ miráitata yemá ókaraq aamá ítiraae. miráitana Ítuma min-náqá mamá atóbamakatuwena timákáitana kóuraiye.

⁵ ánibo Ítuma yemmá maará-tima-yimikaiye: “keráwáqti aúkáapike móra-nakoni iyápógowabi purumaakaakómá maiq-nópímá kuturáinanama Tabaatiráqo íyaq múte atínakaniyo?” téna tiráíye.

⁶ yemá min-áikáqá kanaaráq yawuwéqma ítiraae.

móra-nakoma íma aúma mamé uwínoe.

⁷ Ítuma yimónaimma anón-aawakaq yekáyúkámá kateko-ábíqtátáráq máiyaba urááe. miráitana Ítuma móra waéqma itaí-áímmá timá-yimena maará-tiráíye:

⁸ “móra-nakoma aaramá iyaí-ómáq-ááwákáq ááyainaa winanákómá kateko-ábíqtátáráqá íma maraqá mááo. minnámo

ááyai-nakoma enáwîqa uyátá-maqma anón-awiqa wáinna-nakomma kateko-ábíqtátáráqá akáné ínayaba enókáá kateko-ábíqtátáráqá mánone.

⁹ ánibo enókáá kateko-ábíqtátáráqô márenana minnámo ááyaina-nakoma maará téna ‘emá maa-kátékó-ábíqtátámá maan-nákómmá ámínana wemá maíno’ tîniye. ánibo mikáq emmá anómma agae-yátááqá pááq ínaa emá agaeyábá umátuwe áwánobaq yinaaépaq kumánone.

¹⁰ miráinana móra-nakoma aaramá iyai-ómáq-ááwákáq ááyainaa kéwema áwánobaq yinaaépaq ko maraq mááo. emá miráinanama minnámo ááyaitaa yénna-nakoma aónawaaena maará téna má-tima-aminiye. ‘keti aanábógô, emá maakáq uyátá-maqma íráqôn-abiqtataraq ummááo.’ tîniye. mirá tínaama máqte-kayukama etè máeta aáwaqa naíya-kayukati yúrakaq ení anón-awiqa uwíniye.

¹¹ taákaq máráaro. móra-nakoma wení áwîqa mamé uwína-nakoma Áánûqtuma wenáwîqa márûte yuwániye. ánibo móra-nakoma wenáwîqa márûte yuwaína-nakoma Áánûqtuma wenáwîqa múte yaúma méyákáq akániye.” téna Ítuma tiráiyé.

waayúkama ááyama aáwaqa amí-ááímmá

¹² ánibo min-nákómá aaramá iyai-ómáq-ááwákáq ááyaitana i-nákómmá Ítuma maará timá ámikaiye: “emá móra-aawaqo mamá yokaa kéema ení aanábó-wáyúkáwábi enábâqawaanabi ení móra-annawabi ení móra-marukaq-wayukama taíbaq-moneqa makáiya-kayukama íma yááyama aáwaqa yimiyo. miráinata emmá ááyaiya yeqtí naaú winata ení aáwakaq anónnáma yauwéqma amíyáábé.

¹³ ímo miráinaama emá anón-aawaqo yokaa kéema kanaaráq áwáyoq-wayukama yúgoma táíq uráinna-wayukawabi yítauqa táíq uráiya-kayukawabi yúgaroq-wayukama yááyama aáwaqa yimiyo.

¹⁴ yemá mirá-káyúkámá ení aáwakoni anónnáma íma kanaaráq yauwéqma amínoe. anaaékaqa arupú-wayukama pukáapike itó íya-kanaaraqa Áánûqtuma ení aáwakoni anónnáma yauwéqma amíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

anón-aawakoni waéqma itai-áímmá

¹⁵ mi-káyúkátí aúkáapike móra-nakoma Ítute máena aáwaqa némái-nakoma min-áímmá ítátuwena Ítumma maará-tima-amikaiye: “yemá Áánûqtuma yabíkái-marupaq máeta aáwaqa naínô-kayukama yimuqá ôriq umá kémaraae.” téna tiráiyé.

¹⁶ miráitana Ítuma min-nákómmá maará téna timá ámikaiye: “móra-nakoma anón-aawaqa mamá yokaa ínena uráiyé. ánibo wemá taíbaq-wayukama min-ááwákáq yígáae téna yááyaraiye.

17 aáwaqa naí-kánáámá pááq itana naayóbáqô yááyarai-kayukama wení mayai-wáyúkámá titata ko yááyaraae. min-nákómá maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá yero. máqte-qtataaqa yokaa umáguraiye.” téna tiráiyé.

18 miráitata máqte-kayukamo yááyai-kayukama itó-uma ánáteta móra-morama ‘ítaa ónúne’ tirááe. móra-nakoma maará-tima-amikaiye. ‘kemá móra-yomma meyáníq umátukaunaboaq mitómmá ko aónanune. timuqá marakáunaboaq ení aáwakaq íonune.’ tiráiyé.

19 ániibo káqo-nakoma maará-tima-amikaiye. ‘kemá tiyááka-purumakaamma meyáníq umákaunaboaq kemá ko maqmqá aónanune. kemá timuqá marakáunaboaq íonune.’ tiráiyé.

20 ániibo káqo-nakoma maará-tiraiye. ‘kemá íbêq aaramá matáune. miráipoaq kemá kanaaráq íonune.’ tiráiyé.

21 miráitana mikáké mi-máyái-nákómá yauwéqma uréna wení anón-nakomma máqte-qtataaqtabama mó-tima-amikaiye. ániibo naaúpaq anón-nakoma áyamma umátuwena wení mayai-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá uré maa-márúkóní anón-aparabi pááqyan-apaqa uréire kée áwáyoq-wayukama yúma táíq uráinna-wayukama yúramma karopágurainna-wayukama yítaukarerema uráá-kayukagaraq máqtemma yiwíqme keti naaúpaqa iyo.’ téna tiráiyé.

22 anaaékaqa mi-máyái-nákóma maará-tiráiyé. ‘uyátárai-nako, kemá enáama waréq máqte-kayukama yiwíqme iráunamanibo yaímma-abiqtatama paá wáiyé.’ téna tiráiyé.

23 ániibo anó-nakoma wení mayai-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá máqtemma anónapaq uré yókóní kuruwánapakaraq uré yópímá máiya-kayukama aapaqô uréire kéiya-kayukagaraq yabitimáe iyo. keti naakómá ógiraikaae.

24 kemá emmá kétima-amune. kemá máqte-kayukamo yááyarauna-wayukama keti naaúkemma aáwaqa íma nánóe.’ téna tíniye.” téna Ítuma maami waéqma itai-áípi tiráiyé.

mórama Ítun anaaé waránáae tinnawaigoma aúyánámmá ítama arútáyuwena waráino.

25 taíbaq aarawaamá Ítun anaaé waqmqé kéowana Ítuma ko waeréna maará-tima-yimikaiye:

26 “móra-nakoma ketôpaq yínénama aboámmá anóamma ánáakomma wení aánikoma ábâkomma ámánaakomma kemmá uyátá-maqma yeráwáqtábá akáinanama wemá kanaaráq keti iyápó-annabi íma mániye.

27 náawabi wení kaapaq-yámá maména tinaae íwarainanakoma wemá keti iyápó-annabi kanaaráq íma mániye.

28 nôraq íyô? keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma mórama ayáqtááq-namma umáe yanaa uwínénama kanaaráq min-nákómá áqnáabaqa máena min-námmô ínî-waigoni meyáqtábá aúyánámmá kéitaiye. wemá min-nákómá 'kanaaráq tíwáqnaa ínaq maamin-námmá umá ánatanune' téna aúyánámmá kéitaiyo?

29 ániibo min-nákómá áqnáabaq aúyánámmá ímo ítama aruténama anaaékaqa paá yaímma tarôq umárena min-námmá íma páátákáá umá ánatanena iné. ániibo máqte-kayukama min-námmô káonetama akáyáámmá timákaneta oné.

30 yemá maará-tinoe. 'maan-nákómá naammá ínéna áaimma átamaraimanibo páátákáá í umá kánataiye.' tinoe.

31 ítáaro. móra-kinima káqo-kinite ááíqa mó-inenamanibo áqnáabaq-yataaqa máena aúyánámmá ítama kárutaiye. mi-kínímá wení ááíq-i-wayukama (10,000) yíkáitana ániibo káqo-kinima wení ááíq-i-wayukagaraq (20,000) yagaroqtamá yiwíqme iráíye. miráitana áqnáabaq-yataaqa mi-kínímá aúyánámmá ítaraíye. uyátá-maqma taíbaq-aaiq-i-wayukagaraq yiwíqmena i-kínímmá ikámma watuwání íyabiyo?

32 wemá yeráwátê kanaaráq ááíqa íma owánîq urénama wení namuro-wáyúkámá nékaq máraíyaqtaba yaímma-wayukama timáyikainata uréta yááyama watáama timá móraraq maréta ááíqa mamá kaayoné ínóe.

33 móraiq umá keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma wení máqte-qtataakomma anaaémma í umámenama kanaaráq wemá íma ketí iyápó-annabi mániye.

úma íma kégaiye.

34 úmá íráqô-qtataare. miráimanibo úmá ímo káínataama náaraq onanatááwáq átêma ínîyô?

35 mirán-úmá maragómmá íma íráqôniq umákanipoata yópímmá agamoq-yátáákáráq íma kémaraae. yemá paábaqtaa kéyuwaae. aamá itaí taáqa wáinaqa aamá ítáaro." téna Ítuma tiráíye. úgómá átê iníkáá umá keráwáqá karuwaaq umá máero.

15

tipi-típima aúyokura-waigoni waéqma itaí-aímmá

1 táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq Ítuni amakaq iréta watáama timmá ítaraae.

2 ániibo Péra-ti-wayukagaraq ámán-aimma yirááti-wayukagaraq náru-narun-aimma téta maará-tiraae: "maan-nákómá kúmiq-wayukate yagaroqtamá aanábóiq umá uréire kéena yeté aáwaqa kénaiye." téta tirááe.

3 miráitana Ítuma maará téna waéqma itai-áímmá timá yímikaiye:

4 “keráwáqtí aúkápíke móra-nakoma taíbaq tipi-típima (100) ákárainabike kímora-tipi-tipima aúyokinanama kanaarácq tipi-típigomma aboámá máqtepaq iyuwáinata móra-aukapaq máeta kénaiyana minnámo kímorama aúyoki-waigoqtabama abáá íniye. ániibo min-nákómá abáá éqéna awirániye.

5 ániibo mi-típí-típímá awirénama kanaarácq múte áíqtaabi ákátuwena awíqme kóiniye.

6 naaópaq awíqme wénama wení aanábó-wáyúkámá kéyaayena wení móra-marukaq-wayukagaraq yááyainata yama áíkuinoe, ániibo wemá maará-tima-yiminiye. ‘keráwáqá keté timuqá maráaro. ketí móra-tipi-tipima aúyokuraitaq abáá éqé awiráune.’ téna mirá-tiniye.

7 kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. móraiq umá Áánûqtuni márûpaqa taíbaq arupú uráá-kayukama yirukómá íráqôniq umáguraitababoata ókaraq íma yirummá waeránômanibo kímora-nakoma kúmiqnapoana arummá waeráinatama Áánûqtuni márûpaq weqtábá anón-amuq-yataaqa mamá pááq íniye.

móneqa aúyokurai-waigoni waéqma itai-áímmá

8 móra-inikoma móneqa tiyáákama makáinabike kímorama aúyokurainanama min-ínikómá wení naaúpaq ómmá kúraqme uténa araatámma kuyútukena aónama arútatuwena abáá éqéna mayániye.

9 min-ínikómá mi-mónéqá maménama kanaarácq wení aanábó-wáyúkágárácq wení móra-naoq-wayukagaraq yááyainata ya áíkuinoe. ániibo maará-tima-yiminiye. ‘keráwáqá kegárácq timuqá maráiyataao. mórama ketí móneqa aúyokuraimanibo kemá abáá éqé mayaúne.’ téna tîniye.

10 kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. mórama kúmiq-nakoma arummá waeráitatama móraiq umá Áánûqtuni kaqtó-wayukama yimuqá maránóe.” téna Ítuma waéqma itai-áípí tiráiyé.

móra-mabugoma aboámmá ayuwéna kóurai-waigoni waéqma itai-áímmá

11 Ítuma Ítiráaeo-wayukama náru-narun-aimma te-káyúkáyábá maará-tiraiye: “móra-nakoma kaayaqá inaamaí-íyápórátá yíkaraiye.

12 ániibo maqné-íyápógómá aboáqtábá maará-tiraiye. ‘keti-boó, emá móneqa yaíkaa q umá kekárátámá timiyo. kanaarácq kemá mayánúna-yataakomma yaímma kemmá timiyo.’ tiráiyé. ániibo aboámá wení máqte-qtataaqa yaíkaa q umá yímikaiye.

13 ayáqtáá kanaama íma kóuraitana maqné-iyápógómá wení máqte-qtataaqa yokaa kéipike mórama ayáqtááq-marupaq ko máqe-uraiye. wemá mi-márúpáqá ko máena aweké-ááímmá tarôq éna wení móneqa yuqma áyóki umátukaiye.

14 miráitana min-iyápógómá wení máqte-qtataaqa yuqma ánatatuwaitana anaaékaqa áama yai-yátááqá mi-márábímmá pááq uráiyé. ániibo min-iyápógómá móra-yataaqa íma makáiyé.

15 miráitana mórama maa-márábí-nákókáq mayaímá ko matáiyé. ániibo min-nákómá min-iyápómá timákáitana wení pó-kawaa umátuwe máqe-uraiye.

16 aáwaraa máqte-qtataaqa íma ámikaiye. máqtemma pó-annama aáwakoni átima kénaawana min-iyápógómá min-ááwákóní átima nánáae téna aúyánámmá ítaraiye.

17 miráitana mikáq mi-mábúgóní aúyánákómá tágaitana maará-tiraiye. 'ketiboní máqtemma mayai-wáyúkámá taíbaq-aawaqa áyóki uráitata kénaae. miráitaq kemá maakáqá máeq táayabama kéune.

18 ibáqyuwaa. kemá ketibonôpaq kónune. ániibo kemá uréq ketibommá maará téq mó-tima-amenune. ketiboó, kemá Áánûqtun aúrakaraqa enaúrakakaraqa kúmiq-yataariq uráune.

19 íbêqa kemá íma íráqô-naqa máunaboa emá keqtábá ketí iyápóe íma tínóne. emá kemmá miráuma móra-mayai-nakaa umátikaao.' ténúne téna mi-mábúgómá tiráiyé.

20 ániibo wemá itó-uma aboánôpaq uráiyé. miráitana mi-mábúgómá nékaq kéwiqtaba aboámá aónaraiye. ániibo aboání áyakoma arummá ôriq umáitana aboámá uyaaté uréna áanikomma ko áyábaa uréna ámóqnaraiye.

21 ániibo áanikoma maará téna aboámmá timá ámikaiye. 'ketiboó, kemá Áánûqtuni aúrakakaraq enaúrakakaraqa kúmiq-yataariq uráune. kemá íma íráqô-naqa máunaboa emá kanaaráq ketí iyápóe ítinone.' tiráiyé.

22 aboámá wení mayai-wáyúkámá maará timá yímikaiye. 'keráwáqá uréraq ketí kateko-áyáqtááq-wáqtómá páátákáá mamé má kéiyakeraq ayáápikaraqa waatammá umákáaro. ániibo aítauq-anaakaraq mamé má-umakaaro.

23 keráwáqá naatéq-púrúmákáámmá ikáme íyataa aáwaaqa agamá kénetaa timuqá marakánúnatae.

24 ketáanimma pukuráimanibo íbêqa keqnáámmá aúwaraiye. wemá aúyokuraimanibo ketáámá yauwéqma awiráunatae.' tiráiyé. ániibo mikáké áaimma átama yimuqá makááe.

25 ááqibo áqnáaen-iyapogoma yópáq máqe-uraiye. anaaékaqa yauwéqma naaópaq min-áqnááén-iyápógómá naamátûpaq kéyena ítáimma kaapaúmna kéteta imá yarááe.

26 ániibo wemá móra-mayai-naqa ááyarena naaúpaqa nôraq kéó?' téna ítama aónaraiye.

27 *mayái-nákómá* maará téna timá ámikaiye. ‘enábâkoma yauwéqma iráitana enabomá móra naatéq-púrúmákáámmá ikákaiye. wemá wení áanikomma yauwéqma awíkaimma paá íráqôniq umá máitana awíkaiye.’ téna timá ámikaiye.

28 *miráimanibo áqnáen-iyapogoma áyamma umágítana naaúpaqa íutaibo máápaq máqe-uraiye. aboámá máápaq kumá yaúbarena íráqôn-aimma timá ámikaiye.*

29 *miráitana aboámmá* maará téna timá ámikaiye. ‘taíbaq-karitimaatima ení *mayáimá miráuma mayái-nákóráá* umá paá-mayaima kémayaune. móra-kanaabima ení *ámáan-aimma íma káratune. miráita emá paá pááqyan-omaqa íma timénaq keti aanábó-wáyúkate timuráamuq íkémaraune. ímiye.*

30 *miráimanibo enáanikoma ení máqte-qtataaqa kumari-nóinítí yúraq yuqmá ánataraiye. ánibo wemá miráumatuwena yauwéqma itaa weqtábá aúyánámmá ité naatéq-púrúmákáámmá ikamóne.*” téna tiráiyé.

31 *aboámá* maará téna yauwéqma timá ámikaiye. ‘ketáaniko, aati-aatimá eté kerátámá móraraq kémauye. ánibo ketí máqte-qtataaqa minná ennámiye.

32 *íbêqa kerátámá tíyakoma íráqôni kéinaka timuqá maráyáae. enábâkoma pukuráimanibo yauwéqma paá máiyé. aúyokuraimanibo íbêqa ketáámá wemmá aónaraunatae.’ téna aboáma tiráiyé.*” téna waéqma itaí-áipí Ítuma tiráiyé.

16

mayái-káwáá-nákómá táí-mayaima máyái-waigoni waéqma itaí-áímmá

1 Ítuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: “mórama móneqa ôriq umá makái-nakoma wení kawáá-náqá ákaraiye. ánibo yaímma-wayukama móneqa ôriq umá makáinakokaq iréta kawáá-nákóqtábá kaaqaari-áúbí maréta maará téta makákáae. ‘ení *mayáíráq-káwáá-nákómá máqte-qtataaqa mamá móramara umátúwáiyé.*’ tirááe.

2 ánibo *min-nákómá mayáíráq-káwáá-náqá ááyaitana mikáq itana maará-tima-amikaiye. ‘enáama itaúnama náaraq uráánô?* emá ketí máqte-qtataaqa enayáápimo wái-qtataaqtabama wanaabí agamé má-timiyo. emá ókaraq íma kawáá-náqá mánone.’ tiráiyé.

3 *mi-káwáá-nákómá áyáqnoabaqa maará téna aúyánámmá ítama tiráiyé. ‘kemá náaraq ónúno?* ketí anón-nakoma kawáá-máyáírákémá íbêqa watuwánéna iyé. ketí akoqnáama íma wáipoaq kanaaráq yómmá íma yoránúne. káqo-kayukayaba aáwaqa tíméro téq inaa tennamá tigae íniye.

4 *miráimanibo kemá móra-yataaqtaba túyánámmá itaúnaboqaq mi-qtátááriqo onatamá ketí anón-nakoma kawáá-máyáírákémá*

waqtuwáinatama waayúkama mamá aanábóîq onatamá yemá tiwíqmeta yeqtí naaúpaq wínóe.' tiráiyē.

⁵ mi-káwáá-nákómá móra-mora-mayai-wayukama anón-nakoma anónnáma yímíkai-kayukama yááyaitata irááe. móra-nakoma áqnáabaq itana kawáá-nákómá ítama aónaraiye. 'epímmá ketí anón-nakoni anónnáma náaraq umáq wáiyó?' téna ítama aónaraiye.

⁶ áníbo min-nákómá tiráiyē. 'tiyááka-tiyaakae (100).' tiráiyē. áníbo kawáá-nákómá maará-tima-amikaiye. 'emá maa-kánnáámá maté ení atábááyabama páátákáá maraq máe paá móra-tiyaapaq-tiyaakama (50) agayaaó.' tiráiyē.

⁷ anaaékaqa móra-naqa itana kawáá-nákómá ítama aónaraiye. 'ení atábááma náaraq umáwabiyo?' téna ítama aónaraiye. áníbo min-nákómá téna miráuma tiyááka-tiyaakama (100) matáune.' tiráiyē. áníbo kawáá-nákómá maará-tima-amikaiye. 'emá ení anónnáma maa-kánnáámá maté abapaké kaumo-tiyáákámá (80) agayaaó.' tiráiyē.

⁸ mi-tái-káwáá-nákómá wenamáárîq wenáúgoma áwáqnaa uréna wení anón-nakoma áwîqa múte yaútaiye. miráuma aamá ítarai-nakoraama uréna wení anón-naqa makákáiyē. maa-márábí-káyúkámá yeiyáá maamirá-káyúkátē mayaimá kémayeta mirán-ááímmá komarumá éta Áánûqtuni waayúkama ópí uréire o-káyúkámá kéuyataae.

⁹ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá maa-márábí-mónéqnápó áwáyoq-wayukama yiméraq mamá aanábóîq oro. áníbo anaaékaqa móneqa mayai-kánáámá ánatainanama keráwáqá Áánûqtuma tiwíqmena aati-aatimá matúq-matuq í-márúkâq mú-tikaniye.

¹⁰ áníbo móra-nakoma pááqya-qtataaqa kawáá umá arútái-nakoma kanaaráq anó-qtataakaraq yabíqma kárutaiye.

¹¹ maa-marábí-mónéqá íma yabíqma arutáiyanaama náawaq kanaaráq umá Áánûqtuni óq-yataaqa kawáá ínó?

¹² áníbo emá káqowani minnáma íma yabíqma arúténaama náawaq emmá ennámá amíníyô?

¹³ móra-mayai-nakoma kaayaq-káwáánákâq mayaimá íma kanaaráq mayániye. áníbo móra-nakomma ítama táíq kéumakena káqomma ítama íraqôniq umákaniye. kaayaq-káwáánákâq itáíq-itaiq umá íma kanaaráq mánoe." téna Ítuma tiráiyē.

ámáan-aikaraq Áánûqtuma yabíkái-marukarare.

¹⁴ Péрати-wayukama móneqtabama ôriq umá keyikaitataboata Ítumma aábê-aimma timá ákaraae.

¹⁵ áníbo Ítuma maará-tima-yimikaiye: "keráwáqá waabá-káyúkátí yúراكaqa kateko-ááímmá tarôq kéiyata yemá

keráwáqtí tíwîqa mamé uíkáae kétémanibo Áánûtuma keráwáqtí tíyaqnobaqa káonaiye. mi-qtátááqá waayúkati yúrakaq anó-qtataaqa wáimanibo Áánûqtuni aúrakaqa paátataakaa kéiyé.

¹⁶ Áánûqtuma naayóbáqá Áabaraamma timá ámikaiye. wení aráábitima netuqyaamá abarokáq umá mánoe. titata minnáyaba aati-aatimá yeráwáqá nai-wámmá Áánûqtukaq ámikaataba Mótetigaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq agatááe. Áánûqtuma wení aúyánápímmá minná Yóáaneni kanááyábá wáqe-uraiye. ánibo Yóáaneni kanaaráké yéqéna íbêqa átê-wataagoma Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba máqte-marabaqa wéyáwé uráitata máqte-kayukama kéyikaitataboata mayánéta inaamu kéguyoe.

¹⁷ Ítáaro. aabayákaráq maa-márágáráq ánatani-waigoma ummaamá kéyaimanibo mórama ámáan-aikoni pááqyan-aqtoma ánatani-waigoma ummaa uyátá-maqma kéyaiye.

aaraukáqá mamá yataí-ááíqtábá Ítuma tiráiyé.

¹⁸ máqte-kayukama yínáaqa kéyuweta káqon-inimmo kémayaamma yemá aaraukáqá mamá kéyataae. móranakoma naayóbáqá awaikómá ayúkain-inimma máyái-nakoma aaraukáq-ámáámmá mamá kéyawaaqiye.

móneqa ôriq umá makái-nakaraq Arááataratie.

¹⁹ naayóbáqá mórama móneqa ôriq umá makái-naqa máena aati-aatimá kateko-únákáqtómá kúbekena anó-moneq-awíqa yaan-únákáqtô áátuma umátokaiye. ánibo aati-aatimá kateko-ááwáq áátuma mamé má-naraiye.

²⁰ ánibo min-nákóní oqtaráqá naakóní waaqókáq mórama áwáyoq-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwíqa Arááataratie. min-nákóní áúraqa náomma kerémmá karái-nare.

²¹ min-áwáyóq-nákómá oqtaráqá máqe-uraimma móneqa ôriq umá makái-nakoni yaaregóní aménáápáq aqtó-ááwáqá kuqtínama áiqma namá tímûtanaae téna éwaine. ánibo iyákómá íréná min-nákóní aneke náomma umánaraae.

²² anaaékaqa min-áwáyóq-náqá púítata Áánûqtuni kaqtó-wayukama yaaguméta mó ákááwana Áabaraate yagaroqtamá máqe-uraiye. ánibo mi móneqa ôriq umá makái-nakogaraq púítata maméta mó uqtamákaraae.

²³ ánibo móneqa makái-nakoma áítanobaq máena áiq-irayaba ôriq uráiyé. ánibo min-nákómá múte aónaimma Áabaraama nékaq máitana Arááataratima amakaq máqe-uraiye.

²⁴ móneqa makái-nakoma maará téna ááyama tiráiyé. 'keti-bomá Áabaraao! emá keqtábá arummá umátike Arááataratimma tímákénana ayáánaubíqa nopí márú yamátuwena tímáábíraq

marainana yati umátikaino. timáábíraq iramá kégaitana ôriq uma tíqa kéiyé.' tiráiyé.

²⁵ miráitana Áabaraama maará-tiraiye. 'ketáaniko,' aákaq maraao. naayóbáqá emá paámó máema íraqô-qtataaq matáánamanibo Arááataratima ananna-yátááqá mayéwaine. íbêqa maa-márúkáqá Arááataratimma áyákoma íraqôniq kéitana amuq-yatáápí máitaa emá aíqa í-yátáápí máane.

²⁶ óq-yataare. ketáágáraq keráwákáráqtí aúkáapimma Áánûqtuma móra non-ómá áitaba uqmá kubáumakaiye. miráipoata maabáqó máa-kayukama maami non-ómá aqtátuweta keráwáqtôpaq ónáae temánibo yemá kanaaráq íuraae. ánibo yaímma-wayukama min-ábápáqá máa-kayukama non-ómá íma kanaaráq aqtátuweta ketáá máunabaqa yínoe.' téna Áabaraama tiráiyé.

²⁷ ánibo móneqa makái-nakoma maará-tiraiye. 'miráinaa ketiboó, kemá emmá ítama káonaune. emá Arááataratimma timákénana ketiboní naaúpaq wíno.

²⁸ mibáq kemá móra-tiyaapaq ketíbâtiwaayuma yíkaraune. ánibo Arááataratima akoqnáá-aimma yepímmá móma tíno. yegáraq maa áwáábíq-marupaq íréta yíqa í-yátááqá mayáiyábáé.' tiráiyé.

²⁹ miráitana Áabaraama maará-tiraiye. yemá Mótetini watáagaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq ítaraamiye. iyúwénata yemá min-áímmá waqma ítáaro.' téna Áabaraama tiráiyé.

³⁰ ánibo móneqa makái-nakoma maará-tiraiye. 'ímiye. ketibomá Áabaraao, wé minná kanaaráq íniye. miráimanibo mórama pukáinabike itó-uma yetôpaqo wínatama yemá kanaaráq yirummá waeránóe.' tiráimanibo

³¹ Áabaraama maará téna timá ámikaiye. 'yemá Mótetin-aagaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq ímo ítaretama kanaaráq móra-nakoma pukáinabike yauwéqma itó ínatama minnágaraq yirummá íma waeréta íma ítánoe.' téna Áabaraama tiráiyé." téna Ítuma maamin-áímmá waéqma itaí-áípí tiráiyé.

17

tái-aaikoma waayúkagoni aúyánámmá ítama arummá amí-yátááqá mamá táiq kéumatuwaiye.

¹ Ítuma maará téna wení iyápó-annama timá yímkaiye: "yaímma-yataakoma páaq énama aarawaamá mamá kúmiq-yataapi yuwánimanibo náawabi yemmá mamá kúmiq-yataapi iyuwaína-waigomma weqtábá táí-meyamma anaaékaqa wániye.

² keráwáqtí aúkápíke móra-nakoma káqo-nakomma mamá kúmiq-yataapi ayuwáné kéinaqa kanaaráq áqnáabaq min-nákómmá anón-oqtamma matéraq ánûwarapi ánná kútuweraq nopí yuwaíyana íma táí-aaimma mamá paáq íniye.

³ keráwáqá atéqma arútáaro.

enábâkoma kúmiq-yataariqo kéinaama emá wemmá aá awáágúo. ánibo wemá arummá waeraínaama emá wení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé awikamákaao.

⁴ wemá emmá mimórá táoqa abapaké kaayapáq otaa-qtátááríq umákena abapaké kaayapáq enôpaqa yéna wemá maará téna 'kemá tirummá waeráune' tínaama kanaaráq wení kúmiq-yataaqa aati-aatimá mamá paábaq yuwé awikátuwaao." téna Ítuma tiráíye.

arummá amé itáíq-itaiq umá yabi-í-ááímmá

⁵ awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama uyátárai-naqa Ítumma maará téta timá ámikaae: "emá ketáái itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá mamá uyátá-maqma anókariq umátikaa." téta tirááe.

⁶ ánibo uyátárai-nakoma yauwéqma maará-tiraiye: "keráwáqtí itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá paá pááqyan-anayukaa umá wáinaqa kanaaráq keráwáqá mi-tágómmá maará-tima-aminoe. 'emá áaipike enamááríq agíqme únópi koma karuyuwó.' tíyanama paá keráwáqtí táama warániye.

mayai-nákóní áaimma

⁷ itáaro. keráwáqtí aúkápíke móra-nakoma móra mayai-náqá meyámmá íma aména paá-mayai-naqa ákaraitana yómmá keyorenawabi tipi-típi kawaa umátuwe máqena anaaékaqa naaúpaq yauwéqma ínana wení kawáá-nákómá téna 'emá páátákáá maraq yamáe aáwaqa naao.' téna tınıyô?

⁸ ímiye. wé maará-tima-aminiye. 'emá ketí aáwaqa yokaa umátikare emá ámûranna umá arútare ketí aáwaqa ikámme má-timiyo. kenókáá aáwaraa nommá nátúwánaa emá anaaékaq aáwaraa nommá nánóne.' téna tınıye.

⁹ ánibo meyámá íma mayéna kaayóq-nákóqtábá wení kawáá-nákómá aamá wáráiqtaba 'tíkáiye' tınıyô? ímiye.

¹⁰ miráinaq keráwákáráqá 'Aánûqtuma máqte-mayaiyaba ti-qtátááqá mamá ánatatuweqa kanaaráq keráwáqá maará tero. 'ketáámá paá-mayai-wayukamunataae. ketáá paá ketáái mayaimá mamá ánataaraunatae' tero." téna Ítuma tiráíye.

tiyááka-karu-wayukama Ítuma mamá atóbamayikariye.

¹¹ Ítuma Yérútáárebaq urái-nakomma waqména kéwena Kááiriri-aukaapikaraq Táméria-aukaapikaraq uráíye.

12 móra-marukaq witata tiyááka-karu-wayukama aapaq Ítumma ya aónaraae. ánibo yemá nékaq ya itó-ureta

13 anókaq ááyama tirááe: “Ítuma kawáá-nákô, emá keqtaá arummá umátikaa.” téta tirááe.

14 Ítuma yemmá yimónawaaena maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá uréraq anó-monoq-wayukaraq keráwáqtí túma mó-yiraatero.” téna Ítuma timá yímkaiye. ánibo mi-kárú-wáyúkámá aapaq kéowana yeqtí yúgoma íraqôniq umáguraiye.

15 tiyááka-karu-wayukati aúkápíke mórana Táméria-nakoma aónaimma wení aúgoma íraqôniq umágítana yauwéqma Ítunopaq uréna anókaq ááyama Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye.

16 mi-kárú-nákómá Ítuni aúbáq oípake marabí aténa ‘tikáiyé’ téna tiráiyé. Támériabake Yéqtaaeo-nare.

17 Ítuma minnáma aónatuwena maará-tiraiye: “tiyááka-karu-wayukama atóbamayikaraunamanibo abapaké kaayaqté-kaayaqte Ítiráaeo-wayukama náakaraq mááo?

18 káqo-kayukama iréta Áánûqtun-awiqa íyaq múte yauyô? maamin-náqá wenamáa káqo-mapake-nakoma wenamáawaq Áánûqtuni áwîqa múte yauwíyô?” téna Ítuma tiráiyé.

19 ánibo Ítuma min-náqá maará-tima-amikaiye: “emá itó-uma kóaa. keqnáámmá ení itáiq-itaiq umá yáqtoraanna-yataakoma emmá mamá atóbamakaraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

Áánûqtuma yabí íni-kanaama kumíniye.

20 Pérati-wayukama Ítumma maará téta ítama aónaraae: “Áánûqtuma yabíkái-maruqa nói-kanaararaq kumíníyô?” téta tewana Ítuma yauwéqma maará-tima-yimikaiye: “Áánûqtuma yabí íni-kanaama kumínatama aarawaamá yúrapíkema íma aónainoe.

21 aónaaro. Áánûqtuma yabíkái-naqa maa máiyé aqá mera máiyé.’ téta máqtemma ítinoe. ímiye. Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa keráwáqtí aúkáapi wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

22 ánibo wení iyápó-annama maará téna timá yímkaiye: “anaaékaqa móra-kanaama pááq ínaqa keráwáqá ibiqá yaréq maará-tinoe. ‘móra-kanaama Waayúkagoni Áráakoni-kanaama ókaraq páátákáá pááq ínaq aónanae tînômanibo íma aónainoe.’

23 yaímma-wayukama maará téta keráwáqá timá-timinoe. ‘merapaq aónaaro. maabáq aónaaro.’ tînômanibo keráwáqá íma min-áímmá wáráaro.

24 aabáyúma yoqmá ikáqmena aabayákáqá maan-áúkápáke móra-aukapaq wéyáwé iníkáá umá Waayúkagoni Áráaqa kumíní-kanaararaq mórai q umá miráitata máqtemma aónanoe.

25 miráimanibo áqnáabaq-yataaqa Waayúkagoni Áráakoma aíqa í-yátááqá taíbaq mamayaínata íbêq-kanaaraq-wayukama awéqtáma yuwánoe.

26 naayóbáqá Nóaani kanaaráqá uráinikaa umá Waayúkagoni Áráaqa wení kanaaráqá mórai q íniye.

27 Nóaani kanaaráqá yemá anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta aaramá mayéta kéowana Nóaama únópí-káárenóbáq uyábékuraiye. ániibo mikáqá anón-nomma auténa máqtemma aarawaamá yawááq-umatukaiye.

28 keqnáámmá Arótini kanaarákáráqá mórai q urááne. yemá yokaa íeta anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta máqte-qtataaqa meyánîq éta máqte-qtataaqa káqo-kayukama kéyimeta meyámmá mayéta yómmá yoréta yemá naammá éta urááe.

29 ániibo Arótima Tótômabaq yuwéna ópaq kóitana é mi táoq iragógáráq abááq-írágómá aabayápáké aaqá yumáena kúmínikaa umáe kukéna aarawaamá máqtepaq kamá kaútukaiye.

30 mórai q umá Waayúkagoni Áráaqa abarokáq kumíní-kanaaraqa miráiniye.

31 mi-kánááráqá móra-nakoma márûpaq yaúbama máinana wení ótamma naaúpaq wáinnama kanaaráq naaúpaq uyábékéna wení ótamma ímayaino. mórai q umá móra-nakoma yópáqô máqe-inna-nakoma yauwéqma naaópaqa íwíno.

32 keráwáqá Arótimma ánáákoqtabama túyánámmá itáaro. (naayóbáqá Áánûqtuma Tótômabaq Komóraabakaraq yawítima iramá agatuwáne kéena Arótiqtaba téna 'ení aara-iyápómá yiwíqme péqmare paábaq kóaa. ániibo yuwé inna-márúpáqá ókaraq waéqma íaonaa.' titata kégopike Arótimma ánáakoma anaaépaq waéqma aónénaboana mikáq óqtamma aúkéna pukáine.)

33 náawabi wení paá máí-auwaraiqtaba akáinna-nakoma wení aúwaraimma aúyokiniye. ániibo náawabi wení aúwaraimma yuwénama kanaaráq wení aúwaraimma mayániye.

34 kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. mi-nókáámmá kaayaq-nákórátá yagaroqtamá waguráiyapike Áánûqtuma móra-naqa awíqmayena káqo-naqa mikáq ayuwániye.

35 ániibo kaayaq-íníkorátá aáwaqa kágayaiyapikemma Áánûqtuma móra-inimma káwirena káqon-inimma ayuwániye.

36 ániibo kaayaq-nákórátá yópí márariyapikemma móra-naqa Áánûqtuma káwirena káqo-naqa mikáq ayuwániye." téna Ítuma tiráiyé.

37 miráitata yemá Ítuni iyápó-annama min-áímmá itáa eta maará-tiraa: "uyátárai-nako, mi-qtátááqá náakaraq pááq ínáyô?" téta tewana Ítuma maará téna yauwéqma

tiráiye: “pukáa-kayukati arááq-yuma wáin-aukapaqa akikígómá yagáikuyoe.” téna atékeraq min-áwááméqtábá aónama arútáaro. Ítuma tiráiyé.

18

aaragómá aamá ítama yainai-nákóqtábá tíwáqnaa ikáae téna ááyarai-waigoni waéqma itai-áímmá

¹ Ítuma wení iyápó-annama móra waéqma itai-áímmá timá yíménata aati-aatimá íma yiwikéta nunamummá tíq-tiq kéyana Áánûqtuma yemmá yauwéqma timá-yiminiye.

² Ítuma maará-tiraiye: “móra-marukaqa aamá ítama yainai-náqá máqe-uraiye. ánibo min-nákómá Áánûqtun áaqa íma ikaténa waayúkayabagaraqa íma ikatîq uráiyé.

³ ánibo móra keqtoq-ínímmá mimórá-márúkáqá máqe-uraiye. aati-aatimá min-íníkmá aamá ítama yainai-nákókáq iréna maará má-tiraiye. ‘ketí namuro-wáyúkámá kemmá mamá táíq kéumatikaae. emá kemmá tíwáqnaa umá aamá ítama yainao.’ téna tiráiyé.

⁴ áqnáabaqa aamá ítama yainai-nákómá min-ínímmá íma áwáqnaa uráimanibo anaaékaqa maará téna aúyánánóbáqá tiráiyé. ‘kema Áánûqtuni áaqa íma ikatîq waayúkati yáakaraqa íma kéikatunamanibo

⁵ maami keqtoq-íníkmá kemmá ummaa-yátááqá kétimipoaq áwáqnaa umá aamá ítama yainánúne. aati-aatimá yúwáanana yóyo kéinana tibô ka-íyábábóaq áwáqnaa ónúne.’ téna aúyánánóbáqá tiráiyé.

⁶ ánibo uyátárai-nakoma ókaraq maará-tiraiye: “keráwáqá maami ítama yainai-tái-nákóni áama ítáaro.

⁷ min-áímmá waayúkaraq íma yabíqma arútái-kawaa-nakoni watáae. miráimanibo aarawaamá Áánûqtuma wetábá awaaméqá umáyíkái-kayukama aati-aati-nókáánábi aati-aati-wágáámá Áánûqtuqtaba ibiqá yaráyanama wemá áráwáábakena yíwáqnaa íni íyabiyo?

⁸ owé. keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma yeráwáqá páátákáá yíwáqnaa íniye. áaqibo anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa kumíni-kanaaraqa maa-marábí-káyúkámá yirummá améta itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakaraq máíyanawaq yimónaniyo?” téna keráwáqtí tirummá mamá akoqnáá iyábá Ítuma tiráiyé.

Pérati-nakaraq táákiti-moneqa mayai-nákóni waéqma itai-áímmá

⁹ yaímma-wayukama téta ‘ketáámá arupú-wayukama máunataamibo káqo-kayukama paá-wayukama mááe’ téta

yúyánámmá kéitaae. máqtemma mi-káyúkátí waéqma itái-áímmá Ítuma tiráiyē:

10 “kaayaq-nákórátámá nunamummá tiyéta anó-monoq-naupa q utááye. móra-naqa Pératibake-nare. káqo-naqa táákiti-moneqa máyái-nare.

11 ánibo Péрати-nakoma itó-urena aúyánánóbáqá maará téna nunamummá tiráiyē. ‘Áánûqtuo, kemá káqo-kayukaraa umá íma máepoq kemá ekáq ‘tíkáiyē’ kétune. yemá moyámmá kémayeta táí-aaimma tarôq kéeta aaraukáqá mamá káyataae. miráimanibo kemá yemó oníqa íkéune. ánibo kemá maan-náqá táákiti-moneqa máyái-nakaa umá íma máeq ekáq ‘tíkáiyē’ kétune.

12 máqte-totaaraqa kaayaq táoqa aáwaqa awetá kéeq máqte-qtataaqo mayáunnama yoraúma tiyáákabike akáma emmá mórama kámune.’ téna tiráiyē.

13 miráimanibo táákiti-moneqa mayái-nákómá nékaq ya itó-urena Áánûqtunopa q íma múte aónaraiye. wemá paá awaútena maará-tiraiye. ‘Áánûqtuo, kemá kúmiq-naqune. emá arummá umátikaao.’ téna tiráiyē.

14 kemá keráwáqá kétima-timune. táákiti-moneqo mayái-nákómmá wení naaópa q yauwéqmena wimmá Áánûqtun-aurakaqa arupú-naqa máqe-uraimanibo Péрати-nakoma Áánûqtun-auraka q íma arupú umá máqe-uraiye. itáaro. náawabi wetábá wení áwîqa múte yauwínna-nakomma Áánûqtuma mamá márûte yuwániye. náawabi wetábá wení áwîqa márûte yuwaína-nakoni áwîqa Áánûqtuma múte yauwíniye.” téna Ítuma tiráiyē.

paáqya-noiyapoma Ítuma íráqôniq umáyíkaraiye.

15 yaímma-wayukama yemá paáqya-noiyapoma yiwíqmeta Ítunopa q irááe. yemá téta Ítuqta min-nóiyápóráq ayáánapo yínêkuikaae tirááe. miráimanibo Ítuni iyápó-annama minná aónawaaeta mi-káyúkámá aamá yiwááquraae.

16 ánibo Ítuma iyápórawaqa yááyama amakaq iréna maará-tiraiye: “keráwáqá iyuwáiyata iyápóma ketôpa q íyaraq íma yaqtóráaro. Áánûqtuma yabíkái-marupaqa miráuma iyápóraa-kayukati minnáe.

17 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. iyápógomma aboámá aati-aatimá áwáqnaa kéipoana miraráa umá móra-nakoma paáqyan-iyapora íma aurénama Áánûqtuma yabíkái-marupaqa íma uyáberaniye. áraimma ímiye.” téna Ítuma tiráiyē.

anó-nakoma máqte-qtataaq makáine.

18 móra anó-nakoma Ítumma maará téna ítama aónaraiye: “Íráqô-yiraati-nako, kemá náaraq umáwaq aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnô?” téna ítama aónaraiye.

19 ánibo Ítuma maará téna tiráiyé: “nôraq itaawáq keqtábámá íráqô-nako kéteno? Áánûqtu wenamáa íráqôniq kéiyé.

20 emá áamáan-aimma ítaraane. aaraukáqá íma yataiyó. waayúkama íma ikámma puyuwó. moyámmá íma mayaaó. káqon-nakomma kaaqaarimá ítimakaaó. emá enanó-enaboni aménáápáq mááo.” téna Ítuma titana

21 anón-nakoma maará-tiraiye: “naayóbáqá kemá iyápóma máqe-uraunarake áaimma átáma min-ámáán-áímmá máqtemma anaaé wakáunamiye.” téna tiráiyé.

22 Ítuma min-áímmá itáá ena maará-tima-amikaiye: “emá móra-yataaqtaba aqtóráriq urááne. ení máqte-qtataaq waayúkama yímínata meyaníq kéiyaa mi-mónéqá mamá *wáyoq-wayukama yaímma yimiyo. emá miráumatuwena Áánûqtuni-marupaq kateko-yátááqá maránóne. ánibo emá miráumatuwe ketinaaé waraaó.” téna Ítuma timá ámikaiye.

23 miráitana min-ánó-nákómá min-áímmá itáá ena áyákoma ummaa yáguraiye. wemá móneqa ôriq umá makáinapoana wení móneqtaba ítama ummaa yaráiyé.

24 min-náqá aónawaena Ítuma maará-tiraiye: “waayúkama taíbaq-yataaqo makáa-kayukama Áánûqtu yabíkái-marupaq uwínóqtabama kammáa kámagoe.

25 káámoma oótiraakakoma waigóní aapi peránénama kammáa ainíkáá umá miráuma móneqa taíbaq makái-nakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uíníqtaba kammáa kámagiye.” téna Ítuma tiráiyé.

26 waayúkama min-áímmá itáá eta maará-tiraaé: “miráinanama kanaaráq náawawaq matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayáníyô?” téta tirááé.

27 ánibo Ítuma maará-tiraiye: “waayúkama móra-yataariqa kanaaráq íma ínômanibo Áánûqtu kanaaráq miráininiye.” téna Ítuma tiráiyé.

28 Pítaama maará-tiraiye: “itaao. ketáámá ketáái márûkaraq ketáái ótakaraqa yuwétaa enanaaé kéwaraunataaé.” téna titana

29 Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqte-kayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba naammá yuwéta aaramá ábâqawaamma aboámmá anóamma iyápóma yuwaíyanama

30 kanaaráq Áánûqtuma íbêqa maa-kánáaráqá uyátá-maqma taíbaq yauwéqma yimíniye. ánibo anaaéka-kanaama pááq

ínatama yemá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma ókaraq wemá puyéna yauwéqma itó-iniqtaba kétiye.

31 Ítuma wení tiyááka uréna títaupake kaayaq-nóiyápómá yiwíqma yíkarena maará-tima-yimikaiye: “ítáaro. íbêqa ketáámá Yérútáárebaq uyónúnatae. ániibo naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá Waayúkagoni Áráakoqtaba agatáan-aikoma áraimma pááq éna arammá iyániye.

32 yemá wemmá mamá Yéqtaaeo-wayukati iyáápi maránoe. ániibo yemá wemmá aábê-aimma timáketa áyoqa ayéta wirááti wirakánoe.

33 ániibo yemá tebûqa améta ikámma utánómanibo kaumokánáaráqá itó-iniye.” téna Ítuma tiráiyé.

34 miráimanibo wení iyápó-annama Ítuma min-áímmô timmá íma ítama arútaraae. Ítíráaeo-wayukati kínimma aónaigae téna timánibo min-áíkoní áaimma aúyokuraitataboata íma ítama tágaraae.

móra aúgaroq-naqa Ítuma mamá atóbamakaiye.

35 Ítuma Yérikobaq waaqókáq úítana mórama aúgaroq-nakoma aakóní áwábaq máena móneqtaba aarawaamá yááyama ita-ita uráiyé.

36 min-áúgáróq-nákómá ítáimma taíbaq-wayukama kéyewana ítátuwena maará téna yaímma-wayukaraq ítama aónaraiye: “yemá nôraq kéoo?” téna tiráiyé.

37 ániibo yemá maará-tima-amikaae: “Ítuma Náátárêtibake-naqa kéiyé.” téta tirááe.

38 ániibo min-áúgáróq-nákómá maará téna ááyama tiráiyé: “Ítuo, emá Tébitimma áanikomopo emá kemmá arummá umátikaao.” téna tiráiyé.

39 áqnáabaq ye-káyúkámá maará téta aamá awááguraae: “emá paátí mááo.” téta tirááe. miráimanibo min-áúgáróq-nákómá ókaraq ááyama maará-tiraiye: “emá Tébitimma áanikomopo kemmá arummá umátikaao.” téna tiráiyé.

40 ániibo Ítuma waaqókáq ya itó-urena mará-tima-yimikaiye: “keráwáqá min-náqá ketôpaq awíqme yero.” téna tiráiyé. min-áúgáróq-náqá waaqókáq itana Ítuma maará téna ítama aónaraiye:

41 “kemá emmá nôraq umákanuno?” téna tiráiyé. ániibo min-áúgáróq-nákómá maará-tiraiye: “uyátáraana-nako, kemá keqnáámmá túramma aónanaae téq kêtune.” téna titana

42 Ítuma maará téna timá ámikaiye: “karáqma aónaao. ení itái-q-itaiq umá yabi-í-yátáákómá emmá mamá atóbamakaiye.” téna Ítuma tiráiyé.

43 miráitana páátákáá min-nákóní aúrakoma íráqôniq umágitana aúramma aónarena Ítun anaaé kéwarena Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye. ánibo aarawaamá minnáraq aónawaeta Áánûqtuni áwîqa múte yaútaae.

19

Takíatini watáama

1 Ítuma Yérikobaq uyábékaimma

2 mikáq móra-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwîqa Takíatie. wemá táákiti-moneqa mayai-wáyúkátí kawáá-nápóana móneqa taíbaq makáiyé.

3 ánibo Takíatima Ítumma aónainena uráimanibo wemá awaaraq-nápóana taíbaq-wayukabikema kanaaráq Ítumma íma aónaraiye.

4 ánibo Takíatima taíbaq-wayukati yúbáq uyaaté uréna móra-yaraq uyátárena Ítumma aónainena uráiyé. ánibo wemá ‘Ítuma maan-ákáq íniye’ téna aúyánámmá ítaraiye.

5 Ítuma min-áúkápáq iréna múte aónatuwena maará-tiraiye: “Takíatio, emá páátákáá marabí kumuwo. íbêqa kemá ení naaúpaq mánune.” téna Ítuma tiráiyé.

6 miráitana Takíatima páátákáá kukéna amuqá kémaraipeke Ítumma awíqmena wení naaúpaqa kóuraiye.

7 ánibo máqte-kayukama minnáma aónatuweta aamá awáágéta maará-tiraae: “Ítuma móra kúmiq-nakoni naaúpaqa ko kéwaiye.” téta tiráamanibo

8 Takíatima itó-urena uyátárai-nakomma maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, emá itaao. íbêqa máqte-qtataaqa yaíkkaa uréq áwáyoq-wayukama yiménúne. ánibo kemá móra-nakomma kaaqaarigónîq umákéq wení máqte-qtataaqa moyámmô matáana-yataaqa kanaaráq yauwéqma kaayaqté-kaayaqte-kanaaráq aménúne.” téna tiráiyé.

9 miráitana Ítuma maará-tima-amikaiye: “íbêqa maan-náúpáké-káyúkámá Áánûqtu yauwéqma kéyiwiraiye. maan-nákógáráqá Áabaraan-annabikemanibo íbêqa arummá waeráiyé.

10 minná Waayúkagoni Áráaqa iréna aúyokuraa-kayukama yibáá umá yauwéqma yiwiránáae téna uráiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

tiyááka-wayukama meyámmá matáa-waigoni waéqma itai-áiné.

11 yemá min-áímmá ítátuwaawana Ítuma móra waéqma itai-áímmá timá yímikaiye. Yérútáárebaq waaqókáq yitatabóata

Áánûqtuma yabíkáin-aimma íbêqa abarokáq ínítana kétéye téta yúyánámmá ítaraae.

12 ániibo Ítuma maará-tiraiye: “mórama anó-nakoma móra ayáqtááq-mapaq kínimma tarôq umákane owana kóuraiye. anaaékaqa min-nákómá yauwéqma yíniye.

13 íurena min-ánó-nákómá wení tiyááka-mayai-wayukama yiwíkена móneqa tiyááka-wayukama yímika-yimika uráiyе. maará-tima-yimikaiye. ‘keráwáqá maami-mónéqnápó mayáimá mamá amuq-yáúmá kémayaiyaq yauwéqma yeno.’ téna tiráiyе.

14 miráitata wení márûkaq-wayukama yaímma íyamma umákaraae. miráitana wemá kóitata yaímma-wayukama tímáyíkáawata anaaé waqmé urááe. ániibo yemá maará mó-tiraae. ‘maamin-nákómá ketáái kínimma máiyaba íkétikaitaae.’ téta tirááe.

15 min-nákómmá kínimma tarôq umákáawana máqena anaaékaqa yauwéqma iráiyе. ániibo wé maará-tiraiye. ‘naayóbáqá móneqa yímikaunna-wayukama yááyaiyata yero. móra-mora-yuma náaraq umáq amuq-yáúmá mataáwáa aónanaae.’ téna tiráiyе.

16 áqnáabaq-nakoma iréna maará-tiraiye. ‘uyátáraana-nako, ema tiyááka-wayukama tímikaanna-monekake matéq mayáimá kémaye q amuq-yáúmá (200) matáune.’ téna tiráiyе.

17 ániibo kínima maará-tiraiye. ‘emá íráqô-mayai-napoa emá kateko-máyáimá matááne. emá pááqya-qtataakaraq kawáá umá kárutaanaboaq íbêqa kemá emmá náápaamma kámunaboa tiyááka-ano-marukaqa yabi ínóne.’ téna tiráiyе.

18 anaaékaq móra-nakoma iréna maará-tiraiye. ‘uyátáraana-nako, kemá ení tiyááka-wayukarake mayáimá matéq amuq-yáúmá (100) matáune.’ téna tiráiyе.

19 ániibo kínima maará-tiraiye. ‘móra-tiyaapaq anó-marukaq-kawaama yabi iyo.’ téna tiráiyе.

20 káqo-mayai-nakoma iréna maará-tiraiye. ‘uyátáraana-nako, ení móneqa tiyááka-wayukama maa wáiyе. kemá móra-wannaabi atáá-umatuweq ákaraune.

21 kemá emmá aónáunama emá iragayá-náqá máane. móra-nakoma márái-qtataaq emá paá kémaye. káqo-nakoma yómmá yoqmáráipikemma aáwaa paá kémayaane. miráitaq kemá enáaqa kéikatune.’ téna tiráiyе.

22 ániibo kínima mi-máyái-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá táí-mayai-naqone. enáarake kemá emmá aabi mayakánúne. áraimma kétimonaane. kemá iragayá-náqá máepoaq káqo-nakoma márái-qtataaq kémaye q káqo-nakoma yómmá yoqmáráipikemma aáwaa paá kémayaune. miráwáq kéuno?

23 ániibo nôraq itaawáq ketí môneqa môneq-naupaqa íma tíkáraanaq yauwéqma yéqa amuq-yáúgáráqá íma mayáúnô? téna tiráiyé.

24 mi-kínímá waaqókáq itó-uma máe-kayukama maará-tima-yimikaiye. ‘keráwáqá min-nákóní ayáápike tiyááka-wayukama yabíma taíbaq matokái-nakomma áméro.’ téna tiráiyé.

25 ániibo yemá maará-tima-amikaae. ‘uyátáraana-nako, wemá áqa taíbaq (200) matokáiyé.’ téta tewana

26 mi-kínímá maará-tiraiye. ‘kemá keráwáqá kétima-timune. máqte-kayukama taíbaq matokáiyayuma yemmá ókaraq yiménúne. miráimanibo móra-nakoma pááqyamma matokáinna-nakomma wení pááqya-qtataaqa ayáápike yabítuwanune.

27 ániibo ketí anmuro-wáyúkámá keqtábá téta ketáái kínimma máiyaba ‘íkétikaitaae’ tiráa-kayukama yiwíqme maakáq iréra ketúrakaq yíkamma púyoro.’ téna kínima tiráiyé.” téna Ítuma waéqma itaí-áímmá tiráiyé.

Ítuma Yérútáárebaq anó-kiniraa umá uráiyé.

28 Ítuma min-áímmá timá ánatatuwena áqnaábaq kéwena Yérútáárebaq uráin-amma arááyamaena uráiyé.

29 ániibo Ítuma Béqtápégibaqa waaqókákáráq Béqtanibaqa waaqókákáráq iráimma min-ánúmá áwíqqa Óríbêti-anuraq iréna wení iyápó-annabike kaayaqá timáyíkáitata áqnaábaq urááye.

30 Ítuma maará téna min-nákámá timá yimikaiye: “kenákámá mera-márúpáq uréka mórama naatéqá oótiraa-kamma ánnáraq kúyakaraabo aónaakao. naayóbáqá min-ótiráa-kákóní ámûraaq íma ayááqmeta uréire uráámibo ánná ayútuweka awíqme yekao.

31 ániibo móra-nakoma kenákámá ítama aónéna ‘nôraq itakawáq min-ótiráa-kámmá ánná káyuboyo?’ tínakama kanaaráq kenakámá yauwéqma maará tekao. ‘uyátárai-nakoma maaminnáyaba itakaé tekao.’ téna Ítuma timá yimikaiye.

32 Ítuma kaayaq-nákámá timá yíkáitata yenákámá kóureta timá yíminiq umá mi-qtátááqá wáitata aónaraaye.

33 yenákámá uréta naatéqá oótiraa-kamma ánnáma káyuboyata min-ótiráa-kákóní aanábó-nákómá iréna maará-tima-yimikaiye. ‘nôraq itakawáq naatéqá oótiraa-kamma ánnáma káyuboyo?’ téna titata

34 yenákámá maará-tiraaye. ‘uyátárai-nakoma maaminnáyaba itakaé.’ téta timátuweta

35 naatéqá oótiraa-kamma awíqmeta Ítunopaq iréta min-ótiráa-kákóní ámûraaq wáqtôma abákáreta Ítumma min-ámúrááq ákáawana máqe-uraiye.

36 ámûraaq máena kéwitata aarawaamá yeqtí unáákáqtôma maméta aapitáá wíqmakaae.

37 Ítuma Yérútáárebaq waaqókák Óríbêti-anubake kukáin-apataaq iréta máqtemma wení iyápó-annama anómma yimuqá makááe. Ítuma máqten-awaameq-yataariq itata káoneta minnáyaba anókaq ááyama Áánûqtuni áwîqa múte yaútaae.

38 yemá maará téta ááyama tirááe: “anó-kinima uyátárai-nakoni áwîkaq kéitana Áánûqtuma íraqôniq kéumakaiye. kaay-oné-yátáaqá Áánûqtuni márûpaq wáinaq Áánûqtukaq anómma tágama-yataaqa wáiyee.” téta tirááe.

39 ániibo yaímma Pérati-wayukama mi-táibáq-wáyúkánóbáq máqeokake Ítumma maará téta timá ámikaae: “yirááti-nako, emá ení iyápó-annama ‘paátí máero’ timá yimiyo.” téta tirááe.

40 ániibo Ítuma maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétima-timune. paátí máíyanama kanaaráq óqtakoma aamá ááyama tínoe.” téna Ítuma tiráiyee.

Ítuma Yérútáárebaq máa-kayukayaba ibiqá yakáiyee.

41 Ítuma Yérútáárebaq waaqókák iréna márûqa káonena ibiqá yakáiyee.

42 Ítuma maará-tiraiye: “ketáama kaayoné-yátááqtábá keráwáqá itaígáae téq túnnamanibo keráwáqá íma ítaraane. keráwáqtí taákoma kanaaráq íkéitaiye.

43 keráwáqá ítáaro. anaaékaqa móra-kanaama páaq ínatama keráwáqtí namuro-wáyúkámá iréta tíqa umá ikútiketa máqten-aukapaqa ikúma aúyatikanoe.

44 keráwákáráq keráwáqtí waayúkagaraq máqtepaq tíkamma ánatatuwanoe. yemá mórama keráwáqá íma tiyuwaíyaq paámá mánoe. íbêqa Áánûqtuma keráwáqá mamá atóbamatikani-kanaayabama túyánámmá íma ítaapoata namuro-wáyúkámá keráwáqá máqtepaq tíkameqe yuwánóe.” téna Ítuma tiráiyee.

anó-monoq-naupaq máqte-qtataaqa makéta meyámmá máyáa-kayukama Ítuma yíkamma wakáiyee.

45 Ítuma anó-monoq-naupaq uténa Áánûqtukaq amí-wámmá maméta meyánîq o-káyúkámá áaimma átáma yíkamma paábataa waqtukáiyee.

46 Ítuma maará téna mi-káyúkámá timá yímikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá maará-tiraiye. ‘ketí naakómá paá nunamummá tí-námmá waíno.’ tiráine. mirá-tiraimanibo keráwáqá mamá moyá-káyúkátí-aúpáq-nákáá kéumatuwaae.” téna tiráiyee.

47 aati-aatimá Ítuma anó-monoq-naupaq kényiraatena timá yímikaiye. ániibo uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq aarawaatí anó-kayukagaraq Ítumma ikámma puínón-aqtaba abáá-uraae.

⁴⁸ miráimanibo máqte-kayukama Ítun áama itáiyábá ôriq umá yíkáitataboata anó-kayukama ikamínón-amma íma abáá-uraae.

20

yemá Ítuqtaba 'náawaq náápaamma ámikaiyo' téta ítama aónaraae.

¹ móra-taoqa Ítuma anó-monoq-naupaq watáama aarawaamá kétima-yimena átê-wataagaraq Áánûqtutabagaraq timá yímikaiye. ániibo uyátárai-monoq-wayukagaraq ámán-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraqa Ítunopaq irááe.

² yemá maará téta Ítumma timá ámikaee: “emá keqtaá timá-timiyo. emá nôi-naapaanaq matokéyaq maami-máyáímá kémayaano? náawaq maami-náápáámmá ámikaiyo?” téta ítama aónaraae.

³ ániibo Ítuma maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “kegaráqá keráwákáq móra-aiqtaba ítama aónanaaq kéune. keráwáqá kemmá timá tíméro. minná

⁴ Yóáanema nommá péqyikai-qtataaqa minná Áánûqtunawabi waayúkgonawabiyo?” téna tiráie.

⁵ ániibo yeiyáá aamá kóté-yáté kéeta maará-tiraae: “ketáá maará téqtaa minnáma ‘Áánûqtunae.’ tenanatáámá Ítuma maará-tiniye. keráwáqá nôraq itaráq itáíq-itaiq umá tirummá íma kámeo tíniye.

⁶ ániibo ketáá téqtaa minnáma paá ‘waayúkati minnáe.’ tenatatáámá máqte-kayukama keqtaá óqtatanapotaá tíkaminotaae. ániibo yemá Yóáaneqtaba Áánûqtuni amuné-náré téta kéitaapoata óqtatanapo tíkaminotaae.” téta tirááe.

⁷ miráitata yemá maará téta Ítun-aaraq yauwéqma tirááe: “Yóáanema nommá pérái-qtataaqa náakakenaq iráiyô minná ketáá íaonaraunataae.” téta tirááe.

⁸ ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “móraiq umá kegaráqá keráwáqá íma timá-timenune kemá nôi-naapaanaq matokérabi mi-máyáímá kémayaune.” téna Ítuma tiráie.

tái-wayukama wááeni ara-tókáq yabiye-waigoni waéqma itái-áiné.

⁹ Ítuma mirá-timatuwena aarawaamá móra waéqma itái-áímmá timá yímikaimma maará-tiraiye: “móra-nakoma wááeni ara-tómmá yoqmakáie. ániibo min-nákómá wááeni-aramma uqma yaímma-wayukati iyáápi mi-tómmá maréna min-nákómá káqo-marabaq ko máqe-uraiye.

¹⁰ anaaékaqa wááeni-aramma ábuma-kaitana arammá kutí-kánááráqá móra-naqa timákáitana wááeni ara-tókáqô yabíkáa-kayukayopaq uráie. anón-nakoma téna min-nákómmá yaímma mi-tópikén-ááwáqá amígáae téna timákáitana uráie. ániibo

wááéni ara-tókáq yabíkáa-kayukama mi timákáitana i-náqá ikámma waqtúwáawana aáwaqa íma mayéna paá kóuraiye.

11 keqnáámmá anó-nakoma káqo-mayai-naqa timákáitana uráiyé. miráitata wekáráq ikámma waqtúwáawana aáwaqa íma mayéna paá yauwéqme kóuraiye.

12 ániibo keqnáámmá mikáq móra-mayai-naqa timákáitana uráiyé. miráitata keqnáámmá ikámma yaúma paábaq iyaabótukaae.

13 miráitana wááéni ara-tókóni aboámá maará-tiraiye. ‘kemá náaraq ónúno? ketáanikoqtaba ôriq umá tíkáin-iyapoma minná timákáanana wíniye. ániibo yemá min-íyápógón áama itánóe.’ tiráiyé.

14 miráitata wááéni ara-tókáqô mayái máyaa-kayukama aónaamma anó-nakoni áanikoma kéiqtaba yeíyáá maará-tiraae. ‘maan-nákómá anaaékaqa aboání máqte-qtataaqa mayániye. mayáiyataao. maamin-náqá ikámma puyónatae. miráinataa maami-tómmá ketáá mayánúnatae.’ tirááe.

15 ániibo mi-káyúkámá anó-nakoni áanikomma wááéni ara-tókóni áwábaq márúte yukéta ikámówana pukáiyé. ítáaro.

wááéni ara-tókóni aboámá mi-káyúkámá náaraq umáiyikaniyo?

16 yókóni aboámá iréna wááéni ara-tókáqô mayái máyaa-kayukama yíkamma puyéna wááéni ara-tómmá mamá káqo-kayukama yimíniye.” téna Ítuma tiráiyé. ániibo waayúkama min-áímmá itáá eta maará-tiraae: “wemá miráinabo áraimma ímiraino.” téta tirááe.

17 miráitana Ítuma mi-káyúkámá yimónawaaena maará-tiraiye: “Áánûqtuni wataáama agamatá-kánnáábímmá wáin-aikoma nóin-aainaq wáiyó?

‘maamin-óqtámmá mayái-wáyúkámá paábaq matúwáan-oqtakoma íbêqa naakóni akoqnáá-abokaa kéiyé.’

18 maqte-kayukama maamin-óqtákóni ámûraaqo kuqtétama yemá ikámma púbuyaginoe. ániibo maamin-óqtákómá móra-nakoni ámûraaqo kuqténama min-nákómmá ikámma púbuyama obamá aúqtuwaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

19 ániibo ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-monoq-wayukagaraqa yemá itáamma Ítuma yeqtí yúbi maréna waéqma itaí-áímmá tiráiyé. miráitata é mi táoq Ítumma yáqtoraneta urááe. miráitata aarawatí yáaqa ikatéta Ítumma íma yáqtokaae.

Ítuqtaba táákiti-moneqa Títaamma amíkáae téta ítama aónaraae.

20 ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq uyátárai-monoq-wayukagaraq Ítumma aatómáq urááe. kuqtaruríq o-káyúkámá

arupú-wayukaraa umá kaaqaari-áímmá timátuweta Ítumma wenáarake yáqtoqma anó-kamaani-wayukati iyáápi maréta aamá ítama yainánéta urááe.

²¹ ániibo yemá maará téta ítama aónaraae. ‘yirááti-nako, ketáá kéitaunataae. enágoma arupú kéitaaboa aarawaamá arupú-aimma kétima-yimene. anó-kayukati anón-iwiqtabama íma ikatíq kéemanibo aarawaamá Áánûqtuni áaimma kényiraate árain-aimma kétima-yimene.

²² emá nóine téq aúyánámmá kéitaano? Títaamma” Arómani anó-kawaa-naqa táákiti-moneqa aménúnataabi íyabiyo?” téta Ítumma ítama aónaraae.

²³ miráimanibo Ítuma mi-kaaqaari-áímmô temmá ítaraiye. miráitana maará-tima-yimikaiye:

²⁴ móra-moneqa tiráátero. maannáma amakaráq áwîkaraq waímma náawabiyo?” téna tiráíye. ániibo yemá maará-tima-amikaae: “Títaani amané.” téta tirááe.

²⁵ ánnibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “móra-yataaq Títaannamo wárainaq kanaaráq Títaamma áméro. ániibo Áánûqtuni móra-yataaqo wáinaqa kanaaráq Áánûqtumma áméro.” téna Ítuma tiráíye.

²⁶ miráitata Ítun áarakemma aarawatí yúbáqá Ítumma íma yáqtóráawaniq urááe. Ítuma min-áímmá yawwéqma timá yímiqtaba yemá taíbaq-yuyanamma ítáá eta aamá íma téta paátí máqe-uraae.

waayúkama pukéna itóiyaba Ítumma ítama aónaraae.

²⁷ yaímma Táátûti-annabike-kayukama Ítunopaq irááe. yemá Táátûti-wayukama téta pukáa-kayukama íma itó-inoe. téwaone.

²⁸ ániibo yemá maará téta Ítumma ítama aónaraae: “yirááti-nako, Mótetima naayóbáqá maamin-ámáán-áímmá agatáine. ‘móra-nakoma aaramá makáinna-naqa iyápóma íakena pukínanama kanaaráq ábâkoma min-ínímmá maténa awaaóní anónnáma móra-iyapoma marakániye.’ tiráine.

²⁹ itaao. mórama ye wátánónáámá miráuma abapaké kaayaqá máqe-uraae. áqnáekoma móra aaramá maténa iyápóma íma marakéna pukuráíye.

³⁰ anaaékaq ábâkoma min-ínímmá matáíye.

³¹ anaaékaqa mamá mikáq-ábákómá keqnáán-ínímmá maténa mórai q umá pukuráíye. ániibo keqnáámmá mórai q umá abapaké móra-watanonaama mimórá-ínímmá matéta iyápóma íma marakéta máqtemma pukurááe.

³² miráitana min-íníkógaráq pukuráíye.

³³ ániibo pukáa-kayukama itó-i-kanaaraq min-ínikóma náawani ánáaraq mániyo? abapaké kaayaq-wátánónáamá min-ínímmá matááne.” téta Ítumma ítama aónaraae.

³⁴ minnýaba Ítuma maará-tima-yimikaiye: “aaragáraq waa-garáq íbêqa maa-kánááráqá mamá aaraukáqá káuraae.

³⁵ anaaékaqa aarawaamá pukáiyapike Áánûqtuma itó-oro tínata itó étama yemá ókaraq aaraukáqá íma auránoe.

³⁶ ókaraq íma puínoe. yemá miráuma kaqtó-wáyúkaráá umá maéta íma kanaaraq puínoe. Áánûqtuma pukáiyapike mamá itó-umayikanipoata yemá Áánûqtuni árabitie.

³⁷ ániibo Mótetigaraqa keqtáá tirááténataa pukáa-kayukama pukáiyapike itó-inoe téna tiráátiraitae. pááqya-tabikemma íramó karái-waigoni watáagoma maará-tiraiye. ‘uyátárai-naqa minná Áabaraani Áánûqtugaraq Ááítekini Áánûqtugaraq Yáakoboni Áánûqtue.’

³⁸ Mótetima wení anáábútaáma pukowana maamin-áímmá ítaraine. miráitana Áánûqtuma íma pukáa-kayukati Áánûqtuma máiyé. ímiye. wemá minná paá yú aréta máa-kayukati Áánûqtue. wení aúrakaqa máqte-kayukama paá yú aréta mááé.” téna Ítuma tiráiyé.

³⁹ Ítuma mirá-timatuwaitata yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukama maará téta yauwéqma tirááé: “yirááti-nako, emá íraqôn-aimma tène.” téta tirááé.

⁴⁰ ániibo yemá ikatíq éta ókaraq Ítumma íma ítama aónaraae.

yauwéqma yiwirai-náqá Metáiyama náawabiyo téna Ítuma Péрати-wayukaraq ítama káonaiye.

⁴¹ Ítuma Péрати-wayukama makáqma aónéna maará-tima-yimikaiye: “nôraq itatawáq yemá Metáiyama Tébitimma áanikoe kéteo?”

⁴² naayóbáqá agamatán-áúbábí Tébitima maará-tiraine. ‘uyátárai-nakoma ketí uyátárai-nakomma maará téna timá ámikaine.

emá ketiyáán-urapaq márenaraq

⁴³ anaaékaqa kemá

ení namuro-wáyúkámá mamá

ení aítauq aménáápáq yíkánata wínoe.’

téna Tébitima agamatá-kánnáábí mirá-tiraine.

⁴⁴ Tébitima wenamáárîq wemá ketí uyátárai-nare tiráimanibo náaraq umá Metáiyama Tébitini áanikoma máiyó?” téna Ítuma tiráiyé.

ámáan-aimma yirááti-wayukati yáaimma

45 máqtemma aarawaamá máeta Ítun áama Ítaraae. ániibo Ítuma maará téna wení iyápó-annama timá yímikaiye:

46 “keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukayabama atéráaro. yemá ayáqtááq-unakaqtoma umáreta uréire iyábá ôriq umá kékaiye. yemá téta waayúka álkuiyakaqa uyátárai-nare téta aarawaamá miráo-maarao timá-tikaigaae téta kéte. ániibo yemá monoq-náúpáqá aarawaatí yúbáq aokaq-ábíqtátámá yokaa umáyikaiyata anón-aawaqo naí-kánáaráqá kateko-ábíqtátáráq maétaa aáwaqa nánátaae kéte.

47 ketoq-nóinímmá yetí naammá íma meyaníq ínôwataboata máqtepaq kémayeta yemá kaaqaari téta ayáqtááq-nunamumma kéte. aamá ítama yaináí-kánáaráqá yemá anómma táimeyamma mayánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

21

keqtoq-ínikómá Áánûqtukaq amuqá marakéna moneqa ámikaiye.

1 Ítuma aónama kéyautena aónaimma moneqa ôriq umá makáa-kayukama Áánûqtukaq yimuqá marakéta moneqa maráiyáwáápi moneqa má-makaae.

2 ániibo Ítuma aónaimma mórana keqtoq-ínímmá awaikómá pukuráin-inikoma kaayaqá pááqya-monekarata moneq-yawaapi mó-makaiye.

3 Ítuma maará-tiraiye: “kemá keráwáqá áraimma kétimatumune. maa-kéqtóq-ínikómá awaikómá pukuráin-inipoana wemá anó-moneqa yuwéna yaímma-wayukama uyátáiyé.

4 máqtemma maa-káyúkámmá yemá taíbaq-moneqa makétaboata yaímma Áánûqtukaq yimuqá marakéta káme. miráimanibo maan-ínikómá íma taíbaq-moneqa makénaboana wemá máqtemma máyuwena aáwaqa meyaníq umá nání-moneqa íma matokáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

“anó-monoq-namma táíq umáginiye.” téna Ítuma tiráiyé.

5 yaímma-wayukama anó-monoq-naqtaba íráqôn-oqtakake minnámá umáreta máqte-qtataaqa Áánûqtukaq yimuqá marakéta ámêqtaba tewana Ítuma maará-tiraiye:

6 “máqtemma maami-qtátááqá íbêqo aónaamma móra-kanaama pááq ínatama keráwáqtí namuro-wáyúkámá íma móra-oqtamma yuwáiyana káqon-oqtakoni ámûraaqa wániye. máqtepaq yawítítuwaiyana marabí kumíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

“taíbaq ummaa-yátááqá pááq íniye.” téna Ítuma tiráiyé.

7 yemá Ítumma maará téta ítama aónaraae: “yirááti-nako, náa-kanaararaq mi-qtátááqá pááq ínío? áqnáabaqa nóin-awaameraq

pááq ínataa aónétaa mi-qtátááqá pááq íné iyé ténúnataabiyo?" téta tirááe.

8 ániibo Ítuma maará-tiraiye: "keráwáqá yabíqma arútáaro. yemá keráwáqá kaaqaari téta makátébo. taíbaq-wayukama ketíwíkaq iréta maará-tinoe. 'kemá wemúne. maami-kánáámá íbêqa pááq kéíye.' tínômanibo kerawáqá íma yinaaémma ko wáráaro.

9 anaaékaqa webómá kéeta anón-aaíqa kéoe tíyan-aimma itánómanibo kanaaráq íma ikatíqa oro. mirái-qtataaqa áqnáabaq pááq ínîmanibo aqtó-kánáámá páátákáámmá íma pááq íniye." téna Ítuma tiráíye.

10 móragaraq Ítuma maará-tima-yimikaiye: "móra-anna-wayukama káqon-anna-wayukama itó-uma ááíqa umáyikanoe. ániibo móra-kinini waayúkama itó-uma káqo-kinini wayúkate ááíqa ínoe.

11 ániibo maa-márábímmá anómma márûma kéyinana yaímma-aukapaq-marabaqa aáwaqa ánataginata yáayaba kéeta anó-karima mayánoe. ániibo taíbaq anómma táí-yataaqa aabayákáqá anón-awaameq-yataaqa pááq kéinana kéqokeq-yataaqa pááq ínna-waigoma keráwáqá mamá táaqa kamátikaniye.

12 miráímanibo mirái-qtataaqa íma pááq uráinayaba yemá keráwáqá yáqtoketa mamá táíq umátiketa monoq-náúpáq mamá tikareta aamá ítama yainéta mamá ánná-naupaq tikánoe. yemá téta ketíwíqtaba mamá kîni-kayukararabi kámááni-wayukaraq tiwíqmeta wínoe.

13 ániibo mirá íya-waigoma keráwáqá mamá keqtábá kámááni-wayukama timá-yiminoe.

14 miráinaq keráwáqá mi-kánááráqá átê-wataama Áánûqtutaba kanaaráq timá-yiminoe.

15 kemá kenamáárîq arupú-aimma túyánákáq mamáráanana itaí-yátááqá timíniye. ániibo minnámo timá tíménna-aimma keráwáqti namuro-wáyúkámá kanaaráq íaratinoe.

16 keqtibomá keqtinóma keráwáqti móra-naaegoma keráwáqti tibâqawaayuma keráwáqti aanábómá mamá keráwáqti namuro-wáyúkati iyáápi mamá tikáiyata keráwáqá tikamma keráwápi kímá yaímma puínoe.

17 kekákéné téta máqte-kayukama keráwáqá tiwáágínomanibo

18 keráwáqti tiqnótáugoma mórama íma múkiniye. íma tikamma puínoe.

19 keráwáqá akoqnáá umá kéyaqtoraapoata keráwáqti túwaraimma paá mánoe.

"Yérútááre-maruqa táíq íniye." téna Ítuma tiráíye.

20 miráimanibo anaaékaqa keráwáqá aónáiyata ááiq-i-wayukama Yérútááre-maruqa yaikutíyaqa keráwáqá kanaaráq mikáq aónéq márûqa mamá táíq í-kánáámá pááq iyé tínoe.

21 mi-kánááráqá Yúria-marupaqa márâiya-kayukama péqmareta anubaq kóoro. ániibo yaímma-wayukama Yérútááre-marupaqa máiya-kayukama mi-márúqá yuwéraq ôpaq kóoro. ániibo márûkoni aaumépaqa máiya-kayukama ókaraq yauwéqma mi-márúpáqá íma úyoro.

22 maami-kánáámá anónnáma táí-meyamma mayái-kánáábóana máqten-aimma Áánûqtuni wataama agamatá-kánáábímá wáin-aikoma abarokáq pááq éna arammá iyániye.

23 mi-kánááráqá aaramá yímûkaraq máa-noinikaraq iyápóma náamma kéyime-noinikaraqa tirunô. anómma ummaa-yátááqá maa-márábímmá pááq ínatama mi-kánááráq Ítíráaeo-wayukama Áánûqtuma áyamma umáyikaniye.

24 yaímma-wayukama tokóru-yakaa-punapo yemá yíkamma kúpuyeta yaímma-wayukama namuro-wáyúkámá yemmá ánnáma yímituweta Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mó-yikanoe. ániibo káqo-kayukati yítaukoma Yérútááre-maruqa yamá igárîq kéiyana mi-káyúkátí kanaamá ánataniye.

anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa Ítuma kumíniye.

25 ókon-okomma awaaméq-yátááqá aabaúrarábi wiyokakaraq wiyókákáráqá pááq íniye. ániibo maa-márábímmá únókómá anó-iyama kémetainata máqten-anna-wayukati iyákoma táíq kéinata ikatîq ínoe.

26 maa-márábí máqte-qtataaqa pááq inéna ínayaba taíbaq-yuyanamma kéiteta ikatîq kéiyana yúgabaaq ínata kekaa q ínoe. aabayákákémmá wiyókómá kanageq ínípoata yeqtí aakakémá yaráqme wéyáwé ínoe.

27 mi-qtátááqá pááq ínata káonaiyana Waayúkagoni Áráaqa móra-konnakaq kumínímma anómma akoqnáágararaq tágama-yataakaraq kumíniye.

28 anaaékaqa mi-qtátááqá áaimma átáma pááq ínaqa mi-kánááráqá keráwáqá itó-ureq múte aónaaro. Áánûqtuma yauwéqma tiwirání-kanaama íbêqa waaqókáq wáiyé." téna Ítuma tiráiyé.

píki-yagoma-kanaama pááq íni-waigoni awaaméq yámiye.

29 móra waéqma itaí-áímmá Ítuma maará téna timá yímikaiye: "keráwáqá warímukaraq káqo-tagaraq aónaaro.

30 aónáawana aúgen-anama amúmma máráitaqa 'íbêqa yó-kánáámá iyé' téq káonaae.

³¹ mórariq umá keráwáqá aónáiyana mi-qtátááqá pááq ínaqa kanaaráq keráwáqá aónano. Áánûqtuma yabíkái-maruqa waaqókáq áaimma átáma yínéna kéiyé.

³² kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. aarawaamá maa-kánáaráqá íma pukáiyata máqtemma mi-qtátááqá Yérútáárebaq pááq ínoe.

³³ aabayákáráq maa-márágáráq ánatanimanibo ketáagoma íma ánataniye.

yemá iyápó-annama atéráaro.

³⁴ miráimanibo keráwáqá atéráaro. keráwáqá paá túraq wáni-qtataaqtaba taíbaq-tuyanamma ítáabo. íma netuqá omáq-ááwákáqá wááéni-nokaraq íma nánómanibo mirá-qtátáákómá mamá yawááq-umatikainanama kanaaráq uyátárai-nakoni kumíní-kanaagoma páátákáá keráwáqá yáqtoraniye.

³⁵ mirá-kánáámá maa-márábí máiya-kayukaraq waakákora umá pááq íniye.

³⁶ aati-aatimá keráwáqá kawáá umátuwe máero. miráinaq keráwáqá mirái-qtataaqa pááq ínna-waigomma kótanoqtabama Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq kéiyana akoqnáama timíno. Waayúkagoni Áráakoni aúbáq kanaaráq itó-inoe.” téna Ítuma tiráiyé.

³⁷ máqte-kanaaraqa Ítuma anó-monoq-naupaq aarawaamá kéyiraatena nokáamma Óribêti-anuraq aúmá ko kéwaine.

³⁸ ánibo aarawaamá nokáapaq itó-uma Ítunopaq iréta wení watáama anó-monoq-naupaq yama itéwaone.

22

Yúqtaatima timá akoqnáá éna anó-kayukaraq 'Ítumma awíqma yiménúne' tiráiyé.

¹ aokaq-kánáámá yammá paá irabí agamá naí-kánáámá áwíqqa kótámaki-kanaama pááq ínéna uráiyé.

² uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Ítumma ikamínónaqtaba abáá-uraamanibo aarawaatí yáaqa ikátaae.

³ ánibo Tááqtaama Yúqtaatini áyáqnobaq pékaima óq-awíqqa Itikááriotie. wemá tiyááka umá abapaké kaayaq-iyápó-ánnábikéné.

⁴ ánibo wemá Yúqtaatima uréna uyátárai-monoq-wayukagaraq anó-monoq-naupake kawáá-wáyúkágáráq watáama téna Ítumma mamá yeqtí iyáápi maránín-aimma mó-tiraiye.

⁵ miráitata yemá yimuqá kémareta yaímma-moneqa Yúqtaatimma amínón-aimma téite urááe.

⁶ áníbo yeqtí yáaraq Yúqtaatima kanaararé timátuwena Ítumma awíqma iyáápi maránín-aqtaba abáá-uraiye. taíbaq aarawaamá Ítute íma yagaroqtamá máiyana-awaatare téna awé uráiyé.

iyápó-annabike kaayaq-nákórátá kótámaki-aawaqa yokaa urááye

⁷ aokaq-kánáámá yammá paá irabí agamá naí-kánáámá pááq uráiyé. mi-kánááráqá mórama tipí-típi-naateqa ikaméwaone.

⁸ miráitana Ítuma Pítaayaa Yóáanemma timáyíkáitata óyana maará-tima-yimikaiye: “kenákámá uréka kótámaki-kanaaraq-aawaqa móma yokaa iyataa naano.” téna tiráiyé.

⁹ áníbo yenákámá maará-tiraaye: “kerátámá náakaraq aáwaq mó-yokaa óyúyô?” téta tirááye.

¹⁰ áníbo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “ítáakao. kenákámá anó-marupaqa Yérútáarebaq uyáberaiyana móra-nakoma anó-tawebi nommá yaqména kéinarake aapaqá kenákámá timónáinakama kenákámá min-nákóní anaaé waqmé wíyana wemá ko peraínna-naupaq ko perááka.

¹¹ min naakóní aboámmá maará téka timá ámekao: “yirááti-nakoma eqtábá maará-tiye. ‘ketí iyápó-annate kótámaki-aawaqa nánúnnama umá aráqmata-namma náanaq wáiyó? tiyé téka timá ámekao.’

¹² mirá tíyana yanaa móra amá aráqmatama anón-namma aáwaqa naí-yáárégáráq abíqtátágáráq wái-namma tiráátino. miráinaka kenákámá min-náúpáq kótámaki-aawaqa mamá yokaa okao.” téna Ítuma tiráiyé.

¹³ áníbo min-nákámá uréta Ítuma tiníq umá aónatuweta yenákámá kótámaki-aawaqa yokaa urááye.

Ítuma wení iyápó-annama írêq-kanaaraqa aáwaqa yímikaiye.

¹⁴ kanaamá pááq umágitata Ítuma wení iyápó-annagaraq yaareráq máqe-uraae.

¹⁵ áníbo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemmá keráwáqtábá ôriq umá tikáipoaq kótámaki-aawaqa áqnáabaq keráwátê nátuweq anaaékaqa tíqa í-yátáaqá mayánúne.

¹⁶ kemá keráwáqá kétima-timune. kemá kótámaki-aawaqa ókaraq íma nanúnamanibo kótámaki-kanaagoni awaaméqá pááq ínna-yupaama Áánûqtuma yabíkái-marupaqa ókaraq nánúne.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁷ áníbo Ítuma móra-kaapuma maténa Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena maará-tiraiye: “keráwáqá maaminnáma matéraq yaímma timakaq oro.

18 kemá keráwáqá kétima-timune. wááéni-nomma ókaraq íma nánúnamanibo Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma pááq ínìkanaaraqa wááéni-nomma ókaraq nánúne.” téna Ítuma tiráiyè.

19 ániibo keqñáámmá Ítuma yammá maténa Áánûqtukaq ‘tíkáiyè’ timátuwena mapámma yímítuwena Ítuma maará-tiraiye: “maannáma ketúmiye. keráwáqtábáé téq kétimune. keráwáqá mirá kéeraq keqtábá túyánámmá ítáaro.” téna Ítuma tiráiyè.

20 anaaékaqa yemá nátuweta keqñáámmá wááéni-nokaraq káápuma maténa maará-tiraiye: “maa-káápúmá Áánûqtuni aúgemma anón-anon-aimma timá kéyarutikaitana ketí naaenápó mamá kárapaiye. miráitana ketí naaegómá keráwáqtábá kátigiye.

21 miráimanibo aónaaro. paá-tubi maránî-nakoma ketè aáwaqa naí-yááréráq máiyè.

22 owé. Waayúkagoni Áráaqa naayóbáqá Áánûqtuma timákárain-amma waránéna kéiyè. miráimanibo min-nákóma kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápipmmo maránî-nakoma anómma táí-meyamma wemá mayániye.” téna Ítuma tiráiyè.

23 Ítuma mirá-timatuwaitata iyápó-annama yeiyáá wenita-wenita kéeta “náawaq mirán-ááímmá tarôq ínáyô?” tirááe.

iyápó-annama aamá téite kéeta ‘náawaq áqnáabaq-naqa máiyô?’ tirááe.

24 ániibo iyápó-annama móra aamá téite kéeta náawabi yeqtí aúkáapimma uyátá-maqma anómma máiyè téta téite kéowana

25 Ítuma maará-tima-yimikaiye: “káqon-anna-wayukati anó-kinimma wení akoqñáárake waayúkama yabíqyíkarena maami uyátáraa-kayukama ‘waayúkati aanábóé’ téta yenamáárìq yetábá kéte.

26 miráinaq keráwátè móraiq íuraiye. ímiye. keráwáqtí aúkáapimma uyátá-maqma anó-nakoma paá-nakoraa umá maíno. áqnáabariq umá maínna-nakoma wemá paá kaayóq-nákáá umá maíno.

27 náawaq uyátá-maqma anómma máiyô? aáwaqa naíráqô máinarabi mayai-nákómá aáwaqa ikámmena máma ámínarabiyo? min-náqá aáwaqa naíráqô maraq máí-nakoma wemíye. miráimanibo kemá keráwáqtí aúkáapi kaayóq-nákóráá umá máune.

28 taíbaq-kanaama kekáq táí-yataakoma pááq kéitaq keráwáqá ketè máqe uréq kemmá íma tiyúkaane.

29 ketibomá Áánûqtuma wé yabíkái-maruqtaba náápaamma kemmá tímikainiq umá keráwáqá móraiq umá kétimune.

30 annaaékaqa kemá yabíkáuna-marupaqa aáwaqa naí-yááréráq máeq aáwaqa néq nommá néq ínoe. ániibo keráwáqá

náápaakaraq-abitataraq maéq Ítiráeobake tiyááka umá kaayaq-ánná-wáyúkátí aamá ítama yainai-wáyúkámá mánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma téna Pítaaqtaba ‘anaaémma umátikaniye’ tiráiyé.

³¹ Pítaamma Ítuma timá ámikaiye: “Tááímonio, Tááímonio, emá itaao. Tááqtaama keráwáqá makaténa ítama aónéna itana Áánûqtuma ‘mirá-owo’ timá ámikaiye.

³² kemá Áánûqtukaq nunamummá tiráunaboana áwáqnaa ínana ení itáíq-itaiq-yataakoma íma puíniye. anaaékaqa emá yauwéqma kekáq yéma kanaaráq enabáqâwaayuma mamá akoqnaá umáyikaa.” téna Ítuma tiráiyé.

³³ ánibo Pítaama maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, kemá etê ánná-naupaq ónáae téq yokaa kéune. kemá etê puyónáae téq yokaa kéune.” téna Pítaama Ítumma timá ámikaiye.

³⁴ ánibo Ítuma maará-tiraiye: “Pítaao, kemá emmá kétimamune. íbêq-nokaamma kokórigoma áama ítirainaa emá té ‘kemá Ítumma íaonaraune’ té kaumobáq tinóne.” téna Ítuma tiráiyé.

kápi-unakaraq anón-unakaraq tokóru-yakaa-pugaraq yeqtí watáama

³⁵ maa-márábiké ummaa-yátááqá yeráwákáq pááq ínitapanoana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “naayóbáqá kemá móra-aukapaq keráwáqá timátikaunaq uráamma keráwáqá kápi-unamma anó-unamma títauq-anaakaraqa íma mamé uráamma mi-kánááráqá móra-yataaqtabama uráanabi íyabiyo?” téna ítama aónaraiye. ánibo yemá yauwéqma maará-tiraae: “ímiye.” téta tirááe.

³⁶ miráitana Ítuma maará téna timá yímikaiye: “íbêqa móra-nakoma kápi-unamma makénama paá mayaíno. anón-unamma makénama paá mayaíno. ánibo móra-nakoma tokóru-yakaa-puma ímo makénama wení kúberai-unamma mamá waayúkama kéyimena minnárake móneqa maténa mórama tokóru-yakaa-puma mayaíno.

³⁷ Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá keqtábá maará kétiye. ‘otaa-káyúkábí ákaraae.’ tiráiniq umá maamin-áikómá kekáqô pááq ína-yaqtaaqtabama áraimma pááq éna arammá iyaíno. owé. máqten-aimma keqtábá timá agatáan-aikoma íbêqa arammá iyáné iyé.” téna Ítuma tiráiyé.

³⁸ ánibo yemá maará-tiraae: “uyátáraana-nako, emá aónaao. ketáámá tokóru-yakaa-puma kaayaqá matokáunatae.” téta tirááe. ánibo Ítuma yauwéqma maará-tima-yimikaiye: “kínna kanaaráqiyé.” téna tiráiyé.

Îtuma Keqtêmani-yopaqa nunamummá kėtiye.

39 Îtuma máápaq kumá yaúbarena aati-aatimá mirá éwainiq umá Óribêti-anuraq uráiyē. ániibo wení iyápó-annama anaaē waqmé urááē.

40 min-áúkápáq iréna Îtuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kětiana keráwáqá makáqma aónai-yataakoma keráwáqá íma makáqma aónáíno.” téna tiráiyē.

41 mikáké Îtuma mirá-timatuwena wení iyápó-annama iyuwéna pááqyamma abákákáá uráiyē. mibáq araayutaúmmá aténa nunamummá téna maará-tiraiye.

42 “ketiboó, emmá akáinaama kemmá tíqa í-yátááqá káápúbíkema ketópake paábaq matuwaaō. ááqibo ketí túyánámmá íma waréaq enaúyánámmá waraaō.” téna Îtuma nunamupí tiráiyē.

43 ániibo mórama Áánûqtunopake kaqtó-naqa kukéna Îtumma mamá akoqnáá umákaraiye.

44 Îtuma áúnobaq maqmá aónaimma ôriq umá ummaa yamágitana nunamummá akoqnáá umá kětítana áúnobakemma imutigómá naaegóráá nommá auména marabí kuqturáiyē.

45 nunamummá timátuwena itó-uma wení iyápó-annama máápaq uráiyē. ániibo uréna aónaimma yemá yú waguráawana yimónaraiye. yeráwáqtí iyákoma ummaa yamágitataboata yúmá wagurááē.

46 ániibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: “nôraq itaráq keráwáqá túmá wagurááō? keráwáqá itó-urera keráwáqá makáqma aónai-yataakoma makáqma aónaiyaba Áánûqtukaq nunamummá tero.” téna Îtuma tiráiyē.

Yúqtaatima Îtumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi makáiyē.

47 Îtuma aamá kétena máitata taíbaq-wayukama Yúqtaatini anaaē irááē. min-náqá Yúqtaati wemá minná tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnábíkénápóana wemá Îtuni-amakaq iréna ámôqnanena uráiyē.

48 miráimanibo Îtuma maará-tima-amikaiye: “Yúqtaatio, Waayúkagoni Áráaqa paá-aubi maré á/môqnanē kéono?” téna Îtuma tiráiyē.

49 iyápó-annama Îtute máqeo-kayukama mi-qtátááqá áaimma átáma pááq iné immá aónatuweta maará-tiraaē: “uyátáraana-nako, tokóru-yakaa-purake maami-káyúkámá yíkamonunataabiyo?” téta tirááē.

50 ániibo iyápó-annati aúkápíke móra-nakoma uyátárai-monoq-nakoni mayái-náqá ikákéna ayáánurapake aáqa áaipíke agáutukaimanibo

51 Ítuma minnâ aónatuwena maará-tiraiye: “ímira uwo.” téna tiráíye. ániibo Ítuma min-nákóní aákaq ayáámma ánékuitana min-áárárakómá keqñáámmá íráqôníq uráíye.

52 uyátárai-monoq-wayukayabagaraq anó-monoq-naupaq-kawaa-wayukayabagaraq anó-kayukayabagaraq iréta Ítumma yáqtorane o-káyúkáyábá Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá tokóru-yakaa-pugaraq yaákáráq umá mamé iréq kemmá otaan-áráq yákéikuto?” téna Ítuma tiráíye.

53 máqte-kanaama kemá keráwáqtê anó-monoq-naupaq máqe uráunamanibo kemmá íma tínékukaane. miráímanibo maamin-áwáátáqá minnâ keráwákaráq kumayuq-yátáákóní akoqñáágaraq pááq iyé.” téna Ítuma tiráíye.

Pítaama téna ‘kemá Ítumma íaonaraune’ tiráíye.

54 Ítuma mirá-timatuwaitata yáqtoqma awíqmeta kóuraae. yemá Ítumma awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaq urááe. ániibo Pítaama anaaé waqména uréna nékaq ko máqe-uráíye.

55 kurumá umá yáútúmakaapapoana naamátúpaq iramá agamaréta yaímma-wayukama máawana Pítaama mibáq ya máqe-uráíye.

56 móra-iníkoma aónaimma Pítaama iraráq máitana min-ínímmá mayái ínípóana Pítaamma káonena maará-tiraiye: “maanákógáráq Ítute máqe-uráíye.” téna tiráíye.

57 miráitana Pítaama ‘ímiye’ tiráíye: “maan-íníkô, kemá Ítumma íaonaraune.” téna tiráíye.

58 anaaékaqa pááqya-kanaama matáaena káqo-nakoma Pítaamma káonena maará-tiraiye: “egáráqá emá Ítun-annabikemone.” téna tiráíye. miráitana Pítaama maará-tiraiye: “maan-nákô, kemá ímiye.” téna tiráíye.

59 anaaékaqa pááqyamma aayáqtáá-kanaama yáwitana móra-nakoma akoqñáá-aimma téna maará-tiraiye: “áraine. maan-nákómá Ítute máqe-uraine. wemá Kááiribake-naqíye.” téna tiráíye.

60 ániibo Pítaama maará-tiraiye: “maan-nákô, minnámô ténnama kemá íma káonaune.” téna Pítaama kétitana páátákáá kokórigoma áama tiráíye.

61 ániibo uyátárai-naqa Ítuma waéqma Pítaamma aónaraiye. naayóbáqá wemá maará téna Pítaaqtaba tiráíne. ‘mí-nókáámmá kokórigoma áama íma tiráinaa kaumobáq té keqtábá íaonaraune tinóne.’ tiráin-aimma Pítaama yauwéqma aúyánámmá ítaraiye.

62 ániibo Pítaama máápaq kumá yaúborena ibiqá ôriq umá yakáiyē.

yemá Ítumma wírúá kéumaketa ikákaae.

63 Ítumma yáqtóráa-kayukama aábê-aimma kétimaketa ikákaae.

64 yemá tabaráábenapo Ítuni aúrapi yawááq-umakareta maará téta ítama aónaraae: “emá amuné kutuwo. emmá náawa kéikamiyo?” téta tirááe.

65 ókaraq-okaraq umá táí-aimma timá awááguraae.

káánítôre-wayukati yúrakaq Ítuni aamá ítama yaíkkae.

66 aaqá utamákaitata Ítiráaeobake anó-kayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq uyátárai-monoq-wayukagaraq mórabi áikuteta yemá Ítumma awíqmeta yeqtí káánítôre-wayukaraq uréta maará-tiraae:

67 “emá keqtáá timá-timiyo. emá Metáiyabono?” téta Ítumma ítama aónaraae. ániibo Ítuma maará-tiraiye: “kemá keráwáqá timá tíménaqa íma ítama arutéq tirummá timínoe.

68 ániibo kemá keráwákáq yaímma-aimma ítama aónaanaqa keráwáqá ketáaraqa íma yauwéqma tínoe.

69 miráimanibo íbêkaraq anaaékakaraqa aati-aatimá Waayúkagoni Áráaqa máqten-akoqnaagaraqa Áánûqtuni ayáánurapaq maraq mániye.” téna Ítuma tiráiyē.

70 máqtemma maará-tiraae: “miráitaa emá enamáárîq Áánûqtumma áanikowabono?” téta Ítumma ítama aónaraae. ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá mi kête. minná kemúne.” téna Ítuma tiráiyē.

71 ániibo yemá maará-tiraae: “ketáámá ókaraqa nóin-ainaqa itánátaawaq kéuno? wenóyaupike min-áímmá titaqtaa áqa ítátuwaunataae.” téta tirááe.

23

Pááíratini aúrakaq Ítumma aamá ítama yaíkkae.

1 miráitata máqtemma itó-uma ánateta Ítumma awíqmeta Pááíratikaq urááe.

2 yemá áaimma átama aamá ítama yainéta maará-tiraae: “ketáá maan-náqá aónáunataama ke-ánná-wáyúkábímmá túyánátáá mamá táítawaa kéiyē. táákiti-moneqa Títaamma amiyábá aammá káutikaitaae. ániibo wenamáárîq wetábá téna ‘kemá Metáiyama kínimune kétiye.’ téta tirááe.

3 ániibo Pááíratima Ítumma maará téna ítama aónaraiye: “emá Ítiráaeo-wayukati kíninabono?” téna tiráiyē. ániibo Ítuma maará téna yauwéqma timá ámikaiye: “emá enamáárîq mi kéténe.” téna tiráiyē.

4 miráitana Pááíratima uyátárai-monoq-wayukagaraq aarawaamá maará-tima-yimikaiye: “maan-nákóní otaa-qtátááqá íma káonaune.” téna tiráiyé.

5 ááqibo yemá akoqnaá umá maará-tiraa: “wemá aarawaamá wataama kétima-yimitata Yúría-aukapaq-wayukama yaíkaaq uréta ááiqa urááe. Káárirí-aukapake áaimma átarena mirán-ááímmá tarôq umáena maa iráiyé.” téta tirááe.

yemá Érótimi aúraqaq Ítumma aamá ítama yaíkaa.

6 Pááíratima min-áímmá itáá ena maará téna yemmá ítama aónaraiye: “maan-náqá Kááriribake-narabiyó?” téna Pááíratima tiráiyé.

7 ániibo Pááíratima ítaraimma Ítuma min-áúkápáqá Érótima yabíkáin-aukapakenapoana Ítumma timákáitana Érótinopaq uráiyé. mi-kánáaráqá Érótima Yérútáárebaq máqe-uraine.

8 Érótima Ítumma aónatuwena amuqá ôriq umá kémarena naayóbáqá wemá Ítun áama ítatuwena ‘wemmá aónanae’ tiráine. Érótima téna Ítuqtaba móra awaaméq-yátááríq ina q aónanae tiráiyé.

9 miráitana Érótima máqte-qtataqtaba Ítukaq ítama aónaraiye. miráimanibo Ítuma íma móra-aimma yauwéqma Érótimma timá ámikaiye.

10 uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Ítuni amakaq ya itó-ureta akoqnaá umá Ítumma aamá timákaraae.

11 ániibo Érótigaraq wení áái-q-i-wayukagaraq Ítumma mamá aábê-aimma timáketa ánnánaiq kéumaketa yemá mórama íráqô-kaqtoma matéta Ítumma iyákátuweta Pááíratinopaq timákáawana yauwéqma uráiyé.

12 naayóbáqá Érótima Pááíratite namuroíq urááyane. ániibo íbêqa maan-áwáátáqá min-nákámá aanábómá aúkááye.

Ítuma Pááíratini aúbáq itó-uraiye.

13 Pááíratima uyátárai-monoq-wayukama kawáá-wáyúkámá aarawaamá yááyaitata ya áíkutaee.

14 ániibo Pááíratima maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá maan-náqá ketôpaq awíqme iréq maará kéte ‘aarawaatí yúyánámmá mamá táíq kéiyé.’ kéte ániibo min-áíqtábá keráwáqtí túrakaq wemmá ítama aónaraune. ániibo ítáaro. keráwáqá aamá ítama yaináa-waigoni áaimma maami-nákópikémmá otaa-qtátááqá íma káonaune.

15 Érótigaraqa miráuma otaa-qtátááqá íma aónaraiye. miráitana wemá ketôpaq timákáitana yauwéqma iráiyé.

ítáaro. maan-nákómá móra-yataariq íuraipoataa íma ikámma puyónúnataae.

¹⁶ miráinaq kemá tebûqa ámítuweq timákáanana wíniye.

¹⁷ miráimanibo mórama maarán-ááímmá wáiyee. máqtemma kótámaki-aawaqa nai-kánáaráqá Pááíratima móra ánnábike-naqa ayúbákainana kóiniye.

¹⁸ ániibo máqtemma aarawaagáráq yemá maará téta anókaq ááyama tirááe: “min-náqá ikámínana képuinaa Baráábatima ayúbákénana ketôpaqtaa yíno.” téta ááyama tirááe.

¹⁹ Baráábatima móra-marukaq kámááni-wayukate ááiqa umátuwena móra-naqa ikámítana púitata ánná-naupaq ákáraane.

²⁰ ániibo Pááíratima ókaraq mi-káyúkámá aamá timá yímikaiye. wemá Ítumma ayúwáanana kóikaae tiráimanibo

²¹ yemá maará téta ááyama tirááe: “kaapaq-yátáq ikámma aráápaa. kaapaq-yátáq ikámma aráápaa.” téta ókaraq-okaraq umá tirááe.

²² ániibo kaumobáq Pááíratima timá yímikaiye: “nôraq inábiyo? maamin-nákómá nóin-otaanaq kutáiyô? mórama otaa-qtátááqá wepímmá íma káonaunaboataa íma ikámma puyónúnatae. miráinaq kemá tebûqa ámítuweq ayúwáanana kóiniye.” téna Pááíratima tiráiyee.

²³ miráimanibo yemá uyátá-maqma akoqnáá anókaq ááyama téta ‘kaapaq-yátáq ikámma íyakaao.’ tirááe. ániibo yeqtí yáagoma Pááíratin áama uyátáiyee.

²⁴ miráitana Pááíratima aamá ókaraq íma téna yeráwáqá teníq uráiyee.

²⁵ min-nákómá kámááni-wayukate ááiqa umátuwena móra-naqa ikámítana púitata ánnáma ámíkaa-naqa yauwéqma awiránáae téta aarawaamá tewana Pááíratima ayúwáitana yetôpaq uráiyee. ániibo aarawaatí yúyánámmá waréna Pááíratima Ítumma yeqtí iyáápi makáiyee.

kaapaq-yátáq Ítumma ikámma ítaae.

²⁶ yemá Ítumma awíqmeta kówana móra-naqa Tááímonimma Tairínibake-naqa yáqtokaamma min-nákómá íbêq wení naaópake íréná anó-marupaq wínéna kéitata yemá min-nákóní ábúkaq kaapaq-yámá abákáawana aqména Ítuni anaaé waqmé uráiyee.

²⁷ taíbaq-wayukama Ítuni anaaé waqmé kéowata taíbaq-noinimma ibiqá kéyareta yiruqtabá umákaraae.

²⁸ miráitana Ítuma waaréna maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Yérútáárebake-noinine. keráwáqá keqtábámá ibiqá íma yaráaro. paá keráwáqtabábi keráwáqti iyápóyaba ibiqá yaráaro.

²⁹ ítáaro. anaaékaqa mi-kánáámá pááq ínatama keráwáqti iyápóyaba ibiqá yaráiyá-kanaaraqa maará tínoe. ‘aaramá íma kanaaráq iyápóma

ákáraiamma anaamoq-nóinímmá

iyápóma náámma ímo kámiya-noinimma

yemá yimuqá maránóe tiráine.'

³⁰ mi-kánááráqá anugóqtábá maará tínoe. 'keráwáqá kítimera tímûraataa yama yawááq oro' tínoe. ániibo pááqyan-anugoqtaba maará-tinoe. 'keráwáqá keqtáá yawááq oro.' tínoe.

³¹ íbêqa kemá íráqô-tagoma anommá wáinna-yagoqtabama mirá éqa keráwáqá aayámmá kamáguraina-yagoqtabama anaaékaqa náaraq ínô?" téna Ítuma mirá-tiraiye.

³² yemá káqo-nakarataragaq otaamá kuyóyanakaboata yiwíqmeta urááe. mi-kááyáq-nákárátágáráq Ítukaraq mórabi yíkamineta urááe.

³³ yemá móra-marukaq uráámanibo mi-márúkóní áwîqa aqnón-ayaaqtapare. mi-márúkáq Ítumma ikámma kaapaq-yátáq íyakarae. ániibo yemá otaa-nákárátágáráq yíkamma kaapaq-yátáq ítae. móra-waigomma Ítuni ayáánurapaq ikámma iyéta káqomma ayáánepaq ikámma íyaketa urááe.

³⁴ ániibo Ítuma maará-tiraiye: "ketiboó, emá yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé awikátuwaao. maami-qtátáárîq o-wáígóní áaimma yemá íaonarae." téna Ítuma tiráiyee. ániibo yemá aábêma yaréta Ítuni unáákáqtôma yáátáá urááe.

³⁵ aarawaamá itó-uma máeta karáqtuwe máqe-uraae. ániibo kawáá-wáyúkámá Ítumma akáyáámmá timáketa maará-tiraae: "wemá káqo-kayukama yíwáqnaa éwaimanibo wemá Metáiyamo máenama kanaaráq wemá wenamáárîq áwáqnaa íno." téta tiraae.

³⁶ ááiq-i-wayukagaraq Ítumma aábê-aimma timákarae. yemá waaqókáq íréta ikaa-q-wááení-nómmá amínéta

³⁷ maará-tiraae: "árimma emá Ítiráaeo-wayukati anó-kinimma máema kanaaráq enamáárîq áwáqnaa uwo." téta tirááe.

³⁸ aqnókáq agamáráa-waigoma maará-tiraiye: "maan-náqá Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkái-nare."

³⁹ mi-kááyáq-nákámô yíkamma ímaraa-nakaratabike móra-nakoma maará téna Ítumma áyoqa atáiyee: "Metáiyawabono? kanaaráq emá enamáárîq áwáqnaa kée kekárátágáráqá tíwáqnaa uwo." téna tiráiyee.

⁴⁰ miráitana káqomma móra-nakoma min-áímmá ítátuwena maará téna awááguraiye: "emá wetê mórai q umá ummaa-yátááqá kémayaane. emá Áánûqtuní áaqa íya kéikatenó?"

⁴¹ kerátátí anónnáma ummaatamá mayaúye. miráimanibo maan-nákómá Ítuma otaa-qtátáárîq íuraiye." téna tiráiyee.

42 min-nákómá keqnáámmá Ítumma timá ámikaiye: “Ítuo, anaaékaqa emá anó-kinimmo auréma mi-kánááráqá emá keqtábá aúyánámmá itaao.” téna tiráiyé.

43 ániibo Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “kemá áraimma kétimamune. íbêqa emá Áánûqtuma yabíbái-marupaqa ketimakaq mánone.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma pukuráiyé.

44 íbêqa aabaúgómá aúkáamakaa kéitana aabaúmá pékitana máqte-marabaqa kumayuqá aúqma wáqe-itana aabaúgómá kauroráq kumáwéna énáikariq uráiyé.

45 ániibo Áánûqtunopaqa aammá aúmareta oqtaráq anó-tabaraabema anó-monoq-naupaqa abíkúmaraamma aúkápíke yakáqma kaayaq-átóîq uráiyé.

46 ániibo Ítuma anókaq maará téna ááyama tiráiyé: “ketiboó, kemá ketí taáma enayáápi kémarauene.” kétena Ítuma pukáiyé.

47 áái-q-i-wayukati kawáá-nákómá mi-qtátááqá pááq immá aónawaaena Áánûqtuni áwîqa múte yauyéna maará-tiraiye: “árainé. maan-náqá arupú-nare.” téna tiráiyé.

48 máqte-kayukama yagutéta omáqá aónémáa-kayukama mi-qtátááqô pááq immá aónatuweta yiruqtábá kéeta yaákaq kéyabiteta naaúpaq kóuraae.

49 máqtemma Ítuni aanábó-wáyúkágáráq yaímma-noinimma Kááriribake iréta Ítuni anaaé waqmé ye-nóiníkáráq yemá nékaq ya itó-uma máeta máqte-qtataaqa pááq immá aónaraae.

yemá Ítuni arááq-auma óqtakoni muríánóbáq makááe.

50 móra-naqa máqe-uraimma áwîqa Yótêbie. wemá Ítiráaeo-wayukati móra-maruqa Aarimaatéabake-nare. wemá íráqômma arupú-napoana káánítóre-naqiye.

51 miráitana wemá káqo-kaanitore-wayukati yúyánámmá íma warénamanibo Áánûqtuma yabíkái-kanaama awé éwaine.

52 miráitana min-nákómá Pááíratíkaq uréna Ítuni arááq-auma mayánîqtaba ítama aónaraiye.

53 miráitana min-nákómá arááq-auma maména kukéna wayátábáráábénápó múqmútuwena móra-oqta-murianobaqa móutamakaraiye. mi-muríánóbáqá anmón-oqtamma kubaútuweta tarôq urááe. ániibo naayóbáqá móra-naqa íma uqtamákáraapine.

54 minnáma aokaq-kánáágóní kótámaki-aawaqa yokaa kéiyana Tabaatímá pááq inéna uráiyé.

55 Kááriribake iréta Ítute ye-nóinímmá yemá Yótêbimma anaaé waqmé uréta mi-muríánóbáqá aónaraae. ániibo Yótêbima náaraq umáwaq Ítuni arááq-auma uqtamákaniyo téta minnágaraq ko aónaraae.

56 yemá aónatuweta yeqtí-naaopaq yauwéqma kóureta átê-akuqa i-mátáwémmá Ítuni arááq-auraq pérakaneta mamá yokaa urááe. áníbo ámáan-aikoma tiráiniq umá Tabaatiráqá paá aagarááe.

24

Ítuma yauwéqma pukáipike itó-uraiye.

1 Tótaaraqa nokáapaq yaúbatuweta aaranaammá Ítumma uq-tamákaraa-murianobaqa urááe. yemá áqnáabaqa átê-akuqa i-mátáwémmá yokaa umaráapoata maméta urááe.

2 yemá aónamma óqtamma muriákóní ótaq aúyaqmaraan-oqtamma paábaq aukátukaae.

3 áníbo yemá mi-múriánóbáqá kumábéketa aónaamanibo uyátárai-naqa Ítuni arááq-auma íaonaraae.

4 yemá minnáyaba taíbaq-yuyanamma kéitaawana páátákáá kaayaq-nákórátá yimakaq itó-uraayamma yeqtí unáákáqtôrakemma aakáá kamá tágaraiye.

5 mi-nóinímmá ikatíq éta awaúteta yúramma marabí aónarae. miráitata mi-kááyáq-nákórátá maará-tima-yimikaaye: “pukáa-kayukati aúkáapimma nôraq itaráq paá mái-nakoqtaba abáá kéoo?”

6 wemá maakáqá íma máibo wemá yauwéqma itó-umaguraiye. naayóbáqá Ítuma Kááriribaq máena keráwáqá tímá tímikain-aimma túyánámmá Ítáaro.

7 wemá téna ‘yemá Waayúkagoni Áráaqa kúmiq-wayukati iyáápi mamá yikaíyata yemá ikámma kaapaq-yátáq ímaraiyana kaumo-kánáámá ánatainanama itó-iniye.’ tiráine.” téta tirááye.

8 naayóbáqá Ítuma mirá-tiraipoata yúyánámmá Ítátuweta

9 yemá muriánóbáké yuwéta yauwéqma kóuraae. áníbo mi-qtátááqá aónatuwe yeqtábámá tiyááka umá títaupake móraiyapo-annagaraq yaímma paá-wayukagaraq mó-tima-yimikaae.

10 Maríaa Máátarini Yóánaama Maríaama Yêmitimma anóama min-nóinímmá yemá máqe-uraae. min-nóiníkaráq káqo-noinimma yetê máqeokake yemá Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama mó-tima-yimikaae.

11 miráitata Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama téta paá aaramá uwáá-aimma kéte tiráámanibo min-áíqtábámá íma itáíq-itaiq umá yirummá yimikaae.

12 miráitanamanibo Pítaama itó-uma muriánóbáqá aónanena uyaaténa uréna ko awaútena kúreq umá aónaimma paá tabaráábe-waqtoma múqmúyakaama wáqe-uraiye. áníbo Pítaama yauwéqma naaúpaq ko máena minnáyaba taíbaq-auyanamma Ítaraiye.

kaayaq-nákórátá Eméati-apaq Ítumma aónaraaye.

13 mi táoq yeqtí aúkápíke kaayaq-nákórátá maréta móra pááqya-maruqa Eméati urááye. min-ákómá Yérútáárebaqa yuwéna Eméatibaq uráimma ayáqtááqa (11 km) ayátáákakaane.

14 yenákámá kéweta aapaqá mi-qtátááqô pááq iqtábá téite umáeta urááye.

15 yenákámá aapaq kéweta wenita-wenita utéta kéoyana Ítuma wenamáárîq yimakaq iréna yenákátê yagaroqtamá uráiyé.

16 miráimanibo Ítue téta yenákámá kanaaráq íaonaraaye.

17 ánibo Ítuma min-nákámá maará-tima-yimikaiye: “kenákámá nôi-qtataaqtabawaq aamá téite umáekawaq aapaqá kéoyo?” téna ítama aónaraiye. Ítuma mirá-timatuwaitata min-nákórátátí íyakoma ummaa yamágitana yóikoma waemmá amáguraiye.

18 ánibo móra-nakoni áwîqa Karíopaatie. wemá yauwéqma maará-tiraiye: “taíbaqa ópaken-opake-kayukama Yérútáárebaqa máamanibo emá enamáa maami-qtátááqá Yérútáárebaq íbêqa pááq i-qtátááqá íyaq aónaraano?” téna tiráiyé.

19 mirá-timatuwaitana Ítuma maará téna min-nákámá ítama aónaraiye: “nôi-qtataarabiyo?” téna titata yenákámá maará-tima-amikaaye: “mi-qtátááqá Ítuma Náátárêtibake-nakokaq pááq uráiyé. wemá Áánûqtuni amunénápóana wemá Áánûqtuni aúrakarabi aarawaatí yúrikaqa akoqnáá-aimma tiréna akoqnáá-mayaima maténa kéiyé.

20 ánibo ketáái uyátárai-monoq-wayukawabi anó-kawaa-wayukama yemá kámááni-wayukati iyáapi mamá ákáraae. ánibo kámááni-wayukama ikámôwana púitata yemá kaapaq-yátáq níri amá íyakaarae.

21 miráimanibo naayóbáqá maará téqtaa tiruqtáá ámikaunae. wemá maamin-nákómá yauwéqma Ítiráaeo-wayukama tiwiránénataa tiráine. ánibo móra-aikaraq wáiyé. máqtemma mi-qtátááqá pááq urái-waigoma minná íbêqa kaumo-kánááráqá pááq kéiyé.

22 ánibo íbêqa keqtaábiké yaímma-noinimma Ítuni anaaé waráa-noinimma yaímma-aimma timá tíméwataa iyánaaq kéunataae. aabáyaanapimma nokáapaq yaúbatuweta muriánóbáqá uréta

23 Ítuni aráaq-auma íaonaraae. ánibo yemá yauwéqma iréta maará-tiraae: “ketáá yaímma Áánûqtunopake kaqtó-wayukama yimónáunataa kaqtó-wayukama maará-tiraae. ‘Ítuma paá máiyé tirááe.’ téta tirááye.

24 ánibo keqtaábiké yaímma-wayukamma muriánóbáqá uréta aónamma aaramô teníq umá paá wáqtôma aónaraae. yemá

wemmá Ítumma íaonaraae.” téta tirááye.

25 ániibo Ítuma maará téna min-nákámá timá yímikaiye: “kenákámá íma túyánámmá kéitaaye. naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá máqten-aimma tiráa-waigomma tirummá amíyábámá kenákátí tíyakoma yaáka-yaaka kéiyé.

26 minnâ yauwéqma tiwiraí-náqá Metáiyama áqnáabaqa áíqa í-yátááqá maména anaaékaqa wení tágama-yataaqa mayánîqtabama íyaq kenákámá ítaraayo?” téna Ítuma tiráiyé.

27 mikáké áaimma átárena Mótetini watáagaraq yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkátí watáama Ítuma timá yímikaiye. máqtemma agamatá-kánnáágómá wemá Ítuqtaba tiráimma máqtepaq áaimma timá yímikaiye.

28 óya-marupaq mi-káúmómá uráámanibo Ítuma miráuma abákákáá wínéna uráiyé.

29 miráitata kaayaq-nákámá Ítumma timá yáqtoreta maará-tiraaye: “emá kerátátê mááo. aabaúmá kumáberane ipóana pááqya-kanaabi aaqá enániye.” téta tirááye.

30 anaaékaqa aáwaqa nánéta owana Ítuma yenákátê maraq máqe-uraiye. ániibo Ítuma yammá maténa Áánûqtukaq ‘tíkaiye’ timátuwena mapámma min-nákámá yímikaiye.

31 Ítuma mirá-umatuwaitana min-nákátí yúrakoma tágamagitata Ítumma aónaraaye. ániibo Ítuma páátákáá aúyokena náakarabi kóitata min-nákámá íaonaraaye.

32 ániibo maará-tiraaye: “kerátámá aapaq keyuyana wemá watáama kétima-timenarata agamatá-kánnáábíkén-áímmá áaimma titaka kétauyana kerátái tíyakoratama íráqôniq uráiyé.” téta tirááye.

33 mirá-timatuweta é mi táoq itó-uma Yérútáarebaq urááye. ániibo yenákámá tiyááka umá títaupake móra-iyapo-annagaraq yaímma yeqtí aanábó-wáyúkágáráq áíkuma máawata yimónaraaye.

34 mi-káyúkámá maará-tima-yimikaae: “áraine. uyátárai-nakoma yauwéqma itó-umaguraiye. Tááímonima wemmá aónatukaiye.” téta timá yímikaae.

35 miráitata min-nákámá máqte-qtataaqa aapaqô pááq itata aónááya-waigoni watáama téta wemá Ítuma yammá kítíma yímitata kéneta mikáké wemmá aónááyan-aimma tirááye.

iyápó-annama Ítumma aónaraae.

36 yemá min-áímmá kéteta máawana Ítuma yeqtí aúkáapi itó-uraiye.

37 miráitata yemá iyánáaq umáreta waátáwaq káonaunaa téta ikatíq urááe.

38 ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá nôraq itaráq kégarateo? keráwáqá nôraq itaráq kaumo kááyaq-tuyanamma kéitaa?”

39 keráwáqá tiyáánaa títauqa aónaaro. kemá Ítuma máune. tiyáama yuwaiyana ina q maqmá aónaaro. kemmá túwaa tiyáátamma wáiniq umá waátágomma áúwaa ayáátamma íma wániye.”

40 Ítuma mirá-timatuwena ayáánaa aítauqa níri-abuma yiráátiraiye.

41 yemá ‘árainé’ téta yimuqá kémaretamanio yirummá íma améta yemá netuq-yúyánámmá kéitaawana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá yaímma-aawaqa maakáqá makááô?” téna ítama yimónaraiye.

42 ániibo yemá noyááqá agamáráamma áméwana

43 Ítuma mi-nóyááqá mamá naitata mikáq aónaraae.

44 ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemá naayóbáq keráwáqtê máeq keráwáqá timá tímíqma ánatarauae. naayóbáqá Mótetini ámáan-aipinabi yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkátí agamatá-kánnáábímá Tébitigaraqa keqtábá tiráama minná máqten-aimmo tiráa-waigoma arammá iyaíno.” téna Ítuma tiráiyé.

45 ániibo Ítuma iyápó-annati yúyánámmá mamá tágamayikaitata yemá Áánûqtuni agamatán-áúbámá yoráuma aónaraae.

46 ókaraq Ítuma maará-tima-yimikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatá kánnáágómá maará-tiráiyé. ‘Metáiyama yauwéqma yiwirai-nákómá aíqa í-yátááqá mayéna pukáinabike kaumo-kánáaráqá yauwéqma itó-iniye.’

47 ániibo áwîqtabama máqten-anna-wayukabi kétéiyata yemá yirummá waeraiyana Áánûqtuma yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq matuwéna awikamáyikaniye. maamin-áímmá Yérútáárebake áaimma átáma téraq

48 keráwáqá aónaraa-qtataaqtabama min-áímmá timá yíméro.

49 ítáaro. naayóbáqá ketibomá Áánûqtuma akoqnáá umá tirái-qtataaqa keráwákáq kenamááriq timákáanana kumíniye. ááqibo keráwáqá mi-márúkáq máiyana Áánûqtuni akoqnáágoma keráwáqtôpaq kumíno.” téna Ítuma tiráiyé.

Áánûqtuma Ítumma awíqmena wení márûpaq utáiyé.

50 Ítuma wení iyápó-annama yiwíqmena Béqtanibaq uráiyé. wení ayáamma múte yaútena wení iyápó-annaraq waaroqá yímikaiye.

51 wemá Ítuma waaroqá kéyimitana Áánûqtuma Ítumma awíqmena wení márûpaq utáiyé.

⁵² miráitata yemá Yérútáárebaq yauwéqma uréta yimuqá makááe.

⁵³ ánibo taíbaq-kanaama yemá anó-monoq-naupaq máeta Áánûqtuni áwîqa múte yaútaae.

Yóáane

Aagómá máíye.

¹ maramá tarôq íma urái-tupaama Aagómá mi-kánááráqá máqe-uraitana Aagómá Áánûqtute maa-kááyáqá máqe-uraaye.

² Aagómá Áánûqtugaraq máqe-uraayana Aagómá Áánûqtuma mimórámá máqe-uraiye.

maramá tarôq íma urái-kanaama

³ Aanapó máqte-qaataqa abarokáq aúkáiye.

wenamáárîq máqte-qtataaqa abarokáq íaukaiye.

⁴ Aagómá áyaqnobake wemá kéqokeq-wamma aúwaraimma yímikaiye.

miráipoata paá mááe.

kéqokeq-karui-yataaqa tarôq uráiye.

miráipoana paá wáíye.

Aagómá wenáyaqnoabaqa aúwaraimma wáqe-uraitana min-áúwáraímmá waayúkagoni arunóbáqá ómmá tágama wáqe-uraiye.

⁵ maan-ómmá kumayupí tágagiye.

kumayupí tágagitana maan-ómmá mú mikákáá akoqnáá-kumayuqa wáíye.

⁶ Áánûqtu móra-nakoma timákáraitana tágai-yataaqtaba timá yímikaiye. Áánûqtuni watáá-wataa-naqa wemá máqe-uraiye. maa-nákónáwîqa Yóáane téta ááyaraae.

⁷ maan-nákómá tágai-nakoqtabama timá-yiminena iráíye. iráitata wenáarake máqte-kayukama yirummá amínoe. ááqibo maamin-áítábá iráíye.

⁸ Yóáane tágainaqa wemá íma máíye. paá tágagi-aimma mamé iráíye.

⁹ árai-tagainaqa mararáq yínana máqte-kayukaraqa tágaginiye. maannáyaba Áánûqtuni áraimma tágai-yataaqtaba téna tiráíye.

¹⁰ mararáqá Aagómá máqe-uraitana Aanapó maramá Áánûqtu tarôq uráimma aarawaamá Aamá kéiteta íma ítaraae.

¹¹ Aagómá wení waayúkarq iráimma mi-káyúká weqtábámá íawikaae.

¹² miráimanibo yaímma óq-wayuka weqtábámá keyikainata Áánûqtu yemmá náápaamma yímikaitata wení iyápó aúkáae.

maan-iyápó-ánnámá Áánûqtuni wenáwîkaq kéitaae.

¹³ yeráwáqá maqíkaraimma naaerákén-iyápóráá íma ákáraimibo Áánûqtu maqíkaraiye. waayúkati yimuq-yatááqnápó íma ákáraimibo Áánûqtu maqíkaraiye. aarawaabíké íma

marákáraitana Áánûqtu wenamáárîq wení iyápó-annama maqíkáraiye.

14 Aagómá waékáimiye.

Aagómá aúma wemá pááq uráiyē.

mararáq kukéna watáiyē.

ketááráqá kukéna watáiyē.

mirái-nakoma wení tágama-yataaqa Yóóane netuqyaa-
káyúkágáráq aónaraae.

Áánûqtuni kímora áanikoni tágama-yataaqa aónaraae.

Aagómá aúgaraq-naqa wení tágama-yataaqa aboánôpake ako-
qnáá matáiyē. maaminnâ tágama-yataaqa kaayoné-
í-yátááqá ógikaima ôriq umá wáitana ááqibo maami-
káayóné-í-yátááqá aati-aatimá paá wáiyē.

15 Yóóane wetábá mirá téna wenáá-wenaa tiráiyē: “Aagómá aúgaraq yínítabama mirá téq kemá Yóóane timá tímikaune. Aagómá naayóbágá máqe-uraimma maramá tarôq íma uráikanaama máqe-uraiye. miráipoaq wenáaimma yaaguyaqmé kényune. ááqibo íbêq-kanaayataba Aagómá aúgaraq-naqa tinaaeépaq kéinnama aanibo tágagiyabama min-náqá tinaaeépaq íma kéiyē. tágagiyabama uyátárai-naqa ketúbáqá máiyē.” téna Yóóane tiráiyē.

16 min-áúgáráq-náqá

arunábáqá kaayoné-yátááqá ógikaiye.

kaayoné-yátááqá ógikaipike ketáá matáunatae.

ayúgutaipike ketáá matáunatae.

wení kaayoné-yátááqá ókaraq-okaraq umá ketáá kêtimitae.

naayón-ámáán-áímmá yuwéna Áánûqtuma aúgen-amaan-aimma timá waéqma akoqnáá uráiyē.

17 Áánûqtuma Móteti aammá aúmakain-aikaraa aammá yawítíqtukain-aikaraqa ámikaitana káqo-qtataaqa kaayoné umá aati-aatimá wái-yataaqa Ítuma mamé iráiyē.

18 móra-nakoma Áánûqtuma íma aónéwaimiye. Áánûqtu wemá wenamá wení áanikoma máiyē. wenamá kímora áanikoma ákain-iyapoma aati-aatimá amakaq máitana áanikoma wen-aboáqtábámá paá tiráátiraiye.

Yóóane nommá perái-nákómá nóinabi timá yímikaiye.

19 aanibo Yóóanenopaqa anó-monoq-wayukama Aríbaeti-annagaraq Yérútááre-wayukama timáyíkaraae. Yérútáárebake yaímma-wayukati yíwîqa Aríbaeti-annama monoq-káwáá-wáyúkámá máqe-uraae. Yóóanenopaqa kukéta ítama aónaraae: “emá náawabono?” téta tirááe.

20 Yóóane wemá paá tiráiyē: “kemá Metáíya íma máune.” téna tiráiyē.

21 móragaraq Aríbaeti-annama Yérútáárebake ítama aónaraae: “áaqibo emá paá náawabono? Irááiya máano?” téta ítaraae. Yóáane tiráiyē: “ímiye” tiráiyē. Aríbaeti-annama móragaraqa ítama aónaraae: “emá Áánûqtuni amuné-náqá máano?” téta ítaraae. Yóáane timá yímikaiye: “aaqáo” tiráiyē.

22 Aríbaeti-annama áaqaanibo ítama aónaraae: “timá timiyo! é náawabono? timá tímínataa ketáá timátíkaa-kayukata mó timá-yimenunatae. etábámá enamáárîq nóinae kéteno?” téta ítama aónaraae.

23 wé Yóáane wetábá téna Áítáiyani watáama yauwéqma timá yímikaiye: “kemá paá aagómá kaqmáapaqa máune. ketáagoma pááqya-kanaama abarokáq kétaayaiye. uyátárai-nakoni aammá kaqmáapaqa mó tarôq oro! min-ánón-ámmá arupú oro!” mirá téna timá yímikaiye

24 Pérati-wayukayopake óq-wayukama iréta móragaraq ítama aónaraae:

25 “emá tirááne ‘kemá Metáíya íma máune. íma Írááiya máune. íma Áánûqtuni amuné-náqá máune.’ té emá timá tímikaanatae. áaqibo nôraq itaaq nommá kébeqyikaano?” tewana

26 Yóáane timá yímikaiye: “paá nokaráqá kébeqyikaune. maa taíbaq-wayukati aúkáapimma móra-naqa máitata yeráwáqá íma ítaraamanibo wemá

27 uyátárai-nakoma tinaaépaqa kéitaq ketí mú mikáq-náqá kemá wení maqné-náqá maqnégánópópaqa wení aítauq-anaan-annama íma kanaaraq uwaénúnamiye.” téna Yóáane Bétqanibaqa timá yímikaiye.

28 miráuraitana Yótaa-non-abapaqa mikáqá Yóáane nommá péqyikewaipaqa pááq uráiyē.

Áánûqtuni tipi-típi-araaqa

29 miráuma aabáyaama Yóáanen-opaqa Ítuma kéitana Yóáane Ítumma aónarena maará téna abarokáq tiráiyē: “aónaarol maannáma Áánûqtuni tipi-típi áráakaa-naqa máiyē. wemá maa-márábí-kúmíq-yátááqá kebó-yátáákáráq mamá matuwánéna kukáiyē.”

30 wetábámá keráwáqá timá tímikaune: “tinaaépaq uyátárai-nakoma kéitana ketí mú mikáq-náqá kemá naayóbáqá pááq uráune wemá máqe-urainana miráipoana wemmá yaaguyaqmá kéyune.” téna Yóáane tiráiyē.

31 Yóáane óqa tiráiyē: “áqnáabaqa kemá kenamáárîqa íaonaraune.wemá náawabiyo? nóiqtaba kemá iráúnábô? nommá má kébeqyikaunaboata áaqibo miráuma Ítíráaeo-wayukama wemmá aónanoe.

32 Yóáane ókaraq tiráiyē: “kemá Áánûqtuni Aágoma kégumita aónaraune máaraa kukéna Aágoma wekáqá ku máqe-uráiyē.

33 aanibo kemá kenamáárîqa wemmá íma ítaraunamanibo kemô nokáráqá péqyikao téna timátíkái-nakoma mémá-kánáábímá timá tímikaiye. ‘emá aónenanamo Áánûqtuni Aágoma kumínama móra-nakoni aúraqa ku máinama anaaékaqa min-nákómá Áánûqtuni Aágogaraqa pérakaniye.’ tena

34 kemá kenamáárîq aónareq tiráune. ‘min-náqá Áánûqtuni mú mikákáá-náqá máíye.’ ” téna Yóáane tiráíye.

Îtuma wení áqnáae-noiyapoma

35 aabáyaama Yóáane wenanaae warááya-nakarutama máeta

36 áanibo Îtuma paá ureíre kéitata aónaraae. Yóáane abarokáq tiráíye: “aónaakao! maannáma Áánûqtuni tipi-típi-araare.” téna tiráíye.

37 kaayaq-nákórátá yegárágá itaarayapoata Îtumma anaaé

38 waqmé kéoyana Îtuma waéqma yimónaraaye. maa-kááyáqá Îtuma ítama aónaraiye: “kenákámá nóiqtaba abáá kéoyo?” téna yenáká timá yímikaiye. aanibo yenákámá tirááye: “Aráábaeo, náakaraq kéwaeno? teta (Aráábae wenáaimma yirááti-naqa máíye.)

39 Îtuma tiráíye: “ketê iréka yaónaakao!” téna tiráíye. miráimanibo yenáká iréta Îtugaraqa mi-nókáámá máqe-uraaye aabaúmá énaikaqa waaqókáqá kaayaqté-kaayaqte (4.00 kiroki) inéna uráíye.

40 yenákábíké móra-nakoma wemá Yóáane ítaraipoana Îtuma anaaéma wakáíye wenáwîre Áánaru Tááímoni Pítaa wenábâkoe.

41 Áánaru paátákáá awaaómmá Tááímoni ko aónatuwena timá ámikaiye téna “Metáíya kerátámá aónarauye” (Metáíya wenáaimma Áánûqtunopake mú mikákáá máí-naqa).

42 Tááímoni Áánaru áwíqmena Îtukaqa uráíye. Îtuma wemmá aónarena tiráíye: “emá Tááímonio, Yóáanen áaniko, ení aúgen-awíqa Tépati wániye.” téna tiráíye. áaqíbo paá Pítaa min-áwíqá ááyanunatae. Tépati wenáaimma “óqtamma” wáíye.

43 aabáyaama Káárirí-marupaqa Îtuma uínéna kéena kóuraiye. Píripima aónarena timá ámikaiye: “ketinaae waraao!”

44 Píripi Beqtáirapake kéíye. mimórá-márúkáqá Áánaruyaa Pítaa yeqtí márúkare.

45 anaaékaq Píripi Nataániomma aónarena timá ámikaiye: “móra-nakoma Móteti Áánûqtuni amuné-nákáráq naayóbáq wetábá agatáae mimórá-nákómá aónaraunatae. wemá Îtuma Yótêbi wení áanikoma Náátárêtibake máíye.” Píripi téna tiráíye.

46 Nataáanio ikéitamma maará wemá tiráíye: “Náátárêtibakenabiyo? aaqáo! mikáké íráqô-qtataaqa paá íma

kéimiye.” téna tiráiyé. Píripi timá ámikaiye: “enamááriq iré aónaaol!” téna tiráiyé.

⁴⁷ Ítunopaqa Nataánio kéena Ítuma káonaiye.wemmá káonena Ítuma abarokáqá tiráiyé: “aónaaro! maan-nákómá Ítiráaeobake-nakoma máena wení agaemá íma wáiyé.” téna Ítuma Nataánioqtabama mirá-tiraiye.

⁴⁸ Nataánio Ítuma aónaraiye: “ketábámá náaraq umá ketí áaimma Ítaraano?” téna tiráiyé. ááqibo Ítuma tiráiyé: “Píripi emmá íma ááyaraitaq yaa áménaapaqa máanaq túyánápi aónaraunamiye.” téna tiráiyé. (mi-tágón-áwîqa “píki”).

⁴⁹ aanibo Nataánio timá ámikena: “Aráábaeo, emá Áánûqtuni áanikoma máane. Ítiráaeo-mararaqa máqte-qtataakaqa anómma máane.” kétena tiráiyé.

⁵⁰ Ítuma yawwéqma tiráiyé: “emá píki yaa áménaapaqa máanaqa aónaraune maará téqo túnnama minnáyabama kétimati-meno? múte anó-qtataaqa anaaékaq ôriq umá aónanoé.” Ítuma mirá téna

⁵¹ Óq-aimma tiráiyé: “áraine. keráwáqá abaayámmá yawákínaqa abo Áánûqtuni márûpake wení kaqtó-wayukama wíyokakaa-kama taígani mú mikáq-náqá Waayúkagon-Araakaq wenôpaqa kuké ute íyaq aónanoé.” téna tiráiyé.

2

Ítuni áqnáaen-awaameqa

¹ kaumo-yúpáámá ánatagitata móra-innima iyakánéta Káárii-marukaq kéoe. pááqya márûkon-awíqa Kéinabare. Ítuma wenanóama mibáq máqe-uraiye.

² Ítuma wení iyápó-annagaraqa min-ínikóní waayúkagaraq awaikóní waayúkagaraqa yááyaawata ya aónaraae.

³ wááéni-nomma ánatanaena itana Ítuma anóama timá ámikaiye: “wááéni-nomma ánataguraiye.” wenanóama titana

⁴ Ítuma yawwêqma tiráiyé: “aaragô! etábámá ketábámá nóinabiyo? ketí kanaamá íma pááq uráiyé.” téna tiráiyé.

⁵⁻⁶ wenanóama aáwaqa mamé kéye-kayukama maará téna timá yímikaiye: “timá-timainaiqa-oro!” téna Ítuqtabama tiráiyé. abapaké móra óqta-tawema wáqe-uraae. Ítiráaeo-wayukati nommá perai-ámmá yawítítukain-aiqtabama miráipoana min-óqtá-táwémá mibáq wáqe-uraae. móra-mora óqta-tawebima móraiq-moraiq umá waaqókákáá kaayaqte-kaayaqte káápaatawebima yaqmá ógiqma wáiyé (113 aríta).

⁷ Ítuma tiráiyé: “mirá-oro! mi-táwérápi nommá yábóro!” wemá téna tiráiyé. aáwaqa mamé kéye-kayukama nommá yaqmá ógiqma ótaqa makááe.

8 Ítuma óq-aimma tiráiyē: “íbêqa yaímma yaqmá aáwakaq-kawaa-naqa mó ámêro!” téna titana mirá-uraae.

9 aáwakaq-kawaa-nakoma wemá namá aónaraitana naréna wááeni-none téna ítaraiye. ááqibo náakakenabiyo téna íma ítaraiye. aanibo aáwaga mamé kéye-kayukama yemá ítaraae. iyakánéta on-íníkoní awaikómá aáwakaq yabíkái-naqa ááyarena

10 timá ámikaiye: “máqte-kayukama íráqô-waaeni-nomma áqnáabaq-taoqa yímituwaitana anaaékaqa yeráwáqá aáwaga kénaawata paá-waaeni yimínoe. ááqibo emá íráqô-waaeni-nomma maráánama íbêqa kéyimene.” téna tiráiyē.

11 maa-qtátááqô Ítuma miráuraimma nommá wááeni-nomma aúkáitana kéena maannáma Ítuni áqnáabaq-awaameqa Kéinabaqa Káárirí-marukaqa mirá-uraiye. Ítuma wení iyápó-annama Ítuni tágama-yataaqa aónareta wemmá yirummá ámikaae.

Ítuma Kápéranabaqa kóiyē.

12 anaaékaqa mirá-umaqtuwaawata Ítuma wenanóagaraq wenábâkogaraq wení iyápó-annagaraqa Kápéranabaqa urááe. mibáq pááqya-kanaama ko máqe-uraae.

anó-monoq-naupake (tépo) Ítuma táígo-qtataaqtabama kuyúqtukaiye.

13 ayú maqnánó-kanaama awaaraq kéitata min-áyú maqnánéta owana wenáwíqa kótámakini-kanaama (páátoba) miráipoana Ítuma Yérútáárebaqa utáiyē.

14 anó-monoq-naupaqa waayúkama yetí purumakaamá tipí-típima máama meyámmá maránéta iráawana Ítuma aónaraiye. óq-wayukama maraq máeta óqtama waékáae.

15 kéwaeraawana Ítuma ánnama maténa pú yoqmá tebûqa yímiqma waqtúwáitata pipéban umáqtukaiye. monoq-naupáké máqtemma purumakaakáráqá tipí-típigaraqa pipéban umáguraae. óqtama waékáa-kayukati yaaremá waéqtukaitana yeqtí móneqa kugúbaguraiye.

16 ááqaanibo máama meyámmámáráa-kayukama Ítuma timá yímikaiye: “maéqé páapaq kóoro!” téna wemá tiráiyē: “ketiboní naammá íma mamá meyá-námmá aúráaro!” téna Ítuma timá yímikaiye.

17 Áánûqtutaba agatáinabi wení iyápó-annama yeráwáqá yúyánákáqá makááe. minnáma agatáimma mirá kétiye: “ení monoq-náútábámá tirupi irá kamáguraiye.” téna agatáimma minná yúyánákáqá makááe.

18 anó-monoq-naupaqa kuyúqtúwáitaba Ítiráaeo-wayukama Ítumma ítama aónaraae: “nóin-awaameraq umá

tiráátinonataabiyo? náápaamma matokéaq mirá kéono? náápaamma náawa ámikaiyo? tiráátiiyo!” téta ítama aónaraae.

19 Ítuma yauwéqma tiráiiye: “keráwáqô, yawítítuwaiyaqa maa-mónóq-námá kaumo-yúpáá maéqa kemá móragaraqa múte itó-umaranune.” téna tiráiiye.

20 Ítiráaeo-wayukama wenáama íma ítareta maará téta tirááe: “kanaaráq ayáqtáá-kanaama maa-mónóq-námmá umá múte itó-uyakaraae. kaayaqté-kaayaqte-wayukati yíyiyaamma naaikamá abapaké móra aúqa urááe (46 karitimaatimá). ááqibo miráinama kanaaráq kaumo-yúpáámá enamáa múte itó-umaranono?”. Ítiráaeo-wayukama téta tirááe.

21 áánibo anó-monoq-naqtaba Ítuma tiráiyábô wenaúyataba tiráiiye.

22 anaaékaqa Ítuma pukáipikemo itó-urai-taoqa wení iyápo-annama wenáama yúyánákáqá makéta Áánûqtuqtaba agatáin-aikaraqa Ítun-aagaraqa áráitabaae téta tirááe.

Ítuma waayúkati yáaimma kéitaiye.

23 keqnáámmá kótai-kanaama itana Ítuma Yérútáarebaqa máqe-uraitata taíbaq-wayukama wení awaaméqá aónaraapoana wenáwíkaqa yirummá ámikaae.

24 Ítuma wenamáárîq yaímma-wayukati táí-yaiiqtabama ítariipoana yemmá wenáaiqtabama yaákarena yiráátiraiye.

25 máqte-kayukati yirupimmá káonaipoana waayúkati yáaiqtabama káqowama wemmá kanaaráq ítimaminiye.

3

Ítuyaa Níkótímati

1 ááqibo Pérati-wayukabikemma anó-nakoma Níkótímati

2 Ítunopaqa nokáámma wemá irena timá ámikaiye: “Aráábaeo, emá timá-yiminaqa Áánûqtunopake máane. minná ketáá kéitaunatae. Aánûqtu etê ímo máráinaama emá íma anómma uyáqtárain-awaameqa kanaaráq ínóne.” téna Níkótímati tiráiiye.

3 Ítuma wenáaraqa yauwéqma tiráiiye: “kemá áraimma kétima-amune. móra-nakoma íma móragaraq marakáinama wemá Áánûqtuni márûqa íaonaniye.” Ítuma mirá téna tiráiiye.

4 Níkótímati Ítumma timá ámikaiye: “wemá náaraq umáwaq waayúkago ááyaqnobakemma yauwéqma marakániyo? wena-nóani ááyaqnoabaqa móragaraq ku peráinana ámûkarariq umá máena móragaraq marakáníyô?” téna Níkótímati Ítumma ítama aónaraiye.

5 Ítuma móragaraq tiráiiye: “kemá áraimma kétima-amune. móra-nakoma íma Áánûqtuni márûpaqa wemá

uyáberenamoenama wemmá nokaráq Áánûqtuni Aágogaraq marakániye.

6 aúgoma aúgomma ákáraitana Aágoma aágomma ákáraimiye.

7 íma karatiyo! kemó timámunayatabama keráwáqá móragaraq matikaíno!

8 uwáágoma uwáá yoqmá wemá náabarabi ónááe tipáqá kéuiye. wenáama kéitaane. ááqibo náakakena kéuiyo? náakaraq kéiyo té íma káonaane. mimóraráá waayúkama Áánûqtuni Aágoma kémaqyikaiye.” téna Ítuma tiráiyé.

9 Níkótímati ítama aónaraiye: “náaraq umá maami-qtátáákómá pááq ínîyô?” téna Níkótímati ítama aónaraiye.

10 Ítuma yauwéqma tiráiyé: “Ítiráaeo-wayukati anó timá-yimi-naqa máanana ááqibo maami-qtátáákóqtábámá íyaq ítaraano?” Ítuma óq-wataama tiráiyé:

11 “kemá áraimma kétima-amune. ketáá kéitauna-yataaqtaba kêtunanataa káonauna-yataaqtabataa kétima-yimunatae. ááqibo keráwáqá ketái táaraqa taákaq íma kémaraae.

12 ímo itéq oweqa maa-márabi-qtátááqtábá timá-timunama Áánûqtuni márûpaq-yataaqtabama timá-timunama náaraq umá itánô?

13 ááqibo áraimma móra-nakoma Áánûqtuni márûpaqa aati-aatimá íma utáiyé. paá kímora-nakoma Áánûqtuni márûpake kukáimma wenáwîqa Waayúkagon-Araaqune kemá.

14 kaqamápaqa káápa-augaraq-iraakabayaamma Móteti tarôq uráimma múte yaútaiye. waayúkama irakabayaamá káonaawana yemmá Áánûqtu yíwáqnaa uráiyé. móraiq umá Waayúkagon-Araaq múte yaúteta kaapaq-yátáqá ikámakaae. waayúkama wemmá káonaawanama yemmá Áánûqtu yíwáqnaa kéiyé. miráráá umá Waayúkagon-Araaq múte yauwínoe.

15 miráipoata yeráwáqá Áánûqtuni áanikoma yirummá amétama yemmá káqon-auwaraimma yímikaiye.

16 owé. Áánûqtu máqte-marabi-kayukayatabama ámáabopike ákaraipoana wení kímora áanikoma yímikaiye. yeráwáqá wenáanikoma yirummá amétama yeráwáqá Áánûqtuni ayáápike íma aúyoretama ípuinoe. wenáanikoma aúgen-auwaraimma yimínama máqte-kanaama yeráwáqá paá mánoe. yirun-íyápómá matúq-matúq umá mánoe.

17 Áánûqtu wenáanikoma aarawaamá yawááq umáikaiyabae téna íkukaiye. paá aarawaamá atóbamaikaiyaba timákáitana kukáiyé.

18 móra-mora-nakoma arummô amínanama Áánûqtu wemmá íma yawááq kéumakaiye. ááqibo móra-mora-nakoma íbêqa arummô ímo kámitanama Áánûqtu wemmá íbêqa yawááq

kéumakaiye. miráipoana wemmá kímora Áánûqtuni áanikon-awikaqa arummá íkamitanama min-nákómá íkákaitana Áánûqtu wemmá yawááq kéumakaiye.

¹⁹ íbêqa Áánûqtu maannáyabama yawááq kéumaikaiye. ómmá anómma marabí tágaguraiye. ááqibo waayúkama kumayuq-yátááqtábá kényikaitata ómmá yupayo umá tágaiqtaba íkényikaiye. yeráwáqtí yáaimma táígoni kéopoana ómmá yupayo iqtábá íkényikaiye.

²⁰ móra-mora-nakoma táígo-qtataaqa kéenama ómmá yupayo iqtábá íkákaiye. wení mayáígómá abarokáq yínipoana ómmá yupayo ikáqá waaqókáq íkuminiye.

²¹ móra-mora-nakoma áraimma íráqô-qtataaqa kéenama ómmá kamá yupayo ikáqá yíniye. Áánûqtun anaaé kéwaraipoana wení mayáígómá ókáá kamá tágaginana wemá yupayo iqtábá áaqa íkegaiye.” téna Ítuma tiráiyé.

²² anaaékaq Ítugaraq wení iyápó-annagaraq maréta Yúríamarukaq ko mááwana pááqya-kanaama mááwana mibáqá nommá péqyikaraae.

²³ Ínonibaq waaqókáqá Téiramapaq taíbaq nommá wáqeuraitata Yóáane mibáq nommá kébeqyikaiye. waayúkama nommá peráiyábá kényikaipoata wekáqá yíq-yiq kéoe.

²⁴ Yóáane ánná-naupaqa íákaraabo.

²⁵ maakáqá Ínonibaq Yóáane wení iyápó-annama Ítirááéowayukagaraqa nóbíq-naabiq-aimma kétee. Ítirááéowayukati nommá perái-ámmá yawíqtítukain-aiqtabama téta nóbíq-naabiq-aimma kétee.

²⁶ Yóáanen-opaqa iréta tirááe: “Aráábaeo, min-nákómá egaráq Yótaa-non-abapaqa mimórá-nákómá wetábámá tímikaanatae.kanaaráqá wemá íbêqa nommá kéberakaipoana máqte-kayukama wenôpaqa yageg-yageg kéoe.

²⁷ Yóáane maaráá téna yawuwéqma tiráiyé: “máqte-qtataaqa wení márûpake Áánûqtu ámikaipoana móra-nakoma kéqokeq-yataaqa paá íma mayáníbo.” Yóáane téna tiráiyé:

²⁸ “keráwáqá kenamááríq tiníq umá kemá timá tímikaune. kemá Metáiya íma máune. paá timákai-naqa wenáaraqa áqnáabaq téqa tiráune. wágáábaqa maannáma timá tímikaune.

²⁹ itáaro! móra-nakoma ánáakoma kémayaitana yenáká yimuqá kémaraaye. maannáyaba min-nákóní ábárawaoma awé kéena káonena wegáráqá amuqá kémarakaiye. miráráá umá Ítuqtaba tíyaqnobaqa ógikaipike timuqá kémaqtuwaune.

³⁰ wenáwîkoma íbêqa úino ááqibo ketíwîkoma paá kumíkáae.

³¹ móra-nakoma yanaaké kéena wenáaimma máqte-qtataaqtabama yanaamá wáiyé. káqo-nakoma marabíké kéena

wemá paá marabí-qtátááqtábámá kétéye. móra-nakoma Áánûqtuni márûpakemo kéyenama

³² aónarena ítarai-qtataaqtaba Áánûqtuni márûpaqa wemá kétéye. ááqibo keráwáqá wenáaraq taákaq íkemaraae.

³³ waayúkama wenáaraq yaqtoqma akoqnáá urétama yíyaqnoabaq mirá kétee. ‘Áánûqtu árai-naqa máíye.’ yíyaqnoabaq maami-káyúkámá mirá téta kétee.

³⁴ móra-nakoma Áánûqtu timákaraitana wemá Áánûqtuni watáama kétéye. Áánûqtuni Aágogaraq wenáayaqnobaq aati-aatimá ógiqma wáíye.

³⁵ aboámá wenáanikoma kaayoné umákema máqte-qtataaq wení akoqnáaraq ámikaiye.

³⁶ móra náawawaq Áánûqtuni áanikoqtabama arummá aménama áanikoma wemmá aúgen-auwaraimma amíniye. móra náawawaq áanikoqtabama kaúbîq kéena aúgen-auwaraimma íaonaniye. wekáqá Áánûqtuni áyámma umá watúq-watuq umá wániye.” Ítuma téna tiráíye.

4

Ítuma Yúriabake kóíye.

¹⁻³ Yóáane netuqyaan-iyápó-ánnámá nommá péqyikaraiye. ááqibo Ítuma mú mikáq netuqyaan-iyápó-ánnámá nommá péqyikaraiye. Pérati-wayukama minná ítaraapoana Ítuma Yúriabake itátuwena kóuraiye. Ítuma nommá íma péqyikaraiye. paá wení iyápó-annama yenamááriq waayúkama nommá péqyikaraae. Ítuma Kááiribaqa móragaraq yauweré uráíye.

Ítuma Táméria-inikote watáá-wataa kétéye.

⁴ Ítuma Táméria-marukaqa aúkáapi kótama-kuraiye.

⁵ móra márûqa Táméria-wayukati márûkaqa iráíye. pááqya márûkon-awiqa Tékemabaq waaqókáq mi-márúqá Yáakoboma wenáanikoma Yótêbi ámikaiye.

⁶ mibáq nááyóbáqá Yáakoboni nommá yabí-máíqá wáqe-uraima íbêqa paá wáíye. aanibo Ítumma ábô-kaitana nommá yabí-máíkáqá ya máqe-uraiye. aáwaga naí-kánáámá waaqókáq kéitata

⁷⁻⁸ wení iyápó-annama aáwaga ko meyanîq ínéta kóuraae. móra-inikoma Támériabake nommá yabínéna iráíye. Ítuma timá ámikaiye: “nommá tíminaq naano!” téna tiráíye.

⁹ ááqibo maamin-íníkmá yauwéqma tiráíye: “emá Ítirááéo-naqopo kemá Táméria-inimune. nôraq itaawáq kekáqá no-qtábámá kéteno?” mirá téna timá ámikaiye.

10 anaaékaqa Ítuma maará tiráiyē: “ááqibo emá Áánûqtunopake ámî-qtataaqtabama kéitaanama ekáqá náawabi noqtábámá ítama káonaiye emá kekáqá íténaq akoqnáá umá mái-nomma áméno.” Ítuma mirá téna timá ámikaiye.

11 Táméria-inikoma yauwéqma tiráiyē: “anóko, maa-nómmá yabí-máíqá mémá-nóbáqá wáiyē. ááqibo ení tawemá íma wáiyē. náakakenaq maami kúmi-nomma yabínónô?

12 ketáái títaubikoma Yáakoboma mú mikáq anó-naqa amé méqa kéono? wemá maami-nómmá yabí-máíqá tímikaiqtae. wemá áanimaakaraqa wení tipi-típigaraqa mipíkē narááe.” min-ínikómá mirá téna tiráiyē.

13 Ítuma waéqma itái-áímmá wemmá timá ámikaiye: “máqtemmo maamipíkē-nómmá naiyama óqa noqtábá yikániye.

14 máqtemma kemó yíména-nomma akoqnáá umá mái-nomma nétama anaaékaq ókaraq noqtábá íyikaniye. ááqibo kemó nommá amúnama arunóbáqá metiráá yubáma kumíniye. maami-métímá yubáma piri-piri téna kúminiye. máqtemma matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayétama matúq-matuq umá mái-yataaqa matáápoana arunóbáqá ummaa íyaniye.” mirá téna tiráiyē.

15 maamin-ínikómá timá ámikaiye: “anóko, mirá-nómmá timiyo! anaaékaq noqtábá ítikainaq keqnáámmá maakáqá noqtábámá yauweré íyenune.” wemá téna tiráiyē.

16 Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “enawaikómá ko ááyama timá amítuwe yauweré yekao.” Ítuma mirá-tiraiye.

17 maamin-ínikómá tiráiyē: “ketiwaikómá íma máiyē.” Ítuma akoqnáá umá tiráiyē: “áraíne. enawaikómá íma máiyē kéténe.

18 áraimma kétune. emá móra-tiyaapaq-naqa matáánamiye. áánibo íbêqa mayáánama minná enawaiqá íma máiyē. áraiqtabama paá yaímma emá kéténe. tébakaq kenamáa tiráune.” téna Ítuma tiráiyē. maamin-ínikómá yauwéqma timá ámikaiye:

19 “uyátaráana-nako! Áánûqtuni amuné-náqá máane. maanná aónanaa únnae.

20 itaao! ketáái títaubikoma maan-ánúráqá nunamummá Áánûqtukaqa tirááe. ááqibo emá ení waayúkagaraq miráuma kétée. “Yérútáárebaq mibáqá nunamummá mó tero!” téna wemá tiráiyē.

21 Ítuma minnáyaba óq-aimma tiráiyē: “aaragô, itaao! óq-kanaama yínaamoema mi-kánááyábá íma anuraqá íma Yérútáárebaq nunamummá tinóne.

22 emá ení waayúkagaraq nunamuqtábámá íkéitaae. paá-wataama kétée. atóbamayikai-yataaqa Ítiráaeo-wayukarake kéipoana nunamummá-tí-yátááqtábá arupú umá ketáá kéitaunatae.

23 mi-kánáamá yíniye. árainmma mi-kánáámá íbêqa wáiyē. waayúkama árai-nunamuqtabama yeráwáqá mútûq yirummá améta Áánûqtuni árain-aikaraqa nunamummá ketibotáá Áánûqtukaqa tínoe. owé. ketibotáá Áánûqtu yeráwáqá mútûq yirummá améta Áánûqtuni árain-aikaraqa téta mirá-káyúkábá Áánûqtuma kákaiye.

24 Áánûqtu wenamáárîq aágoma máipoana waayúkati yirunóbáqá aágoma Áánûqtu wenamáa maqikáné iné. Áánûqtu aágoma máinapoana máqtemma yetí aágogaraq wekáqá nunamummá tínobo. aágogaraq tétama mútûq yirummá ámiketa Áánûqtuni árain-aikaraqa nunamummá tínobo.” téna Ítuma tiráiyē.

25 maamin-íníkomá timá ámikaiye: “Metáíya (Káríqto) kumínayaba kéitaune. wemá kuména máqte-qtataaqa kéitaipoana máqte-qtataatabama timá-timinitae.” téna tiráiyē.

26 Ítuma abarokáq timá ámikaiye: “kemá kétima-amune minná kemúne.” téna tiráiyē.

27 mikáqá wení iyápó-annama irááe. iréta Ítuma maamin-íníkotê watáá-wataa kítitata wení iyápó-annama ya káoneta yáaqtaba urááe. yeráwápíkē móra-nakoma íma ítama aónaraiye: “nóiqtaba kákaiyo?” téna “nôraq itaa wetê watáá kéteno?” mirá téna móra-nakoma Ítiraiye.

28 miráitana min-íníkomá no-táwémá mikáq yuwéna anó-marupaqa uréna mibáq waayúkama timá yímikaiye:

29 “iréra! móra-nakoma ya aónaaro! wemá máqte-qtataariq naayóbákáráq íbêkaraqa kéuna-yataaqtaba wemá timá tímikaiye. wemá Metáíyawabiyo?” min-íníkomá téna tiráiyē.

30 ááqibo waayúkama anó-marupake yuwéta Ítunopaqa kéowata

31 mi-kánááráqá wení iyápó-annama waku-waku tirááe: “Aráábaeo, pááqyamibo paá naao!” téta tirááe.

32 ááqibo Ítuma yawwéqma timá yímikaiye: “ketí kaawéqá wáitaq abo keráwáqá maannáyaba íkeitaae.” Ítunopaqa kéowata

33 mi-kánááráqá wení iyápó-annama wemmá kéitaimma wemmá kéitaimma urááe: “móra-nakoma aáwaqa maméta irááô?” wemmá kéitaimma wemmá kéitaimma urááe.

34 Ítuma miráráá téna timá yímikaiye: “ketí aáwaqa miráuma wáiyē. kemá timátíkarai-nakoni aúyánámmá waránáare waqmá mayaímá tímikaimma mamá ánatanaare.” téna Ítuma tiráiyē. Támériabake-kayukama kéowana Ítuma yimónarena óqa waéqma itái-áímmá tiráiyē:

35 “keráwáqá tiráama miráuma kétee. ‘kaayaqté-kaayaqte-wiyokoni mi-kánáágóní arupimmá yómmá anagánoe.’ abo kétune tú maréra! yómmá aónaaro! yókómá íbêqa anagéaiye.

36 íbêqa arammá kúqtín-nakoma wení ápêqa kémayaitana arammá watúq-watuq umá wánin-aramma kútúma ayúgutaiye. miráumaraa úbî-nakogaraq arammá kúqtín-nakogaraq yimuqá maráyoye.

37 tiráama áraine ‘móra-nakoma arammá ánayumma kéubitana káqo-nakoma arammá kútúma ayúgutaiye.’

38 ááqibo keráwáqá arammá kútúma ayúma kúyoro téqa timá tikaraune. ááqibo min-áráqtábámá keráwáqá íma uqmakéqa íma kawáá urááe. káqo-yuma maamin-árákáqtábá ôriq umá mayaimá mataáwaqa ááqibo keráwáqá paá ya ayúgeguyoe.” téna Ítuma tiráiyé. Ítuma mi-kátáagóní áaimma abarokáq Ítiraiye. mirá-uraiye. ánayumma wení watáama wáiyé. waayúkama yókáá mááe. móra-nakoma Ítuni watáama waayúkati yirupi kéubitana anaaékaq káqo-nakoma wení iyápó-annabike íráqôn-áaimma arakáá waayúkati yirupiké aónaniye.

39 maamin-ínikóní watáaboana netuqyaa Táméria-wayukama anó-marupake Ítuqtabama yirupi kéitaae. min-ínikó tiráiyé: “wemá timá tímikaiye kemá máqte-qtataariq naayóbakáráq íbêkaraq kéuna-yataaqtaba wemá timá tímikaiye.” téna máqtemma min-ínikó timá yímikaiye.

40 miráipoana maami Táméria-wayukama Ítunopaqa kégumeta inaa-inaa tirááe: “ketáátê ya mááo!” téta tirááe. kaayaq-yúpáámá yéráwátê máqe-uraimma wení watáama tiráitata

41 óq-wayukama netuqyaamá yirummá ámikaae.

42 anaaékaqa maamin-ínikómmá yemá timá ámikaae: “áqnáabaq emá ténayabobaqtaa Ítuqtabama tirummá ámikaunatae. íbêqa ketáá kenamáárîq Ítaraunatae. tirupi kéitaunatae maan-nákómá áraine wemá máqtemma yirummá amíya-kayukama yeqti atóbamaqyikai-naqa máiyé.” mirá téta tirááe.

43 kaayaq-yúpáámá ánatagitana wemá iyuwéna Kááriribaqa kégoena

44 Ítuma wenamáárîq tiráiyé: “Áánûqtuni amuné-nákómá wenamáapaqa íma anón-awiqa wáiyé.” téna tiraiye.

45 Kááriribaqa itata mibáq-wáyúkámá wemmá yiqtabá yimuráamuq marákaraae. yeráwáqá yenamáárîq ayú maqnánó-kanaabimma Yérútáárebaq máqe-uraawana máqte-qtataariq kéi-qtataariq mibáq immá aónaraae.

46 anaaékaq Ítuma môragaraq Kéinabaqa Kááririri-marukaqa yauweré iráiyé. mibáq áqnáabaqa nommá waéqma wááéni-nomma aúkaiye. móra-ano-naqa Kápéranabake wenáanikoma karímá ákaraiye.

47 Ítuma Yúriabake Kááriribaqa yináímmá ítátuwena miráipoana Ítunopaqa min-ánó-nákómá ko tiráiyé: “ketáanima

puiné kéibo. iré mamá atóbamakaol!” téna min-ánókómá timá ámikaiye.

48 maaráá Ítuma tiráiyē: “paá kéqoqeq-awaameqa íaonareq keráwáqá tirummá íaminoe.” téna Ítuma tiráiyē.

49 anó-nakoma mibáq tiráiyē: “anoko! ketí iyápómá puínabo kuké aónaao!” téna tiráiyē.

50 Ítuma timá ámikaiye: “kóaaol ení áanikoma paá mániye.” téna tiráiyē. miráuma min-ánó-nákómá Ítun áama ítama arupi maréna Ítunopake kóuraiye.

51 min-ánókómá kégumitata wení kaqtó-wayukama aapaq we-naitaatán uréta timá ámikaae: “ení iyápóma íbêqa paá máiyē.” téta tirááe.

52 min-iyápógóní aboámá ítama aónaraiye: “nóin-aabauma wení kokoq yámma ánatayakaraiyo?” téna ítama aónaraiye. kaqtó-wayukama minnáma yauwéqma tirááe: “aabaúmá yotéqma móraitana kokoq yámma ánatamakaraiye.” téta tirááe.

53 min-ábáúmá mimórá-kánááráq Ítuma timá ámikaiye: “enánikoma paá mániye.” téna aboámá aákaq makáiyē. aboágáráq máqten-araabanogaraq ábâqawaagaraqa yirupi kéitaae.

54 áqnáabaq-awaameq-yataaqa Kéinabaq wááéni-nokaq uráiyē. ááqibo Yúriábake yuwéna Ítuma Kááriribaq mikáq keqnáámmá mi káqon-awaameqa uráiyē.

5

Tabaati-yúpááyábámá

1 anaaékaq Ítiráaeo-wayukati óq-oniqtabama Ítuma Yérútáárebaq utáiyē.

2 Yérútáárebaq mibáq nokaayúkáká wenáwîqa Batétara waaqókák tipí-típigoni oqtaráqá wáiyē. mi-nókááyún áwábaqa móra-tiyaapaq púgágîq-nama wáqe-uráiyē.

3 mi púgágîq-naupaqa taíbaq-wayukama yípaq atááe. yaímma yúrama karoparáiyē. yaímma yítauqa arúkeq-arukeqa urááe. yaímma yítauqa yabitimáguraiye. tébakaq-wayukama yíyiyaa-kareremma urááe. nommá karááqto ínayabae téta awé urááe. áqnáabaq náawabi nommá karááqto ipí kukáitana wení áiyayaakoma akoqnáá íniye téta waayúkama yúyánápí ítaraae.

4 yúyánápíké tiráama kaqtó-wamma Áánûqtunopake móra-mora-taoqa nommá waéqma uréire uráiyē.

5 abo mórama karí-náqá kaumo-tíyáákágáráq abapaké kaumo aúqá (38 karitimaatimá) karí maéna máqe-uráiyē.

6 Ítuma aúyánámmá ítaraiye min-nákómá karímá naayóbáq matáiyē. ááqibo mibáq min-náqá aipaq atáitana aónatuwena

Ítuma ítama aónaraiye: “emá atóbaiyaba kákaiyo?” téna Ítuma ítama aónaitana

⁷ karí-nákómá yauwéqma tiráiyē: “anón-nako! yaímma-wayukama kemmá íma tiyáátoqma nokayúpímmá nommá karááqto ipímmá tikéwae íkéoe. kenamááríq mi-nópímô kumónae téqo kéunama káqo-yu yenókáá ketí aammá kunaúyakewae kéoe.” téna tiráiyē.

⁸ Ítuma timá ámikaiye: “itóaao! itó éyaq ení yuwaiqá yawátama mamé minnágaraq uréire uwo!” téna akoqnáá umá tiráiyē.

⁹ páátákáá min-nákómá kátobakena wení yuwaikáráq yawátamena kóuraiye. aanibo mi-túpáámá Taabati-yúpáámá aagaí-yúpáámá wáqe-uraiye.

¹⁰ miráipoana Ítiráaeo anó-monoq-wayukama timá amíqmeta urááe: “íbêq-yupaama Tabaati-yúpááraré. emá ení yuwaikáráq íma mamé uréire uwo aagaí-yúpááraré!” téta timá ámikaae.

¹¹ wemá timá arútá-yimikaiye: “mamá atóbatikai-nakoma ení yuwaiqá yawátama mamé waao titaq mamé kéyune.” téna timá yímikaiye.

¹² anó-monoq-wayukama ítama aónaraae: “min-nákómá timákáitaa mamé yénama náawabiyo?” téta ítama aónaraae.

¹³ ááqibo atóbai-nakoma íma ítama arútaraiye Ítuqtabama náawabiyo téna Ítuma taígani-kayukabike péqma yútúgitana atóbai-nakoma íaonaraiye. Ítuqtabama íma ítaraiye wé náawabiyo.

¹⁴ anaaékaq min atóbamakai-nakoma Ítiráaeo-wayukati anó-monoq-naopaqa Ítuma aónatuwena timá ámikaiye: “aákaq maraao! emá kátobaane. móragaraq ení kebó-yátááqá kúmiq-yataaqa íma uwo! íbêqa pááqya-karima matááne. anaaékaq anópi wíyátábámá yabíqma arutaa!” téna Ítuma timá ámikaiye.

¹⁵ min atóbai-nakoma yuwéna Ítiráaeo anó-monoq-wayukama timá yímikaiye: “min-nákómá wenamááríq kemmá atóbamatikaraiye.” téna Ítuqtabama timá yímikaiye.

¹⁶ karí kátobamayikena mirá-qtátááríq Ítuma kénapoana Tabaati-yúpááráqá anó-monoq-wayukama wemmá áaimma átama waqmá ikamíneta abáá-uraae.

¹⁷ ááqibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “ketiboó, íbêqa mayái kémayaitaqa miráipoana mayaímá mimóráiq umá kémayaune.” téna tiráiyē.

¹⁸ min-áíqtábá Ítiráaeo anó-monoq-wayukama ókaraq-okaraq umá wemmá abáá-uma uréire urááe. Tabaatiráqá aammá aúmakaan-aimma araténa Áánûqtutaba “kenamá ketiboé” téna tiráiyē. min-áíkmá mamá wekáráq Áánûqtukaraq móraiq uráitata anó-monoq-wayukama abáá-uma ikamíneta urááe.

19 Ítuma maannáyaba yauwéqma tiráiyē: “kemá túyánámmá ítama kateko umá keráwáqá kétima-timune. áanikoma wenamáá rîq máqte-qtataaqa íma íné ímíyē. paá aboámá kēi-qtataaqa káonena minnáma áanikoma mimóráiq kēiyē.

20 aboámá áanikomma ôriq umá weqtábámá amuqá kēmarakaipoana kákaitana aboámá máqte-qtataariq kēi-qtataaqtabama áanikomma káraatiyē.

21 aboámá pukáipike kátobamakaitana paá áanikomma pukáipike mimórá miráuma kátobamakaiyē. miráuma mórai q umá aúwaraimma aboámá ámikaitana paá áanikoma mórai q umá aúwaraimma mórá náawanabi ákái-naqa ámikaiyē.

22 ítáaro! aboámá máqte-kayukama yawááq íma umáyikaniyē. ímíyē! áanikoma yawááq-umayikai-aiqtaba wemmá ayuwáinana tíniyē.

23 miráipoana wé náayuwabi áanikoqtabama áwîqa múte kēyauyowana miráuma mórai q umá aboán áwîkaa kēuwiyē. náayuwabi áanikon-awîqa múte íkēyauyowana miráuma mórai q umá aboámá wemmá timákái-naqa wenáwîkaa íkēuwiyē.

24 kemá túyánámmá ítama ôriq umá kateko umá keráwáqá kétima-timune. náawabi ketáama iténama kemmá timátikárai-naqa arummá aménama aúgen-auwaraimma matúq-matuq umá mái-yataaqa kēmayaiyē. wemá íma yawáá kēena ímíyē! arummá amína-nakoma áqnáabaq arun-íyápómá pukáipike itó-urena matúq-matuq umá paá mániyē.

25 kemá túyánámmá ítama ôriq umá kateko umá keráwáqá kétima-timune. mi-kánáámá yínatama áraine. mi táoqa áaimma kátenama mibáq yirun-íyápómá pukuráá-kayukama Áánûqtuni áanikon-aama itétama náayu-naayubi yirummá amétama yeráwáqá matúq-matuq umá paá mánoe.” Ítuma téna tiráiyē. óq-wataama timá yímikaiyē:

26 “áraine. ketibomá Áánûqtu wenamáá rîq aúwarai-qtataaqa áqnáabaq pááq-urainapoana miráuma mórai q umá kemá áanikoma aúwarai-qtataaqa mórai q umá tirunóbáqá wáiyē.

27 kemá Waayúka-Araakoma máunaboana ketibomá kemmá áanikoma akoqnáá-yataaqa tímikaitaq waayúkama mamá yainánúne.

28 maannáyaba íma iyánáaq uwo! ááqibo mi-kánáámá yínatama yúma pukuráá-kayukama maiqnóbáq máetama áama itánópoata

29 muriánóbákénábi maiqnóbákémá utátuweta úinoe. máqte-kayukama itó-inoe. yaímma íráqô-qtataariqo uráá-kayukama paá matúq-matuq umá mánoe. tébakaq-wayukama táigo-qtataariqo uráá-kayukama yawááq-uma-ikanune.

30 kenamáá kenamáá rîq máqte-qtataaqa íma onááq únnae. kemá tikái-qtataariqa íkeune. ááqibo timátikái-nakoni ákái-

qtataariqa kéune. miráipoana paá kéiteq ítama kéyainaunana ketí yaináuna-yataakoma arupú kéiyé.” téna tiráiyé.

31 Ítuma óq-aimma tiráiyé: “keráwáqá kemmá kenamááariq áraimmo timá tímênaqa tirummá íaminobo paá kaayaq-wáigóbi kaumo-wáigómô timá-timiyaatama mikáq ítánúnatae.

32 áaqibo óq-nakoma ketibomá wemá ketáaiqtabama áraimma keráwáqá kética-timitaq wenáama árain-aimma kéticaqtae ketáá kéitaunatae. kenamá ketábámá íketune.

33 keráwáqá Yóáane nommá perái-nákônôpaqa taíbaq-wayukama timáyíkaraiye. mi-káyúkámá Yóáanema ítama aónaraawana wemá arupú umá yauwéqma tiráiyé.

34 paá-wayukama Yóáane máqe-uraipoana wenáayabama kemá túyánámmá íkéitaune. maamin-áímmô túnnama keráwáqá tíwâqnaa umá atóbamatikaiyabae téq kêtune.

35 Yóáane wemá ókáá kamá tágaraitaq páaqya-kanaama keráwáqá min-ópí timuqá kémaraae.

36 Yóáane ketáaiqtabama akoqnáá umá ítaraíye. áaqibo óq-yataakoma ketí mayaímá mú mikáq akoqnáá umá keqtábámá kétee. mayaímá mamá ánataao téna ketibomá tímikaitaq maami-máyáímô mayáunama áraimma ketibó timá tíkaraitaq káonaae. ketibomá mayao téna timátíkáitaq iráune.

37 aanibo ketibomá timátíkáimma wenamááariq káqo-yu ketáaiqtaba timá yímikaiye.

38 wenáama aati-aatimá íkéiteqa wenóikaqa aati-aatimá íkaoneqa kemmá timátíkarái-nakaq tirummá íkamepoaqa keráwáqá ketiboní aagómá watúq-watuq umá tirupi íma wáiyé.

39 Áánûqtun áama agamatán-áipí ketáaiqtaba kétiye. keráwáqá anó-monoq-wayukamo maamin agamatán-aimma abáá-abaa kéeqa áaimma íkeitaabo watáama paá kéyorautopoqa min-aúgén-áúwáráímmá mayánúne téq túyánámmá kéitaae. áaqibo paá kéyorautopoana keráwáqá min-aúgén-áúwáráímmá íma yíniye.

40 ókaraq-okaraq timá yímíkaimanibo máqtemma keráwáqá ketôpaqa iréq maamin-áúwáráímmá mayáitáaqá íma kéitaae.

41 kemá íma keráwáqábámá ketíwîqa múte yaúyóro téqa íketune.

42 minná keráwáqqtí táaimma káoneqa Áánûqtuni akái-yátáaqá tirupi íma wáiyé.

43 ketiboní náapaakaraq mamé kéyune. áaqibo keráwáqá kemmá íkétiwiraae. móra-nakoma paá wení náapaakaraq mamé yínaqa keráwáqá wemmá awiránóe.

44 keráwákáán uráá-kayukama náaraq umáwaq tirummá kanaarácq timínô? kanaarácq ítiminoe. keráwáqá yiyuwáiyata keráwáqqtí tíwîqa wenámí-kenamin umá múte yaúyóro.

45 kemá keráwáqá ketibon-áúbáqá túbi marániye ítero. Móteti tirummá umátikena tíwâqnaa íniye téq túyánámmá kéitaa Móteti wenamáa keráwáqtí túbi marániye.

46 keráwáqá Mótetima tirummô kámeqa kemmá tirummá timínoe. ááqibo wení aúbabi keqtábámá agatáye.

47 agatáimma tirummô ikámeqa náaraq umáwaq ketáama tirummá amínéq onábiyo?" téna Ítuma tiráye.

6

1 anaaékaq Ítuma anó-nokayukon áwîqa Kááriribaqa nopí-káárebí meran-ábápáq uráye.

2 ááqibo Ítuma kégoitata karí atóbamayikain-awaameqa aónawaeta taíbaq-wayukama anaaé wakááe. miráitata

3 Ítuma anuraqá wení iyápó-annagaraq umáqe-uraae.

4 Ítiráaeo-wayukati kótámaki-kanaama waaqókárîq uráye.

5 Ítuma múte aónaimma taígani-kayukama wenôpaqa keyewana káonena Píripiqtaba timá ámikaiye: "náakakena taíbaq-awaaqa meyáníq umátaawaq maami-káyúkámá yiménúnataabiyo?" téna Ítuma Píripimma ítama aónaraiye.

6 Ítuma wemô miráini-qtataaqa ítáreboana paá Píripimma kumá yumá ítarena

7 Píripi yauwéqma Ítumma timá ámikaiye: "abapaké kaayaq-wíyókón arupi óqta-mayaima mamátaa móra-mora-nakoma móra-mutaaqa yínî-kaaweqa yiménúnatae." téna yauwéqma tiráye.

8 Ítuni iyápó-annabike móra-waigon-awîqa Áánaru Tááimoni Pítaan ábâkoma Ítumma timá ámikaiye:

9 "móra-iyapogoma móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaqá káqtútai-noyaakaraqa matokáye" téna "ááqibo kágínagoma íma maami-máqté-káyúkábímmá kanaaráq íniye." téna Áánaru tiráye.

10 tiyáápaq-tiyaapaq-tiyaakagaraq-wayukama (5,000) máqe-uraawana íráqôn-aapeqa netuqyaa wáitana wení iyápó-annama timá yímikaiye: "máqte-kayukama tíyata maraq máero." téna tiráye.

11 ááqibo Ítuma yammá maténa "Áánûqtuo, maan-ááwáqô timénayabataa timuqá kémarakaune" timátuwena mikáq-mikaq umá yímíqme uréna keqnáámmá káqtútai-noyaaqa maténa mikáq-mikaq umá yímíqme uráye.

12 yeráwáqá kanaaráq umá mi-kááwéqá mamá yáawana wení iyápó-annama timá yímikaiye: "aqtó-átómá aîqma aîkuyoro yaímma páabaq íyúwáaro." téna tiráye.

13 waayúkama móra-tiyaapaq-yamma nátuweta aqtó-átómá tiyááka uréna títaupake kaayaq-kamáágúq-únámá aíqtuma ógiqmakaae.

14 waayúkama min-ánón-áwááméqá immá káoneta tirááe: “árainé. maan-nákómá Áánûqtuni amuné-náqá marabí ku máiyé.” téta tirááe.

15 Ítuma mi-qtátáátábámô kéitenama anuraqá páátákáá we-namáa utáiyé. wemmá awíqmeta koma yeráwáqtí anón-naqa tarôq umá máena yabíqyikaikaae téta kétéwana Ítuma ítátuwena páátákáá yiyuwéna anuraq utáiyé.

16 Ítuma anuraq máitana aaqá enánéna yúmáran immá wení iyápó-annama yenamáa Káárirí-nokayukaq kukááe.

17 nopí-káárébi utéta aqtamá Kápéranabaq wínéta urááe. Ítuma paá anuraq máena yeráwáqtôpaqa íiraiqtaba aaqá ékáiyé.

18 akoqnáá-uwaa kéyoraitana nokómmá ôriq umá karááqto uráiyé.

19 ayau-yatáraké non aúkáapi warárituqme kéyeta nopí-káárébi ké Ítuma non ámûraaqa yetôpaq kéitata aónaraae. yeráwáqá ikatîq urááe.

20 ááqibo Ítuma timá yímikaiye: “kemíbo ikatîq íoro!” téna tiráiyé.

21 yeráwáqá Ítumma nopí-káárébi auwiránéta urááe. kéowana ááqibo páátákáá yeqtí nopí-káárégómá min-ábápáq wínéta opáqá áqa irááe.

22 íbêqa iyápó-annama yuwéta nópi-káárébi mômô kéowatama taígani-kayukama yimónaraae. óq-aabayaana pímma yeráwáqá mi-káyúkámá aónaraamma kímora nopí-káárábímmá iyápó-annama yenamáa máeta kóuraae.

23 Ítuma móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákáráq yímikai-marukaqa waaqókáqá Táíbiriati mibáké káqo-nopi-kaarema irááe.

24 maa-taígáni-káyúkámá Ítugaraq wení iyápó-annagaraq aónaamma íma máawata miráitata yeráwáqá Kápéranabaqa nopí-káárébi maréta Ítumma abáá ineta urááe.

Ítuma tirukóni-aawaqtabama watáá-wataa kétiye.

25 “aanibo yeráwáqô Ítummo káonetama nokómmá meran-ábápáq máitata ítama aónaraae: “Aráábaeo, náa-taoraq maamibáqá yénnabiyo?” téta Ítumma ítama aónaraae.

26 Ítuma yawwéqma tiráiyé: “árainmma kétima-timune. keqtábámô tibáá kéomma kemô anón-awaameq-yataariq únnayataba íma tibáá kéobo ááqibo kemô tímúna-kaaweqa namá tímúqa yaitaq ókaraq kaawéqá timíkáae téqa tibáá kéoe.

kemá keráwáqtí aáwaqune.

27 keráwáqá wáqena kabiránin-aawakoni mayaímá íma máyáaro. máqte-kabirani-qtataakoma íma mamá túbáqá máráaro! keráwáqá aáwakoma watúq-watuq umá wánin-aawakoma kétékaiyo. kemá Waayúkagon-Araaqa ketôpaq ketibomá Áánûqtu wenáwîqa ikámakaipoana mirán-ááwáqá watúq-watuq umá wánin-aawaqa timénúne.” téna Ítuma tiráiyé.

28 Ítumo kaawéqtábámô timá waayúkama íma ítama arútareta yeráwáqá Ítumma ítama aónaraae: “náaraq umátaawaq Áánûqtuni mayaímá wení amuq-yatááqá kanaaráq mayanúnataabiyo?” mi-káyúkámá mirá téta Ítumma ítama aónaraae.

29 Ítuma yauwéqma tiráiyé: “maami-máyáímá Áánûqtuni mayaiyé. keráwáqtábá timákáitana kúminakaq tirummá áméro.” téna Ítuma tiráiyé.

30 waayúkama timá ámikaae: “nóin-anon-awaameqa inataawáq ketáámá emmá tiruqtáá aménúnataabiyo? ení mayaímá nóinabiyo?

31 ketáái títaubikoma kokoq-márúkáq karaaqtatááqá íma wáikaq Áánûqtuni aúbabimma miráuma maannáe. ‘aáwaqa wíyôpake wemá yimíq-yimi q uráiyé.’ Áánûqtuni aúbabi mirá téna kétéye.

32 miráitana Ítuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: “áraitana kétima-timune. maamin-ááwáqá wíyôpake Móteti wemá íyímikaiye. ááqibo Áánûqtunopake árai-kaaweqa ketibó íbêqa keráwáqá kétémiye.

33 aáwaqa Áánûqtunopake yuwéna maa-márábí kuména maa-márábí-káyúkámá aaramá waamá wemá yeráwáqtí yirun-íyápógóní kaawéqá kényimiye.” téna Ítuma tiráiyé.

34 waayúkama inaa-inaa tirááe: “anóko, maamirá-kááwéqá aati-aati étaa keqtáámá timíkááe.” téta tirááe.

35 Ítuma timá arúta yímikaiye: “kemá kenamááriq matúq-matuq umá mái-aawaqune. náawabi-naawabi ketôpaqo yénama íma áa yániye. náawa-naawabi kemmá arummô timénama íma non-áá akániye.

36 kemá keráwáqá kétima-timune. kemmá kétimoneqanibo íma keráwáqá kemmá tirummá ketime.

37 máqtemma ketibomá tími-qtataaqa ketôpaqta yínoe. náawabi-naawabi ketôpaqa yínaqa wemmá íma watuwánúne.

38 ketúyánákáq tikáinaiq íonaaq Áánûqtunopake kukáupo paá wemô timátíkái-nakoni aúyánákáq kuké-mayaune.

39 timátíkái-nakoma wení aúyánámmá miráuma wáiyé.

máqte-qtataaqa tímímma móra íyuwanunaboqa ááqibo ánatai-yupaama máqtemma tími-qtataaqa múte itó-umayikanune.

40 ketibon-áúyánákó mirá kéiyē. máqtekomo kemmá ketáanima káoneq tirummô ketimeqa aúgen-auwaraimma matúq-matuq umá paá mái-yataaqa íbêqa áaimma átáma kéimma ánatai-yupaama yemmá múte itó-umayikanune.” téna Ítuma tiraiye.

41 Ítuma tiráipoana “kemá Áánûqtunopake árai-kaaweqa máune.” téna titata Ítiráaeo anó-monoq-wayukama tímú-timun-aimma kótéyáté urááe.

42 maan-áímmá tíq-tiq umá tirááe: “maaminnâ Ítuma Yótêbin áanikobiyo? wenaboámá wenanóagaraqa ketáamá ítaraunataabiyo? nôraq itana ‘Áánûqtunopake kukáune’ kétéyo?” mi-káyúkámá téta tirááe.

43 Ítuma yetí yúyánámmá ítátuwena tímá yímikaiye: “keráwáqá íma náru-narun-aimma tero!” téna tiráiyē.

44 Óq-aimma Ítuma tiráiyē: “ketibomá timátíkái-nakoma wemô móra-nakoma ketôpaq yabiti máena yíniye. ááqibo ketibomá móra-nakoma íyabiti máena wemmá ketôpaq íma yíné iné. náawabi ketôpaq yin-náqá ánatai-yupaama wemmá múte itó-umakanune.

45 Áánûqtuni wannaabí Áánûqtu wení amuné-wáyúkámá agatááe. máqte-kayukama Áánûqtu yiráátiniye. minnáyaba yemá náayubi ketibon áama itétama náayubi yemmô yirááti-qtataaqa ítama arutétama yeráwáqá ketôpaq kéeye.

46 móra-nakoma ketibommá íaonaraane. kímora-naqa Áánûqtunopake kúmîn-nakoma wenamá ketibommá aónaraiye.

47-48 áraimma kétima-timune. náawabi arummá kétimenama aati-aatímá matúq-matuq umá kémaiye. kemá matúq-matuq umá mái-aawaqune.

49 keráwáqtí títaubikotaa kaqmáápaqa yímikain-aawakon áwîqa máánna Áánûqtunopake kúmitata nátuweta pukurááe.

50 náawabi maakáq-ááwáqá Áánûqtunopake kúmin-aawaqa nénama wemá ípuiniye.

51 kemá kenamáárîq Áánûqtunopake kukáunama aati-aatí paá mái-aawaqune. náawabi maamin-ááwáqá nénama aati-aatí paá matúq-matuq umá mániye. min-ááwáqá tímúnnama minná ketúmiye. maa-márábí-káyúkáyábáé téq kukáune. ááqibo ketúma yiménúnaboata yemá aúgen-auwaraimma mayánóe.” téna Ítuma tiráiyē.

52 maami-qtátááqtábá anó-monoq-wayukama aamá móté-máté umá tirááe: “náaraq umá wenaúma tímínataaq nanúno?” téta tirááe.

53 ááqibo Ítuma tímá yímikaiye: “ítama arútáaro! Waayúkagon-

Araakon aúma íma néqa wení naaegaráqá íma néqa aúwaraimma keráwáqá paá íma mayáinoe.

54 náayu-naayubi ketúma néta ketí naaemá néta íya-kayukama aati-aatimá matúq-matuq umá mánopoata ántai-yupaa máqtemma ketúma náiyaqa yemmá múte itó-umayikanune.

55 ketúma kateko-ááwáqá wáitana ketí naaemá áraimma náiyátááqá wáiyie.

56 náawa-naawabi ketúmo néna ketí naaemô néna ína-waigomma wení aágoma tirunóbáqá mánipoaqa ketaágoma wenarunóbáqá mániye.

57 máqten-auwaraimma ketibomá timátíkái-nakoma wenaúyánákáráq kéena miráuma móraiq umá ketiboní paá mái-yataaqa ketê wáiyie. miráipoana móra-nakoma ketúma nénama arunóbáqá ketí mái-yataaqa mayániye.

58 maamin-ááwáqá Áánûqtunopake kukáiyie. títaubikotaa kaqamápaqa nátuweta pukurááe. mirán-ááwáqá íma wáiyie. ááqibo náawabi maamirán-ááwáqá nénama matúq-matuq umá mániye.”

59 Ítuma Kápéranabaqa monoq-náúpáqá kényiraatena mirá téna timá yímikaiye.

Ítuma paá matúq-matuq umá mái-wataagoni áaimma matokáiyie.

60 ááqibo yaímma wení iyápó-annama maamin-áímmá kéiteta yé tirááe: “maamin-áímmá ummaamá kényaiye. náawa kanaaráqá itáné inábiyo?” téta tirááe.

61 Ítuma wenáúyánánóbáqá wení iyápó-annamo aamô karáán-aimma ítaraiye. miráitana wé timá yímikaiye: “maamin-áíkkómmá túyánámmá ítama yuwánéraq kéoo?” téna Ítuma timá yímikaiye. óq-aimma Ítuma tiráiyie:

62 “ááqibo keráwáqá aónáíyanamo Waayúkagon-Araaqa naayóbáqô maéwai-marupaqa uínaqa nôraq íno?”

63 Áánûqtuni aágoma mái-yataaqa waayúkama yetôpaq kényimiye. ááqibo túgotaa íma tíwáqnaa íné iné. maamin-áímmá keráwáqá timá tímikaunama Áánûqtuni mái-yataakaraq wení aágogaraq paá máiyie.

64 aanibo keráwáqti aúkáapimma yaímma-wayukama yirummá íma ketime.” téna Ítuma óq-aimma tiráiyie:

65 “miráipoaq timá tímikaune minná ketibomá móra-naqa íma timákainena ínanama wemá ketôpaqa íma yíné iné.” téna Ítuma tiráiyie. naayóbáqá Ítuma aónatukaiye yaímma-wayukama íma yirummá kámeta anaaéma ikéwareta kéo-kayukama ááqibo wemá webómô agayakánín-naqa wemmá aónaraiye.

66 maamin-áímmá ánatagitata taíbaq Ítuni iyápó-annabike ayuwéta yauwéqma kóuraae. ááqibo kó éta íma wetêma ókaraqa uréire urááe.

67 miráitana Ítuma min-ánnámá tiyááka naikamá kaayaq-wáyúkámá áqnáábaq yááyarena timá yímikaiye: “keráwákáráqá tiyuwéra kégo?” téna Ítuma tiráiyé.

68 Tááímoni Pítaa maará téna timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, náawanoparaq ónúnataabiyo? aati-aatimá paá matúq-matuq umá mái-aimma ení áama matokááne.

69 ááqibo ketáámá tirummá ámikaunatae. enamáa emá Áánûqtuni katekomá aokaq-náqá máanataa ketáa kéitaunatae.” téna Pítaa tiráiyé.

70 Ítuma ye táaraqa yauwéqma timá yímikena tiráiyé: “nôraq inábiyo? kemá kenamáárîq keráwáqá tiyááka umá kaayaqá ketúyánakó kétikaipoaq matáunama móra-naqa Tááqtaan-aagogaraq máiyé.” téna tiráin-naqa

71 wemá Yúqtaati aboámá Tááímoni Itikáárioti wemá wenamáa tiyáákagaraqa kaayaq-iyápó-ánnábikémá wemá anaáekaq namuro-wáyúkábí Ítumma awíqmena wíniye.

7

Ítuni ábâqawaama wenáaraqa íkéitaae.

1 anaaékaq Ítuma Káárirî aúkáapi márûtaba-marutaba uréire uwáena uráiyé. Ítiráaeo anó-monoq-wayukama Ítumma ikamínéta owana Yúríabaq íuraiye.

2 ááqibo Ítiráaeo-wayukati ayú maqnáno-kanaama áwîqa pórábónakaa-naupaq ayú maqnarááe mi-kánáámá waaqókárîq itanabóana

3 wení ábâqawaama timá ámikaae: “ení iyápó-annama mibáq emô mayáana-mayaima aónanobo maa-márúqá yuwé Yúríabaqa waao.

4 móra-nakoma wé máqte-kayukama wemô náawabiyo téta wemmá aónaineta íyanama wé íma aúpáqá mirá íiniye. ááqibo maami-qtátáárîqô ínema máqte-kayukati yúrakaq itó-ure mirá kéinata emmá aónaaro.” téta timá ámikaae.

5 áraíne. wenábâqawaayugaraqa íma yirummá améta anaaemma íwakaae.

6 Ítuma timá yímikaiye: “ketí kanaamá íma pááq uráiyé. ááqibo máqte-kanaama minná keráwáqti kanaamíye.

7 maa-marábí-káyúkámá keráwáqá íma webó káгатikaae. ááqibo kemá yeqtí táígoniq on-ááímmá timá abarokáq kéunataboata kemmá webó káгатikaae.

8 keráwáqá kenamáárîq ayú maqnáíbáq ko aónaaro. ketí kanaamá íma pááq uráipoaq kemá ígo-aonanune.”

9 maamin-áímmá ánatagitana Kááriribaq wemá máqe-uráiyé.

Îtuma ayú maqnaamá ko aónaraiye.

10 ááqibo áqnáabaqa ábâqawaayuma ayú maqnáíbáq kówana wemá anaaékaq aúpáq utáíye. miráipoana waayúkama wemmá íaonanoe.

11 máqtemma Ítiráaeo-wayukama ayú maqnaapí weqtábá abáá urááe: “náakaraq min-náqá máíyo?” téta ítama aónaraae.

12 waayúka-aukaapimma yaímma-wayukama wé kanaa-naré kétewata yaímma-wayukama wé kaaqaari-naré kétewata miráuma nóbíq-naabiq-aimma tirááe.

13 ááqibo waayúkama anó-monoq-wayukati yáaqa kéikatetaboata móra-nakoma íma abarokáq umá aá tiráíye.

14 ayú maqnaa-kánáámá ánatanena aúkáa-makaariqa itana Ítuma anó-monoq-naupaqa uténa aarawaamá keyiraatena kétima-yimiye.

15 Ítiráaeo-wayukama yúyánámmá ítama netuqnaatúq kéeta tirááe: “náaraq umáwaq maamin-nákómá aúbabimma aónarenaawaq aúbama keyorautiyo? wemá naayóbáqá íma tugarú tiráíye.” téta tirááe.

16 miráitana Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “kemô kétiraatunnama íma ketôpake íkeiye. paá timátíkái-nakonopake kéíye.

17 náawabi timátíkái-nakoni aúyánámmá itaínana wemá kemô aráátúnayataba ítama aruténama Áánûqtunopakena kukáiyô ketááq maqmawa kétuno téna ítama arutániye.

18 náawabi wenáúyánápíkén-áímmô ténama aanábógó wenáwîqa múte yauwínéna tíniye. ááqibo náawabi timátíkái-nakon áamo ténama wení watáama árain-aine. aanibo watáama kaaqaari-áímmá arunóbáqá íma wáíye.

19 naayóbáq Móteti aammá aúmakain-aimma íyaq tímikainabiyo? ááqibo móra-nakoma keráwápíkémá íma maamin-áímmá yáqtoqma akoqnáá uráíye. nôraq itaráq kemmá tikaminera tibáá kéoo?” téna Ítuma tiráíye.

20 aarawaamá yauwéqma tirááe: “epímmá kuti-áágómá wáíye. náayuq emmá ikamínéta kéowaawaq aíbôqnaaboq-aikon-aimma kéteno?” téta tirááe.

21 Ítuma yauwéqma tiráíye: “Tabaati-yúpáaráqá kemá móra anón-awaameqa únayaba keráwáqá káoneq iyánáaqa kéoe.

22 maamináyaba Mótetima áumo karai-ááímmá tímikaine. áraíne. min-ááímmá íma Mótetikaqa pááq uráíye. wé tináábútáá títubikokaqa pááq uráíye. miráimanibo keráwáqá Tabaati-yúpáaráqá pááqyan-iyapogon aúma karéwaone.

23-24 keráwáqá Mótetini aammá aúkain-aaimma íráqôniq umá waqmá itánúnatae kéteo. keráwáqá Tabaati-yúpáaráqô iyápótí

yûmo karéwaomano. aónaarol! Tabaati-yúpáaráqá kemá móra-naqa mútûq atúbamakaraune. ááqibo nôraq itaráq keráwáqá tíyamma kéumatikaa? keráwáqá íma túrakakemma aónama yainááro. máqte-qtataakon-aimma arútáraina-yataaqtaba ítama yainááro.” téna Ítuma tiráiyé.

yé tirááe: “maan-náqá Káríqtowabiyo?”

²⁵ ááqibo yaímma Yérútáábake-noinin-aukaqa tirááe: “wé maamin-naráq ikamínéta kéoo?

²⁶ ááqibo aónaarol! wemá abarokáq aamá kétiye. ááqibo yé íma móra-aimma kétimakaae. áraine. máqtemma anó-kayukama yé itaraae wé Metáiyabiyo?

²⁷ miráimanibo ketáá wemó yi-márúqá aónaraunatae. ááqibo Metáiyamo ínaqtaama móra-nakoma íma wemô kúmi-maruqa íaonaraiye.” téta tirááe.

²⁸ Ítuma monoq-náupáqá máena waayúkama keyiraatena timá yímikaiye. wemá ááyataa umá tiráiyé: “keráwáqá kemmá kétimoneraq kemô yúnna-maruqa aónaraune kéteo? miráimanibo kemá kenamáárîqa ke-túyánákáqá íkukaune. áraine. timátíkái-nakon aúyánápíké timátíkáitaqa kukáune. wenáaimma áraine. miráimanibo keráwáqá wemmá íaonaraae.

²⁹ ké kemá wemmá aónaraune. kemá wetê máqe-uraune. ááqibo wetê máunana wé timátíkáitaqa kukáune.” téna tiráiyé.

³⁰ miráitata yé wemmá ánná amínéta urááe. miráimanibo wení kanaamá íma pááq uráiyé. miráitana móra-nakoma íma aneqá ayáamma ánékukaiye. ímiye.

³¹ taígani-kayukama aúkápikemma yaímma-wayukama yirummá améta tirááe: “Metáiya yénama óq-anon-awaameqa mú mikáq anón-awaameqa íníyô?” téta tirááe.

yaímma i-wáyúkámá timáyíkááwata Ítuma ánnáma ínéta urááe.

³² Ítuqtabama waayúkama netuqnaatúq-aimma karáán-aimma Pérati-wayukama ítátuweta uyátárai-monoq-wayukagaraqa Pérati-wayukaqaraqa i-wáyúkámá timáyíkááwata Ítumma ánná amínéta urááe.

³³ Ítuma tiráiyé: “kemá keráwátê pááqya-kanaama mánunaboq kemá timátíkái-nakonopaqa kónune.

³⁴ ááqibo keráwáqá kemmá tibáá kéomanibo keráwáqá kemmá íkétimonaae. keráwáqá kenamáárîq kemá máuna-marupaqa íma kanaaráq uínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

³⁵ miráitata yé Ítiráaeo-wayukama ye-íyáá aayó-aayo kéteta tirááe: “wé náakaraq kóinaqtaa íaonanunataabiyo? wemá Karíki-marupaq íyaq uráiyô? káqomma Ítiráaeo-wayukama mibáq máapoana kémaena mibáq Karíki-wayukama timá yiráátiniyo?

36 wé kėtiye. ‘keráwáqá kemmá kětibaaoe. miráimanibo keráwáqá íkétimonaae’ ááqibo ‘keráwáqá kemô máuna-marukaqa íma kanaaráq uínoe.’ téna kėtiye. maamin-áikón áaimma nóinabiyo?” téta tirááe.

akoqnáá umá mái-nomma

37 ánatanna-taoqa mú mikáq anó-taoqa ayú maqnaapí Ítuma itó éna waéqma itaí-áímmá ááyataa umá anón-aimma tiráiyee: “móra náawa-naawabi non-áámô akaína-naqa ayuwáíyanawaq ketôpaq yíno kéyenawaq wemá naino.

38 Áánûqtuni áa agamatán-áúbábí kėtiye. ‘arunóbáké matúq-matuq umá mái-noko metiráá yubátuwena kumíniye’ mirá kėtiye.” téna tiráiyee.

39 maamin-áímma Ítuma Áánûqtun-aagotaba kėtiye. máqtemma náayubi wenáaraqo itétama Áánûqtuni aáma mayánoe. Ítuma pukáipike íma itó-urairoana mi táoqa Áánûqtuni aáma íma yímikaiye.

40 yaímma-wayukama min-áímmá kériteta mamá tirááe: “wé maamin-náqá áraimma Áánûqtuni amuné-náqíye.” téta tirááe.

41 yaímma-yu tirááe: “wemá áraimma Metáíyae” kétéwata ááqibo yaímma-yuma “ímiye” kétéwata “Metáíyaraatati wé miráuma Kááririri-marupake íyine iné.” téta

42 “íyaq Áánûqtuni áa agamatán-áúbábí Metáíyaqtaba tiráinabiyo? móra-aaniko Tébitin-annabike Béqtaremubaqa Tébitini pááqya-marupake kėtiye.” téta tirááe.

43 ááqibo miráitata Ítuqtabae téta máqtemma aaraukáqá mamá yáíkaa urááe.

44 yaímma-wayukama aneq yáqtoraineta kéetamanibo ááqibo móra-nakoma íma wenaneqá ko yáqtokaiye.

45 miráitana anó-monoq-naupake i-wáyúkámá yawwéqma yewata uyátárai-monoq-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq min-í-wáyúkámá ítama yimónaraae: “nôraq itaráq keráwáqá wemmá íawiqme irááo?” téta ítama yimónaraae.

46 i-wáyúká yawwéqmá tirááe: “móra-nakoma maan-nákó tiníq umá íketimiye.” téta tirááe.

47 Pérati-wayukama yetábámá mirá téta timá yímikaae: “wemá keráwákáráq tímioq-naayoq kėtiyo?

48 keráwáqá aónaraawaqtaawaq móra ketáábíké uyátárai-monoq-wayukabi Pérati-wayukabikemma yirummá ámikaa íyabiyo?

49 ímiye! paá maami-káyúkámá aá íma ítaraa-kayukama Áánûqtuni áa Móteti agatáimma íma kéitaae. Áánûqtu yawááq-umayikaniye.” téta timá yímikaae.

50 ááqibo yeráwápíké móra-nakon-awiqa Níkótímati wemá naayóbáq Ítunopaq ko aónaraiye wemá timá yímikaiye:

51 “ketáái Ítiráaeo-wayukati aammá aúkain-aikoma móra-nakomma íma ketáá yawááq-umakaraanataa wemô naayóbáqô nôrabi uráina-yataaqtaba tînataa itánatae.” téna Níkótímati tiráaiye.

52 yeráwáqá yawwéqma tirááe: “egáráq Kááribakenabono? emá Áánûqtuni aúba-wannaabin-aimma yorautíq-yorautiq umá aónaa! mipí móra Áánûqtuni amuné-náqá íma Kááririmarupake íma pááq íniye.” téta tirááe.

8

aaraukáqá mamá kéyataiye.

1 máqte-kayukama yeqtí naaópataa wéyáwé umágoana Ítuma Óribêti-anuraq utáaiye.

2 aabáyaanapimma nokáápaq anó-monoq-nama kuru aúkánobaq wáipaq móragaraq yawwéqma kéuwitata máqtemma wenôpaqa iráawana maraq máena aarawaamá kéyiraatena timá yímikaiye.

3 móra-inikoma máqtemma aá itaí-wáyúkagáráq Pératíwayukagaraq min-ínímmá awíqmeta irááe. min-íníkmá aaraukáqá mamá kéyainaitataboata yetúbáq aúkapi mú itó-umakaraae.

4 yé Ítuma timá ámiketa tirááe: “tirááti-nakotao, maan-íníkmá kiyaamoríqa kéena aaraukáqá mamá kéyainaibo wemmá aónaaro!

5 aammá aúmakain-aipimma Móteti mirá téna timá tímikaitae. mirámô íyan-ininaukaqa óqtatanapo ikámóro téna timá tímikaitae. emá é nóina kéteno?” téta tirááe.

6 yé mirá téta wemmá makáqma aónaraae. yeráwáqá móra-aimma abáá-uma aá timákanetaboata mirá-tiraae. miráitana Ítuma aítaubitaukaq máqe-urena ayáánaubiqnapo marabí aúbama agatáaiye.

7 yemá ókaraq-okaraq umá itaa-itya urááe. aanibo wé itó-urena timá yímikaiye: “waayúka-aukaapikemmo móra-nakoma kúmiq-yataaqa kebó-yátááqá otaammá kuí-qtataaqa íma wárainanama áqnáabaqa móra-oqtatama min-íníkmá aneqá iyaabóma ikamíno.” téna tiráaiye.

8 ááqibo keqnáámmá aítaubitaukaq máqe-urena ayáánaubiqnapo mararáqá aúbama agatáaiye.

9 yé miráuma ítátuweta máqtemma máápaqtaa móra-mora yáubaguraa. máqtemma anó-kayukama áqnáabaqa kówata yinaaemma tébakaq-wayukama yáubaguraa. ááqibo Ítumma wenamáa ayuwéta kóuraa. kówana wenamáa min-íníkgáráq máqe-uraiye. wemá Ítun aúbáq itó-uma máitana

10 Ítuma itó-urena min-íníková timá ámikaiye: “maan-íníková, yé náakaraq mááo? móra-nakoma enôpaqa íyaq óqtatamma iyaabótukaiyo?” téna tiráiyé.

11 min-íníková tiráiyé: “anó-nako, móra íma máiyé.” téna tiráiyé. ááqibo Ítuma timá ámikaiye: “kegáráqá íma yawááq kéumakaune. emá kóaa. kóure anaaékaq íma móragaraq kebó-yátááqá uwo!” Ítuma maamin-íníková timá ámikaiye.

Ítuma maa-márábín-óné.

12 anaaékaqa Ítuma keqnáámmá tiráiyé: “kemá maa-márábín-ómmúne. náawabi ketinaaémo warénama wemá matúq-matuq umá máí-omma kémayena kumayuqnóbáq aati-aatimá íma uréire íniye.” téna tiráiyé.

13 Péрати-wayukama wemmá timá ámikaae: “emmá enamááríq timá waéqme uréire kéone. emô téna-yataaqa íma áraimiye.” téta tirááe.

14 Ítuma yawwéqma tiráiyé: “kemá kenamááríq ketáayaba tennamá áraine. káqo-nakomo máena ketáayaba tinnama árain-aimma tíniye. kemá náakakenabi iréq náakarabi kemá ónúnama kéitaune. miráipoana ketáama árain-aimma wáiyé. ááqibo náakakenabi iréq náakarabi kemá ónúnama keráwáqá íkéitaae.

15 keráwáqá maa-márábí-káyúkámá paá maa-márábín-ááíqtábámá ítama káyainaabo kemá móraiq umá móra-nakoma íma yawááq kéumakaune.

16 kemá íma kenamáa máune. timátíkái-nakoma minná ketibomá ketimakaq máiyé. miráipoana kemô móra-yataaqa káyainaunama árain-aimma káyainaune.

17 Ítiráaeo-wayukati aammá aúkain-aipimma kétiye. kaayaq-nákórátámô móra-aimmo týamma minná yenákámô nóinabi týamma árain-aine. mirá téna kétiye.

18 kemá kenamááríq ketábá kétunama ketibomá timátíkái-nakoma ketábágáráq kétiye.” téna Ítuma tiráiyé.

19 yeráwáqá ítama aónaraae: “enabomá náakarabiyo?” téta ítama aónaraae. Ítuma yawwéqma tiráiyé: “minnámo kemmô kétimonaama minná ketiboé. ááqibo kemmô kétimoneqa minná ketibo aónainoe.” téna tiráiyé.

20 Ítuma maamin-áímmá anó-monoq-naupaqa káyiraatena waaqókáq Áánûqtuma yimuqá marakéta áme-moneqa wáinaukapaqa timá yímkaiye. wení kanaamá íma iráipoata móra-nakoma íma ánná ámikaiye.

keráwáqá kemô kounábaqa íma kanaarác uínoe.

21 miráitana keqnáámmá Ítuma timá yímkaiye: “kemá kégounaboqa keráwáqá kemmá tibáá inomanibo keráwáqá keráwáqtí kúmiq-yataapikaraq kebó-yátáápikárác uínoe. kemá

kónabaqa keráwáqá kenamáárîq íma kanaaráq uínoe.” téna Ítuma tiráiyē.

²² miráitata máqtemma Ítiráaeo-wayukama tirááe: “minná we-namáárîqa íyaq ikámma puínéna kéiyō? nōraq inábiyo wé tiráiyē ‘kemó kouna-marupaqa keráwáqá íma kanaaráq uínoe?’ ” téta tirááe.

²³ ááqibo Ítuma óq-aimma timá yímikaiye: “keráwáqá na-pakémíbo kemá yanaapákémúne. keráwáqá minná maa-márábí-káyúkámóbo kemá maa-márábíké-náqá íma máune.

²⁴ miráitaq keráwáqá timá tímíqma ánatarauene. keráwáqá keráwáqtí kúmiq-yataapikaraq kebó-yátáápíkáráq puínoe. keráwáqá tirummô timíyaqa náawabi MÁUNE. kegáráq Áánûqtute mórabi máune. áraimma keráwáqá keráwáqtí kúmiq-yataapikaraq kebó-yátáápíkáráq puínoe.” téna Ítuma tiráiyē.

²⁵ yé timá ámikaae: “ááqibo é náawabono?” téwana Ítuma timá yímikaiye: “minná áqnáabaqa kemá nóine térabi timá tímikaune.

²⁶ netuqyaan-áímmá keráwáqtábá kenamáárîq timá keráwáqá yawááq-umatikanaa únnae. ááqibo óq-aimma tenúne. máqten-aimma kemá marabí-káyúkámá kétima-yimunama mútûqa timátíkái-nakoma wenôpake itáunama wemá aati-aatimá áraimma kėtiye.” téna Ítuma tiráiyē.

²⁷ aboáqtábá kétitata yemá ítaraae.

²⁸ miráitana Ítuma timá yímikaiye: “anaaékaqa kemá Waayúkagon-Araakokaqo kaapaq-yátáqá múte yauyéqa mikáqá kemmá náawabi MÁUNE timónanoe. máqte-qtataariqo kéunama kenamáa kenamáárîq íkeune. ímiye. kemá maami árain-aimmo túnnama ketibomá kétiraatena timá tímín-aimma kétune.

²⁹ maaminámo timátíkái-nakoma wemá ketê máiyē. máqte-qtataariq unnayaba wemá amuqá kématikaipoana wemá kemmá ítiyuwaitaq kenamáa íureire kéune.” téna Ítuma tiráiyē.

³⁰ wemá aamô kétitama taíbaq-wayukama wemmá yirummá ámikaae.

Ítuyaa Áabaraama

³¹ móragaraq Ítuma Ítiráaeo-wayuka wemmô yirummá âmê-kayukayaba tiráiyē: “kerawáqô ketáabimmo máeqa áraimma keráwáqá ketí iyápo-annama mááe.

³² keráwáqô ketáabimmo máeqa keráwáqá máqten-arai-qtataaqa aónéqa árain-aaimma ítaraunama keráwáqá ánnábike ayútikaiyaqa kóinoe.” téna Ítuma timá yímikaiye.

³³ mirá téta yemá timá ámikaae: “ketáámá Áabaraan-annabike-kayukataa máunatae. óq-wayukama keqtáámá íyaqtorewaone. ‘keráwáqá ánnábike ayútikaiyaqa kóinoe’ nōraq itaawáq kéténo?” téta tirááe.

34 Ítuma yauwéqma tiráiyē: “árain-aimma kétima-timune. kúmiq-yataariq i-nákómá otaammá kuína-nakokaraqa minná otaammá kuína-yataakoma wemmá yáqtoqma ánná kámiye.

35 yáqtorai-nakoma ábâqawaan aúkâapimma íma máiyē. ááqibo paá áanikoma ábâqawaan aúkâapimma wemá aati-aatimá máiyē.

36 otaammá kuína-yataakoma keráwáqô yáqtorainaqá kemá áanikoma aati-aatimá ketibotê kémaunaboq kemô yabítuwanaga kóinoe. miráipoana áraine móra-nakogaraq móra-yataakaraq keráwáqá íma kanaaráq yáqtoraniye.

37 kemá ítaraune. Áabaraan-annama mááē. ááqibo kemô timátimuna-yataaqá íma kémaiyeq kemmá tíkamino-kanaayaba abáá kéoe.

38 ketibonôpaq wái-qtataaqtaba aónareqa kétima-timune. nóinainabi ketibonôpakemo itáama miráino.” téna Ítuma tiráiyē.

39 Ítiráaeo-wayukama miráuma tirááē: “ketibotáá Áabaraama máiyē.” téta tirááē. Ítuma yauwéqma tiráiyē: “Áabaraan-annama máeq oweqa wemô mayaímá máyáinikaa umá mayáiné oné.

40 kemá árain-aimma Áánûqtunopake ítama timá tímikaunaboqa keráwáqá kemmá tíkamineqa tibáá kéoe. Áabaraama mirá íuraiye.

41 keráwáqá Tááqtaama keqtiboní mayaímá kémayaabo!” téna Ítuma kétitata waayúkama agaren áaimma tirááē: “aguyáán-iyaporaá íma máunatae. Áánûqtu wenamá ketibotáá máiyē.” téta mi-káyúkámá tirááē.

42 Ítuma timá yímikaiye: “Áánûqtuqtaba ketiboé téq oweqa kemmá túyánámmá timíné oné. kemá Áánûqtunopake iréqa íbêqa maami máunaboqa kemmá túyánámmá timíné oné. kemá íma ketúyánápikémmá kukáupo Áánûqtu timátíkítaq kukáune.

43 nôraq itaráq ketáama íma ítama kárutao? ketáama íkétikaipoqa keráwáqá íma kanaaráq ítama kárutaaē.

44 keqtibomá Tááqtaama máitaq ákái-qtataariq kéoe. Tááqtaama naayóbáqá áqnáabaqa káqo-nakomma ikákaiye. aboámá máiyē. wepímmá árain-aaimma íma wáitanaboana wemá aati-aatimá árain-aaikon-anaaema íkéwaraiye. wemô kaaqaari-áimmô kétena wenábike mirá téwaine. maami-kááqáári-nákómá kaaqaarimô kétenama kaaqaari-áikón aboámá máiyē.

45 ááqibo kemá áraimma kétima-timunaqanibo kemmá íma keráwáqá tirummá kétime.

46 kanaaráq móra-waigoma keqtábá kúmiq-yataariq kéone tíníyô? kemô áraimmo kétima-timunaqa nôraq itaráq ketáama íkétitao?

47 náawabi Áánûqtuni iyápóma máenama wemá Áánûqtuni áama kétaiye. keráwáqá íma Áánûqtuni iyápó máepoqa íma

wenáaraqa kéitaae.” téna Ítuma tiráiyē.

48 Ítiráaeo anó-monoq-wayukama yauwéqma tirááe: “emá Táméria-napoa kuti-áágón áaraan-aimma kéteno? ketáámá árain-aimma kétunataabiyo?” téta anó-monoq-wayukama tirááe.

49 Ítuma yauwéqma tiráiyē: “kuti-áágómá tirunóbáqá íma máiyē. ááqibo ketibon áwîqa múte kényauyune. áánibo keráwáqá ketíwîqa múte yauwínôqtaba kammáa kámagoe.

50-51 kemá ketíwîqa íma múte yauyónáa kéune. ááqibo móra-nakoma ketíwîqa múte yauwínéna kéena wemá mamá kényainikaiye. árainma keráwáqá kétima-timune. móra-nakomo ketáama warénama wemá aati-aatimá ípuiniye.” téna Ítuma tiráiyē.

52 anó-monoq-wayukama miráuma tirááe: “árain-uramma íbêqa itáunatae. epímmá kuti-ááqómá arunóbáqá wáiyē. Áabaraama pukuráitata Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq pukurááe. ááqibo emá kétene ‘móra-nakoma ketáamo warénama ípuiniye.’

53-54 nôraq inábiyo? ketibotáa Áabaraamma pukitaa mú mikákáán-ánómmá emá máano? Áabaraama pukuráiyē. Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq máqtemma pukurááe. emá náawana káureq kéteno?” téta tirááe. Ítuma yauwéqma tiráiyē: “kemô ketíwîqo múte yauyéqa minná ketíwîqa paátataaqiyē. móra-nakomo ketíwîqo múte yauyénama minná ketibomíyē. keráwáqô temmá minná keráwáqtí ítóe.

55 keráwáqá wemmá íaonaraabo kemá wemmá aónaraune. kemá téqa wemmá íma aónaraune tennamá keráwákáá ónúne. kaaqaari-náqá mánune. owé. kemá wemmá aónareqa wenáama matokék mirá kéone.

56 keqtítaubikoma Áabaraama kemá kukáuna-kanaama aónanipoana Áánûqtu aráátiraipoana ôriq umá amuqá makáiyē. káonena amuqá makáiyē.” téna Ítuma tiráiyē.

57 Ítiráaeo anó-monoq-wayukama timá ámikaae: “emá íma móra-tiyaapaq-tiyaaka-auqa uráápo emá Áabaraamma náaraq umá aónaraano?” téta tirááe.

58 Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “naayóbáq Áabaraamo íma máikaqa kemá kenókáá náawabi máqe-uraunama MÁUNE.” téna Ítuma timá yímikaiye.

59 miráitata yemá óqtatamma múte matéta Ítumma iyaabóma ikamínéta urááe. ááqibo wemá aúpáq péqmarena anó-monoq-naupake yaákarena aa íwáimma yaúbaguraiye.

9

1 Ítuma uréire kéena mórana aúgaroq-naqa aónaraiye. wemá naayóbáqá anóama kémarakaitanama aúramma karopáguraye.

2-3 máqtemma Ítuni iyápó-annama wemmá ítama aónaraae: “Aráábaeo, náawaq kúmiq-yataariq itanawáq anóama aúgaroq-iyapoma marákárainabiyo? maamin-nákóáq kúmiq-yataariqa uráí anóaboawaq kúmiq-yataariqa uráíyô?” téta ítama aónaraae. áaqibo Ítuma maará téna timá yímikaiye: “maamin-nákóní kúmiq-yataakoma íma wemmá mamá aúgaroq-naqa aúkáiye. wenanóboyuti kúmiq-yataakoma íma wemmá mamá aúgaroq-naqa aúkáibo mi-wágón áaimma miráuma íma wáíye. ímiye. maamiqtátááqá Áánûqtuni maiyáíqómá abarokáq maan-nákókáq pááq íniye.

4 íbêqa aabaúmá wáinagaraq timátíkái-nakoni mayaímá máyáanatao. miráipoana aaqô enáinanama móra-nakoma mayaímá íyaonena kanaaraq ímayaniye.

5 kemá maa-márábímô máunama kemá maa-márábínómmúne.” mirá téna Ítuma timátuwena

6 Ítuma mararaq wirááti wiqmakéna maramá abákátana wirááti-maragaraq mamá yogarí-karaariq umátuwena Ítuma yomá tarôq uráíye. tarôq umátuwena Ítuma mi-tónápó min-nákóní aúnáakaq pérakatuwena

7 miráitana Ítuma wemmá timá ámikaiye: “emá Táéróa-nokaayupi nommá koberaao.” téna tiráíye. maamin-áwíqá waéqma yarááe “timákáawana kóuraiye”. miráitana wemá uréna nommá kobékaiye. nommá pétuwena mikáké aúramma karáqma aónamaena yauwéqma iráíye.

8 áaqibo máqtemma wení márûpaq-wayukagaraqa wemmá káonaa-kayukagaraq naayóbáqá wemá aáwaqtaba aarawaamá ítama yimónéwaine téta yé tirááe: “nôraq inábiyo? aqá maamin-nákómá maraqô máena waayúkaraqa áa kéyaitana aáwaqtabama itaa-ittaa éwainabiyo?” tewata

9 yaímma-wayukama tirááe: “owé. wemá maamin-náqíye.” téta tirááe. áaqibo yaímma-wayukama tirááe: “ímiye. wemá paá miráuma mórai q uráí-naqiye.” tewana aanibo aanábógó wé tiráíye: “minná áraimma kemúne.” téna tiráíye.

10 yé timá ámikaae: “nôraq itanawáq aúramma kabárikaiyo?” tewana

11 wé yauwéqma timá yímikaiye: “min-náqá Ítue téta áwíqa kéyaae. wemá yomá tarôq umátuwena túnáakaq tótaa umátíkátuwena wé timá tímikena tiráíye ‘emá Tááéróa-nokaayupi nommá koberaao’ téna titaqá áaqibo kemá nommá kogéberaunana túrakoma íraqôniq kéitaq kéqokeq-yataaqa íbêqa káonaune.” téna titata

12 yé timá ámikaae: “min-náqá náakaraq máíyo?” tewana maará téna wemá tiráíye: “kemá paá íaonaraune.” téna

yauwéqma tiráiyē.

¹³ maamin-náqá naayóbáqá aúramma karopáguraimiye yemá Pérati-wayukaraq awíqmeta urááē.

¹⁴ mi-túpáámá Ítuma yomá tarôq umátuwena aúgaroq-naqa mamá aúramma tágayakaraiye mi táoqa Tabaati-yúpááraré.

¹⁵ mikáq Pérati-wayukama ítama aónaraae: “enaúrakoma náaraq umá íráqôniq uráiyō?” tewana wé timá yímikaiye: “wemá túnáakaq yomá pétikaitaq nommá kobéqtuwe íbêqa kanaaráq káonaune.” téna timá yímikaiye.

¹⁶ miráipoana yaímma Pérati-wayukama tirááē: “Tabaati-yúpáámá íma kawáá kéipoana maamin-nákómá Áánûqtunopake íiraiye.” téta tirááē. káqo-Perati-wayukama tirááē: “wemô kúmiq-araaq-naqa máenamoenama wemá náaraq umáwaq anón-awaameqa kanaaráq iné inábiyo?” téta timátuweta yaíkaa q umá kaayaq-ánnáē urááē.

¹⁷ miráitata min-nákómá keqnáámmá ítama aónaraae: “enaúramma wemá kékabarirakaitaa wetábámá nóineq tinóno?” téta ítama aónaraae. wé tiráiyē: “wemá Áánûqtuni amuné-náqíyē.” téna yauwéqma tiráiyē.

¹⁸ ááqibo wemá naayóbáqá aúgaroq-naqa marákáraamanibo íbêqa kanaaráq káonaitata anó-monoq-wayukama minnýaba yirummá íkámataboata anóboyuma yááyareta ítama yimónaraae:

¹⁹ “maaminnâ keqtáaninabiyo? árainaq kenákámá aúgaroq-naqa marákáraayanabiyo? owé. kétéyamanibo náaraq umáwaq íbêqa wemá aúramma kanaaráq káonaiyo?” téta ítama yimónaraae.

²⁰ anóboyuma yauwéqma timá yímikaaye: “ketáanikorataboaka aónarauyama anóama aúgaroqa marákáramiye.

²¹ ááqibo wé náaraq umá aúramma kanaaráq káonaiyo? kerátá íma ítarauye. náawa aúramma mamá kabárirakaraiyo? kerátámá íaonarauye. wemmá ítama aónaaro! wemá anópoana wenamááríq aamá timá-timiniye.” téta tirááye.

²² wenanóboyuma Ítiráaeo anó-monoq-wayukayataba yáaqa kéikatetaboata mirá-tiraaye. anó-monoq-wayukama yeráwáqá wágáabaq timá akoqnáá umákaae: “móra-nakoma Ítuqtaba Metáiyae tinná-naqa monoq-náúpáké watuwánúnatae.”

²³ minnýababoata wenanóboyuma tirááye: “wemá anómibo wekák ítama aónaaro.” téta tirááye.

²⁴ miráitata kaayaq táoqa keqnáámmá maamin-nákómá naayóbáqá anóama kémarakaitanama aúramma karopáguraimiye wemmá Pérati-wayukama ááyareta yé timá ámikaae: “emá Áánûqtun-awíqa múte yauyuwo! ketáá káonaunatae maamin-náqá Ítuma kúmiq-yataariq i-náqíyē.” téta tirááē.

25 minnáyabo min-nákómá yauwéqma tiráiyē: “wemá kúmiq-yataariq inárábi íyabiyo kemá íma ítaraune. kemá móra-yataaqa árainma kéitaune. kemá naayóbáqá túgaroq-naqa máqē-uraunamibo íbêqa kanaarâq káonaune.” téna wé timá yímikaiye.

26 yé ókaraq-okaraq itaa-ittaa umá ítama aónaraae: “wemá emmá nôraq umákáraiyo? wemá náaraq umá aúramma kabárirakaraiyo?” téta ítama aónaraae.

27 yauwéqma wé timá yímikaiye: “kemá keráwáqá timá tímikaunaqanibo íma kéitaae. nôraq itaráq keráwáqá keqnáámmá itánéra kéoo? áqa keráwákárárâq kêtikaitaraq wení iyápó-annama auránéra kéoo?” téna yauwéqma tiráiyē.

28 yé wemmá aá awáágureta tirááe: “emáaq wení iyápó-annama mááne. ááqibo ké ketáá Mótetini iyápó-annataa máunatae.

29 Áánûqtuma Mótetima aamá ámikaiye minnáyaba kéitaunatae. miráimanibo min-náqá náakakena iráiyō? ketáá íaonaraunatae.” téta tirááe.

30 min-nákómá yauwéqma timá yímikaiye: “keráwáqá anó-kayukamanobo wé náakakena kéiyō íaonaraunatae téq kétee. aanibo wemá wenamáárîq ketúramma mamá kabáritikaraiye.” téna tiráiyē.

31 yé timá ámikaae: “túyánámmá kéitaunatae. Áánûqtuma kúmiq-wayukati yáama íma kéitaibo paá wenaúyánámō ítama kaqtó umá máyáa-kayukama yetáama Áánûqtu kêtaye.

32 maa-márámō tarôq urái-kanaarake íbêq-kanaarakaraq aúramma karoparáin-iyapoma marákáitana móra-nakoma íma kabárirakewaine. móra-nakoma íma kanaarâq mirá-iniye.

33 maamin-náqá Áánûqtunopake írenama wemá anón-awaameqa kanaarâq íiniye.” téna wé tiráiyē.

34 yé akoqnáá umá tirááe: “nóinabiyo! emá kúmiq-yataapi paá marákáraa íbêqa ketáá kêtiraa-tennataabiyo?” téta yé timátuweta min-náqá yabitimátukaae.

35 Ítuma min-náqá yabitimátúwáan-aimma ítátuwena yaónatuwena tiráiyē: “emá Waayúka-Araakomma arummá káme íyabiyo?” téna ítama aónaraiye.

36 min-nákómá yauwéqma tiráiyē: “anóko, wemá náawabiyo? timá tíminaq wemmá tirummá áméno.” téna tiráiyē.

37 Ítuma timá ámikaiye: “wemmá aónatukaane. minná íbêqa etê wataá-wataa kéteq máune.” téna Ítuma timá ámikaiye.

38 uyátáraana-nako, kemá emmá tirummá kámune.” timátuwena Ítukaqa araayutáúmmá aténa nunamupí Ítun-awiqqa múte kéyauyena timá ámikaiye.

39 miráitana Ítuma tiráiyē: “maa-márábí kemá árain-aiiqtaba kaaqaari-ááíqtábá yainaiyábá kukáune. miráitata íkaonaa-

kayukama kanaarác aónanoe. ááqibo káonaa-kayukama yúgaroq-wayukama auránóe.” téna Ítuma waéqma itái-áímmá tiráiyee.

⁴⁰ yaímma Pérati-wayukama wenamakaq máeta timá ámikaae: “kekaráqtáá túramma kégaropaiye. íyaq kéteno?” téta timá ámikaae.

⁴¹ Ítuma yauwéqma tiráiyee: “keráwáqô paá túgaroqo máeq oweqa keráwáqá íma kúmiq-yataakaraqa íineq oné. ááqibo íbêqa keráwáqá ‘kanaarác káonaunatae’ téq kétee. miráipoana keráwáqtí kúmiq-yataaqa paá wáiyee.” téna Ítuma tiráiyee.

10

tipi-típigoni kurubí waéqma itái-áímmá

¹ Ítuma mirá tiráiyee: “árainmma kétima-timune. náawabi móra-nakoma tipi-típigoni kurubí oqtabákémá íuyenamo óq-aukapakemmo uyénama maami uyábéráina-naqa moyá-náqá máiyee.

² móra-nakoma oqtabákémô uyábérái-naqa wemá tipi-típi-kawaa-nare.

³ kawáábóana oqtarác yabí-nakoma oqtamá kéiyakaiye. miráitata tipi-típima yeqtí kawáá-nákón áama kéitaae. wení tipi-típima yíwîq-yiwiqa yátuwena mi-kánóqá máápaq áqnáabaq kóitata anaaé waqmé kégumoe.

⁴ wení tipi-típima yiwíqma márúte yuwéna wemá áqnáabaq kégumitata wenáama kéitetaboata tipi-típi-annama anaaé wakááe.

⁵ káqo-wan anaaé íkewaraae. káqo-wan áama íiteta wenáaq ikátéta peréqé wínoe.” téna Ítuma tiráiyee.

⁶ waéqma itái-áímmá Ítuma timá yímimanibo yeráwáqá nóin-ainabiyo téta íma ítama arútaraae.

oqtayábámá Ítuma kétiye.

⁷ ááqibo Ítuma keqnáámmá timá yímikaiye: “árainmma kétima-timune. kemá tipi-típigoni oqtamúne.

⁸ máqtemma áqnáabaqa ye-káyúkámá yeráwáqá moyámmá mayái-wáyúkáé. ááqibo tipi-típigoma íma yetáama kéitaae.

⁹ kemá oqtamúne. náawabi oqtarác wéna arummá tiména kurunóbáq uyáberaina wemmá kawáá umákanune. wemá uyábekena yaúbagure umá uréire kéena aáwaqtaba abáá umá mayániye.

¹⁰ moyá-nákómá moyámmá kémayena kéikamena kéqokeq-yataaqa mamá táíq inéna kéiyee. kemá yúnnama minná yeráwáqá matúq-matuq umá máí-auwaraimma óqiqma yiménáe téq iráune.” téna tiráiyee.

tipi-típigoni kawáá-náqá máune.

11 Óq-aimma Ítuma tiráiyē: “kemá íráqô-tipi-tipi-kawaa-naqupo ketiyáánaubiqa aóna-mayaaro. Íráqô-tipi-tipi-kawaa-nakoma wemá tipi-típi-annayabae téna puíniye.

12 móra-nakoma paá meyáqtábá mayaímá kémayena wemá kawaa-náqá íma máena tipi-típima íma yabíqma kárutaiye. áwáábíq-iyammo ínanama wemá iyuwéna péqmare kóinana áwáábíq-iyakoma tipi-típima yúpuqma pípéban éqé kéyuwaiye.

13 wemá paá móneqtaba mayaímá kémayena tipi-típi-yatabama íma arummá kéumayikaiye.

14 kemá tipi-típigoni íráqô-kawaa-naqune. ketí tipi-típi-annama kéyimonaunata kemmá kétimonaae.

15 mórai q umá ketibomá kemmá kétimonaitaq kemá wemmá káonaune. aanibo maami-típí-típí-ánnáyábáé téq ketí aúwaraimma yetôpaqa kéyimune.

16 ketí óq-tipi-tipima íma maami-tíqnóbákémíbo minnágaraq kemá áqnáabaq kéweq yíwíqme onata ketáama itánoe. miráiyata kímora tipi-tipi-annama máiyana kímora-kawaa-nakoma yabíqyikaniye.

17 ketí aúwaraimma kéyimune. minnágon-aiqtaba ketibomá keqtábámá kákaiye. miráinaq anaaékaq ketí aúwaraimma yauwéqma mayánúne.

18 móra-nakoma ketí aúwaraimma íma kanaaráq matuwániye ímiye. kenamááríq ketí aúwaraimma kéyimune. kemá ketí akoqnáárake ketí aúwaraimma kanaaráq yukéq ketí akoqnáárake kanaaráq yauwéqma mayánúne. maamin-áímmá ketibonôpake matáune.” téna Ítuma tiráiyē.

19 Ítiráaeo anó-monoq-wayukama maamin-áíqtábá keqnáámmá yaíkaaq umá kaayaq-ánnáíq urááe.

20 netuqyaa-káyúkámá tirááe: “kuti-áágómá wepímmá máitana wemá aíbôqnaaboq kéiyē. nôraq itaráq wenáama kéitaa?” téta tirááe.

21 yaímma-wayukama tirááe: “maamin-áímmá íma aíbôq-nakon-aamiye. móra kuti-wákómá aúgaroq-nakoni aúramma mamá íyaq kanaaráq kabárirakaniyo?” téta tirááe.

Ítiráaeo anó-monoq-wayukama Ítumma namuroíq umákáraae.

22 anaaékaq Yérútáárebaqa ayú maqnaí-kánáámá pááq uráiyē. mi-kánáámá naayóbáqá monoq-námmá yimuráámuq kémareta monoq-nákóní oqtamá ítaae. mi-kánáámá yaugi-kánáámíye.

23 Ítuma anó-monoq-naupaqa yítaubikoma Tórómóni-oqtaraqa uréire kéitata

24 Ítiráaeo anó-monoq-wayukama amakaq yagutéta timá ámikaae: “emá Metáiyamo máema kanaaráq timá abarokáq

umá-timinonatae. náaraq umá-taaraq awé ónúmataabiyo?" téta timá ámikkaae.

²⁵ Ítuma maará téna yauwéqma tiráiyē: "kemá timá tímîqma ánatatukaun-aqanibo keráwáqá íma tirummá tímikkae. máqte-mayaima ketibon áwîkaqa kémayaunama ketáaiqtaba kétiraatiye.

²⁶ miráimanibo keráwáqá íma ketí tipi-típi-annama máepoqa íma tirummá ketime.

²⁷ máqtemma ketí tipi-típi-annama ketáama kéitaawaqa kemá yemmá kéimonaunata ketinaaéma kéwaraae.

²⁸ kemá matúq-matuq umá paá mái-auwaraimma kéyimune. miráipoata yemá íma aúyokinoe. móra-nakoma ketiyáápkema yemmá íma yabítuwaniye.

²⁹ nói-qtataarabi ketibomô tímîmma minnâ mú mikáq anókaapoana móra-nakoma ketibon ayáápkema yemmá kanaaráq íyabítuwaniye.

³⁰ ketibotê kegáráq kerátámá kímoramuye." téna Ítuma tiráiyē.

³¹ Ítiráaeo anó-monoq-wayukama keqnáámma óqtatama mamá ikamínétamo kéowanama

³² Ítuma timá yímikaiye: "netuqyaammá íraqô-mayaima keti-bonôpake tiráátiraune. keráwáqá nói-mayaiyabawaq óqtatamma iyaabóma tikaminera kéoo?" téna Ítuma tiráiyē.

³³ anó-monoq-wayukama yauwéqma timá ámikkae: "ketááma íma móra íraqô-mayaiyabata óqtatanapo ikamónáta kéunatae. ímiye. emá Áánûqtuma áyóqa káyaanatae. emá paá-naqanopo 'kemá Áánûqtumune' kétenaqtae." téta tiráae.

³⁴ Ítuma yauwéqma tiráiyē: " 'tiráune keráwáqá Áánûqturaamoe.' miráuma agamatámma keráwáqtí aammá aúmatan-aipimma íyaq agatáiyô?

³⁵ wannaabímma Áánûqtu yemmá timá yímikena mera-káyúkáyábámá Áánûqturaane. téna yeqtábá tiráine. Áánûqtuni watáama agamatá kátááma aati-aatimá wení akoqnáama íma kanaaráq aúyoraniye.

³⁶ ketibomá móra-aukapaq kétékena maa-márabí timátikaraiye. miráipoana 'kemá Áánûqtun áanikomune' túnnama keráwáqá keqtábámá áyóqa káyaiye kéteo?

³⁷ ketiboní mayaímá ímo kémayaanaqa kanaaráqíbo ketáaraq tirummá ítíméro.

³⁸ ááqibo ketiboní mayaímá kémayaanaqa keráwáqá ketáaraq íma tirummá ketimeq oweqa kemá mayaímá mayáunaraq káonera mi-máyáigómá tirummá kámara anaaékaq ítama arutánoe minnâ ketibomá tirunóbáqá máitaqa kemá wenarunóbáqá máune." téna Ítuma timá yímikaiye.

³⁹ miráitata móragaraq yáqtoqma ánná amínéta ománibo wemá iyáápike akarupátuwena kóuraiye.

40 keqnaámmá Ítuma yauwéqma uréna Yótaa-nomma atátuwe uréna naayóbáqá Yóáane nommá péqyikewaipaqa mibáq ko máqe-uraiye.

41 mibáq máitatama wenôpaqa aarawaamá netuqyaa irááe. iréta tirááe: “Yóáane íma móra-awaameq-yataariqa uráimanibo máqten-aiqtaba maami-nákótábá Ítuqtaba timá áraimma tiráíye.” téta tirááe.

42 ááqibo mibáqá netuqyaa-káyúkámá Ítumma yirummá ámikaae.

11

Aráátarati pukuráíye.

1 ááqibo móra-naqa karímá matáíye. minákón-áwîqa Aráátaratie. wemá Béqutanibake Máriáa wenaúko Máátaa yeqtí márúpake kukáíye.

2 wemá mi Máriáa ákûq-nomma Ítun-aitaukaq pérakarena aqnótáunapo áyúnakarain-inikoma ayóbíyoma Aráátarati karímá matáíye.

3 miráitata kaayaq-ánaánómá aamá yuwááyana Ítunopaqa win-áikómá mirá-tiraiye: “uyátáraana-nako emá maannáqtábá akái-naqa karíma kémayaiye.” téna tiráíye.

4 Ítuma min-áímmá ítátuwena tiráíye: “wení karímá puí-kárimá íma wáíye. paá Áánûqtuni tágama-yataaqa mamá paáq ínena kéipoana minná Waayúkagon-Araakon-awiqa múte yauwínoe.” téna Ítuma tiráíye.

5 Ítuma Máátaaqtabama wenaúkoqtabama Aráátaratiqtabagaraqa Ítuma ôriq umá yeqtábáma kákaiye.

6 aanibo wemá Aráátarati karí máyáíye-aimma iténa wé kaayaq táoqa ókaraq mibáq máqei-marupaq paá máqe-uraiye.

7 anaaékaqa wení iyápó-annama timá yímikaiye: “yauwéqma Yúriabaqa kónatae.” titata

8 wení iyápó-annama timá ámikaae: “Aráábao, íbêqa Ítiráaeo-wayukama óqtatanapo emmá ikamínéta kéoe. ááqibo emá keqnaá-márúpárq yauwéqma ónáae téq kéteno?” tewana

9 Ítuni-kanaama awaararíq kéitanaboana yauwéqma tiráíye: “íyaq tiyááka umá kaayaq-ábáúmá aaqá kamátágaraiyo? ááqibo waayúkagoma wágáama uréire kéenama maa-márábín-ókómá tágaraitana káonaipoana íma aítauqa yurarániye.

10 miráimanibo waayúkagoma nokáámmo uréire kéetama ómmá yirunóbáqá íma tágaraitanapoata yítauqa yuraránoe.” téna tiráíye.

11 mirá-timatuwena anaaékaqa Ítuma timá yímikaiye: “ketáái aanábómá Aráátarati waguráíye. ááqibo kemá ko itó-umakanune.” téna tiráíye.

12 máqtemma iyápó-annama timá ámikaae: “uyátáraana-nako, aanibo wemá aú wagurénama keqnáámmá paá mániye.” téta tirááe.

13 Ítuma Arááatarati pukáiqtaba kítitata ááqibo wení iyápó-annama paá waguráitana kétéyaa téta ye tirááe.

14 miráitana ‘Arááatarati pukuráiyee’ téna Ítuma abarokáq umá timá yímikaiye:

15 “ááqibo kemá keráwáqtábá túyánámmá kéiteqa timuqá kémaraune. kemá mi táoqa íma wetê máqe-uraune. miráinaqa keráwáqá mikáqá tirummá timínoe. íbêqa wenôpaqa ónátæ.” téna tiráiyee.

16 Tó mááti wenáwíkon áaimma ábárawaoma wemá máqten-noiyapo-annayaba timá yímikaiye: “méwiyataa wegáráq ko púyonataao!” Tó mááti téna tiráiyee.

17 ááqibo Ítuma uráiyee. wemá uréna ítaraiye Arááatarati kaayaqté-kaayaqte-yupaama muríanóbáqá (máátíq-máatinobaq) máqe-uraiye.

18 Yérútáárebaqa waaqókáq Béqtanibaqa (3 km) wáiyee. miráuma íma ayáqtáákaqa wáiyee. paá awaarakáqíyee.

19 ááqibo Ítiráaeobakemma netuqyaa-nóinínáúkáqá Máátaayaa Máriaanopaqa irááe. yetiyóbímo púiqtabama yenákátí yíyaqa mamá íráqôníq ínéta irááe.

20 Máátaama Ítumo in-áímmá ítátuwena aapaq ko aónaraiye. miráitana Máriaa paá yaákarena naaúpaqa máqe-uraiye.

21 ááqibo Máátaa Ítuma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, maakáqô máanaraka ketiyóbíma ípuinena iné.

22 íbêkaraqa kemá káonaune. aanibo emá nóiqtababi Áánûqtukaqo íténanama emmá paá amíniye.” téna Máátaa tiráiyee.

23 Ítuma timá ámikaiye: “enayóbíma paá kanaaráq ító-iniye.” téna tiráiyee.

24 Máátaa timá ámikaiye: “kemá ítaraune. ánatai-yupaaraqa mitúpáámá máqtemma aarawaamá keíto-iyana wemá ító-iniye.” téna Máátaa tiráiyee.

25 Ítuma timá ámikaiye: “pukáipike ító-i-aimma paá máiauwarai karaqa kemúne. náawabi kemmá arummá tiména wemá puínamanibo wemá paá ító-uma mániye.

26 máqte-kayukama paá máetamo kekáq yirummó timíyamma yeráwáqá aati-aatimá ípuinoe. Máátaao, emá minnýaba aúyánámmá kéitaano?” téna Ítuma tiráiyee.

27 ááqibo Máátaa Ítumma timá ámikaiye: “owé, uyátáraana-nako, kemá ekáqá tirummá ámíqtukaune. emá Metáiyama máane. eqtábá Áánûqtun-aanikoma maa-márábímmá kumíniye

téta naayóbáqá amuné-wáyúkámá tiráane.” téna Máátaa timá ámikaiye.

Îtuma ibiqá yakáiyé.

28 Máátaa mirá-timatuwena aúkoma Máriaa ko ááyaraiye. ko ááyama áwábaq uréna yaákarena timú-timun-aipike timá ámikaiye: “yirááti-naqa ya máena emmá kááyaiye.” téna timá ámikaiye.

29 Máriaa maamin-áímmô kéitenama páátákáá itó-uma Îtunopaqa uráiyé.

30 Îtuma márúpaqa íma utáibo paá wágáábaqa Máátaa aónaiapaq máqe-uraiye.

31 máqtemma Ítiráaeo-wayukama Máriaagaraqa naaúpaqa máeta wenáyaqa mamá íráqôniq émáa-kayukama aónamma wemá iyánáaq umárena páátákáá máápaq yaúbagitata yemá anaáé waqméta kukááe. wemá pukái-nakoma muriánóbáq móyukaapaq ibiqá márú-yaranenawaq kéiyaa téta waqmé kukááe.

32 Máriaa Îtu máipaqa irénama Îtumma káonena aítaupi aipaqa aténa timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, emá maakáqô máanarakaatati ketiyóbíma ípuine iné.” téna tiráiyé.

33 Îtuma aónaimma min-ínikómá ibiqá kéyaraitana Ítiráaeo-wayukama yimónaimma yegáráq ibiqá kéyaraawana arummá ôriq umágitana karagíqá wenarúnóbáqá yuráiyé.

34 Îtuma timá yímikaiye: “keráwáqá náakaraq wemmá ákáraao?” téna titata yé timá ámikaae: “uyátáraana-nako, iré ya aónaao.” téta tirááe.

35 Îtuma ibiqá yaránéna kéiyé.

36 miráipoata Ítiráaeo-wayukama tirááe: “aónaaro. weqtábá ôriq éna kákaitanaboana ibiqá kéyaraiye.” téta tirááe.

37 ááqibo yaímma-wayukama tirááe: “wemá aúgaroq-nakon-auramma kabárirakaraiye. kanaaráq wemá óq-yataariq umákainana Aráátarati ípuiniyo?” téta tirááe.

38 Îtuma keqnáámmá arummá ôriq kéitana min-náqá muriánóbáq móyukaapaq íráiyé. muriánôtaqa óqtanapo ayá yumákaawana wáqe-uraiye.

39 Îtuma tiráiyé: “keráwáqá min-óqtámá paábaq matúwáaro.” titana Máátaa puki-nákóní amánaakoma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, wemá pukitana kaayaqte-kaayaqte-yupaama kóuraiye. miráipoana íbêqa táí-akuqa kéiyé.” téna Máátaa tiráiyé.

40 ááqibo Îtuma timá ámikaiye: “emá arummá timéma Áánûqtuni tágama-yataaqa aónanone íyaq timá ámikauno?” téna Îtuma tiráiyé.

41 maamin-óqtámá aukáqtúwááwana Ítuma yanaa múte káonena tiráiyē: “ketiboó, ketáama itáánayaba timuqá kēmarakaune.

42 áraine. kemá aónaraune. aati-aatié emá ketáama kéitaane. ááqibo máqtemma aarawaamá maakáqá itó-uraapoata itaígáae téq kētune. yeráwáqá emá timátikaraane téta mikáq emmá yirummá amínoe téq kētune.” téna Ítuma tiráiyē.

43 mirá-timatuwenama wemá anón-aiq timá ááyaraiye: “Aráátaratio! yaúbatuwe kumuwo!” téna Ítuma ááyaraiye.

44 pukái-nakoma yaúbatuwena kukáiyē. wenayáamma mórabi maqmá atáá-umakareta ánná-tabaraabenapo wenaítaukaq atáá-uma mórabi maqmá mórariq umá wenaqnókáqá keqnáámmá óq-tabaraabenapo útûyakaraae. Ítuma timá yímikaiye: “wemmá uwáqtuweraq ayuwáiyana kóino.” téna Ítuma tiráiyē.

anó-monoq-wayukama Ítumma ikamínéta waayaímmá tirááe.

45 minnáyaba taíganímma Ítiráaeo-wayukama Máriaamma aónaineta ye-káyúkámá Ítuma nórabi i-qtátááqá káoneta yirummá ámikaae.

46 yaímma-wayukama uyaatéta Pérati-wayukaraq uréta Ítuma nói-qtataarirabi ímmá mó-tima-yimikaae.

47 aanibo Pérati-wayukagaraq anó-monoq-kawaa-wayukagaraq káánítóre-wayukama ya áikuteta káánítóre áwíqá Táánítarani maará téta tirááe: “ketáámá náaraq ónúnataabiyo? wé maamin-nákómá netuqyaa anón-awaameq-yataariqa kéiyē.

48 ááqibo ketáá ayúwáananataa miráuqtenamo uínatama máqte-kayukama wekáq yirummá kámiyatama Árómani-wayukama ketáái anó-monoq-namma ketáái waayúkagaraq yama mayáinoe.” téta tirááe.

49 yepíkē móra-nakon-awiqa Kááyapati wemá maa-kárítímáátiráqá mú mikákáá anó-monoq-nakoma máena wé timá yímikaiye: “keráwáqá íma maami-qtátááqá aónaraae!

50 maamináyaba keráwáqá íyaq túyánámmá kéitao? maanná móra-naqo puyéna máqtemma aarawaamá yíwáqnaa ínemma minná kanaaráiyē. móra-naqa puínatama máqte-kayukama íauyoranoe.” téna tiráiyē.

51 áraimma wenááq-maqma ítiraiye. ímiye. wemá mú mikákáá anó-monoq-naqa maa-kárítímáátiráqá máqe-uraiye. miráínana Ítuma puyéna Ítiráaeo-wayukama yíwáqnaa íniye téna amunémá kégutena tiráiyē.

52 ááqibo íma paá ketáái wayúkayataba yíwáqnaa ínena pukáiyē. ímiye. Áánûqtuni-iyapo-annama máqte-naukapaqo máa-kayukama mamá mórabi áikuyikanena puíniye.

⁵³ aanibo miráitata mi táoqa Ítumma ikamínéta waayaímmá timáeta uréire urááe.

⁵⁴ miráitana Ítuma móragaraqa íma Ítíráaeo-aukaapimma uréire uráíye. wemá mi-márúqá yuwéna kaqmáápaqa uréire uráíye. kaqmáápaq waaqókákq móra-marukon-awiqa Íparama mibáqá wení iyápó-annate máqe-uráíye.

⁵⁵ íbêqa Ítíráaeo-wayukati kótamaki-kanaama awaaraq kéitataboata áwábake taígani-kayuka maréta Yérútáárebaq múma yirummá maqmá tágaiyaqtaba utááe.

⁵⁶ yeráwáqá Ítuqtaba arútama aónaqteta kéuyoata anó-monoq-namatupaqa máe-kayukama aamá timá wenamí-kenamin urááe: “é náaran-auyananaq kéitaano? kaawéqá naibáq íyaq yíniyo?” téta wemmá kétaimma wemmá kétaimma urááe.

⁵⁷ missing?

12

Máriaa Ítun-aitaukaq akúq-matawema pérakaraiye.

¹ abapaké móra-kanaama awaaraq kéitana kótámaki-kanaama páaq inéna uráíye. Ítuma Béqtanibaq uráíye. mi-márúkákq Aráátaratima pukáipike mamá itó-umakaraiye.

² mikákq yeráwáqá kaawéqá amínéta urááe. Máátaa aáwaqa kéikamitana Aráátarati yaareráqá Ítugaraq máqe-uráíye.

³ Máriaa anón-oqtanawíqa yaan-ákúq-mátáwémá maténa Ítun-aitaukaqa atímma pérakarena Ítun-aituqa wenaqnotáurake ayúnakaraiye. miráitana átê-kuyukoma mi-náúpáqá ôriq uráíye.

⁴ wení iyápó-annabike móra-naqa Yúqtaati Itikáárioti wemá Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápimma anaaékaq maránéna wé Yúqtaati tiráíye:

⁵ “nôraq itataawáq maamin-ákúq-mátáwémá íma kéyimetaa meyámmá matáunataabiyo? mipímmá kaumo-tíyááká-tíyááká-óqtámmá (300) wáíye. áaqibo meyámmá matáunarakaatati mi-meyámmá áwáyoq-wayukataa kanaaraq yiménaqtaa únnae.” Yúqtaati téna tiráíye.

⁶ áwáyoq-wayukama yimíyátábá ítiraibo paá moyánápóana wemá moyámmá mamá wenamááríq moyámmá mayáinayaba tiráíye. wemá mónekaq yabíkéna wenamááríq mayáinapoana wemá tiráíye.

⁷ miráitana Ítuma tiráíye: “wemmá min-íníkömmá ayuwáaro. minná maqtokéna kemmá uqta mátikaino-kanaaraqtaba kémaqtoraiye.

⁸ áwáyoq-wayukama keráwáqtê aati-aatimá mánobo kemá keráwáqtê aati-aatimá íma mánune.

anó-monoq-wayukama Arááataratimma ikamínéta waayáímmá tirááe.

9 taíbaq Ítiráaeo-wayukama Ítuma Béqtani-marupaço máin-aimma itátuweta yeráwáqá mibáq urááe. yeráwáqá uráámanibo Ítuqtabae téta íuraabo Arááataratimma aónainetae. Ítumo náawanabi pukáipike mamá itó-umakaimma aónaineta urááe.

10 miráitata anó-monoq-kawaa-wayukama

11 Arááataratiqtabae téta taíbaq Ítiráaeo-wayukama anó-monoq-wayukama iyuwéta yirummá Ítumma ámikaae.

Ítuma Yérútáárebaq anómma uyátárai-nakoraan umá uráíye.

12 óq-taoqa netuqyaa aarawaamá kótámaki-kanaaraq ayú maqnáiyama aónaneta ya máeta ítaraae. miráuma Ítuma Yérútáárebaq ínena kéíye-aimma itátuweta

13 yeráwáqá kóbekáátágóni amamá akáteta utín-utin umá aapaké awiránéta urááe. wááqa yumáe kéweta tirááe: “atóbatikainako, ótáánao, yéna-nakoqtabama anómma uyátárai-nakon-awikaq kéyenana Áánûqtu amuqá kémarakaiye. Ítiráaeo-wayukati mú mikáq anómma yabíqyikai-naqa (kíni) Áánûqtu weqtábá amuqá kémarakaiye.” téta tirááe.

14 Ítuma móra naatéq-ótiráákákóni ámûraaq máena kéíye. Áánûqtun-aama agamatá-kátáágó tiráiniq umá kéíye. mirá kéíye:

15 “Tááíoni-maruko, áaqa ígáíno! aónaaro. keráwáqti mú mikáq anómma yabíyikai-naqa kéíye. naatéq-ótiráákákóni ámûraaq máena kéíye.” Áánûqtuni agamatá-kátáágó téna kéíye.

16 maamin-áímmá Áánûqtuni agamatá-kánnáágó tiráimma áqnáabaq Ítuni iyápó-annama íma ítaraae. aanibo anaaékaqa Ítumma pukáipike Áánûqtuma tágama-yataapi mamá atóbamakaitata mikáq yeráwáqá yúyánákáq maréta tirááe. Áánûqtuni agamatá-kánnáágó tiráimma yaákaq urááe.

17 taíbaq Ítute máqeo-kayukama Ítuma Arááataratimma ááyaitana utátuwena úin-aimma timá abarokáq kéiteta nôrabi i-náikaráq tirááe.

18 taíbaq óq-wayukama maami anón-awaameqa in-áímmá ítaraapoata yeráwáqá aapaq yaónaineta irááe.

19 minnýaba Péрати-wayukama yeiyáá téite urááe: “káonaao? ketáataa íma itánoe. aónaaro! máqtemma maa-marábí-káyúkámá wenanaae kéwaraae.” téta Péрати-wayukama tirááe.

yaímma Karíki-wayukama Ítumma aónaneta abáá-uraae.

20 yaímma Karíki-wayukama maréta Yérútáárebaqa aapinaammá tíyaqtaba ayú maqnaapi utááe.

21 yeráwáqá Píripikaq urááe. wemá Beqtáirapake Kááririmarupaq iráíye. wemmá yeráwáqá ítama aónanaqtaa: “anóko, ketáámá Ítumma aónaqtaa kéyunataae.” téta tirááe.

22 miráitana Píripi maréna Áánarukaq kéwena timá ámitata keqnáámmá mákanakama marétarata Ítukaq kéwetarata mó-tima-amikaaye.

23 Ítuma yauwéqma tiráíye: “mi-kánáámá íbêqa kéyitata kemá Waayúkagon-Araakoma anómma tágama-yataaqa káme.

24 kemá áraimma kétéma-timune. mórama wíti-yumma marabí íkumena ípuinama kímora pááqyan-ayumma wenamá wániye. minná wemá puínamanibo taíganimma uta-uta umá ôriq umá arammá iyániye.

25 móra-nakoma wení aúwaraiqtaba ôriq umá akáinanama wemá wení aúwaraikoma páátataakaa íniye. móra-nakoma wení aúwaraiqtaba maa-márábí mái-yataaqtaba íakainanama anaaékaq matúq-matuq umá aati-aatimá mái-auwaraimma maqtorániye.

26 náawa-naawabi kekáqô mayaímô mayanénama ketinaae waraíno! kemá máuna-marukaqa ketí mayaímá matikái-náqá mániye. ketí mayaímá matikáína-nakoma ketibomá wenáwîqa múte yauwíniye.” téna tiráíye. Ítuma ôq-aimma tiráíye:

27 “íbêqa tíyakoma ummaa kéyaiye. ááqibo nóineq tenúno? ‘ketiboó, ketí ánatagina-kanaama íma yúwénana kumíno tenúno?’ ímiye. minnáyaba paá kukáune.

28 ketiboó, tágama-yataaqa enáwîkaq akoqnáá umá mamá maa-márábí-káyúkámá yiráátinonama enáwîqa anómma uyátá-maqma mimórá mái-waigonamiye.” téna Ítuma mirá-timatuwaitana aagómá wíyôpake kukéna tiráíye: “kemá tágama-yataaga ketíwîkaq mamá múte yaútaunnama móragaraq múte yauyónúne.” téna maamin-áíkmá tiráíye.

29 waayúkama máqeo-kayukama min-áímmá ítátuweta tirááe: “wíyonaa kétiye.” téta kétéwata yaímma-wayukama tirááe: “Áánûqtunopakekako kétiye.” téta mi-káyúká tirááe.

30 Ítuma yauwéqma tiráíye: “aagómá wíyôpake keqtábá ítiraibo keráwáqtábá itaígáae téna tiráíye.

31 íbêqa máqtemma maa-márábí-káyúkámá Áánûqtu kéyainaiye. maa-mará áaikoni anó-naqa Tááqtaama íbêqa ikámma waqtuwániye.

32 aanibo kemá maa-márábíkémô múte itó éqa máqtemma yiwíqma ketôpaqtaa ónúne.” téna Ítuma tiráíye.

33 wemá min-áímmô tiráimma minná náaraq umá puíníyo minnáyataba yiráá téna tiráíye.

34 ááqibo aarawaamá yauwéqma tirááe: “miráuma aammá aúmakaan-aipitaa ítaraunataa miráuma Metáíya paá matúq-

matuq umá mániye. nôraq itaawáq Waayúkagon-Araakokaq múte yauwínoe kéteno? náawawaq Waayúkagon-Araakoma máiyoy?" téta Ítama aónaraae.

35 mirá téna Ítuma timá yímikaiye: "pááqya-kanaabi ómmá keráwáqtê mániye. keráwáqá ómmá wáinagaraq ókáká íma máíyanama keráwáqá kumayukómá yawááq-umatikaniye. móra-nakoma kumayuqnóbáqá uréire ínna-nakoma 'náakaraq kéi náakaraq kéwiyo' téna wemá kanaaráq íkáonaiye.

36 ómmá wáinaq ókómmá tirummá áméro! miráinaq keráwáqá ókón áráaqa mánoe." téna Ítuma tiráiyé. Ítuma min-áímmá timátuwenama yemmá iyuwéna aúpáq kóuraiye.

netuqyaa Ítiráaeo-wayukama Ítumma yirummá íamikaae.

37 Ítuma netuqyaa anón-awaameqa yetúrikaqa imánibo yeráwáqá paá íma Ítumma yirummá ámikaae.

38 netuqyaa-káyúkámá Ítumma yirummá íámikaapoata Áítáíya Áánûqtuni amuné-náqá wenáama áraine téna keyiraatiye. Áítáíya naayóbáqá tiráine: "uyátáraana-nako, náawaq ketáái táaraqa ítáraiyo? náawakaraq uyátárai-nakoma wení akoqnáama aráátitanawaq kanaaráq aónaraiyo?" téna Áítáíya tiráiyé.

39 maami-qtátáátábóata yeráwáqá kanaaráq yirummá íma káme miráipoana Áítáíya tiráine:

40 "Áánûqtu yeráwáqtí yúramma mamá karopamáyikena yúyánámmá mamá óqtakaa umátukaiye. miráitata yé íma yúramma káoneta yúyánámmá íma kéitaae. yeqtí yúrakakema íkáonaapoata yúyánámmá íma ítama káruteta kéopoata íma ketôpaqa waéqma íyaqa yemmá mamá atóbamayikanune." téna Áítáíya naayóbáqá tiráine.

41 Áítáíya uyátáraana-nakoni tágama-yataaqa aónaraiyoana we-qtábá wenáaimma tiráiyé.

42 áaqibo netuqyaa-káyúkámá yaímma Táánítarani-kaanitori-wayukagaraq wemmá yirummá ámikaamanibo Péрати-wayukati yáaqa kéikatetaboata yeráwáqá yirummá áme-kayukama íma abarokákq umá tirááe. abarokákqô týatama monoq-náúpáké paábaq waqtuwánoe.

43 yenamáárîq yeráwáqtábá yetíwîqa múte yauwígáae kététemanibo Áánûqtuni tágama-yataaqtabama abarokákq umá íketee.

44 áaqibo Ítuma yááyama tiráiyé: "náawabi arummá kétémenama kenamáa kekáká íma arummá kétémino ketibomá timátíkái-nakokaraq arummá kámiye.

45 náawabi kemmá kétémonenama wemmá ketibomá timátíkái-naqa káonaiye.

⁴⁶ kemá maa-márábí-ómmá kukáune. miráipoana náawabi kekáqá arummá timénama wemá íma kumayupímmá mániye.

⁴⁷ móra-nakoma ketáama kéitena ketáama ikémayainama kemá kenamáárîq wemmá íma yawááq-umakanune. aanibo maa-márábí yawááq-umayikanaaq íkukaune. ímiye. kemá aarawaamá yááyabo umáyikanaaq kukáune.

⁴⁸ náawabi kemmá anaaéma umátikenama ketáama ímayenama íbêqa yainai-yátááqá wemmá keyainaiye. minnámo ánatai-yupaama máqtemma túnna-aikoma wemmá mamá yawááq-umatikanoë.

⁴⁹ kemá ke-túyánápíkén-áímmá ikétune. ímiye. ketibomá timátíkái-nakoma wenamáárîq timá tímin-aimma kêtunaboqa máqten-aimma kétima-timune.

⁵⁰ ááqibo kemá ítaraune. ketiboní watáama aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mamá paá kéiyë. miráitaqa máqten-aimma túnnama minná ketibó timá tímin-aimma kétune.” téna Ítuma tiráiyë.

13

Ítuma wení iyápó-annati yítauqa tete uráiyë.

¹ kótámaki-kanaama waagókárîq kéitana Ítuma maa-márábíkë yuwéna aboánôpaqa uínî-kanaama yimmá ítaraiye. maa-márábí máena wení aanábó-wáyúkáyábá ôriq umá kákaitana yeqtábá yikáíq-yikaiq umáe kéuyena wení puíni-kanaaraq uráiyë.

² Tááqtaama Yúqtaatin aúyánámmá waéqma Ítuni kutarurîq webó-náqá aúrakaraiye. ááqibo aáwaqa kènaawana

³ Ítuma ítaraiye máqte-qtataaqa Áánûqtuma wenayáápi ámikaitanaboana wemá Áánûqtunopake kukáunaboqa yauweré uyónúne téna aúyánámmá ítaraiye.

⁴ aanibo Ítuma aáwaqa naí-yááréráq máqeikake itó-urena wení ámûraake aqtorai-wáqtómá ayúqma mikáq keyuwena óíqa ayumí-wánáámá (táúrima) maténa ámûrana uráiyë.

⁵ káqomma wemá nommá táápepi atímakena wení iyápó-annati yítauqa tete umáyíkarena ayumí-wánáánápó yítauqa ayúnikanena uráiyë.

⁶ áqnáabaqa Tááímoni Pítaakaq yitana Pítaa tiráiyë: “uyátáraana-nako, ketítarauq tete umátikane kéono?” téna Pítaa ítama aónaitana

⁷ Ítuma yauwéqma tiráiyë: “íbêqa emá íaonaraanaiq ónáa kéune. ááqibo anaaékaqa emá aónanone.” téna Ítuma tiráiyë.

⁸ Pítaa akoqnáá-aimma abarokáq tiráiyë: “emá íma ketítauqa tete ínóne.” téna titana Ítuma yauwéqma tiráiyë: “ááqibo kemó enaítuqa ímo tete onaamá emá íma ókaraq ketí iyápó-annama mánone.” téna Ítuma tiráiyë.

9 Pítáa timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, ketítáuqa wenamáa ítete é mútûq tiyáánaa tiqnókáráq tete umátikaao!” téna Pítáa timá ámikaiye.

10 Ítuma mikáq tiráiyē: “móra-nakoma máqten-aubakaraqo nommá pētukēnama íma óqa peránibo paá wēnaitáuqa tete íno. mútûq keráwáqtí tógogaraq tīrunóbáqá íráqōniq uráibo kímora-nakone.” téna Ítuma timá yímikaiye.

11 móra-naqa waéqma kutarurīq webómá aukái-naqa Ítuma aónatukaipoana tiráiyē: “kímora-nakone.”

12 Ítuma wení iyápó-annati yítáuqa tete umáyíkátuwēna wení ámûraaq aqtorái-wáqtómá mamá aqména yauwéqma yaareráq umáena tiráiyē: “kemô umátikauna-yataaqtaba ítama kárutao?”

13 keráwáqá keqtábá yirááti-nare kéte ‘uyátáraana-nako’ kéte kéoma minná áraine. miráipoana minná kemúne.

14 ááqibo kemá keráwáqtí títáuqo tete umátikaunama kemá yirááti-naqa uyátárauna-nakoma tete kéumatikaune. mórāiq umá keráwápíkē káqowa-kaqowan-aituqa tete ínôqtaba ketiyáánaubiqā aóna-mayaaro. wēnaitáuq-wēnaitáuqa tete íné oné.

15 íbēqa keráwáqá umá tiráá túnnaiq kemá nōrabi umátikaunayaba mimórāiq umá keráwáqá íné oné.

16 éqtukēna timámeno áraine. móra mayaímá máyái-nakoma aati-aatimá wení mayaímá mayákái-nakomma íma uyátá-maqma anómma kémaiye. móra-nakoma watáama mamá í-nákómá timákáitana yi-nákómmá íma uyátá-maqma anómma kémaiye.

17 keráwáqá ítama arútama miráeq oweqa mikáq timuqá maránoe.

18 kemá nōinabi íma máqtemma keráwáqtábá ketí iyápó-annama máqtemma ye táaimma káoneq yiwíkaunama taíbaq-wayukabike yiwíkeq Áánûqtuni agamatá-kátáámá áraine téq kēyiraatune. min-ágámátá-kátáágó kētiye. ‘móra-nakoma ketí aáwaqa ketē nai-nákómá wēnaitagegunapo múte yaáqma tímûraaq yániye.’” téna Áánûqtuni watáa agamatán-áikómá mirá kētiye. Ítuma óq-aimma tiráiyē:

19 “mi-qtátááqá pááq íné kéitaq íbēqa aamá kētima-timune. mi-qtátááqá pááq ínaqa keráwáqá mikáq tīrummá amínomma minná náawabi MÁUNE.

20 akoqnáá umá kētima-timune. kemá timákauna-naqa náawabi awirénama kekáráq kētiwiraiye. náawabi kemmá ti-wirénama timátikarai-nakokaraq káwiraiye.” téna

21 min-áímmá Ítuma timátuwēna amakó ôriq umá ummaa yágitana wé tiráiyē: “áraimma kētima-timune. keráwápíkē móra-nakoma kemmá mamá namuro-wáyúkábí tikániye.” téna Ítuma tiráiyē.

²² wení iyápó-annama wenaúrapi-kenaurapi káoneta yúyánápí náawaqtaba kétéyo téta íaonaraae.

²³ iyápó-annabike móra-naqtaba Ítuma ôriq umá ákái-naqa Ítun-amakaq yaareráqá máena aítqaraqa agebamá máqe-uraiye.

²⁴ miráitana Tááímoni Pítaa aqnótáq yumátuwena 'náawaqtaba kétéyaa wekáq itaao' téna awaaméqá umá timá ámikaiye.

²⁵ Ítun-aqtaabi agebaréna tiráiyé: “uyátáraana-nako, náawaqtaba kéteno?” téna ítama aónaitana

²⁶ Ítuma yauwéqma tiráiyé: “kemá yammá aáwaq-anopi yamá atímma áménama minnáqíye.” téna Ítuma timátuwena yammá aáwaq-anopi yamá atíkена Yúqtaati Tááímoni Itikááriotini áanikoma ámikaiye.

²⁷ mikáq Yúqtaati min-aáwáqá mamáyáitana Tááqtaama wepí yabékitana Ítuma timá ámikaiye: “nôrabi ínema páátákáá mirá-uwo!” téna tiráiyé.

²⁸ máqtemma yaareráqá máe-kayukabike móra-nakoma Yúqtaatima nóin-ainabi timá ámin-aimma íma ítama arútaraiye.

²⁹ Yúqtaati móne-ketima matóráiqtaba kétéyaa téta yaímma-wayukama tirááe: “kótámaki-kanaaraq-yataaraq meyáníq uwo kétéi kéqokeq-yataaraq áwáyoq-wayukama yimiyówaq” kétéyaa téta tirááe.

³⁰ Yúqtaati min-aáwáqá kémayenama máápaqa kumayupí yáubaguraiye.

aúgen-amaan-aimma

³¹ Yúqtaati ayuwéna kóitana Ítuma tiráiyé: “íbêqa Waayúkagon-Araakoni tágama-yataaqa mamá abarokáq kéumakena Áánûqtuni tágama-yataaqa Waayúkagon-Araakokaq kéumakaiye.

³² Waayúkagon-Araakoma Áánûqtuni tágama-yataaqa abarokáq mamé ínana wení tágama-yataaqa Áánûqtu waéqma wenamáárîq wepí páátákáá abarokáq mamé íniye.

³³ ketí pááqyan-iyaqo! kemá keráwáqtê pááqya-kanaama mánune. keráwáqá tibáá-inoe. ááqibo keqnáámmá Ítiráaeo-wayukamma timá yímikaunaiq umá kemá kétima-timune. keráwáqá kenamáárîq kemá kóúnabaqa íma kanaaráq uínoe.

³⁴ íbêq-kanaayaba kemá aúgen-amaan-aimma kétimune. kemá keráwáqtábá tókáiniq umá keráwáqá mórai q umá weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero. miráuma keráwákáráq káqowaqtaba kákaina káqowaqtaba kákaina tókáiniq únnaiq umá máero.

³⁵ akái-yátááqá keiyáátaa wenámí-kenamin umá maíyata ketí iyápó-annae téta máqte-kayukama aónainoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma tiráiyé Pítaama anaaéma umátikaniye.

³⁶ Tááímoni Pítaa tiráiyē: “uyátáraana-nako, náakaraq kéono?” téna wé timátuwaitana Ítuma yauwéqma tiráiyē: “kemá kouñamarupaqa íbêqa emá íma kanaarâq tinaaéma waráínóne. ááqibo anaaékaq ketinaaéma waráínóne.” téna Ítuma tiráiyē.

³⁷ Pítaa timá ámikaiyē: “uyátáraana-nako, nôraq ínaraq enanaaéma íbêqa kanaarâq íwaranuno? kemá eqtábáé téq áqa puyónúne.” téna Pítaa titana

³⁸ Ítuma yauwéqma tiráiyē: “emá keqtábáé téq áqa puíné kéono? kemá akoqnáá umá kétima-amune. kokóregoma áa tiné kéinaa emá keqtábá kaumobáqá ‘wemmá íaonaraune’ té wakaránóne.” téna Ítuma Pítaamma timá ámikaiyē.

14

aboánôpaqa uí-ámmá Ítumiye.

¹ Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiyē: “íma yuwáiyana tíyako ummaa yaíno. miráinaq Áánûqtukaq tirummá kámaraq ááqibo kekákárâq tirummá tíméro.

² ketiboní naaúpaqa taígani-maqa wáiyē. ímo wárainaq kemá keráwáqtábá wágáábaq timátikanaa únnae. kemá kóureqa keráwáqtí márûqa ko tarôq umá óqtaa umátikanune.

³ kemó kówéqa keráwáqtí márûqa ko tarôq umá óqtaa umátíkátuweq kemá yauwéqma iréq kenamáárîq yatiwiranúne. kemá máuna-marupaqa keráwákárâq mánoe.

⁴ kemá ónááqo únna-maruqtaqa aammá keráwáqá kéitaae.” téna Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiyē.

⁵ Tóamáti timá ámikaiyē: “uyátáraana-nako, náakaraq kóinono minná ketáá íaonaraunatae? náaraq umátaawaq maamin-ámmá kanaarâq aónanunataabiyo?” téna Tóamáti timá ámikaiyē.

⁶ Ítuma yauwéqma tiráiyē: “kemá kenamáárîq ketibonôpaq wíámúne. kemá áraimma tí-ááímúne. kemá aati-aatimá paá matúq-matuq umá mái-aaimune. móra-nakoma ketibonôpaqa kéyena káqon-amma íma mamá awi íniye. ímiye. kemá kenamáamune.

⁷ kemmô kétimoneqa ketibokárâqá káonaae. íbêqake wemmá aónatukeqa wemmá keqtúrapike aónaraae.” téna Ítuma yauwéqma tiráiyē.

⁸ Píripi timá ámikaiyē: “uyátáraana-nako, emá enaboqtáá tiráátinana keqtáá kanaarâq íno.” téna Píripi timá ámikaiyē.

⁹ Ítuma yauwéqma tiráiyē: “Píripao, kemá ayáqtáá-kanaama keráwáqtê máqe-uraune. emá íyaq kemmá timónaraano? náawabi kétimonenama ketibokárâqá káonaiye. nôraq itaawáq ‘enaboqtáá tiráátiyo’ kéteno?

10 kemá ketibopí máunana wemá ketibomá kepí máiye. minnýaba íyaq kekáqá arummá kétimeno? aamô timá-timunama íma ketáaq-maqma kétune. ketibomá kepí máena wení mayaimá kémayaiye.

11 keráwáqá maan-áikáqá tirummá áméro. kemá ketibopí máunana ketibomá kepí máiye. áaqibo ímo miráinaqa kemá máqtemma anón-awaameq-yataariq únnaa aónaraabo minnýaba kekáq tirummá tíméro.

12 kemá áraimma kétima-timune. móra-nakoma arummá timénama móraiq umá anón-awaameq-yataariq íniye. kemá ketibonôpaq uyátá-maqma anón-awaameq-yataariq íniye.

13 aanibo máqte-qtataaqtabama ketíwíkaqa nunamupí itáíyaqa kemá paá mirá-onune. miráonana ketiboní tágama-yataakoma kemá áanikokaqa yíniye.

14 áaqibo ketíwíkaqa nunamupí móra-yataariq uwó tíyaqa kemá paá mirá-onune.” téna Ítuma tiráiyé.

Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kumíniye.

15 Ítuma óq-aimma tiráiyé: “keráwáqô, keqtábá tikáinaqa ketí ámáan-aimma taákaq matokéra mirá-inoe.

16 ketibommá ítama aónaanana wemá káqomma tíwâqnaa ínáqá wení Aokaq-Áágómmá timákainana keráwáqtê ku matúq-matuq umá mániye.

17 Aágoma wení árain-aikoni áaimma máiye. maa-márábí-káyúkámá wemmá íkaoneta íkéteta kéopoata wemmá íma kanaarâq awiránóe. wemá keráwáqtê máipoana keráwápi mániye. áaqibo keráwáqá kenamáárîq wemmá káonaae.

18 miráinaq kemá ítiyuwanaq keráwáqá kenamáa anóbo íma máin-iyapogoraan umá íma mánobo kemá yauwéqma keráwáqtôpaq yenúne.

19 páaqya-kanaabi maa-márábí-káyúkámá kemmá móragaraq ítimonainobo kemmá matúq-matuq umá máí-auwaraimma matokáunaboq keráwákárâq miráuma mayáinopoaq miráinaqa kemmá timónanoe.

20 mi-kánáámô yínaqa keráwáqá itánoe. minná kemá ketibopí máunaq aanibo keráwáqá kepí máápoaq kemá keráwápi máune.

21 náawabi ketí aúgen-amaan-aimma aákaq matokéna mirá énama wemá keqtábá ôriq umá kákaiye. keqtábámô ôriq umá akáina-nakoma ketibomá weqtábá ôriq umá akániye. kegárâq ketí tikaí-yátáaqá aménúnaboq kemá kenamáárîq ketáaimma arááatenune.” téna Ítuma tiráiyé.

22 Ítuma óq-Yuqtaatimma timá ámikaiye íma Yúqtaati Itikááriotimibo: “uyátáraana-nako, náaraq umáwaq enáaimma

keqtáá kétiraatetaa maa-márábí-káyúkámá íma yiráátenune kéteno?" téna Yúqtaati tiráiyē.

²³ Ítuma yauwéqma tiráiyē: "náawabi keqtábá akáinanama kemá túnna-aimma aákaq matokéna mirá-iniye. ketibomá weqtábá akaínakama ketibotê kegáráq wenôpaq iréka wetê kerátá ya matúq-matuq umá máyuyē.

²⁴ náawabi íma keqtábá akáinanama kemá túnna-aimma íma aákaq matokéna miráinipoaq wemmá ketáaimma íraatenune. aamô kéitaamma íma kennáé. ááqibo min-áímmá ketibó timátíkarai-nakonopake kéiyē." téna Ítuma tiráiyē.

Ítuma puínéna ákaq-aimma kétiye.

²⁵ wení iyápó-anamma Ítuma timá yímikaiye: "keráwáqtê máeqa maami-qtátááqá timá tímikaune.

²⁶ Áánûqtuni Aokaq-Áámá tíwáqnaa í-náqá ketibomá ketíwíkaq timákainana kégumena wemá máqte-qtataaqa kétiraatena wemá tímikauna-aimma túyánákáq mamá marániye.

²⁷ kaayoné-yátááqá keráwáqtê yuwáune. ketí kaayoné-yátááqá keráwáqá kétimune. maa-márábí-káyúkámá mirá-kááyóné-yátááqá íyokaa-qtataaqa kétimune. íma yuwáiyana tíyako ummaa kéyainaraq íma íkatíqa oro!

²⁸ keráwáqá ítaraawaq timá tímikaune. minná 'kemá koureqa yauwéqma keráwáqtôpaq yenúne.' keqtábá tikáinaqa timuqá maránóe. kemá ketibonôpaqa kégounama ketibomá kemmá uyátá-maqma máiyē.

²⁹ íbêqa mi-qtátááqá íma páaq iné kéitaq paá aamá kétimune. mi-qtátááqá páaq ínaqa mikáq tirummá timínoe.

³⁰ kemá íma keráwáqtê ayaqtáá-kanaama wataá-wataa tenúne. maa-márágón áai-nakoma (Tááqtaama) kéimanibo wení akoqnáá-yataaqa kemmá íma kanaaráq uyátá-maqma yokáiyē. wení akoqnááarakemma kemmá ánná ítiminiye.

³¹ maa-márábí-káyúkámá timónainoe. minná ketiboqtábá ôriq umá kétikaitaq wemá máqten-aimma timá tímímma taákaq yokéq mirá kéune. itó-oro! maa-márúkáké yuwéqtaa kónatae." téna Ítuma tiráiyē.

15

ánnágon-aboma Ítumiye.

¹ Ítuma wenamááríq ánnágon áaimma wení iyápó-annama timá yímikaiye: "kemá árain-annagon ábô máunana ketibomá yókón aboámíye.

² amagómá arammá íma íyáitanama akáma kéiyabotuwaiye. ááqibo arakarác-ámámá ayááma tágatukena amumá yaákarena

aráka-araka égé yuwáitana anaaékaq óq-aupaqa arammá iyánîqtaba mirá kéiyē.

³ ketáa timá tímikaunaboaq íbêqa keráwáqá aúgen-augen urááe.

⁴ kemá keráwápímmô máunaiq umá keráwáqá kepímmá mórai q umá máero. amagómá ábôraqa íaraaparenama wemá arammá íma iyániye. miráínaqa keráwákáráq kekáq íma máeqa keráwáqá arammá íma iyánoe.

⁵ kemá ánnágon-abomune. keráwáqá ánnágon-amamoe. miráipoana náawabi kepí máinaqa kemá wepí máenana wemá arammá netuqyaa iyániye. ááqibo kekáké yuwéq ókaqo maéqa keráwáqá móra-yataariqa kanaaráq íma ínoe.

⁶ móra-nakoma kepí ímo maínanama wemá amamó ayáama iyaabótúwáanikaa umá yuwáiyana aayákaginata máqtemma aúqma irabí agatuwánoe.

⁷ keráwáqá kepí maíyanama ketáagoma keráwápí máinaqa keráwáqá kemmá kenamáárîq nunamupí máqte-qtataaqtaba itáiya-qtataakoma mamá pááq umátiminoe.

⁸ keráwáqá taíganin-aramma iyéqo ketí iyápó-annamo auráiyana ketiboní tágama-yataakoma múte yauwíniye.

⁹ ketibomá keqtábá ôriq umá kákaitaqa mórai q umá kemmá keráwáqtábá ôriq umá kêtikaiye. ketí tikaí-yátáákón aúkái pi máero.

¹⁰ kemá ketiboní ámáan-aimma taákaq matokéq miráuraunaboaq kemá wení akai-yátáápi máune. mórai q umá keráwáqô ketí ámáan-aimma taákaq matokéq miráiyama ketí tikaí-yátáápi máinoe.

¹¹ kemá timá tímikaune. minnâ ketí timuq-yatááqá keráwáqá mayánoe. ketí timuq-yatááqá keráwápí ógiqma mániye.

¹² maaminnáma ketí ámáan-aimmibo. keqtábá tíkáiniq umá weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero.

¹³ mú mikáq anómma akai-yátááqá íma wáiyē. minnâ móra-nakoma ákáina-wayukayabae téna puániye. káqo-nakoni akái-yátáákómá íma uyátá-maqma wáiyē.

¹⁴ kemá ámáan-aimma túnna-yataariq owéqa keráwáqá tikaí-kayukamoe.

¹⁵ mayai-nákómá wemá mayaímô ámi-nakomma nôrabi i-qtátááqá íma kêtaiye. miráipoana kemá íma keráwáqtábá ókaraq 'ketí mayai-wáyúkáé' téqa tenúne. máqte-qtataaqa ketibonôpake itáuna-yataaqa keráwáqá timá tímikaunaboaq keráwáqtábá íbêqa 'kemmá tikaí-kayukae' kêtune.

¹⁶ keráwáqá íma kemmá máqte-kayukabike tikaímma íma tiwíkaabo kemá kenamáárîq keráwáqá máqte-kayukabike tikaímma tiwíkaune. kemá mi-máyáiráq keráwáqá timátikaraunaboaq keráwáqá koma matúq-matuq umá mái-

aramma ko iyáíq-iyaiq umá máraiñana ketibomá keráwáqá nói-qtataaqtababi ketíwîkaq itaiyanama wemá timíniye.

17 keráwáqá maami-qtátáárîqa oro! weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero.” téna Ítuma tiráiyē.

máqtemma maa-márábi-káyúkámá Ítumma wení iyápó-annagaraq íyamma kéumayikaaē.

18 óq-aimma Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “maa-márábi-káyúkámá keráwáqtábá ítikaiyaqa minnáma taákaq máráro! áqnáabaq keqtábá íyikaitata anaaékaq keráwáqtábá íkéyikaiye.

19 keráwáqá maa-márágóní waayúkamo máraiñatama yemá keráwáqtábá yikániye. ááqibo kemá keráwáqá maa-márábíkē tíkaimma tíwîkaunapoana íbêqa maa-márágóní waayúkama íma mááē. miráipoana yemá keráwáqá íyamma kéumatikaaē.

20 timá-timuna-aimma taákaq máráro! ‘móra mayaímá máyái-nakoma aati-aatimá wení mayaímá mayákái-nakomma íma uyátá-maqma anómma kémaiye.’ miráipoana yeráwáqô kemmá tíkamma kéwaretama keráwákáráq tíkamma waránóē. yemá ketáamo keíteta mirá étamo-etama yemá keráwáqtí táagaraq keíteta mirá-inoē.

21 yemá timátíkáin-nakomma íaonaraapoata ketíwîqtabae téta maami-qtátáárîq umátikanoē.

22 kemá ímo iréqo aamá timá yímenatama yeqtí yigae-yátááqá íwane imánibo íbêqa yeqtí kúmiq-yataaqa íma kanaaráq aúpáq yuwánóē.

23 náawabi kemmá áyámma umátikaina-nakoma móraiñq umá wemmá ketibokáráq áyámma kéumakaiye.

24 kemá anón-awaameqa káqo-kayukama ikéoniñq umá kenamáa yiráátiraunaboata yeqtí yigae-yátááqá íma wániye. ááqibo íbêqa yeráwáqá aónaretamanibo kemmá ketibokáráq paá íyámma kéumatikaakarataae.

25 ááqibo yeráqwátí agamatá-kánnáábí áraimma yíniye. ‘yeráwáqá paáyaba kemmá íyámma umátikaraae.’

26 akoqnáá umá tíwáqnaa ínîn-naqa árain-aain-Aagoma keti-bonôpake timákáanana kumínama ketí árain-aaimma má tínaq keráwáqá itánoē.

27 ketē keráwáqá áqnáabake mamé iráapoñq keráwákáráq keqtábá árain-aimma tínoē.” téna Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye.

16

1 Ítuma ókaraq íyamma umáyikanoqtaba téna tiráiyē: “keráwáqá kemmá tirummô timí-yátááqá íyuwaigae téq maa-qtátááqtábá timá tímikaune.

² keráwáqá monoq-náúpáké waqtuwánóe. áraíne. mi-kánáámá yínanama keráwáqô tíkamiya-kayukama 'Áánûqtuni mayaimá kémayaunatae' téta tínoe.

³ ketibokáráq kekáráq ítimonaraapoata mi-qtátááríq umátikanoe.

⁴ ááqibo timá tímikaune. mi-kánáámá yínaqa timá tímítukaiqtae téq mikáq túyánámmá ítama taákaq ínoe." téna Ítuma tiráíye.

Áánûqtuni Aokaq-Áámá kumíniye.

óq-aimma Ítuma tiráíye: "áqnáabaqa keráwáqtê máqe-uraunaboq keráwáqá maami-qtátááqá íma timá tímikaune.

⁵ ááqibo íbêqa tímátikáitaq kukáuna-nakonopaqa koune. miráitana keráwápíké móra-nakoma 'náakaraq kégonó' téna íma ítama kétimonaiye.

⁶ kemá maamin-áímmá kétunana keráwáqtí títakoma ummaa kéyaiye.

⁷ paá árain-aimma kétima-timune. kemá kónanama íraqôniq umátikaniye. íma kónanama keráwáqtôpaqa Tíwáqnaa Í-náqá íyiniye. ááqibo kemá kowéqa Tíwáqnaa Í-náqá tímákáánana keráwáqtôpaqa kumíniye. kumínama

⁸ waayúkagoni kúmiq-yataaqtaba wemá yainániye. kateko-yátáákón áaimma má téna yaináí-yátáákón áaimma má téna íniye.

⁹ Tíwáqnaa Í-náqá yénama miráuma kaumo-yátááqtábá tíniye. minná áqnáabaq yeráwáqá íma kemmá yirummá kétimépoata maami-kúmiq-yátáákóni táígon-aiiqtabama wemá yiráátiniye.

¹⁰ ketibonôpaqa kounaboq ókaraq ítimonanopoana kateko-ááíqtábá wemá tiráátiniye.

¹¹ maa-márágón áai-nakoma (Tááqtaama) yawááq-umatukaipoana yaináí-yátáákón áaiqtaba Tíwáqnaa Í-náqá tiráátiniye.

¹² kemá taígani-qtataaqtaba timá timenaa únmananibo íbêqa maamin-áíko keráwáqá mamá ummaa yamatikaniye.

¹³ wemá yénama Árain-aain-Aagoma máipoana wemá máqtemma árain-aain-aimma má téna taákaq mamá tikániye. wenamááríq wenááq-maqma ítiniibo paá ítáin-aimma títana anaaékaq pááq ínî-qtataaqtaba timá-timiniye.

¹⁴ nóin-ainabi ketôpakemmo kéitenama timá-timinipoana ketí tágama-yataaqa wemá múte yawwíniye.

¹⁵ máqtemma ketibomá matokái-qtataaqa minná kennániye. miráipoaq kemá timá tímikaune. 'nóin-ainabi keráwáqá timá-timinama ketôpake kémayaiye.' " mirá téna Ítuma tiráíye. iyápó-

annama yiru-qtataákómá anaaékaq waéqma yimuq-yataáqá aurániye.

16 Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “pááqya-kanaabimma keráwáqá kemmá ítimonainoe. ááqibo pááqya-kanaabimma móragaraq kemmá timónainoe.” téna Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye.

17 maannáyaba yaímma wení iyápó-annama ye íyáá tirááe: “wenáaimma nóiqtaba kéliyo? wemá kétima-timiqtáe. ‘pááqya-kanaabimma kemmá ítimonainoe.’ ááqibo ‘pááqya-kanaabimma móragaraq kemmá timónainoe.’ wemá ókaraq tiráíye. ‘keti-bonôpaq kóunaboqa kéliye.’” téta

18 wení iyápó-annama tirááe: “nôraq téna ‘pááqya-kanaabine’ kéliyo?” téta yeráwáqá kaumo kááyaq-yuyanamma ítaraae. wení iyápó-annama ókaraq tirááe: “nóin-aaiqtaba kéliyo? ketáá íma ítama kárutaunatae.” téta tirááe.

19 Ítuma aónaraimma yeráwáqá wemmá ítama aónaineta kéowana timá yímikaiye: “keráwáqá kaumo kááyaq-tuyanamma kéiteq kemmá ítama timónaineraq kéoo? kemô túnnama ‘pááqya-kanaabimma móragaraq kemmá timónainoe’ maaminnáyataboqaq keráwáqá wemmá kéitaimma wemmá kéitaimma kéoo?” téna Ítuma timá yímikaiye.

20 Óq-aimma Ítuma tiráíye: “árimma kétima-timune. keráwáqá ibiqá kényareq keráwáqá mi-kánááráq ketoqá máíyana miráiyata mimórá táoqa maa-márábi-káyúkámá yimuq-yataáqá pí mánoe. keráwáqá tirumá ínomanibo anaaékaq tiru-qtataákómá waéqma timuq-yataáqá pí mánoe.

21 aaragómá iyápómo akáínéna kéenama wení kanaamá kéitanaboana wemá arummá ôriq kéíye. ááqibo anaaékaq iyápóma marákátuwenama amuqá kémarena wení aíqo éwai-qtataaqa wemá káwikatuwaiye.

22 miráitaq íbêqa keráwáqá tirummá kéoe. ááqibo móragaraq keráwáqá kétimonaanana keráwáqti tíyakoma kanaa íniye. keráwáqti timuq-yataáqá náawabi móra-nakoma keráwápiké ímatuwaniye.

23 mi táoqo pááq ínaqa keráwáqá móra-yataaqtába íma kekáq itánóe. árimma kétima-timune. keráwáqá móra-yataaqa keti-bokáq itáiyana ketíwíkaq wemá timíniye.

24 naayóbakáráq móra-yataataqa ketíwíkaq íma ítama aónaraae. íbêqa ítama aónera kéqokeq-yataaqa kémayaiyana keráwáqti timuq-yataáqómá ógíqma wániye.

25 maami-qtatááqá taíganimma waéqma itái-áipí timá tímikaune. mi táoqa yínaqa íma waéqma itái-áipí timá-timenupo paá ketiboqtábámá abarokáq timá-timenune.

26-27 ketibomá wenamááriq keráwáqtabábá kákaipoana mi

táoqa keráwáqá ketíwîkaq itáíyaqa ketibokák ‘ítatikanune’ téq kêtune. keráwáqá keq̄tábámá tîkáitababoqa kemá ketibonôpake kukáunaq tirummá tímikaapoana minnáyaba ketibomá keráwáqtábá kákaiye.

28-29 kemá ketibommá ayuwéq maa-márábí kukéq íbêqa keráwáqá tiyuwéq ketibonôpaq yauweré kégonne.” Ítuma mirá téna titata wení iyápó-annama timá ámikaae: “mi aónaao! íbêqa waéqma itái-áímmá íkétepo paá abarokák kêtene.

30 íbêqa ketáá káonaunatae. minnâ emá máqte-qtataaq̄taba ítareboaa náawabi móra-nakoma paá íma awé kéonana emmá ítama káonaiye. minnáyabataa ‘Áánûqtunopake kukááne’ téqtaa ekákq̄ tirummá kámunatae.” téta wení iyápó-annama tewana

31 Ítuma yauwéqma tiráíye: “íbêqa keráwáqá árainaq kéwareraq̄ tirummá ketimeyo?

32 ítáaro! mi-kánáámá kéyena íbêqa yábaaq kéipoaq̄ keráwáqá móra-mora umágíyaqa kenamáa mánune. ááqibo kenamáa íma mánupo ketibó ketê máíye.

33 kaayoné-yátááqá mayaígáae téq maami-qtátááqá timá tímikaune. maa-márábímmá tú-tiq-yataapi máinomanibo ako-qnáá umá máero! maa-márábí-qtátáákón áaikoma kemá uyátámakuraune.

17

Ítuma tágama-yataaq̄taba nunamummá kėtiye.

1 Ítuma maará-timatuwena yanaa wíyôpaq aúramma káonena tiráíye: “ketiboó, íbêqa kanaamá pááq umáguráíye. tágama-yataaqa enáanikokaq mûte kéyauwinana tágama-yataaqa ekákq̄ áanikoma kanaaráq mûte yauwíniye.

2 miráipoaa emá náápaamma máqte-kayukati anómma ámitukaane. ááqibo wemá yemmá tiména-wayukama matúq-matuq umá máí-auwaraimma kanaaráq yimíniye.” téna Ítuma tiráíye.

3 matúq-matuq umá máí-auwaraimma miráuma wáíye. móra-nakoma ekáráq kemá Ítu Káriqtokaraq káonaiye. emá enámáa árai-manikoe. ááqibo Ítu Káriqtomma emá timákaanana kukáíye.

4 Ítuma óq-aimma nunamupí tiráíye: “mayái mayaaó té tiména-mayaima mamá ánatatukaune. minnáyababoqa ení tágama-yataaqa maa-márábí-káyúkámá kéyiraatune.

5 ketiboó, naayóbáqá maa-márámá íma pááq uráitaq kemá etê máeqa anó-tagama-yataaqa egáráq kegáráq matokáuyane. ááqibo mirá-tágámá-yátááqá íbêqa keq̄náámmá timiyo.

6 maa-márábí-káyúkámá tímikaana-wayukama enáwîkon áaimma yiráátiraune. naayóbáqá ení waayúkama máqe-uraamanibo kemmá tímikaanata enáaraq kéteta mirá-uraae.

7 íbêqa yemá ítama kárutaae. minnâ máqte-qtataaqa ketê wáimma timénaq matokáunama enôpake iráiyee.

8 irááti-yataaqa timá tímikaanama yeráwáqá timá yímitukaunata yeráwáqá mataáe. naayóbáqá etê máqe-uraune. enôpake yúnaa enamááriq timátíkaraanata minnáyaba áraimma ítama arútaraanata yirummá tímikaae.

Ítuma yirummá ámê-kayukayaba nunamummá kêtimayikaiye.

9 kemmá yirummá tímê-kayukayaba nunamummá kêtimayikaune. kemá íma maa-márábí-káyúkáyábá nunamummá kêtune. yemá áraimma enabóata paá tímikaana-wayukayaba nunamummá kêtimayikaune.

10 máqtemma kemá matokáunama ennámiye. mórai q umá máqtemma emá yokááná-yataaqa kennámiye. tiména-wayukama yirummá timéta ketí tágama-yataaqa múte yaútaae.

11 íbêqa kemá íma maa-márábí máune. enôpaqa kényunatama yeráwáqá maa-márábí mááe. mú mikáq aokaq-kétibóo, emá enáwíkoni akoqnáaraq tímikaanana enáwípi tímikaana-wayukama kawáá umá yabíqyikaa. miráinaka kerátámá úyaniq umá miráuma yeráwáqá kímorai q ígáae téq kêtune.

12 kemá yeráwáqtê máeqa enáwíkoni akoqnáaraq tímikaanaq maamin-ákóqnáaráké yemmá yabíqyíkaraune. kemá yabíqyíkaraunaboata máqtemma emá tímikaana-wayukabike mórama enayáápike íyukaune. paá kímora-nakoma aúyokurena Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá tiráiniq umá áraimma iráiyee.

13 íbêqa enôpaq kényunamanibo maa-márábí paá máeqa maa-qtátááqtábá kêtunaboata timuq-yatááqá yirupi kémayaiyanama yimuq-yatááqá ógiqua wániye.

14 enáama yímikaunatananibo maa-márágóni waayúkama kekáá umá íma máápoata yeráwáqá maa-márágóni waayúkama yemmá íyámma umáyíkaraae.

15 tíménna-wayukama eqtábá ‘maa-márábíkémá íma yiwíqma paábaq yuwaao’ téq íkéitaupo paá Táí-nakoqtaba kawáá umá ‘íráqôniq umáyikaa’ téq ítama káonaune.

16 kemá íma maa-márábí-náqá máunata yeráwáqá mórai q umá maa-márábí-káyúkámá íma mááe.

17 yeráwáqá aokaq-aokaq umá árain-aain-aipi mamá yikaa. enáagoma árain-aain-aimma wáiyee.

18 kemmá maa-márábímmô timátíkáráanaiq umá yeráwáqá mórai q umá maa-márábí tímáyíkarane.

19 keráwáqtábááe téq kenamááriq mamá aokaq-aokaq kéune. miráipoata yeráwákáráq mamá aokaq-aokaq umá árain-aain-aipi kanaaráq mánoe.” mirá téna Ítuma nunamupí tiráiyee.

Îtuma wení iyápó-annati yáamo ítáa-kayukayaba nunamummá kêtimayikaiye.

²⁰ Îtuma ókaraq nunamummá tiráiyē: “yenamáa yeráwáqtábá íma maami-núnámúmmá kêtimayikaupo ááqibo yeráwáqtí yáamo ítáa-kayukayabagaraq kêtimayimenata yirummá amínoe.

²¹ emá ketiboó, kepí maénaq kemá epí máunaiq umá yeráwáqá mimóráiq umá kímora-nakoraa umá kerátábí máigaae téq kêtune.

²² kemmá tímikaana-tagama-yataaqa yímikaunaboata yeráwáqá kímora-nakoraa umá kerátámá máuyaniq umá mánoe.

²³ kemá yepí máunaa emá kepí máane. miráuma komaé-yamae umá mórabí íráqôn-aaigtába ánatatuwenata máigaae téq kêtune. máiyata maa-márábí-káyúkámá aónanoe. minná emá timátíkarema keqtábá ‘ákarainiq umá’ yeráwáqtábá ‘ákaraine’ téta tínoe.

²⁴ ketiboó, emá yeráwáqá kemmá tímîqtukaanaq yeráwáqá kemá máennabaq máigaae téq kêtune. tágama-yataaqa emô tímikaanama maa-márámá íma pááq uráitaama emá keqtábá ôriq umá ákaraine. miráinata yeráwáqá ketí tágama-yataaqa yimónanaae téq kéune.

²⁵ kateko-kétibóo, maa-márábí-káyúkámá emmá íma aónaraabo kemá emmá aónaraune. maami-káyúkámá ‘é timátíkaraane’ téta íbêqa kêtimonaae.

²⁶ enáwíkon áaimma yiráátiraune. ókaraq-okaraq yiráátimaēq onúne téq miráuma keqtábá tíkái-qtataaqa yokáánama yeráwápi máinaq kegáráq yeráwápi mánune.” Îtuma mirá téna nunamupí tiráiyē.

18

Yúqtaati Îtumma namuro-wáyúkátí iyáápi kényimiye.

¹ Îtuma mirá-timatuwena wení iyápó-annate Kítaroni-kokubi ko atátuweta mórama yópi máqtemma utáae.

² Îtuma netuqyaa-túpáa wení iyápó-annate mi-tómmá wáipaq wéwainapoana Yúqtaati namuro-wáyúkátí iyáápimmo Îtumma ma ayuwaí-nákómá wemá naayóbáqá mi-qtómmá aónaraine.

³ ááqibo Yúqtaati ááiq-wayukama yiwíqmena i-wáyúkágáráq uyátáraa-monoq-wayukabikekaraq Pérati-wayukabikegaraq yiwíqmena iráiyē. ááiq-yataakaraq maméta ókáráq kúraqma mamé iráae.

⁴ Îtuma máqte-qtataaqa wenaneq pááq ínimma aónaraiye. miráitana wemá waaqókáq uréna timá yímikaiye: “keráwáqá náawaqta abáá inera kéoo?” téna ítama aónaitata yemá tiráae:

⁵ “ketáámá Îtumma Náátárêtibake-nakoqtabataa kábaa-unnatae.” tewana Îtuma tiráiyē: “kemúne.” téna tiráiyē. Yúqtaati

namuro-wáyúkátí iyáápi Ítumma mayuwái-nákómá yeráwáqtê itó-uma máqe-uraiye.

6 Ítuma “kemúne” kítitata yemá abákaq-abakaq umááe kéweta yinaaépake marabí ko wagéqé urááe.

7 keqnaámmá Ítuma ítama yimónaraiye: “keráwáqá náawaqtaba abáá inera kéoo?” téna titata yemá tirááe: “Ítuma Náátárêtibakene.” téta móragaraq tirááe.

8 Ítuma maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “kemá timá tímítukaune. minná kemíye. ááqibo kenamá kemmá kêtibaaeqa iyuwáiyata tébakaqa kóoro.” téna timá yímikaiye.

9 Ítuma naayóbáq tiráiyé: “máqtemma emá tímikaana-wayukabike mórama enayáápike íyuwaunana pukuráiyé.” téna tiráimma min-áikómá íbêqa kímora-nakoma Yúqtaatikaq áraimma pááq kéiyé.

10 mikáq Tááímoni Pítaa yáákáá-qtátááqá yabítiréna mú mikáq anó-monoq-nakoni mayái-nákómmá ikámma aáq aqtómá káratukaiye. maami-máyái-nákón áwîqa Mááarakatie.

11 ááqibo Ítuma Pítaamma timá ámikaiye: “mi-táákáá-qtátááqá yauwéqma ánánobaqa maraao. ketibomá tímikai-kaapubike tú-tiq-yataaqa íyaq mayánúnô?” Ítuma mirá téna Pítaamma timá ámikaiye.

12 minnáyataba ááiq-wayukagaraq i-wáyúkágáráq Ítumma yáqtoqma ánná atáá urááe.

Ítumma Áánatini aúbáq ítama káonaae.

13 áqnaábaq Ítumma awíqmeta Áánatikaq urááe. Áánati wemá Kááyapatimma ánáakon aboáé. mú mikákáá anó-monoq-naqa mi-káritímáátíráqá máqe-uraiye.

14 taákaq máráaro! Kááyapati wemá naayóbáq tiráine: “móra-naqo puyéna máqtemma aarawaamá yíwáqnaa ínímma minná kanaaráqíye. móra-naqa puínatama máqte-kayukama íauyoranoé.” téna Kááyapati naayóbáq tiráiyé.

15 Tááímoni Pítaayaa iyápó-annabike móra-waigote Ítumma anaaé waqméta urááye. yenákábiké móra-waigomma mú mikákáá anó-monoq-nakoma aónama arútaraimiye. yenákábiké keqnaá-nákómá Ítugaraq anó-nakoni naaúpaqa utááye.

16 ááqibo Pítaa máápaq oqtaráq itó-uma máqe-uraiye. miráitana móra-waigoma mú mikákáá anó-monoq-nakoma aónama arútarai-nakoma yauwéqma kukéna oqtaráq yabíkáin-inikoma márúmma timá ámituwena Pítaama awíqmeta uyábekaaye.

17 oqtaráq yabíkáin-inikoma Pítaamma timá ámikaiye: “egáráq min-nákóní iyápó-annawabono?” téna titana Pítaa yauwéqma tiráiyé: “kemá ímiye.” téna tiráiyé.

18 yaugiq itata máqtemma mayaí-wáyúkágáráq i-wáyúkágáráq iramá agamaréta iraráq itó-uma máawana aanibo Pítaa yeráwáqtê ya itó-uma máena iramá káánuraiye.

19 mú mikákáá anó-monoq-nakoma Ítumma wení yirááti-yataaqtababi wení iyápó-annayataba ítama aónaraiye.

20 Ítuma yauwéqma maará téna timá ámikaiye: “abarakáq umá máqtemma maa-márábí-káyúkámá timá yímikaune. aati-aatimá monoq-náúpáqá anó-monoq-nama wái-marupi máqtemma Ítiráaeo-wayukama ya aíkuyo-marupimma timá yímikaune. ketáayataba aupaq-áímmá ítiraune.

21 nôraq itaa kekáqá ítama káonaano? timá-yimunata ítaraa-kayukama ítama yimónaao. kemá túnna-aimma yeráwáqá ítaranano.” téna Ítuma yauwéqma timá ámikaiye.

22-23 mirá-tin-aiqtaba móra-i-nakoma óyauga yuráqtuwena wemá akoqnáá umá tiráiyeye: “miráumawaq mú mikákáá anó-monoq-nakokaq timáminono?” téna titana Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “otaammá kuí-aímmô tiráán-aama máqte-kayukama timá yíminata ítáaro. ááqibo árain-aimmo kêtun-aama nôraq itaawáq kêtikamono?” téna Ítuma timá ámikaiye.

24 miráitana Ítumma ánná atáá-umakaamma paá wáinakaraq Kááyapati mú mikákáá anó-monoq-nakaq Áánati timákáitana uráiyeye.

25 mimórá táoqa Tááímoni Pítaa iraráqá itó-uma máena kégaanitata ítama aónaraae: “egáráq wení iyápó-annabikenabono?” tewana Pítaa yauwéqma tiráiyeye: “kemá ímiye.” téna wakákáiyeye.

26 móra-mayai-nakoma wemá Pítaa aárarammo káratukain-annabiken-nakoma Pítaamma ítama aónaraiye: “egáráq Ítutema yópímmá máanaraq aónaraunabiyo?” téna ítama aónaitana

27 Pítaa móragaraq wakaréna mimórá táoqa “ímiye” titana mikáq kokóregoma áa tiráiyeye.

Ítuma Pááíratini aúbáq kéitoiye.

28 aaqá iráráitata Kááyapatinopake Ítumma awíqmeta anó-kamaani-nakoni naaópaqa urááe. kámááni-nakoni naaúpaqa íma uyábékaae. uyáberetama kótámaki-kanaaraq-aawaqa kanaaráq ínanoe.

29 miráipoana Pááíratini kumá yaúbama yeráwáqtôpaq kukéna tiráiyeye: “nóiqtabawaq keráwáqá wenaúbimma kémaraao?” Pááíratini ítama yimónaitata

30 yeráwáqá yauwéqma ten-áikómá maará-tiraae: “wemá íma otaammô kúi-nakaa íma enópaqtaa awíqme má ayuwánáá únnatae.” téta tirááe.

31 ááqibo Pááíratí timá yímikaiye: “keráwáqá kenamáárîq mamá Ítiráaeo-wayukati aammá aúmakaan-aipi wemmá yaináaro!” Pááíratí téna titata Ítiráaeo anó-monoq-wayukama tirááe: “móra-nakoma ikamíyábámá ketáái mayaímá íma wáíye.” téta tirááe.

32 naayóbáqá Ítuma náaraq umá puyónúnô tiráina-aikoma áraimma pááq ínena kéíye.

33 Pááíratí kámááni-naupaqa yauwéqma uyábékema Ítumma ááyarena ítaraiye: “emá Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá anómma yabíkáána-naraq (kíni) máano?” téna ítama aónaitana

34 Ítuma yauwéqma tiráíye: “keqtábámá enamáárîraq enááq-maqma ítama káonaa waayúka naayóbáráq timá ámikaan-ainaq ítama káonaano?” téna Ítuma tiráíye.

35 Pááíratí yauwéqma Ítumma timá ámikaiye: “kemá Ítiráaeo-narabuno? ení waayúkagaraq uyátáraa-monoq-wayukagaraq emmá awíqmeta má tímikaae. emá nôraq uráánatabiyo?” téna Pááíratí Ítumma ítama aónaitana

36 Ítuma yauwéqma tiráíye: “ketí márûqa maa-márágónnámá íma wáíye. ketí márûqa maa-márágónnámô wáikakaa keti-naaémma wáráa-kayukama ááíqa éta íma kemmá tiwíqma anó-monoq-wayukati iyáápi maráné oné. ímiye. ááqibo ketí márûqa maa-márágónnámá íma wáíye.” téna Ítuma tiráíye.

37 Pááíratí tiráíye: “emá anómma yabíkáána-narabono?” téna ítama aónaitana Ítuma yauwéqma tiráíye: “emá keqtábá anómma yabíkáána-nare kéténe. ketinóma matíkáitaq maa-márábí kukáunama árain-aain-aimma ténááq kukáune. máqtemma árain-aain-annama ketáaraq kéitaae.” téna Ítuma tiráíye.

38 minnýaba Pááíratí yauwéqma tiráíye: “aanibo árain-aain-aimma nóinabiyo?” téna Pááíratí tiráíye.

mirá-timatuwena Pááíratí keqnáammá kumá yaúbama anó-monoq-wayukayopaq kukéna tiráíye: “kemá otaammá kutáin-aaimma wepímmá íkáonaune.

39 taákaq máráaro. keráwáqá móra-aaimma yokáapoq móranaqa ayúwáanana kótámaki-kanaaraq wíniye. miráinaq ‘Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkái-naqa’ ayúqtikanuno?” téna Pááíratí tiráíye.

40 mikáq yeráwáqá anókaq timá ámikaae: “wemá ímiye. ketáá Baráábatiqtaba kétékaiqtaae.” téta ááyaqtaa umá tirááe. Baráábati wemá otaammá kumá waayúka ikákema moyámmá maténa i-náqíye.

19

¹ miráitana Pááíratí timá yíkáitata Ítumma tebûqa ámikaae.

² ááiq-wayukama áwáábiq-annama kárama atoyumá aqnókáq kámokaa umá kuyákareta tokô-kaqtoma matéta anómma yabíkái-nakokaa umá aneq abákaraae.

³ yemá ókaraq-okaraq umá iréta tirááe: “Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkái-nakoqtaba’ máqtemma miráono-maraaono téra tíyaqtaao.” téta timátuweta wemmá óyauqa yurákááe.

⁴ keqnáámmá Pááírati kumá yáubarena timá yímikaiye: “aónaaro! otaa-qtátááqá wepímmá íma káonaunaboaq wemmá awíqma márúte máápaq keráwáqtôpaq kumónúne.” téna Pááírati timá yímikaiye.

⁵ Ítuma áwáábiq-annagaraq tokô-kaqtogaraq umátokainakaraq kumá kéyaubaitanama Pááírati timá yímikaiye: “aónaaro! maan-náqá wemíye.” téna timá yímikaiye.

⁶ uyátáraa-monoq-wayukagaraq anó-monoq-naupaken-i-wayukagaraq wemmá káonetama anókaq áayaqtaa umá tirááe: “wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraao! wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraao!” téta tewana Pááírati timá yímikaiye: “keráwáqá kenamááríq wemmá awíkera kaapaq-yátáq ikámma aráápa máráaro! kemá aónáúnama íma otaammá kutáiyee.” téna Pááírati titata

⁷ Ítiráaeo anó-monoq-wayukama yauwéqma timá ámikaae: “wemá ‘Áánûqtun áanikomune’ tiráipoana minnýaba ketáái aammá aúmatan-aikoma maan-náqá puíno kétéye.” téta timá ámikaae.

⁸ ááqibo Pááírati min-áímmá ítáimma wemmá ókaqma-aaqa kamáguraiye.

⁹ Pááírati yauwéqma kámááni-naupaqa uténa Ítumma ítama aónaraiye: “emá náakakena iráánô?” téna ítáitana Ítuma aamá ítiraiye.

¹⁰ Pááírati timá ámikaiye: “nôraq itaawáq íma ketáaraq yauwéqma kéteno? ketí akoqnáárake emmá kanaaráq ayúkeq kétéi akoqnáárake emmá kaapaq-yátáqá ikámma aráápa-yakanune. íyaq minná káonaano?” téna titana

¹¹ Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “Áánûqtu ení akoqnáá-yataaqa ámikaiipoaa ení akoqnáárake kemmá kanaaráq mirá-umatikanone. miráipoana kemmá tiwíqmena enayáápi má márái-nakopi wái-kumiq-yataakoma ení kúmiq-yataaqa uyátá-maqma wáiyee.” téna Ítuma yauwéqma timá ámikaiye.

¹² min-áímmá ítátuwena Pááírati Ítumma ayuwáínana kóinin-aiqtaba abáá kéitata Ítiráaeo anó-monoq-wayukama anókaq áayaqtaa umá tirááe: “emá ayúwénana kóinaama Títaama” Arómani mú mikáq anó-naqa wení ‘aanábómá’ íma mánone. móra-nakoma wenamááríq anómma yabíkái-nakon amé mékaan énama wemá Títaani webó-náqá mániye.” téta tirááe.

13 Pááírati yeráwáqô ten-áímmá ítátuwena Ítumma awíqma yainái-nákóní abíqtáráq óqtamma maréq-uraapimma Ítiráeo-wayukati yáabimma Káábatae tekáq Pááírati maraq máqe-uraiye.

14 taákaq máráaro. mi táoqa kótámaki-kanaaraq máqte-qtataaqa mamá óqtaa í-yúpáámiye. miráuma abaúgómá aúkáa-makaaq itana (12:00) Pááírati timá yímikaiye: “aónaaro! keráwáqti anómma yabíkái-naqa maannámiye.” téna Pááírati tiráiyé.

15 min-áímmá ítátuweta waayúkama áayaqtaa umá tirááe: “nékaq akaao! nékaq akaao! wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraao!” téta tewana Pááírati akáyáámá timá wíráabe umákene timá yímikaiye: “nóinabiyol! keráwáqti anómma yabíkái-naqa kemá kaapaq-yátáq ikámma aráápa-makanuno?” téna titata uyátáraa-monoq-wayukama yawwéqma tirááe: “Títaama wenamá ketáái anómma yabíkáimiye.” téta tirááe.

16 áaqibo miráitana Pááírati Ítumma yeqtiyáápi maréna kaapaq-yátáq ikámma aráápa-maraigae téna yímikaiye.

Ítumma kaapaq-yátáq ikámma aráápa-makaae.

miráitata Ítumma awíqme yewana

17 wenamáárîq kaapaq-yámá aqména uráiyé. áaqibo móra-anugon-awiqa “áqnón-ayaatane” ten-ánúrâq kóuraiye. Ítiráeo-wayukati yáabimma Kórákótá-anue.

18 mibáq Ítumma kaapaq-yátáq ikámma níri amá aráápa-makaraae. káqomma kaayaq-nákárátámá téba-tebaq kaayaq-káápáq-yátáq yíkamma níri amá aráápaq-mayiketa Ítumma aúkáapi ikámma kaapaq-yátáq aráápa-makaraae.

19 Pááírati móra-aubama agamá kaapaq-yátáq aráápa-makaiye. min-áúbágómá mirá-tiraiye: “Ítuma Náátárêtibakene Ítiráeo-wayukati anómma yabíkái-nare.” wemá mirá téna agatáiyé.

20 min-áúkápáq Ítumma kaapaq-yátáq ikámma aráápa-makaraae. waaqókáq anó-marukapoata taígani-kayukama min-áúbámá yoráútaae. Pááírati Ítiráeo-wayukati yáabikaraq” Arómani-aipikaraq Karíki-aipikaraqa agatáiyé.

21 miráitata uyátáraa-monoq-wayukama Pááíratimma timá ámikaae: “Ítiráeo-wayukati anómma yabíkái-nare” té íagayao! emá maará té agayao. ‘maan-nákómá Ítiráeo-wayukati anómma yabíkáuna-naqune tiráiyé’ té agayao!” téta tewana

22 Pááírati yawwéqma tiráiyé: “kemá agamaráuna-aubama minná agamakáune.” téna tiráiyé.

23 ááiq-i-wayukama Ítumma kaapaq-yátáq ikámma níri amá aráápa-makatuwetama wení unáákáqtóma mamá yakáqma kaayaqté-kaayaqte-aqtoiq umáketa móra-mora umá yáátáa

umátaae. wení aneke-káqtókáráq matáamma íma arááqtama-qtamma meyabaké kumatamakuraine.

²⁴ wení aneke-káqtóyátábámá ááiq-i-wayukama ye íyáá téite urááe: “maaminnâ íma yakaráiyaqtaao! minnáraq aábêma kéyaananatanaa móra uyátainna-nakoma mayániye.” téta aábê yarááe. naayóbáq Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráine. minná “ketí unáákáqtôma mamá yátáá umáyeta ketí unáákáqtôraq aábê yamá móra uyátainna-nako mayániye.”

téna tiráiniq ááiq-i-wayukama mirá-uraae.

²⁵ ááqibo Ítuni kaapaq-yátágóní waaqókáqá wenanóagaraq wenanóani aúkogaraq wenáwîqa Máriaa Káropatin ánáako Máriaa Máátarinigaraq itó-uma máqe-uraae.

²⁶ Ítuma wenanóakaraq wení iyápó-annabike ôriq umá ákáinakaraq mikáq itó-uma mááyana yimónatuwena wenanóamma timá ámikaiye: “aaragô, enánima maamiye.” téna Ítuma wení iyápó-annabike móra ákáinakoqtaba timátuwena

²⁷ wení iyápó-annabike ákáinakomma timá ámikaiye: “enanôma maamiye.” téna titana mikáké min-iyápó-ánnábíkénákómá Ítuni anóama awíqmena mó yabírakaraiye.

²⁸ íbêqa aónaimma máqte-mayaima wenaboámá ámikaimayaima mamá ánatagitana Ítuma tiráiyé: “kemmá nonáá kétékaiye.” téna tiráiyé. mirá kétimatuwenama máqtemma Áánûqtuni agamatán-áikómá pááq íniye tiráiniq umá ánatagitana áraimma mirá-uraiye.

²⁹ tawebímmá wááeni-nokaraq waaqókáq wáqe-uraiye. aináákáá-qtátááqnpó wááeni-nopi yamá atímma yátábi apiramá múte mamá Ítun óyaukaq makááe.

³⁰ wááeni-nomma yaímma nátuwena mirá téna tiráiyé: “maaminnâ ánatagiye.” mirá-timatuwena aqnómmá mamá awáutena pukuráiyé.

Ítumma kéuqtaae.

³¹ mi táoqa kótámaki-kanaaraq máqte-qtataaqa mamá óqtaa í-yúpáárápóata Ítiráaeo anó-monoq-wayukama “aráaq-yuma íma kaapaq-yátáq wáikaae” téta tirááe. aabáyaama Taabati-yúpáábóata anón-aawaqa nai-yúpáárápóata “yúma kaapaq-yátáráq íma wáikaae” téta tirááe. miráipoata min-Ítirááéó-wáyúkámá Pááíratimma ko ítama aónaraae: “yítauqa ko akáma yúma mamé mó yúwáaro téaq timáyikaa.” téta tirááe.

³² Pááírati ááiq-i-wayukama timáyíkáitata iréta Ítute yíkamonakoratati yítauqa ya akátaae.

³³ ááqibo Ítukaq iréta aónamma wemá pukuráitataboata we-naítauqa íma akátaae.

34 aanibo ááiḡ-i-wayukabike móra-nakoma wení waqtáánápó Ítun arautapí atáqtúwáitana mikáqá nokáráq naegáráq aumé kukáie.

35 minnáma kemmá timónai-nakoma watáa tiráimma min-áimmô timá minná áraimma tiráie. kemmá timónai-nakoma wenamááríq aónaraimma minná áraine. miráinaq mikáq keráwáqá tirummá amínoe.

36 Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráie:
“íma móra wenayááqtáma akatínoe.”

Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráimma minná áraimma kéyipoana mi-qtátááqá pááq uráie.

37 káqomma Áánûqtuni agamatá-kátááqómá kétiye:
“waayúkama agaibamáráa-naqa aónainoe.”
min-áíkmá mirá téna tiráie.

38 anaaékaq Yótêbi Aarimatéabake-nakoma wenamááríq Pááíratikaq Ítun aúma mamé mó uqtamákaínayaba ítama aónariye. Yótêbi Ítun anaaé wárái-naqanibo wemá Ítiráaeo anó-monoq-wayukati yáaqa kéikatenaboana aúpáq mirá-uraiye. Pááíratima kanaaráq mayániye téna titana Yótêbi Ítun-auma mamé kóuraiye.

39 Níkótímaatigaraq Ítumma ko aónainena nokáámma uráinakoma wemá káwekaa-qtataakaraqa óq-yarake kugáqmatakaraqa mákama íráqôn-akuq-yataaqa ko maména uráie. taíganipoana miráuma óqtakoraan-ummaa (34 kg) yaráie.

40 miráitata máqtemma Ítiráaeo-wayukati yáaimma pukáa-kayukama kéuqtaani umá Ítumma uqtamákaíyeta uráie. yenákámá Ítun-auma matétarata paru-baru-wáqtóraké máqte-qtataaqa mamé i-qtátááqnapógáráq múqmúma útúyuweta ákûq-matawekaraq umá uqtamákaíyaqtaba mamá óqtaa uráie.

41 Ítuma pukái-marukaqa mipímmá yómmá wáqe-uraiye. mi-qtópímmá móra aúgen-oqtapi muríámmá waayúkama uqtamáyikaima wáqe-uraiye. min-óqtá-muríápímmá naayóbáqá móra-naqa íma uqtaráápine.

42 Ítiráaeo-wayukati máqte-qtataaqa óqtaa í-yúpáa pááq iné kéitataboata Ítumma min-óqtá-muríápímmá mó uqtamákaraye.

20

Ítumma uqtamákaraa-muriakare.

1 áqnaabaq-yupaama Tótaaraqa maí-nókáápáqá paá íma aaqá íráqma tágaraitana Máriaa Máátarini Ítumma uqtamákaraa-muriamma waípaq íráie. ya aónaimma muríán ótaken-oqtama paábaq matukáae.

2 miráitana wemá uyaaténa yauwéqma Tááímoni Pítaayaa min-íyápó-ánnábíké Ítuma ôriq éna ákái-nakonopaq uréna timá yímikaiye: “yeráwáqá uyátárai-nakomma uqtamákaraa-murianobake mamá náakarabi ketáá íaonaunabaqtaa wemmá ákaraae.” téna timá yímikaiye.

3 Pítaayaa káqon-iyapo-annabike Ítuma ôriq éna ákái-nakote mikáq yuwéta uqtamákaraa-muriamma waípaq urááye.

4 yenákámá mórai-q-moraiq umá uyaatéyamanibo káqon-iyapo-annabike Yóáane wemá Pítaamma kótamaqtuwena uqtamákaraa-muriakaq wenókáá iráíye.

5 awaútena kúreq umá aónaimma Ítumma útúyaka-qтатаaqa paá mibáq wáqe-uraitana aónaimanibo íma kumábékuraiye.

6 anaaékaq Pítaa iréna uqtamákaraa-murianobaq íma ko awé uráibo paátákáá kumábékuraiye. wemá útúyaka-qтатаaqa aónaimma mibáq wáqe-uraitana

7 aqñókáqô útúyaka-qтатаakoma íma tébakaqa útúyaka-qтатаakote wáqe-uraibo aokaq wenamáárîq útúma wáqe-uraiye.

8 Pítaan anaaépaq keqñáámmá wenókáámô yin-íyápó-ánnábíké-nákómá mi-múríánóbáqá kumábékena “Ítuma pukáipike itó-uma kóuraiye” téna wemá arummá ámikaiye.

9 taákaq máráaro. yeráwáqá mi táoqa íma ítama arútaraae. Áánûqtuni agamatá-kánnáágó téna “wemá pukáinabike itó-iniye” tiráíne.

10 miráitata yenákámá yauwéqma naaópaq kóuraaye.

11 pááqya-kanaabi anaaékaq Máriaa muríanôtaq itó-uma máena ibiqá yakáíye. paá ibiqá kéyarena wemá awaútena uqtamákaraa-murianobaq kúreq umá aónaimma

12 kaayaqá Áánûqtunopake kaqtó-nakoratama wayánúná káqtó mamarétarata Ítuni aúma wáqe-uraikaq máqe-uraaye. aqñómmá wáqe-uraikaq móra-naqa maraq máiten káqo-nakoma aítuqo wáqe-uraikaq maraq maéta urááye.

13 Áánûqtunopake-nakabike móra-nako tiráíye: “aaragô, nôraq itaawáq ibiqá kéyaraano?” téna ítama aónaitana min-íníkmá yauwéqma tiráíye: “yeráwáqá ketí uyátárai-nakomma maméta náabarabi wemmá mó-yukaawaq íkáonaune.” téna timá ámikaiye.

14 mirá-timatuwena Máriaa waéqma aónaimma Ítuma mikáq itó-uma máqe-uraiye. miráimanibo wemá íma Ítue téna aónaraiye.

15 Ítuma wemmá ítama aónaraiye: “aaragô, nôraq itaawáq emá ibiqá kéyaraano? náawaqtabawaq emá abáá kéono?” téna Ítuma ítama aónaitana Máriaa yó-káwáá-nákó kétéyaa téna aúyánámmá ítátuwena wemá Ítumma yauwéqma timá ámikaiye: “anóko, emá wenaúmo mamé mó-yukema náakarabiyaa tiráátinaq wemmá ko máyáano.” téna min-íníkmá timá ámikaiye.

16 Ítuma wemmá timá ámikaiye: “Máríaa!” titana waéqma Ítumma káonena timá ámikaiye: “Aráábuni!” wenáaimma “tirááti-naqa tikáinare” téna timá ámikaiye.

17 Ítuma Máríamma timá ámikaiye: “kemá ketibonôpaq paá ítaupo kemmá íyaqtoraa! ááqibo ketibâqawaanopaq uréaq mó-tima-yimiyo. ‘kemá ketibogáráq keráwáqá keqtibogáráq keti Áánûqtuma keráwáqtí Áánûqtuma máipaq kéuyune.’ ” téna Ítuma timá ámikaiye.

18 Máríaa Máátarinima Ítuni iyápó-annama mó-tima-yimikaiye: “kemá uyátárai-nakomma aónaraune!” téna timátuwena wemá Ítuma timámin-aimma timá yímikaiye.

Ítumma wení iyápó-annama aónaraae.

19 mimórá-Tótáágóní áqnáabaq-yupaaraq aabaúamá kupékinobaqa Ítuni iyápó-annama anó-monoq-wayukayaba yáaqa ikatétaboata máqeo-marukoni oqtamá umá aúyaqma akoqnáá umákaae. akoqnáá umákaamanibo Ítuma yúbáq ya itó-urena miráóo téna tiráiyé; “kaayoné-yátááqá karáwáqtê waíno.” téna

20 timátuwena wenayáákaraq arautakáráq yirááténa itata wení iyápó-annama yeqtí uyátárai-nakoma aónéta ôriq umá yimuqá makááe.

21 keqnáámmá Ítuma timá yímikaiye: “kaayoné-yátááqá keráwáqtê waíno. ketibomá kemmá maa-márábímô timátíkárainiq umá keráwáqá mórai q umá maa-márábí kétimakaune.” téna

22-23 mirá-timatuwena yetôpaq aáma kéyimena tiráiyé: “Aokaq-Áámá máyáaro. keráwáqô waayúkati kúmiq-yataaqa iyaabótuweqa ókaraq taákaq ímaraiyanama miráinata yeráwáqtí kúmiq-yataaqa áraimma íma wániye. ááqibo yeqtí kúmiq-yataaqa keráwáqá yáqtoqtoraiyatama yeráwáqtí kúmiq-yataaqa áraimma paá wániye.” téna Ítuma tiráiyé.

24 Ítuni iyápó-annabike móra-naqa Tó mááti wenáwíkon áaimma “ábárawaaoma” tébakaqtema íma máitana Ítuma mikáq iráiyé.

25 miráitata tébakaq-noiyapo-annama ókaraq-okaraq timá ámikaae: “uyátárai-nakoma aónatukaunatae.” téta tewana Tó mááti maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “ayáápipmma níri-abuma íaoneq níri-apimma tiyáánaubiqa íguyeq tiyáámma wataán-ápímmá íguyeq éqa íma tirummá aménúne.” téna Tó mááti timá yímikaiye.

26 ááqibo abapaké kaumo-yúpáámá ánatagitana Ítuni iyápó-annama keqnáámmá naaúpaqa mááwana Tó mááti mikáq yeté máqe-uraiye. máqten-oqtama umá akoqnáá-umareta mááwana Ítuma yetúbáq ya itó-urena tiráiyé: “kaayoné-yátááqá keráwátê waíno.” téna timátuwena

27 Tó máátimma timá ámikaiye: “ayáánaubiqá arúqma yúwénana ínaa tiyáámma aónaao. ayáámma arúqma yúwénana ínaa tirautapí kuyuwo. íbêkakemma arummá íámî-nakaan íyê arummá timiyo.” téna Ítuma Tó máátimma timá ámikaiye.

28 Tó mááti yawwéqma tiráiyê: “ketí uyátáraana-nakoma ketí Áánûqtumone!” téna Tó mááti titana

29 Ítuma timá ámikaiye: “kemmá kêtimoneboaa arummá kêtimene. kemmá ítimonaa-kayukama yirummá kêtimeta yimuq-yatáápí mánoe.” téna Ítuma tiráiyê.

Yóáane agatái-kannaagon-aaimma

30 Ítuma netuqyaa anón-awaameq-yataaqa wení iyápó-annati yúrikaq imánibo máqtemma maa-kánnáábímmá íagataune.

31 ááqibo Ítuma minná “Metáiyæ. Áánûqtun Áanikoe.” téq keráwáqá tirummá kámeqa wenáwîkake matúq-matuq umá máí-auwaraimma kanaaráq mayánóe. miráipoaq maamin-áímmá agataúne.

21

Ítuma pukáipike itó-uma kéitata wení iyápó-annama Tááíbiriati-nokayukaq aónaraae.

1 anaaékaq Táíbiriati-nokayukaq Ítuma wenamaarîq keqnáámmá ókaraq yiráátiraiye. maaminná náabarabi uráine.

2 Tááímoni Pítáa Tó mááti wenáwîkon áaimma “ábárawaaoma” Natáánio Kéinabaq Kááriiri-marupakene Yéberi áanikoratagaraq káqomma kaayaqá Ítuni iyápó-annabike-karatagaraq máqtemma komáé-yamae umá máqe-uraae.

3 Tááímoni Pítáa tébakaqa timá yímikaiye: “kemmá noyááq-amaataq kégone.” téna titata tébakaqa tirááe: “ketáágáráqtáá etê ónúnatae.” téta timámiqtuweta yeráwáqá máqtemma kóureta nopí-káárébi ko uyáqtama máeta uráámanibo yeráwáqá minókáámmá íma móra-noyaaqa yáqtokaae.

4 aabáyaanapimma aabaú utáné kéitana Ítuma mikáq non áwábaq itó-uma máqe-uraimanibo wení iyápó-annama “Ítue” téta íaonaraae.

5 Ítuma yááyama timá yímikaiye: “iyáqô, yaímma-noyaaqa nanúna-yataaqtaa keráwáqá íyaq yáqtokaa?” téna titata yeráwáqá tirááe: “ímiye.” téta yawwéqma tewana

6 Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqtí kúqômma nopí-káárégómá tiyáánuran-aukapaq yukéraq aónaaro. keráwáqá yaímma-noyaaqa yabitínoe.” téna titata yeráwáqá mi-kúqómmá yukéta yabitemmá noyáákoma ógikaitataboata íma kanaaráq yabitiráae.

⁷ Pítaa aneq-wáqtómá itokéna émáipoana Ítuni iyápó-annabike móra-naqtaba ákái-nakoma karámarena Pítaamma timá ámikaiye: “uyátárai-nakoe!” téna titana Pítaa ítátuwena wení óq-waqtoma mamá yatánáátá umá kéiyaipe nokaayúpi yáumeq-tagurena nokótaaqa yumáena Ítuma máipaq uráiyé.

⁸ miráitata tébakaq-iyapo-annama nopí-káárébi iréta noyááqa ôriq éna ógikai-kuqomma yabitirááe. yeráwáqá non áwábakemma nékaqa ímiye (91 míta). paá waaqókápóana Ítuma non áwábake kanaaráq yááyama timá yímikaiye.

⁹ yeráwáqá paábaq ya aqtaréta aónaamma ira ámûraaqa noyáákaraq yakaráq wáqe-uraaye.

¹⁰ ááqibo Ítuma timá yímikaiye: “yaímma-noyaaqa yáqtoraiyama mamé yero.” téna titana

¹¹ Tááímoni Pítaa nopí-káárébi uréna taíbaq (153) anó-noyaaqnatomma mi-kúqópímmá ógikaimma yabitimá áwábaq móte yukáimanibo mi-kúqómmá íyarakuraiye.

¹² Ítuma timá yímikaiye: “aabáyaanapin-aawaqa yama nátuwero!” téna titata yeráwáqá aónaraae. wemá uyátárai-nare. tétaboata yúyánánóbáqá móra wení iyápó-annabike-nakoma íma “emá náawabono?” téna ítama íaonaraiye.

¹³ Ítuma iréna yammá mámá yímikaiye. miráuma keqnáámmá noyáákaraq yímikaiye.

¹⁴ maaminnáma kaumobáq Ítuma pukáipike itó-urena wení iyápó-annama wenamáárîq yiráátiraiye.

Ítuyaa Pítaama

¹⁵ aabáyaanapin-aawaqa nátuwetama Ítuma Tááímoni Pítaamma timá ámikaiye: “Tááímonio, Yóáanen áaniko, áqnaabaq maami-qtátááqtábámá mú mikákáán umá keqtábá kákaiyo?” téna ítama aónaitana Pítaa yawwéqma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, emá káonaane. kemá ení aanábóbóana ôriq éna kétékaiye.” téna titana Ítuma timá ámikaiye: “miráínaa ketí máqte-tipi-tipi-araaqa aáwaaqa yimiyo.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁶ keqnáámmá kaayapáq Ítuma Pítaamma timá ámikaiye: “Tááímonio, Yóáanen áaniko, kemá emá ákáinaraq máuno?” téna ítama aónaitana Pítaa yawwéqma timá ámikaiye: “owé. uyátáraana-nako, emá káonaane. kemá ení aanábóbóana ôriq éna kétékaiye.” téna titana Ítuma timá ámikaiye: “miráínaa ketí tipi-típiraq yabíqma arutaa.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁷ kaumobáq Ítuma Pítaamma ítama aónaraiye: “Tááímonio, Yóáanen áaniko, ketí aanábó máano? téna Ítuma kaumobáq ítama aónaitanaboana Pítaamma arummá ôriq kéiyé. miráitana Pítaa timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, máqte-qtataqtaba

káonaane. emá árainmma káonaane. kemá ení aanábóbóana ôriq éna kêtikaiye.” Pítaa téna timá ámitana Ítuma yauwéqma tiráiyee: “miráínaama ketí tipi-típima aáwaqa yimiyo.

¹⁸ kemá árainmma kétima-amune. emá maabumô máema ení ámûrannama umááe. náakarabi ónááe ténabaq paá urááne. ááqibo anónuqma kéma kaapaq ayáámma árúqtuwe márenata yeráwáqá miráuma-katuweta ámûrannama umá kátuweta emá ‘ionaae’ tinnamánibo yeráwáqá náakarabi emmá awíqmeta wínoe.” téna Ítuma Pítaamma timá ámikaiye.

¹⁹ Ítuma min-álpí Pítaama náarabi umá puíniqtaba tiráiyee. miráinana Áánûqtuni tágama-yataaqa múte yauwíniye. maamin-áímmá timátuwena Ítuma Pítaamma timá ámikaiye: “tinaae waraao.” téna Ítuma tiráiyee.

²⁰ Pítaama waéqma káqomma móra iyápó-annabike Ítuma ôriq éna ákái-naqa náawabi kaawéqá naapí Ítumma áiqtaabi agebaréna tiráiyee: “uyátáraana-nako, náawawaq emmá namuro-wáyúkátí iyáápi marái-náqá máiyó?” téna Ítuma aónarai-naqa yinaae waqmé kéiyee.

²¹ Pítaama aónatuwenama Ítumma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, wemmá nôraq inábiyo?” téna Pítaa Ítumma Ítuma aónaitana

²² Ítuma yauwéqma tiráiyee: “ááqibo paá márainaq mi-kánááráq kemá yenúnama minnâ ení mayaiyábiyo? ení mayaimá paá ketinaae waraao.” téna Ítuma timá ámikaiye.

²³ miráipoata timá uréire máqtemma yirummá ámê-kayukabi urááe. maamin-iyápó-ánnábiké-náqá “Íma puíniye” téta timá uréire urááe. ááqibo Ítuma Íma weqtábá puíniye téna timá ámikaibo wemá tiráiyee: “paá márainaq mi-kánááráq kemá yenúnama minnâ ení mayaiyábiyo?” téna tiráiyee.

aqtóráre.

²⁴ iyápó-annabike-naqa mimórá maami-qtátááqtábá aónarai-poana agatáiyee. wemô tiráimma árain-aain-aimma Ítaraunatae.

²⁵ paá taígani-qtataaqa Ítuma uráimanibo móra-moramo agamaráiyana mútûq maa-márábímmá min-áúbágómá titipáá ínata yeráwáqá Íma kanaaráq Íraqôniq umá maránoe.

nôrabi urááqtaba (Apótoro) **timáyíkarai-wayukama nôrabi urááqtaba**

Îtuma aáma tíménune téna árain-aimma tiráiyi.

¹ Tíópiratio, naayóbáqá maami-kánnáábímmá wataáama agatáunama minná Îtuma mi-qtátááqá tarôq uréna aarawaamá yiráátirai-qtataaqtaba agatáune.

² naayóbáké áaimma átarena íbêq-kanaaraqa Îtuma wenamáárîq awaaméqá umáyikena timáyíkarai-kayukama yiwíkена aamá áúmatan-aimma káyiraatiye. wemá mayaímá mamá ánataigae téna Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnáaraq timá yímikaiye. mikáké Áánûqtuma Îtumma awíqmena Áánûqtuma yabíkái-marupaqa utáiyi.

³ naayóbáqá Îtuma wenamáárîq aú-aiqa maténa pukáipoana anaaékaqa netuq-kánáámá wemá iyápó-annaraq wenaúma má-yiraatiraiye. miráuma kaayaq-wáyúká ái-ayaa-kanaama (40 kanaama) Îtuma yetôpaqa uréna Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba timá yímikaiye.

⁴ mirá téna Îtuma yeráwáqtê aáwaqa naí-yááréráq maraq máena timá yímikaiye. keráwáqá Yérútáárebaq íma yuwéraq kóoro. keráwáqá paá yaákareq aboámá 'tíménúne' téna timá akoqnáá tiráine. naayóbáqá Îtuma maará-tiraine: "kemá timá tímikaunna-yataaqaba awé oro.

⁵ Yóáne wemá aarawaamá nommá péqyikaraimanibo anaaékaqa pááqya-kanaabimma nommá peránómma Aokaq-Áágómá péqtikaniye." téna Îtuma tiráine.

⁶ ánibo mi-kánááráqa iyápó-annama mórabi áíkuma máqeu-uraae. yeráwáqá maará téta Îtuma ítama aónaraae: "uyátáraana-nako, íbêqa emá káámááni yabíkáanna-yataaqqa yauwéqma ketáámá Ítiráaeo-wayukama yimínónô?" téta yemá tiráae.

⁷ ánibo wemá yauwéqma yeráwáqá timá yímikaiye: "maami-qtátááqá keráwáqtí minná íma wáipoaq mi-kánááwábi mitúpááyábámá itánóe. ímiye. ketibomá aúyánápi kéitana wenamáa mi-qtátááqtábámá kéitaiye.

⁸ miráimanibo anaaékaqa Áánûqtuni Aokaq-Áágómá keráwáqtê kumáinaq keráwáqá akoqnááma mayánoe. ánibo keráwáqá ketáama maméq Yérútáárebakaraq Yúríabakaraq Támériabakaraq máqten-aukapaq-marabaqa mamé wéyáwé umá ínoe.

Îtuma aboání márûpaq utáiyi.

9 *Îtuma wemá maamin-áímmá timá ánatatuwaitata weni iyápó-annama aónraawana aboání marûpaq Îtuma utáiyemórana waayá-kónnákómá awíqmena utáiyemiráitata mórakonnakoma awíqmena kóitata yeráwáqá ókaraq wemmá íma aónaraae.*

10 *Îtuma aboání marûpaq kóitata yeráwáqá paá karáqtuwe máawana yeráwáqtí yimakaqá kaayaq-nákárátá itó-uma máqeuraaeye. yenákámá wayán-únákáqtôma umátoketa maará téta tirááye:*

11 *“keráwáqá Kááriri-wayukama nôraq itaráq itó-uma máeraq aabayápáqá karáqtuwaq mááo? maami Îtuma káonaawana Áánûqtuma weni márûpaq yawwéqma awiráitana kóiniq umá anaaéqa wemá miráráá umá yawwéqmena kumínaq aónanoe.” téta yenákámá tirááye.*

iyápó-annama yeráwáqá téta ‘Yúqtaatini mayairáqá móranaakoma mayániye’ tirááe.

12 *miráitata yemá Órîbêti-anuraq máqeta yuwéta Yérutáárebaq waaqókáq uréire urááe.*

13 *ánibo yemá uréta naayóbáqá máqeuraaan-namma yanaammá aráqmata-naupaq máqtemma máqeuraae. min-iyápó-ánnámá mibáq máqeuráa-yuti yíwíqa Pítaae. Yóáane. Yêmitie. Áánarue. Píripie. Tómáátie. Paatááromiyue. Máátiyue. anibo Yêmitima Áápiatimma áanikoe. ánibo Tááímonima káámááni-ayubike karuwaq-naré. Yúqtaatima Yêmitimma áanikoe. mirá-uraiye.*

14 *maami-káyúkámá yemá máqtemma móranyakaq maréta nunamummá tíq-tiq urááe. ánibo yaímma aaranaammá Máriaama Îtuma anóama weni ábâqawaaraayugaraq máqtemma nunamummá tirááe.*

15 *mi-kánááráqá Pítaama itó-urena máqtemma weni ábâqawaaraayuma Îtun anaaé wáráa-kayukati yúrikaq móraimma tiráiyemiráuma netuqyaammá (120) máqeuraae.*

16 *Pítaama maará-tiraiye: “keráwáqá ketíbâqawaayuo, itáaro.naayóbáqá móraimma maará téna Aokaq-Áágómá Tébitini óyaukaq tiráine. maamin-nákómá Yúqtaatima aammá yiráátigtata Îtumma yáqtokaae. min-áímmá Yúqtaatitaba arammá iyaino. tiráimma íbêqa abarokáq kéiyemirá-tiraiye.”*

17 *Yúqtaatima ketáátê yagaroqtamá máqeuraimma wemá maami-máyáímá matáiyemirá-tiraiye.” téna Pítaama mirá-tiraiye.*

18 *maamin-nákómmá Yúqtaatima naayóbáqá wenamáárîq weni otaa-mónéqnápó maramá meyaníq uráine. min-áúkápáqá wenamáárîq ikákuraine. ko yutákitana yarákéna áyaqa kugúbagitana pukuráine.*

19 minnáyaba máqtemma Yérútáárebaq máa-kayukama ítaraane. miráitata min-áúkápáqtábámá yeqtí yábikemma Aaketááma miráuma 'naae-márábáré' kéte.

20 ániibo Pítaama maará-tiraiye: "maamin-áímmá Táámupi agatáin-aikoma maará kétiye. 'wení naammá paá-namma wániye. móra-nakoma íma min-áúpáqá maino.' téna kétiye. ániibo ókaraq Táámuni wannaabí téna 'káqo-nakoma ayuwáiyana wení mayaímá mayaíno.' téna kétiye.

21 miráinataa íbêqa ketáámá móra-naqa uyátárai-naqa Ítute uréire uráiya-kayukabike aónama awiránúnatae.

22 naayóbáqá Yóóanema áaimma átárena nommá waayúkama péqyikaraike Ítuma mayaímá áaimma átáma maténa aqtóráq itana Áánûqtuma yauwéqma wení márûpaq awíqmena úitata aónaraiya-kayukabike móra-naqa awiránúnatae. miráinana Ítuma pukáipike itó-urai-waigoni ketáátê watáama tîniye." tená Pítaama tiráiyé.

23 Pítaama mirá-timatuwaitata yemá kaayaq-náqá yiwíkaae. móra-waigon-awíqa Yótêbi Yátatie. wení káqon-awíqa Patáábatie.morá-nakon áwíqa Máátáiyatie.

24 miráitata yeráwáqá nunamummá maará tétá tirááe: "uyátárai-nako, emá máqte-kayukati íyaqnobaqa kanaaráq káonaane. maa-kááyáq-nákábíkémhá náawanaq awiránónáa keqtáámá tiráátiyo.

25 miráinana min-nákómá Yúqtaatini mayáiráq mayániye. wemá mórama ení iyápó-annabi mániye. ániibo Yúqtaatima maami-máyáímá yuwéna puí-márúpáq kói-nakoni mayáiráq mayániye." téta nunamupí tirááe.

26 mi máka-nakoratama kanaaráq mi-máyáímá máyáawaniq urááyataboata yemá nunamummá kététa yátáma maqmá akátémma Áánûqtuma mi-tátámá mamá Máátáiyatinopaq makáiyé. mikáké Máátáiyatima wemá uyátáitata wemmá awíqma tiyááka umá móra timáyíkáan-annate yagaroqtamá ákáraae.

2

Aánûqtunopake Aokaq-Áágómá kukáiyé.

1 Ítuma pukéna itó-urai-kanaarake áaimma átárena kaayaq-wáyúkágáráq tiyááka-kanaaraq (áwíqa Péqtekoti-omaqa) yeráwáqá móra-naupaq yama áíkutaee. ániibo

2 anókaq áama ayéna akoqnáá uwáágoraa umá Áánûqtunopake kukéna maraq máa-naupaqa ógikaiye.

3 ániibo irautakáá-qtátááqá aónaraae. mi-qtátáákómá yabí-tábí umá móra-mora-yuti yiqnókáq kukáiyé.

4 ánibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá yepí máqtemma ógigme uráiyē. mi táoqa yeráwáqa áaimma átáma óq-aipike Aokaq-Áágómá yímitata tirááe.

5 mi-kánáaráqá yaímma Yérútáárebaq yamáa-kayukama yemá monoq-wáyúkábóata yemá máqte-marabake-kayukae.

6 maamin akoqnáá-uwaagoraan-aimma timá abarokáq itata máqtemma aarawaamá mórabita áikutaē. miráitata yemá máqtemma móra-mora-yuma iyápó-annama yimónaamma óq-ain oq-aipike aamá kétéwata ôpake ya máe-kayukama yeqtáábike aamá kétéwataboata yimurere urááe.

7 ánibo yemá máqtemma iyánáaq umá kánateta yúyánámmá ôriq umá itéta tirááe: “yemá maami-káyúkámá máqtemma aamó te-káyúkámá Kááiriri-marupake-kayukamoe.

8 náaraq iyô? ketáá móra-mora-yutaama ketáái táabikenaq kéitaunataabiyo?” téta tirááe.

9 ketáá máqtemma miráuma Páátíya-wayukama Maríya-wayukama Írama-wayukama Metapotémia-wayukama Yúríya-wayukama Kaaparótia-wayukama Pááqtati-wayukama Étia-wayukama

10 Parítiya-wayukama Paapíriya-wayukama Íqtîbi-wayukama Aríbiya-wayukama Tairíni-marupaq waaqókáre Aróma-wayukama Íbarugaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq Karíti-wayukama Arébiya-wayukama itáunataama

11 ketáámá káqo-káqo-marupake yemmá máqtemma ketáái táabike watáama Áánûqtuni anó-qtataatriq iqtábá kéte.

12 máqte-kayukama iyánáaq umá ánataraaanibo móra-nakoma mi-qtátáákón áaimma íma kanaaráq timá yímikaiye. yemá yeiyáá maará téta tirááe: “maami-qtátááqá nói-qtataakoni áainabiyo?” téta tiráámanibo

13 yaímma-wayukama akáyáámmá téta maará-tiraaē: “yemá taíbaq-aipike téta taíbaq aúgemma wááéni-nomma naréta negi-naagí kéoe.” téta tirááe.

Pítaama watáama tiráiyē.

14 miráimanibo Pítaama tiyááka umá móra-iyapo-annate itó-uma máena anókaq ááyama máqte-kayukama watáa timá-yimena tiráiyē: “keráwáqá Ítiráaeo-wayukao, Yérútáárebaq máa-kayukama ketáama itéraq maami-wágóni áaimma keráwáqá ítama arútáaro.

15 keráwáqá túyánámmá ítáama keqtááyábá ‘aíbôq-nomma naréta neginaagí kéoe’ téq kétémanibo íbêqa paá aabayaaráq (9 kirokiraq) kéuyawiye.

16 miráimanibo maami-qtátááqtábá naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Yóéroma maará-tiraine.

17 Áánûqtu tiráine.

‘aqtó-kánáámá waaqókárîq kéinaqa ketí Aágoni akoqnaáma yúwáanana máqtemma aarawaabí kumíniye. miráinata keqtáanimaarabi keqtiáámûmaaqa amuné-áímmá tínoe. keráwáqtí awaayatí-wayukama yúramma karákéta kainapákáá umá aónaiyata keráwáqtí anónuqma-wayukama kaimmá aónanoe.

18 mi-kánááráqá ketí mayai-mákónábi mayai-íníkkómmá ketí Aágoni akoqnaáma yíménata yeráwáqá amuné-áímmá tínoe.

19 kemá aabayákáqá awaaméq-yátááqá yiráátéq amenáápáqá maa-márábímmá awaaméq-yátááqá yiráátenune.

naaegógáráq iragáráq úmukaraq wánoe.

20 uyátárai-nakoni anó-kanaama íma pááq uráinana aabaúgómá kumayuqá auráinana wíyokoma mamá naaemá aurániye.

21 mi-kánááráqá náayubi uyátárai-nakon áwíkaq yaíya-kayukama Áánûqtuma yeráwáqá yauwéqma yiwiráinata yemá wenná mánoe.’

téna Áánûqtuni amuné-nákomá Yóéro mirá-tiraine.” téna Pítaama tiráiyie.

22 Pítaama ókaraq tiráiyie: “keráwáqá Ítiráaeo-wayukao, maamin-áímmá ítáaro. Ítuma Náátárêtibake-nakoqtaba aamá timá-timena kéune.

23 wemá keráwáqtí aúkáapi máitanama Áánûqtuma wepí taígani awaaméq-yátáákáráq amuné-áíkkáráq tarôq itaq keráwáqá kenamáárîq aónarae. naayóbáqá Áánûqtuma wenamáárîq aúyánámmá ítarena maamin-náqá Ítumma keráwáqtí tiyáápikearaq maréna keráwáqá áamáam-aimma arátê-kayukama iyáápi tímitaq wemmá kaapaq-yátáq ikámôwana pukáiyie.

24 miráimanibo Áánûqtuma min-náqá yauwéqma pukáipike múte itó-umakaraiye. ánibo wemmá aú-aiqa éna puí-yátáápike mamá paábaq ayúkaiye. miráuma puí-yátáákkómá min-náqá íma kanaaráq yáqtokaiye.

25 Tébitima min-nákóqtábá pukáipike itó-iniqtaba maará téna tiráine.

‘kemá máqte-tupaama uyátárai-nakoma ketí túbáq aati-aatimá máetaq aónaraunaboana wemá ketimakáq máipoana kemmá móra-yataakoma íma tiweqtániye.

minnáyaba timuqá ôriq umá kémaraunana

26 ketáagoma amuq-yátáákáráq tóyaupikemma anókaq ááyama kétiye.

27 emá íma ketí tirun-iyápómá yúwénana puí-márúpáq wíniye. ítaraunboana ketí túgogaraq aagániye. minná kemá ení Aokaq-náqá íma ayúwénana kabiraíno.

28 matúq-matuq umá mái-apaq wí-ámmá kemmá tiráátiraanama kemá kété máeboaa kepímmá timuq-yatááqá ógitikaraane.'

téna ketináábútáá Tébitima tiráine.

29 ketíbâqawaaraayuo, ketináábútáámá Tébitima púitata uq-tamá karaane. wení mararaamá ketáátê íbêqa paá wáiyé.

30 miráimanibo Tébitima Áánûqtuni amuné-náqá máenaboana kéitaitana Áánûqtuma árain-aimma akoqnáá umá maará-tiraine. mórana 'enánábíké-nákómá ení márûqa yabíkái-yataaqa mayániye' téna Áánûqtuma Ítuqtaba Tébitimma timá ámikaiye.

31 naayóbáqá Áánûqtuma nôrabi ínena i-qtátááqá Tébitima aónatuwena Ítuma pukéna itó-iniqtaba tiráine. Ítu Káríqtoma wemá min-nákóqtábá Áánûqtu íma ayúwáitana puí-márúpáqá máena wení aúgoma íma kabiraráiyé. ímiye.

32 Ítuma pukáipike Áánûqtuma mamá itó-umakaraiye. miráitaqtaa ketáámá aónareqtaa kêtunatae.

33 íbêqa wemá Áánûqtuni márûpaq uténa Áánûqtuni Aokaq-Áágómá mayéna aboání aayáánurapaq máiyé. ánibo naayóbáqá Áánûqtuma téna 'Aokaq-Áámá aménúne' téna tiráiniq umá íbêqa aboámá Aokaq-Áámá keqtaábí atítikaraitaq íbêqa keráwáqá káonaae.

34 Tébitima Áánûqtuni márûpaqa Áánûqtuni aayáánurapaq ímamanimanibo wemá maará téna tiráine.

'uyátárai-nakoma ketí uyátárai-nakoqtaba maará-tiraine.

emá ketiyáánurapaq maraq mááo.

35 ánibo anaaékaqa kemá ení namuro-wáyúkámá mamá ení aítauq aménáápáq yikánúne.'

téna Tébitima tiráine. maamin-áimmá téna anaaékaq Áánûqtuma Ítuni namuro-wáyúkámá yítábí mayuwánîqtaba amuné-áípí tiráiyé.

36 miráinataa ketáámá máqtemma Ítiráaeo-anna-wayukama maaminnáyabama ketáámá ítama arutánátae.maamin-náqá Ítumma keráwáqá kaapaq-yátáq ikámôwana pukáimma minná Áánûqtuma wemmá mamá anómma uyátárai-naqa Metáiyamma aúrakaraiye." téna Pítaama tiráiyé.

aarawaamá taíbaq yirummá waeréta monoq-nómmá pékaae.

37 yemá maamin-áimmá ítáawana min-áíkóma yeqtí íyaqa atákáiyé. yeráwáqá Pítaakaraq yaímma iyápó-annama maará téta timá yímikaae: "ketíbâtiwaayuo, ketáái túnabaro íbêqa ketáámá náaraq ónúnataabiyo?" téta tiráae.

38 Pítaa maará téna timá yímikaiye: "keráwáqá máqtemma móra-mora-wayukama tirummá waeréraq monoq-nómmá Ítu Káríqton áwíkaq kéberaiyanawaq keráwáqti kúmiqa mamá paá

umátikaino. keráwáqá mirá kéiyanaawaq Áánûqtuma wení Aokaq-Áámá timíniye.

³⁹ naayóbáqá Áánûqtuma maami-qtátááqá keráwákáráq keráwáqtí iyápógaraq yaímma nékaq máiya-kayukagaraq ‘timénúne’ téna timá akoqnaá uráine. owé. Áánûqtuma ketáái uyátárai-nakoma ‘timénúne’ ténaboana máqtemma yááyarai-kayukama Aokaq-Áámá yimíniye.” téna Pítaama tiráiyé.

⁴⁰ ánibo Pítaama aayáqtaákaq watáama akoqnaá umá maará tiraiye: “keráwáqá atéráaro! keráwáqá íma arupú o-káyúkátí táí-aaikake nékaq mááero. yetí táí-meyamma anómma aurániye.” téna Pítaama tiráiyé.

⁴¹ miráitata máqte-kayukama Pítaan áama ítáa-kayukama monoq-nómmá pékaae. mi táoqa taígani-kayukama yirummá waékáamma (miráuma 3,000) mórabi yorupamá yoráutaiye.

aúgemma Ítun aamá ítáa-kayukati íráqôn-aaine.

⁴² mi-káyúkámá íráqôniq umá timáyíkáan-annati yáama kéiteta yíbâqawaayuma yíwáqnaa éta yeráwáqtê mórapike aáwaqa kéneta nunamummá tirááe.

⁴³ miráitana Áánûqtuma taíbaq-awaameq-yataaqa iyápó-annabi tarôq uráitataboata máqte-kayukama ikatíq urááe.

⁴⁴ máqte-kayukama Ítu Káríqtoqaq ítáíq-itaiq uráá-kayukagaraq mórabi máqe-uraae. ánibo yemá yeqtí máqte-qtataaqtabama mórabi maqmá yaíkááe.

⁴⁵ miráitata yemá yeqtí máqte-qtataaqa waayúkaraq máráawata meyáníq kéowata móneqa matááe. mi-mónékáké yeqtí waayúkama móra-mora-yuma nóiqtababi o-qtátááqá meyáníq urááe.

⁴⁶ máqte-tupaama yemá máqtemma mórabi anó-monoq-naupaq uráámanibo yemá óq-naun oq-nauke Ítuma naayóbáqá yímikainikaa umá yammá wááeni-nokaraq mórabike narááe.yeráwáqá yimuqá kémareta máqtemma yímikaae.

⁴⁷ máqte-kanaaraqa yemá Áánûqtun áwîqa múte kéyauyowana kágo-kayukama yeqtí yáaimma yimónéta ‘íráqôniq kéoe’ tirááe. máqte-kanaabimma uyátárai-nakoma yauwéqma yiwírái-kayukama ókaraq-okaraq yoráutaiye.

3

mórama aítauqa táíq urái-naqa íráqôniq uráiyé.

¹ móra-taoqa Pítaayaa Yóáanema anó-monoq-naupaq nuna-mummô tégo-kanaa énaikaq (3 kiroki) kéitata utááye.

² ánibo móra-naqa aíttauqa táíq urái-naqa mikáq awíqmeta utááe. min-náqá anóama miráuraimma marákárine. máqte-tupaama anó-monoq-nakoni oqtaráqá aati-aatimá máitata min-óqtáyábá 'íráqôn-auramma aónaiye' téta tirááe. máqte-kayukama yemá wemmá káonaawana máqte-kanaaraqa móneqtaba waayúkarag inaa-inaa tiráiyee.

³ ánibo maamin-nákómá Pítaayaa Yóáanemma yumónaimma anó-monoq-naupaqa uyáberaiyeta kéoyana min-nákómá oqtaráq máena yenákáráq yaímma-yataaqa tímígáae téna ítama aónaraiye.

⁴ Pítaama mi kárú-nakomma aúrapi karáqma akoqnáá kéitana Yóáanegaraqa miráuma aúrapi karákáitana Pítaama maará téna tiráiyee: "emá kekárátá tímónaao." téna tiráiyee.

⁵ ánibo "móra-yataaqa yenákámá tímíyéta kéoye" téna wemá waéqma yenákátí yúrapi karákáiyee.

⁶ miráimanibo Pítaama maará téna tiráiyee: "kemá móneqa íma matokáunnamanibo kemá móra-yataaqa matokáunnama kanaaráq emmá aménúne. minná Náátárêtipake-naqa Ítu Káríqton áwíkaq emá itó-uma aammá waao." téna tímá ámikaiye.

⁷ min-nákóní ayáákaq yáqtoqma itó-umakaitana páátákáá min-nákóní ályayaakoma arupú umágéna akoqnáá uráiyee.

⁸ ánibo min-nákómá yaúmetameta kéena uréire éna yenákátí yinaaé waqména anó-monoq-naupaqa uténa wemá yaúmetameta kéena Áánûqtun áwíqa múte yaútaiye.

⁹ ánibo máqtemma aarawaamá min-náqá káonaawana uréire kéitata yemá Áánûqtun áwíqa múte yaútaae.

¹⁰ miráitata aarawaamá min-nákómá anó-monoq-nakoni íráqôn-oqtaraqa máena máqte-kayukaraq móneqtaba inaa-inaa téwai-nakoma aarawaamá íbêqa káonaawana atóbamagitata aónama iyánáaq kéeta taíbaq-yuyanamma ítaraae.

Pítaama anó-monoq-naupaqa watáama tiráiyee.

¹¹ maami aíttauqa táíq urái-nakoma Pítaayaa Yóáaneti iyáákaq toto umá aarawaamá anó-monoq-namma 'Tórómónini naamátûpare' tenn-áúkápáq uyaatéta yama áíkutaee.

¹² Pítaa mi-káyúkámá kéyimonena maará téna watáama tímá yímikaiye: "keráwáqá nôraq itaráq maami-qtátááqtábámá netuqyaa-túyánámmá kéitaa? nôraq itaráq kerátátí túrapimma kégararaao? keráwáqá túyánámmá ítáama kerátámá kerátátí akoqnáágarag aokaq-ááíkákénáq maamin-náqá mamá itó-umakarauyo? áraimma ímiye.

¹³ keráwáqá Ítiráaeo-wayukao, Áabaraagaraq Ááítekigaraq Yáakoboma yeráwáqá ketáái títaubikotaai Áánûqtuma wení mayái-iyápógón áwíqa múte yaútaimma Ítue. wemá min-nákómá keráwáqá awíqma ááíq-wayukati iyáápi máráawana

anó-kawaa-nakoma Pááíratima aónaimma otaa-qtátááqá íma wáitanaboana yauwéqma paá timákanena uráimanibo ímiye. keráwáqá wemmá tinaaéma umákaraane.

14 miráita keráwáqá wemá arupú éna Aokaq-náqá íraqôniq umá yainai-náqá aabi mayákaraae. keráwáqá waayúkama ikámma puí-náqá ayúkaamanibo

15 aúwaraikoni áai-naqa wemmá ikákaae. miráimanibo Áánûqtuma wemmá pukáipike mamá itó-umakaraitaka yauwéqma kerátámá minnýaba wení watáama timáe uréire kéuye.

16 miráitaka kerátámá weqtábá itáiq-itaiq kéuye. miráitana Ítun áwíkaqa maamin-náqá mamá akoqnáá kéumakaitaq keráwáqá wemmá káoneq ítama kárutaae. Ítuma wenamááríq kerátátí itáiq-itaiq í-yátááqá kétimitaka maami itai-yákáákómá maan-nákókáqá keráwáqti túrakaq íraqôn-akoqnaa-yataaqa abarokáq kéiyé.

17 áraine. ketibâtiwaayuo, kemá itáunnama maami-qtátááqá keráwákáráq keráwáqti anó-kayukagaraq Ítu Káríqtomma íma ítama arútarepoaq keráwáqá mirá-uraane.

18 miráimanibo naayóbáqá Áánûqtuma maará téna wení amuné-wáyúkati yóyaukaq tiráine. ketí timákai-naqa Káríqtoma aíqa í-yátááqá mayániye.' tiráane. keráwáqá mirá kéowanaibeqa min-ááímmá abarokáq kéitana naayóbáqá Áánûqtuma tiráin-aikoma arammá kéiyaiye.

19 miráinaq túyánámmá waéqma itéraq tirummá waeraíyana Áánûqtuma keráwáqti kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikátuwaniye.

20 miráiyana Áánûqtuma keráwáqá aúgen-akoqnaama tiména Ítumma Káríqtoma timákainana kerawaqtôpaq kumínímma Áánûqtuma naayóbáq Ítumma awaaméqá umákaraine.

21 íbêqa wemá Áánûqtuni márûpaq máena Áánûqtuma máqte-qtataaqa keqnáámmá mamá aúgeniq íní-kanaayaba awé ínímma miráuma naayóbáqá Áánûqtuma wení aokaq-ámúné-wáyúkati yóyaukaq tiráine.

22 Móteti maará-tiraine. 'Áánûqtuma uyátárai-nakoma keráwáqti tîbâqawaayupike mórana amuné-náqá kekáá umá mamá timíniye. keráwáqá wenáama anaaé waqmá kéiteraqa keráwáqtabá tînna-yataakoni anaaé wáráaro.

23 náayuwabi min-ámúné-nákón áama íma itáiyana Áánûqtuma yeráwáqá yíkaminata puínoe. miráinata yemá ókaraq Ítiráaeo-wayukate móragaraq íma mánoe.' téna Mótetima tiráine.

²⁴ naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá maamin-áímmá tiráamma Táámuyogaraq yaímma anaaékaqo abarokáq uráa-kayukagaraq yeráwáqá maamin-áímmá tiráamma íbêq-kanaaraqa wáiqtaba tirááne.

²⁵ keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkátí iyápó-annama mááe. keráwáqtí tináábútáábi Áánûqtuma aamá timá yarúmakai-qtataaqa matáa-kayukae. Áánûqtu maará téna Áabaraamma timá ámikaine. ‘ení iyápógokake máqtemma maa-marábí-káyúkámá kemá yemma íráqôniq umáyikanune.’ tiráine.

²⁶ Áánûqtuma áqnáabaq weni iyápóma Ítumma timákaitana keráwáqá mamá íráqôniq kéomatikena keráwáqtí táí-aaipeke mamá waétikanena íráine.” téna Pítaama tiráieye.

4

Pítaayaa Yóáanema ánná yímikaae.

¹ Pítaayaa Yóáanema yenákámá máqte-kayukabi watáama kéteyaqtaba anó-monoq-wayukagaraq monoq-náúpáq-káwáá-nákáráq Tááqtûti-wayukagaraq mikáq irááe.

² ániibo anó-monoq-wayukama maamin-nákámá aarawaamá watáama kétima-yimeta Ítu Káríqtoma pukáipike itó-urai-waigoni watáama kétima-yimeta yaímma pukáa-kayukama itó-inoe’ téta tiráieye.

³ miráitata yemá maamin-nákámá yáqtoqma ánná yiméta íbêqa énaikariq itata aabáyaamma aamá ítama yainánúnatae’ téta yiwíqmeta urááe.

⁴ miráimanibo netuqyaa-káyúkámá aaramá waamá yenákátí Ítuqtaba téyan-aimma itéta yirummá waékáamma yemá netuqyaa-káyúkáe (miráuma 5,000).

yenákámá káánítôre-wayukati yúraqaq aamá ítama yaíkaae.

⁵ aabáyaamma anó-kayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq máqtemma Yérútáárebaq áíkutaee.

⁶ ániibo máqtemma anó-monoq-wayukagaraq Áánatima Kááyápatima Yóáanegaraq Érékánara yeráwákáráq yeqtí móra-annagaraq yeráwáqá mórabita Yérútáárebaq áíkutaee.

⁷ mi-kááyáq-iyápórátámá yemá yeqtí yúbáq mamá itó-umayikareta yemá maará téta ítama aónaraae: “kenákámá náawan áwîkarabi akoqnááraq maami-qtátááqá tarôq kéoyo?” téta tirááe.

⁸ ániibo Aokaq-Áágómá Pítaani arupimmá ógiraitana wemá maará téna tiráieye: “keráwáqá Ítiráaeo-wayukati anómma kawáá-wáyúkágáráq waayúkati áaimma kawáá uráa-kayukagaraq keráwáqô,

9 kekárátá ítama aónéq ‘naayóbáqá maamin-náqá aítauqa táíq uráimanibo nôraq itanawáq aítaukoma íráqôniq uráiyó’ téq keráwáqá kétémanibo

10 keráwáqá káonaiyata máqtemma Ítiráaeo-wayukama aónaaro. maamin-náqá wemá keráwáqtí túbáq itó-uma mái-nakoma Ítu Káríqtoma Náátárêtibake-nakoni áwîkaq atóbama íráqôniq kéiyé. min-náqá keráwáqá kaapaq-yátáq ikámôwana púitana Áánûqtuma wemmá yauwéqma itó-umakaraiye.

11 maamin-náqá Ítuqtaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá maará kétiye. ‘keráwáqá mayaí-wáyúkámá naammá inéq maamin-óqtáqtábá táí-oqtane téq tiráámanibo akoqnáá uráitata naakóní áwáá moyakaq makéta káqon-oqtamma min-ámúráq kémaraae.íbêqa maamin-óqtákómá akoqnáá-oqtama káuraiye.’ kétiye.

12 máqte-marabaqa Áánûqtuma íma káqon-awikaq keqtáámô yauwéqma tiwirániqtaama tiráátiraae. paá Ítun áwîkarapi akoqnáá raraq tímikaiye.

13 ániibo káánítôre-wayukama yemá Pítaayaa Yóáanema yimónaamma yenákámá íma ikatíqa éta akoqnáá umá watáama tiráiyé. miráitata monoq-káánítóré-wáyúkámá yenákámá yimónaamma naayóbáqá íma aúba-namma pékaaye. yenákámá paá Ítugaraq yagaroqtamá uréire uréta yaákaq urááe.

14 miráitata yemá aónaamma minnámo aítauqa táíq uráimma mamá íráqôniq umákaayan-nakoma yenákátê itó-uma yagaroqtamá máitata aónawaeta káánítôre-wayukama yemá tínón-aimma íma wáitata ókaraq íma watáama tirááe.

15 miráitata yemá min-nákámá tímáyikaayata min-námmá yuwéta máápaq yaúbama mááyata yemá naaúpaqa watáama yeiyáá téite urááe:

16 “ketáámá maamin-nákámá nôraq umáyikanunataabiyo? yenákámá móra-awaameq-yataaqa tarôq óyata máqtemma Yérútáárebaq-ininaukaqa yemá aónama ánataaraapoata ketáámá minná kanaaráq íma mamá aúyoranunatae.

17 miráimanibo maamin-áikómá móragaraq anóniq umá máqte-kayukabi wéyáwé ínîpoaqtaa ketáá yenákámá yiwíkeqtaa ókaraq Ítuni áwîqa íma káqo-kayukama tímá yíméro téqtaa akoqnáá-aimma tímá-yimenunatae.” téta yemá tirááe.

18 ániibo yeráwáqá maamin-nákámá yiwíketa akoqnáá-aimma téta “kenákámá móragaraq maamin-náqá Ítun áwîkaqa káqo-kayukama íma tímá yímekao.” téta tirááe.

19 miráimanibo Pítaayaa Yóáanema yenákámá maará téta tirááye: “kerátámá Áánûqtun aúrakaqa arupú-aainaq tarôq óyú keráwáqtí táawaq itáyúyô? keráwáqá kenamááriq yainái-wáyúkáráá umá máeqa tímá tíméro.

20 kerátámá maami kateko-yátááqá káoneka Ítarauyatabama íma kanaaráq paátí máyubo abarokáq timá-yimeyuye.” téta Pítaayaa Yóáanema tirááye.

21 máqtemma anó-monoq-wayukama akoqnáá umá iragáráq-áímmá téta maamin-nákámá timáyikayata kóuraaye. miraitata yeráwáqá máqte-kayukati yáaqa ikatîq urááe. ánibo anó-monoq-wayukama maamim-nákámá ánná yimínônaqtaba abáá uwaeta ibáqyukaae. máqte-kayukama maami-qtátááqá tarôq kéoyata káoneta yemá Áánûqtun áwîqa múte yaútaae.

22 ánibo aítauqa táíq uráimma mamá íraqôniq umákaraayana-konikaritimaatima uyátá-maqma kaayaq-wáyúká áiyayaamma (40 karitimaatima) máqe-uraiye.

monoq-wáyúkámá akoqnáá umá nunamummá tirááe.

23 iyuwáiyatama yauwéqma yenákátí aanábó-wáyúkámá máapaq uréta anó-monoq-wayukama ten-áimma máma timá-yimikaaye.

24 ánibo yemá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá móra-iyakaq maréta nunamummá maará téta tirááe: “anó-nako, enamááriq wíyôkaraq maragáráq únókáráq tarôq kée máqte-qtataaqa arunóbáqá wáimma tarôq urááne.

25 naayóbáqá ení Aokaq-Áágómá ketáái títaubikomma ení mayái-náqá Tébitimma maará téna timá ámikaiye. ‘nôraq itatawáq Yéqtaaeo-wayukama íma Íbaru-wayukama íyamma yeráwáqá kéitatawaq nôraq itatawáq waayúkama aamá íma ítaraa-kayukaraa umá kéitao?

26 maa-márábí yabíkái-kayukama (kíni) yeráwáqá yokaa umá ánateta anó-kayukama mamá áíkuyeta Áánûqtumma wení Metáiyakaraq namuroíq umákaraae.’ téna Aokaq-Áágómá Tébitini ibí tiráíye.

yemá nunamupí téite kéoe.

27 áraain-uraane. kíni Érôtigaraq anó-kamaami-naqa Pááqtati Pááíratigaraq yaímma Yéqtaaeo-wayukagaraqa Ítiráaeo-wayukate yeráwáqá yagaroqtaréta máqtemma Ítumma ení Metáiyama namuroíq umákáraae.

28 miráimanibo yemá áíkuteta emá túyánápíké timá akoqnáá uráán-aimma abarokáq mamá pááq urááe.

29 uyátaráana-nako, íbêqa emá itaao.maamin-áíqtába yeráwáqá akoqnáá-aimma téta iragáráq-áímmá kéte. ení watáama abarokáq ikatîq íma éqtaa timá yiménúnayabataama tíwáqnaa uwo.

³⁰ ení ayáámma múte yaúte waayúkama mamá atóbamayikeaq enamáárîq ení Aokaq-náqá Ítumma wenáwîkaqa anón-awaameq-yataakaraq kateko-yátáárîq uwo.” téta nunamupí tirááe.

³¹ miráitana yeráwáqá áikuma máqeo-nakoma waráá-waraa kéitana yeráwápímmá Aokaq-Áágómá ógikaiye. miráipoata yeráwáqá ókaraq íma ikatîqa éta yeráwáqá akoqnáá umá Áánûqtuni watáama abarokáq áaimma átáma timá yímikaae.

yirummá ámê-kayukama máqtemma móra-iyakaq makááe.

³² máqtemma Ítukaq yirummá ámê-kayukama móra-iyakaq maréta móra-nakoma íma móra-yataaqtabama ‘kennáe’ téna tiráibo máqte-qtataaqa minná ‘máqte-kayukati minnáe’ téta yeráwáqá tirááe.

³³ ánibo timáyíkarai-wayukama yeráwáqá Ítuma pukéna itó-urain-aimma téta wení akoqnáá-yataaqtabagaraq tirááe.miráitana máqtemma Áánûqtuma wení Íráqô-yataa yímikaiye.

³⁴ ánibo yeráwápíkémá móra-nakoma íma aáwaqtabama áama yaráiyee. miráitata máqtemma yeráwáqtí marawábi naammá waayúkaraq maráawata meyáníq urááe. minnárake móneqa matéta timáyíkarai-wayukama yímikaae.

³⁵ ánibo timáyíkarai-wayukama yemá móneqa matéta aqtórárîq o-qtátááqá íma makáá-kayukama yaímma yímikaae.

³⁶ itáaro. móra-naqa máqe-uraimma wenáwîqa Yótêbie. wemá Aríbae-annabike abarokáq uráimanibo timáyíkarai-wayukama weqtábá Páánabati téta tirááe. min-áwíkon áaimma umá yíqtaiq í-árááre’.

³⁷ wení maramá Táíparatibaq wáitana waayúkaraq máraitata meyáníq urááe. minnárake móneqa maténa timáyíkarai-wayukama má yímikaiye.

5

Áánánáiyatiyaa Tapáírae.

¹ móra-naqa máqe-uraimma min-nákón áwîqa Áánánáiyatie. ánibo ánáakon áwîqa Tapáírae. miráitana Áánánáiyatima wení yaímma-yataakaraq maragáráq yaímma-wayukaraq maráyata meyáníq ígáae tirááye.

² miráitana Áánánáiyatima mikáké móneqa maténa yaímma wetábá aúpáq máráimma ánáakogaraq aónaraiye. tébakaq-moneqa iyápó-annati yítaupi má-makaiye.

³ ánibo Pítaama maará téna tiráiyee: “Áánánáiyatio, nôraq itaawáq emá Tááqtaamma ayuwáánanawaq ení áyaqnoabaq ógiraitaa emá Aokaq-Áágómmá kaaqaari-áímmá timá ayuwé mi-máráraké enamáárîq yaímma-moneqa aúpáq makáánô?”

4 maami-márámá ení maramá íyaq wáqe-uraiyo? anaaékaqa maami-márámá meyaníq kéowana móragaraq ení maramá íma wáqe-uraimanibo móneqa maténa ennámbó mónekarag arupú íma urááne. nôraq itaawáq mirán-ááímmá tarôq uráano? emá morá-wayukama íma kaaqaari-áímmá timákáraapo Áánûqtuma kaaqaari timákáraane.” téna Pítaama tiráiyé.

5 ániibo Áánánáiyatima maamin-áímmá kéitena marabí yutákéna pukuráiyé. miráitata min-áímmá ítáa-kayukama ôriq umá yáaqtaba urááe.

6 miráitata yaímma awaayatí-wáyúkámá wení arááq-auma tabaráábe wáqtôbi múqmúmeta mó-uqtamakaraae.

7 anaaékaqa aabaúgómá kaumotá kéitana Áánánáiyatimma ánáakoma nôi-qaarabi abarokáq immá íma ítarena min-náúpáqá utáiyé.

8 ániibo Pítaama maará téna: “Tapáírao, timá-timiyo. mararákémhá móneqa káginnawaq enawaikótêma matááyô?” téna Pítaa titana Áánánáiyatimma ánáakoma maará-tiraiye: “owé. kinnamiye.” téna tiráiyé.

9 ániibo Pítaama maará téna timá ámikaiye: “nôraq itakawáq kenákámá aamá timá móraraq marékawaq uyátárai-nakomi Aágómmá kémakateyo? emá itaao. enawaikómmá maaméta mó-uqtamakatuweta ye-káyúkámá yemá waaqókáq oqtaráq máanapoata yemá ekáráq maméta mó-uqtanoe.” téna tiráiyé.

10 miráitana Tapáírama wemá min-áímmá kéitena páátákáá marabí yutákéna pukuráitata awaayatí-wáyúkámá min-náúpáq utéta aónaamma Tapáírama pukuráitata yemá min-ínímmá maméta awaikómmá uqtamákáraa-waigoni waaqókáq mó-uqtamakaraae.

11 miráitata máqtemma yirummá ámê-kayukama káíkuyogaraq yaímma-waayukagaraq maamin-áímma kéiteta yeráwáqá yáaqa ôriq umá karáiyé.

ókon-okomma awaaméq-yátááqá abarokáq uráiyé.

12 timáyíkarai-wayukama aarawaatí aúkápimma netuqyaamá awaaméq-yátááqá ókon-okomma tarôq urááe. miráitata máqtemma itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá móraiyakaq maréta Tórómónini naamátûpare téta áwîqa yaakáq ya áíkutaae.

13 yaímma káqo-kayukagaraqa yemá ikatéta íma yeráwáqtê yagaroqtamá máqe-uraae. miráimanibo yemá aarawaamá maami-káyúkátí arupú-yaaimma aónaraae.

14 taíbaq-wayukama uyátárai-naqa Ítukaq itáíq-itaiq kéeta yeráwáqtê yagaroqtamá mórabi yorupamá yoráutaae.

15 miráitata máqtemma aarawaamá karí-wáyúkámá yíwíqmeta aakaq mó yíkaraae. miráinana Pítaama aakaq uréire kéinana amakómá mi-karí-wáyúkámá yúgeqtaaq íniye.

16 yaímma aarawaamá máqte-marupakemma Yérútááre-marukoni waaqókáq-wáyúkágáráq yemá yama áikutaee. mi-káyúkámá yemá karí-wáyúkágáráq yaímma táí-aagoma yeráwápí máí-kayugaraq yíwíqmeta irááe. miráitata máqtemma mi-karí-wáyúkámá atóbageqe urááe.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma iyápó-annama ánnábike paábaq iyúkaiye.

17 miráitata anó-monoq-wayukagaraq yaímma yeráwáqtê yagaroqtamá máa-kayukama yemá Táátûtiq-wayukaboata tímáyíkarai-wayukama anómma íyamma umáyíkaraae.

18 miráitata anó-monoq-wayukama yemá íyamma itata tímáyíkarai-wayukama kárún-aaimma tímáyiketa yáqtoqma ánná-naupaq otaa-káyúkágáráq yagaroqtamá yíkáawata máqe-uraae.

19 miráimanibo nokáamma uyátárai-nakonopake kaqtó-nakoma ánná-naupake oqtamá ítuwena máápaq yíwíqma márûte kéiyuwena maará-tiraiye:

20 “keráwáqá anó-monoq-naupaq uréraq maami máqtemma aúgen aúwarai-waigoni áaiqtaba itáamma abarokáq máqte-kayukama mó timá yíméro.” téna uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánûqtunopake iréna tiráiyé.

21 yemá iyápó-annama maamin-áímmô kéitetama aabáyaanapaq yaúbama iréta anó-monoq-naupaq watáama máqte-kayukama má timá yímikaae. ániibo anó-monoq-wayukagaraq yaímma yeráwáqtê yagaroqtamá máa-kayukagaraq káánítôre-wayukagaraq yaímma Ítiráaeobake anó-kayukagaraq yeráwáqá mórabi áikutaee. miráitata yemá ánná-naupaq aamá yuwéta iyápó-annama yíwíqme yero.” téta tirááe.

22 miráitata yaímma i-wáyúkámá ánná-naupaq uréta aónaamma min-náúpáqá iyápó-annama íma máqe-uraae. miráitata yemá yauwéqmeta anó-monoq-wayukaraq uréta maará-tiraae:

23 “ketáámá ánná-nakoni oqtamá aónáunataama akoqnáá umá aúyaqmaketa ánná-wayukaraq yabi-í-wáyúkámá yemá máqten-oqtaraq yabíqtuweta máqe-uraae. miráitaqtaa ketáámá min-nákóní oqtamá íma aónáunataama min-náúpáqá móra-naqa íma máqe-uraiye.” téta tirááe.

24 ániibo i-wáyúkátí monoq-káwáá-nákógáráq wayúkati yaímma anó-monoq-wayukagaraq yemá maamin-áímmá ítátuweta yeráwáqá netuq-yúyánámmá kéiteta maará téta tirááe: “mi-qtátááqá náaraq umá pááq uráiyó?” téta tirááe.

25 miráitana móra-nakoma yeqtôpaq iréna timá yímikaiye: “ítáaro. maami-káyúkámá keráwáqá ánná-naupaq yíkáa-kayukama yeráwáqá anó-monoq-naupaq máeta máqte-kayukama watáama kétima-yime.” téna wemá tiráiyé.

26 miráitata yaímma i-wáyúkágáráq yeqtí anó-kawaa-nakogaraq yeráwáqá anó-monoq-naupaq uréta iyápó-annama yíwíqmeta iráamanibo íma yíkakaae. ímiye. yemá máqte-kayukati yáaqa kéikatetaboata yeráwáqá tíkaminooqtae téta ikatíq urááe.

iyápó-annama káánítôre-wayukati yúrakaq aamá tíyábá íma ikatíq urááe.

27-28 miráitata i-wáyúkámá iyápó-annama yíwíqmeta káánítôre-wayukati aúkáapi máma yíkaraawata anó-monoq-makoma maará téna timá yímikaiye: “ketáámá akoqnáa-aimma téqtaa keráwáqtabámá ‘Ítun áwíqa íma yamá máqte-kayukama timá yíméro’ téqtaa ketáámá tiráunatae. miráimanibo keráwáqti watáagoma Yérútáare-marupaq máa-kayukabimma wéyáwé umá anóniq kéitaq keráwáqá keqtaáyábá maamin-náqá Ítumma ikámôwana pukáiyé téq keqtaáyábá kaaqaari-túbí kémaraae.” téna tiráiyé.

29 miráimanibo Pítaagaraq yaímma timáiyíkarai-wayukama yemá maará-tiraae: “ketáámá Áánûqtun áama waránúnatae. maa-marábí-káyúkátí yáama íma waránúnatae.

30 keráwáqá Ítumma kaapaq-yátáq ikámma puyówana keti-botáámá Áánûqtu mamá itó-umakaraiye.

31 Áánûqtuma Ítuma kun áwíqmena wení márûpaqa wení waaqókáq múma akáitana wété máiyé. miráitana wemá keqtaámá kétéwirai-naqa áqnáabariq umátikenataa wemá ketáái anómma máena Ítiráaeo-wayukagaraq ketáái táí-aaipeke mamá waétikenaaqta kúmiqataapike mamá paá kéumatikaitaae.

32 maami-qtátááqtabá ketáámá Aokaq-Áágógáráq aónaraunatae. aarawaamá Áánûqtun-aimma wáráa-kayukama wení Aokaq-Áámá kéyimiye.

33 maamin-áímmá kéitaawana íyámma ôriq itata yíkama puyónúnatae tirááe.

‘iyápó-annama kaayoné umáyíkáaro’ téna Kaméirioma tiráiyé.

34 móra-naqa Kaméirioma anó-monoq-naqa káánítôre-wayukati yúrapaq itó-uraiye. miráitana Kaméirioma wemá naayóbáqá ámáan-aimma yirááténa timá yímikaipoana máqte-kayukama wenáwíqa múte yaútae. ánibo Kaméirio tiráiyé: “iyápó-annama paá máápaq iyuwáiyata kóoro.” téna

35 káánítôre-wayukama timá yímikaiye: “Ítiráaeo-wayukao, keráwáqá maami-káyúkámá nôrawabi umáyikanae téqa túyánámmá ítama arútáaro.

36 Tiútatiqtabama táakaq máráaro. wemá tiráiyé. ‘kemá akoqnáá-naqa máune’ téna titata netuqyaa-káyúkámá (400) wenanaae kéwaraawata yeqtí namuro-wáyúkámá Tiútatima ikámôwana képuiqtaba wení máqte-kayukama yuwéta pípéban umá péqmare kóuraane.

37 anaaékaqa kámááni-wayukama máqte-kayukati yíwîqa agatai-kánáaráqá káqo-nakoma Yúqtaati Kááiriri-marupake-nakoma wemá miráuma ‘akoqnáá-naqune’ téna titata taíbaq-wayukama wenanaae wakáamanibo wemmá ikámôwana képuiqtaba wení waayúkama pípéban umá péqmareta kóuraae.

38 miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. maami-káyúkámá paá iyuwáiyataq mááero. yeqtáaraqa taíbaq-wayukama wáraamma paá waayúkgon-ama wáinanama paá ánataginiye.

39 miráimanibo yeqtáama Áánûqtunopake kukáinama keráwáqá íma kanaarác aúyaqyikanoe. aúqyikanego éq oeqa Áánûqtuni namuró aúráabo.” téna Kamérioma tiráiyé.

iyápó-annama Ítun áwîkac otaammá kéguyikaawataboata yeráwáqá yimuqá makááe.

40 miráitata anó-monoq-wayukama yemmá tebûqa yímíqtuweta ókaraq Ítun áama íma máqte-kayukama timá yíméro’ timátuweta timáyíkarai-wayukama timá yikáawata kóuraae.

41 Kamérioma wenáama waráiyata yeráwáqá káánítôre-wayukama iyuwéta kégoeta yeqtí yú-aíqa í-yátááqá Ítun áwîkake maétaboata yemá íma yiruqtabá urááe. ímiye. Áánûqtuma yemmá Ítun áwîkake yú-aíqa í-yátááqá mayaígáae téna yíwíkaiqtaba yemá yimuqá makááe.

42 miráitata máqte-tupaama anó-monoq-nauparabi waayúkati-naupaqa aarawaamá mamá áikuyikareta Ítuma keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nakoni átê-wataama íma yuwéta paá timá yímikaae.

6

abapaké kaayaq-wáyúkámá yiwíráawata urááe.

1 mi-túpáámá Ítun anaaé wáráa-kayukama netuqyaa abarokác urááe. miráitata yaímma min Ítiráaeo-wayukama Karíki-aimma Ítaraa-kayukama Íbaru-aimma Ítaraa-kayukaraq maará-tiraae: “máqte-tupaama keráwáqá Karíki-wayukati keqtoq-nóinímmá umaatamá aáwaqa íma yíméwata kémayaae.” téta tirááe.

2 miráitata Ítuni tiyááka umá timáyíkarai-wayukama máqtemma Ítun anaaé wáráa-kayukama yááreta yeráwáqá maará-tiraae: “ketáámá Áánûqtuni mayaímá yuwéqtaa aáwaqa yaímma yímíqmetaa uréire onatáámá íarutaniye.

3 miráinaq tîbâtiwaayuo, abapaké kaayaq-wáyúkámá yiwíráaro. yemá ketoq-nóinímmá aáwaqa kanaaráq yimínoe. keráwápíkemmá aabapaké kaayaq-wáyúkámá aaraukáqtí yúrakaqa yepímmá Áánûqtuni Aokaq-Áágógaráq itai-yátáákógaráq ógikaina-wayukama yiwíráaro. yemá yetí mayaímá ketáámá yiménúnatae.

4 miráinata ketáámá kenamáárîqtaa nunamummá kêtetaa aarawaamá Áánûqtun áama yiráátenunatae.” téta tirááe.

5 ániibo máqte-kayukama min-áíqtábá yimuqá makááe. miráitata yemá mórabi áikuteta abapaké kaayaqá yiwíkaae. móra-naqa Tîbeni wemá akoqnáá umá Áánûqtukaq itáíq-itaiq kéitana wepímmá Aokaq-Áágómá ógikai-nakagaraq Píripikaraq Parókaratikaraq Níkaanogaraq Tímonigaraq Paaménatikaraq mórama káqon-annabike-naqa Níkorautie. Níkorautima wemá Áátioki márûpakemma Yéqtaaeo-naqa áqnáabaqa máqe-uraimanibo anaaékaqa wemá mórama Íbaru-naqa yama aúqma máqe-uraiye.

6 miráitata yemá maami abapaké kaayaq-wáyúkámá mamá iyápó-annati yúbáq itó-umayikareta iyááma yínêkuyeta nuna-mummá timá yíkaraae.

7 miráitana Áánûqtun áagoma wéyáwé kéitana taíbaq-wayukama Yérútááre-aukapaqa iyápó-annagaraq yorupamá yoráutaae. yaímma anó-monoq-wayukagaraq min-áímmá kéiteta Ítun anaaé áaimma átáma wakááe.

yaímma Íbaru-wayukama Tîbenimma aabi mayákaraae.

8 Tîbenimma Áánûqtuni íráqô-qtataakaraq akoqnáágaraq ógikaitana máqte-kayukati yúrakaqa taígani awaaméq-yátáákáqá ôriq uma tarôq uráíye.

9 miráimanibo yaímma-wayukama Tîbenimma aamá káwaageta namuroíq umákaraae. yeráwáqá Íbaru-wayukama Arómani-wayukati paá-mayaima mayéwao-kayukama máqe-uraane. yemá Tairínibakekaraq Érékáánarabakekaraq Tirítibakekaraq Étiabakekarare. yemá Tîbenimma aamá timákaraamanibo wemá yeqtí itai-yátááqá uyátáraitana Aokaq-Áágómá aamá tínin-aimma aráátitana tiráíye. miráitata paá-mayai-wayukati monoq-náúké-káyúkámá yemá Tîbenimma íma uyátáawaniq urááe.

10 miráimanibo Tîbenimma Áánûqtuni Aokaq-Áágómá akoqnáá umá itai-yátááqá kámitataboata wenáaraqa yemá kanaaráq íma uyátáraae.

11 miráitata mi-mónóq-wáyúkámá yeráwáqá yaímma-wayukama aúpáq yiwíráawata maará téta kaaqaari-áímmá tirááe: “ketáá kéitaunanataa wemá Mótetikaraq Áánûqtun áwíkararaq timá táwîq uráíye.” téta yeráwáqá tirááe.

12 ániibo yeráwáqá mirá téta aarawaagáráq anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq íyaqa timá atáráawata yeráwáqá Tíbenimma yáqtoqma awíqmeta káánítôre-wayukati yúrikaq urááe.

13 miráitata mi-mónóq-wáyúkámá yeráwáqá Tíbenimma kaaqaari-áúbí maránô-kayukama maará-tiraae: “aati-aatimá maan-nákómá maan aokaq-námá ámáan-aiqtabagaraq timá táiq kéiyee.

14 ketáá kéitaunana wemá maará-tiraiye. ‘Ítuma Náátárêtabake-nakoma maan anó-monoq-naopaqa mamá táiq umátuwena Móteti naayóbáqá ámáan-aimma tímikaitaama mamá waéqma tawíq íniye.’ téna tiráiyee.” téta yemá kaaqaari-áímmá tirááe.

15 miráitata káánítôre-wayukama yeráwáqá máqtemma Tíbenini óipi aónaamma Áánûqtunopake kaqtó-nakoni óikora uráiyee.

7

Tíbenima káánítôre-wayukati yúrikaq watáama tiráiyee.

1 ániibo uyátá-maqma anó-monoq-nakoma Tíbenimma ítama aónaraiye: “árainaq maamin-áímmá emá tiráánô?” téna tiráiyee.

2 ániibo Tíbenima yauwéqma tiráiyee: “ketíbâqawaayugaraq ketibóutaagaraq keráwáqá ítáaro. naayóbáqá ketináábútáámá Áabaraama Éraamuqa íurena paá Métápótémia mái-kanaaraqa tágama-yataaqa wáin-Aanuqtuma wekáq kukáine.

3 mi-kánááráqá Áánûqtuma Áabaraamma maará timá ámikaiye. ‘ení maragáráq ení waayúkagaraq iyuwé móra-aukapaq aúge-marama aráátенаaq únnabaq waaó’ téna Áánûqtuma tiráiyee.

4 miráitana Áabaraama wemá Káátía-maruqa yuwéna móra-maruqa Éraamubaq ko máqe-uraiye. ániibo anaaékaq Áabaraamma aboámá pukitana Áánûqtuma wemá timákáitana maami íbêqa keráwáqô máa-mararaq timákáitana íráine.

5 mi-kánááráqá Áánûqtuma Áabaraamma íma móra-marama ákaq wemmá ámikaine. ímiye. miráimanibo Áánûqtu wemá aamá timá akoqnáa éna téna Áabaraaqtaba ‘anaaékaqa maami-márámá matoké ení iyápó-annagaraq téna Áánûqtuma tiráine. miráimanibo mi-kánááráqá Áabaraama wemá iyápóma íma maqyíkaraitana Áánûqtuma akoqnáa-aimma tiráine.

6 Áánûqtu maará téna Áabaraamma timá ámikaine. ‘anaaékaqa ení iyápó-annama káqo-kayukati marabí mánoe. ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá yiwíqma paá-mayaima kaayóq-wáyúkámá

aúqyiketa miráuma netuqyaa-kárítímáátígóní (400) aúkáapi mamá táwíq umáyikanoe.

7 miráimanibo ení iyápó-annama anaaékaqa paá-mayaima kaayóqá mamá yíme-kayukama ánnáma yíménata yeráwáqá minóiyápómá mi-márúqá yuwéta kóinoe. miráinata yemá maami-máraráq kekáq nunamummá má-tinoe.' téna Áánûqtu tiráine.

8 ánibo Áánûqtuma aamá timá yarúmarena mórama áuma karai-áwááméqá Áabaraamma ámikaiye. miráitana anaaékaqa Áabaraama móra-iyapoma Ááitekimma marákátuwena abapaké kaumo-kánááráqá aúma kárátaimma minná Áánûqtuni awaaméré. miráitana Ááitekima Yáakobomma aboaé. ánibo Yáakoboma tiyááka umá kaayaq-ánnátí yiboámá ketáái títaubikomma yúma kárátaine.

9 miráitata títaupake kaayaq-ánnátí yiboámá yeqtíbâkoma Yótêbimma kárún-aimma timáketa káqo-kayukama awíqma keyimeta meyámmá matááe. miráitata Íqtîbibake-kayukama yemá Yótêbimma awíqmeta Íqtîbibaqa kóuraamanibo Ááûqtuma paá wetê máqe-uraiye.

10 Áánûqtuma Yótêbimma áwáqnaa kéena máqtemma wení ummaa-yátáápíké mamá paá kéumakena kaayoné-yátáákáráq íráqôn-auyanama kínima Péron aúbáq ámikaiye. miráitana Íqtîbibaqa kínima Péroma Yótêbimma kawáá-yátááqá mayaména wení naaúparabi máqtemma Íqtîbibaq-wayukaraq kawáá umákaraiye.

11 anaaékaqa mórama anómma aayawaa-kánáámá abarokáq itana Íqtîbi-aukapakaraq Kéinani-aukapakaraq anómma yáayaba urááe. miráitata ketítaubikotaama yeráwáqá aáwaqa kanaaráq íma naawánîq urááe.

12 miráimanibo Yáakoboma Íqtîbi-marabaq aáwaqa wáiyen-áímmá ítátuwena wenaráábitima ketáái títaubikoqtaama áqnábariq umá meyánîq ínéta kukáane.

13 ánibo anaaékaqa yeráwáqá ókaraq yawwéqmeta Íqtîbi-marupaq kúmôwana Yótêbima wení awaaútaáma timá yímikaiye. 'kemá keqtíbâkoma Yótêbimune.' téna kétima-yimitana Íqtîbi-marupake-kinima Péromma timá-amena 'ketiwaaútaáe' téna wegáráq Yótêbini yimónaraiye.

14 miráitana Yótêbimma aboámá Yáakobonopaq aamá yuwéna máqtemma awaaútaáti aara iyápóma miráuma abapaké kaayaq-tiyáákágáráq móra-tiraapaq-wayukama (75) Íqtîbibaq kumígáae téna yááyaraiye.

15 miráitana Yáakoboma mi-tínáábútáágáráq Íqtîbibaq kumáeta anaaékaqa mibáq pukuráane.

16 miráitata Yáakoboma aara iyápógarag Íqtîbibaq kumáeta yemá anaaékaqa mibáq pukurááe. mi-káyúkátí arááq-yuma maméta Tékemabaq mó uqtamáyikaraane. mi-márámá naayóbáqá Áabaraama Émorini ánnábike móneqa yuwéna meyáníq urái-marama Tékemabaq mó uqtamáyikaraae.

17 ánibo naayóbáqá Áánûqtuma nôrabi ínîqtaba Áabaraamma timá ámikaimma mi-kánáámá íbêqa waaqókáq uráiyé. Ítiráaeo-wayukama Íqtîbi-marabaqa netuqyaa-káyúkámá abarokáq umá máqe-uraae.

18 ánibo Íqtîbi-marabaqa mórama aúge-kinimma abarokáq uréna wemá Yótêbimma wenaúyánámmá íamikaiye.

19 miráitana min-nákómá ketáái tináábútááma makaténa kaaqaari-áímmá kétima-yimena anón-ummaa-yataaqa mayiména yeráwáqti pááqyan-iyapoma karaanóbáq yuwáiyana puígáae téna tiráiyé.

20 mimórá-kánááráqá Mótetimma anóama marákáraiye. miráitana min-iyápómá íraqôn-iyapoboana Áánûtumma ôriq umá ákaraiye. miráitana Mótetimma anóayaa aboámá kaumowiyókóní arupimmá yeqtí naaúpaq ákáreta kawáá umáketa anóama náamma ámikaiye.

21 ánibo anaaékaqa Mótetimma awíqmeta karaanóbáq mó ayúwáawana máitana kínima Péromma ayáámûkoma Mótetimma awíqma wení iyápóraa umá awíqme íréna awítaiye.

22 ánibo Mótetima Íqtîbi-marupaq máitata yirááti-wayukama wemmá íraqô-qtataaqa aráátewana wemá itai-yátááqá kémayena akoqnáá-aimma kétena wení mayairákáráqá akoqnáá-naqa máqe-uraiye.

23 ánibo Mótetima anómma auréna miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaa-karitimaatima maéna (40)wení Ítiráaeo-wayukama ko yimónanena uráiyé.

24 miráitana Mótetima aónaimma mórama Íqtîbi-marupake-nakoma Ítiráaeo-naqa yáqtoqma ikákaiye. miráitana Mótetima Ítiráaeo-nakomma áwáqnaa umá Íqtîbi-marupake-naqa ikámma pukáiyé.

25 Mótetima aúyánámmá itáimma wení waayúkama téta Áánûqtuma wemmá akoqnááma amínana yauwéqma tiwiránítaae téta yúyánámmá itánóaa téna Móteti timánibo Ítiráaeo-wayukama yemá íma yúyámámmá ítaraae.

26 móra-aabayaanaipimma Mótetima aónaimma kaayaqá Ítiráaeo-nakoratama ááiqa kéoyana Mótetima min-nákámá mamá paá umáyikanaae téna maará-tiraiye. 'ááiqa íma okao. kenákámá kewátámóbo nôraq itakawáq ááiqa kéoyo?' téna Mótetima tiráiyé.

27 miráimanibo mi ááiqa i-nákómá Mótetimma taábaq káweqtatuwena maará-tiraiye. ‘emá ketáái anómma mááe aamá ítama yainai-náqá emmá náawaq tarôq umákarauyo?’

28 énaimma emmá Íqtîbibeke-naqa ikámma puyétaanaiq umá íbêqa emá kemmá tikamma puíneq kéono?’ téna min-nákómá tiráiyé.

29 miráitana Mótetima min-áímmá kéitenama péqmarena káqon-aukapaq Míria-marabaq ko máqe-uraiye. mibáq wemá aaramá maténa iyápó kaayaqá inaamaí maqyíkaraíye.

30 ánibo miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaa-karitimaatima (40) yáwitana mi-kánááráqá Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Mótetinopaq waayúkama íma máa-kaqmaapaq paaq uráimma Tááínai-anugoni waaqókáq pááqya-tabike iramá karáiyé.

31 miráitana Mótetima min-írámá káonena wemá netuq-áúyánámmá ítátuwena wemá min-írágóní waaqókáq uréna aónanae téna uráiyé. ánibo Áánûqtuma abarokáq maará-tiraiye.

32 ‘kemá Áánûqtue. enanáábútááti uyátárai-nakoma kemá Áabaraama Ááítekigaraq Yáakobogaraq yeqtí uyátárai-naqune.’ téna Áánûqtuma tiráiyé. miráitana Mótetima ikatîq éna aqtete kéena ókaraq min-írágómmá íma aónaraiye.

33 ánibo Áánûqtu maará téna Mótetimma timá ámikaiye. ‘emá aítauq-anaamma ayúqtuwao. mi-máráráqá emá aítauqa yáánaama kemá máunaboana aokaq márámíye.

34 ketí-wayukama Íqtîbibaq kemá aónáunnama mamá táwîq kéumayikaawaq kemá yeráwáqtí íbíq-áímmá kéiteq íbêqa yemmá yíwáqnaa ónáá kéune. miráinaa emá íbêqa itóaa. kemá Íqtîbi-marabaq emmá timákánaa wínóne.’ téna Áánûqtuma Mótetimma timá ámikaiye.

35 miráimanibo naayóbáqá Mótetima Ítíráaeo-wayukama taábaq awéqtátuweta maará-tiraane. ‘náawaq eqtábámá anómma mááe aamá ítama yainao téna timákaraiyo?’ téta tiráa-nakomma íbêqa Áánûqtuma anó-kawaa-naqa aúrákáitana Ítíráaeo-wayukama yauwéqma yiwirái-nákáá umá timákáitana uráiyé. pááqya-tabike iramá karáimma móra kaqtó-nakoma Áánûqtunopake Mótetimma akoqnáama ámikaiye.

36 miráitana Mótetima Íqtîbibeke waayúkama yiwíqmena karogaron-únópikaráqá waayúka íma máa-kaqmaapakaraqa miráuma kaayaqté-kaayaqte-wayuka áiyayaa-karitimaatima (40) yeqtí aúkápimma ókon-okomma anón-awaameq-yataaqa tarôq uráiyé.

37 ánibo mi Mótetima wemá Ítíráaeo-wayukama maará timá yímikaine. ‘Áánûqtuma keráwáqtí ánnábike móra-naqa

amuné-náqá aúrakanimma Áánûqtu kemmá timátikarainiq umá timákaniye.' tiráiyē.

38 naayóbáqá Mótetima waayúkama íma máa-kaqmaa-marabaqa yaímma-wayukagaraq áikumareta máqe-uraane. wemá ketáái títaubikotetaa máitana kaqtó-nakoma Tááínai-anupike watáama timá ámikaine. wemá Áánûqtun áama matáimma min-áímmá aúwarain-aipoana ketáái títaubikomma tímikaiqtaama íbêqa ketáámá kémayaunatae.

39 miráimanibo mi-kánááráqá ketáái títaubikoma yeráwáqá Mótetin áama íwakaabo yemá Mótetimma paábaq káweqtatuweta Íqtíbibaq wínóqtaba yúyánámmá ítaraane.

40 miráitata yemá Mótetimma ábâkoma Éronikaq maará-tiraaē. 'Éronio, emá móra-yataaqa tarôq umákenana mi-qtátáákómá ketáái Áánûqturaa umá ketáái túbáq kéwinaqtae ketáámá minnáraq itáíq-itaiq ónúnatae. ketáái anó-nakoma Mótetima náakaraq kóuraiyo? íkéitaunatae.' téta tirááē.

41 ánibo mi-kánááráqá yemá mórama purumakaakón áráaqa tarôq umáketa yeráwáqá yaímma naí-wámmá ikámma yeqtí kaaqaari-yátáákáq agamá ákûq umákaraae. maami-púrú mákáákón áráaqa yeráwáqtí iyáápike tarôq umáráakaq yimuqá marakéta nunamummá mi-qtátáákáq tirááē.

42 miráitana Áánûqtuma mi-káyúkámá yeráwáqá anaaemma umayíkáitata yeráwáqá máqtemma aabáyákáq wái-qtataaqa aabaúrúqá wíyokaqa wiyókáqá yekáq nunamummá tirááē. miráitana Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí tiráiyē. 'keráwáqá Ítiráaeo-anna-wayukama keráwáqá Mótetigaraq yagaroqtamá miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaa-karitimaatigoni (40) arupimmá waayúkama íma máa-kaqmaapaq-marabaqa keráwáqá naí-wámmá ikámma agamá ákûq uráámma minná kekáráq mirá-uraanabiyo? ímiye.

Ítiráaeo-wayukao, keráwáqá kaayáqté-kayaaqte-wayuka áiyayaa-karitimaatigoni arupimmá kaqamáapaqa naí-wámmá ikámma agamá ákûq uráámma minná kekáq ímira-uraane.

kaaqaari-Áánûqtúrúá-náqá Móroki wení tabarááberake-namma keráwáqá yaagumá matááne.

43 keráwáqá wiyókóní amammá tarôq umákeq minnágónáwîqa Arébaana óq-yataakaraq tarôq umákeq yekáq nunamummá tiráánaq Bébírônibake nékaq óq-mapaq timátíkánaq kóinoe.'

wení amuné-wáyúkámá agatáá-kannaabimma Áánûqtu mirá-tiraine.

44 ánibo naayóbáqá ketáái títaubikotaama waayúkama íma máa-kaqmaapaqa máqe uráá-kanaaraqa tabaráábe-nama

Áánûqtunopakaraq wáqe-uraine. miráitana naayóbáqá Áánûtuma Mótetiqtaba maami-námmá 'miráuma uwo' téna aráátitana Mótetima mirán-námmá tarôq uráine.

45 anaaékaqa ketáái títaubikotaama maami-tábáraábé-námmá yeráwáqá yaaguyaqméta Yótuata kéweta káqo-kayukati maramá ketáái tináábútááti yúraqaq Áánûqtuma mi-káyúkámá watukáine. mi-márámá yíkamma kéweta yeráwáqtí maramá matááne. mi-kanááráqá tabarááberake umáta-monoq-namma maméta iráámma íbêqa paá wáqena Tébitini kanaaráq iráiyé.

46 ániibo Áánûqtuma Tébitiqtaba ákáitana Tébitima 'Yáakobon-annagoni monoq-námmá yetí uyátárai-nakoqtaba mórama umákanune' téna nunamupí ítama aónaraiye.

47 miráimanibo Tébitimma ánikoma Tórómónima mi-námmá Áánûqtuni monoq-námmá tarôq uráine.

48 miráimanibo mú mikákáá anómma uyátárai-naqa Áánûqtuma waayúkama umáráapi-namma íma kémaiye. wemá miráuma Áánûqtuni amuné-nákómá Áítáíya maará-tiraine.

49 'uyátárai-nakoma maará-tiraiye.

ketí márûpaq aabayápáqá ketí yabíkái-tibiqtatae.

ániibo maa-márámá ketí títauqa maqmá arage kéune.

keráwáqá náaraq nanaq kemmá kanaaráq umátikano?

kemá náa-marukaraq máeraq aagánúnô?

50 maami-máqté-qtátááqá ketiyáákoma íyaq tarôq uráíyo?

téna Áánûqtu tiráine. Áánûqtuni amuné-nákómá Áítáíya agatáine.

51 keráwáqá aamá ítama yagu-yagu kée. keráwáqtí tíyaqnobarabi túyánánóbáqá aamá íma itai-wáyúkáé. keráwáqá aati-aatimá Aokaq-Áágómmá kárate. keráwáqá mórai q umá keráwáqtí tináábútááraa kéoe.

52 áraimma naayóbáqá ketítaubikotaama nóin-amune-wayukawaq naayóbáqá máawatawaq keráwáqtí tináábútááma íma mamá táiq umáyíkáranabiyo? áraimma mórama ímiye. anaaékaqa arupú-naqa yínîn-nakoni watáama te-káyúkámá yíkakaane. ániibo íbêqa wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi máráawata keráwáqá wemmá ikámôwana pukáiyé.

53 miráitaq keráwáqá Áánûqtuni ámáam-aimma wení kaqtó-wayukati iyáápike matáamanibo anaaémma ímo kéwaraae." téna Tíbenima ayáqtááq-aimma tiráiyé.

Tíbenimma óqtatannapo ikámôwana pukáiyé.

54 ániibo anó-monoq-wayukagaraq káánítôre-wayukagaraq yeráwáqá Tíbenini watáama kéiteta yemá íyamma itata yíwáyaa kaabu-kaabun urááe.

55 miráimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Tíbenipimma ógikaitana wemá Áánûqtuni márûpaq múte aónaimma Áánûqtuni táqama-yataaqa káonena Ítuma Áánûqtuni amakaq ayáánurapaq itó-uma máitana aónariye.

56 ániibo Tíbenima maará-tiraiye: “aónaaro! íbêqa kemá Áánûqtuni márûqa agaro umágitag aónáunnama Waayúkagon Áráaqa Áánûqtuni ayáánurapaq itó-uma máiiye.” téna Tíbenima tiráiiye.

57 mirá titata mi máqte-kayukama yeráwáqtí yaákaq káuyareta yemá anókaq ááyama tirááe. mikáké Tíbenimma yemá waqméta mórabi uyaaté urááe.

58 ániibo yemá Tíbenimma anó-marukoni áwábaq awíqmeta mó ákáreta óqtatannapo ikákaae. áqnáabaqa káánítôre-yurakaq wenáúbimmo maráa-kayukama yemá yeráwáqtí kúberai-unamma ayúqma mórama awaayatí-nákóní amakaq makáámma min-nákón áwîqa Tóroe.

59 ániibo yemá Tíbenimma óqtatannapo kéikamowana Tíbenima maará téna nunamummá tiráiiye: “uyátáraana-naqa Ítuo, emá ketí taáma mayaa.” téna tiráiiye.

60 miráitana wemá araayutaúmmá aténa anókaq ááyama maará tiráiiye: “uyátáraana-nako, emá maami-káyúkátí kúmiq-yataakoni anónnáma íma yimiyo.” Tíbenima mirá kétena wemá pukuráiiye.

8

Ítun áama ítáa-kayukama Tóroma mamá táiq umáyikaraiye.

1 Tíbenimma ikámma púyôqtabama Tóron áyakoma kanaa uráiiye. ániibo mi-kánááráq-wáyúkámá Yérútáárebaq máeta Ítun anaaé wáráa-kayukama mamá táiq umáyikaraae. miráitata yeráwáqá péqmareta Yúria-marupakaraq Táméria-marupakaraq kóuraae. ániibo máqtemma Ítuni iyápó-annama mikáq Yérútáárebaq máqe-uraae.

2 yaímma-wayukama Áánûqtun áaimma íraqôniq umá wáráa-kayukama Tíbenini arááq-auma maméta mó kéuqtamaketa yemá ôriq umá anómma ibiqá yakááe.

3 ániibo Tóroma Ítun anaaé wáráa-kayukama yíkamena uréire kéena yeráwáqtí naaúpake mórabi iyáákaq aaramá waamá yáqtoqma yiwíqmena ánná-naupaq mamá yíkaraiye.

4 miráitata Ítun anaaé wáráa-kayukama yaímma péqmareta káqo-marabaq wéyáwé uréta mi-káyúkábímmá yemá átê-wataama Ítuqtaba timá yímikaae.

5 ániibo Píripima Táméria-wayukati márûpaq kukéna Áánûqtuma timákarai-nakoma Ítuqtaba watáama timá yímikaiye.

6-7 miráitata netuqyaa-káyúkámá Píripin áama itéta awaaméq-yátááriq immá káoneta taíbaq-wayukabikemma táiaagoma ógikai-kayukabikema táiaagoma anókaq wááqa kéyeta iyuwéta kóuraae. ániibo taíbaq-wayukama yítauqa táwîq uráikayukagaraq iyáátamma akátai-kayukagaraqa wemá mamá atóbamayikariye. minnáyaba wení waaqókáq ya áikuteta watáama ítaraae.

8 miráitana Táméria-marabaqa mááe-kayukabimma anómma yimuq-yatááqá pááq uráiyé.

9 mi Táméria-marukaqa móra-naqa máqe-uraimma min-nákón áwîqa Tááímonie. wemá máqte-qtataariq kéena awéqa kétena wemá téna “kemá máqte-kayukati anómma máune.” téna kítitata

10 akoqnáá umá kítiteta máqte-kayukama anó-kayukagaraq paá-wayukagaraq weqtábámá “anó-naqiye. maamin-náqá Áánûqtu timákaitana akoqnáágaraq kukáiyé.” téta yemá tirááe.

11 ániibo yemá akoqnáá umá ayáqtáá-kanaama wenáama kítiteta máqten awaaméq-yátááqá tarôq kítitaboata yeráwáqá wenáama ítaraae.

12 miraimanibo Píripima iréna átê-wataama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabagaraq Ítuma keqtáá yauwéqma tiwiránînnakoni áwîqtabagaraq má-tiraiye. miráitata mi-kánááráqá aarawaamá min-áímmá itáíq-itaiq éta monoq-nómmá pékaae.

13 ániibo Tááímonigaraq awéqa téwai-nakoma wegáráq maamin-áímmá kítaitana Píripima wemmá monoq-nómmá pékaraiye. miráitana Tááímonima Píripite máqe-uraiye. wemá aónaimma Píripima uyátá-maqma anón-awaameq-yataaqa tarôq kítitana wemá káonena iyánáaq uráiyé.

14 ániibo Ítuni timáyíkarai-wayukama Yérútááre-marupaq máeta yeráwáqá itáama yaímma Táméria-marupake-kayukama yemá íráqônîq umá Áánûqtun áama ítaraae. miráitata yemá kaayaq-nákámá Pítaayaa Yóáanema timáyikaayata Táméria-wayukayopaq kóuraae.

15 miráitata yenákámá Táméria-marupaq uréta Ítukaq yirummá ámê-kayukama Áánûqtuni Aokaq-Áámá yeráwáqá mayaígáae téta yenákámá nunamummá tirááye.

16 miráitata yeráwáqá paá Ítun áwîkaq monoq-nómmá kéberaawana Aokaq-Áágómá yeráwápímmá íma kukáiyé.

17 ániibo Pítaayaa Yóáanema yenákámá mi-káyúkáráq iyáámma makéta nunamummá kétéyata mi-káyúkámá Aokaq-Áámá matááe.

18 miráitana Tááímonima Pítaayaa Yóánema yimónaimma yenákámá máqte-kayukaraq iyáámma kánekuoyata mi-káyúkámá yemá Aokaq-Áámá matááe. miráitana Tááímonima yaímma móneqa maména yenákáyôpaq iréna maará-tiraiye:

19 “kenákámá maamin-ákóqnaámá kekáráq tímêkao. miráinaq kemá móra-nakoni aneq tiyáámma ánékuyonana wemá Aokaq-Áámá miráuma mayábuté.” téna Tááímonima tiráiyé.

20 miráimanibo Pítaama wemmá maará timá ámikaiye: “ibáqyuwaa. Áánûqtuma maaminnámo amínna-yataaqa ení mónekake meyáníq inanamá ení mónekogaraq egáráq puímárúpáq kókaao.

21 enáyakoma Áánûqtuni aúrakaqa íma kárutaipoana ketáái mayaímá kanaaráq íma yainánóne.

22 ánibo emá íbêqa maa mirái-qtataakoma anaaémma umakátuwe arummá waeraao. miráumatuwe Áánûqtukaq nunamummá kétinanawaq wemá mi-tái-áúyánámma mamá paábaq yuwéna awikátuwaniye.

23 áraimma kemá ení áyaqnoaq aónáunnama enáyapimma aúrananna aí-yátááqá ógikaitana kúmiq-yataakoma emmá yáqtoqma akoqnáá kéiyé.” téna Pítaa Tááímonimma timá ámikaiye.

24 ánibo Tááímonima Pítaamma maará téna timá ámikaiye: “kenákámá uyátárai-nakokaq nunamummá kétéyanawaq maamin-áímmá timá-timeya-qtataakoma kemmá íma mamá táwîq íno.” téna Tááímoni tiráiyé.

25 miráitata Pítaayaa Yóáanema yenákámá akoqnáá-aimma téta naayóbáqá Ítuma timá yímikain-aimma timá yímiqtuweta yenákámá yauwéqma Yérútáárebaq utááye. ánibo aapaqá yenákámá kéuyeta taíbaq Táméria-marukaq-wayukabimma uyátárai-nakoni átê-wataama tirááye.

Píripima Ítíópiabake-nakomma átê-wataama Ítuqtaba timá ámikaiye.

26 mórama uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma iréna Píripimma timá ámikaiye: “Píripio, emá itó-uma kaapaq ákácq uréaq Yérútáárebake Káátaq uráin-akaq waa.” téna tiráiyé. min-ákómá waayúkama íma máa-kaqmaapaq uráiyé.

27 ánibo Píripima páátákáá wení oótamma yokaa kéena min-ápáq maréna uráiyé. ánibo min-ákáqá Ítíópiabake-naqa aónariye. wemá anó-kawaa-naqa Ítíópia-wayukaraq yabíkáin-inikoma Káánetini mayaíma matáiyé. miráitana máqtemma Káánetini mónekaq kawáá uráiyé.

28 min-nákómá wení naaópaq yauwéqma wení oóti ayárepi kéwena Áítáíyanama agatái-kannaama yoráutaiye.

29 miráitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Píripimma timá ámikaiye: “emá páátákáá uyaaté uré oótigoma ayáremma kúma yabitimáena wi-wáígoní waaqókácq waa.” téna tiráiyé.

30 ániibo Píripima uyaaténa waaqókáq uréna ítáimma maamin-nákómá Áánûqtuni watáama naayóbáqá Áítáiya agatáikannaama yoráutiye. miráitana Píripima maará téna min-náqá ítama aónaraiye: “maamin-áímmá emá yorautónama áaimma ítama kárutaano?” téna tiráiyé.

31 ániibo min-nákómá yauwéqma maará-tiraiye: “móra-nakoma maamin-áikóni áaimma kemmá kanaaráq ímo tirááti-naqa kemá náaraq umáwaq áaimma ítama arutánúnô?” téna tiráiyé. miráitana Píripimma maará timá ámikaiye: “emá kanaaráq ketê uyáqtama máinaka kóyo.” téna tiráiyé.

32 miráitana min-nákómá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí yoráútín-aikoma maará-tiraiye:

“yemá wemmá awíqme iréta tipi-típi áráaqa ikamínéta oníkáá umá kaayoné uráitata min-náqá awíqmeta irááe.

maamin-nákómá aamá íma téna miráuma tipi-típi áráakoni áyáuma karanéta kéowana áama íma tiníkáá uráiyé.

33 miráitata yemá wemmá mamá márúte yuwéta wenáama yaináiyábá íma ítama arútaraae.

wenaúwaraimma paábaq matúwáapoana náawaq wení iyápóyataba tîniyo?”

téna Áítáiya agatái-kannaagoma tiráiyé.

34 ániibo mi-káwáá-nákómá Píripimma maará téna ítama aónaraiye: “timá-timiyo. náawaqtabawaq amuné-nákómá náawaqtabaq tiráiyô? wetábáq tirái káqo-nakoqtabaq tiráiyô?” téna tiráiyé.

35 ániibo máqtemma maamin-áikómá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí tiráimma minná átê-wataama Ítuqtaba Píripima timá ámikaiye.

36 ániibo yenákámá aapaqá mirá titeta wéqéta móra-nomma wáikaq uráiyé. mi-káwáá-nákómá maará téna Píripimma timá ámikaiye: “aónaao! nommá maa wáiyé. nói-qtataakowaq ketí aammá káuyaraitaraq kemá kanaaráq monoq-nómmá íma kéberauno?” téna tiráiyé.

37 ániibo Píripima tiráiyé: “emá kanaaráq enarukaké Ítuqtaba itáiq-itaiq emá kanaaráq nommá peránóne.” téna tiráiyé. miráitana min-nákómá yauwéqma tiráiyé: “kemá tirummá amúnama Ítu Káríqtoma Áánûqtumma áanikoe.” téna tiráiyé.

38 ániibo mi-káwáá-nákómá mirá titana oóti ayárekoma mikáq máqe-uraiye. ániibo Píripiyaa mi-káwáá-nákómá nopí kukéta Píripima wemmá nommá pérakaraiye.

39 nommá pérakatuweta nopiké yuwéta kéuyoyana páátákáá uyátárai-nakoni Aágoma Píripimma awíqmena kóuraiye. miráitana mi-káwáá-nákómá Píripimma ókaraq íma aónena

wemá min-ápáq maréna wení naaópaq kégoena ôriq umá amuqá maqména kóuraiye.

⁴⁰ ániibo Píripima wemá móra-marukaq iráimma mi-márúkón áwîqa Ááqtáátiq iráiyee. min-aúkápáq wemá uréire kéena átê-wataama Ítuqtaba waayúkama timá yímikaiye. anaaékaqa Tétária-marukaq koyaraíye.

9

Tóroma arummá waeréna Ítun áama Ítaraiye.

¹ Tóroma akoqnáa-aimma téna Ítuma uyátárai-nakoni anaaé wáraa-kayukama yíkamma puínéna uráiyee. miráitana wemá mú mikákáa anó-monoq-makonopaq uréna mó titana

² aúba-wannaabi Ítiráaeo monoq-wáyúkámá Tamáátikati-marupaq áíkuma máa-kayukayopaq agatáimma maará-uraiye: “móra-nakowabi aaragómá Ítun aammá kéwareta min-áímmá kéwaraiya-kayukama yeráwáqá yiwíqmena Yérútáare-marupaq máma ánnáma umáyikaniye.” téna tiráiyee.

³ miráitana Tóroma wemá maréna Tamáátikati-marukoni waaqókáq kéwitana páátákáa aabayápáké móra ókómá wenôpaq kamá yupayo uráiyee.

⁴ ániibo Tóroma marabí yutákurena kéitaitana aabayápíké móra aagómá maará téna tiráiyee: “Tóro, Tóro, emá nôraq itaawáq kemmá mamá táíq kéumatikaano?” téna tiráiyee.

⁵ ániibo Tóroma maará-tiraiye: “uyátáraana-nako, emá náawabono?” téna titana wemá tiráiyee: “kema Ítue. emá kemmá mamá táwîq kéone.

⁶ miráimanibo emá itó-ure anó-marupaq uyuwo. anaaékaqa emá nôrabi ínónayaba móra-nakoma wataama timá-aminiye.” téna aagómá tiráiyee.

⁷ miráitata yaímma Tórote yagaroqtamá o-káyúkámá yeráwáqá itó-uma máeta aamá íma tirááe. ániibo wataama kítitata yeráwáqá Ítaraamanibo mi kátáámo ti-náqá íaonaraae.

⁸ ániibo Tóroma itó-urena aúramma kararáimanibo wenáurakoma kumayuqá aúkaiye. miráitata yaímma-wayukama wemmá ayáátoqmeta Tamáátikati-marupaq urááe.

⁹ ániibo kaumo-yúpáámá Tóroni aúrakoma kumayuqá aúkáitana mi-kánáaráqá wemá aáwárabí nommá íma naráiyee.

¹⁰ ániibo Tamáátikati-marupaqa móra Ítun anaaé wáraa-naqa máqe-uraimma min-nákómá áwîqa Áánánáiyatie. wemá Ítukaq itáíq-itaiq kéitana aúramma karákéna kaikáá umá aónaitana uyátárai-nakoma Ítuma tiráiyee: “Áánánáiyatio.” titana ániibo Áánánáiyatima tiráiyee: “uyátaráana-nako, kema maa máune.” téna tiráiyee.

11 ánibo uyátárai-nakoma Ítuma maará téna timá ámikaiye: “emá itó-uma arupú-apare téta ten-ápáq waaao. Yúqtaatini-naupaqa uré mórana Táátiti-marupake-naqa máena nunamummá kétébo aónao. min-nákón áwíqá Tóro.

12 ánibo min-nákómá maaráuma kaikáá umá aónáitana mórana nakoma wenôpaq iréna ayáámma ánekuitana wenaúrakoma yauwéqma íráqôniq itana káonaiye. min-nákóní áwíqá Áánánáiyatie.” téna uyátárai-nakoma tiráiyé.

13 ánibo Áánánáiyati maará téna yauwéqma tiráiyé: “uyátaráana-nako, taíbaq-wayukama téta min-nákóqtábámá yemá máqtemma Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá Yérútááre-marupake kéyikamena mamá táwíq umáyíkaraiye. téta tirááe.

14 miráitata wemá anó-monoq-wayukarake náápaamma matáipoana áwíqá múte yaútai-kayukama yáqtoqma yiwíqmena ánná-naupaq mó-yikaniye.” téna Áánánáiyatima tiráiyé.

15 miráimanibo uyátárai-nakoma Ítuma tiráiyé: “emá paá waaao. min-náqá ketí mayái-náqíye. kemá wemmá awíkaunaboana anaaékaqa wemá ketí mayáimá kémayena ketáama káqo-kayukagaraq yeráwákáq yabíkáa-kayukawabi Yéqtaaeo-wayukagaraq keráwáqá Ítiráaeo-anna wayukagaraq mó timá-timiniye.

16 miráinaq kenamááríq wemmá ketíwíkake aú-aiqa ummaa-yátáákáráq mayáníq-qtataaqtaba timá-amenune.” téna Ítuma tiráiyé.

17 miráitana Áánánáiyatima uréna naaúpaq uyábékéna Tóromma ayáámma ánekuyena maará téna tiráiyé: “ketíbákoma Tóro, uyátárai-naqa Ítuma aapaqá wenamááríq ekáq abarokáq i-nákómá kemmá timátikaitaq enôpaq kéyune. miráinaa emá keqnáámmá aúramma káonenanama Aokaq-Áágómá epímmá ógiraniye.” téna tiráiyé.

18 páátákáá Tóroni aúrapike kumayuq-yátáákómá akakó aukákitanaraa mikáké wení aúrakoma tágagitana máqte-qtataaq aónaraiye. miráitana wemá mikáq itó-uma monoq-nómmá pékaiye.

19 anaaékaqa Tóroma aáwaqa kénaitana wenaúgoma akoqnáá uráiyé. miráitana wemá yaímma-kanaama Ítumma wáráa-annate yagaroqtamá Tamáátikatiq máqe-uraiye.

Tóroma Tamáátikati-marupaq máá-kayukama Ítun áama timá yímikaiye.

20 Tóroma páátákáá Ítiráaeo-wayukati anó-monoq-naupaq uréire kéena Ítuni watáama kétima-yimena ‘maamin-náqá Ítuma Áánûqtuni áanikoe’ téna timá yímikaiye.

21 miráimanibo máqte-kayukama wenáama itéta iyánáaq umáreta tirááe: “maamin-náqá wemá Yérútááre-marupaq máeta Ítun-awíqa múte yaútai-kayukama yíkamma ánatatuwewaine. miráumatuwena íbêqa wemá maabáq Tamáátikati-marupaq iráipoana wemá ánnábi yiwíqmenata Yérútáárebaq anó-monoq-wayukaraq wínímma wemá maamin-náqíye.” téta tirááe.

22 miráimanibo Tóroma akoqnáá umá iragáráq-áímmá téna ‘Ítuma keqtaái kúmiq-yataapike kėtiwirenataa-naqa wenamá akoqnáá-naqa máíye’ téna kétitata Tamáátikatiq máa-kayukama yemá iyánáaq umáreta aamá íma tirááe.

23 ánibo taíbaq-kanaama yáwitata móra-taoqa Ítiráaeo-wayukama mórabi áikuteta aamá téite éta Tóromma ikamí-áímmá tirááe.

24 miráimanibo Tóroma wemmá ikamínón-aimma temmá ítaraiye. miráitata Ítiráaeo-wayukama Tamáátikati-marukaqa kurugóni oqtaráqá wágáawabi nokáámma Tóroma kumínnayabae téta yeráwáqá yabíqtuwe máqe-uraae.

25 móra-nokaamma Tóroni aanábó-wáyúkámá yemá ayáqtááq-annama matéta kámááguq-unakaq kú-mareta mipí Tóromma awírakatuweta ánnaraq yabitimá yuwáka-yuwaka kéowana Tóroma kurugóni aaumépaq metátuwena kóuraiye.

Tóroma Yérútáárebaq máqe-uraiye.

26 anaaékaqa Tóroma Yérútááre-marupaq uréna Ítumma wáráa-annate yagaroqtamá máiyaba ákáraimanibo wenáaqa ikatéta ‘maamin-náqá wemá áraimma íma Ítuni wáráa-annabikene’ téta yemá tirááe.

27 miráitana móra-naqa áwíqa Páánabatima Tóromma áwáqnaa umá awíqmena timáyíkarai-wayukaraq uréna Tóroni wataáama kétima-yimena Tóroma Tamáátikati-marupaq kéwitana aapaqá Ítuma wemmá wataáama timá ámítana wemá Tamáátikati-marupaq Ítuni wataáama timá yímikain-aimma timá tága-yimikaiye.

28 miráitana mikáké Tóroma Ítumma wáráa-annate máqten-aukapaq uréire kéena wemá ikatíqa íma éna Ítuma uyátárai-nakoqtaba wení wataáama timá yímikaiye.

29 ánibo wemá mirá kéena yaímma Ítiráaeo-wayukama Karíki-aimma ítaraa-kayukati yúyánámmá mamá iráqôniq inéna kétitata yemá wemmá ikamínônaqtaba abáá urááe.

30 miráitata yaímma Ítuqtaba wenábâqawaaraayuma yeráwáqá min-áímmá ítátuweta Tóromma awíqmeta Tétáriaq mó ayúwáawana mikáké wemá wení márûpaq Táátiti-marabaq kóuraiye.

31 miráitana mi-kánááráqá máqtemma Ítun áama kéitaa-kayukama Yúriabarabi Kááriribarabi Támériabakaraqa máa-kayukama yemá íráqôniq umá máqe-uraae. áái-qyataaqa íma wáitata yeráwáqá íráqôniq umá máeta Ítun aamá ítaraae. miráitata yemá uyátárai-nakoni aménáápáq máawana Aokaq-Áágómá yepímmá mamá akoqnáá kéitana taíbaq-wayukama móra-iyakaq Ítun anaaé wakááe.

Pítaama Aríra-marupakaraq Yáapa-marupakaraq itó-umakaraiye.

32 Pítaama máqten-aukapaq uréire kéena Áánûqtun áama itáíq-itaiq kéo-kayukama keyimonena móra-taoqa wemá Aríra-marabaq máeta Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá yimónanena uráíye.

33 ániibo mi-márúkáqá móra-naqa máqe-uraimma min-nákóni áwîqa Iníatie. wení aúgoma akoqnááma íma wáitana abapaké kaumo-kárítímáátímá aammá íma kanaaráq uréire éna atípáaraq waguréna matúq-matuq uráíye.

34 ániibo Pítaama min-nákóqtábá tiráíye: “Iníatio, íbêqa emmá Ítuma Káríqtoma emmá mamá kátobamakaiye. emá itó-urewaq ení atípáama mamá arutaa.” téna Pítaa tiráíye. mirá titana min-nákómá páátákáá itó-uráíye.

35 miráitata yaímma aarawaamá Aríra-marabaq-wayukagaraq yaímma Téroni-marabaq máa-kayukagaraq yeráwáqá aónaamma maamin-náqá uréire kéitata máqte-kayukama yirummá waeréta uyátárai-nakoma Ítun anaaé wakááe.

Pítaama Táábitaamma mamá itó-umakaraiye.

36 móra-maruqa Yáapare. mi-márúkáqá móra-inimma máqe-uraimma min-íníkón áwîqa Táábitaae. ániibo káqon-awíqa Karíki-aipimma Tókatie téta áwîqa yarááe. min-íníkómá Ítuqtaba itáíq-itaiq kéena wemá káqo-kayukama ôriq umá aáwaqa keyimena máqte-qtataaqa yíwáqnaa uráíye.

37 mi-kánááráqá min-íníkómá karímá mayéna púitata yaímma-noinimma wení arááq-auma matéta nopí tete umátuweta móra-naupaq yanáa makááe.

38 ániibo Yáapa-maruqa Aríra-marukoni waaqókáq wáitataboata yaímma Ítun áama itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá itáamma maamin-náqá Pítaama Aríra-marupaq máíye tirááe. miráitata yemá páátákáá kaayaq-nákámá timáyíkáawata yenákáma Pítaamma ko awíqmeta irááye.

39 ániibo Pítaama páátákáá yokaa kéena yenákatê yagaroqtamá uráíye. mi-náúpáq itata yemá awíqmeta yanáa-náúpáq utááe. miráitata yaímma keqtoq-nóinímmá naayóbáqá Táábitaama aúwaraikaqa tarôq umá yímikain-unakaqtoma matokéta yeráwáqá ibiqá keyareta Pítaamma aráátiraae.

40 ánibo Pítaama máqtemma aarawaamá timáyíkáitata máápaq kówana wemá araayutaúmmá aténa nunamummá timátuwena waéqma maamin-ínikóní arááq-auma káonena tiráiyé: “Táábitaao, emá itóaa.” téna tiráiyé. ánibo min-ínikómá aúramma káonena wemá Pítaamma aónatuwena itó-uma máqe-uráiyé.

41 miráitana Pítaama min-ínímmá áwáqnaa umá ayáátoqmena keqtoq-nóínímmá Áánûqtuni óq-aokaq-wayukama yááyarena Tókatimma yímikáiyé.

42 miráitana min-áikómá máqtemma Yáapa-aukapaq wéyáwé itata taíbaq-wayukama Ítun áama akoqnáá umá itáíq-itaiq urááe.

43 ánibo Pítaama taíbaq-kanaama Yáapa-marabaq máena móra-naqa áwîqa Tááímonini naaúpaq watúq-watuq uráiyé. ánibo min-náqá Tááímonima purumakaakóní aúwaratiraq unáákáqtôyaba yokaa kéema wení mayáiyé.

10

Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Koníriatimma watáama timá ámikáiyé.

1 móra-naqa Tétária-marupaq máqe-uraimma min-nákón áwîqa Koníriatie. Koníriatima mórama Arómuq-marukaq tiyááka-wayuka áiyayaan-aaíq-i-wayukati anómma máena yeráwákáq yabíkáitata yeráwáqtábámá Ítariq ánnáe téta tirááe.

2 ánibo maami-Yéqtááéó-náqá Koníriatima wení móra-naoq-wayukagaraq Áánûqtun áama kéitena máqtemma áwáyoq-wayukama yíwáqnaa kéena aati-aatimá wemá Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq uráiyé.

3 ánibo móra-taoqa énaikaqa miráuma aabaúgómá karáákáq kumáwitana wemá kaikáá umá tágama aónaitana Áánûqtuni kaqtó-nakoma wenôpaq iréna tiráiyé: “Koníriatio.” téna tiráiyé.

4 ánibo Koníriati maamin-náqá káonena áaqa kégaitana wená tiráiyé: “umaataráána-nako, nóitabawaq kéteno?” téna wemá tiráiyé. ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé: “Áánûqtuma ení nunamummá kéitena óqtamma íma makáa-kayukama yíwáqnaa kéonana minnáyaba Áánûqtu kéitáiyé.

5 íbêqa emá yaímma-wayukama timáyíkénatawaq Yáapa-marupaq uréta móra-nakoni áwîqa Tááímonie. káqon-awíqa Pítaae. wemmá awíqmeta yero.

6 min-náqá Tááímoni Pítaa wemá móra káqo-Taaimonima purumakaakóní aúwaratiraq unáákáqtôma yokaa kée-nakoni naaúpaq únókóní áwabaq máiyé.” téna tiráiyé.

7-8 ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma Koníriatimma mirá timámíqtuwena kóuráiyé. Koníriatima wení naaúpaqa kaayaqá

mayaímá kémayaaya-nakarataqaraq káqomma móra-naqa áaiq-i-wayukabike Áánûqtun áama itáiq-itaiq i-nákáráq mi-káúmómá timáyikaitata yeráwáqá Yáapa-marupaq urááe.

⁹ óq-aabayanapimma yemá maréta Yáapa-marukoni waaqókáq kéowana min-náqá Pítaama naakóní ámûraaq aagai-márúkáq umáena nunamummá kítitana wágáama aabaúgómá aáwaqa naí-kánáá uráíye.

¹⁰ miráitana Pítaamma áama yaitana aáwaqa nánéna itata yemá aáwaqa yokaa kéowana Pítaama móra-yataaqa kaikáá umá aónaraiye.

¹¹ kaikáá umá aabayákómá agaro umágitana mórama miráuma anó-tabaraaberaa-qtataakoni kaayaqté-kaayaqte-aqtoraq móra-yataakoma yáqtokaitana marabí kukáitana aónaraiye.

¹² miráitana mi-tábaráábégóni arupimmá máqtemma abááq-wái-wáámmá iraakabayaanábi numagáráqá mipímmá ógikaiye.

¹³ mórama aagómá maará téna Pítaama timá ámikaiye: “Pítaao, emá iré maami-kámmá ikámma naao.” téna tiráíye.

¹⁴ miráimanibo Pítaama tiráíye: “aaqáo ímiye. uyátáraana-nako, maami-kámmá ketáái aúmatan-aiqtaba Ítíráaeo-wayukama ketáá íma kénaunatae.” téna tiráíye.

¹⁵ ókaraq aagómá keqnáámmá tiráíye; “emá ‘aaqáo táí-yataare’ ítiyo. Áánûqtuma mi-kámmá naí-yátáaré téna tarôq uráinaama emá aammá aúmatan-aaware té ítiyo.” téna tiráíye.

¹⁶ ániibo maami-qtátáákómá kaumobáq abarokáq uréna yauwéqma aabayápáq kóuraiye.

¹⁷ ániibo Pítaa wemá máena maami-qtátááqá kaikáá umá aónai-qtataaqtabama taíbaq-auyanamma ítaraiye. miráitata maami-káyúkámá Koníriati timáyikáitata ye-káyúkámá yeráwáqá yaímma-wayukama ítama aónaawata Tááímonini naammá yiráátewata yeráwáqá Tááímonini márûq-kurugoni oqtaráq ko máqe-uraae.

¹⁸ ániibo yeráwáqá anókaq ááyama ítama aónaraae: “móra-naqa áwîqa Tááímoni Pítaama keráwáqtê máíyo?” téta yeráwáqá tirááe.

¹⁹ miráimanibo Pítaa wemá paá máena maami-qtátááqá kaikáá umá aónai-qtataaqtaba aúyánámmá kítaitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráíye: “Pítaao, kaumo-wáyúkámá emmá abáá kéoe.

²⁰ emá itó-urewaq yokaa uré kégume yeráwáqtê waao. emá íma netuq-áúyánámmá itaao. maami-káyúkámá kemá timáyikaunata irááe.” téna Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráíye.

²¹ ániibo Pítaa wemá kukéna timá yímikaiye: “keráwáqá abáá-o-naqa minná kemíbo nôraq itaráq keráwáqá ketôpaqa kéyeo?” téna Pítaa tiráíye.

22 ániibo yeráwáqá tirááe: “móra-naqa Arómuq-marupake áái-q-i-wayukati anómma kawáá-nákómá Koníriati wemá timátikaitata kényunatae. ániibo maamin-náqá Koníriati wemá Áánûqtun áama itáíq-itaiq kéitata weqtabá Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá yimuqá kémaraae. miráitana mórana Áánûqtuni kaqtó-nakoma eqtábá timá ámitana wemá enóyaupiken-aimma itánéna kéiyé.” téta yeráwáqá tirááe.

23 miráitana Pítaama mi-káyúkámá yiwiqma yíkáitata wetê watúwáawana aabáyaa-aabayaanaapimma Pítaagaraq yaímma Yáapa-marupaq Áánûqtun áama itáíq-itaiq kéo-kayukagaraq mi-káyúkátê yagaroqtamá kóuraae.

24 ániibo aapaqá móra-nokaamma ko watuwéta óq-aabayaanaapimma yeráwáqá Tétaría-marupaq ko yarááe. miráitana Koníriatima wení aanábó-wáyúkátê yiwiqma wení naaúpaq áikuteta yiwé urááe.

25 ániibo Pítaa Koníriatini naaúpaq uyáberanena kéitana Koníriatima awáutena amuqá makáiyé.

26 miráimanibo Pítaama Koníriatimma mamá itó-umakatuwena tiráiyé: “Koníriatio, emá itóaao. kemá kegáráqá emô ónnaiq umá maa-marábí-náqúne.” téna Pítaama tiráiyé.

27 ániibo Pítaama wetê wataáama titéta mi-náúpáq uténa aónaimma netuqyaa-káyúkámá áíkuma mi-náúpáqá máqe-uraawana aónaraiyé.

28 ániibo Pítaa maará téna mi-káyúkámá timá yímikaiyé: “ketáámá Ítiráaeo-wayukama íma káqo-kayukate yagaroqtamá kémayunataama keráwáqá ítaraae. miráimanibo Áánûqtuma kemmá timá-timena ‘móra-nakoqtaba táí-naqiye ítiyo’ téna Áánûqtu tiráiyé.

29 miráitaq kemá íma keráwáqti táama aratéq ‘aaqáo’ ítiraunamanibo kemá paá keráwáqti táama itéq keráwáqtoqpaq iráune. ániibo íbêqa keráwáqá ítama káonaune. keráwáqá nôraq ítaráq kemmá tááyaawaraq keráwáqtoqpaq iráúnô?” téna Pítaa tiráiyé.

30 ániibo Koníriatima tiráiyé: “kekáq móra-yataaqa pááq uráimma íbêqa kaumo-kánáámá kényawiye. mi táoqa nunamummá-tí-kánáaráqá aabaúgómá karáákáq kégumitaq keti naaúpaq máeq nunamummá kêtunana páátákáá mórana-koma ketimakaq yama itó-uraiyé. ániibo min-nákóni unáákáqtoqakemma tágama wayá-tábáráábéráá uráiyé.

31 miráitana min-nákómá maará-tiraiyé. ‘Koníriatio, Áánûqtuma ení nunamummá kéitena emá óqtamma íma makáa-kayukama yíwáqnaa kéonana minnýaba Áánûqtuma kéitaiyé.

32 miráinaa emá íbêqa yaímma-wayukama timáyíkénatawaq Yáapa-marupaq uré móra-nakoni áwíqa Tááímonie. káqon-awíqa

Pítaae. ániibo min-nákómá káqo-Taaimonite purumakaakóni aúwaratiraq yokaa kée-nakoni naaúpaq únókóni áwábaq máiyeyé. téna min-nákómá tiráiyeyé.

³³ miráitaq kemá páátákáá yaímma-wayukama timáyikaunata emmá koma awíráawaa íráqôniq umá kéyenaqtaa ketáámá yagaroqtamá áikuma Áánûqtun aúrakaqa uyátárai-nakoma emmá watáama timámîn-aimma keqtáá timá tímînaqtaa itánúnatae.” téna Koníriati tiráiyeyé.

Koníriatini naaúpaqa Pítaama watáama tiráiyeyé.

³⁴ Pítaama áaimma átáma watáama tiráiyeyé: “árimma kemá káonaune. waayúkama máqten-aukapake yemmá máqtemma Áánûqtuma mimóráiq kéumayikáiyeyé.

³⁵ máqte-kayukama náayuwabi Áánûqtun-aaqa ikatéta wenaúrakaqa arupú-aaimma tarôq oyúmá yemmá Áánûqtu kéyiwiráiyeyé.

³⁶ Áánûqtuni átê-wataama yukáimma minná Ítu Káríqtoma kítitana keqtáámá kaayoné-yátááqá kétimiqtáama máqte-marabi-kayukati anómma uyátárai-nare. maamin-áímmá áqa keráwáqá ítaraane.

³⁷ Yóáanema áaimma átáma wení watáama kétena Kááririmarupaq nommá péqyikarena Ítuma wení watáama tiráin-aikoma máqtemma Yúríia-aukapaq wéyáwé uráiyeyé.

³⁸ Ítuma Náátárêtibake-naqa wekáq Áánûqtuma wení Aokaq-Áágáráq wení náápaakaraq ámikáiyeyé. Áánûqtuma wetê máitanaboana máqten-aukapaq uréire kéena waayúkama Tááqtaani aménáápáq máa-kayukama mamá íráqôniq umáyikaráiyeyé. maamin-áíqtábágáráq keráwáqá ítaraae.

³⁹ miráitaqtaa ketáámá máqtemma Ítiráaeo-wayukabimma máqten-aukapakaraq Yérútáárebakaraq Ítuma máqte-qtataariq uráiqtaba kétima-yimunatae. yeráwáqá Ítumma kaapaq-yátáq ikámôwana pukáiyeyé.

⁴⁰ miráimanibo min-náqá pukáipike kaumo-kánáámá yáwitana Áánûqtuma wemmá mamá abarokáq itó-umakaráiyeyé.

⁴¹ máqtemma Ítiráaeo-wayukama wemmá íma aónaraae. ímiyeyé. wemá pukáipike itó-itaqtaa ketáámá wení watáama timáetaa uréire ónúnna-wayukataama Áánûqtuma keqtáá awaaméqá umátikenataa tiwíkai-kayukama wemmá káoneqtaa wetê aáwaqa naráunatae.

⁴² miráitana wemá akoqnáá-aimma téna ‘maamin-áímmá máqte-kayukama maará téraq mó timá-yimero’ tiráiyeyé. ‘Áánûqtu Ítumma náápaamma aména yúareta paá máiya-kayukagaraq pukáa-kayukagaraq wemá yetí yaináí-náqá máiyeyé tero’ tiráiyeyé.

43 miráitata naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá agatáan-aikoma maará-uraiye. 'máqtemma náayuwabi wekáq itáíq-itaiq íya-kayukama wení akoqnáán-awikake yeráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna Áánûqtuma awikátuwaniye.' téta agatááne." téna Pítaama tiráiyé.

íma Ítíráaeo-wayukamibo káqo-kayukama Áánûqtuni Aokaq-Áámá matááe.

44 Pítaa wemá maamin-áímmá máena kítitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá maamin-áímmá itáa-kayukabi kukáiyé.

45 miráitata yaímma Ítíráaeo-wayukama Ítuma yiwíkai-kayukama Pítaagaraq yagaroqtamá Yáapa-marupake iráa-kayukama yeráwáqá maami-qtátááqá káoneta maará-tiraae: "maami-káyúkámá yeráwáqá íma Ítíráaeo-wayukama máamanibo Áánûqtuma Aokaq-Áámá paá kényimiye." téta yeráwáqá tirááe.

46 miráitata yeráwáqá itáamma maami-káyúkámá óq-ain oq-aipike aamá kétena Áánûqtun-awiqa múte kényuyowana Pítaa wemá tiráiyé:

47 "ketáaráá yemá Aokaq-Áámá kémayaapoata nommá peraiyábámá náawaq kanaaráq yemmá aammá aúnikaniyo?

48 keráwáqá yokaa kéeraq Ítun-awikaq monoq-nómmá péráaro." kítitana yemá Pítaamma yáqtóráawana yeráwáqté yaímma-kanaama yagaroqtamá máqe-uraiye.

11

Pítaani mayáigón áaimma Yérútáárebaq Ítun áama itáa-kayukaraq timá yímikaae.

1 ánibo yaímma Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtun áama máyáan-aimma máqtemma timáyíkarai-wayukama yeqtúbâqawaayugaraq Yúriábaq máe-yuma mi-kátáámá itaraae.

2 miráimanibo yaímma Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá yúma karéta Ítuni anaaé wáráa-kayukati awaaméqá matáa-kayukama yeráwáqá akoqnáá-aimma téta Pítaamma awáágúrae.

3 ánibo yeráwáqá maará téta tirááe: "emá Yéqtaaeo-wayukama íma ketáágáráq yagaroqtamá máe-kayukati naaúpaqa máqe-uraannama yemá yúma kárataa-kayukate aáwaqa naráane.

4 miráitana Pítaa wemá áaimma átáma nôrawabi uráiq-tataaqtaba kétima-yimena maará téna tiráiyé:

5 "kema Yáapa-marupaq máeq nunamummá kéteq móra-yataaqa kaikáá umá aónáúnana aabayámmá agaro kítitana mórama tabarááberaa-qatataakoma wení kaayaqté-kaayaqte-aqtoraq móra-yataakoma yáqtokaitana marabí ketimakaq kukáiyé.

6 miráitaq kemá mi-tábaráábébi aónáunama taíbaq wai-wáámmá irakabayaakáá-kákógaráq abááq-númágógaráq mipí ógikaiye.

7 miráitana móra-aikoma maará téna tiráiyé. 'Pítaao, emá maami-kámmá yaímma ikámma agamá naao.' téna tiráimanibo

8 kemá maará-tiraune. 'aaqáo ímiye. uyátáraana-nako, aúmatan-aiqtaba íarutai-kamma kemá aati-aatimá íma kénaune.' téq tiráune.

9 ánibo móragaraq aabayápáké móra watáagoma tiráiyé. 'emá íma aaqáo táí-yataare ítiyo. maami-kámmá Áánuqtuma nai-yátáaré téna tarôq uráinaama aammá aúmatan-aaware té ítiyo.' tiráiyé.

10 miráitana maami-qtátáákómá kaumobáq pááq uréna maami-tábaráábégómá yauwéqma aabayápáq utáiyé.

11 ánibo kaumo-wáyúkámá Tétária-marupake Koníriatima tímáyíkáitata ye-káyúkámá yeráwáqá naammá kéwauna-nakoni waaqókáq ya máqe-uraae.

12 miráitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráiyé. 'emá Ítiráaeo-wayukati yáaiqtaba aúyánámmá íma ité paá yeráwáqtê waao.' titaq kéunata yaímma tibâqawaayuma miráuma abapaké móra-wayukama yeráwáqá ketê yagaroqtamá yewaqtáa Koníriatini naaúpaq Tétária-marabaq uráunatae.

13 ánibo Koníriati wemá tiráiyé naayóbáqá Áánûqtuni kaqtó-nakoma wení naaúpaq iréna tímá ámikaiye. 'yaímma-wayukama tímáyíkénatawaq yeráwáqá Yáapa-marupaq urétawaq móra-naqa wení áwîq-uramma Tááímoni Pítaa wemmá koma awíqmeta yero.

14 maamin-náqá Pítaa wemá iréna wení watáama kétena Áánûqtuma emmá ení móra-naoq-wayukama yauwéqma ti-wiránîn-aimma máma tímá-timiniye.' téna Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé. Koníriatimma wemá tímá ámikaiye.

15 miráitaq kemá áaimma átáma Áánûqtun áama tén-ááqa mikáq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá yekáq kukáimma miráuma áqnáabaqa keqtáaráq kukáiniq uráiyé.

16 miráitaq kemá uyátárai-nakoma tiráin-aimma taákaq uráune. 'Yóáanema wemá no-núrápí péqtikaraipoana anaaékaqa keráwáqá Aokaq-Áágómá péqtikaniye.' téna wemá tiráiyé.

17 miráitaqtaa naayóbáqá ketáámá Ítuma keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nakoqtaba itáiq-itaiq kéunanata akoqnáama tímikainiqtaa umá maamin-ákóqnáámá Áánûqtu yeráwáqá yímikaiye. miráitaq kemá paá-naqa máeq yetí aammá íma aúkaune. maami-qtátááqtábá Áánûqtuma íma tímá yáqtorakanune." téna Pítaama tiráiyé.

18 ániibo mi-káyúkámá Pítaama tin-áímmá kéiteta yeráwáqá Áánûqtuma yimuqá kémaraketa maará-tiraae: “árimma íbêqa Áánûqtuma Yéqtaaeo-wayukabima aammá awíqykaitata yeráwáqá táí-yataakoma yinaaépariq éta matúq-matuq máí-auwaraima mayánóe.” téta yeráwáqá tirááe.

Áátioki-marabaq áíkuta-kayukama íráqô-mayai matááe.

19 naayóbáqá Tíbenimma ikámôwana pukái-kanaaraqa yaímma-wayukama Ítun áama kéwareta watáama Áánûqtuqtaba kéita-kayukama yíkamineta owata yeráwáqá péqmareta yaímma-wayukama Pinítiabakaraq Tááíparati-marabakaraq Áátioki-marabakaraq urááe. miráimanibo yeráwáqá Ítiráaeo-wayukaraq yenamáa áíqma Áánûqtun áama timá yímikaae.

20 ániibo yaímma átê-wataama Ítuqtaba ítaraa-kayukama péqmareta Tááíparatikaraq Tairíniq uráa-kayukama yeráwáqá Áátioki-marabaq uréta átê-wataama Ítuqtaba káqon-anna-wayukagaraq timá yímikaae.

21 miráitana Áánûqtuma wení akoqnáama keyimitata taígani Yéqtaaeo-kayukama táí-yaímma yuwéta Ítuni anaaé kéwareta uyátárai-nakon-aama ítaraae.

22 miráitana maamin-áíková Yéqtaaeo-wayukayaba máqtemma Yérútááre-aukapaq wéyáwé itaqtaa yeráwáqá kéiteta Páánabatimma Áátioki-marabaq timákáawana uráíye.

23 Páánabati wemá Áátioki-marukaq uréna maami-káyúkámá Áánûqtuma íráqôniq umáyímkai-kayukama keyimonena wemá amuqá kémarena maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá máqtemma móra-tuyanakaq maéraq uyátárai-nakoma Ítuni anaaé waqmá wenáama itáaro.” téna tiráíye.

24 miráitana Páánabati wemá íráqôniq umá itáíq-itaiq kéitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wepí ógikaitana mi-kánááráqá taíbaq-wayukama yirummá kámeta uyátárai-nakoma Ítuqtaba itáíq-itaiq urááe.

25 ániibo Páánabati Táátiti-marabaq Tóromma abáá-inena uráíye.

26 miráitana Páánabati wemá Tóromma awíqmeta yenákámá yauwéqma Áátioki-marabaq móra-karitimaatima ko máqe-uraaye. ániibo yenákámá Ítumma wáráa-kayukama móra-iyakaq taíganimma kétima-yimeyata kéitaa-kayukayabama áqnáabariq umá “Káríqton-annae” téta yiwiqá yarááe.

27 mi-kánááráqá yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá Yérútáárebakemma Áátioki-marabaq kukááe.

28 miráitana yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkábíkémma móra-naqa áwîqa Áágabaati wemmá Aokaq-Áágómá timá

ámitana tiráiyē: “máqte-marabaqa aáwaqa íma wáinata anómma aayawaamá yánóe.” téna tiráiyē. (ánibo móra-naqa áwîqa Karótiati wemá anó-kawaa-naqa máena Arómuq yabíkái-kanaaraqa maamin-ááyáwáámá pááq uráiyē.)

²⁹ miráitata yaímma Áátioki-marabaq Ítukaq itáiq-itaiq kéokayukama yeráwáqá Yúriabaq yeráwáqtí yíbâqawaayuma yimínéta urááe.

³⁰ miráumatuweta mi-yímí-yátááqá Páánabatiyaa Tóroti iyáápi marááyata maméta Yúriabaq anó-monoq-wayukaraq urááye.

12

Érôtima Yêmitimma ikámma képuvena Pítaamma ánná umákaraiye.

¹ mi-kánááráqá kínima Érôtima yaímma Ítumma wáráa-kayukama móra-iyakaq yíkamtata pukááe.

² miráitana Érôtima wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata yeráwáqá Yêmitima Yóóanemma ábâkomma yáqtoqma tokóru-yakaa-punapo ikámôwana pukáiyē.

³ miráitata Yúria-wayukama yemá minná káoneta yeráwáqá yimuqá kémaraawana Érôtima óqa wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata yemá Pítaamma yáqtokaae. ánibo mi-kánááráqá wemá mirá kéitata Yúriabaq-wayukama yammá íma iqtoraí-kánááráqá yeráwáqtí kótámaki-kanaaraqa anón-aawaqa agamá naí-kánááráqá mirá urááe.

⁴ miráitata mi-kánááráqá yeráwáqá Pítaamma yáqtoqma ánná-naupaq ákátuwena kaayaqté-kaayaqté ááiq-i-wayukati iyáápi máráitata kawáá urááe. mi kaayaqté-kaayaqté-anna-i-wayukama miráuma kaayaqté-kaayaqté-i-wayukama yíwíqma-yíwíqma urááe. miráitana Érôtima aúyánámmá ítaraiye: “maami Ítiráaeo-wayukati kótámaki-kanaama ánatainatama Pítaamma awíqma máqte-kayukati yúbáq aamá ítama yainánúne.” téna Érôtima tiráiyē.

⁵ miráitana Pítaama ánná-naupaq ákaraae. miráimanibo Ítumma wáráa-kayukama móra-iyakaq yeráwáqá akoqnáá umá nuna-mummá téta Áánûtuqtaba áwáqnaa íkáae téta tirááe.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma ánná-naupake Pítaamma paábaq mamá ayúbákaraiye.

⁶ Érôtima Pítaamma aabi mayakánéna i-nókáámmá Pítaama kaayaq í-nákátí aúkáapi aúma watáiyē. yemá Pítaamma kaayaqá akoqnáá-annanapo (téini-annarake) kúyakaraae. miráitata yaímma-i-wayukama ánná-nakoni oqtaráq yabíqtuweta máqe-uraae.

⁷ páátákáá mórama uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánûqtunopake kúmítana mi-náupáqá wení tágama-yataakoma

ókóráá kamá tágaraiye. anibo mi-káqtó-nákómá Pítaani ábûkaq ikámma awáuturena tiráiyē: “emá páátákáá itóáao.” téna kítitana Pítaani ayáápike kaayaq-ánnágórátá yaráqmeta kuturááye.

8 ániibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyē: “Pítaao, emá páátákáá ení aítauq-anaamma kégubere ení ámûrannama mamá uwo.” tená timá ámitana Pítaama miráumatuwaitana Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyē: “ení kúberai-unamma kémaye ketinaaé waraao.” téna tiráiyē.

9 miráitana Pítaama mi-námmá yuwéna Áánûqtuni kaqtó-nakoni anaáé waqména uráiyē. Pítaama íma ítama aruténa kaináq káonaunaa timmá abarokáq kéwena aónaraiye.

10 ániibo yenákámá maréta kaayaq-óqtáráq yabíqtuweta máen-i-wayukama kumátámaqtuweta uyátá-maqma akoqnáá-oqtaraq kumóyana akoqnáá umá aúyaqmakaan-oqtagoma wenamááríq íguraiye. miráitana yenákámá móra-apaq urááye. maré kéoyana mikáké Áánûqtuni kaqtó-nakoma páátákáá Pítaamma ayuwéna kóuraiye.

11 miráitana Pítaama wemá mikáq ítáimma kaimmá íma aónarenaboana wé tiráiyē: “árainma íbêqa Áánûqtuma wení kaqtó-naqa timákáitana wemá Êrôtini ayáápikekaraq Ítiráae-wayukama nôrawabi ónáae teq-qtátáápíkémá kemmá mamá paá umátikaiye.” téna Pítaama tiráiyē.

12 ániibo Pítaama maami-qtátááqtábá aúyánámmá ítama ánatatuwena wemá móra-inimma Máriaama Yóáanema káqon-awiqa Mááki wení anóani naaúpaq uráiyē. ániibo min-náúpáqá taíbaq-wayukama áíkuma máeta nunamummá kéteta máqe-uraae.

13 ániibo Pítaama oqtaráq pagé-page kítitana mórama mayái-ínímmá Aróta wemá Máriaamma áwáqnaa umá mayaimá kémayain-inikoma oqtamá íyakanena uráiyē.

14 ániibo min-íníkmá wemá Pítaan-aama kéitena wemá amuqá ôriq umá kémarena wemá min-óqtámá íma iyakaraiye. wemá paá yawwéqma naaúpaq uyaaté uréna máqte-kayukama timá-yimena tiráiyē: “maamin-náqá Pítaama máápaq ya máiyē.” téna tiráiyē.

15 ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá máqtemma tirááe: “negi-íní-móne. emá kaaqaari kéténe.” téta yeráwáqá kétéwana min-íníkmá akoqnáá umá árain-aimma kítitana yemá ókaraq tirááe: “Pítaani amakómá ya marániye.” téta tirááe.

16 miráimanibo Pítaama oqtaráq paá máena pagé-page tiráiyē. miráitana yemá oqtamá íteta Pítaamma aónatuweta yemá iyánáaq urááe.

17 ániibo Pítaama wení ayáámma múte káruraitana yemá káoneta aamá móragaraq íma tirááe. miráitana Pítaama wemmá

ánná-naupake uyátárai-naqa Áánûqtuni kaqtó-nakoma mamá paábaq ayúwáin-aimma kétima-yimena tiraiye: “keráwáqá maamin-áímmá Yêmitigaraq tébakaq kêtibâqawaayuma timá yíméro.” téna wemá timátuwena iyuwéna móra-aukapaq kóuraiye.

18 anaaékaqa aabáyaanapimma i-wáyúkámá anómma ikatíq kéeta yeráwáqá maará-tiraae: “Pítaama náakaraq máiyó?” téta yemá tiráae.

19 miráitana Érótima yaímma-wayukama timáyíkáitata Pítaamma abáá-omanibo yemá íma wemmá aónaraae. miráitana áái-q-i-wayukama yeráwáqá máqtemma Pítaakaq kawáá umátuwe máqeon-i-wayukama yíkamiyaba Érótima tiráiyé.

miráitana anaaékaqa Érótima wemá Tétaría-marabaq ko máqe-uraiye.

Érótima pukuráiyé.

20 Érótima Tááyabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq aamá yiwáágúraiye. miráitata mi-káyúkámá yeráwáqá mórabi yorupamá Érótimma aónaneta uráae. ániibo áqnáabaqa yeráwáqá kínima Érótimi naaúpaq yabíkái-kawaa-nakon áwîqa Paráátatae. wekáq min-áímmá yemá timáméwana wemá Érótimma timá ámitana anón-anon-aimma mamá paá umákaraiye. miráimanibo yeráwáqqtí aáwaqa Érótimma yabíkáin-aukapake meyánîq kétéapoata mirá-uraae.

21 móra-kanaama maréna Érótima kínin-unakaqtoma umátorena wení kínin-abiqtataraq máena máqte-kayukama akoqnáá-aimma timá yímikaiye.

22 miráitana máqte-kayukama yemá anókaq ááyama tiráae: “maamin-náqá wemá waayúkagoraan-aimma íma kêtibo Áánûqturaan-aimma kėtiye.” téta yemá anókaq ááyama tiráae.

23 miráimanibo min-áímmá ítarena wemá Áánûqtukaq íma yaagumá káonaitanaboana páátákáá mórama uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánûqtunopake kukéna Érótimma ikákaiye. miráitana Érótima pukáitana marikómá naráae.

24 miráimanibo Áánûqtun áagoma akoqnáá umá máqte-marabaq wéyáwé umá anóniq uráiyé.

25 ániibo Páánabaatiyaa Tóroma yenákátí mayaímá Yérútáare-marupaq mamá ánatatuweta yenákámá Yóáanema káqon-awíqa Máákima awíqmeta yenákáqtê Áátioki-marabaq yauwéqma kóuraaye.

13

Páánabatiyaa Tórama timáyikáawata Áánûtuqtaba waayúkarag mó-tima-yimikaaye.

1 Áátioki-marukaqa Ítun-aama ítáa-kayukama áikutaee. yepímmá yaímma Áánûqtuni yirááqti-wayukama amuné-wáyúkágáráq máqe-uraamma yeráwáqti yíwîqa Páánabatie. Tímionie. wení káqon-awiqa Abuqtákóé. káqomma Arútiama Tairíni-marukake-nakaraq Máánéoma Érôtini ábârawaogaraq Tórogarare.

2 mi-kánááráqá Ítun-anna-wáyúkámá yemá aáwaqa aweté-ureta nunamummá tirááe. ánibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráíye: “keráwáqá Páánabatiyaa Tóroma aokaq timáyikaiyata mayaiáae téq yááyaraa-mayaima mayáatao.” téna tiráíye.

3 yemá aáwaqa awéta-ureta maamin-nákámá Páánabatiyaa Tóroti yineq iyáámma kéyinekuyeta nunamummá timáyikaayata mi-máyáiráq kóuraaye. Páánabatiyaa Tóroma Táíparatiq átê-wataama tiráíye.

4 ánibo min-nákámá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá timáyikáitata Terútia-marabaq kukááye. mikákémmá únópi-káarébi utéta móra-maruqa Táíparati únókóni kebóqyáa-marupaq urááye.

5 ánibo yenákámá maréta Tááramibaq Táíparati-marupaq uréta Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpq Áánûqtuni átê-wataama mó-tima-yimikaaye. miráitana Yóáane Máákima mayaímá mataíye.

6 miráitata yeráwáqá Táíparati-marupaq uréire umátuweta Páábotiq urááe. ánibo mi-márúkáqá mórama Ítiráaeo-annabike-naqa máena awéqa téna máqteniq i-nákómá wenáwîqa Baa-Ítue. wení káqon-awiqa Karíki-aipimma Érimatie.

7 miráitana Érimatima wemá anó-kamaani-naqa áwîqa Tégíá-Póruma wení aanábó-náqíye. ánibo min-ánó-káwáá-náqá Tégíá-Póruma wemá aá ítarai-naqíye. Áánûqtun áama itánénaboana Páánabatiyaa Tóroma wení naaúpaq yááyaitata yenákámá irááye.

8 miráimanibo maamin awéqa tîn-náqá Érimatima wenáaiyabama íma yíkaraiye. miráitana Érimatima anó-kawaanakoni aúyánámmá mamá táwîq kéonana maami-kááyáq-nákáti watáama íma ítama arutáikae téna mirá-uráíye.

9 ánibo Tóroqtabama yaímma-taoqa Póroma téta tirááe. miráitana wepímmá Aokaq-Áágómá ógikaitana wemá maamin-náqá Érimatini aúrapi karákéna tiráíye:

10 “emá Tááqtaan-araaqa máane. emá máqtemma íraqô-qtataakoma mamá táwîq kée. namuro-náqá máane. emá táiyataariq é epímmá makatí-ááímmá ógikaiye. kaaqaari-áímmá kéte uyátárai-nakoni aammá mamá táwîq kéone.

11 íbêqa uyátárai-nakoma emmá ikamíniye. enaúramma kumayuqá auráina móragaraq máqte-qtataaqa yaímma-kanaaraqa íma aónanone.” téna Póroma kítitana páátákáá konnákóráá-qtátáákómá Érimatini aúramma yawááq-umatuwaitana wemá aammá íaonena paábaq uréire kéena waayúkama ayáákaq yáqtoketa aamá arááti-wayukayaba yibáá uráiyé.

12 miráitana anó-kawaa-nakoma maami-qtátááqá Érimatini aúramma karopágítana káonena uyátárai-nakoni akoqnááyaba iyánáq umárena Ítuqtaba itáíq-itaiq uráiyé.

Páánabatiyaa Póroma Áátioki-aukapaqa Patíria-marabaq mayaimá matáye.

13 ániibo Pórogaraq yaímma wení aanábó-wáyúkagáráq yeráwáqá Pááboti-maruqa yuwéta únópi-káárébi maréta Pégaabaq Paapíriya-marabaq urááe. miráitana mikáké Yóáane Máákima wemá iyuwéna yauwéqma Yérútáárebaq kóuraiye.

14 miráitata yeráwáqá Pégaabaq yuwéta Áátioki-marabaq Patíriabaq urááe. ániibo Tabaati-yúpáámá yeráwáqá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáq uréta yeráwáqtê yagaroqtamá maraq máqe-uraae.

15 ániibo anó-monoq-wayukama yeráwáqá agamatá-kánnáábiké Mótetini ámáan-aikaraq yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá agatáan-aikaraq yeráwáqá yoráuma ítátuweta anaaékaqa anó-monoq-wayukama yeráwáqá aamá yúwáawana Póroyaa Páánabatikaq kéyitata yeráwáqá maará-tiraae; “ketíbâqawaayuo, keráwáqá yaímma íraqôniq í-áímmá matokéqa keráwáqá maami-káyúkámá timá yíméro.” téta tirááe.

16 ániibo Póro wemá itó-uma ayáámma múte kéyauyena tiráiyé:

“keráwáqá Ítiráaeo-anna-wayukao, yaímma káqo-kayukama Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtukaq nunamummá kéte-kayukama keráwáqá ítáaro.

17 wenamáa Áánûqtukaq Ítiráaeo-wayukama nunamummá tirááne. wemá ketáái títaubikomma yiwíkaine. wemá pááq umáyíkaraitataboata Ítiráaeo-wayukama Íqtîbibaqa máetama akoqnáá umá pááq urááe. ániibo wení anón-akoqnaanapo Íqtîbibake yemmá yiwíkaine.

18 ániibo yeráwáqá kaaqmáápaqa waayúka íma máa-marabaqa kaayaq-wáyúka áiyayaa tiyááka-karitimaatigoni (40) arupimmá Áánûqtuma íraqôniq umá yíwáqnaa uráiyé.

19 min-áúkápáqá Kéinabaqa abapaké kaayaqá anó-marukaq máa-kayukama Áánûqtuma mamá táwîq umáyikena yíkamma ánatatuwena yeráwáqti maramá Áánûqtu mamá Ítiráaeo-wayukama yímikaine.

20 ániibo mi-márábáqá Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá netuqyaamá taígani-karitimaatima (450) máqe-uraae. anaaékaqa yaináí-wáyúkámá yíkáraawata yeqti kawáá-wáyúkámá máqeta mórama Áánûqtuni amuné-náqá Táámuyoni kanaaráq íráiye.

21 ániibo mi-kánáaráqá Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá mórama yeráwáqti anó-kawaa-naqa (kínima) máikaae téta Áánûqtuma ítama aónaawana Áánûqtu wemá móra-naqa Tóroma Kítimma áanikomma awîqma yímikaitana wemá yeráwákáqá kaayaq-wáyúká áiyayaa tiyááka-karitimaatigoni (40) arupimmá yeráwákáq yabíkáiye.

22 ániibo Áánûqtuma min-náqá Tóroma kéwatuwena wení anónnáma móra-naqa áwîqa Tébitima Yétimma áanikomma awîqma Ítiráaeo-wayukati yabí-í-náqá (kínima) tarôq umákaraiye. Tébitiqtaba maará téna waayúkama timá yímikáiye. 'Tébitima Yétimma áanikomma káonaunana ketiyakoma íraqôniq kéiye. miráipoana wemá kanaaráq kemô tenna-máyáímá mayániye.' téna Áánûqtu tiráiye.

23 miráitana naayóbáqá Áánûqtuma timá akoqnáá uráine. 'anaaékaqa Tébitin-annabike móra-naqa abarokáq uréna wemá akoqnáá-naqa máena Ítiráaeo-wayukama puí-yátáápike mamá paá umáyikaniye.' tiráine. min-náqá Ítumma Áánûqtuma mamá pááq umákana Ítiráaeo-wayukama yímikáiye.

24 ániibo naayóbáqá maa-márábímmá abarokáq Ítuma íma kukáitana móra-naqa Yóáanema Ítiráaeo-wayukama kétimayimena 'keráwáqti tirummá waeréra monoq-nómmá péráaro.' téna tiráine.

25 miráitana Yóáane wení mayáímá mamá ánatani-kanaagoma waaqókárîq kéitana Ítiráaeo-wayukama maará téna timá yímikáiye. 'keráwáqá náawae téraq keqtábámá kéteo? maamin-nákóní awé o-náqá kemá íma máune. miráimanibo ítáaro. móra-naqa ketinaae yínîn-nakomma kemá íraqô-naqa íma máunaboaq kanaaráq wení aítauq-anaamma íma múte mayánúne.' tiráiye.

26 ketíbâtiwaayuo, keráwáqá Ítiráaeo-wayukama Áabaraan-anna-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq Áánûtukaq nunamummá kéte-kayukao, keqtááyábáé téna maami-kátáámá puí-yátáápike atóbamatikaniqtabataa Ítuma timákaitana tiráiye.

27 miráimanibo yaímma Yérútáárebaq máa-kayukagaraq yeráwáqti anó-kawaa-wayukagaraqa yemá wemmá

atóbamatikanin-naqa íma aónaraae. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá máqte-Tabaatiraqa aúba-wannaabike yoráuma timá yímemma íma ítaraae. ímiye. yemá wemmá íma ítaraamanibo Ítumma ikámówana Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagoma áraimma abarokáq uráiyé.

28 mi-káyúkámá wemmá ikámma puínôn-otaa-qtataaqa íma aónaraamanibo yemá Pááíratima paá Ítumma ikámma puíkáae tirááe.

29 miráitata mi-káyúkámá naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráániq umá ánatatuweta Ítuni arááq-auma kaapaq-yaráké mamá muriánóbáq uqtamákáraae.

30 miráimanibo Áánûqtuma wemmá pukáipike mamá itó-umakaraiye.

31 ániibo Ítuma íma pukái-kanaama waayúkama Ítugaraq yagaroqtamá Kááiriri-marupakemma Yérútáárebaq utáá-kayukama yemá wemmá taíbaq-kanaama aónaraae. ániibo mi-káyúkámá íbêqa yemá máqtemma Ítiráaeo-wayukabimma maamin-nákón áama timá yíméwata kéitaae.

32 miráitaqtaa ketáámá keráwákáq maará téqtaa Ítuni átê-wataama kétima-timunatae. naayóbáqá Áánûqtuma téna maami-qtátááqá ketáái títaubikomma yiménúne tiráimma

33 mi aónaaro. maami-qtátááqá Áánûqtuma keqtáá yeqti iyápó-annaraq abarokáq pááq uráiyé. Áánûqtuma Ítumma mamá itó-umakaraimma Áánûqtuni agamatá-kánnáábímmá naayóbáqá Táámupi tiráine.

‘emá ketáanimone.

íbêq-kanaaraq kemá enabomá káuraune.’

tiráine.

34 miráitana Áánûqtu wemmá pukáipike mamá itó-umakaitana íkabirarena ókaraq íma yawwéqma aúma íma kabiráníqtaba miráuma Áánûqtuma maará-tiraiye.

‘kemá aokaq-yátáákáráq akái-yátáákáráq keráwáqá timénúnama naayóbáqá kemá Tébitimma aménúne téq timá akoqnáá uráunnae.’

tiráiyé.

35 miráitana káqomma wannaabí agamatán-áipímmá Tébitima Áánûqtuqtaba tiráiyé.

‘miráinaa ení aokaq-náqá íma ayuwénana wenaúma kabirániye.’

téna Ítuqtaba tiráine.

36 ániibo Áánûqtuma maa-márábí miráonae ti-qtátááqá wemá Tébitini ayáákaq mirá-uraiye. anaaékaqa Tébitima puítata wení aítaubikon-amakaq uqtamákáawana kabiraráiyé.

37 miráimanibo Ítumma Áánûqtuma pukáipike mamá itó-umakarai-naqa wenaúgoma íma kabiraráiye.

38-39 miráinaq ketibâqawaayuo, keráwáqá maamin-áímmá ítama arútáaro. maamin-náqá Ítuma wemá keráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paá umátikaniye. Mótetini ámáan-aikoma keráwáqtí kúmiqa íma mamá paá umátikena keráwáqtábámá ‘arupú-wayukae’ téna ítiniye. miráimanibo maamin-nákómá Ítumma máqtemma yirummá ámê-kayukama yeráwáqtí kúmiqa mamá paá umáyikena yeráwáqtábámá ‘arupú-wayukae’ téna tíniye.

40 miráinaq keráwáqá atéráaro. naayóbáqá Áánûqtuma wení amuné-náqá Áábakaakama timá ámitana wemá tirái-qtataama káubiq keráwákáq pááq íyábáé. wemá maará-tiraine.

41 ‘ítáaro. keráwáqá akáyáán áraraq-wayukao, keráwáqá iyánáaq umáreq pukínoe.

kemá keráwáqtí aúkáapi ketí mayaímá kémayaunamanibo maami-qtátááqtábá móra-nakoma minnágoni áaimma timá-timinimanibo keráwáqá íma itáíq-itaiq ínoe.

téna Áánûqtuni amuné-nákómá tiráine.” téna Póroma timá yímikaiye.

42 ániibo Póroyaa Páánabatima mi-mónóq-náúpáké yaúbama kégumoyata aarawaamá maará-tiraae: “kenákámá yauwéqma iréka káqo-Tabaatiraqa maamin-áímmá ókaraq keqtáámá timá tímékao.” téta yeráwáqá tirááe.

43 miráitata yenákámá monoq-náúpáké yaúbama máápaq kégumoyata yaímma Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukama yemá Ítiráaeo-wayukate máa-kayukama yeráwáqá Póroyaa Páánabatiyaa min-nákátí yinaaeq waqmé urááe. miráitata yenákámá umá yíqtaaiq éta Áánûqtuni Íráqô-qtataapi paá máero tiráiye.

44 ániibo káqo-Tabaatiraqa mi-márúkóní waaqókáké máqte-kayukama Áánûqtun-aama itánéta ya áikutaee.

45 miráimanibo yaímma Ítiráaeo-wayukama yemá aónaamma maami taíbaq-wayukama mórabi káikuyowata yemá ítama táwîq kéeta yemá Póroma timá yímîn-aimma timá márúte yukááe.

46 Póroyaa Páánabatima yenákámá anókaq ááyana tirááye: “áqnáabaqa kerátámá Áánûqtun-aama timá-timikauyamanibo keráwáqá maamin-áíkmá mamá tinaaeq kényuwama minná keráwáqá kenamáárlq matúq-matuq umá mái-auwaraimma íma mayánóe. ániibo keráwáqá itáaro. íbêqa kerátámá tiyuwéka káqo-kayukayopaq yagaroqtamá kégouye.

47 mirámô inaqa anómma uyátárai-naqa maará téna anón-anon-aimma keqtáá timá-timikaiye.

'kemá keráwáqá Yéqtaaeo-wayukabimma ókáá kamá tágaikaae
téq keráwáqá kétima-tikaune. ánibo

máqte-marabake-kayukama yíwáqnaa umá kétima-yiminana
anaaékaqa kemá yeráwáqá yauwéqma yiwiránúne.'

téna Áánûqtuma tiráiyee." téta Póroyaa Páánabati tirááye.

48 ánibo káqo-kayukama Yéqtaaeo-wayukama yeráwáqá
maamin-áímmá kéteta yeráwáqá min-áíqtábá Áánûqtun
awíqa múte keyuyeta yimuqá makááe. miráitana máqtemma
aarawaamá matúq-matuq umá mái-auwaraimma Áánûqtuma
mayánóe téna awaaméqá umáyikarai-kayukama yeráwáqá
Áánûqtuqtaba itáíq-itaiq urááe.

49 miráitana máqtemma min-áúkápáq-márábáqá Áánûqtun-
aagoma wéyáwé umá kanaaráq uráiyee.

50 ánibo yaímma Ítiráaeo-annabike anó-kayukagaraq yaímma
Yéqtaaeobake anó-noinimma Áánûqtukaq nunamummá tiráa-
noinimma mamá íyaqa ataráawata Póroyaa Páánabatima áaimma
átama mamá táwíq umáyiketa yeráwáqti márûpikemma paábaq
waqtukááe.

51 ánibo yenákámá yítaukake yomá ayúqtuweta 'móragaraq íma
yauwéqma keráwáqti táí-aaipike nékaq kóyuyee.' téta Aikónia-
marabaq kóuraaye.

52 miráitata Ítun-anna-wayukama Áátioki-marabaq máa-
kayukama yeráwáqá yimuqá kémaraawana Áánûqtuni Aokaq-
Áágómá yeráwápímmá ógikaiye.

14

Póroyaa Páánabati yenákámá Aikónia-marabaq máqe-uraaye.

1 Aikónia-marupaqa yenákámá keqnááníq umá Ítiráaeo-
wayukati yirááti-naupaq uréta íráqôn-aimma tirááye. yeráwáqá
maamin-áímmá kéteta taíbaq Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-
wayukagaraq Ítuqtaba itáíq-itaiq urááe.

2 miráimanibo mi Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maamin-
áímmá íma itáíq-itaiq kéeta yeráwáqá yaímma Yéqtaaeo-
wayukati yúyánámmá mamá táwíq umáyiketa Káriqton-annati
yílbâqawaayuma ítama táwíq urááe.

3 miráimanibo yenákámá Aikónia-marupaqa ayáqtáá-kanaama
máeta uyátárai-nakoqtaba akoqnáá-aimma kétéyana Áánûqtuma
Aokaq-Áágóni akoqnáámá keyimitata yenákámá Áánûqtuni
íráqô-qtataaqa wenamá wenôpake keyitata áraikoniq uráiyee.
netuqyaamá awaaméq-yátááqá tarôq urááye.

4 áni^{bo} Aikónia-marupake-kayukama aarawaamá yeráwáqá yaíkaa^q umá kaayaq-ánnáíq uré^{ta} yaím^{ma} Ítiráaeo-wayukayopa^q owata tébaka^q Ítuma yiwí^{kai}-kayukayopa^q urááe.

5 anaaéka^q Yéqtaaeo-wayukagara^q Ítiráaeo-wayukagara^q yeq^{tí} anó-kayukagara^q yeráwáqá aarawaamá áiq^{ma} áikuyikare^{ta} Póroyaa Páánabatima óqtatannapo yík^{ami}-aim^{ma} tirááe.

6 áni^{bo} Póroyaa Páánabatima maamin-áímmá kéiteta yenákámá péqmare^{ta} kaayaq-márúpáqá Arítaraabakara^q Tébeq-aukapa^q kóuraaye. áni^{bo} mi-kááyáq-márúqá Araaikóniaba^q anó-marukoni aúká^{api} wáqe-uraaye.

7 miráitata min-áúkápáqá máa-kayukabim^{ma} yenákámá mi átê-wataama Ítuq^{taba} tirááye.

Arítaraabaq Póroyaa Páánabatima máqe-uraaye.

8 Arítaraa-maraba^q móra aítau^q táwíq urái-na^q máqe-uraiye. áni^{bo} min-náqá aítau^q miráuma táwíq uráim^{ma} naayóbáqá anóama marákáraipoana wemá kanaaráq aammá íma uréire uráiy^e.

9 miráitana min-nákómá Póroni watáama kéitaitana Póro wemá maamin-nákóní itáíq-itai^q-yataakoma káonena weni aúyánápímmá téna ‘maamin-nákóqtábá kanaaráq itó-uma uréire íniye’ téna ítaraiye. miráitana Póroma wenaúr^{api} karákéna tiráiy^e:

10 “emá itó-uma aítau^q yamá arupú uwo.” téna kétitana min-nákómá wemá páátákáá itó-urena uréire uráiy^e.

11 miráitata máqte-kayukama yeráwáqá Póron áama kéiteta máqe-o-kayukama maami-qtátááqá káoneta yeráwáq^{tí} yábikemma anóka^q ááyama tirááe: “ketáái maníkómá wiyôpake waayúkaraa umá ketááráq kukááye.” téta yeráwáqá tirááe.

12 miráitata yemá Páánabatim^{ma} áwíq^a Tútie téta kéyamameta áni^{bo} watáama tirái-náqá Pórom^{ma} Émitie téta áwíq^a yarááe.

13 yeráwáq^{tí} maníqá Tútika^q nunamummá tí-námmá anó-marukoni áwába^q wáqe-uraiye. áni^{bo} mórama anó-nakoma Tútini áwíq^a múte yaúyewai-nakoma wemá wíráati-yataari^q umáketa awai-púrúmákáámá mi-márúkóní kurubín-óqtáráq itó-urena Pórom^{ma} Páánabatigara^q ikám^{ma} yiménáae téna uráiy^e.

14 áni^{bo} timáyíkarai-nakarata Póroyaa Páánabatima yenákámá maamin-áímmá itátuweta mirákómmá íma ígáae téta íyamma ôri^q itata yenákátí unáákáqtôma yaráq^{ma} mipí yuwéta uyaatéta máqte-kayukati aúká^{api} uré^{ta} anóka^q ááyama maará-tiraaye:

15 “maa-káyúkâô, nôraq itaráq keráwáqá maami-qtátááqá tarôq kéoo? kerátámá keráwáqtê mórai^q umá maa-marábí-káyúkámúye. kerátámá paá keráwáq^a Áánûqtuni átê-wataama kétima-timuye. naayó-qtátáákóqtábá yetíwíq^a múte

yaúyoqtabama minnábike waéqtikayaaka kerátamá iráuye. matúq-matuq umá maí-Aanuqtuma aabayákáráq maragaráq únókáráq máqte-qtataakaraq máqte-kamma marabikáráq nópikáráq tarôq urái-nakoqtaba tímá-timeyaaka kerátamá iráuye.

16 naayóbáqá wemá iyúwáitata yeráwáqá máqte-marabake yeqtí yúyánákáq máqte-qtataaqa tarôq urááe.

17 miráitana máqte-tupaama wemá máqte-kayukati aúkápimma yaímma-yataaqa kéyimitata mi-qtátááqá yemá aónaraae. ániibo Áánûqtu wemá keráwáqá aaqá kétimitana keráwáqtí yókáq-yátááqá mamá parú kéitaaq yókáké-qtátááqá mamá kéneq keráwáqá timuqá kémaraae.

18 miráitana Póro wemá maamin-áímmá waayúkama kétimayimitatamanibo yeráwáqá íma kéiteta yeráwáqá paá máqte-kayukabama aáwaqa agamá ákûq umáyikaiyaba yíkaraae.

Póromma óqtatannapo ikákaae téta tirááe.

19 yaímma Ítiráaeo-wayukama Áátioki-marabakekaraq Aikóni-marabake iráa-kayukama yeráwáqá waayúkati yúyánámmá mayéta Póromma óqtatannapo ikákaae. miráitata yemá Póroqtabama pukaiyáa téta anó-marupakema yabitimá paábaq márûte yukááe.

20 miráimanibo yaímma Ítun-anna-wayukama Póromma amakaq ya ikúyakaraawana Póroma itó-urena anó-marupaq yauwéqma utáiyee. ániibo aabáyaama Póroma Páánabatigaraq yenákámá Tébe-marabaq kóuraaye.

Póroyaa Páánabatima yenákámá Tíriabake yauwéqma Áátioki-marabaq irááye.

21 Póroyaa Páánabatima Ítuni átê-wataama Tébe-marabaq máa-kayukama kétima-yimeta Ítun-awikaqa netuqyaa-káyúkámá iyápó-annama mamá aúqyiketa anaaékaqa maréta Arítaramarabaq uréta mikákémmá Aaikóniabaq uréta Patíriyaa Áátiokaq urááye.

22 miráitata yenákámá mi kaumo-márábáq Ítun-annawayukati íyaqa mamá akoqnáa kéumayiketa maará téta yenákámá akoqnáa umá tiráiyee: “keráwáqá maamin-áímmá itáíq-itaiq umá yaqtóráaro. Áánûqtuma yabíkái-marupaqa uyáberanunataamanibo áqnáabaqa ketáámá ummaamá mamayéqtaae.” téta tirááye.

23 ániibo máqten-aukapaqa Ítun-aama itáa-kayukama áíkuyokayukati aúkápikemma yaímma yetí anó-wayukama mamá tarôq umáyikaraaye. miráitata yenákámá aáwaqa awéta uréta Ítukaq nunamummá kéteta Ítukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá uyátárainakoma yemmá yíwáqnaa ígáae.” téta tirááye.

24 anaaékaqa yenákámá Patíria-aukapaq kótámatuweta Paapíriya-marabaq urááye.

25 miráitata yenákámá Pégaabaq átê-wataama timá yimiqtuweta anaaékaqa Aatáária-marabaq kukááye.

26 ánibo Aatááriabakemma yenákámá únópi-káarébi Áátioka-marabaq yauwéqma urááye. ánibo naayóbáqá mi-márúkákémmá Póroyaa Páánabatima yínêkuyeta nunamummá kêteta Áánûqtuni yíwáqnaa í-yátáákómá yenákáyôpaq máinata wení mayaímá mayaígáae téta tiráa-mayaima yenákámá mamá ánatatuweta irááye.

27 yenákámá Áátioki-marukaq iréta Ítun-aama kéitaa-kayukama mamá áikuyikaraaye. ánibo Áánûqtuma yenákátê yagaroqtamá nôrawabi urái-qtataaqtaba kêtima-yimeta maará téta tirááye: “káqo-kayukabimma Áánûqtuma aamá awíqyikena oqtamá íyikaitata yemá Ítun-aama itáiq-itaiq kéoe.” téta yenákámá máqte-kayukama timá yímikaaye.

28 ánibo yenákámá mi-káyúkatê taíbaq-kanaama máqe-uraaye.

15

Yérútáárebaqa monoq-áímmá kéitaa-kayukama áikuma watáama tiráae.

1 yaímma Yúria-wayukama iréta Ítun-anna-wayukama maará téta watáama timá yímikaae: “kerawáqá Mótetini ámáanaimma íma waráiyata kerawáqti túma káráraiyanama kanaaráq Áánûqtuma íma kúmiq-yataapike tiwirániye.” téta tiráae.

2 yemá mirá-timatuwaawata Póroyaa Páánabatima min-áímmá kêteta yenákámá mi-káyúkatê íyamma éta akoqnaá umá aamá tirááye. miráitata yaímma yíbâqawaaraa-kayukama Póroyaa Páánabatima timáyikaayata tébakaq-wayukate Yérútáárebaq uréta iyápó-annagaraq anó-kawaa-wayukama yekáq watáama móma téite urááe.

3 ánibo Áátioki-marabaq Ítun-aama itéta áikuyo-kayukama yerawáqá mi-káyúkámá timáyikaawata kégomma yemá Pinítiabakaraq Tamériabakaraq urááe. miráitata mi-kááyáq-áúkápáqá yemá Ítun-anna-wayukaraq timá tágeta káqon-anna-wayukama Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtuma yirummá mamá waéráiye téta timá yímikaae. miráitata yemá Ítun-anna-wayukati íyaqa mamá íráqôniq urááe.

4 miráitata yerawáqá Yérútáárebaq yewata yaímma timáyikarai-kayukagaraq yetí kawáá-wáyúkágáráq yemá keyimoneta miráo-maarao timáyikaraae. miráitata Póroyaa Páánabatima yenákátê Áánûqtuma nôrawabi i-qtátááqtábámá watáama timá yímikaaye.

⁵ ánibo yaímma Pérati-wayukabike Îtun-anna-wayukama itó-uma maará-tiraae: “tiwiránîqtaba yeqtí yúma kégareq yeráwáqá timá-yimiyata Mótetini ámaan-aimma wáráaro.” téta tiráae.

⁶ miráitata yaímma anó-monoq-wayukagaraq timáyíkarai-wayukagaraq mórabi áikuteta min-áímmá timá uwákáae.

⁷ miráitata yemá taíbaq-aimma timátúwáawana Pítaama itó-urena maará téna timá yímikaiye: “ketíbâqawaayuo, naayóbáqá Áánûqtuma kemmá tiwiréna átê-wataama káqo-kayukabi mó-ketima-yiminata yemá kéiteta Áánûqtukaq itáíq-itaiq ígáae téna tiwíkaiye. minnáyaba keráwáqá ítaraae.

⁸ Áánûqtuma máqte-kayukati íyaqnobaqa káonenaboana yíyaqnobaqa iráqôniq kéitana keqtáá kétiraatiye. miráitana wemá wení Aokaq-Áámá yeráwáqá kéyimimma miráuma naayóbáqá keqtáá tímikainiq umá kéyimiye.

⁹ Áánûqtuma wemá keqtáámá ôriq umá íma kétiraatenata yeráwáqá aokariq imá kéiyé. ímiye. yeqtí yúma íkegareq yeráwáqá Áánûqtuqtaba itáíq-itaiq kéowana wemá yeráwáqtí yirunóbáké kúmiq-yataaqa mamá paá kéumayikaiye.

¹⁰ miráitaq yeqtí yúma kégareqtaba keráwáqá nôraq itaráq Áánûqtumma áyamma iníq kémakateo? miráitaq maamin-úmmáán-ámáán-áímmá monoq-áímmá kéita-kayukabimma íma yíméro. naayóbáqá ketítaubikotaama yeráwákáráq ketáágáráq maamin-úmmáá yátááqá kanaaraq umá íma wakáunatae.

¹¹ miráimanibo ketáámá Îtuqtaba itáíq-itaiq kéunanata wení iráqô-qtataaqa wenamáa wenôpake kéitana keqtáá mamá paá kéumatikenata tiwíkaipoana miráráá umá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama yiwíkaiye.” téna Pítaama tiráiyé.

¹² Pítaa wemá mirá téna kítitata yaímma áikutaa-kayukama yeráwáqá aamá íma téta yeráwáqá Póroyaa Páánabatima min-nákátí yúrapi karákááyata Áánûqtuma yenákátí iyáákaq máqtemma awaaméq-yátááqá tarôq umá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama yiráátin-aimma yenákámá tirááye.

¹³ ánibo yenákámá maamin-áímmá timá ánatatuwaayana Yêmiti wemá tiráiyé: “ketíbâqawaayuo, keráwáqá ketáámá ítáaro.

¹⁴ Tááímoni Pítaama wemá keráwáqá timá-timikaiye. áqnáabaqa Áánûqtu wemá wení yabíkái-qtataaqa yúwáitana káqon-annama Yéqtaaeo-wayukabimma kégumitana mikáyúkábikémmá Áánûqtu wemá yaímma yiwíqma wení waayúkaiq uráiyé.

¹⁵ minnáyaba naayóbáqá mórana Áánûqtuni amuné-náqá Êmoti wemá agamatá-kánnáábí maará-tiráine.

¹⁶ uyátárai-nakoma Áánûqtu wemá tiráiyé.

anaaékaqá kemá yauwéqma yénúne.

miráinaq kemá yeráwáqá Tébitin-anna-wayukama aúgen-augen umáyikanune.

miráitata yeráwáqá miráuma móra-namma autú kamá wáinikaa umá yeráwáqá mááe.

miráipoaq kemá mi-námmá yawítíma aúge-nakaa ónúnnama miráuma Tébitin-anna-wayukama mamá íráqôniq umá umáyikanune.

17 miráipoana máqtemma káqon-anna-wayukagaraq yaímma ketábá yiwíkauna-wayukagaraq yemá uyátárai-nakoqtaba abáá-inoe.

18 téna naayóbáqá uyátárai-naqa Áánûqtumma wenamááríq maamin-áímmá aúyánápi téna tiráiyé.”

19 miráitana Yêmiti wemá móragaraq maará téna tiráiyé: “káqon-anna-wayukama yeráwáqá Áánûqtuma yirummá káme-kayukama ketáá íma ummaan-ámáán-áímmá yeráwáqá yiménúnatae.

20 minnáyaba ketáá aúbama agamá yeráwáqá paá maará timá-yimenunatae. ‘yeráwáqá yeráwáqtí maníkáq awéqa timátuweta yeqtáaimma táwîq kéomayiketa miráráá íoro. miráuma aaraukáqá mamá yataí-ááímmá íma tarôq ígáae. miráuma yaímma wai-waakoni naaemá íma néta móra-wamma ánúwaramma ibibamá ikámaraiye-kama naaemá íarena íma naaro.’ téqtaa timá-yimenunatae téna Yêmiti tiráiyé:

21 “ánibo minnáyaba Mótetini ámáan-aimma máqte-marupaqa monoq-náúpáqá Tabaati-yúpáámá yoráuma ítaraae.” téna tiráiyé.

yeráwáqá aúbama agamá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama timáyikaraae.

22 miráitata yeráwáqá yaímma iyápó-annagaraq yeráwáqtí aúkápimma yeqtí anó-kayukagaraq awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukagaraq máqtemma Ítukaq yirummá âmê-kayukama yemmá yiwíkaae. minnámo yiwiráa-kayukama Póroyaa Páánabatite Áátioki-marupaq wígáae téta yiwíkaae. miráitata yeráwáqá kaayaq-nákámá Yúqtaatima móra-awíqa Paatáábati wegáráq móra-naqa Táératima yenákámá máqte-kayukati yúrakaqa íráqôn-ano-wayukae.

23 maamin-áúbámá yetê mamé urááe:

“ketáámá keqtibâqawaayutaama timáyikarai-wayukagaraq anó-kayukagaraq keráwáqá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama ketibâqawaayuraa umá Áátioki-aukapaq Tíriyapakaraq Tírítiabaq máa-kayukama keráwáqtábá wágááe téqtaa kétunatae.

24 yaímma-wayukama keqtáábíkémá keráwáqtôpaq uréta yeráwáqá kaaqaari-áímmá téta keráwáqtí túyánámmá mamá

táiq kéoe-aimma ketáá itáunataamanibo keqtaábikémmá aamá yeráwáqá íma mamé uréta yeráwáqá paá kaaqaarigóniq kéoe.

²⁵ miráitata ketáámá minnáyabataa aamá timá móra-akaq maréqtaa keqtaábikémmá kaayaq-nákámá timáyikaunataa yenákámá yagaroqtamá ketáá tikái-nakama Páánabatiyaa Pórogaraq keráwáqtópaq yeráwáqá kéoe.

²⁶ yenákámá ketáái uyátarai-nakoma Ítu Káríqtoni mayáirákémmá puíyóyaqtabama íma ikatíqqa kéoye.

²⁷ miráitaqtaa ketáámá kaayaq-nákámá Yúqtaatiyaa Táérati yenákámá timáyikaunataa keráwáqtópaq kéoyapoata yenákámá yenamáárlq mimórá watáama agayáuna-aimma mó-tima-timiyaq itánoe.

²⁸ ánibo keqtaábímmá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá mimóráq-túyánámmá kétimitaqtaa ketáámá aamá timá móra-akaq maréqtaa ummaa-yatáaqá keráwáqá íma mayánóe téqtaa ketáámá pááqyan-amaan-aimma paá agatáunatae.

²⁹ itáaro. maníkáq awéqa timátuweta yimíyan-aawaqa íma naínoe. waí-wáákóní naemá íma néta móra-wamma ánúwaramma ibibamá ikámaraiya-kamma íma naaro. miráuma aaraukáqá mamá yataí-áímmá íma tarôq oro. mirá-qtataariq éqa keráwáqá Íráqôniq ínoe. áre.” téta min-áúbábi tirááe.

³⁰ miráitata yemá maamin-áúbámá maméta Áátioki-marabaq kóuraae. Áátioki-marabaq kéwetama áíkuma itáiq-itaiq kéokayukama maamin-áúbámá maméta móma yímikaae.

³¹ ánibo mi-káyúkámá yeráwáqá maamin-áúbágómá umá yíqtaaiq iqtábá yoráuma Ítátuweta yeráwáqá yimuqá ôriq umá makááe.

³² miráitata Yúqtaatiyaa Táératima yenákámá Áánûqtuni amuné-nákórátámá yenákámá mi-kayúkábímmá ayáqtáákaq watáama téta Káríqton-anna-wayukati yirummá mamá akoqnáa umáyíkaraae.

³³ miráitata yenákámá Áátioki-marupaqa pááqyamma ayáqtáá-kanaama kémaeyata yetíbâqawaayuma min-nákámá iyuwáiyáqtábá timá kaayoné umáyíkaraae.

³⁴ miráimanibo Táérati wemá yuwéna mibáq Áátioki-marabaq máqe-uraiye.

³⁵ Póroyaa Páánabati yenákámá Áátioki-marupaqa netuqyaa-kánáámá taíbaq óq-wayukate yagaroqtamá kémaeyata Áánûqtuni watáama kéyiraateta timá yímikaaye.

Póroyaa Páánabati yenákámá yatákááye.

³⁶ yaímma-kanaama yátáitana Póro wemá maará téna Páánabatimma timá ámikaiye: “kerátámá máqte-marabaq uréire umá Áánûqtuni watáama timá yímikauya-kayukama yeráwáqá Íráqôniq umáwaq uyátarai-nakokaq itáiq-itaiq kéino téna tiráiyé.

37 miráitana Páánabatima Yóáane Máákima awíqmena yenákátê wínéna uráiyé.

38 miráimanibo Póroma maará-tiraiye: “naayóbáqá wemá Paapíriya-marukaqa tiyuwénarata wemá maami-máyáímá íma mayéna kóuraipoaka wemá kerátátê íwiniye.” téna tiráiyé.

39 miráitana Póroyaa Páánabatima yenákátí yúyánákómá íma móraiq uráibo ôriq-oriq itata mikáké yaíkaaq urááye. miráitana Páánabatima Yóáane Máákimma awíqmeta yenákámá únópí-káárébí uréta Táíparati-marabaq kóuraaye.

40 ánibo Póroma Táératimma awíqmeta kóyata Ítun-anna-wayukama maará-tiraae: “uyátárai-nakoni kaayoné-yátááqá kenákátê waíno.” téta tirááe.

41 ánibo Póroma Táératimma awíqmeta Tíriabakaraq Tirítiabakaraq kéwena Ítun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqtí yúyánámmá mamá akoqnáá uráiyé.

16

Tímoti wemá Póroyaa Táératite yagaroqtamá uráiyé.

1 Póroyaa Táératima Tébe-marabakaraq Arítaraa-marabakaraq uráiyé. ánibo mi-márúkáqá mórama Ítun-anna-naqa máqe-uraimma min-nákón áwîqa Tímotie. mórama Ítiráaeo-annabikeninikoni áanikoe. min-íníkmá Ítukaq itáíq-itaiq miráimanibo aboámá Karíki-nare.

2 miráitata yaímma Ítun-anna-wayukama Arítaraabakekaraq Aikónia-marupakekaraq yemá Tímotin áaikoma yeqtí yúraqaq íráqôníq uráiyé.

3 ánibo Póroma Tímotimma ketê wíkáae ténaboana wení aúma kárataiyé. Ítiráaeo-wayukama mibáq máaqtbae téna miráuraimanibo wení aboámá Yéqtaaeo-naqa máetata máqte-kayukama aónaraae. Ítiráaeo-wayukayaba íyamma iyá téta wení aúma kárataiyé.

4 ánibo yeráwáqá anó-marupaq kéweta naayóbáqá Káríqton-annagaraq aúbabi agamá tiráan-aimma kétima-yimeta ‘keráwáqá maamin-áímmá wáráaro’ téta tirááe.

5 miráitana máqten-aukapake Káríqton-anna-wayukama yeráwáqá akoqnáá umá itáíq-itaiq kéowana móra-mora-taoqa taíbaq yorupamá mórabi yoráutaae.

Póroni kaikáá-qtátáaré.

6 yeráwáqá maréta Parítia-marabake Karétia-marabaq kéowana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Étia-maragoni aúkáapimma Áánûqtun áama abarokáq mó-tiyaba íma iyúwáitata tirááe.

7 miráitata yeráwáqá maréta Mítia-marukaq uréta mikákémmá yeráwáqá Pitínia-marupaq wínéta kéowana Aokaq-Áágómá yeráwáqá yáqtokaiye.

⁸ miráitata yeráwáqá Mítia-maruqa kótámatuweta Taróqaati-marabaq urááe.

⁹ mi-nókáámmá Póroma móra-yataaqa kaikáá umá aónaraiye. miráitana mórana Maaterónia-marupake-nakoma itó-urena Póromma inaa-inaa tiráiyē: “emá Maaterónia-marabaq iréwaq keqtáá tíwáqnaa uwo.” téna kétitana aónaraiye.

¹⁰ ániibo Póroma mirá-qtátááqá káonaiqtaba páátákáá kemá Arúkegaraq ketáámá yokaa uréta aammá ónúnna-aqtabataa abáá-uraunatae. miráitaqtaa ketáá utáunataama Áánûqtuma mikáyúkábí átê-wataama mó-tima-yimero téna kétaayaiye téqtaa ketáá tiráunatae.

Aríriaama Káríqton-annama aúkáiye.

¹¹ ketáámá Taróqaati-marukakemma únópí-kááregómá maréna Tamáátarati-marabaq uréna káqon-aabayanapimma mikákémmá Niyáápori-marukaq uráunatae.

¹² ániibo mikákémmá ketáá mi-márúqá yuwéta Píripaaiabaq uráunatae. Maaterónia-wayukati anó-marukaqa naayóbáqá Arómani-wayukama yeráwáqá mi-márúkáqá ya máqe-uraane. miráitaqtaa mi-márúkáqá ketáámá yaímma-kanaama ya máqe-uraunatae.

¹³ ániibo Tabaati-yúpáámá ketáámá anó-marupakemma yuwéta máápaqa móra-nokoni áwábaq nunamummá ténaqtaa kéunanataa min-áúkápáqá yaímma-noinimma yemá mórabi áíkuma máawaqtaa yeráwáqte ketáámá wataá-wataa tiráunatae.

¹⁴ ániibo mi-nóínípkémmá móra-inikoni áwíqa Aríriaae. wemá Táiyátáéra-marapaken-inimma wemá karogaro-tábáráábémá yakáqma anó-kayukama kéyimena minnárake móneqa kémayena Áánûqtukaq nunamummá téwain-inikomma wemmá uyátárainakoma wení aúyánámmá mamá íráqôniq umákáitana wemá Póron áama ítaraiye.

¹⁵ ániibo min-íníkomá yaímma wení waayúkagaraq yeráwáqá Ítuqtaba nommá péqtuwaawana min-íníkomá maará-tiraiye: “kemá áraimma uyátárainakokaq itáíq-itaiq kéonaqa keráwáqá kanaaráq máqtemma ketí naaúpaq yero.” téna titaqtáá ketáá wení-naupaq uráunatae.

Póroyaa Táeratima yenákámá Píripaibaq ánná-naupaq máqe-uraaye.

¹⁶ móra-taoqa ketáá nunamummá tí-márúpáq kéweqtaa mórana paá-mayai-inaaruma aónaraunatae. ániibo wepímmá táiaagoma máena mi táí-áágómá wemmá amuné-áímmá tiráiyē. anaaékaq abarokáq ínî-qtataaqtaba kétitata min-ínáárúgóní kawáá-wáyúkámá wení akoqnáárake móneqa mayéwaone.

¹⁷ min-ínáárúgómá Pórogoraq ketáái tinaae kéyena wemá anókaq ááyama tiráiyē: “maami-káyúkámá yemá mú mikákáá

anómma uyátárai-nakoni mayái-wáyúkábóata yemá Áánûqtuma keqtaá kúmiq-yataapike tiwiránîqtaba watáama kétima-timetae.” téna min-ínáárúgómá tiráiyé.

18 máqte-tupaama min-ínáárúgómá min-áímmá timáe kéuwitana Póroma min-áímmá itáimma ábôgaitana wemá waéqma min-ínáárúmá káonena maará téna táí-aagoqtaba tiráiyé: “Ítuma keqtaái kúmiq-yataapike tiwiránîn-nakon áwíkaq emá min-ínáárúgóni arunóbáké ayuwé paábaq kóaa.” téna kétitana páátákáá táí-aagoma ayuwéna kóuraiye.

19 ániibo min-ínáárúgóni kawáá-wayukama aónaamma yemá móneqa mayéwaon-aaimma táí-aagoma ayuwéna kégoiqtaba mi-káyúkámá yemá Póroyaa Táératimma yáqtoqma yiwíqmeta máqte-kayukati yúbáq anó-kawaa-wayukaraq urááe.

20 mikákémmá yiwíqmeta aamá itama yainai-wáyúkáráq uréta maará-tiraae: “maamin-nákámá yenákámá Ítiráaeo-nakaboata ketáái márûqa mamá táwíq kéoye.” téta yemá tirááe.

21 miráitata yenákámá keqtaáyábá káqon-aaimma ‘wáráaro’ téta kétéyamanibo ketáámá Arómani-wayukama min-ááímmá waraíyábá aammá áúkaiye.” téta tirááe.

22 ániibo aarawaamá yemá máqtemma min-nákátí paá-yubi kémaraaqtaba aamá itama yainai-wáyúkámá yemá Póroyaa Táératini kúberai-unamma ayúqtuweta máqte-kayukama ‘tebûqa yíméro’ tewata yemá maami-kááyáq-nákámá tebûqa yímikaae.

23 miráitata yeráwáqá maamin-nákámá tebûqa yímítuweta yiwíqmeta ánná-naupaq móma yíkáreta ánná-wayukati kawáá-nákóqtábá oqtamá umá akoqnáá uwo’ téta tirááe.

24 ániibo ánná-wayukaraq-kawaa-nakoma wemá maamin-ákóqnáá-áímmá iténa wemá maamin-nákámá yiwíqma naaún-arunobaq yíkarena yenákátí yítaukaqa akoqnáá-annanapo kúyikatuwena iyúwáitata min-náúpáq máqe-uraaye.

25 nokáamma Póroyaa Táératima Áánûtukaq nunamummá timátuweta imá kétéyata ánná-wayukama yemá itaraae.

26 mirá kétitana páátákáá anómma márûma yokéna ánná-wayukati naakóni ábo-tagoma karekóq uráiyé. páátákáá máqten-anna-wayukati iyáápike akoqnáá-annagoma máqtepaq yarákuraiye.

27 miráitana ánná-wayukaraq-kawaa-nakoma wemá itó-urena aónaimma ánná-nakoni máqten-oqtagoma íguraiye. máqtemma ánná-wayukama kóuraawaa téna wení tokóru-yakaa-puma yabítiréna wenamáárîq wení ánûwaramma araráánéna uráiyé.

28 mirá kétitana Póroma anókaq ááyama tiráiyé: “emá enamáárîq enaúma íma mamá táwíq uwo. ketáá máqtemma kanaaráq máunatae.” téna Póroma tiráiyé.

29 ániibo ánná-wayukaraq-kawaa-nakoma ikatíq kétitata ‘ómmá

kúraqme yero' titata ómmá kúraqma tágaraawana wemá yuaaténa Póroyaa Táératiti yítaupi aiqá ya atákuraiye.

³⁰ ániibo mi-kawáá-nákómá Póroyaa Táératimma yiwíqmena máápaq kumá yaúbarena maará téna timá yímikaiye: “kenákámá umaatarááya-nakao, nôraq kéonanawaq Áánûqtuma kemmá mamá atóbatikaniyo?” téna wemá tiráiyé.

³¹ ániibo yenákámá maará téta timá ámikaaye: “emá Ítu Káriqtoqtaba itáíq-itaiq kéinana Áánûqtuma emmá kúmiq-yataapike káwirainana ení aara iyápógaraq mórai q oro.” téta tirááye.

³² miráitata yenákámá uyátárai-nakon-aama kétimameta máqtemma wení naaúpaq máa-kayukayabagaraq timá yímikaaye.

³³ mi-nókáámmá Póroyaa Táératimma tebûqa yímîqmaraapimma yenákátí náomma nommá kumá tete kéumayikena min-nákógáráq máqtemma wení aara iyápóma yeráwáqá Ítuqtaba nommá pékaae.

³⁴ miráitana wemá Póroyaa Táératima yawíqmena wení naaúpaq uténa aáwaqa yímítata narááye. ániibo wemá wení móra-naoq-wayukagaraq wegáráq máqtemma Áánûqtun-aama itááqtaba yimuqá makááe.

³⁵ aaqá iráráitata aabáyaanapimma aamá ítama yainái-wáyúkámá yaímma i-wáyúkámá timáyiketa ‘min-nákámá timáyikénata kóotao’ téta máma timá ámikaae.

³⁶ miráitana ánná-wayukaraq kawáá-nákómá Póromma timá ámikaae: “aamá ítama yainái-wáyúkámá téta ‘kenákáyábámá iyúwénata kóotao’ téta tepóaka yaákare kóyuye.” téna timá yímikaiye.

³⁷ Arómani-wayukati ámáan-aimma téna “Arómani-wayukama tebûqa iyimero.” kétepoana Póroma maará téna timá yímikaiye: “kerátámá Arómani-nakamuyamanibo yemá kekárátábíkémhá árain-aimma íma ítama yaíkkaae. ímiye. aarawaatí yúraqaq paáyaba kekárátámá tíkakaakarataae. miráitata yemá kekárátámá ánná-naupaq tíkaraae. ániibo íbêqa kekárátámá aúpáráq timátikanetaq kéoo? árainmma ímira-inoe. yenamááríq iréta kekárátámá mamá máápaq márûte tiyuwánôkarataae.” téna Póroma tiráiyé.

³⁸ ániibo i-wáyúkámá maamin-áímmá maméta aamá ítama yainái-wáyúkáráq mó-tima-yimewata yemá min-áímmá ítamma Arómani-nakaboata ôriq umá ikatíq urááe.

³⁹ miráitata yeráwáqá uréta min-nákámá mó-tima yiruqtabá umáyiketa máápaq iyúwáawata ‘mi-márúqá yuwéka kóokao’ téta yeráwáqá tirááe.

⁴⁰ miráitata yenákámá ánnábike yuwéta Aríríiaani naaúpaq urááye. mibáq yenákámá yaímma yíbâqawaaraa-kayukama

yimónatuweta Ítuni watáama kétima-yimeta yeráwáqtí íyaqa mamá akoqnaá umáyiketa yenákámá kóuraaye.

17

Tetarónáikaq-wayukama Póroyaa Táératima yíkamineta urááe.

¹ Póroyaa Táératima yenákámá maréta Áápîpori-marabakemma Aaporónia-marukaq uréta mikákémmá maréta Tetarónáikaq Ítiráaeo-wayukati monoq-námmá wái-marukaq urááye.

² miráitana naayóbáqá Póro wemá mirá éwainiq umá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáqá kaumo-Tábáátígóní aúkáapimma wemá yeráwáqtê yagaroqtamá maéna Áánûqtuni wannaabi agamatán-áímmá timá-yimikaiye.

³ ánibo wemá Áánûqtuni áaimma kétima-yimena “keqtaái kúmiq-yataapike tiwiránîn-nakoma wemá aú-tiqa mayéna pukéna itó-iniye” téna tiráimma “maamin-náqá wemá Ítue. wemá keqtaái kúmiq-yataapike tiwirániye.” téna Póro wemá tiráiyé.

⁴ miráitana mi-káyúkábíkémmá yaímma-wayukama yeráwáqá Áánûqtqtaba kéiteta yeráwáqá Póroyaa Táératiti yinaae wakááe. yaímma Karíki-wayukama yeráwáqá Áánûqtuqtaba itáiq-itaiq kéo-kayukama kaayaq-nákátí yinaae kéwaraawata yaímma anónoinimma yeráwákáráq mirá-uraae.

⁵ miráitana yaímma Ítiráaeo-wayukati íyakoma táwîq kéiteta yeráwáqá yaímma-wayukama oótamma íma makáa-kayukagaraq yaímma táí-wayukama timáyíkaawata yeráwáqá márûqnobaq uréire kéeta anókaq ááyama aamá kététa Yéitonini naammá yeráwáqá ya ikúteta Póroyaa Táératima máqte-kayukati yúraqaq yiwíqmeta yinéta urááe.

⁶ miráimanibo yeráwáqá íma mi-kááyáq-nákámá yimóneta yeráwáqá Yéitonikaraq yaímma yíbâqawaaraa-kayukama yáqtoqma yiwíqmeta kámááni-wayukaraq kéyeta yeráwáqá maará téta anókaq ááyama tiráae: “maami-káyúkámá yeráwáqá máqten-aukapaqa táí-aaimma tarôq umáe uréire kéeta ibêqa yeráwáqá maa-márúkák ketáábí ya máae.

⁷ ánibo Yéitonima wemá mi-káyúkámá yiwíqmena weni naaúpaqa ma kéyikaiye. máqtemma yeráwáqá Arómani-wayukati yabíkái-nakoni ámáan-aimma kárateta tiráae: “káqomma yabíkái-naqa máimma áwîqa Ítue kéte.” téta tiráae.

⁸ aarawaagáráq kámááni-wayukagaraq yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá máqtemma ôriq umá íyaqtaba urááe.

9 miráitata Yéitonigaraq wetê oq-wáyúkágáráq yeráwáqá máqtemma móneqa meyánîq umátúwáawata anó-kamaani-wayukama yeráwáqá iyúwáawata kóuraae. Póroyaa Táératinopake nékaq máiyáq yetí móneqa yauwéqma yimínoe.

Póroyaa Táérati yenákámá Péríabaq mayaimá matááye.

10 kumayuqá aúráitata nokáámma Póroyaa Táératimma yíbâqawaaraa-kayukama yenákámá Péríabaq timáyikaayata mi-márúkáq uréta yenákámá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáq uyábékaaye.

11 ániibo Ítiráaeo-wayukama Péríabaq máa-kayukama yeráwáqá íraqônîq umá Áánûqtuni watáama itéta yaímma-wayukama Tetarónáikaq máeta Áánûqtuni watáama íma itáa-kayukaraa yeráwáqá íma urááe. ániibo máqte-tupaama yeráwáqá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáámá kéyorauteta Póroni watáama ‘árainabiyo?’ téta yeráwáqá tirááe.

12 miráitata taígani aarawaamá yaímma Karíki-wayukabike yaímma waagáráq anó-noinikaraq yeráwáqá Áánûqtuqtaba itáiq-itaiq kéeta yirummá ámikaae.

13 Póro wemá Áánûqtuni watáama Péríabaq máa-kayukama kétima-yimitata yaímma Ítiráaeo-wayukama Tetarónáikaq máa-kayukama yeráwáqá itéta mi-márábáq uréta aarawaamá Póroni watáama kéita-kayukati yúyánámmá mamá tawîq umáyikaraae.

14 mirátata yaímma Káríqton-anna-wayukama yemá páátákáá Póromma únón áwabaq timákáawana kóitata Táératiyaa Tímotima Péríabaq paá máqce-uraaye.

15 ániibo Póromma aapaké awíqmeta ye-káyúkámá Áátenibaq nékaq mó-ayuweta yemá yauwéqma Péríabaq kégowana Póro maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá móma Táératiyaa Tímotima timá-yimiyatawaq yenákámá páátákáá ketôpaq yetao.” téna timá yímikaiye.

Póroma Áátenibaq Ítuni watáama tiráíye.

16 ániibo Póroma Táératiyaa Tímotiti yiwémá Áátenibaq máena aónaimma mi-márúkáqá yaataq ikúqma waayúka óiqa tarôq umáketa minnáraq nunamummá kétewana Póroma minnáma aónaimma wení áyakoma táwîq uráíye.

17 miráitana wemá máqte-tupaama monoq-náúpáqá uténa Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtukaq nunamummá kéte-kayukagaraq yemmá akoqnáá umá watáama tiráíye. miráitana máqte-tupaama waabá-káyúkámá álkutaawana yeráwáqti yúrakaq agarokáq watáama tiráíye.

18 ániibo yaímma yeqtí yirááti-wayukama yetí tugarukón áwîqa Epikúriayaa Atóika yemá Pórote kárún-aaimma tirááe. yaímma-wayukama maará-tiraae: “wemá aamá íma ítarai-nakoma waayúkama timónaigaae téna mirá kéiyee. netuqyaan-áímmá tin-nákómá nóin-ainaq tínénaq kéiyoo?” téta kétéwata yaímma-wayukama maará-tiraae: “wemá káqo-marupake kaaqaari maníkóní wataama kétiye.” téta tiráámanibo Póroma Ítuni átê-wataama kétima-yimena Ítuma pukéna itó-uraiqtaba kétima-yimitata yeráwáqá mirán-áímmá tirááe.

19 miráitata yeráwáqá Póromma awíqmeta káánítôre-wayukaraq uréta yemá maará téta tirááe: “emá aúgen-aimma máqtemma aarawaamá timá-yimen-aimma tinaqtaa itáano.

20 maamin-áímmá ténaqtaa ketáá itáúnama aokariq kéiyee. miráinaa min-áíkoní áaimma tinaqtaa itáano.” téta tirááe.

21 Áátenibaq-wayukagaraq káqo-marupake Áátenibaq yama kémae-kayukama yemá yeqtí anó-kanaama yuwéta mikáq yama máeta máqtemma aúgen-aiqtaba kéiteta téite urááe.

22 ániibo Póroma káánítôre-wayukati áíkuma máa-marupaq Ériáápagatiq wenáwîqa itó-urena wemá tiráiyee: “keráwáqá Ááteni-wayukao, keráwáqti maníkókáq akoqnáá umá nunamummá kétéwaq káonaune.

23 miráitaaq kemá uréq keráwáqá nunamummá kéte-naupaq utéq aónaraunama keráwáqti maníkókáq agamá amí-yáréráqá móra áubama maará téq agamakááe. ‘maaminnáma ketáá íma aónarauna-naqa móra uyátárai-nakoe.’ téq agamakéq min-náqá keráwáqá íma aónareq wekáq nunamummá paáyaba tiráamanibo íbêqa kemá min-nákóní wataama kétima-timune.

24 ániibo Áánûqtu wemá máqte-qtataaqa maa-márábí wáiqtataaqa tarôq uráiyee. miráitana Áánûqtuma wenamá wíyopakaraq mararákáráq anómma uyátá-maqma máiyee. miráitana wemá waayúkama iyáápíke umaráan-naupaqa íma kémaiye.

25 ániibo Áánûqtu wemá móra-yataaqtaba íma aqtórárîq kéena móra-nakoni ayáákogaraq mamá tíwáqnaa íniye. téna íma kémaiye. ímiye. wemá wenamáárîq máqte-kayukabimma aúgen-auwaraima kéyimena máqte-qtataakaraq aáma kéyimiye.

26 miráitana kímora-naqa wemá tarôq uráitana wepíkémma mamá netuq-wáyúkámá abarokáq urááwana wemá mamá máqte-marabaq yikáraiye. miráitana wenamáárîq yeráwáqti máe-kanaama maréna yeráwáqti máa-maruqa kéyimena uráiyee.

27 ániibo Áánûqtuma miráuraipoata yeráwáqá wemmá abáá kététa wemmá aónainoe. miráitana Áánûqtuma keqtaa móra-mora-yutaa ketáái nékaq íma máiyee.

28 ‘miráitaqtaa ketáámá wepí máeqtaa ketáámá tú aréqtaa uréire kéunataae.’ miráuma naayóbáqá keráwáqtí aamá ítaraa-kayukama yemá tirááne; ‘ketáágáráqá Áánûqtuni iyápó-annataa máunatae.’ téta tirááne.

29 owé. ketáámá Áánûqtuni iyápó-anna máeqtaama weqtábámá íma áwáarara kain-óqtánábi mónerabi óqtane. ítenatae. móra-yataaqa waayúkagoni ayáápikenabi aúyánápiké tarôq umákáraiye téqtaa íma ténátae.

30 naayóbáqá waayúkama aamá íma ítaraa-kanaaraqa yeráwáqá nói-qtataarabi mi-kánááráqá tarôq kéowanama Áánûqtu wemá aamá minnáyaba yaináí-áímmá íma tiráine. íbêqa wemá máqte-marupaq máa-kayukayabama téna ‘keráwáqá keráwáqtí táí-aaipeke waéararo.’ téna kétéiye.

31 miráitana Áánûqtu wemá móra-kanaama maréna móra-taoqa máqte-kayukama kateko-yátáákáq yeráwáqtí yáaiqtaba aamá ítama yainánîn-naqa awíkaipoana weqtábá ketáá ítáíq-itaiq ónúnataama min-náqá wemmá pukáipike mamá ító-uyakaraiye.” téna Póroma Ááteni-wayukama tiráiyé.

32 yeráwáqá ítáamma maamin-náqá Ítuma wemá pukéna ító-urain-aimma Póroma kétéitata yaímma-wayukama yeráwáqá kétéiteta wíráa kéowata yaímma yeráwáqá tirááe: “emá móragaraq maamin-áíqtábá kétinaqtaa anaaékaqa ítáano.” téta yerwáwáqá tirááe.

33 miráitana Póro wemá mi-káyúkámá iyuwéna kóuraiye.

34 ánibo yaímma-wayukama Póroni anaaé kéwaraawata káánítôre-wayukapikemma móra-naqa áwíqa Taeonítiati wegáráq móra-inimma áwíqa Aráámari wegáráq yaímma-wayukagaraq Áánûqtuqtaba ítáíq-itaiq urááe.

18

Póroma Kóriti-wayukabi mayaímá matáiyé.

1 anaaékaqa Póro wemá Áátenibaq yuwéna Kóriti-marabaq uráiyé.

2 ánibo mórama Ítiráaeo-naqa wenáwíqa Akíra wení márûqa Pááqtatibaq naayóbáqá Akíra wegáráq wení ánáakoma áwíqa Patíra yenákámá Ítari-maruqa yuwéta yaímma Ítiráaeo-wayukayaba Ítari-marupake anó-kawaa-nakoma áwíqa Karótiatima téna máqtemma Ítiráaeo-anna-wayukama kóoro téna titata iráa-kayukayopaq uráiyé.

3 miráitana Póro wemá yenákátê kémaena naayóbáqá kémayai-mayaima kémayena yíwáqnaa kéena tabarááberaq-namma urááe.

4 ánibo máqtemma Tabaati-yúpáámá Póro wemá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáq uténa yeráwáqtê Ítiráaeo-wayukagaraq

Karíki-wayukagaraq máitata móra-mora-yuma yemá itó-uma yeqtí watáama tirááe.

⁵ ánibo anaaékaqa Táeratiyaa Tímoti yenákámá Maaterónia-maruqa yuwéta kégumoyana máqte-tupaama Póro wemá akoqnáá umá Ítiráaeo-wayukabimma min-áímmá kétima-yimena “Ítuqtabama keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nare.” téna timá yímikaiye.

⁶ miráimanibo Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá áyoqa káyeta weqtábá waáq táimma tirááe. miráitana Póro wemá itó-urena abíkáké kaitôma popoq umátuwena wemá tiráiyé: “keráwáqá aúyokiyamma minná kanaaráq keráwáqtí minnáe. ánibo íbêqa kemá keráwáqá tiyuwéq káqon-annama Yéqtaaeo-wayukayopaq kégoune.” téna Póro timá yímikaiye.

⁷ ánibo Póro wemá iyuwéna móra Yéqtaaeo-nakoni naaúpaq ko mánena uráimma min-nákón áwîqa Títíá Yátati ánibo min-nákómá wemá Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq kéitana wení naammá Ítiráaeo-wayukati monoq-nákóní waaqókáq wáqe-uraiye.

⁸ miráitana mórama Ítiráaeo-wayukati anó-monoq-naqa áwîqa Karípu wegáráq máqtemma wení aara iyápógaraq yeráwáqá uyátárai-nakoma Ítumma itáíq-itaiq kéowata yaímma Kóriti-wayukama yeráwáqá Póron-aama kéiteta yeráwáqá Áánûqtuqtaba kéiteta Ítuqtaba nommá pékaae.

⁹ ánibo móra-nokaamma uyátárai-nakoma wemá kainapákáá umá Póromma maará téna timá ámikaiye: “Póro, emá íma íkatíq íéaq maamin-áímmá íyuwaa. emá paá tíq-tiq umá timá-yimiyo.

¹⁰ kemá etê yagaroqtamá mánunaboana móra-nakoma íma emmá ikaména mamá táwîq umákaniye. ánibo maami-márúkáqá ketí waayúkama taígani-kayukama mááe.” téna Áánûqtuma tiráiyé.

¹¹ ánibo Póro wemá mi-márúkáqá móra-karitimaatigaraq abapaké móra-wiyomma kémaena wemá mi-káyúkábímmá Áánûqtuni watáama timá yímikaiye.

¹² anaaékaqa Arómani kámááni-wayukama yeráwáqá móra-naqa Kááriomma timáketa móra-marukoni naayón-áwíqá Akááiya íbêqa káqon-awiqa Karíti mi-márúkáq anó-kawaa-naqa ‘maao’ téta tirááe. miráitata mi-kánáaráqá Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá ááiqqa Póromma kéumaketa awíqmeta kawáá-wáyúkáq urááe.

¹³ ánibo yeráwáqá maará téta tirááe: “maamin-nákómá wemá máqte-kayukabimma téna “keráwáqá Áánûqtukaq nuna-mummá tero.” téna “wemá Ítiráaeo-wayukati yáaimma mamá

táwîq kéiyē.” tēta yeráwáqá tirááē.

14 ániibo Póro wemá watáama tínēna kéitana Káário wemá Ítiráaeo-wayukama timá yímikaiye: “maamin-nákómá wemá táí-aimma tarôq éna móra ámáan-aimma aratēna uráinaqa minná kemá keráwáqá Ítiráaeo-wayukati táama itánúnamanibo

15 mórama keráwáqtí tíwîkaraq yaímma keráwáqtí táaiqtabama íma maamin-áímmá maméraq kemmá máma timá-timiyaraq kemá aamá ítama yaináano.” tēna aamá ítama yainai-nákómá tiráiyē.

16 mirá tēna aamá itai-nákómá wemá maami-káyúkámá yainai-náúpáké waqtúwáitata kóuraae.

17 ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá mórama Ítiráaeo-wayukati anó-kawaa-naqa monoq-náúpáqtábá wenáwîqa Tóqtanimma yáqtoqma aamá ítama yainai-márúkóní waaqókáq tebûqa ámikaaē. aamá ítama yainai-náqá Káário wemá minnýaba taíbaq-auyanamma íma Ítaraiye.

Póroma yauwéqma Áátioki-marabaq iráiyē.

18 Póro wemá Kóriti-marabaqa netuqyaa-túpáámá kémaena wení ábâqawaaraa-kayukate íráqôniq umáyikena wemá mórama únópí-káárébí maréna Tíria-marabaq uráiyē. miráitana Patíragaraq Akíra yenákámá yagaroqtamá Pórogoraq urááē. ániibo áqnáabaqa Tékariabaq wemá mórama yanaan-áímmá ánatanena Ítiráaeo-wayukati yáaimma waréna wení aqnótáuma kárátaiye.

19 miráitata yeráwáqá maréta Ipítiani-wayukati márûkaq uréta Póro wemá Patíragaraq Akíra yenákámá iyuwéna wemá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáq uréna watáama akoqnáá umá timá yímikaiye.

20 ániibo Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá tēta ‘Póro wemá yeráwáqtē ayáqtáá-kanaama kémaena wíniye’ tēta tiráámanibo Póroma yeráwáqtí yáama íma Ítaraiye.

21 miráitana Póro wemá tiráiyē: “Áánûqtu wemmá akáinanama wemá kanaarâq kemmá timátíkáinaqa keráwáqá ya timónanune.” tēna timátuwena Póro wemá yauwéqma kúmîtaqtaa ketáámá únópí-káárébí maréqtaa Ipítiani-marama yuwéqtaa kóuraunatae.

22 ániibo únópí-káárégómá maréna Tétárlá-marabaq uráitana Póro wemá Yérútáárebaq uténa Ítun-aama kéitaa-kayukama ‘mirá-maara oro’ kétima-yimena timá íráqôniq kéumayikena wemá Áátioki-marabaq kóuraiye.

Póroma yauwéqma kaumbárlq umá aammá uréire uráiyē.

23 ayáqtáá-kanaama Póro wemá Áátioki-marabaq máqena anaaékaqa wemá maréna káqo-kaqo-marupaqa Karétiabakaraq

Parítiyabakaraq kéwena máqtemma Áánûqtun-aama kéita-kayukati yúyánámmá mamá íráqôniq kéena watáama timá yímikaiye.

²⁴ miráitana móra Ítíráaeo-nakon-awiqa Aapóro wení márûqa Érékáánaria mikáké maréna Ipítiani-marabaq uráiyé. ánibo min-nákómá wemá íráqôn-aimma kétena Áánûqtuni watáama agamatán-áímmá ítarena

²⁵ Ítuma ketáái kúmiq-yataapike kétiwiraiqtaba ítarena wení arukómá íráqôniq kéitana máqte-kayukama uyátárai-nakoni aammá waráiqtábá timá-yimikaimanibo wemá paá Yóáaneninaiqtaba nommá péqyikaraiye. Ítuma káqomma péqyikaiyaba íma ítaraíye.

²⁶ ánibo wemá akoqnáá umá Ítíráaeo-wayukati monoq-náupápá máqte-kayukama Áánûqtuni watáama kétima-yimitata Patíragaraq Akíra yenákámá awíqmeta yenákátí naaúpaq uréta Áánûqtuni aammá waráá éta timá íráqôniq umá ámikaaye.

²⁷ anaáékaqa Aapóro wemá Karíki-marupaq wínéna kéitata yaímma Ipítiani-marupaq Áánûqtun-aama kéita-kayukama yeráwáqá wemmá áwáqnaa umá aúbama agamá ámêwana wemá maména móma Karíki-marupaq Ítun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama yímikaiye. miráitana Aapóro wemá mi-márúkáq uréna waayúkama Ítuqtaba itáíq-itaiq kéowana Áánûqtuma wení íráqô-qtataaqa wenamáa kéyimi-kayukabimma watáama kétena yíwáqnaa uráiyé.

²⁸ Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá ‘árimma Ítuma keqtáái kúmiq-yataapike tiwiránîn-naqiyé’ téna yemmá yiráátiraiye. mirá kétena wemá máqte-kayukati yúrapimma akoqnáá umá Ítíraaeo-wayukati táí-aimma mamá paábaq yukáiyé.

19

Póroma Ipítianiq mayaímá matáiyé.

¹ Aapóro wemá Koríti-marabaq máqe-uraimma mi-kánááráqá Póro wemá máqtemma anugómá ôriq in-áúkápáq uréna wemá Ipítiani-marukaq yayamá iráiyé. ánibo mi-márúkáqá yaímma Ítun-aama kéita-kayukama ya yimónaraiye.

² ánibo Póro wemá yeráwáqá ítama aónaraiye: “naayóbáqá Áánûqtun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama keráwáqá Aokaq-Áámá matááô?” téna kêtítata yeráwáqá tirááe: “aaqáo. ímiye. mórama Aokaq-Áámá wáiyé téta íma timá tímewaqtaa kétáámá íma ítaraunatae.” téta yeráwáqá tirááe.

³ miráitana Póro wemá tiráiyē: “keráwáqá náaraq umáwaq pékaao?” téna kítitata yeráwáqá tirááē: “ketáámá Yóáanenin-aiqtaba nonápó pékaunatae.” téta yeráwáqá tirááē.

⁴ ániibo Póro wemá tiráiyē: “naayóbáqá Yóáane wemá aarawaamá nonápó kébeqyikena tiráiyē: “keráwáqtí tirummá yokaa kéeraq nommá péráaro. ániibo ketinaaēmo yínînnakoqtaba itáíq-itaiq inomma min-náqá wemá Ítue.” téna tiráine.

⁵ maamin-áímmá kíteta anómma uyátárai-naqa Ítun-awikaq nommá pékaae.

⁶ miráitana Póro wemá yekáq ayáamma arááparena nuna-mummá kítitana yeráwápímmá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kukáiyē. miráitata yeráwáqá káqo-kaqon-aimma téta Áánûqtun-aama yemá amuné-áímmá tirááē.

⁷ ániibo mi-káyúkámá máqtemma miráuma tiyááka umá títaupake kaayáre (12).

⁸ miráitana Póro wemá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáq uréna kaumo-wíyókóní arupímmá watáama kétena Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba timá yímikaiyē.

⁹ ániibo yaímma-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá íma kíteta yeráwáqá máqte-kayukati yúrapimma Ítun aammá waráíqtábá timá táwîq urááē. miráitana Póro wemá iyuwéna yaímma Ítun-aama kéita-kayukama yiwíqmena káqomma yirááti-naupa q uráamma mi-naakón áwîqa Tiráánati-naupa q yeráwáqá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba téite urááē.

¹⁰ ániibo Póro wemá kaayaq-kárítímáátímá máena miráráá kíteta yaímma Étia-marabaq máa-kayukama Ítiráaeo-wayukagaraq yaímma káqon-annama Yéqtaaeo-wayukagaraq yeráwáqá máqtemma ketáái anómma uyátárai-nakon-aama ítaraae.

Tíbaani iyápó-annama

¹¹ Póroni ayáápimma mórana Áánûqtuma aokariq umá anón-awaameq tarôq uráiyē.

¹² miráitata yaímma-wayukama yeráwáqá Póroni óiqa ayumí-tábáráábémá maméta karí-wáyúkátí yineqá móma kémaraawana yeráwáqtí karígómá kánataitata yeráwápíkémá táí-aagoma iyuwéna paábaq kóuraiyē.

¹³⁻¹⁴ mi-káyúkátí aúkápíke mórana Ítiráaeo-wayukati anó-monoq-naqa áwîqa Tíbaa weni abapaké kaayaq-iyápó-ánnámá yeráwáqtí mayaímá táí-aagoma matuwáiyátábá wáqe-uraiyē. miráitata yaímma Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maami-máyáíráq uréire kéeta yaímma-wayukabikemma táí-aama mamá paábaq yuwánétama yeráwáqá maará téta tirááē: “Póroma maamin-nákón áwîkaq akoqnáá-aimma kítitaqtae

ketáá kéitaunataama min-náqá Ítun-awikaq paábaq kóaa.” téta yeráwáqá tirááe.

15 miráimanibo maami-tái-áágómá yeráwáqá maará téna timá yímikaiye: “kemá Ítumma aónéq Póromma káoneq uraúpo keráwáqá náayuwabo?” téna yeráwáqá timá yímikaiye.

16 miráitata yaímma-wayukama yeráwápí tái-aagoma máikayukama yeráwáqá itó-ureta maami-káyúkámá ááiqá kéumayiketa yeráwáqti unáákáqtôma yaráqma táiq kéowata tái-aagoma yíkamma ayáá ayíkáitata naae áráaq-wamma kóuraae.

17 ániibo anaaékaqa Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukama Ipítiani-marabaq máa-yuma máqtemma maami-qtátááqá kéiteta yáaqa karáiyé yeráwáqá uyátárai-nakon áwîqa múte yaútaae.

18 netuqyaammá Ítuqtaba itáiq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá máqte-kayukati yúrakaq iréta naayóbáqá nôi-atataarabi tarôq uráa-qtataqtaba timá abarokáq urááe.

19 miráitata yaímma-wayukama yeráwáqá maa-márábín-ámúné kéguteta awéqa téta uwaaqtagáániq éta awaaméq-yátááqá tarôq kéo-kayukama yeráwáqti wannaamá máqte-kayukati yúrakaq maméta irabí má-agataae. ániibo mi-kánnáágóní meyámmá mórabi komáe-yamae umá yoruparáamma mónéqa miráuma netuqyaa-mónéqá (50,000) abarokáq uráiyé.

20 ániibo yeráwáqá mirá kéowana uyátárai-naqa Ítun-aagoma akoqnáá umá anóniq éna wéyáwé uráiyé.

Ipítiani-marupaq anón-aiqa urááe.

21 miráitana anaaékaqa Póro wemá auyánámmá ítaraiye: “kemá maréq Maateróniakaraq Karíkiq uréq mikákémmá maréq Yérútáárebaq uréq ániibo anaaékaqa Arómuq ónúne.” téna wemá auyánámmá ítaraiye.

22 miráitana kaayaqá wemmá áwáqnaa umá mayaímá kémayaaya-nakama Tímotiyaa Irááqtimma timáyíkáitata yenákámá maréta Maaterónia-marabaq kéoyana wemá pááqyakanama Étia-marabaq máqe-uraiye.

23 mi-kánááráqá yaímma-wayukama yeráwáqá Áánûqtun-aama timá táwîq kéeta uyátárai-naqa Ítuni aammá auyáráaqtaba ááiqá urááe.

24 ániibo móra-naqa máqe-uraimma áwîqa Timítarie. wemá áwáarara kain-óqtákáké máqte-qtataaqa tarôq í-naré. miráitana wemá máqte-qtataaqa tarôq umá Ááqtamima yeqti maníq-íníkoní aman-náópáq téna makáiyé. miráitana mi-máyáiráké mónéqa maténa yaímma wení mayái-wáyúkámá yímikaiye.

25 miráitana wemá mi-káyúkámá yiwíqma móraraq yíkarena maará téna tiráiyé: “waayúkao, keráwáqá máqtemma aónaraae.

ketáái móneqa maami-máyáíráké paá kéena Póroni wataama táwîq kéumakaiye.

26 ániibo maamin-náqá Póroma máqte-kayukati yúyánámmá mamá táwîq kéitaq minná keráwáqá káoneq kéitaae. miráitana maami-qtátááqá wemá Ipítiani-marukaqa wenamá íma mirá kéibo máqte-marabaq Étia-aukapaqa mirá kéena wemá maará téna kétiye. ‘maníqá ketáái tiyáápike tarôq únna-yataaqa minná íma Áánûqtue.’ téna kétiye.” téna Timítarima timá yímikaiye.

27 ániibo Póroni wataágoma ketáái móneqa mayai-ámmá mamá táíq kéena máqte-kayukati yúyánákómá ketáái maníqá Ááqtamiqtabama máqte-kayukama yúyánámmá íma ítéta paá “tái-yataare.” téta tínoe. ániibo naayóbáqá Étia-wayukagaraq máqte-marabake-kayukama yeráwáqá maamin-ínímmá Ááqtamima ketáái maníkókáq nunamummá kétémanibo Póroma maamin-íníkóni áwîqa mamá táíq kéiyé.” téna Timítarima tiráiyé.

28 ániibo yemá maamin-áímmá ítáamma ôriq umá íyamma itata yeráwáqá anókaq ááyama tiráae: “ketáá Ipítiani-wayukama ketáái anómmá Ááqtamima máiyé.” téta yemá tiráae.

29 miráitata máqte-kayukama yemá anókaq ááyama kététa kaayaqá Maateróniabake-nakama yiwíqmeta iráan-nakama Káéatiyaa Ááritáákatima min-nákámá Pórogoraq yagarogtamá uréire kéoya-nakaboata waabá-káyúkátí yúraqaq páátákáa yiwíqmeta uráae.

30 miráitana Póroma waabá-káyúkátí yúraqaq wínéna kéitata yaímma Káríqton-anna-wayukama yemá wemmá yáqtokaae.

31 ániibo yaímma Étia-marabake anó-kamaani-wayukama yeráwáqá Póroni aanábó-wáyúkábóata yemá téta Póroqtaba íma waabá-káyúkátí yúraqaq wíno.” téta yeráwáqá tiráae.

32 miráitana waabá-káyúkátí yúyánákómá táíq umáguráiyé. yaímma-wayukama óq-aipike ááyama kétéwata yaímma-wayukama óq-yataaqtaba kétéwata yaímma-wayukama yemá “nóin-aiqtabawaq ya áíkutaunataabiyo?” téta paá aíbôqnaaboq uráae.

33 yaímma Ítiráaeo-wayukama yemá móra-naqa Érékáánaramma timákáawana maamin-náqá tíkáae téta máqte-kayukama ákaraae.

34 ániibo aarawaamá aónamma Ítiráaeo-nakoma maamin-áímmá kététaboata yeráwáqá Ipítiani-wayukama máqtemma maará téta tiráae: “Ááqtamima ketáái uyátárai-maniqa máiyé.” téta ayáqtááq-kanaama mirá tíq-tiq uráae.

35 anaaékaqa móra-naqa aúbama agayai-nákómá aarawaakáráq timá yubínikena tiráiyé: “keráwáqá Ipítiani-wayukao, máqte-kayukama yeráwáqá ítaraae. ketáámá Ipítiani-wayukama yemá yeqtí anómma maníq-íníkómá Ááqtamitini

nunamu-nákáráq aokaq-óqtámmá aabayápáké kukáimma yemá kéyabiye.

³⁶ miráitana móra-nakoma íma maamin-áíqtábámá kaaqaari-áiné ítinibo keráwáqá paatí máero.

³⁷ keráwáqá maa-kááyáq-nákámá yiwíqme má yíkaraamanibo yenákámá íma ketáái aokaq-náúpákémmá moyámmá mayéta maamin-ínímá Ááqtamima ketáái maníkómmá timá táíq íuraaye.

³⁸ ániibo Timítarigaraq yaímma wení mayaí-wáyúkámá yemá móra-nakomma aamá timákaneta kéiyana anó-kamaani-wayukama yemá maamin-áímmá ítama yainánoe.

³⁹ ániibo keráwápímmá móra-wataama wárainaga keráwáqá máqte-kayukama áíkuteraq waabá-káyúkábí min-áímmá tero.

⁴⁰ íbêqa máqte-kayukama ketáá áíiqa owáníq kéunataamanibo maami-wágóní áaimma móra íma wáiniq kéunaboataa keqtaá ítama káonaiyaqtaama ketáámá kanaarq aamá íma tenúnatae.” téna tiráiyé.

⁴¹ aamá ítama aúbama agayaí-nákómá wemá maamin-áímmá kétima-yimena máqtemma waabá-káyúkámá timáyíkáitata wéyáwé urááe.

20

Póroma Maateróniabakaraq Karíki-marukaraq uráiyé.

¹ anaaékaqa maamin-áíkómá ánatagitana Póroma máqtemma Káríqton-anna-wayukama yááyama yiwíqmena íréna yeqti íyaqa mamá akoqnáá umáyikena wemá Maaterónia-marabaq kóuraiye.

² ániibo wemá min-áúkápáq uréire kéena Ítun-anna-wayukabimma wemá wataama kétima-yimena yeráwáqti yirummá mamá akoqnáá umáyikaraiye. miráitana mikákémmá maréna Karíki-marukaq uréna

³ mi-márúkáqá wemá kaumo-wiyómmá máqe-uraiye. anaaékaqa Tíria-marabaq wínéna kéitata Ítiráaeo-wayukama yemá Póroma ikamí-áímmá tewana ítátuvena únópi-káárébi mikáké wemá yauwéqma Maaterónia-marabaq wínéna uráiyé.

⁴ ániibo Tópaateri Píraatimma ánikoe. wemá Péría-marabake-nakoma Pórote yagaroqtamá uráiyé. miráitana Tetarónáika-marabakemma kaayaq-nákárátámá Ááritáakatima Tekútue. ániibo Káéatima Tébe-marabakekaraq Tímotigaraq kaayaqá Étia-marabakemma Tíkikatiyaa Tarópima yemá máqtemma Pórogaraq yagaroqtamá kóurae.

⁵ mi-káyúkámá yemá áqnáabaq uréta keqtaáyábá Taróqaati-marabaq tiwétáá urááe.

6 ániibo yammá irabí agamá naí-kánáámá yátámakitaqtaa kemá Arúkegaraq ketáámá Píripai-marabakemma yuwéqtaa únópi-káárébi maréqtaa Taróqaati-marabaq uréqtaa yeráwáqté yagaróqtamá mibáqá móra-Toqtaama máqe-uraunatae.

Póroma ákaq uréire uráiyé.

7 Tóqtaagoni áqnáabaq-kanaaraqa ketáama aáwaqa kénaunanataa Póroma aabáyaama kóinenaboana aarawaamá watáama kétima-yimitana nokáan-aukaaniq uráiyé.

8 mi yanaa-náúpáqá ketáa ákuma máeqtaa watáa-wataa túnna-naupaqa ómmá netuqyaa kúraqmakaae.

9 miráitana mórama maabu-nákóni áwíqa Yútikatie. wemá naammá yanaa-nákóni motóqakaqa máena Póroma watáama tin-áímmá Yútikatima itéq éna aúgáibaa itana aúma waguré máqena yanaa-nákóni motóqakake kuména marabí yutákuraiye. miráitata yemá kukéta aónamma wemá pukuráiyé.

10 ániibo Póroma kukéna ámûraaq áyabaa uréna tiráiyé: “keráwáqá íma túyánámmá ítáaro. wemá íma pukáibo paá máiyé.” téna tiráiyé.

11 ániibo Póroma yauwéqma naaúpaq uténa Ítuma yímikainikaa yammá mapámma kénena móragaraq watáama kétima-yimitana aaqá iraráitana Póroma iyuwéna kóuraiye.

12 miráitata yemá mi-mábú-náqá íráqôniq umá máitata yemá yimuqá maréta awíqmeta urááe.

Póroma Taróqaati-maruqa yuwéna Mairítati-marabaq uráiyé.

13 Póroma marabí tiyuwénata ‘Ááqtoti-marabaq kégonabo ko tiwíráaro’ téna timá tímítaqtaa ketáámá únópi-káárébi maréqtaa Ááqtoti-marabaq uráunatae.

14 mikákémmá Póromma awíqmetaa ketáámá únópi-káárébi Mítíríni-marabaq uráunatae.

15 mikákémmá ketáámá únópi-káárébi uréqtaa Kááíoti-marukaq ko watuwéqtaa mikákémmá mimórá táoqa Táámoti-marukaq uréqtaa Mairítati-marukaq ko yamá uráunatae.

16 ániibo Póro wemá maará téna aúyánámmá ítaraiye. wemá yaímma-kanaama Étia-aukapaqa íma máena páátákáá Ipítiani-maruqa kótámatuwena Yérútáárebaq ya-kánáámá (péqtakoti-omaqa) aónanena uráiyé.

Póroma Ipítianiq monoq-náúpáq kawáá uráa-kayukama watáama timá yímikaiye.

17 Póro wegáráq wemmá áwáqnaa umá mayaímá kémayaa-kayukagaraq yeráwáqá Mairítati-marupaq máeta Póro wemá Ipítianiq Ítun-aama kéita-kayukati anó-kawaa-wayukama yaáyaitata yemá wenôpaq irááe.

18 ániibo yemá wenôpaq kényewana wemá maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá kenamáárîq kemmá kétimoneq ketáaimma aónaraane. kemá Êtia-marabaqa karáwáqtê áqnáabaqa máqe-uraune.

19 miráitaq keráwáqá aónaraane. netuqyaa-túpáámá Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá kemmá mamá táíq kéumatikaawaq kemá ôriq umá ummaa-yátááqá kémaye q kemá anómma uyátárai-nakoni mayáimá matáunae.” téna Póroma tiráiyie.

20 miráitaq keráwáqá káonaae. kemá keráwáqá tíwáqnaa í-áímmá íma yáqtoqma akoqnáá éq kemá paá keráwáqá kétiraateq waabá-káyúkátí yúrakarabi naaúpaq timá tímikaune.

21 miráitaq máqte-tupaama kemá Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq maará téq timá yímikaunae: “keráwáqá keráwáqtí tirummá Áánûqtumma améraq keráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq kéyuweraq ketáái uyátárai-naqa Ítuqtaba itáíq-itai q oro.” téq timá yímikaune.

22 keráwáqá ítáaro. íbêqa Aokaq-Áágómá kemmá tiwíqmena Yérútáarebaq kéwipoaq mórama nói-qtataarabi ketineqá abarokáq ínî-waigoqtabama kemá íma ítaraune.

23 ániibo kemá kímora-yataaqtaba ítaraunama Aokaq-Áágómá akoqnáá umá timá tímikaiye. ‘máqte-marupaqa uréire innamá emá ummaa-yátááq áátuqma kémaye ánnáma mayánóne.’ téna timá tímikaiye.

24 miráimanibo kemá ketí túwaraiqtabama túyánámmá íma itéq yáqtoqma akoqnáá íkéune. minnýyaba kemá ketí mayáimá uyátárai-nakoma Ítuma tímikai-mayaima mayánúnama minnâ Áánûqtuni átê-wataama Ítuqtaba timá-yimenune.

25 miráinaq keráwáqá ítáaro. naayóbáqá kemá keráwáqtí aúkáapi uréire kéeq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoqtaba timá-timikaune. miráimanibo kemá ítáunama anaaékaqa keráwáqá íma móragaraq kemmá timónanoe.

26-27 ániibo kemá Áánûqtun-auyanamma keráwáqá timá-timiyabama ikatíq íma éq yáqtoqma akoqnáá íuraupo máqten-aimma keráwáqá timá-timikaune. miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma keráwáqtí aúkáapikemma wemá aúyokinimma minnâ íma kennámíye.

28 ániibo keráwáqá yabíqma arutéraq yaímma tipi-típi-annagaraq Aokaq-Áágómá keráwáqtábá yekáq yabíero téna keráwáqá tiwíkaiye. miráinaq keráwáqá Áánûqtuma wení naaenápó meyaníq umá yiwíkai-kayukagaraq keráwáqá keqtimáárîq yabíqma akoqnáá oro.

29 ániibo anaaékaqa kemá keráwáqá tiyuwéq kégonanama mórama táí-wayukama abááq-íyákóráá umá keráwáqtí aúkáapi

iréta keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa mamá táíq umátikanoe.

³⁰ ániibo yaímma keráwápíkémhá keráwáqtí waayúkama yemá itó-uma kaaqaari-áímmá kététa máqtemma Áánûqtun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama tiwíqma táí-akaq tikánóe.

³¹ minnýaba keráwáqá yabíqma máero. keráwáqá túyánámmá itáaro. kaumo-kárítimáátígóní arupimmá wágááwabi nokáamma maamin-áímmá keráwáqá timá tímikaunnama minnýaba kemá tiqnumá kéyaitaq maamin-áímmá kéténe.

³² íbêqa kemá keráwáqá máqtemma Áánûqtuni ayáápi kéticaunaboana wení watáagoni kaayoné-yátáákómá keráwáqté wáinana Áánûqtu wemá kanaaráq máqte-qtataaqa wení waayúkama yiménúne téna tirái-qtataaqa keráwáqá timíniye.

³³ ániibo kemá móra-waigoni mónerabi unáákáqtôyabama íma túran-annama káune.

³⁴ miráitaq keráwáqá aónaraae. kemá kenamááriq ketiyáápike mayaimá kémayaunana móneqa abarokáq kéita kemá aáwaqa meyáníq umá kéneq keté yagaroqtamá máa-kayukama yíwáqnaa kéune.

³⁵ miráitaq kemá máqte-mayaima tiráátúnna máqtemma ketáama miráuma mayaimá kémayeqtaa káqo-yuma yeráwáqá íma akoqnáa íya-kayukama yíwáqnaa ónúnatae. ániibo Ítuma maará téna wemá tiráin-aimma keráwáqá túyánámmá itáaro.

'keráwáqá paá móra-yataaqa mayéqa timuqá maranóe. ániibo móra-nakoma wení mi-qtátáaqá yiménama yímíqma ánatenama wemá amuqá ôriq umá marániye.'

Ítuma tiráine." téna Póroma tiráiyé.

³⁶ ániibo wemá maamin-áímmá timátuwena wemá arayu-taúmmá aténa máqte-kayukate nunamummá tiráiyé.

³⁷ miráitata máqte-kayukama yeráwáqá Póromma yáqtoqma kámoqneta ibiqá ôriq umá yakááe.

³⁸ ániibo Póro wemá téna keráwáqá móragaraq íma tóikaqo timónanoe tin-áiqtábá yemá ibiqá kéyareta awíqmeta únópi-káárebí móma ayúwáawana kóuraiye.

21

Póroma únópi-káárebí maréna Yérútáárebaq uráiyé.

¹ ketáamá timá íraqôniq umáyikeqtaa únópi-káárebí maréqtaa Kóti-marukaq uréqtaa ániibo óq-aabayaanapimma ketáamá maréqtaa Aróti-marukaq uréqtaa mikákémmá Páátaraaq uráunatae.

² miráitaqtaa mi-márúkákémmá mórama únópi-kááregómá Pinítiabaq winéna kéitaqta ketáamá mipí maréqtaa Pinítiabaq uráunatae.

3 ániibo ketáámá Táíparatibaq káoneqtaa móra-aukapaq maréqtaa Tiríabaqa uréqtaa únópi-kááregómá Tááyabaq oótamma móma yuwanéna kéitaqtaa mibáq uráunatae.

4 ániibo mi-márúkqá ketáámá yaímma Káríqton-anna-wayukama keyimoneqtaa yeráwáqtê yagaroqtamá abapaké kaayaq-yúpáámá máqe-uraunatae. miráitana Aokaq-Áágómá Káríqton-anna-wayukati yúyánámmá mamá akoqnáá kéitata yeráwáqá Póroqtabama wemá Yérútáarebaqa íma wíno téta tirááe.

5 ániibo ketáámá yeráwáqtê máqetaa kégounanataa máqte-kayukama yeráwáqti aara iyápógaraq maréta keyewaqtaa máqtemma únón áwábaq ya áikuma nunamummá tiráunatae.

6 miráitata yeráwáqá keqtáá timá íraqôniq umátikáawataa ketáámá únópi-káárebí kóunataa yeráwáqá maréta yeqti naaópaq kóuraae.

Tétaría-marabaqa amuné-áímmá Póromma Áágabaatima timá ámikaiye.

7 ániibo ketáámá únópi-káárebí maréqtaa Tááyabaq yuwéqtaa móra-maruqa Tórameti koyamá uráunatae. miráitaqtaa ketáái tibâqawaaraa-kayukama timá íraqôniq umáyikeqtaa yeráwáqtê yagaroqtamá kímora-yupaama máqe-uraunatae.

8 mikákémmá maréqtaa Tétaría-marabaq uréqtaa móra-naqa áwíqa Píripi wemá mórama Yérútáarebake abapaké kaayaqá Áánûqtuma yiwíkai-kayukabikemma wemmá mayáiráq yíwáqnaa min-áúkápáq urááne.

9 miráitata min-nákóni kaayaqte-kaayaqte-noinaaruma wení ayáámûmaaqa yeráwákáráq Áánûqtuni watáama amuné-wáyúkáráá umá tirááe.

10 ániibo ketáámá Tétaría-marabaq yaímma-kanaama kémayunanataa mórama Áánûqtuni amuné-náqá áwíqa Áágabaati wemá Yuría-marabake yuwéna Tétaría-marabaq kukáiyé.

11 miráitana wemá kukéna Póroni amûrannama maténa wení ayáákaraa aítaukaqa atáá kéena tiráiyé: “Aokaq-Áágómá kétiye. ‘maamin-ámúránágóni aboámmá Yérútáarebaqa Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maamiráuma atáá umá káqon-anna-wayukama yimínóe.’ téna Aokaq-Áágómá kétiye.” téna Áágabaati tiráiyé.

12 ániibo ketáámá maamin-áímmá kéiteqtaa ketáágáráq yaímma aarawaagáráq Póroqtabama “wemá Yérútáarebaq íma wíno” téqtaa tiráunatae.

13 ániibo Póro wemá maará téna tiráiyé: “nôraq itaráq keráwáqá ibiqá keyareraq ketí tirummá mamá táwíqa kéoo? kemá íma ánnáma mayáiyábámá yokaa kéupo? kemá

*érútáárebaqa Ítuni áwîkaqa puyónáá kéune.” téna Póro *emá *aiye.

14 ániibo ketáámá íma káqomma túyánámmá itéqtaamanibo maará téqtaa ketáámá tiráunatae. ‘kanaaráq uyátárai-nakoni aúyánákáq mi-qtátááqá abarokáq íniye.’ téqtaa tiráunatae.

15 anaaékaqa mi-márúkákémmá ketáái oótamma yokaa umá maméqtaa Yérútáárebaq uráunatae.

16 miráitata yaímma Káríqton-anna-wayukama Tétária-marabakemma yeráwáqá keqtáá tiwíqmetataa owaqtáá ketáámá mórama naayóbáqá *q-itaiq kéi-naqa Náátonini-naupaq auráunatae.

Póro wemá Yêmitimma aónaraiye.

17 ketáámá Yérútáárebaq yaayamá keyunanataa yaímma ketibâqawaaraa-kayukama yeráwáqá yimuqá kémareta keqtáámá tiwíkaae.

18 ániibo aabáyaanapimma Póro wemá Yêmitimma aónane kéitaqtaa yaímma Káríqton-annabike anó-wayukama yeráwáqá Yêmitigaraq yagaroqtamá máqe-uraae.

19 ániibo Póro wemá íraqôn-aimma téna Áánûqtuma Yéqtaeowayukabimma íraqô-qtataariq umáyíkáin-aimma wemá timá yímikaiye.

Póroma anó-monoq-wayukati yáama iténa anó-monoq-naupaq uráiyie.

20 yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá Áánûqtumma yimuqá marakéta tirááe: “taígani-kayukama Ítiráaeowayukama yeráwáqá Ítukaq itáiq-itaiq kéeta akoqnáá umá ámáan-aimma kéwaraae.” téta yeráwáqá tirááamanibo

21 yaímma-wayukama yeráwáqá maará téta tirááe: “Póro wemá Ítiráaeowayukama Yéqtaeowayukabi máa-kayukayabama Mótetini ámáan-aimma yuwéraq túma íma karéraq Áánûqtuni awaaméqá íma mayéraq naayón-ááímmá ímáyáaro. téna kétiye.” téta yaímma-wayukama tirááe.

22 miráitata emá yénna-aimma yeráwáqá itaraapoaqtaa “ketáámá nôraq ónúnatabiyo?” téta tirááe.

23 ániibo emá ketáá timá ámenaiqtaa uwo. kaayaqté-kaayaqte-wayukama yeráwáqá yanaan-áímmá téta mi-yánáán-áímmá ína-kanaama yiqnótáuma karánóe.

24 ániibo emá mi-káyúkámá yiwíqme anó-monoq-naupaq uréwaq kúmiqa mamá paá í-yátááqá tarôq kéewaqa mi-káyúkágáráq mirá kéumayikewaqa yemmá meyámmá Áánûqtukaq amí-wámmá yímínatawaqa yeqtí yiqnótáuma anaaékaqa kégaraiyata máqte-kayukama yemá emmá káoneta maamin-áímmá eqtábá tiráamma minná “kaaqaari-áiné” téta

kéteta eqtábámá “árainma Mótetini ámáan-aimma kéwaraiye” téta tínoe.

²⁵ ániibo káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtun-aama kéita-kayukama aúbama agamá keyimeta maará téta yemá tirááe: “yeráwáqá yabíqma arutéta maníkóní amammá tarôq umáketa amíyan-aawaqa waí-wámmá ánûwamma ibibamá ikamí-yamma naaemá íma naaro. mirá kéeta yeráwáqá aa-raukáqá íma mamá yataero.” téta agatááe.

²⁶ ániibo Póro wemá maami-káyúkámá yiwíkena yeráwáqti kúmiq-yataaqa mamá paá inéta wemá anó-monoq-naupaqa uténa anó-monoq-wayukaraq nói-tupaawaq yeráwáqá kúmiq-yataaqa mamá paá matuwáinata yeráwáqá Áánûqtukaq óq-ami-yataaqa agamá ákúqa umákanunataabiyo?” téna ítama aónaraiye.

Ítiráaeo-wayukama anó-monoq-naupaqa Póromma yáqtokaae.

²⁷ anaaékaqa abapaké kaayaq-yúpáámá yanáán-áíqtábá ánatanena kéitata yaímma Ítiráaeo-wayukama Étia-marabaq máa-kayukama yemá aónaamma Póro wemá anó-monoq-naupaqa máitata máqtemma Póroqtaba yemá téta íyamma ôriq kéitata wemmá yáqtokaae.

²⁸ miráitata yemá anókaq ááyama téta “keráwáqá Ítiráaeo-wayukama keqtáá yama tíwáqnaa oro. maamin-nákómá wemá máqten-aukapaq uréire kéena wemá Mótetini ámáan-aimma mamá táíq kéena ketáái anó-monoq-naupaqa káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama yiwéqmena kéuwiye.” téta yemá ááyama tirááe.

²⁹ miráitata naayóbáqá Ipítiani-marabake-naqa Tarópima wemá Pórote yagaroqtamá máitata yemá aónatuweta Póro wemá min-náqá awíqmena aokaq-mónóq-náúpáq táwí éna utaiyáá téta mirá-uraae.

³⁰ ániibo máqtemma Yérútáárebake-kayukama yemá anó-monoq-naupaqa uréta Póromma áyábaa umá yáqtometa máápaq kégumeta anó-monoq-nakoni oqtamá máqtepaq aúyareqeta yukááe.

³¹ miráitata yem* Póromma kéikamowata yaímma-wayukama maréta i-wáyúkátí anó-kawaa-naqa móma timá ámikaae.

³² ániibo wemá wení i-wáyúkámá yiwíqmena keyitata Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá i-wáyúkámá keyimoneta yemá móragaraq íma Póromma ikákaae.

³³ ániibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma Póroni amakaq iréna i-wáyúkáyábá timáyíkáitata yemá Póromma yáqtokaawana i-wáyúkátí kawáá-nákómá téna “maamin-nákómá wemá nôraq uráiyoy?” téna ítama aónaraiye.

³⁴ máqte-kayukama yeráwáqá óq-aimma kétewana yaímma-wayukama káqon-aimma kétewana anó-kawaa-nakoma wemá

maamin-áikóní áaimma íma iténa wemá i-wáyúkámá timáyíkáitata Póromma awíqmeta yeráwáqtí-naupaq urááe.

³⁵ miráitana Póro wemá mórana naakóní oqtaráq kéwitata Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá Póromma ikamínéta kéowata i-wáyúkámá yeráwáqá Póromma yaaguyaqméta kóuraae.

³⁶ miráitata netugyaammá aarawaamá yinnaae waqméta kéweta ikámma púyóro.” téta tiráae.

Póroma weni watáama timá yímikaiye.

³⁷ Póromma awíqmeta naaúpaq uwínéta kéowana Póro wemá i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoqtabama “mórana watáama timá ámena kéune.” téna tiráiyé. ániibo i-wáyúkátí kawáá-nákómá téna Póroqtabama “emá kanaaráq Karíki-aimma tinónô? kemmá timá-timiyo.

³⁸ naayóbáqá móra-nakoma Íqtîbibake miráuma náápaamma awétáma taígani-kayukama (4,000) yiwíqmena kaqmáápaqa waayukáma íma máa-marabaq uráimma minná íma eyábono?” téna ítama aónaraiye.

³⁹ ániibo Póro wemá tiráiyé: “ímiye. kemá Ítiráaeo-naqa ketí márûqa Táátiti minanó-marupake kemá watáama aarawaamá timá-yimenaq kéune.” téna anó-kawaa-naqa timá ámikaiye.

⁴⁰ ániibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma “kanaaráqíye” téna kêtítana Póro wemá min-nákóní oqtaráq itó-uma ayáámma múte yaútena waayúkama yaákare maéra wemá máqte-kayukabimma Íbaru-aipike watáama maará téna timá yímikaiye:

22

¹ “ketîbâqawaayuo, ketîbôutaa, kemá watáama ténáaq kéupo keráwáqá ítáaro. keráwáqá kemmá yaináné kéoe.” téna Póroma tiráiyé.

² miráitata yeráwáqá ítáamma Póro wemá Ítiráaeo-wayukati yáama Íbaru-aipike watáama kêtítata yeráwáqá yaákare uyátamaqma maamin-áimma ítaraae.

³ ániibo Póro wemá tiráiyé: “kemá Ítiráaeo-naqa ketinóma kemmá Táátati-marukaq maqtíkáitaq kemá Yérútáárebaq iréq anómma káureq Kaméirioe. wemá yirááti-nakoma kemmá naayóbáqá ketáái títaubikoni amáan-aimma timá tímikaitaq kemá akoqnáa umá Áánûqtun-aama íbêqa keráwáqá wárániq umá kemá kéwaraune.

⁴ miráitaq kemá Ítun aammá itáíq-itaiq kéo-kayukama kéyikameq aarawaamá yiwíqme máma ánná-naupaq yíkaraune.

⁵ ániibo mú mikákáa anó-monoq-naqa weni anó-monoq-wayukagaraq yemá maami-qtátááqtábá aónaretama ‘árainé’ téta tínoe. naayóbáqá yeráwáqá aúbama agamá tímêwaqa kemá maméq Tamáátikati-marabaqa Ítun-aama kéita-kayukama koma

yiwiqme yenata Yérútáárebaqa yemá yútiqa mayéta ánnama ínoe téq uráunae.

Póro wemá Káríqton-annama aúkáin-aimma tiráíye.

⁶ miráitaq Póro kemá maréq Tamáátikati-marukoni waaqókák kéunana aabaúgómá miráuma wágáá aúkáammakariq kéitana páátákáá aabayápiké móra ókómá wenôpaq kamá yupayo uráíye.

⁷ miráitaq kemá marabí yutákure kéitaunana móra-aikoma aabayápáké maará téna tiráíye. ‘Tóro! Tóro! emá nôraq itawáq kemmá mamá táwîqa kéono?’ tiráíye.

⁸ ánibo kemá tiráune. ‘uyátaráana-nako, emá náawabono?’ téq kétunana wemá yauwéqma tiráíye. ‘kemá Ítuma Náátárêtibake-nakoma kemmá mamá táwîqa kéone.’ tiráíye.

⁹ miráitata yaímma ketê yagaroqtamá uráa-kayukama yemá maamin-ómmá káonetamanibo watáamo timá tímîn-naqa íma aónaraae.

¹⁰ miráitaq Póro kemá tiráune. ‘uyátaráana-nako, kemá nôraq ónúno?’ kétunana uyátárai-naqa Ítuma tiráíye. ‘emá itó-uma Tamáátikati-marabaq kéwinana móra-nakoma kéma emmá mayaimá aménúnna-yataaqtaba watáama timá áminiye.’ téna wemá tiráíye.

¹¹ miráitana min-ókómá ketí túramma mamá kumayuqá aúraitaq kemá máqte-qtataaqa íma kanaaráq umá aónáunata yaímma ketê yagaroqtamá o-káyúkámá yemá tiyáákaq yáqtoqma tiwîqmeta Tamáátikatiq urááe.

¹² ánibo mi-márúkáqá móra-naqa máqte-uraimma áwîqa Áánánáiyatie. wemá íraqôniq umá ketáái ámáan-aimma kéitena kéwaraitata Ítiráaeo-wayukama Tamáátikati-marukaq kémae-kayukama yemá weqtábá ‘íraqô-nare’ téta tirááe.

¹³ min-nákómá wemá ketimakaq iréna maará-tiraiye. ‘Tóro, ketîbáko, emá kanaaráq aúramma kararánóne.’ téna kétitaq kemá páátákáá túramma kégarareq wemmá aónaraune.

¹⁴ ánibo wemá tiráíye. ‘ketáágáráq ketáái títaubikoni Áánûqtuma emmá awíkema wení áaimma aónaika. téna wenamáárîq wení óyaupike watáama emmá timá ámikaiye.

¹⁵ miráina emá maamin-áímmá kéite aónáanna-yataaqtabama máqte-kayukama timá-yiminone.

¹⁶ ánibo emá nôraq itawáq paá máano? itó-uma Ítun-awikaq nommá kéberewaqa wenáwîqa kéyenanawaqa ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwániye.’ téna wemá tiráíye.

Áánûqtuma Póromma káqon-annama Yéqtaaeo-wayukabi timákaraiye.

17-18 ániibo anaaékaqa kemá yauwéqma Yérútáárebaq uréq anó-monoq-naupaq nunamummá kéteq mórama kainapákáá umá uyátárai-naqa Ítumma aónáúnana wemá timá tímikaiye. ‘páátákáá emá maami-márúqá yuwéwaq kóaa. emá maami-márúkáqá kémae ketáama timá yíminamanibo yemá maamin-áímmá íma itánóe.’ téna tiráiyé.

19 ániibo Póro kemá tiráune. ‘uyátaráana-nako, kemá kenamáárîq máqtemma monoq-náúpáq uréire kéeq enáama kéitakayukama kéyikameq yáqtoqma ánnáma kéumayikaunata yemá kemmá timónaraae.

20 ániibo naayóbáqá ení átê-wataama tirái-naqa Tíbenimma ikámôwana pukáimma mi-kánáaráqá kemá máeq mi-káyúkátí kúberai-unamma matokáunata ikákaane.’ téq kétunana wemá tiráiyé.

21 emá paá kéwinaq kemá emmá káqon-annama Yéqtaeowayukabi timákaana wao.’ téna Ítuma timá tímikaiye.” téna Póroma tiráiyé.

22 ániibo Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá kéitetamanibo Yéqtaeoaqtabama yeráwáqá anókaq ááyama maará téta tiráae: “wemmá ikámma púyoro. mirán-nákómá wemá maa-márúkáqá íma mániye.” téta tiráae.

23 miráitata máqte-kayukama yeráwáqá yeqtí kúberai-unamma ayúqma paábaqtaa kéyuweta mé móyuweo téta obamá apákama yukáae.

24 ániibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma i-wáyúkámá timáyíkáitata yemá Póromma awíqmeta naaúpaq múma ákareta tebûqa kámeta ‘nôraq itatawáq Ítiráaeo-wayukama emmá maamin-áíqtábá kéteo?’ téta yeráwáqá tiráae.

25 miráitata yemá ánnánapo Póromma yaataq atáá umákareta tebûqa kámewana Póro wemá kawáá-nákómmá maará téna ítama aónaraiye: “keráwáqtí ámáan-aikoma téna Arómani-wayukama aamá íma ítama yainéq paá tebûqa yíméro ténawaq keráwáqtí ámáan-aimma wáiyó?” téna ítama aónaraiye.

26 ániibo kawáá-nákómá maamin-áímmá kéitena wemá maréna i-wáyúkátí anó-kawaa-nakomma móma timá ámikaiye: “emá maamin-nákómmá nôraq umákanewaq kéono? maamin-náqá wemá Arómani-naqiye.” téna timá ámikaiye.

27 ániibo anó-kawaa-nakoma Póroni amakaq iréna “emá Arómani-naraq máano?” téna kétitana Póro wemá “owé” téna tiráiyé.

28 miráitana anó-kawaa-nakoma tiráiyé: “kemá anó-moneqa meyánîq umátuweq kemá Arómani-naqa máune.” téna titana Póroma tiráiyé: “kemmá ketinóma maqtíkáitaq kemá Arómani-naqa máqe-uraune.” téna tiráiyé.

29 miráitata máqtemma Póromma tebûqa ikamítáae téta yemá

péqmareta kégowana anó-kawaa-nakoma itáimma Póro wemá “Arómani-naqune” téna kétitana kawáá-nákómá ikatíq uráíye.

Póro wemá káánítôre-wayukati yúraqaq uráíye.

³⁰ ániibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma Ítiráaeo-wayukama yemá nôraq itatawáq maamin-nákóqtábámá maamin-áímmá kéteo?” téna wemá ítama arútanena móra-taoqa wemá ánnáma ayúqtuwena uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq káánítôre-wayukagaraq áíkutaawana Póromma awíqmena yeqtí yúraqaq uráíye.

23

¹ Póro wemá káánítôre-wayukati yúrapí karákéna tiráíye: “ketíbâqawaayuo, keráwáqá ítáaro. kemá Áánûqtuni aúrakaqa íráqôníq umá uréire kéeq ketáaiqtaba netuq-túyánámmá íkémayaune.” téna tiráíye.

² ániibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma Áánánáiyati wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata Póroni óyauqa yurákááe.

³ miráitana Póro wemá tiráíye: “enaúraqa miráuma aúgemma naakaqá ayammá péqmaraanikaa kéimanibo ení arunóbáqá miráuma kabirai-qtátáákáá kéipoana Áánûqtuma emmá ikamíniye. ániibo emá enamááríq makaq ámáan-aimma kéware. aamá keyainemanibo emá maamin-ámáán-áímmá kárate waayúkama timáyikaanata yemá ketóyauqa keyuraraae.” téna tiráíye.

⁴ miráitata yaímma Póroni amakaq máa-kayukama yemá tirááe: “emá Áánûqtuni mú mikákáá anó-monoq-naqa timá táíq kéumakaane.” téta yemá tirááe.

⁵ ániibo Póro wemá tiráíye: “keráwáqá ketíbâqawaayuo, ítáaro. wemá mú mikákáá anó-monoq-naqa áraimma máíyo? miráitana Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá maará téna kėtiye. ‘emá ení anó-kawaa-nakoqtabama íma timá táíq umákaao.’ tiráimma minná kemá ítaraune.” téna tiráíye.

⁶ ániibo Póro wemá káánítôre-wayukama yimónaimma yeráwáqá yaímma Péрати-wayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq máawana wemá káánítôre-wayukayaba maará téna tiráíye. “keráwáqá ketíbâqawaayuo, ítáaro. kemá Péрати-naqa máeq Péрати-nakoni áanikomune. miráitaq kemá pukáa-kayukama yauwéqma itó-inoe téq kemá itáíq-itaiq kéune.” téna tiráíye.

⁷ Póro wemá mirá téna kétitata yaímma Péрати-wayukagaraq Tááqtuti-monoq-wayukagaraq yeráwáqá unítíqa tirááe.

⁸ miráitata Tááqtuti-wayukama yeráwáqá kéte. pukáa-kayukama yeráwáqá yauwéqma íma itó-iyana yeqtí yimammá íma wáitana Áánûqtuni kaqtó-wayukama yeqtábá íma mááe

kétewatamanibo Pérati-wayukama mi-qtátááqtábá itáíq-itaiq kéoe.

⁹ miráitata máqte-kayukama yeráwáqá anókaq ááyama kétewana yaímma Pérati-wayukabike ámán-aimma yirááti-wayukama yeráwáqá maará téta tirááe: “ketáámá maamin-náqá aónáúnataama wení otaa-qtátááqá íma wáipoana Áánûqtunopake móra-nakowabi mórama aágobi wepí watáama titana áraimma íyaq kétéyo?” téta yemá tirááe.

¹⁰ ániibo yeráwáqá anókariq umá unítíqá kéteta Póromma máka-ayaakaq yabitimá uréire kéeta aúma mamá yararáawaniq kéowana i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma aónaimma wemmá áaqa kégaitaba wemá yaímma i-wáyúkámá timáyíkáitata yeráwáqá mi-káyúkátí aúkáapike Póromma awíqmeta yeráwáqtí-naaupaq kóuraae.

¹¹ ániibo nokáámma uyátárai-naqa Ítuma Póroni amakaq iréna timá ámikaiye: “enáyakoma íraqôniq kéina emá akoqnáá umá Yérútáárebaqa ketáama timá-yimennaiq umá Arómuq-wayukama timá-yimiyo.” téna timá ámikaiye.

Ítiráaeo-wayukama Póromma ikamínéta téta urááe.

¹² óq-aabayaanaapimma Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá áikuteta mórama yanaan-áímmá timá aúwáyakaq maréta Póromma ikamínéta urááe. miráitata yeráwáqá aáwaqa íma néta awetá umá máeta Póromma ikátuweta nainéta urááe.

¹³ Póromma ikamí-áímmá tiráá-kayukama miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaamma naikamá taígani-kayukama maamin-áímmá timá akoqnáá urááe.

¹⁴ miráitata yemá uyátárai-monoq-wayukararabi anó-kayukaraq uréta tirááe: “ketáámá mórama aáwaqa ínéqtaa awetá umá máeta Póroma ikátuweqtaa mikáq aáwaqa nanúnatae téqtaa timá aúwáyakaq maráúnatae.” téta tirááe.

¹⁵ miráinaq keráwáqá kawáá-wáyúkágáráq káánítôre-wayukagaraq aamá yuwáiyana i-wáyúkátí anó-kawaa-nakaq kéwinaq wemmá maará téraq timá ámero. ketáámá móragaraq maamin-náqá Póron-aama itánáqtaa kéune tíyana wemá timákainana kényinaqtaa ketáámá aapaq yabikéqtaa ikámóno.” téta tirááe.

¹⁶ ániibo Póromma ámánakoni áanikoma anaugómá maamin-áímmá itátuwena wemá maréna i-wáyúkátí naaúpaq uréna Póromma maamin-áímmá timá ámikaiye.

¹⁷ miráitana Póro wemá i-wáyúkátí kawáá-nákóqtábá tiráaiye: “emá maan-iyápómá awíqme anó-kawaa-nakaq winanawáq wemá anó-kawaa-naqa watáama timá ámino.” téna tiráaiye.

18 ániibo i-wáyúkátí kawáá-nákómá maamin-íyápómá awíqmena anó-kawaa-nakaq kéwena wemá tiráiyē: “ánná-nakoma Póro wemá téna maan-íyápómá awíqme anó-kawaa-nakaq winanawáq wemá emmá watáama timá áminiye. téna titaq kemá awíqme kéyune.” téna i-wáyúkátí kawáá-nákómá tiráiyē.

19 ániibo anó-kawaa-nakoma min-íyápómá awíqma ayáákaq yáqtoqma móma áwábaq ákárena wemá tiráiyē: “emá nôi-kataawaq timá-timinono?” téna min-íyápómmá ítama aónaraiye.

20 miráitana min-íyápógómá tiráiyē: “Íríráeo-wayukama yeráwáqá akoqnáá umá yanaan-áímmá timá aúwáayakaq maréta aabáyaama eqtábá Póromma awíqme káánítôre-wayukati yúrikaq kumínaqtaa ketáámá móragaraq maamin-áímmá ítama wemmá aónanunataae.”

21 tiráámanibo emá yeqtí yáama íma itaao. mi-káyúkámá miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaamma naikamá taígani-kayukama yemá yanaan-áímmá timá akoqnáá kéeta Póromma ikámma puínéta aáwaqa íma néta paá máeta íbêqa yeráwáqá aúpáq yokaa kéoe.’ téna tiráiyē.

22 ániibo anó-kawaa-nakoma wemá maamin-íyápómá timákáitana kégoitana wemá tiráiyē: “maamin-áímmá emá timá-timenna-aimma káqo-yuma íma timá-yimiyo.” téna timákáitana kóuraiye.

Póromma timákáawana anó-kawaa-naqa Pírikikaq uráiyē.

23 ániibo ááiq-i-wayukati anó-kawaa-nakoma kaayaqá kawáá-nákárátámá yááyama timá yímikaiye: “kenákámá ááiq-i-wayukama taígani-kayukama (200) kéyiwirekawaq ániibo kaumowáyúkágáráq tiyáákama oóti ámúraaq wínó-kayukagaraq yaímma taígani-kayukama (200) paromá matóráiyaraq nokáámma aúwai-kanaaraq keráwáqá Tétária-marabaq oro.

24 miráinaq keráwáqá Póromma móra-otima wemmá amíyana wemá min-ótíbí máínaq keráwáqá kékén umá awíqme anó-naqa Pírikikaq móma ayúwáaro.” téna timá yímikaiye.

25 miráitana wemá móra aúbama maará téna agatáiyē:

26 “kemá Karótiatima kemá maamin-áúbámá anó-kamaani-naqa Pírikikaq agamá kámeq wágááe téq kétune.

27 Ítíráeo-wayukama yemá maamin-náqá ikamínéta kéowaq kemá itáúnnama wemá Arómani-naqune’ téna kėtiqtaba kegáráq ketí ááiq-i-wayukagaraq ketáámá Ítíráeo-wayukati iyáápike maamin-náqá awíkaunatae.

28 miráitaq kemá nóin-aaíqtabawaq yeráwáqá maamin-áímmá kéteo téq kemá maamin-náqá awíqme káánítôre-wayukati yúrikaq uráune.

29 ániibo wemmá ikámma puyéta ánnáma amí-yátááqá wemá íma tarôq uráibo paá yeráwáqtí ámáan-aikaraq naayón-ááíqtábá yeráwáqá mirá-uraae.

30 miráitaq kemá itáúnnama yeráwáqá akoqnáá-aimma timá aúwáayakaq maréta maamin-náqá aúpáq ikámma puínéta kéowaq kemá páátákáá timákaunana wemá enôpaq kéwepoata mi-káyúkámá yeráwáqá maamin-áímmá enaúrakaq tínoe.” téna Karótiati wemá aúbama agatáye.

31 miráitata ááiq-i-wayukama yeráwáqá Póromma awíqmeta Áátíparaáti-marukaq ko watéta

32 ániibo mikákémmá yaímma marabí uráan-i-wayukama yeráwáqá yauwéqmeta yeqtí-naopaq keyewata yaímma oóti ámúraaq uráan-i-wayukama yemá Póromma awíqmeta Tétaría-marabaq urááe.

33 mirátata yaímma oóti ámúraaq uráan-i-wayukama yemá maamin-áúbámá maméta anó-kawaa-naqa móma kámeta Póromma awíqmeta weni aúrakaq urááe.

34 ániibo anó-kamaani-nakoma wemá maamin-áúbámá káonena wemá Póromma ítama aónaraiye: “emá náakake-narabono?” téna kítitana Póro wemá tiráiyé: “kemá Tirítia-marabakena” téna kítitana

35 ániibo anó-kawaa-nakoma tiráiyé: “maamin-áímmá eqtábá tiráá-kayukama yeráwáqá maakáq íyaqa maamin-áímmá ítama yainánúne.” téna wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata yemá Póromma awíqmeta Éróhini kámááni-naupaq móma ánná umákáawana máqe-uraiye.

24

Ítiráaeo-wayukati anó-kawaa-wayukama Póromma aabi mayákaraae.

1 anaaékaqa móra-tiyaapaq-kanaama yátáitata anó-monoq-naqa Áánánáiyati wegáráq yaímma anó-kayukagaraq mórama yeráwáqtí yáama waeránîn-naqa áwîqa Tetúрати yeráwáqá máqtemma Póromma aabi mayakánón-aimma anó-kamaani-naqa Pírikikaq tirááe.

2 ániibo anó-kamaani-nakoma Póromma ááyaitana keyitana Tetúрати wemá maará téna kaaqaari-áímmá tiráiyé:

“anó-nako, emá keqtáá íráqôniq umá tíwáqnaa kéonaqtaa ketáámá ááíqa íma kéeqtaa ení auyánákáqá máqte-marukaqa móra-yataqa íma abarokáq kéiyé.

3 miráitaqtaa ketáámá minnáyaba emmá ítama íráqôniq kéeqtaa timuqá kémaraunatae.

4 miráimanibo emmá watáama timá yáqtoraiyabama ení paru-yátáákáq emá ketáái watáama awaaraq-áímmá itánóne.

5 maamin-nákómá máqte-tupaama wemá ááiqa kéena máqte-marabaqa Ítiráaeo-wayukati aúkápimma wemá táí-aaimma tarôq kéena wemá áqnábariq umá keqtáá Ítiráaeo-wayukabikemma wemá Náátárêti-wayukaraq yabíkéna yúyánámmá mamá táwî kéumayikaiye.

6 miráitana wemá ketáái anó-monoq-naupaqa kúmiq-yataaqa tarôq kéitaqtaa ketáámá wemmá yáqtokaunatae.

7 miráimanibo áái-q-i-wayukati anó-kawaa-naqa Arítati wemá iréna maamin-náqá akoqnáá umá awíqmena kóuraiye.

8 miráitana Arítati wemá téna ‘maamin-náqá aabi mayakánéqa keqtááyábámá enôpaq oro.’ téna wemá timá tíkaraaiqtaae. miráipoaq emá maamin-náqá enamáárîq ítama káonenana weqtábá ketáama ‘árainé’ tíya emá aónanone.” téna Tetúratí wemá tiráíye.

9 máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraq yemá téta maamin-áímmá “árainé” téta yemá tirááe.

Póro wemá Pírikikaq watáama tiráíye.

10 ániibo anó-kamaani-nakoma wemá Póroni aúrapi aayóq uráitana Póro wemá watáama tiráíye:

“kemá aónaraunama emá netuqyaa-túpáámá maami-káyúkátí anó-kawaa-naqa mááe. aamá ítama kéyainanaq kemá akoqnáá umá yauwéqma tenúne.

11 ániibo emá enamáárîq maami-káyúkámá ítama yimónao. kemá Yérútáárebaqa monoq-námmá peránáaq uráunama títaubake kaayaq-yúpáámá kéyataíye.

12 miráitata Ítiráaeo-wayukama yemá íma kétimonawaq kemá móra-naqa unítîq-aimma ítimayikeq ániibo kemá máqte-kayukati yúyánámmá mamá táwîq íma kéeq yeráwáqtí anó-monoq-naupaqa yirááti-naupakaraq íma anó-maruqa mamá táwîqa íma uráune. ímiye.

13 ániibo íbêqa maami-káyúkámá máqten-aimma kétémanibo íma kanaaráq abarokáq yirááti-aimma kété.” téna Póroma óq-aimma tiráíye:

14 “miráimanibo kemá móra-yataaqtaba emmá timá-amenunama minná aammá uyátárai-nakoma tiráátiraiye. ketí aúbí máráa-kayukama min-áqtábá ‘kaaqaari-áiné’ kété. kemá Ítiráaeo-wayukabikemma yatáqma kémaeq naayóbáqá ketáái títaubikoni Áánûqtukaq anaaé kéwáreq kemá máqtemma ámáan-aima kéwareq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí watáama agamatá-kánnáábímmá wáitaq kemá itáíq-itaiq kéune.

15 miráitata yeráwáqá maami-káyúkámá Áánûqtuqtaba awé oníq umá kegáráq Áánûqtumma awé kéeq kemá Áánûqtuqtaba

wemá pukáa-kayukama mamá itó-umayikaniye. téq kemá itáíq-itaiq keune.

16 ániibo ketirukómá íráqôniq kéena arupú kéitaq kemá Áánûqtugaraq aarawaatí yúrikaqa kemá ketáaiqtaba netuq-túyánámmá íma kémayaune.

17 ániibo kemá Yérútáarebaq yuwéq káqo-kayukate yagaroq-tamá máqe-uraune. mibákémmá kemá yauwéqma ketí márûkaq iráunnama kemá Áánûqtukaq amí-yátááqá maméq iréq móneqa ketí waayúkama íma makáa-kayukama yímikaune.

18 ániibo kemá mirá kéeq anó-monoq-naupaq máeq ketí kúmiq-yataaqa mamá paá i-yátááríq kéunatama taíbaq-wayukama keté íma áikuteta unítíq-aimma íma wáqe-uraiye.

19 miráitamanibo yaímma Ítiráaeo-wayukama Étia-marabaq kémaae-kayukama yeráwáqá máqe-uraae. yemá kemmá aabi matikánétama yemá maakáq enaúrakaq irétawaq ókaraq yeqtí watáama ítáaro.

20 ániibo mi-káyúkámá min-áímmá íma timá-amiyaama maanámo máa-kayukama iyúwénatawaq káánítôre-wayukati yúrikaqa itó-uraunata otaa-qtátááríq íuraane tiráan-aimma timá-amero.

21 miráimanibo kímora-yataaqa kemá maará téq tiráune. ‘Áánûqtu wemá pukáa-kayukama yauwéqma mamá itó-umayikanitaq kemá minnáyaba itáíq-itaiq kéune téq tiráunayaba yemá minnáyaba kemmá aabi kématikaae.’” téna Póroma tiráíye.

22 ániibo anó-kawaa-naqa Píriki wemá uyátárai-nakon aammá itáíq-itaiq on-ááímmá aónéna wemá tiráíye: “i-wáyúkátí anó-kawaa-naqa Arítíati wemá maakáq yínna-yupaama kemá keráwáqtí táama ítama yainánúne.” téna anó-kamaani-naqa Píriki wemá tiráíye.

23 ániibo anó-kawaa-nakoma yaímma-wayukama timáyíkáitata yeráwáqá Póromma awîqma ánná-naupaq móma ákáreraq akoqnáa-aimma íma téraq wemmá ayuwáiyana paá uréire kéinaq wení waayúkama iyuwáiyata paá yama káoneta aáwaqa wemmá áméro.” téna tiráíye.

Píriki Póromma kaayaq-kárítímáátímá ánnáma umákaraiye.

24 Píriki wegáráq wení ánáakoni áwîqa Tarútíra wemá Ítiráaeo-annabiken-inimiye. miráitana Píriki yaímma-taoqa wemá Póromma áyáitana Póro wemá iréna Ítuma keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nakoqtaba itáíq-itaiq kéo-waigoni áaimma timá ámikaiye.

25 miráimanibo Póroni watáagoma arupú áaiqtaba téna ketáái túma yabi-iyábágáráq Áánûqtuma ketáámá mamá yainánîq-kanaayabagaraq wé tiráíye. Píriki wemá maamin-áímmá kéitena

ikatiq uráiyē. miráitana Píriki wemá Póromma timá ámikaiye: “anaaékaqa aamá tí-kánáaráqá emmá ááyaanaa aamá máma tínópo emá kóaa.” téna timákaraiye.

²⁶ miráitana Píriki wemá Póroqtaba “yaímma móneqa timíniye” téna wemá Póromma taígani-tupaama timákaitana kégoitana wemá awé umá máqe-uraiye.

²⁷ anaaékaqa kaayaq-káritímáátímá kéyataitana Pótitati Péqtati wemá Pírikini-maruqa mayéna wemá anó-kawaa-naqa maínna-kanaaraqa Píriki wemá Ítiráaeo-wayukama yimuqá maraígáae téna Póromma paá ánná-naupaqa ayúwáitana máqe-uraiye.

25

¹ kaumo-yúpáámá kéyataitana anó-kamaani-naqa Péqtati wemá Tétaría-marabake maréna yauwéqma Yérútáarebaq uráiyē.

² miráitata uyátarái-monoq-wayukagaraq Ítiráaeo-wayukati kawáá-wáyúkágáráq yeráwáqá Póromma aabi mayakánôn-aimma anó-kamaani-nakokaq maméta uráae.

³ yemá anó-kamaani-nakaq inaa-inaa tiráae: “emá keqtáá tíwáqnaa éaq emá maamin-náqá timákénanawaq wemá Yérútáarebaq yíno.” téta yemá aapaq kéwinaaq aúpáké atíqtuweta ikamónáae téta tiráae.

⁴ ániibo anó-kamaani-naqa Péqtati wemá tiráiyē: “Póro wemá Tétaría-marabaq ánná-naupaqa máipoaq kemá mibáq yauwéqma ónúne.” téna wemá tiráiyē.

⁵ miráinata keráwáqtí anó-kayukama yemá ketê yagaroq-tamá mibáq uréta min-nákóni otaa-qtátááqá wáinatama yemá Póromma aabi mayakánoe.” téna anó-kamaani-nakoma tiráiyē.

⁶ ániibo Péqtati wemá Yérútáarebaqa tiyááka-kanaama yeráwáqtê maéna wemá Tétaría-marabaq uréna móra-taoqa wemá aamá ítama yainai-náúpáq máena wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata yemá Póromma ánná-naupake awíqmeta iráae.

⁷ ániibo Ítiráaeo-wayukama yemá Yérútáarebake ye-káyúkámá iréta máqten-aimma téta Póroni aúbi makáámanibo árain-aimma íma anó-kamaani-naqa timá ámikaae.

⁸ ániibo Póro wemá tiráiyē: “kemá mórama otaa-qtátááqá íma tarôq éq ániibo Ítiráaeo-wayukati ámán-aimma íma mamá táwîqa kéeq yeráwáqtí monoq-námmá íma mamá táiq kéeq Arómani-wayukati anómma yabíkái-naqa íma awáágúraune.” téna Póroma tiráiyē.

⁹ ániibo Ítiráaeo-wayukayaba yimuqá kémarena Péqtati wemá Póromma awíqma Ítiráaeo-wayukati iyáápi maráinayaba wemá maará téna Póromma timá ámikaiye: “Póro, emá

kanaaráq Yérútáárebaq kéwinaraq mibáqá kemá enáama ítama yainánúnô?” téna tiráiyé.

10 ániibo Póro wemá tiráiyé: “Íbêqa kemá maami-náúpáq ító-uraunama maammi-náúmmá Arómani-wayukati yabíkái-nakoni íráqôn ámáan-aikaraq ketáámá ítama keráwáqá yainánóe. ániibo emá káonaane. kemá Ítiráaeo-wayukabimma mórama otaa-qtátááqá íma tarôq uráune.

11 kemá mórama kemmá tikkamma puí-yátáárîq uráanatama minná kanaaráq tikkaminoe. miráimanibo yeráwáqá kaaqaari-áímmá tétama kemmá yeqtí yiyáápi yimínîqtabama móra-nakoni náápaamma íma wáiyé. minnáyaba kemmá Arómani-wayukaraq yabíkái-nakoma yúrakaq ketáámá yainániye.” téna Póroma tiráiyé.

12 ániibo Péqtati wemá maamin-áímmá kéitena wení káánítôre-wayukagaraq watáama timátuwena wemá Póromma timá ámikaiye: “emá anómma yabíkái-nakoma enáama ítama yainániye ténnaboa emá kanaaráq wekáq wínóne.” téna tiráiyé.

Póro wemá káqomma yabíkái-naqa Aagarípaani aúrakaq uráiyé.

13 yaímma-kanaama kóitana anómma yabíkái-naqa (kíni) Aagarípa Peníti wení anaanoágáráq yenákámá maréta Tétaría-marabaq uréta Péqtatimma yaagumá téta timá ákaraaye.

14 miráitata yenákámá Tétaría-marabaqa ayáqtáá-kanaama kémaeyana anó-kamaani-nakoma Péqtati wemá mi yabíkái-naqa Aagarípaamma Póroqtaba maará téna tiráiyé: “naayóbáqá Píriki wemá móra-naqa Póromma ánná-naupaqa ákáraimma wemá íbêqa paá máiyé.

15 miráitapaq naayóbáqá kemá Yérútáárebaq máunata Ítiráaeo-wayukati uyátárai-monoq-wayukama yemá téta ‘maamin-náqá aabi mayakéta ikamíyana puíno.’ tirááe.

16 ketáámá Arómani-wayukataama maamiraráá kéunatae. áqnáabaq móra-nakoni aúbímmô maráina-waigoma wenáama ítátuwena aúbi maráin-aiqtaba wemá kanaaráq tniye. anaaékaqa ayúwáananataa yainánúnatae.

17 miráitata yemá maréta maakáq keyewaqa kemá íma ayáqtáá-yupaama máqe-ureq kemá aamá ítama yainái-náúpáq káqon-aabayaanaapimma kemá yaímma-wayukama timáyíkaunata Póromma ánná-naupake awíqmeta írááe.

18 miráitata mi-káyúkámá yama ító-uraamanibo yemá Póromma aabi mayakái watáama íma tirááe. ímiye.

19 yemá paá yeráwáqtí monoq-nááqtábá kététa mórama pukurái-naqa wenáwîqa Ítue wetábá tirááe. Póroma wemá téna maamin-náqá ‘paá máiyé’ téna kétéye.

20 miráitapaq kemá maamin-áímmá itáúnnama ummaa keyaitaqa kemá Póroqtaba maará téq tiráune. ‘emá kanaaráq

Yérútáárebaq kéwinaaraq maamin-áímmá ítama yainánúnô? téq kemá tiráunamanibo

²¹ Póro wemá téna Arómani-wayukaraq yabíkái-nakoma ketáama ítama yainániye.' téna kététaq ayuwáunana wemá ánná-naupaq máíye." téna Péqtati wemá tímá yímikaiye.

²² ániibo anómma yabíkái-naqa Aagarípaa wemá tiráíye: "kemá kenamááríq maamin-nákón áama itánáaq kéune." téna kététaq Péqtati wemá téna "maamin-áímmá aabáyaama itánóne." téna tiráíye.

²³ káqon-aabayaapimma kínima Aagarípaa wegáráq Peníti yenákámá anómma yabíkái-kayukati unáákáqtôma yenákátí yineqá umátoreta yaímma i-wáyúkátí anó-kawaa-wayukagaraq yaímma anó-kayukagaraq yeráwáqá móra-naupaq áíkuma máeta Péqtati wemá yaímma-wayukama tímáyíkáitata yemá Póromma ánná-naupake ko awíqmeta irááe.

²⁴ ániibo Péqtati wemá tiráíye: "kínima Aagarípaa, ketáágáráq máqte-kayukao, maamin-náqá aónaaro. Ítiráaeo-wayukama aarawaamá Yérútáárebaq kémaae-kayukagaraq yaímma maabáqá Tétária-marabaq máa-kayukagaraq yeráwáqá téta 'maamin-náqá wemá paá íma mánibo ikámínana puíno' téta yemá ketúrikaq ááyama tirááe.

²⁵ miráimanibo kemá maamin-náqá aónáúnnama wemá mórama otaa-qtátááqá tarôq éna puíní-qtataaqa íma wáitana wemá wenamááríq téna Arómani-wayukaraq yabíkái-nakoma ketáama ítama yainániye.' téna kététaq kemá 'wekák wakúyakaanana wíniye.' tiráune.

²⁶ miráitaq kemá weqtábá aúbabi agatúwáanana Arómani anómma yabíkái-nakokaq wínîn-aimma íma ítaraune. miráitaq kemá wemmá awíqme kínima Aagrípaa, emá anómma yabíkáana-waigokaraq yaímma-yuti yúrakakaraq kéyunaboaq keráwáqá wenáama kététaq anaaékaq kemá wení otaa-qtátááqtabá kanaaráq agayánúne.

²⁷ miráinaq kemá móra-nakomma ánnábimmo Arómuq tímákaanana kéwinaq wemmá aamá mayákáan-aimma kemá íma aúba-wannaabi agáyáanama minná íma arupú íniye." tena anó-kamaani-nakoma Péqtati wemá tiráíye.

26

Póro wemá Aagarípaani aúrikaq watáama tiráíye.

¹ ániibo Aagarípa wemá tiráíye: "Póro, emá íbêqa ení watáama tiyo." téna kététaq Póro wemá ayáámma múte yaútena wenaúbi máráan-aiqtaba ténéna itata waayúkama yaákama máqe-uraae. Póro mirá téna:

² "anó-kawaa-naqa Aagarípaa, emá ketáái áaiqtaba kéitaanaboaq kemá timuqá ôriq umá kémareq kemá anaúrikaq

watáama ténáaq kéune. miráitaq kemá emmá watáama timá-amenunama minná Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá keqtábá kaaqaari-áímmá téta túbi kémaran-aimma timá-amenune.

³ miráita emá Ítiráaeo-wayukama ketáái táaikaraq ketáámá watáama túnnatama minná emá káonaane. minnýaba emá ketáama ítama íráqôniq éwaq emá íma ábôkariq uwo.

⁴ ánibo Ítiráaeo-wayukama yemá máqtemma ketáaimma aónaraae. naayóbáqá kemá pááqyan-iyapogoma ketí-wayukate yagaroqtamá kémaeqa kemá Yérútáárebaqa uréire uráune.

⁵ miráitata naayóbáqá yemá kemmá timónaraapoata yemá kanaaráq ketáaimma timá-aminetama minná kanaaráq íye. miráitata yemá aónaraane. naayóbáqá kemá Pérati-wayukati yáaimma kéwaraunata min-ááíkmá akoqnáá umá ketáái monokóni áaimma uyátáraiye.

⁶ miráitaq kemá íbêqa itó-uma máunata yemá kemmá aabi kématikamma maamin-áíkmá áaimma mirá-uraiye. naayóbáqá Áánûqtuma ketáái títaubikomma akoqnáá-aimma timá yímikaitaq minnýaba kemá itáíq-itaiq kéune.

⁷ ánibo ketáái títaubake kaayaq-ánná-wáyúkámá yeráwáqá wágáawabi nokáamma Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq umá awé kéone. ánibo anómma yabikáana-nako, kemá itáíq-itaiq kéunata Ítiráaeo-wayukama yemá kemmá aabi matíkaraae.

⁸ keráwáqá Ítiráaeo-wayukao, Áánûqtuma pukáa-kayukama mamá itó-umayikaniqtaba nôraq itaráq íma tînô?

⁹ naayóbáqá kemá kenamááriqa Ítuma Náátárêtibake-nakon áwîqa mamá táíq uráune.

¹⁰ miráitaq kemá Yérútáárebaq uyátárai-monoq-wayukabikemma akoqnááama matéq netuqyaammá Áánûqtuni waayúkama yáqtoqma Yérútáárebaq ánná-naupaq keyikeq yaímma-wayukama yíkamiyata púyoro téq tiráunae.

¹¹ miráitaq kemá máqte-tupaama yeráwáqtí monoq-náupáq uréq ánnáma keyimeq Ítuni anaaémo wáráan-aaímma yuwaígáae téq uráune. minnýaba kemá káqo-marabaq uréire umá Ítuni anaaé kéwaraa-kayukama mamá táíq umáyikaraune.

Póro wemá Káríqton-annama aúkain-aimma tiráiyé.

¹² miráitaq kemá uyátárai-monoq-wayukabike náápaamma kémayaunata yemá timátíkáawaq kemá maréq Tamáátikati-marabaq uráune.

¹³ miráitana wágáama aabaúgmá aáwaqa nai-kánáa kéita kemá aónáúnana aabáyákákémmá ókómá kamá yupayo uréna keté yagaroqtamá uráa-kayukati yineqá ókómá kamá yupayo uráiyé.

14 ániibo máqtemma ketáámá marabí yutákureqtaa kéitaunana móra-wataagoma Íbaru-aipikemma maará téna tiráiyé. “Tóro! Tóro! emá nôraq itawáq kemmá mamá táwîqa kéono? kemmá apupé kée emá ketí-wayukama mamá táíq kéumayikaanaboa emá enamááríq aú-aiqa mayánóne.’ téna min-áíková tiráiyé.

15 ániibo Póro kemá tiráune. ‘uyátaráana-nako, emá náawabono?’ tiráune. ániibo uyátarái-nakoma wemá tiráiyé. ‘kemá Ítue. emá kemmá mamá táwîqa kéone.’ téna tiráiyé.

16 miráimanibo íbêqa emá itó-urewaq kemá enôpaq iráunapoaq kemá emmá awiráana emá ketí mayái-náqá mááe. emá íbêqa kéite aónána-yataaqtabama máqte-kayukama kétimayiminaq ániibo anaaékaqa abarokáq ínî-qtataaqtabagaraq emmá aráátenune.

17 miráinaq emmá timákáana Ítiráaeo-anna-wayukayaqtaba káqo-wayukayaqtaba kawáá onúne.

18 minnáyaba emá yeráwáqtí yúramma mamá tágamayikenata yemá kumayuq-yátáápíkémhá yuwéta yeráwáqá waéqma tágama-yataakaq maéta Tááqtaani akoqnááipikemma yuwéta kekáq itáíq-itaiq kéiyáq kemá yeráwáqtí kúmiqa mamá paá umáyíkáanata yemá Áánûqtuma yiwíkai-kayukagaraq aokaríq umá yagaróqtamá mánoe.’ téna Ítuma tiráine.” téna Póroma tiráiyé.

Póroma weni mayáíqón áaimma tiráiyé.

19 ániibo emá anómma yabíkáan-naqa Aagarípaa, kemá Áánûqtunopake-tataaqa káoneq kemá íma wenáama arátaune.

20 miráitaq kemá áqnáabaqa Tamáátikati-marabakemma Yérútáárebaq uréq mikákémhá máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukabimma Áánûqtuni átê-wataama kétima-yimunata yeráwáqtí kúmiq-yataapikemma waéqma yeráwáqá Áánûqtukaq yirummá ámiketa íraqôn-aaimma íyábá timá yímikaune.

21 kemá mirá kéunata minnáyaba Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá monoq-náúpáké kemmá yáqtoqma tíkamineta urááe.

22 ániibo ketirummá akoqnáá wáqe-urena Áánûqtuma kemmá tíwáqnaa uréna kemá máqte-kayukagaraq yaímma anó-kayukati túrapi watáama tiráiyé. miráitaq kemá íma káqon-aimma kétupo kemá naayóbáqá Mótetigaraq yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yeráwáqá maará téta tirááe.

23 Áánûqtunopake tiwiránîn-nakoma wemá aú-aiqa maténa keqtaámá áqnáabariq umá pukáipike itó-urena wemá Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukabimma aúwaraimma tágama-yataakaraq timá-yiminiye.’ téta yeráwáqá tirááe.” téna Póroma tiráiyé.

24 Póro wemá mirá téna kítitana Péqtati wemá tiráiyē: “Póro! emá aíbôqnaaboq kéone! emá ení taíbaq itai-yátáákómá emmá mamá aíbôqnaaboq kéiyē.” téna Péqtati tiráiyē.

25 ániibo Póro wemá tiráiyē: “anó-nako, kemá íma aíbôqnaaboqa kéune. kemá paá túyánámmá kéiteq kétune.

26 Aagarípao, ketáama itaao. emá maami-qtátááqtábámá káone kéite uráánaq minnýabama kemá íma ikatíqa éq watáama kétunama maami-qtátááqá íma aúpaq abarokáq uráiyē.

27 anómma yabíkáana-naqa Aagarípao, emá Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáama kéitaano? kemá ítáunama emá yetáama itáíq-itaiq kéone.” téna Póroma tiráiyē.

28 ániibo anómma yabíkái-nakoma Aagarípaa wemá Póromma maará téna timá ámikaiyē: “emá maamin-áwááráq-yúpááwáq kemmá mamá Káriqton-anna-naqa káutikaano?” téna tiráiyē.

29 ániibo Póro wemá tiráiyē: “awaaraq-yúpááwábi ayáqtááq-yupaama minná kanaaraq íyē. miráimanibo kemá Áánûqtukaq maará téq nunamummá kétune. egáráq yaímma-wayukama keráwáqá maamin-áímmá kétuna ítáa-kayukama keráwáqá Ítun anaaé waqmá ketê mórai q umá kétikaiyē. miráiyana maamin-ánnábí keráwápímmá íma wániyē.

30 Póro wemá mirá téna kítitana anómma yabíkái-naqa Aagarípaa Penítigaraq yaímma-wayukagaraq yeráwáqá itó-uma máápaq kóuraae.

31 miráitata yeráwáqá máápaq máeta maará téta tirááe: “maamin-náqá wemá mórama ikámma puyéta ánnáma améta ínín-úmmáá-yátááqá íma tarôq uráiyē.” téta tirááe.

32 ániibo Aagarípaa wemá Péqtatimma maará téna timá ámikaiyē: “maamin-náqá Póro wemá ‘Arómani-wayukati anómma yabíkáan-nakoma ketáama ítama yainániyē’ téna íma tinnarakaa wemmá timákáanana paá yauwéqma kóine iné.” téna Aagarípaa kínima wé tiráiyē.

27

Póroma únópi-káárébi maréna Arómuq uráiyē.

1 ániibo yeráwáqá aamá timá móra-akaq maréta keqtáá timátikaawaqtaa únópi-káárébi maréqtaa Arómuq Ítari-marupaq kéunanata yeráwáqá yáqtoqma Pórogaraq yaímma ánná-wayukagaraqa anómma i-wáyúkátí kawáá-náqá áwíqqa Yúriati wení ayáapi yíkaraae. miráitana maamin-náqá i-wáyúkátí kawáá-nákóqtábámá Arómani-wayukati i-naré.

2 ániibo kemá Arúkegaraq ketáámá mórama Áátaráámítíq únópi-káárégómá Étia-marupaq kéwitaqtaa ketáámá mipí uyáqtama uráunatae. ániibo móra-naqa áwíqqa Áárítáákatima

wemá Tetarónáikaqa Maateróniabake-nakoma wegáráq yagaroq tamá ketáátê iráiyê.

³ ánibo óq-abayaanapimma ketáámá Tááíranapaqa ko yamá uráunatae. miráitana Yúriati wemá Póromma mamá Íráqôniq kéumakena ayúwáitana uréire kéena wení aanábó-wáyúkámá yimónaraiye.

⁴ ánibo ketáámá Tááíranapakemma únópi-káárébi maréqtaa kéunanata uwáágoma keqtaá mamá táwîq kéitaqtaa iyórai-aukapaq maréqtaa Táíparatibaq uráunatae.

⁵ miráitaqta ketáámá únókóni aukáapi maréqtaa Tirítiabaq uréqtaa mikákémmá Paapíriya-marupaq uréqtaa ánibo mikákémmá Mááíraqa Arítia-marabaq uráunatae.

⁶ ánibo mi-márúkákémmá mórama i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma wemá Érékánaraa-marabake únópi-káárégómá maréna Arómuq Ítari-marupaq winé kéitana wemá timátíkáitaqtaa ketáámá mipí uyáqtama uráunatae.

⁷ miráitaqtaa ketáámá mi-únópi-káárébi má yaákare kéweta yaímma-kanaama máqe-uraunatae. miráitana móra-marupa Nááítatiq keyúnanata mikákémmá anón-uwaagoma keqtaá mamá táiq kéiqtaba mikáké maréqtaa Karíti-marukoni iyórai-aukapaq waaqókáq Táárámóniq uráunatae.

⁸ ánibo mikákémmá maréqtaa únókóni áwabaq kégunanata min-áukápáqá anón-ummaa-yataaqa kémayeqtaa ketáámá maréqtaa Áráátia-marukoni waaqókáqá únópi-káárémá marái-márúkáq yayamá iráunatae.

⁹ ánibo netuqyaa-túpáámá keyataitana Ítiráaeo-wayukati aáwaqa awetá i-kánáámá yátamakitata mimóra-kánáámá uwáágoma ôriq umá keyorena únókómá yeráwáqá mamá táiq uráiyê. miráitana Póro wemá maará téna timá yímikaiye:

¹⁰ “máqte-kayukama ítáaro! íbêqa ketáámá kéonanataama taíbaq-yataaqa aúyoranimanibo miráuma únópi-káárégáráq oótakaraq yenamá mi-qtátááqá íma aúyoraiyobo ketáámá waayúkagaraq aúyoranunatae téq kemá kéitaune.” téna Póro wemá tiráiyê.

¹¹ miráimanibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma wemá únópi-káárémá awéqtameta uréire kéo-kayukati yáama kéitena Póronaama íma ítaraiye.

¹² ánibo min-áukápáqá únópi-káárémá marái-márúqá uwáágo ôriq kéena íma Íráqôniq uráitata mi-káyúkámá yeráwáqá aamá timá móra-akaq maréta Karíti-aukapaqa Pinítiabaqa únópi-káárémá marái-márúqá uwáá keyorai-kanaama Íráqôniq uráitata yeráwáqá mibáq winéta urááe.

únópi má anón-uwaama yokáiyê.

13 anaaékaqa uwáágoma mamá pááqyaniq kéitata yeráwáqá yúyánámmá ítáaniq umá únópi-káárémá maméta Karíti-aukapaq maréta urááe.

14 miráitata yeráwáqá únópi-káárébi maréta pááqya-kanaama kéowana Karíti-marukake uwááma áwiqa anón-uwaama yokáiyé.

15 miráitana min-úwáágómá únópi-káárémá mamá táíq kéitana ketáámá íma kanaaráq yáqtoqma awíqmeqtaa uráunatae.

16 miráitaqtaa mikákémmá ketáámá maréqtaa pááqya-marukaqa Kótaq uréqtaa íyórai-aukapaqa ketáámá anón-ummaa-yataaqa matáunatae. ketáái pááqya-unopi-kaarema anón-unopi-kaarenobaq múte makáunatae.

17 miráitata únópi-káárébi mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá únópi-káárémá yáqtorai-yataaqa yabítiréta ánnáma atáá umá akoqnáá kéeta yeráwáqá téta únópi-káárégómá tíwíqmenata Aríbiya-aukapaq wíniye téta yeráwáqá tabaráábera-qtataaqa ayútuwaawana mi-káárégómá únókóni ámúraaqa mayaqména uréire uráiyé.

18 miráimanibo anón-uwaagogaraq únókógáráqá keqtáámá tiwéqtamena uréire kéitata yeráwáqá káqon-abayaanapimma áaimma átáma oótamma mamá iyaabítaaq urááe.

19 ániibo óq-taoqa yeráwáqti iyáápikemma únópi-káárémá mamá íráqôniq i-yátááqá mamá iyaabítaaq urááe.

20 miráitaqtaa netuqyaa-túpáámá ketáámá aabaúwábi wiyóqá íma káonaunataama 'náakaqtaa máuno?' téqtaa anón-uwaama kéyoraitaqtaa ketáámá íma paá mái-tuyanamma ítaraunataamibo "táíq ónúnatae" téqtaa tiráunatae.

21 ániibo netuqyaa-túpáámá máqte-kayukama aáwaqa íma néta máawana Póro wemá yeráwáqti aúkáapi itó-urena tiráiyé: "keráwáqá maami-káyúkámá ítáaro. naayóbáqá keráwáqá ketáama kéiteqa Karítibaq yuwéq íma uráiyakakaa maamiráuma ummaa-yátááqá íma mayéqtaa máqte-qtataaqa íma aúyoranena iné.

22 miráimanibo kemá timá-timunna-aimma ítáaro. keráwápkémmá móra-naqa íma aúyoraniibo kímora-yataaqa únópi-káárémá wenamáa aúyoraniye.

23 ániibo kemá Áánûqtukaq nunamummá kéteq wekác itáíq-itaiq kéunana nokáámma Áánûqtuni kaqtó-nakoma ketimakaq yama itó-urena tiráiyé.

24 'Póro, emá íma ikatîqa éwaq anómma Arómani-nakoma Títaama wenaúrikaq koma itóaao. ániibo maami-káyúkámá máqtemma yeráwáqá únópi-káárébi máa-kayukama eqtábá Áánûqtuma kawáá íniye.' téna tiráiyé.

25 minnáyaba waayúkama keráwáqá íma ikatîqa oro. kemá Áánûqtuqtaba itáíq-itaiq kéunapoana Áánûqtu wemá tinnayataaqa kanaaráq tarôq íniye.

26 minnáyaba ketáámá páátákáá únópí-káárémá maméqtaa móra-marukaq onúnatae.” téna Póroma tiráiyé.

27 ánibo tiyááka umá títaubake kaumo-nókáámmá káyataitata uwáá káyorena ánibo móra-nokaama títaubake kaayaqté-kaayaqtekomma yeráwáqá Meriteréinia-unokoni áwabaqa nokáan-aukaama únópí-káárébí mayaímá mayáa-kayukama yúyánámmá ítáama maami-káárégómá “móra-marukaq kéwiye” téta yeráwáqá yúyánámmá ítiraae.

28 miráitata yeráwáqá ayáqtááq-annaraqa ummaa-yátááqá abíkumareta únópí yúwáawana kúmîmma waaqókárîq uráiyé. miráitaqtaa ketáámá maréqtaa móragaraq pááqya-kanaama kéweta min-ánnámá únópí yúwáawana kúmîmma waaqókárîq éna kegébaraq kukáiyé.

29 ánibo únópí-káárébí mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá ótakaq ya kumayániye téta yeráwáqá ôriq umá ikatîqa urááe. miráitata yeráwáqá páátákáá únópí-káárémá yáqtoqma akoqnáá i-yataaqa mi-káárégóní ayárepaqa kaayaqté-kaayaqte ummaa-yátááqápnápo yáqtoq-mareta máiyana aabaúma utaíkáae téta yeráwáqá nunamummá tirááe.

30 miráitata únópí-káárébí mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá yuwéta péqmareta kóineta únópí-káárégóní aipakémmá ummaa yamá yáqtorai-yataaqa karikaa uréta pááqya-unopi-kaarema mémánóbáq yubéqtukaae.

31 miráitana Póro aónarena wemá i-wáyúkátí kawáá-nakáráq yaímma i-wáyúkágáráq timá yímikaiye: “maamin-únópí-káárébímmá mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá íma máiyaqa minná máqtemma keráwáqá táwîq ínoe.” téna Póroma tiráiyé.

32 ánibo i-wáyúkámá yeráwáqá maami-káárégóní ánnáma kárátuwaawana uráiyé.

33 aabaúma utánéna kéitana Póro wemá maami-káyúkámá aáwaqa naígáae téna watáama tiráiyé: “máka-tiyaapari umá títaubake kaayaqté-kaayaqte miráuma ayáqtáá-kanaama ketáa ikatîq umá aúyokeqtaa aáwaqa íma naráunatae.

34 miráitaq kemá akoqnáá umá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá yaímma paá-aawaqa mamá kénaiyanawaq min-ááwákómá keráwáqá mamá akoqnáá íniye. minnáyaba keráwáqá ítáaro. keráwáqtí túma íma ayáá atikaniye.”

35 Póro wemá mirá kéténa yeráwáqtí yúrakaqa yammá maténa Áánûqtumma amuqá marakéna nunamummá kéténa Póro wemá yammá naráiyé.

36 miráitata máqte-kayukama yeráwáqtí íyakoma íraqôniq kéitata aáwaqa mamá narááe.

37 miráitaqtaa ketáámá taígani-kayukama (miráuma 276) mi únópí-káárébímmá máqce-uraunatae.

38 ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá aáwaqa mamá nátuweta anaaékaqa yeráwáqá únópí-kááréíbíkémhá aáwaq-unamma mamá únópítáá iyabótúwáawana únópí-káárégómá ummaamá íma yéna oyaaq umá uráíye.

únópí-káárémá táíq uráíye.

39 aabaúhá utamá kégaitata únópí-káárébí mayaimá kémayaa-kayukama yeráwáqá márûqa káonetaamanibo maramá íma aónaraae. miráitata yeráwáqá min-áúkápáqá íráqôniq umá únópí-káárégóní márûqa wáitana íráqôniq umá kegébama wáitata yeráwáqá min-áúkápáq wínéta urááe.

40 miráitata yeráwáqá mi únópí-kááréráqá ánnáma kúma akoqnáá umaráan-annama kárátuwaawana únókóní ámûraaq wáqe-uráíye. miráitata yeráwáqá aweqtaí-yátaráqá ánnáma kúma akoqnáá umaráan-annama kégareta ániibo taabaráábema múte abíkumaraawana uwáágoma yiwíqmena únókóní kegébabaq uráíye.

41 miráitana mi únópí-káárégómá maréna únókóní kegébanobaqa aipaké koma aguréna maranóbáqá akoqnáá uráíye. miráitana anón-uwaama yokéna maamin-únópí-káárégóní ayáremma mamá táwíq uráíye.

42 ániibo i-wáyúkámá yeráwáqá yaímma ánná-wayukama péqmareta kóinoe téta yeráwáqá yíkamineta urááe.

43 miráimanibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma wemá Póromma áwáqnaa kéena íma mirá-inoe téna wemá yaímma-annawayukama timáyíkáitata yeráwáqá nokótaaqá yubámeta únókóní kegébabaq urááe.

44 ániibo yaímma-wayukama únópí-káárégóní yaa aqtóráq yáqtoqma mayaqméta nokegébabaq urááe. miráitaqtaa máqte-kayukama íráqôniq umá máqte-uraunatae.

28

Póroma Mórota-marabaq máqe-uráíye.

1 ketáámá máqtemma mi-nókóní kegébabaq iréqtaa ketáá itáunama mi-márúkón áwíqa Mórota-marabare.

2 miráitata mi-márúkáké-káyúkámá yeráwáqá keqtaámá mamá íráqôniq kéowana ániibo aaqá yéna yaugiqá kéitata yeráwáqá íramá agamakéta min-íraráqá keqtaá tiwíqma tíkawaqtaa máqe-uraunatae.

3 ániibo Póro wemá móra ira-átáámá mamá irabí agamakáitana móra-iraakabayaakoma min-ír-átáábí máqena kokoqá kéiqtaba min-ír-áákábáyáákómá Póroni ayáákaqa ya útúraiye.

4 ániibo mi-márúkáké-káyúkámá aarawaamá yeráwáqá aónamma maamin-ír-áákábáyáákómá Póroni ayáákaqa ya útúrena upúkáiye. miráitata mi-káyúkámá yeráwáqá maará

téta tirááe: “árainma maamin-nákómá wemá yaímma-wayukama únópi yíkamitata pukáawana ketáái maníkómá íráqôn-aaimma tarôq í-nákómá wemá maami-nákóqtábámá íma paá mániye. téna maami-qtátááqá tarôq kéiyé.” téta yeráwáqá tirááe.

⁵ miráimanibo Póro wemá maamin-íráákábáyáámmá iranóbáq awéqtáma kéyuwena paá máqe-uraiye.

⁶ ánibo mi-káyúkámá yeráwáqá Póromma awé umá karákéta iqtóráinana wemá puíniye téta temmá Póroni aneqá mórayataaqa íma abarokáq kéiqtaba yeráwáqá téta “maamin-náqá wemá maníkóé.” téta yúyánámmá ítaraae.

⁷ min-áúkápáqá mórama maramá wáqe-uraitana mi-máraráqá yabíkái-naqa áwîqa Púbiria wemá keqtaámá mamá íráqôniq umátíkáitaqtaa ketáámá kaumo-yúpáámá weninaupaqa máqe-uraunatae.

⁸ ánibo Púbiriamma aboámá anó-karima kokoq-kárímá mayéna waguráitana Póro wemá min-nákóni naaúpaqa uténa min-nákóni aneqá ayáamma aráápare nunamummá kítitana min-nákómá atóbaraiye.

⁹ Póro wemá mirá kéitata mi-márúkákémmá netuqyaammá karí-wáyúkámá yeráwáqá kéyewana Póro wemá mamá atóbamayikaraiye.

¹⁰ miráitata mi-káyúkámá yeráwáqá keqtaámá íráqôniq umá tíwáqnaa kéetata ánibo yaímma-yataaqa keqtaá kítimetata tíwáqnaa umá móma únópi-káárébi tiyúkataae.

Póroma Arómuq yayamá iráiyé.

¹¹ ánibo mi-márúkáq ketáámá kaumo-wíyómmá maéqtaa anaaékaq ketáámá maréqtaa morama únópi-káárémá Érékánara-marabakemma anón-uwaama yóráitana mi-márúkáq ya máqe urái-kaarebiqtaa uyáqtama uráunatae. miráitana únópi-káárégóni aikaqá Tútie téta yeráwáqti maníkóni ábárawaao-aanikoratati yimammá tarôq umákáawana wáqe-uraiye.

¹² ánibo ketáámá min-únópi-káárébi maréqtaa Tírakuti-marukaq yayamá íréqtaa mi-márúkáqá kaumo-yúpáámá máqe-uraunatae.

¹³ miráitaqtaa mi-márúkákémmá ketáámá min-únópi-káárébi maréqtaa Arégiuma-marukaq yaútúma yayamá íréqtaa mikákémmá anón-uwaama yóráitaqtaa maréqtaa Putióribaq anó-marukaq ko yamá uráunatae.

¹⁴ ánibo mi-márúkáqá yaímma Káríqton-anna-wayukama kéyimonaunata yemá keqtaá yáqtóráawata abapaké kaayaq-yúpáámá yeráwáqtê maéqtaa Arómuq uráunatae.

¹⁵ ánibo Arómuq yaímma ketíbáqawaayutaama Ítun-aama kéitaa-kayukama yeráwáqá ítáamma keqtaáyábámá kéye téta

kétewata yemá máqtemma maréta mi-márúkáq áwîqa kaumo-áúwái-náúpáqá mááketi-marukaraq wenáwîqa Áápiatibaq iréta keqtaámá aapaq ya kétimonaawaqtaa Póro wemá yemmá keyimonena wemá Áánûqtumma amuqá marakéna akoqnáama matáiyé.

Póroma Arómuq Áánûqtuni watáama tiráiyé.

16 ániibo ketáama Arómuq yayamá keyunanata kámááni-nakoma Póroqtaba wenamáa móra-naupaq máinana móra i-nákómá wekáqá yabíkáiyé.

17 ániibo kaumo-yúpáámá keyataitana Póro wemá Ítiráaeo-wayukati kawáá-wáyúkámá yááyaitata yemá máqtemma ya áikutaawana wemá maará téna tiráiyé: “keráwáqá ketibâqawaayuo, itáaro. kemá íma táí-aaimmá tarôq kéeq Ítiráaeo-wayukama ketáái títaubikon-aaimma mamá táíqa íma uráunamanibo Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá Yérútáarebaqa kemmá ánnáma umátiketa Arómani-wayukati iyáápi kemmá tíkaraae.

18 miráitata Arómani-wayukama yeráwáqá aamá ítama yaíkaamanibo kemá móra-yataaqa tarôq kéeq puyónúnna-aaimma íma tarôq uráunata yemá kemmá tiyuwánéta urááe.

19 miráimanibo Ítiráaeo-wayukama yemá ímiye téta maamin-áimmá arátéwaq óqa kemá aamá ténúnna-aimma íma wáqe-uráiyé. miráitaq kemá anó-kamaani-wayukama yááyaanata yeráwáqá ketáama ítama yainánóe. téq kemá tiráunamanibo ketí-wayukama yeráwáqá móra-yataaqtaba aabimmá íma mayikánúne.

20 ániibo kemá maamin-áíqtábá keráwáqá tááyama kétimatumune. miráitaq Ítiráaeo-wayukama keráwáqá kéiteq awé uráa-qtataaqtaba kemá itáíq-itaiq kéeq awé uráune. miráitana minnýaba maamin-ánnágómá kemmá yáqtoqma akoqnáa kéiyé.” téna Póroma tiráiyé.

21 ániibo yemá tirááe: “Ítiráaeo-wayukabikemma móra-nakoma ení watáama íma aúbabimma agamá timá-timenata ániibo móra ketibâqawaayutaama iréta ení watáama íma téta emmá íma timá táwîq urááe.

22 miráitaqtaa ketáámá enóyaupiken-aimma itánáqtaa kéune. ániibo ketáámá itáunataama máqte-kayukama yemá uyátárainakoni aammá kéwaraa-kayukama keráwáqtábágaráq yatáqmayataapi mááe.” téta tirááe.

23 ániibo Ítiráaeo-wayukati kawáá-wáyúkámá yeráwáqá mórama kanaamá maréta Ítiráaeo-wayukama yemá máqtemma aarawaamá Póroni márûpaq irááe. miráitana Póro wemá aabáyaanapike áaimma átárena énaikaqa wemá watáagon áaimma

timá kêtageña Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba Ítuqtabagaraq watáama tiráiyé. miráitana wemá Mótetini ámáan-aimma kéténa yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá wannaabí agamakáan-aimma kétitana maamin-áikómá yeqtí yúyánámmá mamá íráqôniq kétitata yeráwáqá Ítuqtaba itáíq-itaiq ínoe.

²⁴ miráitata yaímma-wayukama wenáama kéitaawata yaímma-wayukama wenáama íma ítama arútaráae.

²⁵ miráitata yeráwáqá yenamááríq óq-yuyanamma itéta kégowana Póro wemá áqnáabaqa maará téna tiráiyé: “Áánûqtuni Aokaq-Áágómá árain-aimma keráwáqá yúbi-kayukayaba téna Áánûqtuni amuné-náqá ketáái títaubikoma Ááitáiyani óyaukaq tiráine.

²⁶ emá maami-káyúkábí kéweaq maará téaq timá-yimiyo.

keráwáqá aamá itánómanibo áaimma íma itánoe.

keráwáqá túramma aónainomanibo móra-yataaqa íaonainoe.

²⁷ maami-káyúkátí íyakoma akoqnáá umáguraitataboata yaákoma aamá itaíyábá yíbôgaitata yemá yúramma karoparááe.

miráitana yúrakoma móra-yataaqa íkáonaitana yaákoma móra-yataaqtaba íkétaitataboata yúyánámmá íkéitáae.

yemá ketôpaqa íma ko yáútúmeta mamá íráqôniq umá tikaao téta íkéye.’

téna agamatán-áúbábí Áítáiyama tiráine.

²⁸ Ítiráaeo-wayukama yúbi máin-aiiqtaba maami íráqô-mayaima Áánûqtuma keqtáá yawwéqma tiwiránî-kataama minná Áánûqtu wemá káqon-anna-wayukabi yúwáitana kéwiye. ánibo ketáámá maamin-áímmá timá-yimenatataa yemá itánoe.

²⁹ Póro wemá mirá téna kétitata Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá yenamááríq aamá téite urááe.

³⁰ ánibo Póroma mi-márúkáq máena kaayaq-káritímáátígóni arupimmá móra naammá meyaníq uréna yaímma-wayukama wení-naupaq kéyewanama wemá mamá íráqôniq umáyikaraiye.

³¹ miráitana wemá akoqnáá umá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba watáama kéténa uyátárai-naqa Ítu Káriqtoma watáama máqte-kayukama timá yímikaiye. miráitana wemá maamin-áímmá waayúkama abarokáq akoqnáá umá timá-yimiyabama móra-nakoma aammá íma aúnakaraiye.

Arómani

Ítun **anaaé ké**waraa-yubaq **Aróm**ubaq **Póroma** **agatá**iye.

Póroni mayaígón áaimma

¹ kemá Póro mayai-nákómá Ítu Káríqtoni mayairá Áánûqtuma aúyatikarena tááyaraitaq min-áúbá-wánnáámá agatáune. kemá Póroma Áánûqtuni íráqô-kataama tin-áímmá timá tímikaune.

² Áánûqtuni amuné-wáyúkábí wení aúba-wannaabi naayóbáqá mimórá-íráqô-katáámá Áánûqtuma akoqnáá umá tiráiyé.

³ maamin-íráqô-katáámá Áánûqtuni áanikoqtabama wáqe-uraitana Tébitin-annabike páaq uráiyé. maa-márábikáyúkáúrámá páaq uráimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágógaráq Áánuqtun áanikoma máqe-uráiyé.

⁴ áanikoni akoqnáágaragáq imaamugáráqá yirááténa pukáapike kímora itó-umakaraiye.

⁵ kemá Póroma Ítumma tirummá kámunana Áánûqtu wení mayáimá kétimitaq Ítumma wekáq kémaiyaune. waayúkama máqte-marabake Ítumma yirummá kámeta anaaé kéwaraaqtaba Áánûqtuni íráqô-kataama kemá timá yimunaiq umá

⁶ keráwáqá Arómuq-marupaq máa-yuma Áánûqtu tááyaraimma Ítu Káríqtonamoe.

⁷ keráwáqá Árómuq-marupaq máa-yuma keráwáqtábá tááyaraitaq Áánûqtun-aama wáráa-kayukama kemá keráwáqtôpaq kágayaune. Áánûqtumma ákái-kayukao, Áánûqtuma ketibotáámá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtogaraq yenamáa yenákátí íráqô-qtataakaraq yeqtí kaayoné-yátáákáráq keráwákáq paá waíno.

Póroma amuqá maréna nunamummá tiráiyé.

⁸ áqnáabaq ketí Áánûqtuqtabama Ítu Káríqton áwíkaq timuqá kémarakaune. maragáráq-maragaraq-wayukama keráwáqtí itai-yátááqtábámá ítama ánataqtukaapoaq keráwáqtábámá timuqá kématikaune.

⁹ nunamupí maamin-áímmá túnnama Áánûqtuma wenamááriq ítaraimma árain-aíne. Áánûqtuni íráqô-kataama tirukakékáráq kétimayimeq weqtábá kéune. wení íráqô-kataama wenáanikoqtabama wáiyé. Áánûqtuma ítaraiye máqte-tupaama keráwáqtábá nunamupí kétune.

10 aati-aatimá nunamupí Áánûqtumma ítáanana akáinanama ketí aammá awíqtikainaq yayamá keráwáqtôpaq yenúne. ayáqtááq-kanaama yénáae téq uráune.

11 miráitaq keráwáqtábámá ôriq umá kemá kétékaitaq timónanaq kéune. miráinaq kemá yaímma-yataaqa timénáá kéune. Áánûqtuni íráqô-qtataaqa keráwáqtê keqtirupi wamá akoqnáá íkáae téq kéyune.

12 minná Áánûqtukaq aati-aatimá túyánámmá itáíq-itaiq í-yátááqá keráwáqá tíwáqnaa kéinana keráwáqtí itaí-yátáákómá kemmá tíwáqnaa kéinama itáíq-itaiq í-yátááqá keráwáqtôpaq akoqnáá kéena ketíyápiqtaa akoqnáá íkáae téq kéyune.

13 ketúnabaro, keráwáqá maamin-áímmá ítama arútáaro. netuqyaa-túpáámá kemá túyánámmá kéitaune, keráwáqá óq-wayukama Yéqtaaeo-wayukama Ítu Káríqtonopaq yíwíqme yénáae téq kéyune. miráimanibo máqte-tupaama yaímma-yataakoma kemmá yáqtoraitaq paá kémaune.

14 máqte-marabaq-wayukama watáama Ítuqtaba ketí aqtábááma wáíye. minná márûkaq-wayukagaraq karaanóbáq-wáyúkágáráq aamá ítaraa-kayukagaraq íma ítaraa-kayukagaraq mi-kátáámá yemmá timá-yimenune.

15 miráimanibo ketíyakoma iyánáaq kéitaq keráwáqá Arómuq-marupaqa íráqô-kataama timá-timenaae téq kéune.

íráqô-kataama Áánûqtuni akoqnááe.

16 miráimanibo Áánûqtuni íráqô-kataayaba kemá tigaemá íkéune. íráqô-kataayaba nôraq inábiyo? minná Áánûqtuni íráqô-kataama wení akoqnááma wáipoana máqte-kayukama kanaaráq mamá atóbamayikaniye. áqnáabaqa Ítíráaeo-wayukama anaaékaq Yéqtaaeo-wayukama maamin-íráqô-kátáánápó atóbamayikaniye.

17 miráinana Áánûqtuni íráqô-kataagaraq waayúkagoni arupú-aaimma abarokáq pááq kéíye. waayúkagoni áaimma arupú umá minnáyataba yúyánámmá itáíq-itaiq umá yabíqme kéuyoe. Áánûqtuni aúba-wannaabi miráuma kétéíye: “móra-nakoma Áánûqtuqtaba aúyánámmá itáíq-itaiq umá yabíqme uwínanama matúq-matuq umá mái-yataaqa Áánûqtu amíniye.” téna kétéíye.

waayúkaurakoni agaemá

18 maa-káyúkámá Áánûqtuma yinaaéma kéumamepoana Áánûqtuni áyamma wení márûpake kégumiye. kebó-yátááqá tarôq kéo-kayukama yeqtí kúmiqtababoana Áánûqtuni áraín-aimma yayamá pááq íkeiye.

19 Áánûqtuni máqten-aaimma íma aúpáq wáíye. miráipoana Áánûqtu yemmá yiráátiraiye.

20 Áánûqtumma ketáámá kanaaráq íma aónanunataamanibo wemá tarôq urái-qtataaqnapo kanaaráq káonaunatae. maa-márámá pááq urái-kanaarake wení watúq-watuq umá wáikoqnaama kanaaráq káonaunatae. miráínata yeqtí kúmiq-yataaqa íma aúpáq yuwéta maará tínoe “ketáá íaonaraunatae” ítinoe.

21 Áánûqtuqtaba ítaretamanibo wení áwíkaqa íma yaaguyabéta wekáq “tíkáiye” ítiraae.

22 “ítaí-wáyúkámá máunatae” téta tiráámanibo yeráwáqá áá íma ítaraa-kayukama yayamá máqe-uraae.

23 matúq-matuq umá mái-Aanuqtuma yiwikáqtuwetamanibo wenamí-kanamin umá waayúka-amakaraq wáíwaakon-amakaraq áwáábiq-wakoni-amakaraq yekáq iraaýutáúmá mamá téta uyátá-maqma “íráqô-qtataare” téta yúyánápí tirááe.

24 áá íma ítaraa-kayukama pááq kéopoana Áánûqtuma iyúwáitata yenamááríq yetáaimma kéwaraae. yeráwáqtí yikáí-yátáákó yabítitata kebó-yátááqá tarôq urááe. yúnapogaraq kebó-yátááríqá urááe.

25 yaímma-wayukama miráitata Áánûqtuni árain-aimma wenamí-kenamin umá kaaqaari-áímmá wakááe. mi-qtátááqá Áánûqtu tarôq uráiqtataakaq yiraayutáúmá amá yetíwíqa múte yaútaamanibo tarôq urái-nakon áwíqa ímiye. ááqibo Áánûqtuma wenáwíqa múte yaúma watúq-watuq umá waímo. árainmma waíno.

26 otaa-qtátááríq oqtábábóana Áánûqtu iyuwáitata yenamááríq kéweta yetúnapo yigae-yátááqá mamá pááq urááe. miráitataa aaragógáráq aaraukáq-ááímmá íma wakááe. paá yetúraqa íarutainama kéwaraae.

27 mimóráíq umá waamá aaraukáq-ááímmá paábaq mamá keyuwaamanibo káqo-waqtaba keyikaiqtataboata yirunóbáqá iraráá karáíye. yigae-yátááqá káqowa-kaqowamma mamá paá urááe. miráipoata yetúnobaqa ókon-okomma táí-ummaa-yataaqa pááq íno-waigoni ápêqa yeqtí kúmiq-yataakoqtabama wáqe-uraiye.

28 miráímanibo Áánûqtuni aúyánámmá yeráwáqá íma yáqtóráawana Áánûqtuma iyúwáitata yetúyánápíké waqmá kéitaae. kebó-yátááríqo kéomma kéqoke-kaqoke-kebo-yataaqa tarôq kéoe.

29 waátâ-aaimma aráágayan-aaimma táí-aaimma iyáábúq-aaimma aweké-ááímmá ááíqá í-ááímmá komarummá í-ááímmá waayúkayaba ítama táíq í-ááímmá ógikaae. anaaépaq-aaimma tí-ááímmá

30 waayáímmá tí-ááímmá Áánûqtuqtaba iyámma umákai-yataaqa aamá aratéta yeqtúma mamé uí-yátááqá yeqtí

yúyánápíké aúgemma otaa-qtátááqá mirán-ááímmá ógikaae. anóboñ-aama kárate.

³¹ áá íma itaí-wáyúkáá yeqtí anóna-anon-aimma arátaae. waayúkayataba íyaqa íkeyimeta kaayoné-yátááqá íyimikaae.

³² Áánûqtuni ámáan-aiko téna: “máqtemma mirán-ákáq maíyanama puí-yátááqá yeqtí ápêqa waíye.” mirá téta ítaraae. yeráwáqá móragaraq miráute kéuyeta máqte-kayukama miráute kéuyeta waraí-yátááqtábá kéyikaiye.

2

Áánûqtuni yaináí-yátááqá kanaa kéíye.

¹ ketí aanábô, óq-wayukama kéyainaa? móra-nakoma wení kúmiq-yataaqa íma aúpáq yuwániye. óq-wayukati yenáánamanibo yemô oníq umá emá móraiq kée miráuma enamááríq yawááq kéone.

² Áánûqtu óq-wayukama náayubi maamirá-qtátááríq o-káyúkámá yáínáimma ketáá káounaunatae. wemá kanaa kéíye.

³ ááqibo ketí aanábô, óq-wayukama yaináánaíq umá móraiq umá emá enamááríq kéyainaane. “Áánûqtuni yawááq-iyataapike kótanune” téq enaúyánápímmá kéteno?

⁴ aqá Áánûqtuni paru-yátáákómá waayúkama íma iyuwaí-yátááqá waayúkayataba yaákarena awé-í-yátááqá enaúyánápímmá pááqya-qtataariq kéteno? enáimma waéqma tinanamá Áánûqtu wení kaayoné-yátááqá emmá kanaaráq uíniye.

⁵ enaákoma akoqnáá umá óqtakaa umágitaa enáimma íma mamá kéwairaane. ení yaináí-yátááqá anókariq kénana mi-túpááyábá Áánûqtuni áyámma í-yátáákáráq yaináí-í-yátáákáráq pááq ínaama ení yaináí-yátááqá íbêqa anókariq kéone.

⁶ máqte-kayukama aókáq-aokaq máqte-qtataariq kéoqtaba Áánûqtuma yeqtí ápêqa yimíniye.

⁷ yaímma-wayukama tágama-yataakaraq yíwîqa uí-yátáákáráq paá matúq-matuq umá máí-yataakaraq abáá-umae kéuyeta íráqô-qtataariq kéopoana yemmá matúq-matuq umá maí-yataaqa Áánûqtu yimíniye.

⁸ yaímma-wayukama yenamááríq yetábá yúyánámmá itéta kateko-ámmá íbáq kéyuwaapoata yemmá Áánûqtuma moyáqá yéna áyámma umá nommá atíqtuwanikaa umá ayáuyikaniye.

⁹ máqte-kayukama waátâ-yataariq uráíyanama áqnáabaq Ítiráaeo-wayukama mámikaqa Yéqtaaeo-wayukama yemmá yú-tikaraq yíkaraq mayánoe.

¹⁰ ááqibo máqtemma arupú-amma waráíyanama áqnáabaq Ítiráaeo-wayukama mámikaqa Yéqtaaeo-wayukama yemmá

tágama-yataakaraq yíwîqa anómma uí-yátáákáráq kaayoné-yátáákáráq Áánûqtu yimíniye.

¹¹ máqte-kayukama Áánûqtu mimoráiq umá yainániye.

¹² Mótetini áamáama Yéqtaaeo-wayukama íma yímikaiye. áamáan-aimma íma matéta yemá kúmiq-yataaqa umáe kéuyeta yeráwáqá puínoe. Mótetini áamáama Ítíráaeo-wayukama yímikaimma kúmiq-yataariq umáe kéuiyanama áamáan-ainapo yainániye.

¹³ áamáan-aimma paá kékíteta Áánûqtuma “Íráqô-kayukae” téna íkétimanibo áamáan-aimma waráiyana Áánûqtun-aurakaq Íráqô-kayukama mamá aúqyikaniye.

¹⁴ Yéqtaaeo-wayukama áamáan-aimma Móteti íma yímikaimanibo yeqtí yúyánápiké téta yaímma-taoqa Ítíráaeo-wayukati áamáan-aimma wakááe. miráitata yenamáárîq yeqtí áamáan-aikaq mááe.

¹⁵ Ítíráaeo-wayukati áamáan-aimma wakáapoata árain-aimma yirááténa yirupi aúba-wannaaraa agamá kémaraiye. yaímma-taoqa yúyánákómá yeqtí kúmiq-yataakoma yeqtúbi kémaraitana káqo-taoqa yúyánákómá kanaarâq kéumayikaiye.

¹⁶ Áánûqtuni Íráqô-kataayaba kemá abarokâq kêtunama miráuma maami-túpáamá Áánûqtu Ítu Káríqtoni óyaupike máqte-kayukati aúpâq-yááímmá mamá yainániye.

Ítíráaeo-wayukaraq áamáan-aikaraq

¹⁷ emánô? kemmá Ítíráaeo-naqune té kétima-timene. Ítíráaeo-wayukati áamáan-aimma aúyánápí kéwarema Ítíráaeo-nakoma máiye. emá Áánûqtuqtabama weganoq-kanog-áímmá abarokâq kéténe.

¹⁸ Áánûqtuma mirá-uwo ti-qtátááqá emá Ítaraane. áamáan-aimma yoráuma Ítaraanaboaa arupú-amma Ítaraane.

¹⁹ yúgarog-wayukati yabi-í-náqá kumayuqnóbâq máa-kayukati ókáán umá máema

²⁰ áá íma Ítaraa-kayukagaraq iyápógaraq yeqtí yirááti-naqa máema áamáan-aipi mûtûq itaí-yátáákárâq árain-aikaraq Ítama arútarema

²¹ waayúkama kéyiraatenamanibo nóraq itááq irááténnaiq umá enamáárîqa ímira-keono? emá “moyámmá ímáýáaro” abarokâq kétemanibo emá moyámmá kémaiyaane.

²² emá “aaraukáqá íyataaero” abarokâq kétemanibo emá mirá kéono? emá yaataq ikúqma amammá tarôq uráá-qtataakoma kéyiwaagonamanibo yemmá káqo-kayukati monog-nákáá-náópákémmá emá kémayaano?

²³ áamáan-aigtaba enaúma mamé kéuyonamanibo Áánûqtuni áamáan-aimma íma kéware wekáq agaemá makáane.

²⁴ miráitana Áánûqtuni aúba-wannaabi Ítíráaeo-wayukaraq kétiye: “keráwáqá táigo-qtataaqa kéopoata Yéqtaaeo-wayukama

kétimonetaboata Áánûqtuni áwîqa yamá akáyáámmá kétee.” téna aúbabi kétiye.

25 Ítiráaeo-wayukati ámáan-aimma warétama íráqô-qtataaqa yúma kará ínomanibo ámáan-aimma yúma íkáratainikaa ínoe.

26 Yéqtaaeo-wayukama yúma íkarataamanibo ámáan-aikoma waréta yemmá yúma kárataakaa-kayukama Áánûqtu káyimonai íyabiyo?

27 Yéqtaaeo-wayukababoata keráwáqá Ítiráaeo-wayukama yawááq-umayikanoe. paá túma kárataama Mótetini ámáan-aimma keráwáqtábá agatáimanibo íkéwaraae. ááqibo Yéqtaaeo-wayukama túma íkarataama maamin-ámáan-áímmá kéwaraae.

28 náawaq áraimma Ítiráaeo-naquramma máíyo? náawaq aúma káratai-naqa áraimma máíyo? Ítiráaeo-naqa paá amegaaráq-áúmá íma máíye.

29 aaqáo. Ítiráaeo-naqa arunóbákéqtábá áraimma Ítiráaeo-naqiye. arunóbáqtábá Áánuqtun Aágoni mayaímá wáitanamanibo ámáan-aikake íma pááq kéíye. min-nákómá arunóbáqá Áánûqtun Aágoni mayaímá wáitana wenáwîqa maa-márábí-káyúkátí yúrikaq anómma íwáimanibo Áánûqtun-aurakaq wenáwîqa anómma wáíye.

3

tái-yaaikoma íráqôn-aaimma íma yawááq-íniye.

1 Ítiráaeo-naqa máena uyátá-maqma kéqon-naqa íráqôniq kéumakaiyo? yúmo kará-í-yátááqá kanaarárábíyô?

2 owé. máqten-aukapaq kanaarác wáíye. Áánûqtuma wení wataáama Ítiráaeo-wayukama áqnáabaq iyáápi yímikaitata abarokác Áánûqtun-aaimma kéítaae.

3 yaímma-wayukama itáíq-itaiq umá íyabikaamanibo Áánûqtu mimóráíq umá wemá yímikain-aimma aratínô?

4 túyánámmá íma itáaro! miráuma máqtemma kaaqaari-wáyúkámá máamanibo Áánûqtuma wemá yímikain-aikaq yabíqma matúq-matuq umá mániye. Áánûqtuni aúba-wannaabi kétiye:

“máqten-aimmo tinnamá

kateko umá yiráátiniye.

emmá yaináíyaama uyáqtanone.”

téna min-áúbabí kétiye.

5 ketáái otaa-qtátááqô abarokác kéinana Áánûqtuni kateko-yátááqá tiráá tínataama nóinae téqtaa tenúnataabiyo? otaa-qtátááríq kéonanataa Áánûqtuma keqtáámá táígoma timínîqtaae.

mirá téqtaa tenúnataabiyo? mirá téta yaímma-wayukama kaaqaari kéte. yekáá kéunataae. mirá téqtaa tenúnataabiyo?

6 aaqáo. Áánûqtu kateko umá íyainenama náaraq umá maa-márábi-káyúkámá kanaaráq yainániyo?

7 kaaqaari-áímmá tenanamá Áánûqtuni árain-aikoma máqte-kayukayopaq anómma abarokáq íniye. abarokáq ínatama nôraq ínata “kúmiq-nare” tínô? yaímma-wayukama yúyánápi mirá kéte.

8 mimórá-wáyúkámá mirá téta: “otaa-qtátááriq ónátáe. mirá kéonanataa Áánûqtuni íráqô-qtataaqa pááq íniye.” téta yaímma-wayukama wakutéta ketí watáama mirá kétune kéte. yeqtí ápêqa yawááq umá wániye.

árainma móra-nakoma kateko-náqá íma máiye.

9 ketáámá Ítiráaeo-wayukama uyáq taraunataabiyo? ímiye. kúmiq-yataakoni akoqnáabi máqtemma mórai q umá máunatae.

10 Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá kétiye:
“árainma móra-nakoma katekó-náqá íma máiye.

11 kímora áá Ítarain-naqa íma maéna Áánûqtuqtaba abáá-i-naqa íma máibo

12 máqte-kayukama Áánûqtuma yinaaéma umákaráe.

máqtemma otaa-qtátááqá tarôq éta íma móra-nako íráqô-qtataaqa tarôq kéiye.

árainma kímora-naqa íma máiye.

13 yeráwáqtí yimóyarokoma agaro umáguraimma waayúka utái-máikáá kéitata yimáábírake waéqma kaaqaari-aímmá téta yóyauq-ananaakake puí-áímmá iraakabayaakóni waátáikaan-aimma kéte.

14 yeqtí yóyaukaqa íma ikaaq-áímmá ógiqma wáíye.

15 waayúkama yíkamma puí-yátááqtábá oyaaq kéoe.

16 aati-aatimá yawití-wáátí kéeta yeqtábábóata waayúka yimuqá máráníq íkeoe.

17 kaayoné-ámmá íma waréta

18 Áánûqtuqtaba yáaqa íkeigaitata íma kéitáe.”

téna Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá kétiye.

19 ááqibo ketáá kétaunatae. ámáan-aikoma téna máqte-kayukayataba ámáan-aikoni aménáápáqá máqe-uráae. miraráá umá óq-yoyauqa aúyakaitata máqte-kayukama Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq Áánûqtuni yainái-yátáápi máqe-uráae.

20 móra-nakoma ámáan-aimma kéitaitana kateko-náqá Áánûqtun-aurakaq kanaaráq ímanibo ámáan-aikoma paá máqtemma ketáái kúmiq-yataaqtabama kétiraatiqtaae.

maamin-ákáq móra-nakoma yayamá kateko umá mániye.

21 íbêqa áamáan-aikoni-kanaama yátamakitana Áánûqtuni kateko-yátááqá abarokáq uráiyé. maami-kátékó-yátááqá miráuma wáiyé.

22 Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáaré. máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraq óq-wayukagaraq wekáq yirummá améta Áánûqtuni kateko-yátááqá mamé kanaaráq mayánoe. naayóbáqá Áánûqtuni áamáan-aikogaraq amuné-wáyúkágáráq mimórá-ái tirááe. Ítiráaeo-wayukagaraq óq-wayukagaraq máqtemma kúmiq-yataariq uráápoata mimórá-yáínáí-wátáámá tirááe.

23 máqte-kayukama kúmiq-yataariq uráápoata máqtemma Áánûqtuni tágama-yataaqtaba aqtóráríq umá mááe.

24 ááqibo Ítu Káríqtoma mamá paá umáyikaniye. Áánuqtuni íráqô-qtataakoma paá yímikaiye.

25 Áánûqtu Ítumma paá yímikaiye. ánibo Ítuma pukáipoana wení naaegómá máqtemma yirummá ámekaa-kayukati kúmiq-yataakoni yigaemá mamá paábaq yuwániye. wenáanikoma paá yiména waayúkaráq katekoíq ínôqtabama Áánûqtu yiráátiraiye. naayóbáqá taígani kúmiq-yataaqtaba Áánûqtu íma yainéna táigoma íyimikaimibo

26 íbêqa waayúkaráq katekoíq ínôqtabama kényiraatiye. waayúkama máqtemma Ítukaq yirummá ámê-kayukama wé mamá kateko-wáyúkámá káuqyikaiye.

27 áamáan-aimma waráinaiyataba aúma mamá uí-yátááqá paá íniye. arummá amínayaba kateko-yátááqá uíniye.

28 miráuma kéitaunatae. áamáan-aikakema waayúkama kateko umá íma kanaaráq mánomanibo yirummá Ítumma améta kateko umá mánoe.

29 Áánûqtu Ítiráaeo-wayukama paá yenamáa yeqí Áánûqtuwaq máiyó? Yéqtaaeo-wayukati Áánûqtugaraq máiyó? owé. máiyé.

30 Áánûqtu wenamáa mimóráe. Ítiráaeo-wayukama yirummá amíyaqtabama Áánûqtu katekoíq umáyikaniye. móraiq umá Yéqtaaeo-wayukama yirummá amíyaqtabama katekoíq umáyikaniye.

31 áamáan-aimma paábaq ketáa yuwánátae kéliyo? aaqáo. áraimma ímiye. tirummá amétaaboaqtaa áamáan-aimma ketáái kúmiq-yataaqaa kényiraateqtaa waránátae.

4

Áánûqtu Áabaraaqtaba “kateko-naré” tiráiyé.

1 miráínataa ketítaubikotaama Áabaraama weqtábámá nóineq tenúnataabiyo?

2 máqte-qtataariq oi-qtátááqtábá kateko-náqá íma aúrakaraiipoana aúma mamé kanaaraq íuwiniye.

3 Áánûqtuni aúba-wannaabi kétiye: “Áabaraama Áánûqtukaq arummá aména aúyánápí itáíq-itaiq umá yabíkáipoana Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá máqe-uráiyie.” téna kétiye.

4 móra-nakoma wení mayaíráqtábá ápêqa matáibo íma paá ámikaiye.

5 ááqibo káqo-nakoma wení mayaírákéqtábámá ímibo paá itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqtábámá Áánûqtuma kateko-náqá paáq umákaraiye. mirá kéumayikaiye.

6 minnáyaba Ítiráaeo anó-naqa Tébiti naayóbáqá téna áraimma tiráine. móra-nakoma Áánûqtun-aurakaq katekon-náqá maénama wení mayaíyábámá ibáqyuwena ôriq umá amuqá min-nákómá marániye. ókaraq Tébiti miráuma Áánûqtun-aubabi ibí tiráine:

7 “maa-káyúkámá yeqtí otaa-qtátááqá Áánûqtu mamá paábaq yuwéna awikáqtukaitata yeqtí kúmiq-yataaqa Áánûqtu mamá yawikágutaitata yimuqá ôriq umá kémaraae.

8 móra-nakoma kúmiq-yataaqtabama uyátárai-nakoma wenáúbic íma kémaraitena abo min-nákómá amuqá ôriq umá kémaraiye!”

Tébiti mirá téna ibí tiráine.

9 maami amuq-yatááqá paá Ítiráaeo-wayukama yúma káraa-kayukabimma yenamáa yeráwápínáq wáiyio? káqo-yuma yemá náayuti yúwaq íma kárataanabiyo? Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá téna kétiye tiráunaiq umátaa ketáá kéitaunatae. Áabaraama Áánûqtukaq arummá aména itáíq-itaiq umá yabíkáipoana Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá máqe-uraiye.

10 aanibo nói-kanaabinaq Áabaraama kateko-náqá Áánûqtun-aurakaq máqe-uraiyo? áqnáabaraq aúma káratai anaaékarabiyo? áqnáabaq aúma íkaratai-kanaama wáqe-uraiye.

11 aúma káratin-abuma matáimma wení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákóní awaaméqá aúma íkaratai-kanaaraq wáqe-uraimma maami-kátékó-yátááqá áqnáabaq Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yabíkáipoana matáiyie. miráipoana Áabaraama máqte-kayukayaba Áánûqtuma yirummá aména yúma íkarataa-kayukayaba yiboaráá-náqá aúkáiye. yeráwáqá wekáá umá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yabíkéta kateko-yátááqá kanaaraq mayánéta wenáráaqa aúkáae.

12 mimóráiq umá yúma kárataa-kayukama yeqtibomá máimanibo miráuma íma yúma kárataae. Áabaraani áaimma áqnáabaq aúma karáí-ááímmá wáqe-uraitana yeráwáqá itáíq-itaiq umá mórai q umá yabíkáapoata yeqtibó máiyie.

Áánûqtu yímikain-aimma itáíq-itaiq umá yabi-í-wáyúká mayánoe.

13 Áánûtuma Áabaraamma “wenáráabitigaraq máqte-marukaq yiménúne.” téna timá akoqnáá umákaine. ámáan-aimma wáraiqtataboana Áánûqtu minná yímikain-aimma ítiraimibo Áabaraama itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqtabábóana weqatábá “kateko-naré” téna Áánûqtu mirá-tiraiye.

14 mirá-uraiye. ámáan-aimma kéwaraa-kayukama Áánûqtuma yímikain-aimma kanaaráq mayétama ketáái itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákáráq Áánûqtuma yímikain-aikaraq pááq ínana ketáái yabi-í-yátááqá yayamá paátataakaa íniye.

15 ámáan-aimma Áánûqtuni áyámma mamé kumínibo ámáan-aimma íma wáinana waayúkama ima kanaaráq aratíyanama Áánûqtuma ááyamma umákanoe.

16 Áánûqtuma yímikain-aimma wenáaimma itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá wáiyee. miráipoana Áabaraan-araabitiraq mi yímikain-aimma Áánûqtu wenamáakoni iráqô-qtataapike kanaaráq paá yímiqtukaiye. itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákáráq Áabarakaa-kayukama ámáan-aimma kéwaraa-kayukagaraq itáíq-itaiq umá yabíkáa-kayukagaraq Áánûqtuma yímikain-aimma mayánoe. miráuma máqte-qtataaqa Áánûqtuqtaba yabíkái-qtataaqa Áabaraama yetiboé.

17 mirá téna Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétiye: “netuqyaa-márúpáq táíгани-kayukati yiboámá káurakaune.” téna kétiye. Áabaraama wení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqtabábóana keti-botáámá Áánûqtun-aurakaq máiyee. mimórá-Áánúqtú pukái-qtataaqa mamá itó-uma paá kéumayikaitana íma abarokáq urái-qtataaqtataba tiráimma pááq kéoe.

18 Áánûqtuni íráqô-qtataaqtataba Áabaraama awé únnataama íma pááq owáníq kéiyee. min-íráqó-qtátááqtabá awé únnátaama arummá aména anaaékaq taígani-marupake-kayukati yiboámá pááq uráiyee. minnáma Áánûqtuni wanaagó kétiye: “epiké-ánnámá taígani pááq yínoe.” téna kétiye.

19 Áabaraama waaqókáq tiyááka-wayukati ááyayaa-kanaama (100 karitimaatiraq) máqe-uraitana wenaúgoma pukáínakaa uráitana ítaraiye. ánáakoma Térain-augogaraq móraiq uráimanibo Áabaraama itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá aboámá auráníqtaba yáqtoqma akoqnáá uráiyee.

20 wení yabi-í-yátááqá íma yukáimanibo Áánûqtuma ámikain-aimma íratena paá awé uráiyee. yabi-í-yátááqá arunóbáqá ógiqma akoqnáá uráitana Áánûqtukaq “tíkáiyee” tiráiyee.

21 Áánûqtu nóinabi timá akoqnáá uráimma kanaaráq miráitana Áabaraama ítama ánataqtukaiye.

22 miráipoana Áabaraama wení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqnápó Áánûqtun-aurakaq kateko umá máqe-uraiye.

23-24 mi-kátáámá “Áánûqtun-aurakaq kateko umá” wenamáa weqtábá ítiraiye. wemá Ítuma pukaípíke itó-umakarai-nakoma wekákq tirummá kámunanaboanataa keqtááyábágáráqtábá itáíye. ketáámá Áánûqtukaq tirummá améqtaama Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánunatae.

25 ketáái kúmiq-yataaqtaba Ítumma ikámôwana pukáíye. ketáá mamá katekoíq kéumatikaipoanataa pukáípíke itó-umakaraiye.

5

Áánûqtun-aurakaq kateko-wáyúkámá mánoe.

1 Áánûqtu mirá-tiraimma itáíq-itaiq umá yabíqma kateko umá máunanataa kaayoné-yátááqá Áánûqtugaraq ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoq tirummá améqtaa matáunatae.

2 Áánûqtuni íráqô-qtataapi Ítu Káríqto ketáámá tiwíqmenataa uráíye. mipí ketáái itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákárq máeqtaa timuqá kémarauatae. íráqô-qtataaqtaba awé kéeta Áánûqtuni tágama-yataaqa yainánúnatae.

3 ketáá ítama ummaa kéyetaamanibo timuqá kémarauatae. miráipoana ketáá kéitaunatae. ketáái akoqnáá umá yáqtorai-yataaqa ummaa-yátáákón anaaé yíniye.

4 Áánûqtuni akaí-yátááqá ketáái akoqnáá umá yáqtorai-yataakon anaaé yínataama Áánûqtuni akaí-yátááqá ketáá kémayetaa Áánûqtuni tágama-yataaqa yainánúnayataba awé ónúmatae.

5 mi-qtátááqá awé éta ítama táíq íkeunatae. miráinana Áánûqtuma wení akaí-yátááqá ketirupíqtáá ayáutikainaqtáa Áánûqtun Aágoma tirunóbáqá timínénataa makáíye.

6 mi kenamááríq tíwáqnaa í-yátááqtabátáá kanaaráq íraunataamanibo kúmiq-wayukayaba Ítu Káríqto wemá pukáitupaama pááq uráíye.

7 móra-nakoma kateko-nákóqtábá puyéna áwáqnaa íyábá ummaa ôríq umá kéyaiye. yaímma-taoqa móra-nakoma kateko-náqtabá áwáqnaa ínena puínimanibo

8 Ítu Káríqto kúmiq-wayukataa tíwáqnaa ínena keqtááyátábá pukáíye. keqtááyábá Áánûqtuni akaí-yátááqá anóniq umá tiráátiraiqtae.

9 pukáipoana ketáá mamá katekoîq kéumatikaipoanataa Áánûqtuni áyámma íni-waigoni anónnáma uyátá-maqma keqtáa tiyuwaínaqtaa paá mánunatae.

10 naayóbáqá Áánûqtuni namuro-wáyúkámá máqe-uraunataamanibo íbêqa katekoîq kéumatikaimma wenáanikoma pukáitaqtaa wení aanábótáá pááq umá máunatae. katekoîq kéumatikaimma wenáanikoma paá máena keqtáa tiwirániye.

11 ááqibo íma ánataguraiye. minná Áánûqtuqtaba Ítu Káríqtoma ínîqtaboana oyaaq-yátáápí kémaunanataa Áánûqtu wení aanábómá aúqtíkaraiqtae.

Áátaayaa Ítu Káríqtoqtaba

12 kímora-nakoma kúmiq-yataaqa maa-márábí mamé uráitana maami-kúmiq-yátáápike puí-yátááqá mamá pááq uráíye. minnáyababoana puí-yátááqá máqte-kayukaraq iráíye. miráuma máqtemma kúmiq-yataariq uráapoana máqte-kayukama anónuqma kégeta kúpuyoe.

13 áamáan-aimma íyimikai-kanaaraqa kúmiq-yataaqa wáqe-uráiye. ááqibo mi-kánáaráqá áamáan-aimma íma wáqe-uraitana móra-naqa áamáan-aikaq íma yáikaiye.

14 ááqaanibo Áátaama wení kanaaráké Móteti kanaaráq itáimma máqte-kayukama puí-yátáákóní akoqnáábi máqe-uraae. Áátaani kúmiq-yataakaa íuraa-kayukagaraq máqtemma puí-yátáákóní akoqnáábi máqe-uraae. Áánûqtu mirá-uwo ítirai-qtataariq umá Áátaama kúmiq-yataariq uráíye.

Áátaama anaaékaq Ítuma yíni-waigoni amakáá umá máqe-uráiye. ááqibo yenákámá móraiq íuraaye.

15 Áánûqtuma paá yímikai-qtataaqa tímitaama Áátaani kúmiq-yataakaa íuraaye. áraíne. Áátaani kúmiq-yataaqtababoata taígani-kayukama pukááe. Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa uyátá-maqma anóniq uráitana wemá paá yímikai-qtataaqa taígani-kayukaraq Ítu Káríqtoma wenamáakoni íráqô-qtataanapo uyátá-maqma mirá-uráiye.

16 miráuma íráqô-qtataaqa Áánûqtuma tímîqtaama móra-nakoni kúmiq-yataaqa móraiq íuraaye. móra-nakoni kúmiq-yataakon anaaéma yaináí-kánáaráqá yawááq-i-yataaqa paá wániye. ááqibo Áánûqtuma yímî-qtataaqa taígani-kumiq-yataakon anaaéma yaináí-kánáaráqá yawááq-i-yataaqa íma wániye.

17 áraíne. móra-nakoma kúmiq-yataariq uráipoata máqte-kayukama puínoe. ááqibo káqo-nakoma Ítu Káríqtoma áraimma uyátá-maqma anó-qtataariq uráíye. máqte-kayukama Áánûqtuma

wenamáakoni íráqô-qtataaqa ôriq umá timínaqtaa kateko-yátáákáráq timínaqtaa mayéqtaama mi-káyúkámá Ítu Káríqtoma nôrabi umátíkaraiqtaboana akoqnáá-nakaa umá paá mánoe.

18 áánibo kímora kúmiq-yataakoma máqte-kayukama yawááq-uraimanibo kímora kateko-yátáákómá máqte-kayukama paá umáyikena matúq-matuq umá mái-yataaqa kényimiye.

19 kímora-nakoma Áátaama Áánûqtuni watáama ítarena ímirauraiipoana netuqyaammá kúmiq-wayukama pááq urááe. mórai q umá kímora-nakoma Ítuma Áánûqtuni watáama ítaraipoata netuqyaammá kateko-wáyúkámá auránoe.

20 ámáan-aikaraq netuqyaa-kánáámá kúmiq-yataariq umá anómma pááq urááe. ááqibo kúmiq-yataariq umá anómma pááq uráawana Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa uyátamaqma anómma pááq uráíye.

21 mirá-uraiye. kúmiq-yataakon akoqnááma puí-yátááqá mamé iráimanibo Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataakon akoqnááma kateko-yátááqá mamé iráitana matúq-matuq umá mái-yataaqa keqtáámá uyátárai-nakoma Ítu Káríqto kétiwiraiqtae.

6

Ítu Káríqtoqaq arummá aména paá mái-yataariq íniye.

1 miráuma nóinae téqtaa kétunataabiyo? Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa anómma pááq ínipoata kúmiq-yataakoni akoqnáábinaq mánunataabiyo? mirá tenúnataabiyo?

2 miráimanibo ímiye. kúmiq-yataaqtaba pukuráunatae. miráipoana kúmiq-yataakoni akoqnáábinaq tikáíniq umátaa ketáá mánuno? ímiye.

3 ááqibo minnáma kéitaunatae. ketáá nommá pékaanawayukataama yagaroqtamá Ítu Káríqtoni puí-yátáápí nommá peránátae.

4 miráuma nommá peréqtaa waayúka utái-máíqnóbáq maranóbáq peréqtaa wení puí-yátááqá miraráá onanataá miráuma tirupí yaímma mórabí pukáunatae. miráumaqtuweqtaa Ítu Káríqto keqtááyábá pukáípike wenaboání tágama-akoqnaanapo akoqnáá umá itó-umakaraitaqtaa mórai q umá aúgemma mái-yataaqa ketáá mayánátae.

paá matúq-matuq umá Ítugaraqtaa mánunatae.

5 wegáráq-kegaraqtaa yayamá mórai q éqtaama pukáinikaa umá tirupí puyéqtaa itó-umakarainikaa umá tirupí itó-unatae.

6 ókaraq áraimma kéitaunatae. ketáái naayón-ááímmá Ítu Káríqto garaq yagaroqtamá kaapaq-yátáq pukuráunatae.

miráumaraa ketáái naayón-ááímmá yawítíqtukaiye téqtaa kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama íbêqa íma máunatae.

⁷ aónaaro. kébuyenama móra-naqa kúmiq-yataakoni akoqnáábike paá kéumakaiye.

⁸ Ítu Káríqtogaraq tirupi kébueqtaama áraimma kéitaunatae 'wetê paá mánune' téqtaa

⁹ áraimma ketáá kéitaunatae. Ítu Káríqto pukáipike itó-uraimma ókaraq ípuiniye. puí-yátáákóní akoqnáágoma wemmá íuyatamaqma wáíye.

¹⁰ marabí kímora-taoqa kúmiq-yataaqtaba pukáimanibo íbêqa wení paá mái-yataaqa Áánûqtukaq kúmiq-yataapike nékaq kémaiye.

¹¹ keráwáqá miráumaraa kúmiq-yataakaq pukáíniq umá kúmiq-yataapike nékaq maéraq Ítu Káríqto wegáráq keráwákáráq yagaroqtamá itéraq ítama arútáaro.

¹² tirunóbáqá kebó-yátáákóní akoqnáágoma íma yabi íno. túnobaqa tikáina-yataaqa íwaraaro!

¹³ otaa-qtátáákóqtábámá keráwáqtí tí-tiyaakaraq túranaa tóyaukaraq íma mamá pááq íno. ááqaanibo pukááipike itó-onikaa umá nôrabi íya-qtataaqa Áánûqtuqtaba mirá-umakaaro. kateko-yátááríq oí-yátááqtábá keráwáqá máqtemma kenamááríq Áánûqtukaq áméro.

¹⁴ kúmiq-yataakoni akoqnáábi keráwáqá íma mánomanibo Áánûqtuma wenamáakoni akoqnáábi máero. Ítíráao-wayukati áamáan-ai-kanaaraq ímáamanibo Áánûqtu wenamáakoni íráqô-kanaaraq mááe.

kateko-yátáákóní akoqnáábi kaqtó-wayukama mánatae.

¹⁵ abô Ítíráao-wayukati áamáan-aimma ketáá íma kéwaraunaboanataa Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataapi maéqtaa kúmiq-yataariq onúnataabiyo? ímiye.

¹⁶ áraimma íyaq kéitaa? keráwáqá kaqtó kéeq "wenanaae kéwaraunatae" téqa móra-tuyanakaq maréq wení kaqtó-wayukama mánoe. kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máeqa puí-yátáákó kétéwiraiye. aammá itai-yátáákóní kaqtó-wayukama máawana kateko-yátáákó kétéwiraiye.

¹⁷ naayóbáqá kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máq-uraamanibo íbêqa árai-qtataakoma ítareta yirummá amíqtuketa kéwaraae. minnáyaba Áánûqtukaq kemá "tíkáiye" kétune.

¹⁸ kúmiq-yataapike paá umáyíkaraimanibo kateko-yátáákóní kaqtó-wayukama yayaráae.

¹⁹ waayúkati yúyánámmá kéwareq kétune. naayóbáqá kebó-yátáákáq ókaraq-okaraq otaammá kuí-yátáákáq ketúgoma

ámikaaniq umá miráuma íbêqa katekoîq umá kaqtó-yataakaraq túgoma améqa keráwáqá Áánûqtuqtaba aokarîq umá máero.

20 kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máqe-ureta kateko-yátááqtábá Ítaraae.

21 aanibo mi-qtátááríq ónna-yataaqtaba íbêqa agae kéiyé. íráqô-qtataaqa mipíké matáánô? mi-qtátáákómá aqqtórárîq ínata puínoe.

22 ááqibo íbêqa kúmiq-yataapike paá umátikaitaq Áánûqtuni kaqtó-wayukama mááe. minnágón anónnáma keráwáqtí máiyataaqa Áánûqtukaq paá wáinana min-áqqtóráqá matúq-matuq umá paá máiyataaqa wániye.

23 kúmiq-yataakoni anónnáma timínîmma puí-yátááré. ááqibo Áánûqtu paá yími-qtataaqa matúq-matuq umá paá máiyataaqa ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtote wáiyé.

7

aaraukátí watáae.

1 ketúnabaro, ámáan-aikoma arupú umá kéitaapoana kemá ténááq únna-aimma ítama kánataae. mi táoqa wemó puínitupaama waabámmá ámáan-aimma waráinoe.

2 ámáan-aikaq aaragómá awaikómá paá máinanagaraq wenanaae waráino. ááqibo puínanama aaragómá ámáan-aikake awaikóní anaaé waráiyábá téna paá umákaniye.

3 mirá-uraiye. wenawaikóma paá máinanagaraq káqon-naqa mayáinama kumari-ínnímí mániye. ááqibo awaikómá puínanama ámáan-aiko paá umákaniye kétiye. puínanama káqon-naqa kanaaráq mayániye.

4 ketúnabaro, keráwáqtábámá miráumaraa wáiyé. Ítu Káríqton-auma máápoaq ámáan-aimma keráwáqtábá pukuráiyé. íbêqa keráwáqá ámáan-aikonna íma máawana káqon-awaiqa kanaaráq mayáyanama min-náqá pukáipike itó-uraimma wennámá mááe.

wennámá ketáá máunaboaqtaa Áánûqtukaq kátobaunatae.

5 ketúgoni akai-yátááqá waréqtaama ámáan-aiqtababoana ketáái kebó-yátáákómá páaq uráiyé. kúmiq-yataaqa túbiqtaa wáqe-uraitanaboana puí-yátááqá mamá páaq uráiyé.

6 ááqibo áqnáabaqa ámáan-aiqtabama ánná-wayukaraa umá máqe-uraawana íbêqa ketáámá ámáan-aipike ayúqtíkaraiqtae. naayón-ámáán-áímmá agamatán-ámáán-áíkáqá íma kaqtó kéunataamanibo aúgen-api Áánûqtun Aágogaraq kaqtó kéunatae.

ámáan-aikaraq kúmiq-yataakaraq

7 minnáyaba nóinae tenúnataabiyo? ámáan-aimma táiyataaqa wáiyó? aaqáo. ááqibo ámáan-aikoma kúmiq yataakon áaimma

ítiraatinaqa íaonanune. áamáan-aikoma ímo téna “káqo-wannayaba egaamá íaol!” tínaqa kemá egaá-áiyábá íma ítánúne.

⁸ ááqibo maami-kátáámá kéitaunanama egaá-í-yátááqá túyánánóbáq yabékaiye. áamáan-aimmá íma wáikaqa kúmiq-yataaqa íma pááq kéíye.

⁹ áamáan-aimma íma ítaraunaraq kemá paá máune. ááqibo ámáa-kataama kéiteqa kúmiq-yataaqa kepí abarokáq pááq éna tiráátiraitaq

¹⁰ kemá tirúnóbáqá pukáune. mi-kátáámá áamáan-aipike mái-yataaqa mamá abarokáq íuraimanibo kepí puí-yátáákóni aammá mamá pááq uráíye.

¹¹ miráitana kúmiq-yataakoma kemmá makaténa áamáan-aimma yéna kúmiq-yataaqa puí-ápí matíkaraiye.

¹² áamáan-aimma mi-kátáámá áamáan-aipikekaraq aokaq-yátááqá arupú umá íráqô-qtataare.

¹³ íráqô-qtataakoma tíkamitaraq tirunóbáqá pukáúnô? áraimma ímiye. íráqô-qtataaqnapo kúmiq-yataakoní áaikoma tíkamita tirunóbáqá pukáune. miráuma kúmiq-yataakon áaimma abarokáq uráimma tiráátiraiye. táwî-yataaqiye. maami íráqô-kataama áamáan-aipike mamá puí-yátááqá pááq ínena kéíye. miráitana kúmiq-yataakon áaimma abarokáq kétiraatimma anómma táwî-yataare.

waabá-káyúkátí kaayaq-ááimma wáíye.

¹⁴ ítáaro. áamáan-aimma Áánûqtunopake aágotabae. ááqibo kemá marabín-nákómá paá máune. kúmiq-yataakon áaikoni kaqtó-naqa máqe-uraune.

¹⁵ mayáuna-waigoni áaimma íma ítaraune. tókáina-yataariq ónááqa íma mirá kéunamanibo ímo tókái-qtataariq paá kéune.

¹⁶ kemá mi-qtátáárîq únna-waigon áaimma íketikaitaq miráunai-yataakoqtaba kemá kétune: “ámáan-aimma arupú-aine.” téq kétune.

¹⁷ miráimanibo maami ítíkái-qtataaqa kenamá ímira-keunamanibo kúmiq-yataakoma kepí wáina wé mirá kéíye.

¹⁸ minná kéitaune. kemá marabín-nákómá íráqô-qtataaqa kepí íma wáíye. íráqô-qtataariq íyábá kétékaimanibo íma kanaaráq mirá kéune.

¹⁹ íráqô-qtataaqa tókáiniq ónáae túnna-yataaqa ímira-keunamanibo táígo-qtataaqa ítíkáiniq ónáae túnna-yataaqa paá mirá kéune.

²⁰ táígo-qtataaqa ítíkáiniq ónáae túnna-yataaqa paá mirá kéunama kenamá ímira-keunamanibo paá kúmiq-yataakoma kepímmí wáina mirá kéíye.

²¹ miraráá umá wáíye. íráqô-qtataakoma tókáiniq ónáae túnnamanibo táígo-qtataakoma kekáq wáíye.

22 ketúnobaqa Áánûqtuni ámáan-aiqtaba ôriq umá kêtikaiye.

23-24 Áánûqtuni ámáan-aimma yúyánápi wáitana kêtikaimanibo ketúgoni kágon-aimma wáitana Áánûqtuni ámáan-aikote ááiqa kéoye. áaimma ketúnobaqa wáimanibo kúmiq-yataakoni áaimma wáitana kemá wení kaqtó-naqa mamá káutikaiye. abô tirunô túyánákó awígíloq kéiyé. tirunóbáqá kúmiq-yataakon áaimma puí-yátáápi tiwíqme kéuwimanibo náawa maamin-áái-qyátáápi ké tirunóbáqá mamá paá umátikaniyo?

25 Áánûqtukaq “tíkáiye” kêtune Ítu Káríqtoma ketáái uyátárai-nakoma wemá mamá paá umátikaniye. miráumaraa wáiyé. kemá Áánûqtuni ámáan-aimma paá ketúyánánápó kanaaráq miráuma waráunamanibo ketúgoma kúmiq-yataakoni áaimma paá kéwaraiye.

8

kúmiq-yataapike atóbatikenataa aúgen-aagoma Ítu Káríqto timíníqtaae.

1 Ítu Káríqtote yagaroqtamá máena-wayukayaba yawááq-umayikai-yataakoni ápêqa íma wániye.

2 nôraq inábiyo? aúgen-aagonapo kúmiq-yataakon áaipike puí-yátáápi tiwíqme kéuitana Ítu Káríqto yemmá paá umáyíkaraiye. Aágoma paá mái-aagoma Ítu Káríqtopi máena umáyíkaraiye.

3 kúmiq-yataaqa ketáái túnobaqa Áánûqtu yawááq-uraiye. miráipoana wenáanikoma ketáái túraraq timákaraimma arunóbáqá kúmiq-yataakoni áaimma urái-naqa keqtaáráá-náqá timákaraiye. miráitana kúmiq-yataakoma maqtuwáikáae téna timákaraiye. naayón-ámáán-áikó kanaaráq ímaqtukaibo Áánûqtu maqtukáiye. waayúkati áaimma aqnúnîq uráápoana ámáan-aikoma yawéqma kárayikaiye.

4 ámáan-aikoni mirá-maara í-yátááqá mûtûq miráuma ánataniqtaba keqtaábí Áánûqtu wenáanikoma timákaraiye. keqtaábí íma ketúraqtaa wakáábo Áánûqtuni Aágoma wakááwana ámáan-aikoni mirá-maara í-yátááqá miráráá umá wenáanima keqtaábí mirá-uraiye.

5 mi-káyúkámá yúgoma timá yíminiq kéeta yetúgoni akai-yátááqá yeqtí yúyanámmá kéyaqtoraiye. ááqibo mi-káyúkámá Áánûqtuni Aágoma timá yíminiq kéeta Aágon-aikoma yeqtí yúyanámmá kéyaqtoraiye.

6 tógoma ákáinaiq umá túyánámmá kéwaraiyana anaaékaq puí-yátááqá pááq íniye. ááqibo Áánûqtuni Aágoma ákáinaiq umá kéwaraiyana matûq-matuq umá paá mái-yataakaraq kaayoné-yátáákogáráq pááq íyóye.

⁷ morá-nakoma aúgoma ákáiniq umá aúyánámmá kéwaraitana Áánûqtuma webó kágayakaiye. wemá Áánûqtuni áama íkéwarainanama maamin-áímmá árainma kanaaráq íma warániye.

⁸ mi-káyúkámá yetúgon áaimma kéwaretama Áánûqtuma íma yimuqá kanaaráq marakánoe.

⁹ keráwáqá Áánûqtuni Aágoma tirunóbáqá paá máinaqa túgon áaimma kéwareqa íma mánobo Aágoma kétima-timitaq mááe. náawabi min-Áágómá Ítu Káríqtopi wáiniq umá wepímmá íma máinaqa Ítu Káríqtonna íma máíye.

¹⁰ áaqibo keráwáqá Ítu Káríqto keráwápí paá máinaqa Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánoe. árainma kúmiq-yataakoma tirunóbáqá ikámma képuitana Aágoma keráwápí paá mái-yataaqa kétimiye.

¹¹ Áánûqtuni Aágoma Ítumma pukáipike mamá atóbamakaiye. miraráa umá Áánûqtuni Aágoma keráwápí mánipoana maamin-Áánápó keráwápímmá ketúgoma paá mái-yataaqa timíniye. Áánûqtuni Aágoma mamá wení iyápó-annae kéumatikaiqtae.

¹² miráuma ketúnabaro, ketáái anónnáma wáimma túgon áaimma warái-yátááqá íma wáíye.

¹³ túgon áaimma kéwaretama képuyomanibo Aánapo ketúgon áaimma warái-yátááqá ánatama paá mánoe.

¹⁴ maa-káyúkámá Áánûqtuni Aágoma tíwíqme wí-naqa Áánûqtuni áanimaqa mánoe.

¹⁵ móra paá-mayai kaqtó-nakoni aágoma mamá áaqa ikatíniye. miraráa umá Áánûqtuni Aágoma keráwápímmá íma máíye. Áánûqtun Aágogaraqa wenáanimaqa mááe. Aágoma mamá wenáanimaqa káutikaitaqtae ááyeqtae: “apáo, ketiboó!” téqtae kétunatae.

¹⁶ Áánûqtuni Aágogaraq ketáái aágogaraq yagaroqtamá kéteye. Áánûqtun-araabitima máunatae.

¹⁷ wenáráabititaa máunaboanataa wemá waaroqá timátikainaqtae wenáama wení áráabitiyaba wáipoaqtae mayánúnatae. máqte-qtataaqa “Ítunnae” téna makái-qtataaqa Ítugaraq yagaroqtamá ketáái minnáe. mórabi Ítuni aú-aiqa urái-qtataaqa yaímma mayéqtae Ítuni tágama-yataaqa yainánúnatae.

anaaékaq tágama-yataaqa wániye.

¹⁸ túyámámmá kéitaune. tú-tiqtabaqtae íbêqa kéunataamanibo anaaékaqa keqtaábímmá Áánûqtuni anómma tágama-yataaqa páaq ínipoana ketáái tú-tiqa mikáq páaqya-qtataakaa umáginíye.

19 maami-qtátááqá Áánûqtu tarôq umákai-qtataakoma Áánûqtu wenáanimaqa abarokáq yiráátiniq-kanaayaba awé kéoe.

20 máqte-qtataaqa Áánûqtu tarôq umákai-qtataakoma yigaé íkéetamanibo Áánûqtu yawááq-uraiye. ááqibo anómma íráqô-qtataaqa kumínîqtaba minná awé kéoe.

21 máqte-qtataaqa Áánûqtuma tarôq umákai-qtataakoma móragaraq íarowaq nániye. Áánûqtuni áráabititi anómma umáyikaiya-taoqa pááq ínata mórabike máqtemma tarôq umákai-qtataakoma yaímma mayánoe.

22 ketáá kéitaunatae. máqtemma tarôq umákai-qtataakoma karagikáráq yumá aaragómá iyápó akánéna inikáá umá karag-iqyá kéoe.

23 tarôq umákai-qtataakoma yenamáa ímiye. ketáámá Áánûqtuni Aágogaraq Áánûqtu wení áqnáabaq-yataaqa tímikaitaqtaa karagiqyá kéyeqtae awé kéunatae. Áánûqtu wenaráabiti mamá aúqtikenata abarokáq anómma paá umátikainaqtae ketááráq mûtûq pááq umá ánataniye.

24 kumínîqtabataa kéiteqtae íráqô-qtataaqtaba awetéáa uráunaboqtae ketáámá atóbaraunatae. awé únnai-yataaqa íkaonetaamanibo paá awé kéunatae. náawa awé urái-qtataaqa yayamá itanawáq kanaaráq aónaniyo? máqte-kayukama kanaaráq íanonoe.

25 ááqibo íma káonauna-yataaqtabataa awé kéonanataa kumínîqtaba kéiteqtae paá yaákama awé kéunatae.

26 waabámmá aqnúnîq kéopoana Áánûqtuni Aágoma kuma tíwáqnaa íniqtae. nunamummá-tí-yátááqá kanaaráq íkéitaunatae. miráipoana Áánûqtuni Aágoma wataáma ketáá íkéitauna-yataaqtabataa nunamupí ítama káonatikaiqtae. áyaqa kétimenataa keqotááyábá ayaqtaá-karagiqya kéyiye.

27 Áánûqtu waabá-káyúkátí yáaimma káonena Aágoni aúyánámmá kéitaiye. Áánûqtuni aúyánákáq máena Aágoma Áánûqtuni waayúkayaba ítama káonamayikaiye.

28 arútama itáaro! Áánûqtuqtaba ôriq umá yíkái-kayukama máqte-qtataaqa yayamá íráqôniq umá abarokáq íniye. mi-káyúkámá wenôpaq yááyama kéyikaiye.

29 naayóbáq máqte-kayukabike yiwíkaimiye. nôraq itana yiwíkainabiyo? miráinata yemá wenáanikoraa umá máiyana wenáanikoma áqnáabaq yiwaaómá mániye.

30 miráitana mi-káyúkámá Áánûqtu naayóbáqá aokaq yiwíkена anaaékaq yááyaraiye. yááyarena kateko-wáyúkámá aúqyikena wení tágama-yataaqa yeréwáqtê yáíkkaaq uráiyé.

Áánûqtuni akai-yátááqá Ítu Káríqtopi wáiyé.

31 mi-qtátááqtábá kéiteta ókaraq nóine kanaaráq tenúnataabiyo? ketáái min-áúkápáq Áánûqtu máena tíwâqnaa kéitanataama náayuwaq ketáái namuro-wáyúkámá kanaaráq máno?

32 wenamááríq wenáanikoqtaba “ketáanine” téna íma yáqtokaimanibo keqtaáyábáé téna tímikaiye. wenáanikoma tímínika umá máqte-qtataaqa ókaraq paá tímínîqtaabiyo?

33 Áánûqtuma yiwíkai-kayukama náawaq yúbi maráníyô? yeqtábá Áánûqtu wenamááríq tiráiyé: “yigaé-yátááqá íma wáiyé.” mirá téna yáíkaiye.

34 móra-nakoma yemmá kanaaráq yawááq-umayikaniyo? Ítu Káríqto min-nákómá pukáimanibo paá mái-yataakaq atóbamakaitana Áánûqtuni ayáánurapaq máiyé. mibáq wemá Áánûqtukaq kéitatikaiqtaae.

35 miráinana nóinaq Ítu Káríqtoni akaí-yátáápike kanaaráq yáíkaaq umátikaniqtaabiyo? aweké kui-yátááqá otaammá kui-yátááqá yáama yaí-yátááqá ótakaq í áona-yataaqa unítíqa tí-yátááqá ááíqa í-yátááqá máqtemma Ítu Káríqtoni akaí-yátáápike kanaaráq íma yáíkaaq umátikaniqtaae.

36 miráuma agamatán-áípi téna kétiye:

“máqte-tupaama keráwáqtábá
ketáái puí-yátááqá waaqókáq kéiyé.
tipi-típi ikámónikaa umá
ketáá móraiq kéumatikaae.”
téna kétiye.

37 minnáyataba Ítu Káríqtogaraq keqtaáyábá uyátá-maqma kákaiye.

38 túyánápi akoqnáa umá kéitaune. Ítu Káríqtoni akaí-yátáápike máqtemma ketáámá íma kanaaráq maqtuwániye. puí-yátáárábi paá mái-yataarabi kaqtó-wayukama Áánûqtuni márûpakenabi maa-márábíké anónarabi íbêqa paá wái-qtataarabi anaaékaq yíni-qtataarabi máqtemma akoqnáa-yataarabi

39 yanaapáq-yátáárábi aménáápáq-yátáárábi tarôq uráiq-qtataarabi Áánûqtuni akaí-yátáákaráq ketáágáráq yenákátí aúkápimma máqte-qtataakoma matúq-matuq umá íma kanaaráq yainániye. maami akaí-yátááqá Áánûqtu tímikaiqtaama ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoqak tímikaiqtaae.

9

Póro Ítiráaeo-wayukama áyámma umáyíkaraiye.

1 watáama túnnama áraine. kemá Ítu Káríqtonaboaq yaqaroqtamá kaaqaari-áímmá íkétune. Áánûqtun-Aagoma ketúyánámmá awíkaitaq kaaqaari-áímmá íkétune.

2 ketí watáama miráuma wáíye. anómma tú-tiqa kéíye. ketí Ítiráaeo-wayukayaba túyánákómá netuq kéíye.

3 aammá wáinaqa nunamupí ítama aónaanana kemá Ítu Káríqtonopake maqtuwáinaq waéqma miráinaqa ketí tîbâqawaama yíwáqnaa onata umáyíkaanata paá mánoe.

4 yemmá Áánûqtu yiwíkai-kayukama wenáanimaqa aúqyíkema wení táqama-yataaqa yaímma yímikaiye. wení anóna-anon-aimma yeráwáqtê téna ámáan-aimma yímikaiye. árain-akaq Áánûqtun-aama itéta wekâq nunamupí kétee. akoqnáá umá árain-aimma yímitata matááe.

5 máqten-annabike títaubikoma anókoni yeqti áráabitie. Ítu Káríqto mimórá-ánnábíké iréna máqte-kayukaraq mú mikákáá anómma máíye. matúq-matuq umá Áánûqtun-awíqa múte yauyónátae. miráuma paá waíno!

Áánûqtu wení aaraawaamá yiwíkaiye.

6 Áánûqtuma yímikain-aimma aúyokuraiye íkétune. máqtemma Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuma yiwíkai-kayukama íma mááe.

7 móraiq umá Áabaran-annabike máqtemma Áánûqtun-araabiti íma mááe. Áánûqtu Áabaraamma timá ámikaiye: “Áítekin-annama yenamáa enáwíkarraq mánoe.” téna timá ámikaiye.

8 paá marákárain-iyapoma Áánûqtun-araabiti íma mááe. máqte-kayukama Áánûqtuni akoqnáá-arain-aíkaq maqyíkaraimma Áánûqtun-araabitie. minná

9 Áánûqtuma yímikai-kataama mirá umá wáqe-uraiye: “móra-
taoqa enópaqa yenanamá Téraima áanikoma marakániye.” téna Áánûqtu Áabaraani ánáakoma timá ámikaiye.

10 óqa ímibo áre. Arébékani aapaatárâaq-iyaporati yiboámá ketáái títaubikoma mimórá Áíteki Téraimi áanikoma máqe-uraiye.

11-12 Áánûqtu mi-kááyâq-íyápóbíké wetábá ákáimma móra awíkaiye. mayáiyáábá íawikaibo paá wetábá ákáimma awíkaiye. Arébékaamma Áánûqtu timá ámikaiye: “áqnáaekoma anaaékoni kaqtó-naqa mániye.” téna Áánûqtu timá ámiqtuwaitana anaaékaq min-íyápórátámá máqyíkaraiye. yenáakámá táí-yataarabi íráqô-qtataariqa íuraayamanibo Áánûqtuma awíkai-waigoma paá ááyaraiye.

13 miráuma Áánûqtuma agamatán-áípi kétiye: “Yáakoboqtaba kékikaibo Étaumma komá yumákaraune.” téna agamatán-áípi kétiye.

14 *nóinae tenúnataabiyo? Áánûqtu wení yainai-yátááqá kae kááeq uráiyô? Ímiye. mirá íuraiye.*

15 *aanibo Áánûqtu Mótetimma timá ámikaiye: “móra-nakoqtaba tikáinaqa tíyaqa aménááqa tíyaqa aménúpo. mórana-koma tikáinaqa tirummá umákanaaqa tirummá umákanune.” Áánûqtu mirá téna tiráiyé.*

16 *Áánûqtuma áyaqa yiména waayúkati yikaí-yátááqtábá íma wáimanibo Áánûqtuni akaí-yátááqtábáé.*

17 *agamatán-áipí Áánûqtuma Péromma (kíni) timá ámikaiye: “ketí akoqnáama aónéta ketíwíqa máqte-marabaq itaígáae téq emá múte itó-umakaraune.” téna timá ámikaiye.*

18 *miráitana Áánûqtu móra-nakoqtaba akáinaqa áyaqa aménáe ténama amínimanibo káqo-nakoma akáinaqa auyánámmá mamá akoqnáa umákanae ténama mirá-iniye.” téna timá ámikaiye.*

Áánûqtuma áyámma kéumatikenataagaraq áyaqa tímikaiqtaae.

19 *móra-waigoma mirá té kemmá ítama aónanone: “miráinanama Áánûqtu nôraq itana waagóqtábámá agaemá wániye kétéyo? náawa wení akaí-yátááqtábá ímiye tinónô?” té ítama aónanone.*

20 *áaqibo ketí aanábô náawa Áánûqtuqtabama emá kanaaráq waéqma-aimma tinónô? maráké kaqmá táápeqa tarôq umarái-waigoma mirá téna íkétéye: “nôraq itaaq kemmá miráuma tarôq umátikaraano?” téna íkétéye.*

21 *tarôq oí-nákómá akáinanama mará maténa kaqmá kaayaq-táápéqá tarôq íniye. mórana íraqômma káqomma kogonaagó íniye. miráinama íarutaniyo?*

22 *miráuma mórariq umá Áánûqtu waayúkayaba tarôq uráiyé. Áánûqtu wení áyámma í-yátááqá yokaa umá tiráátinenataa kéiyé. miráinata máqte-kayukama wení akoqnáama aónanoe. mi-káyúkámá áyámma umákaa-yuma kogonaagó-táápéqá yubákinikaa umá yubamínéna kéimanibo yaákama paá awé kéiyé. nôraq itana?*

23 *wení anómma tágama-yataaqa keqtaábí yiráátíyaqtaba kákaipoana awé kéiyé. keqtaáyábá wení áyaqa tiráátiraitana íraqô-taapekaa wení tágama-yataaqa ketáaráq atítaiye. áyaqa yiráati-kayukama wení tágama-yataaqa matáa-yuma yokaa umáyíkaraiye.*

24 *ketáamá tááyarai-kayukataae. íma paá Ítiráaeo-wayukabike yenamáa tááyarai-bo Yéqtaaeo-wayukabike tááyaraiye.*

25 *Áánûqtuni agamatá-kánaábímmá min-áúbábí Otía mirá téna kétéye:*

“móra-wayukama íma ketí-wayukama máamanibo anaaékaq yerawáqtábá ‘ketí-wayukama mááe’ téq yááyanune. maa-káyúkáyábámá kemá íkétikaimanibo paá ‘kétikaiye’ téq tenúne.

26 mi-márúpáq timá yímikaunama ‘ketí-wayuka íma mááe’ mibáq íbêqa ‘paá mái-Aanuqtuma wení áanimaare’ yeráwáqtábámá mirá tínóe.”

téna Otía-aubabi kétiye.

27 Áítáiya naayóbáqá Ítiráeowayukayataba akoqnáa umá tiráiyé: “Ítiráeowayukama paá taíganimma miráuma nópikégébaráa uráamanibo yeráwápikémmá pááqyamma kúmiqyataapike atóbamayikaniye.

28 uyátárai-nakoma páátákaáa ítama yainéna marabí-káyúkámá anónnáma yimíniye.” téna Áítáiya tiráiyé.

29 minnáyataba naayóbáqá Áítáiya mirá téna tiráine: “uyátárai-nakoma Áánûqtu máqten-akoqnaagaraq íma yaímma-annamo yiyuwaínana mái-yataama Tótômabaq-wayukaraa Komóraabaq-wayukaraa umá ketáa yayamá pááq ónúnatae.” téna Áítáiya naayóbáqá tiráine.

Ítiráeowayukama kateko-áqtábá mirá-uraae.

30 Yéqtaaeowayukama Áánûqtun-aurapi kateko-áqtábá íma abáa uráamanibo paá aónaraae. maami-kátékó-ámmá aónaraamma Áánûqtukaq itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataare.

31 ááqibo Ítiráeowayukama Áánûqtu yiwíkai-kayukama ámáan-aipike kateko-ámmá abáa uráamanibo ámáan-aimma íma kanaaráq kateko-ámmá íaonaraae.

32 nôraq itatáq yauwékáao? miráipoana yúyánápímmá íráqôqtataariq kéowana kateko-ákáq mayíkáitata máqe-uraae. ááqibo paá Áánûqtukaq itáiq-itaiq umá yáqtorai-iyana kateko-ákáq mayikániye. Ítiráeowayukama aukákáan-oqtakaqa yítauqa yurákaane.

33 Áánûqtuni agamatán-áipí aukákáan-oqtaba kétiye:

“aónaaro! Tááioni-marupaq aukái-óqtámá makáune. maamin-ótákáq yítauqa yurákáamanibo wemmá itáiq-itaiq inná-nakoma ítama táiq íniye.”

mirá téna agamatán-áipí kétiye.

10

Ítiráeowayukama Áánûqtuni kateko-ákáq íwakaae.

1 ketúnabaro, Ítiráeowayukayatabama ôriq umá kétékaitaq Áánûqtu kúmiqyataapike atóbamayikaikaae téq nunamupí kétune.

² kemá yeráwáqá yimónaraune. Áánûqtuqtaba ôriq umá abáá kéomanibo yeráwáqti aakómmá arábaraiye.

³ Áánûqtun-aurapi kateko-wáyúkámá mamá aúqyíkaraiqtabama íma ítaraabo yenamáa káqon-amma yenamáárîq awíqma waranáta urááe. miráitata yeráwáqá Áánûqtuni kateko-yátáákóní aménáápáqá íma máqe-uraae.

⁴ íbêqa Ítu Káríqtogaraq iréna ámáan-aimma mamá ánataqtukaiye. miráipoana máqte-kayukama yirummá amétama Áánûqtuni kateko-yátááqá yaímma kémayaae.

Áánûqtu máqte-kayukama kúmiq-yataapike mamá paá umáyikaiyataba kákaiye.

⁵ Áánûqtuma kateko-yátáárîq o-káyúkáyábá téna ámáan-aimma kéwaraaqtaba Móteti agatáiyé: “morá-nakoma náawabi ámáan-aimma kéwarena wení paá mái-yataaqa mipíké kémaiyaie.” mirá téna agatáiyé.

⁶ ááqibo itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqnapo Áánûqtuni kateko-yátááqá náawabi matáitana agamatán-áúbá-wánnáábí weqtábá kétiye: “íma enamáaraq maará té ítiyo ‘Ítu Káríqtoma Áánûqtuni márûpake náawaq kanaaráq umawíqme kuminíyô?”

⁷ aménáápáq puí-márúpáq náawaq kanaaráq kuména Ítu Káríqtoma múte yawíníyô?” mirá té maami-négí-náágí-wátáámá túyánápí íma waíno. agamatán-áúbá-wánnáábí mirá kétiye.

⁸ aúba-wannaabi óqa kétiye: “Áánûqtuni watáama ení waaqókák máena enóyaukakararaq enarupi wáiyé.” mi-kátáámá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtaba ketáá abarokák kêtunatae.

⁹ enóyaukakemmo témo “Ítu Káríqto uyátárai-nakoe” tin-namá “Áánûqtu wemmá pukáipike atóbayakaraiye” té arummá amínanama ení kúmiq-yataapike Áánûqtu atóbamakaniye.

¹⁰ abo tirukakéqtáá itéqtaa Áánûqtuma keqtáá kateko-wáyúkámá káutikaiqtaae. ketáái itáíq-itaiq í-yátááqá tóyaupikeqtaa tennatáámá ketáái kúmiq-yataapike atóbanunatae.

¹¹ Áánûqtuni agamatán-áípí kétiye: “náawabi wekák arummá amína-waigoma mamá táíq umáketa agaerák íma mayakánoe.” téna kétiye.

¹² maa-kánáámá máqte-kayukayaba wáiyé. Áánûqtun-aurakaq Ítiráaeo-wayukama Yéqtaaeo-wayukama móraiq kéoe. máqte-kayukayataba Áánûqtuma mimórá uyátárai-nakoma máena máqtemma wekák nunamupí wanáwîqa yáíyanama wení íráqô-qтатаakoma yimíniye.

13 agamatán-áúbá-wánnáábí kétéye: “máqte-kayukama nunamupí uyátárai-nakon áwíqa ááyaiyamma yeqtí kúmiq-yataapike mamá atóbamayikaniye.” téna agamatán-áípí kétéye.

14 ááqibo Áánûqtukaq yirummá ímo améta náaraq umá kanaaráq wemmá ááyano? mi-kátáámá íma ítareta náaraq umá yirummá amínô? mi-kátáámá abarokáq íma timá-yimiyamma náaraq umá itánô?

15 miráuma Áánûqtuni kaqtó-wayukama íma timáyikainanama mi-kátáámá náaraq umá abarokáq timá-yimino? agamatán-áípí mirá téna kétéye: “Áánûqtuni átê-wataama wení kaqtó-wayukama mamé keyewanaboana yítaiuq-aagoma abô íráqôniq kéiyel!” téna agamatán-áípí mirá kétéye.

Ítíráaeo-wayukama paá yaímma aúge-kataama wakáae.

16 aúge-kataama íma máqte-kayukama kéitaae. Áátáíya Áánûqtuni watáa-naqa naayóbáqá mirá téna: “uyátaráana-nako, nôraq umáyuwa mi-kátáámá ketáá abarokáq timá-yimunataa kéitaa?” mirá téna Áítáíya tiráine.

17 miráuma mi-kátáábíké kététa itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa kéiyel. Ítu Káríqtoqtaba abarokáq timá-yimunabike mi-kátáámá kéiyel.

18 itáaro. kemá mirá téq ítama káonaune. mi-kátáámá árainaq yeráwáqá íma ítaraao? Ítaraae. áraíne. átê-wataama kéte-kayukayaba óq-wataama agamatán-áíko kétéye:

“yeráwáqti yáama máqte-marabaq ítaraae. yeráwáqti watáagoma kótámaqma maragóni aqtóráqá uráiyel.”
téna agamatán-áúbá-wánnáábí kétéye.

19 ókaraq emmá ítama káonaune. Ítíráaeo-wayukama árainaq ítaraao? Móteti wenamáárîq áqnáabariq umá yauwéqma tiráine: “óq-wayukayaba maramá ímaina-wayukama mamá aúqyíkáan-ayataba koyukayúmma ínoe. aíbôq-wayukayaba mamá aúqyíkáan-ayataba yeqtábá tiyámma ínoe.”

téna Móteti min-áíkaq tiráine.

20 Áítáíya wemá íma ikatíq éna abarokáq mirá tiráine:

“kemmá ímo tibáá-uraa-kayukama timónaraae. kemmá ímo ítana aónaraa-kayukaq yemá kemmá kenamáárîq yiráátiraune.”

téna Áítáíya tiráine.

21 ááqibo Ítíráaeo-wayukayaba tiráine: “túnnaiq íma éta aamá arátaa-kayukabimma ayáqtaáq-yupaa yetôpaq tiyáámma arúqtukaune.” téna Áítáíya Ítíráaeo-wayukayaba wenôpaq yikáinata yínôqtaba tiráine.

11

Ítiráaeo-wayukama Áánûqtu áyaqa kéyimiye.

¹ kemá ítama káonaune. Áánûqtu wení waayúkama waqtukáiyó? aaqáo ímiye. kemá kenamáárîq Ítiráaeo-wayukabike Béqutamaanin-annabike máune. ketítaubikoma Áabaraae.

² Áánûqtu wení waayúkama íwaqtukaiye. yemma áaikakemma yiwíkaiye. mi-kátáámá Áánûqtuni wannabí Iráíyaqtaba kéitaae. wemá Ítiráaeo-wayukayaba Áánûqtukaq nunamupí akoqnáá umá inaa-inaa tiráine:

³ “uyátaráana-nako, ení amuné-wáyúkámá yíkamma yuwéta monoq-náúpáké yaaremá yawítíyuwaawaq kenamáa máunata tikamineta kéoe.” Iráíya nunamupí Áánûqtukaq mirá tiráine.

⁴ nóine ténaq Áánûqtu timá ámikaiyo? mirá-tiraiye: “ketábá taígani-kayukama (7,000) iyuwaúnata paá mááe. kaaqaari-máníkókák wénáwîqa Béoma wekák yiraayutáúmmá íma atéta nunamummá ítiraae.” téna Áánûqtu timá ámikaiye.

⁵ íbêqa mimóráíq kéiyé. yaímma pááqya-kayukama wení áyaqa yiména Áánûqtu yiwíkaiye.

⁶ yeráwáqá nôrabi uráá-qtataaqa ímira-uraapoana paá wení áyaqa yiména yiwíkaiye. miráinanama waayúka nôrabi uráa-qtataaqa Áánûqtu yiwiráinana áyaqa yimí-yátááqá íma wániye.

⁷ nôraq ínáyô? Ítiráaeo-wayukama abáá kéo-qtataaqa íaonaraae. paá yaímma pááqya-kayukama Áánûqtu yiwíkai-kayukama aónaraamma wenaúrapi kateko umá máqe-uraae. tébakaq-wayukama Áánûqtuma yááyaiqtaba aíbôriq urááe.

⁸ Áánûqtuni agamatán-áipí kétiye: “yirukáráq yúyánákáráq Áánûqtu mamá ummaa yamá yíkaraiye. paá íbêkaraq yúranapo íma kanaaráq aónama arutéta yaáqnapo íma kanaaráq ítama kárutaae.” téna kétiye.

⁹ maa-káyúkámá Áánûqtuqtaba aíbôriq uráapoata Tébiti mirá téna kétiye: “anón-onikaqa yiyuwáiyata waakápi amá máero. kúqôpi péráinikaa oro.

¹⁰ yúramma keropáinaqa iyuwáiyata íma aónama arútáaro. yeqtí ummaa-yátáákóní aménáápáq awáuma máero.” téna Tébiti agamatán-áipí tiráine.

Áánûqtu káqo-kayukama yiwíkaiye.

¹¹ íbêqa yeráwáqá ítama káonaune. Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni aamá íma waráiyanaama pááqyan-iwiqa matúq-matuq

umá yamá-yiminiyo? Ímiye. kúmiq-yataariq uráapoana Yéqtaeowayukama Áánûqtu yiwíqma Ítiráeowayukama íyama ígáae téta atóbamayikaraiye.

12 Ítiráeowayukama kúmiq-yataariq on-ááímmá káqoyuraq íráqô-qtataaqa Áánûqtunopake iráiyee. Áánûqtunopake-qtataaqa taígani wáipike Ítiráeowayukama pááqyamma matáapoana Yéqtaeowayukaraq netuqyaammá yímikaiye. miráuma Ítiráeowayukama kateko-wáyúkámá Áánûqtunaurapi máiyana Áánûqtuma uyátá-maqma íráqô-qtataaqa yimíniye.

kúmiq-yataaqa maqtuwéna Yéqtaeowayukama Áánûqtu atóbamayikaraiye.

13 íbêqa karáwáqá Yéqtaeowayukaraq tenúne. kemá Áánûqtuni watáama waayúkararaq mamé uréire únna-naqa máeqa mi-máyáiyátábá timuqá kémarauene.

14 miráinaqa ke ánná-wáyúkámá yeráwáqô komá yumá yíkáanatama yaímma kúmiq-yataapike atóbano?

15 Ítiráeowayukama Áánûqtu yiwíkaitata káqo-marabikayukama Áánûqtuni aanábómá aukáae. Ítiráeowayukama yiwiráinanama yeqtábá nói-qtataaraq wániyo? miraráa umá minná pukáa-kayukama paá máanikaa ínoe.

16 áqnáabaq-yamma Áánûqtukaq améq oweqa tébakaq-yamma Áánûqtuqtaba aokaríq umá aurániye. mimóráiq umá yaagóní ánûqo Áánûqtukaq améq oweqa mútûq-yagoma amagaráq wennámiye.

17 itáaro. uqmatán-óríbétí-yágóní amamá ayáátuweta káqomma abááq-óríbétí-yágóní amamá ayáama arúbamakaae. awaaméq-áímmá nóinabiyo? minná keráwáqá Yéqtaeowayukama abááqá óríbétí-yaraa umá máae. íbêqa Ítiráeowayugoni anommá mimórábí yaímma keráwáqtí amabiqtáá kéuiye.

18 miráipoana amamô ayáátuwaa-kayukama pááqyan-awiqá íyíméro. weganokanoqá íma oro. keráwáqá paá amamóe. amagómmá ánûkoma íyaqtokaibo ánûkoma amagómmá yáqtokaiye.

19 ááqibo keráwáqá tínoe: “ánibo amagómmá keqtáá tiwiráníqtaba ayáátukaae.” téq tínoe.

20 owé. Áánûqtukaq íma itáiq-itaiq uráapoana yeráwáqá ayáátukaae. Áánûqtukaq túyánámmá kámepoaq keráwáqá paá mánoe. minnáyataba weganokanoq-túyánámmá íma itáaro. minnáyataba keráwáqá ikatíq oro.

21 Ítiráeowayukama áqnáaen-amama Áánûqtu íma yukáiyee. túyánámmá itáamma Áánûqtu keráwáqá tiyuwáníyô?

22 mikáq Áánûqtu áwáábiqa kéna kaayoné kéena immá káonaunatae. yirummá aati-aatimá ámê-kayukayataba kaayoné umáyikaniye. ááqibo yirummá íma ámê-kayukayataba áwáábiqa kégaimanibo keráwáqtábá kaayoné kéiyé. ááqibo keráwáqá Áánûqtukaq tirummá íma ámê-kayukama paá kéiyánama keráwáqtábágáráq wemá áwáábiqa kániye.

23 ááqaanibo Ítíráaeo-wayukama waéqma yirummá ámê-kayukama yaayamá paá kéiyánama Áánûqtu móragaraq keqnáámmá wení kaayoné-yátááqá yeráwáqá yimíniye.

24 Áánûqtu óq-yataariq kéena keráwáqá Yéqtaeao-wayukama áwáábiq-oribeti-yarake ayáátukaamma uqmakáan-oribeti-yaraq arúbaraae. Ítíráaeo-wayukama maaminnámo uqmakáan-oribeti-yaraa umá máeta ayáátukaan-amama mimórá-yáráq yauwéqmena áaikaqa oyaaq umá Áánûqtuma kanaaráq aráápaniye.

máqte-kayukama Áánûqtu wenáyaqa yímikaiye.

25 keráwáqá aúpáq-aráín-áímmá timá-timenune. minná Ítíráaeo-wayukama yaímma Áánûqtuqtaba komá yéta matúq-matuq umá íma mánoe. mi-kánáámá mamé kéowana Yéqtaeao-wayukabike máqtemma yiwíkai-kayukama Áánûqtunopaqa yínoe. minnágon anaaéma tébakaq Ítíráaeo-wayukama atóbamayikaniye. minnáma itéqa “ketáá itai-yátááqá ítaraunatae” téq tíyábámá ókaraq mirá ítigaae.

26 máqtemma Ítíráaeo-wayukama miráuma atóbayikaniye téna Áánûqtuni agamatán-áípi kétiye:

“Tááíoni-marupake mamá paá umáyikani-naqa yíniye.

máqtemma táígoniq uráiya-qtataaqa Ítíráaeo-wayukabike matuwániye.

27 yeqtí kúmiq-yataaqa matuwánîq-kanaaraq anóna-anon-aimma yeráwáqtê tenúne.”

téna agamatán-áípi kétiye.

28 Ítíráaeo-wayukama Áánûqtuni átê-wataama waqtukáapoata minnágoma keráwáqá Yéqtaeao-wayukama tíwáqnaa itaq Áánûqtuni aanábómá aúkáae. Ítíráaeo-wayukama Áánûqtuni namuro-wáyúkámá aúkáae. miráimanibo Áánûqtuma naayóbáqá Ítíráaeo-wayukama yiwíkaimma áyaqa yiména áqnáabaq-annabike anó-kayukayababoana aati-aatimá yeqtábá kákaiye.

29 yiwíkai-kayukama wení íráqô-qtataaqa kéyimena Áánûqtuma íma aúyánámmá waéqma kéitaiye.

30 keráwáqá Yéqtaeao-wayukama naayóbáqá Áánûqtun-aama arátaamanibo íbêqa Ítiráaeo-wayukama Áánûqtun-aama arátaapoata keráwáqá Áánûqtuma áyaqa tímîmma matááe.

31 mimóráiḡ umá áyaqa matáapoata Ítiráaeo-wayukama íbêqa Áánûqtun-aama arátaamanibo anaaékaḡ Áánûqtuma áyaqa yímî-qtataaqa mayánoe.

32 máqte-kayukama Áánûqtuni ámán-aimma aráta-kayukama Ítiráaeo-wayukagaraḡ Yéqtaeao-wayukagaraḡ wemá móraiḡ umá yawááḡ-umayikaraimanibo yemmá paru-yátáákómá móraiḡ umá yimíniye.

máqtemma íráḡô-kataama Áánûqtukaḡ tenúnatae.

33 Áánûqtuma wenáaimma uyátá-maqma abo anóne. wení itai-yátááqá mórama arááti-nakoma Ítima-amena Íraatiraimma mémánóbáqá únókáá kubáutaiye. mimóráiḡ umá wení itai-yátááqá yirááti-nakoma waqmá Ítaraimma mémánóbáqá únókáá kubáutaiye.

34 Áánûqtuni agamatán-áipí kétiye:

“náayuwaḡ uyátárai-nakoni aúyánámmá kanaaráḡ Ítaraao? náayuwaḡ kanaaráḡ aráátino?”

35 náawaḡ móra-yataaqa ámikaitana wení anónnáma ámikaqa ‘yauwéqma aménúne’ téna tiráiyó?”

téna kétiye.

36 uyátárai-nakoma máqte-qtataaqa wenayáánapo tarôḡ uráiyé. wenôpake tarôḡ éna wetábá máqte-qtataaqa paá mááe. Áánûqtukaḡ máqtemma tágama-yataaqa matúq-matuq umá waíno. miráuma waíno.

12

ketáá ketúma Áánûqtukaḡ aménátae.

1 miráinataa ketúnabaro, keqtááyábá Áánûqtu áyaqa taígani-tupaa tímikaipoaqtaa keráwáqá tirun-áímmá kétima-timune. Áánûqtukaḡ keráwáqtí túma aiqta-táúráá umá wekáḡ áméro. keráwáqtí túma Áánûqtukaḡ aiqta-táúráá umá amíyábá wáiyé. karáwáqtí túyánámmá túgoni akai-yátááqá paá áméro. keráwáqá weqtábá kanamáárîḡ timuqá marakéḡ agamá amé-wao-qtataakaa umá wekáḡ paá áméro. ániibo wemá keráwáqá miráumatikena wemá keráwáqtábá mirá téna tíniye: “minná íráḡône.” téna tíniye. Áánûqtuma paá-wayuka íma máipoaqtaa wekáḡ mirá-onatae. minnáma keráwáqtí árai-monoq-yataare.

2 káqo-kayukama nôrabi íyamma yimémekaa íinomanibo Áánûqtu keráwáqtí túyánámmá waeráino. keráwáqtí táimma waéqma Áánûqtuqtaba aokariḡ umá aúráro. miráiyataba

Áánûqtuni aúyánámmá kanaaráq itánoe. aúge-tuyanapike Áánûqtu tímikaimma íráqô-qtataaqtabagaraq Áánûqtu amuqá kémarai-qtataaqtabagaraq mútûq pááq umá ánatagurai-qtataaqtabagaraq itánoe. mi itai-yátááqtábámá kímora-amma wenamáa wáimma minná Áánûqtu túyánámmá kéwaeraiye.

3 Áánûqtuma íráqô-qtataakoma kemmá tímikaipoaq máqtemma keráwáqá móra-mora kétima-timune. íuyata-maqma túyánápímmá “kemá uyátaraune” ítero! ímiye. keráwáqá máqtemma Áánûqtu wenamáakoni íráqô-qtataapike keráwáqtí yáqtorai-yataaqa móra-mora tímímma minnáyaba ítama arútáaro.

4 ítáaro. mimórá-áúráqá netuqyaan-áúkápáqá wáimanibo máqten-aukapaqa móra-mayaima wáíye.

5 mimóráíq umá aarawaamá netuqyaammá máunataamanibo yegáráq-kegaraqtaa Ítu Káríqtogaraq kímora-turaa umá kéitaunatae. ketáámá máqtemma mórabi yagaroqtamá aokaq-aokakémá máunatae.

6 miráinata Áánûqtu wenamáakoni íráqô-qtataapike móra-mora umá mayaímá tímítaqtaa kémayaunatae. móra-nakoma wení aokaq-máyáímá Áánûqtu ámikaimma waabá-káyúkátí yúrikaq Áánûqtuni watáae téna wáinanama arukaké ítama yáqtorai-yataakaraq tíno.

7 ánibo Áánûqtunopake aokaq-máyáímá kaqtó-í-yátááqá wáinana minnáyaba kaqtó íno. óq-mayaima yiráátinenama maannáyaba yiráátíno.

8 móra-nakoma wení aokaq-máyáímá umá yíqtaaiq íkáae téna wáinanama tímá-yimino. móra-nakoma maqtokái-qtataaqa yaináinama ôrikaa umá yainaíno. káqomma anónakoma náápaakaraq máena wemá akoqnáá umá mayaímá mayaíno. óq-nakoma waayúkararaq kaayoné-yátááqá yímikenama minnáyaba amuqá maraíno.

9 ítáaro. keráwáqtí tíyaqa yimí-yátááqá árai-qtataariq umá waíno. waátâ-yataaqa yiwáágóro. íráqô-qtataakoma yáqtoqma akoqnáá oro.

10 tirukaké káqowa-kaqowaqtatabataa keráwáqá tikaíno. Ítu Káríqto uráiniq umá keráwáqá tirummá améra ábâqwaayuraa umá máero. keráwáqtí káqowa-kaqowan-aama yaaguyábóro. keqtíbâqawaayuyabama uyátâ-maqma anóniq umá túyánámmá itéraq timuqá maqyíkáaro.

11 keráwáqtí mayaíyábámá akoqnáá umá maiyéraq piruq nááruq íma oro. akaí-yátáákómá ógiqma wáinaq uyátárai-nakoma kaqtó umá áméro.

12 keráwáqá awé uréq íkáonaa-qtataaqtabama timuqá máráaro. awéké kui-yátááqtábámá yaákare awé oro. nunamummá aati-aatimá tíq-tiq oro.

13 ábâqawaraayuma móra-yataaqtaba yeráwáqá abáá íyaqa keráwáqtí oótamma yeráwáqtê yainéra namuq-wáyúkámá keráwáqtí oqtamá íyikaaro!

14 náayuwabi mamá táíq umátikaiya-kayukama Áánûqtukaq yeqtábá tero: “íma mamá yawááq-umayikaa. ímibo yemmá mamá íráqôniq umáyikaa.” téraq tero.

15 yimuqá maráiya-yutema yagaroqtamá timuqá máráaro. ibiqá yaráiya-yutema yagaroqtamá ibiqá yáráaro.

16 máqte-kayukama mimórá-ááímmá yíméro. kaayóné umá yíméro. keráwáqtí túma íma mamé úyóro.

17 móra-nakoma mamá táíq umátikai-naqa anónnáma íma mamá táíq umákaaro. ímiye. máqte-tupaama waayúkama mamá íráqôniq í-yátááqtábá túyánákáq máráaro.

18 máqte-kayukagaraq kaayoné-yátáápí wenáú-kenaun umá maqmá aónaaro.

19 ketí aanabô, móra-nakoma mamá táíq umátikai-naqa anónnáma íma túyánámmá umákanomanibo Áánûqtuma ayuwáiyana wení áyamma i-wáígóní anónnáma umáyikaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétéye: “anónnáma yawwéqma yiménúne uyátárai-nakoma kétéye.” téna agamatá-kánnáábí kétéye.

20 miráinaq Áánûqtuni agamatá-kánnáágó tinnaiq oro. minná “ení namuro-nákómá áama káyainama aáwaqa amiyo. noqtábá kéinaama paá amiyo. mirá éma aqnókáq iráama káíq-kaiq iníkáá umá wení agaemá íniye.”

téna Áánûqtuni agamatá-kánnáágó kétéye.

21 Tááqtaani áaikomma íma uyátaino. ímibo íráqô-qtataaqnapo táí-aikomma uyátáaro.

13

kámáániti yáaimma wáráaro.

1 máqte-kayukama kámáániti yáaimma wáráaro! máqte-kamaanima Áánûqtu iyúwáitata máawana kámááni-wayukama Áánûqtu yíkáitata mááe.

2 náayubi kámáániti yáaimma aratétama Áánûqtukaraq móraiq umá káratemanibo yetôpaqa yenamáárîq yainai-yátááqá mamá abarokáq ínoe.

3 otaa-qtátáárîq o-káyúkámá anó-kamaani-wayukama mamá yáaqa kégamayiketamanibo íráqô-qtataariq o-káyúkámá mamá yáaqa íkegamayikaae. keráwáqá anó-kamaani-wayukati yáaqa íyaq kéikateyo? miráinaq íráqô-qtataariq kényana yemá karáwáqá tikaq káruinoe.

4 yemmá Áánûqtuni mayái-wáyúkábóata keráwáqá tíwáqnaa ínéta kéoe. ááqibo otaa-qtátáárîq éqa ikátéro. miráipoata

árainma yeqtí akoqnáárake táí-yataariq kanaaráq umáqtikanoe. yeráwáqá Áánûqtuni mayai-wáyúkábóata Áánûqtuni áyamma otaa-qtátááríq o-káyúkámá kéumayikaae.

⁵ minnáyataba keráwáqá paá wáráaro. wenamáa Áánûqtuni áyaqtaba íwaimanibo wemá áyamma mayéna keráwáqti túyánákómá mamá yawááq umátikaniye.

⁶ minnágoni aáimma táákitima meyaníq kéoe. ítama arútáaro. anó-kamaani-wayuka yeqtí kanaaráq o-máiyáama Áánûqtuni mayaimá kémaiyaae.

⁷ keráwáqti aqtábáára q mayánéta íyaqa yemmá meyaníq oro. waabáq-táákítigáráq ení oótakoni táákitigaraq mayáníq oro. anó-kamaani-wayukama yeráwáqtbá anóne téra mi máqtemma yemmá yikaq káraruyoro.

móra-nakoma áyaqa ámîn-nakoma ámáan-aikoni anaáe kéwaraiye.

⁸ keráwáqá íma móra-nakoma aatábááama éraq kímora-aatabaama aati-aatimá taákaq maráaro. minná keráwáqá káqowa-kaqowamma yirummá yíméro mirámô éqa ámáan-aimma kéwaraae.

⁹ ámáan-aikoma mirá-tiraine: “aaraukáqá íma mamá yataiyo. awekémá íkuyuwo. moyámmá íma mayao. egaa íao.” máqtemma maamin-ámáán-áímmá káqon-amaan-aikaraq kímora-auwayaapi wáíye. minná: “enamááríq arummá aménaiq umá káqo-kayukama mórai q umá arummá yimiyo.” téna wáíye.

¹⁰ náayubi arummá ámî-nakoma otaammá móra-nakokaq íkeguyakaiye. miráitana arummá amí-yátááqá árainma minnáe. naayón-ámáán-áíkáráq Ítuni watáagara q kéwaraiye.

ketáámá arupú-akaq uréire ónátae.

¹¹ nôrabi íni-qtataaqtabama kéitaapoaq keráwáqá yokaa éraq túbanaaq oro. ketáámá kuqtiwiránî-kanaama waaqókáq kéíye. Ítukaq tirummá ámikauna-kanaataama waqókákáá uráimanibo íbêq-kanaama waaqókáq awaararíq kéíye.

¹² awé uráuna-kanaataama kumayukáá aúqma kánataitana ke-qtáámá kuqitiwiránî-kanaagoma aaqá iráqma tágainikaa umá waaqókáríq kéíye. kumayuq-yátáápké-qtátááríq únna-yataaqa yuwánátae. ánibo akoqnáá umá tirukákéqtáá iráqma tágama-yataapi yokaa ónátae.

¹³ ketáámá arupú umá tágama-yataapi máae-kayukaraa umá uréire ónátae. kebó-yátááqtbámá neginaagí-nomma naíyábá kumari-yátááqtbámá námô-yataaqtaba máqtemma yuwánátae.

¹⁴ máqtemma kúmikomma uyátani-qtataaqa uyátárai-nakoma Ítu Káríqtonopake máyaaro. keráwáqá kúmiq-yataariq ónáae tíya-qtataaqa íma wáráaro.

14

Îtukaq náawaq arummá ámînnarabi íámînarabiyo?

¹ yaímma-wayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtabama kékítamanibo paá aqnúníq kéoe. miráiya-kayukama áíkutaiyapi uyáberanomanibo íma nóbíq-naabiq-aimma tero.

² yaímma-wayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa akoqnáá kéeta kéqo-keq-yataaqa paá kénaae. miráimanibo káqo-kayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa aqnúníq kékétaboata amaqá íkénaae.

³ kéqo-keq-yataaqa nai-nákómá amaqá ínai-nakoma pááqyan-awíqa íamamiyo. weqtábá kúmiq-yataariq kéiyé ítiyo. Áánûqtuma min-nákáráq paá auwirániye.

⁴ móra náawaq káqo-nakoni kaqtó-nakoqtaba timá táíq kéumakaiyo? wení mayaímá akoqnáá umá mayaínanabi kumówínanabi minnáma wení anókoma Áánûqtu wenamá tîniye. miráinana áraimma wemá akoqnáá umá mayániye. wení anó-nakoma kanaaráq áwáqnaa ínanaboana akoqnáá umá mayániye.

⁵ yaímma-wayukama móra-yupaagoma tébakaq-yupaagoma “uyátá-maqma anómma wáiyé” yúyánápímmá kéte. káqo-kayukama “máqte-tupaayaba mimóráíq kéiyé” kéte. móra-mora-wayukama itáíq-itaiq i-yátááqá yúyánápímmá akoqnáá umá itáaro.

⁶ móra-nakoma móra-yupaayataba aúyánápímmá “uyátá-maqma-kanaae” kétena wemá “uyátárai-nakoni anó-kanaae” téna mirá kéiyé. min-nákómá kéqo-keq-yataaqa nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-koqtaba kéiyé. aáwaqtaba Áánûqtukaq “tíkáiyé” téna kénaiye. anibo káqo-nakoma kéqo-keq-aawaqa íma nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-nakoqtaba kéiyé. aáwaqtaba Áánûqtukaq “tíkáiyé” téna kénaiye. ánibo káqo-nakoma kéqo-keq-aawaqa íma nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-nakoqtaba kéena Áánûqtukaq “tíkáiyé” téna íkenaiye.

⁷ ketáá kenamáayababoqtaa íma paá máetaa kenamáayababoqtaa ípukaunataamanibo paá máunataama uyátárai-nakoqtabataa máunatae.

⁸ miráimanibo ketáá puyúnataama uyátárai-nakoqtabataa kápuyunatae. paá máunataabi púyonataama ketáámá uyátárai-nakoqtabataa máunatae.

⁹ taákaq máráaro. Ítuma pukéna itó-uma paá máqe-uraimma “keráwáqtí uyátárai-naqune” téna kétiye. miráuma paá máa-kayukagaraq pukáa-kayukagaraqti uyátárai-nare.

¹⁰ keráwáqá nôraq itaráq keráwáqtí tíbâqawaaraa-kayukayaba timá táíq kéumayikao? nôraq itaráq tíbâqawaaraa-nakomma

paáqyan-awiqa kéyamameyo? ketáágáráq máqtemma Áánûqtuni aúbaq itó-onanataa keqtáámá wemá yainániye.

¹¹ Áánûqtuni agamatá-kánnáágó kétiye:

“uyátárai-nakoma mirá kétiye.

‘kemá paá máeq áraimma kétune.

máqte-kayukama ketúbáq yiraayutáúmá ayéta keqtábá
Áánûqtue’ tinoe.”

agamatá-kánnáágó mirá kétiye.

¹² miráinataa máqte-kayukataa ketáái táaimma Áánûqtukaq timá uwaénúnatae.

tíbâqawaaraa-kayukama íma mamá táíq umayíkáaro.

¹³ abo káqoyu-kaqoyuyaba kúmiq-yataariq kéoe-aimma íbáqyuwanatae. miráinataa tíbâqawaaraa-kayukati yítaupi atarái-yátááqá aaremá íma maqyikétaa kúmiq-yataapi íma mamá yikánataae.

¹⁴ Ítu Káríqtote yagaroqtaráunaboaq kéitaune. wenamáárîq máqte-qtataakoma íma táíq kéiyé. ááqibo móra-nakoma wenaákaqa “táíq kéi-qtataare” ténama wetábá áraimma táíq kéiyé.

¹⁵ mirá-uraiye. nóin-aawarabi náána-waigoma tíbâqawaaraa-nakomma otaammá kéguyakeq íma kaayoné umá Íturaa umá kémaae. Ítu Káríqtoma wetábá pukáinaqa aáwakakema íma mamá táíq umákaaro.

¹⁶ keráwáqá íráqô-qtataaqa máyáaqtabama íma yuwáiyata waayúkama akáyáámá timátíkáaro.

¹⁷ itáaro. Áánûqtuni márûpaqa aáwaqa naréq nommá naréq íyábá íma wáiyé. ímiye. Áánûqtuni márûpaq kateko-ááikáráq kaayoné-yátáákáráq amuq-yatáákáráq minnýyaba wáiyé. mi-qtátááqá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kétimiqtáae.

¹⁸ abo náawabi Ítu Káríqtokaq kaqtó kéinana miraráá umá Áánûqtuma weqtábá amuqá marakáinata waayúkama téta “wemá kanaa-naré” tinoe.

¹⁹ miráinataa mi-qtátáákómá kaayoné-yátááqá mamé yíníqtaba ketáámá maqamá ónanatae. káqowa-kaqowamma yíwáqnaa umá akoqnáá umá itáíq-itaiq í-wáyúkámá ketáámá auránúnatae.

²⁰ aáwaqtabae téq Áánûqtuma nôrabi urái-yataaqa íma yawítítuwaaro. máqten-aawaqa naí-yátááaré. ááqibo nóinabi keráwáqá naa-qtátáákómá móra-nakoma néna wenaúyánápímmá kúmiq-yataariq kéenama minná otaammá kéguiye.

²¹ ááqibo keráwáqá amaqa nérabi aíbôq-nomma nérabi mamá kéqokeq-yataariq o-wáígómá mamá tíbâqawaama mamá kúmiq-yataapi kéiyuwaamma mirá íoro.

22 maami-qtátááqtábá itáíq-itaiq o-qtátááqá yaqtóráaro. maami-qtátááqtábá nói-tuyananabi Ítáamma Áánûqtu wenamá itaíno. keráwáqá nôrabi o-qtátáákómá íma yawááq-umatikainaq timuqá maránoe.

23 ááqibo móra-nakoma aáwaqtaba kaayaq-áúyánámmá iténa nai-wáígómá wenamááríq yawááq kéumakaiye. taákaq máráaro. keráwáqá nôrabi o-qtátáákómá keráwáqti itáíq-itaiq í-yátáápké íkéitaqa kúmiq-yataariq kéoe.

15

1 ketáámá náayuwabi akoqnáá umá itáíq-itaiq kéuna-yutaama itáíq-itaiq í-yátááqtábá aqnúnîq kéo-kayukama yíwáqnaa ónátae. yemá ummaa-yátáápi mái-yataama yíwáqnaa éqtaa keqtáá tikáina-yataariq íonatae.

2 ketáái túyánámmá káqo-yuraq maréqtaa yíwáqnaa onanatóá yeráwáqá akoqnáá ínoe.

3 Ítu Káríqtoma wenamááríq paá wetábá amuqá maranî-qtataariq íuraine. Ímibo Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará téna Ítuqtaba kétiye:

“keráwákáq yemá tíyoqa áyáan-aikoma kemmá tíkakaiye.”
téna kétiye.

4 naayóbáq aúba-wannaabi agatáan-aikoma íbêq-kanaaraqa ke-qtáá kêtiraatiqtaae. Áánûqtuma wení aokaq-áúbábíkémá keqtáámá umá tíqtaaiq kéitaqtaa ketáámá tú pukáipaq awé kéunatae.

5 Áánûqtuma keráwáqti yáqtorai-yataakoni áaimma keráwáqá tíwáqnaa kéinaq keqtábá kákaina máqtemma móra-mora-yutema móra-tuyanaq maréq kanaaráq mánoe. miráuma Ítu Káríqtoma keqtáámá miráigaa téna tirááqtiraiqtaae.

6 mirá éqa máqtemma keráwáqá móra-toyaukaq maréq Áánûqtumma ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtuni aboámá wenáwîqa kanaaráq múte yawuínoe.

átê-wataama Yéqtaaeo-wayukama kéitaae.

7 Ítuma keráwáqá íráqôniq umátíkainiq umá móraiq umá móra-mora-yuma mamá íráqôniq umáyíkáaro. mirá éqa Áánûqtun-awíqa keráwáqá múte yawuínoe.

8 Ítuma minnáyaba Ítiráaeo-kayukati kaqtó-naqa aúkáiye. miráipoana Áánûqtuni áagoma naayóbáqá Ítiráaeo-wayukama yúma kárataa-kayukaraq abarokáq páaq uráíye.

9 ókaraq Ítuma kaqtó-naqa aúkaimma Yéqtaaeo-wayukama íma Ítiráaeo-wayukamibo Áánûqtun-awíqa wení paru-yátáákóqtábá kanaaráq múte yawuínoe. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá kétiye:

“maaminnáyaba kemá Yéqtaaeo-wayukati aúkápikemma
‘tíkáiye’ tenúne.

ibí enáwîqa múte yauyónúne.”

téna

¹⁰ keqnáámmá agamatá-kánnáágómá maará kétiye:

“Yéqtaaeo-wayukao, keráwáqá Áánûqtuni waayúkate timuqá
máráaro.”

téna

¹¹ ókaraq maará kétiye:

“Yéqtaaeo-wayukao, keráwáqá máqtemma uyátárai-nakoni áwîqa
múte yaúyóro.

máqte-kayukao, wenáwîqa múte yaúyóro.”

téna kétiye.

¹² ánibo naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá wenáwîqa
Áítáiyama wemá tiráine:

“Yétin-annabike móra-naqa pááq éna minnáyaba pááq ínimma
Yéqtaaeo-wayukaraq yabíqyikaniye.

miráinata Yéqtaaeo-wayukama weqtábá ikáonaamanibo paá awé
ínoe.”

téna tiráine.

¹³ keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtukaq itáiq-itaiq urááe.
Áánûqtu tirunóbáqá mamá mirá kéumatikaipoaq keráwáqá
ikáonaamanibo kanaaráq paá awé ínoe. Áánûqtukaq itáiq-
itaiq kéyana amuq-yatáákáráq kaayoné-yatáákáráq wemá
timíno. Aokaq-Áágóni akoqnáárake keráwáqá Ítuqtaba ôriq
umá kêtikainaq awé umá máero.

Póroni kawáá-máyáíma

¹⁴ ketíbâqawaayuo, kemá kéitaunama keráwáqá íráqô-
qtataakaraq itái-yatáákáráq keráwápímmá ógiqma wáipoaq
keráwáqá Ítu Káríqtoqtaba móra-mora-yuma kanaaráq
wenarááté-wenaraate ínoe.

¹⁵ miráimanibo yaímma-wataama maamin-áúbábí
keráwáqtôpaq agayáunama akoqnáá umá tiráune. kemmá
maami-máyáíma Áánûqtu tímikaitapoq miráuma timá taákaq
kéune.

¹⁶ Yéqtaaeo-wayukayataba Áánûqtuma kemmá Ítuni anó-
monoq-naqa aútíkaraiye. kemá Áánûqtuni wataama timá-
yimuna-naqune. Yéqtaaeo-wayukama min-áímmá kéiteta
miraráá umá Áánûqtukaq amí-yatáákáá kénatama yeqtí
yúgaraq yúyánákaráq Áánûqtukaq Aokaq-Áágómá yemmá
mamá Áánûqtuqtaba aokarîq umáyikainana Áánûqtu yemmá
yiwirániye.

¹⁷ miráitaq kemá Ítu Káríqtogaraq yagaroqtamá mi-máyáíma
ketáaraq Áánûqtuma kanaaráq ínîqtaba timuqá kémaraune.

18 paá Ítu Káríqtoma nôrabi uráinaiyaba ketáanapo keti mayainápógárâq uráiqtabama kemá Yéqtaeao-wayukama timá-yimenune.

19 miráonata yemá kéiteta anón-awaameq-yataaqa káoneta Aokaq-Áágómá yemmá mamá Áánûqtuma tinnaiq ínoe. miráítaq kemá Yérútáárebake Irírkamabaq mûtûq átê-wataama Ítu Káríqtoqtaba keti máqten-akoqnaarake timátuweq uráune.

20 ániibo Ítu Káríqtoni áwîqa íma yaráa-marabaqa kemá mibáqá wenamá átê-wataama móma timá-yimiyaba kétékaiye. mirá éqa átê-wataama káqo-yuma abarokáq timá yímîkaiyapaqa kemá waabá-káyúkárâq íma timá-yimenune.

21 minnáyaba agamatá-kánnáábí maará téna kétiye:
 “yemá náayuwabi íma timá-yimikaa-yuma
 yemá aónanoe.
 yemá náayuwabi íma ítaraa-yuma
 yemá ítama arutánoe.”
 téna kétiye.

Póroma Árómuq wíniye.

22 miráitana keti mayaígómá keráwáqtôpaq iyábámá kemmá kéyaqtoraiye.

23 miráimanibo maan-áúkápáqá keti mayaímá ókaraq íma wáiyee. ayáqtáá-kanaama kemá keráwáqá timónaiyaba ôriq umá kétékaiye.

24 miráipoaq kemá keráwáqá étaba timónanu íyabiyo? Árómuq kótamaqma wéqa keráwáqá yá-timonateq Tipéini-marabaq ónúne. ániibo kemá keráwáqá timuqá kémareq kétémonaiyaq kemá keráwáqtê pááqya-kanaama ko matáá-onaq keráwáqá Tipéini-marabaq kanaarâq timátíkaiyaq kónunamanibo

25 íbêqa kemá Yérútáárebaq uréq Áánûqtuni waayúkama ko mamá yíwáqnaa ónáá kéune. abo yemá yenamáárîq Maateróniapakekaraq Karíkipakekaraq Áánûqtun-aaraq móraiyakaq márâa-kayukama Yérútáárebaq aamá téite umá móra-akaq maréta áwáyoq-wayukama yíwáqnaa umá móneqa paá yimínéta kéowaq kéune.

26 missing?

27 yemá yimuqá kemáreta mirá kéomma áraimma yemá yemmá anónnáma aqtábáaraq kéyime. ániibo Yéqtaeao-wayukaraq Áánûqtuni máqtemma íráqô-qtataaqa Ítiráaeo-wayukabike yemmá kéyainaapoata Yéqtaeao-wayukama yeqtí oótamma Ítiráaeo-wayukagaraq yaináaro.

28 ániibo kemá keti mayaímá maakáq ánateq Yérútáárebaq kónune. mi-mónéqá Maateróniapakekaraq Karíkipakekaraq mamá áikumaraamma mamá yiménúne. miráumatuweq

anaaékaqa Tipéini-marabaq uréq mikákémmá keráwáqtôpaq Arómuq ónúne.

²⁹ kemá túyánámmá kéitaunama anaaékaq kemá keráwáqtôpaq yenúnama Ítu Káríqtoma anómma íráqôqtataakoma keráwáqtábá timíniye.

³⁰ ketíbâqawaayuo, kemá Yérútáárebaq kégonaga keráwáqá akoqnáá umá nunamummá timátíkáaro téq keráwákáq inaa kétune. kemá Ítu Káríqtoni áwîkaqa keráwáqá akoqnáá umá ítama káonaune. Aokaq-Áágómá mamá ketáámá móra-mora-yuma tikáipoaqtaa keráwáqá kemmá tikánôpoaq ítama káonaune.

³¹ nunumummá tíyanama Yérútáárebaq ketáái átêwataama awéqtátuwaa-kayukabikemma tú-tiqa í-yátááqá íma mayánúne. nunamummá kéliyanawaq Yérútáárebake Áánûqtuni waayúkama yemmá kemá nôrabi únnayaba yikániye.

³² Áánûqtumma akáinaqa kemá amuq-yatáákáráq ógiqma keráwáqtôpaq iréq keráwáqtê yamáeq aagánúne.

³³ íbêqa Áánûqtuma ketáái kaayoné-yátáákón áaikoma wemá máqtemma keráwáqtê waíno.

16

miráo-maarao-aimma

¹ ketáái tímanaqa Píbima wení wataama timá-timenune. wemá Tékeriabaq Áánûqtun-aama móra-iyakaq maréta kéitaa-kayukaraq wení mayaímá wáiyé.

² uyátárai-nakoni anaaé kéwaraa-yuma móra-mora-waigoqtaba yíkáiniq umá keráwáqá wemmá awíráaro. yaímma-yataaqtaba immá wemmá áwáqnaa umá áméro. wemá kemmá tíwáqnaa uréna taíbaq-wayukagaraq yíwáqnaa uráiyé.

³ Ítu Káríqtoqtaba ketê mayaímá mayáaya-nakama Patírayaa Akíra ye aúkátôpaq ketí miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana wimmá yíméro.

⁴ yenákámá íuraiyana ketí túwaraimma mamá paá umátikaraayapoaq ípukaune. yenákáyábámá kemá “tíkáiye” kétunata máqtemma Yéqtaaeo-wayukagaraq Áánûqtun-aama kéitaa-kayukama “tíkáiye” kété.

⁵ yenákátí naaúpaq Áánûqtun-aama kéitaa-yuyabama ketí miráo-maarao-aimma yuwaúnana yeráwáqtôpaq wimmá yíméro. tíkáin-aanabo-naqa Ipáineti wemá áqnábariq umá Étia-marabakemma Ítu Káríqtoqtaq arummá ámikai-nakonopaq ketí miráono-maaraono-aimma yuwaúnana wimmá áméro.

⁶⁻⁷ Máriaa wemá akoqnáá umá keráwáqti aúkáapimma mayaímá kémayain-inikonopaq ketí miráo-maarao-aimma yuwaúnana wemmá áméro. Aaqtarónikatigaraq Yúniatigaraq yenákámá ketimáápake-nakarátama yenákámá móra-taoqa

ketê yagaroqtamá ánná-naupaqa máqe-uraayane. yenákámá máqtemma yiwíkai-kayukama yimónama íráqôniq kéeta yenákámá áaimma átáma Ítu Káríqtoni anaaé kéwaraayaq anaaékaqa kemá mirá-uraune. abo yenákáyôpaq ketí miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana wimmá yíméro.

⁸ Aaparíati wemá uyátárai-nakoqtaba kemmá tíkáin-aanabonapoq wenôpaqa miráono-maaraono-wataama yuwaúnana kéwiye.

⁹ Abáánati wemá Ítu Káríqtoqtaba ketê móra-mayai-naqa keti aanábó-náqá Títáákitigaraq yenákáyôpaqa miráoyo-maaraoyo-wataama yuwaúnana kéwiye.

¹⁰ Apériti wemá Ítu Káríqtoqtaba aú-aiqa matáimma Erítááburati máqtemma wení aara iyápógaraq yeqtôpaqa miráoro-maaraoro-wataama yuwaúnana kéwiye.

¹¹ Ítiráaeo-naqa ketimáápake Erótionigaraq máqtemma Naatítatini aara iyápógaraq uyátárai-nakoni waayúkama yeqtôpaq miráoro-maaraoro-wataama yuwaúnana kéwiye.

¹² Taraipínayaa Taripóta yenákámá uyátárai-nakoqtaba akoqnáá umá mayaímá kémayaayaq-nakagaraq tíkái-ketimanaaqa Péti wegáráq uyátárai-nakoqtaba akoqnáá-mayaima matáitaq yeqtôpaq miráoro-maaraoro-aimma yuwaúnana kéwiye.

¹³ Árûbati wemá mórama Áánûqtuma wetábá aúyakai-nakaraq anóama minná ketinóraa umátíkaraiipoaq yeqtôpaq kemá miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana kéwiye.

¹⁴ Atíkaritagaraq Périgonigaraq Émitigaraq Paataróbaatigaraq Émaatigaraq yaímma ketíbâqawaayuma yeráwáqtê Áánûqtun-aaraq móra-iyakaq álkutaawaq yeqtôpaqa kemá miráoro-maaraoro-aimma kétima-yikaune.

¹⁵ Piráárogatigaraq Yúriagaraq Nériati wení ámánaakogaraq Orípatima máqtemma Áánûqtuni waayúkama yeráwáqtê álkutaawaq yeqtôpaq kemá miráoro-maaraoro-aimma kétima-yikaune.

¹⁶ keráwáqá móra-mora-yuma tíbâqawaaraa umá wenayáá-kenayaamma yiméq tótó umáyíkáaro. máqtemma kéqokeq-kaqokeq-marabaq Ítuqtaba álkutaa-kayukama keráwáqá miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaae.

¹⁷ ketíbâqawaayuo, waayúkama káqon-aimma tiráátétaa Áánûqtuni waayúkama mamá yaíkaaq ígáae téta tíya-kayukabikemma nékaq máero. keráwáqti itáiq-itaiq í-yátááqá mamá awígíloq íyábámá atéqma máero.

¹⁸ mirá-káyúkámá yemá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoqtabama íma yúyánámmá kéitaamanibo yemá paá yeqti yúyaba yúyánámmá kéitaae. watáagaraq átê í-áímmá téta táiaimma íma ítaraa-kayukama mamá maqtawémma éta makáqma

káonaae.

19 máqte-kayukama keráwáqá Ítu Káríqtokaq tirummá anéq yáqtoraiyaba kéitaae. miráitaq kekáráq timuqá kématikaune. keráwáqá nóinabi íráqô-qtataaqa aónaigaae téq kêtunnamanibo táí-yataaqtabama aónéq mirá kéomma íma maraígáae téq kêtune.

20 abo Áánûqtuma ketáái kaayoné-yátáákón áaikoma Tááqtaamma yatámma keráwáqtí títaukoni aménáápáq yawarápaqtuwaniye. ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni paru-yátáákómá keráwáqtê waíno.

21 Tímotima Ítuqtaba ketê móra-mayai-nakoma wení miráoro-maaraoro-aimma keráwáqtôpaq kéyuwaiye. Arútiagaraq Yéitonigaraq Totípaterigaraq ketimáápake Ítíráaeo-wayukama keráwáqtôpaq miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaee.

22 Téqtiati kemá Póroni óyaupike watáama matéq maamin-áúbámá keráwáqtôpaq kágayeq kemá uyátárai-nakoni áwíkaqa miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaune.

23 kemá Káéatini naaúpaq kémaiynana ánibo Áánûqtun-aama kéitaa-kayukama wení naaúpaq ya káikuyoe. miráitana Káéati wegáráq yeráwákáráq miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaee. Erááqtati wemá maa-márúkáká mónekaq kawáá uráinakogaraq keqtíbâqawaaraa-naqa Kawóqtati yenákámá miráoro-maaraoro-aimma keráwáqtôpaq kétimatikaaye.

24 Ítu Káríqtoma ketáái uyátárai-nakoni íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. miráuma waíno.

aqtó-núnámúné.

25 ketáámá Áánûqtun-awíqa múte yauyónátae. íbêqa Póro kemá maamin-áúbágóní aqtóráq kéyune. Ítu Káríqtoqtaba átê-wataarakemma kemá kétima-timinata Áánûqtuma keráwáqá kanaaráq mamá akoqnáá-wayukama aúqtikaniye. abo kemá keráwáqá Ítu Káríqtoqtaba aúpáq-áímmá timá tímikaune. Áánûqtuma matúq-matuq umá mái-nakoma maamin-áímmá naayóbáqá aati-aatimá aúpáq makáine.

26 miráimanibo anaaékaqa wení amuné-wáyúkátí yóyaukaq mamá abarokáq uráiyé. miráitana íbêqa wemá keqtáá timátikaitaqtaa ketáámá maamin-áúpáq-wátáámá máqte-kayukabi túnatataa yemá kéitaae. wé máqte-kayukama Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq kéeta wenáama waraígáae téna kéitaiye.

27 Ítu Káríqtoma wenáainapo Áánûqtukaq wenamáa áá ítarai-manikoma tágama-yataaqa matúq-matuq umá waíno. miráuma waíno.

**Îtuni anaaé kéwareta mórabi
áikuyo-yubaq Korítiani-marupaq Póroma
Îtu Káríqtoni timáyíkarain-naqa watáa
kétitana Tóqtani agatáiyē.**

1 kemá Póroma keráwáqá Îtu Káríqtoma mamá Áánûqtuqtaba aokariq umátíkarai-kayukayopaq kágayaune. keráwáqá Áánûqtu wení waayúkama auraiyábá kákaitana táayaraiye.

2 máqtemma máqten-aukapake náayuwabi Îtu Káríqtokaq nuna-mummá kéte-kayukayopakaraq kágayaune. wemá yeráwákáráq ketáái uyátárai-nare.

3 íráqô-qtataakoma kaayoné-yátáákáráq ketibotáámá Áánûqtugaraq uyátárai-naqa Îtu Káríqtonopake keráwáqtê waíno.

4 Áánûqtuni kaayoné-yátáákáráq arummá amí-yátáákáráq anómma íráqô-qtataare. minnýaba wemá Îtu Káríqtoma keráwáqá tímikaiye. minnýaba kemá wekáq “tíkáiye” kêtune.

5 wemá taígani íráqô-qtataaqa keráwákáq mirá-uraiye. Îtu Káríqtokaq ketáái itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtaba Áánûqtu tíwáqnaa uráiyē. miráitaq íbêqa keráwáqá minnýaba ítima kétégaae. keráwáqá kétégaapoaq óq-wayukama kanaaráq minnýaba timá-yiminoe.

6 min-íráqó-qtátááqtábá Îtu Káríqtoma keráwákáq mirá-umatikaniye téq naayóbáqá timá tímikaunama íbêqa áraimma abarokáq uráiyē.

7 miráuma Áánûqtuni Aokaq-Áábiké máqten-iraqo-qtataaqa keráwáqá matáamma íbêqa uyátárai-naqa Îtu Káríqtoma abarokáq ínîqtaba keráwáqá awé kéoe.

8 keráwáqá awé kéiyana wemá keráwáqá tíwáqnaa umá akoqnáá kéinaq itáíq-itaiq ínoe. mi-kánááráqá ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni íráqôn-annabi máapoana keráwáqtí túbi íma makáiyē.

9 minnýaba Áánûqtuma aati-aatimá aákaq makéna mirá kéiyē. keráwáqá wenáanikon-annabi máigaae téna táayaraiye.

10 miráimanibo ketíbâqawaayuo, uyátárai-naqa Îtu Káríqton-awikaq keráwáqtábá inaa kêtune. minnâ kímora-tuyanakaq máero. keráwáqá íma káqo-kaqo-tuyanamma itánômanibo paá mimórá aúqma máero.

11 maará téq kêtune. ketíbâqawaayuo, keráwáqtábá unítíq áái-qaimma keráwáqtí aúkápimma kéte téta Karóini waayúkama timá tímikaae.

¹² yaímma-yuma téq “kemá Póronnae” kétemma yaímma-yuma téq “kemá Pítaanae” kétemma yaímma-yuma téq “kemá Ítu Káríqtonnae” téq keráwáqá kéte.

¹³ Ítu Káríqtoni aúgoma taíganinaq wáiyu? ímiye. wenaúgoma mimórá wáiyu. Póroma kaapaq-yátáq keráwáqtabáwáq pukáiyu? ímiye. keráwáqá Póron-awikaq nommá pékaao? aaqáo ímiye.

¹⁴ kemá maaminnýaba timuqá kémaraune. kemá paá kaayaq-nákámá Karípugaraq Káéatigaraq nommá péqyikaraune.

¹⁵⁻¹⁶ miráuma móra-waigoma “Póron-awikaq nommá pékaune” téna íma kanaaráq tíniye. íbêqa káqomma taákaq immá Tépanati wení aara iyápógaraq nommá péqyikaraune. káqo-yugaraq nommá péqyikaranuno? íma taákaq kéune.

¹⁷ miráimanibo Ítuma kemmá íma timátikena tiráiyu: “uréwaq nommá péqyikaa.” téna ítiraiye. ímibo wemá átê-wataama waabá-káyúkámá timá yiménúnayaba timátíkaraiye. kemá mibáq keráwáqte máeqa keráwáqá íma ítama táganon-aimma íma timá tímikaune. máqte-qtataariq kaapaq-yátáq Ítuma pukéna keqtaáyábá uráimma ítama tágaigaae tépoaq kemá Áánûqtuni akoqnáágoqtaba keráwáqá ítama tágai-aimma timá tímikaune.

¹⁸ mi-kátáámá kaapaq-yátáqtabá neginaagí-aimma yaímma kéte. mi-káyúkámá min-áimná kéte-yuma yemá yawítikinon-paq uráin-amma kéwaraae. miráimanibo ketáámá maami-káyúkámá Áánûqtuma kátobamatikaiqtae mi-kátááyábá kétunatae. minná “mi-kátáámá Áánûqtuni akoqnáágoni awaaméré.” téqtaa kétunatae.

¹⁹ Áánûqtuni wataáama agamatá-kánnáágómá min-ákóqnááyábá maará kétiye:

“kemá itái-wáyúkátí yúyánámmá yawítima mamá abarokáqtaá ónune.

minnámo itái-wáyúkátí yúyánámmá paá kaaqaari-yúyánané.”
téna Áánûqtuma kétiye.

²⁰ íbêqa keráwáqá ítama aónanune. minná min-itái-wáyúkámá yemá náakaraq mááo? mi-káyúkámá kaaqaari-yúyánáqtabámá agatáa-kayukama náakaraq mááo? mi-káyúkámá keráwáqti túbáq ító-uma máeta téta “íbêq-kanaama itái-wáyúkámá maa-marábí mááe” tíráa-yuma náakaraq mááo? ketáámá Áánûqtuni itái-yátááqá káonaunanataama waayúkati itái-yátáákómá paátataakaa kéiyu.

²¹ mi-káyúkámá yemá yúyánápímmá téta “ketáámá itái-wáyúkáe” téta te-yúmá Áánûqtuma wení itái-yátáákaké yemmá íma iyúwáinata wení aúyánámmá íma kanaaráq mayánoe. ááqanibo Áánûqtuma wení itái-yátáákaké keqtaá

atóbamatikarenataa amuqâ kémaraiye. máqte-kayukama átê-wataama Ítuqtaba itáíq-itaiq étama yemmá atóbanoe. maamin-áté-wátáámá ketáámá Ítuqtaba abarokáq waabá-káyúkábí túnnatataa ítama kétagaae. maamin-áímmá íma ummaa-áímmá wáipoata yaímma-wayukama náayuwabi yemá téta “ketáámá itai-wáyúkáé” téta te-yúmá min-áíqtábámá “neginaagí-aine” téta kéte.

²² Karíki-wayukama itai-yátááqtábá itánáae téta kéowata Ítiráaeo-wayukama awaaméq-yátááqá aónanaae téta kéoe.

²³ miráimanibo ketáámá waabá-káyúkáráqá maará téqtaa kétunatae:

“Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq keqtááyábá pukáiyé.”

téqtaa kétunatae. min-áíkmá káqomma íma Ítiráaeo-wayukabimma neginaagí-aikaa kéitana Ítiráaeo-wayukabi íkarutaiye.

²⁴ miráimanibo máqtemma náayuwabi Áánûqtuma yááyaraimma yemá Ítiráaeo-wayukagaraq káqo-kayukagaraq kéitaae. minná Ítu Káríqtoma Áánûqtuni akoqnááqaraq itai-yátáákóní awaaméré.

²⁵ yaímma-wayukama Áánûqtuni watáayaba téta “neginaagí-aine” téta kétémanibo Áánûqtuni watáagoma móragaraq marabí-káyúkátí yúyánámmá uyátaráiyé.

²⁶ ketíbâqawaayuo, Áánûqtuma keráwáqá tááyaina-yupaama mi-kánááráqá keráwáqá nói-mayaiyaq mayainô? paá arekáq umá-yuma keráwápíkémá waayúkati yúrakaga itai-wáyúkámá máqe-uraae. paá arekáq umá-yuma keráwápíkémá keráwáqtí keqtiboní akoqnááma matááe.

²⁷ ímibo Áánûqtuma marabí-káyúkábíkémá mamá paá-wayukama matáiyé. mirá kéena waayúkama náayuwabi yemá yúyánápí téta “ketáámá itai-wáyúkáé” téta kéte-yuma yigaae-yátááqá yímikaiye. mi-káyúkámá yeqtí akoqnááma íma wáiyuma Áánûqtuma mamá kéyimena mi-káyúkámá náayuwabi yemá yúyánápí téta “ketáámá akoqnáá-wayukae” téta kéte-yuma yigaaeráq mamá yíkaraiye.

²⁸ yemá maará téta kéte: “Áánûqtuma máqte-kayukati aúkáapikemma paá-wayukama yiwíkaiye. mirá kéena waayúkama náayuwabi yemá paá-wayukama yiwéqtatuwaamma yiráátinena uráiyé. minná Áánûqtun-aurakaq waayúkama yeqtí yúma maméta kéuyo-kayukama yemá paátataakaa kéomanibo paá-wayukama wemá uyátá-maqma itai-yátááqá yímikaiye.

²⁹ miráuma Áánûqtunopaq máqte-kayukama íma kanaaráq yúma maméta uí-ááímmá tínoe.

³⁰ aúge-tuwaraitaama ketáámá Ítugaraq yagaroqtáunataama min-áúwáráímmá Áánûqtuma keqtáá tímikaiqtaae. Áánûqtuma

keqtaá Ítuma tímikaiqtaae. túyánákáráq wataágarraq wení aúyánákáq ketáámá itaí-wáyúkámá aúkáunatae. Ítuma keqtaáyábá íráqôniq umátikenataa Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá aúkáiye. Ítuma keqtaámá Áánûqtuqtaba aokariq umátikenata ketáái kúmiq-yataapike tiwíkaiqtaae.

³¹ minnáyaboana Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétiye:

“waayúkma yemá akoqnaá-aimma tínétama uyátárai-nakoma nórawabi keqtaá umátíkaiqtabataa wenaúma manéna uíno.”

téna kétiye.

2

¹ ketíbâqawaayuo, kemá áqnaabaq keráwáqtôpaq iráunama Áánûqtuma aamá keqtaáyábá aúpáq yokaa umátikaraiqtabataa arupú umá timá tímikaune. watáama timá tímikaunama keráwáqtábá ítama tágaikaae téq abarokáq tiráune.

² mi-kánááráqá kemá keráwáqtê máqe-uraunama yaímma-yataaqtaba túyánámmá itaíyábá ítikaraimanibo paá Ítu Káriqtooma keqtaáyábá pukáiqtaba ítaraune. paá minnáyaba wenamá kemá túyánámmá itaíyábá tíkaraune.

³ áraimma kemá keráwáqtê máqe-uraunama arupú umá kéitaawaq ateqte umá ikatíq kéeq tiyáátamma ayúkáune.

⁴ kemá karáwáqtê máeqa íma ítama táгаа-wataanapo keráwáqá yabiténáaq uráune. ímiye. miráimanibo Áánûqtuni Aágoma keti watáama tiráátimma minná arupú-aine.

⁵ Áánûqtunopaken-akoqnaayaba itaíq-itaiq ígáae téq kemá timá tímikaune. waayúkama paá yeqtaama itaíq-itaiq íma ígáae téq timá tímikaune.

⁶ itaí-yátáákómmá itaíq-itaiq umá yáqtoraiyabama ketáámá waayúkaarikaa kéunatae. maa-márábí-káyúkátí itaí-yátááqtábá téite oníkáá umá íma móraiq kéíye. maa-márábí anómma yabíkáa-kayukati itaí-yátáákóráá umá móraiq íkeiye. mi yabíkáa-kayukama pááqya-kannaabi yemá ánataginoe.

⁷ maami itaí-yátááqtábátáá túnnama minná Áánûqtunopakene. itaí-wátáámá aúpáq-ámmá Áánûqtu naayóbáqá maa-márámá íma wáikaqa wemá Áánûqtuni tágama-yataaqtaba keqtaáráq yáikaq íyábá tarôq uráine.

⁸ maa-márábí anómma yabíkáa-kayukama yemá aati-aatimá maamin-áqtábámá íma tágama arupú kéoe. yemá tágama arupú urétaraa tágama-yataakoni uyátárai-naqa wemmá íma ikamínéta oné. miráimanibo yemá íma tágama arupú étama áaiq-i-wayukama Ítuqtaba “kaapaq-yátáq ko aráápamaraaro” tirááe.

⁹ Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí wení tágama-yataaqa íma arupú kéitena mirá kétiye:

“máqte-kayukati yúrakoma íaonai-yataakaraq máqte-kayukati yaákoma ítaaq-tataakaraq wááe.

waayúkati yúyánápímmá aati-aatimá íma yabérai-qtataaqa wáíye.

maami-qtátááqá Áánûqtuma waayúkama náayuwabi weqtábá o-yúmá yokaa umáyíkaraine.”

téna kétiye.

¹⁰ Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnáánapo maami-qtátááqá keqtaámá tiráátiraiqtae. Aokaq-Áágómá máqtemma aúpáq aúyoqma wái-qtataaqtabagaraq kéitaiye.

¹¹ ítáaro. móra-waigoni aúyánámmá paá wení aágoma kéitaibo. móraiq uráimanibo anómma uyátá-maqma minnáe. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wenamáa wenaúyánámmá kéitaibo.

¹² íbêqa Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kémayaunaboqtaa Áánûqtuma tímikai-qtataaqtabataa kanaarácq ítánúnatae. maa-márábín-áágómá ímatunatae.

¹³ ímibo Áánûqtuma tímikai-qtataaqtabataa ítama tágareqtaa óq-wayukama kéyiraatunatae. Aokaq-Áágóní watáabi árain-aikoma Aokaq-Áágónópáké abarokácq kêtunatae.

¹⁴ waayúkama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá íma matáa-kayukama maami tímikai-qtataaqa Áánûqtuni Aágonopake kúmímma íma kémayaae. mi-káyúkámá yetôpaqa maami tímikai-qtataakotaama neginaagí-yataakaa kéíye. maami-qtátááqtabámá yemá íma kanaarácq ítama táganoe. paá Aokaq-Áágóní akoqnáánapo ketáámá kanaarácq ítama táganunatae.

¹⁵ mi-káyúkámá náayuwabi Aokaq-Áágómá matáa-kayukama máqte-qtataakon áaimma ítama kétagaapoana kanaarácq yainánoe. miráimanibo yemá náayuwabi Áánûqtuni Aágoma íma matáa-kayukama keqtaámá náayuwabi Áánûqtuni Aágoma matáuna-yutaama yemá íma kanaarácq yainánoe.

¹⁶ minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá mirá kétiye:

“uyátárai-nakoni aúyánámmá náawa ítama ánatatukaiyo?

náawa kanaarácq uyátárai-nakoma aráátiniyo?”

mirá téna kétimanibo Ítu Káríqtoma wenamááríq wenaúyánámmá ketáámá káonaunataamanibo waayúkama wení Aokaq-Áágómmá íma matáa-kayukama íma kanaarácq káonaae.

3

¹ ketíbâqawaayuo, áqnaabaq kemá Korítiani-marupaq iráunama kemá watáama iyápóraa umá timá tímikaune. kemá miráuraunama minná keráwáqá Ítu Káríqtoqtabama taíbaq íma ítaraawaq Áánûqtuni Aágoqtaba miráitaq kemá keráwáqá waayúkaarikaa umá íma kanaaráq timá tímikaune. keráwáqá áráabi-iyaporaá uráamma

²⁻³ keráwáqti aáwaqa paá náamma wáqe-uraiye. keráwáqá kamááma naawai-kánáámá íaukaae.

yaímma keráwápikémmá íbêkaraq waayúkaariqti watáama keráwáqá íma kanaaráq kéitaae. íbêkaraq maa-márábí-káyúkáráá umá aqnú-káyúkábóaq keráwáqtábámá kemá téq “kamááma naawai-kánáámá íaukaae” téq kétune. keráwáqá keiyáá unítíq ááiq-aimma kéteq káqowa-kaqowamma koyukaayúmna kéumayikeq kéowana keráwáqti tógoma ákáinaiq kéowana keráwáqti táaikoma mamá maa-márábí-káyúkáráá kéoe.

⁴ keráwápikémmá móra-nakoma téna “kemá Póronnae” tínana káqo-nakoma téna “kemá Aapóronnae” tínama keráwáqá áíkuteq mirá temmá maa-márágóní áaimma kémayaabo.

⁵ náawaq Aapóroma máiyo? náawaq Póroma máiyo? wetêketema kerátámá paá kaqtó-wayukae. abo Áánûqtuma ketáái watáanapo Ítu Káríqtoma itáíq-itaiq iyábá keráwáqá tíwáqnaa kéiyé. móra-mora-yutaama uyátárai-nakoma tímikai-mayaitaa kémayaunatae.

⁶ minnágoma maará-uraiye. keráwáqá miráuma yópi ányuqtataakaa umá mááe. kemá ayummá uqmaráunana Aapóroma ányuqtataapi nommá atímakaimanibo Áánûqtuma keráwáqá mamá anómna káuqtikaae.

⁷ miráitana ayummá ukái-nakaraq nommá atítai-nakaraq yenákámá paáyabae. miráitana Aokaq-Áágóqtábá mamá anómna káuqtikai-naqa Áánûqtuma wenamáae.

⁸ ayummá ukái-waigogaraq nommá atítai-waigogaraq yenákámá yeqti mimórá-máyáírákémmá móra-mora meyámmá mayáyóye.

⁹ kerátámá mákagoratama Áánûqtuqtaba mayaímá kémayauyaka keráwáqá miráuma Áánûqtuni yó-márámá mááe.

keráwáqá miráuma Áánûqtuqtaba ketáámá naammá umáraunaikaa umá mááe.

¹⁰ Áánûqtuma kemmá íraqôniq umátíkaraitapoaq kemá arúkáráq ábokaraq kanaaráq amá akoqnáá uráune. mikákémmá káqo-wama mitáyama kéiyé. máqtemma naammá uráiya-yuma ábotaraq maqmá atáá-uraiya-yuma atéqma arútáaro.

11 Ítu Káríqtoma wenamáárîq wemá ábone. ítáaro. waayúkama mayaímá kémayetama mimórá-ábómmá arúbama íetama yemá Áánûqtuni naammá íma tarôq kéoe.

12-13 kanaamá abarokáq ínana wemá keqtaámá mamá yaináinata máqtemma aónanoe. minná yaímma-yuma akoqnáá-namma uráawata yaímma-yuma iyáátamma ayúqma urááe. yaímma-yuma yeqtí mayaímá Ítu Káríqtokaq matáamma miráuma waayúkama íráqô-qtataaqa minná óqtanapo naammá uráánikaa urááe. ánibo yaímma-yuma yeqtí mayaímá Ítu Káríqtokaq matáamma miráuma waayúkama paá-yanapo naammá uráánikaa urááe. Ítuma yauwéqma kumína-yupaama wemá máqte-kayukati mayaígómá “paá wániyo?” téna maqmqá aónaniye. miraráá umá iragómá naapi kúraqma maqmqá aónaniq umá wemá “paá wániyo?” téna ketáái mayaímá maqmqá aónaniye.

14 máqte-kayukama Ítu Káríqtokaq mayaímá kémayaa-kayukama yeqtí mayaígómá paá wáinatama yemá íráqô-meyamma mayánoe.

15 miráimanibo móra-nakoma wení mayaígómá íma paá wáinanama wení máqte-qtataaqa íwániye. miraráá umá wení naammá kamágitana wení máqte-qtataaqa kamáginiye. wemá wenamáárîq yawarâpaginiqtaba yáubaginimma miráuma waayúkama naammá kaitata yoqmáana-toqmaana umá yáubaanikaa umá yáubanimanibo íráqô-meyamma íma mayániye.

16 máqtemma keráwáqá yagaroqtamá Áánûqtuni naammá máamma keráwáqá íyaq ítaraao? ánibo Áánûqtuni Aágoma keráwáqtê yagaroqtamá Áánûqtuni naaúpaqa kémaimma keráwáqá íyaq aónaraao? keráwáqá áraimma aónaaro.

17 miráiyata náayuwabi Áánûqtuni naammá mamá táíq étama Áánûqtu yekárâq mamá táíq umáyikaniye. keráwáqá Áánûqtuqtaba aokarîq umá naammá máápoana wemá miraráá íniye.

18 maaminnáyaba yaímma-wayukama íma iyuwáiyatawaq keráwáqá makátéro.

yaímma keráwápíkemmá túyánápímmá téq “kemá maa-márágóní áaimma áá ítarauna-naqune” téq mirá-túyánámmá kéitaa? mirámô kéeqa keráwáqtí túyánámmá Áánûqtukaq kémarreraq wenôpake itái-yátááqá yimmá ítáaro. mirá kéeraq maa-marábí-káyúkámá iyuwáiyatawaq yemá keráwáqtábá “naginaagí-wayukae” téta tímá tíkáaro.

19 áraimma maa-marábí-káyúkátí itái-yátáákómá Áánûqtun-aurakaq neginaagí-yataare. wení watáama agamatá-kánnáágómá maará kétiye:

“min-ítái-yátáákómá maa-márábí-káyúkábíké káyimma
minnánapo Áánûqtuma waakápi kémayikaiye.”

téna

²⁰ ókaraq kétéiye:

“uyátárai-nakoma aónaimma maa-márábí-káyúkátí
yúyánákómá paátataare.”

téna kétéiye.

²¹ miráuma túma mamé uí-áímmá téq móra-waigoqtabama
“kemá wenámúne” téq ítero. Áánûqtuma keráwáqá máqte-
qtataaqtaba ommá áqa kétimiye.

²² kemá Póroma Aapórogoraq Pítaagaraq keráwáqá tíwáqnaa
íyábámá Áánûqtuma keqtáámá keráwáqá tímítukaiye. keráwáqá
tíwáqnaa íyábámá maa-márábí-qtátááqá tímíkaiye. máqte-
qtataaqa naayóbáq abarokáq urái-qtataakaraq anaaékaq
abarokáq ínî-qtataaqtabagaraq keráwáqá minnáe. aúwaraikaraq
puígáráq minnágaraq keráwáqá minnáe.

²³ ánibo keráwáqá Ítu Káríqtona máawana ánibo Ítu Káríqtoma
wemá Áánûqtunnae.

4

¹ miráipoaq keráwáqá Aapórogoraq kegáráqtábá túyánámmá
ítátimekaratama minnýaba taákaq máráaro. kerátámá paá
Áánûqtuni mayái-nákámúye. Áánûqtuma wení aúpáq-áráín-
áímmá wenáimma abarokáq mamá ígáae téna kekárátá
timátíkaraikarataae.

² Áánûqtuma móra-nakoma wení mayaímá mayaíkáae téna
ááyaitanama min-nákómá Áánûqtuma nóinabi timámîniq umá
mirá íno.

³ ánibo ketí mayaígóqtábá keráwáqá túyánápímmá óq-
wayukati yúyánápikáráq nóinabi téq túyánámmá kéitaunamanibo
kemá minnýaba íma kamuqá kéitaune. ketí mayaígómá táiraq
urái írágôniq kéiyó? kemá kenámáárîq minnýabama íma
kéitaupo.

⁴ miráimanibo uyátárai-nakoni mayaígóqtábá otaammá
kepímmá wáinanama minnýaba íma kéitaupo. uyátárai-nakoma
wenamá kemmá káyainaiye.

⁵ miráinaq waayúkati mayaígómmá uyátárai-nakoma
íkukainaraqa íyainaaro. mi-qtátááqá íbêqa kumayupí wáimma
anaaékaqa ópítáá mamá abarokáq íniye. máqte-kayukati yikaí-
yátááqá mamá abarokátáá íniye. miráumatuwena Áánûqtu
wemá mi-káyúkámá náayuwabi íráqô-meyamma mayáiya-
kayukama íráqô-kataama timá-yiminiye.

⁶ mi-qtátááqá Aapórote kerátámá keráwáqá árain-aimma
arutáinaiq ínôqtaba kerátá tiráátúyamma yáqtoqma akoqnáá
ígáae téka keráwáqtôpaq kágayauye. kímora tiráátí-nakon-awíqa

íma múte yauyéraq weqtábámá “kemá wennáé” téq ítero. ketúyánápímmá téq “kemá Áánûqtuni waayúkati aukáapimma anómúne” téq ítero.

7 ítáaro. keráwáqti máqte-qtataaqa Áánûqtuma tímikaiye. miráuma keráwáqá mi-qtátáákóni áaimma íma máamma nôraq itaráq keráwáqti túma mamé kéuyo?

8 keráwáqá tirun-iyápóyábá aáwaqa matáapoqa íbêqa “ketáámá mútûq-aawaqa matáunatae” téraq kéteo? keráwáqti táaikoma Aapórote kerátáti táaikoraa íkeibo keráwáqti táaikoma taíbaq oótakaq yabíkáa-yuti yáaikoraa kéie. miráimanibo áraimma mi-kánááráqá keráwáqá yabi-í-wáyúkámá maíyakama Aapórote kerátágáráq mibáq yabiyéyúye.

9 maa-márábí-káyúkátí yúrakaqa keqtáámá náayubi Áánûqtuni timátíkarai-kayukataama yeqti yinaaeépaq aqtóráqtáá kéyunatae. keti túyánápímmá Áánûqtu wemá mirápáq kéie. ánná-wayukama yiwíqmeta uréire uwáéta pááqya-kanaabi yíkamoniq umá ketáámá miraráá umá máunatae. miraráá umá waabá-káyúkátí yúrakaq keqtáá tikamiyatama waayúkagaraq Áánûqtuni kaqtó-wayukagaraq itó-ureta taayoq ínôqtaae.

10 keráwáqá “Ítu Káríqtoqtaba itáuna-wayukama máunatae” téq keráwáqti túma mamé uí-áímmá kétéwatama keqtááyábámá waayúkama téta: “yemá Ítu Káríqtoqtaba neginaagí-wayukae.” téta kéte. keráwáqá akoqnáá owaqtaamanibo ketáámá aqnúnîq kéunatae. mirá téraq keráwáqá túyánápímmá kéitao? keráwáqá anó-tiwiqa kéyaamanibo ketáámá ímiye. ímibo ketáámá tigaae kéie.

11 min-ábáúráqá ketáái aáwaraa nommá íwáitana ketáái unáákáqtôgaraq yararéqé uráie. ketáái naa márúqa íwáitataboata waayúkama keqtáámá iyákáá umá yítauqyama tikama wáráawaqtaa naaoq-naaoq uréire kéunatae.

12 miráuma ketáámá mayaímá kémayeqtaa ketáái tiyáákakemma akoqnáá umá kémayaunatae. mi-máyáírakémmá ketáámá aáwaqa meyánîq ónúna-meyaqtaa kémayaunatae. waayúkama keqtáá timá táíq kéumatikaawaqtaama ketáámá yemmá timá íráqôniq kéumayikaunatae. yemá keqtáámá tú-tiqa kétéwewaqtaama ketáámá minnágoni anónnáma yemmá íkeyimunatae.

13 yemá keqtááyábá táí-aimma kétima-tikaawaqtaama ketáámá kaayoné-áínápó yemmá yauwéqma kétima-yikaunatae. yeqti yáaikoma ketááráqá mirá kéoe. minná ketáámá paátataaqa miráuma námô-yataakoni ámúraaq yamá kéketa aáwakoni áti-yataaqa umá iyabótúwáanikaa umá yemá ketááráqá mirán-ááímmá tarôq kéumatikaaqtaae.

14 ketí tíkáin-iyapo-annao, maamin-áúbámá kemá kágayaunama keráwáqá tigaaeráq matikáikónîq íkéune. ímiye. kemá keráwáqá tíwáqnaa ígónîq umá kágayaune.

15 Ítuqtabama keráwáqtí tirááti-wayukama taígani máamanibo taákaq máráaro. keráwáqtí keqtiboráá-náqá Ítu Káríqtoqaq itáíq-itaiq íyábá kímora máíye. Ítuqtaba átê-wataama tíyábá timá tikaraiipoaq keráwáqtí keqtiboráá-náqá Ítuqtabama kemá máune.

16 miráitaq kemá inaa kétima-tikaune: “keráwáqá ketiyáánaubiqa máyáaro.” téq kétima-tikaune.

17 keráwáqtôpaqa máqtemma maami-qtátááqtábá timá-timikaae téq Tímotimma timákáunana kéwiye. Tímotima wemá Ítuqtaba timá-yimuna-wayukati aúkáapike-nare. ánibo wemá Ítukaq itáíq-itaiq uráíye. wemá kemmá tíkáin-iyapoma Ítu Káríqtoqtaba akoqnáá umá itáíq-itaiq umá kéyaqtoraiye. wemá keráwáqtôpaq wénama ketáaimma Ítu Káríqtoqtaba máqtemma Áánûqtuni waayúkama mórabi áíkutaawaq tiráun-aikaraq keráwáqá taáqa yorániye.

18 wataáama kemá itáunama minná yaímma keráwápíkémhá téq “kemá anó-naqune” téq keqtí túyánápímmá kéte. Korítiani-marupaqa keqtábámá “yauwéqma íyaq wíniye” téraq túyánámmá kéitaao?

19 miráimanibo pááqya-kanaabimma uyátárai-nakoma akáinaqa kemá Korítiani-marupaqa ónúne. miráinaq kemá min-ánó-káyúkámá koma kéyimone. maqmá yimónanune. áraimma yemá Áánûqtuni akoqnááma mataá paá wataáawaq kéteo?

20 Áánûqtuni yabíkái-qtataaqa paá-wataama íma wáíye. ímibo akoqnáá-yataare.

21 miráinaq kemá náaraq umá keráwáqtôpaqa yénúnô? kemá keráwáqá agamá kautónáaraq yokaa umá yénú keráwáqtí táiaipike waeréraq kaayonéraq umátikanaaraq onúnô?

5

1 yaímma-wayukama timá tímemma keráwáqtí aúkáapimma “anómma kúmiq-yataaqa wáíye” tirááe. mi-kúmiq-yátáákómá itáíq-itaiq íkéo-kayukati kúmíkoma anómma uyátáraiye. min-áikómá mirá-uraiye. keráwápíkémhá móra-nakoma wenaboání ánáakomma yabítaiye.

2 mi-qtátááqá keráwáqtí aúkáapimma pááq kéitaqa náaraq umá keráwáqá itái-yátááqtábámá túma mamé uí-áímma tínô? keráwáqtí tirummá innayaba tigaaeyábá awaútuweraq máero. keráwáqtí aúkáapikemma mi-kúmiq-náqá waqmá paábaq ayúwáaro.

3-4 uyátárai-naqa Ítuni áwîkaqa min-nákómá aboání ánáakomma kumari-ááímmá tarôq i-nákómá kemá wemmá

áqa yáiqtikaune. keráwáqá máqte-kayukama yááyama áíkuyoro. ániibo kemá túyánánápógáráq nunamunápógáráq keráwáqté yagaroqtamá mánune. ketáái uyátárai-naqa Ítuni akoqnaábi áíkuyonunatae.

⁵ miráinaq keráwáqá mi-kúmíq-náqá áwíqma Tááqtaani ayáápi máráaro. miráiyana min-nákóní aúgoma Tááqtaani ayáápi puínanama anaaékaqa Ítuma wení kumínî-kanaaraqa min-nákóní arun-íyápómá mamá itó-uyakaniyo? ketáámá Ítuqtaba yauwéqma awiraíkáae téqtaama Tááqtaama ayúwáananataa min-náqá awíkema táí-meyamma amíniye.

⁶ ímiye. keráwáqtí túma mamé uí-áímmá paátataare. mi pááqya-qtataaqa kara-káyúkátí yammá kamá itóqma anóniq i-qtátááqá áwíqma yíqtié.

⁷ táí-yiqtima iyaabótúwáaniq umá mi-tái-kúmíqá iyaabótúwáaro. miráiyatama tébakaq-yuma táígoma íma auránoe.

ítáaro. Ítu Káríqtoma Áánûqtuni tipi-típi-araaqa ketáái kúmiqtababoata ikákaamma mi-táíqómá íma kémayaunatae.

⁸ miráinaqtaa Áánûqtuni aammá waraíyábámá ketáámá anómma aúqma waayúkaarikaa ónatae. yammá táí-yiqtirake kaqmá agamaráiya-tamma íma nanúnataamanibo yammá áraimma íráqôniq ínna-yamma nanúnatae. maamin-áwááméq-áikóní áaimma maará kéíye. ketáámá naayón-ááímmá táíqokaraq áyámma í-yátáákáráq paábaq yuwánúnatae. ániibo ketáámá Áánûqtuma aammá íráqôkaraq árain-aikaraq mayánúnatae.

⁹ kemá keráwáqtôpaqa maamin-áímmá áqa agatáune. mi-káyúkámá yemá táí-aaimma ókaraq-okaraq umá tarôq o-káyúkáyôpakemma nékaq máaro.

¹⁰ miráimanibo ketáagoni áaimma minnáe. mi-káyúkámá náayuwabi Ítukaq íma itáíq-itaiq o-yúmá nékaq íma máaro. kebó-yátááqá tarôq kéeta oótaqtaba keyikaitata yetábá ummaatamá mayaíyábá kéoe. yeráwáqtí yúyánámmá Áánûqtukaq ikémaraabo káqo-qtataakaq uyátá-maqma yíkái-qtataakaq yúyánámmá kémaraae. miráimanibo miraráá-káyúkámá mirán-ááikáráq taígani íma mááe. miráinaq keráwáqá máqtemma mirá-káyúkábikémmá nékaq máineqa keráwáqá maa-márábikémmá yuwéraq kóoro!

¹¹ ímibo ketáagoni áaimma maará kéíye. mi-káyúkámá yemá téta “ketáámá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéunatae” téta kétemanibo yemá táí-aaimma tarôq kéobo yeqtôpakemma nékaq máaro. yemá kumari-ááímmá tarôq éta egaamá káeta ummaatamá mayaíyábá éta yeqtí yúyánámmá áqnáabaq Áánûqtukaq ímaretamanibo káqo-qtataakaq yúyánámmá maréta

taígani wááéni-nomma kéneta aíbôqnaaboq kéetabi óq-wayukaraq táí-aimma yimínéta miráiya-kayukatema aáwaqa paá inaaro.

¹² mi-káyúkámá Ítu Káríqtoqtaba íma mórabi áikutaa-kayukama yemá yainaiyábámá minná íma ketí mayaimíye. miráimanibo mi-káyúkámá Ítu Káríqtoqtaba mórabi ketáátê áikutaa-kayukama yemmá yaináaro. yeráwáqá maamirá-kúmíq-yátááríq kéiyaqtaama ketáámá yemmá yímáamma yiméqtaa akoqnáá umáyikanatae.

¹³ mi-káyúkámá náayuwabi Ítu Káríqtoqtaq itáíq-itaiq íma kéoyuma Áánûqtuma yemmá yainániye. miráimanibo keráwáqá mi-tái-náqá keráwáqá áikutaiyapikemma paábaq matuwéraq keráwáqtoqpakemma nékaq ákáaro.

6

¹ ániibo móra keqtíbâqawaama Ítuqtaba otaammá kutikaínaqa Ítukaq itáíq-itaiq íma kéiya-kayukayopaq yúbimma íma maráaro. ímiibo wemmá yainaiyábá Áánûqtuni waayúkayopaq uréraq tero.

² anaaékaq-kanaaraqa Áánûqtuni waayúkama máqtemma maa-márábi-káyúkámá yabíqyíkareta yainánoe. minnáyabama íyaq itaraao? miráinaq mi pááqyan-otaaqtabama kenamááríq maqmá aónama yaináaro.

³ móra-yupaama yínnama ketáámá Áánûqtuopake kaqtó-wayukagaraq maa-márábi-qtátáákáráq yainánúnatae. íyaq itaraao? miráinaq keráwáqá íbêqa pááqyan-otaamma yaináaro.

⁴ miráinaq nôraq itaráq keráwáqá Ítukaq íma itáíq-itaiq kéoyukabikemma yainai-nákókáqá uréraq ítama káonaao?

⁵ keráwáqá mirámô oqtábá “tigaeyátábá oro” téq ítama káonaune. keráwáqti aúkáapikemma móra-waigoma kaayaq-wátátí aúkáapimma íyaq máenawaq kanaaráq mamá yenákámá yatí umáyikaniyo? keráwáqti aúkáapikemma kímora miránákómá itaí-yátáákáráq íyaq máiyoo?

⁶ keráwáqá Ítu Káríqtoqtabama keqtíbâqawaaraan-naqa yainai-nákókáq awíqme kéomanibo yainai-nákómá wemá Ítuqtabama keráwáqti tibâqawaaraan-naqa ímaiye.

⁷ mirá éqa keráwáqá mórabi íma maéq keráwáqti táaikoma Ítu Káríqtoqtaba kárabaiye. miráuma min-ótáámmá enábâqawaama kuyakáinama kanaaráq kémayewaqa minnáyaba aamá íyaq tinónô? emá ayúwénanawaq wemá ení moyámmá kémayainaawaq minnáyabama waabá-káyúkámá íyaq timáyiminono?

⁸ miráimanibo keráwáqá otaammá kégyeqa keráwáqti tibâqawaayugaraq mamá komarummá umá kémayaae. kemá mirán-áímmá kéitaune.

9 mi-káyúkámá keráwápíkémhá náayuwabi mirá kéo-yuma íráqô-qtataakoma Áánûqtuni márûpaqa íma yaímma mayánoe. minnýaba kaaqaari-áímmá téq “keqtábá íma wáíye” téq ítero.

yeráwáqá náayuwabi Áánûqtuma káqo-yuti yiménáápáq akáíya-yuma yemá íráqô-qtataaqa Áánûqtuni márûpaqa ímayanoe. kumari-ááímmá tarôq éta yeqtí yúgoma waagómá mamá waagótê kumari-ááímmá tarôq étama yemá íráqô-qtataakoma Áánûqtuni márûpaqa ímayanoe.

10 mi-káyúkámá náayuwabi taíbaq-otamma mamá áíkuyaba yikáina-yugaraq yemá náayuwabi taíbaq wááéni-nomma naayúgaráq yemá náayuwabi óq-wayukayaba táí-aimma timá yikáayugaraq moyá-káyúkágáráq yemá máqtemma íráqô-qtataaqa Áánûqtuni márûpaqa ímayanoe.

11 yaímma keráwápíkémhá mirákómá kéomanibo Ítuma teteráá umátikena keráwáqtí kúmiqa mamá paábaq yukáíye. wemá keráwáqá tiwíkena Áánûqtuqtaba aokaq-wáyúkámá aútíkaraiye. ánibo íbêqa Aokaq-Áágómá Ítu Káríqtogaraq keráwáqá mamá kateko-wáyúkámá Áánûqtun-aurakaq aútíkaraiipoana Áánûqtuma keráwáqá kanaaráq tiwirániye.

12 yaímma-wayukama mirá kéte: “íbêqa kemá naayón-ááíkomá atáá umá yáqtokaimma paá umágúne. íbêqa kemá ónááe tenna-yáqtááíraqa kanaaráq ónúne.” téta kéte. owé. miráimanibo yaímma-aaikoma keqtááyábá íma mamá íráqôniq umátíkaraiqtae. áraíne. minná kemá ánná-nakoraa umá naayón-ááínápó íma kéyaqtoraamanibo óq-aaikoni ánná-nakoraa íyábá íkétikaiye.

13 yaímma-yuma mirá kéte: “aáwaqa tíyakoqtaba wáítana tíyakotaama aáwaqtaba wáíye.” téta kéte. min-áímmá áraimanibo anaaékaqa Áánûqtuma tínna-kanaaraqa aáwakogaraq tíyakogaraqtaa mi-kááyáqá íma wáyoye. maakáqá maa-márábítáá ketáámá aáwaqa naíyábátáá íma máunatae.

ánibo ketáái túgoma kebó-ááíqtábá íma wáíye. ímiye. ketáái túma uyátárai-nakonnae. ánibo wemá keqtirunóbáqtáá kémaiye. wemá wení aánapogaraq wení áainapogaraq ketáái tirunóbáqtáá maqma ógitikaniqtabataa kákaiye.

14 taákaq máráaro. Áánûqtuma uyátárai-nakomma pukáipike mamá itó-umakena aúgen-auwaraimma ámikaiye. wení akoqnáánapo ketáágáráq mamá itó-umatikenataa aúge-tuwaraimma tímíníqtae.

15 keráwáqá móra-mora-yuma móra-aayapaq túma Ítu Káríqtoni aúma mááe. minnýaba keráwáqá kéitaanabiyo? miráinaq kemá móra-aayapaq túma Ítuni aúrake mamá aakaq-nóínítí yúraqa arúbanuno? aaqáo ímiye.

16 náawabi móra-waigoma wenaúma mamá aakaq-ínikóni aúgote yagaroqtaimmá wemá min-ínikótê mamá mimórá káuraaye. minnýababa íyaqa ítaraao? minnýabama Áánûqtuni wannaabí agamatán-áikómá kėtiye:

“kaayaq-wáigórátámá mamá mimórámá auráyóye.”
téna kėtiye.

17 miráimanibo móra-waigoma uyátárai-nakote yagaroqtai-wáigómá weni aágoma Ítuni aágote yagaroqtamá mimórá káuraiye.

18 miráuma kebó-ááikóqtábámá nékaq máero. káqo-kumiq-yataaqa kenamááriq keráwáqtí túgoqtaba íma wáimanibo kebó-yátááriq í-ááikómá keráwáqtí túgoqtaba wáiyeye.

19 Áánûqtuma Aokaq-Áágómá ketáái tirunóbáqtáá makáiqtaqtaa ketáámá Aokaq-Áágóni anó-monoq-nakaa umá kémaunatae. minnýababa keráwáqá kéitaanabiyo? íbêqa keráwáqtí túma íma keráwáqtí minnáe.

20 ímiye. keráwáqá Ítu Káriqtoma meyanîq uráiyeye. mónekakemma íma meyanîq uráimanibo uyátá-maqma anó-qtataaqnapo meyanîq uráiyeye. keráwáqá weni naaenápó meyanîq uráiyeye. miráipoaq keráwáqtí túnapo Áánûqtukaq yaaguyábóro.

7

1 keráwáqá aúbama agamá kemmá ítaapoq íbêqa kemá yauwéqma timá-timenune. owé. waagómá íma aaramá mayánîmma íraqô-qtataare.

2 waagómá aaramá mayánîmma minnágaraq íraqô-qtataare kêtune. abo min-nákómá wemá aaramá íma matáinanama káqon-inikoma wemmá yabitíniye. ániibo aaragógaraq waamó mayánîmma minnágaraq íraqô-qtataare.

3 awaikómá ánáakomma waayúkati aaraukaq-ááímmá amínana ánáakoma awaikómmá waayúkati aaraukaq-ááímmá amíno.

4 inaarúgómá waamô máyáimma wenaúma íma wennámíbo awaikónámíye. móraiq umá awaikómá wenaúgoqtaba íma amuqá maráinaiq ínîmanibo wenaúma ánáakonamiye.

5 awaikógáráqá ánáakogaraq kenákátí túma wenamé-wename íyábámá “aaqáo” íma tekaao. miráimanibo kenákámá téka páaqya-kanaabimma nékaka máeka uyátárai-nakokaq nuna-mummá téyaae tékama íraqône. mikáké páaqya-kanaabimma nunamummá timátuwekama móragaraq yauwéqma yagaroq-taakaao. mirámô íyanama Tááqtaama timónáinama kenákátí túraqa náápaamma mamá yabiyéka aqnúnîq íma íyana wemá kenákámá íma makáqma timónaniye.

6 kemá Póroma min-áímmá túnnama kemá keráwáqá íma kéwakutunamanibo

7 kemá maará téq túyánámmá kéitaune. minná keráwáqá máqtemma kekáámô íyamma íráqômanibo Áánûqtuma keqtaá móra-mora-yutaama káqoniq-kaqoniq umá tarôq umátikaraiqtaae. miráitana wemá keqtaá móra-mora-yutaama káqo-kaqon-aaimma tímikaiqtaae.

8 waayúkama aaraukárîq íuraa-yugaraq ketoq-nóíníqtábágáráqá maará kêtune. minná aaraukárîq íma ínômma íráqômanibo kemá miráunaiq oro.

9 miráimanibo aati-aatimá yemá yúyánápímmá yeqtúma arúbanoqtaba itáiya-yuma yemá iyuwáiyatawaq aaraukárîq oro. aaraukárîqo ínômma yúranannamo aiyábá uyátá-maqma íráqône.

10 aaraukárîq uráa-yuyabama maará kêtune. minná ánáakoma awaikómmá íma yuwaíno. mi-kátáámá íma ketáamibo uyátárai-nakoma wakúyikaraiye.

11 ááqibo wemá awaikómmá ayuwénama wemá óq-wamma ímayaino. anaaékaqa aaranaamá yaímma-taoqa yeqtiwaikókákq yauwéqmeta kéoe. móraiq umá waagómá anáakomma íma waq-tuwaíno.

12 waayúkama aaraukárîq uráa-yuyabama mórama ketí túyánápíkén-áímmá tenúne. min-áímmá uyátárai-nakoni watáama ímibo ketí watáae. minná waagómá wemá Ítukaqa itáiq-itaiq i-nákóná ánáakoma Ítukaqa íma itáiq-itaiq kéinanama wemá ánáakomma íma waqtuwaíno. min-íníkmá wetê mánena kéinanama wemá min-ínímmá maraíno.

13 móraiq umá aaragómá Ítukaq itáiq-itaiq in-íníkmá awaikómá Ítukaq íma itáiq-itaiq kéinanama wemá awaikómmá íma waqtuwaíno. min-nákómá wetê mánena kéinanama wemá min-náqá maraíno.

14 miráuma íma itáiq-itaiq i-nákóní ánáakoma itáiq-itaiq in-ínípóana awaikómá Áánûqtuqtaba aokarîq umá aúkáiye. móraiq umá aaragó íma itáiq-itaiq in-íníkmá awaikómá itáiq-itaiq i-nápóana ánáakomma Áánûqtuqtaba aokarîq umá aúkáiye. mórabí yagaroqtamá máiyana keráwáqti iyápógaraq kanaaráq kéiteta Áánûqtuqtaba yemá aokarîq umá kanaaráq auránoe. iyápóyabama íma mirá kéiyatama iyápóma Áánûqtuqtaba aokarîq umá íma mánômanibo áraimma mirá kéiyé.

15 miráimanibo móra-waigoma itáiq-itaiq íma ínna-waigoma kóinena inaqa ayuwáiyana koíno. abo Áánûqtuma keqtaáyábá unítíqá íma téqtaa kaayoné-yátáápí mánunayabataa kákaiye.

16 aaranaano, keqtiwaiqmááqa keráwáqtê máetama anaaékaqa yemá Ítu Káriqtokaq itáiq-itaiq ínô? waayanaanô,

keqtínááqmaaqa keráwáqtê máetama anaaékaq yemá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq ínô? máqtemma ketáámá íma Ítaraunatae.

17 uyátárai-nakoma móra-mora-yutaama káqo-kaqon-aimma tímikaiqtae. mi táoqa Áánûqtuma emmá ááyaraimma aokariq uráánanabiyo? mi táoqa Áánûqtuma emmá aúyaqmakaimma aaraukárîq íyaq uráánanabiyo? minnýaba kemá máqte-kayukama náayuwabi Áánûqtun-aama itánéta áíkuyo-yuraq maamin-ámáán-áímmá kétima-yimune. minná mi táoqa uyátárai-nakoma keráwáqá tááyainama máenawaatariq umá máero.

18 móra-waigoma wenaúma káratainaraqo Ítuma wemmá ááyainanama máqe-urainiq umá móraiq umá maíno. ááqibo wenaúma íma káratainaraqo Ítuma wemmá ááyainanama máqe-urainiq umá móraiq umá maíno.

19 yúmo karaí-ááímmá íma anó-qtataaqiye. ímibo Áánûqtun-aama waraí-ááímmá anó-qtataaqiye.

20 miráitaq kemá móragaraq kétune. máqtemma keráwáqá mi táoqa uyátárai-nakoma tááyanimma máenawaatariq umá máero.

21 emá kaqtó-mayaima ánná-nakoraa umáwaq matáano? minnýaba taíbaq-auyanamma íma itaaó. ááqibo móra-waigoma emmá paá umákainaama paá kóaaó.

22 itáaro. náawabi kaqtó-mayaima ánná-nakoraa umá kémayainana uyátárai-nakoma wemmá ááyainama min-nákómá paá umáginin-naqiye. miraráá umá paá umáginiiye. minná wemá kúmiq-yataakoni akoqnáágoni aménáápáqá íma máiiye. uyátárai-nakoma wemmá ááyaitanama wemá Ítu Káríqtoni ánná-nakoraa mayaímá kémayaiye.

23 itáaro. uyátárai-nakoma keráwáqá meyanîq uráipoaq móragaraq keráwáqá káqo-nakoni ánná-wayukama íma aúraro.

24 ketíbâqawaayuo, ókaraq kétima-timune. maannáe. mi táoqa Áánûqtuma keráwáqá tááyainaqa máqe-uraanawaatariq umá min-ááímmá kéwareraq máíyanawaq wemá keráwáqá tíwáqnaa íniye.

25 mi-káyúkámá náayuwabi aaraukárîq íma uráa-yuyabama wakúyikarain-aimma uyátárai-nakonopakemma íma matáune. paá túyánápike tenúnamanibo uyátárai-nakoma wení kaayoné-yátáápike itai-yátááqá kemmá tímikaitaq túyánámmá kéitaunama árain-aíne. maannáe.

26 íbêq-awaabiq-yataboaaq ummaa-yátááqá ínîqtabagarapoaq keráwáqá máenawaatariq umá máero.

27 ketíbâqawaaraa-nako, enánáakoma máinaama wemmá íma waqtuwaaó. ánibo enánáakoma ímáinaama mórayabama íma abáá-uwo.

28 miráimanibo móra-waigoma aaraukárîqo immá íma kúmiq-yataariq kéiyē. mórai q umá inaarúgómá aaraukárîqo immá wemá kúmiq-yataariq íkéiyē. miráimanibo ítáaro. aaraukárîq o-káyúkábímmá taígani ummaa-yátááqá kéwaitaq kemá keráwáqá ummaa-yátááqá uyátá-maqma mayaiyábá íkétikaiye.

29 maannáyaba taákaq máráro. ketáá mánuna-kanaama íma ayáqtáá-kanaae. miráipoaq keráwáqtí tínaaqmaati túyánámmá áqnáabaqa íma ítama miráimanibo áqnáabaq keráwáqá kenamáárîq uyátárai-nakoni aúyánákóní aménáápáq máráro.

30 Áánûqtuni mayairáqá akoqnáá éraq keráwáqtí tiruqtátáárabi timuq-yátáárabi keráwáqtí oótamma

31 meyánîq kéeq oótamma mayaiyábá íma yaqtóráro. abo maa-márámá pááqya-kanaabi ánataniye.

32 íbêq-kanaagoni ummaa-yátááqtábámá keráwáqá netuq-túyánámmá itaiyábámá íkétikaiye. waagómá náawabi aaraukárîq íma urái-waigoma wemá uyátárai-nakoni mayairáq wenaúyánámmá kémarena wetábá amuqá maréna maqmá káonaimanibo

33-34 waagómá náawabi aaraukárîq urái-waigoma wemá kaayaq-nákáyábá amuqá maqyikánîqtaba maqmá káonaiye. wemá íbêq-ummaa-yataaqtabama netuq-áúyánámmá kéitena wenánáakokaq wenaúyánámmá kémarena wetábá amuqá maréna maqmá káonaiye.

inaarúgómá náawabi aaraukárîq íma urái-waigoma wemá uyátárai-nakoni mayairáq wenaúyánámmá kémaraie. wenaúgogaraq wenaúyánákókáráq wení aágogaraq uyátárainakoqtabama aokarîq umá kémaiye. miráimanibo aaragómá aaraukárîq uráin-inikoma wemá íbêq-ummaa-yataaqtabama netuq-áúyánámmá kéitena wenawaikókáq wenaúyánámmá kémarena wetábá amuqá maréna maqmá káonaiye.

35 kemá maamin-áímmá túnnama keráwáqá tíwáqnaa íkáae téq kétune. maamin-áímmá keráwáqá íma yáqtoraikaae téq kétune. keráwáqtábá maaráigaae téq kétune. maanná keráwáqtí túyánámmá uyátárai-nakokaq matuwéraq keráwáqtí túyánámmá íma kaayapí yaináro.

36 móra-waigoma keráwápíkémmá wenaúyánápímmá téna “ketáaikoma tikáin-inaarugokaqa íraqôniq íkéumakaiye.” mirá ténawaq aúyánápímmá kéitaiyo? arummá ôriq umá min-ínáárúgóqtábá kéinanama wemá wemmá mayáino. wemô min-ínáárúmá mayáinama íma kúmiq-yataariq íniye.

37 óq-nakoma wenaúgoni akai-yátááqá íma waréna inaarúgóqtábá arummá íma amíniye. miráuma min-nákómá wení ákáin-inaarugomma íma mayénama wegáráq íraqôniq kéiyē.

³⁸ miráuma móra-waigoma wení ákáin-inaaruma ímayakaimma minnýaba túyánápí kètune: “mirán-ááikómá itaí-yátáákómá uyátá-maqma wáiyē.” téq tuyánámmá kéitaune.

³⁹ aaragómá náawabi aaraukárîq uráin-inikoma wemá awaikótê yarúma máitana wení puínî-kanaama pááq íniye. awaikómá pukínanama wemá paá umáginiye. ániibo wemá óq-nakoni ánáaqa auraiyábá akáinanama min-nákómá uyátárai-nakokaq arummá amína-naqa maíno.

⁴⁰ miráimanibo maará téq túyánámmá kéitaune. min-ínikómá aaraukárîqa ókaraq íma énama wemá amuqá uyátá-maqma marániye. kemá min-áúbámá kágayeqa túyánápímmá kètune: “Áánûqtuni Aágoma ketê máiyē.” téq túyánámmá kéitaune.

8

¹ íbêqa kemá aáwaqa jaaráá-qtátáárábi óqtakaa-qtataakoma amiyábá yauwéqma timá-timenune. kéitaunatae. maami-tááyábábi óqtakaa-qtataaqtabama yaímma-wayukama téta: “yemá yeqtí akoqnááma wáiyē.” téta kéte. miráipoana maami-qtátáákómmá aáwaqa keyimenata yúyánápímmá téta: “íbêqa maami-qtátáákómá íráqôniq umátikaniye.” téta kéte. keráwáqá máqtemma maaminnáyabama téq “máqtepaq kéitaunatae” téq kéte. owé. maaminnáyaba máqtepaq ítaraiipoaq keráwáqtí túyánápímmá téq “kemá aamá íturauna-naqune” téq weganokanoq-áímmá kéte. maami-qtátááqtábá itáiyana min-ítáí-yátáákómá keráwáqá íma mamá akoqnáá íniye. ímibo káqo-yuyaba tirummá yiméq mirá óqtabama keráwáqá mamá akoqnáá umátikaniye.

² itáaro. yaímma-wayukama yúyánápímmá téta “kéitaune” tétamanibo yemá máqtepaq íma kéitaae.

³ paá mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtukaq áraimma yirummá ámê-kayukama yemá yenamáa Áánûqtuma keyimonena íráqôniq kéumayikaiye.

⁴ minnýaba nóine téqtaa tenúnô? aáwaqa Áánûqturaa-qtataakaq amiyamma nanúnataabiyo? ketáámá máqtemma kéitaunatae. maami-qtátááqá yaawábi óqtakoma íma kanaaráq akoqnáá umátikanoqtaae. kímora-nakoma kanaaráq akoqnáá umátikaniqtaae. Áánûqtue.

⁵ yaímma óq-wayukama itáíq-itaiq ommá maannáe. taígani akoqnáá-wamma abaayákárábi marabímmá mááe. yemá ketáá íráqôniq umátikanoqtaae. óq-wayukama maami-qtátáákáq nunamummá kétémanibo

⁶ ketáámá kéitaunatae. kímorama máqten-akoqnaagaraq máimma wemá Áánûqtue. wemá ketibotááe. wemá máqte-qtataaqa wetábá tarôq uráiyē. ániibo kímora uyátárai-naqa

máimma wemá Ítu Káríqtoe. wení akoqnaánapo máqte-qtataaqa abarokáq uráiyee. wemá keqtáámá túwaraimma kétimiqtatae.

7 maami-qtátááqtábá máqte-kayukama íma ítaraae. yaímma mi-káyúkábíkémhá ayáqtáá-kanaama íma ítaraae. yaímma mi-káyúkábíkémhá ayáqtáá-kanaama yaatarábi óqtakake taróq uráa-qtataakomma yemá aáwaqa yímikaae. miráuma íbêkaraqa yemá aáwaqa mi-qtátáákómmá yiméwaaon-aawakaan-aawaqa kénetama yemmá yigae kétata netuq-yúyánámmá kéitaae.

8 miráimanibo keráwákáráq ketêgaraqtaa kéitaunatae. miráimirain-aawaqa naíyábámá Áánûqtun-aurakaqa paátataare. ketáámá minnágaraq kéitaunatae. yaatakénábi óqtakake tarôq o-qtátáákómá íma aúwaraimma wááe. miráuma yekáq aáwaqa amí-ááwákómá naanataámá keqtáámá íraqônirabi táigoniq íumatikaniqtaa.

9 maamináyaba atéráaro. Ítu Káríqtotababoq keráwáqá paá kéumagomanibo min-ááwáqá mamá naíyamma mirámô éqa keráwáqtí tîbâqawaaraa-naqa makatínô?

10 keráwáqtí tîbâqawaaraa-nakoma Ítun-aama itáíq-itaiq íyábá aqnúnîq kéena min-ááwáqá kénenama wemmá agae kénana netuq-áuyánámmá kéitena tíniye: “kemá arupúwaq uráuno? kemá otaanáq kutáuno?” téna wení auyánápímmá tíniye.

11 maamirá-qtátááqá abarokáq ínama keráwáqtí tîbâqawaaraa-nakomma otaammá kéguyakaae. keráwáqtí itaiyátáákómá wení auyánámmá yabitimá kényawaq owana mamá wemmá agae kéiyee.

12 Ítuma weqtábá pukáipoaq keráwáqá keráwáqtí tîbâqawaaraa-nakoni auyánámmá yáqtoreq íma kanaaráq arutáinaiq éqa mamá táwîqo éqa Ítukaraq mamá táwîqa kéoe.

13 maamirán-ááwáqá kemô naanamá ketîbâqawaaraa-nakoma mamá agae kéitana kúmiq-yataariq umákaiyaba ítareqa kemá ínanune.

9

1 kemá Póroma ayúqma paá uráuna-naqune. kemá timátíkarainaq máeq ketúrapikemma ketáái uyátárai-naqa Ítumma aónaraune. Korítiani-marupaqa ketí mayaímá weqtábá matáunayaboana keráwáqtí túwaraikoni áaimma waékáiyee.

2 kemhá Áánûqtu timátíkaraimma keráwáqá aónaraamanibo yaímma óq-wayukama minnáyaba íma káonaae. keráwáqá kenamáárîq kemá timátíkarai-naqa keqtábá awaaméqá mááe.

3 yaímma-wayukama kemhá maará téta ítama káonaae: “egáráq Páánabatigaraqa nõraq itanawáq kenákátí táaikoma káqoniq kéenawaq tébakaq timáyíkaraa-yuti yáaikoraamma

íkéiyo?” téta kétéwaqa kemá maará téq yauwéqma kétima-yimune: “kerátámá tikáinakama yeráwáqô oníq umá paá kanaaráq mirá-oyuye.

4 kerátámá náápaamma átê-wataama túyata ítáa-yuraqa aáwaqtababi noqtábá ítama aónayuya-naapaamma matokáú íyabiyo? owé. kerátámá mirá kéuye.

5 kekárátá tikáinakama Ítukaq itáíq-itaiq ínna-inimma kanaaráq awiráyúye. tébakaq timáyíkarai-yugaraq uyátárai-nakoni ábâqawaayugaraq Pítaagaraq mirá kéoo.

6 ááqibo Páánabatite kerátámá tiyáánaipo mayaímá kémayeka kerátátí mayáirákémmá meyámmá matéka kerátái aáwaqa meyánîq kéuye. kerátá miráiyaba tikáinakama mirá-máyáímá yuwáyúye.” mirá téq yauwéqma yemmá kétima-yimune.

7 ítáaro. ááiq-i-wayukama óq-mayaigaraq meyáqtábá íma kémayaae. yemá mirá kéoo? ímiye. kámááni-wayukama yemmá áqa meyánîq uráapoata óq-mayaigaraq íkemayaae. mórai q umá yómmá yoraí-nákómá wemá yópíkén-ááwáqá kénaiye. miráitana tipí-típi-kawaa-nakoma wemá náána-nomma kaqmá kénaiye.

8 maamin-áímmá túnnama íma paá ketúyánápíkén-áímmá kétune. ímibo Mótetini ámáan-aikogaraq mirá téna kétéye:

9 “purumakaakómá ení yópímmá mayaímá kémayainaama aáwaqa amiyo.”

téna kétéye. maamin-áímmá paá purumakaakóqtábá wáíwaakoqtabawaq wáiyó? ímiye.

10 waayúkagoqtabagaraq wáiyé. waayúkama náayuwabi yómmá yoraíya-yuma yópíké aáwaqa máyáaro.

11 waayúkama marabí íráqôn-anayumma umáráanikkaa umá Páánabatite kerátámá Áánûqtuni átê-wataama keráwáqtí aúkáapi uqmaráuye. miráinaka kerátámá keráwáqtábá mirá-máyáímô kémayekama kerátámá keráwákáq aáwaqtababi naaqtábá ítama aónai-naapaamma yokáuyo? owé. yokáuye.

12-14 mi-káyúkámá náayuwabi anó-monoq-naupaqa mayaímá máyáa-yuma aáwaqa mipíké kémayaae. ániibo mi-káyúkámá amí-yááréráqá wáí-waamma agáyáa-yuma yaímma-aawaqa uyátárai-nakokaq ámépikemma kémayaae. mórai q umá uyátárai-nakoma wenamááriq maannâ wakúyakaraiye. mi-káyúkámá Áánûqtuni átê-wataama waabá-káyúkátí yúbáq tíya-yuma waayúkama yemmá aáwaqa yímero. káqo-kayukama yemá maami-náápáámmá keráwáqtábá matáamanibo Páánabatite kerátámá maami-náápáámmá keráwáqtábá uyátá-maqma anómma matáuye.

miráimanibo kerátámá aati-aatimá keráwákáqá aáwaqtabama unáákáqtôyabama wáí-náqtábámá kéqokeq-yataaqtabama íma ítama káonaue. maannáyaba keráwákáqá íma ítama

káonaue. minná kekárátámá keráwáqá mamá íráqôniq ínôqtaba ítama aónaiyaba íkétikaikaratae. keráwáqá kekárátá mamá íráqôniq umátikanoqtaba mirá kéuyaka keráwáqá miráiyabama íkétikainanama keráwáqá Ítu Káríqtoni anaaemma waraíbíkémhá mamá paábaq tiyuwánoe.

15 íbêqa keráwáqá minnáyaba ítáae. minnáyababoaq kemá aati-aatimá keráwáqtôpakemma tíwáqnaa í-yátááqá ímataune. íbêkaraqa keráwáqá tíwáqnaa ínôqtabama íma ítama káonaune. áraimma kemá keráwákáqá átê-wataama Ítuqtaba tímá-timenunama anó-qtataapoaq kemá ítima-timenama puíyábá kétikaiye.

16 waabá-káyúkáráq maamin-átê-watáámá ténúnayabama kemá íma kanaaráq túma mamé uyónúne. mirá ónúnayaba Áánûqtuma kemhá wakútkaraitaq wení aménáápáq máune. kemá mi-katáámá ímo tennamá táí-meyamma mayánúne.

17 miráimanibo Áánûqtuma wakútkarainiq kéeq wenaúyánámmá kéwareq mirá kéune. mikáké uyátá-maqma ketúyánámmá kéwareq mirá kéonanama wemá amuqá kémarena íráqô-meyamma tímíniye.

18 nói-meyanaq kemá mayánúnô? maannáe. átê-wataama kétima-timunayabama kemhá yagumá íráqôniq kéíye. ápêqa keráwápíké íma mayéq paá kétima-timune. kemá keráwápíké meyámmá mayánúnayaba Áánûqtunopake náápaamma matáunamanibo keráwákáqá íma ítama káonaune.

19 kemá íma móra-nakoni paá-mayai-naqa kémaunamanibo kemá kenamáárîq máqte-kaykayabama yeqtí paá-mayai-naqa auráiyábá kétikaitaq mirá kéune. waayúkama Ítu Káríqtokaq yabítimáe wíyábá mirá kéune.

20 Ítíráaeo-wayukama Ítukaq yabítíyábá kétikaitaq kemá Ítíráaeo-nakaa káuraune. naayóbáqá kemá yeqtí ámáan-aikoni aménáápáq máqç-uraunamanibo íbêqa ímiye. yemá Ítu Káríqtokaq yabítíyábá kétikaitapoaq kemá móragaraq min-ámáán-áíkóní aménáápáq máa-kayukaraa káuraune.

21 íbêqa kemá káqon-amaan-aikoni aménáápáqá máunama Ítu Káríqtoni ámáán-aine. waayúkama náayuwabi naayón-ámáán-áíkóní amenáápáq íma máa-yuma Ítukaq yabítíyábá kétikaitapoaq kemá Ítu Káríqtoni ámáan-aimma íma matái-nakaa káuraune. mirá kéeq Áánûqtu ámáan-aimma íma awétátukaune.

22 aqnúnîq o-káyúkámá wekâq yabítíyábá kétikaitapoaq aqnú-nákáá káuraune. Ítunopaqa íyana atóbamayikaniye.

23 maami-máqte-qtátááqá Áánûqtuni átê-wataayaba mirá kéune. ánibo yaímma-wayukama áaimma átáma Ítukaq itáíq-itaiq kéowanama kemhá íráqôniq kéumatikaiye.

²⁴ Ítáaro. máqtemma waayanaammá uyaatéta uyáqtanoqtaba móra-mora-yuma maqmá káonaamanibo kímora-nakoma uyátena amuq-yatááqá kémayaiye. Ítuqtabama máqtemma keráwáqá miráraá-oro.

²⁵ mórama aábêma yain-nákómá wemá wenaúgoni akai-yátááqá íkéweraimanibo wenaúgomma aráátitana weni wakúyakainiq kéiyé. wemá mirá kéena amuq-yatááqá kanaarác mayánimanibo ítáaro. ketáámá anómma matúq-matuq umá mái-amuq-yataaqa uyátaiyaba maqmá káonaunatae.

²⁶ miráitaq amuq-yatááqá mayaiyábá akoqnáá kéune. kemá paátataaqtaba mayaimá íkémayaune.

²⁷ ímiye. kemá ketúgomma mamá akoqnáá kéeq ketúgomma mamá ketúyánámmá waránîniq kéune. miráipoaq óq-wayukaraq abarokác timá-yimeqa kemá kenamáárîq min-ámúq-yátááqá íma arábaano.

10

¹ tîbâqawaayuo, kemá Ítíráaeo-tibaqawaaraa-kayukama aammá arábaraaniq umá arábaiyaba íkétikaiye, Áánûqtuma yemmá taíbaq awaaméq-yátááqá yímikaine. ketáái títaubikoqtabataama taákaq kéó? yeráwáqtábá Áánûqtuma konnámá yíkáitata mi-kónnákóní aménáápác kéweta urááe. ánibo óq-taoqa yemá máqtemma karogaron-únópí aráqma urááe.

² yemá Mótetini anaaé kéwaraaqtaba konnánápógárác únónápógárác yemmá péqyikaraaye.

³ ánibo yemá máqtemma Áánûqtunopake kúmîn-aawaqa narááne.

⁴ ánibo yemá máqtemma Áánûqtuma yímî-nomma narááne. óq-taoqa Áánûqtuma óqtamma yímítata min-óqtápíké nommá narááwana anaaékaqa min-óqtákómá yetê iráiyé. min-óqtákóní áaimma minná Ítu Káriqtoe.

⁵ miráimanibo taíganimma mi-káyúkábíkémhá yeqtábá Áánûqtuma amuqá íma maqyíkaraiye. miráitana wemá yemmá mamá mibác kokoq éna aayá-márábác puqyíkaraine. yeqtí aráác-yugoma mi-márárác kugúbaguraine.

⁶ maami-kékén-áímmá kéiteraqa táwî-yataaqtabama ítikaino. maa-káyúkámá miráoniq íoro.

⁷ yaímma amammá óqtakakekaraq yaatakékárác tarôq umákaan-amakaq nunamummá tirááne. yemá uráaniq íoro. óqtakakaraq yaarakárác nunamummá tirááqtaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá kétiye:

“waayúkama omác-ááwákác marác máqeta mikáké itó-ureta akáyáánîq éta yimuqá makááe.”

téna kétiye.

⁸ yeqtí kebó-yátááqtábábóata nóinaq pááq uráiyó? taígani-kayukama (23,000) mimórá táoqa pukááne. ketáámá yemá urániq umá íma mirá-onatae.

⁹ yaímma-wayukama Áánûqtumma aú pukáipaq awé í-yátááqtábá yemá makáqma aónaawana yeráwákáqá nóinaq pááq uráiyó? iraaabayaakómá yúpuitata pukááne. miráinaq maami-kékén-áímmá ítama arútáaro.

¹⁰ yaímma-wayukama Áánûqtuma wakúyikaiqtabama nárúnarun-aimma tewanamá yekáqá nóinawaq pááq uráiyó? Áánûqtuma wení kaqtó-wayukabike móra-waigomma timákáitana mi-yúmá yawítíyukaine. miráinaq maami-kékén-áímmá ítama arútáaro.

¹¹ máqtemma maami-qtátááqtábá keqtáá tiráátinoqtaba agatááne. kékén-áímmá téta agatááne.

ítáaro. maa-márágómá ánatai-awaataq kéwiye.

¹² yaímma keráwápíkémhá ketúyánápímmá téq: “aati-aatimá kemá mi-káyúkáráá íma kéune.” téq kéteqa maannáyaba taákaq máráaro. egaráq kúmiq-yataariq kanaaráq ínóne.

¹³ miráimanibo Tááqtaama emhá káqo-kayukama uyátamaqma makátiniq umá íma makatíniye. emá Áánûqtukaq kamuqá itaao. wemá wenamáárîq wenáama kéwaraipoaq keráwáqá Áánûqtukaq kanaaráq kamuqá itánoe. emá mirámô inanamá Áánûqtuma Tááqtaama íma ayuwáinana emhá makaténa uyátaniye. ímiye. Tááqtaama keráwáqá makatínéna kéinanama Áánûqtuma keráwáqá pékinon-amma tiráátiniye. minnýababoaq keráwáqá makatí-yátáákómmá kanaaráq uyátanoe.

¹⁴ miráimanibo tíkái-tibaqawaaraa-kayukao, amammá óqtakakenabi yaataké tarôq uráa-qtataakonopakemma aati-aatimá nékaq máero. aati-aatimá mi-qtátáákókáqá “írâqôniqtaa umátikaa” téraq ítero.

¹⁵ yaáqa ítaraa-kayukaraa umá kétima-timune. miráinaq maamin-áímmá tenúnayaba túyánámmá ítama tágaaro.

¹⁶ ítáaro. Áánûqtuma keqtáá íráqôniq umátíkaiqtaba wekáq “tíkáiye” téqtaa naúnanapo ketáámá mórabi yagaroqtamá Ítu Káríqtoni naaegógárâq wenaúgogaraq kéyagaroqtaunatae.

¹⁷ áraimma ketáámá máqtemma móra-mora-yutaama mimórá-yákákémhá móra-mora-aayapaq mayáunataama mimórá-áúmá mamá kéyagaroqtaunatae.

¹⁸ keráwáqá minnýabama kétagaao? abo Ítiráaeo-wayukati áaikaq aónaaro. yemá Áánûqtukaq amí-yáárérâqá ámikaan-amaqa kéneta yemá nunamummá kététa miráuma yemá Áánûqtute mórabi kéyagaroqtae.

19 miráimanibo kemá mirá íkétune. minnâ ketáámá óqtanabi yaagóni amakáq ámên-amaqo naanataámá ketáámá miráuma mi-qtátáákáq nunamummá mimórái q umá kêtunatae. ímiye. minnámô túnna-waigon áaimma íwáiyee. maamin-ámámmá yemá paátataapoana mórai q umá amaqá yekáq yímemma minnágaraq paátataare.

20 miráimanibo ítáaro. waayúkama náayuwabi óqtanabi yaagóni amakaq nunamummá te-yúmá yemá amí-ááwáqá kutiwákókáq kéyime. ániibo keráwáqá kutiwákógáráq yagaroqtaiyábá íkétikaiye. miráipoaqtaa ketáámá kaayaq-káápúbíké íma nánátae. ímiye.

21 miráuma ketáámá uyátárai-nakoni yaarerákékáráq kutiwákóni yaarerákékáráq íma nánátae.

22 uyátárai-nakoma keqtáámá áyámma umátikani-qtataariraq ónúnayabataa kétékaiyo? ímiye. ketáámá wemmá uyátá-maqma akoqnáa kéunatabiyo? ímiye.

23 maan-áímmá áraine. minnâ ketáámá naayón-ááikóni aménáápákémmá yubíqtuweqtaa kóuraunataamanibo máqte-qtataakoma íráqôni q íkéiyee. keqtááyábámá máqte-qtataakoma íma aammá aúkaimanibo máqte-qtataari q kéunanataa íma tíwáqnaa kéoe. Áánûqtuni waayúkama mamá akoqnáa umá itái q-itai q í-wáyúkámá aúqyikaiyaba kétékaipoana

24 maannáma taákaq máráaro. aáwaqa naíyanabi máqte-qtataari q íyama káqowa-kaqowaqtaba mirá-umayikaaro. mi-qtátáákómá keráwáqtábá íráqôni q umátikaina-yataaqtaba yenamáa íma mirá ínômanibo mi-qtátáákómá óq-wayukayaba íráqôni q umáyíkái-qtataaqtaba mirá-oro.

25 amaqá aáwaqa meyání q í-márúkáq maráiyamma paá kéneraq netuq-túyánámmá íma ítáaro.

26 paá maannáyaba taákaq máráaro. “maa-márágáráq máqte-qtataakaraqa maa-márábí wáimma uyátárai-nakonae.” mirá téna Tébitima íbí naayóbáqá tiráine.

27 miráuma íma itái q-itai q kéo-kayukama eqtábá téta: “emá ketê aáwaqa koma nánône.” téta mirá tíyaama paá koma naao. aáwaqa yemá amíyamma paá kénewaq netuq-áúyánámmá íma itaao.

28 miráimanibo móra-waigoma eqtábá téna: “maan-ááwáqá amakókáq ámên-aaware.” téna tínaama ínaao. kemá téq min-ááwákómá emmá mamá táí q íniye íketune. ímibo

29 min-nákómá emmá timámî-waigoqtaba kemá maará kêtune. mirán-ááwáqá kénenanama min-nákómá netuq-áúyánámmá itániye.

kemá min-ááíqtábámá paá umágupepoaq nôraq itaráq óq-nakoni aúyánákóqtábá mirá kéuno?

³⁰ kemá maará téq emmá yauwéqma timá-amenune. kemá “tikáiyé” téq Áánuqtukaq amaqa naanayábámá tennamá mikáké min-ámáqá íyaq nanúnô? kemá naannamá waayúkama kemmá íyainaaro. móra-waigoma wení itáíq-itaiq í-yátááqá aqnúnîq ínna-waigoma aúyánápí téna “minnáma táigoniq kéiyé” tínaqa kemá íma nanúne. miráinaq keráwáqá maamin-ámáán-áímmá wáráaro.

³¹ minná keráwáqá máqte-qtataaqa kéneq máqte-qtataariq kéiyata káqo-yuma kétimoneta yemá Áánûqtuni tágama-yataaqa aónáaro.

³²⁻³³ mi-qtátáárîq keráwáqá kéeqa óq-nakoma mamá kúmiq-yataariq umákáama mi-qtátáárîq íoro. Ítiráaeo-narabi Karíki-narabi Ítukaq itáíq-itaiq ína-narabi íma makatéraq mamá kúmiq-yataariq umákáaro. min-ámáán-áímmá kemá kéwaraune. ketáainapo káqo-yuma yimuqá maraíyábá maqmá káonaune. áqnáabaq kenamáárîq ketábá íráqôniq íma kéunamanibo áqnáabaqa káqo-yuma íráqôniq kéumayikaune. miráunama netuq-wáyúkámá yiwíránata Ítukaq itáíq-itaiq kéiyana atóbamayikaniqtaba kétikaitaq mirá kéune.

11

¹ kemá Ítunopake mayáunaiq umá keráwáqá ketôpake máyáaro.

² kemá tiráátirauna-yataaqa taákaq maké mirá óqtabama kemá timuqá kémaraune.

³ maannáyaba taákeq umáe úyóro. Ítu Káríqtoma wemá keráwáqá waayanaaqti tíqnómmá máitaq keráwáqá keqtínáaqmaati yiqnómmá mááe. Ítu Káríqtoma Áánûqtuni aménáápáqá máiyé. minnágoni áaimma maará-uraiye. keráwáqá waamá Ítu Káríqtoni náápaakoni aménáápáqá máawata keqtínáaqmaaqa keráwáqti náápaakoni aménáápáq mááe.

⁴ ketáái áaimma maará-uraiye. waagómá waabá-káyúkáráq nunamummá kétenabi Áánûqtuni amuné-áímmá kétenama wení aqnómmá kámoqnapo aqtóráimma wemá wení aqnóqtábá agaemá kéiyé. min-ááíkóní áaimma minnáe. waagómá Ítu Káríqtoni aménáápáq kémaiye téna kétiraatiqtae.

⁵ miráimanibo aaragómá waabá-káyúkáráq nunamummá kétenabi Áánûqtuni amuné-áímmá kétenama wení aqnómmá íma yawááq umárimma wení aqnóqtábá agaemá kéiyé. minná Ítiráaeo-wayukati yáaine. mirámô immá aaragómá wenawaikóní náápaakon aménáápáq kémaiye téna kétiraatiqtae. aaragómá wení aqnómmá íma yawááq énama aqnótáuma karéqéna yuwaíno.

⁶ miráuma aaragómá wení aqnómmá íma yawááq íyábá íma akáinana waagóní náápaakoni aménáápáqá ímanenama wení aqnótáuma waatí yiqnótúraa umá karaíno. miráimanibo wemá miráuma aakaq-nóinikáá umá karaíyábámá agaemá ínanama wení aqnómmá tabaráábenapo yawááq íno.

⁷ Áánûqtuma waamá wetábá wekáá umá tarôq uráipoana waamá Áánûqtuni tágama-yataakoni amammá máíye. aaragómá waagóní tágama-yataakoni amammá máíye.

⁸ Áánûqtuma waamá aaragókáké íma tarôq uráíye. ímibo Áánûqtuma aaramá waagókáké tarôq uráíye.

⁹ ánibo Áánûqtuma waagómá aaragómá áwáqnaa íyábá íma tarôq uráibo Áánûqtu aaragómá waagómmá áwáqnaa íyábá tarôq umákaraiye. miráuma wenawaikóní tágama-yataakon amammá máíye.

¹⁰ miráuma aaragómá wení aqnómmá yawááq immá minná aaragómá waagóní náápaakon-amenaapaq mái-awaamere. ánibo kaqtó-wayukama Áánûqtunopaq kanaaráq aónanoe.

¹¹ ááqibo maannáyaba kéitaune. Áánûqtun-aurakaq waagómá aaragóqtábá kéitana aaragómá waagóqtábá kéíye.

¹² maamin-áímmá áraine. áqnáae-kanaaraqa Áánûqtuma aaramá waagókáké tarôq uráimanibo íbêqa waagómá aaramá kémaqyikaae. miráuma yenákámá mákakoratama máqte-qtataakaraq Áánûqtunopake kéye.

¹³ minnáyaba keráwáqtí aúkáapimma téite oro. aaragómá nunamumma kétena wení aqnómmá íma yawááq immá íráqô-qtataarabiyo?

¹⁴ waagómá ayáqtááq-aqnotaumo wáimma íráqô-qtataarabiyo?

¹⁵ miráimanibo aaragóní ayáqtááq-aqnotauma wení tágama-yataaqa íyaq wáíyo? maannáyaba Áánûqtuma wemmá ayáqtááq-aqnotauma ámikaiye. minná minnánapo wení aqnómmá kanaaráq yawááq íniye.

¹⁶ móra-waigoma kemá itáuna túyánámmá íma itáina-waigoqtabama maará téq kétima-amune: “maamin-ááíqtábámá máqtemma ketáámá Áánûqtun-aama áíkuma itáuna-yutaama kéwaraunatae.” téq wemmá kétima-amune.

¹⁷ íbêqa kemá íma arútái-qtataakoqtabama agayánúne. minná yaímma-aikomma Áánûqtuqtaba wenaitaatá kéeqa keráwáqá pááqyamma írágôníq kéomanibo uyátá-maqma táígoníq kéoe.

¹⁸ áqnáabaqa kemmá maará téta timá tímikaae. keráwáqá wenaitaatámo kéeqa keráwáqá yatáqma nékaq-nekaq kéumageq íma mimórá-túyánákáq kémaae tirááe. túyánámmá kéitaunama maamin-áímmá keráwáqtábá temmá yaímma áraine.

19 óq-aikaraq kemmá timá tímikaae. minnâ keráwáqá yatáqma móra-mora uráapoata anómma arupú-wayukama yemmá máqte-kayukama kanaaráq abarokáq yimónanoe.

20-21 óq-aikaraq itáunama keráwáqá uyaaté páatákáá aáwaqa ketábá kémayaae tirááe. yemá téta yaímma-yuma yemá aáwaqa íma kanaaráq kémayaawata yaímma-yuma taíbaq aíbôq-nomma kénaae tirááe. min-áímmá árain-aimmo ínanama min-ómáqá uyátárai-nakoqta ba taákaq íma maránôn-omaqiye.

22 keráwáqtí aáwaqa nánó-namma móra-mora wáíye. íyabiyo? keráwáqá áwáyoq-wayukama yigaemá yímêwata yeqtí aáwaqa íma wáipoana keráwáqtí táaikoma Áánûqtuni waayúkama áíkuyo-yuyaba táigoniq kéíye. minnáyaba keráwáqtí túma mamá múte yauyónúnô? ímiye.

23 aqtó-kánááráqá uyátárai-nakoma wení iyápó-annama yammá yímikaiqta ba wenamáárîq kemmá timá tímikaiye. minnáyaba kemá áqa timá tímikaune. mi-nókáámmá Yúqtaati wemmá waéqma namuro-wáyúkátí iyáápi makáitana uyátárai-nakoma Ítuma yammá matáíye.

24 áqnáabaqa wemá “tíkáiye” Áánûqtukaq timátuwena yammá kégitena timá yímikaiye: “maannáma ketúgomma keráwáqtábá kétimune. mirá kéeraq naíyamma keqtábá taákaq máráaro.” tena timá yímikaiye.

25 mórai q umá anaaékaqa káápuma aúgemma anón-anona-aimma ketí naaenápó timá yarúmaqta koni awaaméré. keráwáqá kéneraq aati-aatimá keqtábá taákaq máráaro.” tena timá yímikaiye.

26 keráwáqá maami-támmá kéneq maami-káápúbiké kéneq íyaqtabama óq-wayukama uyátárai-nakoni pukáiqta ba kétimayimiyana waq wemá yauwéqma kumínî-kanaaraq wíniye.

27 móra-waigoma maami-támmá kénena maami-káápúbiké kénena uyátárai-nakoni aúyabagaraq naaeyábágáráq wenaúyánápímmá téna “maaminnáma pááqya-qtataare.” téna ti-wáíqómá kúmiq-yataariq kéíye.

28 miráipoata máqtemma maami-tákáráq maami-káápúbikékáráq nánétama áqnáabaq yemá yenamáárîq arútaraiyaqta ba maqmá aónatuwetaao.

29 móra-waigoma kénenama wenaúyánápímmá Ítu Káríqtoni aúgoqta ba íma itáinama Áánûqtuma wemmá mamá yawááq-umakaniniq kéíye.

30 miráuma kénaawatapoata Ítu Káríqtoni aúgoni áaikaq yeqtúyánámmá íma maréta yaímma keráwápiké aqnúnîq kéowata taíganimma karímá kémayaawata yaímma-yuma pukááe.

31 ketáámá aati-aatimá kenamáárîqtaa arútaranaayabataa maqmá aónaanataama Áánûqtuma keqtáámá yainéna táí-

meyamma Ítiminiqtaae.

³² taákaq máráaro. uyátárai-nakoma keqtaámá yainánéna innama keqtaá mamá arupú iníqtaba mirá-iniye. wení aapaqtábá ketáámá arupú-wayukataa aúkáananataama Áánûqtuma keqtaámá tébakaq maa-márábí-káyúkágáráq íma yawááq umátikaniqtaae.

³³ ketíbâqawaayuo, keráwáqá uyátárai-nakoni omáq-ááwáqá nánéqo yama mórabi álkuteqa keráwáqá móra-mora-yuma móra-mora-yuti yiwé oro.

³⁴ móra-waigoma áama ôriq umá keyainana íma kanaaráq awé inénama wení naaúpaqa uréna aáwaqa koma naíno. mirá kéeq mórabi álkuiyamma Áánûqtuma keráwáqá íma yawááq íniye.

kemá kerawáqtôpaqo yéqa óq-yataaqtaba ámáan-aimma mó-tima-timenune.

12

¹ ketíbâqawaayuo, íbêqa kemá Áánûqtuni Aokaq-Áágónôpake kéqokeq-akoqnaagoma tímá-timenaq kéune.

² keráwáqá kéitaae. keráwáqtí itáiq-itaiq í-kánáámá íma pááq uráikaqa keráwáqá yaatakénábi óqtakake tarôq uráa-qtataaqa íma aúwarai-qtataakaq Tááqtaama yabititaq nunamummá tirááe. maami-qtátáákómá keráwáqá yabitimá yeqtôpaq

³ yukáipoaq maaminnáyaba keráwáqá ítama arutaígáae téq kétune. náanawaq Áánûqtuni Aágoma áraimma wáiyó? ítáaro. móra-waigoma téna “Ítuqtaba akááyáámmá tero” tinnama wemá Áánûqtuni Aágokake íma kétiye. miráimanibo móra-waigoma téna “Ítuma uyátárai-nare” tinnama ketáámá káonaunatae. Aokaq-Áágómá wemmá áwáqnaa kéiyé.

⁴ móra-nakaraq káqon-nakaraq yemmá Áánûqtuni Aágoma kéqokeq-akoqnaama keyimimanibo maami-máqte-qtátááqá yemmá yímîmma mimórá-Áókák-Áágónópáké kéiyé.

⁵ uyátárai-nakoqtaba waayúkama kéqokeq-mayaima kémayaamanibo yeqtí uyátárai-nakoma mimóráe.

⁶ miráuma Áánûqtuma kéqokeq-wayukaraq ókon-oko-mayaima kémayaimanibo máqte-kayukaraq mimórá-Áánûqtúmá mirá kéiyé.

⁷ móra-mora-yuraqa Aokaq-Áágómá mi-qtátááqá Ítuni waayúkayaba íráqôniq kéumayikena mirá kéiyé.

⁸ yaímma-wayukaraq Aokaq-Áágómá Áánûqtuqtaba itai-yátááqá keyimena óq-wayukaraq maa-márágóqtábá itai-yátááqá keyimiye.

9 Aokaq-Áágómá anómma itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa yaímma-wayukaraq kéyimena óq-wayukaraq karímá atóbamayikai-akoqnaama kéyimiye.

10 ánibo Aokaq-Áágómá yaímma-wayukaraq akoqnáama yímítata yemá anón-awaameq-yataariq kéoe. yaímma-wayukaraq akoqnáama yímítata Áánûqtuni watáama waabá-káyúkáráq kéte. yaímma-wayukaraq akoqnáama yímítata táí-aagoma mayaímá kémayaitanama yemá kéitaae. óq-wayukaraq akoqnáama yímítata yemá óqain-oqaipike watáama kanaaráq kéte. ánibo óq-wayukaraq akoqnáama yímítata yemá min-áímmá kanaaráq kéwaerae.

11 maami-máqtén-ákóqnáámá mimórá-Áókáq-Áágómá kéyimiye. Aokaq-Áágómá móra-mora-yuyaba aokaq-aokaq-máyáímá mayaíkáae ténama akoqnáama ámikaiye.

12 maamin-áwááméq-áímmá itáaro. waayúkagoni aúgoma mimórá-yátááqánibo weqtábámá taíganin-aayapaq wáíye. Ítu Káríqtoni aúgaraq ketáágáráqá mirátáá kéunatae. minná wemá kímora-auma máitaqtaa ketáámá móra-mora-yutaama kímora-aayapaq máunatae.

13 ánibo ketáámá máqtemma mimórá-Áókáq-Áánápó pékaunataama ketáámá mimórá-túráá aúkáunatae. Ítiráae-wayukagaraq Karíki-wayukagaraq mi-káyúkámá náayuwabi ánná-wayukaraa umá mayái kémayeta meyámmá íma máyáa-yugaraq mi-káyúkámá náayuwabi paá umájureta meyámmá máyáa-yugaraq máqtemma ketáámá mimórá-Áókáq-Áágómá matáunatae.

14 maan-áwááméq-áímmá itáaro. aúgoma wení taíganin-aayapaq wáíye.

15 aítaukoma watáama kanaaráq kétenama maará téna tíníyô? “kemá ayáámma íma máune. miráitaq kemá móra-aayapaq-auma íma máune.” ténaq mirá-tiniyo? ímiye.

16 aárarakoma wetáama kannaráq kétenama maará téna tíníyô? “kemá aúramma íma máune. miráitaq kemá móra-aayapaq-auma íma máune.” ténaq mirá-tiniyo? ímibo aárarakoma móra-aayapaq-auma wáíye.

17 itáaro. máqten-augoma aúranaatuqma wáinanama náaraq umáwaq aúgoma kanaaráq aamá itáníyô? ánibo máqten-augoma aáraranaatuqma wáinanama náaraq umáwaq aúgoma kanaaráq ákûq umá itáníyô?

18 Áánûqtuma móra-mora-aayapaq-auyabama wáinaraq wáikaae téna makáíye.

19 kímora-aayapaq wáinanama minná íma mútûq-aumiye.

20 ímiye. taíganin-aayapaq wáimanibo mimórá-áúmíye.

21 aúrakoma ayáákoqtabama maará téna íketima-amiye: “kemá eqtábá íkéune.” téna íkétitana aqnókómá aítaukoqtaba “kemá eqtábá íkéune.” téta íkéteye.

22 ímibo aaqáo. yaímma-aayapaq-tuyabataama maará téqtaa ketáái túyánápímmá kétunatae: “aqnúñiq in-áúkápáré.” téqtaa kétunataamanibo mi pááqyan-aayapaq mútûq-tugoqtabataa mayaímá kémayaiye.

23 yaímma-aayapaq-tutaama aónaiyaba íma íráqôñiq kéimanibo min-ááyápáq íráqôñiq umá kawáá kénunatae.

24 yaímma óq-aayapaq-tutaama unáákáqtôrakemma íma yawáá kéeqtaa miraráá umá íkéyabiyunatae. Áánûqtuma aúma tarôq kéenama yaímma-aayapaqtabama aúyánápímmá téna “yemá ôriq umá íráqône.” téna tiráimanibo mimórá-ááyápáqtábá ketáámá téqtaa “yemá paá pááqyane.” téqtaa túyánápímmá kétunatae. Áánûqtumma máqten-aayapaqa yaaguyabiyábá kákaiye.

25 miráuma aúgoni móra-mora-aayapakemma yemá áaiqa íkéomanibo yemá paá weníkawaa-wenikawaa kéoe.

26 móra-aayapaq tú-tiqa kéitanama tébakaq-aayapakaraq yú-aiqa kéiyé. móraiq umá móra-aayapaq tugoma íráqô-qtataaqa kémayaitanama mútûq-tugoma amuqá kémaraiye.

27 íbêqa itáaro. keráwáqá máqtemma Ítu Káríqtoni aúyawaaqa mááe. móra-mora-yuma móra-mora-aayapare.

28 móraiq umá Áánûqtuma móra-mora-yuma mayaímá weni waayúkayaba keyimiye. áqnáabaqa timáyíkarai-yuwe. mikáqá Áánûqtuni amuné-áímmá te-yúwé. mikákémmá yirááti-yugaraq anón-awaameq-yataariq o-yúgáraré. yaímma-yuma karímá mamá atóbamayikaa-yugaraq yaímma-yuma yemmá Áánûqtukaq nunamuqtábá áikuyo-yuma yíwáqnaa o-yúwé. yaímmama kawáá-wáyúkágáráq óqain-oqaipe wataáama te-yúwé.

29 máqtemma timáyíkarai-yuwabiyo? máqtemma Áánûqtuni amuné-áímmá te-yúwábiyo? máqtemma yirááti-wayukabiyo? máqtemma anón-awaameqa tarôq kéo-yuwabiyo? ímiye.

30 máqtemma karí-wáyúkámá mamá atóbaa-yuwabiyo? máqtemma óqain-oqaipe wataáama te-yúwábiyo? máqtemma maan-áipíké aamá waéraa-yuwabiyo? árainuramma ímiye.

31 miráimanibo keráwáqá uyátá-maqma-yataaqa Aokaq-Áágómá keyimiqtaba tikáinama minná íráqô-qtataare. íbêqa kemá mú mikákáá anómma amí-yátááqtábá keráwáqá timá-timenune. minná arummá amí-yátáaré.

13

1 kemá waayúkati yáagaraq Áánûqtunopake kaqtó-wayukati yáagaraq kétunamanibo Áánûqtuni arummá amí-yátááqá

imateq káqo-yuma tirummá íkéyimenama ketáagoma miráuma yubákurai-kaoyakoma áama áyáinikaa íniye.

2 Aokaq-Áágómá kemmá Áánûqtuni amuné-áímmá ténúnayaba akoqnáama tímikaitaq máqte-qtataaqtaba kéiteq máqtemma aúpáq-yátááqtábá ítama tágareqanibo óq-wayukama tirummá íma yímênnama minnâ kemá paátataakaa-nare. Aokaq-Áágómá kemmá tíwaqnaa ínaq itáíq-itaiq kéeq anumá kanaaráq aweqtánúnamanibo kemá waayúkama tirummá íma yímênnama minnâ kemá paátataare.

3 áwáyoq-wayukaraq ketí máqten-otamma yiménúnamanibo káqo-kayukama tirummá íma yimúnama kemmá íráqôniq íkéumatikaiye. owé. yemmá iyúwáanata kemmá tíkamma ketúma irabí agamá kautínômanibo káqo-kayukama tirummá íma yímikaananama minnágoma ketí tíwîqa íma mamé uwíniye.

4 mi-wágómá náawabi káqo-yuma arummá amínanama yaákare kanaaráq awé íniye. kaayoné-náqá máena íma koyukaayún-naqa máíye. kárún-aimma íma kétiye. wenamááríq wenaúma íma múte kéyauwiye.

5 mi-wágómá káqo-kayukayaba arummá kéyimena yemmá íma anón-aimma téna agamá kégautiye. áqnáabaq wetábá ákái-qtataaqtaba aúyánámmá íma kéitaiye. wemá pááqya-qtataaqtabama áyámma íkéena káqo-yuma wemmá otaammá kuyákáaqtabama íma aákaq kémaraiye.

6 min-nákómá náawabi arummá kéyimena waayúkama kúmiq-yataariq kéowanama amuqá íkémaraimanibo yemá arupú kéowanama amuqá kémaraiye.

7 náawabi árainma arummá yímî-waigoma wemá aú-aiqa kémayena ummaa-yátááqá anómma kémayenamanibo arummá paá kéyimiye. maami-qtátááqtábámá aati-aatimá yaákarena awé kéíye. min-nákómá aati-aatimá Áánûqtukaq itáíq-itaiq íyábá yokaa kéena waayúkati íráqôn-aaimma aónaiyaba yokaa kéíye. wemá íma aónaraimma íráqô-qtataaqa abarokáq ínîqtabama paá awé kéíye.

8 Áánûqtuni Aágoma keqtaámá arummá amí-yátááqá tímikaiqtaama watúq-watuq umá wániye. Áánûqtuni amuné-áímmá tí-ákóqnáámá tímikaiqtaama ánataginiye. óqain-oqaipeke watáama tí-ákóqnáágáráq tímikaiqtaama ánataginiye. itái-yátáákógáráq ánataginiye.

9 abo íbêqa ketáámá paá yaímma árai-qtataaqtabagaraq paá yaímma Áánûqtuni amuné-áíkáráq kéitaunataamanibo

10 anaaékaqa itái-yátááqá mútûq keqtaábímmá abarokáq ínna-yupaama maami pááqyana-itai-yataakoma paá panane umáginíye.

11 kemá pááqyan-iyapoma máeqa kemá pááqya-noiyapoti

watáama tiréq pááqya-noiyapoma yúyánámma ítániq umá túyánámma ítaraunae. miráimanibo íbêqa kemá anómma káureqa pááqya-noiyapoti yáaimma paábaq yukáune.

¹² íbêkaraq ketáámá árai-qtataaqa kanaaráq íma aónaunatae. íbêqa miráuma táíq urái-kaapopikaa umá íma abarokáq káonaunataamanibo anaaékaqa aúgen-auwaraimma mayéqtaama máqte-qtataaqa ketáái túbáqá abarokáq aónama táganunatae. íbêqa kemá paá pááqyamma káonaune. miráimanibo mikánáaráqá Ítu Káríqtoma keqtábá ítama tágatukainikaa umá máqte-qtataaqtaba ítama táganune.

¹³ maannáyaba taákaq máráaro. kaumo-yátáákómá watúq-watuq umá wániye. minná itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá iyé. íráqô-qtataaqa íma káonauna-yataaqtabataa awé iyé. tirummá amí-yátááqtábá iyé. miráimanibo maami-káúmó-yátáápkémmá mú mikákáá anó-qtataaqa minná tirummá amí-yátááqtábá wáiyé.

14

¹ miráuma áqnáabaqa Áánûqtunopake tirummá amí-yátááqá mayaiyábá tikaíno. mikáké keráwáqá óq-yataaqa Aokaq-Áágómá timínîqtaba tikáinaqa Áánûqtuni watáama waabá-káyúkáráqa tí-ákóqnááyábá tikáino.

² abo mi-káyúkámá náayuwabi Aokaqa-Áágónôpake óqain-oqaipe te-yúmá paá Áánûqtukaq kétéwanaboana yeqtí yágoma keqtáámá íma tíwáqnaa kéiyé. min-áúpáq-áímmá keqtáámá íma kanaaráq ítama táganunatae. Áánûqtuni Áágoma wenamáa kéitaiye.

³ miráimanibo mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuni watáama timá táгаа-yuma mi-kátáánápó kanaaráq mamá óq-wayukama akoqnáá éta mi-kátáánápó yemmá kanaaráq umá yíqtaaiq éta yimakakí kéumayikaae.

⁴ min-nákómá náawabi óqaipe watáama timmá wemá paá wenamáárîq wetábá mamá akoqnáá kéiyé. miráimanibo min-nákómá náawabi Áánûqtuni watáama abarokáq timá tágainnama wemá Ítuqtaba áikuyo-kayukama mamá akoqnáá kéumayikaiye.

⁵ keráwáqá óqaipe watáama tíyábá kétékaimanibo minnágoma uyátá-maqma Áánûqtun-aama waabá-káyúkáráq tíyábá kétékaiye. timá tágaimma uyátá-maqma anó-mayaimanibo móra-waigoma óq-aipike watáama kétinana káqo-nakoma min-áímmá waeráinama minnágoma Áánûqtuni waayúkama kanaaráq yíwáqnaa íniye.

⁶ ketíbáqawaayuo, keráwáqtôpaq iréq kemá óqaipe watáama timá-timenunama keráwáqá tíwaqnaawaq kéuno? ímiye. paá árain-aimma kemá abarokáq túnnama keráwáqá tíwáqnaa kéiyé.

paá yaímma itaí-yátááqá tirááténawabi Áánûqtuni wataáama waabá-káyúkáráq keráwáqti táabike túnnama keráwáqá tíwáqnaa kéiyé.

7 itáaro. kaapáúmma yemá timá táíq íyatama tébakaq-yuma yemá náaraq umáwaq kaapáúmma tínô?

8 mórai q umá ááyama-aimma waayanaammá íma ítama arutétama yemá náaraq umáwaq ááikaqa yokaa ínô?

9 keráwáqá óqaipekemmo wataáamo temmá miraráa kéiyé. keqtáagoma áaimma íma wáiyé. káqo-yuma keqtáagoni áaimma íma kéitaawana min-áikómá paá uwáá keyokiye.

10 maa-marábimmá taiganin-aimma wáitana móra-mora-aikoni áaimma wáimanibo

11 kemá min-áíqtábá íma ítama arutéqa maará téq tenúne: “min-nákómá wataáama tin-náqá wemá óq-marabake-nare.” téq tenana wegáráqá keqtábá mirá téna mimórá-áímmá tíniye.

12 miráitaq keráwáqtabá maará téq kétima-timune. Aokaq-Áágómá akoqnaáama timíyábá ôriq umá kétékainaqa Áánûqtuni waayúkama mamá akoqnaá umáyikaiyaba tikaíno.

13 móra-waigoma keráwápikémmá óq-aipike wataáama kétinaqa min-áímmá waeraí-ákóqnaáayábá Áánûqtukaq nunamupí ítama aónaaro.

14 keráwárábi kemá óq-aipike nunamummá tennamá ketirun-íyápógómá Áánûqtukaq nunamummá kétimanibo ketúyánápímmá miráuma yawáápi móra-yataaqa íma wáinikaa kéiyé.

15 miráinaq náaraq ónúnô? maará ónúne. minná nuna-mummá ténááqa ketí tirun-íyápógáráq ketí túyánánápógáráq tenúne. Áánûqtun-awiqa ibí múte yauyónááqa tirun-íyápógáráq túyánánápógáráq tenúne. mirámô onatamá waayúkama arupú umá ítama táganoe.

16 abo keráwáqá tirun-íyápógáráq waayúkama íma itáiyanaipike kéteq Áánûqtun-awiqa múte yauwíyatama tébakaq-yuma náaraq umáwaq téta keráwáqti táayabama “miráuma waíno” tínô?

17 keráwáqá íraqôn-aimma téq Áánûqtuqtaba timuqá marakánéq óq-aipike kemmá óq-wayukama umá yíqtaaiq íma kéoe.

18 kemá Póroma kenamááriq óqain-oqaipeke wataáama tenúna-akoqnaama máqtemma keráwáqá uyátá-maqma matéq Áánûqtukaq “tíkáiyé” kétunnamanibo

19 Áánûqtuni waayúkama mórabí áíkutaawaqa yeráwáqá ítama tágáigaae téq kétune. miráipoana móra-tiyaapaq awaaraq-watáámá ketáabiqtaa wái-waigoma taíbaq-aipimma (1,000) uyátá-maqma abarokáq íraqóniq kéiyé.

20 ketíbâwaayuo, túyánápímmá iyápóraa umá íma ítama máero táí-yataaqtabama miráuma iyápógoma íma ítáinikaa oro. miráimanibo ketúyánápímmá waayúkaarikaa umá ítama máero.

21 ketáái ámán-aikoma agamatá-kánnáábikémmá kétiye:

“kemá óq-aipikemma namuq-wáyúkátí yóyauqnapo keti waayúkama timá-timenune. miráimanibo íbêkaraq keti waayúkama ketáama íma ítánoe.”

téna uyátárai-nakoma kétiye. téna yaináñqtaba kétiye.

22 óqain-oqaimma minná Ítukaq íma itáíq-itaiq kéo-kayukayaba Áánûqtuni awaaméré. miráimanibo Áánûqtuni amuné-áímmá waabá-káyúkátí yúbáq tenanataámá Ítukaq áqa itáíq-itaiq kéo-kayukama yíwáqnaa kétiye.

23 áqnáabaqa kékén-áímmá timá tímeno. keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma mimórá táoqa óqain-oqaipike áíkuma watáama kétiyanama maará-qtátááqá kanaaráq pááq íniye. itáíq-itaiq íma ínna-nakoma keráwáqá áíkuyopi irénama wemá keráwáqtábámá téna “aíbôq-wayukae” tîniye.

24 miráimanibo wemá kéinaqa Áánûqtuni watáama abarokáq tíyanama wemá ítama kétagena wení kúmiqtaba wenamááríq wetábá maqmá aónaniye.

25 wení aúpáq-áúyánáqtábá kétiyanama wemá kéitenama awáutena óípi yawááq-urena Áánûqtukaq nunamummá tîniye. keráwáqtábámá téna “árainma Áánûqtuma yetê máiye” tîniye.

26 ketíbâqawaayuo, miráuma maannâ íráqôn-amaan-aine. keráwáqá mórabí áíkuteqa náawabí Áánûqtun-awíqa íbí múte yauyénabí náawabí yíráátinabí náawabí árain-aimma Áánûqtuma wemmá ámîqtaba tinnawabí náawabí óq-aipike watáama kétinana kéqo-wama min-áímmá waeráinama mi-máqté-qtátááríq íyamma Áánûqtuni waayúkama umá yíqtaaiq éra itáíq-itaiq kéo-kayukama mamá akoqnáá umáyíkáaro. miraráá oro.

27 keráwápikémmá yaímma-yuma óqain-oqaipike watáama tînéqa paá kaayaq-wáígóbi kaumo-wáígómá tîno. móra-mora-yuma áqnáabaqo tînna-waigoma awé kéiyana wemá tíma ánatatuwainaro. miráinana káqo-wama min-áímmá kéwaerena áaimma timá tágaino.

28 miráinana mórama min-áíkóní áaimmo kanaaráq waeránîn-naqa ímo máinama óqain-oqaipikemma mórabí áíkuiyakaqa ítero. ímibo mi-káyúkámá paá yúyánánóbáqá óqain-oqaipikemma Áánûqtukaq tero.

29 keráwápikémmá yaímma-yuma Áánûqtunopake watáama matétama paá kaayaq-wáígóbi kaumo-wáígómá tîno. tébakaq mi-kátááyábá yúyánámmá ítáaro.

³⁰ minnámo itáiya-kayukabikemma móra-nakomma Áánûqtuma min-áíqtábá aúge-qtataaqa aráátínanama watáamo tínna-nakoma paatí kémaena min-nákómmá ayuwáinana wemá aráátínna-wataama tíno.

³¹ abo máqtemma keráwáqá watáama tînô-kanaama waino. mirámô iyamma máqte-kayukama yiráátima aruténa umá yíqtaaiq íniye.

³² mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuni watáama waabá-káyúkágáráq tiyábá akoqnáama matétama yemá yeqtí yúgoni akaí-yátááqá íwáráaro.

³³ abo taákaq máráaro. Áánûqtuni áaimma íma ánáamma karáníbo wenáaimma wepáq-wepaq umá kaayoné-yátááqíye.

³⁴ aaragóqtábámá ketáái áaikoma maará kéiyé. ketáámá mórabi áikuteqtaama aaragómá ááyama-aimma íma kéte. Ítiráaeo-wayukati ámáan-aikoma téna “aaragómá yaákareta máero.” kétéye.

³⁵ yeqtí naaúpaqa yiwaikókáq ítama aónaaro. ketáái áaimma kéwareta ketáámá mórabi áikuyunaraqtaama aaragómá ááyama-aimma íkéte.

³⁶ maannâ taákaq máráaro. áqnáabaqa Áánûqtuni watáagoma Korítiani-marupake íma iráiyé. keráwáqá kenamáa Áánûqtuni watáama íma ítareqa íkéwaraae. ímiye. keráwáqá paá keráwáqtí ámáan-aimma kéwaraae.

³⁷ miráinana móra-waigomma Aokaq-Áágómá weni arunóbáqá ógirainawabi mórama akoqnáama maténa Áánûqtuni amuné-náqá máenama maannáma aónáino. kemá uyátárai-nakoni ámáan-aimma kágayaune.

³⁸ wemá maamin-ááímmá íma waráinaqa wenáama íma ítáaro.

³⁹ ketíbâqawaayuo, móragaraq kemá kétima-timune. Áánûqtuni watáama waabá-káyúkátí yúbáqá tiyábá tikaíno. yaímma-yuma óqain-oqaipe watáama tínéta kéiyaqa íma yubínikaaro. miráimanibo máqte-qtataaqa wepáq-wepaq umá arupú íno.

⁴⁰ missing?

15

¹ ketíbâqawaayuo, min-áté-watáámá Ítuqtaba keráwáqá timá tímikaunama taákaq makéq yáqtokaae.

² mi-kátáánápó keráwáqá paá itáíq-itaiq kéiyana Áánûqtuma keráwáqá atóbamatikaniqtaba tíwáqnaa kéiyé. káqon-aikoma keráwáqá mamá iráqôniq íma umátikaniye.

³ miráuma áqnáabaq árain-aimma matáunnama keráwáqá tímikaune. maannáe. Áánûqtuni watáama agamatá-

kánnáábímmá téna “Ítu Káríqtoma kukéna ketáái kúmiqtaba puíniye” kítitana wemá mirá-uraiye.

⁴ wemmá uqtamákaawana kaumo-yúpáámá kóitana Áánûqtuma wemmá itó-umakaraiye. mi-kátáámá weqtábá Áánûqtuni wataáama agamatá-kánnáágómá kétimma miráuma abarokáq pááq uráiye.

⁵ wemmá Pítaama káonaitata mikáké títaupake kaayaqá Ítuni iyápó-annama wemmá aónaraae.

⁶ mikákémmá anaaékaqa taígani-kayukama (500) yegaráq mimórá táoqa wemmá aónaraae. mi-káyúkábíkémmá taíganimma íbêkaraq paá máawatamanibo yaímma pukuráae.

⁷ anaaékaqa Yêmiti wemmá aónaitata mikákémmá máqtemma timáyíkarai-kayukama wemmá aónaraae.

⁸ kemá írêqa wemmá aónatuweq páátákáá waéqma uráune.

⁹ máqtemma timáyíkarai-kayukabikemma kemá márú mikákáá maqnémúne. mi-káyúkámá Ítuqtaba mórabi áikutaa-kayukamma kemá yawítíyikanaaq maqmá aónaraunaboq kemá timáyíkarai-nakoqtabama kemá íma kanaaráq íráqô-naqune.

¹⁰ Áánûqtuni íráqô-qtataakoma paá mirá kéumatikaitapoq kemá timátíkarai-naqune. min-íráqó-qtátáákómá wenôpake tímikaimma íma paáyabae. abo kemá tébakaq timáyíkarai-kayukama uyátá-maqma kemá mayaimá matáune. miráimanibo kenamáa kemá ímataupo. ímiye. Áánûqtuni íráqô-qtataakoma kepíké mirá-uraiye.

¹¹ anó-qtataaqa Áánûqtuma wataáama tin-náqá ímáiyé. máqtemma timáyíkarai-kayukama waabá-káyúkáráqá ketáámá mimórá-ááín áátuqma kêtunatae. miráimanibo anó-qtataaqa maará kéiyé. keráwáqá mi-kátáámá itáíq-itaiq urááe.

¹² ketáámá téqtaa “Ítu Káríqtoma pukáipike itó-uraiye” kêtunatae. miráitaq keráwápíké yaímma-yuma nôraq itatawáq téta “máqte-kayukama pukáapikemma íma itó kéoe” téta kéteo?

¹³ máqte-kayukama pukáapikemma íma itó kéiyanama Áánûqtuma miráuma Ítu Káríqtomma íma mamá itó-umakaraiye.

¹⁴ ánibo Ítu Káríqtoma pukáipike íma itó-urainanama ketáái táagoma paátataaqa wáitana keráwáqti itáíq-itaiq í-yátáákáráqá paátataare.

¹⁵ ketáámá téqtaa “Áánûqtuma Ítu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakaraiye” téqtaa túnnataama kaaqaari-áínáq kêtunataabiyo? maaminnáyaba túyánámmá ítama arútáaro. abo máqte-kayukama pukáapike íma itó-uraiyanama Áánûqtuma Ítu Káríqtomma pukáipike íma itó-umakaraiye.

¹⁶ máqte-kayukama pukáapike íma itó kéiyanama Ítu Káríqtoma íma itó-uraiye.

17 abo íma itó-urainanama keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá arábaitana keráwáqtí kúmiq-yataaqa paá wáiyē.

18 Ítu Káríqtoma íma itó-urainatama yemá wekáq itáíq-itaiq uréta pukáa-yuma yemá yawítíguraae.

19 ketáámá Ítu Káríqtoqtaba awé kéeqtaa ikáonanataama paá maa-márábín-áúwáráíqtábá káqo-kayukama keqtááyábá yirummá oro.

20 miráimanibo árainmma Ítu Káríqtoma pukáipike itó-uraiye. máqtemma pukáa-kayukabikemma wemá áqnáabariq umá pukáipike itó-urena matúq-matuq umá mái-auwaraimma matáiyē.

21 kímora-naqa Áátaama wemá kúmiq-yataariq uráitababoaqtaa ketáámá kúpuyunataamanibo óq-naqa Ítu Káríqtoma wení akoqnáágoma puí-yátáákómmá anómma uyátá-maqma wáiqtababoaqtaa ketáámá pukáanabikeqtaa kanaaráq itó-onunatae.

22 ketáámá máqtemma Áátaan-annabike iráunayababoaqtaa ketáámá kúpuyunataamanibo Ítu Káríqtokaq aúge-tuwaraimma kémayaunatae.

23 ketáámá móra-mora-yutaama Áánûqtuma awaaméqá umákai-kanaaraq keqtáámá mamá itó-umatikaniqtaae. Ítu Káríqtoma áqnáabaq itó-uraiye. ánibo wení yawwéqma kumínî-kanaaraq wení waayúkama yemá pukáapike itó-inoe.

24 Ítu Káríqtoma aamá tínana máqte-kamaanigaraq máqte-naapaakaraq máqten-akoqnaagaraq ánataginoe. mi-kánááráqá maa-márágóní aqtó-kánáámá páaq íniye. Ítu Káríqtoma wení waayúkama aboámá Áánûqtumma amíniye.

25 wemá wenamáa anómma yabi í-náqá (kíni) máinana wení namuro-wáyúkámá Áánûqtuma wenáítauq aménáápáqá mamá yikáina-awaataq wíniye.

26 írêq-namuro-yataaqa minná puíyé. ánibo puí-yátááqá Ítuma yawítíyuwaniye.

27 minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá kétiye:

“Áánûqtuma máqte-qtataaqa Ítu Káríqton aítauq aménáápáqá makáiyē.”

téna kétiye. Áánûqtu wenamáa Ítu Káríqtoni náápaakon aménáápáqá íma mániye. abo Áánûqtu wemá máqte-qtataaqa Ítuni náápaakon aménáápáqá paá kémaraiye.

28 máqte-qtataaqa áanikomma ámikain-naqa Áánûqtuma máqte-uraiye. ánibo máqte-qtataakoma Ítuni náápaakon aménáápáqá wáinana áanikoma wenamáa aboámá Áánûqtuni náápaakon

aménáápáqá mániye. mi-kánáámá pááq ínanama Áánûqtuma mú mikákáá uyátárai-nakoma máqte-kayukati máqte-qtataaqa mániye.

²⁹ tímá tíméro. pukáa-kayukama íma itó íyatama waayúkama nôraq itaráq nommá pukáa-yuyabama képeraa?

³⁰ owé. nôraq itatawáq waayúkama yemá keqtábámá íyámma kéumatikaa?

³¹ ketíbâqawaayuo, Ítu Káríqtoma ketáái uyátárai-nakoma keráwákáq nôrawabi umátíkâiqtabama kemá keráwáqtábá keti túma mamé kéuyune. minnáyaba máqte-tupaama kemmá tikamineta maqmá káonaae.

³² itáaro. Ipítiani-marupaq kemá áwáábiq-wakote ááiqa uráunama nôraq itaráq mirá-urauno? ketáyababoaq mirákómmá uráune. pukáa-kayukama ímo itó íyaqtaama ketáámá maa-márábí-káyúkáráá umá maará téqtaa tenúnataabiyo? yemá maará téta kéte: “aabáyaama puyónúnaboaqtaa omáqá agamá kéneqtae.” téta kéte. mirá téqtaa tenúnataabiyo? ímiye.

³³ óq-wayukama íma iyuwáiyatawaq keráwáqá makátero. keráwáqtê táí-wayukama aanábóíq umá ureíre kээtama yemá keráwáqtí íráqôn-aaimma mamá táíq ínoe.

³⁴ miráinaq túyánámmá ítama káruteraq kúmiq-yataaqa ókaraq íoro. tigaemá kéitapoq keráwáqá kэтíma-timune.

³⁵ miráimanibo yaímma-wayukama maará téta ítama aónanoe: “náaraq umáwaq pukáa-kayukama itó kéoo? yeqtí yúgoma náaraq ínýô?” téta ítama aónanoe.

³⁶ aíbôq-wayukama mirá téta ítama káonaae. itáaro. keráwáqá ánayumma uqmáráawanama áqnáabaqa ánayukoma íma puínanama ánôqa íma utániye. minnáyaba keráwáqá káonaae.

³⁷ anaaékaq ánôqa utái-qtataakoma íma kéubobo paá ánayumma keráwáqá kéuboe.

³⁸ mikáké Áánûqtuma min-ánáyúkómmá matoráikáae téna ítáin-auma kámiye. ókon-okon-anayukomma ókon-okoma yúma kéyimiye.

³⁹ máqten-augoma íma mimóráiq kéiye. waayúkati yúma wáitana wáíwaakon-auma wáitana numagón aúma wáitana noyáákoni aúma wáíye.

⁴⁰ yanaammá óq-yuma wáitana maakáqá maa-márábímmá óq-yuma wáíye. yanaammô wáin-auraqa tágama-yataaqa wáitana maa-márábí wáin-auraqa óq-tagama-yataaqa wáíye.

⁴¹ aabaúgoní tágama-yataaqa wáitana wíyôkoni óq-tagama-yataaqa wáitana wiyókóní óq-tagama-yataaqa aokaq-aokaq wáíye.

⁴² móraiq umá waayúkama pukáapike itó íyamma yeqtí yúgoma waéqma ôriq íniye. naayón-áúgómá ánayukaa kéiye.

yemá uqmáráawata marabí kápuyoe. aúgen-augoma naayón-áuráké utaréna íma ókaraq puíniye.

43 arááq-auma marabí máráawana kégabiraimanibo aúgen-augoma itó-urena tágama-yataaqa kémayaiye. arááq-auma marabí máráamma akoqnaáma íwáimanibo itó-urenama anón-akoqnaama kémayaiye.

44 min-áúmá marabí uqtamáráa-waigoma amakóráa kéimanibo itó-urenama aágoraa kéiyé. maa-márabí wáin-augoma amakóráa kéitana amanna kuyéna áápariq kéiyé. miráinana min-áúgómá anaaékaqa puíniye. óq-auma Áánûqtute wáin-augoma aágoraa kéitana amanna íkuyena áápariq íkéiyé. maan-áúgómá íma puyéna watúq-watuq umá wániye.

45 minnýaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétiye:

“áqnáae-Aataama kémái-nakoma káuraiye.”

téna Áátaani aúgoma maa-máráyábá aúwaraimma Áánûqtuma ámikaine. miráimanibo Ítu Káríqtoma irêq-wayukama aúwaraimma yímikaimma wemá matúq-matuq umá máiauwaraiqtaba pááq uráiyé.

46 min-áúwáráímmá maa-máráyábá áqnáabaqa iráiyé. min-áúwáráímmá aágoqtaba anaaékaqa iráiyé.

47 áqnáabaq-nakoma marabíké iráimanibo káqo-nakoma Áánûqtuni márûpake iráiyé.

48 mi-káyúkámá maragónnámá máa-yuma áqnáae-nakoraa umá mááe. ániibo wemmá mararáké Áánûqtuma tarôq umákaraine. mi-káyúkámá Áánûqtuni márûkonnama máa-yuma min-náqá Áánûqtuni márûpake wekáá umá mááe.

49 íbêqa ketáámá min-náqá mararáké tarôq urái-nakaa umá máunataamanibo anaaékaqa ketáámá min-náqá Áánûqtuni márûpake-nakoraa umá mánunatae.

50 ketíbâqawaayuo, keráwáqá kétima-timune. minná amakógáráq naaegáráq Áánûqtuni márûpaqa íma kanaaráq wániye. ítáaro. nóinawabi pukína-yataakoma matúq-matuq umá máiauwaraimma íma kanaaráq mayánoe.

51 íbêqa kemá aúpáq-yátááqá timá-timenune. ketáámá máqtemma ketáái túgoma íma puínîmanibo ketáámá máqtemma mamá waeránúnatae.

52 páátákáá aúrakoma aúnááqtaaka yiniq ínana kaqtó-nakoma Áánûqtunopake aqtó-kánááráqá werôqa yínaqtaa ketáámá máqtemma mamá waeránúnatae. werôqa kéyinatama pukáakayukama áqnáabaqa itó-inoe. móragaraq íma puínoe.

53 ketáái táaimma íbêqa kenaaráq yawitiginimanibo ketáái aúge-taaimma waeráinama íma kanaaráq yawitíniye.

54 pui-áúwaráikómá waéqma ípui-auwaraimma aurániye. ketáái táaikoma kanaaráq pukéna waéqma aati-aatimá ípuiniye. mi-kánááráqá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí wáin-aikoma abarokáq pááq íniye:

55 “wemá pui-yátáákómmá uyátáraiye.

miráuma pui-yátáákómá keqtáámá íma uyátainana pui-yátáákóní akoqnáágoma keqtáámá íma kanaaráq túpuiniye.”

téna kétiye.

56 kúmiqtaboana pui-yátáákómá keqtáá túpuinin-akoqnaama matokáiyé. ánibo ámáan-aikoqtaboana kúmiq-yataaqa mamá abarokáq awíqme kéin-aikoma keqtáámá kényainaiye.

57 ááqibo miráipoaqtáa Áánûqtukaq “tíkáiyé” kéteqtaa wenáwîqa múte yauyónátae. ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtomma timákaraitaqtáa íbêqa ketáamá pui-ákóqnáágóní aménáápáq íma máunatae.

58 miráuma ketíbâqawaayuo, akoqnáá umá máeraq káqo-kayukama íma iyuwáiyatawaq keráwáqá mamá aqnúnîq umátíkáaro. uyátárai-nakoni mayaímá mamé kéuyeraq maannáma taákaq máráaro. keráwáqtí mayairákémmá íraqôn-aramma iyániye.

16

1 íbêqa móneqa yorupamá Áánûqtuni waayúkama yimíyábá tenúne. Karétia-marabaq-wayukama Ítuqtaba mórabi áíkuma máa-yuma timá-yikaunata náaraq umáwabi yorupaíyábá yiráátunnata kényorupaae. keráwákáráq mórariq umá yorupaaro.

2 máqte-Totaagoni áqnáabaq-yupaama keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma keráwáqtí meyápiké yaímma akáma paábaq kémaraiyan-awaataq yenúne. miráiyamma kemá yamáraanaraq ketáámá íma yorupánúnatae.

3 mikáké yaímma waayanaammá mi-mónéqá maméta Yérútáárebaq wínôqtaba aúyaq-maraaro. aúbama agamatéraq yeráwáqtábámá keráwáqtí náápaamma matááe téraq timáyikaiyatawaq kekáq íyaraq kemá Póroma yemmá Yérútáárebaq timáyikáanata oro.

4 keráwáqá keqtábá íyaqa kemá uréq yemmá ko yiwíqme Yérútáárebaq onúne.

5 áqnáabaqa Maaterónia-marabaqa kótamaqtuweq mibákémmá keráwáqtôpaq kuma timónanune.

6 kemá keráwáqtêma mibáqá yaugiq-kánáábínáq mútûq-kanaawaq koma mánuno? íma itáunamanibo kemá keráwáqtê yaímma-kanaama koma kémaenaq mikákémmá timátikaiyaq ónaae tenna-márúpáq kóonune.

⁷ kemá yénúnnama keráwáqtê paá pááqya-kanaama máiyataba íkétikainamanibo uyátárai-nakoma akáinaqa kemá keráwáqtê yaímma-wiyomma mánune.

⁸ Péqtakoti-awaataq-kanaama kótámaki-aawaqa nátuwaiyana kaayaqté-kaayaqte-wayukagaraq tiyááká-wayukae áiyayaa (50)-kanaama maakáqá Ipítiani-marukaq mánune.

⁹ ketí mayaiyábámá maakáqá taíganimma Áánûqtun-aama itaiyábá keyikaimanibo miráuma taíganimma yegáráq ketí namuro-wáyúkáé.

¹⁰ Tímotima wemá Kórítiani-marukaq yínaqa naaúpaqa awíqma ákareraq íráqôniq umákaaro. abo wemá kemá únnaiq umá uyátárai-nakoni mayaimá kémayaiye.

¹¹ máqtemma keráwáqá wemmá tikaq akéraq amuq-yatáápi timákaiyana ketôpaq yíno. ketíbâqawaaraa-kayukate yagaroq-tamá yínîqtaba awé kéune.

¹² ketáái tibâqawaaraa-naqa Aapóromma káqo-tibaqawaayute yagaroqtamá keráwáqá ko timónaikaee téq wekáq inaa tiráune. miráimanibo Aapóroma téna Áánûqtuma íbêqa íkákaiye tiráiyee. miráipoana wemá kanaaráq wínénama wemá pááqya-kanaabi keráwáqtôpaq wíniye.

¹³ kanageq umáwaq keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yáqtóráaro. inaamu kéyeraq íkatîqa íoro.

¹⁴ nôrawabi kéeqa káqo-yuma kaayoné-yátááqá yiráátero.

¹⁵ ketíbâqawaayuo, Tépanatiqtabama taákaq makáá íyabiyo? wegáráq wení aara iyápógaraq máqtemma Karíki-wayukabimma áqnáabaqa yemá Ítu Káriqtokaq itáíq-itaiq urááe. yemá Áánûqtuni waayúkama yíwáqnaa íyábámá akoqnáá umá mayaimmá mamá mirá-uraae.

¹⁶ ániibo kemá akoqnáá umá keráwáqá kétima-timune. minná mirá-káyúkágáráq yetê kaqtó-mayaima kémayaa-kayukagaraq uyátárai-nakoqtaba yeqtí yáaimma wáráaro.

¹⁷ Tépanatigaraq Potunáátatigaraq Ékigaraq kemmá Ipítiani-wayukati-marupaq íréta timónaraaqtabama timuqá kémaraune. kemá keráwáqá timónanaaq uráunamanibo keráwáqá íma mikáqá máawapoq kemá yemmá keyimone timuqá makáune.

¹⁸ keráwáqtábá aati-aatimá mirá-umatikaaniq umá yemá kemmá tiwíketa ketí túyánákómmá mamá áráwáá umátikaraae. miráráá-káyúkámá aati-aatimá yemmá tikaq múte yíkáaro.

¹⁹ Áánûqtuni waayúkama Étia-marabaqa máqten-aukapakemma mórabi áikutaa-yuma keráwáqtábá miráo-maarao-aimma kétimatikaee. Akírayaa Patíra ye-áúkákáráq Áánûqtuni waayúkama yenákátí naaúpaqa yama áikuyo-yugaraq keráwáqtábámá ôriq umá miráo-maarao-aimma kétimatikaee.

20 máqtemma Ítuqtaba tîbâqawaaraa-kayukama keráwáqtábá miráo-maarao-aimma kéte. keráwáqá wenáóna-wenaona kéeqa tîbâqawaaraa umá tótó oro.

21 íbêqa kemá Póroma tiyáánapo aqtó-wátáámá kágayaune.

22 móra-waigoma uyátárai-nakomma arummá íma amínama wemmá yawááq íno. uyátárai-nakoma Ítu Káriqtoma weni íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno.

23 ketí kaayoné-yátáákómá keráwáqá náayuwabi Ítunnama máa-yubaq kéyuwaune. miráuma waíno.

24 missing?

kemá Póroe.

Tóqtanima agatáiyé.

**Îtuni anaaé kéwaretá mórabi
áíkuyo-yubaq Korítiani-marupaq
Ipítiani-marupaq Póroma watáama
kétitana Tímoti agatáie.**

1 kemá Póroma móragaraq Tímotima ketáái tîbâqawaaraa-nakonopaq kágayaune. wenôpakaraq Áánûqtuni máqte-kayukama mórabi áíkuma Korítiani-marupaqa máa-kayukayopakaraq máqtemma Áánûqtuni waayúkama Karíki-marabaq máa-kayukayopakaraq kágayaune. kemá Îtu Káríqtoni timátíkarai-naqa máunana minnáyaba Áánûqtuma kemmá aúyakaiye.

2 ketibotáámá Áánûqtugaraq uyátárai-naqa Îtu Káríqtogaraq yenákátí iráqô-qtataakoma kaayoné-yátáákáráq keráwáqá timíyóye.

3 ketibotáámá Áánûqtuma wenáwîkaraq uyátárai-naqa Îtu Káríqtoma wenáwîkaraq múte yaúyóro. ketibotáámá Áánûqtuma wení paru-yátáákómá keqtáámá kétimenataa wemá keqtáámá timakakí kéumatikaiqtaae.

4 ketáámá tú-tiqa kéitanama wemá keqtáámá timakakí kéumatikaitaqaaboqtaae ketáámá móraiq umá káqo-yuma yeqtí yú-aiqtabama yimakakí kéumayikaunatae.

5 ketáámá Îtuni tú-tiqa móraiq umá kémayaunataamanibo wegáráq keqtáámá timakakí kéumatikaiqtaae.

6 keráwáqá tíwáqnaa íyábámá ketáámá tú-tiqa kéiyé. móraiq umá waayúkama keqtáámá tíwáqnaa oníq umá miráuma keráwáqá tíwáqnaa kéiyé. miráipoana keráwáqá keqtááráá éq keráwáqtí tú-tiqa kéinaqa kanaarác itáiq-itaiq umá máeraq awé umá túma pukáinabaq kanaarác máero.

7 miráuma ketáámá keráwáqtábá iráqô-qtataaqa abarokác ínîqtabama ketáámá íma yuwéqtae paá awé kéunatae. ketáámá itáunataama keráwáqá keqtááráá umá tú-tiqa mayéq timakakí-yataaqa mayánoe.

8 ketáái tîbâqawaayuo, ketáái tú-tiqa maakáqá Êtia-marabaq mayáunayabataama timá-timenaqtae kéune. mi-tútíqtábámá ketáái akoqnááma kanaarác íureqtaaboqtae túyánápímmá “puyónúnatae” téqtae tiráunatae.

9 owé. túyánápímmá téqtae “íbêqa puyónúna-kanaae” téqtae tiráunataamanibo maará téqtae ketáámá ítaraunatae. ketáámá kenamáárîq ketáái akoqnáárake miráiyaba íma maqmqá aónanatae. ímibo ketáámá Áánûqtuni akoqnáánapo mirá-onatae.

wemá pukáa-kayukama mamá itó-umayikena aúwaraimma kényimi-naqiye.

10 Áánûqtuma keqtaámá puí-yátáápíké mamá paá kéumatikaiqtaae. ániibo wemá ókaraq mamá paá umátikaniqtaae. owé. aati-aatimá kataámá íbêkaraq íma káoneqtaama wemá tíwáqnaa íyábátáá awé kéunatae.

11 keráwáqá máqtemma keqtaáyábámá nunamummá timátikáaro. netuq-wáyúkámá keqtaámá tíwáqnaa íyábá Áánûqtukaq itáianama netuq-wáyúkágáráq “tíkáiye” wekáq anaaékaq tínoe.

12 ketúyánápiqtaámá kéitaunatae. keráwáqtábágáráq máqte-kayukayabagaraq ketáámá aati-aatimá íma makáqma timónaraunatae. minnýaba ketirunóbáqtaá íraqôniq kéiye. min-árúpú-yátáákáráq árai-qtataakaraq Áánûqtunopake wakáunatae. aati-aatimá áá ítaraa-kayukati yinaae íma wakáunataamanibo paá itái-yátááqá Áánûqtunopake wakáunatae.

13 abo ketáámá aúpáq-áímmá íma keráwáqtôpaq kágayaunataamanibo ketáámá arupú umá kêtunaboqtaa keráwáqá ítama kanaaráq táganoe.

14 yaímmama áqa ítama kétagaae. uyátarai-naqa Ítu Káriqtoma kumínaqa keráwáqtí táaiqtaba timuqá maránáá kéune. ániibo keráwáqá ketáaiqtaba timuqá maraígáae téq kêtune.

15 keráwáqá kétáaiqtaba timuqá maránôpoaq kemá keráwáqtôpaqa nôraq itarábi íma yúnnayaba timá tíména keráwáqá ítama tágaigaae téq kêtune. keráwáqá kaayapáq ko timónaiyaba ôriq umá kêtikaiye. ániibo keráwáqá yagaroqtamá timuq-yatááqá mayaígáae téq kêtune.

16 kemá Maaterónia-marabaqa ónááqa ko timónateq uréq mibákémmá yawwéqma kéyeqa yá-timonateq yenaq mikáké kemmá Yúria-marabaqa tíwáqnaa éq timátikaigaae téq kêtune.

17 kemá nôraq itaráq keráwáqtôpaqa íma uráuno? minnýabama kemá kaayaq-túyánánáq ítarauno? ímiye. kemá miráuma maa-márábí-káyúkámá náayuwabi yeqtí yóyaukakemma “owé” timátuwetamanibo yúyánápiimmá “aaqáo” téta teníraq kéuno? ímiye. keráwáqá káonaae. kemá miráráá-náqá ímáune.

18 Áánûqtuma ketáama kéitainana min-áíqtábámá aati-aatimá keráwáqá kaayaq-túyánánámmá íma kéitaae. kemá “owé” téq túnnama aati-aatimá wenáaimma owé-aatuqmae.

19 Táeratiyaa Tímotigaraq ketáámá keráwáqá abarokáq timá-timeqtaa “Ítu Káriqtoma Áánûqtuni ánikoe” téqtaa tiráunatae. aati-aatimá Ítuma “owé” tin-áímmá anaaékaqa waéqma “ímiye”

ítiraunataamiye. aati-aatimá owé-aatuqma-aimma miráuma wáino tiráunataamiye.

20 Áánûqtuni timá akoqnáá umákain-aiqtaba ketáámá keráwáqá timá tímikaunataama mi-máqtéqtábá Ítu Káríqtoma “owé” kétiye. Ítukaqa yemá máqtemma áraimma abarokáq pááq kéiye. miráitababoaqtaa Áánûqtukaq maará téqtaa kétunatae: “miráuma wáino.” téqtaa Áánûqtun-awiqa múte kéyauyunatae.

21 taákaq máráaro. Ítu Káríqtokaq ketáái itáíq-itaiq í-yátáákáráqá keráwáqti itáíq-itaiq í-yátáákáráqá min-nákómá mamá akoqnáá í-náqá Áánûqtue. keqtáá aúyaqmakena

22 wení awaaméqá keqtáábí makáimma minná wení Aokaq-Áágóé. miráuraiqtaba ketáámá wennátáá máunatae.

23 Korítiani-marabaqa nôraq itaráq keráwáqtôpaqa íma uráuno? minnáyaba kemá timá arútátimenune. keráwáqá mamá timuqá íma maraíyábámá kemá íuraune. Áánûqtuma maamin-áíqtábámá kéitaiye. minná árain-aine.

24 keráwáqti kúmiq-yataakon áaiqtabama akoqnáá-aimma timá-tikaiyabataama keqtáá ikétikaiqtae. ímibo ketáámá keráwáqá mamá mirá-umatikaanaqtaa keráwáqá timuqá maránômma keráwáqti itáíq-itaiq í-yátááqá áqa akoqnáá kéiye.

2

1 miráuma kemá keráwáqá mamá tirummá umátikaiyaba íma kétékaiqtaq keráwáqtôpaqa íma ya timónaraune.

2 keráwáqá kemmá mamá timuqá matikánô-kayukaboaq kemá keráwáqá mamá tirummá umátikaiyaba ikétikaiye.

3 keráwáqá kemmá timuqá matikai-wáyúkábóaq miráitaaq kemá keráwáqtôpaq uréq tirummá í-yátááqá mayaiyábá ikétikaiye. minnáyaba naayóbáqá aúbama keráwáqtôpaqa agatáune. kemá keráwáqtábá itáunnaa kemá timuqá ímaránaqa keráwákáráq timuqá íma maránoe.

4 kemá keráwáqtôpaqa maamin-áúbámá kágayaunanama ke-tirunóbáqá ummaa kéyaitana tirummá kéitanaboana tiqnumá yaráiye. keráwáqá tirummá ma timíyábá íma kétékaimanibo keráwáqtábá “ôriq umá kétékaiye” téq kemá paá timá-timenaq uráune.

5 keráwáqti aúkápikemma mi-kúmiq-nákómá kekáráq yaímma keráwápíkékáráq mamá tiru-qtatáápítáá káutikaiqtae.

6 keráwáqá kétima-timunaqanibo keráwáqá taíganimma máqtemma ímibo taíganimma wemmá táí-meyamma ámikkae. miráoqtabama wemá anón-agaema matáiyé.

7 íbêqa wení kúmiq-yataaqtabama tiwikátuweraq wemmá umá aítaiq oro. keráwáqá wení kúmiq-yataaqa íma paábaq yuwáiyanaa wení agaeyábámá wemá puíníyô?

⁸ miráuma íbêqa kemá inaa téq kétéma-timune. minná ókaraq wemmá kaayoné umákáaro.

⁹ min-áúbámá naayóbáqá agatáunama min-áúbánápó keráwáqá maqmá timónaraune. kemá itánáaq uráune. keráwáqá kemá wakútikaraunaira? ínô? ánibo keráwáqá mirá-uráae.

¹⁰ miráinaq íbêqa wení kúmiqtaba tiwikamákaiyaqa kegáráq wení kúmiqtabama tiwikamákanune. Ítu Káríqton-aurakaqa keráwáqtábá itáimma kemá wení kúmiqtabama kétéwikaune.

¹¹ abo ketáámá máqtemma Tááqtaama ákái-qtataaqtabama káoneqtaa wemá íma ayúwáananataa keqtáámá uyátaniye.

¹² kemá Tároqaati-marupaq uráunana uyátárai-nakoma taígani-kayukama mamá yiwírátata Ítuqtaba átê-wataama túnnama ítaraae.

¹³ miráimanibo Tááítati íma máqe-uraitapoq kemá netuq-túyánámmá kéiteq maará téq tiráune: “wemá náakaraq máiyó? kéteq yemmá maará téq timá yímikaune: “kemá kégoune” timátuweq Maaterónia-marabaq kóuraune.

¹⁴ Áánûqtukaq “tíkáiye” tero. Ítu Káríqtokaq yagaro-qtaráunanataa Áánûqtuma ketáámá tíwíqme kéwitaqtaa Tááqtaamma uyátái-akoqnaama ketáámá yáíkaa kúnatae. ketáái tóyáunapoma Áánûqtu wetábámá máqten-aukapaqa kétéma-yimiye. átê-akuq-yataakaa umá mi-kátáágómá yaímma wéyáwé kéiyé.

¹⁵ mi-káyúkámá náayuwabi itáíq-itaiq kéowana Áánûqtu yemmá yauwéqma yiwíráimma yekáqá ketáámá miráuma átê-kuyumma i-qtátáákáá kúnataamanibo mi-káyúkámá náayuwabi aúwaraimma Áánûqtute íma máyáa-yuraqa ketáámá táí-kuyumma i-qtátáákáá kúnatae.

¹⁶ itáíq-itaiq kéo-kayukaraq ketáámá atê-kuyumma aúwaraiqtaba kúnataamanibo íma itáíq-itaiq o-yúráqá puíyábá kabirai-kúyúmmá kúnatae. abó anó-mayaiye. ketáámá maami-máiyáiyábá áraimma kanaarq íma uráunatae. miráimanibo

¹⁷ yaímma óq-wayukama maamin-áímmá tíyábámá móneqa mayáiyábá kéyikaiye. mirákómmá ketáámá íkúnatae. ímibo Áánûqtuma keqtáámá aúyaqtikena timátikaraiqtae. ketáá wenaúrakaq kémaunatae. Ítu Káríqtoma ketirunóbáqtáá máiqtaboqtaa ketáámá watáama túnnataama paá arupú-aikaraq kétunatae.

3

¹ ketáámá kenamááríqtaa ketáái tíwíqa múte kéyayunataabiyo? keqtááyábámá keráwáqá mirá téraq kéteo?

káqo-kayukama yeqtí íráqôn-aiiqtaba aúbama agamá yímîqme uréire oníqtáá íkeunatae.

² keráwáqá kenamáárîq aúba-wanaaraa uréq ketáái táaiqtabama kétimayime mááe. ketáái táaikoma miráuma keráwákáqá aúba-wanaaraa uráunataata máqte-kayukama káoneta kéyorautoe.

³ keráwáqtí táainapoma miráuma Ítu Káríqtoni aúba-wanaaraa kéoe. min-áúbátáá ketáámá agatáunataama paá aúba-yatanapo íma agatáunataaibo matúq-matuq umá mái-naqa Áánûqtuma wení Aokaq-Áágóní akoqnáánapo agatáunatae. ketáámá óqtan-uba-wanaaraqa íma agatáunataaibo keqtí tirunóbáq agatáunatae.

⁴ Ítu Káríqtoqtaboqta maaminnáyaba ketáámá Áánûqtun aúbaqa akoqnáá kéunatae.

⁵ nói-qtataarabi únnataama íma paá kenamáárîqta mirá kéunataamanibo Áánûqtu wenamáa wení kaqtó-wayukama máiyaba keqtáámá mamá yokaa kéumatikaiqtae.

⁶ wemá wenamáa akoqnáama kétimitaqta ketáámá káqo-yuraqa wení aúgen-anona-anon-aimma kétima-yimunatae. min-áúgén-ánóná-ánón-áikómá naayóbáqá Mótetini anón-anon-aimma íkéiye. ímibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá agatáiye. keráwáqá káonae. ámáan-aimma agamatán-áikómá puí-yátááqá mamé kéimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá aúwaraimma kétimiqtae.

⁷ ókáráq Áánûqtunopake Mótetini ámáan-aimma óqtakaq kubáuma agatáin-aikoma puí-yátááqá waayúkaraq mamé iráine. minnágoma Áánûqtunopake áwáárara kaitatapóata Ítiráaeo-wayukama yemá Mótetini óípimma íma kanaaráq aónarae. min-ókómá ayuména putíkuraitatagaraqa yemá Mótetini óípimma íma kanaaráq aónarae.

⁸ miráuma Aokaq-Áágóní mayaímá kéinama uyátá-maqma anómma tágama-yataaqa íyaq mayáníyô? owé.

⁹ itáaro. anómma tágama-yataakaraq ámáan-aikoma puí-yátááqá mamé iráitana min-ámmá Áánûqtun-aurakaq kateko-iyábámá anómma uyátá-maqma tágama-yataakaraq yíno.

¹⁰ aúgen-anon-anon-aikoma uyátá-maqma áwáárara kaitana naayón-ámáan-áikóní tágama-yataaqa íbêqa íwaiye.

¹¹ min-ókómá Mótetini ámáan-aikogaraq pááqya-kanaabimma putíkuraimanibo aúgen-okoma Ítu Káríqtoqaraq kéimma watúq-watuq umá wániye.

¹² Ítuqtaba íma káoneqtaa awé kéeqtaaboaqtaa ááyama-aimma tíyábámá íma ikatíqa kéunatae.

13 Mótetima wenóíqa tabaráábenapo yawááq uráíye. tágama-yataaqa putíkitanaboana Ítiráaeo-wayukama minnáma íma kanaaráq aónaraae. miraráámmá ketáámá íkéunatae.

14 Ítiráaeo-wayukama yaáqa íwaitana paá máqe-uraae.

15 íbêkaraqa naayón-ánón-ánón-áímmá yemá yoráutaamma miráuma tabaráábegoraa umá yeqtí yúyánámmá yawááq kéíye. ámáan-aimma yorautíyamma Ítu Káríqtoma wenamá mi-qtátááqá tabarááberaa umá yeqtí yúyánákáké kanaaráq matuwániye.

16 miráimanibo waayúkama waéqma uyátárai-nakon-aama itáama mi-tábaráábémá matúwáitata yemá kanaaráq árain-aimma kéitaae.

17 Aokaq-Áágómá ketáá matáunataama wemá uyátárai-nakoma wenamááríq ketirunóbáqtáá máíye. uyátárai-nakoni Áágoma ketirunóbáqtáá kéberaitanama ketáái túyánákómá naayón-ámáán-áípíké paá kéumagiye.

18 ketáái tóípikemma tabaráábema kématuwainikaa umá Áánûqtuni tágama-yataaqa ketáámá kanaaráq aónanunatae. mirá éqtaa ketáámá óíqa aónai-kaapokaa umá wení tágama-yataaqa káqo-yuma kéyiraatunatae. ketáámá Áánûqturaa umá uyátá-maqma káureqtaa tágama anóniq umáe kéuyunatae. uyátárai-nakoma keqtáámá miráuma waéqtikenataa wegáráq Áágogaraq ketirunóbáqtáá kémaeyamma mimórámá mááye.

4

1 Áánûqtuni paru-yátáákómá íráqôniq kéumatikaitaqtaaboaqtaa ketáámá maa-máyáímá wemá tímikaitaqtaa kémayaunatae. miráitaqtaa ketáámá áráwáá íkéunatae.

2 mi-qtátááqá íma arupú éna íma árai-qtataaqtabama mirá íkéunatae. ímiye. aati-aatimá ketáámá waayúkama íma kémakatunatae. yaímma-wayukama yimuqá maqyikáiyábámá Áánûqtuni watáama íkéwaeraunataamibo paá árain-aimma tágama kétima-yimunatae. ketáái mayáiyábágáráqá Áánûqtun-aurakaqa waayúkama yemá tigaeyábá íma ígáae téq kétune.

3 min-áté-wátáágón áaimma ketáá túnnataama Mótetini óípi yawááq uráinikaa umá yawááq immá Áánûqtunopake nékaq máa-yuyaba mirá kéíye. miráuma yemá min-ókómá min-áípíké yimmá íma kanaaráq aónanoe.

4 ánibo Tááqtaama maa-márábí uyátárai-nakoma wemá árain-aimma aónaiyaba yeqtí yúramma mamá karopamá yíkaraiye. miráipoaqta itáíq-itaiq íma kéo-kayukama min-ókómá yekáq tágaimma íma kanaaráq aónanoe. Ítu Káríqtoni tágama-yataakoma íma kanaaráq aónanoe. ánibo Ítu Káríqtoma wemá Áánûqtugaraq mimóráé.

5 waabá-káyúkátí yúrakaq Ítu Káríqtoqtaba kétunatae. ketábátáámá ikétunatae. abo ketáámá paá kaqtó-wayukataama Ítuqtabagaraq keráwáqtábágaráq mayaimá kémayaunatae.

6 Áánûqtu tiráiyē: “ókómá yuwaíyana kumayuqñóbáqá tágaino.” téna tiráitana ketáái tirunóbáqá kumayuqá aúkáimma Áánûqtuni ókómá kétégaiye. wení ókáráq tágama-yataakaraq Ítu Káríqtoni óíkaq ketáámá mamá karátíkáitaqtaa káonaunatae.

7 miráimanibo anómma tímikai-qtataaqa Ítu Káríqtoma maamitúráqtáá máunaraq tímikaiqtaae. ketáái tógoma miráuma mararáké-táápéqá tarôq umáranikaa kéiyē. ketáámá káonaunatae. ketáámá mara-táápékáá umá ketúgoma aqnúníq kéipoana akoqñáágoma ketirunóbáqtáá Áánûqtunopake kéitana keqtááyábá keqtááyôpakemma ikéiyē.

8 ketáámá máqten-aukapakemma tú-tiqa matáunamanibo keqtáámá íma yatakáae. ketáái taíbaq-umaamma matáunataamanibo íma aónarauna-yataaqtabataa ketáámá paá awé kéunatae.

9 waayúkama keqtáámá táíq kéumatikaaqtaamanibo keqtááyôpakemma Áánûqtuma íma keqtáá tiyúkaiqtaae.

10 ímibo ketí túrake abugómá Ítuqtaba kétima-timiye. abo minábúgómá óq-wayukagaraq Ítuqtaba kétima-yimiye.

11 máqte-tupaama Ítuqtabama ketáámá púyôwaniq kéunatae. miráuma ketáái tútiq-yataaqtabama waayúkama Ítuni mái-akoqnaama káonaae.

12 ketáámá puyónúna-waaqokaq kéyunaboqtaa keráwáqá aúwaraimma Ítunopake kanaaráq mayánoe.

13 owé. ketáámá Áánûqtuni wataágoma agamatá-kánnáábí tiráiniq umá ketáái táaikoma itáíq-itaiq iyábámá mórai q kéiyē. maará kétiye:

“kemá itáíq-itaiq kéepoaq tiráune.”

téna mirá kétiye. miráuma ketáámá miraráá umá máunatae. itáíq-itaiq kéeqtaaboqtaa kétunatae.

14 itáaro. Áánûqtuma náawabi uyátárai-naqa Ítu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakaraimma wemá Ítute keqtáágáráq pukáanabikeqtaa mamá itó-umatikanoqtaae. keqtáágáráq keráwákáráq wenôpaqa Áánûqtuma tiwéqmenataa uwíniye.

15 ketáámá nôrawabi kéeqtaama keráwátábátáá túyánámmá kéitaunatae. máqte-kayukama náayuwabi Áánûqtuma wení íráqô-qtataakomma yímî-kayukama weqtábá yimuqá kémareta wení tágama-yataaqtaba tínoe.

16 miráuma ketáámá íma áráwáá kéunatae. ketúgoma máqte-tupaama uyátá-maqma aqnúníq kéimanibo ketirun-iyápógómá uyátá-maqma akoqñáá kéiyē.

17 áraimma ketáái ummaa-yátáákómá maa-márábímmá pááqyamma wáena ayáqtáá-kanaaraq íma wániye. ketáái ummaa-yátááqá maa-márábíqtábámá watúq-watuq umá wái-tagama-yataaqtaba yokaa kéumatikaiqtaae. mi tágámá-yátááqtábábóaqtaa ketáái ummaa-yátááqtábámá íbêqa “pááqya-qtataare” kétunatae.

18 miráitaqtaa waayúkama kanaaráq aónaa-qtataaqtabama ketáámá túyánámmá íma kéitaunatae. abo mi-qtáatáákómá pááqya-kanaabi paá ánataginiye. miráimanibo waayúkama kanaaráq íma aónaa-qtataaqtabama túyánámmá kéitaunatae. abo mi-qtátáákómá Áánûqtuni márûpaq watúq-watuq umá wániye.

5

1 ketáái tógoma miráuma tabaráábe-naupaq pááqya-kanaabi máunaikaa kéiyé. ketáámá kéitaunatae. tabaráábe-namma ánataginaqtaama ketáámá Áánûqtunopake aúge-namma mayánúnatae. min-áúgé-námmá waayúka ímá tarôq ínômanibo Áánûqtuma tarôq umákaimma aúge-tutaama wení márûpaq mayánúnataama matúq-matuq umá mánoe.

2 íbêq-kanaaraq maami-túráqtáá máeqtaama taáma kémareqtaa aúge-tuyabataa tikaíkáae téqtaa kétunatae.

3 ketáámá Áánûqtuni márûpaqo úyônánataama ketáái tirun-íyápógómá óq-tuwaratitaa mayánîmanibo

4 íbêqa maa-túráq máeqtaa ketáámá Áánûqtuni márûpaq uwíyábámá ôriq umá kêtikaitaqtaa anómma taáma kémaraunatae. íbêq-tugotaama puínana anaaékaqa ketáái tirun-íyápógóqtábátáá íráqômma uyátá-maqma óq-auwaratima mayánîqtaba kêtikaiqtaae. ketáái puí-túgótáámá káqon-auwaratigote wenamí-kenamin íyana aúge-tuwaratigotaama matúq-matuq umá mániye. minnýaba ketáámá timuqá kémaraunatae.

5 miráuma Áánûqtuma keráwáqá maaminnáyaba mamá yokaa kéumatikaiye. wení Aokaq-Áágómá awaaméqá tímikaipoaqtaa mi-qtátáákómá yínîqtabama akoqnáá umá kanaaráq itánúnatae.

6 miráuma puíyábámá ketáámá íma ikatîq kéunatae. ketáámá káonaunatae. íbêq-turaq máeqtaama ketáámá uyátárai-nakokaq ímáunatae.

7 ketáái túrapikemma íma káonaunataamanibo ketáámá Áánûqtukaq itáíq-itaiq únnataama maami-qtátááqtábá “árainé” téqtaa kéitaunatae.

8 miráuma puí-yátááqtábámá ketáámá ikatîqa íkéunatae. owé. ketáámá maa-tútáámá paábaq yuwéqtaa uyátárai-nakote ko yagaroqtaanatáámá keqtaámá uyátá-maqma íráqôniq umátikaniqtaae.

9 miráimanibo ketáama maa-márábí mánunataabi wení márûpaq mánunataama wekáq mamá timuqá marakánáqtaa kéunatae.

10 itáaro. mi-kánáámá yínaqtaama ketáámá máqtemma Ítu Káríqtoni yainá-ábíqtátágóní aúbáq itó-onunatae. mi-kánáaráqá ketáámá móra-mora-yuma meyámmá mayánúnatae. íráqôn-aiiqtaba maa-túrúqá tarôq únnataama íráqô-meyamma mayánúnataama táí-aiiqtaba maa-túrúqá tarôq únnataama táí-meyamma mayánúnatae.

11 itáaro. min-ákóqnáá-yáínáí-kánáámá yínîpoaqtaa ketáámá waayúkayaba ikatîq kéeqtaa káqo-yuma timá-yimiyaba maqmqá káonaananataa Ítuma yeqtí kúmiq-yataapike yemmá yiwirániye. Áánûqtu ketáaimma aónatukaiye. keráwákáráq ketáaimma keréwáqti tirukaké kéitaae.

12 móragaraq ketáái tíwîqa múte kéyauyunataabiyo? ímibo keráwáqá keqtááyábá timuqá maraígáae téqtaa kétunatae. ániibo mi-káyúkámá máqten-aiqtaba kéiteta mirá-oyuyaba kanaaráq yauwéqma timá-yimigaae téqtaa kétune. mi-káyúkámá móra-waigomma aónaawana yeqtí yúrikaq íráqôniq éna kéitaawana yeqtí yaákaq íráqôniq kéitata wenáama yemá kéitaae. miráimanibo wenarunóbákémmô yin-ááímmá aónama arútáaro.

13 yaímma keráwápíkémmá téq ketáái táagoma Áánûqtaba paá “neginaagi-aine” kétemanibo ketáámá mirá téqtaa keráwáqtábátáá túyánámmá kéitaunatae.

14 ketáámá nôrawabi únnataama Ítu Káríqtoni kaayoné-yátáákómá mamá mirá-umatikaiqtaqtaa mirá kéunatae. Ítu Káríqtoma máqtemma keqtááyábá pukáitaqtaa kéitaunatae. ketáái táí-aaikoma mimórá táoqa wemá képuitana ánataguraiye. miráuma máqte-kayukama paá yenamááríq yetábá mamá íráqôniq íyábámá Ítuma mirá íma ígáae téna kétiye.

15 ímibo máqte-kayukama wemmá amuqá marakaígáae téna kétiye. yeráwáqtábámá wemá púitana Áánûqtuma wemmá pukáipike mamá itó-umakaraiye.

16 naayóbáqá ketáámá Ítu Káríqtomma íma aónaraunaraqtaama maa-márábí-káyúkáráá umá wemmá aónaraunatae. miráimanibo íbêqa kéitaunataama wemá keqtaráá umá waayúkama íma máqe-uraiye. ániibo ketáámá maa-márábí-káyúkáráá umá waayúkati táí-aainabi íráqôn-aiiqtabama ítiraunatae. ímibo

17 móra-waigoma Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéitanama Áánûqtuma wení arunóbáqá mamá aúgeniq kéumakaiye. wení naayón-ááíkómá ánatagitana aúgen-auwaraimma áaimma átáma kémayaiye.

18 naayóbáqá waayúkama Áánûqtuni namuro-wáyúkámá íma máqe-uraakaqa Áánûqtuma maami-máqté-qtátááqá mirá-uráiyé. minná wemá waayúkama wekáq yauwéqma yiwíqmena uwíyábá Ítu Káríqtomma timákáraiye. mikáké wemá káqo-yuma wekáq yauwéqma yiwíqme íyábá keqtaámá aúyakaiye. miráitana ketáái táagoma maará-uráiyé.

19 waayúkama Áánûqtukaq yauwéqma yiwíqmena íyábá Áánûqtuma Ítu Káríqtoni arunóbáq máitana maa-márábí kukáiyé. náayuwabi yemá maamin-áímmá itáa-yuma Áánûqtuma yeráwáqtí kúmiqtabama íma agayániye. ánibo mi-kátáámá keqtaáyábá “kanaaráq tínoe” téna Áánûqtuma kamuqá itátimikaiqtaae.

20 márûqtaba-maruqtabama kemmá Ítu Káríqtoma timátíkaraitaq maamin-áímmá kétune. ketí tóyauqnapoma Áánûqtuma keráwáqá kétaayaiye. Ítu Káríqton-awikaq téq máqtemma kétima-yimune: “kúmiq-yataapike waeréraq Áánûqtukaq yauwéqma yero.” téq kétima-yimune.

21 abo Ítu Káríqtoma kúmiqa íma wáinana Áánûqtuma ketáái kúmiq-yataaqa mamé wemmá ámikaiye. miráuma ketáámá Ítu Káríqtogaraq mórabiqtaa Áánûqtun-aurakaqa kateko umá kanaaráq mánunatae.

6

1-2 ketáámá Áánûqtuni mayái-wáyúkámá keráwákáq inaa kétunatae: “maamin-íráqó-qtátááqá Áánûqtuma keráwáqá kétimimma paábaq íma yúwáaro.” téqtaa kétima-timunatae. abo Áánûqtuma wení watáama agamatá-kánáábímmá maará kétéye:

“íráqô-kanaaraqa keráwáqtí táama ítaraune. mi-kánáaráq kemá keráwáqá aúyatikareq keráwáqtí kúmiq-yataapike tiwiráiyábámá kemá tíwáqnaa uráune.”

téna Áánûqtuma wení watáama agamatá-kánáábímmá kétéye. itáaro. íbêq-kanaaraqa Áánûqtu keráwáqá tiwiránéna yokaa kéiyé. owé. íbêq-yupaama keráwáqtí kúmiq-yataapike tiwiránáae téna kéiyé.

3 miráuma maami-qtátáákómá Áánûqtunopakemma waayúkama mamá yáináimma mirá-qtátááríq íma kéunatae. mirámô onayábátáámá waayúkama ketáái mayáiyábámá téta “yemá aammá kárabaae” téta íma kanaaráq tínoe.

4 abo ketáámá Áánûqtuni mayái-wáyúkámá máeqtaa ketáámá nôrawabi onayábátáámá Áánûqtuma mamá amuqá maráikáae téqtaa kétunatae. ketáámá tú-tiqa kémayeqtaa ummaa-yátáákáráq matáunatae.

5 yemá keqtaámá tebûqa kêtumetataa ánná-naupaq tiwíqma tíkaraaqtaae. taígani-kayukama áikuteta keqtaámá iyámma umátikaraaqtaae. ketáámá kamáa káeqtaa taígani-nokaamma túmá íma waéqtaa taíbaq-yupaama aáwaqa íma naráunatae.

6 miráimanibo ketáái táaikoma kúmikaraq íma wáqe-uraiye. ketáámá kaayoné kéeqtaa waayúkayaba yaákare yiwé uráunatae. tirummá árainmma yímikaune. Áánûqtuma keqtaáa íraqôniq umátikenataa wení Aokaq-Áágómá itai-yátáákáráq akoqnáágarraq tímikaiqtaae.

7 ketáámá árain-aimma tiráunanataa ketáái arupú-aaikoma iyebóráa uráitaqtaa namuro-wáyúkámá tiyááneparabi tiyáánurapaqtaama ááikaa uráunatae.

8 yaímma-taoqa waayúkama keqtaáyábáa íraqôn-aimma kêteta yaímma-taoqa táai-aimma tirááe. yaímma-taoqa ketáái tiwíqma múte kényuyeta yaímma-taoqa tímá tigaeráq tíkaraaqtaae. ketáámá árain-aimmo kêtunataama yaímma-wayukama kaaqaari-áiqtabáa túbi marétataa ketáái táayabama “makatí-áiné” téta tirááe.

9 waayúkama yemá tiwíqma ítaretamanibo keqtaáyábámá téta “yeqti yíwíqma íma wáiyee” téta tirááe. yemá keqtaáyábámá “képuyoe” téta tiráámanibo ketáámá maakáqá wamá máunatae. yemá keqtaámá ayáa atíkaraqtaamanibo ketáámá íma tíkamma pukáaqtaae.

10 ketáámá tiruqtabátáa uráunamanibo mimóráa táoqa uyátárai-nakoqtaba timuqá kémaraunatae. móneqtabama ketáámá áwáyoq-wayukaraa máunataamanibo watúq-watuq umá wái-yataaqtabama waayúkama mamá oóta-kayukaraa umáyikaraunatae. ketáái oóamma íma wáimanibo máqteqtataaqa Ítu Káriqtokaqa ketáái minnáe.

11 Korítiani-marupaq ketíbâqawaayuo, maamin-áímmá keráwáqtôpaq agayáunataama ketáái tirunóbákéqtaáa kéwiye.

12 ketáái tibâqawaayuo, keráwáqtábámá ketáámá tirummá timí-yátáaqá íma yáqtokaunataamanibo keqtaáyábámá keráwáqá tirummá timí-yátáaqá yáqtokaae.

13 ketáái iyápógoqtaba túnnaiqtaa umá maamin-áímmá kétima-timunatae: “keráwáqti tiyáámma keqtaáyôpaq árúqtuweraq ketáámá keráwáqtábáa tirummá timúnnaiqtaa umá keráwáqá keqtaámá tirummá tíméro.” téqtaa kêtunatae.

14 íbêqa ókaraq kétima-timunatae. minná itáiq-itaiq íma kéoyutema yagaroqtamá mayaímá mayaíyábámá íma maqmá aónaaro. íraqô-qtataakaraq kúmiq-yataakogaraqa mórabi íma kanaaráq yagaroqtamá wiyóye. mimóráa táoqa tágama-yataakaraq kumayuq-yátáákáráqá mimóráaiq íma iyóye.

15 mórariq umá Ítuyaa Tááqtaama náaraq umáwaq mimórá-yúyánákáq maraiyóyô? móra-waigoma Ítukaq arummá ámî-waigoma náaraq umáwaq arummá íma ámîn-nakotema yagaróqtáníyô?

16 ketáámá matúq-matuq umá mái-Aanuqtuni anó-monoq-namma máunatae. ketáámá Áánûqtuni anó-monoq-nakotaama óqtakarabi yaataq tarôq uráa-qtataakotetaa kenaaráq anón-anon-aimma tenúnataabiyo? ímiye. abo Áánûqtuma wenamááriq naayóbáqá agamatá-kánnáábímmá tiráine:

“kemá yeqtí yirunóbáq maéq yeráwáqtê uréire ónúne. kemá yeqtí Áánûqtu máenata yemá ketí waayúkama mánoe.”

téna kétena

17 káqon-aimma tiráine:

yeqtí aúkáapikemma yuwéraq yetôpake yatáqma nékaq máero. yaímma-yataaqa óqa uyátárai-nakokaq amíyamma íma ánekuiyaqa kemá keráwáqá tiwiránúne.

18 kemá keqtibomá máenaq keráwáqá ketáanimaarabi ketiyáámûmaaqa auránoe.”

téna Áánûqtuma tiráine.

7

1 ketí tíkái-tibaqawaayuo, mirá téna tiráimma keqtaáráq anómma timá akoqnáá umákain-aimma tímikaiqtae. miráipoaqtaa ketáámá ketáái túgonabi tirun-íyápógómmá mamá táíq i-qtátáákónôpakemma waeránátae. Áánûqtuma wetábá ikatíqtaa únna-naqa máimma weqtábá aokariq umá máiyabaae téqtaa ketáámá mánatae.

2 móragaraq kétima-timunatae. keráwáqtí tiyáámma keqtaáyôpaq yaikáráaro. ketáámá keráwáqá íma mamá táíq umátikeqtaa tú-tiqa í-yátááqá íma tímikaunatae. aati-aatimá ketáámá keráwáqá íma komarummá uráunatae.

3 mirá téq túnnama keráwáqá íma tigaaeráq mamá kétikaunamanibo mirá téq túnnama kemá ketirummá keráwákáq ketimeq maamin-áímmá naayóbáqá timá tímikaunnae. ketáágáráq keráwákáráqá puyónúnataabi tú wamá mánunataama mimórá-túyánákáq áíkuma mánatae.

4 kemá keráwáqtábá kamuqá kéiteq keráwáqtí túma mamé kéuyune. keráwáqá kemmá umá tíqtaaiq kéo-kayukae. keráwáqtábábóaq kemá tú-tiqa kéitaqa timuqá kémarauene.

5 Maaterónia-marabaqa ketáámá tú-tiqa ôriq umá matáunatae. miráitana ketáái túgoma íma kanaaráq aagaráiyee. máqten-aukapaq ummaa-yátááqá wáqe-uráiyee. amegaa-túrátáámá ááiq-yataaqa abarokáq kéitana tirunóbátáámá ikatíqa í-yátááqá mirá-uraimanibo

6 Áánûqtu kégumena mi-káyúkámá náayuwabi yú-tirabi ummaa-yátááqá kémayaa-yuma yíwáqnaa kéiyē. Tááítati yayamá irénaboana kemmá umá tíqtaaiq uráiyē.

7 wemá íma paá yi-wáígómá mirá-uraibo wení wataágoma keráwáqtábá ti-wáígómá kemmá umá tíqtaaiq uráiyē. wemá keqtáá timá tímimma wemá keráwáqtē máitaqa keráwáqá wemmá umá aítaiq kéeq keqtábá aónanaqtaa kéune téq tewana wemá timá tímikaiyē. mi-kúmíq-yátááqá abarokáq pááq uráiqtabama keráwáqá tiruqtábá urááe téna timá tímikaiqtae. keráwáqá keqtábá tiruqtábá umátíkáan-aimma wemá kétima-timitaqa kemá timuqá makáune.

8 ketí aúbama mi-kúmíqtábá naayóbáqá agatáunama min-áúbámá minnáyabagaraq tiruqtábá uráamanibo minnámo yuwáunana uráimma minná íráqōne. pááqya-kanaama kemá min-áúbámá yuwayábámá tiruqtábá uráunamanibo íbēqa kemá kéitaunama keráwáqtí tirummá í-yátáákómá íma ayáqtáá-kanaaraqa wáqe-uráiyē.

9 íbēqa kemá timuqá kémaraune. nōraq itaráq timuqá kémarauno? keráwáqá íma timuqá márāqtababiyabo keráwáqá waeréq aúgen-amma matáataboaraq kemá timuqá makáune. keráwáqtí tirukómá Áánûqtumma ákáiniq kéitapoaraq keráwáqá tiruqtábá urááe. miráuma ketáámá keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá íma mamá táíq uráunatae.

10 arummá í-yátááqá Áánûqtuma mamá abarokáq i-wáígómá waayúkama keqtáámá tirummá mamá kéwaeraiyē. mirá-i-waigoma Áánûqtuma keqtáámá kanaaraq tíwáqnaa íniyē. minnáyabama ketáámá timuqá kémaraunatae. miráimanibo ketáámá maa-márábí-káyúkáráá umá tiruqtábátáá onnamá minnágoma keqtáámá tókamma puíníqtae.

11 keráwáqtí tú-tiqtababoana íráqō-qtataariqa keráwáqtábá Áánûqtuma umátíkaimma aónaaro. tú-tikakemma nói-qtataarabi abarokáq iqtábámá túyánámmá itáaro. arútama yabi-í-wáyúkámá aúkááe. keráwáqtí otaammá íma wáitaq tiráátiyabataa urááe. keráwáqá iyánáaq kéeq náayuwabi otaammá kutáá-yuyabama týamma umá yíkarae. keráwáqá kemmá tímónaiyabama wagéatikeq urááe. otaammá kúyo-yuma keráwáqá yemmá anónnáma táí-meyamma yímikaae. miráuma minnágoma keráwáqtí íráqōn-aaimma kétiraatinataa keráwáqtí tigaae-yátááqá íkewaiyē.

12 min-áúbámá kemá agatáunama miráuma íma kúmiq-narabi otaammá kutái-waigoqtaba agatáupo keráwáqtábá agatáune. min-áúbámá keráwáqá kéyorauteqa Áánûqtun-aurakaqa áraimma itáamma keráwáqá keqtáá tirummá tímikaaqtae.

13 minnáyaba ketáámá umá yíqtaaiq kéunatae.

Tááítati wemá keráwáqtábá tááugaa kétenama amuqá kémaraitaqtaa ketáágaráqá timuqá uyátá-maqma makáunatae. íbêqa keráwáqtábámá wemá kaayaq-áúyánámmá íkétaiye.

¹⁴ taígani-taoqa keráwáqtí tumá mamé uyúnnayabama íbêqa keráwáqá wemmá aráátiraamma keráwáqtábá kemá túma mamé uyúnnama íma arábaraune. kéma túma maméq uyún-aikoma áraimma abarokáq uráiyé.

¹⁵ ániibo Tááítatima wenáama yaguyaqtukáaqtaba aákaq ma-tokéna keráwáqtábá arummá kétémiye. keráwáqá wemmá awíqme keráwáqtí naaúpaq uréq tikaq múte ákaraae téna kétéiye.

¹⁶ keráwáqtábá kamuqá kéitatuwepoaq kemá timuqá ôriq umá kémarauene.

8

¹ ketáái tîbâqawaayuo, ketáámá Áánûqtuni íráqô-qtataakoma wení waayúkama maakáq Maateróniabaq áíkuyo-yuraq miráiqtaba timá-timenaqtaa kéunatae.

² mi-káyúkámá yemá anómma makatí-yátááqá mayéta yútiq-yataaqa taíganimma matááe. miráimanibo yemá Ítuqtabama yimuq-yatááqá ógiqma kémayaae. yemá ôriq umá áwáyoqa máqe-uraamanibo yemá aáwarabi unáákáqtôma íma makáawata ítaretaoata yíwáqnaa í-yátááqá áwáyoq-wayukama Yérútáarebaq máa-yubaq yúwáawana uráiyé.

³ yeqtí oótapikemma taíbaq kényime. mirá kéeta ketáa yemmá yimónáúnataama yemá aqtórárîq o-qtátáákaráq kényime. minnárakemma yemá anónnáma yauwéqma íma mayaígónîq umá kényime.

⁴ áraimma yemá yeqtí mónerabi oótamma Yérútáarebaq áwáyoq-wayukama yimíyábámá keqtáaráq inaa téta ítama aónaraae.

⁵⁻⁶ áaqibo yemá taíbaqo yímemma ketáámá íma yimónaraunatae. áqnáabaqa yemá yenamáárîq yetábá uyátárai-nakomma ámîqtuweta mikákémmá yenamáárîq yetábá Áánûqtuma akáinaiq íyábá keqtáámá tímikaae. Tááítatima wemá keráwáqá koma kétémonenama keráwápíkémmá keráwáqtí amí-yátááqá Áánûqtuni waayúkayaba Yérútáarebaq máa-yuyaba wemá áaimma átáma áíkaiye. íbêqa maamin-áúbámá keráwáqtôpaq maména kéwiye. miráuma maami-máyáímá mamá ánataikaae téqtaa timá ámikaunatae. miráuma wemá keráwáqtí amí-yátááqá mamá yorupáina-waigoma keráwáqtí amí-yátááqómá keráwáqtí tirukaráq kényime téna yiráátiniye.

⁷ keráwáqtí íráqôn-aimma anóne. ániibo Ítukaq itáiq-itaiq umá kéyaqtoraae. íráqôn-aimma kétéwana keráwáqtí itái-yátááqómá

anóne. keráwáqá tirummá keqtaá tímêqtaboabq arútái-qtataariq ínég kéoe. keráwáqá taíbaq matáawaqtaa keráwáqti paru-yátáápíké uyátá-maqma yimígáae téqtaa kétunatae.

8 minnýaba kemá keráwáqá íma kéwakutunamanibo kemá máqtemma Áánûqtuni waayúkama maakáq paá yimónáunama taígani-qtataaqa miráuma keyimewaqa kemá keráwáqá tirummá yimíyábá makáqma kétimonaune.

9 Ítu Káríqtoma keráwáqtabá arummá tímîmma káonaae. wemá máqte-qtataaqa makáimanibo keráwáqá mamá íráqôniq umátikaniqtabama wemá áwáyoq-naqa maa-márábímmá aúkaiye.

10 írêq-karitimaatiraqa keráwáqá áqnáabariq umá Ítukaq itáiq-itaiq o-káyúkámá Yérútaárebaq máa-yuma yíwáqnaa ínég túyánámmá ítaraae. miráitaq yetôpaqa aáwakaraq mónekaraq yúwáawana uráiyé. miráitaq íbêqa maará kétune.

11 nóinawabi áaimma átáreq mamá ánataraaqtabama taákaq máráro. minná íráqô-qtataare. miráinaq nôraq umáwaq kanaaráq keráwáqá yimínô? mûtûq yímero.

12 waayúkama náaraq umáwabi mûtûq yímêmma minná íráqône. ketáámá nôraq umáwabi matoráunataama Áánûqtuma káonena íma matoráuna-yataaqtabataama minná “yímero” téna íketiye.

13 maamin-áímmá tennayábá keráwáqá taíbaq yimíyatawaq tébakaq Áánûqtuni waayúkama páaqyamma yimínoe téq íma kétune.

14 ímiye. máqte-kayukama náaraq umáwabi mûtûq yimínêtama yímero maa-kánááráqá keráwáqá Korítianibaq-wayukama taíbaq kématoraamanibo Áánûqtuni waayúkama Maateróniabaq máa-yuma yemá yenamááríq aáwaqtababi móneqtaba kéoe. anaaékaqa yemá taíbaq mayaíyaqa keráwáqá tíwáqnaa íyábá íyatama yemá keráwáqá tíwáqnaa ínoe. miráráa umá keráwáqá wenáwáqnaa-wanawaqnaa oro.

15 Áánûqtuni agamatá-kánnáábí maará téna kétéiye:
 “min-nákómá náawabi taíbaq mamá áíkui-waigoma mórama
 áábátákáríq íkêitana min-nákómá náawabi páaqyamma
 mamá áíkui-waigoma umaatamá kémaiyaie.
 téna mirá kétéiye.

16 Áánûqtuma Tááítatimma mamá keráwáqtabá arummá timínáqá aúrakaraiye. minnýaba kemá Áánûqtukaq timuqá kémarauene.

17 ketáámá Tááítatiqtaba maamin-áúbámá maména keráwáqtôpaq wíkáae téqtaa kêtunanataa wemá ôriq umá kákaiye.

18 ketáámá Tááítatite yagaroqtamá móra tîbâqawaaraa-naqa timákaunanataa mibáq kéwiye. wemá Áánûqtuni átê-wataama waabá-káyúkáráq kêtítataboata taígani Áánûqtuni waayúkabikemma wemmá wenóíkaq káonaae.

19 Ítukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá yemá wemmá ketáátê wiyábámá taígani-kayukabike aúyarakaraae. wemá áwáyoq-wayukama itáíq-itaiq kéo-yuma Yérútáárebaq máa-yuyaba amí-yátááqá yorupaiyábámá wemá Tááítatima áwáqnaa íniye. miráinata óq-wayukama Áánûqtuni waayúkama wenáwáqnaa-wenawaqnaa ínéta aónéta Áánûqtun-awiqa múte yauwínoe.

20 kaayaq-nákórátá yagaroqtamá mamé kéwiyatama waayúkama téta “maami-táíbáq-mónéqá yuwáunanataa wimmá íarutainiq únnatae” téta kanaaráq ítinoe.

21-22 Áánûqtun-aurakakaraq waayúkati yúrakakaraq arútáiniq ónáqtaa kéunatae. miráitaqtaa maami-kááyáq-nákátê yagaroqtamá winîmma káqomma móra-naqa ketáámá kêtímakaunatae. taígani-taoqa wemmá makáqma aónáunataama wemá aati-aatimá yíwáqnaa íyábámá ôriq umá kákaiye. íbêqa wemá keráwáqtábá kamuqá kéitenaboana uyátá-maqma yíwáqnaa íyábá kákaiye.

23 Tááítatima ketíbárawaama keráwáqá tíwáqnaa íyábá ketê mayaimá yagaroqtamá kémayaiye. ánibo káqomma maa-kááyáqá tîbâqawaaraa-nakama yenákámá Áánûqtuni waayúkama áikuyo-yuma timáyikaayata kéoye. min-nákámá miráuma Ítu Káríqtoni tágama-yataakoni amammóye.

24 yemmá keqtirummá yimígónîq umá yímero. mirámô íyatama máqtemma keráwátábátáá túma maméqtaa uyúnnataama minná “árainé” téta tinoe.

9

1 Áánûqtuni waayúkama Yérútáárebaqa yíwáqnaa íyábámá kemá keráwáqtábá íkétune.

2 keráwáqá yíwáqnaa ínêq oqtábámá kemá kéitaune. kemá keráwáqtábámá Maaterónia-wayukaraqa túma mamé uí-áímmá tíráune. maará téq timá yímikaune: “ketáái tîbâqawaayuma Karíki-marabaq Korítiani-marupaq máa-yuma yemá írêq-karítimaatiraqa yíwáqnaa ínéta yokaa uréta paá yokaa umáae kéuyoe.” téq timá yímikaune. keráwáqá yíwáqnaa ínêq yokaa uráataboana yemá mamá yíwáqnaa íyábámá yíkaraiye.

3 íbêqa kemá kaumo-wáyúkámá timáyikaunata keráwáqtábátáá tú mamé uí-áímmá túnnayabataa “árainabiyo?” téta itáneta kéoe. keráwáqá keráwáqtí amí-yátááqá yokaa umá mánoe téq timá yímikaune.

4 miráinata anaaékaqa Maateróniabake-kayukama yemá ketê yagaroqtamá uréta timónáiyamma keráwáqá yokaa úraiyanama ketáái tigeamá anómma wániye. ketáámá keráwáqtábámá túma mamé uí-áímmá timá yímikaunatae. miráimanibo keráwáqá yokaa ímo uráiyana keráwáqtí tigeayátáákómá ketáái tigeamá uyátá-maqma anómma wániye.

5 miráuma maami túbâqawaaraa-kayukama áqnáabaqa keráwáqtôpaq íyamma minná íraqône. mi-mónéqtábá yiménúne téq timá akoqnáá uráamma yemá keráwáqá tíwáqnaa umá mamá yorupánoe. miráuma yokaa kéinaraq kemá ko yamá ónúne. amí-yátááqá áqa yokaa uráiyana Yérútáárebaq máa-yuma yemá “keqtáá timínéq kéoe” téta itánôwaqtaa ketáámá keráwáqá íma tiyárekaq yoráunaqtaa mirá kéoe.

6 taákaq maannáyaba máráaro. náawabi yópi pááqyan-anayumma uqmaréna-waigoma pááqyan-aawaqa mayánimanibo náawabi taíbaq-anayumma uqmaréna-waigoma taíbaq-aawaqa mayániye.

7 miráinaq keráwáqá móra-mora-yuma nôraq umáwabi yimínéqa yiméraq móra-waigoma káqo-wamma ayárekaq íma yoraíno. náawabi yimíyábá amuqá márái-waigoma Áánûqtuma weqtábá kákaiye.

8 keráwáqá nói-qtababi íya-qtataaqtabama taíbaq-tuyanamma íma itáaro. Áánûqtuma keráwáqá nói-qtataaqtababi o-wáíqómá uyátá-maqma timíniye. miráipoaq keráwáqá aati-aatimá káqo-kayukama kanaaráq yimínoe.

9 Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáabi mirá téna kétéiye:

“wemá áwáyoq-wayukama taígani keyimitana wení kaayoné-yátáákómá watúq-watuq kéiye.”

téna Áánûqtutaba kétéiye.

10 waéqma itai-áímmá itáaro. ánayumma úbî-waigomma Áánûqtu wemmá ánayumma kámiye. mikáké ánayumma úbî-waigoma anaaékaqa aáwaqa mamá kénaiye. miraráá umá Áánûqtuma keráwákáráq timínaq keráwáqá kanaaráq kaayoné-yátáákómmá ubínoe. mikákémmá kaayoné-yátáákómá taíganin-aramma pááq ínoe.

11 Áánûqtuma keráwáqá umaatamá timínaq keráwáqá aati-aatimá káqo-yuma yímíqma kanaaráq ínoe. miráuma mikáyúkámá yemmá keráwáqá yíwáqnaa o-yúmá Áánûqtukaq “tíkaiye” téta kerawáqtí amí-yátááqá yemmá yimênataama tínoe.

12 káqo-yuma yimíyábámá mirá-uraiye. keráwáqtí amí-yátááqnápó Áánûqtuni waayúkama Yérútáárebaq máa-yuma

yíwáqnaa íyana keráwáqtí amí-yátááqtábámá yeqtí yimuq-yatáákómá yuwáaqma wéyáwé íniye. mirá-iyaqtabama yemá taígani-taoqa Áánûqtukaq “tíkáiye” téta tínoe.

¹³ miráinata ókaraq keráwáqtí amí-yátáákómá yemmá yirááténama minná Ítukaq keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá árai-qtataare. keráwáqá yemmá kéyimiyatama káqo-yugaraq Áánûqtukaqa “tíkáiye” tínoe. keráwáqtábá yemá téta “áté-wataama kéitepoaq mirá kéoe” téta tínoe. ánibo taíganimma keráwáqá yíwáqnaa oqtábámá yemá Áánûqtun-awiqa múte yauwínoe.

¹⁴ anómma íráqô-qtataakoma Áánûqtuma keráwápi makáitataboata yemá máqtemma keráwáqtôpaq yínéta kéoe. yemá keráwáqá yirummá kétémeta keráwáqtábá nunamummá tínoe.

¹⁵ Áánûqtuni anómma timí-yátááqtábámá wekák “tíkáiye” ténátae.

10

¹ kemá Póroma íbêqa Ítu Káríqtoni kaayoné-yátáákáráq kétima-timune. kemá nékaq máeqa akoqnaá-aimma kétima-timunamanibo kemá keráwáqtê máeqa aqnún-áímmá kétima-timune téta yaímma-yuma kéte.

² kemá keráwákáq inaa kétune. keráwáqtôpaq onnamá kemá keráwáqá akoqnaá-aimma mamá timá-timiyabama íoro. kemá akoqnaá-aimma tíyábámá kanaaráq kéitaune. ánibo yaímma keráwápi kémá téta keqtááyábámá “maa-márábín-ááímmá kéwaraae” tiráámma min-áímmá íma áraíne.

³ ketáámá maa-márábíqtáá máunamanibo maa-márábín-áímmá íma kéwaraunatae. miráuma maa-márábí-káyúkámá ááiqa kéowaqtaama ketáámá ááiqa íkéunataae.

⁴ ketáái iyebógómá maa-márábí-káyúkátí iyebógóráá íma uráíye. táigo-qtataakoni tí-kúrúmá yawitíníqtaba ketáái iyebógómá Áánûqtuni akoqnaárake kéíye. ketáámá unitîq-aikaraq

⁵ yúma mamé uí-áíkáráq kéywarapaunatae. máqte-qtataakoma Áánûqtumma aónaiyabama aapi aúyaráimma ketáámá kéywarapaunatae. máqte-tuyanamma yatámma yáqtoqmataa mamá Ítu Káríqto tiníq umá kéwaraunatae.

⁶ yemá náayuwabi yeqtí yóyaukakemma téta “ketáámá Ítu Káríqton anaaé kéwaraunatae” kététemanibo wemá tiníq íma o-yúmá ketáámá yemá táí-meyamma yiménáqtáa yokaa kéunatae.

⁷ Korítiani-marupaqa keráwáqtí túrakaqa nói-qtataarabi abarokák uráiqtabama aónaaro. min-nákómá náawabi téna

“kemá Ítu Káríqtonnamune” tinnawaigoma maannáyaba aákaq maraíno. ketáágaráqá Ítu Káríqtonnamunatae.

⁸ kemmá Áánûqtuma náápaamma tímikaiqtaba túma mamé uí-áímmá ôriq umá túnnama paá taákaq maráaro. kemá keráwáqá mamá akoqnáá ónáápoaq mirán-áímmá kêtune. aati-aatimá kemá keráwáqá íma mamá yawarápanaaq mirán-áímmá kêtune. ánibo ketááyabama tigaemá íkeune.

⁹⁻¹⁰ min-nákómá téna “Póroma wení aúba-wannaanapo keráwáqá mamá ikatíq umátikanena kéíye” tinnama minná íma árain-aimma kêtíye. kemá itáunama yaímma-wayukama keqtábá téta “wení aúba-wannaagoma anómma akoqnáa-aimma kêtimanibo wemá paá pááqyamma aqnún-náqá máitana wenáagoma íma kateko kéíye” téta keqtábá kéte.

¹¹ mi-káyúkámá yemmá keqtááyábá maará téraq timá yímero: “Korítiani-marupaq yemá íyamma yeráwáqtí yáaikoma miráuma népaq máeta aúbabi agatáánîq íniye.” téraq timá yímero.

¹² mi-káyúká yemá yetábá anón-aimma téta yeqtí yúma maméta uyátáaniq umá ketáámá íma mirá-onunatae. yemá yenamáárîq yeqtí ámáan-ainapo yetábá maqma káonaae. neginaagí kéo.

¹³ ketáámá túma mamé uí-áímmá ókaraq-okaraq umá tíq-tiq umá íma tenúnatae. ketáámá Áánûqtuni ámáan-ainapo ketábátáá kenamáárîq maqma káonaunanataa keráwákáq wení átê-wataama tíyábá keqtáámá Áánûqtuma mayaímá tímikaiqtaae.

¹⁴ aati-aatimá ketáái náápaamma Áánûqtuma tímikai-waigoni ámûraapaqtaa íkéunataamibo Korítiani-marupaq keráwáqtôpaq uráunataama Áánûqtuni náápaakon aménáápáqá uráunatae.

¹⁵ miráitaqtaa ketáámá yaímma-yuma keráwápí mayaímá máyáaqtabama ketáái túma íma múte maméta kéuyunatae. ímibo keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakoma anóniq ínnama aónanaqtaa kéunatae. ánibo Áánûqtuni ámáan-aimma keqtááyábá waráiyana keráwáqá tíwáqnaa umátaa átê-wataama mamé wéyáwé íyábátáá keqtáámá kêtikaiqtaae.

¹⁶ keráwáqá tíwáqnaa íyaqtaama átê-wataama Ítuqtaba uyátá-maqma népaq-marabiqtaa kanaarác timá-yimenunatae. káqo-nakoma áqa waabá-káyúkátí yúbáq timá yímikaina-marukaqa timá-yimiyabama ketáámá íketikaiqtaae. ánibo káqo-wama matáina-mayaiyabama ketáámá túma mamé uí-áímmá ítenunatae.

¹⁷ náawabi aúma mamé uí-áímmá tínénama uyátárai-nakoqtaba tíno.

¹⁸ abo mi-káyúkámá náayuwabi yeqtí yúma maméta úyô-yuyabama Áánûqtuma íma kákaiye. mi-káyúkámá náayuwabi

uyátárai-nakon-awiqa maméta úyô-yuyaba wemmá kákaiye.

11

¹ ánibo íbêqa áráwáá umá yaímma-wataama ítáaro. yaímma óq-wayukama téta “min-áímmá neginaagí-aine” tínoe.

² minnáe. waagómá ánáakoqtaba kárún-aimma timákáinikaa umá Áánûqtuma keráwáqtábámá káqo-yuti minnáma maíyábá íma kêtikaitaq kemá kárún-aimma kétima-tikaune. keráwáqá paá Ítu Káríqtomma wenamáa wenná maíyaba kêtikaiye. miráuma aúgen-inaarugoma waatê íma yagaroqtaréna awaikókákq áqnáabaq winikáá umá keráwáqá mamá Ítu Káríqtomma aménáá kéune.

³ naayóbáqá iraaabayaakómá Íbima kaaqaari-áínápó wemmá makákáine. mimórá-tái-yátáákómá keráwáqá mamá waéqma keráwáqtí túyánámmá Ítu Káríqtonopake mamá paábaq yuwaíyábá táaqa kégaiye.

⁴ min-nákómá Korítiani-marupaq wemá waabá-káyúkátí yúbáqá ketáámá Ítu Káríqtoqtaba timá-timunaiqtaa íma tiráibo wemá óq-aimma kétiye. wenôpake máyáan-aikoni áaikoma ketáámá timá-timunaqtaa kéitaan-aikoma ôrikaa umá mamé kéuyoe. káqon-aimma kéitaamma keráwáqtí taákoma agaro kétiye.

⁵ mi-káyúkámá téta “Áánûqtuma keqtáá timátikaraiqtaae” téta kétémanibo yeqtí yáagoma ketáagoni ámûraaq wíyábámá íma itáíq-itaiq kéune.

⁶ kemá íráqôn-aimma waayúkati yúbáq íma kétéunamanibo itai-yátááqá ketáámá kémayaunaqtaa keráwáqá máqtemma minnáyaba ítama kétégaee. waabá-káyúkátí yúbáqá taígani-tupaama taígani-qtataaqtabataa timá tímikaunatae.

⁷ kemá keráwáqá waabá-káyúkáráq kétima-timeqa móneqtaba keráwáqá íma ítama aónaraapoaq minnáyaba keráwáqá pááqya-tiwiqa kéyamatimeo? kemá ketí túma mamé kuképoaq keráwáqtí túma múte mamé kéuyune. minnáyabama kemá otaanáq kutáuno?

⁸ Áánûqtuni waayúkama káqo-kaqo-marabaq mórabi áíkuyoyuma keráwáqtôpaq kéyunatama yemá kemmá móneqa yoqmá tíwáqnaa éta tímikaae.

⁹ kemá keráwáqtê máeqa aáwaqa nanúnayababi naammá waénúnayabama keráwákákq íma ítama aónaraune. Maaterónia-marabake tibâqawaaraa-kayukama yemá kemmá tímikaae. mirá-oqtabama kemá keráwáqá íma mayaímá tíméq arátikaraune. miráitaaq aati-aatimá kemá keráwáqá íma mamá káratikaune.

¹⁰ mútûq árain-aaikomma kemá Ítu Káríqtonopake matáunagaraq kétima-timune. Áánûqtuma náápaamma

tímikaiqtaba túma mamé uí-áikón áaimma Karíki-wayukama ketôpake ímayanoe.

11 nôraq itarâq maamirán-áímmá kêtuno? miráitaq kemá keráwáqá tirummá íyaq kêtimuno? ímiye. Áánûqtuma káonaitaq kemá keráwáqá tirummá kêtimune.

12 miráimanibo kemá keráwáqtôpakemma móneqa íma mayánúnama mirá-onayabama mi káqo-kayukama náayuwabi waabá-káyúkárâq wataama te-yúmá yemá árainmma íma kanaarâq mirá tínoe. minnâ “ketáái mayaígómá yeqtí mayaígôtê móraiq kéiyé” téta árain-uramma íma kanaarâq mirá tínoe.

13 yemá kaaqaari-tímáyíkarái-káyúkámóe. keráwáqá kémakateta yemá Ítu Káriqtoni tímáyíkarai-kayukaraa kéoe.

14 minnýabama keráwáqá íma iyánâaq oro. Tááqtaama wemá waayúkati yúrikaqa mórama Áánûqtunopake kaqtó-nakaa kanaarâq aurániye.

15 miráinata Tááqtaani mayái-wáyúkámá yemá waayúkati yúrikaqa tímáyíkaraa-kayukaraa kanaarâq auránoe. abo íma iyánâaq oro. anaaékaqa yeráwáqá anónnáma táí-meyamma mayánoe.

16 naayóbáqá kemá maará téq timá tímikaune. yaímma-wayukama téta ketáayabama neginaagí-aine tiráámanibo keráwáqtí túyánápímmá mirá téqo kéiteqa paá neginaagí-nakon-aama ítáaro. íbêqa túma mamé uí-áímmá pááqyamma tenúne.

17 maamin-áímmá kemá uyátárai-nakoni náápaakon aménáápáqá íma kágayaune. miráuma Korítiani-marupaq keráwáqtí aúkápikemma mi-négínáagí-nákómá wetábá taíbaq-aimma ôriq umá kétiye miraráá umá kemá tenúne.

18 óq-wayukama mi-qtátááqá mayáiyatababi mi-qtátááriqo í-yatabama yeqtí yúmo mamé uíyaqa kegárâq ketúma mamé uyónúne.

19 keráwáqá neginaagí-wayukati yáama kanaarâq kéitaapoaq ketáagaraq ítáaro.

20 káqo-nakoma keráwáqtábá wení ánná-wayukaraa máigaae téna tin-nákón áama keráwáqá kéitaae. aáwaqa kámeq wemmá ayúwáawana keráwáqtí túyánámmá keyabitiye. wemmá ayúwáawana wenaúma maména kéuyena anaaékaq keráwáqtí tóíqa yuraapániye.

21 kemá aqnún-náqá máepoaq keráwákáqá miráíyaq kéumatikauno? miráimanibo íbêq-kanaaraqa máqte-kayukama yeqtí yúma maméta kéuyoe. miráinaq íbêqa kegárâq neginaagí-nakorraa umá túma maméq uyónúne.

22 mi-káyúkámá náayuwabi yeqtí yúma maméta úyômma yemá Íbaru-wayukabiyo? kegárâq Íbaru-naqune. yemá Ítiráaeo-

wayukabiyo? kegáráq Ítiráaeo-naqune. yemá Áábaraan-anna-wayukabiyo? kegáráq Áabaraan-annabike-naqune.

23 yemá Ítu Káríqtoni kaqtó-wayukabiyo? kemá mi-máyáiyábámá uyátá-maqma íraqôniq kéune. itáaro. taígani-taoqa minnáyaba ánná-naupaqa máqe-uraune. taígani-taoqa ketúraqa yatarakekaraq tebûqa yimí-ánnárákékáráq tíkakaae. miráuraamma taígani-tupaaboqa kemá kanaaráq minnáyabama íma yorautónúne. taígani-taoqa tebûqa tímikaaqtabama púyôwaniq uráune. maaminnáyaba túma mamé uí-áikómá neginaagí kéimanibo

24 káqo-kaqo-kanaaraqa Ítiráaeo-wayukama móra-tiyaapaq-yupaama tebûqnapo taíganimma (39) túma yurákáae.

25-26 káqo-kaqo-kanaaraqa kaumo-yúpáámá yáánápó tíkakaae. móra-taoqa óqtanapo iyaabóma tíkakaae. kaumobáq únópí-káárébimmá máunana yokíkáiye. móra-taoqa únókón ámûraaqa móra-wagaagaraq nokáákaraq paá mayaqmé uréire uráunama mibáqá kuti-nópímmá nommá ôriq umá aúgípimma paá aqtaráune. yaímma-taoqa moyá-káyúkámá yáqtoqma tiwíkaae. yaímma-taoqa ketí waayúkama Ítiráaeobakemma tíkamma kéwaraawata óq-taoqa Yéqtaaeo-wayukama tíkamma wakááe. anó-marupakaraq kaqmáápaqa waayúkama íma máa-marabakaraq únópítábágáráq ikatíq kéunata kaaqaari-túbáqáwáaráa-káyúkágáráq yemá kemmá mamá ikatíq umátikaraae.

27 kemá ketí mayaímá matéq kammáa uráune. yaímma-taoqa kemá túmá íma waéq aáwaqtababi noqtábámá táayaba uráune. taígani-tupaama aáwaqa áraimma íma naráune. kemá yaugíqtábá kéunana ketí unáákáqtôgaraqa íma wáqe-uraiye.

28 máqte-tupaama ókon-oko-kayukama Ítuqtaba áikuyoqtabama kemá taíbaq-tuyanamma ítaraune.

29 yeráwápíké yaímma-yuma aqnúnîq kéowaqa yeráwáqtábábóaq kegáráq aqnúnîq kéune. ánibo yaímma-yuma yemmá yíwíqma kúmiq-yataapi mamá kéyikaawanama minnáyabama kemmá tíyamma kéiyé.

30-33 Tamáátikati-marupaqa anómma yabíkái-naqa (kíni) Arétatima wení kawáá-wáyúkámá timáyíkáitata máqten-aukapaq yabíkéta kemmá yáqtoraneta urááe. miráimanibo ketí aanábó-wáyúkámá kamáágupi tiwítikareta ánnama kúmaketa motóqapike yabitimá márû-kurugoni aaumépaq tiyúwáawaq péqmareq kóuraune.

kemá túma mamé uí-áímmá tennamá maami-qtátáákómá keráwáqá tiráátimma kemmá mamá aqnún-nákáá káuqtikaiye. Áánûqtuma uyátárai-naqa Ítu Káríqton aboámá kétaimma maami-qtátááqtábá kemá kaaqaari-áímmá íma kétune. wenáwîqa watúq-watuq umá múte yaúyóro.

12

1 ketí náápaaqtaba túma mamé uí-áímmá neginaagí-yataaqanibo paá móragaraq tenúne. íbêqa ketí kaikáá qtátááqtábágáráq uyátárai-nakonopake awaaméq-yátááqtábágáráq tenúne.

2 kímora-naqa Ítun anaaé kéwarai-naqa aónaunana wemá páátákáá Áánûqtuni mú mikákáá yanaa-márúkáq yaúmena utáiyé. min-nákómá wenaúraraq utái paá arun-íyápóáq utáiyó? kemá íma kéitaunamanibo Áánûqtu wenamáa kéitaiye. minnámo pááq uráimma naayóbáqá títaupake kaayaqte-kaayaqte-karitimaatima kégoiye.

3 ókaraq kétune. wemá wanaúgaraq máqe urárani íyaq wenaúgaraq máqe uráraniyo? kemá íma kéitaune. Áánûqtu wenamáa kéitaimanibo kemá itaúnama áraimma wemá páátákáá Áánûqtuni mú mikákáá íráqô-marukaq utáiyé.

4 mibáqá ítarai-qtataaqtabama watáanapo kanaaráq íma tewánîq uráiyé. maami-qtátááqtábámá maa-márábíkáyúkámá yeqtí yóyaukakemma íma tero.

5 miráuma min-nákóqtábámá túma mamé uí-áímmá kétupo kenamáárîq ketábámá ítenune. mi-qtátáákómá keráwáqá tiráátimma kemá aqnúnîq únna-yataaqtaba yenamáa mi-qtátááqtábá túma mamé uí-áímmá tenúne.

6 kemá ketábá túma mamé uí-áímmá tennamá kemá neginaagí-nakaa íma ónúne. ímiye. árain-ain-aatuqma tenúne. áaqibo kemá túma mamé uí-áímmá íma tenúne. watáama téq nôrawabi únna-yataakoma waayúkama mamá ketí árain-aaimma kéyiraatiye. kemá ketí árain-aaiikoqtabama íma uyátá-maqma máunaboaq ketí túma íma mamé uyónúne. kemá ketábá túma mamé kéuyonatama waayúkama yeqtí yúyánápímmá tétama “wení árain-aaiikoqtabama uyátá-maqma wemá anómma máiyé” téta tínomanibo min-áímmá íma áraine.

7 kemá anómma íráqô-qtataaqa aónaunayabama ketí túma mamé uiyábámá Áánûqtumma íma kákaiye. miráuma wemá kemmá tútiq-yataaqa tímikaitana ketúraqa areríyagoni áwáyaakoraa kéiyé. miráuma mórama Tááqtaani kaqtó-nakoma kemmá tebúqa tímínikaa kéiyé. kemmá mamá aménáápáq tíkítaq máunaboaq ketí túma kanaaráq íma mamé uyónúne.

8 kemá uyátárai-nakomma maami-qtátááqá matuwaikáae téq kaumobáq ítama aónaraunamanibo

9 wemá maará téna kemmá yauwéqma tímá tímikaiye: “wenamáa ketí íráqô-qtataakoqtaba emá kéone. miráitaa emá aqnúnîq kéonanama ketí akoqnáágoma emmá íráqôniq umákaitana akoqnáá pááq kéiyé.” téna yauwéqma tímá tímikaiye. miráinaq kemá aqnúnîq únnyabama túma mamé uí-

áímmá kétenana Ítu Káríqtoni akoqnaágoma kemmá yaútûma ánáakutikaniye.

10 Ítu Káríqtoqtabama aqnúnîq íyábámá kemá timuqá kémaraune. kemá yikárarán-áímmá kémaye q tú-tiqa kémayaune. ókon-okomma ummaa-yátááqá kémayaune. waayúkama kemmá mamá táíq kéumatikaae. taíbaq áwáábîq-yataaqa abarokáq pááq kéimanibo máqtemma mi-qtátááqtabá Ítu Káríqtotababoaq itó-uma akoqnaá kéune. mirái-qtataakoma ketôpaq yiqtabámá kemá timuqá kémaraune. kemá aqnúnîq únnama mikákémmá mi-kánáárâq kemá akoqnaá-naqa káuraune.

11 kemá neginaagí-nakaa kéumanibo keráwáqá kemmá mamá túma mamé uí-áímmá kétima-tikaiye. keqtábá túma mamé uígónîq-wayukama umá máero. kemá íma anó-naqa máunamanibo mi-kááqáárî-tímáyîkárâi-káyúkâtî yiménáápáqá íma máune.

12 keráwáqá kétimonaawaq kemá máqte-qtataariq únna-waigoma áraimma tímáyîkarai-kayukati yáaimma keráwáqá kétiraatiye. ániibo Áánûqtuma kekáké anón-awaameq-yataakaraq anó-mayaigaraq kémayaitaq keráwáqá aónaraae. ketî namuro-wáyúkámá kemmá mamá táíq kéumatikaamanibo kemá paá miráuqte kéuyunaq aónaraae.

13 káqo-kaqon-aukapakemma Áánûqtuni waayúkama mórabi áíkuyo-yuti aúkáapikemma kemá keráwáqtabá márú mikákáá pááqyan-iraq umátikarauno? kemá keráwákáqá meyáqtabá íma ítama tímonaraunapoaq minnáyabawaq keráwáqá tirummá kéiyó? kemá keráwáqá íráqôniq umátikaunayaba keráwáqá ítama aonéq “ketî kúmiqa paábaq matuwéq tiwikátúwáaro” téraq tenúno?

14 íbêqa kemá kaumobáríq umá keráwáqá ko timónanaaq yokaa kéune. ániibo keráwáqá kemmá yaímma-yataaqa tíméq tíwáqnaa ínôqtabama íma ítama aónanune. keráwáqti moneqtabama kemmá íma kétéikaiye. ímiye. Ítukaq itáíq-itaiq ínôqtaba kemmá keráwáqtabá kétéikaiye. itáaro. ketáámá iyápóanaaqtabama yinóboyuma “aáwaqa yímero” téqtaa íkétunataae. ímibo yinóboyuma aáwaqa yeqtî iyápóanaamma “yímero” téqtaa kétunaqtaa keráwáqá ketî iyápóraa umá mááe.

15 keráwáqá tíwáqnaa íyábámá ketî máqte-qtataakaraq ketábáqárâq keráwáqá tíménúne. miráiyabama kemá timuqá kémaraune. kemá miráuma keráwáqá ketirummá kétimenaqa keráwáqá kemmá keráwáqti tirummá paá pááqyamma kanaarâq tímínô?

16 yaímma keráwápíké maará téta tínoe: “áraine. Póroma ke-qtáá yama kétimonenama meyámmá íma matáiyé. ááqibo wemá aúyánákárâq-nákómá máena keqtáámá makáqma tiwikaiqtaae.” téta tínoe.

¹⁷ keráwáqá kéítaae. maamin-áímmá íma árain-aimmiye. mi-káyúkámá yemmá ketí aúbagaraq keráwáqtôpaq timáyikaunata maméta o-yúmá yemá keráwáqá makáqma tiwíkáo? ímiye.

¹⁸ kemá Tááítatimma keráwáqtôpaq wíkáae téq inaa tiráune. ániibo kemá óqa túbâqawaaraa-naqa timákaunana wetê yagaro-qtamá uráiyee. Tááítatima keráwáqtôpakemmma yaímma-yataaqa wetábáwáq matáiyoo? ímiye. wetê ketéma mimórâ-Áókâq-Áágóní anaaé kéwarauyana kerátái táaikoma mimórâíq kéiyee.

¹⁹ keráwáqá túyánámmá ítáamma kerátámá keráwáqtí túbáqá anónná-aimma teyúyô? kerátá ímiye. kerátámá nóinainabi Ítu Káríqtoma “tekaao” tin-áímmá kerátámá kétima-timuyee. ániibo kerátámá Áánûqtun-aurakaq kétima-timuyee. kerátái tikáin-aanabo, kerátámá máqte-qtataariq úyamma keráwáqá tíwáqnaa íyábá mirá kéuyee.

²⁰ kemá mibáq ko yamá onnamá keráwáqtí tááikoma kemmá tikáiniraq umá máiyaraq timónanuno? keráwáqá kemmá timónaneq túyánámmá ítáan-iraq umáwaq máeraq ónúno? minnáyaba kemá netuq-túyánámmá kéitaune. keráwáqtí aúkâapimma ááíq-aikaraq kárún-aikaraq týamma í-yátâákárâq aúyababa í-ááikárâq tikarârán-áikárâq kâqowa-kaqowamma timá táíq umákai-aikaraq mi-máqtén-ááímmá keráwápímmá wáinaraq ko aónanuno? yaímma-yuma yeqtí yíwîqa múte kéyauyeta máqtemma mimórâ-túyánákâq íyaq máiyaraq ko aónanuno?

²¹ keráwáqtôpaq onnamá Áánûqtun-aurakaq keráwáqtábámá tigaeyábáwáq ónúno? keráwáqtábá kemá taíbaq-tuyanamma kéitaune. yaímma keráwápíkémhá náayuwabi kebó-áímmá tarôq éq túranannama arâaqtabama keráwáqtí kúmiq-yataapikemmma íma waékáiyaa kemá tiruqtabá ôriq umá umátikanune.

13

¹ íbêqa kaumobáíq umá keráwáqá yama timónanaaq kéune. Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí téna kímora-nakoma kâqo-nakomma aúbi maráinaqa kaayarábi kaumo-yúmá mikâq máiya-yuma mimórâ-áín áátuqma tero.

² keráwáqtôpaqa kaayapáíq umá uráunama kemá kékén-áímmá timá tikaraunama móragaraq keráwáqtôpaq ónáá kéeq kékén-áímmá kétima-tikaune. minná kemá keráwáqtôpaqo móragaraq wéqa kúmiq-yataariq kéo-kayukama paru-yátâáqá íma yiménúne.

³ Ítu Káríqtoma ketáarake watáama árainmma tínaraq itánáae téraq kéteo? Ítuma wemá íma aqnún-náqá máimanibo keráwápímmá akoqnáá-nare.

4 owé. miráimanibo wemmá kaapaq-yátáq arááparaamma aqnún-náqá máqe-uraimanibo Áánûqtuni akoqnáarakemma móragaraq wemá paá máiye. ketáámá Ítuma aqnúnîq uráiniq umá móraiq umá aqnúnîq kéunataamanibo keráwáqtábámá Áánûqtuni akoqnáárake wetê yagaroqtamá mánunatae.

5 miráuma kenamáárîq maqmá aónaaro. maaminnýataba abáá umá aónaaro. minná itáiq-itaiq í-yátááqá yáqtoqma akoqnáá urááo? Ítu Káriqtoma árainmma keqtí tirunóbáqá máiye téraq kéitao? weqtábá keráwáqá ímo ítareqa keráwáqá aammá arábaraae.

6 miráimanibo ketáámá íma aammá arábaraunatae. minnýaba keráwáqá itaíkáae téq kêtune.

7 keráwáqá otaammá íma kuígáae téqtaa ketáámá Áánûqtukaq nunamummá kêtunatae. yaímma-yuma téta keqtááyábámá “aammá arábaraae” kéte. aammá ketáá íma arábáúnayabataa minnýaba keráwáqá tiráátenaqtaa ketáámá nunamummá íketunatae. ímiye. keráwáqá arutaígáae téqtaa minnýaba ketáámá nunamummá kêtunatae.

8 ketáámá kenamáárîq árain-aikoma kanaaráq íma awéqtátuwanunatae. ketáámá paá kanaaráq mirá-onunatae.

9 keráwáqá akoqnáá kéowaqtaama minnýabama ketáámá timuqá kémarauataamanibo ketáámá aqnúnîq únnayabagaraqtaa timuqá kémarauatae. miráitaqtaa Áánûqtu keráwáqá mútûq mamá íraqôniq umátikaniqtabagaraqtaa nunamummá kêtunatae.

10 minnýaba kemá nêkake maamin-áúbámá keráwáqtôpaq kágayaune. miráinaq kemá keráwáqtôpaqo ko yamá kéonanama keráwáqtí táaikoma kemá keráwáqá táí-meyamma tímígónîq umá kemmá ítiraatino. keráwáqá mamá akoqnáá iyábá uyátárai-nakoma wení náápaamma tímikaiye. min-náápáámmá keráwáqá mamá táiq umátikayaba ítímkaiye.

11 ketíbâqawaayuo, íbêqa ketí watáama timá ánatanune. keráwáqá mútûq íraqôniq umá auráiyátábá maqmá aónaaro. ketáama kéitera q mimórá-túyánákáq máero. kaayoné-yátáákógaráq máero. ánibo Áánûqtuma arummá amí-yátáákáráq kaayoné-yátáákóní áaimma máena keráwáqtê yagaroqtamá mániye.

12 ye-wátánónáaráá umá káqowa-kaqowamma tiyáámma wenamí-kanami kéeq tótó kéumayikeraq miráo-maarao-aimma tímáyíkáaro. Áánûqtuni waayúkama máqtemma maakákémmá yemá keráwáqtábá “miráo-maarao” téta kêtimatikaee.

13 uyátárai-nakoma Ítu Káriqtoni íraqô-qtataakogaraq Áánûqtuni akaí-yátáákógaráq Aokaq-Áágóní aanábóráá-qtátáákómá keráwáqtê yagaroqtamá waíno.

¹⁴ missing?
kemá Póroma
Tímotigarare.

Karétiani

Îtun anaaé kéwaraa-yuma **ká**qo-kaqo-marukaq
Karétia-marabaq **mó**rabi **ái**kuyo-yubaq **Pó**roma
agatáie.

¹ kemá Póroma Îtuma timáyíkarai-naqa waayúkama kemmá íma tááyaraabo aboámá Áánûqtuma wemá Îtumma pukáipike itó-umakarai-nakoma wemá maami-máyáiráqá tááyariye.

² ketíbâqawaayuma ketê máe-yute ketáámá maamin-áúbábí keráwáqá Karétiani-marabaq áíkuyo-kayukayopaq miráoro-maaraoro-aimma kéyuwaunatae.

³ ketibotáámá Áánûqtugaraq uyátárai-naqa Îtu Káríqtogaraq yenákátí íráqô-qtataakaraq kaayoné-yátáákáráq keráwáqá tímêtaao.

⁴ Îtu Káríqtoma Áánûqtuma ketibotáái aúyánámmá kéwarena wení aúwaraimma yuwéna ketáái kúmiq-yataapike meyánîq uráíye. wemá mirá éna íbêqa maa-márábí wái-tai-aaipike keqtáá mamá paábaq tiyuwánénataa mirá-uraiye.

⁵ miráínataa ketáámá Áánûqtun-awiqa aati-aatimá múte yauyónátae. miráuma waíno.

⁶ keráwáqô, miráonaiqtabama kemá iyánáaqa kéune. Îtu Káríqtoni íráqô-qtataapike Áánûqtuma keráwáqá tááyaraimanibo keráwáqá páátákáá wemmá káyuweq káqon-ate-wataama kéitaae.

⁷ miráimanibo káqon-ate-wataama óqa íma wáíye. ímiye. yaímma-wayukama keráwáqtí túyánámmá mamá táíq kéeta Îtu Káríqtoni átê-wataama mamá waéq nááeq kéoe.

⁸ miráimanibo ketáá keráwákáq móra átê-wataama timá tímikaanataabi móra Áánûqtuni márúpake kaqtó-nakoma tîna átê-wataagoma minnâgogaraq ketáámá naayóbáqá tiráunna átê-wataagoma íma móraiq ínnama minnâ kanaaráq móra-nakoma mirá énama wemá áíta-marupaq puíno.

⁹ naayóbáqá ketáá tiráunnaiq umá keqñáámmá íbêqa kétunatae. ánibo móra-nakoma átê-wataama timá-timina-waigoma naayóbáqá ítaraanaikaa ímo ínama min-nákómá áíta-marupaq puíno.

¹⁰ maami-kátááyábámá waayúkama keqtbá yikání íyabiyo? ímiye. Áánûqtuma kákaiqtaopaq maamin-áímmá kétune. waayúkama keqtbá yikáina-yataariq kéeqa kemá káqo-mayaima mayánúnamanibo Îtu Káríqtoni mayái-náqá íma mánune.

11 máqtemma ketíbâtiwaayuo, kemá arupú umá kétima-timune. maamin-áté-wátáámá keráwáqá naayóbáq timá-tímikaunama móra-nakoma íma mamá pááq uráiyie.

12 min-áímmá móra-nakopike íma matáune. móra-nakoma íma tiráátiraiye. áraimma ímiye. Ítu Káríqtoma wenamáárîq kemmá tiráátiraiye.

13 naayóbáqá kemá nôrabi uráunna-aaimma minnâ keráwáqá ítaraane. kemá Ítiráaeo-wayukati monoq-áímmá wakáune. paruyátáákómá kepímmá íma wáitaq Ítukaq yirummá ámê-kayukama keráwáqá ítaraae. kemá móra-iyakaq maréta áíkuyo-kayukama mamá táíq umáyíkarane.

14 ketimatoq áa-yuti aúkápimma kemá taíbaq-wayukama uyátáreq Ítiráaeo-wayukati yáaimma kéwaraune. kemá keti títaubikoni máqten-aaimma warámááq akoqnáá kéune.

15 miráimanibo naayóbáqá ketinóma íma matíkaraitanama mi-kánááráqá kemmá Áánûqtuma aúyataraine. wení íráqô-qtataapi wení mayaímá mayaíyábá tiwíkaiye.

16 wemá wenáanikoma kemmá tiráátiraimma minnâ íma Ítiráaeo-wayukamibo Yéqtaaeo-wayukabi átê-wataama mó-tikaae téna tiráátiraine. wemá kemmá tiráátiraimma móra-nakoma íma ítama aónaraunae.

17 kemmá uyátéta áqa timáyíkarai-kayukayopaq Yérútáárebaq íma uráunamiye. ímiye. kemá Arébiya-marabaq uráunamiye. ániibo anaaékaqa Tamáátikatibaq uráunamiye.

18 anaaékaqa kaumo-kárítímáátímá yáwitaq Pítaate watáama ténááq Yérútáárebaq utáunamiye. ániibo wetê tiyááka umá móra-titaupaq-kanaama máqe-uraunamiye.

19 timáyíkarai-kayukama kemá móra íyimonaraune. Yêmitima uyátárai-nakoni ábâkoma wenamáa aónaraune.

20 min-áímmá íbêqa keráwáqtôpaqo agayáunama Áánûqtuma káonaitaq kemá keráwáqá kaaqaarimá íkétima-timune.

21 anaaékaqa Tíria-marabaq Tirítia-maragoni pááqya-marupaqa kemá uráunamiye.

22 miráimanibo Yúriabaqa Ítukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá keti tóikaqa ítimonaraae.

23 yemá miráuma aamá kéitaane: “naayóbáqá maamin-nákómá tíkamataa uq-téwaimanibo naayóbáqá arummá aména itáíq-itaiq í-yátáákómmá mamá táíq éwai-qtataakoni átê-wataama íbêqa kétima-yimiye.” téta kéitaae.

24 minnâyaba yemá Áánûqtun-awiqa múte yaútaae.

2

1 kemá tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-karitimaatima maéq anaaékaqa Páánabatite keqnáámmá Yérútáárebaq utáuyane. kemá Tááítatimma awíqmetaa wegáráq utáunatae.

² Áánûqtuma kemmá tiráátitapoaq uráunae. maamin-áté-wátáámá Yéqtaaeo-wayukama tiráunama minná kemá Yérútáárebaq anó-kayukama Ítuqtaba áikuyikareq yemmá keyiraatune. kemá maará téq túyánámmá kéitaune: “maami-máyáímá íbêqo mayáunagaraq naayóbáqô matáunagaraqa kanaararé tínô?” téq ítama káonaune.

³ Tááítati ketê mái-naqa Karíkibake-nare. miráimanibo wenaúma karánátaae téta móra-yuyanakaq íma makááae.

⁴ ítáaro. yaímma-wayukama ketáái tibâqawaayuti aúkáapi aúma karánéta aúpáq ya-kéberaae. mi-kááqáári-wáyúkámá yemá abu-wáyúkábóata abú yamá káonaae. yemá ketáái táaimma naayón-ááipíké keqtáá paábaq mamá kétéyuwetataa Ítu Káríqtogaraq mamá táíq éta Ítiráaeo-wayukati naayón-ámáán-áímmá keqtáá mamá yagaroqtánaae téta irááe.

⁵ ketáámá yemmá yíkáiniq íkéunatae. miráitaqtaa átê-wataagoni árain-aimma keráwáqtábá keyaqtoraunatae.

⁶ ániibo mórama anón-iwiqa wáíye tíya-kayukama ketí átê-wataaraqa móra íráqô-qtataaqa íma maqmá arúbaraae. anón-iwirabi pááqyan-iwiqo wái-kayukayabama minnýaba paátataare kêtune. Áánûqtuma waayúkagoni áwîqtaba aúyánámmá íma kétaiye. áraimma ímiye.

⁷ Áánûqtuma Pítaamma Ítiráaeo-wayukabaq timákarainiq éna móraiq umá kemmá timátikena “Yéqtaaeo-wayukabi átê-wataama mó tityo” téna timátíkaraiye.

⁸ owé. Áánûqtuma Pítaamma Ítiráaeo-wayukabi mayaímá mayaíkáae téna timákaraiye. móraiq umá Áánûqtuma akoqnáárake “Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mayaímá mayaao” téna kemmá timátíkaraiye.

⁹ Yêmitigaraq Pítaagaraq Yóáanegaraq anó-kayukagaraq yemá kemmá Áánûqtuma aokariq umá mayaímá tímimma aónaraae. miráitata yemá Páánabatite kekárátámá iyáámma tímikaakarataae. miráomma ketáái awaamépóaqtaa móra-tiyakaq makáunatae. minná yemá Ítiráaeo-wayukati aúkáapi mayaímá mayáíyaqtaa ketáámá Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mayaímá mayánúnatae.

¹⁰ kímora-yataaqa keqtáámô ítáan-aimma téta maará kéte: “keráwáqá áwáyoq-wayukayaba túyánámmá itéraq yíwáqnaa oro.” téta tirááe. mi-qtátááqtábá kemmá kétékaitaq kemá yíwáqnaa ónááq yokaa uráune.

¹¹ Pítaama Áátiokiq itaq wenaúbáq Pítaama íarutainiq kéíye téq wemmá timá ámikaune.

¹² naayóbáqá Yêmitima tímáyíkái-kayukama íuraawana Pítaama Yéqtaaeo-abaqawaayute aáwaqa naráíye. miráimanibo mikáyúkámô keyemma yeté ókaraq aáwaqa ínaraiye. miráimanibo

yúma kárátaa-kayukati yáaqa ikátaiye. minnâ yúma ikárataa-kayukagaraq yúma kárátaa-kayukama íma yagaroqtamá kémaae.

13 tébakaq Ítíráaeo-abaqawaayugaraq Pítaamo iníq kéowana Páánabatigaraqa yeqtáaqa kéikatenaboana kaayaq-yóyáúkáá-káyúkaráá umá ókaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq aáwaqa ínaraae.

14 kemá yemmá yimónáunama átê-wataaraqa íma arupú umá uréire kéowaq yúrikaq Pítaamma maará téq timá ámikaune: “emá Ítíráaeo-nakomanibo Yéqtaaeo-nakoraa uráane. náaraq umáwaq Yéqtaaeo-wayukama mamá Ítíráaeo-wayukati yáaimma waránô?” téq tiráune.

15 áraine. ketáámá Ítíráaeo-anna-wayukabike pááq uráunatae. Yéqtaaeo-anna-wayukama kúmiq-wayukabike íma pááq uráunatae.

16 miráitaqtaa ketáá káonaunatae. Ítíráaeo-kayukati ámáan-aimma paá wáráaqtaba móra-nakoma Áánûqtun-aurakaq kateko umá íma mániye. ímibo paá Ítukaq itáíq-itaiq umá arummá aménama Áánûqtun-aurakaq kateko umá mániye. owé. ámáan-aimma paá wáráaqtaba Áánûqtun-aurakaq kateko umá íma mánunatae. ímibo paá Ítuqtaba itáíq-itaiq kéipoaqtaa Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánunatae.

17 miráimanibo ketáámá Ítu Káríqtokaq tirummá kámunaboaqtaa minnárake Áánûqtuma “kateko-wáyúkáé” tínataama anaaékaqa ketáá miráuma Yéqtaaeo-anna-wayukama kúmiq-wayukaraa umá maéqtaa ketáámá ketábátáá aónaraunatae. Ítu Káríqtoma ketáái kúmiq-yataakoma mamá pááq uráiyô? aaqáo. ketáá mirá-tenunataabiyo? áraimma ímiye.

18 itáaro. keqnáámmá yauwéqma Mótetini ámáan-aimma waránúnô? aaqáo. ímiye. kemá min-ámáán-áímmá waréqa Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá íma mánune. min-ámmá íarutain-ane.

19 Mótetini ámáan-aikoma kemmá aúwaraimma íma tímikaitapoq yawítítukaune. mútûq-amaan-aimma kemá íma kanaaráq wakáune. kemá kúmiq-yataariq onanamá Mótetini ámáan-aikoma téna “puínóne” kétiye. miráitana ámáan-aikoma keqtáá tíkamma képuimanibo Áánûqtuma aúwaraimma kétimitaee. ketí aúpáq-áímmá itáaro. minnâ

20 kaapaq-yátáqá Ítuma ketí kúmiq-yataaqtaba pukáipoaq kemá wetê mibáq máqe-uraune. miráitaq kemá Póroma ámáan-aikoqtaba wetê pukuráune. miráimanibo íbêqa kemá íma máupo Ítu Káríqtoma ketí tirunóbáqá máíye. min-náqá Póroe te-náqá íma máíye. ketí túwaraimma minnáe. Ítu Káríqtoni aúwaraimma kepí kémaiye. ketúgoma paá wáimanibo íbêqa Áánûqtuni áanikokaq itáíq-itaiq umá paá kémaune. ketí kúmiq-yataaqa wáitanama minnáyaba puyónúnamanibo

keqtábá pukuráiyē. ketúgoma íma pukuráimanibo wenaúgoma pukuráiyē. miráipoana íbêqa ketúgoma paá wáiyē. keqtábá kákaitana keqtábá pukuráiyē.

21 Áánûqtuni paru-yátááqá íma paábaq kématuwaune. ámáan-ainapo Áánûqtun-aurakaq kateko umá máíyanama kanaarác Ítu Káríqtoma pukáimma minná paátataaqtaba pukíné uráimiye.

3

1 neginaagí Karétiaq-wayukao, keráwáqtábá Ítu Káríqtoma pukáitaq keráwáqtí túrakaq tiráátiraune. íbêqa náawaq keráwáqá mamá aíbôqnaaboqa káutikaiyo?

2 kemá keráwáqá kímora-yataaqtaba timá tíméro. Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá náaraq umác matááo? ámáan-aimma wáraaqtaba matááo? ímiye. átê-wataama Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq okákénác matááo? owé.

3 nôraq itarác íbêqa neginaagí kéoo? áqnáabaq Áánûqtuni Aokaq-Áágóni áwáqnaa í-yátááqá matáamanibo íbêqa ámáan-aikaraq pui-yátáákárác íyaq yauwéqma mirá íno?

4 naayóbáqá keráwápí ummaa-yátááqá páác uráimma minná keráwáqá paá min-úmmáámá matááo? kemá túyánámmá itáunama keráwáqá paá-ummaama íma matááe.

5 nôraq itanawác Áánûqtuma keráwáqá weni Aokaq-Áágómá tiména keráwáqtí aúkáapi anón-awaameq-yataaqa taróc uráiyoy? keráwáqá ámáan-aikoni mayaímá máyáaqtaba mirá-uráiyoy? ímibo weni átê-wataama itéq anaaé wáraaqtabae téna mirá-uráiyoy.

6 Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí Áabaraaqtaba maará-tiráiyoy: “Áabaraama Áánûqtukaq itáíq-itaiq itanabóana Áánûqtun-aurakaq kateko umá máqe-uraine.” téna tiráine.

7 miráínaq keráwáqá aónainoy. yemá náayuwabi Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá étama yemá Áabaraani árain-iyapoma mááe.

8 naayóbáqá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráine. Yéqtaeowayukagaraq Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá íyanama yeráwáqtábá Áánûqtuma téna “kateko-wáyúkáe” tíniye. miráitana naayóbáqá Áánûqtuma Áabaraamma timá ámikaine: “epíkémá máqte-marabaq-wayukama íráqôniq umáyikanune.” téna Áánûqtuma Áabaraamma timá ámikaine.

9 Áabaraama Áánûqtukaq itáíq-itaiq kéitana Áánûqtuma wemmá íráqôniq umákaraine. mórai q umá máqtemma itáíq-itaiq o-káyúkámá Áánûqtuma íráqôniq umáyikaniye.

10 máqtemma áamáan-aikoni aménáápáqô kémae-kayukama yúyánápímmá téta “minnárake Áánûqtun-aurakaqa kateko umá mánunatae” tétama min-ámáán-áíkmá yemmá yawááq-umayikaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáábí mirá kétiye: “máqte-kayukama áamáan-aimma agamatá-kánnáábí wáin-aimma íma mútûq waráíyanama yemmá yawááq umáyikaniye” téna agamatá-kánnáágó kétiye.

11 ketáámá káonaunatae. móra-nakoma áamáan-aimma mútûq íma kanaaráq kéwaraiye. miráipoana áamáan-ainapo Áánûqtun-aurakaq móra-nakoma kateko umá íma kanaaráq aurániye. Áánûqtuni agamatá-kánnáábí ókaraq maará kétiye: “min-nákómá wení itáíq-itaiq í-yátááqnápó Áánûqtun-aurakaq kateko umá matúq-matuq umá mániye.” téna agamatá-kánnáábí kétiye.

12 áamáan-aimma Ítukaq itáíq-itaiq í-yátááqtabámá íma wáíye. móra-nakoma Mótetini áamáan-aimma íwarenama min-nákómá puíniye. ókaraq agamatá-kánnáágómá maará kétiye: “móra-nakoma máqten-amaan-aimma mútûq warénama wemá kanaaráq aúwaraimma mayániye.” téna agamatá-kánnáágó kétiye.

13 ketáámá áamáan-aimma mútûq íma kanaaráq kéwaraunaboanataa Áánûqtuma keqtaámá yawááq kéumatikaiqtaae. miráimanibo keqtaámá íma yawááq-umatikena wemá Ítu Káríqtoma keqtaáyábámá yawááq-umakaraiye. miráitana Ítu Káríqtoma keqtaáyábá yawááq-i-naqa kaapaq-yátáq aúkáiye. minnýaba Áánûqtuni agamatá-kánnáábí maará kétiye: “móra-nakoma yaataq aráápenama wemá yawááq-i-nare.” téna kétiye.

14 miráitana Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukuráiye. wemá miráuraipoaq keráwáqá Yéqtaeao-wayukama Áánûqtuma Áabaraaqtaba timá akoqnáá umákaimma keráwákáráq kanaaráq mayánoe. miráitana Áánûqtu timá akoqnáá umákaimma áraimma pááq uráiye. minnýaba keráwáqá káonaae. abo Ítu Káríqtokaq keráwáqá itáíq-itaiq uráámma keráwáqqtôpaq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá iráiye.

15 itáaro. kaayaq-nákórátá móra-iyakaq marétama aamá timá yarúmaraiyanama káqo-nakoma óq-aimma íma maqmqá aráápaino. wemá mi-kátáábíké íma yaímma mayáino.

16 Áánûqtuma Áabaraate aamá timá yarútaimma mirá-uraiye. kanaaráq Áánûqtuma téna anaaékaqa íraqô-qtataaqa pááq íniye tiráiye. mi timá akoqnáá umákai-qtataaqa Áabaraamma kámena wení iyápógaraq ámikaine. wemá máqte-noiyapoe ítiraine. wemá netuq-nóiyápóyábá ítiraine. ímiye. wemá paá kímora-

iyapoyaba téna maará tiráine: “ení iyápóe” tiráine. min-iyápómá Ítu Káríqtoe.

¹⁷ ketáagon áaimma maará-uraiye. mi-kánááráqá Áánûqtuma Áabaraamma timá akoqnáá umákarai-kanaaraqa Mótetini áamáan-aimma íma wáqe-uraine. mi-kánááráké ayáqtáá-kanaama (430 karitimaatimá) kóuraiye. mikáké Mótetini áamáan-aimma pááq uráiyeye. mi-kánáámá pááq uráimma Áánûqtuma Áabaraate aamá timá akoqnáá uráimma íma waékaiye.

¹⁸ ánibo Mótetini áamáan-aimma waráinapo keqtáámá kanaarác ayúqtikenataama Áánûqtuma Áabarate timá yarútain-aikoma naayóbác ánatagine iné. miráimanibo maamin-ámáán-áinápo íma kanaarác káyuytikaiqtaae. ímibo keqtáámá paá Áánûqtuma Áabaraate aamá timá yarútaimma itáíq-itaiq í-nápó káyuytikaiqtaae.

¹⁹ abo nôraq itanawác áamáan-aimma wáiyó? wemá maará-uraiye. kúmiq-yataakoni áaimma abarokác tiráátinenataa mirá-uraiye. Ítu Káríqtoma pááq uráikaq min-ámáán-áímmá kéwáraunatae. Áánûqtuma naayóbácá timá akoqnáá umákarain-iyapoma Ítu Káríqtoe. Áánûqtuni kaqtó-wayukati yóyaupikekaraq min-ámáán-áímmá maa-márábí iráiyeye. Áánûqtuni kaqtó-wayukanapogaraq Mótetini óyaupikekaraq min-ámáán-áíkmá Áánûqtunopake kukéna waayúkáyôpaq iráiyeye.

²⁰ miráimanibo Áánûqtumo Áabaraate aamá timá yarúmaraitanama kaqtó-wayukanapo mi-kátáámá íma wáqe-uraiye. ímibo Áánûqtuma Áabaraamma wenóikaraq káonena timá ámikaiye.

²¹ miráitana áamáan-aikogaraq Áánûqtuma Áabaraama timá akoqnáá umákarain-aikogaraq namuroíq kéoyo? árimma ímiye. miráimanibo keqtáámá áamáan-aikoma íma kanaarác káyutikaiqtaae. ímibo áamáan-aikoma paá mirá-iniye.

²² áamáan-aikoma keqtáámá kékén-áímmá kétimatimiqtaae. kúmiq-yataakoma máqte-kayukama ánná kúyikaraiye. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá minnáyaba kétiye. miráipoaqtaa ketáámá paá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéeqtaama min-áúwáráíqtábá Áánûqtu Áabaraamma timá akoqnáá umákaraimma kanaarác mayánúnatae.

²³ naayóbácá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq í-yátááqá íma pááq uráikaqa áamáan-aikoma ánná kútikaraiqtaae. ánibo ketáámá ánnábí máqetaa mi-kánáárákémmá áaimma átáma Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéunatae.

²⁴ owé. áamáan-aikoma ketáái kawáá-nákáá uréna ketáái tirááti-nakaa umáe kéwitana mi-kánááráqá Ítu Káríqtoma iráiyeye.

mi-wágóni anaaékaqa Ítukaq itáíq-itaiq kéeqtaama Áánûqtun-aurakaq kateko-wáyúká máunatae.

²⁵ íbêqo Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq í-kánáámá wáipoana ámáan-aikoma ókaraq ketáái kawáá-nákáá éna tirááti-nakaa umá íma máíye.

²⁶ abo itáíq-itaiq í-yátááqnápó Ítu Káríqtokaraq mórabi yagaroqtamá Áánûqtun-araaqa keráwáqá mááe.

²⁷ Ítukaq mórabi yagaroqtamá nommá perai-wáyúkámá wenáaimma kémayaae.

²⁸ miráipoana mi-máqté-káyúkámá mimóráíq umá mááe. Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq íma meyámmá máyáa-kaqto-wayukagaraq paá iyúwáa-kayukagaraq waagógáráq aaragógáráq máqtemma Ítu Káríqtomma mórabi yagaroqtamá mimóráíq umá mááe.

²⁹ Ítu Káríqtoni waayúkamo máeqa kanaaráq keráwáqá Áabaraani árain-iyapo-annama maéq Áánûqtuma Áabaraamma timá akoqnáá umákarain-auwaraimma mayánoe.

4

¹ kemá ókaraq timá-timenune. iyápógoma maabumá máqe-urai-kanaaraqa wemá miráuma mayai-nákóráá umá máqe-uraiye. miráimanibo aboání máqte-qtataaqa wennáe.

² wemá paá kawáá-wáyúkágáráq anó-kayukagaraqti yiménáápáq máena aboámá timákaraina-kanaaraq wíno.

³ ketáágáráqá miráuma Áánûqtuni iyápóraa umá máeqtaama mi-kánááráqá máqtemma maa-márábín-ámáán-áikóní aménáápáq máqe-uraunatae.

⁴ kanaagómá umágitanama Áánûqtuma wení áanikoma timákariye. aaragómá marákáitana Ítiráaeo-wayukati ámáan-aikoni aménáápáq máqe-uraiye.

⁵ mi-káyúkámá min-ámáán-áikóní aménáápáké ayúqyikanena kukáíye. miráuraipoaqtaa ketáámá kanaaráq Áánûqtun-araaqa mánunatae.

⁶ íbêqa wení iyápó-annama mááe. miráitana Áánûqtuma wenáanikoni Aágomma timákáitana ketáái tíyaqnobaq min-Áágómá maará kétéiye: “apááô, ketiboó” téna tirupiké kétéiye.

⁷ miráitaq keráwáqá ókaraq mayai-wáyúkáráá umá íma mááe. ímiye. keráwáqá wenáanimaare. ániibo keráwáqá Áánûqtuma tiwiráinaq wení iyápó-annama máeqa kanaaráq keráwáqá wení máqte-qtataaqa mayánoe. áanimma máiyana Áánûqtuma wení máqte-qtataaqa timíniye.

⁸ áraine. naayóbáqá keráwáqá Áánûqtuqtabama íma ítarepoaq maníkóní aménáápáq máqe-uraamanibo

9 íbêqa keráwáqá Áánûqtuqtaba kéitaae. abo kemá maará-tenuno keráwáqtábá Áánûqtuma kéitaiye. nôraq itanawáq naayón-ámáán-áíqtábámá keráwáqá kêtikaiyo? min-ámáán-áíkmá íma keráwáqá tíwáqnaa íniye. keqnáámmá ánná-mayairaa mayánéraq kéoo?

10 keráwáqá nôraq itarác aokaq-yúpáámá aokaq-wíyóqtábábi kéqokeq-kanaayababi naayón-ámáán-áíkmáqtábámá omáqá kémayaa?

11 keráwáqá kemmá ummaamá ketime. miráitaq ketúyánápímmá ketí mayaígómá keráwápí wáimma paátataakaa ínabo téq kêtune.

12 ketíbâtiwaayuo, kemá keráwákác inaa-inaa kêtune. minná kekáá umá ámáan-aipikemma ayúqtíkaraikaq máero. kemá Ítíráaeo-naqa ámáan-aipike ayúqtikaraimanibo keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama aati-aatímá ámáan-aikopike ayúqtíkaraane.

keráwáqá kemmá móra otaammá íkutikaraae.

13 naayóbáqá ketúgoma akoqnáá íuraimanibo kemá ketí áqnáabaq-kanaama keráwápí átê-wataama tímá tímikaune. minnáyaba taákaq kémaraae.

14 kemá karímá kémayeqa keráwáqtí mayaígóní ámûraaq mamá túnnae kámatikaunamanibo kemmá íma tínaaemma kéumatikaae. tibô íkamatikaraae. ímiye. mórama Áánûqtuni kaqtó-narabi Ítu Káríqtonabi wenamááríq kawáá umákáinikaa umá kemmá keráwáqá kawáá umátíkaraae.

15 ketábá keráwáqtí timuqô maraí-yátááqá náakaraq wáiyoy? kemá abarokác keráwáqtí íraqôn-aiiqtaba kêtune. minná keráwáqá keqtábá ôriq umá kêtikaipoaq keráwáqtí túramma kubíqma kemmá tímínóaa kêtune.

16 nôraq íyo? íbêqa kemá keráwáqá arupú umá tímá tímikaunaboaq kemá keráwáqtí namurowác aúkáúnô?

17 áraine. yaímma-wayukama yemá keráwáqá íraqôn-aimma kétima-timeta keráwáqá tímíqmí kéo. kemmá kėtiweqtatuweq yeqtí yinaae waraígáae téta kéoe.

18 íraqôn-aimma káqowa-kaqowamma yíwáqnaa íyábá tímá-yimenunataama minná kanaarác íye. ánibo ketáá mórabí ímo maéqtaama min-ááímmá íma yúwáaro.

19 ketí pááqya-noiyapo, ókaraq kemmá tíqa kéena miráuma aaragómá iyápóma marakáné itana aíqa iníkáá umá tíqa kéiyé. kemá tíqa í-yátááqá kémayaanana kanaarác Ítu Káríqtoma keráwáqtí tíyaqnoabaq wenáaimma pááq umá ánataniye.

20 tirunô kemá keráwáqtê íma máune. kemá keráwáqtábá káqon-aimma ténáá kéune. íbêqa kemá keráwáqtí táaiqtaba taíbaq-tuyanamma kéitaune.

21 keráwáqá ámáan-aikoni aménáápáq mánaae tíya-kayukama íbêqa kemmá timá tíméro. keráwáqá ámáan-aimma íyaq kéitaa?

22 agamatá-kánnáábí minnýyaba kétiye. Áabaraani áanikoratama kaayaré. morá-inikoma paá-mayaima ánná-mayairaa matáin-inikoma móra-aanikomma marákáraiye. káqon-inimma áwîq-inikoma móra-aanikomma marákáraiye.

23 paá-mayaima ánná-mayairaa matáin-inikomo marákárain-iyapoma minná anóama aaraukátí yáaikaqa marákáraiye. ániibo káqon-inikomo marákárainimma minná anóama Áánûqtuma timá akoqnáá uráikaq marákáraiye.

24 waéqma itái-áímmá mi-kátáágóní áaimma wáiyé. mikááyáq-íníkorátámá miráuma kaayaq-áímmá Áánûqtuma waayúkate timá yarúmakiné. mórama timá yarúmakin-aimma Táínai-anubake iráiyé. min-áíkáké iyápó-annama paá-mayai ánná-mayairaa-kayukama auránoe. Égaama mi-wágóní awaaaméré.

25 Táínai-anuma Arébiya-marupaq mikáq Mótetima ámáan-aimma matáine. Yérútáárebaq-wayukama íbêkaraq Mótetini ámáan-aikoni aménáápáqá ánná-mayai-wayukaraa umá máápoana Égaama yeqtí awaaaméré. íbêq-Yerutaarebaq wení awaaaméré.

26 ániibo Térai Áabaraani áwîq-inikoma Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq o-káyúkátí yinóae. aúge-Yerutarebaqa wení awaaaméré.

27 Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará kétiye:

“aaragô, keráwáqá anaamoq-nóinímmá timuqá márâaqtaba anókaq ááyama tero. keráwáqá iyápóma marakaíyábá tíqa íuraipoaq timuqá márâaqtaba anókaq ááyama tero. paá máa-noinimma yeqtí iyápógoma yiwaiqá máa-noiniti-iyapoma uyátá-maqma taíbaq mánoe.” téna kétiye.

28 ketíbâtiwaayuo, keráwáqá Ááítekimma Térain áanikote mórai q kéoe. Áánûqtuma Áabaraamma timá akoqnáá umákaraiqtataboq keráwáqá wení iyápó-annama káuraae.

29 Égaani áanikoma aaraukáq-ááíkákémô marákárainimma wemá naayóbáqá wenábâkoma Ááítekimma mamá táíq umákaraine. Ááítekimma Áánûqtuni Aágokake marákáraiye. minnýyaba Ááítekimma awaaómá awááguraine. íbêkaraq min-ááímmá paá wáiyé. minná mi-káyúkámá Mótetini ámáan-aiqtaba yúyánámmá itáa-kayukama Ítukaq itáíq-itaiq íyábá yúyánámmá itáa-kayukama kéyiwaagoe.

30 Áánûqtuni agamatá-kánnáágó nóinaeq tiráiyó? maará kétiye: “ánná-mayairaa matáin-inikaraq áanikogaraq

paábaq watuwaao.

áwîq-inikoni áanikoma wenamáa
min-ínikóní máqte-qtataaqa mayániye.”
téna kétiye.

³¹ tîbâtiwaayuo, móraiq umá ketáámá paá ánná-mayairaa-mayai-
inikoni áráaqa íma máunatae. ímibo ketáámá Ítuni waayúkatakaama
áwîq-inikon-araaqa máunatae.

5

¹ Ítu Káríqtoma keqtáá naayón-ámáán-áipíké
ayúqtíkaraiqtaae. ayúqtíkarai-kayukaraa umá paá máero.
minnáyaba Ítuma máigaae téna kétiye. miráitana keráwáqtí
ayúqtíkarai-qtataaqa yaqtóráaro. móra-wayukama yeqtí yímáán-
aikoni aménáápáqá iyuwáiyata íma matiyúwáaro.

² itáaro. kemá Póroma keráwáqá kétima-timune. ánibo
keráwáqá iyuwáiyata káqo-yuma keráwáqtí túma karáiyana
kanaaráq Ítu Káríqtoma íma kanaaráq tíwáqnaa íniye.

³ keráwáqá máqtemma iyuwáiyata túmo karánómma kemá
kékén-áímmá kétima-timune. máqten-amaan-aikoma Táínai-
anubaken-amaan-aimma mútûq íwareqa puínoe.

⁴ ánibo keráwáqá ámáán-aimma paá waráiyana Áánûqtun-
aurakaq kateko umá íma auránoe. ímiye. paá mirá éqa Ítu
Káríqtonopake Áánûqtuni paru-yátáápíké nékaq mánoe.

⁵ Aokaq-Áágóní akoqnáárake ketáá Ítukaq itáíq-itaiq umá
yáqtoraanataa Áánûqtuma keqtááyábá “kateko-wáyúkááé”
tíníqtaba awé kéunatae.

⁶ ánibo ketáámá Ítu Káríqtogaraq mórabí yagaroqtamá
maéqtaama aúmo karai-ááíkaráq aúma íma karai-ááíkaráq
minná paátaare. ánibo Ítu Káríqtoqak itáíq-itaiq éqtaa tirummá
amí-yátááqá minná anó-qtataare.

⁷ áqnáabaqa Ítukaq itáíq-itaiq uráamma minná kanaa urááe.
náaraq umá mirá-uraiyo?

⁸ Áánûqtuma keráwáqá tááyaramma íbêqa keráwáqô wáráa-
tuyanamma Áánûqtun-aaimma íma wáiyé.

⁹ itáaro. yemá maará kéte: “pááqya-qtataaqa (yíqtime) kara-
káyúkátí yammá agayaí-kánábí makáiyana yakómá itorániye.

¹⁰ miraráa umá móra-nakoma keráwáqatí túyánámmó
mamá táíq i-nákóní áwîqa kemá íma Ítaraunamanibo
Áánûqtuma wemmá yawááq-umakaniye. keráwáqá keté
mórabí yagaroqtamá uyátárai-nakogaraq máapoana keráwáqtí
túyánákómá ketí tiráátúnna-yataakaq yauwéqma yínoe.
minnáraq túyánámmá kéitaune.

11 yúma káráaro téq waayúkama kétima-yimuno? aaqáo ímiye. mirá ítúnnayabawaq yemá kemmá mamá íyaq táíq kéumatikaa? kemá abarokáq téq “túma káráaro” tenatamá Ítiráaeo-wayukama mi-kátáámá kaapaq-yáyábá íbèkaraq íma awétátuwanoe.

12 yemá mi-káyúkámá keráwáqtí túyánámmá mamá táíq kéo-kayukama kemá yemmá maará timá-yimenaq kéune: “kenamááríq keráwáqtí tíwáa-kakamma ko káráaro.” ténáá kéune.

13 ketíbâtiwaayuo, Áánûqtuma keráwáqá ayúqtíkaiqtae téna táayaraiye. keqtaá ayúqtíkaraipoaq keráwáqtí tikaí-yátáákómá íma wáráaro. miráimanibo keráwáqá ayúqtíkaraipoaq wenáwáqnaa-wenawaqnaa umá weqtábá kákainna weqtábá kákainna oro.

14 máqten-amaan-aimma mórabi miráuma wáíye:

“keráwáqá kenamááríq tirummá oníkáá éraq mórai q umá keráwáqtí timakaq maíya-kayukama tirummá yíméro.”

miráuma wáíye.

15 miráimanibo keráwáqá keíyáá unítíqa téq ááíq éqa kanaaráq keráwáqá atéráaro. abo keráwáqá mûtûq áíkuyo-kayukama máqtemma táíq umáginoe.

16 miráimanibo kemá maará téq kétima-timune. keráwáqá Aokaq-Áágóní áaimma wáráaro. ánibo keráwáqá mirá éqa kanaaráq keráwáqtí túgoni akaí-yátááqá íma wáráaro.

17 ketáá káonaunatae. mi-tái-ááíkkómá Aokaq-Áágómmá mamá márúte yuwánéna kéíye. mi-kááyáq-wáígórátámá namuroîq kéoye. miráonaae tíya-qtataaqa aati-aatimá keráwáqá íma miráinoe.

18 keráwáqá Aokaq-Áágóní anaaémo waréqa keráwáqá ámán-aikoni aménáápáq íma mánoe.

19 waayúkati táí-yaaimma áqá aónatukaae. wé maará kéíye. kebó-yátááqá táí-aaaimma waátâ-yuyanamma wáíye.

20 óqtakakaraq yaatakáráq nunamummá tí-ááímmá kéte. uwaatagáán-ááímmá aá awáágî-yataaqa unítíqa tí-yátááqá kárún-aaaimma tí-yátááqá áyámma í-yátááqá akáyáámmá tí-yátááqá we ánnáma mamá yataí-yátááqá

21 aúran-anna aí-yátááqá taíbaq aíbôq-nomma nai-yátááqá máqte-qtataakoma mirá kéoe. keqnáámmá kékén-áímmá kétima-timune. máqte-kayukama miran-ááímmô tarôq étama Áánûqtu yabíkái-marupaqa íma uwínoe.

22 miráimanibo Aokaq-Áágópíké maarán-ááímmá pááq kéíye. tirummá kéeqtaa timuqá kémareqtaa kaayoné-yátááqá tirunóbáqá wáíye.

23 ketáámá túma pukáípaq awé kéunatae. íraqôniq kéunatae. arupú umáe kéuyunatae. itáíq-itaiq umá kéyaqtoraunatae. káqo-yuma tikaq múte kéyikaunatae. ketáái túgoni akaí-yátááqá

kéyaqtorauatae. min-íráqó-qtátááqtábámá aammá aúmatan-aimma íma wáiyee.

24 máqtemma Ítu Káríqtoni waayúkama yemá táí-aaimma yetúgoni akaí-yátáákáráq kaapaq-yátáq arááparainikaa uráitataboata ókaraq íkéwaraae.

25 ketáái aúgen-auwaraimma Aokaq-Áágótê yagaroqtamá wáiyee. min-Áókáq-Áágómá Áánûqtuni waayúkama mamá aakaraakaq íno.

26 ketáái tíwîqa íma múte yawíyataa ketáái tîbâqawaayuma íyamma íma umáyikeqtaa yeqtábá íma koyukaayúmme ono.

6

1 ketíbâqtiwaayuo, keráwáqá aónáiyana móra-nakoma kúmiq-yataariq í-náqá keráwáqá Ítu Káríqton-aaimma warané kéiya-kayukama kaayonébáké wemmá mamá arútáyakaaro. keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma kawáá umáyíkáaro. Tááqtaama keráwákáráq makáqma aónaiyabae.

2 keráwáqá keráwáqti tîbâqawaayuma ummaa-yátááqtábá kammáa kaíyaqa yíwáqnaa oro. mirán-ááikáké keráwáqá Ítu Káríqton-amaan-aaimma weqtábá kákainna weqtábá kákainna í-ááímmá kéwaraae.

3 ániibo móra-nakoma téna “kemmá anó-tiwiqa wáiyee” tînimanibo wenáwîqa íma wáitana wetábá wenamáárîq kaaqaari kétiye.

4 ketáá móra-mora-yutaati mayaígómmá táí-mayaiyababi íráqô-mayaiyabiyo téqtaa maqma aónaanataao. mirá énama móra-nakoma wení mayaígómá íráqôniq itana wemá kanaaráq amuqá maréna káqo-nakoni mayaímá íma aónama yainániye.

5 máqte-kayukama móra-mora-yuma yeqtí mayaímá iyááqtâ kumá máyáaro.

6 móra-nakoma Áánûqtuni aammá warái-áímmá matáina-nakoma wení oótakake arááti-nakomma áwáqnaa umá amíno.

7 keráwáqá kaaqaari-túyánámmá wáráabo. móra-nakoma Áánûqtumma kanaaráq íma makatíniye. nôi-qtataarabi marabí uqmaráiyamma mimórá-yátááqá utániye.

8 ítáaro. uqmakáa-kanaagaraq aáwaqa ábu kaí-kánáágómá miraráá kéiyee. abo móra-nakoma wenaúgoni akaí-yátááqá warénama wení aqtó-kánááráqá puí-yátááqá mayániye. ániibo móra-nakoma Aokaq-Áágóni akaí-yátááqá warénama aqtó-kánááráqá matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayániye.

9 miráinaqtaa ketáámá íráqôn-aaimma waráiyábámá íma tîbôkariq ónátae. minnáyaba íma tîbô kégaitanama anaaékaqa íráqô-meyamma mayánúnatae.

10 miráinaqtaa ketáámá aammá abáá éqtaama kanaaráq ketáámá máqte-kayukaraq íraqôniq umáyikáánataao. anó-qtataaqa wáipoaq keqtibâqawaayuma Ítu Káríqtoqtaba áqnaábariq miraráa umáyikáánataao.

aqtó-áímmá

11 kemá kanamáárîq anón-aubama keráwáqtôpaq ketiyáánaapo awaaméqá umá agamaráunama aónaaro.

12 mi-káyúkámá keráwáqtí túma karánáae téta yemá nôraq itatawáq akoqnáa kéoo? yemá paá waayúkati yúrikaqa anón-iwiqa mayánaae téta kéte. Ítiráaeo-wayukama yemá ikatîq kéeta Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukái-nakomma itáíq-itaiq umá wáráánataama minnýaba tú-tiqa íyábááé téta yemá ikéyikaiye.

13 miráitata yemá keráwáqtí túma keréta keráwáqá uyátetaboata kanaaráq yíwîqa múte yauwínoe. ábo yemá yúma káráa-kayukama yenamáárîq mútûq-amaan-aimma íma kéwaraae.

14 aaqibo kemá káqo-qtataakoni áwîqa íma múte yauyónúnamanibo Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukáitapoaq wenáwîqa wenamá múte yauyónúne. miráipoana maa-márábín-ááímmá pukái-qtataakorraa umá túyánápí wáíye. kemá maa-márábí-káyúkátí yúrikaqa miráuma tikaí-yátááqtábámá pukái-nakorraa kéune.

15 aúma karai-ááíkáráq aúma íkarai-aaikaraqa minná paátataaqiye. Áánûqtuma keqtáa mamá aúge-kayukama aútikaniqtaama minnáama anó-qtataaqiye.

16 minnýaba máqte-kayukama uyátá-maqma min-ánón-ámáán-áíkámmá kéwareta Áánûqtuni kaayoné-yátáákáráq wení paru-yátáákáráq yetê máqtemma Áánûqtuni árai-kayukate wáino.

17 íbêkaraq anaaékaraq móra-nakoma móragaraq ummaa-yátááqá kemmá íma timíno. ketúraq abumá wána máqte-kayukama kéyiraatimma minná kemá Ítu Káríqtoni mayáináqúne.

18 ketibâtiwaayuo, ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma wení íraqô-qtataakoma keráwáqtê wáino. miráuma wáino. kemá Póroe.

Ipítiani

Îtun **anaaé ké**waraa-yubaq **Ipítiani**-marupaq **Póroma agatá**ye.

1 maamin-áímmá kemá Póroma Ipítaini-marupaq-wayukama náayuwabi Îtuma Metáíyan-aama akoqnáá umá kéyaqtoraa-yubaq kágayaune. máqte-kayukabi Metáíyaqtaba abarokáq timá yiménúnnama minnáyaba Áánûqtuma kemmá timátikaiye.

2 maamin íráqôn-aaimma ketibotáámá Áánûqtu ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtote yeqtôpake kuména maamin íráqôn-aikaraq kaayoné-yátáákáráq yeqtôpake kúmîmma keráwáqá mayaígáae téq tímikaune.

3 Áánûqtuma ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtoni aboámá múte yauwí-náqiye. wemá anón-iraqo-qtataaqa keqtaámá umátikenataa minná wenáanimma keqtaábí wenôpake timátíkáitana kukáiyé.

4 Áánûqtuma maramá íma tarôq uréna keqtaáyábá mamá wenáanikoni iyápó-annaraa umátikaraiqtaae.

ketáámá Áánûqtuni ákái-yataaqa tirunóbáqá máinaboana ketáámá kúmikaraq otaakáráq íma wáimma-wayukaraa umá mánunatae.

5 Áánûqtuma wemá ákáitabae téna keqtaámá Îtu Káríqtoni-annabi pááq umátikenataa tiráiyé.

6 miráipoana Áánûqtuni íráqô-qtataaqtaba wenáwîqa yaaguyaqmá ónatae. maamin-íráqó-qtátááqá Áánûqtu ketáá paá timénataa wenáanima ákáin-iyapoma kuménata tíwáqnaa íyábá uráiyé.

7 Îtuma wemá puyénaboana wení naaemá aqítima wemá ketáái táwî-meyamma mamá paá umátikenata íbêqa Áánûqtuma ketáái kúmiq-yataaqa mamá paá umáyikena miráiqtaba íbêq-awaataqa ketáái kúmiq-yataaqtaba íma puyónúnatae. Áánûqtuma keqtaáyábá íráqôniq kéumatikaiqtaae.

8 Áánûqtuma áa iténa maamin-íráqó-qtátááqá wemá paá tímikaiqtaae.

minnáyaba anónna-anonna íma kanaaraq aménúnatae.

9 Îtu Káríqtoqtaba anaaékaqa keqtaámá wení aúpáq-yátááqá tiráátiraiqtaae. minná

10 Îtu wení kanaamô pááq ínana wé mamá yabi íniye. máqte-qtataaqa mamá yorupáinana wemá ebikáqá yabi íniye. wemá máqte-qtataaqa máqte-kayukagaraq Áánûqtuni

márûpaqa maa-márágárâq wení náápaamma mamá yabi íniye.

11 wenamáa wení aúyánámmá waqména wemá áqnáabaqa akoqnáa-aimma keqtaámá Ítiráaeo-wayukabi timátikenataa móra tiwiráín-náqá wení Metáiyama keqtaáyôpaq wemá timákaraiye.

12 miráitana ketáámá áqnáabaq-kayukama Metáiyaqtaba awétáá uráunatae. Áánûqtuma keqtaáyábámá wení tágama-akoqnaa-yataaqa maa-márâbí-káyúkámá yirááténa wemá miráigaae téna tiráiyé.

13 íbêqa keráwáqá náayuwabi ímo Ítiráaeo-wayukama wemá keráwákárâq tiwirániye. keráwáqá wení árain-aimma itéra maamin-áíkmá kanaarâq pukáiyapike tiwíqtuwaniye. itéra “árain-aine” téraq min-áímmá yáqtokaae. Áánûqtuma wení awaaméqá keráwákâq maréna minnâ wení Aokaq-Áágómá akoqnáa-aikaraq téna timáyíkaraiye.

14 Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Áánûqtuni awaaméqá máena minnáyaba ketáámá mamá Áánûqtuni máqte-qtataaqa wemá akoqnáa-aikaraq wení waayúkabi téna matáunatae. Áánûqtu wení waayúkama ayúqma ánatayikena téna yeráwáqá wení tágama-akoqnaa-yataaqtaba wenáwíqa yaaguyabínoe.

15 miráiyaba keráwáqá uyátárai-nakoma Ítumma itáíq-itaiq umá yáqtórâama itareq keráwáqá mi-káyúkámá Ítun-aama waqmá kéwaraa-kayukama tirummá yímêma itareq

16 minnáyaba aati-aatimá kemá Áánûqtukaq “tíkáiyé” téq keráwáqtábá kêtune. keráwáqtábámô nunamummá kétéqa

17 kemá ketáái anómma kateko-kétibótáá wení Aokaq-Áágómá keráwáqá amiyátábá kêtune. mirámô inaqaama keráwáqá áaimma yayuwé mi-qtátááqá Áánûqtuqtaba abarokâq aónanoe. miráinaq keráwáqá Áánûqtumma aanábórâá aónama minnáyaba keráwáqtábá kemá nunamupí kêtune.

18 maénamo keráwáqá ítama arútátukera nóiqtaba Áánûqtuma keráwáqá yááyama minnáyabagaraq nunamupí kêtune. minnâ keráwákárâq Ítun-aama máqtemma kéwaraa-kayukagaraq wemá yááyama anón-apeqa anaaékaqa Áánûqtu kanaarâq yimíniye.

19 Áánûqtuma wení akoqnáágoma ketáágárâq máqtemma kéitaa-kayukayabimma anóniq umá wáiyé. wení anó-akoqnaama kémayena

20 mimórâ akoqnáánápó Áánûqtu Metáiyamma pukaípíke atínakaraiye. Áánûqtu Ítumma mamá ayáánurapaq wení yabíkái-marupaqa ákáráiyé.

- 21 **Metáiyama** wenáwîqa máqte-kamaanikaraq abo máqte-naapaakaraq mú-maqma máiye. íbêqa máqte-kawaa-wayukagaraq máqten-akoqnaagaraq wenáménáápáq wáitana abo anaaékaqa mamá mimórá íniye.
- 22 **Áánûqtu** máqte-qtataaqa wenáménáápáqá aítaupi makáiyé. **Áánûqtu** pááq umá wení tiwiránîn-naqa máqte-qtataakaq anón-naqa wekáqô itáíq-itaiq umá wáráa-kayukati aúrakaraiye.
- 23 **maami** itáíq-itaiq umá wáráa-kayukama yeráwáqá wenaúraa íyana wemá aqnókáá íniye.
- maami** itáíq-itaiq umá wáráa-kayukama Ítuma wenáagoma yé-tirunóbáqá ógikaiye. máqte-qtataaqa **Áánûqtu** tarôq umákainama máqtemma Ítu Káríqtoma ógikaae.

2

¹ **keráwáqá** íma Ítiráaeo-annabike-kayukao, kúmiqa akátuwe **Áánûqtuni** ámáan-aimma akatépoaq **Áánûqtuni** aúrikaq pukáa-wayukaraa umá máqte-uraae.

² **naayóbáqá** maa-márágón áaimma wakááne. Tááqtaama waátá-aaikoni kawáá-nákó maéna abo wemá waayúkama **Áánûqtuni** ámáan-aimma akáte-kayukama yeráwáqtí yúyánámmá Tááqtaama yabítiráiyé.

³ **naayóbáqá** ketáámá máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraq Tááqtaani aammá waréqtaa abo túgoma iqtábáé téqtaa miraráá uráunatae. túgoma wenápáqá koyágu-yayagu umá táwî-aimma pááq uráunatae. miráiqtaba **Áánûqtuma** keqtááyábáqaráq aatáá tiwááguraiqtaae.

⁴ ááqibo

Áánûqtuni paru-yátááqá ôriq kéena wemá keqtááyábá ôrikaa umá kákaiye.

⁵ **ketáái** kúmiqtababoana anónná táwî-meyamma mamé yínaqtaa puyónúnataamanibo **Áánûqtu** wení tiwiránîn-naqa tímikaiqtaae.

abo minnáyabama wekáq náawabi warénama íbêqa wemá íma puyínîbo **Áánûqtu** ókaraq aúwaraimma wemmá amíniye. itáaro. **Áánûqtuni** paru-yátááqtábábóana íbêqa ketáámá itaa puyónúnatae.

⁶ **Áánûqtu** yagaroqtamá wení tiwiraín-náqá Ítute min-nákámá keqtááyábá naayóbáqá tirááye:

“anaaékaq yemmá kerátámá atínikeka yabíkáin-akoqnaama **Áánûqtuma** yabíkái-marupaqa yiméyúye.” téta tiráayamma íbêqa pááq uráiyé.

⁷ miráitana Áánûqtu máqte-kayukati yináábútáábi yiráaráómma wení íánatai-iraqo-qtataaqa yiráátiniye. minná wení íráqô-qtataaqa mimórá íráqô-qtataaqa wení tiwiraí-náqá Ítuma keqtáámá timénataa tiráátiniye.

⁸ keráwáqá wemmá itáiq-itaiq uráápoata Áánûqtuni íráqô-qtataaqa keráwáqtí kúmiq-yataapikekaraq puí-yátáápíkégáráq tiwíkaiye.

Áánûqtuni íráqô-qtataakoma íma mayairáké matááe. ímiye. Áánûqtu keráwáqá ákaq paá tímikaiye.

⁹ Áánûqtuni íráqô-qtataaqa anónnáma étama aarawaamá yetúyánápí “ketáái táaimma uyátaraiye” téta yetúma múte yauwínômanibo

¹⁰ Áánûqtu paá aá tiqtábá aúgeniq umátikaraiqtaae.

ketáámá áaimma átáma Ítute mánae téqtaama íráqô-mayaimo Áánûqtumma ákáinaikaa umá maami-máyáímá aúyaqtikaraiqtaa íbêqa mayánatae.

¹¹ túyánámmá itáaro. keráwáqô matíkaraamma Yéqtaaeo-wayukamoe. mi-káyúkámá íma Ítiráaeo-wayukae. Ítiráaeo-wayukama yeqtúma waayúka iyáákaq káráma yemá keráwáqá íma kárata-kayukama tááyaraae.

¹² taákaq máráaro. naayóbáqá kerawáqá Ítiráaeo-annabike Ítuma Metáíyanopake nékaq máqe-uraae. máqte-kayukama yeqtí aúkáapike Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuma timáyíkaraimanibo keráwáqá mi-kánááráqá Áánûqtuni tímú-timun-aimma Ítiráaeo-wayukate wení akoqnáá-aikaraq keráwáqá íma yaímma kéyainaae. keráwáqá íma móra-yataakaq awé uréq abo íma Áánûqtunnama máqe-uraae.

¹³ miráimanibo íbêqa Áánûqtuni aara iyápóraa umá mááe. Ítuni naaénápó keráwáqá yabititaq Áánûqtuni waaqókáq irááe.

¹⁴ mirá téqtaa kêtunatae.

Ítu Káríqtoma kaayoné-yátáákón áaine.

miráitana wemá Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq mórabi mamá áíkuyikaraiye.

Yéqtaaeo-wayukagaraq Ítiráaeo-wayukagaraq yeráwáqtí aúkáapimma naayóbáqá kurumá íma kanaaráq aónai-kuruma Ítuma íbêqa mi-kúrúmmá yawarápatukaiye.

wemá yeráwáqtí kaayoné-yátááqá aúkáiye.

¹⁵ wemá pukáimma Ítiráaeo-wayukati anón-nakoni ámáan-aimma wemá yawarápama ánatatukaiye.

wemá Ítuma Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi kaayoné-yátááqá mamá yíkaraiye.

wemá aúgekaa-kama tarôq uréna íma kaayaqíbo kímora tarôq éna pááq uráiyé.

16 kaapaq-yátáq wenaúma keqtááyábá tiména Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq móra-yubi yíkaraiye. miráitana ketáámá máqtemma Áánûqtu tiwíkai-kayukatae.

Ítuma yeráwáqtí kaayoné-yátááqá aúkaiye.

17 wení kumína-kanaaraq íráqôn-augen-aimma mayaína minnáe. keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtuni népaq-awaataq máqe-uraamanibo ketáámá Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni waaqókáq máqe-uraunatae.

Áánûqtuni kaayoné-yátááqá máqtemma keqtáábí maména tímikaiqtae.

18 Ítu Káríqtoma keqtáábí kuménataaboana keráwáqá Yéqtaaeo-wayukagaraq ketáámá Ítiráaeo-wayukagaraq mimórá-Áókáq-Áágómá mamá matéqtaa ketibotáámá Áánûqtunopaqa yagaroqtamá kanaaráq yenúnatae.

19 miráinaq keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama íma namuq-wáyúkaráá umá káqo-kayukati marabáqá mááe. ímiye. íbêqa keráwáqá yabíkái-qtataakoni aménáápáqá keqtáaráá éq keráwáqá Áánûqtuni ánná-wayukaraa mááe.

20 naakáá umá Áánûqtuni timákai-kayukagaraq wení amuné-wáyúkágáráq yeráwáqá mitáyaraa umá máawaq keráwáqá mitáyaraa umá mááe. min-nákóní ábomma Ítu Káríqtoe.

21 Ítuma ábokaa kéiteqtaa ketáámá wekáq timammá amúnanataa wemá keqtáá máqtemma yagaroqtamá tíkariqtae. miráitaqtaa ketáámá yagaroqtamá Áánûqtuni aokaq anó-monoq-nakaa kéunatae.

22 Ítuma keráwáqnpó anó-monoq-namma kéitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá min-ánó-mónóq-náúpáq kémaiye.

3

1 kemá Póroma keráwáqá Yéqtaaeo-wayukataba ánná-naupaqa máune. keráwáqtábábóana Ítu Káríqtoma kemmá ánná-naupaqa tiyúkaiye.

2 é paámi itéq kemmá Áánûqtuma yaímma wení íráqô-qtataaqa tímikaiqtaba tíwáqnaa ónúne.

3 paá min-áúbábí áqa agayéq kemá timá tímikaunama Áánûqtuma wení aúpáq-yátááqá tiráátiraiye.

4 min-áúbámá yoraúma itéq kemô áaimma átáma itánúnayaba Áánûqtuni aúpáq-yátááqá wení timákarai-naqtabae.

5 naayóbáqá máqe uráá-kayukama min-aúpáq-yátááqtábá íma Ítaraane.

miráimanibo íbêqa Áánûqtuni aokaq timáyíkarai-kayukagaraq wení amuné-wáyúkágáráq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá yiráátiraiye.

6 min-áté-áímmá minnáe. min-ánó-qtátááqá Ítuma pááq umátíkaraiqtaayaba Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtunopake keqtaáráá umá kanaaráq mayánóe. yeráwáqá mimórá-ánnámá ketáátê mááe. máqten-arain-aimma Áánûqtu akoqnáá umá timá tíkaraiqtaama yemá ketêta íbêqa kanaaráq mayánóe.

7 Áánûqtuma kemá Póromma mamá mórama wení timáyíkarai-kayukabi tíkaraitaq miráipoaq átê-wataama Ítuma keqtaáyábá umátíkarain-aimma kêtune. Áánûqtuma wení íráqô-qtataapike yaímma tiména wení akoqnáágo kepí mayai kémayaiye.

8 kemá Áánûqtuni waayúkama yeráwápiké anómma íma máune. ímiye. kemá paá yinaae kéune. miráimanibo Áánûqtu kemmá máqte-kayukabike yabititaq minnáyaba timuqá kémaraune. kemá Yéqtaaeo-wayukama abarokáq timá-yimikaae téna kateko-yátááqá Ítu Káríqtoqtaba kemmá Áánûqtuma timátíkaraiye. mi-kátékó-yátááqá Ítuqtaba uyátá-maqma anómma wáipoata ketáái watáayaba minnáma íma kanaaráq tenúnatae.

9 Áánûqtu wení aúpáq-yátááqtábá kemá máqten-aayapaq-wayukama timá-yimikaae téna kemmá timátíkaraiye. naayóbáqá maamin-áúpáq-yátááqá máqte-kanaaraqa Áánûqtuni aúyánápi aúyoqma wáqe-urena wemá máqte-qtataaqa tarôq urái-nare.

10 miráimanibo wemá íbêqa akoqnáá-wayukagaraq náápaakayukagaraq ketáámá Ítun anaae kéwarauna-wayukanapo yemmá wení itái-yátááqá kéyiraatiye.

11 maa-márámá íma tarôq uréna Áánûqtuma nói-qtataarabi maa-márábímmá pááq íniye téna aúyánámmá Ítaraiye. íbêqa wemá abarokáq ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma wení mayairáké mamá pááq kéiyé.

12 íbêq-kanaama ketáámá náayubi Ítu Káríqton-aama wáráanna-wayukataama Áánûqtute watáá-wataa kanaaráq tenanataá Áánûqtu keqtaámá ítátikaniqtaae.

13 abo kemá kaarabútimo wéqo tútiqo matáunayabamibo keráwáqá Ítumma íma ayuwéraq yáqtóráaro. kemá maamitútíq-yátááqtábá keráwáqá uyátá-maqma akoqnáá ígáae téqa kémayaune. keráwáqô akoqnáá umá máiyana Áánûqtu keráwáqtábá amuqá matikániye.

14 ketibotáámá Áánûqtuma wení aúpáq-áúyánámmá kemá túyánámmá kéiteq wekáq tiraayutaúmmá káyaone.

15 máqten-annama maa-márábikáráq Áánûqtuni márûpakaraq yeqtíwîqa yeqti náápaakaraq Áánûqtuma yímikaiye.

16 Áánûqtuma wení akoqnáábike tirunóbáqá wení Aokaq-Áágómmá mayaígáae téqa keráwáqti týaqa akoqnáá umátikeq minnýaba nunamupí keráwáqtábá kêtune.

17 Ítumma itáiq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoraijaae téqa Ítuma tirupi máetaq minnýabagaraq nunamupí kêtune. yaayánûkoma marabí wiqména kúmikaa umá keráwáqti itáiq-itaiq í-yátáákómá miráuma Ítuni akaí-yátáápáqá wiqmá kumíniye.

18 Ítuma náaraq umáwabi méyábáq uyátena mémánóbáq kubaúma keqtaáyábámá kákaitaq keráwáqá minnýábá ítama tágaigaae téq nunamupí kêtune.

19 ketáámá wení akaí-yátááqtábámá íma ítátuweqtaamanibo wenáaimma tíménaqtaa ógiqma mayaígáae téqa keráwáqtábá nunamupí kêtune.

20 Áánûqtuni akoqnáá-yataakoma ketáábímmô kéinanama maamin-ákóqnáá-yátááqá mú kéuyatamaqtikainanataa ketáái túyánakáráq ketáái inaa tí-yátáákáráq uyátamaqma íniye.

21 ketáámá Áánûqtuni ánnábike-kayukama Ítu Káríqtoqtabama wekáq “tíkáiye” téqtaa wenáwîqa aati-aatimá matúq-matuq umá múte kéyayunatae. áre.

4

1 kemá Póroma waayúkati yúrakaq itó-uma Ítuqtaba abarokáq timá yímikaunayababoq kemá ánná-naupaqa paá máune. miráimanibo keráwáqá maamirái-qtataaqa Ítumma akáinaiq kéiyaq kemá minnýaba tikaikáae téqa kêtune.

2 abo íma otaa-káyúkáráá aúraro. kaayoné umá máaro. yaímma-wayukamo íkarutaiyamma paá yeráwáqá yíkáaro.

3 keráwáqá kaayoné-yátááqá anónna-anonna yiméra mórabi Áánûqtuni Aokaq-Áágóní aménáápáqá paá máero.

4 ketáámá mimórá-túyáwáákáráq mimórá-Áókáq-Áágópi kémaunatae. kímora íma aónarauna-yataaqa awé ónúnayabataa Áánûqtu táayaraiye.

5 kímora uyátárai-naqa ketáámá matéqtaa ketáámá máqtemma wekáq tirummá kámunatae. ketáámá máqtemma mórai q umá Áánûqtuni Aokaq-Áágógáráq kéberaunatae.

6 ketáámá mimórá-kétibótáá máiiye. wemá Áánûqtuma máena káqomma akoqnáá-naqa wekáá umá íma máiiye. wemá uyátá-maqma máqte-qtataakaqa máiiye. wemá keqtaábí

máipoata káqo-kayukama wení akoqnáágomma ketáái mayaíbi yemá káonae.

7 Áánûqtuma tirááténataa wemá keqtaáyábá ôriq umá ákáitana Ítu Metáiyamma tímikaiqtae.

8 Áánûqtuni aúba-wannaagoma maará kétiye:

“wemá uyéna ánná-naupake-wayukama taígani kuyátúrena waayúkarag amuq-yatááqá yímikaiye.”

mirá téna Tébitini íbí kétiye.

9 abo wemá meyábáq utáiyé. min áaimma yaímma-kanaama maa-márábí máqe-uraiye.

10 min-nákómá kukáimma wemá mimórá-nákómá anaaékaqa utáiyé. wení náápaamma maa-márábí-káyúkámá yiráátiniqtaba wemá utáiyé.

11 wemá wenamááriq téna “keráwápíké yaímmama tímáyikarai-kayukama maíyata abo yaímmama Áánûqtuni amuné-wáyúkámá maíyata ínoe.” téna “yaímma-wayukama waayúkati yúrakaq itó-uma máeta átê-wataama tînô-kayukama maíyata ínoe.” téna “yaímmama yirááti-wayukama maíyata ínoe.” téna tiráiyé.

12 waayúkama yokaa umáyikai-aimma uyátárai-nakoqtaba mirá-umatikanoe. maami-máyáímá nóinabiyo? mi-máyáímá minnáe. Ítu Káriqtoq yirummá améta taígani-kayukama kuyátúmeta yíwáqnaa umá yeqtí itáiq-itaiq í-yatááqá akoqnáá umáyikanoe.

13 maami yirááti-wayukati watáanapo kétima-timiyánataa Áánûqtuma keqtaámá wenáanikomma aónayaba tiráátiniye. wekáq ketáái itáiq-itaiq í-yatááqtabá yirááti-wayukati watáagoma tíwáqnaa ínîqtae. mi-kánáámá ketáámá yagaroqtamá áikuiyona-yupaama mi táoqa Áánûqtuma keqtaámá tímátimiq-timatimiq umá kétiraatinanama ketáái tirun-íyápógómá itóqma Ítu Káriqtoni áaimma mayéna anóniq íniye.

14 mi táoqa ókaraq iyápóraa ketáái túyánákómá íma wániye. mi táoqa uwáágoma yaayánama waéráinikaa umá ketáámá káqo-kaqon-aiqtaba íma waéránátae. íniye. ketáái tirun-íyápógómá itóqma anóniq ínataa táwî-wayukati makáqma aónai-yataakaraq kaaqaari-áikáráq ketáámá íma itánúnatae.

15 íniye. aaqáo. miráimanibo ketáámá árain-aimma téqtaa Ítuni akai-yatáákáráq óq-wayukayaba tikánîqtae. miráinaqtaa ketáámá itóqma Ítun aúyawaakaa onanataá wemá aqnókáá íniye.

16 Ítuma íbêqa máqtemma wekáq itáiq-itaiq umá máa-kayukama yagaroqtamá wenaúyawaakaa umá aráápayikanena

kéiye. máqten-aayapaq yabíkéna móra-mora-aukapakemma weqtábá-weqtaba akaíyátábá Ítumma yokaa kéumakaae.

17 íbêqa akoqnáá umá uyátárai-nakonopake timá-timune. keráwáqá Yéqtaaeo-wayukaraa umá yeqtí aíbôq-yuyanakaraq íma máaro.

18 yeqtí yúyánámmá paá kumayupí wáiyé. yemá koaráaq-wayukaboata Áánûqtunopake nékaq mááe.

19 yeráwáqá máqte-tawi-kiyaamoq-yataaqa tarôq kéeta minnáyaba íma yigaaebí kémaraae.

20 maamirá-qtátáákáá-qtátááqá Ítuma Metáiyama wenôpake keráwáqá íma ítaraae.

21 ímiye. keráwáqá Ítun-aama kéitaawana wemá árain-iraqo-qtataaqa keráwáqá tiráátiraiye.

22 keráwáqtí naayón-ááímmá keráwáqtí tógoma ákain-aikaraq naayó-páái-únákáqtóráá umá tiwáábáq kabiraimmá maamirán-ááímmá keráwáqá paábaq matúwáaro.

23 minnámo matuwéqa aúgen-unakaqtoraa umá aúge-tuyanakaraq aúgen-aikaraq kúberaaro.

24 mirámô éqa káqomma íraqô-kanokaa umá kúberanoé. aúgemma káqo-naqa aúqma keráwáqtí táaimma aokariq umá kateko umá Áánûqtun-aikoraa umá waíno.

25 miráinaqa kaaqaari-áímmá ítero. aati-aatimá pááq ínî-qtataqtaba árain-aimma tero. ketáámá mimórá-túgóní waayúkaboqtaa wenamí-kenamin umá paá árain-aiqtaa tennatao.

26 abo keráwáqá tíyámma ínaqa íma kúmiq-yataariq oro. abo íma tíyámma yuwákaiyana waíno, ímiye. mimórá-yúpáámá aabaúmá íma kupékainaqa

27 abo tíyámmo íq-ia kéiyanaoena Tááqtaama tirunóbáqá yaberániye.

28 keráwáqtí aúkápíke móra-nakoma moyá-nákómá máqe-urenama íma ókaraq moyámmá mayaíno. íma miráinimanibo wemá mayaí ko mayaíno. wení ápéqtaba kamáa káena mayaí kémayena anaaékaqa móra-yataaqa íma makáiya-kayukama yemmá kanaaráq yíwáqnaa íno.

29 tóyaupíke táwî-aimma íma yuwákéraq tero. miráimanibo paá mi-kátáámá waayúkama umá yíqtaaiq ínîn-aimma tíyana keráwáqtí táagoma yemmá íraqôniq umáyikaniye.

30 Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá ummaa-yátááqá íma áméro. keráwáqtí matúq-matuq umá táí-meyakaraq puí-yátáákáráq mipíkemma keráwáqá Áánûqtuma tiwíkaitana wení Aokaq-Áágómá keráwáqtí tiwiráí-yátáákómmá káraapaiye.

31 táwî-toiqa makéq máqten-aimma temmá paábaq iyaabótúwáaro. íma tíyan-aimma aayaqtaá umá téraq káqo-kayukayaba mamá táíq umáyikai-tuyanamma íma ítáaro.

32 anónna-anonna umá íraqôniq oro. anónna-anonna tíyaqa áméro. abo taákaq oro. Ítuni áwîkaq Áánûqtuma keráwáqti otaammá paábaq matukáiqtaba keráwáqá miráráá umá anónna-anonna otaammá paábaq matúwáaro.

5

1 aboámá wení iyápó-annama yíkainiq umáaraa Áánûqtu keráwáqtábá kákaiye. keráwáqá wení iyápó-annaboaq wenáikaa umá keráwáqti táaimma mamá páaq oro.

2-3 Ítu Metáiyama keqtaá tirááténa ákáiniq umá keráwáqá káqo-kayukayataba tikaíno. minná Ítu Metáiyama keqtaáyábá ákáitana wenaúwaraimma tímikaiqtae. Ítiráeo-wayukama yeráwáqti kúmiq-yataaqtaba móra íraqô-kamma ikámma Áánûqtukaq ámikaane. íbêqa ketáái kúmiq-yataaqatabama Ítuma ketáái amí-yátáaqá Áánûqtukaq máqe-urena Áánûqtu min-ámí-yátáaqtabá amuqá makáine.

keráwáqti aúkápimma kebó-yátáaqátábá káqo-kayukati máqte-qtataaqtaba túranannama aiyábámá maami-kááyáq-yátáaqtabá íma tero. Ítumma waráiya-kayukama maamirái-qtataaqtaba íkéte.

4 kebó-áímmá aábê-aikaa umá ítero. ímiye. paá keqtóyauqa ógaaqma Áánûqtuqtaba “tíkaiye” tero.

5 maaminnáyaba taákaq maráaro. maa-káyúkama kebó-yátáárîq kéo-kayukagaraq káqo-kayukati minnáma máyáa-qtataaqtaba yúrananna káa-kayukagaraqa yeqti anónnáma Áánûqtuni tiwirái-nákómá yabíkái-marupaqa íraqôn-apeqa íma wániye. yemá miráuma waayúkama yeqti kamuqá óqtakakenabi yaataké tarôq umáka-qtataakaq kéita-kayukaraa mááe. yemá máqtemma Áánûqtuma yabíkái-marupaqa íma uyáberanobo Áánûqtuma yemmá anaaépariq umáyikaniye.

6 yaímma-wayukama yeqti kaaqaari-áímmá keráwáqá íma iyuwáiyata makáqma aónaaro. mi-káyúkámá maami-táwí-yátáárîq kéiya-kayukama Áánûqtuni áyámma mayánóe.

7 keráwáqá nékaq maamirá-káyúkábíkémhá máero.

8 naayóbáqá keráwákáráq kumayuq-yátáákáráq táwî-yataakaraq tirunóbáqá wáqe-uraimanibo íbêqa uyátárai-nakoma tirunóbáqá máitaq abo keráwápí ómmá ógigqma mááe. miráuma ókón áráakaa umá máaro.

9 ókómmá máqten íraqôn-aaikaraq arupú-aaikaraq árain-aaikaraq abarokáq mamá páaq kéiyé.

10 nói-qtataakoq uyátárai-nakomma amuqá kémarakaiyaa minnýaba abáá oro.

11 mi-qtátááqá waayúkama kamayupí kéo-qtataaqa keráwáqá tinaaemma umáyikáaro. miráimanibo keráwáqá yiráátero. yemá otaammá kúyo-kayukama mááe.

12 táwî-yataaqa waayúkama kumayupí aúpáq oqtábá paá watáayaba kemá tiguaeyô kétune.

13 ópí maami-táwî-yátááqá aónama kétageta kanaaráq aónáiyana paábaq kumayukóráá umá koínanama ókómó anónaraq wení márûqa kémayaiye.

14 miráipoata maan-áímmá ten-áímmá kéitaunatae.

“keráwáqá túmô wáe-kayukao, itó-oro. pukáapike itó-magi yana Metáiyama ómmá timíniye.”

téna Áítáíya Áánûqtuni amuné-nákómá naayóbáqá agatáine.

15 abo keráwáqá nói-qtataaqtababi ommá atéráaro. íma aíbôq-tuyanakaraq mánomanibo aá itaí-wáyúkáráá umá máero.

16 íbêq-yupaama táwî-kanaaboaq keráwáqá túwaraa-kanaama yabíqma arutéraq íma táwî-táwî oro.

17 íma aíbôq-yataariq ínômanibo uyátárai-nakoni aúyánámmá abáá umá pááq oro.

18 íma aíbôq-nomma néraq neginaagi ínômanibo Áánûqtuni Aokaq-Áánápó mamá ógiraaro.

19 keráwáqá mi-qtátááqá uyátárai-nako Áánûqtuma káqo-kayukayaba umáyikena keráwáqtábágáráq umátikena i-qtátááqtábá íbí anónna-anonna umá tíq-tiq oro. nunamummá íbí tero. uyátárai-nakokaq tirukakékáráq imá tóyaupikemma kaapáúpikekaraq tero.

20 ketáái uyátárai-nako Ítu Káríqton áwîkaq ketibotáama Áánûqtukaq “tíkáiye” téraq máqte-qtataaqtaba oro.

21 Ítu Káríqton-aama kéiteraqa keráwáqá móra-mora-yuma weqtábá-weqtaba umá yetiménáápáq máero.

22 aaragô, keráwáqá uyátárai-nakon áama wáránikaa umá keráwáqá tiwaiqmááti yáama wáráaro.

23 ketáámá itaíq-itaiq umá kéuna-yutaama Ítu Káríqton aúraa umá máunanataa wemá aqnókáá máitana miraráá umá ánáakoma aúrítana wenawaikómá aqnókáá umá máíye. aamô itáa-kayukama Ítun aúraa owana wemá yemmá pukáapike kéyiwiraiye.

24 Ítun-aama itáa-kayukama wení náapaakoni aménáápáqá mááe. miraráá umá ánáakoma wenawaikóni náapaakoni amenáápáq máíye.

25 yiwaikô, Ítu Káríqtoma wekáq yirummá ámê-kayukayaba

ákáitana yeqtábá pukuráiyē. miraráá umá keráwáqá yiwaiqmááqá keráwáqtí tínaaqmaataba tikaíno.

Ítu Káríqtoma wekáq yirummá ámê-kayukayaba pukéna

²⁶ wení watáanapo mamá aokarîq umáyíkaraiye.

yeqtí kúmiq-yataaqa paábaq kématuwena tete umáyíkaraiye.

²⁷ miráuraiqtaba wení waayúkama anaaékaqa wenaúraqaq kanaaráq itó éta yemá tágaginoe.

unáákáqtôraq paaigómá kááraa-kaaraa íéna íma kaabú-káábú iníkáá umá wení waayúkama tágaginoe.

wemmá wáráa-kayukama aokarîq éta máqten-otaakaraq íma waínna miraráá-kayukayaba Ítumma kákaiye.

²⁸⁻²⁹ yiwiqmááqá yeráwáqtí yúyaba yíkáiniq umá mórai q umá yetináaqtaba yikaíno. máqtemma yetúgoma íma kéyiwaagoe.

ímiye. abo aáwaga améta íráqôniq umá kéyabiye. miráuma móra-nakoma wenamáárîq wetábá ákáiniq umá wenánáakoqtaba akaíno. ánibo Ítuma wenaúgaraq kéyabiye. wenaúma nóinabiyo? ketáámá wekáq tirummá amúnna-wayukataama wanaúma máunatae.

³⁰ ketáámá Ítu Káríqton aúma máqte-tuyawaaqa máunatae.

³¹ minnáyaba Áánûqtuni aúba-wannaabi kétiye:

“waagómá wenanóboama kéiyuwena wenánáakote yagaroqtániye.

maa-kááyáq-nákámá mimórá-yúmá auráyóye.”

téna Mótetima Áánûqtuni aúba-wannaabi agatáine.

³² maamin-áímmá aúpáq áaikaraq wáiyē. móra-nakoma wenánáakote kétibo aúpáq-áímmá mirá téna Ítu Káríqtoma wení anaaéma kéwaraa-kayukayaba kétiye.

³³ miraráá umá keráwápíké móra-mora-nakoma wetábá ákáinikaa umá ánáakoqtaba akaíno. ánáakoma awaikón áama yaaguyaqmá itaíno.

6

¹ iyápô, uyátárai-nakon-aama kéwareraq keráwáqtí tinóboyuti yáama wáráaro. minnáma aanaúramma paá wáiyē. naayóbáqá Mótetima maará téna agatáine:

² “keráwáqtí tinóboyuti yáama yaaguyaqmá itáaro.”

minnáma áqnáabaq ámáan-aimma timá móra akoqnáá umákain-aimma Áánûqtu timá tímikaiye. minnáe:

³ “miraráá íyana máqte-qtataakoma íráqôniq umáqtikainaq maa-márábí ayáqtáá-yupaama mánoe.”

téna Áánûqtuma timá akoqnáá uráine.

⁴ yiboáo, íma keráwáqtí iyápóma mamá áyámma í-yátáápi aúqyíkáaro. ímibo keráwáqá uyátárai-nakoma tiráátinikaa umá keráwáqtí iyápóma yiráátero. yemá táwî-otaama kéguiyamma

yemmá táí-meyamma yímero. keráwáqá mirámô éqa yemmá anaúrakaq mamá yiráátimayikanoe.

⁵ mayai-wáyúkáo, keráwáqti kawáá-wáyúkátí yáama wáráaro. tirukaké yáama yaaguyaq má wáráaro. keráwáqá Ítu Káriqtokaq mayai kémayeraq miraráá umá keráwáqti kawáá-wáyúkáráq mayai yikáinaiq umá íráqôniq umá máyáaro.

⁶ móra-nakoma íma yabíkáinaq keráwáqá aati-aatimá íráqô-mayaima máyáaro.

⁷ keráwáqá paá waayúkayaba yimuqá marakaí-máyáímá íma mayánômanibo uyátárai-nakoqtaba amuqá marakaí-máyáímá máyáaro.

⁸ taákaq máráaro. íráqô-qtataariq keráwáqá kéomma mimórá-yátááqá anónnáma uyátárai-nakonopake mayánóe. maamin-áímmá máqte-kayukayabama áraíne. mi-máyái-wáyúkámá ápéqa máyáakaraq mi-máyái-wáyúkámá íma ápéqa máyáakaraq máqte-mayai-wayukayabama maamin-áímmá áraíne.

⁹ kawáá-nákô, keráwáqti mayai-wáyúkáyábámá móraiq oro. keráwáqá yemmá íma ikatí-áímmá tero. taákaq oro. uyátárai-nakoma Áánûqtuma yabíkái-marupaq wemá yeráwáqti uyátárai-nakaraq keráwáqti uyátárai-nakaraq mimórá máena wenaúrakaqa paá-wayukagaraq anó-kayukagaraq íma mááe. ímiye. máqte-kayukama mimórá-áuyánákáq kéyainiye.

¹⁰ keráwáqti tébakaq-kanaama maa-márábímmô máeqa uyátárai-nakoqtaba akoqnáá-wayukama aúráaro.

¹¹ keráwáqti akoqnááma uyátárai-nakonopake máyáaro. wení akoqnááake matéqa weyukáá mayéq keráwáqá Tááqtaama makáqma yabitíne ínnayaba keráwáqá akoqnáá umá kanaaráq itó-inoe.

¹² itáaro. ketáámá íma waayúkate ááíqa kéunatae. ketáámá maa-márábímmá anókogaraq yeqti náapaakaraq kumayupíqtábá ááíqa kéunatae. ketáái ááíqa waátáma ketúrapike íma kanaaráq káonetaa yetê ááíqa kéunatae.

¹³ mirá kéibo Áánûqtun áaimma weyukáá mayéraq mitáwí-kánáámá yínnama keráwáqá imaamu-wáyúkáráá umá kanaaráq itó éq íma yawautínoe.

¹⁴ miráuma keráwáqá itó umá imaamu kuyéqa Áánûqtuni árain-aimma tímûranna kuyéq wení arupú-yataaqa títaaraq tíraaqá kuíyana waátá-akoqnaagoma keráwápímmá íma kanaaráq kobéraníye.

¹⁵ maami íráqô-kataama kaayoné-yátááqtábá aítuqo ánáakuyonaikaa umá mi-katáámá taákaq máráaro.

¹⁶ maamirá éq keráwáqti itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa túbáqá keráwáqti weyukóráá umá akoqnáá ínaq itó oro. keráwáqti uyátá-maqma itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa Tááqtaama uyátanena ínnama aúyaqtikaniye.

17 keráwáqá pukáapike atóbatikaniqtaba Áánûqtu akoqnáá umá timá-timena maamin-áímmá yaqtóráaro. maamin-áráin-áímmá tiqnókáq kámokaa kúbereq abo tokóruraa-puma múte yaúyoro. keráwáqtí tokóruraa-puma minnáe. Áánûqtun-aama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tímikaiye.

18 nunamummá tíq-tiq oro. nunamummá kéteraq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá ayuwáiyana keráwáqá nóin-ainabi tînômma tiráátiniye. nunamummá kéteraq túbanaaq umá yokaa umá máero. máqtemma itáíq-itaiq kéo-kayukayabagaraq

19 keqtábágárq nunamummá tíq-tiq oro. kemá tóyauqa ógaraananama Áánûqtuma árain-aimma arupú-aikaraq timíníqtaba minnáyaba nunamummá tero. kemá itó-uma waayúkati yúbáq Áánûqtuni aúpáq-yátááqá wení Metáíya Ítuqtaba tenúnnayaba Áánûqtukaq nunamupí timá áméro.

20 kemá waayúkati yúbáq kéteq ikatíq íma ónúnayaba minnáyabagaraq nunamupí tero. miráráámô Ítu Káríqtoqtaba tiráunaboq íbêqa kaarabútibi akoqnáá-annanapo (téininapo) atáá umátíkáawaq máune.

21 Tíkikati wemá min-áúbá-wánnáámá keráwáqtôpaq maména wíniye. wemá ketí máqte-qtataaqtaba kemô únnayaba móma timá-timiniye. wemá ketáái íráqô-tibaqawaaraa-naqa máena wení mayaíráq uyátárai-nakoqtaba yáqtoqma akoqnáá kéíye. wemá máqte-qtataaqa maabáq wái-qtataaqtaba timá-timiniye.

22 keráwáqá keqtááyábá itánôqtaba keráwáqtí tíyaqa umá tíqtaaiq ínîqtaba wemmá timákaraune.

23 maami kaayoné-yátáákárq akai-yátáákárq ketibotáa Áánûqtuyaa uyátárai-naqa Ítu Káríqtogaraq yeqtôpake kéitaq keráwáqá mayaígáae téq kétune. keráwáqtábá itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakaraq ketáái máqte-tibaqawaaraa-kayukagaraq mayaígáae téq kétune.

24 keráwáqá keráwáqtí akai-yátááqá uyátárai-naqa Ítu Káríqtoqtaq íma aúyatikeq keráwáqá máqtemma Áánûqtuni íráqô-qtataaqa mayaígáae téq kágayaune. kemá Póroe.

Pirípiani

Îtun **anaaé ké**waraa-yubaq **Pí**ripai-marupaq
Pórogaraq **Tí**motite **ánná**-naupaq **Aróm**ubaq
agatááye.

¹ maa-páátímá Pórogaraq Tímotite kerátáyôpakene. kerátámá Îtu Káríqtoni kaqtó-nakae. kerátámá náayuwabi Píripai-marupaq Îtu Káríqtoqaq itáíq-itaiq kéo-yubaq kágayauye. yeráwákáráq mi-káyúkámá náayubi Áánûqtuni waayúkama mórabi áíkuyo-yubaq yabíkáa-kayukayopakaraq maami-páátímá kágayauye.

² Áánûqtuma ketíbotáámá uyátárai-naqa Îtu Káríqtogaraq yenákátí íráqô-qtataakogaraq kaayoné-yátáákógáráq yenákámá keráwáqá máqtemma tímetaao.

³ kemá keráwáqtábá túyánámmá kéiteq keráwáqtábámá Áánûqtukaq “tíkáiye” kéteqa

⁴ kemá Áánûqtukaq nunamummá kéteq timuqá kémaraune.

⁵ íbêq-awaataqa Áánûqtuni átê-wataama tí-máyáímá mamá kemmá tíwáqnaa urááwapoqaq kemá timuqá kémaraune.

⁶ ániibo maaminnáyaba kéitaune. Áánûqtuma keráwáqtí íráqôn-aaimma áaimma átáma miráurena wemá miráumae kéuwinana mi-kánááráq Îtu Káríqtoma yauwéqma kumín-awaataq keráwáqtí íráqôn-aaikoma mútûq pááq umá ánataniye.

⁷ kemá aati-aatímá keráwáqtábá túyánámmá kéiteq ketirummá keráwáqá timúnna arútáiniq kéiyé. abo keráwáqá máqtemma Áánûqtuni íráqô-qtataakomma keráwáqá ketêgaraq yáíkaaq kéunatae. kemá Îtuqtaba átê-wataama áraine téq akoqnaá umá túnnama keráwákáráq kegáráq Áánûqtuni íráqô-qtataakomma yáíkaaq umá matáunatae. naayóbáqá kemá ánná-naupaqa máqe-uraunaboqaq íbêkaraq kemá ánná-naupaq máunama keráwákáráq kegáráq Áánûqtuni íráqô-qtataakomma yáíkaaq umá matáunatae.

⁸ Áánûqtuma ketáama ítáimma áraine. ániibo kemá kétimatinunama keráwáqá ketirukaké kétimunnama miráuma Îtu Káríqtoni arukakékáá umá keráwáqá kétimune.

⁹ kemá keráwáqtábámá Áánûqtukaq maará téq kétune. keráwáqtí tirummá amí-yátáákómá anóniq umáe uwíyábá kétikaiye. Áánûqtuni árain-itai-yataaqa mayaígáae téq kétune. nóinawabi íráqôniq éna nóinawabi táíq ínayabama yainaígáae téq kétune.

10 keráwáqá miráiyatabama mú mikákáá íráqô-qtataaqa kanaaráq mayánoe. keráwáqá mú mikákáá íráqô-qtataaqa mayáiyana Ítu Káríqtoma yauwéqma kumíní-kanaaraqa keráwáqtí kúmikaraq tigaemá í-yátáákáráqá Áánûqtun-aurakaqa íwaniye.

11 ímiye. keráwáqá wenamáa Ítu Káríqtonopake árain-iraqo-qtataaqa yí-qtátááqnapó keráwáqá ógiranoe. min-íráqô-qtátááqá keqtáá kétimitabataa ketáámá Áánûqtuni tágama-yataaqtaba kéteqtaa wanáwîqa múte kéyauyunatae.

12 ketíbâqawaayuo, keráwáqá maaminnáyaba itaígáae téq kétune. kemá maakáqá ánná-naupaq máunanaboana átê-wataagoma Ítuqtaba wéyáwé uráiyé.

13 miráuma anómma yabíkáa-kayukati kawáá-wáyúkágáráq yaímma káqo-kayukagaraq máa-yuma yemá máqtemma kéitaamma kemá Ítu Káríqtoni kaqtó-napoaq ánná-naupaq máune.

14 kemá ánná-naupaq máunataboata taíganimma Áánûqtuni waayúkama yeqtí Ítukaq itáíq-itaiq í-yátáákómá uyátá-maqma akoqnáá uráiyé. íbêqa yemá waayúkati yúbáq itó kéeta átê-wataama akoqnáá umá kéteta ikatíq íkéoe.

15 yaímma-wayukama kárún-aimma timátiketa yemá anón-iwîqa mayaíyábá kéyikaitataboata Ítuqtaba átê-wataama kétémanibo óq-wayukama Ítuqtaba íráqôniq ónáae téta kéte.

16 Áánûqtuma kemmá wenáama mayaiyuwánúnayaba mimáyáimá tímikaitata yemá minnáyaba kéitetaboata yeqtí yirukaké kéte.

17 mi-káqó-káyúkámá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq í-yátáákáké íkete. ááqibo yemá kemmá kárún-aimma kétima-tikaae. kemmá tú-tîqa í-yátááqá arúbama tímínôqtabama yimuqá kémaraae.

18 ááqibo yemá waabá-káyúkátí yúbáqá Ítuqtaba átê-wataama itáíq-itaiq kéeta tíyanabi paá yeqtí yóyaukake min-áté-wátáámá Ítuqtaba tíyamminná íráqô-qtataaqa wáitaq kemá timuqá kémaraune.

19 owé. kemá timuqá paá maráiq-maraiq ónúne. keráwáqá keqtábá Áánûqtukaq nunamummá kétéwana Ítu Káríqtoma kemmá tíwáqnaa kéiyé. mirái-qtataaqtababoaq kemá kéitaunama Áánûqtuma kemmá tiwíqma paá ayúqtikaniye.

20 uyátárai-nakoni mayaímá mayaíyábámá kemá tigaemá íyábá íkétikaiye. kemá tú wamá máenawabi púyônama íbêkaraq aati-aatimá Ítu Káríqtokaq íma ikatíq éq yaaguyabíyábá kétéikaiye.

21 ketí túyánápímmá aúwaraimma nóinabiyo? minná Ítu Káríqtoqtaba miráiyaba kéune. puí-yátááqá nóinabiyo? minná

uyátá-maqma íráqô-qtataare.

22 kemá maa túráqô matúq-matuq ónúnna maannáyaba wáiyē. Ítu Káríqtoqtaba íráqô-mayaima mayaíyábá wáiyē. miráinaq kemá náanawaq aúyaq-maranuno? paá tú wamá mánu puyónúnô?

23 kemá maami-kááyáqá íráqô-qtataakoni aúkápimma máune. kemá Ítu Káríqtote Áánûqtuni márûpaqa umma mánunayaba kétikaiye. mirámô onanamá kemmá íráqôniq íniye.

24 miráimanibo keráwáqtábámá kemá íma púyónama minná íráqône.

25 kemá máananama keráwáqá íráqôniq umátikaniye. minnáyataboq kemá itáunna kemá íma árúqa puyónúne. miráuma keráwáqá tíwáqnaa kéonana keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákómá uyátá-maqma anóniq kéinaq keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqtábá timuq-yatáákáráq uyátá-maqma anóniq íniye.

26 miráuma keráwáqá kemmá ókaraq kétimoneqa ánná-naupake kúmônayaba Ítu Káríqton-awiqqa kanaaráq múte yauwínoe.

27 íbêqa keráwáqtábá maannáma anó-qtataare. keráwáqtí táaimma Áánûqtuni átê-wataarake máyáaro. mirá kéiyáq kemá keráwáqtôpaq ímo yéqa keráwáqtí íráqôn-aiiqtaba itánúne. itáíq-itaiq í-yátááqtábámá akoqnáá kéeraq keráwáqá máqtemma mimórá-túyánákáq máero. átê-wataama Ítuqtaba kéyaqtoreraq keráwáqá máqtemma mimóráráá umá máeraq Ítuni namuro-wáyúkámá webó agayíkáaro.

28 keráwáqtí namuro-wáyúkáyábámá ikatíq íoro. akoqnáá oro. mirámô kéiyatama keráwáqtí namuro-wáyúkámá timónáiyamma keráwáqá yemmá kanaaráq uyátáawaniq ínoe. taákaq máráaro. móra-waigoma yemmá uyátánimma wemá Áánûqtue.

29 Áánûqtuma keráwáqá Ítu Káríqtoni kaqtó-wayukama máigaae téna aúyaqtikaraiye. miráipoaq keráwáqá wekáq itáíq-itaiq kéowana Ítuqtaboq tú-tiqa mayaíyábágáráqá Áánûqtuma keráwáqá aúyaqtikaraiye.

30 keráwákaráq kegáráqtáá mimórá-ááíqtáá kéunatae. minná Áánûqtuni aakótê Tááqtaani aakótê ááíqa kéoye. miráinaq kemá ááíqa únaq aónaaniq umá miráuma ááíqa oro. miráitaq kemá ááíqa paá íq-iq kéune.

2

1 keráwáqtí túwaraikoma Ítu Káríqtoqtaba mamá akoqnáá kéumatikaiyo? wení akaí-yátáákómá keráwáqá timakakí kéiyó? wení Aágomma aanabóráá umá kémayaaó? Ítun anaaémo

káqowa-kaqowamma kaayoné kéumayikaa? keráwáqtí tirumma káqowa-kaqowamma kéyimeo?

2 mirámô kéeqa kemá maará téq keráwákáq inaa kétude. máqtemma keráwáqá mimórá-túyánákáq máeraq mimórá-tíkái-yátáápí yagarogtaaro. kemá káonaune. keráwáqtábá timuqá kématikaune.

3 aúyababa íoro. keráwáqtí túma íma mamé úyôro. ímibo móra-mora-yuti aménáápq máero. aati-aatimá káqowaqtabama túyánápímmá téraq “wenáwîkomma ketíwîkomma uyátá-maqma wáíye” téraq tero.

4 kenamáárîq keráwáqtábá íma yabi ínômanibo káqo-yuyabagaraq yabíqyíkáaro.

5 keráwáqtí túyánákómá Ítu Káríqtoni aúyánákáá íno.

6 wenáaikoma Áánûqtuni áaikote mórai q kéíye. wemá Áánûqturaa umá máqe-uraimanibo min-nááppáámmá íma yáqtokaiye.

7 ímiye. wení anó-tagama-yataaqa paábaq yukéna kaqtó-naqa aúkáiye. wemmá aaragómá marákáitana paá maa-márábín-nákáá aúkáiye.

8 wemá Áánûqtugaraq waayúkagaraq yeqtí yiménáápq wetábá wenamáárîq maréna máqe-uraiye. wemá Áánûqtun-aama waréna puí-yátááqá máyáitata kaapaq-yátáq ikámôwana pukuráíye.

9 miráimanibo wemá aamá ítáitanaboana Áánûqtu wemá pukáipike mamá itó umákátuwena mú mikákáá yanaa-márúpáq akéna wemmá máqten-awíqa uyátá-maqma yanaan-áwíqá ámikaiye.

10 miráinaq máqtemma Áánûqtuni-marupaqa máa-yugaraq máqtemma maa-márábí máa-yugaraq máqtemma maa-márágóní aménáápqá máa-yugaraq min-áwíqá kéiteq Ítuni aúbáq yiraayutaúmmá ayánoe.

11 ánibo máqten-oyaukoma téta “Ítu Káríqtoma uyátárai-nare” téta tínoe. miráinata máqtemma wenaboámá Áánûqtun-awíqa múte yauwínoe.

12 tíkáin-aanabo, ketáama wáráaro. kemá keráwáqtê máqe-uraunaqa ketáama wakááe. íbêqa kemá keráwáqtôpake yatákuraanaqa uyátá-maqma ketáama waqmá arútaaro. keráwáqtí kúmiq-yataapikemma Áánûqtuma keráwáqá tiwíkaiqtaba káqo-yuma yiráátéraq Áánûqtuma mi-qtátááqtábá amuqá íma márái-qtataariq íyábámá ikatíq oro.

13 taákaq máráaro. Áánûqtuma tirunóbáqá máena we-naúyánákáq miráin-oqtaba tíwáqnaa kéíye.

14 nôrawabi kéeqa nárún-narún-aimma íma téraq nóbíq-aimma ítero.

15 waayúkama íma waátá-yataariq í-ááímmá aónaa-kayukaraa keráwáqá oro. keráwáqá waayúkama yeqtí áaikoma waátá-yataariq éna kaé-kai-yuti aúkápimma máamanibo keráwáqá Áánûqtuni iyápóma yeqtí otaamá íma wáiniq umá miráuma máaro. wiyókómá aabayákáq kamá tágainikaa umá keráwáqtí táaikoma ókáá umá maa-márábímmá kamá tágaino.

16 keráwáqá maa-márábí-káyúkámá matúq-matuq umá mái-auwaraiqtaba watáama kétima-yimeqa keráwáqá miráuma wiyókóráá umá táganoe. miráinana Ítu Káriqtoma kumínaqa keráwáqtábá timuqá maránúne. miráinaq kemá ítánama máqtemma ketí mayaígómá paátataakaa íma íniye.

17 ketúgoni naaegómá Áánûqtukaq amí-yátáákáá umá aqti íniyô? keráwáqtábámá kemá puyónúnô? mirámo ínaqa kemá timuqá kémareq keráwákáráq Áánûqtukaq “tíkáiye” tenúne.

18 keráwákáráq timuqá kémareq kemá púyónayabama Áánûqtukaq “tíkáiye” tígáae téq kétune.

19 uyátárai-naqa Ítumma akáinaqa kemá Tímotimma timákáanana keráwáqtôpaq pááqya-kanaabi wíniye. miráinana wemá keráwáqtábá kemmá mamá kanaarác kétima-timena umá tíqtaaiq íniye.

20 maakáqá wemá wenamáa ketí tíyaqa káyainena keráwáqtábá aúyánámmá kéitaiye.

21 tébakaq-wayukama paá yenamááríq yetábá yúyánámmá kéitaae. mi-máyáímmá Ítu Káriqtoqtaba mayaíyábámá íma yúyánámmá kéitaae.

22 Tímoti wení íraqô-mayaiyabama keráwáqá kéitaae. átê-wataama waabá-káyúkátí yúbáqá tíyábámá kemmá tíwáqnaa kéiyee. miráuma áanikoma aboámmá áwáqnaa íníkaa umá ketê mayaímá kémayaiye.

23 ketineqá nôi-qtataarabi pááq íné ínata timá-timiyaaq kemá Tímotimma timákáanana keráwáqtôpaq wíniye.

24 ániibo kegárác keráwáqtôpaqa pááqya-kanaabi wíyábámá kemmá kétékaiye.

25 keráwáqá Ipaaparoráítatimma ketôpaq timákáawana iréna íraqóniq umá kemmá kawáá umátíkaraiye. ábâkoma awaaómmá áwáqnaa íníkaa umá kemmá tíwáqnaa uráiyee. wemá ketê mayaímá kémayena ketê yagaroqtamá Áánûqtuni watáama téna ááíqa uráiyee. íbêqa keráwáqtôpaq kemá wemmá yauwéqma timákanaa kéune.

26 wemá máqtemma keráwáqá timónaiyabama ôriq umá kákaiye. keráwáqá weqtábámá karí kémayaiye téq ítaraataboana wemá netuq-áúyánámmá ítaraiye.

27 áraimma wemá anó-karima mayéna púyôwaniq uráiyé. miráimanibo Áánûqtuma wemmá paru-yátááqá ámitana ípukaiye. kekáráq Áánûqtuma paru-yátááqá tímikaitana wemá íma pukáitaq kemá íma tirummá í-yátááqá arúbama matáune.

28 miráiniq Ipaaparoráitatimma keráwáqtôpaq timákáanana yauwéqma wíniqtabama kemmá ôriq umá kêtikaiye. keráwáqá wemmá káoneqa timuqá kémaraianama mi-wágómá kemmá mamá timuqá matikáinaqa keráwáqtábámá netuq-túyánámmá íitanune.

29 uyátárai-nakoqtaba tîbâqawaamma weqtábámá “íyo” kéteraq timuqá máráaro. máqte-kayukama náayuwabi Ipaaparoráitima inîq o-yúmá tikaq múte yíkáaro.

30 wemá mayaímá Ítu Káríqtoqtaba kémayena púyôwaniq uráiyé. áqnáabaqa wenaúma aúgugu íyábámá íma aúyánámmá ítaraimanibo wemá kemmá tíwáqnaa uráiyé. keráwáqá kenamáárîq kemmá miráuma íma kanaaráq tíwáqnaa owánîq oqtábámá wemá kemmá tíwáqnaa uráiyé.

3

1 ketîbâqawaayuo, uyátárai-nakoqtabama ôriq umá máráaro. naayóbáqá keráwáqtôpaq agatáuna-aimma móragaraq kêtima-timunnamanibo minnáyabama íma tîbô kégaiye. ániibo min-áikómá keráwáqá íráqôniq kéumatikaiye.

2 kékén-áímmá kêtima-timune. iyákóqtábá atéráaro. mi-káyúkámá yemá ummaa-yátááqá mamá paá kéeta túma karáiyamma “keráwáqá atóbanoe” téta maqma káonaae.

3 ketáámá áraimma túma kárataunna-yutaae. Áánûqtuma kataái táabikemma waátá-yataaqa kárama paábaq yuwéna ke-qtáámá wení Aokaq-Áágómá tímikaiqtababoanataa ketáámá árai-karataunna-yutaae. wení Aokaq-Áágóní akoqnáarakemma ketáámá Áánûqtukaq nunamummá kêtunatae. miráitaqtaa Ítu Káríqtonopake tágama-yataaqa kémayaunatae. miráitana yúma karáí-yátáákómá keqtááráqá paátataakaa kéiyé.

4 náawabi aúyánápímmá téna “Áánûqtuma kárátaa-tuyaboboana mamá paá umátikaniye.” tenama wemá íkárutaiye. ítáaro. kemá máqte-qtataaqa aúgoqtabama mirá-umatukaune.

5 ítáaro. kemá ketinóma kemmá matíkáitaqa kemá Ítiráaeo-naqa máqe-uraune. inaau-náúpáqá kemmá matíkáraitana abapaké kaumo-kánáámá yátáitata ketúma kárataane. ániibo kemá Péqtimaanini ánnábike-naqune. ketítaubikoma yemá Íbaru-aimma tirááwaq kegáráq Íbaru-aimma tiráune. ámáan-aiqtabama kemá Pérati-naqa máeq máqten-amaan-aimma kemá wakáune.

6 ámáan-aimma waráiyábámá kemá karuwaaq kéeq minnáyababoq Áánûqtuni waayúkama náayuwabi Ítuqtaba

mórabi áikuyo-yuma kemá yemma yíkamonaaq maqma aónaraune. owé. ámáan-aikoma waayúkama mamá íráqôniq kanaaráq umáyikaniyaa-awaataq kemá íráqôn-naqa máqe-uraune.

7 miráimanibo máqtemma mi-qtátááqtábámá naayóbáqá “íráqô-qtataare” téq ítaraunamanibo íbêqa Ítu Káríqtobaboaq mi-qtátááqtábámá “paátataare” kétune.

8 mi-qtátáákómá máqte-qtataakoqtabagaraq yeqtábámá “paátataare” kétunamanibo Ítu Káríqtoqtabama ketí uyátárainakoma máena mi-qtátááqtábá wenamá “anó-qtataare” kétune. min-nákóqtábámá máqtemma káqo-qtataakoma “araatá-qtataare” téq paábaq yukáune. Ítu Káríqtomma wenamá matéq

9 wetê yagaroqtamá mánaa kéune. naayóbáqá Áánûqtun-aurakaqa ketí íráqô-mayainapo kateko ónúnyaba maqma aónaraunamanibo íbêqa kemá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq umá yáqtoraanapo Áánûqtun-aurakaqa kateko umá máune. ámáan-aimma waráuna-waigoma kemmá mamá Áánûqtun-aurakaqa kateko íumatikaraibo Áánûqtu keqtáámá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq únnayabataa kateko-yátááqá paá kétimiqtatae.

10 íbêqa kemá Ítu Káríqtote áqnáabariq umá yagaroqtánáaq kéune. min-ákóqnáágómá wemmá pukáipike mamá itó-umakaraimma min-ákóqnáágóqtábá itánáaq kéune. Ítuni aú-aíqa yáíkaa umá mayánáaq kéune. ániibo wemá máena pukáiniq umá ketí kúmiqa íma wáiniq umá mánaa kéune.

11 ániibo kemá túyánámmá itáunana kegáráq pukáanabike itó-ureq aúge-tuwaraimma mayánúne.

12 kemá téq “Áánûqtun-aurakaqa áqa kateko umá mútûq ánataguraune” téq íkétune. ímibo Ítu Káríqtoma kemmá áqa wetábá matáiniq umá kemá mi-kátékó-ááímmá ketábá mayánáae téq maqma aónaqte kéune.

13 ketibâqawaayuo, “kemá áqa Ítuqtaba uyaatimá uyátáraune” téq íma kétune. ímibo maami-mórá-yátááqtábá maará kéune. minná tinnaépaq yukáuna-yataaqtabama kétéwikaq túbáq wáiq-tataaqtaba mayánáae téq únnama

14 kemá móma móra-nakoma uyaatimá uyátainiq umá kemá amuq-yatááqtábá uyaatéq ánatai-aqtoraq ónáae téq tiyááqtâma kuyúnnama koma kéyauweraune. min-ámúq-yátááqá wáimma aúwaraimma Áánûqtuma keqtáámá “umma máyáaro” téna Ítuqtabama tááyariqtaae.

15 ketáámá máqtemma náayuwabi Ítuni yiráátínna-aíqtaba waayúkaarikaa umá mirá-onatae. minnáyaba keráwáqá káqo-tuyanamma itáiyana Áánûqtu keráwáqá abarokáq tiráátiniye.

16 miráinaqtaa íbêq-awaataqa min-ámmá waráunataama waqmé wíq-wiq ónátaae.

17 ketíbâqawaayuo, kemá miráunaiq umá keráwáqá mirá-oro: miráinaq keráwáqá mi-káyúkámá yemá ketáá miráunaiq umá miráo-kayukati yáaimma wáráaro.

18 taígani-taoqa maamin-áímmá timá tímikaunama íbêqa tiqnumá kényaitaq ókaraq kétima-timune. minná taígani-kayukama Ítu Káríqtoni namuro-wáyúkámá máeta Ítuma yeqtábámá kaapaq-yátáq nôrawabi umáyíkaraiqtabama paábaq awéqtáma kényuwaae.

19 yemá yawítígino-marupaq wínoe. yeqtí aáwaqa awetáwaata umá naan-áíkmá Áánûqtuni amáákaq kéuwiye. Áánûqtun-aurakaqa yigaemá í-yátááqtábámá yemá yeqtí yúma maméta kéuyoe. yemá yeqtí yúyánámmá mimórá maa-márábí-qtátáákáq áátuqma kémaraae.

20 ketáái naa márûqa Áánûqtuni márûpaq wáíye. keqtáá atóbatikanin-naqa uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma kumínîqtaba awé kéunatae. wemá Áánûqtuni márûpakemmo kuménama

21 ketáái túma waerániye. ketáái aqnú-tútáámá mamá wenaúraa tágama-yataakaraq aútikaniqtaae. mirámô ínîmma mimórá-ákóqnááraké máqte-qtataaqa wení náápaakoni aménáápáqá kémariye.

4

1 ketíbâqawaayuo, keráwáqá kemmá tíkáin-aanaboma máawaq keráwáqá timónaiyabama ôriq umá kétikaiye. keráwáqá kemmá mamá timuqá kématikeq ketí mayaígóqtábámá amuq-yatááqá mááe. ketí tíkáin-aanabo-wayukao, Ítukaq itáíq-itaiq umá máeraq yaqtóráaro.

2 Yúóriaoyaa Tíqtikio, ókaraq uyátárai-nakoqtaba kenákámá ke-ánáánóráá umá máakao.

3 ketíbârawaao, egárâq mi-kááyáq-íníkorátámá yíwáqnaa uwo. yenákámá ketí yagaroqtamá Ítuqtaba átê-wataama tí-máyáímá matááye. ketáámá máqtemma Kérémeqtigaraq yagaroqtamá tébakaq mimórá-máyáímá máyáa-yugaraqtae yagaroqtamá mayáímá matáunatae. ánibo máqtemma yeqtíwîqa matúq-matuq í-áwíq-wánnáábí wáíye.

4 aati-aatimá uyátárai-nakoqtaba timuqá máráaro. móragaraq kétupo timuqá máráaro.

5 máqte-kayukama iyuwáiyatawaq yemá keráwáqti kaayoné-ááímmá aónaaro. taákaq máráaro. uyátárai-nakoma íma nékaq máíye.

6 kéqokeq-yataaqtabama netuq-túyánámmá íma ítáaro. Áánûqtukaq nunamummá kéteqa nóiqtababi íyaqtaba wemmá kétimameraq “tíkáíye” téraq wekáqô ítama káoneqa tero.

7 miráinaq keráwáqá máeq Ítu Káríqtokaq kamuqá kéitaiyanama Áánûqtuni kaayoné-yátáákómá keráwáqti túyánákárabi túraqa yabítikaniye. mi-kááyóné-yátáákómá ketáái itái-yátáákómá uyátá-maqma wáipoaqtaa ketáámá árain-uramma mi-wágóní áaimma íma kanaaráq ítánúnatae.

8 ketíbâqawaayuo, maannáma ketí aqtó-wátááe. min-arái-qtátáákáráq mi múte yauwí-yátáákáráq arútai-qtataakaraq otaammá íma wái-qtataakaraq tirunóbáqtáá íráqôniq i-qtátáákáráq Áánûqtuma keqtááyábá yaaguyabikáae ti-qtátáákáráq mi-qtátááqtábámá keráwáqá túyánámmá ítáaro.

9 mi-qtátááqtábá tiráátiraunama taákaq makéraq mirá-oro. watáarake keráwáqá kétiraateq nói-qtataarirabi uráunarakekaraq tiráátiraune. kemá tiráátiraunaiq íyanama Áánûqtuni kaayoné-yátáákómá keráwáqte wániye.

10 uyátárai-nakoqtaba miráunama kemá timuqá kémarauaq keráwáqá keqtábá tirummá kéumatikaae. naayóbáqá keráwáqá kemmá tirummá umátíkaraamanibo kemmá tíwáqnaa ínôqtabama aammá íma wáqe-uraiye.

11 kemá paá móneqtabama íma kétune. ímiye. kemá taíganiqtababi pááqyaqtabama kanaaráq timuqá maránúne.

12 kemá áwáyoq-naqa máeq oótan-naqa máqe-uraune. taíganin-aawaqa naíyábábi táama yaíyábámá kemá kéitaune. kemá nóiqtababi onnamá uyátá-maqma marérabi máqte-qtataaqa íma maréq ónúnayabama kéitaune.

13 Ítu Káríqtoma kemmá akoqnááma kétimiqtababoaq máqte-qtataaqa ketúraq pááq ínayabama akoqnáá umá kanaaráq mánune.

14 miráimanibo kemá taígani-ummaa-yataaqa kémayaunaqa keráwáqá kemmá tíwáqnaa uráamma minná íráqô-qtataare.

15 kemá ketí áqnáabaq-yupaama waabá-káyúkátí yúbáqá Ítuqtaba átê-wataama tiráunaq keráwáqá Pirípiani-wayukama kéitaae. minná kemá Maaterónia-marabake yuwéq kéunaqa keráwáqá kenamáa tíwáqnaa umá móneqa tímikaae. tébakaq Áánûqtuni waayúkama áíkuyo-yuma yemá kemmá íma tíwáqnaa urááe.

16 owé. óq-taoqa kemá Tetarónáikaq máunaq miraráa umá tíwáqnaa urááe.

17 kemá móneqtaba íma ítama káonaunamanibo keráwáqá kemmá tíwáqnaa uráápoana Áánûqtuma íráqô-meyamma tímíniye. ániibo minnáyaba timuqá kémarauene.

18 Ipaaparoráítatima keráwáqtôpake amí-yátááqá kemmá tímitaq íbêqa kemá nóiqtababi kéunnama kémayaune. átê-kuyumma in-ámí-yátááqá Áánûqtukaq ámêwana wemá amuqá kémarena máyáinikaa umá keráwáqtí amí-yátáákómá mirá-uraiye.

19 ketí Áánûqtuma Ítu Káríqtoni íráqô-qtatakokake máqte-qtataaqtabagaraq keráwáqá ommá timíniye.

20 Áánûqtuma ketibotáámá wení tágama-yataaqa wáimma watúq-watuq umá wení tágama-yataaqa wániye. miráuma wáino.

21 Áánûqtuni waayúkama náayuwabi Ítu Káríqtonnama máa-yuyopaqa miráo-maarao-aimma kétimayikaune.

22 túbâqawaaraa-kayukama ketê máa-yuma keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma yúwáawana kéwiye. máqtemma Áánûqtuni waayúkama maabáq máa-yuma miráo-maarao-aimma kéte. ánibo yemá náayuwabi Títaani anómma kámááni-naupaqa mayaímá máyáa-yuma yemá keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma ôriq umá kétimatikaae.

23 uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni íráqô-qtataakoma keráwáqtí taágote yagaroqtamá wáino.

kemá Póroma
Tímotigarare.

Koráátiani

Îtun anaaé kéwaraa-yubaq Koráátai-marupaq Póroma ánná-naupaq máena watáama kítitana Tímoti agatáye.

¹ min-áúbámá kemá Póroma mórana Îtu Káríqtoni timáyíkarai-kayukabike-naqa ketáái tîbâqawaaraa-naqa Tímotigaraq kágayauye.

² Áánûqtuni waayúkama Koráátai-marupaqa Îtu Káríqtoqtaba kerátáái tîbâqawaayuma yemá Îtukaq itáíq-itaiq umá kéyaqtoraa-yubaq kágayauye. Áánûqtuma ketibotáámá kaayoné-yátááqá wení íráqô-qtataakokaraq keráwáqá timíno.

³ kerátámá aati-aatimá Áánûqtuma ketáái uyátárain-naqa Îtu Káríqtoni aboákáqá nunamummá keráwáqtábá kétéka “tíkáye” kétuye.

⁴ Áánûqtuma wení márûpaq keráwáqtí meyámmá tikáitana wáitaq awé oqtábámá ketáámá ítaraunatae. abo keráwáqá Îtu Káríqtokaq akoqnáá umá itáíq-itaiq kéeq keráwáqtí tirummá Áánûqtuni waayúkama yímêqtabama kerátámá kéitauye.

⁵ áqnáabaqa keráwáqá árain-aimma min-áté-wátáámá Îtuqtaba matáamma minná íráqô-meyaqtaba Áánûqtuma keráwáqá timínítaq ítaraae. abo Áánûqtuma keráwáqtábá min-íráqô-méyámmá wení márûpaq tîkaraiye.

⁶ maamin-áté-wátáágómá máqte-marabaq wéyáwé kéiyé. minná Áánûqtuni íráqô-qtataakoma máqten-aukapaq wéyáwé kéitana keráwáqtí áukáapikaraq wéyáwé kéitaq keráwáqá áqnáabaq kéitaq tágama ítaraae.

⁷ ketáái tíkái-tibaqawaama Ipááparatima kerátái mimórá-máyái-nákómá wemá keráwáqá tiráátiraiye. wemá Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq umá kéyaqtorena keráwáqá tíwáqnaa kéiyé.

⁸ ánibo Aokaq-Áágómá keráwáqá arummá tímî-qtataaqtaba kekárátámá timá tímikaiye.

⁹ miráitana wemá kekárátámá timá tímikaitakaboaka kerátámá Áánûqtukaq nunamummá aati-aatimá keráwáqtábá kétuye. Áánûqtuma keráwáqtí túyánápímmá wení aúyánánápó maqmá ógitikainaq miráigaae téka kerátámá nunamummá kétuye. Áánûqtuma wení Aágoni itái-yátáákáráq ítama tágai-yataakaraq maqmá ógitikaikaae téka kétuye.

10 miráinaq keráwáqá Áánûqtumma ákái-kayukaraa umá kanaaráq mánoe. ánibo keráwáqá aati-aatimá Áánûqtumma amuqá maránî-qtataariq ínoe. miráinana Áánûqtuqtaba keráwáqá íráqô-mayaima kémayaiyana mi-wágómá íráqôn-aramma iyániye. miráinana Áánûqtuqtabama keráwáqtí itai-yátáákómá uyátá-maqma anómma aurániye.

11 Áánûqtuni tágama-akoqnaabike keráwáqá akoqnáá ínôqtaba nunamummá kétuye. miráinata waayúkama keráwáqá mamá táiq kéumatikaiyaqa keráwáqá paá Ítukaq itáiq-itaiq umá túma pukáinabaq mánoe.

12 keráwáqtí timuq-yatáákákémmá Áánûqtukaq “tíkáiye” tero. wemá wení yabíkái-marupaqa ópí yáíkaaq ínôqtaba keráwáqá mamá yokaa umátikaraiye. máqtemma Áánûqtuni óq-wayukate yáíkaaq ínoe.

13 abo wemá keqtaámá kumayukóní akoqnáábikemma tiwíqmenataa wení ákáin-aanikoni yabíkái-qtataakoni aménáápáq tiwíqmenataa utáiye.

14 wení áanikoma keqtaámá mamá umátíkaitanataa ketáái kúmiq-yataaqa Áánûqtuma mamá paábaq yuwéna awikátukaiye.

15 Áánûqtumma ketáámá íma kanaaráq aónanunataamanibo Ítu Káríqtoma wemá wekáá kéiyé. itáaro. naayóbáqá Áánûqtuma Ítu Káríqtomma tarôq umákarena máqte-qtataaqa anaaékaq tarôq uráiyé.

16 Ítu Káríqtoni akoqnáarakemma Áánûqtu wíyôpaq wái-qtataakaraq maa-márábí wái-qtataakaraq tarôq uráiyé. ketáámá mi-qtátátáqá kanaaráq káoneqtaa íma kanaaráq káoneqtaa únna-yataaqa wemá tarôq uráiyé. yabíkái-marupakaraq akoqnáá-yataakaraq uyátáaraa-kayukagaraq yabíkáa-kayukagaraq náápaamma matokáa-kayukagaraqa máqtemma wemá tarôq uráiyé. Áánûqtuma máqte-qtataaqa Ítu Káríqtonapo tarôq uréna Ítu Káríqtoqtaba taróq uráiyé.

17 miráitana Ítuma máqe-uraitana anaaékaq máqte-qtataaqa tarôq uráiyé. ánibo máqte-qtataaqa wení akoqnáánaipo yáqtoqma yagaroqtaráiyé.

18 Áánûqtuni waayúkama áíkuyo-yuraqa Ítuma yeqtí yiqnómmá máitata yemá wení aúma mááé. wemá máqte-qtataakoni áqnáabariq umá máiyé. abo wemá pukáipikemma áqnáabariq umá itó-urai-nare. owé. máqte-qtataaqtabama wemá áqnáabaq-nare.

19 miráuma Áánûqtuma wení máqten-aaimma Ítu Káríqtoqtaq wáikaé téna tiráiyé.

20 ánibo Áánûqtuma Ítu Káríqtonapo mayaímá kémayena máqtemma maa-márábí wái-qtataakaraq máqtemma wíyôpaq

wái-qtataakaraqa yauwéqma mamá wenôpaqtaa kéiyé. Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq púitana wení naægómá aqtímena kukáimma miráuma Áánûqtugaraq waayúkati aúkáapimma kaayoné-yatááqá mamé iráiyé. naayóbáqá Áánûqtuma yeqtábá namuq-nákáá uráine.

²¹ naayóbáqá keráwáqá Áánûqtunopakemma nékaq máeq keráwáqtí máqte-tai-aaimma tarôq kéeq keráwáqtí táituyanakakemma Áánûqtuni namuro-wáyúkámá máqe-uraae.

²² miráimanibo íbêqa wení áanikoma pukáikakemma Áánûqtuma keráwáqá mamá wení aanábôiq uráiyé. wemá keráwáqtábá miráurapoqaq keráwáqá Áánûqtuqtabama aokariq éq wenáurakaqa tigaemá íma wáinaq wenôpaq kanaaráq wínoe.

²³ miráimanibo keráwáqtí itáiq-itaiq í-yátááqá yáqtóráaro. Áánûqtuma keráwáqá abaúmma ánûqa yamá akoqnáá umátikarikaq máaro. min-íráqó-qtátááqá Áánûqtuni átêwataagoma “timénúne” téna timá akoqnáá umákain-aipikemma káqo-yuma íma iyuwáiyatawaq kerawáqá yabitero. maamin-átê-wátáámá máqte-marabaq kétima-yimewaqa kemá Póroma min-átê-wátáágóqtábá kaqtó-naqa aúkáune.

²⁴ miráitaq íbêqa kemá keráwáqtábá tú-tiqa mayáunayaba timuqá kémaraune. Ítu Káríqtoni aú-aiqa wení waayúkayaba matáimma kemá móraiqa umá kémayaune. wení waayúkama yemá mórabí áíkuyo-yuma yemá wenaúma mááe.

²⁵ Áánûqtuma wení waayúkama náayuwabi yemá mórabí áíkuyo-yuyaba kemmá mamá kaqtó-naqa aútíkaraiye. maami-máyáimá keráwáqá tíwáqnaa ónúnnayaba kemmá tímikaiye. miráuma wení watáama máqten-aukapaqa “timá-yimiyo” téna timátíkaraiye.

²⁶ abo maamin-áimmá kétima-yimiyatawaq waayúkama yemá naayóbáké yéqéna íbêq-kanaaraqa Áánûqtuni aúpáq-áúyánámmá aúyôqmakaimma itánoe. miráimanibo íbêqa min-áúpáq-áúyánámmá abarokáqtáá uráitata wení waayúkama kanaaráq abarokáq káonaae.

²⁷ maami tágama aúpáq-áúyánámmá máqte-kayukayaba wáimma keráwáqá íma Ítíráaeo-wayukama timá-timenunayaba Áánûqtuma kemmá aúyaqtikena tiwíkaiye. maannáe. Ítu Káríqtoma tirunóbáqá máena Áánûqtuni tágama-yataaqa yáikaaq ínôqtaba tiyúwáitaq awé kéoe.

²⁸ miráitaqtaa ketáámá Áánûqtuni watáama máqtemma waabá-káyúkátí yúbáq kétunatae. ketáámá kékén-áimmá kéteqtaa Áánûqtunopake itai-yátáákáráq kéyiraatunatae. miráinataama máqte-kayukati yáaikoma Ítu Káríqtoqtaba mútûq abarokáq umá ánataikaae téqtaa mirá kéunatae.

29 maaminnáyaba kemá mayaímá kémayaune. Ítu Káríqtoma kemmá máqten-akoqnaama tímikaitaq min-ákóqnááraké mayaímá kémayaune.

2

1 kemá keráwáqtábá akoqnáá umá mayaímá kémayaunayaba itaígáae téq kétune. miráitaq kemá Árérátía-marupaqa tîbâqawaaraa-kayukagaraq káqo-kayukama ketóíkaq íma káonaa-yuyabagaraq kemá yeqtábá mayaímá akoqnáá umá kémayaune.

2 mirá kéeq yeráwáqtábámá ikatîqa íma ígáae tépoaq kemá mirá kéune. keráwáqá keráwáqtí tirummá amí-yátáákákémmá waayúkama mórabi yabitimá ya áíkuigaae téq kétune. ánibo Ítu Káríqtoqtabama keráwáqá ítama akoqnáá ígáae téq kétune. miraráá umá keráwáqá kémaeq Áánûqtuni aúpáq-áúyánáqtábámá ítatuwaigaae téq kétune. min-áúpáq-áúyánámmá minná Ítu Káríqtoma wenamáárîq wemíye.

3 Ítuma wemá miráuma kíraa umá máena Áánûqtuni máqten-itai-yataakomma ítukaiye.

4 miráitaq kemá kétima-timune. waayúkama kaaqaarigón-únítîq-áímmá téta yemmá íma iyuwáiyatawaq keráwáqá makátéro. yaímma-taoqa yeráwáqtí yáagoma íráqôniq kéibo atéráaro.

5 kemá ketúgogaraq yagaroqtamá keráwáqtê íma máunamanibo kemá keráwáqtábá túyánámmá kéitaune. keráwáqá mórabi akoqnáá umá Ítu Káríqtokaq itaíq-itaiq kéowaq kemá keráwáqá kétimoneq timuqá kémarauene.

6 keráwáqá áqnáabaqa Ítu Káríqtomma keráwáqtí uyátárai-naqa awíkeq mimóráíq uráániq umá wetê yagaroqtamá matúq-matuq umá máaro.

7 keráwáqá wepímmá ánûqa yamá akoqnáá umá máaro. miráinaq keráwáqtí táaimma wenámûraaq taróq oro. ketáámá tiráátirauna-yataaqa yáqtoqma akoqnáá uréraq Áánûqtukaq “tíkáíye” tero.

8 keráwáqá yaímma-wayukama íma iyuwáiyatawaqa yemá keráwáqtí ánûqa Ítu Káríqtopi yaráamma yaákáma yúwáaro. mikááqáárí-áíkmá paá waayúkati yúyánápké kéíye. miráinaq keráwáqá yemmá íma iyuwáiyatawaq keráwáqá yabitero. min-áímmá waayúkagaraq maa-márábí-tái-wákógárâq káyiraate. Ítu Káríqtonopakemma íma kéíye.

9 maanáyaba itáaro. Áánûqtuni mútûq-aaikoma Ítu Káríqtopi wáíye.

10 ánibo Áánûqtuma mútûq-tuwaraimma tímikaitaq keráwáqá Ítu Káríqtote yagaroqtamá mááe. máqten-akoqnaagaraq máqte-naapaakaraqa wennámiye.

11 Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq oqtábámá waayúkama keráwáqti túma íma kárataae. ímibo Ítu Káríqtoma keráwáqti kúmiqa paábaq káratukaiye.

12 ániibo keráwáqá Ítuqtaba nommá pékaamma miráuma Ítu Káríqtoni aúma uqtamákáawana yauwéqma itó-urain-awaameqa matááe. abo Áánûqtuma Ítu Káríqtomma mirá umákaraiipoaq keráwáqá Áánûqtuni akoqnaágoma kanaaráq ínitaaq itáíq-itaiq urááe.

13 naayóbáqá keráwáqti kúmiqtababoana Áánûqtuma keráwáqá yawááq-uraiye. naayóbáqá keráwáqá Ítiráae-wayukama íma máepoaq keráwáqá Áánûqtunnama íma máqe-uraae. miráimanibo íbêqa keráwáqti kúmiqa Áánûqtuma mamá paábaq yuwéna awikátuwena wemá keráwáqá Ítu Káríqtote yagaroqtamá aúgen-auwaraimma tímikaiye.

14 ániibo Áánûqtuma ketáái kúmiqa mamá paábaq yuwéna awikátuwena maamin-ámáán-áímmá ketáámá aratúnnayabataama íma yorauténa yukáiye. ketáái aqtábáama wení agamatá-kánnáábí wáimma ikátuwena kaapaq-yátáq ketáái kúmiqa paá umátuwena “keráwáqti aqtábáama ánatagiye” tiráiyé.

15 wemá táí-wakoni kawáá-wákárá máqte-tai-akoqnaagaraq mamá paábaq yukáiye. Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukéna maami-tái-ákóqnaámá uyátáraitata waayúkama mi-tái-ákóqnaágóni kaaqaari-ááímmá aónaraae.

16 miráinaq keráwáqá aáwaqa néq nommá néq iyábámá waayúkama íma iyuwáiyatawaq yemá ámáán-aimma tarôq oro. anón-aawaqa aokaq-kánáaráqá naiyábábi aagai-kánáágóni ámáán-aiqtabama keráwáqti naayón-ááímmá íma wáráaro. maamin-ááímmá minná paá anaaékaqa árain-auwaraimma yínî-waigoni amané. árain-auwaraimma Ítu Káríqtonopake kéiyé.

17 missing?

18 miráinaq keráwáqá waayúkama íma iyuwáiyatawaq yemá mirán-ámáán-áímmá keráwáqtabá tarôq oro. yemá téta “keráwáqá Áánûqtunopake kaqtó-wayukati náapaakoni aménáápáq máeraq mi-káqtó-wáyúkáráq nunamummá tero” tíyaqa íma mirá-oro. yemá keráwáqti aúkaápikemma yeqti kaikáá-qtátááqtabá tíyan-aimma keráwáqá íma itáíq-itaiq oro. mi-káyúkámá yemá paáyaba yeqti yúma maméta kéuyeta paá yeqti yúyánápi-kén-áímmá kéte.

19 yemá Ítu Káríqtoma wenamá ketáái tiqnómmá wemmá ayúwéta kégoe. min-áqnókákémmá mûtûq-augoma akoqnaáama kémayaiye. ániibo min-áúmá máqtemma Áánûqtuni waayúkama Ítu Káríqtoqtaba mórabi áikuyo-yue. ketáái tiyáátâkogaraq

amakógaráq mórabi arúbaraayaniq umá miráuma Ítuma itáíq-itaiq kéo-kayukama mórabi arúbama kéyaqtoraitana Áánûqtuni akoqnáárake min-áúgómá akoqnáá umá paáq kéíye.

²⁰ miráitana keráwáqtí naayón-ákómá Ítu Káríqtoma kébuitanama min-ákógaráq pukáíye. íbêqa maa-márágóní táí-wakoni akoqnáábikemma keráwáqá paá kéumagoe. miráitaq nôraq itaráq keráwáqtí táaimma ayúwáawanawaq maa-márábí-káyúkátí yáaikoraama kéíyo? keráwáqá nôraq itaráq yemá maará téta kétewaqa kaqtó kéoo? minná

²¹ “maannáma íma ánekuyoro. minnáma ínáaro. maami-káqó-qtátááqá íma ánekuyoro.” téta kétewaqa nôraq itaráq kaqtó umá kéítaao?

²² maami-qtátáákómá paátataakaa umá ánataginiye. maamin-ámáán-áíkómá paá waayúkati ámáan-aine.

²³ mirán-ámáán-áíkómá waayúkati yúراكاqa íraqôniq kéíye. miráitana maamin-ámáán-áímmô waráiyábámá íma oyaqa kéipoana yaímma-wayukama yúyánápímmá téta: “maamin-ámáán-áímmá waréqa kemá íraqô-naqune.” téta yúyánápímmá kéte. ááqibo yemá ímiye. miráimanibo ketáái túgoni akai-yátááqá íma waránáae téqtaama maamin-ámáán-áíkómá ketáái íma kanaaraq tíwáqnaa kéítaae. ketáái túgomma tebúqa ámênataama íma warániye.

3

¹ Ítu Káríqtoqtababoaq keráwáqá itó-uma aúge-tuwaraimma matááe. miráinaq Áánûqtuni márûpaq Ítu Káríqtoma máipaqtaba túyánámmá itáaro. mibáq wemá Áánûqtuni ayáánurapaq náápaan-abitataraq maraq máíye.

² paá maa-márábí wái-qtataaqtaba túyánámmá íma itánômanibo mibáq wái-qtataaqtaba túyánámmá itáaro.

³ taákaq máráaro. keráwáqtí naayón-áíkómá pukitana keráwáqtí aúgen-auwaraikoma Ítu Káríqtote yagaroqtamá Áánûqtuni márûpaqa aúpáq wáíye.

⁴ keráwáqtí árai-tuwaraimma Ítu Káríqtomiye. ánibo wemá kumínaqa keráwáqá wetê yagaroqtamá wení tágama-yataapi mánoe.

⁵ keráwáqtí túgoma kúmiq-yataariq ínéta kéomma yíkamma utátúwáaro. miráráá-qtátááqá maannáe. kebó-yátááqá táituyanamma itai-yátááqá túranannama aí-yátááqá táwî-aimma tarôq ínôqtaba tikaí-yátááqá káqo-yuti minná mayáiyábá tikaí-yátááqá mirá-tikái-yátááqá ikámma utátúwáaro. mi-qtátáákómá Áánûqtuni márûpaqa kémayaipoana egaamá aí-yátáákómá miráuma óqtakarabi yaataqá nunamummá teníkáá kéíye.

6 máqtemma mirá-qtátáárîq o-wáíqómá Áánûqtuma yemma mamá áyamma kéumayikaiye.

7 naayóbáqá keráwáqá mirá-qtátáárîq kéeq mirá kéo-kayukate yagaroqtamá máqe-uraae.

8 miráimanibo íbêqa mirá-qtátááqá keráwáqtôpakemma nékaq yúwáaro. tîyamma íoro. káqo-kayukama táíq umáyikayabama tûyánámmá íma itéraq káqo-kayukama táí-aimma ítima-yikaaro. námô-yataakoni watáama ítero. ímiye. maami-máqte-qtátááqá keráwáqtôpakemma nékaq yúwáaro.

9 keráwáqá móra-mora-yuma kaaqaari-áímmá ítero. keráwáqtí naayón-ááímmá miráuma aútún-únákáqtôraa umá ayúqma paábaq yukéq

10 aúgen-aaimma mamá kúbekaae. maamin-áúgén-náqá keráwáqíye. miráinaq keráwáqá Áánûqtuqtaba taibariq-taibariq umá kéíteq uyátá-maqma íraqôniq umá wekáá umá mánoe.

11 keráwáqá aúgeniq ommá maará kéíye. ókaraq waayúkama íma yataínoe. Karíki-wayukagaraq Ítíráaeo-wayukagaraq yemá náayuwabi yúma kárataa-yugaraq yúma íma kárataa-yugaraq keráwáqá máqtemma móraiq umáyikanoe. Ítu Káríqtoma máqtemma ketáái tirunóbáqá máíqtabobaqtaa karaanóbáq-wáyúkágáráq namuq-wáyúkágáráq ánná-wayukagararabi paá umáguraa-kayukagaraqa yemá keráwáqtí tûyánápímmá mimóráíq umá mánoe. Ítu Káríqtokaq máqtemma itáíq-itaiq o-yúti yirunóbáqá wemá máíye.

12 keráwáqá Áánûqtuma wetábá aúyaqmakai-kayukama mááe. wemá keráwáqá arummá kétémiye. ánibo keráwáqá Áánûqtuni waayúkama kaayoné oro. keráwáqá keráwáqtí tîwîqa káqo-yuti yiménáápáq maréraq káqo-yuyabama túma pukáinabaq awé umá máaro. káqo-yuyabama tirummá umáyíkáaro.

13 keráwáqtí aúkáapimma móra-mora-yuma yíwáqnaa kéeraq móra-mora-yuma otaammá kuíyaqtabama mamá paábaq yuwéraq tiwímmá kamátuwaaro. uyátarai-nakoma keráwáqtí kúmiqa mamá paábaq yuwéna awímmá kégamatuwaiye. miráinaq keráwákáráq káqo-yuti kúmiqa móraiq umá mamá paábaq kéyuweraq tiwímmá kamátúwáaro.

14 máqtemma mirá-qtátáárîq kéeraq keráwáqá káqowa-kaqowamma tirummá yímero. káqowa-kaqowamma tirummá keyimeqa íraqôniq umá kémaeq máqte-qtataaqtabama keráwáqá mi-mórábí mááe.

15 Ítu Káríqtoni kaayoné-yátáákómá ayuwáiyana keráwáqtí tirunóbáqá yabíqtikaino. Ítu Káríqtoma wenaúgoma kímorama wáitaq keráwáqá aokaq-aokaq ááyápáq mááe. miráinaq mimórá-túráá umá mayaímmá máyáaro. ánibo Áánûqtuma weqtábá “timuqá kémaraunatae” téraq tíq-tiq umá timá áméro.

16 Ítu Káríqtoni watáagoma ayuwáyanawaq keráwáqtí tirunóbáq waíno. morá-mora-yuma Áánûqtuni itai-yátáákókaráq yiráátero. ánibo Áánûqtukaq íma tero. Áánûqtuni watáabike imá kéteraq Áánûqtukaq nunamummá ibí tero. Áánûqtuma nôrawabi urái-qtataaqtaba ibí tero. mirá kéeraq keráwáqtí túyánápímmá wekáq “tíkáiye” tero.

17 máqten-aimma kéterabi máqte-qtataariq kéeqa Ítu Káríqton-awikaq mirá kéeraq mórai q umá aboámá Áánûqtukaq “tíkáiye” tero.

18 aaraukáq-nóínínô, keqtiwaiqmááti yáama wáráaro. min-ámmá Ítu Káríqton anaaé kéwaraa-kayukati yáaine.

19 aaraukárîq uráa-kayukao, keráwáqtí tínááqmaaq tirummá yímero. kaayoné umáyíkáaro.

20 iyápó-anaano, aati-aatimá keqtinóboyuti yáama kéwareraq kaqtó oro. miráiyamma Áánûqtuma amuqá marakánoe.

21 yiboáo, keráwáqtí iyápóma tikarárán-áímmá tíq-tiq umáyikaiyatama yemá timuqá matikaíyábá íma maqmá aónanoe.

22 mayái-wáyúkáo, keráwáqá maa-márábí-kawáá-nákómmá anaaé waréraq kaqtó oro. yemá keráwáqá kétimonaiyarabi íma timónáiyakaqa yemá timá-timiyaniq oro. keráwáqtí mayaígómmá yemá yimuqá maraígáae téraq mirá-oro. keráwáqá uyátárai-naqa Ítumma tirummá kámepoaq íráqô-mayaima máyáaro.

23 keráwáqtí máqte-mayaima íráqôniq umá mayánômma paá waayúkayaba ímibo uyátárai-nakoma wenamááriq weqtábá mayaímá íráqôniq oro.

24 taákaq máráaro. uyátárai-nakoma íráqô-meyamma timíniye. wení waayúkayaba yíkarai-meyamma keráwáqá mayánoe. miráinaq maannáyaba taákaq máráaro. Ítu Káríqtoma wemá keráwáqtí árai-kawaa-naqa máitaq keráwáqá wekáq mayaímá kémayaae.

25 maannáyabagaraq taákaq máráaro. máqte-kayukama otaammá kuyétama táí-meyamma mayánoe. abo Áánûqtuma máqte-kayukama mórai q umá keyainaiye.

4

1 kawáá-wayukao, keráwáqtí mayái-wáyúkámá arupú umá yaináaro. keráwáqá taákaq maqméra úyoro. keráwáqtí kawáá-nákáráq máimma minná Áánûqtue.

2 nunamummá tíq-tiq oro. túbanaaq umá máeraq nuna-mummá kéteqa Áánûqtukaq “tíkáiye” tero.

3 keqtaáyábágaráq nunamummá timátikáaro. kemá Áánûqtuni watáama waabá-káyúkátí yúbáq túnnayababoaq

maakáqá kemá ánná-naupaq máune. keráwáqá nunamummá kétéyanawaq kemá Ítu Káríqtoqtaba aúpáq-áímmá timá-yimenuna-amma Áánûqtuma kemmá tiráátiniye.

4 ániibo keráwáqá Áánûqtumma nunamupí ítama káonaiyanawaq kemá wení watáama mamá abarokáq ónúnayaba tíwáqnaa íniye.

5 keráwáqtí táaikoma Ítukaq íma itáíq-itaiq kéo-kayukaraqa keráwáqá itai-wáyúkámá máaro. abo keráwáqá Ítuqtaba yemmá timá-yiminoqtaba yokaa oro.

6 keráwáqtí táagoma átê éna miráuma aáwapi umá yoqmáráawana átê inikaa íno. yemá keráwáqá ítama aónáiyaga keráwáqá yemmá yawwéqma timá-yiminoqtabama arutáin-aimma timá yímero.

7 ketáái tíkái-tibaqawaama Tíkiqati wemá keqtábá keráwáqá timá-timiniye. wemá uyátárai-nakoqtabama ketáátê mimórámáyáímá kémayena wení mayaímá akoqnáá umá itáíq-itaiq kéena kémayaiye.

8 kemá wemmá keráwáqtôpaqa maamin-áúbámá maména wíkáae téq kétémakauene. wemá keqtááyábá keráwáqá kétématimena umá tíqtaaiq íkáae téq kétune.

9 káqo-naqa Onetímatima timákáanana wetê yagaroqtamá wíniye. Onetímatima wemá tíkái-tibaqawaama máena Ítukaq akoqnáá umá itáíq-itaiq kéimma wemá keráwáqtí márûpakene. wemá Tíkiqatigaraq yenákámá máqte-qtataaqa maakáqá kekáq pááq i-qtátááqtábámá timá-timiyoye.

10 Ááritáákatima wemá ketê ánná-naupaq máena keráwáqtôpaqa miráo-maarao-aimma kétématikaiye.

ániibo Máákima Páánabatima anaugómá miráo-maarao-aimma keráwáqtôpaq kéyuwaiye. Mááki wemá keráwáqá yama timónáinaqa wemmá awíqme keráwáqtí naaúpaqa ákáaro.

11 Ítu Yátati wegáráq miráo-maarao-aimma kétématikaiye. mikáúmó-wáyúkámá yemá yenamáa Ítiráaeo-wayukabike Ítukaq itáíq-itaiq kéo-yubikemma Áánûqtuni yabíkái-qtataaqtataba ketê mayaímá kémayaae. yemá kemmá ôriq umá tíwáqnaa urááe.

12 Ipááparatima wegáráq keráwáqtí márûpake-nakoma miráo-maarao-aimma kétématikaiye. wemá Ítu Káríqtoni kaqtó-nakoma máena keráwáqtábá aati-aatimá Áánûqtukaq nunamummá kétéiye. wemá keráwáqtábá akoqnáá umá máeq Áánûqtuni aúyánámmá waqmá ánatatuwaigaae téna nunamummá kétéiye.

13 kemá káonaune. keráwáqtábágáráq Ítuni waayúkama Áréórátía-marupakaraq Áíráápori-marupaq máa-yuyabagaraq Ipááparatima akoqnáá umá mayaímá kémayena Áánûqtukaq nunamummá tiráaiye.

14 Arúke tíkái-toqtaa-nakaraq Tímatigaraq yenákáma keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma kétima-tikaiye.

15 ketáái tibâqawaaraa-kayukama Áréórátía-marupakaraq min-ínímmá Nípagaraq yeqtôpaqa miráo-maarao-aimma kétima-yikaunatae. min-íníkóní naaúpaqa Ítuni anaaé kéwaraa-kayukama mórabi káikuyoe.

16 keráwáqá maamin-áúbámá yoráutuwaiyatawaq anaaékaqa Ítukaq itáíq-itaiq kéo-yuma Áréórátía-marupaq áikuyo-yuma yorautígáae téq kétune. kemá yeqtôpakaraq agatáune. keráwáqá Koráátai-marupaq máa-yuma yeqtí aúbagaraq yorautígáae téq kétune.

17 Áákipatimma maará téq kétima-amune. minná Áánûqtuma ámikai-mayaima mamá ánataao.

18 íbêqa kemá Póroma ketiyáánapo kenamáárîq maannâ kágayaune. miráo-maarao-aimma Póro kemá kétune.

kemá ánná-naupaq ánnáma (téini) kútikaawaq máunayabama íma tiwimmá kamátikáaro.

min-íráqó-qtátáákómá Áánûqtunopake wenamáa kéena keráwáqtê waíno.

kemá Póroma
Tímotigarare.

1 Tetaróniani

Îtun anaaé kéwaraa-yubaq Tetarónáikaq

Póroma Táératima Tímotima yetôpake

1 Áánûqtuni waayúkayopaqa Tetarónáikaq maa-páátímá Tímotiyaa Táératigaraq Pórogaraq ketáá kágayaunatae. ketibotáámá Áánûqtukakaraq uyátárai-naqa Îtu Káríqtokakaraq tirummá ámê-kayukayopaq ketáá kágayaunatae. Áánûqtuma wenamáa wení íráqô-qtataaqa wení kaayoné-yátááqá keráwáqtê wáino.

2 aati-aatimá keráwáqtábátáá Áánûqtukaq “tíkáiye” kéteqtaa ókaraq-okaraq nunamupí keráwáqtí tíwíqa yamá kétimatikaunatae.

3 keráwáqtí itáiq-itaiq í-yátáákómá keráwáqá mamá íráqôn-aaimma káuraitaq tirummá amí-yátááqtábábóaq keráwáqá kamáa kááe. keráwáqtí tíyaqa ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoma akoqnáá uréq awé kéoe. ketáá mirái-qtataaqtataba taákaq matokáunaboqtaa nunamupí ketibotáá Áánûqtukaq keráwáqtí tíwíqa kéyaunatae.

4 tîbâqawaayuo, Áánûqtuma keráwáqtábá wetábá keráwáqá tíwíkaitaqtaa ketáá kéitaunatae.

5 ketáá Áánûqtuni átê-wataama keráwáqtôpaq maméqtaa iráunama minná paá-aaimma íma timénúnatae. miráimanibo átê-wataama anón-awaameq-yataariq kéeqtaa akoqnáágaraq Áánûqtuni Aokaq-Áágókáráq keráwáqtôpaq mamé iréqtaa ketáái tirunóbáqá itáiq-itaiq kéunatae. keráwáqtí aúkáapi miráuma tíwáqnaa ónáqtaa únna-aaimma kenamááríq káonaae.

6 mikáq keráwáqá ketáái táaikaraq uyátárai-nakon áaikaraq kéwarae. Áánûqtun-aama ítáawana keráwáqá taíbaq ummaa-yátááqá paá kéimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá mamá timuqá kématikaiye.

7 miráitaq yirummá ámê-kayukama Maateróniapaq-wayukagaraq Karíkípaq-wayukagaraq timáeta urááe.

8 aamá keráwáqtí itáiq-itaiq umá yáqtóráa-qtataaqtabama máqten-aukapaq timáeta wéyáwé urááe. miráitaqtaa ketáámá Tetarónáikaq-wayukayabama ókaraq aamá ténúnamma íma wáiyé.

9 máqtemma nékaq mái-kayukama keráwáqá keqtáá íráqôníq umátíkáaqtabama yemá aamá téite kéoe. keráwáqá naayó-máníkóní anaaé warái-ámmá yuwéq áraimma paá mái-Aanuqtuni mayaímá matááe.

10 wení áanikoma Ítuma pukáipike aboámá múte itó-umakaraitaq Áánûqtunopake kumínîtaq weqtábá íbêqa awé kéoe. minnýaba máqtemma keráwáqtábá kéte. Áánûqtuni áanikoma Ítuma wenamá Áánûqtuni áyámma ínî-qtataapike keqtáá mamá paá umátikaiqtaae.

2

1 ketíbâqawaayuo, ketáá keráwáqtôpaqa uráunataama ketáái mayai Gómez íma paátataakaa itaq aónaraae.

2 Píripaibaq tíqa í-yátááqá áqa matáunataama aónaraae. anaáekaqa Tetarónáikaq yaímma-wayukama átê-wataama Áánûqtunopake má-tima-yimiyabama íma yíkaraimanibo ketáái Áánûqtuma tíyaqa mamá akoqnáá uráiyae.

3 ketáá keráwáqá aamá timá-timunataama kaaqaari-áímmá íma wáiyae. káqo-kayukama íma makaténáqtáa uráunatae.

4 ímiye. aati-aatimá Áánûqtuma ákáin-aimma ketáá kêtunatae. keqtáá maqmá aónatuwenaboana wení átê-wataama tígáae ténataa tímikaiqtaae. Áánûqtu áqnáabaqa keqtáyábá amuqá matikáikáae téta kêtunataamibo waayúkama ímiye. Áánûqtu wenamááriq ketáái tíyaqnoabaqa káonaiye.

5 ketáái táagoma keráwáqá íma komarummá kéiyae. aúran-anna aí-áímmá íma mamé uráunatae. mi-qtátááqá Áánûqtu káonaiye.

6 ketáái tíwîqa keráwákáráq káqo-kayukagaraq múte yauwígáae téqtaa íketunataamanibo

7 áraíne. ketáámá Ítu Káríqtoma awaaméqá umátikarai-kayukataae. minnýaba ketáámá náápaakaraq keráwákáqá aáwaqtababi móneqtaba ítama aónawaimanibo ketáámá íma inaa tiráunatae. ketáámá keráwáqá íma mamá akoqnáá uráunataamibo kaayoné umá anóama wení iyápóma mamá kaayoné umákáiniq umatíkaraunatae.

8 ketáá keráwáqtábá tikáitaqtaaboataa Áánûqtuni átê-wataama keráwáqá timénáqtaa uráunatae. paá wenamá ímibo ketáái túwaraimma keráwáqtábá puyéqtaa tíwáqnaa ónaqtaa uráunatae. miráuma keráwáqtábátáá tíkaraiqtaae.

9 ketíbâqawaayuo, ketáá kamáa káeqtaa mayaitáá matáunama íyaq táakaq makááo? wágáágaraq nokáakaraq átê-wataama kétima-timetaama ketáái móneqtaba aáwatabagaraq kamáa aráunatae. miráitaqtaa keqtábá keráwáqá íma óq-mayaima tímikaunatae.

10 keráwákáráq Áánûqtugaraq keráwáqtí túbaq ketáá maúna-aimma aónaraae. íráqô-qtataakaraq arupú-yataakaraq kateko-yátáákáráq keráwáqá itáiq-itaiq kéoe.

11 aboámá wení iyápóma kawáá umákáinikaa umá ketáámá keráwáqá móra-mora kawáá umátikaraunatae.

12 keráwáqá umá tíqtaaiq uráunatae. keráwáqá tiruqtabá kéowata ketáámá keráwáqti tíyaqa mamá paru uráunatae. mirá-qtátááriq éq Áánûqtukaq timuqá marakánôqtaba ketáá timá táakaq uráunatae. Áánûqtuma keráwáqtábá wemá yabíkái-kanaagaraq wení tágama-yataakaraq yainaígáae téna tááyaraibo miráuraa umá máero.

13 keráwáqtábámá ketáámá aati-aatimá Áánûqtukaq “tíkaiye” kétunatae. Áánûqtun áama timá-timunataa ítareq matááe. paá-wayukati watáama íma matáábo watáama Áánûqtunopake matáámma minná áraine. Áánûqtukaq tirummá ámê-kayukabi wení aúyánámma kémaraiye.

14 ketíbâqawaayuo, mórai q umá keráwákáq pááq i-qtátááq Áánûqtuni waayúkaráq Yúriabaqa pááq urááe. Ítiráeo-wayukama Ítu Káriqtoni waayúkama Yúriabaq mamá táiq umáyikaraaniq umá mórai q umá keráwáqti waayúkama keráwáqá mamá táiq kéumatikaae.

15 maami Ítiráeo-wayukama uyátárai-naqa Ítumma ikaméta Áánûqtuni amuné-wáyúkámá naayóbáqá yíkameta keqtáámá mamá táiq kéumatikaae. yemá Áánûqtumma namuroîq kéumaketa máqte-kayukama namuroîq kéumayikaae.

16 Yéqtaaeo-wayukama íma Ítiráeo-wayukaraq ketáámá abarokáq kétunaboataa Áánûqtuma yiwiráiyábáe téta yemá ketáái aammá aúyareta aráqtukaae. miráitata yemá aati-aatimá kúmiq-yataariq kéomanibo íbêqa uyátá-maqma anómma kéopoana Áánûqtuni áyámma í-yátááqá yekáq káraapaiye.

17 ketáá keráwápíké paábaq wéyáwé umágeqtaa keráwáqá tiyúkaunatae. keráwáqtábá túyánámma itáiq-itai q kéeta keqnáámma keráwáqá ya timónaiyaba kamáa káunatae.

18 ketáámá keráwáqtôpaq yauwéqma ónataa uráune. kemá Póroma ó-taoq o-taoq keráwáqtôpaq yauwéqma ónááq únnamanibo Tááqtaama íma tiyúwáitaq uráune.

19 minná keráwáqtábáe. kenamá ketáámá weganokanoqá kéeta timuqá kémaraunaboata íbêkaraq anaaékaraq uyátárai-naqa Ítuma kumínaqtaama wení aúbáq itó-onunatae. minnáyaba ketáámá keráwáqtábámá uyátá-maqma túma mé-uyonunatae.

20 owé. keráwáqtábóaqtaa ketááma weganokanoq éqtaa timuqá kémaraunatae.

3

1 watáama keráwáqtábá íma ketáá kéitaqa ayáqtáá-kanaama awé iyábá ôriq umá ummaa kéyai poataa

² Tímotimma keráwáqtôpaq timákaraunatae. ketáá tébakaqa Áátenibaq máqe-uraunatae. Tímotima ketáái tibâqawaaraaboana Áánûqtuni mayaímá ketáátê kémayena wemá átê-wataama Ítu Káríqtoqtaba abarokáq kêtima-yimiye. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá mamá akoqnáá ígáae téqtaa timákaraunatae.

³ miráiyanaama keráwápíkémá morá-nakoma yauwéqma naayón-ááímmá waráiyabama ímira-igaae téqtaa kêtunatae. maami Ítiráaeo-wayukama keráwáqá mamá táíq umátikanomanibo Áánûqtu mi-tái-yátááqá mayaígáae téna tiwíkaitaq keráwáqá kéitaae.

⁴ naayóbáqá keráwáqtê máeqtaa “annaékaqa tíqa í-yátááqá mayánoe” téqtaa timá tímikaunatae. íbêqa keráwáqá káonaawana mi-qtátááqá pááq uráae.

⁵ ayáqtáá-kanaama kanaarác awé íonune. miráitaaq kemá Tímotimma timákáanana uréna keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá aónaniye. ketúyánápímmá ítama aónaraune: “Tááqtaama keráwáqá makáqma aónarai íyabiyo? ketáá paá-mayaitaa matáunataabiyo?” téq túyánápímmá ítaraune.

⁶ miráitana Tímotima keráwáqtôpaq uréna íbêqa yauwéqmena ketôpaqtaa iráíye. wemá íráqô-kataama keráwáqtábá má-timá-timikaitaae. keráwáqá itáíq-itaiq kéeq waayúkama tirummá yímêqtaba má-tiraiye. aati-aatimá keqtaáyábá íráqôniq umá túyánámmá kéiteq keqtaá timónaneq kéowaqtaa ketáágáráqá timónanaqtaa kêtunatae.

⁷ ketíbâqawaaraayuo, ketáái ummaa-yátáárábi ketáái tíqa í-yátáárábi mi kátáagoma umá tíqtaaiq uráitaae. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yáqtokaawanaboana keqtaámá umá tíqtaaiq uráitaae.

⁸ keráwáqá uyátárai-nakoni aammá kéyaqtoraapoataa íbêqa paá maéqtaa kanaarác agaabánúnatae.

⁹ íbêqa ketáá keráwáqtábá Áánûqtukaq “tíkáiye” téqtaa kanaarác kéteqtaa timuq-yatááqá tímêqtabataa Áánûqtukaq “tíkáiye” kêtunatae.

¹⁰ wágáágaraq nokáakaraq keráwáqá timónanataa Áánûqtukaq tirukaké nunamupí kéitaunatae. keráwáqá ya tímónéqtaama itáíq-itaiq í-yátááqábá ókaraq kanaarác tiráátenunataabiyo?

¹¹ ketáái ketibotáámá Áánûqtuma uyátárai-nakoma Ítugaraq keqtaámá tiwiraígáae téta keráwáqtôpaq wíyóye.

¹² uyátárai-nakoma mamá keráwáqá móra-mora ábâqawaaraa-kayukama tirummá yimínôqtaba uyátá-maqma anómma aútikaniqtabataa kéitaunatae. ketáá keráwáqá tirummá tímúnnaiq umá anaaékaqa káqo-yuma tirummá yimínoe.

¹³ miráinana keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá Áánûqtu mamá akoqnáá íyábá kêtikaiqtaa. anaaékaqa uyátárai-naqa Ítuma

wení aokaq-wáyúkágáráq kumínô-kanaaraqa keráwáqá Áánûqtun aúrikaq arupú umáginoe.

4

¹ ketíbâqawaaraayuo, Áánûqtuma ákáinaiq umá mái-aaimma keqtaábiké matéq keráwáqá min-ákáq kémaaemanibo íbêqa uyátárai-nakoma Ítun áwîkaq uyátá-maqma anókaq mirá-oro.

² ketáá timá-timunna-yataaqa uyátárai-naqa Ítuni náápaakaraq máena keráwáqá kéitaae.

³ keráwáqá aokarîq umá máeq kumari-ááímmá íma tarôq íyábá Áánûqtumma kákaiye.

⁴ waamá keráwáqá móra-mora-yuma íráqôniq umá aokarîq umá aaramô máyáaqtabama keráwáqá kéitaae.

⁵ póiyakaa umá aaramá íma yabitero. tébakaqa waamá Áánûqtuqtaba íma ítareta miraráá kéoe. yemá aaramá káoneta yiráá kéyoqnaae.

⁶ keráwáqti tîbâtiwaraamma aaramá mayaíyábámá íma kumari-ótááímmá kuyíkáaro. naayóbáqá keráwáqá timá tímikaunatae. akoqnáá umá maami-qtátááqtabámá kétima-timunatae. uyátárai-nakoma mirá-qtátááríq ínna-waigoni anónnáma táí-meyamma amíniye.

⁷ Áánûqtuma keqtaá tááyaraimma ananna-ááímmá waraígáae téna íma tááyaraiqtaae. ímiye. wemá paá aokaq-ááímmá waraígáae téna tááyaraiqtaae.

⁸ miráitana móra-nakoma maamin-ááímmá anaaéma umákenama paá móra-waigomma íma anaaéma kéumakaibo Áánûqtuma anaaéma kéumakaiye. Áánûqtuma wenamá weni Aokaq-Áágómmá keráwáqá kétimiye.

⁹ Ítukaq yirummá ámê-kayukama keráwáqtê máe-kayukayopaqa yemmá ákáiqtaba íma kágayaune. Áánûqtuma wenamááríq áqa keráwáqá káqowa-kaqowamma arummá amí-aaimma tirááti-matukaiye.

¹⁰ keráwáqá Maaterónia-marupaq máa-tibaqawayuma tirummá kámemanibo tîbâqawaaraayuo, uyátá-maqma anókaq mirá-oro.

¹¹ yaákare maéra keráwáqá ketiyáápike mayaímá máyáaro. paá-wayukaraa umá máero. kenamááríq keráwáqti táaimma waréraq káqo-yuti yáaiqtabama íma tuyánámmá itáaro. mánoqtaba tuyánámmá itáaro. naayóbáqá mirái-qtataaqtaba ketáá keráwáqá timá tímikaunatae.

¹² mirán-áímmá waráiyatama Ítukaq íma yirummá amíya-kayukama íráqôniq umá yúyánámmá ítátikanoe. keráwáqá yekáqá móra-yataaqtaba íma tímikaiye téqa ítama aónanoe.

13 ketibâqawaaraayuo, pukáa-kayukayabama áraimma ítama aru-taigáae téqtaa kétunatae. miráinaq keráwáqá káqo-kayukaraa umá Metáiyaqtaba íma awéta keráwáqá tiruqtabá ínoe.

14 Ítuma pukéna keqnáámmá itó-uraitaqtaa minnýaba kéitaunatae. móraiq umá anaaékaqa Áánûqtuma Ítukaraq wekáq yirummá améta pukáiya-kayukagaraq mayánéna yíniye.

15 maannáma uyátárai-nakoni yirááti-aimma keráwáqá kétima-timunatae. uyátárai-nakoma yauwéqma ínî-kanaaraqa ketáá paá máuna-wayukataama áqnáabaqa íonunataamanibo pukáiya-kayukama áqnáabaq wínoe.

16 Áánûqtuni weróq-anabike áama kétinata Áánûqtunopake uyátárai-kaqto-nakoma anókaq ááyama náápaakaraq tínana uyátárai-naqa Ítuma Áánûqtuma yabíkái-marupake kumíniye. Ítukaq yirummá améta naayóbáqá pukáiya-kayukama áqnáabaqa itó-inoe.

17 ániibo ketáámá mi-kánáaráqá náayubi tú aréqtaa máanna-wayukataama yemmá konnákáq wenaitaatá máqtemma Ítukaq wíyôpaq wenaitaatán ónúnatae. mikáké wetê matúq-matuq umá aati-aatimá Áánûqtuni márûpaq mánunatae.

18 maamin-áímmá téqtaa móra-mora-yuma umá yíqtaaiq oro.

5

1 tîbâqawaaraayuo, maami-qtátááqá pááq í-kánááyábá kéitaapoqtaa ketáámá aúbabi ókaraq agamá íma tímá-timenunatae.

2 uyátárai-nakoma kumínî-kanaama miráuma “íkuminiye” tíyaq-kanaaraq moyá-nákómá nokáa iníkáá umá kumíniye.

3 waayúkama maará téta “íbêqa íráqô-kanaaboataa íráqôniq umá máunatae” tínómanibo mi-kánáaráqá páátákáá anómma táí-kanaama pááq íniye. miráuma aaragómá iyápóma marakáné kítana aú-aiqa iníkáá ínata máqte-kayukama péqmareta íma kanaaráq kóinoe.

4 ááqibo keráwáqá tîbâqawaaraayuo, maami-qtátááqátábámá kumayuq-yátáápímmá íma máapoana moyá-nákóráá umá íma iyánáaq ínoe.

5 máqtemma keráwáqá wágáá-wayukama Áánûqtuni ópí kémaae. nokáa-kayukama kumayupí máenikaa umá ketáámá íkémaunatae.

6 miráinaqtaa ketáámá yú waguréta máe-kayukaraa umá íma mánatae. káqo-kayukaraa iyéqtaa túbanaaq umá máeqtaa awé ónatae.

7 nokáámma yúmá wagí-kánáaráqá yaímma káqo-kayukama aíbôq-nomma kénaae.

⁸ miráimanibo ketáámá wágáá-wayukama máunaboqtaa ítama táganatae. ketáái itáíq-itaiq umá yabi í-yátááqá kaayoné-yátáákáráq ketáái mórama weyukáá umá kúberanatae. akaq pukónúnabiketaa Ítuma yauwéqma atíqtikaniqtaae. minnýaba ketáámá yáqtoqma akoqnáá éqtaa óqta-kamoqa móra-nakoma aqnókáq kúberainikaa umá keqtáá atíqtikaniqtabataama kúbeqtoranatae.

⁹ Áánûqtuma wení áyámma í-yátáápíkémhá tíqa í-yátááqá timíyábátáá wemmá íkakaimanibo uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma mi-qtátáápíké múte atíqtikaniqtabataa kákaiye.

¹⁰ ketáámá wetê mánunayabataa Ítuma keitááyábá pukáiyé. pukáipoaqtaa ketáágáráq ípuyonunatae.

¹¹ Ítuma kumína-kanaaraq maa-márábímmá ketáámá Káríqton-annagaraq pukáa-kayukawabi paátáá máuna-wayukama ketáámá wetê ko mánunatae. miráinaq móra-mora-yuma umá yíqtaaiq éra yíwáqnaa umá íbêqa keráwáqá mirá-onikaa oro.

¹² ketíbâqawaraayuo, keráwáqá náayubi keráwáqtí aúkápikemma mayaímá mayáa-kayukati yiménáápáq máero. uyátárai-nakoma yemmá awaaméqá umáyikena keráwáqá tiwíketa tiráátigae téna yíkaraiyo yeqtí yiménáápáq máero.

¹³ yeqtí íráqô-mayaitababoata yemmá tikaíno. móra-mora-yuma móra-mora-yute miráinaq kaayoné umá máero.

¹⁴ tîbâqawaraayuo, ketáámá akoqnáá umá kétima-timunatae. aúkápiké iyááqtámma íkuiya-kayukama timá-yimiyata “atéráaro” yigae-yigae éta ikatíq íya-kayukama yíwáqnaa oro. máqte-kayukama íma tiyáágáréqtaa ínomanibo kaayoné umáyíkáaro.

¹⁵ táí-yataariq umátikaiyaqa anónnáma íma táí-yataariq umáyíkáaro. ímiye. aati-aatimá móra-mora tîbâqawaaayuwabi káqo-kayukama mamá íráqôniq umáyíkáaro.

¹⁶ keráwáqá aati-aatimá timuqá máráaro.

¹⁷ aati-aatimá nunamummá tíq-tiq oro.

¹⁸ aati-aatimá Áánûqtukaq “tíkaiye” tero. keráwáqá Ítuni waayúkama máqte-miran-aimma tarôq íyábá Áánûqtuma kákaiye.

¹⁹ Áánûqtuni Aokaq-Áágóní aammá íma aúyaráaro.

²⁰ Áánûqtuni amuné-áímmá íma tinaaéma umáyíkáaro.

²¹ máqte-qtataaqa maqmá aónatuwera íráqô-qtataaqa yenamáa matóráaro.

²² máqtemma táí-yataapikemma atéqma tinaaéma umáyíkáaro.

²³ Áánûqtuma kaayoné-yátáákómá áaiipoana keráwáqá wemá mamá aokariq umá ánatatikaniye. keráwáqá aráákaq maéq tigae-yátááqá íma mayánômma túbinabi túyánápímmá tirun-íyápógowábi íma mayaígáae Ítu Káríqtoma kumínî-kanaayaba téqtaa kéunatae.

²⁴ Áánûqtu keráwáqá tááyaraimma miráuma máiyana wemá keráwákáq mirá-umatikaniye.

²⁵ tîbâqawaaraayuo, keqtáágáráq nunamummá timátíkáaro.

²⁶ máqtemma Áánûqtukaq yirummá amíya-kayukama kaay-oné umá tótó umáyíkáaro.

²⁷ uyátárai-nakoni náápaakake kemá kétima-timune. keráwáqá maan-áúbámá máqtemma yirummá ámê-kayukabi yoraútoro.

²⁸ maamin-íráqó-qtátááqá uyátárai-nakoma Ítu Káríqtote we-namáa keráwáqté waíno.

2 Tetaróniani anaaékaq-aubama Tetarónáikaq-wayukayopaq

¹ kemá Póroma Táeratigaraq Tímotigaraq ketáámá maamin-áúbámá keráwáqá náayuwabi Tetarónáikaqa ketibótáámá Áánûqtukaq ketáái uyátárai-nakonopaq yagaroqtamá máa-kayukayopaq agatáunatae.

² ketibotáámá Áánûqtuma uyátárai-naqa Ítu Káríqtogaraq keráwáqá paru-yátáaqá kaayoné-yátáákáráq timíyóye.

³ ketáái tîbâqawaaraayuo, ketáámá máqte-tupaama keráwáqtábá Áánûqtukaq nunamupí “tíkáiye” mayaígáae téqtaa kétaunatae. ketáa mirá únnataama minná keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataakoma anóniq kéitana keráwáqtí tirummá yimí-yátáákómá anónna-anonna uyátá-maqma anóniq kéiye.

⁴ minnáyaba ketáámá keráwáqtábá ketáái túma maméta Áánûqtuni watáama kéita-kayukati yúrakaqa kéuyunatae. ánibo keráwáqá keráwáqtí tú-tiqa í-yátáápí máeq keráwáqtí namuro-wáyúkámá keráwáqá mamá táíq umátikane kéomanibo keráwáqá keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoqma akoqnáá kéowaqtaa minnáyaba ketáámá keráwáqtí túma mamé kéuyunatae.

⁵ keráwáqtí táaimma Áánûqtuma maaráuma tiráátiraiye. wemá ketáái arupú-aaimma mamá keyainaiye. ánibo Áánûqtuma wemá yabíkái-maruqtaba keráwáqá tú-tiqa í-yátáaqá kémayaapoana Áánûqtuma wemá yabíkáin-aukapaqa tikáinaq mánoe.

⁶ Áánûqtuma arupú-aimma miráuma tarôq kéena keráwáqá náayuwabi ummaa-yátáaqá mamá ketime-kayukama yemmá táí-meyamma yimíniye.

⁷ miráitana wemá maamin-úmmáá-yátáaqá mamá paábaq kéyuwena aagai-yátáaqá keráwákaráq keqtaágáráq timíníqtaae. wemá mirá kéinana uyátárai-naqa Ítukaraq wení akoqnáa-kaqto-wayukagaraq yeráwáqá Áánûqtuma yabíkái-marupake yuwéta kumá abarokáq umá anón-iragaraq mamé kumínoe.

⁸ mi-kánáaráqá waayúkama náayuwabi yemá Áánûqtuqtaba íma itéta uyátárai-naqa Ítuqtaba átê-wataama íma kéitaayuma yemmá táí-meyamma Áánûqtu yimíniye.

⁹ minnámo táí-meyammo mayánô-kayukama yemá uyátárai-nakoni anómma tágama-yataakonabi wení aúrakaqa nékaq maéta yemá Tááqtaani-marupaqa matúq-matuq umá ákaq máeta anónnáma táí-meyamma mibáq mayánóe.

10 mi-kánááráqá Ítu Káríqtoma wemá yauwéqma kumínî-kanaaraqá máqtemma aarawaamá Áánûqtun áwîqa múte kéyauwiyata yaímma aarawaamá weqtábá itáíq-itaiq kéokayukama yemá yimuqá kêmaraiyaqa keráwákáráq mi-káyúkátí aúkápimma mánoqtaba minná keráwáqá ketáái táama itáíq-itaiq kéoe.

11 minnáyaba ketáámá aati-aatimá keráwáqtábá nunamummá tíq-tiq kéunatae. keráwáqá yááyai-wayukama Áánûqtuma keráwáqtí táaimma ánataginama mayaígáae téqtaa nunamupí keráwáqtábá kétunatae. minnáyaba Áánûqtu keráwáqá tááyaraiye. wemá kanaaraq wení akoqnáama keráwápímmá íráqô-qtataaqtaba túyánámmá itánôqtaba maqma ógirainana keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-mayaigoma ánataniye.

12 minnáyaba keráwáqá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtuni áwîqa múte kéyauyeq yaímma wení tágama-yataapike mayánóe. ketáái Áánûqtuni paru-yátáákógáráq uyátárai-naqa Ítu Káríqtuni kaayoné-yátáákómá keráwáqá mamá íráqôniq umátikaniye. keráwáqá áraq tiwikátukaa?

2

1 tibáqâwaraayuo, íbêqa ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma yauwéqma kumínîqtaba kétunatae. miráinatama ketáámá weté yagaroqtamá áikuyonunatae. tîbâqawaraa-kayukao, óq-aimma keráwáqá timá-timenunatae.

2 yaímma-wayukama téta “uyátárai-nakoma kumínî-kanaama áqa pááq uráiyé” kéte min-áímmá timáeta uréire íyan-aimma íma itáaro. yemá téta “uyátárai-nakoni kanaamá pááq uráiyé téta aúbama keqtááyábá agatááe” tíyaqa min-áímmá íma itáaro.

3 keráwáqá yaímma-wayukama íma iyuwaíyatawaq yemá keráwáqá makátéro. maami-kánáámá anaaékaq abarokáq íniye. áqnáabaqa taígani-kayukama aamá íma itéta káratekayukama Áánûqtumma namuroíq kéumakaiyana Tááqtaama abarokáq yínîmanibo anaaékaq aítabaq wíniye.

4 wemá máqtemma aokaq-yátáákómá namuroíq umákena miráinanana wemá wenamáárîq wenáwîqa múte kéyauyena mí-máqté-qtátááqá mamá táíq kéena wemá Áánûqtuni anó-monoq-naupaqa ko maráq máena wemá maará téna tíniye: “kemá Áánûqtumune.” téna tíniye.

5 naayóbáqá kemá Póroma keráwáqtê máeq maaminnáyabama keráwáqá timá-timikaunae. miráimanibo keráwáqá áraq tiwikátukaa?

6 maami yínî-qtataakoni aammá íbêqa káuyaraiye. náawabi íbêqa abarokáq íma pááq i-qtátááqá keráwáqá káonaae.

miráipoana anaaékaqa Áánûqtuma wemá Tááqtaamma kanaamá ámikai-kanaaraq yayamá abarokáq íniye.

⁷ keráwáqá káonaa. Áánûqtumma ááiqa umákai-yataakoma áqa aúpáq mirá kéimanibo mamá pááq ínî-qtataaqa abarokáq ínanama min-nákómá Tááqtaani aammá aúyarena Áánûqtuma paábaq awikániye.

⁸ mi-túpáámá táí-nakoma pááq ínanama Ítuma paátataaqa “pu” timátúwáinikaa umá wení aárake min-náqá ikámma puíniye. miráinana anómma uyátárai-nakoma wení tágama-yataakaraq abarokáq yayamá íréna mi-tágámá-yátáákákémmá minnámo ámáan-aimma aratéwai-nakomma mamá táíq umákaniye.

⁹ minnámo maami-tái-nákómá abarokáq yayamá yínimma wení akoqnáaraq yayamá yíniye. kaaqaari-ááikákémmá wemá netuqyaammá akoqnáá-mayaima mayéna awaaméq-yátááqá tarôq íniye.

¹⁰ miráinana máqtemma kaaqaari-áikóní áaikoma máqtemma aúyokino-kayukama yiráátiniye. miráinata máqtemma mikáyúkámá yemá árain-aimma kákaiyanama Áánûqtumma yirummá amíyanama yemmá Áánûqtuma yauwéqma yiwiránimanibo yeráwáqá íma káyikaipoata yemá aúyokinoe.

¹¹ minnáyaba Áánûqtuma iyuwáinata kaaqaari-áímmá itáíq-itaiq ínoe.

¹² miráinata máqte-kayukama yeráwáqá árain-aimma íma itáíq-itaiq umá yirummá améta yemá táí-aimma tarôq iyábá yikáina-wayukama Áánûqtuma yainánî-kanaaraqa wemá yemmá yawááq íniye.

¹³ tîbâqawaaraayuo, ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma keráwáqtábá arummá kétimitaqtaa minnáyabataa ketáámá keráwáqtábámá Áánûqtukaq nunamupí “tíkáiye” tíq-tiq ónatae. ániibo naayóbáqá Áánûqtuma keráwáqá yauwéqma tiwiránéna awaaméqá umátikaraine. wení Aokaq-Áágóní akoqnáánapo keráwáqá mamá wení waayúkaiq umátikaraiye. miráitaq keráwáqá árain-aimma itáíq-itaiq kéopoana Áánûqtuma keráwáqá yauwéqma tiwirániye.

¹⁴ ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni tágama-yataaqa timínéna kéena maaminnámo ketáámá keráwáqá átê-wataama timá-timuna-aikake Áánûqtuma keráwáqá tááyaraine.

¹⁵ miráinaq tîbâqawaaraayuo, keráwáqá itó-uma akoqnáá uréraq maami Áánûqtuni watáama ketáámá tóyaupikenabi aúbabikemma keráwáqá tiráátúnnataama yáqtoqma akoqnáá uréraq anaaé wáráaro.

¹⁶ ketibotáámá Áánûqtuma wemá keqtáá arummá kétimenataa wenamá wení íráqô-qtataaqpapo ketáái tíyaqa

mamá kaayoné kéiyé. miráitana wemá keqtáá itáíq-itaiq umá mái-yataaqa tíwáqnaa kéitaqtaa ketáámá Áánûqtuma keqtáá mamá wení íráqôniq ínîqtaba awé kéunatae.

¹⁷ ániibo yenákámá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtogaraq keti-botáámá Áánûqtugaraq kanaaráq tíwáqnaa kéeta keráwáqti tíyaqa mamá akoqnáá kéeta keráwáqá íráqôn-aaimma mayéta íráqôn-aaimma tínoe.

3

¹ keráwáqá ketáái tîbâqawaaraayuo, Áánûqtukaq nunamummá tíyana keqtáámá tíwáqnaa kéinana ketáái táagoma máqten-aukapaqa páátákáá wéyáwé éna keráwáqti aúkáapi Áánûqtun áagoma anón-awíqa uíniq umá káqon-aukapaqa anón-awíqa uíno.

² miráinaq keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kétéyana keqtáámá ôriq umá táí-aaimma tarôq o-káyúkátí iyáá pikemma mamá paá umátikainatao. keráwáqá káonaae. taíbaq-wayukama yemá Áánûqtuqtabama íma itáíq-itaiq kéoe.

³ miráimanibo uyátárai-nakoma wemá aati-aatimá keqtáá kéyaqtoraiye. minnáyaba wemá keráwáqti tíyaqa mamá akoqnáá kéeta ketáámá weqtábá itáíq-itaiq kéonanataa wemá kanaaráq keráwáqá yabíqtíkarainana Tááqtaama keráwáqá íma yabítíniye.

⁴ ketáái uyátárai-nakoma wemá ketáái túyánámmá mamá kétagaitaqtaa ketáámá itáunatama keráwáqtabá máqte-qtataaqa tarôq oro téqtaa timá-timunna-yataaqa kanaaráq mirá kéopoaq anaáekakaraqa keráwáqá paá mirá áátuqma ínoe.

⁵ uyátárai-nakoma keráwáqá mamá Áánûqtukaq tîkáiniq ínîqtaba keqtáámá kétékaiye. minnágaraqa Ítuma aíqa í-yátááqá kémayena matáin-akoqnaama mimórá-ákóqnáámá keráwáqá mayáinôqtaba keqtáámá kétékaiye.

⁶ tîbâqawaaraayuo, ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni áwîkaqa ketáámá keráwáqtabá maará téqtaa kétune. ketáái tîbâqawaaraa-kayukama yemá iyáátan ayúbayuq-wayukabake nékaq máero. maamin-áímmá ketáá keráwáqá timá-timunna-aimma itaíyábá anaáémo íkéwaraa-kayukayopakema nékaq máero.

⁷ ketáái táaimma íráqôniq umá kéwareq keráwáqá aónaraae. ániibo naayóbáqá ketáámá keráwáqtê yagaroqtamá máeqtaama tiyáátan ayúbayuq íuraunatae.

⁸ ániibo ketáámá mórama keráwáqti tiyáá pikemma aáwaqa paá íma matáunataamibo ketáámá meyaniq umáta naráunatae. ketáámá kamáa káinagaraq wágááwabi nokáámma mayáimá mayáíq-mayaiq kéeqtaa keráwáqá mórama ummaa-yátááqá keqtááyábá íma tímikaunatae.

9 ketáái náápaamma anóniq wáiyē. miráipoana aáwaqtaba ketáámá ítama aónanena keráwáqá tímikainomanibo ketáámá kanaaráq keráwáqtôpake aáwaqa íma máyáawaniq uráunatae. ketáámá paá keráwáqtábá ketáái táaimma aónéq waraígáae téqtaa mirákómmá uráunatae.

10 naayóbáqá ketáámá keráwáqtê yagaroqtamá máeqtaama ketáámá maará téqtaa keráwáqá min-ámáán-áímmá tímá-timikaunatae “móra-nakoma wemá mayaímá ímo mayáinataama wemmá íma ayúwáananataa aáwaqa nániye” téqtaa tiráunatae.

11 nôraq itaqtaawáq ketáámá maamin-áímmá tiráunataabiyo? miráipoata yaímma-wayukama keráwáqtí aúkápikemma yemá mayaímá íma mayéta yemá paá omáqá kémaeta yeráwáqá móra-mayaima íma kémayaae. ímiye. yemá paá máeta yemá káqo-kayukayabama netuq-áímmá kété.

12 ánibo ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni áwíkaqa ketáámá mi-káyúkámá ámáán-aimma kétima-yimunatae. yemá yaákare kaayoné umá máeta mayaímá kémayetama yemá kanaaráq yeráwáqtí aáwaqa mayáinoe.

13 miráimanibo keráwáqá tîbâqawaaraayuo, keráwáqá íráqôn-aimma tarôq íyábámá íma tîbôma kaíno.

14 ánibo móra-nakoma náawabi maamin-áímmá keráwáqtôpaq aúbá agamá túnna-aiqtaama íma itái-naqa keráwáqá min-nákónôpakema nékaq máiyana wemá agaeyábá íniye.

15 min-nákóqtábámá “keráwáqtí namuroé” téraq íma túyánámmá itéraq paá weqtábámá “ketáái tîbâqawaae” téraq ketáá túnna-aimma tímá aákaq oro.

16 uyátárai-nakoma wenamáárîq wemá áyaqa mamá kaayoné í-yátáákóni áaine. máqte-kanaama wemá keráwáqá máqte-qtataaqtabama tíyaqa kaayoné í-yátááqá tímíniye. uyátárai-nakoma keráwáqtê máqte-tupaama maíno.

17 Póroma kemá tiyáánapo maamin-áímmá “miráo-maarao téq kemá Póroma” kéteq kágayaune. maannáma minná kenamáárîq Póro kemá aati-aatimá ketí aúbabimma maamirán-áwááméqá kémarauene.

18 ketáái anómma uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni íráqô-qtataakoma máqtemma keráwápí waíno.

1 Tímoti

Tímotima itáíq-itaiq íyábá

wenáanikoraa-nakonopaq Póroma ánná-naupaq Arómubaq agatáye.

1-2 kemá Póroma Ítu Káríqtoni timátíkarai-nakoe. Áánûqtugaraq Ítu Káríqtogaraq ketáái kúmiq-yataapike kanaaráq tiwiránîn-nakoratae. min-íráqó-qtátááqtábá ketáá awé kéunataama minná Ítu Káríqtoe. Áánûqtugaraq Ítu Káríqtogaraq yenákámá kemmá timátíkarai-nakoma tiwíkaaye. íbêqa Tímoninopaq kágayaune. kerátámá mimórá itáíq-itaiq í-yátááqá yáikaaq kéuyapoana wemá áraimma ketáanikaa kéiyé. Tímotio, ketiborátámá Áánûqtugaraq kerátái uyátárai-nakogaraq yeqtí íráqô-qtataakogaraq paru-yátáákáráq yeqtí kaayoné-yátáákáráq emmá amígáae téq kéitaune.

³ Ipítiani-marabaq emmá máikaae téq kéitaune. Maaterónia-marupaq kéweqa minnáyataaba emmá akoqnáá umá timá ámikaune. yaímma-wayukama Ipítiani-marabaq máa-yuma káqo-qtataaqa keyiraatebo emá timá yímínata ímira-oro.

⁴ emá timá yímínata yeráwáqtí maníqá paábaq keyuweta yeqtí yítaubikoni taíbaq-yiwiqa paábaq yúwáaro. mi-qtátáákómá waayúkama mamá unítipi yíkáitata yemá Áánûqtuni aammá aónáyatabama íma wááe.

⁵ paá itáíq-itaiq éqtaama Áánûqtumma kanaaráq aónanunatae. ketáá wekác áraimma itáíq-itaiq éqtaama káqo-yuma tirummá yimíyábátáámá ketáái tirunóbáqá otaakáráq íma wáiyé. Áánûqtun-aurakaq agaemá íma wáiyé.

⁶ yaímma-wayukama íráqôn-apake yuwéta paábaq kóureta negi-naagí-aimma téite urááe.

⁷ yeráwáqá Áánûqtuni ámáan-aimma yirááti-wayukama auránéta kéomanibo yemá ten-áíkkómá íma kétagaae. yeráwáqá “itáíq-itaiq kéune” tena-áíkkómá íma kétagaae.

⁸ ketáámá kéitaunatae. Áánûqtuma ákáiniq umá weni ámáan-aimma ketáámá kéwareqtaama ámáan-aimma íráqô-qtataare.

⁹ taákaq máráaro. ámáan-aimma íráqô-kayukayaba íma tarôq uráimanibo ámáan-aimma táí-wayukama náayuwabi ámáan-aimma aratínéta o-yúyábá tarôq uráiyé. mi-yúmá yeqtí yinóbo-yuwabi káqo-kayukama yíkamma kápuyeta

¹⁰ yemá kebó-yátááqá aaragáráq waagógáráq iyápógaraq tarôq kéowana iyápóma moyámmá kémayaawana yeqtábá ámáan-aimma tarôq uráiyé. mi-yúmá kaaqaari-áímmá téta

káqo-yuyaba kaaqaari-áímmá téta yegáráq arupú-aiqtaba awéqtátuwaa-kayukayaba ámáan-aimma tarôq uráíye.

11 arupú-aimma minná átê-wataama kemmá Áánûqtuma tikáae téna tímikaiye. min-áté-watáámá Áánûqtuma keqtáá íráqôniq umátíkái-nakoni tágama-yataakoqtaba wáíye.

12 kerátái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma wení mayaímá mayánúnayaba kemmá akoqnáámá umaatamá tímikaiye. minnáyaba kemá wekáq “tíkáiye” kétune. wemá kemmá aúyatikarena keqtábá itáíq-itaiq kéipoaq kemá kanaaráq wení mayaímá mayánúnayaba kemá timuqá kémarauene.

13 naayóbáqá kemá wení waayúkama mamá táíq umáyikeq wemmá timá táíq umákeq áyoqa atáunamanibo Áánûqtuma wení paru-yátáákómá kemmá tímikaiye. áraimma kemá nôrawabi únna-yataaqtabama mi-kánááráqá íma tágama arútáraunanaboana wení paru-yátáákómá tímikaiye.

14 kerátái uyátárai-nakoma wení íráqô-qtataaqnapo kemmá yawááq-umatikaraiye. itáíq-itaiq í-yátáákáráq arummá amí-yátáákáráq Ítu Káríqtonopake kemmá maqmqá ógikaiye.

15 maamin-áímmá kemá tenúnnama minná áraipoaq keráwáqá máqtemma min-áímmá matéraq yáqtoqma akoqnáá oro. Ítu Káríqtoma waayúkati kúmiqa maqtuwánîqtaba maa-márábímmá kukáíye. kúmiq-wayukati aúkápikemma kemá mú mikákáá táwî-naqune.

16 miráimanibo kemá táwîgoma ôriq uráunamanibo Áánûqtuma kemmá wení paru-yátáákómá tímikaine. mirá únnyaba Ítu Káríqtoma wení íráqô-qtataaqa mútûq pááq urái-qtataakoma kemmá kanaaráq timíniye. miráipoata káqo-kayukama yemá aónaamma Áánûqtuma kaayoné kemmá kéumatikainatama yemá áaimma átáma Ítuqtaba itáíq-itaiq ínoe. yeráwákáráq matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánoe.

17 Áánûqtuma matúq-matuq umá yabi í-náqíye. wemá íma kanaaráq puíniye. ketáámá wemmá íma aónanunataamanibo wemá wenamáa maníqíye. aati-aatimá matúq-matuq umá máigaraq yaagumá tágama-yataakogaraq wekáq mááye. miráuma waíno.

18 Tímotio, ketí iyápô, maamin-áímmá yáqtoqma akoqnáá íkáae téq kemá kétune. naayóbáqá eqtábá amuné-áímmá tirááne. Tááqtaamma ááíqa umákanonama min-áímmá minná ení iyebómíye.

19 itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoqma akoqnáá uréwaq Áánûqtun-aurakaqa agaemá í-yátááríqa íma uwo. yaímma-wayukama Áánûqtun-aurakaq yigaeyábá o-yúmá yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yawítíyukaiye.

20 Áiménéiyatikaraq Érékáánaragaraq yenákatí itáíq-itaiq í-yátááqá yawítikuraitaq kemá yenákamá Tááqtaani ayáápi iyuwáune. mibáq máeta yenákamá Áánûqtuqtaba timá táwíq íumakain-aaimma mayáyóye.

2

1 áqnáabaqa keráwáqá máqte-kayukayaba nunamummá tígáae téq kéitaune. keráwáqá nunamummá kéteqa Áánûqtukaq nóiqtababi íyámma ítama aónaaro. wekáq nóiqtababi káqo-yuma íyaqtabagaraq ítama káoneraq “tíkáiye” téraq káqo-yuyaba tero.

2 yabíkáa-kayukagaraq kámááni-wayukagaraq yeqtábá nunamummá tero. mirá éqa ketáámá kaayoné-yátáápi arupú-aikaraq Áánûqtugaraq waayúkati yúrikaqa kanaaráq mánunatae. maaminnáma íráqô-qtataaqa wáitana atóbamakainakoma Áánûqtukaq amuq-yatááqá kéwaiye.

3 missing?

4 miráipoata nunamummá kétenanataa káqo-yugaraq yeqtí kúmiq-yataapike atóbaigaae téna kéitaiye. miráinata yemá árainaikaraq máqtemma árai-qtataakaraq aónanoe.

5 kímora manikáá-náqá máimma minná Áánûqtue. min-nákómá waayúkagaraq Áánûqtugaraq mamá mórabi áíkuyikaimma minná wenamáa Ítu Káríqtoe.

6 keqtáá kúmiq-yataapike ayúqtikanenataa Ítuma minnáyaba pukáiye. wemá pukáimma mi-kánáaráqá Áánûqtuma awaaméqá umákaitana minnágoma keqtáá tiráátiraimma Áánûqtu máqte-kayukama kúmiq-yataapike yiwíqma paábaq yikéna wetábá wenôpaq yiwíránáae téna kéiyee.

7 minnáyaba Áánûqtuma kemmá káqo-kayukama Áánûqtuqtaba íma ítaraa-kayukayopaq timátikaraiye. kemá kaaqaari-áímmá íma kétupo árain-aimma kétune. yeqtí yúrapaq kemá itó-ureq Ítukaq itáíq-itaiq í-yábágáráq árai-qtataaqtabagaraq kétima-yimune.

8 miráitaq máqten-aukapake-kayukama aokaq-wáyúkáráa umá Áánûqtukaq nunamummá tígáae téq kétune. mirá étama yeqtí iyáamma Áánûqtukaq múte yauyéta yemá unítíqa íma téta íyámma íma oro.

9 ókaraq aaramá unáákáqtôma ínômma máqte-kayukama yúramma atáá-umayimi-unakaqtoma íumatorraigaae téq kétune.

10 min-nóinímmá náayuwabi Áánûqtumma yirummá ámê-yuma yemá káqo-yuma íráqôniq umáyíkáaro.

11 yemá mayánétama yaákareta máeta yirááti-nakomma mamá yikaq ákáaro.

¹² kemá aaragómá waagómmá yiráátéta yabíqyikaiyabama íma kétima-yikaune. yemá paá yaákareta máero.

¹³ taákaq máráaro. Áánûqtuma Áátaamma áqnáabaq tarôq umákena anaaékaqa Íbimma tarôq uráiyé.

¹⁴ naayóbáqá Áátaamma ímibo Íbimma Tááqtaama makátítana wemá Áánûqtuni ámáan-aimma arátaiye.

¹⁵ miráitana aaramá yemá iyápóma maqyikétama Ítukaq akoqnáá umá itáíq-itaiq kéeta káqo-yuma yirummá kéyimeta Áánûqtukaq yimuqá marakánáae tíyanama yemmá Áánûqtuma wetábá wenôpaq yauwéqma yiwirániye.

3

¹ kemá túnna-aimma minná árain-aine. móra-nakoma Ítuni waayúkati kawáá-náqá mánena íráqô-qtataare.

² Ítuni waayúkama móra-iyakaq maréta itáíq-itaiq kéo-kayukati kawáá-nákómá wení otaammá íma waino. wemá kímora-inimma maráino. táwí-aaikomma íma ayuwainana wemmá yabírakaino. waayúkati aúpáq-áímmá íma timá abarokáq íno. káqo-yuma nóiqtababi íyaqtabama aúyánámmá itáino. wemá pááqyamma íyimena taíbaq kéyimena namuq-wáyúkámá yíwíqma wení naaúpaqa yikaíno. mirá éna wemá íráqôniq umá yirááti-naqa maíno.

³ wemá íma aíbôq-nomma néna neginaagí umá waayúkama áyámma umáyikena wenamááríq íma yáqtoqma akoqnáá énamanibo wemá paá kaayoné íno. mónekaqa aúyánámmá íma maráino.

⁴ wení aara iyápóraq akoqnáá umá yabíkáinata wení iyápó-annama wenáama wáráaro.

⁵ miráuma móra-nakoma wení aara iyápóma íma kawáá umá aruténama Áánûqtuni waayúkaraqa náaraq umá kanaaráq káwáá íníyô?

⁶ miráuma aúgemma áaimma átáma itáíq-itaiq ínna-nakoma kawáá-náqá íauraino. mirá éna aúma mamé uíyábáé. Tááqtaama mirá éna Áánûqtuni aammá yúwáitana wemmá Áánûqtuma yawááq-umakaraine.

⁷ káqo-kayukama itáíq-itaiq kéo-yubikemma aamá íma kéitaa-kayukabikemma wemmá yemá yikaq múte ákáaro. yemá weqtábá táí-aimma timákaiyanama Tááqtaani waakápi amáginíye.

⁸ móra-iyakaq maréta itáíq-itaiq kéo-kayukabike yíwáqnaa í-wáyúkámá máqte-kayukati yúrikaqa íráqôniq umá máero. máqte-kayukama kanaaráq yekáq kamuqá itánoe. yemá aíbôq-nomma néta neginaagí íyoro. yemá aúyababa íyoro.

⁹ árain-aimma akoqnáá umá yáqtoretawaq Áánûqtuni aúrikaq yigaemá íyoro.

¹⁰ miráuma áqnáabaqa yemá mi-káyúkámá maqmá aonaíyata yemá uyátetama yíwáqnaa í-wáyúkámá kanaaráq máinoe.

¹¹ yeqtí yínáaqmaqa yemá máqte-kayukati yúrikaqa íráqôniq oro. yemá waayúkati yáama íma timá waéqmeta uréire oro. yemá táwî-aikomma ayuwaíyana íma yabíqyíkáaro. yemá kaaqaari-áímmá téta moyámmá íma máyáaro.

¹² móra-iyakaq maréta itáíq-itaiq kéo-kayukabike yíwáqnaa í-nákómá wemá kímora-inimma maréna wení aara iyápóraq yabi íno.

¹³ mi yíwáqnaa í-wáyúkámá íráqôniq umá mayaímá mayaiyatama máqte-kayukama yemmá yikaq yikánoe. Ítu Káriqtokaq itáíq-itaiq í-yátááqtbá wení akoqnáágaraq tínoe.

¹⁴ maamin-áúbámá kágayeqa kemá emmá pááqya-kanaabi yaónanae téq kéitaune.

¹⁵ miráimanibo pááqya-kanaabimma kemá íma yennamá maan-áúbágómá Áánûqtuni waayúkama nôrabi ínô-qtataaqtaba emmá kétima-amiye. matúq-matuq umá mái-Aanuqtuni waayúkama minná Ítuqtaba móra-iyakaq maréta máa-kayukaae. yemá árain-aikomma kéyaqtoraae.

¹⁶ Ítuma ketáái itáíq-itaiq-yataakon áaine. min-ánó-qtátáákómá keqtáámá táaqa karáíye. minná

¹⁷ maa-márábí-káyúkámá wemmá

wayúkaraa umá aónaraawana

Aokaq-Áágómá wemmá kanaaráq umákáitata

Áánûqtunopake kaqtó-wayukama wemmá aónaraae.

máqten-aukapake-kayukama itó-uma

ánateta weqtábá tirááe.

waayúkama wekáq itáíq-itaiq urááne.

anaaeékaqa Áánûqtuma wemmá awíqmena wení márûpaqa utáíye.

4

¹ Aokaq-Áágómá timá kétagaiye minná yaímma-wayukama anaaékaqa itáíq-itaiq í-yátáápíkémá yuwéta waeránoe. yemá kaaqaari-áágóní anaaé waréta waátágooma yiráátinnaiq ínoe.

² maaminnámo yirááten-aimma kaaqaari-wáyúkábíké kéíye. maami-kááqáári-áímmá yirááten-aimma yúyánápímmá kubaúôtônika umá wamá akoqnáá éna kawaamá yóipimma kubaúma péqmaraanika kéíye.

³ yemá téta “aaramá mayikaímá minná otaamíye.” kéteta yaímma-aawaqtaba “íma naaro” kéte. miráimanibo Áánûqtuma min-ááwáqá naíyábá tarôq uráitata Ítuni waayúkama yemá Áánûqtukaq “tíkáíye” téta kénaae. yemá árai-qtataaqa kéitaae.

4 máqte-qtataaqa Áánûqtuma tarôq uráimma minnâ íráqômiye. yaímma mirán-ááwáqá íma awéqtátuwanomanibo paá kémayeraq Áánûqtukaq nunamupí “tíkáiye” tero.

5 Áánûqtuni wataáama yorauté wekáq nunamummá tígogáraq mi-kááyáq-yátáákómá mamá aáwakomma aokariq umá íráqômma káuqyikaiye.

6 emá maamin-áímmá enábâqawaayuma timá-yimema Ítuqtaba emá wení íráqô-mayai-naqa mánone. mirá éma mi-qtátááqtábá emá áqa ítama arútare wakáanama akoqnáá umá itáíq-itaiq ínóne.

7 miráimanibo paá-wataagaraq mi-máníq-áímmá íma Áánûqtuqtaba paábaq yuwao. Áánûqtun-aaimma ítama tágaao.

8 enaúgomma mamá akoqnáá ínônnama minnâ paá pááqya-qtataaqa wáibo ení arun-iyápómá mamá akoqnáá ínônnama minnâ anó-qtataare. minnágoma aúwaraimma íbêkaraq anaaékakaraq emmá amíniye.

9 maamin-áímmá árain-aimmibo matéwaq itáíq-itaiq uwo.

10 matúq-matuq umá mái-Aanuqtuma ketáámá weqtábá kamuqá kéiteqtaaboaqtaa kamáa kááeqtaa akoqnáá umá kémayaunatae. wemá mimórá-wáígómá keqtaámá Tááqtaani ayáápike kématiyuwaiqtaae. máqte-kayukama kémaiyuwaimanibo itáíq-itaiq kéo-yuma áqnaabariq umá kémaiyuwaiye.

11 maamin-áímmá akoqnáá umá aarawaamá yiráátiyo.

12 eqtábámá yemá téta “maabumá pááqyan-iyapoe” tînômanibo emá Áánûqtun-aamma waraiyaama iyúwénatawaq yemá emmá aayoq oro. ániibo íráqô-kataagaraq íráqôn-aaimma keyiraatewaq káqo-yuma arummá yiméwaq Ítuqtaba akoqnáá umá itáíq-itaiq kéewaqa kúmiq-yataariq íuwo.

13 kemá yénúnnama emá Áánûqtuni wataáama waayúkati yúbáqá keyorautewaq kétima-yime yiráátiyo.

14 Áánûqtuma móra-yataaqa emmá ení mayaiyábámá ámikaiye. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yemá tiráamma Ítuni waayúkama móra-iyakaq maréta máe-yuti kawáá-wáyúkámá iyáánapo emmá ánekukaa-tupaama matáane. miráurairooa mi ámíkai-qtataaqnapo emá mayai mayao.

15 minnáyaba emá aúyánámmá ítama akoqnáá uréwaq mirá uwo. máqte-kayukama ení íráqôn-aaimma káonaiyana anókariq umá anómma aurániye.

16 aati-aatimá ónna-yataakaraq yirááténa-yataaqtabagaraq yabíqma arutao. mirá kéinana Áánûqtuma emmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma aména káqo-kayukama náayubi enáama itaiya-yugaraq yemmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma yimíniye.

5

¹ anónuqmagopimma aamá íma ma maránômanibo enaboráá umá watáama timá aménaiq umá tíma-amiyo. awaayatí-wáyúkágáráq enábâkokaa umá mirá-umayikaa.

² aaragókáráq enanókkaa umá mirá-umayikaa. inaarú-anaamma enámánaakokaa umá íráqôn-aaimma mirá-umayikaa.

³ ketoq-nóinímmá áraimma yenamáa máe-yuma yemmá tikaq múte yíkáaro.

⁴ miráimanibo ketoq-nóinímmá wení iyápóabi wení aráaráómá máetama yemá wemmá kawáá-umakaaro. miráuma Áánûqtuma tiniq umá yemá anónnáma yeqtí yinóboyugaraq yiráaráókáráq mirá-umayikaaro.

⁵ árai-ketoq-noinimma yemmá kawáá-umayikai-wayukama íma máawana yúyánámmá Áánûqtukaq káme. wágáawabi nokáámma yemá Áánûqtukaq nunamupí yíwáqnaa íyábá tíq-tiq kéoe.

⁶ miráimanibo mi-kétóq-íníkomá wemá paá aábê kuye íyábámá aúyánámmá itái-waigoma wemá aúwaraimanibo Áánûqtun-aurakaq pukuráaraq-naraa kéieye.

⁷ min-nóinímmá maamin-áímmá timá yímínatawaq anaae warétama íráqôniq umá mánoe.

⁸ ániibo móra-nakoma wemá wení móra-anna-wayukagaraq áqnáabaq wení naaúpaq máe-yuma íma yíwáqnaa énama wemá itáíq-itaiq umá mái-yataapike kéwaeraiye. itáíq-itaiq íma kéinakoma táwî-naqanibo min-nákómá wemá uyátá-maqma táwî-naqa máieye.

⁹ yíwáqnaa íyábá móra ketoq-íníkomá wení karitimaatimá netuqyaammá (60) uráina-waigomma yíwáqnaa ínîqtaba wenáwîqa agayaa. min-íníkomá kímora-nakare téna máqe-uraina-inimma maíno.

¹⁰ wení iyápó-annama íráqôniq umá yirááténa namuq-wáyúkámá wení naaúpaqa yiwíqma yikéna Áánûqtuni waayúkama yítauqa tete umáyikena yíwáqnaa kéena kéqoqeq-wayukama yeqtí ummaa-yátááqá wái-yuma yíwáqnaa uráina-waigon-awíqa agayaa.

¹¹ aúge-ketoq-noiniti yíwîqa íagayaa. yeqtí yúyánákómá ôriq ínataboata yeráwáqá waamá óqa mayéta yeqtí yúyánámmá waagópí akoqnáá umá amínoe. mirá kéeta Ítu Káriqtonopake waeráiyata

¹² waayúkama yeqtábá tínoe: “yemá Ítuqtaba itáíq-itaiq íyátááqá íma yáqtoqma akoqnáá kéoe.” téta tínoe.

¹³ minnágaraq maamin-áúgé-kétóq-nóinímmá iyáátámma íkuyeta naaúqtaba-naauqtaba uréire kéeta káqo-yuma nôrawabi o-qtátááqtábá timáeta kéeneta naaúqtaba-naauqtaba kéyautoe.

yeráwáqá íma tewain-áikaráq paá kétepoana ummaa-yatáákaráq áaiq-yataaqa pááq íniye.

14 miráitana minnâ íraqôpoata aúge-ketoq-noinimma yemá kanaaráq óqa waamá matéta iyápóma maréta yeqtí naa márúkaq yabí éro kêtune. miráinaqtaa ketáái namuro-wáyúkámá maamináyatabama aamá íma timá-tikanoqtae.

15 yaímma ketoq-nóinímmá itáiq-itaiq í-yatáápíkémhá áqa yuwéta waéqma Tááqtaani anaaé kéwaraae.

16 miráimanibo móra-waigoma ketoq-íníkóni naaúpaq máina-waigoma wemá Ítukaq itáiq-itaiq kéenama ketoq-íníkhómhá yabíqma íraqôniq umákaino. miráinata Ítun anaaé kéwaraa-kayukama móra-iyakaq maréta máa-yuma yemá mi-kétóq-íníkhómhá íma áwáqnaa ínôbo káqomma náayubi yenamááraq máe-ketoq-noinimma yemmá yíwáqnaa ínoe.

17 Ítuni waayúkabimma kawáá-wáyúkámá íraqôniq íyaqa keráwáqá yemmá yagaroqtamá yaaguyábôro. áqnáabaqa náayubi yemá Áánûqtun-aama timá-yimeta yiráátiraiya-yuma yaaguyábôro.

18 minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómhá maará kétiye: “móra-iyakoma ení mayáimá kémayain-aama aáwaqa paá amiyo.” ániibo “mayái-nákómhá wení meyhámmá meyhániq oro.” téna kétiye.

19 móra-nakoma kawáá-nákóni aúbi maráinaama wenáama íma itaao. kaayarábi kaumo-wáyúkámá yemá mimóra-áimhá téta aúbi maráiyaama min-áimhá itaao.

20 ániibo wemá yaímma otaammá kutáinaama waayúkati yúrikaq min-áimhá timá uwaa iyo. mirá éma máqte-kayukama mamá kékén umáyikanone.

21 Ítugaraq Áánûqtuma wení aokaq-káqtó-wáyúkátí yúrikaqa emá maamin-ámáán-áimhá waraíkáae téq kétima-amune. móra-nakoqtabama “ketí aanábóé” ítiyo. ímiye. maamin-ámáán-áimhá minnâ máqte-kayukayaba mórai qéiye.

22 íma kabe-kabe umá móra-nakoma uyátárai-nakoni mayáimá mayáiyábá aneqá ayáánao ánekuyuwu. abo min-nákómá kúmiq-yataariq kéinaama weté yagaroqtamá kúmiq-yataakoqtaba íma mánone.

23 karímá netuqyaa-kánáámá kémayema paá non-úrámhá íma nanónnamanibo yaímma wááéni-nomma áyapike aíqa ínítabama naao.

24 yaímma-wayukati kúmiq-yataaqa abarokáq itaqtáá aónatuwaunanataa anaaékaqa móra-nakoma aúbi kémaraiye. miráimanibo yaímma-wayukati kúmiq-yataakoma aúpáq wáqena anaaékaqa abarokáq kéiye.

25 móraiq umá yaímma íráqô-mayaigoma abarokáq wáiyē. ániibo yaímma íráqô-mayaigoma páátákáá íma abarokáq kéimanibo maamináogaraq máqte-tupaama aúpq íma wániye.

6

1 yeráwáqá kaqtó-wayukama náayuwabi meyámmá íma mayéq paá-mayaima máyáa-yuma yeráwáqti kawáá-nákómmá múte yikaq ákáaro. miráiyana ma móra-waigoma íma kanaaráq Áánûqtun-awiqtababi ketáámá yiráátúnna-yataaqtaba timá táiq ínoe.

2 yeráwáqti kawáá-nákómá Ítuqtaba itáiq-itaiq kéi-naqa weqtábámá yeráwáqá táwî-tuyanamma íma itá-yakaaro. miráimanibo yeráwáqá kawáá-wáyúkágáráq Ítuqtabama yewátánónaráá kéoe. kawáá-nákómá itáiq-itaiq o-yúmá wekácq mayái máyáa-yuyabama ôriq umá kákaibo wení mayáiráq akoqnáá oro.

emá maamináyaba kéyiraatewaq timá-yimiyo.

3 náayubi káqon-aikomma kéyiraatetama yemá ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káriqtoni watáagote móraiq íkeeta ketáátē yagaroq-tamá mórabi íma Ítuqtaba itáiq-itaiq kéoe.

4 ímiye. móra-nakoma mirái-waigoma wemá wenaúma mamé kéuyena móra-yataaqtaba íkétaiye. wemá paá áyan-aiqtaba kákaiye. wemá káqo-kayukama kárún-aimma timá-yikena unítípi mamá kéyikaiye. miráitata waayúkama wenáyôq-wenayoqa ayéta káqowa-kaqowaqtaba kamuqá íma kéitaae.

5 ániibo mi-káyúkámá yúyánámmá móragaraq íma kéitaae. árain-aikoma yúyánámmá íma itétaboata unítíq-ain-aatuqma kéte. yemá yúyánámmá itáamma monoq-áikómá paá “móneqa ôriq umá mayái ámiye” téta kététa taígani-qtataaqa mamaréta mánoe.

6 áraine. móra-nakoma oótamma mamá áikuiyataba íma akáinanama monoq-áikómá kanaaráq taíbaq-yataaqa wemmá amíniye.

7 mi-kánáaráqá ketinótaama kématikaawataama nôi-qtataaraq matokéqtaa abarokáq uráunataabiyo? móra-yataakaraq ímiye. ketáámá púyôna-taoqa nôi-qtataaraq matokéqtaa kanaaráq ónúnataabiyo? móra-yataaqa ímiye.

8 minnáyabataa ketáámá unáákáqtôwabi aáwaqa kémayeqtaama kanaaráq umátikaniqtaae tenúnatae.

9 náayuwabi taíbaq-otamma maraíyábá yíkái-yuma Tááqtaama yemmá kémakatiye. waayúkama mirán-áíbóq-yátááqtabágáráq áwáábiq-yataaqtabagaraq kéyikainanama Tááqtaama yemmá yabitimáe kukéna yawarápamayikaniye.

10 móneqtaba ôriq umá akáin-nakoma taígani táwî-yataakoma áaimma kátaiye. yaímma-wayukama mónekoni anaae

wáráa-yuma yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá Ítuni aapakémma yukáawanaboana yeqtí ummaa-yátáákówábi yirummá í-yátáákómá taíbariq kéiyé.

¹¹ emá Áánûqtun-amopo maami-qtátáápíkémá nékaq mááo. Áánûqtun-aurakaq katekoíq umá maqmqá aónaao. Áánûqtuni aamma waraao. Ítukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá uwo. káqo-kayukama arummá yimiyo. ení mayaíraq máewaqa kaayoné umá mááo.

¹² itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoqma akoqnáá ínónama yaímma-taoqa ááikaa uráimanibo minná íraqô-qtataaqtaba wáiyé. minnáyataba maami-íraqón-ááíqá uwo. íraqôn-anonnama mayáínónama minná matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayaa. emá taíbaq-wayukati yúbáq itó-ure “uyátárai-nakoni aammá waránúne” ténana mi-kánáaráqá Áánûqtuma emmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayaíkáae téna emmá ááyaraine.

¹³ Áánûqtuma aúwaraikon áaimma wenaúrakakaraq Ítu Káríqtoma wetábá wení áaiqtaba akoqnáá umá Pótiátí-Páíratini aúbáq tirái-naqa wenaúrakakaraq kemá emmá wakúyakaraune.

¹⁴ emá maamin-ámáán-áímmá kéwarewaq miráuma akoqnáá kénana kerátái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma kumínî-kanaaraq wíno.

¹⁵ Áánûqtuma Ítumo kumínî-kanaayataba tíniye.

Áánûqtuma máqtemma íraqô-qtataakon áaikaraq wenamá máqte-qtataakomma yabíkái-naqiye.

máqtemma anómma yabíkáa-kayukati yabíkái-naqiye.

máqtemma uyátáraa-kayukati uyátárai-naqiye.

¹⁶ wemá wenamá íma puí-náqiye.

wemá ópí máin-aukapaq móra-waigoma waaqókáqá íma kanaaráq yíniye.

móra-nakoma wemmá íma aónarena móra-nakoma íma kanaaráq aónaniye.

yaaguyabí-yátáákáráq akoqnááqaraq íma ánatena wekák wáino.

miráuma wáino.

¹⁷ oótamma taíbaq maráa-kayukama maará téq timá-yimiyo: “keráwáqtí taíbaq-otaqtabama keráwáqtí túma íma mamé úyoro. aati-aatimá mónekoma íma tíwáqnaa ínibo keráwáqá túyánámmá minnáraq ímaranomanibo Áánûqtukaq túyánámmá máráaro. wemá máqte-qtataaqa keqtáá mamá timuqá maráiyátááqá kétimiqtáae.

¹⁸ maará té yemmá timá-yimiyo: “káqo-yu íraqóniq umáyikeraq aati-aatimá keráwáqtí oótamma káqo-yute yainánôqtaba yokaa umá máero.” téaq timá-yimiyo.

19 mirá étama anaaékaqa yemá íráqô-qtataaqa mayánômma minná min-áúwáráímmá áraimma aati-aatimá matúq-matuq umá mániye.

20 Tímotio, ení itáíq-itaiq umá mái-yataaqa Áánûqtuma emmá ámikaimma yabíqma arutaa. paá-wataagaraq kaaqaari-áikaráq yirááten-aipikemma nékaq maéwaq min-áíqtábámá unítíqa ítiyo. yaímma-wayukama kaaqaari-áímmá yirááteqtabama “itái-yátáaré” kétémanibo yeráwáqá kárabaae.

21 yaímma-wayukama kaaqaari-áíqtábá itáíq-itaiq kéetaboata Ítukaq itáíq-itaiq ínôqtabama íbáqyukaae.

Áánûqtuni íráqô-qtatakoma keráwáqtê waíno.

2 Tímoti

anaaékaq-aubama Tímotinopaq Póroma ánná-naupaq Arómubaq agatáye.

¹ kemá Póroma Áánûqtuma kemmá aúyakaiye. kemá Ítu Káríqtoqtaba timátíkarai-naqune. Ítu Káríqtomma wennáboaqtaa ketáámá matúq-matuq umá mái-auwaraimma áaimma átáma Áánûqtuma keqtaámá timá akoqnáá umátíkaraiqtaba waabá-káyúkábímmá kétune.

² kemá ketáanikaa umá tikái-naqa Tímoninopaq maamin-áúbámá kágayaune. ketiborátámá Áánûqtugaraq kerátái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma yenákátí íráqô-qtataakaraq paru-yátáákáráq kaayoné-yátáákáráq emá mayaíkáae téqa kétune.

³ Áánûqtukaq kemá téq “timuqá kémaraune” kétune. kéma Áánûqtun-aurakaq tigaemá ikéitaq wení mayaímá títaubikoma waráanikaa umá kemá kémayaune. wágáawabi nókáámma wekáq nunamupí “tikáiyé” kéteq eqtábágáráq nunamummá kétune.

⁴ ení aqnuyábámá taákaq yokéq emmá aónaiyaba ôriq umá kétékaiye. miráinaq kemá timuqá maqmá ánatanune.

⁵ kemá itáunama Ítuqtaba itáíq-itaiq umá akoqnáá ónnama móraiq umá Yúnitima enanógaraq Aróitima enarááróógáráq yenákámá itáíq-itaiq urááyaniq kéone.

⁶ ánibo mi-kánááráq kemá tiyáámma emmá ánekukauna-taoqa emá Áánûqtunopake-qtataaqa matáánama minnáma yáqtoqma akoqnáá uwo téq kétima-amune.

⁷ Aokaq-Áágómmá Áánûqtuma emmá ámikaimma keqtaámá mamá ikatíq í-yátááríq ikéiye. ímiye. Aokaq-Áágómá keqtaámá akoqnááma tímítaqtaa ketáámá waayúkama tirummá yiméqtaa ketábátáá túgoni akai-yátááqá ikéwaraunatae.

⁸ káqo-yubaq uyátárai-nakoqtaba timá-yiminema ikatíq íma éwaq kemmá uyátárai-nakoni ánná-nakoqtabama íma agae-agae uwo. ímiye. Áánûqtuni átê-wataayaba emmá táí-yataaqa waayúkama amíyamma paá matéwaq Áánûqtuni akoqnááyaba kamuqá itaa.

⁹ Áánûqtuma ketáái kúmiq-yataapike tiwíkenataa keqtaámá mamá wení waayúkataa aúkaiye. ketáámá íráqô-qtataariq únnayabataa íma tiwíkaitaaiwo wemá wenamááríq íráqô-napoana wemmá paá kákaitanaboana tiwíkaiqtaae. maa-márámá íma abarokáq uráitanama naayóbáqá Áánûqtu wenaúyánápímmá wení íráqô-qtataakoma Ítu Káríqtopitaa tímikaine.

10 miráimanibo Ítuma keqtaáyábá pukái-naqa ketáámá aónaraunaboqtaa íbêqa Áánûqtuni íráqô-qtataaqa káonaunatae. Ítu Káríqtoma puí-yátáákóní akoqnaáma mamá paábaq yuwéna aúgen-auwaraimma tiráátiraiqtaae. minnáma matúq-matuq umá mái-auwaraiqtatabataa Áánûqtuni átê-wataabiqtaa kêtunatae.

11 kemá waabá-káyúkábí átê-wataama kéteq yiráátenunayaba Áánûqtuma timátikaraiye.

12 miráuraiqtataboq íbêqa kemá ánná-naupaq tútiq-yataapi máunamanibo íma yukáune. kemá itáíq-itaiq únna-naqa Áánûqtuqtaba kéitaunayaba kemá itáunama mi-máyáímá wemá tímikaimma kanaaráq wemá kawáá kéinana Ítuma kumínî-kanaaraq wíniye.

13 abo árain-aimma aráátúnna yáqtorao. min-áímmá kéwarewaq káqo-yuma áyaqa kéyime Ítuqtaba itáíq-itaiq uwo. ketáái itáíq-itaiq í-yátáákaráq tíyaqa amí-yátáákaráq Ítu Káríqtogaraq yagaroqtamá máeta ketááyôpaq kéyeye.

14 minnáyaba Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tirunóbáqá máíye. emmá áwáqnaa ínakawaq min-íráqô-kátáámá yáqtorao.

15 emá kéitaane min-nákámá Pigératiyaa Emáágénitigaraq máqtemma Étia-marupake-kayukama yemá yinaaemma umátikaraae.

16 uyátárai-nakoni paru-yátááqá Onetíporatigaraq wení aara íyápóbi waíno. itaao. Onetíporatima agae-agae íma éna taíbaq-yupaama ya kétimonena timuq-yatáápi matíkaraiye.

17 wemá Arómuq yayamá íréna kemmá tibáá éq éna ánná-naupaq maakáq máunaraq ya timónaraiye.

18 emá kétaane ôriq umá kemmá íráqôniq umátikaraiye. Ítuma kumína-yupaama uyátárai-nakoma wemmá paru-yátáápike yainaíno.

2

1 emá ketáaniko, akoqnaámo Ítu Káríqtoma wení íráqô-qtataapike ámímma mayaa.

2 máqten-aimma waabá-káyúkábí yiráátúnna emá áqa ítaraune. min-áímmá matéwaq náawanabi emá kamuqá itáiyimína-wayukama yimiyo. miráinata yemá kanaaráq káqo-yuma maamin-áímmá yiráátinoe.

3 emmá íráqôn-aaíq-i-nakokaa umá aú-aiqa íno.

4 abo áái-q-i-nakoma wení anó-kawaa-nakoma amuqá maraíkáae téna mirá kéíye. minnáyaba wemá waayúkagaraq móneqtabagaraq wenaúyánámmá mamá awígíôq íkeíye.

5 itaao. móra-nakoma uyaatí-ámáán-áímmá íwarenama wemá kanaaráq íma uyaatimá uyátena amuq-yatááqá ímayaniye.

6 móra káqon-aimma itaao. móra-nakoma akoqnaá umá yómmá yoráina-waigoma wemá uyátá-maqma íráqôn-aawaqa yópiké mayáino.

7 kemá timá-amuna-aiqtabama aúyánámmá itaao. abo uyátárai-nakoma áwáqnaa ína máqten-aimma itánóne.

8 átê-wataama Ítu Káríqtoqtaba aúyánápí mayaa. Ítuma wemá Tébitin-annabike abarokáq uréna pukáipike Áánûqtuma wemmá mamá itó-umakaraiye. miráitaq kemá waabá-káyúkábí átê-wataama weqtábá timá yímikaune.

9 kemá átê-wataama Ítuqtaba waabá-káyúkábí túnnayatababoata ánnáma tímikaamanibo Áánûqtuni watáama íma ánnáma ámikaae. íbêqa kemá ámáan-aimma arátî-nakaa umá tú-tiqa kémayaune.

10 mi-káyúkámá Áánûqtuma wetábá aúyaqmakai-kayukayaba kemá mirá kéeq tú-tiqa mayánúne. Ítu Káríqtoma yeráwákáráq yíwíqma Áánûqtumma yauwéqma amínata yemá tágama-yataaqa matúq-matuq umá mayánoe.

11 maanná árain-aine.
ketáámá wetê yagaroqtamá puyéqtaama
wetê yagaroqtamá mánunatae.

12 ketáámá kanaaráq tú-tiqa mamé kéuyeqtaama
anaaékaqa wetê yabíqma mánunatae.
ánibo ketáámá wemmá tinaaémma
umá áménanataama
wegáráq móraiq umá keqtaámá anaaémma
umátikaniqtaae.

13 wemá wení áaiqtaba íma kanaaráq
paábaq awétátuwanipoana
ketáámá kúmiq-yataariq únnataama
wemá itáiq-itaiq umá akoqnaá-naqa
paá kémaiye.

14 maamin-áímmá ení waayúkama timá-yimiyo. kékén-áímmá uyátárai-nakon áwíkaq timá-yimiyo. paá aayabámá áaiq-aimma ítero. mirámô o-wáigómá íma móra-waigoma áwáqnaa kéibo aamá itáa-kayukama paá mamá táiq kéumayikaiye.

15 ení mayairákémmá Áánûqtumma mamá amuqá marakáigóníq umá maqma aónaao. mayai-nákómá wení mayaiyábámá wenaúyánánóbáqá kanaaráq téna “kemá íráqô-mayaima kémayaune” tiníkáá umá mááo. Áánûqtuni watáagoni áaimma arupú umá yiráátiyo.

16 emá aíbôq-aikoma Áánûqtuqtaba íma wáin-aipikemma nékaq mááo.

17 aíbôq-aikoma náomma kamá anóniq iníkáá kéiyé. yirááte-kayukama yeráwápiké maami-kááyáq-nákámá aíbôq-aimma yiráátéyamma Áiménéiyatiyaa Pairíqtatima min-nákámá mááye.

18 yenákámá árain-amma yuwéta yaímma itáiq-itaiq kéo-kayukati yúyánámmá mamá táwîq kéoye. min-nákórátámá téta “ketáámá áqa atóbaraunatae” tiráiyé.

19 miráimanibo Áánûqtuni árain-aikoma akoqnáá-nakaa umá íma kutíniye. wení ábôqtaraq wáin-aubagoma maará kétiye: “uyátárai-nakoma náayuwabi wení waayúkama máaqtabama kéitaiye” ánibo “náawabi téna ‘kemá uyátárai-nakon-amune’ ténama wemá kúmiq-yataapikemma waeraíno.” téna min-áúbágómá kétiye.

20 itaao. anó-naupaqa ókon-okomma táápeqa kéwaiye. yaímma áwáarara kain-óqtákáké tarôq owata yaímmama yaataké tarôq owata yaímmama mararáké tarôq urááe. yaímma-taapeqa aati-aatimá aáwaqa maqnéta ánibo yaímma íráqô-taapeqa paá móra-mora anón-aiqtaba aáwaqa maqnaráe.

21 miraráá umá móra-nakoma kaaqaari-áíqtábá íma iténa kúmiq-yataakoqtaba nékaq máina-waigoma wení uyátárai-nakoma aokaq-máyáímá kanaaráq amínana mayániye.

22 aúranannama káe táí-auyanamma kéitaannama paábaq iyabótuwewaq kateko-yátááqtbágáráq Ítuqtabagaraq aúyánámmá itaao. káqo-yuma arummá keyimewaqa kaayoné-yátááqá yimiyo. náayuwabi uyátárai-nakoma ôriq umá yemmá yíwáqnaa íkáae tíya-yuti aanábóiq umá mááo.

23 miráimanibo aamá íma ítaraa-kayukama yeqtí unítíq-aipikemma nékaq mááo. emá ítaraane mirán-áílómmá ááiq-yataaqa mamá abarokáq kéiyé.

24 uyátárai-nakoma áwáqnaa ína-nakoma wemá ááiq-aimma íma tínimanibo wemá paá máqte-kayukama kaayoné umáyikaino. wemá íráqômma yirááti-naqa máena máqte-tupaama aamá yauwéqma kétena tímá tágayimiyaba yokaa íno.

25 mi-káyúkámá náayuwabi wenáama aratíya-yuma wemá kaayoné umá mamá arútáyikainatama anaaékaqa Áánûqtu ayuwéta yemá yeqtí kúmiq-yataapikemma yuwéta árain-aqtabawaa miráimma waránô?

26 naayóbáqá Tááqtaama yemmá waiwaakaa umá yáqtokaitata wenaúyánámmá yemá wakááne. miráitata yemá Tááqtaani wakápíke péqma yutínoe.

3

1 aákaq maraao. aqtó-kánááráqá taíbaq ummaa-yátááqá abarokáq íniye.

2 waayúkama paá yetábá yúyánámmá itánoe. yemá taíbaq-otamma mamá áíkuyaba yikáinata yeqtí yúma maméta uwínoe.

yemá káqowa-kaqowamma áyoqa ayánoe. yeqtí yinóboyuti yáama íma itánoe. káqo-yuma yemmá nóinawabi yimíyaqtabama yemá téta “paátataare” tínoe. Áánûqtumma yemá yikaq íma múte akéta

³ kaayoné íma ínoe. yemá káqo-yuma íma paru-yátááriq umáyikanomanibo kaaqaari-áímmá káqo-yuyaba tínoe. yemá áwáábiqua kéta ááiqa ínoe. íraqôniq í-yátábámá ítama táíq kéeta

⁴ káqo-yuma makatínoe. yemá áwáábiqu-araaq-wayukama máeta yeqtí yúma maméta anókariq umá wínoe. yemá yeqtí yúyánámmá Áánûqtukaq íma maránôbo yemá paá yeqtí yúgoma mamá yimuqá maraíyábá yúyánámmá maránoe.

⁵ yemá téta monoq-wáyúkámá máamanibo Áánûqtuni watáama íma mayéta itáíq-itaiq ínoe. mirá-káyúkábíkémmá nékaq mááo.

⁶ yaímma-wayukama aaranaammá netuqyaammá kúmiq-yataariq éta yikaí-yátááriq o-yúti naaúpaq uréta makatínoe.

⁷ maamin-nóinímmá káqo-kaqon-aiqtaba kéitaamanibo árain-aiqtabama íma kanaaráq kéitaae.

⁸ mi-káyúkámá yemá miráuma Yáanayaa Yáábarama Mótetimma yinnaaémma umákáraayaniq umá maami-káyúkáyábá emmá timá-amune-yuma yemá árain-aiqtaba íma káyikaiye. yeráwáqtí yúyánákómá táíq kéitata Áánûqtukaqa itáíq-itaiq í-yátáápíkémmá paábaq yuwéta kégoe.

⁹ missing?

¹⁰ ániibo emá kemá aráátúnna-aimma wakáne. ketáaimma aónaraane. emá káonaanaq kemá Ítukaq itáíq-itaiq kéunaa emá kétimone. mórai q umá kemá únnaiq uráne. emá káonaanaq kemá kaayoné-náqá kémaeq káqo-yuma tirummá káyimune. emá kemmá timónaraanaq

¹¹ waayúkama táwîgoniq umátíkáamma paá matáune. kemá tú-tiqa mayáunama emá timónaraane. maami-máqté-tútiqá í-yátááqá Áátiokibakaraq Aikóniabakaraq Arítaraabakaraq matáunama aónaraanamanibo uyátárai-nakoma tíwáqnaa itaq íma pukáune.

¹² máqtemma náayubi Ítu Káríqtogaraq yagaroqtamá mórabi katekoíq ónnáe tíya-yuma waayúkama mamá táíq umáyiketa yemá káqo-yuma kémakateta yenamááriq yetábágáráq makatínoe.

¹³ missing?

¹⁴ miráimanibo emá árain-akaq emmá aráátiraunataa ítaraane. minnáyaba paá máeq itáíq-itaiq umá akoqnáá uwo. emmá aráátiraa-yuyabama emá káyumonaane.

¹⁵ minnágaraq káonaane. emá pááqyamma máegaraq Áánûqtuni aokaq-wátááyábá wannaabí agamatán-áímmá

aónaraanae. maaminnámo agamatán-áikómá emmá itai-yátááqá kanaarácq amíniye. miráinata waayúkama Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq íyanama mín-itái-yátáákómá yemmá Áánûqtunopaq yiwíqme uwíniye.

¹⁶ máqtemma wannaabí agamatán-áikómá Áánûqtunopake kéyena árai-qtataakoqtaba kétiraatiqtaae. íma arupú-yataakoqtabama kanaarácq kétiraatenaa waayúkama Áánûqtun-aurakaq katekoíq ínôqtaba yiráátiniye.

¹⁷ maaminnámo agamatán-áikómá Áánûqtuni mayai-wáyúkámá máqtemma íraqô-mayaima mayánôqtaba yokaa kéumayikaiye.

4

¹ Áánûqtun-aurakakaraq Ítu Káríqton-aurakakaraqa kétima-amune. Ítu Káríqtoma máqtemma waayúkama pukáa-kayukagaraq yúwaraa-kayukagaraq máqtemma yainániye. Ítuma kuma keqtaárácq yabi ínipoaq akoqnáá umá emmá kétima-amune.

² átê-wataama Ítuqtaba waabá-káyúkátí yúraqaq kétéwaq káqo-yuma íma iyúwénata emmá timá yaqtóráaro. íraqômma watáa te-wái-kánááwábi táí-kanaarakaraqa paá átê-wataama abarokácq tiyo. ení waayúkama íma arupú kéiyaama mamá arútáyikaa. miráinaawaq arupú ínôqtaba umá yíqtaaiq kéewaqa kaayoné umá yiráátíyo.

³ mi-kánáámá ínatama waayúkama árain-aimma íma itánômanibo yemá paá yeqtí yúyánákómá ínnaiq kéiyata káqo-kaqo-yiraati-wayukama yemá itánáae tíyan-aimma timá-yimiyata itánoe.

⁴ yemá árain-aimma yuwéta paá-aiqtaba itánoe.

⁵ miráimanibo emá enamááriqqa yáqtoqma akoqnáá uwo. aú-aiqa paá kémayewaqa átê-wataama waabá-káyúkátí yúraqaq timá-yimiyo. máqte-qtataaqa Áánûqtuma wení mayai-nákóqtábá mayaíkáae téna timá mirá uwo.

⁶ ketábá-kánáágómá waaqókárîq kéita kemá Áánûqtukaq amí-yátáákáá ónúne. íbêq-kanaama yemá kemmá tíkamiyaq puyónúne.

⁷ kemá Ítuqtaba íraqôn-aiqa uráune. mín-ááikómá ánatagitaq kemá wekácq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá uráune.

⁸ miráipoana uyátaina-nakoni amuq-yatááqá kerátái uyátárai-nakoma kemmá timíniye. mín-ámúq-yatááqá minná Áánûqtun-abaq katekoíq ónúne. kerátái uyátárai-naqa arupú umá yainai-nákómá mín-ámúq-yatááqá wemá kumína-yupaama kemmá timíniye. kegárácq tébakaq-wayukama wemá

kumínîqtaba ôriq umá kényikaitata awé o-yúmá yekáráq íráqô-meyamma timínîqtaae.

⁹ emá ketôpaq páátákáá yínônayaba maqma aónaao.

¹⁰ abo Tímatima wemá maa-márábî-qtátááqtabá aúyánámma mayéna kemmá tiyuwéna Tetarónáíkaq kóuraiye. Karétenima wemá Karétiani-marabaq kóuraiye. ánibo Tááítati wemá Taamétia-marabaq kóuraiye.

¹¹ Arúke wenamáa ketê máíye. emá Máákimma ko awíqme etê yekaa. miráinana wemá mayaímá áwáqnaa umá kanaaráq mayániye.

¹² kemá Tíkikatimma Ipítiani-marabaq timákaunana kóuraiye.

¹³ emó kényema ketí kúberai-unakaraq mamé iyo. Káápatini-naupaqa Taróqaati-marukaq ketí kúberai-unamma makáupo. ketí wannaagáráq mamé iyo. méme aúwaratirake-kannaama minnáyatabama kemmá ôriq umá kêtikaiye.

¹⁴ Érékánara wemá áwáarara kain-óqtá-máyái-nákómá kemmá mamá táíq umátíkaraiye. uyátárai-nakoma minnáyaba táí-meyamma anónnáma amíniye.

¹⁵ emá enamááríq min-nákóqtábámá atéqma arutaa. min-áté-wátáámá túnna-aikotaama wemá mamá anómma áyámma uráíye.

¹⁶ áqnáábaq-yupaama kemá aabi matíkáawaq yauwéqma túnna-yupaama móra-waigoma ketê íma máqe-uraiye. ímiye. máqtemma kemmá tiyuwéta wéyáwé uráámanibo Áánûqtu minnáyaba yemmá táwî-meyamma yimíyábá íyimikaae téq kétune.

¹⁷ miráimanibo uyátárai-nakoma ketê máena kemmá akoqnáá umátíkaraiye. miráitaq kemá waabá-káyúkátí yúrakaqa maamin-áté-wátáámá Ítuqtaba kanaaráq timá yímikaupo máqtemma náayubi Áánûqtuqtaba íma ítaraa-yuma mi-kátáámá ítaraae. anón-abaaq-putiraa-kakoni (arááyane) óyaupike kemmá wítikéna uyátárai-nakoma kawáá umátíkaraiye.

¹⁸ móraiq umá uyátárai-nakoma waátá-yataapikemma tíwíkена wení yabíkái-marupaq tíwíqme uwíniye. wenáwîqa múte matúq-matuq umá yaúyóro. miráuma waíno.

¹⁹ Patírayaa Akírama ye-áúkákáráq Onetíporatini aara iyápóyabagaraq keráwáqtôpaqa miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaune.

²⁰ Korítiani-marabaq Irááqtime máqe-uraiye. Taropíma wemá karímá máyáitapoq kemá wemmá Mairítati-marukaq ayuwéq iráune.

²¹ yaugiqá íurainaraq emá ketôpaq páátákáá maqma aóné iyo. Yúburatigaraq Púretigaraq Aráínatigaraq Karótiagaraq yemá máqtemma keqtíbâqawaayuma enôpaq miráono-maaraono-aimma kétimakaa.

²² enaágote uyátárai-nakoma maíno.

Áánûqtuni Íraqô-qtataakoma keráwáqtê waíno.
kemá Póroe.

Tááítati

itáíq-itaiq íyábá áanikoraa-nakonopaq Póroma kétitana Tímoti agatáíye.

¹ kemá Póroma Áánûqtuni mayai-náqá kemá Ítu Káríqtoma timátíkarai-naqune. Áánûqtuma wetábá aúyáq-makai-kayukayopaq timátíkaraiye. yemá yeráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yíwáqnaa kéunata akoqnáá kéoe. yemma áraina-aiqtaba kéiteta Áánûqtuma akáinaiq ínôqtaba yíwáqnaa kéune.

² matúq-matuq umá máí-auwaraimma ketáámá awé kéunataama wenáaimma mimórá-aráin-áiné. minnýaba Áánûqtuma naayóbáqá timá akoqnáá umákain-aimma timátuwena wemá aati-aatimá kaaqaari-áímmá íketiye.

³ Áánûqtuma awaaméqá umákai-kanaaraqa wení átê-wataama keqtáá tímikaiqtaae. ketáái atóbamatikai-naqa Áánûqtuma min-áté-wátáámá waabá-káyúkábí timá-yimenunayaba kemmá wakútkaraiye.

⁴ Tááítatima ketáaniko, ketibotáámá Áánûqtugaraq keqtáá yauwéqma tiwiraíyábá kukáin-naqa Ítugaraq yenákatí íráqô-qtataakogaraq kaayoné-yátáákókaráq emmá ámétaao.

⁵ Tááítatio, Karíti-marupaqa emá máqte-qtataaqa mamá arupú íkáae téq kemá emmá ayúkaune. máqtemma móra-mora-marupaqa Ítuni waayúkama móra-iyakaq maréta kémae-yuti kawáá-wáyúkámá yiwiraíkáae téq emmá ayúkaune.

⁶ yemá mi-káwáá-wáyúkámá yeqtí otaammá íma waéna yemá kímora-inimma máráaro. yeqtí iyápó-annama Ítuqtaba itáíq-itaiq umá máero. min-iyápó-ánnámá yeqtábámá tawí-aaiqtababi ámán-aimma arátéqtaba waayúkama yúbi kanaarác íma maráíyan-o-iyapoma máero.

⁷ kawáá-nákómá Áánûqtuni mayaiyábá kawáá kéíye. minnýaba wemá arupú umá uréire kéina kúmiq-yataariq íma íno. wenaúma íma maména uíno. wemá páátákáá áyámma íma íno. wemá taíbaq aíbôq-nomma íma náino. wemá íma áwáábiq kaíno. wemá móneqtabama aúyánámmá íma itáino. mirá ínimanibo

⁸ wemá namuq-wáyúkámá yíwáqnaa umá wení naaúpaq yiwíqma yikaíno. íráqô-qtataaqtaba wemá akaíno. wení aúgomma yáqtoraino. wemá máqte-qtataariq ínénama aúyánámmá ítama arútátuwena miraíno. wemá íráqômma yainai-náqá maíno. wemá Áánûqtuqtaba aokariq umá maíno.

9 wemá árain-aimma kemá emmá aráátúnnama yáqtoqma akoqnáá íno. miráinana wení yirááti-yataakoma arupú ínana káqo-kayukama umá yíqtaaiq éna wemá árain-aimma paábaq awététuweiya-kayukama yetáama kanaaráq aúyaqtuwaniye.

10 táibaq-wayukama kemá yiráátúnna-aimma waránôqtaba kaúbîq kéowaq minnáyaba kemá tirummá kéiyé. yemá paá-aimma kététa káqo-kayukama makáqma kéyiwiraae. yaímma maami-káyúkábímmá paá-aimma téta yúma karai-áímmá kéte.

11 yetáama timá aúyaraao. abo waagógaráq aara iyápógaraq yeqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yemá mamá keyawarapaae. moneqa mayánaae tétaboata yemá íma tewáin-áikaráq kététa kéyiraate.

12 Karíti-marupakemma mórana yeqtí amuné-nákómá maará téna tiráine: “Karíti-marupaq-wayukama yemá aati-aatimá kaaqaari-áímmá kéte. yemá táwî-wayuka maéta pirúq náaruq íkákáá umá mááe. paá aáwaqa naíyábá yúyánámmá kéitaae.” téna tiráine.

13 mirámô tiráimma minná áraimiye. miráinaa emá Karíti-wayukati íarutain-aiqtaba akoqnáá umá timá-yimeaq yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá arupú umáyikaa.

14 yaímma Ítiráaeo-wayukama kaaqaari-áímmá timá-yimenaiqtabama yemmá íma iyúwénata itáaro. itáíq-itaiq íkéo-kayukati yúyánápíkén-ámáán-áímmá yemmá íma iyúwénata wáráaro.

15 mi-káyúkámá náayubi yeqtí yúyánákómá íraqôniq kéitanama máqte-qtataakoma yúraaka íraqôniq umá abarokáq kéiyé. miráimanibo mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuqtaba íma itáíq-itaiq o-yúma yeqtí yúyánákómá miráuma waátáaraa kéiyé. yeqtí yúyánákómá námôma kauraiye. yigaemá íyátábámá íkéitaae.

16 yemá téta “Áánûqtuqtaba kéitaunatae” kététemanibo yeráwáqá nôrawabi o-qtátáákómá keqtáá tiráatimma yeráwáqti yáagoma paá kaaqaari-áiné. táwî-aaikaraq kéeta Áánûqtuni ámáán-aimma kárate. yemá máqtemma íraqô-qtataariq kanaaráq íkéoe.

2

1 Tááítatio, emá arupú ína-yataaqtaba yiráátiyo.

2 anónuqma-wayukama timá yímînatawaq yemá taíbaq aíbôq-nomma íma naaro. timá yímînatawaq yemá karuwaaq éta yúyánámmá ítama arútáaro. timá yímînatawaq yemá itáíq-itaiq umá maétawaq yíbâqawaaraa-kayukama yirummá yimí-yátáápi Ítukaq yáqtoqtoraaro.

3 araaqná-noinikaraq timá yímînatawaq yemá nôrawabi íyaqtaqtaapimma Áánûqtuni áaikaraq yiráátero. yemá waayúkama

mamá táíq umáyikai-aimma íma tero. yemá aíbôq-nokoni akoqnaágon aménáápáqá íma máero. min-árááqnaágómá yemá paá íráqô-qtataaqtaba yiráá tíyata

⁴ yemá aúgen-noinimma yeqtiwaikónábi yeqtí iyápó-annama yirummá amí-ááímmá yiráátero.

⁵ yemá aúgen-noinimma yúyánámmá ítama arutéta Áánûqtun-aurakaq íráqôniq íyábá yiráátero. yeqtí yúgomma yáqtoraaró. yemá yiwaikóqtábá íráqôn-inimma maéta yeqtí iyápó-annayaba íráqôn-inimma maéta kaayoné íyábá yiráátero. yemá yeqtiwaikómá akáina-yataariq oro. aúgen-noinimma máqtemma miqtátááríqo íyatama káqo-kayukama Áánûqtuni átê-wataayaba íma tímá táíq umátikanoqtae.

⁶ móraiq umá emá awaayatí-wáyúkámá akoqnaá umá tímá yímînatawaq yeqtí yúgomma yáqtoqma akoqnaá oro. yemá yeqtí yúraqa akoqnaáama mamá yabíyéro. yeqtí yúgoma kanaaráq wakúyakaiyanawaq abo yeqtúgoma yetáama wáraaro.

⁷ Tááítatio, emá enamááríq íráqôn-akaq kémae-qtataakoni awaaméqá mááo. yemmá yiráátinama árain-aaikoma yúwénana abarokáq waínaa karuwaaq uwo.

⁸ ení wataáama arupú umá áraimma tinatamá móra-waigoma minnáyataba íma kanaaráq tímá táíq umákaniye. miráinana móra-waigoma ení wataáagoqtaba tímá táíq énama wemá agaeyábá íniye.

⁹ mayái-wáyúkámá pááqyan-iwiqa wáitata meyámmá íma máyáa-kayukayabama maará téaq tímá-yimiyo. yemá paá yeqtí kawáá-nákón áama waréta máqte-qtataariq íyaqtabama yimuqá maqyíkáaro. mi-máyái-wáyúkámá Ítukaq itáíq-itaiq okáyúkámá agaren áaimma ítero.

¹⁰ yemá moyámmá íma máyáaro. yemá máqte-tupaama yeqtí kawáá-nákóní anaaémma kéwaraiyatama waayúkama yetáaimma kéyimonetama “atóbamatikai-naqa Áánûqtuqtaba yirááten-aimma íráqô-qtataare” téta tínoe.

¹¹ Áánûqtuma wení íráqô-qtataaqa pááq uráinapoana máqte-kayukama kúmiq-yataapike yiwíqma paábaq yínîqtaba Ítumma tímákaraiye.

¹² Ítuma tirááténataa “máqte-tupaama Áánûqtuqtaba taákaq máráaro.” téna tiráíye. ketáái tógoma akáina-yataaqa warái-ááímmá paábaq yúwáaro. minnáyabagaraq Ítuma tiráátiraiqtae. mirá íyonunataamanibo ketáámá íráqôn-akaq kémaunayabataa tiráátiraiqtae. mirá éqtaama ketáámá maakáq maa-márábi máeqtaama ketáái túraq yabíkéqtaa Áánûqtun-aama kéwaraunatae.

¹³ íbêqa ketáámá mi-qtátáákómá keqtáá mamá íráqôniq umátikani-qtataaqtaba awétáá kéunatae. minnáe. ketáái

anón-Aanuqtuma keqtáá yauwéqma tiwíkai-naqa Ítugaraq wení tágama-yataapi yenákáma abarokáq íyóye.

¹⁴ Ítuma wenamááríq wenaúma yúwáitata ikámôwana wemá kaapaq-yátáq pukuráíye. wemá miráuraiqtaba keqtáámá ketáái kúmiq-yataapikemma tiwíkaiipoaqtaa Áánûqtuqtabama kanaaráq aokaríq umá mánunatae. Áánûqtuma wenamá wenná auránúnayabataa wemmá kákaiye. abo ketáámá wení íráqôn-auyanamma waréqtaa timuqá kémareqtaa mirá ónúnayabataa wemmá kákaiye.

¹⁵ maamin-áímmá yemá náayuwabi Ítuqtaba itáíq-itaiq kéo-yuma timá-yimiyo. yemmá umá yíqtaaiq kéewaq mamá arupú umáyikaa. emá mirámo ínônnayaba mútûq-naapaamma matáane. miráinata máqte-kayukama emmá yikaq ákáaro.

3

¹ itáíq-itaiq kéo-kayukama maamináyaba timá yaákaq umá yimiyo. máqte-kayukama yemá yabíkáa-kayukati yiménáápáq paá máero. timá yímínatawaq máqtemma arupú-mayaima mayánôqtaba yokaa umá máero.

² timá yímínatawaq káqo-kayukayaba táí-aimma ítero. unítíq-aimma ítinomanibo kaayoné umá káqo-kayukama yemmá múte yeqtímûraapaq yíkáaro.

³ móra-taoqa ketáámá máqtemma neginaagí uráunatae. ketáámá maararáa uráunatae. Áánûqtuni aammá íma wakáunataamanibo waátágoni aammá wakáunatae. aati-aatimá ketáái túgoni akai-yátáaqá maréqtaa yaímma waátá-yataaqtabataa timuqá makáunatae. yaímma-wayukati yineqá táwî-yataaqa páaq íyátábámá tíkaraiqtae. káqo-yuti mi-qtátááqtábá ketáámá túrananna uráunatae. káqo-kayukama keqtáámá ítama táíq umátikaawaqtaa ketáágáráq yemmá ítama táíq umáyikaraunatae.

⁴ miráitana atóbamatikai-naqa Áánûqtuma wení kaayoné-yátáakáráq akai-yátáakómá keqtááyôpaq irááyamma

⁵ Áánûqtuma keqtáámá waátágoni aapaké tiwíkaiqtae. ketáámá kateko-yátááríq únnayabataa íma tiwíkaiqtaamanibo wení paru-yátáápiké keqtáá yauwéqma tiwíkaiqtae. keqtáá tete umátikáaraqnaraa umá ketáái kúmiqa paábaq matukáíye. miráitaqtaa ketáámá aúge-tuwaraimma Aokaq-Áánápó matáunatae.

⁶ Ítuma keqtáá yauwéqma tiwíkai-nakoqtaba Áánûqtuma wení Aokaq-Áágómá keqtáámá ôriq umá tímikaiqtae.

⁷ Áánûqtuma wení íráqô-qtataaqnapo ketáái kúmiqa paábaq matuwéna awikátukaiye. wenaúrakaq ketáámá kateko-wáyúkámá aúkáunatae. abo Ítuma pukáitababoaqtaa ketáámá

wení íráqôn-aanimaakaa umá maéqtaa aboání máqte-qtataaqa mayánúnataama matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnatae.

⁸maamin-áímmá áraipooa emá ókaraq-okaraq umá yiráátikaae téq kétune. miráinata itáíq-itaiq kéo-kayukama waayúkama yíwáqnaa í-máyáímá kémayeta íráqôniq umáyíkáaro.

⁹timá yímînatawaq yemá yeqtí yítaubikoni yíwîqtabama paá-aimma ítero. timá yímînatawaq yemá ámáan-aiqtabama unítíq ááiq-aimma íteta nóbíq-naabiq-aimma ítero. mirá kéowanama yaímma-kanaama paá-aukaapi kéyawitata waayúkama íma yíwáqnaa kéoe.

¹⁰móra-waigoma Ítuqtaba móra-iyakaq maréta kémae-kayukama yatáq yikanena maqmá aónáinaama emá min-nákómmá mórabarabi kaayapáq timá ááqa yóréna íma itáinaama min-nákómá anaaémma umá ameyaqa wenôpakemma nékaq mááo.

¹¹abo miraráa í-nákómá wení aúyánákómá kaé kááitana wení kúmiq-yataakoma tiráátiqtaama wemá íkarutaiye.

¹²kemá Ááqtaminabi Tíkikati wemmá enôpaq kétimakaune. wemá enôpaq ko yamá wínaama Nikááporitibaq emá yínônayaba maqmá aónaao. mibáqá yaugi-kánáábímmá kemá ko mánune.

¹³Tínatima ámáan-amma ítarai-nakaraq Aapóroqaraq yenákámá ayáqtáaq-amma áaimma átáma wíyéta kéiyaama yenákámá nóiqtababi íyamma yíwáqnaa umá yimiyo.

¹⁴kerátái waayúkama timá yímînatawaq yemá káqo-kayukama nóiqtababi íyamma yíwáqnaa oro. kerátái waayúkama káqo-kayukama yíwáqnaa íyábámá yeqtí íráqôn-aaimma yiráátero. itaao. yaagómá íráqôn-aaimma wáiq-tagoma íráqôn-aramma kéiyaiye. móraiqa umá waayúkama yemá íráqôn-aaimma wáiyuma yemá íráqô-mayaima kémayaae.

¹⁵máqtemma náayuwabi keté maakáq máa-yuma yemá miráono-maaraono-aimma enôpaq yúwáawana kéuwiye. ketáái miráo-maaraono-aimma ketáái aanábómmá itáíq-itaiq umá ketáátê yagaroqtamá kémae-yubaq yuwáunanataa kéuwiye.

Áánûqtuni íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. kemá Póroe.

Pírímoni

yenáká mimórá-máyái-nákónôpaq Pórogaraq Tímotiqte ánná-naupaq Arómubaq agatááye.

1 kemá Póroma Tímotiqte maan-áúbámá agatuwáúyana Pírímoni enôpaqa kéwiye. Ítu Káríqtoqtaba ánná-naupaq máeq wataama kágayaune. kemá átê-wataama tiqté kénounata minnáyaba yáqtoqma ánnáma tímikaae. Tímotima ketíbâpoaqtaa wetê kerátámá Pírímonimma enôpaq kágayauye. emá mórai q umá kerátáqtê mayaimá kémayaane.

2 kerátámá aamá yuwéka Áápíagaraq Áákipatigaraq máqtemma Ítuqtaba móra-iyakaq maréta ení-naupaq áíkuyokayukama miráo-maara-aimma kétima-yikauye. Áápíama ketáái tímanaakotao, Áákipatio, miráuma Ítuni ááiqtaba ááiqa i-káá-náqá máqtemma keráwáqtôpaq kágayaune.

3 Áánûqtuma ketibotáámá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtote yemá yimuqá matikéta yeqtí kaayoné-yátááqá yeqtí íráqô-qtataakaraq tímíno.

4 Pírímonio, kemá ketí Áánûqtukaq nunamummá kéteqa eqtábá timuqá ôriq umá kémareq kétune.

5 emá uyátárai-naqa Ítukaq itáíq-itaiq umá wení waayúkayopaq enarummá keyimenaq minnáyaba timuqá kémarakaune.

6 ení itáíq-itaiq ónnayabama kemá nunamummá kétune minná káqo-kayukama Ítuqtaba itáíq-itaiq o-yúmá yagarotaréta íráqô-qtataaqtaba íyaqtama ketáámá Ítu Káríqtoqtabama kanaaráq ónúntae.

7 owé. ketíbâko, emá Áánûqtuni waayúkama arummá amí-yátááqá mamá akoqnáá kéone. minnáyaba kemá anó-timuq-yataaqa kémayaune. arummá ámê-kayukama amuqá maqyikáána-yataakoma kemmá mamá akoqnáá kéumatikaiye.

8 kemá móra itai-yátááqá emmá ítama káonaune. Ítu Káríqtoma ketí anó-napoaq kemá kanaaráq eqtábámá akoqnáá-aimma téq yabírákaraanaa móra-yataariq íkáae kétune.

9 kemá Póroma Ítu Káríqton-aama kétunna-nakoma kemá Ítuqtabae téq íbêqa ánnáma kéune. miráimanibo kemá eqtábámá minná mayao maannâ mayao íma tímákanune. kemá paá eqtábá kétékaipoaq ekáq móra-yataaqtaba ítama aónanune.

10 abo Onetímatiqtaba emmá ítama káonaune. wemá miráuma ketí iyápóboana kemá wení aboámúne. ánná-naupaqa kemá wemmá awíqma Áánûqtuni waayúkabi má ayúkaune.

11 naayóbáqá wemá íma íráqô-mayai-naqa enaúrakaqa máqe-uraimanibo íbêqa wemá ketúrakakaraq enaúrakakaraqa íráqôniq kéiyé. kanaaráq emmá áwáqnaa kéena kemmá tíwáqnaa kéiyé.

12-14 kema átê-wataama íbêqa kéteq minnárake ánnáma matáune. kemá maamibáq máunaboa emá kanaaráq íma tíwáqnaa ínóne. miráitaq kemá ení kayóq-náqá Onetímatimma ôriq umá timuqá kémarakaunana wemá maakáq máena kawáá kéumatikaiye. miráinana wemá minnýaba ení márûqa mayániye. miráinaq emá áqnáabaq kanaaráré ítirenabimma kemá Onetímatimma íma yáqtoranune. kemmá tíwáqnaa iyábámá emmá akoqnáá-aimma ítimakanune. miráinaa emá enamáárîq íráqô-qtataapike kemmá tíwáqnaa ínóne. miráitaq kemá yawwéqma timákaunana enôpaq kéwiye.

15 áraíne. naayóbáqá Onetímatima emmá ayuwéna péqmarena kóurapoana íbêqa wemá ókaraq íma ení kayóq-náqá mánibo wemá miráuma ketáái aanábóé. miráipoana ení aanábómá auréna wemá kanaaráq aati-aatimá etê mániye.

16 Onetímatima wemá mórama meyámmá íma mayéna paá kayóq-náqíye. miráimanibo wegáráq miráuma Ítu Káríqtoqtabama ákáina-abaqawaaraa-naqiye. kemá weqtábámá timuqá kémarakaunaboa emá weqtábámá amuqá marakánóne. wemá keqnáámmá ení kayóqá mayánîmanibo íbêqa wemá Ítu Káríqtoqtabama enábâqawaamiye.

17 minnýaba egáráq kegáráq mimórá-túyánámmá wainakama Onetímatimma yawwéqma timákáanana miráuma wemá enôpaq kemmá tiwiráanaq umá yawwéqma awiránóne.

18 ániibo wemá yaímma otaammá kuyákárimma epímmá wení aqtábááma wáinaama ketôpaq aamá yúwénana ínaq kenamáárîq kemá aqtábááma yawwéqma emmá aménúne.

19 maamin-áímmá kemá kenamáárîq ketiyáápíke kágayaune: “kemá Póroma anónnáma aménúne.” téq kágayaune. emá ení aúwaraimma kekáqá aqtábááma wáiyé. minnýaba taákaq maránúnô?

20 owé. ketíbâko, kemá emmá ítama aónáúnaq uyátárain-akoqtabama uwo. minnýaba kerátámá Ítu Káríqtoni ábâqawaaraa umá máuyapoa emá ketí tirummá mamá amuqá marakaao.

21 kemá maamin-áímmá yuwaúnana enôpaq kéwimma minná kemá kéitaune. kemá eqtábá maamin-áímmá túnnama waránóne. ániibo emá ketáama pááqyamma íma kéwaraapo emá áráimma kéwaraane.

22 ániibo emá ení naaúpaqa móra-maruqa kemmá mamá yokaa umátikaa. emá uyátárai-nakokaq nunamupí keqtábá kétepoana itaúnama Áánûqtuma kemmá enôpaq timátikainaq íréq emmá yakáoneq etê mánune.

23 Ipááparatima aamá yuwéna miráono-maaraono téna amí-áímmá enôpaq yúwáitana kéwiye. Ítu Káríqtoni anaaé kéwarai-poana wegáráqá ketê ánnábi máíye.

24 máqtemma maa-káyúkámá mimórá-máyáímá ketê kémayaae Máákima Áárítítáákatima Tímatima Arúkema yegáráqá miráono-maaraono-aimma enôpaqa yúwáawana kéwiye.

25 uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni íraqô-qtataakoma keráwáqtê waíno.
kemá Póroe.

Íbaru

aúbama Ítíráaeo-wayukama Ítukaq itáíq-itaiq kéo-yubaq

¹ taíbaq-marupaqa taígani-aipaqa naayóbáqá Áánûqtu watáama títaubikoma timá yímikaiye. wení amuné-wáyúkábí timá yímikaiye.

² íbêqa írêq-yupaama Áánûqtuma watáama wení áanikopi timá tímikaiqtae. wenáanikaraq máqte-qtataaqa maragaráq wíyôkaraq tarôq uráimma Áánûqtu maami máqte-qtataaqa wenáanikoma ámikaiye.

³ Áánûqtu ómmá máitana wenáanikoma wenáuyawaare.

Áánûqtu wenáanima wenáaimma matáitana wení watáagoma akoqnáá kéitana mútûq máá-marabima wení akoqnáágoni aménáápáqá wáíye.

kúmiq-yataaqa mamá paábaqa mamá tiyuwénataa wemá áqnáabaq uyátárai-nakoni ayáánurapaqa maráq máqce-uráiye.

áanikoma Áánûqtuma wení márûpake kaqtó-wayukama uyátáraiye.

⁴ Ítuma aboánáwîkaqa matáitana maamin-áwíqá áqnáabaq máíye. Áánûqtu wení márûpake kaqtó-wayukama yetíwîqa anaaépaq mááe.

⁵ mórama kaqtó-nákóqtábá wenôpaqa Áánûqtu mirá-tiraiyo? “emá ketáanikoe.

íbêq-yupaama kemá tiráunaboa ketáaniko emmá mamá pááq urááne.

kemá enaboúne.
emá ketáanimone.”

téna mirá Áánûqtu móra kaqtó-nakoma wení márûpaq timá ámikaiyo? ímiye.

⁶ Áánûqtuma wení áqnáabaq-iyapoma áwíqmena maa-márábí kúmitana agamatán-áípí wé tiráíye:

“Áánûqtu wení máqtemma kaqtó-wayukama wení márûpake wekáq yiraiyutaúma áyáaro.”

téna Áánûqtu tiráíye.

⁷ Áánûqtuni agamatán-aúbá-wánnáábí kaqtó-wayukayaba wení márûpaqa kétiye.

“wení kaqtó-wayukama uwáára káuqyikena
marabí-káyúkáyábá yíwáqnaa íyábá
ira utakáá káuqyikaiye.”

téna

⁸ ááqibo wenáanitaba kétiye:

“Áánûqtuo, ení akoqnaáma máqte-tupaa
watúq-watuq kéiyé.

ení maa-mará yabíqma
írâqôniq umá kémaene.

⁹ Írâqômma yanaí-yátáákón áaimma kákaimanibo
táwîqtaba íma kákaiye.

miráipoana ení Áánûqtuma

mú mikákáá uyátárai-nakoma

írâqô-maqtawema aqñókáqá atí-akarainikaa umá

emá mamá múma

anón-amuq-yataapi máqé-uraane.”

téna tiráiyé.

¹⁰ aúba-wannaabi ókaraq kétiye:

“uyátárai-nako, áqñáabaq-kanaama

maa-mará tarôq umá

wíyômma enayáápike tarôq umákaane.

¹¹ wíyôkaraq maa-marágárâq mamá

táwîtawaa umáginibo

emá aati-aati-yúpáámá paá mánone.

wíyôkaraq maa-marágárâq mamá

naayón-únáákáqtôraa umáginana

¹² unáákáqtôma yatánaátá umáginikaa

waéqma ínóne. ááqibo

emá íma waéqma miráinonamanibo

matúq-matuq umá paá mánoe.”

mirá téna Áánûqtuni aúba-wannaabi kétiye.

¹³ abo Áánûqtu wení kaqtó-nakoma mórama wé téna timá
ámikaiyo?

“emá ketiyáánurapaq maraq mááo.

abo anaaékaq ení namuro-wáyúkámá

ení aménáápáqá maránúne.”

Áánûqtuma móra kaqtó-nakoma mirá téna timá ámikaiyo?
imiye.

¹⁴ máqte kaqtó-wayukama Áánûqtunopake aágoma mááe.
máqtemma náayuwabi wenáamo yabiyína-waigo yiwirání-
kayukama yemmá yíwáqnaa ínéna kétima-yikaiye.

2

Áánûqtu ketáámô tiwiráníqtaama anó-qtataare.

¹ maami árain-aimma ítáanataa yáqtoqma akoqnáá éta íma yuwákétaa ketáá kónunatae. yuwéta Áánûqtuni aipiké paábaq kóyabae.

² Áánûqtuni márûpaq kaqtó-wayukati wataáama árainma wáqe-uraiye. abo náawabi maamin áama ímo itáina-nakoabi ímo waráina-waigoma wení ápéqa mamá táigoma umákema pááq íniye.

³ abo ketáámô ketáái anómo kuqtiwirániqtaama íma yáqtoqma ketáái táigon-anonnama kanaaraq yuwíqtuwe kónunataabiyo? uyátárai-nakoma wenamááriq áqnáabaq timá-timenataa maaminámo kuqtiwirániqtaba wenáama itáíya-kayukama ketáá timónama áraine timá tímikaiqtaae. yeráwáqá timónamataa áraine tíyana

⁴ Áánûqtuma anó-maiyaigokaraqa timónamataa áraine tíno. Áánûqtuni akoqnáá-aikogaraq kéqoke-kaqoke mamá pááq uráitana Áánûqtuma ákaimma wení Aágoma yaímma aarawaamá mamá yímikaiye.

Ítuma ketáá kuqtiwiráni-waigoni wenáúwáayama máíye.

⁵ Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukayaba téna wení aúge-marayabataa túnnayaba “yabíyéro” ítima yímikaiye.

⁶ Áánûqtuni aúba-wannaabi móra-nakoma Tébiti ibí mirá téna:

“o Áánûqtuo, waayábámá nóina téaq

aúyánápímmá kéitaano?

waayúka-araaqtaba nóina téaq

weqtábámá kényabi eno?

⁷ pááqya-kanaama waayúkati áwîqa

Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukati yíwîkoni

yinaaépaq makááne.

emá anómma tágama-yataaqa káme.

waagónáwîqa múte kéyauyone.

⁸ emá máqte-qtataaqa wenaítaupi maráánana

wemá mi-máqté-qtátáákáq yabíkáiye.”

téna tiraíye. árainma Áánûqtuma máqte-qtataaqa wenaítaupitaa makáimanibo ketáámá íma íbêqa káonaunatae. waayúka-araakoma maa-marábí yabíkáiye.

⁹ ááqibo Ítuma káonaunatae. wemá Áánûqtuni márûpaq kaqtó-wayukati yiménáápáqá wenáwîqa pááqya-kanaama wáqe-uraiye.

aú-tiqtababoana Áánûqtuma tágama-yataaqa aména anón-awíqa ámikaiye. miráuma Áánûqtuni íráqôniq umá Ítuma máqte-kayukayaba pukéna íráqôniq umáyikaraiye.

¹⁰ Áánûqtuma máqte-qtataakoni áaimma máena maami-máqté-qtátááqá tarôq uráíye. wemá taígani-kayukama yiwíqma

tágama-yataaqa yimíniqtaba kákaiye. miráitana anón-au-tiqa aménama maamin-áú-tíqtábamá yíwíqme wí-yátááqá mûtûq pááq umá Ítuma ámikaimma áqnáabaq-kanoqa yauwéqma kuqtiwirániqtabataa kumíniye. Ítuma wenamá waayúkama Áánûqtunopaqa yabíkáá-yuma

11 we mamá íráqôniq umáyíkaraiye. miráuma-yikarai-naqa íráqôniq umá yíkarai-kayukaraq wegáráq yagaroqtamá yiboámá mimóráé. miráipoana Ítuma maami íráqô-kayukayaba “ketúnabaro” téna yááyama tíyátábá minnýaba íma agaé kéiyé.

12 agamatán-áípi mirá téna:

“Áánûqtuo, enáwíqtabama ketúnabakaq ténúnama áiqma kuqtaáyan-aukaapimma enáwíqa múte yaúma ibí tenúne.”
téna kétiye.

13 óq-wataama téna:

“Áánûqtu kemá weqtábá onana wé tiwíqma mamá aakaq tíkániye.”
ókaraq téna:

“kemá Áánûqtuma tímikaini-iyaporawate máune.”
téna kétiye.

14 miráuma maamin-iyápóráwáqtábá yeráwáqá yúgaraq naegáráq máapoana Ítuma yeráwáqtí yúraa umá waayúkati yáaikka umá paá máqe-uraimma puínéna uráiyé. miráuraimma Tááqtaama mamá táwíq-umaqtuwanune téna aúgaraq naegáráq kukáiyé. Tááqtaani akoqnáárake aarawaamá pukááé. aarawaamá puíyábá ikatíq uráamanibo Ítu puyéna waayúkati watúq-watuq umá ikatí-yatááqá puí-yataaqtaba umáyikaraiye.

15 missing?

16 miráuma Áánûqtuni kaqtó-wayukama yíwáqnaa íkeimanibo Áabaraani áráabitima yíwáqnaa kéiyé.

17 minnágon áaimma máqte-qtataakoma móraiq umá wenaúnabakaa uráiyé. yeráwáqtí mú mikákáá anó-monoq-naqa Áánûqtu áwáqnaa umá auránipoana wé mamá wenaúnabakaa aúqyíkaraiye. wenaúnabakaa káuqyikaipoana waayúkayaba yabi-í-náqá áyaqa yímena yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikáqtuwaniye.

18 wemá wenamáárîq makáténa aíq-yataaqa mataípoana íbêqa kanaaráq wemmô makatíya-kayukama kanaaráq yíwáqnaa íniye.

3

Ítuni anón-awikoma Mótetin-awíqa uyátáraiye.

1 Ítu Káríqtobi ketúnabaro, Áánûqtuni márûpaqtaba yááyarai-kayukama Ítumma aónaaro! wenamá ketáái mú mikákáá anó-monoq-naqa mániqtabae téna timákaraiye. ketáái itáíq-itaiq umáe uí-yátááqá matáunanataa minnýaba timákaraiye.

2 wemá kanaaráq aammá waqmá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yabi íniboana Áánûqtu mi-máyáiyábá wemmá mamá pááq umákaraiye. Móteti miráurainiq umá Áánûqtuni waayúka aúkáapi itáíq-itaiq umá yabíkáine.

3 itáaro. awaaméq-áiné. anón-awíqa naammô umárainai-waigoma áwíqa mú mikáq uyátá-maqma naakóni áwíre. mimórai q umá Ítuma wení tágama-yataaqa uyátá-maqma Mótetini tágama-yataare.

4 máqten-naama wááti tarôq oné. ááqibo Áánûqtu wenamá máqte-qtataaqa paá tarôq uráiyé.

5 abo Móteti Áánûqtuni waayúkama aúkáapimma máqe-uraiye. wemá Áánûqtuni mayái-nákómá máena wemá Áánûqtuni anaaékaq-wataama tiráiyé.

6 ááqibo Ítu Káríqtoma itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá áanikokaa Áánûqtun-annagoni naakáq yabíkáiyé. ketáámá íma ikatíq owéta ketáá Áánûqtun awé éqtaama ketáámá Áánûqtuni naakáá umá kémaunatae.

aammá íma itáíya-wayukama íma agai-yátááqá mayánoe.

7 Áánûqtuni Aágoma mirá kétéye:

“Áánûqtuni áama íbêqa kéitema

8 íma áyapimma aráápaaro. ááqibo naayóbáqá ketíyaqa koko-márúkáq

Áánûqtuma ámiqtukeqa mibáq wemmá makáqma urááe.

9 mibáq ketítaubikoma kemmá makaténa maqmá káonaae. abo kaayaq-wáyúká-káritímáátimá (40 kar-itimaatiráqá)

keráwáqá máqtemma kemá mayáuna aónaraae.

10 miráipona kemá tiyámma kéitaq tiráune

‘yeráwáqô itáa-yuyanamma aati-aatimá táwî-yuyanamma kéiteta ketáaimma íkéitaae’

téq tiráune.

11 kemá ítama moyáqá kéyeqa

árain-aimma tiráune téna

‘yeráwáqá áraikapoqa íma ketôpaqa uyábéqma aagamá mánoe.’ téq tiráune.”

téna Áánûqtuni Aágoma kétéye.

12 ketúnabaro, atéráaro. móra-nakoma keráwápíké íma arummá táwîgoni aúyánápí íma íno. Áánûqtu paá mái-nakoma máqtemma káonena waéqma wekáq íkewaraiye.

13 ááqibo máqte-tupaama wenáwaqnaa-wenawaqnaa ímmá íbêqa maamin íbêq-yupaa paá wáíye. miráitana kúmiq-yataakoni kaaqaari-áímmá tirummá mamá akoqnáá umá óqtakaa íumaginiye.

14 áqnáabaq Ítuqtaba kéonanataa tiwirániqtaae. aqtó-kánááráqá Ítuma tiwiráínaqtaa Ítu Káríqtote yagaroqtamá mánunatae.

15 Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá kétiye:

“Áánûqtun áama íbêqa keráwáqá kéiteqa ketirupimmô maréqa íma mamá óqtakaa oro. keqnáámmá títaubikomma

Áánûqtumma íma awéqtaqtuwaaro!”

téna aúba-wannaabi kétiye.

16 ááqibo náawaq Áánûqtun áama kéitena íma kéwaraiyo? máqte-kayukama Móteti yíwíqmena Íqtîbibake iráí-yuma yeráwáqá ítaraae.

17 kaayaqté-kaayaqte tiyááka (40)-karitimaatibimma Áánûqtu náayuyabaq íyámma umáyíkaraiyo? wemá kúmiq-yataariq o-káyúkámá íyámma umáyíkaraiye. kokoq-márúpáqá púyôwana kokoq-márúpáqá máqe-uraa-kayukayaba Áánûqtuma áyámma umáyíkaraiye.

18 Áánûqtuma náayuyabawaq yanaan-áímmá téna “ketí aagai-márúpáqá íuyabereq aagamá mánoe” tirááyô? mi-káyúkámá wenáámo araté-kayukayaba tiráíye.

19 miráitaqtaa ketáá kéitaune yemá Áánûqtun-aama yirummá íkámepoana minnáyaba wení aagai-márúpáqá íma uínóe.

4

Áánûqtuni aarawaamá aagaaimô mayánôqtabae.

1 Áánûqtuni akoqnáá árain-aimma uyábéqma weté aagánúnayataba maamin-áráín-áímmá íma ánataginiye. miráipoana atéráaro. móra-nakoma keráwápíké mi aagai-yátááqá íma mayáinabo.

2 naayóbáqá Mótetini waayúkama Áánûqtuni íráqô-kataama itéq oniq umá ítama ketáábikeqtaa Áánûqtuni watáama ítaraunatae. yeráwáqá ítaraamanibo maaminnáyaba íma yúyánámmá ítaraapoana Áánûqtu íma yíwáqnaa kanaaráq uráíye.

3 ketáámá tirummá améqtaama Áánûqtute uyábéqma káágaunatae. naayóbáqá Áánûqtuma min-áágáiyábá wemá tiráíye:

“kema ítama moyáqá kéyeqa
 árain-aimma tiráune téna
 ‘yeráwáqá áraikapoaq
 íma ketôpaqa uyábéqma aagamá mánoc.”
 téq tiráune. maa-márámá tarôq umáqtúwáitana wení mayaímá
 ánatagitana mirá téna tiráiyé.

⁴ Áánûqtun aúba-wannaabi téna:
 “abapaké kaayaq-yúpáámá Áánûqtu
 wení mayaímá yáqtorena aagaráiyé.”
 téna kétiye.

⁵ mimórá-wátááyábá we kétiye:
 “yeráwáqá áraikapoaq
 íma ketôpaqa uyábéqma aagamá mánoc.”
 téna kétiye.

⁶ áqnáabaq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama yirummá
 íamiketaboata Áánûqtute yeráwáqá íma uyábereta aagaímá
 mataámiye. ááqibo óq-wayukama Áánûqtu “kanaararé” titata
 uyábéqma wetê kanaarâq aagaráranoc.

⁷ ááqibo móra-kanaama pááq éna mi-kánááyábámá íbêq-yupaama
 Áánûqtuma mirá téna ááyaraiye. mirá-timatuwena anaaékaq
 netuq-kárítimáátírâqá Áánûqtu Tébitikaq timá ámitana Tébiti
 mirá téna:

“Áánûqtun áamo íbêq-yupaama
 keráwáqá kéiteqa
 ketirupimmô maréqa
 íma mamá óqtakaa oro!”
 téna Tébiti tiráiyé.

⁸ Yótuama wení waayúkama yiwiráinatamo Áánûqtuni aagaíraq
 miráinanana Áánûqtuma káqon íbêq-yupaama íma tíniye.

⁹⁻¹⁰ miráinaqtaa ketáá kéitaunatae. Áánûqtuni waayúkayabama
 móra-aagai-kanaama pááq ínanama náawabi Áánûqtute umma
 aagánimma wení mayaíyábá Áánûqtuma wení mayaíyábá aa-
 garáinikaa umá aagániye.

¹¹ ketáá íma yeráwáqá naayóbáqá uráániq umá aammá
 aratéqtaa íma yeráwákáá táwîq umágéqtaa íuyabekanikaa íonatae.
 ááqibo tirummá améqtaa akoqnáá éqtaama uyáberanunatae.
 Áánûqtute umma aagánúnatae.

¹² Áánûqtuni watáama aágarâq akoqnáágarâq máiyé.
 púráámá kaayaq-átóbákékáá Áánûqtuni watáagoma áa
 kénaiye. minnágoma waayúkati aágogaraq arun-iyápógóní
 aúkâpi kábamiye. mimórai q umá minnágoma arúbaraikaraq
 abikugúgóní aúkâpi kábamiye. miráipoana Áánûqtuni
 watáagoma máqte-tuyanakaraq máqten-akai-yataaqa kéyainaiye.

¹³ íma móra-yataakoma Áánûqtuni aúrapi yawáá kéiyé. máqte-qtataaqa abarokáq wenamá abarokáq pááq kéiyé. maami-kátáágómá tinikáá umá Áánûqtukaqa máqte-qtataaqa pááq éta abarokáq mirá-inoe.

Îtuma ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoe.

¹⁴ máqte-qtataaqtaba ketáá téqtaa tirummá améqtaa mimórá-yátááqá yáqtoqma akoqnáá ónátae. ketáái anómma mú mikákáá anó-monoq-nakoma Îtuma Áánûqtumma áanikoma wemá Áánûqtunopaqa uyábékaiye.

¹⁵ ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoma ketáái aqnú-qtátááqtabá aruqtabá umátikaninakaa máiyé. wemá makáqma keqtaáráá uráimanibo kúmiq-yataaqa íma uráiyé.

¹⁶ miráinaqtaa akoqnáá umá Áánûqtun amakaq ónátae. wetêma anómma íráqô-qtataaqa wáiyé. wemá aruq-qtatáákáráq kaayoné-yátáákáráq ketáámá kéonanataa timíniqtae. miráipoaqttaa akoqnáá umá timuq-yatáápíké wenamaqtáá wení anómma íráqô-qtataakaq ónátae.

5

mú mikákáá anó-monoq-nakoma Îtuma kanaaráq yawwéqma tiwirániqtae.

¹ máqtemma mú mikákáá anó-monoq-nakoma máqte-kayukabike móra-nakoma wé timákena wení mayaímá Áánûqtun-aiyataboana waayúkama yíwáqnaa íniye. wemá móra-mayaima máqten-amuq-yataaqa Áánûqtukaq aména waayúkati kúmiq-yataaqa yuwéna mamá paá umáyíkaraiye.

² paá-wayukama kaayoné umá yímikaiye. aamá aratí-wáyúkágáráq áá íitai-wayukagaraq áyaqa kéyimiye.

³ mú mikákáá anó-monoq-nakoma wenamáárîq aqnú-qtátáárîq uráipoana wemá wení kúmiq-yataaqtabama amuq-yatááqá Áánûqtukaq ámiqtuwenao.

⁴ móra-nakoma wenamáárîq wenáwîqa múte kéyayenama íma mú mikákáá anó-monoq-nakoma aayubíniye. ááqibo Áánûqtuma min-nákómmá ááyena Êroni Mótetini ábâkoma wemmá ááyarainikaa uráiyé.

⁵ maamiráitana Îtuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma ayúkaiye. miráitana Áánûqtu mi-máyáímá aména timá ámikaiye: “emá ketáanimone, íbêq-yupaama kemá enaboámá aúkáune.” téna timá ámikaiye.

⁶ mamá óqa téna móra-taoqa tiráiyé: “emá anó-monoq-wayukama matúq-matuq ínóne.

Merekítarekiraa anó-monoq-nakoraa
matúq-matuq umá mánone.”
téna tiráiyé.

⁷ naayóbáqá Ítuma waayúkaraamo maa-márábímô máenama
wemá Áánûqtukaq nunamupí ítama aónaraiye. Áánûqtu
kanaaráq wemó puína-taoqa awiránitana Ítuma anókaq
nunamupí téna ááyama ibiqá yakáiyé. wenáúyánámmá
Áánûqtumma ámikena Áánûqtuni aménáápáqá makáipoana
Áánûqtu wení nunamummá ítaraiye.

⁸ Ítuma Áánûqtun áanikoma máqe-uraimanibo áiqnapo Áánûqtuni
aammá waráiyábá ítama ánataraiye.

⁹ wekáq mûtûq mamá pááq uráiyé. áqnáabaq-naqa
Áánûqtunopaq yauwéqmataa tiwiránîqtaba máena wenanaae
waráiya-kayukama matúq-matuq umá Áánûqtunopaq yauwéqma
umánoe.

¹⁰ abo Áánûqtu wemá mamá pááq umárena mú mikákáá anó-
monoq-nakoma Merekítareki wekáá uráiyé.

ketáá íma áráabi-iyaporaá onataao.

¹¹ Ítuma ketáái anó-monoq-naqtaba yaímma tiráunatae.
keráwáqá yaákare túyánámmá kéitaapoana ketáámá taígani-
qtataaqtaba kêtunataamanibo ímiye.

¹² íbêqa keráwáqá kanaaráá máekaq aúba-wayukama
aayúbóro ááqibo keráwáqá kenamááríq óqa aúba-naqtaba kéoe.
keráwáqá Áánûqtuni áqnáabaq-wataagomma íkéitaae. akoqnáá-
aawaqa íma pááq uráimanibo íbêqa paá anóani náaqtaba kéoe.

¹³ móra-waimo náámma náínama iyápóraa éna íráqô-
qtataaqtababi táwî-yataaqtaba aúyánámmá íma kanaaráq itániye.

¹⁴ akoqnáá-aawaqa waayúkauraqti aáware. waayúkama
yúyánámmá yokaa étama átê-yataakaraq táwî-yataaqtabagaraq
kéiteta íráqôn-aikaraq kaaqaari-áíkáráq yúyánápímmá
kanaaráq kéitaae.

6

ketáái aamó itái-yátááqá yáqtoqma akoqnáá ónátae.

¹ áqnáabaq timá-timena tiráati-yataqa Ítuqtaba
ítátukainaboqtaá mé wíyaqtaakoma yokaa ónátae. itáaro.
móra-nakoma naakóní ábômma íma ókaraq-okaraq umá atáiyé.
ábômma ayáánaiq umáraa mayaípíkémá íma Áánûqtuqtaba
waéqma Áánûqtuma tirummá améqtaá ókaraq-okaraq íma
kéutaunataamanibo kímorabaq kémiraunatae.

² maami máqté-maqte-nomma peraíyátábámá ayáámma
maráiyátábámá pukáiyapike atóbamayikaiyatabama Áánûqtuni

matúq-matuq umá yainai-yátááqtábámá maamirá-qtátááqtábámá kéitaapoana aati-aatimá túyánámmá ítanatae.

³ ááqibo mé wíyaqtaakoma yokaa ónátae. Áánûqtuma “kanaaráré” tínaqtaama ko yokaa ónúntatae. yaímma-wayukama Áánûqtun-aabike paábaq arábaguraae.

⁴⁻⁶ naayóbáqá Áánûqtuni ómmá yúyánápímmá pááq urááe. yímikai-qtataaqtaba Áánûqtunopake pááqyamma matukááe. Áánûqtuni Aágoma yetirunóbáqá mamá yáikaiye. Áánûqtuni átê-wataama akoqnáágoma yínîqtaba ítaraae. Áánûqtun-aabike maa-káyúkámá móragaraq yeqtí mayaíbíkémmá íma Áánûqtuqtaba waéqma kanaaráq aúgeniq íinoe. kanaaráq mirá étama áraimma ókaraq Ítu Káríqtoma wemmá kaapaq-yátáq abarokáq ikákaanikaa kéopoana wení aagai-yátááqá móragaraq uíniye.

⁷ itáaro. awaaméq-áíné. mararáq aaqá kéyitana íráqôniq umá kéwaiye. abo mi-márágómá íráqôn-aawaqa yíména aarawaamá yíwáqnaa kéiyé. Áánûqtu mararáq íráqôniq kéumayikaiye.

⁸ maragómá áwáábîq-yataakaraqo námagaraa-karaqo wáinanama íma íráqô-marama wáiyé. Áánûqtu aúyánápí táiq ínana mamá kanaarárîq íumakena anaaékaq iragómá káginiye. ketáámá mararáá umá máunatae.

⁹ ketí aanábô, ketáá mirá téqtaamanibo keráwáqtí íráqôn-aimma kéitaunatae. yauwéqma kuqtiwirániqtaba keráwáqá uyátá-maqma íráqô-qtataaqa matááe.

¹⁰ Áánûqtuma aati-aatimá waayúkaraqa arupú-yataariq kéiyé. wemá keráwáqtí íráqôn-aaiqtabama íma awímmá kániye. keráwáqtí wemmá amí-yátáápíkémmá keráwáqá wení waayúkama yíwáqnaa kéoe. owé. keráwáqá paá yemmá yíwáqnaa uqté kéuyowana Áánûqtuma minnýabama íma awímmá kégaiye.

¹¹ keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma keráwáqtí karuwaaq-yátáákáráq itáiq-itaiq í-yátáákáráq yáqtoqma akoqnáá oro. mirá kéiyana keráwáqá awé kéo-qtataakoma áraimma abarokáq íniye.

¹² keráwáqá kaúbîq-wayukaraa íyábá ketáá íkétikaiqtaamanibo aamá itai-wáyúkáráá umá yaákare awé umá máero. miráiyana naayóbáqá Áánûqtuma yimínín-aimma timá yíkaraiqtaba wení iyápó-annama keráwáqá miraráá umá mayánoe.

Áánûqtuni akoqnáá árain-aiqtaba ketáá waqmá akoqnáá umá kanaaráq ónátae.

¹³ naayóbáqá Áánûqtuma Áabaraamma árain-aimma akoqnáá umá timá ámikaiye. íma móra-awikoma Áánûqtun-awikoma

uyátá-maqma wáipoana Áánûqtu wenamáárîq wenáwîqa yamá akoqnáá umá tiráiyē. miráitana Áánûqtu maamin-áráin-áímmá Áabaraamma timá ámikaiye:

14 “ketí waaroqá améq

ayáqtááq-iyapo-annama aménúne.”

téna timá ámikaiye.

15 Áabaraama yaákama awé uráipoana anaaékaq Áánûqtuni árain-aimma matáiyē.

16 móra-nakoma árainma yanaan-áímmá kémayena wemá mú maqmá uyátárai-nakonin áwîqtaba kétiye. kémaiye nama min-áikómá mamá káqo-yuti yáama mamá káraapamayikaiye.

17 mayánô-kayukaraq Áánûqtuni akoqnáá-arain-aimma “íma waeránúne” téna kéyiratena wení yanaan-áikáráq árain-akoqnaa-aikaraq mamá aráápapa uráiyē.

18 mi-kááyáq-áikómmá íma kanaaráq waeráyóye. Áánûqtu kaaqaarimá kanaaráq íma tíniye. miráinaqtaa akoqnáá-aimma maéqtaa Áánûqtunopaq wetê uyábéqma aagamá mánunatae. Áánûqtuni yanaan-áikómmá akoqnáá umátikainaqtaa ketáámá awé únna-yataaqa waaqókárîq immá kéiteqtaa kéyaqtoraunatae.

19-20 ketáámá awé únna-yataakotaama akoqnáá umá aráápai-yataare. óqtakoma móra-yataaqa nokaqá aráápai-itana ító íníkkaa miráráá umá ketáái akoqnáá aráápai-nakoma tirun-íyápómá káraapaiye. mú mikákáá anó-monoq-nakoma aokaq-náúpáqá anó-tabaraabe-oqtagoni anaaépaq uyábéráiníkkaa umá Ítuma umátikenataa Áánûqtunopaq wenokáá áqnábariq umá uyábékaiye. Merekítarekiraa umá pááq uráimma matúq-matuq umá mú mikákáá anó-monoq-naqa mániye.

7

Merekítareki mú mikákáá anó-monoq-nakoe.

1 Merekítareki wemá anómma yabíkái-nakoma (kíni) Téiramapaq máqe-uraiye. wegáráq mú mikákáá Áánûqtuni anó-monoq-nakoe. naayóbáqá Áabaraama máqtemma anómma yabíkáa-kayukama yíkamena yawwéqma wení márûpaqa kóuraiye. aakaq aúyaqma Merekítareki Áabaraamma aónena waaroqá ámikaiye.

2 abo Áabaraama Merekítareki tiyáákabikemma móra ámikaiye. Merekítareki wenáwîqa kaayaq-ááiné. mórama kateko-yátáákóní anó-nakoni káqon-awiqa Téiramapaq-ano-naqa wenáaimma kaayoné-yátáákóní anó-naqa wáiyē.

³ Merekítarekini anóaboagaraq iyápó-annagaraq íma mááe. anóama marákárai-kanaagaraq puínî-kanaayatabama móra-nakoma íma ítaraiye. wemá Áánûqtun áanikoraa umá máena wemá mú mikákáá anó-monoq-naqa matúq-matuq umá máiiye.

⁴ aónaao! maamin-náqá mú mikákáá anómma máqe-uraiye. áqnáabaq-annabike anó-nakoma Áabaraama Merekítarekima áapike máyáimma tiyáákabike mórama ámikaiye.

⁵ anó-monoq-wayukama Aríbae-annabike tiyáákabike mórama Ítiráaeo-wayukabike maténa yeqtí ámáamma mirá téna timá yímikaiye. mimórá-máraráké-káyúkábíké yemá áwíkaamanibo yeráwákáráq Áabaraani iyápó-annama mááe.

⁶ Merekítareki Aríbae-annabike íma máimanibo Áabaraama Áánûqtu wení árain-aimma timá ámikai-nakoma wepíké maténa Merekítareki waaroqá ámikaiye.

⁷ minnnáma ketáámá ítaqtukaunatae. waaroqá ámikai-nakoma anómma uyátá-maqma móra-waima matáiniq umá máiiye.

⁸ anó-monoq-wayukayataba Aríbae-annabike yemá móra tiyáákabike matáamanibo yeráwáqá puyí-wáyúká áátuqma mááe. ááqibo Merekítareki móra tiyáákabike matáiiye. weqtábá Áánûqtun aúba-wannaabi kétiye wemá paá máiiye.

⁹ maamin-áímmá waéqma áaimma miráuma wáiiye kétunatae. Áabaraama wemô meyánîq móra tiyáákabike éna Aríbae wepí mamá meyánîq uráiiye.

¹⁰ Merekítareki mi-túpáá Áabaraama aonéna Aríbae aboán ayááqtapi máqe-uráiiye.

aúge anó-monoq-nakoma naayó anó-monoq-nakoma paá umáyíkaraiye.

¹¹ naayóbáqá Ítiráaeo-wayukama ámáan-aimma Aríbae-annabike matéta anó-monoq-wayuka máqe-uraae. yé mayái máyáamma kúmiq-yataaqa íma matukáápoana mórama anó-monoq-naqa Merekítarekiraa pááq uráimma wé mamá Éroniraa umá máqe urááyô? ímiye.

¹² abo anó-monoq-wayukamo waeráiyana miráipoana ámáan-aikaraq waerániye.

¹³ Ítuqtaba mi-kátáá-wátáá Áánûqtu tiráimma wemá káqon-annabikene. wenánnábíkémá móra-nakoma anó-monoq-naqa íma máiiye.

¹⁴ ketáá aónaqtukaunatae. wemá Yútaa-wayukabike móra-annama máqe-uraiye. abo Mótetima wení wataábi anó-monoq-wayukayataba min-ánnátí yíwíqtaba Ítiraiye.

Merekítarekikaa Ítuma anó-monoq-nakoma matúq-matuq umá máiiye.

15 káqon anó-monoq-naqa Merekítarekiraa pááq kéipoana uyátá-maqma abarokák pááq kéiyé.

16 ámáakaraq wenánnagaraq miráipoana íma anó-monoq-nakoma máqe-uráiyé. máátoqo mái-yataakoni akoqnááyaba miráipoana wemá anó-monoq-nakoma ayúkaiyé.

17 weqtábá Áánûqtuni aúba-wannaabi téna: “Merekítarekiraa anó-monoq-nakoraa matúq-matuq umá emá mánone.” téna kétiyé.

18 naayón-ámáámmá íma mamá arútááwaniq owana Áánûqtu paábaq yuwéna

19 Mótetini ámáamma ítama arútááwaniq máqte-qtataaqa mûtûq pááq íyábá íma kanaaráq uráiyé. miráipoana Áánûqtu aúgen-amma uyátá-maqma íráqôn-amma wé itáimma minnánapo wemmá waaqókák ketáámá kanaaráq yenúnatae.

20 anó-monoq-wayukaraqa naayóbáqá Áánûqtuni yanaan-áímmá yetê íma wáqe-uraimanibo Áánûqtuni yanaan-áímmá íbêqa wáiyé.

21 Áánûqtuni yanaan-áínápó Ítuma anó-monoq-nakoma aúkáitana maami yanaan-áímmá Áánûqtu timá ámikaiyé: “kemá uyátárai-nakoma yanaan-áímmá kêtunama ketúyánápíké íma waeránúne. emá anó-monoq-nakoma matúq-matuq umá mánone.” téna timá ámikaiyé.

22 miráuma Ítuma aúgemma anóna-anon-aiqtaba akoqnáá-awaameqa máiyé.

23 naayóbáqá waamá púyo-kanaagaraq máqe-uraapoata netuqyaan-ánó-mónóq-wáyúkámá máqe-uraamanibo pukuráawata yeqtí mayaímá paá íma máqe-uraae.

24 ááqibo Ítuma anó-monoq-naqa matúq-matuq umá máipoana wení mayaímá aati-aatimá tíwáqnaa kéiqtaae.

25 Áánûqtunopaq keyewana Ítuma tíwáqnaa kéiyé. aarawaamá Áánûqtuni waaqókák Ítun áwîkaq íyana yemmá Ítuma kanaaráq matúq-matuq umá yiwirániyé. nunamupí Áánûqtukaq ítáinana tíwáqnaa íniqtabae téna Ítuma matúq-matuq umá máiyé.

Ítuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma kanaaráq tíwáqnaa íníqtaae.

26 maamiráuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma kanaaráq tíwáqnaa íníqtaae. Ítuma kateko-yátááqtábá aokaq-naré. agaemá í-yátááqá wepí íma wáiyé. kebó-yátáákárák kúmiq-yataakaraq íuraiyé. wemmá kúmiq-wayukabike ókaq yaráqma Áánûqtu akéna wenáwîqa máqtemma uyátá-maqma Áánûqtuni márûpaqa Áánûqtu makáiyé.

²⁷ wemá óq-ano-monoq-wayukaraa íma máqe-uraiye. óq-ano-monoq-wayukama máqte-tupaama yeqtí kúmiqtabagaraq waayúkagoni kúmiqtabagaraq máqte-tupaama Áánûqtukaq ámiqma kánataae. ááqibo Ítuma íma mirá kéiyé. Ítuma ámiqma ánataitana wenaúma máqte-kayukayaba kímorabaq uráipoana keqnaammá ókaraq agamá amuq-yatááqá íbêqa ketáámá kanaaráq kéyuwaunatae.

²⁸ naayóbáqá Mótetini ámáan-aikoma anó-monoq-wayukama yááyama yegáráq kateko-yátááqtábá mútûq íma pááq urááe. anaaékaqa Áánûqtuni yanaan-áímmá wáitata wenáanimma ááyama kateko-yátááqtábá wegáráq mútûq pááq uráimma matúq-matuq umá máiyé.

8

Ítuma árai-monoq-naopaqa anó-monoq-nakoma máqe-uraiye.

¹ minnáyaba kétunatae. mú mikákáá anó-monoq-nakoni yanaa-nákóni ayáánurapaq-amakaq Áánûqtuni márûpaqa Ítuma maraq máqe-uraiye. paábaq-yataaqa Áánûqtu wenamáa iniqtataaqtaba Ítuma árai-monoq-naupaqa Áánûqtuni márûkaqa mú mikákáá anó-monoq-nakaa kaqtó kéiyé. min-arái-mónóq-námmá maa-márábí móra-nakoma íma tarôq umákaimanibo Áánûqtu wenamáa tarôq umákaiye.

² missing?

³ máqtemma mú mikákáá anó-monoq-wayukama yenamáa ááyama améta wáíwaamma Áánûqtukaq agatááe. ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoma wegáráq amíni-qtataaqa mirá íno.

⁴ Ítuma maa-márábí máinanama móra anó-monoq-nakoma íma pááq íniye. nôraq itanábiyo? Íbaru-wayukati anó-monoq-wayukama ámáaqtabama agamá amuq-yatááqá paá kéoe.

⁵ maa-márábí anó-monoq-wayukama yeqtí mayaímá paá amammá Áánûqtuni márûpaq-yataaqtabama wááe. miráuma naayóbáqá Mótetima monoq-námmá tabarááberaq-namma wé inéna itana Áánûqtu timá ámikaiye: “amammá yabíqma aruté máqte-qtataaqa tarôq umá anuraqá áráátúnna-amamma emá waraao.” téna Áánûqtu timá ámikaiye.

⁶ mimórai q umá maa-márábí anó-monoq-wayukati mayaímá Ítuni mayaímá wáqe-uraimma paá-amane. mi-máyáí gómá káqo-monoq-wayukati mayaímá uyátáraiye. wemá anóná-anon-aikoni aúkáapi-naqa máiyé. min-ánóná-ánón-áikómá anaaékaq iréna naayón-ánón-áikommá uyátáraiye. akoqnáá-arain-aikoma naayón-ákóqnáá-aráin-áímmá uyátáraiye.

aúgena-aikoma naayón-áímmá uyátáraiye.

⁷ árai-kataama Áánûqtu Mótetimma timá ámikaimanibo min-áqnáábáq-áímmá arútágitana ókaraq árain-aimma Áánûqtu íma pááq umá tiráíye.

⁸ abo Áánûqtuma aarawaatí aqnúnîq í-yátááqá pááq owana minnáyaba óqa tiráíye:

“uyátárai-nakoma kétune.

‘ítáaro! mi-kánáá pááq ínaq

aúgemma anóná-anon-aimma

Ítiráaeo-wayukagaraq Yúta-wayukagaraq

téite ónúnatae.

⁹ maamin-áímmá yetítaubikote

Íqtîbibake yeqtí yiyáákaq yáqtoqma

yiwíqmeq kéweq maamin-áímmá téite

únna-aiqtaa íma wániye.

maami anóná-anon-aiqtabama

yeráwáqá íma matúq-matuq umá

íma yabíqma itáíq-itaiq uráápoana

yemmá íyimonaraune.’ ”

téna uyátárai-nakoma tiráíye.

¹⁰ naayó-kánáámá ánatainana aúgemma anóná-anon-aimma

Ítiráaeo-wayukate téite ónúnatae:

“ketí aúgen-amaan-aimma yirupí yiménúnama

yeqtí yúyánápí agamaránúne.

kéq kenamáa yeqtí maníkomá máenata

yeráwáqá ketí waayúkama mánoe.

máqtemma kemmá yeqtúyánápí

ítama ánatatuwanoe.

¹¹ miráipoana yeráwápíké móra-nakoma

íma móra-mora-naqa mamá aráátinimanibo

íma móra-mora aúnabakaq mamá téna

‘emá uyátárai-nakoma aúyánámmá ítaao.’

téna ítiniye.

máqtemma paá-wayukagaraq anó-kayukagaraq

kemmá akoqnáá umá timónanoe.

¹² yeqtí kúmiq-yataakaraq kebó-yátáákáráqtábámá túyánámmá

móragaraq íma ítánúne.

yeqtí táí-yataaqtabama tíyaqa kéyimune.”

téna Áánûqtu tiráíye.

¹³ wemá aúgemma anóná-anon-aimma téna áqnáabaq-aikoma

naayómmá aúkuraiye. máqte-qtataakoma mamá naayómmá

aúkínana pááqya-kanaabi aúyokiniye.

9

naayó mú mikákáá anó-nakoma amí-yátááqá maqmá waíwaakoni naebíké ámikaiye.

1 áqnáabaq anóná-anona Áánûqtuma tiráiyē. áamáan-aikoma monoq-ámáán-áíqtábámá anó-monoq-naqtaba Áánûqtunopaqtaba iténa tiráiyē.

2 anón-owa-namma umá yaúmakaae. móra anó-namma aráqmata-naupaqa wáqe-uráiyē. mipí aokaq-yátááqá ókáráq yaaregáráq aáwakaraq Áánûqtuma áméma wáqe-uráae. mimórá aráqmata-naupaqa “paábaq Áánûqtuqtaba” téta tirááe.

3 anó-tabaraabe min-áráqmátá-náúpákáráq móra pááqyan-araqmata-naupakaraq aúkáapimma wáqe-uráiyē. mi-pááqyámmá “aati-aatimá paábaq Áánûqtu wenamáaqtabae” téta tirááe.

4 mipí ákûq-umumma í-yáárégáráq Áánûqtuni anóná-anon-aimma óqtan-anaakaraq íráqô-kaapaa-anagaraq mútûq-aayapa yawááq umá ánáákumakae. kétébi kaumo-yátááqá wáqe-uráae. minná íráqô-kaapaa-taapepimma wíyôpaken-aawaqa Áánûqtu Mótetimma ámitana Éroni yátágoma wekáq árumma utamá ána yaitana kaayaq-óqtá-kánnáábí Móteti agatáiyē.

5 ketímûraaqa íráqô-kamma Áánûqtunopake yirááténa yeqtí yááyakoma ámûraaqa kúmiqa paá umáyíkaraiapaqa yaí káqmareta móra-mora umá máqe-uráae. maami-káqá mútûq-aaimma íma tímá ámiqma ánataráiyē.

6 mi-qtátááqá yokaa-yokaa uráitana anó-monoq-wayuka oqta-áwáátáq-náúpáqá aati-aatimá monoq-máyáiyátábá uyákéberae.

7 mú mikákáá anó-monoq-nakoma wenamáa naaúnurapaq kanaaráq uyákéberáiyē. máqte-karitimaatima kímora-yupaa wemá uyábékéna naaégáráq maména maami amuq-yatááqá Áánûqtukaq ámikáiyē. miráuma aarawaatí kúmikaraq wení kúmikaraq paá umáyikaniyē.

8 mútûq yokaa ínôqtaba Áánûqtuni Aágoma kétiraatiyē. anón-owa-namma wení mayaígáráq paá wáimma Áánûqtunopakaraq íma agaro umá oqtamá ítáiyē.

9 maamin-ówá-mónóq-námmá awaaméqá maa-kánááyábá nóinaq tiráátiniqtaabiyo? minná káqo-kaqo-kamma ikámma Áánûqtukaqa ámiqtukaiqtaba káqo-qtataaqa agayétama íma yetirummá mamá kanaaráq yokaa ínoe.

10 maamirá-qtátááqá aáwaqa néta nommá néta aiyábámá nommá peréta íyábámá paá ámáamma wááe. mirái-yataaqa naayón-ámááqtábámá waitata Áánûqtu anaakaraq íráqômma uyátá-maqma-amma waékáiyē.

Ítu Káríqto keqtááyábá naaemá ámikáiyē.

11 Ítu Káríqto wemá íráqô-qtataaqtaba íbêqa wenókáá máena mú mikákáá anó-monoq-nakoma minnáýaba kukáiyē. árain-owa-

namma wemá kéena uyátá-maqma anóne. waayúka iyáánapo íma tarôq urááe. maa-marábí tarôq í-yátááqá íwaimanibo árai-monoq-naupare.

12 Ítu Káríqto Áánûqtunopaqa uyábéráima kímora-taoqa máqtemma keqtááyábá uyábékuraiye. méme-naeagaraq purumakaa-nááégáráq ímataibo ímiye. wení naaegómá wenamáa maténa ketáái kúmiqa mamá yawwéqma matúq-matuq umá máiyaba tiwiránîqtae.

13 naayóbáqá mémegoni naaegáráq purumakaakóni naaegáráq purumakaakón áráaqa irábí agáyáawana wení kaitogoma waayúkabaq popoq umá waayúkati paákaq yúmá tete umáyikena

14 ááqibo íbêqa Ítu Káríqtoni naaegómá tirunóbáqá mú mikákáá anómma tete kéiyé. Ítu Káríqto táí-yataaqa wepí íma wáitana Áánûqtun Aágoma matúq-matuq umá kémaitana wení akoqnáama ámikaipoana Ítuma wenaúmá Áánûqtukaq amí-yátááqá mûtûq pááq umá máí-yataaqa ámikaiye. ketáái mayaímá íma Áánûqtunnama wáitana minnýaba wení naaegómá ketirutáá kéiyé. miránaqtaa mayaímá paá máena-Aanqtun-opake kanaaráq mayánátae.

Ítu Káríqto wení naaegómá aúgen-anona-anona mamá akoqnáá kéiyé.

15 Ítuma wení naaegóbóana aúgen-anona-anona wenôpake pááq uráiyé. miráuma yaímma náayuwabi Áánûqtu yááyaraiyuma wení matúq-matuq umá máí-waaroqa akoqnáá umá tétama yemá kanaaráq mayánoe. Ítuma puyéna waayúkama yeqtí táwî-yataaqa aménáápáqá naayón-ánón-ánón-áímmá pááq éna yeqtí táwî-yataapike yemmá yáínikena wakúyikaraiye.

16-17 ítáaro. móra-nakoma wení máqte-qtataaqa náa-taorabi amínénama wannaabí kágamaraiye. waayúkama ítátuweta minnákómá puínata mi-kánnáamá yorautí-yátáárîq ínoe. paá máinanama íma pááq ínîmanibo anaaékaq wemá puínana mamá pááq íniye.

18 miraráá umá paá-naeogaraq naayón-ánón-ánón-áímmá pááq uráimma waayúkama amí-wámmá ikákaae.

19 naayóbáqá Móteti waayúkama ámáan-aimma timáyimena purumakaakóni naaegáráq nokáráq popoq umá ákû-ayaunapogaraq tipi-típigoni karogaron-áyáúnápógáráq yamátuwena ámáan-aikokaraq waayúkagaraq yemmá popoq umáyikaraiye.

20 miráuma tiráiyé: “naaenápó anóná-anon-aimma Áánûqtu maamin-áwááméqá waqmá mamá akoqnáá íniye.” téna Móteti tiráiyé.

21 *mimórai* *umá* *Móteti* *naaegógáráq* *owá-nákáq* *máqte-*
monoq-yataakaq *popoq* *uráiyē.*

22 *ámáan-aikaq* *taígani-qtataaqa* *naaenápó* *mamá*
kuyúqtukaiye. *naaegómá* *wenamáa* *aqtímena* *kúmiqa* *mamá*
Áánûqtu *yuwéna* *awikáqtukaiye.*

Ítu Káríqto *wenamááríqa* *ketáái* *kúmiqa* *kémaqtuwaiye.*

23 *kuyúqtuwaiyaba* *maamiráuma* *amí-yátááqá* *naaegógáráq*
umáqtukaamanibo *mirái-qtataaqa* *paá* *amammá* *árai-qtataaqa*
Áánûqtuni *márûkaq* *wáiyē.* *Áánûqtuni* *márûkaq-yataaqtabama*
uyátá-maqma *íráqômma* *amí-yátááqá* *ítama* *aónaraiye.*

24 *ketáá* *itánátae.* *Ítu Káríqto* *aokaq-náúpáqá* *waayúka*
íumakaa-naupaqa *árai-nakoni* *amakaqa* *uyábékaimanibo*
Áánûqtuni *márûpaqa* *wenamááríq* *uyábékaiye.* *uyábékēna*
íbêq-kanaama *wemá* *Áánûqtunopaqa* *keqtááyábá* *itó-uma* *máiyē.*

25 *Íbaru-wayukati* *mú* *mikákáá* *anó-monoq-naqa* *naaúnarupaqa*
móra-tawigoni *naaegógáráq* *mamá* *móra-mora-karitimaatiraq*
uyábékaiye. *áaqibo* *Ítu Káríqto* *wenaúma* *netuqyaa-kánáámá*
wetábá *íámikaine.*

26 *abo wemá* *netuqyaa-kánáámá* *mirá* *énamoena* *netuqyaa-*
kánáámá *maramá* *tarôq* *urái-kanaaraq* *aú-aiqa* *mayániye.*
awaraq-kánáábí *ánatai-kanaama* *aqtóráríq* *kéinana* *Ítu Káríqto*
kúmiqa *matuwánîpoana* *kímora-taoqa* *kuména* *wanaúma*
ikámikáae *téna* *yímikaiye.*

27 *máqte-kayukama* *kímora-taoqa* *púyonanataa* *Áánûqtu*
anaaékaq *máqtemma* *yainániye.*

28 *mimórai* *umá* *Ítu Káríqto* *máqte-kayukati* *kúmiqa*
matuwánîqtaba *kímora-taoqa* *wemá* *wenaúma* *ikámikáae* *téna*
yímikaiye. *marabí* *yauwéqma* *móragaraq* *kúmiqtaba* *íkuminibo*
wení *waayúkama* *weqtábá* *awé* *umá* *márai yana* *kumma*
yiwirániye.

10

naayóbáqá *amé-wao-qtataaqa* *Áánûqtukaq* *anó-monoq-wayukama*
ámiqua *kúmiqa* *íma* *kanaaráq* *maqtukáae.*

1 *naayón-ámáámmá* *Mótetini-kanaama* *árain-amaanakoni*
amakáá *umá* *páaq* *íniqtaba* *min-ámáákóní* *mayáimá* *íma*
ánataraiye. *mórai* *umá* *taitawaa-wamma* *ikámma* *Áánûqtukaq*
ókara-okara *umá* *máqte-karitimaatima* *ámitana* *naayón-*
ámáákómá *íma* *aarawaamá* *mamá* *mútûq* *arupú* *umá* *páaq*
umá *ánatanoe.*

2 *aaqáo.* *ámáakoma* *íma* *mútûq* *arupú* *éna* *páaq* *umá*
ánataginata *íma* *óqa* *amí-yátááqá* *agayánoe.* *abo* *waayúkama*
yeqtí *kúmiqa* *paábaq* *koínata* *agaéyátábá* *íma* *íyapimma* *páaq*

ínatamoetama máqtemma taitawaa-wamma ókara-okara íma agamá amíqma ánataginoe.

³ máqte-karitimaatima amí-yátááqá kágayaawana yeqtí kúmikoma paá yaákaq kéiyé.

⁴ mémegoni naaegógáráq purumakaakóni naaegógáráq kúmiqa íma kanaaráq maqtuwánoe.

⁵ miráitana marabí kuména Ítu Káríqto Áánûqtuma timá ámikaiye:

“emmá amí-wámmá agayai-yááréráq agamá amíyábá kúmiqa kématuwaiqtaba emmá íkákaiye.

móra aúma yokaa umá tímikaiye.

⁶ missing?

⁷ abo ké mirá téq kétune.

‘Áánûqtuo, emá nóinawabi tiráánaiq ónááq minnýaba kukáune.

mi-kátáámá naayón-ámáán-áímmá agamatá-kánnáábí keqtábá tiráimma miraráa umá kemá máeq mirá kéune.’ ”

téna Ítu Káríqto Áánûqtumma timá ámikaiye.

⁸ áqnáabaq tiráiyé: “taitawaa-wamma ikámma amí-yátááqá agayai-yakaraq máqtemma taitawaa-wamma amí-yátááqá agayai-yááréráq améta kúmiqa matuwaiyábá emmá íkákaiye.” téna tiráiyé. ááqibo naayón-ámáápí “ámikai-kamma agáyáaro” tiráiyé.

⁹ anaaékaq ókaraq téna: “nóinawabi tiráánaiq ónááq minnýaba kukáune.” téna tiráiyé. miráitana Áánûqtu naayóbáqá ámikai-kamma paábaq yuwéna mamá Ítu Káríqtoma kímora amí-yátááqá aúgeniq uráiyé.

¹⁰ Ítu Káríqto Áánûqtukaq téna “nóiqtababi tinnamá mirá-onune.” téna tiráipoana wenaúma ámiqma minnýabae téna ketáái kúmiqa kímora-taoqa maqtukáiyé.

Ítu Káríqtoma kúmiqa kanaaráq maqtukáiyé.

¹¹ Íbaru anó-monoq-wayukama máqte-tupaama mayaiyátábá kéeta taígani-taoqa amí-yátááqá Áánûqtukaq kámebo maa mirá umá amí-yátáákómá íma kanaaráq kúmiqa maqtukáiyé.

¹² ááqibo Ítu Káríqto kímora-taoqa íráqô-qtataaqa ámiqma kúmiqa matúq-matuq umá matuwéna Áánûqtuni ayáánurapaqa maraq máqe-uraiye.

¹³ mibáqá wé awé umá maínana Áánûqtu wení namuro-wáyúká mamá aítuqa aménáápáqá yíkaraiye.

¹⁴ kímora amí-yátááqá wemá aarawaamá yeqtí kúmiq-yataaqa matuwéna yemá mútúq arupú umá paá ánatayikena

Ítuma uréna miráumaraa matúq-matuq umá yeqtí kúmiq-yataapike kéwakuyikaiye.

15 Áánûqtun Aágoma timá abarokáq umáqtuwena áqnáabaq tiráiyē:

16 “mi-kánaámá áqnáabaq ánataginana aúgemma anóná-anon-arain-aimma yeráwáqtē maránúne. minnáe. keti aúgen-amaan-aimma yirupí yiménúnama yeqtí yúyánápí agamaránúne.”

téna Áánûqtun Aágoma tiráiyē.

17 mirá-timaqtuwena óqa mamá téna: “yeqtí kúmikaraq táwî-yataaqa okáráq móragaraq íma túyánámmá ítáyikanune.” téna tiráiyē.

18 abo Áánûqtu kúmiqa matukáipoana kúmiq-yataaqtaba ketáái agamá amé-waona-yataaqa ókaraq íma yayániye.

ketáámá Áánûqtukaq tirummá améta wení waaqókaq ónúnatae.

19 miráuma ketúnabaro, Ítuma pukáipoana naaúnurapaq Áánûqtunopaq máena ketáámá abáqtikainaqtāa kanaaráq uyáberanunatae.

20 Áánûqtunopaq aúgen-amma matúq-matuq umá máiyataba mamá pááq umá tabaráábebi yarótámaraa umá keqtáá tímikaiye. wenaúma tabarááberaa umá wáiyē.

21 ketáái mú mikákáá anó-monoq-naqa Áánûqtuni waayúkama kéyabiyepoaqtāa

22 ketáámá agaemá tirunóbáqá íma waínaqtāa árainmma tirummá améqtaa ketáái araaqtāma íwái-nokaraq tete umátuweqtaa maamin-áwááméq-yátáákáráq Áánûqtunopaq waaqókáq ko mánátae. aúyánámmá ámiqma wetē awé-í-yátááqá akoqnáá umá ógiqma wenôpaqa ko mánátae.

23 Áánûqtu itáiq-itaiq umá yabi ínipoana wení árain-aimma yabíqma káonaunaboanataa íráqô-qtataaqa awé únna-yataaqa minnáyabataa ketáá yáqtoranatae.

24 ketáá wenaóna-wenaona umá yabíqma maéqtaa káqowa-kaqowamma kaayoné-yátááqá yiráátima yíwáqnaa íyábá íráqô-mayaima mayánátae.

25 yaímma-wayukama oníq umá íma mórabi yorupamá miráumaraa íma mánátae. uyátárai-nakoni kanaagómá waaqókáríq kéipoana aamá timá yokirétaa móra-akaq miráonatae.

ketáámá tirummá ámiqma akoqnáá ónátāe.

26 ketáámá Áánûqtuni árain-aimma ítareqtaamanibo aati-aatimá kebó-yátáákáráq kúmiq-yataakaraq pááq éqtaama

mórama agamá amé-wao-qtataakaa umá kúmiq-yataaqa matuwánîqtaba íma wáíye.

27 maaminnáyaba yuwé táaqa káinaq Áánûqtuni yainá-yátááriq éna wení namuro-wáyúkámá máqtemma anón-irabi kautínoe.

28 Mótetini kanaarâq áamáan-aiko téna kaayarâbi kaumo-wáimô tétamo móra-nakoma áamáamma aratínnama wemmá timá móra-akaq maréta ikáqtuwanoe.

móra-nakoma Mótetini áamáamma mamá paábaq-paabaq ínatama íyaqa íameta wemmá ikáqtuwanoe.

29 móra-nakoma Áánûqtuni áanikoma márúte aménáápâq yuwáinatama wení anónnáma uyátá-maqma anómma wániye.

Áánûqtuni anóná-anon-aiqtabama áanikoni naegómá maan-nákóní táwî-kumiqa matukáitana

wemá iténa “pááqyan-awiqa yéna anón-awiqa ikéyáíye” mirá téna maamirán-áúyánáná kéitaiyo?

Áánûqtun Aágoni kaayoné-yátááqá wemá timá agaebí mayákaraiyo? maaminnáyaba túyánápi máráaro.

móra-nakoma Mótetini áamáan-aikoma araténa anómma anónnáma mayánímanibo maamin-nákóní anómma uyátá-maqma táígon-anonnama yayániye.

30 min-nákómá tiráimma ketáá kéitaunatae. minná: “anónnáma ápéqa yimí-yátááqá ketí mayaímá wáíye. anónnáma yeqtí meyámmá yauwéqma yiménúne.” téna tiráíye: “uyátárainakoma wení waayúkama yainániye.” téna tiráíye. paá mái-Aanuqtu ayáápi yáqtorainaqtaama

31 minnýyaba ikatíqa ôriq umá ónátæ.

ketirutáá Áánûqtukaq ámiqma yáqtoqma maígáæ.

32 Íbaru-wayukao, keráwáqtí naayó-qtátááqtabá túyánámmá ítáaro! mi táoqa Áánûqtuni ókómmá túyánápi tágaitana taíganiqtataaqtaba tíqtaba éq anómma tú-tiqtaba uráæ.

33 yaímma-taoqa máqte-kayukati yúrapi mamá itó-umatiketa táwî-aimma timátiketa mamá táíq umátiketa ínômanibo yaímma-taoqa aarawaatê mimórai q umá yíwáqnaa íyábá yokaa uráæ.

34 keráwáqá tiruqtabá ánná-naupa q máíya-kayukama keráwáqá aónéra móra uyátá-maqma íráqô-qtataaqa matúq-matuq umá máí-yataaqa umátokææ. miráipoata yeráwáqtí máqtemma maa-marábí wái-qtataaqa aúqmayetaa timuqá maqmá máqe-uraæ.

³⁵ abo ikatíq íoro! anaaékaq anón-apeqa wániye.

³⁶ paá waqma Áánûqtu wemô ínna-yataaqa minnámo máena-yataaqa paá mikáq yáqtoqma miráiq-miraiq oro. anaaékaq wemá timá akoqnáá umákai-qtataaqa keráwáqá mayánoe.

³⁷ Áánûqtun aúba-wannaabi téna:

“pááqya-kanaama móra-nako kumónáe
tínna-nakoma kumíniye.

páátákáá kumíniye.

³⁸ ketí kateko-wáyúkámá yirukáráq

yúyánákáráq yiméta mánoe.

áaqibo yaímma ketí waayúkabikemmo

tinaaémo umátimetama

yeqtábámá íma timuqá maqyikánúne.”

téna Áánûqtun-auba-wannaabi mirá késiye.

³⁹ ketáámá aamá íma itáa-kayukaraa umá íma waéqma

Áánûqtunopake aúyokonunatae. ímiye. ketáámá itáiq-itaiq umá yabíqma máraananataa kuqtiwiráníqtaae.

11

matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá

¹ Áánûqtuqtaba aúyánámmá itáiq-itaiq umá yabí-í-yátááqá minnáe. máqte-qtataaqa ketáámá Áánûqtukaq awé únnayaba íkáonauna-yataaqa ínîqtabataa awé kéunatae.

² naayóbáq-wáyúkámá Áánûqtuma matúq-matuq umá yabíyéwana Áánûqtu yeqtábámá yimuqá maqyikaraiye.

³ matúq-matuq umá yabi-í-yátáákáráq ketáámá kéitaune. Áánûqtu maa-márágáráq wíyôkaraq wenáanapo tarôq umákaiye. miráuma íbêqa káonauna-yataaqa kanaaráq itaa aónéwauna-yataaqnapo tarôq uráiyé.

Éboyaa Ínokiyaa Nóaa

⁴ matúq-matuq umá yabi-í-yátááqnapó Êbo agamá amé-wao-qtataaqa Áánûqtukaq ámikaiye. Êbo wení amí-yátáákómá Kááinani amí-yátáákómmá uyátaraiye. matúq-matuq umá yabíkáiqtaboana Áánûqtu wenáyábámá amuqá marákariye. Êbo wení kateko-ááíqtábámá wení Áánûqtu wenamááríq amuqá marákariye. Êbo pukuráimanibo wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá ketáá túyánákáq taákaq makáunatae.

⁵ Ínoki wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana wemá waéqma káqoniq umá ípukuraiye. wemmá Áánûqtu múte awíq-mataipoana móra-nakoma abáá-imanibo íkaonaiye. Áánûqtuni aúba-wannaabi weqtábá Áánûqtu amuqá marakéna naayóbáq múte awíq-mataiyé.

6 móra-nakoma wení matúq-matuq umá yabí-í-yátááqá íma wáitana Áánûqtuma íma kanaaráq amuqá kémarakaiye. móra-nakoma Áánûqtunopaq wé íyábá kákaitana kaayaq-yátááqá Áánûqtuqtaba aúyánápí mayaígáae. minnáe. Áánûqtuma áraimma maéna Áánûqtu máqtemma weqtábá abáá íyana yeqtí ápéqa yimínata aúyánápí mayaígáae.

7 Áánûqtu Nóamma nói-qtataaqtaba pááq íniye timá ámikaiye. Nóaa matúq-matuq umá yabíkáipoana Áánûqtuni watáama iténa wakáiyé. anón-unopi-kaare tarôq uráiyé. únópí-káárébí wemá wení aara-íyápóté uyábereta anó-nomma aúgípíke Áánûqtu yeráwáqá yiwíkaiye. matúq-matuq umá yabí-í-yátááqtabá Nóaa wenamáa máipoana maa-márábí-káyúkámá iyuwéna yawááq umá yíkaqtukaiye. Nóaa wení matúq-matuq umá yabí-í-yátááqtabá weqtábá kateko-kánóré Áánûqtu tiráiyé.

Áabaraama

8 Áánûqtu Áabaraamma ááyaitana wemá watáama wakáiyé. wení naakumó yuwéna Áánûqtuma tin-áúgé-márúkákq uráiyé. Áánûqtu aúge-naakumo akoqnáá umá téna aménúne tiráipoana Áabaraama kóuraiye. wení matúq-matuq umá yabí-í-yátáápána wemá waqmá náakaraq yamáune téna íma ítaraiye.

9 min-áúgé-márúqá Áánûqtu téna aménúne tiráipaqa ko máqe-uraiye. mikákq kárágáaqa máqe-uraiye. Ááítekikaraq Yáakobogaraq owá-náúpáqá máqe-uraae. yenákámá mimórá akoqnáá árain-aimma Áánûqtu timá yíkaraiye.

10 Áabaraani anó-maruqa Áánûqtu ámûraaq-aaikaraq matúq-matuq umá ámûraaq tarôq íniye.

11 Térai Áabaraani ánáako araaqná kagéna iyápóma íma kanaaráq marákááwaniq énanibo Áánûqtu akoqnáá-arain-aimma timá-yikena iyápóma yiménúne tiráiyé. Áánûqtuni máqten-aimma Áabaraama aúyánápí ítaraiye. wení matúq-matuq umá yabí-í-yátáápána Áabaraama abóará ayúkáiye.

12 anónuqma kágípíke min-íyápómá marákáraiye. min-ánnábíké taígani Ibaru-wayukama pááq uráamma miráuma wíyókáá éta kegébaraa uráae.

13 Áabaraani ánnáma matúq-matuq umá yabí-í-yátáákárákq pukuráae. maamin-íráqó-qtátááqá Áánûqtu árain-aikaraq akoqnáá umá timá yímikaitata mi-káyúkámá íma aónaraabo pááq ínîqtaba nékaq aónéta yimuqá makááe. yúyánápí téta: “kárágáaqa ya máunatae. pááqya-kanaama maa-márábí kémaunatae.” téta yúyánápí tiráae.

14 yemá mirá-káyúkámá yúyánápí téta yeqtí árai-maruqtaba abááíq-abaaíq ommá íaonarae kéitaunatae.

15 yemá íma yeqtí naakumoyábámô yúyánámmá itétama yeqtí naakumóbáq yauwéqma kanaaráq uwínoe.

16 ááqibo uyátá-maqma-nakumoyaba abáá umá mayánéta Áánûqtuni márûkaa-nakumoe. yeqtábámá Áánûqtu íma agae umáyikena téna yeqtí Áánûqtu máune. yeqtábá anó-maruqa yokaa-yokaa umá yíkaraiye.

17-18 naayóbáqá Áánûqtu Áabaraama makaténa

wenáanikomma Ááíteki “ikámma agamá amé-wao-qtataakaa uwo”

titana Áabaraama wení matúq-matuq umá yabí-í-yátáápóana wemá yokaa éna amíné uráíye.

Áánûqtuni akoqnáá-arain-aimma

“Ááítekipikemma taíganin-anna-wayukama máqe-uraae” téna

Áabaraama timá ámikaimanibo wemá yokaa-yokaa éna

wení iyápó ikámma

agamá amé-waonikaa umá amíné uráíye.

19 aúyánápí téna “Áánûqtu ketáanikoma Ááíteki puínabike kanaaráq itó-iniye.” mimórá-aúyánámmá ítáíqtaba Ááíteki pukáipike Áabaraama awíkaiye.

Ááítekiyaa Yáakoboyaa Yótêbi

20 Yáakoboyaa Ítauqtaba wenaboámá Ááíteki akoqnáá-arain-aimma waaroqá timáyikena: “anaaeékaqa yimuq-yatááqá maayáyóye.” téna timá yíkaraiye. wení matúq-matuq umá yabí-í-yátáápóana anaaékaqo pááq ínîqtaba kanaaráq timá yíkaraiye.

21 mimóráíq umá Yótêbi wenáanikorata Yáakoboma móra-mora waaroqá timá yímíqtuwena anaaékaq pukáíye. wení uréire iyátáráq aagebéna Áánûqtukaq taígani íráqô-qtataaq Áánûqtuqtaba “tíkáiye” tiráine. paá wení matúq-matuq umá yabí-í-yátáápóana wenáanikoni kanaa-yúpáámá kanaaráq “tíkáiye” timá yíkaraiye.

22 Yótêbi wemó wení puí-kánáá awaaráq itana Ítiráaeo-wayukayaba Íqtîbike yéta tiráíye. miráuwó-maraauwo-aimma wení ayáátamma náarabi uqmá utáníqtaba tiráíye. wení matúq-matuq umá yabí-í-yátáápóana tiráine.

Móteti

23 Mótetimo kaumo-wíyópí pááq itana wenanóboma wemmá yabírakarae. yenáká yabíraketa aónááyamma kína íráqôn-iyapoma máqe-uraipoana anómma yabíkái-nakoni ámáamma

inaamaí-íyápómá máqtepaq yíkamini-waigoni ámáamma íma waqmá íma íkatíq urááye. yenákátí matúq-matuq umá yabi-í-yátáákáráq máqe-uraaye.

²⁴ Móteti múte anómo káurena wemá Péro Íqtíbi mi-márúkóni anó-naqa wení ayáámukoma Móteti wenáanini ítígáae téna áaqa íkaraiye. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáákómá anómma aúkaiye.

²⁵ wemá íma kúmiq-yataakaraq kebó-yátáákáráq abáá éna awaaraq-yúpáámô amuq-yatáápímmá mániqtaba kéiyé. ímiye. Áánûqtuni waayúkate yeqtí yútikaraq ínîqtaba uyátá-maqma kákaiye.

²⁶ aúyánápí ítama Metáiyaqtabama agaémô éna uyátá-maqma Íqtíbi-marabi-qtataaqa íráqômma wáqe-uraiye. miráipoana Móteti wení anaaékaq ápéqtaba mayániye.

²⁷ wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana Móteti Íqtíbipake koéna anómma yabíkái-nakoma áyamma umákáiqtaba íma íkatíq uráiyé. íma ko yawwéqma íniye. Áánûqtumma wenamáárîq aonarenaboana uráiyé.

²⁸ naayóbáqá Móteti kótai-kanaagoni aammá wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápí tiráiyé. Ítíráaeo-wayukama naaemá oqtaráq popoq umákaiyanama puí-káqtó-nákómá Áánûqtunopake yeqtí áqnáabaq-aanikomma íkaminiye.

²⁹ aaq íráqma-taoqa Ítíráaeo-wayukama anó-karogaro-nomma káqnáma kokoq umágitata matúq-matuq umá yabi-í-yátáákáráq aqtamá kóta-maqtuweta kówana yetinaae waqmá ommá Íqtíbi-wayukama aqtánáae temánibo nokómá mamá yawáaq-umaqtukaiye.

³⁰ Ítíráaeo-wayukati matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana Yériko-tiqa yawarápama kumá-uraiye. abapaké kaayaq-yúpáámá Ítíráaeo-wayukama yaútu-yautu umá uréire owana yawarápama kumá-uraiye.

³¹ móra-taoqa mórama aakaq-nóinímmá Aréaabi timá-yimi-kayukama Áánûqtuma íkewarai-kayukama yíwáqnaa umá yíkaraimanibo wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqtabábóana Áánûqtuqtaba íma ítaraa-kayukama yetê íkakaae.

³² ókaraq ténú? Akítianiqtabama Pérakiqtabama Táámutioniqtabama Yépataaqtabama Tébitiqtabama Táámuyoqtabama aamá itaí-wáyúkáyátábá óq-wataagoni kanaamá íma wáiyé.

³³ taígani-marukaq ááiqa éta yeqtí matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana ááiqtaba uyátáraae. kateko-ámmá wakáápoata

Áánûqtuni Íráqô-qtataaqa
wení akoqnáá-arain-aikaraq timá yímimma
yemmá matááe.

arááyakoni óyauqa aúyaqtuweta

³⁴ íramá putíqtuweta

waqtáámmá yigaibánôpikemma yiwíkaiye.

yemá aqnúnîq umá máqe-uraamanibo

yemá akoqnáa-wayukama aúkááe.

akoqnáá umá kárágáaq-wayukati ááíq-wayukama

uyátáraae.

³⁵ matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana yaímma aaramá yeqtí
pukáá-kayukama pukáápike yauwéqma matááe. yaímma-
wayukama yíkamoata pukááe. Áánûqtuma anaaéma umá améta
abo yeqtí namuro-wáyúkámá iyuwéta íkoinopoata yúyánápí
téta puíyapike itó-uma matúq-matuq umá mái-yataaqa uyátá-
maqma mayánoe.

³⁶ yaímmama yimíqmíq-áímmá yeqtí namuromá

kéteqtaba matéta ánná matááe.

yaímmama ánná atáá-ataa umá

ánná-naupaq yíkaraae.

³⁷ káqomma óqtatama iyaabóma yíkameta

waqtáánápó yigaibamá ábákaa q urááe.

tipi-típigoni áuwaratigaraq

mémegoni aúwaratigaraq kéyauteta

ánnábi kémaae-kayukama

yú-aíqa kémayaa-kayukama

otaammá kuyíkaraa-kayukama máqe-uraae.

³⁸ yemá mú mikákáá Íráqô-kayukama

maa-márábí káyúkáráá íuraae.

kaqmáápakaraq anubakarácq uréire kéeta

muriánóbákárácq kekoq anóbákárácq

mipí yúwataae.

³⁹ abó! náaraq kanaawaq yeqtí matúq-matuq umá yabi-í-

yátááqá wáqe uráíyô! ááqibo Áánûqtuni Íráqô-qtataaqa

akoqnáá-arain-aimma timá yímikaitata yemá ímataae.

⁴⁰ Áánûqtu káqon-augen-auyanamma keqtááyábámá mamá

páácq uráípoana maami itái-wáyúkámá naayóbáqá kémaeta

ketáágárácq mútûq páácq umá ánataginoe. Áánûqtuma

wenaügen-auyanamma miráuma wáíye.

12

Ítuma túyánámmá amétaa miraráa ketáá ónátae.

¹ ketáá nôraq kéuno? maami-ááráwáámô naayóbáqá máqe-
uraama yeqtí áaimma paá keqtáábácq ôriq umá taígani-kayukama

ikúma yaútuma konnákáá kéoe. máqte-qtataakogaraq wéyáwé umágitana kúmikogaraq yáqtoqma yatítínaraimma maami-qtátááqá paábaq koíno. ketáái tíyaqa yáqtoqma akoqnáá éqta uyaatí-yátáápíké kúmiqtabama uyátáananataa páátákáá uyátá-maqma ónátae.

² Ítu Káríqtokaq túraqtaa karáqma arupú umá minnýaba ónátae. ketáái matúq-matuq umá yabi-í-yátáákón áaimma áaipakaraq aqtbákáráq Ítuma máiyee. kaapaq-yámá yínipoana íma ayúkuraiye. ímiye. Áánûqtuni amuq-yatááqá anaaékaq mayánipoana wemá kaapaq-yáráq agaemá íyéna aúyánápí ítaraiye. íbêqa Áánûqtuni ayáánurapaq wemá maraq máiyee.

Áánûqtu ketáámá áyámma umátikenataa arupú-amma tiráátiraiqtaae.

³ ítáaro. kúmiq-wayuka wemmá awáákéta aíqa mayámíkaamanibo Ítuma wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá Áánûqtutaba uyátá-maqma anómma ayúkáiye. Ítumma túyánápí maréra aqnúnîq éra íma yuwaaro!

⁴ keráwáqá kúmiqtaba ááiqa ománibo min-áíqtábámá keráwáqtí naaegómá íma kukáiye.

⁵ Áánûqtu mamá timá akoqnáá ámiqma keráwáqá mi-kátáámá tiwikarô? Áánûqtu nóinabi máqtemma wenáanimaqqa maaminnýaba timá tímikaiyo?

“ketáanimaaro,
uyátárai-nakoma táígoniq umátikena
yíkaniqtaba atéráaro!
emmá aáqa yoráinayaba
íma komá yamátuwe kóaaol

⁶ aúyánákáq itaao.

uyátárai-nakoma maa-káyúkámá
náayubi táígoniq uráamma
mamá arútáyikena
yeqtábá ôriq umá kákaiye.

máqtemma wenáanimaqqa tebûqa yíminiye.”
téna tiráiyee.

⁷ keráwáqá yabíqma akoqnáá éra Áánûqtuma ayuwáiyana keráwáqtôpaq yíno. keráwáqtí tú-tiqa wáitana Áánûqtu wenáanikokaa umá mamá kárutaiye. máqtemma yiboámá yeqtí yáanima mamá kárutaiye.

⁸ móra-iyapogoma aboámá íma táíqoniq uráamma arútáyikaraune ténama wemá árain-aanima íma máamanibo aguyáán-iyapoma máiyee.

⁹ ítáaro! ketáái marabí-kétibótáá ketáámá táígoniq únnayabataa mamá kárutatikaawaqtaa yeqtíwîqa múte kéyauyunatae. aágoni

aboámá wenaménáápáq uyátá-maqma ôriq umá mánátae. abo wenôpake matúq-matuq umá mái-yataaqa kémayaunatae.

¹⁰ paá pááqya-kanaama keráwáqtí marabí-kétibótáá táígoniq únnayabataa mamá kárutatiketa yetáákaqa katekoîq kéoe. ááqibo Áánûqtu ketáái íráqô-qtataaqtaba tíwáqnaa umáe kéuiye. wení aokaq kateko-yátááqá keqtaáyátábá akáinana yainánipoana wemá keqtaámá táígoniq umátikenataa mamá kárutatikae.

¹¹ ketibotáá táígoniq umátikenataa mamá arútátikanipoaqtaa mi-kánááráqá timuqá íkémarauatae. ááqibo anaaékaq arútáyikai-kayukama kaayoné-ápéqá mayéta yetí kanaaraqá kateko umá mánoe.

ketáá tiyáátama kumá akoqnáá ónátae.

¹² keráwáqtí tiyáámma akáginaq múte arútáaro! keráwáqtí tiraayumá yátaginaq akoqnáá oro!

¹³ aammá arupú umá oro. miráinata waayúkama yiraayumá yátágina-yuma aapaké íma waeránómanibo mamá atóbanoe.

¹⁴ máqte-kayukate kaayoné-yátááqá abáá oro. kateko-wáyúkámá mamá ayúboro. kaayoné-yátáákaráq kateko-yátáákaráq maaminnâ íyoreq uyátárai-nakoma íma kanaaráq aónanoe.

¹⁵ móra-nakoma Áánûqtuni íráqô-qtataapike waékiyabama atéráaro! móra-nakoma íkaa-ánáyúkáá waayúkabi uwaaq-yátááqá mamá ayubiyábá atéráaro!

¹⁶ Étáu pááqyan-aawaqa mamé iréna wení áqnáekoni waaroqá aboánôpake máqtepaq meyanîq uráiyee. Íbaru-wayukao, keráwáqtí áqnáekoni waaroqá Áánûqtunopake pááqya-qtataaqtaba íma wanamí-kenami oro. Étáu uráinikaa íoro.

¹⁷ túyánámmá ítáaro. anaaékaq Étáu wenábóání waaroqá móragaraq ákáraimanibo wenaboámá káubiq éna íamikaiye. wemá miráiqtaba íma kanaaraq waéqma ibiqá ôriq umá yaráimanibo áqnáekoni waaroqá íma kanaaraq matáiyee.

ketáámá íráqôn-anubaqa áwîqa Tááíoni yaayáqinoe.

¹⁸ keráwáqá ánekuqma Tááíoni-anubaq Ítiráaeo-wayukaraa íma ya áíkutaee. aokaq-ánúbóata waayúkama íanekuinoe. Tááíoni-anubaq iragáráq kumayukómá aabutámmá auréna tutúwáá aqa yéna abotáyákaráq

¹⁹ wíyonaaraa-aagaraq móraiqtaba téta íma ya áíkutaee. mi táoqa waayúkama wíyon-aama kéiteta ókaraq íma itái-yááqá yawíkáiyee.

²⁰ móra-aimma yé ítaraama mirá-uraiye: “móra-nakobi wáíwaakoma min-ánúrúq ánekuiyama máqtemma óqtatanapo iyaabóma yíkamonatae.” téna min-áímmá tiráiyee. min-áíqtábá waayúka yáaqa ôriq umá karááe.

21 mi yáaqa kái-yátááqá aónaawana Móteti tiráiyē: “kegaráq táaqa kaitaqá ateqte kéune.” téna Móteti tiráiyē. íbêqa miraráá íyábá íma yagáikuyoe.

22 ááqibo ítáaro. mi-máqté-qtátááqtábá íma ya áíkutaae. Tááíoni-anubaq paá mái-Aanuqtuma wení márûkaqa wení Yérútáárebaqa taígani-taígani kaqtó-wayukagaraq yorupamá minnýaba Tááíoni-anubaq yimuq-yatáápiké ya áíkutaae.

23 Áánûqtuni márûkaq agamaréna yepáq yorupamá áíkugowana Áánûqtu máqte-kayukati yainá-náqá wenôpaqa ya áíkuteta áqnáema kateko-wáyúkámá mútûq pááq umá kánateta yetôpaqa ya áíkutaae.

24 Ítuma aúkáapi-naqa aúgemma anóná-anon-aiqtaba akoqnáá umá tirái-nakoma wenôpaqa ya áíkuteta wení naaegómá popoq umá naaeráq ya áíkutaae. Ítuma wení naaegón áaikoma uyátá-maqma íráqô-qtataaqa tiwíqmenataa Êboni naaegómá kótamakuraiye.

ketáá ateránatae.

25 aamá tínna-nako tinn-aimma íkéite-keite íoro. min-nákómá wenáagaraq maa-márábí-káyúkáyábá

Áánûqtuma timáyikena yaímma wemmá

íkéite-ikeite umá máeta íbekuraae.

miráitata móra aamá tínna-nakoma

Áánûqtuni márûpake tinn-aimma íkéite-ikeite umá

uyátá-maqma ókaraq íbékonunatae.

26 naayóbáqá wemá téna wenáagoma maramá waráá-waraa uráimanibo íbêqa óqa akoqnáá árain-aimma tiráiyē. minná: “paá íma maramá waraa ónúnamanibo maa-márágáráq yanáá-márúkáráq kímora-taoqa waráá-waraa ónúne.” téna tiráiyē.

27 kímora-taoqa miráuma tiráátiraiqtaae. minná paá máqtemma tarôq urái-qtataaqa waráá-waraa umá aweqtánimanibo tébakaq íaonaraa-qtataaqa paá wánoe.

28-29 aúge-maruqa keqtáá tiména íma kanaaráq waráá-waraa ínipoaqtaa minnýaba “tíkáiyē” tenúnatae. “tíkáiyē” Áánûqtukaq tinnaiq ónátae. ketáaikotaa wemá akáinaiq ónátae. ketáái Áánûqtuma anón-iraraa umá máqtemma táigo-qtataaqa kánimma miraráá máiyē. abo wenáwíqa múte yaaguyabéqtaa kaayoné umá maéqtaa nunamummá ténátae.

13

túnabakaa umá tíkáinaiq umá máero.

1 Ítu Káríqtokaq túnabakaa umá tíkáinaiq umá aati-aati máero.

2 túyánámmá ítama kárágáaq-wayukama íráqôniq umá naaópaq yíkáaro. yaímmama maamirámá íyamma íma ítareta kaqtó-wayukama Áánûqtunopake yíyamma mirá-inoe.

³ ánná-naupaq-wayukama keráwáqá yeqtí aúkáapikaa máéra yemmá túyánámmá ítáaro. yútiq-wayukagaraq karí-wáyúkágáráq yeqtí aúkáapikaa máéra túyánámmá ítáaro.

⁴ ye-áúkáqá máqtemma mamá kanaa ónátae. ánáakogaraq awaikógáráq weqtábá-weqtaba yabíqma matúq-matuq umá ónátae. anu-ánû uréire étamo ye-áúkáqô yainéta íyámma ápéqa anaaékaq Áánûqtu yimíniye.

móneqtabama pááqyan-awiqa yamámiyo. keráwáqtí máqte-qtataaqa kenamááriq yimuq-yatáápi máaro. aanibo téna Áánûqtu timá tímikaiqtaae: “kenamáaraq íma tiyuwánúne.” téna timá tímikaiye.

⁵ missing?

⁶ ketáá árain-arutaa maéta ténátae:
 “uyátárai-nakoma kemmá tíwáqnaa í-naré.
 ké íma ikatíq ónúne.
 marabí-káyúkámá keqtábá
 nôraq kanaaráq umátikano?”
 téqtaa tenúnatae.

naayóbáqá anó-kayukati yáaimma waránátae.

⁷ naayóbáqá anó-kayukama Áánûqtuni watáama timá tímikaama minnáyaba túyánámmá ítáaro. náaraq umá máeta puyéta uráánabiyo yauwéqma túyánámmá itéra yeqtí matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá mimórai q umá oro.

⁸ énaikaraq íbêkaraq matúq-matuq umá Ítu Káríqto mimórai q umá maíye.

⁹ ókon-okomma yirááti-yataakaraq káqo-kayukati yirááti-yataakaraq kateko-ápiké íma yuwáiyana tíwíqma áwabaqa tikaíno. Áánûqtuni íráqô-qtataaqnapo ketáái timammá akoqnaá umá pááq-umaginoe. wenámáakoni íráqô-qtataaaqnapo uyátá-maqma íráqôniq kéibo aáwakon-aimma ímiye. ámáamma aáwakoni ámáamma waayúkama íma yíwáqnaa kéiye.

áme-wao-qtataaqtaba Áánûqtu kákaiye.

¹⁰ anó-monoq-wayukama naayóbáq agamá amé-wao-qtataaqa owá-náúpáqá amí-yááréráqá matáámanibo aúgemma amé-wao-qtataaqa íma kanaaráq mayánoe.

¹¹ mú mikákáá anó-monoq-nakoma waíwaakoni naaemá aokaq naaúnurapaq Áánûqtunopaqa máqe-uraimma mamá uyábékema kúmiqtabama agamá amé-wao-qtataaqa Áánûqtukaq ámikaiye. ááqibo waíwaakoni aúma máápaqa kuru aaumépaq agatáae.

¹² miráuraaniq umá Ítuma wegáráq máápaqa kuru aaumépaq púitana wení naaenápo waayúkati kúmiqa maqtukáiyé.

13 wemá miráurainiq umá íbêqa matáin-agaema wegáráq ketáámá Íbaru-wayukati kuru aaumépaq wemmá wáqma ko mayánátae.

14 ketáái árain-ano-maruqa maa-márábí íma wáiyé. Áánûqtuni kateko-márúqá yínîqtaba awé umá máunatae.

15 aati-aatimá amé-wao-qtataakaa umá ketáá timuqá maréqtaa Ítuqtabama wenáwîqa múte yamá Áánûqtukaq ténátae. aati-aatimá Ítun áwîkaq tóyaupike “tíkáiye” ténátae.

16 íráqônîq íyábá ítiwikaaro! wenáwaqnaa-wenawaqnaa íyábá ítiwikaaro! miráráá umá amé-wao-qtataaqtaba Áánûqtuma kákaiye.

17 keráwáqtí anó-kayukati aammá waráaro! yeráwáqá nóiqtababi tíyaniq oro. anaaékaqa yeqtí mayaímá máqte-qtataariq urááqtaba Áánûqtukaq timá-amenatae. miráipoana aati-aatimá keráwáqtí timakómá yabíkáiye. keráwáqá waráiyana yimuq-yatáápí yabítikanoe. íma waráiyana tirummá íyéta íyabitikanoe.

nunamummá tíwáqnaa-tiwanaae.

18 keqtaáyábá nunamummá tíq-tiq oro. ketáái túyánámmá Áánûqtukaq arupúma umá wáiyaba kéitaunatae. máqte-tupaama kateko-yátááqá tíkainaiq ónúnatae.

19 mi-qtátááqá akoqnáá umá mirá-oro téna miráiyataba awaraq-kánáábí kemmá Áánûqtu móragaraq keráwáqtôpaq wakútikaniye.

20 ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma Áánûqtu wemmá pukáipike itó-umakaraiye. Ítuma tipí-típigoni íráqô-kawaa-naqa ááyena wé pukáitababoana Áánûqtuni anóná-anon-aimma matúq-matuq umá umánataqtukaiye. kaayoné-yátááqtábá Áánûqtu máena

21 máqtemma íráqô-qtataaqa wení aúyánáqtábá iyamma kanaaráq timíniye. Áánûqtu Ítu Káríqtonapo keqtaábímá máqtemma íráqô-qtataaqa akáinaiq íniye. Ítu Káríqtoqaq Áánûqtuni tágama-yataaqa matúq-matuq umá wáiyé. miráuma waíno.

yaímma-aqto-aíne.

22 ketúnabaro, maamin-áipíké akoqnááma mamá awé umá ítama oro. maamin-áúbá agatáuna íma ayáqtááq-aubae.

23 kemá timá-timénaa kéune. ketáái tîbâqa Tímoti ánná-naupake ayúbákaawana abo awaraq-kánáábí yínakama keté máinaqa keráwáqá ko timónayuye.

²⁴ keráwáqtí anó-kayukagaraq Áánûqtuni waayúkagaraq yeráwáqá keti watáa yímero. Ítari-wayukama keráwáqá yetáama timá tíkaraae.

²⁵ Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa keráwáqtê waíno!

Yêmiti

¹ min-áúbá-wánnáámá kemá Yêmitima Áánûqtuyaa uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni mayái-nákómá agatáune. Áánûqtuni Ítiráaeo-wayukama máqte-marabaqa wéyáwé umá máa-kayukayopaq kágayaune.

² ketíbâqawaaraa-kayukao, káqo-kaqon-ummaa-yataaqa keráwáqtôpaq paá umátikainaq abo keráwáqá paá yaákama máero. maamin-úmmáá-yátááqá keráwáqtôpaq ínama keráwáqá uyátárai-nakon-aama yáqtoqma akoqnáá éqa miráráá íyana keráwáqtí tirukómá uyátá-maqma akoqnáá aurániye. minnáyaba áqa káonaae.

³ missing?

⁴ keráwáqá yáqtotukeq keráwáqtí íráqôn-aaimma uyátá-maqma anóniq ínaqa móra íráqô-qtataaqa Áánûqtuqtaba íma ayawáá yánoe.

⁵ keráwápíké móra-nakoma akoqnáá umá íráqôn-auyanaqtabamo kéenama Áánûqtukaq ítama aónáínana wemmá amíniye. Áánûqtuma wení íráqô-qtataapike amuqá maqma keráwáqá máqtemma timínéna kéiye.

⁶ keráwáqá minnáyabamo ítama káoneqa íma kaayaq-túyánámmá iteraq tínômanibo paá wekáq tirummá áméro. waayúkama kaayaq-yúyánámmá únómmá uwáágoma awekárááq iníkáá umá mí-káyúkámá mááe.

⁷ miráráá káyúkámá kaayaq-yúyánámmá wáina-yuma yemá uyátárai-nakonopake íma móra-yataaqa mayánoe.

⁸ ímiye. yemá paá aati-aatimá yíkái-qtataaqtaba íma kéitaae.

⁹ móra-nakoma íma oótamma makáina-nakomma Áánûqtuma wení aúyánámmá wekáq kémaraiipoana min-áwáyóq-nákómá kanaaráq amuq-yatáápi mániye.

¹⁰ Áánûqtuma móra oótamma makái-nakomma wenáwîqa mé kumínanama minnáyabama anaaékaq wemá amuqá marániye. taákaq máráro. oótamma aati-aatimá íma wániye. ímiye. wíráati-yataakoma ayákama púínikaa umá oótamma paá naaenómá augéna kabiráginiye.

¹¹ aabaúma kéutena aaqá kégautowana áápepaaqa kokoq umá kááyakena wíráati-yataakon arammá popoq marabí kéiye. mirá kéitanama íma íráqô-qtataaqa pááq umá wániye. móraiq umá min-nákómá taíbaq-otamma makáina-nakoma wení oótaqtaba kéinana páátákáá wenaúwaraimma ánataginiye.

¹² ummaa-yátááqô móra-nakokaq yínnama wemmá íma uyátainanama wenarukómá íráqôniq íniye. uyátárai-nakon

áaimma miráuma yáqtoqma akoqnáá énama anaaékaq amuq-yataáqá mayániye. min-ámúq-yatááqtbá uyátárai-nakoma akoqnáá umá tiráiyē: “mi-káyúkámá keqtábá yikáina-wayukama amuq-yataáqá yiménúne.” téna tiráiyē.

13 yaímma makatí-yatááqá keráwáqtôpaq yínaqa túyánápímmá maará umá ítero: “maami-mákátí-yatááqá Áánûqtuma timákaitana iráiyē:” téqa ítero. máqte-kayukama Áánûqtumma íma kanaaráq makatíyana Áánûqtuma aati-aatimá máqtemma íma kémakatiye.

14 móra-nakomma makátimma wení táwî-auyanakoma wemmá kéyabitiye.

15 táwî-yuyanakoma yemmá yabitínata kúmiq-yataariq pááq ínoe. abo yeqtí kúmiq-yataariq étama puínoe.

16 ketí tikái-tibaqawaaraa-kayukao, táwî-auyanamma ayuwáiyana keráwáqá makatíniye.

17 máqten-iraqo-qtataaqa máqten-amuq-yataakaraq Áánûqtunopake keqtááyôpaq kéiyē. Áánûqtuma wemá ókóní áaine. miráimanibo aabaúráá wíyokaa íma máiyē. aabaúgógáráq wíyokogaraq yenákámá yáutu-yautu kéoyapoata máqten-imamma waéqma kéyautoe. miráimanibo Áánûqtu íma waékaipoana wení ópí móra-amamma íma wáiyē.

18 Áánûqtuma keqtááyábá wení iyápó-annaraa ígáae téna wení árain-aimma tímikaiqtaae. wení máqte-annabike ketáámá áqnáae-iyapo-annaraa umá máunatae.

19 tikái-tibaqawaaraa-kayukao, maan-áímmá taákaq máráaro. keráwáqá máqtemma aati-aatimá watáayaba itéraq yokaa oro. miráimanibo keráwáqtí táama kéteqa áqnáabaqa túyánápí itéq tero. íma páátákáá tíyamma oro.

20 keráwáqá tíyamma máyáama íma Áánûqtuni aammá kéwaraae.

21 keráwáqtí táwî-aaimma paábaqtaa iyaabótúwáaro. keráwáqá kenamááríq Áánûqtuni aménáápáq maréraq mi-katáámá wemá keqtirupi máráin-aimma wáráaro. maamirán-áínápó Áánûqtuma keráwáqtí tirun-iyápógómmá awiráinana ípuiniye.

22 keráwáqá Áánûqtun-aama íma paá taáqnapo itánômanibo yaaguyaqmá nóinabi tinnaiq oro.

23 náawabi Áánûqtun-aama iténa ímo miráinama wemá kaapópíkē wenóíqa aónainikaa íniye.

24 wenóíqo aónatuwena koénama wenóíqtabama aónaimma awikátukaiye.

25 áá ítarai-nakoma Áánûqtun ámáan-aimma aónaimma minná íraqô-kaapore. maamirán-ámáan-áímmá wenamáa túyawaa tuqmá-yatááqá kétimiqtaae. máqtemma áá ítáa-wayukama

Áánûqtun ámáan-aimma kéwaraae. yeráwáqá nóinabi ítáama íma kéyuwikaee. yeráwáqá aati-aatimá aanaúramma waqmqá mirá kéopoata yemá máqte-qtataariqo kéetama yimuqá kémaraae.

²⁶ móra-nakoma wenaúyánápí téna “kemá Áánûqtuni aammá kéwaraune” timánibo wenamáábíma íma kawáá ená wemá wetábá kaaqaari-áímmá kétiye. wenaúyánákómá Áánûqtuqtaba íma arupú kétiye.

²⁷ arupú-auyanamma Áánûqtuqtaba minnáe. keqtoq-ínikáráq iyápógaraq yetínóbo pukáiyamma yíwáqnaa oro. abo keráwáqá táwî-aaiqtaba nékaq máero.

2

¹ ketíbâqawaaraa-kayukao, Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq umá yaqtóráaro. wemá tágama-yataaqa ógikai-nakoe. keráwáqá oótamma makáa-kayukayaba íráqôníq kéumayikaamanibo áwáyoq-wayukayaba tinaaémma kéumayikeq ommá táwî-aaimma paá kéoe.

² ítáaro. móra-nakoma keráwáqá áíkuma máan-aukaapimma íráqôn-unakaqtogaraq wíráati-yataakaraq maréna kéinana móra-nakoma yakáq-yakaq-unakaqtoma maréna kéinaqa

³ máka-nakama móraiq íráqôníq paá umayikáaro. keráwáqá oótamma makáin-naqtabama téq “emá maan-íráqón-ábíqtátáráq maráq mááo” itéraq ánibo áwáyoq-naqtabama “emá merapáq itó-uma mááo” abo “marabí maraq mááo” téraq ítero.

⁴ keráwáqá maamirán-áímmá téq oweqa keqtúyánápíké táwî-aaimma kéyinaae.

⁵ ketíbâqawaaraa-kayukao, ítáaro. oótamma íma makáa-kayukama Áánûqtuma “íráqô-meyamma yiménúne” téna tirákiye. wení yabíkái-marupaq yeqtí yíwîqa máikaae téna minnáyaba máqtemma wekáq yirummá ámê-kayukama wemá akoqnáá umá timá yímikaiye.

⁶ miráimanibo keráwáqá oótamma íma makáa-kayukayaba tinaaémma kéoe. ítáaro. nói-kayukawaq keráwáqá táígomma umátiketawaq tiwíqmeta túbimma maránô? yemá oótamma makáa-kayukae.

⁷ yemá Ítu Káríqtoni íráqôn-awiqtaba táwî-aimma kéte-kayukae.

⁸ keráwáre maamin-ámáán-áímmá tirummá amíyátábá Áánûqtuni aúba-wannaabi agatáimma keráwáqá maamin-áímmá wáráaro. mirá téna “keráwáqá ketábaráá tíkáiniq umá káqo-kayukayaba tikáino.” téna kétiye.

⁹ keráwáqá oótamma makáiya-kayukama yetíwîqa múte kéyaueq áwáyoq-wayukati yíwîqa íma múte yaúyomma keráwáqá kúmiq-yataariq kéoe.

¹⁰ náawabi kímora-amaan-aimma akátínnama wemá otaammá kégye.

11 Áánûqtu téna “kumari-áímmá íma tarôq oro” wemá ókaraq téna “waayúkama íma yíkamma púyôro” téna tiráiyi. abo íma kumari-áímmá éqo waayúkama yíkamma púyômma Áánûqtun-aurakaq tigaemá kéiyi. kímora ámáan-aimma íma waráanayataboia Áánûqtun ámáan-aimma emá akátaane.

12 min-ámáán-áímmá káqo-kayukayaba tirummá amíyanama min-ámáán-áíkómá timátikainaqtaa túwawaaq tuqmá Áánûqtun-aurakaq tigaemá íma éqtaa kónunatae. keráwáqtí máqten-aimma tíyakaraq máqte-qtataariq o-káráq min-ámáán-áímmá wáráaro. anaaékaq Áánûqtu min-ámáán-áíkák keráwáqá yainániye.

13 keráwáqá káqo-kayukama íma paru umáyikaiyanama Áánûqtuma keráwáqá wení paru-yátáápíkemmá ítiminiye. miráimanibo keráwáqá káqo-kayukama paru umáyikaiyanama Áánûqtuma wení paru-yátáápíké mirá-umatikaniye.

14 túbâqawaaraa-kayukao, ketáámá paá tóyaukaken-aimma téqtaa “ketáá Ítukaq itáíq-itaiq umá kéyaqtoraunatae.” téqtaa kêtunataamanibo ketáámá nóinnabi wemá tiníq itaa únnama ketáái watáama íma arupú-áiné.

15 yaímma keqtiwaráánábi keqtinaanoráánábi Ítukaq yirummá amíya-kayukama yeqtí unáákáqtôaa yeqtí aáwakaraq íma wáinaqa

16 maamin-áímmá téraq “keráwáqá tíyaqa yaáka máero. tú yawááq umá kokoq í-únákáqtó kúberera íráqôniq umá aáwaqa naaro” téraq mirán-áímmá íma timá yíkáaro. maamirán-áímmó kétémma íma yíwáqnaa kéoe.

17 keráwáqtí itáíq-itaiq-yataakoma mórai q kéiyi. keráwáqtí itáíq-itaiq-yataakoma káqo-kayukayaba íma éta paátataakaa wáiyi.

18 yaímma keráwáqá kéie téta “emá itáíq-itaiq í-ááímmá mayánaq kemá káqo-kayukayaba íráqô-qtataariq kéune” téta tínoe. kemá Yêmitima yawwéqma tenúne: “móra-nakoma wení itáíq-itaiq í-yátááqá wáinama káqo-kayukayaba íráqô-qtataaqa innama wení itáíq-itaiq í-ááímmá ketáámá káonaunatae.

19 keráwáqá téq “Áánûqtuma wemá wenamá árai-manikoma máiyi” temmá kéte. árain-aimanibo waátáikogaraq mimórá-áímmá ítama ikatíq umá aqtete kéoe.

20 aíbôq-wayukao, keráwáqá kétimonaune. itáíq-itaiq kéomanibo minnáyaba íma éta keráwáqtí itáíq-itaiq-yataaqa paátataakaa kéiyi.

21 maamin-kátáámá taákaq máráaro. naayóbáqá ketáái títaubikoma Áabaraama Áánûqtumma amuqá amígáae téna wemá Áánûqtu timá-amin-aimma mirá-uraine. minnáe. wenáanikoma áwíqa Ááíteki wemmá óqta-taareraraq wayakéna ikamínéna itana Áánûqtu téna “aaqáo” tiráine. Áabaraama miraráá

uráiqtababoana Áánûqtun-aurakaq arupú uráiyē.

²² keráwáqá kéitao? Áabaraama itáiq-itaiq uráiqtababoana Áánûqtuma timá-amin-aimma mirá-uraiye. Áabaraama wemá minnýaba uráiqtababoaqtaa ketáámá téqtaa “Áabaraama wení itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa anómma máqe-uraiye.” téqtaa kétaunatae.

²³ miráitana Áánûqtuni aúba-wannaabi maará kétiye:

“Áabaraama Áánûqtun-aama itáiq-itaiq umá Ítaraiipoana

Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá máqe-uraiye.

abo weqtábámá ‘Áánûqtuni aanábóé’ tirááe.”

mirá téna Áánûqtuni a*ba-wannaabi kétiye.

²⁴ miráitana móra-nakoma paá óyauk*ke téna “kemá Ítukaq itáiq-itaiq umá kéyaqtorane” ténama Áánûqtun-aurakaq wemá íma kateko-naré. ímiye. min-n*kómá Áánûqtun-aama timá-amin-aimma mirá kéenama wemá Áánûqtun-aurakaq kateko-naré.

²⁵ móraiq umá naayóbáqá mórama aakaq-nóíníqtábá wenáwîqa Aréaabie. maami-Y*qtááéó-íníkmá min Ítiráaeo-kaqto-wayukama Yótua timáyíkái-kayukama yemmá maan-íníkmá yíwáqnaa uráiyē. yemmá káqon-amma yiráátitata min-ámmá waráiyata yeqtí namu*o-wáyúkámá íma yibáá éta yíkaminoe. min-íníkmá aakabá yáutu-yautu-inimma máqe-uraimaniboa wemá Yótua timáyíkái-kayukama yeqtí namuro-wáyúkábíké nékaq mayuwénaboana Áánûqtun-aurakaq wemá kateko-ínímmá aúk*ye.

²⁶ itáaro. aúgoma aáma íma wáinanama aráákagurain*ue. móraiq umá itáiq-itaiq o-káyúkámá káqo-kayukayaba *áqòniq íumayikaama yeqtí itáiq-itaiq-yataaqa arááq-yuraa *áiyē.

3

¹ ketíbâqawaaraa-kayukao, netuqyaammá keráwápíkémhá aúba yirááti-wayukama íma aúráaro. Áánûqtu aúba yirááti-wayukama pááqya-paru-yataakaraq yainániye.

² itáaro. máqte-kayukataa nóinabi téqtaa túnnayaba íkarutaunatae. ketáá itaa arútáanama ketáái kateko-yát*áqá ánataginimanibo ketáámá máqtemma ketáái kateko-yátááqá únnayabataama íkánatagiye. móra-nakoma wení kateko-yátááqá ánataginana wenaúyawaakoma máqten-aayapaq arupú umá yabi íniye.

³ ketáámá oótima yabi ténátaama wení óyaupi akoqnáá-annama (téini) kégumaraunatae. mirá únnayabatama wínnayapaq ketáá yabi tenanataá min-ánón-ótímá wíkáae téqtaa kéunatae.

4 ketáámá anón-unopi-kaarema yabi ténátaama móra-nakoma áwíqme wí-yátaráq kéyaqtoraiye. uwááma kéyoraitanamanibo mitátánápó móra-nakoma nopí-káárémá wíinna-ayapaq wíkáae téna miráitana kéwiye.

5 mórai q umá amáábíyataba wáíye. pááqyamma wáímanibo netuq-áímmá kégarena ketútaa múte kéyauíye. miráipoaq keráwápíkemmá netuqyaammá yirááti-wayukama íauraaro. itáaro. pááqyan-autamma ínna-waigoma máqte-karaamma kanaaráq kamá íqtubíniye.

6 timáábígoma miráuma iraráá kéíye. káqo-kaqo-tai-aimma kanaaráq tîniye. timáábígotaama táí-aimma kêtitanama máqte-tugotaa táwíq umákenna ketáái íráqôn-aaimma mamá táwí-tawaa umátuwaigaae téna mirá kéíye. min-íramá timáábígotai táí-aimma Tááqtaanopake kéíye.

7 abááq-wámmá waayúkama kanaaráq awíma kaayoné umáyikanoe. numagáráq abááq-wákáráq taiwakaraq noyáákaraq máqtemma awíma kaayoné kéoe.

8 miráímanibo máqte-kayukama amáábíma íma kanaaráq awíma kaayoné umákanoe. ketáái yabi í-yátááqá aménáápáqá íma máitana táwí-yataakoma uwaatagáákáá-qtátááqá ógikaiye.

9 ketáái timáábínapo ketibotáá uyátárai-nakon-awíqa ketáámá múte kéyauyeqtaa ketáái timáábínapo káqo-kayukama yiwéqnéqtaa kéunataama yemmá keqtáaráá umá Áánûqtu wetábá wekáá umá tarôq uráíye.

10 mimórá-tóyáúpíkétáá íráqôn-aikaraqa táwí-aikaraq kêtunataamanibo miraráátáá únataama táwí-aaine.

11 ketibâqawaayuo, poqnokómá non-úrakógáráq únokógáráq mi-mórábíké íkégumiye. ímiye.

12 mórai q umá ina-yágó íma eqá káyubiye. túti-annagoma íma konnóqa káyubiye. ímiye. únokómá íma non-úrámá káyubiye. mórai q umá mimórá tóyáúpíké íráqôn-aikaraq táwí-aikaraq kêtunataamanibo táwí-aaine. miráipoaq netuqyaammá keráwápíkemmá yirááti-wayukama íma aúráro.

13 móra itái-nákómá wení íráqôn-aaimma tiráátínaqtaa kanaaráq aónanunatae. wemá óq-wayukati aménáápáqá máena wenaúma íma múte yauyémanibo wení mayáímá íráqôníq kéítaqtaa ketáámá káonaunatae.

14 keráwáqô, keráwáqtí tíyaqnobaqa táí-tiyamma kémaraao? keráwáqá kárún-ainaq te-káyúkáwáq kémaeyo? aúyabayabayukawaq kémaeyo? keráwáqá mirámô kéeq oweqa keráwáqtábá téq “kemá aá ítarauna-naqune” ítero. maamin-áímmá kaaqaari-áiné.

15 maamin-áímmá Áánûqtunopake íma kégumimanibo maa-márábíké paá kéíye. Tááqtaayaa táí-aagonopake kéíye.

16 waayúkama yetíwîqa mamá anóniq íkáae téta kárún-aaimmo kététaama abo unítíqa tíyanama káqo-kaqomma táwî-aaimma pááq íniye.

17 miráimanibo itái-yátááqá Áánûqtunopakemma minnáe. mútûqa íráqôniq umá wáena táigokaraq íma wáíye. min-itái-yátááqá kaayonégáráq parugáráq wáíye. aamá ítama akoqnáá kéíye. máqte-kayukama íráqôniq kéumyikena arupú keena íma kaayaq-óyáúríq kéíye. Áánûqtuni itái-yátáákómá miraráá kéíye.

18 mi-káyúkámá kaayonégáráq kémaeta yeqtí kaayoné-yátáákómá wéyáwé ínata kaayoné-yátáákóní arammá waayúkama Áánûqtun-aurakaq kateko-wáyúkáe.

4

1 ááikaraq unítíq-aikaraq náakakenaq kéíyo? keqtirunóbáké kéíye. mi-qtátááqá keqtúgoma tíkáimma keqtúyánámmá kéyabitenapoana keqtirunóbáqá aati-aatimá ááíqa kéíye.

2 keráwáqá maami-qtátááqtábá kétékaimanibo íma kanaaráq mayánôpoaq keráwáqá waayúkama yikamiyataba yokaa kéoe. káqo-kayukati táitawaa-yataaqtaba keráwáqá túrananna káámanibo íma mayépoaq unítíq-aimma kéteq ááíqa kéoe. ítáaro. keráwáqá Áánûqtukaq íma ítama káonepoaq keráwáqá tíkái-qtataaqa íkemayaae.

3 keráwáqtí táwî-tuyanakake Áánûqtukaq ítama káoneqa keráwáqá íma wenôpake mayánoe. keráwáqá kenamá keráwáqtábá máqte-qtataaqa ítama káonaae.

4 waayúkao, itáíq-itaiq-yataaqa íma kéyaqtoraae. maa-márábí-qtátáákóní aanábómá máeq Áánûqtuni namuro-wáyúkámá mááe. móra-nakoma téna “kemá maa-márábí-qtátááqá kétékaiye” tinnama aati-aatimá mirá kétena wemá Áánûqtuni namuro-náqá káukiye.

5 Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá téna kétiye: “Áánûqtuni Aágoma keqtáábí makáimma wemá miráuma kárún-aimma tinnákóráá uráíye.” téna íma paátataakaan-aíne.

6 miráimanibo Áánûqtuma wení íráqô-qtataapike akoqnáá umá timá tímikaiqtaae. wení aúba-wannaabi mirá téna kétiye: “yetúma múte yaúyo-kayukama Áánûqtuma yemmá waéqma yinaaéma kéumayikenamanibo yetúma íma múte yaúyo-kayukaraq wení íráqô-qtataapike kéyimiye.” téna kétiye.

7 miráipoaq keráwáqá kenamááríq Áánûqtun aménáápáq maréq wenáama wáráaro. Tááqtaamma awéqtáiyana keráwáqtôpake péqmarena paábaq uyaa tímáginíye.

⁸ Áánûqtunopaq waaqókáq íyanama wemá keráwáqtôpaq waaqókáq yíniye. keráwáqá kúmiq-yataariqo kéeqa paábaq tinaaéma umáméro.

⁹ keráwáqtí kúmiqtaba íma timuqá maréqanibo paá ummaa-tírúkáráq máero. minnýaba íma wíráa ínômanibo tiruqtábá oro.

¹⁰ uyátárai-nakoni aménáápáq maíyana wemá keráwáqá múte yauyíniye.

¹¹ ketíbâqawaaraa-kayukao, keíyáá móra-mora-yuma móra-mora-yute táwî-aimma yeqtábá ítero. náawabi wenábâqawaaraanaqa keyainenama táwî-aimma weqtábá tinnana wemá Áánûqtun ámáan-aimma keyainenama táwî-aimma weqtábá kétiye. wemá ámáan-aimma keyainenama wemá téna “kemá ámáan-aikoma uyátáraune.” téna kétiye.

¹² ítáaro. Áánûqtuma wenamáa ámáan-aimma kêtimitaamanibo keráwáqá kenamáárîq keqtí ámáan-aimma timínéqtaa kéoe. Áánûqtuma wenamáa wemá kanaaráq aúwaraimma timénataa wenamáa kanaaráq ánatatikaniqtaae. keráwáqá “Áánûqtumune” téraq kéteo? abo íma tîbâqawaaraa-kayukama yaináaro.

¹³ keráwáqá maan-áikáámô téq oweqa “íbêq-kanaaraq ketáámá maabáq ónúntae. aabáyaama ketáámá mibáq ónúntae. ketáámá kímora-karitimaatima mibáq maéqtaa netuq-mónéqá páaq ónúntae.” maamiráráa téq oweqa keráwáqá ketáama ítáaro.

¹⁴ keráwáqá nói-qtataaraq aabáyaama páaq ínimma íma ítaraae. keráwáqtí túwaraimma konnákóráa umá páaqya-kanaama maéna kóiniye.

¹⁵ keráwáqá maará téraq tero: “uyátárai-nakomma akáílnaiq umá ketáámá paá máeqtaa ketáámá maamirá éqta merará éqta ónúntae.” miráa téraq tero.

¹⁶ miráimanibo íbêqa keráwáqtí túma múte keyauyeq keráwáqá miráíno-qtataaqtabagaraq íma miráíno-qtataaqtabagaraq paá kéte mirá kéeq Áánûqtuni amenáápáq íma maíyamma minná táwî-aaine.

¹⁷ ítáaro. móra-nakoma íráqôn-aimma aónarena mirá íma ínnama min-nákómá kúmiq-yataariq kéiye.

5

¹ íbêqa keráwáqá ótamma makáa-kayukao, ketáama ítáaro. mikánáámá yínnama keráwáqá táwîq-totiqá maréq ibiqá yaránóe.

² keráwáqtí ótamma kabiréna unáákáqtôma kawaanogómá kégarainana

³ akoqnáán-otamma naaenómmá augéna keráwáqtábá tiráátinoqtaae írámmô árainikaan-aíqa miráráa umá táí-meyamma

keráwáqtôpaqa yíniye. kenamáa keráwáqtí taíganin-otamma káikuyoe.

⁴ keráwáqtí yópimmô mayaímá máyáa-kayukama makáqma yiwíkeq yemmá íma meyáníq képoata yeráwáqá anókaq ááyataa umá keráwáqtí táwî-aaiqtaba kéte. yeráwáqtí ááyataa-aikoma Áánûqtuni aápi ko kéberaitana wemá uyátárai-naqa máqten-akoqnaagaraq máiyee.

⁵ maa-márábí kéréwáqá taíganin-otamma káikuyeq taíganin-aawaqa naréqa íma kammáa káeq mayái matááe. keráwáqá mirá kéeq mimórá táoqa yaímma-wayukama timáyíkáawata waayúkama yíkakaee.

⁶ missing?

⁷ keqtíbâqtiwaama Ítuqtaba mááe. miráinaq uyátárai-nakomo kumíyábá awé uréraq tú pukáinabaq máero. móra-nakoma yómmá yoqmakéna aaqá íyábá aú pukáipaq awé iníq umáraa máero.

⁸ keráwáqá tú pukáinabaq awé oro. mi-qtátááqá yínnama íaonanobo paá akoqnáa umá awé oro. uyátárai-nakomo kumí-kánáamá waaqókáríq kéiyee.

⁹ keqtíbâqawaayuo, móra-nakoma Káríqton-annabike-nakoqtabama táwî-tawaa-aimma weqtábá ítero. mirámô éq oweqa Áánûqtuma keráwáqá yaináinaq tigaeyábá ínoe. taákaq máráaro. uyátárai-nakoma ketáái yaináí-náqá waaqókáq kéyena yokaa umá yaberániye.

¹⁰ keqtíbâqawaayuo, Áánûqtuni amuné-wáyúkámá naayóbáqá uyátárai-nakon áwíkaq tirááne. yetáaiqtaba wannaabí agatáamma min-ááímmá wáráaro. yeráwáqá yú pukáipaq yeqtí yíqa í-yátáápí awé urááe.

¹¹ mi-káyúkámá yáqtoqma akoqnáa umá yú pukáipaq awé uráa-kayukama yeqtábá kétaunatae: “yeráwáqá Áánûqtuma íraqôniq umáyíkaraiye.” téqtaa kétaunatae. min-nákómá Yóbu weqtábá ítaraae. naayóbáqá Tááqtaama wemmá táwîq kéumakaitana Yóbu Áánûqtumma íma anaaémma ámikaimanibo aú pukuráipaq awé uráine. anaaékaqa Yóbu anónuqma aúraitana Áánûqtuma wemmá áwáqnaa uráiyee. uyátárai-nakoma wení paru-yátááqá wáitana wenarukómá keqtáyátábá ôriq kéiyee.

¹² ketíbâqawaayuo, ítáaro. keráwáqá árain-aimma akoqnáa umá kéteqa íma Áánûqtuni márûkoni áwíkararaq maa-márágón áwíkararaq káqo-kaqo-qtataakon áwíkararaq yamá keráwáqtí akoqnáa-aimma ítero. keráwáqá yauwéqma kéteqa paá “owé” abo “ímiye” tero. móra-yataakon áwíkaq kéteqaq túyánápí kéteqa “mi-qtátáákómá akoqnáa umátikaniye” tíyamma minnáyaba Áánûqtuma keráwáqá yainániye.

13 keráwápíké móra-nakoma árupunaa íyana ummaa-yátáápi máenama nunamummá tíno. keráwápíké móra-nakoma amuqô kémarenama uyátárai-nakon áwîqa múte ibí timá yauyíno.

14 keráwápíké móra-nakoma karímô kémayenama itáiq-itaiq o-yúti kawáá-wáyúkámá yeqtábá yígáae téna yááyainata yeráwáqá nunamummá má kêtimaketa matawémma uyátárai-nakon áwîkaq marakánoe.

15 ánibo yeráwáqá Ítukaq itáiq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá kéeta nunamummá tíyanama miráuma mi-kárináqá auwiráiyana Áánûqtukaq íniye. miráinana uyátárai-nakoma wemmá móragaraq atóbayakaniye. min-nákópimmô kúmiqo wáinanama uyátárai-nakoma wení kúmiq-yataaqa paábaq matuwéna awikátuwaniye.

16 keráwáqtí kúmiq-yataaqtaba móra-mora-yuma móra-mora-yute abarokáq timá páaq oro. wetê-kete nunamummá tero. miráinana Áánûqtuma keráwáqá atóbatikaniye. min-nákómá Áánûqtun-aurakaq kateko-naré wemá nunamummá timmá akoqnáá kéiyé.

17 Iráíya paá keqtáaráá-kánóré. wemá nunamupí “aaqá íyuwo” téna titana maa-márábí kaumo-kárítímáátígáráq abapaké móra-wiyopimma aaqá íuraiye.

18 ókaraq nunamummá titana aaqá wíyôpake kuména keqnáámmá yópíké aáwaqa utaráiye.

19 keqtíbâqawaayuo, keráwápíké móra-nakomma árain-aipike yabitimátuwaiyanama mórama itáiq-itaiq umá maina-nakoma yauwéqma awíqme yíno.

20 minná taákaq máráaro. náawabi mórama kúmiq-nakoma wení táwî-aipike waéqma ayuwáinana mi-kúmíq-nákóni arun-íyápógómá mamá íráqôniq kéumakena íma puínana Áánûqtuma wení taígani kúmiq-yataaqa paábaq matuwéna awikátuwaniye.

1 Pítaa

Ítiráaeo-wayukama **máqte**-marabaq **wéyáwé**
umáguraa-kayukayopaq **Pítaama** **mórama** **Ítu**
Káríqtoni **timáyí**karai-kayukabike-nakoma
kétitana **Táé**ratima **agatái**ye.

¹ kemá Pítaama keráwáqá máqtemma káqo-kaqo-marabaq namuq-wáyúkaráá umá Pááqtati-marabaq máa-yugaraq Karétia-marabaq máa-yugaraq Kaaparótia-marabaq máa-yugaraq Étia-marabaq máa-yugaraq Pitínia-marabaq máa-yugaraq máqtemma keráwáqtôpaqa kágayaune.

² ketibotáámá Áánûqtuma wenaúyánápiké keráwáqá wetábá aokariq umá máigaae téna aúyaqtikaraiye. Aokaq-Áágómá keráwáqtí tirunóbáq kémayaitapoaq keráwáqá aokaq-wáyúkámá káuraae. Ítu Káríqtoma keráwáqá wení naaenápó tete umátikaraiqtaba keráwáqá wanáama wáráaro. wení íráqô-qtatakakekaraq wení kaayoné-yátáákékáráq uyátá-maqma taíbaq ókaraq-okaraq keráwáqá timíno.

³ Áánûqtuma uyátárain-naqa Ítu Káríqtomma aboákáq wení anó-paru-yataaqtaba “tíkáiye” kétunatae. wení paru-yátááqnápómá aúgen-auwaraimma matéqtaa íma aónáunayabataa íráqô-qtataaqa yínîqtaba kanaaráq awé ónúnatae. Áánûqtuma Ítu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakaraiqtababoaqtaa ketáámá miráuma kanaaráq akoqnáá umá awé ónúnatae.

⁴ miráuma kéitaunatae. anón-iraqo-qtataaqa keqotááyábá Áánûqtuma wení márûpaq tíkaraiqtaae. maami-qtátáákómá íma kabiréna íma aqnúnîq éna ínî-qtataaqa wáiyé.

⁵ wení akoqnáágaraq Áánûqtuma keqotáá Ítukaq itáíq-itaiq únna-yutaa yabí tíkarainanataa min-áwáátáqá Ítuma yauwéqma kumíniye. mi-kánáágóni aqtó-kánááráq Ítu Káríqtoma yokaa kéonanataa kukéna keqotáámá wetábá tiwiránîqtaae.

⁶ miráinaq keráwáqá minnýaba timuqá kanaaráq maránoe. paá pááqya-kanaabimma keráwáqtí tú-tiqa í-yátáákáráq ummaa-yátáákáráq maa-márábímmá mayánoe.

⁷ maamin-úmmáá-yátáákómá keráwáqtí íráqôn-aaikomma maqmá timónaniye. miráuma áwáarara kain-óqtákómmá iranápó agamakéta námô ai-wáígómmá mamá paábaq kéyuweta áwáarara kai-wáígómmá máráníq umá miraráá umá keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtaba Áánûqtuma

maqma timónaniye. keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa uyátá-maqma anómma áwáarara kain-óqtákóqtábámá wáíye. áwáarara kain-óqtámá waayúkama yawarápatuwanoe. keráwáqá maqma timónatuwainanama Ítu Káríqtoma kukénama keráwáqá matúq-matuq umá yaaguyabí-yátáákáráq tágama-yataakaraq timíniye.

⁸ kemá Pítaama kenamáárîq Ítumma aónaraune. keráwáqá maa-márábímmá íma aónaraamanibo wemmá keráwáqá tirummá káme. ibêkaraqa keráwáqá wemmá íma káonaamanibo wekáq itáíq-itaiq kéoe. miráíqtapoq keráwáqá timuq-yatáákáké kétaqaae. ánibo min-ánó-tímúq-yátááqátábámá kanaaráq móra-aimma íma tenúnatae.

⁹ keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtababoq áqa íráqô-meyamma kémayaae. keráwáqá itáíq-itáíq umá yáqtoraaqtabapoana Áánûqtuma keráwáqtí tirun-íyápógómmá wení márûpaq awíqmena uíyábá kákaiye.

¹⁰ naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá Áánûqtuma wení íráqô-qtataaqa timínîqtaae téta yemá tirááne. Áánûqtuma náaraq umáwaq keqtáámá tiwiráníyô téta yemá abáá íq-iq urááne.

¹¹ Ítu Káríqtoni Aágoma yeráwápí wáitata yemá min-Áágóqtábá ítama aónaraane: “náawaq kukénawaq maa-márábí-káyúkámá mamá atóbamayikaniyo? náa-taoraq wemá kumíníyô?” téta yemá ítama aónaraane. ánibo naayóbáqá yemá amuné-áímmá Ítu Káríqtoqtaba tirááne: “Metáíya kukéna anómma aú-aiqa í-yátááqá mayániye. anaaékaqa Áánûqtu wemmá pukáinabike mamá itó-umakainana anómma tágama-yataaqa mayániye.” téna Aágoma timá yímikaine.

¹² Áánûqtu wení amuné-wáyúkáráqá yeqtí kanaaráqtábámá íma tiráimibo anaaékaq-yupaayaba tiráine. min-ámúné-wáyúkámá keráwáqtábágáráq ketáái íbêq-kanaayabagaraqtaba tirááne.

íbêqa yeráwáqá náayuwabi Ítuqtaba átê-wataama te-yúmá Aokaq-Áágómmá Áánûqtuma timáyíkáitata wení mimórá-wátáámá kéte. owé. mi-kátáámá ketáámá áqa kéitaunanataa yemá Áánûqtunopake kaqtó-wayukama yemá itaíyábámá ôriq umá kényikaiye.

¹³ miráinaq keráwáqtí túyánápímmá íráqôn-aiiqtaba yokaa oro. kamuqá kéitera q máero. Ítu Káríqtoma yawuéqma kumínî-kanaaraqa Áánûqtuma wení íráqô-qtataakake keráwáqá timínîmma minnáyaba awé oro.

¹⁴ wení árain-iyaporaá umá Áánûqtun-aama wáráaro. keráwáqá keqtúgoni akai-yátááqá íma wáráaro. mi-tíkái-

yátááqá keráwáqá wakáamanibo íbêqa arútarain-aqtaba keráwáqá kéitaae.

15 Áánûqtuma keráwáqá tááyarai-naqa wemá árain-iraqo-qtataaqtabama aokarîq umá máíye. miráinaq máqtemma keráwáqtí táaimma Áánûqtuqtaba mamá aokarîq oro.

16 Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáagómá kétiye: “kemá aokarîq kéunaboq keráwáqá aokarîq umá máero.”

téna Áánûqtuma wení agamatá-kánnáabi kétiye.

17 keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kéteqa “ketibotááo” téq tiráamanibo wemá máqte-kayukama mimóráiq umá keyainaitana minnýabama móra-waigoma íma wení aanábómá máíye. íbêqa máqten-aukapaq wéyáwé kéeq keráwáqtí naa márûkakemma yuwéq népaq mááe. íbêq-kanaama waátá-kanaama wáinaqa keráwáqtí táaiqtaba atéráaro. Áánûqtumma amuqá mamá íma marakaíyábámá keráwáqá ikatîq oro.

18 keráwáqtí títaubikoni áamáan-aikaraq yáaikaraq yeqti aménáápáq máqe-uraamanibo keráwáqá mi-qtátááqá kéwareq Áánûqtun-aurakaq kanaaráq íma kateko umá máqe-uraae. Ítu Káríqtoma keráwáqá meyánîq uréna maamin-áqnún-ámáan-áíkoní aménáápákémmá keráwáqá tiwíkáiye. wemá mónekakekaraq áwáarara kain-óqtákákékáraráq keráwáqá meyánîq uráiyoy? ímiye.

19 wemá wení naaenápó keráwáqá meyánîq uráíye. tipi-tipi-araakaa umá abumá íma wáimma Áánûqtukaq amí-yááréráq máráanikaa umá Ítuma miráráa umá máqe-uráíye.

20 maa-márámá Áánûqtu íma tarôq urénama ákaq téna “Ítu Káríqtoma mirá-iniye” tiráine. íbêqa ketáái kanaamá aqtó-kánááráqá Ítu Káríqtoma abarokáq uráíye. wemá keráwáqtábámá kukéna pukáipike itó-uráíye.

21 Ítu Káríqtotababoq keráwáqá Áánûqtumma kamuqá itáyaminoe. wemá Ítu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakarena tágama-yataaqa ámikáiye. miráipoaq keráwáqá Áánûqtukaq itáíq-itaiq kanaaráq kéeq matúq-matuq umá máí-auwaraimma íbêqa íma káoneqa kanaaráq awé ínoe.

22 keráwáqá Ítu Káritomma anaaé wakáaqtababoana keráwáqtí tirun-iyápógómmá Ítuma mamá íraqôniq umá pááq uráíye. keráwáqtí tirun-iyápógóní abumá íma wáíye. íbêqa keráwáqtí tibâqawaaraa-kayukama áraimma kanaaráq tirummá yimínoe. miráuma tirun-iyápórákémmá keráwáqá móra-mora-yuma tirummá yímero.

23 itáaro. keráwáqá aúgen-auwaraimma áqa mataáe. min-áúwáráíkomá íma waayúkagoni ánayukakemma pááq uráíye.

min-ánáyúkómá anaaékaqa puíniye. Ímibo keráwáqtí aúgen-auwaraimma Áánûqtuni matúq-matuq umá mái-wataama min-ánáyúkákémmá pááq uráíye. ániibo keráwáqtí aúgen-auwaraikogaraq matúq-matuq umá mániye.

²⁴ minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí kétéiye: “máqte-kayukama ókáráákáá kéoe.

ániibo yeqtí tágama-yataakoma ón-arakaa kéoe.

ókómá aayámmá kamágitana

ókóní arakómá apibí umá kégumawiye.

²⁵ miráimanibo uyátárain-nakoni watáagoma

watúq-watuq umá wáíye.”

téna Áánûqtuni wannaagómá kétéiye. uyátárai-nakoni

watáagoma nói-kataabiyo? Ítuqtaba átê-wataama ketáámá timá

tímikauna-aíne. mi-kátáánápó keráwáqá aúgen-auwaraimma

kémayaae.

2

¹ miráinaq máqte-tawi-yataaqa paábaq yúwáaro. kaaqaari-áímmá ítero. kaayaq-tóyáúqá íma wáinaraq karun-áímmá ítero. anón-aimma íma téq agamá káútôro.

² miráimanibo keráwáqá aqnún-íyápógómá náaqtaba áama yainikáá umá keráwáqá máero. keráwáqá íráqô-naananoqtaba táa yánimma minná Áánûqtuni watáae. keráwáqá miráuma wení watáama kénaamma keráwáqá ábu kamá yokaa ínoe. miráíyanaboana Áánûqtuma keráwáqá tiwiráinana keráwáqtí tirun-íyápógómá íma puíniye.

³ minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétéiye:

“keráwáqá uyátárai-nakoni kaayoné-yátáákómá mamá aónaraae.” téna Áánûqtuni watáagoqtaba kétéiye.

⁴ Ítu Káríqtoni aúrikaq yero. wemá Áánûqtuni-naupaq matúq-matuq umá mái-aboqtama máíye. waayúkama wemmá awéqtátukaamanibo Áánûqtuma wemmá aúyárákáitana Áánûqtun-aurakaqa anón-nare.

⁵ Áánûqtuma keráwáqá ayuwáíyanawaq wemmá keráwáqnápó wení anó-monoq-namma tarôq umáraino. keráwáqá matúq-matuq umá mái-arukaa umá máeq Áánûqtuqtaba aokarîq umá anó-monoq-wayukaraa umá mánoe. mi-qtátááqá Ítu Káríqtoma mamá íráqôniq umá pááq uráí-qtataaqa Áánûqtukaq amínoe. Ítuma mirá-uraiqtataboana Áánûqtuma keráwáqtí amí-yátááqtábá amuqá marániye.

⁶ Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétéiye:

“aónaaro. kemá Tááíoni-marukaq óqtamma kémaraune.

min-íráqón-óqtámmá matáunama
 wenámûraaq naammá yemá ínoe.
 náawabi min-óqtákáq itáíq-itaiq ínanama
 Áánûqtuma wemmá íráqôniq umákainayabama
 wemá agaemá íma íniye.”

téna Ítukaq itáíq-itaiq íyátábá kétiye.

7 mi-káyúkámá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéo-yuma weqtábá téta
 “áraitmma anón-iraqo-qtataare” téta kéte. miráimanibo náayuwabi
 Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq íma íya-yuma yemá yawarápanoe.
 Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí kétiye:
 “min-óqtámmá naammá o-káyúkámá paábaq awéqtátuwaamma
 yemá mamá akoqnáá-oqtamma aúrakareta
 wenámûraaq naamma kéoe.”

téna ókaraq kétiye:

8 “wemá yítauqa mamá yurarái-óqtámiye.

wemá waayúkama mamá márúte yuwánîn-oqtamiye.”

téna kétiye. Ítuma óqtapoata waayúkama yemá yítauqa
 yuraránoe. Áánûqtun-aama íma warétama Ítumma
 awéqtátuwetama yemá yawarápanoe. mirá-qtátááqá Áánûqtun-
 aama íma kéwaraa-kayukaraq abarokáq íniye.

9 miráimanibo Áánûqtu keráwáqá aúyaqmakain-annama
 mááe. keráwáqá miráuma anómma yabíkái-nakoni anó-monoq-
 wayukaraa umá mááe. keráwáqá Áánûqtuqtaba aokariq umá
 máan-annae. keráwáqá taígani-kayukabikemma Áánûqtuma
 keráwáqá anómma kateko-yátááqá keráwáqtábá mirá-
 umatikaiqtaba maa-márábí-káyúkámá timá-yimigaae téna
 keráwáqá tiwíkaiye. wemá keráwáqá keráwáqtí waátágoni
 kumayu-ááikáké tááyama wení tágama-yataakoni ókák
 keráwáqá tíkaraiye.

10 naayóbáqá keráwáqá íma Áánûqtuni waayúkama máqe-
 uraamanibo íbêqa keráwáqá Áánûqtuni waayúkama mááe.
 naayóbáqá Áánûqtuni paru-yátáákómmá íma matáamanibo
 íbêqa wení paru-yátáákómmá kémayaae.

11 tíkái-kayukao, keráwáqá káqo-kaqo-marabaqa namuq-
 wáyúkaráá umá mááe. kemá inaa kétima-timune. keqtúgoni
 akai-yátáákóní anaáe waraiyábámá nékaq máaro. waayúkámá
 náayuwabi yeqtí yúgoni akai-yátááqá kéwaraawana yeqtí yúgoni
 akai-yátáákógáráq yeqtí yirun-íyápógógáráq ááíqa kéoe.

12 keráwáqá Áánûqtukaq íma itáíq-itaiq o-káyúkátí
 aúkápimma máeqa íráqôn-aaimma wáráaro. mirámô kéiyatama
 keráwáqá kétimonetama yainái-kánáámá yínatama yemá íbêqa
 waátá-yataariq kéo-qtataaqtabama túbimma íma maránoe. ímiye.
 yemá keráwáqtí íráqôn-aaiqtaba Áánûqtukaq “tíkáiye” téta tínoe.

13 uyátárai-nakoma mirá-tiraiqtaba keráwáqá náápaakoni aménáápáq máaro. anómma yabíkái-nakoma maa-máraráqtábá áqnáae-naapaamma matáipoaq wenáama wáráaro.

14 anómma kámááni-wayukama yeqtí yáama wáráaro. anómma yabíkái-nakoma yemmá timáyíkáitata yemá náayuwabi waátá-aaima tarôq o-yúmá táí-meyamma keyime yemá náayuwabi íráqôn-aaima tarôq o-yúmá yeqtí yíwîqa múte keyauyoe.

15 Áánûqtuni aúyánámmá waráiyana keráwáqtí íráqôn-aikoma min-áíbóq-wáyúkámá náayuwabi keráwáqá túbi maránéta iyamma yeqtí yóyauqa aúyaraniye.

16 keráwáqá Áánûqtuni aúyánákáké paá umáguraamanibo otaa-qtátáárîq oqtábámá íma paá umáguraae. paá wení kaqtó-wayukayaba mirá-umaguraae.

17 máqte-kayukama tikaq múte yíkáaro. keráwáqtí tîbâqawaaraa-kayukama tirummá yímero. Áánûqtumma timuqá íma marakáiyábámá ikatîq oro. miráinaq anómma yabíkái-nakomma yaaguyábóro.

18 kaqtó-wayukao, keráwáqtí kawáá-wáyúkátí náápaakon aménáápáq máeraq yemmá múte tikaq yíkáaro. yemá kaayoné kéetabi áwáábîqa kégaiyaqa keráwáqá paá yemmá yaaguyábóro.

19 táí-kawaa-nakoma keráwáqá táí-tu-tîqa í-yátááqá kétiminaqa taákaq máráaro. keráwáqá tú-tîqa Áánûqtuni aúyánámmá wáráaqtaba kémayaapoana Áánûqtuma keráwáqá íráqôniq umátikaniye.

20 miráimanibo keráwáqá otaammá kuíyata tú-tîqa í-yátááqá timíyamma Áánûqtuma minnáyabama íma íráqôniq umátikaniye. miráuma paá keráwáqá arutáiyaqtaba tú-tîqa timíyaq keráwáqá paá kémayaiyanama Áánûqtu keráwáqá íráqô-meyamma timíniye.

21 Ítu Káríqto keráwáqá tááyarena “tú-tîqa kemá mayaúnaiq umá mayánoe” téna tiráiyee. mirá-itanapoana Ítu Káríqtoma wenamáárîq keráwáqtábá aú-aiqa paá matáimma keráwáqtí awaaméqá wemá máiyee. ánibo wemá keráwáqtábá wenanaae waraígáae téna kétéyee.

22 Ítu Káríqtoma aati-aatimá kúmiq-yataariq íuraiye. wení óyaupikemma kaaqaari-áíková aati-aatimá íma íráiyee.

23 yemá wemmá anón-aimma téta agamá kégautowanama wemá yemmá anónnáma íma anón-aimma téna agamá káutaiye. wemá aú-aiqa kémayenama mi-káyúkámá wemmá ayáá ayákáa-yuma íma iyáábûqa yíkaraiye. ímiye. wemá Áánûqtuma kateko-náqá arupú umá yainái-nákóqtábá kamuqá ítaraiye.

24 Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukáimma ketáái kúmiq-yataakaraq ketáái táí-meyamma wenaúraq matáiyee. wemá

mirámô uráimma keqtaáyábámá kúmiq-yataariq íyábámá pukáa-kayukaraa ígáae téna ákaraiye. keqtaáyábá Áánûqtun-aurakaq mútûq kateko íyábá ákaraiye.

ánibo íbêqa ketáái kúmiq-yataaqtabama Ítu Káríqtoni abunápô keqtaámá mamá atóbamatikaraiqtaae.

²⁵ keráwáqá naayóbáqá tipi-típima aúyokinikaa umá keráwáqtí aammá íma wáitaq uréire uráamanibo íbêqa keráwáqá yauwéqma tipi-típi-kawaa-naqa wemá keráwáqtí tirun-íyápógómmá yabíkái-waigonopaq irááe.

3

¹ keráwáqá aaraukáríq uréna-iniko, keráwáqtí tiwaikóni náapaakoni aménáápáq máero. enawaikómá Áánûqtun-aayaba íma kéwarenama ení íráqôn-aimma káonena anaaékaqa wemá Áánûqtun-aayaba itáíq-itaiq ínnyô? enáaikoma áraimma íráqôniq kéinaamma enáaiqtaba táyábá íma ínóne.

² miráinata yemá emmá aónaiyamma emá Áánûqtumma amuqá marakaíyábá kéinanama yemá enáaiqtaba otaammá íma wáinata aónanoe.

³ keráwáqá ketúraqa áwáarara kain-únákáqtówábi konaaririmá íma umátóráaro. ayáqtáá-kanaama keráwáqá tiqnótáugomma mamá íráqôniq kéeq tiyáápimma waatammá kéeq anón-oqtan-awíqa yaan-únákáqtómá kémareq ommá paá amegaa-túráqtábá konaaririmá kéoe.

⁴ ímibo keráwáqá kenamááríq keqtí tirunóbáqtábá konaaririmá oro. kaayoné kéeraq áráwáá umá máero. mi-kónáárírigómá aati-aatimá wáinana Áánûqtuma maaminnáyaba kákaiye.

⁵ min-nóínímmá naayóbáqá yemá Áánûqtuqtaba aokaríq umá máeta weqtábá kamuqá itáyamikaae. mirá o-wáígómá yemmá mamá waayúkati yúrikaqa íráqôniq umáyíkaraiye.

⁶ Téraima awaikómá Áabaraani anaaé wakáiniq umá yemá yeqtiwaikóni yinaae wakáae. Téraima Áabaraaqtaba “ketí uyátárai-nako” tiráine. keráwáqá aaraukáríq uráa-noinimma keráwáqtí táaikoma íráqôniq kéinaq ummaa-yátááqá kémaye q ikatíq íma ommá keráwáqá miráuma Téraomo ayáámûmaakaa kauraae.

⁷ keráwáqá aaraukáríq uráiya-kayukama keráwáqtí tínaaqmaate kémaeqa yemmá múte tikaq yikáaro. aaranaammá yeqtí yúgoma waatí yúgoqtabama uyátá-maqma aqnúníq kéimanibo yemá Áánûqtuni íráqô-qtatakokaraq matúq-matuq umá mái-yuwaraikaraq waatê mimóráíq umá mayánoe. keráwáqtí tínaaqmaaq íma múte tikaq yikáiyanaama keráwáqtí nunamukómmá Áánûqtukaq akoqnáá íniye.

⁸ maamin-áqtó-áikaráq kétima-timune. keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma keqtirummá káyimeraq mimórá-túyánákáq máero. tíyaqa káyimero. ániibo keqtíwîqa íma yanaa máráaro.

⁹ waayúkama mamá táíq kéumatikaiyaqa anónnáma yemmá mamá táíq íumayikaaro. yemá keráwáqá táí-aimma kétimaitikaiyaqa anónnáma yemmá táí-aimma íma timá yíkáaro. ímibo yemmá íráqôniq umáyíkáaro miráin-oqtaba keráwáqá Áánûqtu tááyaraiye. mirá kéiyana Áánûqtu keráwáqá íráqôniq umátikaniye.

¹⁰ Áánûqtuni wannaagómá kėtiye:
 “náawabi wemá íráqôniq umá máena
 wemá amuqá maqmá máiyaba kákainanama
 táí-aimma íma téna
 wení óyaupikemma kaaqaari-áímmá íma yíno.
¹¹ wemá táí-aaimma tarôq í-yátáápikémmá waeréna
 íráqôn-aaimma tarôq íno.
 káqo-kayukate kaayoné umá mái-amma abáá éna
 wemá min-ámmá waqména uwíq-uwíq íno.
¹² miráitana uyátárai-nakoni aúrakoma
 arútáiniq o-yúmá káyimonena
 minnýabama amuqá kémaraiye.
 uyátárai-nakoma yeqtí nunamummá kéitaimanibo
 táwî-aaimma tarôq o-yúyôpakemma waeréna
 áyamma kéitana anaaéma kéumayikaiye.”
 téna kėtiye.

¹³ keráwáqá arutáinaiq íyábá karuwaaqá káyatama waayúkama yenamáa keráwáqá íma mamá táíq umátikanomanibo

¹⁴ yaímma-taoqa keráwáqá arutáinaiq íyatababoaq tú-tiqa kémayaiyana Áánûqtuma keráwáqá íráqôniq umátikaniye. miráinaq waayúkayabama íma ikatíqa éraq netuq-túyánámmá íma itánômanibo

¹⁵ Ítu Káríqtoma Áánûqtuni aokaq-náqá múte tikaq kákeraq keqtirummá wemmá áméro. yaímma-wayukama keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqtábá ítama timónáiyaq yemmá timá-yiminoqtabama aati-aatimá yokaa oro.

¹⁶ keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqtábá kétima-yimeqa kaayoné kéeraq keráwáqá ítama aónaiya-yuma yemmá múte tikaq yíkáaro. keráwáqá nónawabi arutáinaiq uréqa paá taíbaq-tuyanamma íma itánoe. keráwáqá Ítu Káríqtoni íráqôn-aaimma kéwaraiyatama yaímma-wayukama keráwáqtí íráqôn-aaiqtaba kaaqaari-áímmá tíyamma anaaékaqa yemá yigaeyábá ínoe.

¹⁷ otaammá kúyoqtabama tú-tiqa mayái-yátááqá minná íma arútái-qtataaqa wáimanibo Áánûqtuni aúyánákómá téna “arútái-qtataaqtabama tú-tiqa máyáaro” kétimma minná íráqô-qtataare.

18 Ítu Káríqtoma otaammá íma kutáimanibo yemá wemmá aú-aiqa ámikaae. miráimanibo ketáámá kúmiq-wayukayataba wemá pukáiyee. keqtaámá yauwéqma Áánûqtunopaq tiwíqmenataa uwíniqtaba wemá paá kímora-taoqa pukáiyee. wenaúgoma pukáimanibo wení aágoma aúgen-auwaraimma matáiyee.

19 Ítuma pukáipike itó-urenama wemá min-áámá púitata ánná umákaraapaq kukéna Áánûqtuni watáama abarokáq timá yímikaiye.

20 min-áámá minná naayóbáqá Nóaani kanaaráqá Áánûqtun-aama íma anaaé wakáa-kayukati yaáe. mi-kánáaráqá Nóaama únópi-kááremá tarôq kéitanama Áánûqtuma aú pukáipaq awé umá máqe-uraimanibo waayúkama yeqtí kúmiq-yataapikemma íma waékááe. anaaékaqa nommá aúgítata abapaké kaumowáyúkámá yenamáa nommá aúgipikemma atóbaraae. tébakaq pukurááe.

21 min-nókómá minná Ítuqtaba nommá peraígóni amané. ketáámá Ítuqtaba nommá peráunataama minnágoma káqo-yuma keyiraatimma Nóaagaraq wení aara iyápóma atóbaraanikaa umá keqtaámá Ítuma mamá kátobamatikaiqtaae. Ítuqtaba nommá peraímá paá túma tete iyábá íma wáiyee. ímibo minnágoni áaimma minná ketáámá Áánûqtukaq nunamummá túnnataama Áánûqtun-aurakaq tigaemá iyátábáámá ketáái kúmiq-yataaqa ikéwaiye. Ítu Káríqtoma pukáipike itá-uraiqtaboana Ítuqtaba nommá peraígómá keqtaámá mamá kanaaráq atóbamatikaniqtaae.

22 íbêqa Ítu Káríqtoma Áánûqtuni márûpaq máena wemá Áánûqtuni ayáánurapaq maraq máiyee. mibákémmá máqtemma Áánûqtuni kaqtó-wayukagaraq máqtemma náápaakaraq máqten-akoqnaagaraq wemá keyabiqyikaiye.

4

1 Ítu Káríqtoma keráwáqtábá aú-aiqa matáiyee. miráinaq keráwákáráq tú-tiqa mayánôqtaba yokaa oro. keráwáqá Ítu Káríqtoni anaaé kéwaraaqtaboqaq tú-tiqa matáawana kúmiq-yataakoni akoqnaágoma keráwáqá íma kéuyataiyee.

2 miraúma íbêkakemma Áánûqtuni aúyánámmá kéwareraq máero. keráwáqtí túgoni akaí-yátáákóni anaaé miráuma íwaraaro.

3 naayóbáqá keráwáqá Áánûqtukaq íma itáiq-itaiq okáyúkámá miráoniq umá mirá-uraae. kebó-yátááriq keráwáqá urááe. keráwáqá aíbôq-nokakemma aíbôriq urááe. keráwáqá aábêguyee kéeq aíbôq-nomma taíbaq nánôqtaba maqmá aónaraae.

keráwáqá óqtakaa-qtataarabi yaaráa-qtátáákáqá nunamummá tiréq ókon-okomma táí-yataariq urááe.

⁴ íbêqa Ítukaq íma itáíq-itaiq kéo-yutema keráwáqá yeráwáqtí táí-aiiqtaba yagaroqtaiyábámá íma kêtikaitanaboana yemmá mamá iyánáaq kéumayikaae. miráitata yemá keráwáqá anón-aimma kêtimatiketa agamá kégautoe.

⁵ miráimanibo anaaékaqa yemá yeqtí táwî-aiiqtaba Áánûqtukaq aamá maránóe. Áánûqtuma yú waráa-kayukagaraq pukáa-kayukagaraq yaináníqtaba yokaa kéíye.

⁶ miráitanaboana Ítu Káríqtoma pukáa-kayukama ánná umáyikaraapaq kukéna átê-wataama timá yímikaiye. yemá pukáawata wemá yemmá móraiq umá máqte-kayuka umá yainániye. miráimanibo Ítu Káríqtoma yeqtôpaq kukéna timá yímikaiye. miráuraiqtaba yemá kanaaráq mánoe. Áánûqtuma wení Aágopi paá kémainiq umá móraiq umá yemá yaágopi aúgen-auwaraikaraq kanaaráq mánoe.

⁷ máqte-qtataakoma ánatai-kanaagoma aqtóráíq kéíye. túbanaaq umá máeraq arupú umá túyánámmá itáaro. mirá kéeqa Áánûqtukaq nunamummá kanaaráq tíq-tiq ínoe.

⁸ keráwáqá móra-mora-yuma tirummá ôriq umá yimínôqtaba taákaq máráaro. keráwáqá áqnáabariq umá miráiyaqtaba keráwáqtí otaammá oyaaq umá matuwéq tiwikátuwanoe.

⁹ keráwáqá móra-mora-yuma yemmá yiwíqmera q keráwáqtí naaúpaq kéweraq minnýaba timuqá máráaro.

¹⁰ Áánûqtuma keráwáqá móra-mora-yuma aokaq-ákóqnáámá tímikaiye. miráinaq min-ákóqnáárakémmá keráwáqá waayúkama yíwáqnaa kéeraq miráuma Áánûqtuma keráwáqá tímikai-qtataaqa yetê yaináaro.

¹¹ náawabi Áánûqtuqtaba watáama waabá-káyúkátí yúbáq tínénama Áánûqtuni watáa-aatuqma tíno. náawabi kaqtó éna Áánûqtuqtaba mayaímá kémayenama Áánûqtuni akoqnáárake kaqtó íno. miráuma Ítu Káríqton-awikaq máqte-qtataariq ínôqtaba keráwáqá kéiyata waayúkama Áánûqtuni áwíqa múte yaúyóro. tágama-yataakaraq akoqnáa-yataakaraqa wennámá watúq-watuq umá wáíye. miráuma waíno.

¹² íbêqa tíkái-aanabo, tú-tiqa í-yátáákómá iraráa kégena keráwáqá maqma tímónaraimma minnýaba íma ikatíq oro. ímibo tú-tiq-yataakoma yíníqtaba kéitaae.

¹³ keráwáqá Ítu Káríqtoni aú-aiq-yataaqa yainánôqtaba timuqá máráaro. ánibo wemá tágama-yataakaraq kumínaqa keráwáqá timuq-yatááqnápó ógiranoe.

¹⁴ keráwáqá Ítu Káríqtoni anaaé wáraaqtababoaqta waayúkama keráwáqtábá timá táíq íyamma Áánûqtuma

keráwáqá íraqôniq umátikaniye. miráitana Áánûqtuni Aágogaraq tágama-yataakogaraqa keráwákáq kéwaiye.

¹⁵ ketáama maannáyaba íma wáiyee. minná waayúkama yú-tiqa mamá yímikeq yíkamma kúpuyeq moyámmá kémaye q káqo-kayukama ummaa-yátááqá yimiyábámá mirá-yútiq-yátááqátábámá íma kétune. ímiye. aati-aatimá keráwáqá mirá-qtataariq íoro.

¹⁶ miráimanibo keráwáqá Ítu Káriqtton-annabi máatababoaq tú-tiqa í-yátááqá kémayeqa minnáyabama netuq-áímmá ítero. ímibo. yemá Ítu Káriqttoni áwíqtababoata keráwáqá tú-tiqa í-yátááqá kétimiyaqa keráwáqá Áánûqtuni áwíqa múte yaúyóro.

¹⁷ Áánûqtuma maa-márábí-káyúkámá yainai-kánááráqá áqnáabaqa wemá wení waayúkama yainániye. miráinana Áánûqtuni yainai-yátáákómá keqtááráq áaimma atáinanama mi-káyúkámá náayuwabi wení átê-wataama íma itáiq-itaiq kéoyuraq nói-qtataaraq pááq ínáyô? minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánáágómá kétéye:

“Áánûqtuma íraqô-kayukama mamá atóbamayikanimma

íma oyaaq kéimanibo

mi-káyúkámá náayuwabi kúmiq-yataariq éta

Áánûqtukaq itáiq-itaiq íma kéoyuraqa

nói-qtataaraq pááq ínáyô?”

téna kétéye.

¹⁸ missing?

¹⁹ miráinaq keráwáqá náayuwabi Áánûqtuni aúyánámmá wáraaqtababoaq tú-tiqa kémayeqa arutáina-yataariq íq-iq oro. keráwáqá kenamááríq tarôq umátíkarai-nakomma améraq weqtábá kamuqá itáaro. wemá wení timá akoqnáá umákainaimma aati-aatimá mirá kéiyee.

5

¹ Ítuni waayúkabimma kawáá-wáyúkámá máa-yugaraq íbêqa kemá kétima-timune. keráwáqá oníq umá kemá Ítuni waayúkaraqa kawáá-náqá máune. Ítu Káriqtoma aú-aíqa matáimma kemá aónaraune. ánibo wemá yawwéqma kumínaqa kegáráq wení tágama-yataaqa yáíkaa q umá mayánúne.

² Áánûqtuni tipí-típiraa-kayukama wemá keráwáqá tímikaimma yabíqyíkáaro. mirá kéeraq minnáyaba timuqá máráaro. Áánûqtuma tímikai-mayaima kémayeraq paá móneqtaba íma mi-máyáimá mayánômanibo karuwaaq umá máyáaro.

³ kawáá umáyíkaiyaq-kayukama yemmá íma akoqnáá-aimma téq wakúyikanomanibo keráwáqá máqte-qtataaqtabama yeqtí awaméqá máiyatawaq yegáráqá keráwáqá íyaniq umá mórai q oro.

4 miráinana anómma kawáá-náqá Ítuma kumínaqa keráwáqá anómma yabíkáa-kayukati íráqô-meyamma kámokaa umá áwáarara káina-kamoqa mayaíyana mi-kámókóni áwáarara káina-yataakoma íma ayumíniye.

5 maabugô, keráwáqá waayúka-uraqti náápaakon aménáápáqá máero. keráwáqá máqtemma keqti tíwîqa márúte móra-mora-yuti timénáápáq maréraq móra-mora-yuti kaqtónaqa máaro. minnáyaba Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kėtiye: “mi-káyúkámá yeqtíwîqa yanaa múte yaúyo-yuma

Áánûqtuma kéyiweqtamanibo

mi-káyúkámá yeqtíwîqa márúte yúwáa-yuma yemma

Áánûqtuma wení íráqô-qtataakomma kéyimiye.”

téna kėtiye.

6 miráinaq keráwáqá kenamááriq Áánûqtuni akoqnáa-ayaakoni aménáápáq maráiyana wemá tirái-kanaaraq keráwáqá múte yauwíniye.

7 wemá keráwáqá áyaqa kėtiimiye. miráinaq keráwáqá wemmá ayuwáiyana keráwáqti taíbaq-tuyanamma paá mayániye.

8 arútama kéiteraqa yokaa oro. áwáábiq-araayakoma uréire kéena wemá upúqma nánîq-qtataaqtaba abáá iníkáá umá keráwáqti namuro-náqá Tááqtaama mirá kėtiye.

9 miráipoaq keráwáqá itáíq-itaiq í-yátááqtábámá akoqnáa kéeraq wemmá awéqtátuwaaro. taákaq máráaro. Ítuqtaba keráwáqti tîbâqawaayuma mimórá-yú-áíqá í-yátááqá yeqti itáíq-itaiq í-yátááqátábá kémayaae.

10 keráwáqá maami-tú-tíqá í-yátááqá pááqya-kanaama paá máyáaro. miráitana mikáké Áánûqtuma íráqô-qtataakoni áaikoma keráwáqá mamá akoqnáa umátikena abaúmma ánûqa yamátikaniye. wemá keráwáqá mamá mútûq íráqôniq umá ánataniye. Áánûqtuma wení watúq-watuq umá tágama-yataaqá Ítu Káríqtogaraq yagaróqtamá yáíkaaq ígáae téna keráwáqá tááyaraiye.

11 Áánûqtukaq máqten-akoqnaama wáíye. miráuma waíno.

12 Táératima maamin-áwááráq-áúbámá kennámá agatáíye. Ítuqtaba wemá keti tima-tíbáqáwáámíye. maamin-áúbágómá keráwáqá umá tíqtaaiq ínîqtaba keráwáqtoqpaq yuwáuyana kėtiye. mi-kánáágómá Áánûqtuni íráqô-qtataakoqtaba árainaimma kėtiye. miráinaq keráwáqá maami-kánáágómá yaqtóráaro.

13 keráwáqti tîbâqawaaraa-kayukama maakáqá Pébírônikaamarukaq máa-yuma keráwáqtoqpaq miráo-maarao-aimma yúwáawana kėtiye. Áánûqtuma keráwáqá aúyakainiq umá

mimóráíq umá yemmá aúyakaiye. ketáanikoma Máákigaraq keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma yúwáitana kéwiye.

¹⁴ keráwáqá wenaóné-wenaone kéeqa móra-mora-yuma tiyááma wenamí-kanamin éraq tótó umáyíkáaro.

kaayoné-yátáákómá keráwáqá máqtemma náayuwabi Ítu Káríqtoni waayúkabi máa-yubaq waíno.

kemá Pítaae.

2 Pítáa

náayuwabi Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéo-kayukayopaq Pítaama anaáékaq-aubama agatáiyé.

1 kemá Tááímoni Pítáa mórana Ítu Káríqtóni kaqtónaqa máunana kemmá wemá timátíkáitaq mi-káyúkámá yemá náayuwabi ketáátê mimórá itáíq-itaiq umá yáqtorai-i-yataaqa matááe. ketibotáámá Áánûqtugaraq keqtaámá mamá atóbamatikanin-naqa Ítu Káríqtogaraq yenákámá kateko kéoyaqtataboaqta ketáámá itáíq-itaiq umá yáqtorai-i-yataaqa kémayaunatae.

2 Áánûqtuni Íráqô-qtataakoma taíbaq uyátá-maqma wení kaayoné-yátáákókaráq mayaígáae téq kêtune. maami-kááyáq-yátááqá Áánûqtugaraq ketáái uyátárain-naqa Ítu Káríqtoma yenákátí uyátá-maqma itái-yátáápike kéiyé.

3 Áánûqtuma wení aokaq-ákoqnááraké ketáámá weqtábá aokarîq umá mánatae túnnataama kétimiqtáae. áqnáabaqa wetábá wení itái-yátááqá keqtaámá tímikaiqtáae. wemá keqtáá tááyaraitana wení arútái-qtataakoma keqtaámá wenôpaq yabítiráiyé.

4 mikákémmá keqtaámá wení anómma timá akoqnáá umákain-aimma tímikaiyé. maami timá akoqnáá umákain-ainapoma ketáái túgoni akái-yátááqá waraíyábá puí-yátááqá yínaqtaama ketáámá yubíqtuwe kóonunatae. maami puí-yátááqá minnáe. Áánûqtunopakemma nékaq mánoe. Áánûqtuma keqtaámá wení aokaq-ááikákékaráq tímikaiqtáae.

5 miráuma keráwáqá itáíq-itaiq kéeraq yaqtóráaro. keráwáqti itáíq-itaiq í-yátáákómá arutáina-yataakaq arúbainana arutáina-yataakoma itái-yátáákáq arúbaaro.

6 ánibo keráwáqti itái-yátáákómá maan-ááikáq arúbaaro. minná keráwáqti túgoma Íráqô-tuyanamma mamá arutáiyana waraíno. mirá kéeq keráwáqá akoqnáá umá máaro. ánibo keráwáqá mirá kéeraq Áánûqtuqtabama aokarîq umá máaro.

7 mirá kéeraq Ítukaq itáíq-itaiq o-yúmá tirummá yímero. ánibo mirá kéeraq káqo-yugaraq tirummá yímero.

8 keráwáqá maami-qtátááqtabámá anóniq-anóniq umáe kéuiyanama ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoqtabagaraq keráwáqti itái-yátáákómá uyátá-maqma anóniq umá abarokáq íniye. minnáyababoaq keráwáqá káqo-yuma mamá Íráqóniq

kéumayikaiyana keráwáqtí íráqôn-aaikoma arammá íma abarokák íniye.

⁹ náawabi wemá mirá íma ínna-waigoma wemá miráuma aúramma karoparáin-nakoma nékaq wái-qtataaqa íma aónainakaa kéiyé. wemá Ítu Káríqtoma wení arunóbáqá tete umáraa wení kúmiq-yataaqa watúwáiqtabama awimmá kégamatuwaiye.

¹⁰ miráinaq ketibâqawaayuo, keráwáqtí íráqôn-aainapo Áánûqtu áraimma keráwáqá tááyarena aúyaqmakainiq umá káqo-yuma yiráátinoqtaba maqmá aónaarao. mirámô keráwáqá éqa aammá íma arábanoe.

¹¹ miráinaq Áánûqtuni watúq-watuq umá wái-marupaq keráwáqtí uínô-kanaama pááq ínana keráwáqá kanaaráq paá uínoe. mibáqá ketáái uyátárai-naqa keqtáá mamá atóbamatikanin-naqa Ítu Káríqtoma kéyabi-iyé.

¹² miráinaq kemá maami-qtátááqtábámá keráwáqá ókaraq timá taáqa yoránúne. keráwáqá áqa ítareq árain-aimma matáaqtaba kéyaqtoraamanibo

¹³ kemá maa-márábímmá máeqa kemá keráwáqá taáqa timá yoránae téq túyánámmá kéitaune.

¹⁴ kemá itáunama maamin-námmá pááqya-kanaabimma mamá paábaq maránúne. maamin-námmá ketí túmiye. minnáyaba uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma timá tímikaiye.

¹⁵ miráuma kemá maami-qtátááqá wannaabí kágayaunama kemá púyônaqa keráwáqá íma tiwimmá kaaro.

¹⁶ ketáámá áqa keráwáqá Ítu Káríqtoqtaba wení akoqnááyaba timá tímikaunatae. ketáámá keráwáqá timá-timeq wemá yauwéqma kumíniye. miráunama min-áímmá íma maníqá wáimanibo min-áíkmá áraimma pááq ínîn-aine. ketáámá kenamáárîq Ítuni anó-qtataaqa aónaraunatae.

¹⁷ ketáámá wemmá aónaunana tágama-yataakaraq yaagumá Áánûqtuma aboánôpake matáiyé. ánibo aamá mú mikákáá yanaapáq tágama-yataapike kemá itáunana wemmá timá ámikaiye: “maamin-náqá kenamáa tíkái-ketaanikoe. weqtábá timuqá kémaraune.” téna aagómá tiráiyé.

¹⁸ ketáámá Áánûqtuqtaba aokaq-ánúrâqá wetê mibáq yagaroqtamá máqe-urauna-yutaa min-áágómá Áánûqtuni márûpake timmá ítaraunatae.

¹⁹ maami-qtátááqá ketáámá káoneqtaa ítareqtaaboaqtaa Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáama naayóbáqá tirááqtabataa akoqnáá umá itáíq-itaiq kéunatae. yeqtí yáyabama túyánámmá itáaro. minnáma miráuma ketáái kumayuq-márábí ómmá kamá tágainikaa kéiyé. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráan-

aimma yorautíq-yorautiq kéiyanaawaqa iraqtaíraqtama nokáápaq áwáarara kai-kíyókógaráq tirunóbáqá kamá táganiye.

20 ááqibo maannáma taákaq máráaro. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráan-aikon-aaimma Áánûqtuni agamatá-kánnáábí wáimma máqte-kayukama yenamáa íma kanaaráq itánoe. ímiye.

21 mi-kátáámá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráámma yeqtí yúyánápíkémhá íma tirááne. ímibo Aokaq-Áágómá yemmá yíwáqnaa itata Áánûqtuni aúyánápíké tirááne. miráipoata máqte-kayukama yenamáa wenáaimma íma kanaaráq itánoe.

2

1 Áánûqtuni amuné-wáyúkátí kanaaráqá yaímma kaaqaari-ámúné-wáyúkágáráq máqe-uraane. móraiq umá keráwáqtí aúkáapimma kaaqaari-yíráátí-wáyúkámá yínoe. íma árai-kataama maméta yínoe. maamin-áínápó yemá keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa yawarápanoqtaba maqmá aónanoe. anó-nakoma kaapaq-yátáq yeráwáqá mayáníq uráiqtabama wemmá mamá aúyoqtuwanoe. yemá mirá kéeta yemmá páátákáá yawarápaginiye.

2 miráimanibo taígani-kayukama yeqtí kebó-yátáákóní aammá waránoe. waayúkama kebó-yátááqátábóata yemá Ítuni árain-akoqtaba timá táíq ínoe.

3 mi-káyúkámá keráwáqtí móneqtaba kéyikainataboata yeqtí yúyánápíké kaaqaari-áímmá tínoe. miráimanibo naayóbáqá Áánûqtuma mirá-káyúkámá mamá yawááq-umayikaraiipoana yemmá Áánûqtu yawarápaniye.

4 itáaro. kaqtó-wayukagaraq Áánûqtunopake kúmiq-yataariq owana Áánûqtuma yemmá áitanobaq mamá iyúkaiye. mibáq yemá kumayupí ánná kúyikaitata mááe. yemá mibáq matúq-matuq kéiyanaawaataq yainái-kánaámá kumíniye.

5 mi-káyúkámá naayóbáqá Nóaani kanaaráqá yegáráq Áánûqtuni yainái-yátáápíkémhá íma yubíqtuweta kóuraane. ímibo waayúkama táíq umá máqe-uraawanaboana Áánûqtuma maa-márábímmá nonápó mamá yawááq-uraiye. maaminómhá aúgipikemma paá Nóaagaraq abapaké kaayaqá wení aara iyápógaraq Áánûqtuma mamá atóbamayikaraine. Nóaama waayúkama Áánûqtuni watáama arutáinaiq ínôqtaba timá yímikaitababoana Áánûqtu wemmá mamá atóbamakaraine.

6 anó-maruqa Tótômabakaraq Komóraabakaraq Áánûqtuma iranápó yawarápatukaine. waayúkati táí-aiiqtababoana wemá mirá-uraine. mirámô uráimma táí-aaimma tarôq o-káyúkáráqá nóinawabi abarokáq ínîqtaba awaaméqá wáena kéyiraatiye.

⁷ mi-kánáaráqá Áánûqtuma Arótimma mamá atóbamakaraine. Arótima íráqô-napoana waayúkama maami-kááyáq-márúkáqá kebó-yátááríq oqtábámá wemá ôriq umá arummá umáyikaraine.

⁸ min-íráqón-náqá Arótima wemá mi-káyúkátí aúkáapimma máitana Áánûqtun-aurakaqa wení otaammá íma wáqe-uraimma mi-tái-wáyúkátí táwî-aaimma máqte-tupaama káonena kéitena wemá mamá aú-aiqa matáine.

⁹ miráimanibo uyátárai-nakoma íráqô-kayukama yemma makáqma aónai-yataakoma yaútûraa kéumayikaitanama wemá mamá atóbamayikaniqtaba kéitaiye. wemá tái-wayukama yemmá tái-meyamma yímíqme kéuwinana min-áwáátáqá yainai-kánáámá yínîqtaba kéitaiye.

¹⁰ áqnáabaqa wemá mi-káyúkámá tái-kebo-yataaqtaba yúránánnámá káeta Áánûqtuni náápaqtabama yeqtí yúyánápímmá téta “paá pááqya-qtataare” téta te-yúmá yemmá áqnáabaqa tái-meyamma yimíniye.

maami-kááqáári-yíráátí-wáyúkámá íma ikatíqa éta yeqtí yúma múte kéyauyoe. yemá tágama-yataaqa Áánûqtunopake máyáa-yuma yemmá anón-aimma téta agamá kautiyábámá íma ikatíq kéoe.

¹¹ kaqtó-wayukama Áánûqtunopakemma yeqtí akoqnáágoma uyátá-maqma anómma kaaqaari-yíráátí-wáyúkáyábámá wáimanibo yemá uyátárai-nakon aúbáqá anón-aimma téta agamá kautínôqtaba kaqtó-wayukama uyátárai-nakoni akoqnáágoma mú mikákáá uyátá-maqma wáipoana wení kaqtó-wayukama yeqtí akoqnáágomma wenaúbáqá aráátiyaba ikatíq kéoe.

¹² maami-káyúkátí yáaikoma miráuma abááq-wáiwákóní yáaikoraa kéiye. yeqtí yúwaraikoni áaikoma minnáe. yáqtoketa kéyikamoe. yemá íma ítáa-qtataaqtaba anón-aimma téta agamá kégautoe. ániibo yemá abááq-wáiwákóráá umá yemá yawarápaginoe.

¹³ yemá yeqtí tái-aiiqtabama yú-tiqa í-yátááqá mayánoe. yemá yeqtí yúgoni akaí-yátááqá kéwareta yeqtí kebó-áímmá abarokáq tarôq kéoe. mi-káyúkámá yemá kaayaq-yóyáúkaráq máa-yuma keráwáqtê yagaroqtamá aáwaqa kéneqa keráwáqtí tigae-yátááqá yemá mamá kétimewata keráwáqtí aáwakaqtabama táwî-aaimma óq-waayukama kéte.

¹⁴ yemá paá aaranaatê kúmiq-yataariq kéeta yemá yeqtí yúgoni akaí-yátááqá waránôqtabama aati-aatimá íma kanaaráq yimuqa yaráiye. yemá aqnú-káyúkámá yemmá makátêwata yetê yagaroqtaréta yeqtí tái-amma kéwaraae. yemá aúyababaraaq-wayukama máawana Áánûqtuma yemmá yawááq

kéumayikaiye.

¹⁵ yemá arupú-amma yuwéta aammá arábaraae. íbêqa yemá Pótorimma áanima kaaqaari-ámúné-náqá Péiraani aammá kéwaraae. min-nákómá wemá otaammá kúyôqtabama móneqa mayéwaine.

¹⁶ minnáyabama Áánûqtuma wemmá aamá awáágúraiye. wemá oótiraa-kakomma waayúkati yáama ámitana mi-kákómá Péiraamma aa urápíké watáama timá ámikaine. ániibo Péiraamma timá ámínanawaq wení aíbôq-aaimma “yuwaíno” téna mi-kákómá timá ámitana tiráine.

¹⁷ miráimanibo maami-tái-wáyúkámá keráwáqti aúkáapimma yeqti aíbôq-aaimma íma kéyuwaae. maiq-nómmá káqnáginikaa umá mirá kéoe. konnámá uwáá yoqmá móra-mara ínókáá umá yemá mirá kéoe. kumayupí maragómmá mémánóbáqá Áánûqtuma yeqti márûqa yokaa kéumayikaiye.

¹⁸ yemá yeqti táí-aiiqtabama anókaq ááyama téta yúma mamé uí-áímmá kéte. yemá náayuwabi táí-amma paábaq yuwánéta maqmá aónaa-yuma yemá yúránánnámá aí-áímmá téta makáqma kéyimonaae.

¹⁹ yemá yú awaatuqmá paá umáginon-aimma kétémanibo kúmiq-yataakoni akoqnáágoni aménáápáqá ánná-wayukaraa umá mááe. itáaro. móra-yataakoma waayúkagomma uyátena wení akoqnáágoni aménáápáq yiwíqma yíkáimma mi-káyúkámá íma yú awaatuqmá paá kéumago. ímiye. yemá mi-qtátáákóní ánná-wayuka mááe.

²⁰ waayúkama ketáái uyátárai-naqa mamá atóbamatikanin-naqtaama Ítu Káríqtomma kékítetaboata táwî-aaikoma yemmá yaútúma ikúyikainabike yubíqtuweta kóíya-yuma móragaraq maami-táwí-ákómmá íma ayuwáiyana yemmá uyátaino.

²¹ mi-káyúkámá náayuwabi yemá Áánûqtuni arútáin-aqtaba íma itáa-yuma yemmá uyátá-maqma taíbaq paru-yátáákómá kéyimiye. yemá wení arútáin-aqtaba kékétamanibo wení aokaq wakúyikarain-aipikemma yinaaéma kéo-kayukayabama paru-yátááqá íyiminiye.

²² mi-kátáámá naayóbáqá tiráan-aimma yeráwáqtábá wáíye. minná

“iyákómá yeqti múmá yauwéqma kéíye.

ániibo pógoma nommá pétuwetama

yauwéqmeta yobí kowammá wáékááq-waekaaq kéoe.”

téna min-áímmá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kékíye.

3

¹ ketí tíkáin-aanabo, maaminnáma ketí anaaékaq-aubae. maami-kááyáq-áúbánápómá arutáinaiq ínôqtaba kemá keráwáqá túyanámmá ítama arupú ígáae téq kékúne. ániibo

ketáái uyátárai-naqa ketáá mamá atóbamatikanin-naqa Ítu Káriqtoma wení timáyikarai-kayukati yáanapo keráwákáq timá tímikain-aimma taákaq maraígáae téq kétune.

² missing?

³ áqnaabaqa maannáyaba taákaq máráaro. aqtó-kánááráqá yaímma-wayukama paá yeqtí yúgoni akai-ááímmá waránoe. yemá keráwáqá aábê-aimma timá-tiketa

⁴ maará téta tínoe: “wemá ‘yauwéqma kumónúne’ téna aamá timá akoqnaá umákaimma íyabiyo? náakaraq máiyo? keti-botáámá áqa puyéqéta owana máqte-qtataakoma maramá pááq kéitana wáqe-uraimma móraiq umá wáíye.” téta yemá tínoe.

⁵ miráimanibo maami-káyúkámá naayóbáqá Áánûqtuma aamá kétitana maa-márámá pááq uráiqtabama yemá yaákaq ínôqtabama íma káyikáíye. nokáké maramá tarôq umáráitana maragómá nopíké utaráíye.

⁶ naayóbáqá maramá tarôq umákaitana ayáqtáá-kanaama kóitana anaaékaqa Áánûqtuma nommá yúwáitana auténa maa-márámá yawááq-urena miráuma naayó-márágáráq wení táí-wayukagaraq yawarápatukaiye.

⁷ íbêqa Áánûqtuma wemá yainai-kánáyábá awé kéíye. wemá maa-márágáráq wíyôpakaraq wakúyikainata mikáq máiyana min-áwáátáqá yainai-kánáámá pááq íniye. mi-kánááráqá wemá maa-márágáráq wíyôpakaraq iranápó yawarápatuwainata táí-wayukama yemmá yainéna mamá yawarápamayikaniye.

⁸ tíkain-aanabo, maannáyabama íma tiwimmá kaaro. ítáaro. móra-wagaagaraq taígani-karitimaatima (1,000) uyátárai-nakotema móraiq kéíye. wetábámá taígani-karitimaatigaraq (1,000) móra-wagaagaraq móraiq kéíye.

⁹ uyátárai-nakoma wení timá akoqnaá umákain-aiqtabama íma káwikáíye. yaímma-wayukama mirá téta yúyánámmá kéitaamanibo wemá íma káwikáíye. ímibo wemá aú pukáípaq awé i-náqíye. ániibo wemá waayúkayaba yeqtí kúmiq-yataapike waeraígáae téna yiwé kéíye. yemmá yawarápaiyabama íma kákaitanaboana Áánûqtuma yiwé kéíye.

¹⁰ miráimanibo uyátárai-nakoni yainai-kánáágómá miráuma moyán-nákáá umá “íma kumíniye” téq túyánámmá itáiyana-awaataq kumíniye. mi-kánááráqá wíyômma anókaq áama káayena panane umáginiye. aabaúgógáráq wiyókágáráq wíyôkogaraq iramá kamá káuma ánataginoe. maa-márágáráq máqte-qtataakaraq maa-márábí wáimma iramá kamá káuma ánataginoe.

¹¹ keráwáqá itáiyana máqte-qtataakoma miráuma ánataginimma íbêqa keráwáqtí táaikoma náaraq ínyô?

Áánûqtuqtaba aokaq-wáyúkámá wenáwîkaq máqte-qtataariq oníq umá keráwáqá mirá-oro.

¹² keráwáqá mi-kánááyábá awé kéeqa mi-kánááyábá kumíkáae téraq keráwáqtí mayaígómmá mirá-oro. mi-kánááráq wíyômma iramá kamá káuma ánataginana aabaúgógáráq wíyôkogaraq wíyókógáráq iramá kamá yaeq-yaeq umáginoe.

¹³ miráimanibo “aúge-kiyokaraq aúge-maragaraq wániye” téna Áánûqtuma keqtaámá timá akoqnáá umátikaraiqtaae. mibáqá máqte-qtataakaraq máqte-kayukagaraqa Áánûqtun-aurakaqa kateko umá mánoe.

¹⁴ ketí aanábó-wáyúkáo, keráwáqá mi-kánáámá awé kéeqa móra-mora-yuma kaayoné-yátáápí máero. Áánûqtumma ôriq umá timuqá marakaíyábá maqmá aónaaro. kúmiq-yataariq í éq otaammá íkuinoqtabama maqmá aónaaro.

¹⁵ taákaq máráaro. ketáái uyátárai-nakoma keráwáqá mamá atóbamatikaniqtaba kákaitana wemá aú púkáipaqa awé kéiyee. ketáái tíkái-tibaqawaaraa-naqa Póroma maaminnáyabama keráwáqtôpaq Áánûqtuni itaí-yátáápíkémhá áqa agamá tímikaiye.

¹⁶ Póroma wení máqten-aubabimma uyátárai-nakoni yauwéqma kumínî-kanayaba kágayaiye. yaímma-yataaqa agatái-waigoma ítama tágaiyabama íma oyaaq kéiyee. yaímma-aama íma ítáa-kayukama yemá Ítukaq itáíq-itaiq íyábámá íma akoqnáá kéeta wenáagomma wáeqma kaaqaari kéte. káqon-aikaraq Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá kaaqaari tirááe. mirá kéeta yemá yanamááriq yeqtí yúraqa yawarápai-yataaqa mamakááe.

¹⁷ ketí aanábó-wáyúkáo, keráwáqá áqa minnáyaba kéitaae. miráinaqa atéráaro. Áánûqtuma keráwáqá abaúmma ánûqa yamátikai-qtataapikemma káqo-kayukama íma iyuwáiyatawaq yemá yeqtí otaakáráq íarutainiq íya-qtataaqnapoma keráwáqá íyabitero.

¹⁸ ímibo uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni íráqô-qtataakoqtabagaraq itaí-yátááqtbágáráq ítame uíq-uíq oro.

wekáqá tágama-yataaqa íbêqa aati-aatimá wáimma watúq-watuq umá wániye. miráuma wáino. kemá Pítaae.

1 Yóáane

¹ Aagómá maa-márámá íma pááq uráitana wemá máqe-uráie. ketáá wenáama ítareqtaa wemmá ketáái túrannapotaa aónareqtaa tiyáákakeqtaa wenaneqá ánêkukaunatae. Aagómá wenáaimma matúq-matuq umá mái-auwaraimma wáie.

² maami matúq-matuq umá mái-auwarai-naqa wemmá ketáá aónaraunaboqtaa ketáá keráwáqá kétima-timunatae. Ítu Káríqto matúq-matuq umá mái-auwarai-naqa naayóbáqá aboátê máqena wanamááríq kumma tiráátiraiqtaae.

³ miráipoana ketáá móra-tuyanakaq ketibotêtaagaraq wanáaniko Ítu Káríqtogaraq yokéqtaa nóinabi aónareqtaa ítarauna-yataaqa timá tímikaunatae. ketáámá kétima-yimunataama minná keráwákáráq mimórá-túyánákáq maraigáae téqtaa kétunatae.

⁴ keráwáqtí timuq-yatáákómá mûtûq pááq íniye téqtaa maami-qtátááqá keráwáqtôpaq kágayaunatae.

⁵ ketáámá maamin-áímmá Áánûqtuni áanikonopake ítareqtaa keráwáqá kétima-timunataama minná mirá-uráie. Áánûqtuma ómmá máie. wepímmá móra pááqyamma íma kumayuq-yátááqá wáie.

⁶ abo ketáá téqtaa “Áánûqtugaraq móra-tuyanakaq kémarauunatae” tennatáámánibo ketáá kumayuq-ápí Áánûqtu íma máikaq uréire kéeqtaa minná kaaqaarimá kéteqtaa íma árain-apimma kémaunatae.

⁷ aanibo ópí tágaipin-amma Áánûqtu máikaq uréire kéeqtaa miráonataama ketáámá kímora-tuyanakaq maqmá yáátáá kéumayaunanataa áanikom Ítuni naaegómá ketáái kúmiq-yataaqa tete umá ketirunóbáqtaá mamá aúgen-auge kéumatikaiqtaae.

⁸ “kepíqtáá íma kúmiq-yataaqa wáie” tennatáámá minná kenamááríqtae ketáái týakomma kaaqaari kétima-kaunanataa árain-aain-aimma kepíqtáá íma wáie.

⁹ ketáá Áánûqtuma paá timá ámenunataama, nói-kumiq-yataarirabi ketáámá uráunataama miráinana wemá ketáái kúmiq-yataaqa mamá awikáqtuwainanama ketáái kúmiq-yataakoni anónnáma íma paá wániye. Áánûqtu aati-aatimá yabíqma kateko umá máinapoana ketáái tái-yataaqa wemá tete umá tirunóbáké paábaq kématuwena aúgen-auge kéumatikaiqtaae.

¹⁰ Áánûqtu maará kétiye. “máqte-kayukama kúmiq-yataariq urááe.” téna kétiye. ááqibo ketáá téqtaa “kúmiq-yataariq íuraunatae” téqtaama aanibo min-áímmá minná “Áánûqtuma

kaaqaari-naré” téqtaa kétunanataa Áánûqtuni watáagoma kepíqtáá íma kéwaiye.

2

¹ pááqya-noiyapo, kúmiq-yataariq ígaae téq kemá maami-qtátááqá kágayaune. ááqibo kúmiq-yataariq íyana móra-nakoma tíwáqnaa ínîn-naqa Ítu Káríqtomiye. wemá wenamáa íma kúmiq-yataariq uráibo kateko-yátáákón áai-nakoboana ketáái táayabo ínîn-naqa máiyie.

² kenamáa ketáái kúmiq-yataaqtaba ípukaibo máqtemma maa-marábi-káyúkátí kúmiq-yataaqtaba pukáiyie. miráipoana Ítuma ketáái kúmiq-yataakoni ápéqa máiyie.

³ Áánûqtuni áamáan-aimma itéqtaa miráonataama ketáámá áraimma kanaaráq aónanunatae. Áánûqtumma káonaunatae.

⁴ móra-nakoma téna “kemá wemmá aónaraune” ténamanibo wenámáan-aimma iténa mirá ikéena wemá kaaqaari-náqá máitana árain-aain-aimma wepímmá ikéwaiye.

⁵ ááqibo móra-nakoma wenámáan-aimma iténa mirá kéitanama wepímmá Áánûqtuni akai-yátááqá ógiqma pááq umá wániye.

⁶ móra-nakoma téna “kemá wepí kémaune” ténama wemá Ítu Káríqtoma máqe-urainikaa mórai umá maíno.

⁷ tíkái-kayukao, kemá maan-ámáán-áímmá íma aúgen-amaan-aimma kágatimune. ááqibo maaminnâ naayón-ámáán-áímmá kágatimune. keráwáqá naayóbáké itameq utáámibo

⁸ maamin-aúgén-ámáán-áímmá áraimma Ítupi miráurainikaa umá íbêqa keráwápí mirá kéiyie. kumayuq-yátáákómá kéyatamakitana ókómá keráwápí ógiqma pááq umá wáipoana mirárará umá maamin-ámáán-áímmá aúgema wáiyie. minná árain-okoma íbêqa kétagaiye.

⁹ móra-nakoma téna “kemá okóní aapí kémaune” kétenamanibo Ítu Káríqtomma arummá amî-naqa áyámma kéumakenama wemá paá kumayupí máiyie.

¹⁰ ááqibo wení ábâkora-naqa Ítu Káríqtomma arummá amî-nakomma kákainanama okóní-aapí kémaitana wemá waayúkama otaa-qtátáárîq ikéumayikaiye.

¹¹ ááqibo wení ábâkora-naqa Ítu Káríqtoni aanábómá áyámma kéumakenama kumayupí kémaiye. kumayuq-yátáákómá aúramma kégaropa-makaipoana wemá náakarabi uréire kéena íkaonaiye.

¹² pááqya-noiyapo, Ítu Káríqtoma keráwáqtábá pukáipoana keráwáqtí kúmiq-yataaqa áqa mamá yukéna awikátukaiye.

¹³ ketibóutao, áaimma áqtaraikake máqe-urainaqqa Ítu Káríqtomma wemmá káonaapoqa keráwáqtôpaq kemá kágayaune. maabuiboákaao, keráwáqá mamá Táí-nakomma

márúte yukáápoaq kemá keráwáqtôpaq kágayaune. pááqya-noiyapo, keráwáqá ketibotáá Áánûqtumma káonaapoaq keráwáqtôpaq kemá kágayaune.

14 ketibóutaa, áaimma áqtaraikake máqe-urai-naqa Ítu Káríqtomma wemma aónaraapoaq keráwátôpaq kemá agatáune. maabuibóákaao, Áánûqtun áabi keráwáqá akoqnáá uréq Táígonakoma uyáqtá-maqma máápoaq keráwáqtôpaq kemá agatáune.

15 maa-márágón áaikokaraq maa-márábi-qtátáátábágaráq ítikaino. móra-nakoma maa-márábín-ámmá kéwaraitanama ketibotáái akai-yátááqá arupimmá íma wáiyé.

16 wenaúgon amuq-yatáákáráq aúrananna aí-yátáákáráq aweké kuí-yátáákáráq Áánûqtunopake íma iráibo mirái-qtataaqa maa-márábíké-qtátáaré.

17 máqtemma maa-márágóní waayúkama yúrananna káetama maami-qtátáákáráq maa-márágóní waayúkagaraq paábaq yátamakinoe. ááqibo móra-nakoma Áánûqtun aúyánámmá warénama matúq-matuq umá paá mániye. Ítu Káríqtoni webóé.

18 pááqya-noiyapo, maannáma aqtó-kánááráq íye. keráwáqá ítaraae. Ítu Káríqtoni anómma webó-náqá íniye. íbêqa netuqyaa Ítu Káríqtoni webó-wáyúkámá áqa irááe. miráitaqtaa káonaunatae. mi-kánáámá aqtó-kánááráq íye.

19 Ítu Káríqtoni webó-wáyúkámá yaímma keqtaábiké kóuraamanibo yeráwáqá íma keqtaáráá umá máqe-uraae. yeráwáqá keqtaágáráq móra-yuyanakaq marétaraatati ketááté máneta oné. ááqibo tiyuwéta keqtaábiké káouraapoata íma ketáái árai-kayukama kétiraateqtaae.

20 ááqibo keráwáqá máqte-kayukabike Aokaq-nákómá tiwíkaipoaq máqte-qtataaqa árainmma kéitaae.

21 árain-aain-aimma íma kéitaawapoaq íkagatimunabo árain-aain-aimma keráwáqá áqa kéitaawapoaq kemá kágatimune. keráwáqá kéitaae. árain-aipikemma móra kaaqaari-áímmá íma kanaaráq pááq kéiyé.

22 nááwaq kaaqaari-náqá máiyó? “Ítuma íma Káríqtoma máiyé” téna aboáqtábágaráq áanikoqtabagaraq wakaráína-naqa wemá kaaqaari-náqá Ítu Káríqtoni webó-naré.

23 náawabi Áánûqtuni áanikoqtaba wakaráinama Áánûqtu weté ímaipoana kéqo-keq-yataariq íumakaniye. náawabi áanikomma arummá kámenama aboámá weté máiyé.

24 aamá áaimma áqtaraikake ítaraamma tirupi yuwáiyana maíno. tirupi yuwáiyana kémainaraq keráwáqá mórabí áanikopikaraq aboápikáráq mánoe.

25 Ítu Káríqto timá akoqnáá umá tiráiyé. “matúq-matuq umá máí-auwaraimma timínénataa keqtaámá timá akoqnáá

umátikaraiqtae. kaaqaari-wáyúkámá keráwáqá árain-apike

²⁶ tiwíqma paábaq tiyuwánéta kéoe. minnýaba kemá káгатimune.

²⁷ ááqibo Aokaq-Áágómmá tímikaitana paá keráwápí ku máipoaq keráwáqá káqomma tirááti-naqtaba ítikaniye. wenamáa máqte-qtataqtaba kétiraatena kétima-timenataa aanibo nóinabi kétiraatena kétima-timenataa iqtáámá árain-aain-aimma wáiyе. kaaqaari-áímmá íma wáiyе. ááqibo Aokaq-Áágó nóinabi tiráátiniq umá Ítu Káríqtopi máero.

²⁸ pááqya-noiyapo, Ítu Káríqtopi kémaiya wemá yínaqtaa wemmá káoneqtaama mikáq wenaúbáq tigae-tigae íéqtaa kanaaráq itó-uma mánunatae.

²⁹ keráwáqá aónaraae. Áánûqtupimma kúmiq-yataaqa íma wáiyе. kateko-yátáákón áaimma máiyе. móraiқ umá kateko-yátáákón áai-kayukama yeráwáqá Áánûqtu aúgemma maqyíkáraiye.

3

Áánûqtun-araabitie.

¹ keqtaáyábá akaí-yátááqá abó “Íráqône” téqtaa ketáámá wenáráabitie tenúnatae. miráipoata yeráwáqá Áánûqtuma íkaonaapoata maa-márábí-káyúkámá ketáágáráq ítimonaraaqtae.

² tíkái-kayukao, íbêqa Áánûqtuni áráabititaa máunataamanibo anaaékaq nóikaakanaq mánunataabiyo? íbêqa ketáá íma ítaraunataamanibo ketáá ítaraunataama wemmá aónaraunaboqtaa weráa umá mánunatae. mikáq wenáaimma mútûq kanaaráq aónanunatae.

³ máqtemmá wekáq yirummá kámeta awé íya-kayukama Íturaa-kayukama yeráwáqá kúmiq-yataakon-aaq ikatéta nékaq mááe.

⁴ móra-nakoma kúmiq-yataariq kéena wemá aamá aúmatan-aimma kéyawitiye. kúmiq-yataaqa maannámiye. Áánûqtuni ámáan-aimma yawiténama kúmiq-yataaqa mi wáiyе.

⁵ keráwáqá aónaraae. wemá aúgaraq-naqa aúkáimma wemá ketáái kúmiq-yataaqa matuwáínayataba kukáiyе. Ítupimma íma kúmiq-yataaqa wáiyе.

⁶ morá-nakoma Ítu Káríqtopimmo kémaenama kúmiq-yataariq íma umáena wíniye. ááqibo kúmiq-yataariq umáena kéwenama wemmá íma ítarena íaonaraiye.

⁷ pááqya-nóiyapo, móra-nakomma íyuwaiyanawaq árain-apike tiwíqma paábaq tiyuwaíno. náawabi kúmiq-yataariq íumaena wína-nakoma Ítuma kateko umá máinikaa umá mániye.

8 náawabi kúmiq-yataariq umáena wína-nakoma wemá Tááqtaani áaimma kémayaiye. Tááqtaama áqnáabaq áaimma áqtáraikake aati-aatimá kúmiq-yataariq umáena kéuiye. miráipoana Áánûqtun-aanikoma Tááqtaani mayaímá matuwáínayataba kukáiyé.

9 ááqibo náawa-naawanabi Áánûqtuma marákáraitanama aati-aatimá íma wení kúmiq-yataariq umáena kéuiye. Áánûqtuni kateko-yátáákón ayu-qtatááqá wepí máipoana wemmá Áánûqtu marákáraitanama kúmiq-yataariq íma kanaaráq umáena kéuiye.

10 miráinaqtaa náayubi Áánûqtuni árábíti máewata náayubi Tááqtaani árábíti máiyamma yimónanunatae. náayubi íma kateko umá máeta kúmiq-yataariq umáe uyetáma yemá Ítumma yirummá áme-kayukayaba íkéyikaitata yeráwáqá Áánûqtuni árábíti íma mááe.

weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero.

11 maamin-áímmá áqnáabake minnámo ítaraamma weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá mánatae.

12 ketáá íma Kááinaraa umá mánatae. anómma Táí-nakoni iyápómá wenábâkomma ikákaimma nôraq itanawáq wemmá ikákaiyo? minná wení mayaígómá táigoni itana ábâkoni mayaígómá íraqôniq itanabóana ikákaiye.

13 ketîbâqawaayuo, maa-márábí-káyúkámá íyammo kéumatikaiyama íma iyánáaq oro.

14 máqtemma Ítun anaaé wáráa-kayukama keqtáámá kétékaipoaqtaa aónaraunataama tirun-iyápómá puí-yátáákómmá yátamaqtuweqtaa matúq-matuq umá máí-auwaraipiqtaa yabékuraunatae. ááqibo náayubi Ítun anaaé wáráa-kayukayaba íkeyikaipoata yemá puí-yátáápí paá mááe.

15 móra-nakoma náawabi Ítun anaaé wáráin-abakora-naqa áyámma kéumakenama aúyánápí ikámma púimma wemá yíkaminakaa-nare. keráwáqá aónaraae. waayúkama yíkamiya-kayuka matúq-matuq umá máí-auwaraimma ímatokaae.

16 maaminná nóinabi akai-yátáákón áaiqtaba tiráátiraiqtae. Ítu Káríqtoma keqtááyábáé téna pukáiyé. miráinaqtaa ketáámá ketáái aanábó-yátábátáá kanaaráq puyónátae.

17 móra-nakoma náawabi áwáqnaa í-yátááqá matokáinama Ítun anaaé wáráa-kayukabike móra-nakoma náawabi áwáqnaa í-yátááqtbá kákaitana aónaraimanibo weqtábá wenáyakoma aúyakuraitana íámikaimma Áánûqtuni akai-yátááqá wepímmá kémayoi?

18 ketí pááqya-noiyapo, ketáái tikái-yátáákómá wataama paá tóyaukaken-aimma íwaino. ketáái tikái-yátááqá áráimma yiráátéqtaa máqte-qtataariq ónátae.

Áánûqtun aúbáq ikatîq íena itó-uma akoqnáá umá mániye.

19 máqte-qtataariq onna-yátáákótáá ketáái tikái-yátááqá áráimma yiráátéqtaa miráona-yataakotaa Áánûqtun aúbáq akoqnáá umá kanaaráq itó kúnatae.

20 ketáámá kenamáárîq ketúyánákótáá ketúbi maránimma minnýabagaraq Áánûqtuma kéitaiye. Áánûqtu ketúyánákótáá uyátá-maqma máitaqtaa káonaunatae. wemá máqte-qtataaqtaba kéitaiye.

21 tikái-kayukao, ketúyánákótáá ketúbi ímarainaqtaama Áánûqtuni aúbáq akoqnáá umá kanaaráq itó-onunatae.

22 wenámáan-aimma kéiteqtaa miráonaboanataa aati-aatimá amuqá maráina-yataariq-aatuqma onanataámá nói-qtataaqtababi ítána-yataaqtaa wenôpake paá mayánúnatae.

23 maaminná wení ámáan-aimma mirá-uraiye. áqnáabaqa wenáanikoma Ítu Káríqtokaq tirummá áméro. ááqibo “káqomma weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero.” téna Ítuma wemá timá tímikainiqtaa ónátae.

24 náawabi maami-kááyáq-ámáán-áíkárátá kéitena miráina wemá Áánûqtupi kémaitana Áánûqtu wepí kémaiye. Áánûqtu wení Aágoma timá tímikaiqtaama “Áánûqtu keqotáábí kémai íyabiyo” téna kétiraatiqtaae.

4

Áánûqtuni árain-aagogaraq waátâgaraq.

1 tikái-kayukao, íma máqten-aagokaqa tirummá áméro. maqmá aóna-aona umá aonáiyana Áánûqtunopake kéi-nare. netuqyaammá kaaqaari-áíkáráq-wáyúkámá maa-márábímmá uréire kéoe. táí-aagoma yirunóbáqá máitana mipíké táí-aimma kéiyé.

2 miráuma aágoma Áánûqtunopakenabiya a maqmá aóna-aono oro. maamin-áágómá téna “Ítu Káríqtoma aúgaraq-naqa aúkéna Áánûqtunopake kukáiyé” ténama wemá Áánûqtunopake kéiyé.

3 ááqibo maamin-áágómá téna “Ítu Káríqtoma aúgaraq-naqa aúkéna Áánûqtunopake íkukaiye” ténama wemá waátâe. Áánûqtunopake íirena wemá Ítu Káríqtuni anómma webónákónôpake kéiyé. minnýababa “keráwáqá atéráaro” téq timá tímikaunaae. “Ítu Káríqtuni webónáqá yíniye” tiráunama áqa ya máiyé.

4 pááqya-noiyapo, keráwáqá Áánûqtu matíkaraipoaq wenáráabiti mááe. keráwápí mái-nakoma uyátá-maqma maa-márábí-náqá máipoana keráwáqá maamin-tái-áágómá yemmá uyátámakuraae.

5 yemá Ítu Káríqtoni webó-wáyúkámá maa-márágóní waayúkamo. maa-márágóní waayúkama máapoata yeráwáqá aamá temmá maa-márágóní waayúkama kéitaae.

6 ááqibo ketáámá Áánûqtu matíkaraipoaqtaa wenáráabiti máunatae. náayubi Áánûqtumma aónaa-kayukama ketáái táama kéitaae. aanibo náayubi Áánûqtuma íma maqyíkárái-kayukama ketáái táama íkeitaae. miráítaqtaa káonaunatae. móra-nakoma árain-aagogaraq-narabi kaaqaari-áágógáráq-narábiyo.

Áánûqtuma akai-yátáákón áaine.

7 tíkái-kayukao, ketáámá weqtábá kákaina weqtábá kákaina ónátae. akai-yátááqá Áánûqtunopake kéiyee. náawabi káqowaqtaba ákain-nakoma wemmá Áánûqtu marákáitana Áánûqtumma káonaiye.

8 Áánûqtuma akai-yátáákón áaimma máipoana náawabi káqowaqtaba íakaina-nakoma Áánûqtumma íkáonaiye.

9 kímora wenáanikomma maa-márábí timákaitana aúgen-auwaraimma keqtááyábá mayaígáae téna kukáiyee.

10 ketáá káonaunatae. árainmma akai-yátááqá ketáái tikaí-yátááqá Áánûqtuqtaba íwáimanibo wení uyátá-maqma akai-yátááqá keqtááyábá árainmma akai-yátááqá wáiyee. minná wemá wenáanimma timákáitana kumma kaapaq-yátaráq képuyena ketáái kúmiq-yataaqa meyánîq kéumatikaiqtaae. maaminná árainmma akai-yátááqá wáqe-uráiyee.

11 tíkái-kayukao, Áánûqtummo miraráá umá kákaina mórai q umá ketáá weqtábá kákaina weqtába kákaina ónátae.

12 móra-nakoma íma Áánûqtumma aúrapike aónaraimanibo ketáá weqtábá kákaina weqtábá kakáina onanataámá Áánûqtu kepíqtáá kémainanama wení akai-yátáákómá kepíqtáá mútûq pááq umá ánataginiye.

13 Áánûqtu wení Aokaq-Áámá tiyúwáitaqtaa yáátáá umá kémayaunaboanataa wepí kémaunanataa wemá kepíqtáá kémaiye.

14 ketáámá Ítu Káríqtomma aónareqtaaboataa timá tímikaunatae. aboámá wenáanima Ítumma timákáitana maa-márábí-káyúkámá táayabo ínenataa kukáiyee.

15 náawabi Ítuqtaba “Áánûqtun-aanimiye” téna arummá káména tin-nákópí Áánûqtuma máitana wemá Áánûqtupi máiyee.

16 ketáámá káoneqtaa tirummá kámunatae. Áánûqtu keqtááyábá ôriq éna kákaiye. Áánûqtuma akaí-yátáákón-áaiipoana akaí-yátááqá máiiye. miráipoana náawabi akaí-yátáápi kémainanakoma minnâ wemá Áánûqtupi kémaitana Áánûqtuma wepi kémaiye.

17 yainai-yúpáárâq onanataámá táaqa ikáinanataa akaí-yátááqá kepíqtáá mútûq páâq umá ánataginiye. áâqibo maa-márábikárâq kâqowaqtaba Ítuma ákáiniq umá mórai q umá kâqowaqtabataa tikaikáae.

18 akaí-yátááqá wárainanama áaqa íkaniye. áâqibo akaí-yátááqá mútûq páâq umá ánataguraitana ikatîq-yataaqa páabaq waqmá kéyuwaiye. móra-nakopimma ikatîq-yataaqa wárainanama agaegóni anónnáma táí-apeqtaba awé íniye. áâqibo náawabi ikatîq kéenama wení akaí-yátááqá mútûq íma páâq uráiy.

19 áqnáabaqa Áánûqtu keqtááyábá ákaraipoaqtaa ketáá weqtábátáá kanaarâq tikaikáae.

20 móra-nako téna “Áánûqtutaba kêtikaiye” kétenamanibo wemá ábâkora-naqa áyámma kéumakena wemá min-nákómá kaaqaari kétiye. wemmá káonenama wení ábâkoraanataba íkákainanama Áánûqtumma íaonai-waigoma Áánûqtutaba kanaarâq akániyo? ímiye.

21 Ítu Káríqtoma maan-ámáán-áímmá tímikaiqtaae. náawabi Áánûqtuqtaba kákainanama wenanaae wáraa-kayukayabagaraq akaíno.

5

Ítumma arummá ámîn-nakoma maa-márábi-qtátááqá márúte kéyuwaiye.

1 máqtemma náayubi Ítuqtaba “Káríqtoe minnáma Áánûqtu tímákaraiye” téta tiya-kayukama minnâ Áánûqtu maqyíkaraiye. náayubi aboáqtábá yikáinatama aboá maqyíkarai-kayukagaraq kéyikaiye.

2 ketáá káonaunatae. minnâ ketáámá Áánûqtuqtaba tikáínaqtaa wení ámáan-aimma taákaq maréqtaama ketáá wenaráabitiyabataa tikaikáae.

3 ketáá Áánûqtuqtabataa tikáínaqtaama wení ámáan-aimma matoránatae. maamin-ámáán-áímma íma ummaa kéyaiye.

4 máqtemma Áánûqtu maqyíkarai-kayukama maa-márábi-qtátááqá kanaarâqá márúte íbâq kéyuwaae. ketáái tirummá amí-yátáákómá maa-márábi-qtátááqá uyátá-maqama kêtimiqtaae.

⁵ náawaq maa-márábi-qtátááqá kanaaráq márúte kéyuwaiyo? móra náawabi “Ítuma Áánûqtun-aanikoe” téna arummá ámîn-nakoma wemá maa-márábi-qtátááqá uyátewae kéiyee.

Áánûqtuma áanikoqtaba abarokáq kétiye.

⁶ Ítu Káríqtoma nokáráq naaegaráqtábá iráiyee. wenamáa noqtábá íraibo nokáráq nae-yátábágáráq iráiyee. káqomma Aokaq-Áágómá Ítu Káríqtomma káonena kétiye. ááqibo Aokaq-Áágómá árain-aain-aine.

⁷⁻⁸ kaumo-yátáákómá Ítuqtaba árain-aimma kéte. yeráwáqá Aokaq-Áágógáráq nokáráq naaegógáráq wááe. árain-aimma Ítuqtaba kététa mimórá-yúyánákáq makéta kéte.

⁹ ketáámá nóinainabi waayúkama temmá tirummá kámunatae. ááqibo Áánûqtu nóinainabi tiráin-aikoma waayúkama tiráán-aimma uyátá-maqma kétena maamin-áímmá Áánûqtuma tímátukaimma minná wenáanikoqtaba tiráiyee.

¹⁰ maamin-áímmá Áánûqtuma tímátukaimma máqtemma Ítumma arummá amê-kayukabi wáiyee. náawabi Áánûqtu tin-áikáq íma arummá aménama Áánûqtuqtaba “wemá kaaqaarinaré” kétena Áánûqtu nóinainabi áanikoqtaba tin-áímmá arummá íámíqmena kéuiye.

¹¹ ááqibo minná árain-aimma Áánûqtu timmá mirá-uraiye. matúq-matuq umá mái-auwaraimma Áánûqtu tímikaiqtaama maamin-áúwáráímmá áanikopi wáiyee.

¹² náawabi móra-nakoma áanikomma arummá aménama wemá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayániye. náawabi áanikomma arummá íkámenama matúq-matuq umá mái-auwaraimma ímayaniye.

matúq-matuq umá mái-auwaraine.

¹³ keráwáqá náayubi Áánûqtun-aanikon-awikaq tirummá amê-kayukabaq kemá maa-qtátááqá agatáune. matúq-matuq umá mái-auwaraimma árainma itareq matáapoq keráwáqtábá agatáune.

¹⁴ wenáúyánákáq maréqtaa ketáámá Áánûqtukaqtaa nóiqtababi itáananataama ketáá árainma káonaunatae. wemá ketáái táaraq itániye.

¹⁵ ketáái táaraq kéitaiqtaa ketáá káonaunatae. nóiqtababi wekáq itáananataama wemá áqa kétémiqtaae.

¹⁶ ábâkoraa-nakoma kúmiq-yataariq kéinaa káonema mikúmíq-yátáákómá yawááq umá matúq-matuq umá mái-yataapi íkewinaqa keráwáqá Áánûqtukaq itaíyana matúq-matuq umá puí-yátáápkémmá Áánûqtuma mamá wemmá aúgen-auwaraimma amíniye. móra-kumiq-yataakoma matúq-matuq umá puí-yátáápi

áwíqmena wíniye. minnáyaba “nunamummá tiyo” íketune. máqtemma otaammá kuí-yátááqá minná kúmiq-yataare. ááqibo ókon-oko-kumiq-yataakoma íma mamá puí-yátáápí awíqme wíniye.

¹⁷ máqtemma otáá-qtátááqá minná kúmiq-yataare. ááqibo ókon-oko-kumiq-yataakoma matúq-matuq umá puí-yátáápí íma kéwiye.

¹⁸ ketáá káonaunatae. náawabi Áánûqtu matíkárai-nakoma kúmiq-yataaqa íma umáena kéyiye. aanibo Áánûqtun-aanikoma wemá kawáá kéumatikaiqtaaboana Táí-nakoma wemmá íma kanaaráq táí-yataariq kéumakaiye.

¹⁹ ketáá káonaunatae. Áánûqtun áráabititaa máunataamanibo tébakaq-wayukama máqtemma maa-márábí-qtátáákáráq Táí-nakoma nôrabi ónááe ti-qtátááqá mirá kéumayikaiye.

²⁰ ááqibo káonaunatae. minná Áánûqtun-aanikoma iréna tiráátiraiqtae. náawabi árain-Aanuqtuma máima ketáámá árain-Aanuqtupi wenáanikoma Ítu Káríqtopi máunatae. maaminnâ árain-Aanuqtugaraq maaminnâ árain-auwaraimma matúq-matuq umá máí-auwaraine.

²¹ pááqya-noiyapo, kaaqaari Áánûqtunopakema nékaq máero. kemá Yóáane.

2 Yóáane

Yóáane páátima monoq-wáyúkámá máa-marukaqa áwíkaan-inikoma páátibi agamá kááyaiye.

¹ kemá móra anó-monoq-nakonopake áwíkaan-inikokaq áwíkai-iniko ení iyápógaraq árain-aain-aikaraq kemá keráwáqtábá kékaiye. íma kemá kenamáamibo máqtemma aarawaamá árain-aain-aimma ítaraa-kayukama keráwáqtábá ôriq éna káyikaiye.

² maami árain-aimma keqtáábí wáena taákaq-taakaq ínipoana aati-aatimá keqtáábí watúq-watuq umá wániye.

³ ketibotáá Áánûqtuma áanikogaraq Ítu Káríqto yeqti aokaq íráqô-qtataakaraq arummá yimí-yátáákáráq kaayoné-yátáákáráq keqtáábí wáiro. miráinata maami-qtátááqá árain-aain-aikaraq akaí-yátáákáráq mayánatae.

⁴ kemá itáunama maamin-nóiyápómá árain-amaan-aimma kéwaraawaq timuqá ôriq umá kéwaraune. miráuma ketibotáá timá tímikainiqtaa umá kéwaraae.

⁵ tíkáin-iniko, móra ámáan-aimma kágayaune. íbêqa aúgen-amaan-aimma íkagatimupo maaminnáma naayóbáqá áaimma áqtaraikake Ítunopake ítaraae. minnâ káqowaqtaba kákaina káqowaqtaba kákaina ónátae.

⁶ akaí-yátáákómá mirá kéiyee. minnâ Áánûqtun ámáan-aimma waránatae. mimórá-ámáán-áímmá áaimma áqtaraikake ítaraae. minnâ weqtábá kákaina weqtábá kákaina ónátae.

⁷ miráipoata netuqyaa-káyúkámá keqtáá kaaqaari-áímmá timá-timinetataa maa-márábí uréire kéeta ye mirá kéte “Ítu Káríqto íma aúma mamá páaq íné kukáiyee.” téta waayúkama kaaqaari kéteta yemá Ítumma webómá kágáyakaae.

⁸ atéqma máero! keráwáqá íma mi-qtátááqá yúwáaro. ketáámá maaminnáyabataa mayaímá matáunaboaq íráqô-qtataaqa Áánûqtu timá akoqnáá umá timínna-yataaqa íma mayáínoe.

⁹ morá-nakoma Ítu Káríqtoni arááti-yataapi íma maéna ááqibo áwábaq kóínanama Áánûqtu mibáq wetê íma máiyee. móra-nakoma Ítu Káríqtoni arááti-yataaqa ítarena Áánûqtugaraq áanikogaraq mibáq wetê máiyee.

¹⁰ móra-nakoma keráwáqtôpaq íréna “Ítuma Áánûqtunopake aúgaraq íkukaiye” téna tin-náqá wemmá íma keráwáqtí naaúpaqa íawiqme íréraq miráono-maaraono téq ítimakaaro.

¹¹ aanibo keráwáqá mirá tímákeqa keráwáqá wení ábárawaao máeqa wení táí-yataapi mánoe.

12 kemá netuqyaan-áímmá agamá timá-timenaq únnamanibo kemá íma wannaabímmá agayánúne. paá kenamáárîq uréq wenóíkaq-wenoikaq káoneqtaa tóyaupike timá-timenunaboana ketáái timuq-yatáápiqtáá mánunatae.

13 ketímanaakoni iyápóma yiwíkaan-noiyapoma keráwáqtábá miráo-maraao téta kétimatikaae. áqa kínnæ.
kemá Yóáane.

3 Yóáane

1 móra anó-monoq-nakonopake Káéatikaq tíkái-naqa Káéatio, náawanabi kemmá árain-aain-aikaraq ôriq umá kétékaiye.

2 tíkái-nako, kemá nunamummá timákaunana máqte-qtataakaraq enáugogaraq íráqôniq umá mirá kéitakaa kemá aónaraunama enarun-íyápógómá íráqôniq kéíye.

3 yaímma Ítun anaaémo kéwaraa-kayukama uréire éq éta má-tima-timemma “emá árain-aimma kéwaraane” téta tewapóaq kemá emmá timuqá ôriq umá kémarakaune.

4 árain-aipimmo ketí iyápó-annamo ítaraanata uréire kéíyanama kemmá íma móra-yataakoma mamá timuq-yatáákómmá uyátamaqma wániye.

5 tíkái-nako, maa-káyúkámá naayóbáqá íkeyimonaanamanibo ááqibo íráqôniq umá yabíqyíkaraane.

6 yemá máqtemma yirummá ámê-kayukama emá írágôniq umá yabíqyikaanayaba timá yímikaiye. emô íráqô-qtataaqa kéyime. timáyikaanayaba Áánûqtun-aurakaqa íráqôniq kéíye.

7 uyátárai-nakotabae téta uréire kéowatamanibo oótanaa óqtamma paá Ítuma arummá ámê-kayukabike matááe. óq-wayukabike íma matááe.

8 ketáá kenamááríq yiwíqmataa ketáái waayúkaíq umátaa árain-aikoni mayaímá yegáráq kémayaunatae.

9 kemá káqon-aubama agatuwáunana Ítun-anaaemo wáráa-kayukabaq wimánibo Tiótarapima wemá wenáakaq waabá-káyúkátí yúraakaqa “anómma mánaae” ténaboana keqtáámá ítiwirainenataa kéíye.

10 kemô yéqa má-tima-timenune wemá yaímma-yataariq kéitaba wemá táí-aimma keqtábá kétena Ítuni aamô maméta ye-káyúkámá íkeyiwiraiye. óqo yeqtí naaúpaqo yiwíqmeta íné o-káyúkámá mamá aammá káunikena “íma yiwíqme yero” téna aammá áunikaraiye. óqo yiwíqmeta íné o-káyúkámá yemmá monoq-wáyúkábíké kéwaqtuwaiye.

11 tíkái-nako, táí-yataakoni amé mékaan íuwo. paá íráqô-qtataakoni amé mékaa uwo. ááqibo íráqô-qtataariq o-káyúkámá minná keráwáqá Áánûqtun-araaqa mááe. aanibo táígo-qtataariqo íya-kayukama minná yeráwáqá Áánûqtuma áraimma aati-aatímá íkaonaae.

12 Timítarima máqte-kayukati yúraakaqa íráqô-naqa máitana wení íráqô-mayaima wenáaiqtaba kétiraatiye. ketáámá móraíq umá íráqôn-aimma weqtábá kétunataama minná árain-aimma túnna-taama keráwáqá ítaraae.

¹³ kemá taíganin-aimma agayánááq únnamanibo íma kenamáárîq kemá wannabí agayánúne.

¹⁴ miráitaq kemá túyánámmá itáúnama páátákáá timónéq aanibo keráwákáráq mi-qtátáátábá mórabi máeqtaa watáá-wataa tenúnatae.

¹⁵ kaayone-yátááqá keráwáqtê wáino. ketáái aanábóráq ketí miráoro-maaraoro-aimma móra-mora-yuma timá yímero. kemá Yóáane.

Yúti

¹ kemá Yútie. kemá Ítu Káriqtoni mayái-nápóaq kemá Ítuni ábâkoma Yêmitimma ábâkomune. kemá maami-páátímá Áánûqtuma yááyarai-kayukayopaq kágayaune. mi-káyúkámá náayubi ketibotáámá Áánûqtuma wení akái-yátáápi kémaewana Ítu Káriqtoma yabíq yíkaraiye.

² Áánûqtuma paru-yátáákáráq tiména kaayoné-yátáákáráq tiména akái-yátáákáráqá keráwáqá timíniye. mi-qtátáákómá keráwáqtôpaq ókaraq-okaraq pááq íniye. minnáyaba ôriq umá keráwáqtábá kêtikaiye.

kaaqaari-áímmá yirááti-wayukati yáaimma.

³ keti aanábó-wáyúkáo, áqnáabaqa kemá túyánámmá ítátuweq keráwáqtôpaq aúbama agamá Áánûqtuni yauwéqma máqtemma tiwíránénataa iqtábá min-áímmá agayánáá kéunamanibo keráwáqtí itáiq-itaiq umá mái-yataaqa Áánûqtuma wení waayúkama tímikaimma minnáyaba yáqtoqma akoqnáá ígáae téq kemá keráwáqtôpaq kágayaune. minná

⁴ yaímma-wayukama keráwáqtí aúkáapi aúpáq yamááwaqtaa íkáonaunatae. mi-káyúkámá íma Áánûqtuni waayúkama mááe. Áánûqtuma wenámáakoni íráqô-qtataaqtaba yemá aagómmá mamá kéwaeraae. yemá mirá kéopoataa yeqtí táí-yaaimma paátataare ténátaae. Ítu Káriqtoma ketáái kawáá-náqá ketáái uyátárai-nakoma wemmá yemá káwetatuwaae. naayóbáqá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí téna mirá-káyúkámá Áánûqtuma mamá yawááq-umayikaniye.

⁵ keráwáqá maamin-áímmá ítama arútaraamanibo kemá keqnáámmá timá taákaq ónúne. uyátárai-nakoma Ítiráaeo-wayukama Íqtíibake yauwéqma yiwíkaimanibo anaaékaqa mi-káyúkámá wekáq arummá íma ámikaa-kayukama yemmá yíkamitata puqmá ánataguraae.

⁶ taákaq máráaro. naayóbáqá Áánûqtuni kaqtó-wayukama yaímma móra-awaataq yimuqá maqma íma máqe-uraabo Áánûqtuni marûpake yuwéta kóuraae. uyátá-maqma anón-naapaamma mayánáae téta owana yemmá Áánûqtuma kumayuqnóbáqá aménáápáq mibáq akoqnáá-annama kú-yikaraiye. Áánûqtuma anó-kanaaraqa wemá yemmá mamá yawááq-umayikaniye.

7 táí-wayukama Tótômabakaraq Komóraabakaraq káqomma waaqókáq móra-marukaq-wayukayabagaraq taákaq máráaro. mi-márúpáké-káyúkámá Áánûqtuni kaqtó-wayukama oníkáá éta kumari-ááímmá tarôq kéowanaboana aati-aatimá matúq-matuq umá káíq-kaiq inírábí kautínoe. máqtemma kaaqaari-áímmá yirááti-wayukama Áánûqtuma yeqtí táí-meyamma yimíníqtaba máqte-kayukaraq abarokáq timá kétagaiye.

8 miráuma mirá-káyúkámá máqte-maqte kaikáá umá káonaawana minnágoma mamá íyaqnobaqa yíkáníq itata yeqtí yúbima táí-yaaimma mamá tarôq kéoe. Áánûqtuni náápaqtabama pááqya-qtataarabiya téta yúyánámmá kéitaae. Áánûqtunopaq-wayukayaba aamá timá márúte táíq kéumayiketa kéoe.

9 uyátá-maqma anó-kaqto-naqa Mááíkoroma wegáráq íma mirá-uraiye. Tááqtaate wenáubi-kenaubi maréta Mótetini arááq-auma náawaq mayáníyô téta minnáyaba tirááye. ááqibo Mááíkoroma wemá náápaakaraq-naqa íma kanaaráq máenaboana Tááqtaama timá márúte yukáimanibo wemá tiráine: “uyátárai-nakoma emmá timá márúte táíq umákaniye.” téna Mááíkoroma tiráíye.

10 miráimanbo mi kaaqaari-áímmá yirááti-wayukama móra-yataakoni áaimma íaonaraa-qtataakoqtabagaraq táí-aimma kéte. aónaa-qtataaqa aónaraamma miráuma pó-iyakoni yáaikka umá káonaae. ánibo mirán-ááíkkómá yemmá mamá táíq kéumayikaiye.

11 táí-meyamma ôriq umá mayaínóe. Kááinani áaikaan-aaaimma kéwaraae. yemá waayúkama yiráátéta paá meyáqtabá yeqtí yúma yíméwata kéqoke-tai-aaaimma tarôq éta Béiraaraa kéoe. Áánûqtuni anaaéma íwareta Kóraama miráurainikaa kéeta mirá-qtátááríq kéeqtaboata yemá táíq kéumagoae.

12 aanábómá áíkuteraq mórabike aáwaqa kéneqa mi-kaaqaari-áímmá yirááti-wayukama yigaemá íma wáiniq umá táí-yataariq aborokáq kéopoata ananna-yátááqá yemá yubairáinikaa úma mááe. yeqtí yúyaba-aatuqma yúyánámmá kéiteta uwáágoma konnámá mamá paábaq yúwáitana aaqá íma yiníkáá umá mááe. yeqtí watáagoma miráuma aaqá íma yiníkáá kéumagiye. miráuma yaagómá arammá iyai-kánááráqá arammá íma íyáinikaa umá mááe. yemá miráuma yaamá aayákagitatapoata ánûkaraq áaipike yayútuwaanikaa umá mááe. yeqtí watáagoma miráuma arammá íma íyáinikaa kéumagiye.

13 únókómá anón-iyaraa kémetaitana yeqtí otaa-qtátáákkómá ananna-agaregóráá umá ámúraaq mayaqa-mayaq inikáá umá mááe. ánibo yemá miráuma aabayákáké wiyókómá paá uréire umáginikaa kéoe. yeqtí yirááti-yataakoma arupú umá

íma káyiraate. yeqtí márûqa anó-kumayuqnobaq Áánûqtuma yeráwáqtábáé téna yíkaraine minnáyaba mi-káyúkama mibáq matúq-matuq umá mánoe.

tái-meyamma yemá mayánóe.

¹⁴ Énôkima abapaké kaayaq-nápóana wemá Áátaani anaaé pááq-urena wemá mirá-káyúkáyábá naayóbáqá amuné kuténa wemá maará-tiraine: “aónaaro. uyátárai-nakoma wení taíbaq netuqyaa aokaq-káqtó-wáyúkátê kumíniye.

¹⁵ wemá máqte-kaaqaari-aimma yirááti-wayukama ítama yaíqtuwena tái-meyamma yimíniye. waayúkama yinaaéma umáketa yeqtí tái-yuyanamma wáráa-kayukama wemá mamá anónnáma tái-meyamma yiména kúmiq-yataariq uráa-waigoni anónnáma tái-meyamma yiména tái-aimma téta Áánûqtumma tímá táiq uráapoana anónnáma tái-meyamma yimíniye.” téna Énôkima tiráine.

¹⁶ máqtemma mirá-káyúkámá náru-narumma kététa káqo-kayukayaba kaaqaari-yúbí kémareta yeqtí tái-yuyanakomma anaaé kéwaraae. yúma maméta kéuyeta yaímma-wayukama matawémma umátuweta yimíqmíq kéeta yemmá yikái-qtataaqa kémayaae.

keráwáqti tirummá amí-yátááqá yáqtoqma akoqnáá oro.

¹⁷ miráimanibo ketí aanábô, taákaq máráaro. keráwáqá keqnáámmá Ítu Káríqtoma yiwíkai-kayuka tímá tímikaan-aimma taákaq máráaro.

¹⁸ yemá maará téta keráwáqá tímá tímikaane: “anaaékaqa aqtó-kánáámá pááq ínata yaímma-wayukama aábê-aimma tímatikanoe. mi-káyúkámá tái-yataaqtaba káyikainataboata yemá mirá-inoe.” téta Ítuma yiwíkai-kayukama tirááe.

¹⁹ yemá mi-káyúkámá otaa-káyúkáe. yeqtí yúgoni akáiyátááq áátuqma kéwareta Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá íma kéwaraae.

²⁰ miráimanibo keráwáqá ketí aanábô, aati-aatimá keráwáqti itái-q-itaiq umá yabi-í-yátááqá mamá akoqnáá umáe úyoro. mirá kéeraq aati-aatimá Áánûqtuni Aokaq-Áágóni akoqnááqaraq nunamummá tero.

²¹ ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma paru-yátááqá matokáipoana matúq-matuq umá mái-auwaraimma timíniye. maamin-áúwáraíqtábá awé uréqa Ánûqtuni akáiyátáápi máero.

²² yaímma-wayukama Áánûqtuqtaba kaayaq-yúyánámmá itáaqtaba keráwáqá paru-yátááqá yímero.

²³ yemá miráuma irabíkáá mááe. ánibo keráwáqá páátákáá yauwéqma yiwíráaro. keráwákáráq irabí tíwíqme wíyábámá

káqo-kayukayaba táaqa kégainamanibo paru-yátááqá paá yímero: miráimanibo yeqti yúrananna aí-yátáákómá mamá yeqti unáákáqtôma námô ainíkáá kéobo minnýaba yeqti unáákátôgaraq kúmiq-yataatabagaraq ítama táíq umáyíkáaro.

nunamummá té Áánûqtun-awiqa múte yawíyé.

²⁴ Áánûqtuma kanaaráq keráwáqá kawáá umátíkarinaq keráwáqá íma paábaq kumáwinoe. wemá kanaaráq kúmiq-yataaqa íma waéna wení tágama-yataapi tikániye. miráinaq keráwáqá timuqá ôriq umá maránóe.

²⁵ Áánûqtu-aatuqma wenamáa ketáá yauwéqma tiwiránín-naqa Ítu Káríqtoni mayáiráké ketáái uyátárai-nare. Áánûqtuma wení áwîqa múte yauyónátaae. wení tágama-yataakaraq wení anó-qtataakaraq wení akoqnáá-yataakaraq wení náápaakaraq áaimma átárai-kanaarake íbêq-kanaaraqa anaaékakaraqa aati-aatimá paá mánoe. miráuma waíno.

Arébárétiani

¹ naayóbáqá maamin-áikómá áupáq wáqe-uraiye. miráitana Ítu Káríqtoma mamá abarokáq pááq uráiyē. minnáma Áánûqtuma Ítumma aráátiraiye. Ítuni mayái-wáyúkámá keqtaámá tiráátínana mi-qtátááqá anaaékaqa pááq íniye. wemá keqtaáyábá ítama arutaígáae téna tímikaiqtaae. móra kaqto-nakoma Áánûqtunopake wemá timákáitana kemá Yóáanekaqa kukáiyē. kemá Ítuni mayáinápóana wemá watáama timá tímikaiye.

² ánibo kemá Yóáanema kemá mi-qtátááqá máqtemma aónatuwe abarokáq Áánûqtun-aama timá kétagaune. mi-kátáámá Ítu Káríqtoqtaba “árainē” kétune.

³ náayubi yoraútína-nakoma itáiyá-kayukagaraq Áánûqtuni maami-ámúné-áímmá yeráwáqá nónabi tínna éta yeqtaábá Áánûqtuma amuqá kémayikaiye. abo mi-kánáámá awaaraq-kánnáábí pááq ínama Áánûqtu “mirá ónúne” tirái-qtataaqa miráinima wemá paá mirá-iniye.

Yóáanema abapaké kaayaq-áyú-wáyúkábá watáama agatáiyē.

⁴ kemá Yóáanema abapaké kaayaq-áyú-wáyúkámá Étia-
aukapaq máa-kayukayopaq maan-áímmá kágáyaune. íbêqa Áánûqtuma máiyē. naayóbákáráqá máqe-uraiye. anaaékaraq wemá paá maéna wení íráqô-qtataaqa kaayoné-yátáákáráq keráwáqá Áánûqtuma Ítu Káríqtogaraq tímikaaye. abapaké kaayaq-áágógáráqá aúrapaq Áánûqtuni náápaan-abiqtataraq máena yemá Áánûqtuni íráqô-qtataaqa kaayoné-yátáákáráq tímikaae.

⁵ Ítu Káríqtoma Áánûqtuni máqten-aimma arupú umá tinnáqiyē. wemá pukáipike áqnáabaq itó-urai-naqiye. maa-márábí mú mikákáá anó-naqa máiyē. wemá keqtaáyábá ákáitana wení naaenápó ketáái kúmiq-yataapike matukáiyē.

⁶ wemá miráurai-waigoma keqtaámá mamá wenabomá Áánûqtuni anó-monoq-wayukaraa umátikáraiqtuae. Ítukaq tágama-yataakaraq akoqnáá-yataakaraq matúq-matuq umá waíno. miráuma waíno.

⁷ aónaaro. wemá konnákóní aúkáapi kumínéna kéiyē. miráinata máqte-kayukama yeqtúrapike aónainoe. máqte-kayukama wemmá waqtaáámmá agaibéta ikákaa-kayukama yegáráq wemmá aónainoe. máqtemma maa-márábí-káyúkama weqtaábá yogapómmá éta ibiqá yaránóe. owé. mirá-qtátááqá pááq íniye.

8 Áánûqtuma uyátárai-nakoma maará téna: “kenamáa kemá áqnáabakaraq anaaemma kemúne.” téna kėtiye. wenamáa Áánûqtuma íbêkaraq naayóbákáráqá anaaékaraq paá máiyee. wemá máqten-akoqnaama matokáiyee.

Yóáanema Waayúkagon-Araaqa aónaraiye.

9 kemá Yóáanema Ítuqtaba keráwáqtí tibâqune. kegáráq keráwákáráqá ketáámá Ítuni waayúkamunataae. kemá keráwáqtê yagaroqtamá ummaa-yátááqá tíqa í-kánáámá Áánûqtuni yabíkái-qtataakaraq aménáápáqá máunatae. ánibo ketáámá awé kéeqtaa Ítuqtaba akoqnáá kéunatae. kemá Áánûqtun-aama kéteqa kemá Ítukaq tirummá kámunatapoana yemá kemmá waqmá móra-marukaqa únómmá yaúturaitana áwîqa Páátamoti tíkaraae.

10 uyátárai-nakoni kanaaráqá Aágoma Áánûqtunopake kemmá mamá akoqnáá kéritana tinaaépakema móra-aimma itaúnana akoqnáá umá kaapáúkoraa tááyaraiye.

11 min-áikómá mirá tiráiyee: “máqte-qtataaqa aónáánama minná wannaabí agamá abapaké kaayaq-áyú áíkuyo-kayukabaq yuwaa. miráuma Ipítiani-marabakaraq Támánabakaraq Págámabakaraq Táiyátáérabakaraq Tááritibakaraq Pírárépiabakaraq Árórátíabakaraq aúbama agamá yuwaa.” téna tiráiyee.

12 abo náawa kėtiyaa téq waéqma aónáúnama kain-ómmá abapaké kaayaq-yááréráq tágagitaq aónaraune.

13 ánibo kemá aónáúnama mi-táárégóní aúkáapimma móra-naqa itó-uma máqe-uraiye. wemá ayáqtááq-unakaqtoma umá aítaupaqa yuyu umárena wenaúkáapimma áwáarara kain-ámúránámá umá yaútú makaiye.

14 aqnótáugoma wayámmá wáqe-uraiye. miráuma tipitígoni áyáuraa éna wayá-kónnákáá uráiyee. miráitana aúrakoma iragóráá kamá tágaraiye.

15 ánibo aítaukoma tágaguraima miráuma óqtakoma óniq-irabi kamá kawaabába inikáá uráiyee. miráitana áa áyái-waigoma miráuma anó-nomma aúgín-aikaan-aimma tiráiyee.

16 wemá abapaké kaayaq-wíyóqá ayáánurapaqa matokáiyee. ánibo mórama tokóru-yakaa-puma téba-tebaq-aama wenóyaupike ku tayaráiyee. ánibo wení óikoma tágama aaqá kain-í-káá uráiyee.

17 kemá wemmá aónatuweq wení aítaupi tipaqagéq pukínákóráá uráune. miráitana wemá ayáánuranapo kekáq tinekuyena tiráiyee: “emá ikatíq íuwo. kemá áqnáabaq-nakaraq anaaékaq-nakaraq kemúne.

18 kemá aúwarai-naqune. naayóbáqá kemá pukáunamanibo timónaao. kemá aati-aatimá matúq-matuq umá máune. owé.

áíta-marupakaraq puígáráqá ketí náápaamma aménáápáqá wáitaq kíma kemá káyoraune.

¹⁹ miráinaa máqtemma kaikáá aónána-yataakoma íbêqo aónána-yataakaraq anaaékaq páaq ínî-qtataqtabagaraq agayaa.

²⁰ abapaké kaayaq-wíyóqá tiyáánurapaq wáitaa aóne mi kain-ómmá abapaké kaayaq-yááréráq waéqma itaí-áípána áaimma miráuma wáiyé. abapaké kaayaq-wíyóqá minná abapaké kaayaqá áikuyo-kayukati kaqtó-wayukama Áánûqtunopake maéta abapaké kaayaq-yááréráq minná abapaké kaayaqá áikuyo-kayukarare.” téna Ítuma Yóáanemma tiráiyé.

2

watáama Ipítianiq áikuyo-kayukayatabae.

¹ óq-aimma tiráiyé: “Ipítianiq áikuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áikómá wekáq agayaa. abapaké kaayaq-wíyóqá ayáánuranapo yabíkái-naqa wemá abapaké kaayaq-káin-ókomá yaaregóni aúkáapi uréire kéeq wení amuné-áímmá mirá-uraiye.

² máqte-qtataariq ónna-aaima aónatuweq akoqnáá-mayaima mayáanama aónaraune. keráwáqá itaíq-itaiq umá yabíyemma káonaune. táí-wayukayabama keráwáqá íkéyikaae. máqtemma mi-káyúkámá maará téta ‘Ítuni timáyíkarai-kayukaqtaae’ téta kétémanibo yeráwáqá íma mááe. miráitaa keráwáqá yaímma kéite yetí yáaimma aónatuwaiq yemá paá kaaqaari-wáyúkámá mááe.

³ ketíwîqtaba keráwáqá yáqtoreq itó-uma akoqnáá éra íma tibô karááe. minnáma káonaune.

⁴ miráimanibo móra-yataaqa íma íraqôniq kéoe. naayóbáqá tirummá kanaaráq íraqôniq umá tímikaamanibo íbêqa ímiye.

⁵ naayóbáqá keráwáqá íraqôniq uráamma íbêqa kétéwikatuweq paábaq kóurae. miráinaq keráwáqá yauwéqma naayóbáqá íraqôniq uráaniq umá tirummá waéáaro. miráinaq tirummá íma waeráiyaq kemá ketôpaq íréq keráwáqti ókóni yaaremmá mamá paábaq yuwánúne.

⁶ miráimanibo mirán-íraqón-ááímmá keráwápímmá paá wáiyé. Níkorááítini waayúkabimma webómá agayikéwae kéoe. kegáráqá kemá yeqti yáaiqtaba webómá kágayikaune.

⁷ móra-nakoma aáqa wárainanama maamin-áímmá ítama arutáino. Aágoma Áánûqtunopake áikuyo-kayukabaq kétémayimiye. ‘móra-nakoma áaiqa umá uyátánaqa kemá min-náqá ayúwáanana matúq-matuq umá máí-yataaqa amí-yábíké aáwaqa kemá aménúne. mi-támá Áánûqtuni yópí wáiyé.’ téna Aágoma

kétima-yimiye.” téna Ítuma Yóáanemma kainapákáá timá ámikaiye. óq-aimma tiráiyé:

watáama Támánabaq áikuyo-kayukayatabae.

8 “Támánabaq áikuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áikómá wekâq agayao. áqnâabaq-nakaraq anaaé-nakaraq naayóbâqâ pukáimanibo íbêqa paá máí-nakoma wení amuné-áímmá mirá-uráiyé:

9 keráwákâqâ ummaa-yátââqâ tíqa í-kánâámá páâq íma káonaune. ániibo keráwâqâ áwáyoq-wayukaraa ommá kétimonaune. miráimanibo keráwâqâ taígani-qtataaqa makááé. mi-káyúkâma akáyâámá timá tîkáama kéitaune. ániibo mi-káyúkâamá mirá kéte. ‘ketâámá Ítiráaeo-wayukataa máunatae.’ téta kétemanibo yemá íma mááé. ímiye. yemá paá Tááqtaani áikuyo-kayukabike mááé.

10 anaaékaqa tíqa í-yátââqâ mayánómma minnáyaba ikatíqa íoro. ítáaro. Tááqtaama keráwâqtí aúkâapike yaímma-wayukama ánná yimínîmma keráwâqâ makâqma aónaniye. miráinaq ummaa-yátââqâ tíqa í-kánâámá tiyââka-kanaabi mayánoe. miráimanibo keráwâqâ tirummá amí-yátââqâ paá yáqtokaiyana keráwâqtí puí-kánâárâq wínaq kemá anónnáma íráqô-meyamma matúq-matuq umá máí-yataaqa timénúne.

11 ániibo náawabi aâqa wáinanama maamin-áímmá ítama arutáino. Aágoma Áánûqtunopake áikuyo-kayukabaq kétiye. ‘móra-nakoma ááiqa umá uyátenama yauwéqma puí-kánâárâqâ wemmá íma mamá táíq íniye.’ téna Aágoma kétima-yimiye.” téna Ítuma Yóáanemma kainapákáá timá ámikaiye. óq-aimma tiráiyé:

watáama Págamabaq áikuyo-kayukayabatae.

12 “Págamabaq áikuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áikómá wekâq agayao. min-nákómá tokóru-yakaa-puma téba-tebaqa áama yawíqmatama matokái-nakoni amuné-áímmá mirá-uráiyé:

13 kemá keráwâqtí márûqa káonaune. mi-márúkâqâ Tááqtaani náápaan-abiqtataraq wáiyé. miráimanibo keráwâqâ ketíwîqa yáqtoqma akoqnâá uréq kekâqâ tirummá kétimeraq kekâq tirummá amíyamma íma aúpâqâ kényuwaae. móra-naqa Ááqtiapatima keqtâbâ téwai-nakoma keráwâqtê máqe-uráiyé. áraimma wemá ketâama wárâi-naqiye. ániibo keráwâqtí aúkâapi mi-márúkâqâ Tááqtaama máitaq Ááqtiapatima ikámôwana pukáiyé. mi-kánâárâqâ keráwâqâ íma anaaé umátikaraae.

14 miráimanibo yaímma-yataaqa íma íráqôniq kéoe. keráwâpímmá yaímma-wayukama Págamabaq máeta yemá Péiraama áaimma yáqtoqma akoqnâá kéoe. Péiraani áaimma mirá-uráiyé. naayóbâqâ wemá Péírakimma aráátiráiyé.

anaaékaq Péiraakini kaaqaari-áímmá Ítiráaeo-wayukama yiráá téna ‘maníkókáq waí-waamma agamá ákûq umákáá-kamma kanaaráq nánœ’ kétena ‘kumari-ááímmá kanaaráq ínoe’ téna kúmiq-yataaqa urááe.

¹⁵ mirá kéowata yaímma keráwápí máe-kayukama Níkorááítin-anna-wayukati táí-wataama ítama akoqnáá kéoe.

¹⁶ miráinaqa keráwáqá tirummá waeráaro. ímo miráinaqa pááqya-kanaabi keráwákáq yénúne. ánibo kemá tokóru-yakaa-puma tóyaupi matokáuna-punapo mi-káyúkátê ááíqa ónúne.

¹⁷ ánibo náawabi aáqa wáinanama maan-áímmá ítama aru-táino. Aágoma Áánûqtunopake áíkuyo-kayukabaq kétiye. ‘náawabi Tááqtaama uyátáinaqa wemmá mórama wíyôpake aáwaqa aúpáq wáimma aménúne. miráinaq kemá móra waayán-óqtámmá aménúne. min-óqtákáqá aúgen-awíqa agamaránúne. min-áwíqá íma móra-nakoma aónaniye. min-óqtámmô mayáina-nakoma wenamá kanaaráq aónaniye.’ téna Aágoma kétima-yimiye.” téna Ítuma óq-aimma Yóáanemma timá ámikaiye.

watáama Táíyátáérabaq áíkuyo-kayukayatabae.

¹⁸ “Táíyátáérabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áíkmá wekáq agayaa. Áánûqtun áanikoma wenaúrakoma miráuma íra autakáá kéitana títaukoma miráuma óqtakaa óniq-irabi áwáarara karáíye. mirá-nákóní amuné-áímmá keráwáqtôpaq mirá-uraiye:

¹⁹ keráwáqá máqte-qtataariq on-ááímmá káonatuwaune. keráwáqá waayúkama tirummá kéyimeq máqte-mayaima kaayoné umá mamá yíwáqnaa kéoe. kekáqá itáíq-itaiq umá yabíkáae. kemá káonaune. áqnáabaqa máqte-qtataakon áaimma miráuraamma íráqôniq uráámanibo íbêqa uyátá-maqma íráqôniq kéoe.

²⁰ miráimanibo móra-yataaqa íma íráqôniq kéoe. keráwáqá móra-inimma Yéteberimma ayúwáawana keráwáqtê máíye. min-íníkmá ‘amuné-ínímúne’ kétimanibo wemá ketí mayáí-wáyúkábímmá kumari-ááímmá waraígáae téna kéyiraatena maníkókáq agamá ákûq umákáá-kamma naígáae téna kéyiraatiye. mirán-ááímmá minná kaaqaari kétima-yikaiye.

²¹ kemá kanáá améq wení kúmiq-yataapike waeraíkáae téq túnnamanibo wení kumari-áúyánámmá yuwánîn-aaqa paá kéitena arummá íma waékáíye.

²² itáaro. kemá aíqa í-yátáákáráq karígáráq min-íníkmá aménúne. ánibo náayuwabi min-íníkmá kumari-ááímmá waré máíya-kayukama yirummá íma waeréta yinaaéma íumakaiyaqa kanaaráq mi-káyúkama anómma yíqa í-yátáákáráq ummaa-yátááqá móraiq umá yemmá yiménúne.

23 máqtemma wení iyápógaraq karínápó yíkamonata puínoe. miráinata máqtemma áíkuyo-kayukama aónainoe. kemá máqte-kayukati yúyánákáráq yirummá yaímma káonaune. ániibo keráwáqá móra-mora-yuti táaiqtaba meyammá timénúne.

24 miráimanibo tébakaq-noininaukaqa Táiyátáérabaq máe-kayukayaba kétune. keráwáqá min-íníkóni yirááti-yataaqa íma waréra Tááqtaani arunóbáq máin-aaimma íma Ítaraiyamma kemá káqon-ummaa-yataaqa keráwápímmá íma maránúne.

25 miráimanibo mi-qtátááqá keráwáqá yáqtoraiyama mitúpáámá kemá yénúna-kanaaraq yáqtoqma akoqnáá umá máero.

26 ániibo móra-nakoma ááiqa umá uyátena wemá ketáaimma waqmé wéqéna wení kanaaráqá mó ánatainaqa kemá náápaamma ketibomá tiména mórai q umá wemmá aménana maa-marábí-wáyúkama wenáménáápáq mánoe.

27 mútûq-yanapo mara táwéraq púbúyainikaa umá miraráá umá wení akoqnááma wániye.

28 miráinaqa kemá nokáapaq-wiyoga anón-akoqnaakoni awaaméqá aménúne.

29 náawabi aáqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá Ítama arutáino.

3

watáama Tááritibaq áíkuyo-kayukayabatae.

1 Tááritibaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áikómá wekáq agayao. min-nákómá abapaké kaayaq-áágómá Áánûqtunopake abapaké kaayaq-wiyókáráq kématorena wení amuné-áímmá mirá-uraiye. keráwáqtí máqte-qtataariq on-ááímmá káonatuwaune. keráwáqtábámá yemá maará téta kéte. 'maamin-áíkúyó-káyúkáráqá matúq-matuq í-yátááqá wáiyé.' téta miráimanibo ímiye. keráwáqá pukurááe.

2 keráwáqá itó éra tú wai-yátááqá yúwáaro. keráwáqtí máqten-aaimma paá wáena puínîqtaboia keráwáqá mamá akoqnáá oro. máqte-qtataaqa keráwáqá miráuraamma keti Áánûqtun-aurakaqa móra arupú-yataariq owaq íaonaraune.

3 naayóbáqa maamin átê-wataama ítama yáqtokaiyama minnáyaba tirummá waéqma kéitera yabíqma akoqnáá oro. ániibo íma itó éqa miráuma moyá-nákóráá umá kemá yennamá keráwáqá mi-kánáámá ítimonanoe.

4 Tááritibaq keráwáqá yaímma-wayukama yíkaraamanibo yeráwáqtí unáákáqtôma kúmiq-yataaqtaba paí íma auqyíkaraiye. yemá mi-káyúkama kanaaráq mayánôpoata waayán-únákáqtomá mamaréta ketê uréire ínoe.

⁵ áñibo náawabi ááiqa umá uyátainaqá min-nákómá waayán-únákáqtómá umákanune. miráinaq matúq-matuq í-áwíq-wánnáábikémá wenáwîqa íma yawígáguyonune. ímiye. ketibon aúrakaqa wenáwîqa múte yauyéq Áánûqtuni kaqtó-wayukati aúbákáráq áwîqa múte yauyónúne.

⁶ náawabi aáqa wáinanama maan-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma Yóáanemma timá ámikáíye. óq-aimma tiráíye:

watáama Pírárépiabaq áíkuyo-kayukayatabae.

⁷ “Pírárépiabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áíkómá wekáq agayaa. aokaq-náqá árain-aai-naqa kíma Tébitin-annayaba yokáíye. mi-náápáákáráq oqtamá ituwaanana móra-nakoma íma keqnáámmá aúyaqmaraniye. áñibo oqtamá aúyaqmaraanana móra-nakoma keqnáámmá íma ituwaniye. min-aókáq árain-aai-nakoni amuné-áímmá mirá-uráíye.

⁸ máqten-aaimma keráwáqá miráomma kemá káonatuwaune. áñibo keráwáqá aónaaro. keráwáqtí túbáqá kemá oqtamá makáunana ituwe wáimma móra-nakoma kanaarácq íma aúyaraniye. kemá káonaune. keráwápímmá pááqyamma akoqnááma wáitaq ketáama kéware ketíwîqa íma kéwakaraae.

⁹ miráímanibo Tááqtaani áíkuyo-kayukabikemma yemá mirá kéte. ‘ketáámá Ítiráaeo-wayukamune’ kétémanibo íma máeta itáaro. kemá mi-káyúkámá mamá keráwáqtí títaupi yiraayu-taúmmá má-ayikaanata kemá keráwáqtábá tikáanna aónanoe.

¹⁰ máqte-marabi-kayukama makáqma móra aíqa í-kánáámá maa-márábáq yíniye. keráwáqá ketáama yáqtoqma yaákare tiwé uráápoaq mi aíqa í-kánáábímmá kemá yayáa tikánúne.

¹¹ kemá pááqya-kanaabi keráwákáqá yenúne. keráwáqá matoráiya-qtataaqa yáqtoqma akoqnáá oro. móra-nakoma keráwáqtí íráqô-meyamma paábaq matuwaíyábá yáqtoqma akoqnáá oro.

¹² áñibo móra-nakoma ááiqa umá uyátainaqá kemá wemmá mamá ketí Áánûqtuni aokaq-nákóní arúkáá umá itó-umakaanana aokaq-náúkémá íma yáubatuwena keqnáámmá máápaqa kóiniye. wekáqá ketí Áánûqtun-awíqa agamaréq ketiboní márûkoni áwîqa agamaránúne. mi-márúkón áwîqa aúge-maruqa Yérútááre. mi-márúkómá ketí Áánûqtunopake kumínîmma wení márûkake yuwéna ketí aúge-tiwickote kumíniye.

¹³ áñibo náawabi aáqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma Yóáanemma timá ámikáíye. Ítuma óq-aimma tiráíye:

watáama Árérátíabaq áíkuyo-kayukayabatae.

14 “Áréórátíabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áikómá wekáq min-nákómá árain-aikon áaimma máena Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorena wemá Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq urái-waigoni áaimma máie. min-nákóní amuné-áímmá keráwáqtôpaq mirá-uraiye:

15 keráwáqá máqte-qtataariq on-ááímmá kemá káonatuwaune. keráwáqá íma yaugikáá kéeq iraráa kégeq ímá kéoe. yaímma-wayukama yaugikáá o-káyúkámá keqtábá yúyánámmá ketaamanibo yemá kemmá tiwéqtáma kéyuwaawana minnágoma íma kárutaiye. yaímma káqo-kayukama kokoq umá Aokaq-Áágóqtábá kéiteta ketáaimma kéwaraae. minná íraqône. miráimanibo keráwáqá aúkámakaariq umá máa-yuma ôriq umá táigoniq kéoe. keqtábá itáíq-itaiq kúnataae kétémanibo keráwáqá Aokaq-Áágómmá márute awéqtama kéyuweq ketáaimma íkewaraae. kemá keráwáqá kokoq kéeraq Aokaq-Áágóqtábá kéitera q ketáaimma waraígáae téq kétude.

16 miráimanibo keqtábá keráwáqá ira-úrámá íma kégeq yaugiqá íma kéumago. keráwáqá paá pááqyamma iraráa kégaapoq ketóyaupike wiráátima wirakánáa kéune.

17 keráwáqá maará téq kéte. ‘ketáámá netuqyaan-ótámmá maréqtaa máqte-qtataaqa netuqyaa makáunatae. ketáámá móra-yataaqtabama íma aqtóráríq kúnatae.’ kétémanibo keráwáqá táí-yataapi mááe. keráwáqá áwáyoq-wayukama maéq túamma karopágitáq tiwapáa mááe. miráitaq kenamááríq maami-qtátááqá íma kanaaráq káonaae.

18 miráitaq maami-túyánámmá keráwáqá kétéimmune. oótamma mamá íraqóniq ínétama paá agamá táwî-aayapaqa apibí kéumatuwai-yataaqa keqtôpake máyáaro. mayéqa keráwáqá móra-yataaqtabama íma tikánoe. tigaemá tiwaapááyaba waayán-únákáqtómá íma kúmiq-yataako paí auránaq keqtôpake máyáaro. keráwáqtí karopaíyábá atóba-i-yataaqa keqtôpake máyáaro. mayéqa keráwáqá kanaaráq aónanoe.

19 kemá mi-káyúkámá tíkáimma yútiqa yímíqma anaaékaqa akoqnáa auránóe. kéqokeq-yaímma mamá kárutayikaune. miráinaq keráwáqá tiyáátamma kuyéraq tirummá waéráaro.

20 itáaro. kemá oqtaráqá itó-uma pagé-page kétude. náawabi ketáa iténa oqtamá ítikainaqa wení naaúpaq wenôpaq uyábéma wetê nanúne. wetê aáwaqa naanana wemá ketê nániye.

21 ániibo náawabi ááiqa umá uyátainaqa wemmá timá áménana wemá ketê ketí náápaan-abiqtataráq maraq maína mórai q umá naayóbáqá kemá ááiqa umá uyátámatuweq ketiboní náápaan-abiqtataráq wetê maraq máqe-uraune.

22 náawabi Aáqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutáino.” téna Ítuma Yóáanemma

kainapákáá timá ámikaiye.

4

Áánûqtuni márûkaq wenáwîqa múte yaútaae.

1 minnáma ánatagitana kemá Yóáanema aónáúnama oqtamá ítuwe Áánûqtuni márûkaq wáqe-uraiye. mimórá-áágómá kaapáúkaa kabámaraitaq itaúnama timá tímikaiye: “maakáq uyuwo. anaaékaq pááq-ino-qtataaqa arááatenune.” téna tiráiyé.

2 páátákáá Aágoma Áánûqtunopake ketê máqe-uraimma Áánûqtuni márûqa aónáúnama mórama náápaan-abiqtatama wáqe-uraitana móra-naqa mikáq maraq máqe-uraiye.

3 min-nákómá maraq máqe-uraimma aónáúnana miráuma kawaa-óqtákáá umá karogaromá tágaguraiye. móra-aabotayakoma wení náápaan-abiqtataraqa ikúyakaraitaq aónáúnama miráuma yaayána-oqtakoraa umá tágaguraiye.

4 miráuma móra-wayuka umá abapaké kaayaqté-kaayaqte náápaan-abiqtatagoma anó-naapaan-abiqtatagoni amakaqá yaúturaitana min-ábíqtátáráqá anó-kayukama móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama mikáq-maraq máqe-uraae. min anó-kayukama Áánûqtuma kéwaraa-kayukama kawáá kéoe. yeráwáqá waayán-únákáqtómá umátoreta áwáarara kái-kámóqá yiqnókáqá kúbeqtokaae.

5 anón-abiqtatarake aabayú yóráitana áama kétitana wíyôn-aama tiráiyé. anón-abiqtatagoni aúbáqá abapaké kaayaq-ómmá kúraqtokaawana kainíkáá kéeta wáqe-uraae. mi abapaké kaayaq-ómmá kúraqtokaama yetáaimma abapaké kaayaqá aágoma Áánûqtunopake wáiyé.

6 anó-naapaan-abiqtatagoni aúbáqá móra-yataaqa wáqe-uraimma miráuma anó-kayukama kaapókáá umá tágaguraiye.

ánibo anó-naapaan-abiqtatagoni aúkápimma kaayaqté-kaayaqte-kamma maéwae kéo-kamma máqe-uraae. yeqtí yúrakoma netuqyaa wáena yóíparaa yinaaépaqa yawááq-uraiye.

7 áqnáabaq maéwae kéo-kamma áwáábiq anó-putiraa (arááyane) uráiyé. anaaé maéwae kéo-kamma miráuma awaiq-púrúmákáákóráá uráiyé. mamá mikáq maéwae kéo-kamma miráuma waayúka óíkaa uráiyé. mamá írêq-kamma akikígómá arabêna uréire iníkáá uráiyé.

8 mi kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma máqtemma móra-mora-waigoma abapaké móra yááyamma wáqe-uraiye. miráuraitana netuqyaa-yúrámmá yúbaqa yirunóbáq amegaaráq yawááq-uraiye. ánibo wágáágaraq nokáakaraqa maará téta tíq-tiq kéoe:

“aokaré. aokaré. aokaré.

uyátárain-Aanuqtuma máqten-akoqnaama yokáimma naayóbáqá
wemá máqce-uraimma íbêqa máena anaaékaqa íniye.”
téta yemá í-aageta mirá kéte.

⁹ mi maéwae kéo-kamma yemá Áánûqtukaq náápaan-abiqtataraq
yaaguyabí-yataaqtaba wení tágama-yataaqtaba téta wemmá
matúq-matuq umá mái-nakoma “tíkáiye” tirááe.

¹⁰ ániibo maéwae kéo-kamma maará téta móra-wayuka kaayaqté-
kaayaqte anó-kayukama matúq-matuq mái-Aanuqtuma náápaan-
abiqtataraq wenaúbáq tipaké agéq mimórá táoqa yeqtí áwáarara
kai-kámóqá náápaan-abiqtatagon aúbáq kéiyaabotuweta maará
téta kéte:

¹¹ “ketáái uyátaráana-nako! ketáái Áánûqtuo!

ení aúyánánápó máqte-qtataaqa tarôq uráánae.

máqte-qtataaqa emá tarôq uráanaboana tágama-yataakaraq
yaaguyabí-yataakaraq akoqnáágaraq emá kanaaráq
mayánóne.”

maará téta tirááe.

5

móra aúba-wannaama aúyaqmakaawana Yóáanema aónaraiye.

¹ ániibo ayáánurapaqa Áánûqtuma náápaan-abiqtataraq maraq
máin-aukapaqa aónáúnana móra aúba-wannaama wáqce-uraiye.
mi-kánnáágóní arunóbáqá amegaarákáráqá agamatán-áímmá
wáqce-uraiye. ániibo abapaké kaayaq-aráátá-káwéqá minnánapo
arááparaiye.

² ániibo móra akoqnáá-kaqto-nakoma Áánûqtunopake anókaq
ááyama téna tiráaiye: “náawaq íraqô-naqa máenawaq kanaráq
maa-kánnáámá maténa káwékomma aukáqma agatáníyô?” téna
Áánûqtunopake kaqtó-nakoma tiráaiye.

³ miráimanibo mórama Áánûqtuni márûkake-nakowabi mórama
maa-márábiké-nákówábi mara-áménáápáké-nákómá íma
kanaaráq maami-kánnáámá agatétabi yorautíniye.

⁴ abáá ománibo móra-nakoma íraqô-naqa kanaaráq máimma
íonaraapoana móra-nakoma mi-kánnáámá íma kanaaráq
agaténa yorautaiye. minnýyaba kemá tirummá itaq ibiqá
yakáune.

⁵ ániibo móra-wayuka kaayaqté-kaayaqte anó-kayukabike
kemmá timá tímikaiye: “emá íma ibiqá yaraao. ítáaro. móra-
nakoma Yútaa-wayukabike áwáábiq-putiraa umá (arááyane) ááiqa
uyátáraiye. wemá Tébitin-annabike áai-nare. wemá wenamá
káwéqa aukátuvena maami-kánnáámá agatániye.” téna móra
anó-nakoma Ítuqtaba kemmá timá tímikaiye.

Yóáanema tip-típi-araaqa aónaraiye.

6 náápaan-abiqtatagaraq kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma aúkápimma anó-kayukagaraq mórama tipi-típi-araaqa aónaraune. ikámaraawana púinikaa umá íto-uma máqe-uraiye. mi-típí-típí-aráákómá aqnókáq abapaké kaayaq-áwáyáámmá waéna abapaké kaayaq-áúrämmá wáqe-uraiye. minnáma yetáaimma abapaké kaayaq-áágómá Áánûqtunopake máqte-marabaq timáyíkaraiye.

7 wemá náápaan-abiqtataraq uyáyoqmena uténa min-nákóma mibáq maraq máin-ayaanurapake mi-kánnáámá matáiyé.

8 wemá maami-kánnáámá maténa kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukagaraq tipi-típi-araakoni aúbáq yipaq agoaq aónaraune. máqtemma anó-kayukama móra-mora-yuma imá yawáámma matoréta móra kugáíqma áwáarara kain-óqtákáá matokááe. ániibo kugáíqma-yataapimma átê-akuq-umuma ógikaiye. yetáaimma Áánûqtuni aokaq-wáyúkátí nunamummá wáiyé.

9 ániibo yemá aúgen-ima maará téta tirááe:

“emá íráqô-naqa kanaaráq máanaboana maami-kánnáámá kanaaráq mayé káwéqa aukáqtuwanone.

yé ikámôwaa pukáane.

keqtáá ení naaenápó meyanîq uráanae.

waayúkama máqten-annabike máqten-aaipike máqten-aukaq-yugaraq máqte-marukake-kayukama

10 emá mamá yemmá ketáái Áánûqtuni anó-monoq-wayukama aúyíkaraanama maa-márábí yabi ínoe.”

téta tirááe.

tipi-típi-araakon áwîqa máqtemma múte yaguyakááe.

11 kemá Yóáanema keqnáámmá aónáunama maéwae kéo-kamma móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte-wayukagaraq taígani kegébá ayuraa kaqtó-wayukagaraq Áánûqtunopake náápaan-abiqtatama ikúma yaútureta yáama ítaraune.

12 yemá ááyama anókaq téta tirááe:

“maa-típí-típí-arááqá naayóbáqá ikámôwana pukáimma wemá kanaaráq akoqnáama mayéna máqten-iraqo-qtataaqa mayéna itái-yátááqá mayéna náápaamma mayéna yaagumá mayéna tágama-yataaqa mayéna aúgau mayéna wemá kanaaráq mayániye.”

téta tirááe.

13 ániibo kemá Yóáane máqte-qtataaqa Áánûqtuma tarôq urái-qtataakoni yáama ítaraunama máqte-qtataaqa Áánûqtuni márûkaq wái-qtataaqa maa-márábí wái-qtataaqa mara-áménáápáq wái-qtataaqa únópí wái-qtataaqa máqte-qtataaqa máqten-aukapaq

máqten-aukapakoni arunóbákáráq wái-qtataakoma itaúnata maará téta tirááe:

“náápaan-abiqtataráq maráq mái-nakokaq tipi-típi-araakote kenákáráq ketáámá tógau aqmá ketáámá yaagumá kémauna kenákátí tágama-yataaqtaba kenákátí akoqnáá-yataaqtabagaraq matúq-matuq umá kétunatae.”

téta máqtemma tirááe.

¹⁴ miráinata kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma maará tirááe: “árimma wáino.” tíyata móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama yipaq agéta Áánûqtuyaa Ítuma yenákáráq nunamummá kéteta yenákátí yíwîqa múte yaútae.

6

tipi-típi-araaqa Ítuma abapaké móra-kaweqa yamá aráápamaraan-aba-wannaama aukákaiye.

¹ kemá Yóáane aónáúnana tipi-típi-araakoma abapaké kaayaq-káwéqá yamá aráápamata-kannaama maténa áqnáabaq móra-kaweqa aukákaiye. aukáitaq itaúnama kaayaqté-kaayaqte máqeurai-kapike móra-maqeurai-kakoma aamá ti-wáígómá wiyôn-aaraa téna tiráaiye: “maabáq iyo.”

² titaq keqnáámmá aónáúnama waayán-ótímá móra-naqa min-ótí ámûraaq aónaraune. min-ótí ámûraaq mái-nakoma imá matóráitata móra uyátáni-kamoqa ámikaamma miráuma móra-nakoma ááiqa umá uyátarai-naqa améwaokaa-kamoqa ámikaae. miráitana wemá ááikaq kóurena netuqyaan-ááiqa umá uyátaniye.

³ ánibo tipi-típi-araakoma mikáké kaayaq-káwéqá aukáitaq itaúnana anaaé máqeurai-kama ááyama tiráaiye: “maabáq iyo.” titaq

⁴ aónáúnana káqomma karogaron-ótímá imaamu-wámá páaq uráaiye. miráitana móra-naqa ámûraaq mái-nakoma wemá akoqnáama maténa maa-márábí-káyúkátí kaayoné-yátááqá paábaq matuwáinata yegaráqá káqo-kayukama yíkaminoe. miráinata wemmá ááiqa í-tókórú-yákáá-púmá ámikaae.

⁵ ánibo tipi-típi-araakoma kaumo-káwéqá yamá aráápamata-kannaama aukáqtúwáitaq itaúnana mamá mikáq máqeurai-kama ááyama tiráaiye: “maabáq iyo” titaq keqnáámmá aónáúnama abuqtán-ótí ámûraaq mái-nakoma móra yainá-yátááqá (tikérima) ayáápí matokáaiye.

⁶ ánibo kemá itaúnama maéwae kéo-kakon aukáapike móra-aikoma aamá téna maará-tiraiye: “móra kamáábauma móra-taoq-meyanawíqa kéaae. móra kaatopébauma móra-taoq-meyanawíqa kéaae. abo matawékaraq wááéni-nomma íma táwîq oro.” téna matawékaraq wááéni-nomma Áánûqtukaq amí-yátáárîq umá ámenibo “íma táwîq oro” tiráaiye.

7 **tipi-típi-araakoma kaayaqté-kaayaqte-kaweqa min-áúbá-wánáráq aráápamatama aukátúwáitaq itaúnana írêq-maewae-keo-kamma ááyama tiráiyé: “maabáq iyo.” titaq keqnáámmá**

8 **aónáúnama eqábu-otima min-ótí ámúraaq mái-nakoni áwîqa “puí-yátááqá” téta ááyaraawaq aónaraune. ániibo anaaé waqmé “aítabaq” pukáa-kayukati márûpaq iráiyé. yenákámá “puí-yátááqá aítabakaraq” náápaamma mamá aarawaamá máqte-marabake kaayaqté-kaayaqtepike móra-aayapaq-wayukama yíkaminoe. yeráwáqá tokóru-yakaa-punapo puyéta yáama káyainata puyéta karímá kémayeta puyéta marabín-ábááq-wámmá yíkamma puínoe.**

9 **tipi-típi-araakoma móra-tiyaapaq-kaweqa yamá aráápamata-kannaama aukátúwáitaq aónáúnama yaímma pukáa-kayukati yimammá aónáúnata Áánûqtukaq amí-yátááq-yááréráqá aménáápáqá máqé-uraae. naayóbáqá mi-káyúkámá Áánûqtun-aama yáqtoqma akoqnáá uréta timáe uréire kéowata namuro-wáyúkámá yíkamowata pukááne.**

10 **min-ímákómá yááyama anókaq tirááe: “uyátaráana-nako, aokaq abo árai-naqa é máane. ániibo náaraq umá kanaaq yáwínaaq maa-márábí káyúkama mamá yainé tíkaka-waigoni anónnáma yemmá ánná yimínónô?” téta tirááe.**

11 **ániibo máqtemma ayáqtááqá waayán-únákáqtómá káyimena maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá pááqya-kanaama aagaaro. anaaékaqa keráwáqtí namuro-wáyúkámá keráwáqtí móra-mayai-wayukagaraq tîbâqawaayugaraq yíkamowata pukáániq móraiq umá tíkamowaq keráwáqá pukááe. anaaékaqa yeráwáqá yoráuma kanaaráq ánatagiyaana namuro-wáyúkámá yeráwáqtí anónnáma mayánoe.**

12 **ániibo tipi-típi-araakoma abapaké móra-kaweqa yamé aráápamata-kannaama aukáqtúwáita keqnáámmá aónáúnama maa-márábímmá anó-maruma yuráiyé. ániibo aabaúgómá mamá waéqma abutámmá aúqma naayó-tópóqón-únákáá uráiyé. ániibo wíyôkoma mamá karogaromá auréna naaegóráá uráiyé.**

13 **ániibo aabayákákémá wiyóqá yaráqmena marabí kuturáama miráuma kaben arammá ábu íkaraitana uwáágoma yoqmá arari umátúwáinikaa umá arammá marabí kuturááe.**

14 **aabayákógáráq ánatama yuwiqá yawátáma útínikaa umá útúmena kóuraiye. ániibo máqtemma anugógáráq únópí máqten-aukapaq yaúturai-marukogaraq arari umá yarákááe.**

15 **maa-márábí anómma yabíkáa-wayukama anó-kamaani-kayukagaraq ááiq-wayukati kawáá-wáyúkágáráq oótamma netuqyaa makáa-kayukagaraq yíwîqa wái-kayukagaraq kaqtó-mayai mayáa-kayukama ápéqa íma mayéta ápéqa mayéta o-káyúkágáráq muríanóbáq abo anón-anugoni óqtan-ainobaq**

máqtemma aúpáq aúyokaae.

¹⁶ ániibo anón-anugoraq anón-oqtakokaq kááyeta maará-tiraae: “mapámera tímúraataa ya yawááq éra áúgugu umátíkáaro! anónaapaan-abiqtataraq mái-nakoni aúrakaqtaba tipi-típi-araakoni áyaqtaba áúgugu umátíkáaro!

¹⁷ yenákátí anó-yiyamma yínna-taoqa íbêqa pááq kéipoata náawaq kanaaráq itó-uma akoqnáá kéena minnágoma uyátaniyo?” téta tirááe.

7

Ítiráaeobake netuqyaa-káyúkámá Áánûqtuni awaaméqá matááe.

¹ minnáma ánatagitaq aónáúnama kaayaqté-kaayaqte Áánûqtunopake kaqtó-wayukama maa-márágóní téba-tebaq itó-uraae. yemá maa-márágóní kaayaqté-kaayaqte-aayakaq yáqtokaama móra maa-máráwábi únónábi yaawábi uwáá yoqmá íma matuwániye.

² ániibo káqomma Áánûqtuni kaqtó-nakomma aónáúnana aabaúma utain-áúkápáké iráíye. matúq-matuq umá mái-Aanuqtuma wení awaaméqá mamé iráimma wemá anókaq ááyama kaayaqté-kaayaqtema Áánûqtunopake kaqtó-wayukama akoqnáama matéta maa-márágáráq únókáráq mamá táíq ínéta o-yúyábá téna

³ wé mirá-tiraiye: “keráwáqá kabe-kabe umá maa-máráwábi únónábi yaayúrábi íma mamá táíq oro. áqnáabaq ketáái Áánûqtuni mayaí-wáyúkátí yúwáayakaq awaaméq-yátááriq umá yikánúnatae.” téna tiráíye.

⁴ ániibo kemá itaúnata aarawaamá awaaméqá máyáamma yoraútówaq ítaraune. miráuma Ítiráaeo-wayukabike máqten-annabike netuqyaa-káyúkáráq (144,000) awaaméqá makááe.

⁵ miráitana Yútaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Arúbenin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Kááatin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000)

⁶ Áátan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Náábatarin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Manáátaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000)

⁷ Tímionin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Aríbaen-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Íqtakaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000)

⁸ Tébirunin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Yótêbin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Péqtimaanin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) máqtemma mikáyúkámá Áánûqtuni awaaméqá matááe.

netuqyaa-káyúkámá Áánûqtun anaaé wakááe.

⁹ minnáma ánatagitana keqnaámma aónáúnama netuqyaammá aarawaamá áikutaama móra-nakoma yemmá kanaaráq íma yorautíniye. máqtemma mi-nóínín-aúkáqá máqte-marabakema ókon-okon-augaraq máqten-aipike-kayukama máqe-uraae. yemá máqtemma anó-naapaan-abiqtatagon-aubaqa tipi-típi-araakon-aubaqa itó-uraae. yemá ayáqtááqa waayán-únákáqtómá umáreta iyáápimma kóbén ánáraa-qtataaqa matoréta máqe-uraae.

¹⁰ yemá anókaq ááyama téta tirááe: “ketáái Áánûqtuma anó-naapaan-abiqtataraq máitana tipi-típi-araakoma yenákáraké keqtáá yauwéqma tiwirai-yátááqá kéiyé.” téta tirááe.

¹¹ ánibo máqtemma Áánûqtunopake kaqtó-wayukama náápaan-abiqtataraq yaútûmareta móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukagaraq kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kakaraq ikúma yaútûraae. náápaan-abiqtataraq yipaq agéta Áánûqtukaq nuna-mummá maará téta tirááe:

¹² “árainé. mirá waíno.

ketáái Áánûqtuqtaba aúgaugaraq timukaráq matúq-matuq umá kémarauatae.

wenaúyánápiké tágagitababoaqtaa máqte-qtataaqa aúyánápí kéitaiipoaqtaa wenáwîqa matúq-matuq umá yauyónúnatae.

wemmá mútûq-yaaguyabi-yataaqa áméro.

máqten-akoqnaagon áaimma máena wenáwîqa matúq-matuq umá yauyónúnatae.

áraiqtabae. minnáma waíno.”

téta tirááe.

íbêqa min-ánná-wáyúkátí yíqa í-yátááqá ánatagiye.

¹³ ánibo mórama anó-nakoma timá tímikaimma: “mikáyúkámá ayáqtááqa waayán-únákáqtóma umátokaamma yemá náayubiyo? ánibo yemá náan-aukapakenaq irááo?” titaq

¹⁴ kemá yuwéqma maará téq timá ámikaune: “ketí anóko, enamáárîq emá káonaane.” túnana wemá timá tímikaiye: “yemá mamin-ánnámá aíqa í-kánáábiké anómma yútiq-yataaqa mayéta ummaa-yátááqá matááe. ánibo yemá tipi-típi-araakoni naaeraké yeqtí unáákáqtóma tete uráawana yeqtí unáákáqtógoma waayámma aúkáiye.

¹⁵ miráipoata yemá Áánûqtuni náápaan-abiqtatagoni aúbáqá itó kéoe.

ánibo wágááwa nokáamma wení aokaq-náúpáqá wekác nuna-mummá kéitaae.

miráitana Áánûqtuma náápaan-abiqtataraq máena wemámáárîq yemmá mayí yuwániye.

16 miráinata yemmá ókaraq yáama íma yéna keqnáámmá nonáá íyikena ínoe.

ánibo aaqá íma kautéta móra-yataakoma yúraqa íma amanna kuyikániye.

17 tipi-típi-araakoma náápaan aúkáapi mái-nakoma yeqtí kawáá-náqá mániye.

wemá poqnommá wáinabaq yiwíqme wínata nokópiké aúwaraimma mayánoe.

miráiyana Áánûqtuma wenamáárîq yúrapike máqte-yiqnuma ayúnikaniye.”

téna anó-nakoma timá tímikaiye.

8

tipi-típi-araaqa Ítuma abapaké kaayaq-káwéqá yamáta-kannaama aukákáiyé.

1 tipi-típi-araakoma abapaké kaayaq-káwéqá yamá aráápamata-kannaama aukáqtúwáitanama mikáké Áánûqtuni márûpaq pááqyamma ayáqtáá-kanaama íma aamá pááq uráiyé.

2 kemá Yóáane aónáúnata abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtun aúbáq abapaké kaayaq-wéróq-ánámá yímikaae.

3 ánibo káqomma Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-qaaregoni waaqókákq ya itó-uraiye. wemá áwáarara kai-yáwáámmá íráqôn-akuqa í-yátááqá matokáiyé. yemá íráqô-kuyumma í-kánámá ámikaamma Áánûqtuni aokaq-ááráwáátí nunamummá mamá yorupamá náápaan-abiqtataraq maraq mái-nakoni aúbáq áwáarara kain-óqtá-tááréráq agamá ákûq umákanena uráiyé.

4 ánibo íráqô-kuyun í-kánágóni úmûkogaraq Áánûqtuni aokaq-ááráwáátí nunamukógáráq yanaa uténa Áánûqtun-aubake kaqtó-nakoni ayáápike yuwéta Áánûqtunopaq yanaa utarááye.

5 mi-káqtó-nákómá íráqôn-aku-kana-taapeqa maténa Áánûqtukaq agamá ákûq umákai-irabike iráámma kúrakena mitáápáimmá maqmá ógiqmarena maa-márábí iyaabótúwáitana kukáiyé. iyaabótúwáitana wíyôn-aama téna áa kááyaitana abayú kéyoraitana márûma yokáiyé.

kaayaqté-kaayaqte Áánûqtunopake kaqtó-nakoma werôq-anabike werôqa yurááe.

6 abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake abapaké kaayaq-wéróq-ánámá matóráama werôqa yínéta mamá yokaa urááe.

7 ánibo áqnaabaq móra-kaqto-nakoma wení werôqa yitana kaágáráq iragógáráq naaégáráq marabí iyaabótúwáawana kuqturááe. máqte-tama kaumo-áúkápáq móra-aayapaq iragómá kágitana máqten-aapepaaqa iragómá karáie.

8 anaaékaq-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitata anón-anuma iramá kainikáá umá iyaabótúwáawana únópi kukéta kaumo-áúkápáq móra-aukapaqa waéqma naaemá aúkáie.

9 únópi máqten-auwaraiq-kamma máimma kaumo ánnáiq owana móra-annama pukurááe. únópi-káárégómá kaumo ánnáiq owana móra-unopi-kaare-annama mamá yokíkuraiye.

10 má mikáq-káqtó-nákómá wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana mórama wiyókómá iraráá kamá ómmá kúraqmena wiyôpake marabí kukéta máqte-nokoma kaumo ánnáiq owana móra-anna-nopikaraq poqnopikáráq kuturáie.

11 wiyóqá wiyôpake yaráqmena kúmî-waigon áwîqa “aabígararaq-irae.” minnágon-aaimma nopí kukétaboata ikaaqa kétiye. kaumo ánnáiq owana móra-anna-nomma waéqma ikaaqa-ánnáiq urétaboata netuqyaammá mi-nómmá yaqnaa-káyúkámá pukááe.

12 ánibo káqo-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana aabaúmá wíyômma máqtemma wiyóqá mamá kaumo ánnáiq owana móra-annaiq mirá-uraae. móra-aukapaq aabaúgáráq móra-aukapaq wíyôkaraq máqte-wiyokogaraq móra-aukapaq kumayuqá aúkááe. miráitana wágáá-kanaagaraq nokáa-kanaama kaumo-kánábíké móra-aayapaq íma tágaraiye.

13 miráimma ánatagitaq kemá aónáúnana mórama anón-akikigoma méyábáq aabayákáq arabéna uréire uráie. miráitaaq itáúnana anókaq ááyama tiráie: “tirunô. tirunô. maa-márábi máa-noinin-aukaqa tirummá mayikáune. miráitata káqomma kaumo-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake yeqtí werôq-anabike werôqa yónáae temmá anómma yútiq-yataaqa aarawaabí páaq íniye.” téna anókaq ááyama tiráie.

9

ôqa kaumo-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake yeqtí werôq-anabike werôqa yurááe.

1 móra-tiyaapaq-kaqto-nakoma Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yitana mórama wiyókómá wíyôpake yuwéna marabí kukáitaaq aónaraune. ánibo áítabaq abéyúmmá íma wáiq kíma ámikaae.

2 miráitana wemá min-áitábáq ituwaitana úmûmma utaimmá anón-iragoni úmûkaa utaráie. min-áitánóbáké utain-úmúkómá abaúgáráq uwáágokaraq mamá kumayuqá aúkááie.

³ netuqyaa-tái-wámmá pítaaqá min-úmúpíké yuwéta marabí kukááe. miráitata yemá akoqnááma matáama miráuma uwabaaikóni akoqnáaraq umá matááe.

⁴ ánibo yemá maará téta aamá matááe: “karaatataáqá íma namá ánatera máqte-qtataaqá maa-márábí karútaina-yataarabi yaamé íma namá ánataaro. miráimanibo mi-káyúkámá yúwáayakaq Áánûqtuni awaaméq-yátááqá íma matáiya-kayukama yenamáa yúpuoro.

⁵ maa-káyúkámá yíqa í-yátááqá móra-tiyaapaq-wiyokon-arupi yimínômanibo yemmá íma yíkamma púyoro.” téna maan-áímmá matááe. ánibo mi-kákómá waayúkama anómma yíqa yímikaimma miráuma uwabaaikómá yúputata yíqtaba oníkáá uráíye.

⁶ mi-kánááráqá waayúkama puíáqtábá abáá-inomanibo íaonanoe. mi-kánááráqá áraimma puí-yátááqtábá ôriq umá yikánîmanibo puí-yátáákómá yeqtôpake péqmare kóiniye.

⁷ kemá mi-pítááqá aónáúnama oótigoma ááiqa ínena yokaa iníkáá urááe. yeqtí yiqnókómá áwáarara kain-óqtákáá-kámóqá urááe. yóíkoma miráuma waayúka óíkaa uráíye.

⁸ yiqnótáugoma ayáqtááqá miráuma aaratí yiqnótáuraa uráíye. ánibo yíwáyaakoma miráuma anón-awaabiq-putigoni (arááyane) áwáyaakaa uráíye.

⁹ yíqtaaraqa aakaqá akoqnáá umá (káápaaraa) kúberaawana yaáyákoma miráuma netuqyaan-áyárémmá oótigoma kúma ááiqaq yabitimáena kéwitana kabámînikaa umá wenáama anókariq uráíye.

¹⁰ yemá uwabaaikóni améráakaa umá uwaaqá yiméráan aqtóráq wáqe-uraiye. yetíméráapi waayúkama yúpui-akoqnaama móra-tiyaapaq-wiyokoni-arupi wáqe-uraiye.

¹¹ yeqtí yabíkái-naqa wemá min-áitábáq abéyúmmá íma waéna kaqtó-naqiye. Íbaru-wayukati yáabimma mi-káqtó-nákóni áwîqa Áábaronie. ánibo Karíki-aipimma Aapóronie.

¹² áqnáae-tiru-kanaama ánataguraimanibo kaayaq-tírú-kánáámá anaaékaq pááq íniye.

abapaké móra-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yuráíye.

¹³ abapaké móra-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitaq itaúnana kímora-ama kaayaqté-kaayaqte-yaummatapike kaayaqté-kaayaqte óqtan-awayaakoni aúkáapimma Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taareraqa áwáarara kain-ótáq-táárémá Áánûqtun aúbáq min-ámá

¹⁴ abapaké móra-kaqto-nakomma timá-amitana wení werôq-anama matórái-waigoma timá ámikaiye: “Áánûqtunopake kaayaqté-kaayaqte kaqtó-wayukama anó-nomma Yúpárêti-nokaq

ánnáma matáamma emá kanaaráq iyúwénata kóro.” téna timá ámikaiye.

15 wemá Áánûqtuni kaayaqté-kaayaqte-kaqto-wayukama iyúkaimma yemá yokaa éta máqtemma aarawaamá mamá kaumo ánáaiq owata móra-annama yíkamiyata puínoe. mi-káqtó-wáyúkámá yemá mi-kánááyábá mi-túpááyábá mi-kíyóqtábá min-áúqtábá yokaa uráaqtababoata yemmá iyúkaiye.

16 ániibo oóti ámûraaqa áái-q-wayukama máa-kayukama ne-tuqyaa táwîgani (200 mírioni) kegébâ ayuraa pááq uráiyee. miráitaq nôraq umábiyo téq ítaraune.

17 ániibo kemá miráuma kaikáá umá min-ótímá aónáúnata waayúkama min-ótí ámûraaqa máe-kayukati yúyawaakoma mirá-uráiyee. waayúkama akoqnáá-puyaqa kúbekaama iragóráá tágama yóikomma eqábuma miráuma-wayukama máqe-uráae. máqten-otigoni aqnómá miráuma anón-awaabiq-putima (arááyane) aqnókáá uráiyee. ániibo yóyaupike abááq-írágógáráq úmûkogaraq uwaaq-áitógáráq yá-uráae.

18 maami-káúmó-táwí-yátáákáké máqte-kayukama kaumo ánnáiq owana móra-annama yíkamowata pukááe. miráowana min-írágógáráq úmûkogaraq uwaaq-áitógáráq oótigoni yóyaupike pááq-umayikaraae.

19 máqten-otigoni akoqnááma yóyaupikaraq yiméráapikaraq wáqe-uráae. yiméráakoma miráuma irakabayaakáá uráitana óq-aqnomma wáqe-uráiyee. miráitata minnárake waayúkama kéyupuiye.

20 máqtemma káqo-kayukama maami-káúmó-táwí-yátáápkémá ípukaama yemá yirummá íwaereta yemá iyáánapo tarôq o-qtátáákómá yinaaemma íyumakaraae. ímiye. yemá waátágokaq aágokaraq tíq-tiq kéeta yemá mi-qtátáákómá áwáarara kain-óqtánápógáráq paá óqtanapogaraq yaanapógáráq iyáánapo tarôq o-qtátáákókáq yúyánámmá kémaraae. mi-qtátáákómá aúramma íaonena aamá íitena uréire íurai-qtataaqa máqtemma yaaguyakááe.

21 mi-káyúkámá yaímma-wayukama yíkamma puyéta uwaatagáánîq éta kebó-yátááqá waréta moyámmá mayéta uráámanibo mi-qtátáákóqtábá íma yirummá éta waékááe.

10

Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Yóáanemma aúba-wannaama ámitana naráiyee.

1 mirái-qtataaqa ánatagitaq aónáúnana mórama akoqnáá-kaqto-naqa Áánûqtuni márûpake kukáiyee. wenaúraqa konnámmá aqména aabotáyákómá aqnókáqá yaútúraiye. óíkoma tágama aakáá karáitana aítaukoma miráuma arúmmá kamá yaútínikaa uráiyee.

² wemá pááqyan-auga-wannaama ayáápimma matokáitana min-áúbá-wánnáágómá agátátuwe wáqe-uraiye. wemá ayáánurapaq-aitauqa árûqma únópí maréna ayáánepaq-aitauqa árûqma paá marabáq makáiyé.

³ ánibo wemá anókaq wááqa yimmá miráuma anón-awaabiq-putiraa (arááyane) umá wááqa yuráiyé. wemá miráuma wááqa yitana abapaké kaayaq-wíyón-áámá kabámitata tirááé.

⁴ mi-wíyón-áámá timátúwáitaq kemá min-áímmô timmá agayánáae téq únana Áánûqtuni márûpake móra-aikoma maará-tiraiye: “min-áímmá abapaké kaayaq-wíyón-áará timmá minnáma auyánápi matoraa. aúba-wannaabimma íagayaa.” téna tiráiyé.

⁵ ánibo mi-káqtó-nákómmá keqnáámmá kemá aónarauna-waigoma únópikáráq marabákáráq ító-uma máena ayáánuramma múte yaútaiye.

⁶ miráitana wemá matúq-matuq umá kémai-nakoqtaba mi-káqtó-náqá wenáiyaba tikáiyana akoqnáá umákaikaae téna tiráiyé. Áánûqtu wíyôma máqte-qtataaqa mipí wáitana maragáráq máqte-qtataaqa mibáq wáitana únókáráq máqte-qtataaqa mipí wáitana wemá tarôq uráiyé. Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé: “awé-í-kánáámá ánataguraiye.

⁷ anaaékaqa abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana wááqa yínéna ínna-taoqa Áánûqtuni aúpáq-aúyánámmá wení amuné-wáyúkámá átê-wataabi timá yímikaimma abarokáq pááq ínana tiráátiniye.

⁸ ánibo min-áíkkómá Áánûqtuni márûpake ókaraq timá tímikainiq umá keqnáámmá tiráiyé: “Áánûqtuni kaqtó-naqa únópikáráq marabákáráq ító-uma mái-nakoni ayáápi min-áúbá-wánnáámá agátatuwena wáimma ko-mayaa.” téna timá tímikaiye.

⁹ mikáké kemá Áánûqtuni kaqtó-nakoni amakaq uréq timá ámikaune: “mi-pááqyán-áúbá-wánnáámá timiyo.” túnana wemá tiráiyé: “maaminnâ emá maté naao. áyaqnobaqa ikaa tñimanibo óyaukaq átê umá kopaaq átéráá íniye.” téna timá tímikaiye.

¹⁰ wemá mirá-timatuwaitaq Áánûqtuni kaqtó-nakoni ayáápíke pááqya-kanaama mamá naráune. naúnama tóyaukaqa miráuma kopaaq átê uráimanibo nawíkatuwaunana tíyaqnobaqa ikaa tiráiyé.

¹¹ wemá maará téna timá tímikaiye: “emá keqnáámmá Áánûqtuni amuné-áímmá máqten-anna-wayukayopaq máqte-marabaq máqten-aipi anómma yabíkáiya-kayukabakaraq mó timá-yimiyo.” téna tiráiyé.

11

kaayaq-nákórátá watáama tirááye.

1 kemmá ayáqtááq maqma aónai-yatama tímikaamma tímá tímikaae: “emá itó-ure Áánûqtuni aokaq-náúpákáráq Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taaregaraq máqte-wayukama Áánûqtukaq nunamummá mibáq kéitaa mi-tátánápó maqma aónaao.

2 miráimanibo aokaq-nákóní naamátûpaq íma maqma aónaao. naamátûpaq mi-márúqá Yéqtaaeo-wayukama íma Íbaru-wayukama máewata yiyáápi yímikaae. mi-káyúkámá Yérútáárebaq aokaq-márúqá kaayaq-wáyúká umá kaayaq-wíyókón arupi yatâmmeta uréire ínoe.

3 miráinaq kaayaq-nákórátá keqtábá áraimma tíya-nakama apekiráq-únákáqtó kúbereta yenákámá amuné-áímmá kaayaq-wáyúká umá kaayaq-wíyókón arupi (1,260 de) yiyúwánata tíyóye.

4 yenákámá miráuma kaayaq-óríbétí-yaráá óyana ómmá kaayaq-yááréráq máqte-marabaq-wayukati uyátárai-nakoni aúbáq itó-uraaye.

5 ánibo yaímma-wayukama yenákámá táígoma yikaíkáae téta yenákátí yóyaupike iramá yá-awitata yenákátí namuro-wáyúkámá kamá kautíniye. owé. móra-nakoma yenákámá mamá táíq ínnama áaiqtaba miraráá umá wemá puíniye.

6 yenákámá akoqnáama yokááyapoata aabayámmá yáqtoqma Áánûqtuni amuné-áímmá tíya-taoqa aaqá íma yíniye. ánibo yenákámá akoqnáama yokááyapoata máqte-nomma mamá kanaaráq waéqma naaemá auréta maa-márábí-káyúkámá máqte-qtataariq umá mamá kanaaráq táíq íyóye. máqte-tupaama yenákámá mirá-qtátááriq óyáae tétama kanaaráq paá mirá-iyoye.

7 yenákámá tímá ánatatuwaiyanama min-ábááq-wákómá abéyúmmá íma wáin-aitanobake uwíniye. uténa yenákáqté ááiqa mú-iniye. miráéna yenákámá uyáténa yíkaminata puíyóye.

8 miráínana yenákátí arááq-yuma mi anó-marukoni anón-api pareráq íyóye. yenákátí anó-naqa mimórá-márúkáq kaapaq-yátáq pukáitaq yenákátí arááq-yuma pareráq íyóye. Tótóma-marukaa Íqtíbi-marukaagaraq mi-márúkáré.

9 waayúkama ókon-oko-yugaraq máqte-marabakemma máqten-aikaraqa yaímma máqten-annabike-kayukama min-nákátí arááq-yuma kaumo-kánáámá karagébama-yuramma aónanoe. miráínata yemá íma iyuwáiyata min-nákámá íma mamá utánoe.

10 ánibo maa-márábí-káyúkámá min-nákámô puyóyaqtabama ôriq umá yimuqá maréta imá yéta anón-aawaqa agamá

mutaammá maqmá néta aiqta-táúmá yoqmá yeqtí aanábó-wáyúkámá yiméta ínoe. ániibo mi-kááyáq-ámúné-nákórátámá aarawaamá maa-márábí máa-kayukama yíqa í-yátááqá yímikaipoata íyámma umáykaraae.

11 kaumo-kánáámá (3 1/2) ánatagitana Áánûqtuma wení aáma yímena yúwaraimma yepí maréna itata yenákámá itó íyata waayúkama keyimoneta ôriq umá yáaqa kániye.

12 yenákámá itáiyana móra-aikoma Áánûqtuni márûpake anókaq yááyama tíniye: “kenákámá maabáq úyokao.” téna tíniye. yenákámá Áánûqtuni márûpaq uyéta konnápí uyáberaiyata máqtemma namuro-wáyúkámá yimónáiyata uwíyóye.

13 mirámô kéina mikáq anó-maruma yéna tiyáákaiyapake móra-aayapaq táwîq umátuwaníye. ániibo netuqyaa-káyúkámá (7,000) yíkaminata puínoe. miráitata tébakaq-wayukama paá máe-kayukama anómma yáaqa káinata Áánûqtuma wení márûkaq mái-naqa wenáwîqa múte yauwínoe.

14 kaayaqá anón-ummaa-yataaqa miraráá umá ánataginiye. pááqya-kanaabi kaumo-úmmáá-yátááqá pááq íniye.

abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yuráíye.

15 abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana Áánûqtuni márûpaq aagómá anókaq tirááe: “maa-márámá Áánûqtunagaraq wemá mamá timákarai-nakonama káuraiye. ániibo maa-márámá matúq-matuq umá yabi íniye.” téta tirááe.

16 ániibo móra-wayuka umá kaayaqte-kaayaqte anó-kayukama yeqtí náápaa-yibiqtataraq Áánûqtuni aúbáq yipaq ayéta Áánûqtukaq nunamummá mirá téta

17 tirááe:
“uyátárain-Aanuqtuo, eqtábá ketáámá timuqá kémaraunatae. máqten-akoqnaama yokáane.

íbêqa emá maé naayóbákaráq máqe-uraane.

ení anón-akoqnaarake emá maa-márámá áaimma átáma yabi éwaniq kéone.

18 maa-márábí-káyúkámá íyámma uráámanibo ení áyámma pááq kéíye.

íbêqa pukáa-kayukama ítama yainái-kánáámá pááq kéíye.

íbêqa ení mayái-wáyúkágáráq ení amuné-wáyúkágáráq ení aokaq-wáyúkágáráq máqtemma wenáwîqa yaaguyábô-kayukama yíwîqa wái-kayukama yíwîqa íwai-kayukagaraq anónnáma íráqô-meyamma yimínónna-kanaaraqiye.

íbêqa maa-márámá mamá táíq éwao-kayukama yemmá mamá táíq í-kánááráqiye.”

téta tirááe.

¹⁹ yemá mirá-timatuweta yemá Áánûqtuni márûpaq aokaq-námmá ituwaawana óqtan-anaamma Áánûqtuni aúmatan-aimma Móteti agatáimma wení aokaq-náúpáq wáitata máqtemma aónaraae. ániibo aabayúma kamá yupayo umá wéyáwé kéitana áama kááyaitana wíyôn-aama kétitana márûma kéyoraitana kaábaramma kukáiyē.

12

aaragótē anó-kumurokoma

¹ móra anón-awaameqa Áánûqtuni márûpaq pááq uráiyē. minnágoma mirá-uráiyē. móra-inimma máena aneqá aabaúamá maqmá atáá-uma wáqtó íyáanikaa uráiyē. miráitana wíyômma aítaukoni aménáápáqá wáqe-uráiyē. ániibo aqnókáqá tiyááka umá kaayaq-wíyóqá kámokaa umá aqtokáiyē.

² wemá ámûkaraq máqe-uraitana iyápo akai-áiqá uráiyē. miráitana aíqa ôriq itana wááqa kéyena iyápo akánéna uráiyē.

³ miráitana Áánûqtuni márûpaq káqon-awaameqa pááq uráiyē. min-áwááméqá mirá-uráiyē. mórama anó-karogaro-kumuromma máqe-uráiyē. minnáma abapaké kaayaq-áqnómmá waéna tiyááka-awayaammaa aqnókáq wáqe-uráiyē. ániibo abapaké kaayaq-náápáá-kámóqá máqten-aqnokaqa wáqe-uráiyē.

⁴ améráakoma kaumo-wíyókáwápiké mórama wíyókake kuyúqma márúte marabí iyaabótukaaē. mi-kúmúrókómmá iyápo akánéna in-ínikóni aúbáq itó-uma máena min-ínikómá iyápo akáinaq min-iyápo ikámma nánáae téna awé uráiyē.

⁵ min-ínikómá iyápo ma inaamaí marákáraiye. min-iyápógómá anaaékaqa akoqnáá-yatanapo aarawaamá yabíqikaniye. ániibo min-ínikómá iyápo ákátuwaitata páátákáá min-iyápómá awíqmeta yanaa kóuraaē. yemá Áánûqtukaq awíqma uyéta wení náápaan-abiqtataraq utááē.

⁶ ániibo min-ínikómá péqmarena waayúka íma máa-kaqmaapaq kóuraiye. min-áúkápáqá Áánûqtuma mamá mi-márúqá yokaa umákaraitata kawáá umákareta aáwaqa maténa miráuma netuqyaa-kánáámá (1,260 de) min-ínikómá máqe-uráiyē.

⁷ Áánûqtuni márûpaq anón-aaíqa pááq uráiyē. Mááíkorogaraq wení kaqtó-wayukagaraq anó-kumurokomma ááíqa urááē. mi-kúmúrókógáráq wení kaqtó-wayukate ááíqa uráánamanibo

⁸ yeqtí akoqnááma íma wáqe-uráipoata ááíqa íma uyátáraae. miráipoata Mááíkoroma ókaraq Áánûqtuni márûpaqa wenôpaq íma máqe-uráiyē.

⁹ ániibo anó-kumurokoma wemá naayóbáqá min-iráákábáyáámá awíqa Tááqtae máqe-uráiyē. wemá máqte-marabi-kayukama kaaqaari-áímmá timá-yimena makatéwaine.

abo min-ánó-kúmúrókómá wení kaqtó-wayukagaraq Áánûqtuni márûpake márúte iyaabótúwáawata maa-márábí kukááe.

¹⁰ mikáké Áánûqtuni márûpaqa móra-aimma itaúnana anókaq ááyama maará-tiraiye: “íbêqa ketáái Áánûqtuma wení akoqnáá-kanaagaraq wení yabí i-kanaagaraq pááq immá keqtáá yauwéqma kétiwirai-taokaraq abarokáq pááq kéiyé. Áánûqtuma mamá timákarai-nakoni anó-naapaamma kéiyé. min-nákómá ketáái tîbâqawaaraayuma mamá yúbi makái-nakoma ketáái Áánûqtuni aúbâq wágááwabi nokáámma yúbi makái-nakomma íbêqa Áánûqtuni márûkake márúte kéiyabotuwaee.

¹¹ ketáái tîbâqawaaraayuti yúbi makáe-nakoma íma makatítapoata wemmá uyátáraae. tipí-típi-araakoni naaeráké akoqnáama mayéta yetáama Ítuqtaba téta yemá puíyábá íma kéqaraapoata ááiqa uyátáraae.

¹² keráwáqá máqtemma Áánûqtuni márûpaq máa-kayukaa timuqá máráaro. minnáyaba Tááqtaama wení kanaamá pááqyamma awaararîq íníniq kéitanaboana wemá anón-ayakaraq marabí-káyúkáyôpaq kukáiyé.” téna min-áíkomá Áánûqtuni márûpake tiráiyé.

¹³ min-ánó-kúmúrókómá iyaabótúwáawana kégumenama aónaimma maa-márábí máqe-urena min-íníkomá inaamaí marákárain-inikoni anaaé wakáiyé.

¹⁴ miráitana min-íníkomá anón-akikigoni máka-aayamma ámikaae. anó-kumurokoqtaba wemá arabêna wenamáápaq kaqmááq-marabaq waayúka íma máapaq mánena kóuraiye. min-áúkápáqá aáwakaqa íraqôniq umá kawáá uréta kaumo-kárítímáátígárâq abapaké móra-wiyomma mibâq máqe-uraiye.

¹⁵ mi-kúmúrókómá wení óyaupike nommá wiqmá yukáiyé. witúwáitana mi-nókómá anó-nokaa auména kégoena min-íníkomá waqména kóuraiye. mi-kúmúrókómá min-íníqtábá nawíkainana puíkáae téna uráiyé.

¹⁶ miráitana maragómá min-ínímmá áwáqnaa uráiyé. maragómá kekoqá magéna óyaukaa min-ánón-nókómá anó-kumurokon óyaupike yi-nómmá nawíkatukaiye.

¹⁷ ániibo anó-kumurokoma min-íníkomá áyámma umákéna wení yaímma-iyapo-annate ááiqa mó-umayikanena uráiyé. mi-káyúkámá yemá Áánûqtuni ámáan-aimma kéwareta Ítun-aayaba kéteta anaaé waréwaone.

¹⁸ min-ánó-kúmúrókómá únókóní aqtamáábaq itó-uraiye.

13

kaayaq-ábááq-wámmá utarááye.

¹ miráitana abááq-wámmá aónáúnana únópíké utaréna tiyááka-awaayakaraq abapaké kaayaq-áqnómmá wáqe-uraiye.

mi-kákóní áwáayakaqa tiyááka-naapaa-kamoqa wáqe-uraiye. yiqnókáq táí-awikaraq akáyáán-áímmá Áánûqtuqtaba wáqe-uraiye.

² mi-kámmá aónáúnama anón-awaabiq-putiraa kapoq-kápoqa uráiyē. aítaukoma anón-awaabiq-iyakaa uráiyē. óyaukoma anómma áwáábīq-putiraakaakoni (arááyane)” akáá umá máiyō? náawaq kanaaráq wemmá ááīqa umákaniyo?” téta tirááē.

³⁻⁴ missing?

⁵ miráitana Áánûqtuma yúwáitana min-ábááq-wákómá akáyáán-áímmá Áánûqtuqtaba timmá wení akoqnáárake kaayaq-wáyúká umá kaayaqté-kaayaqte-wiyomma maéna mirá-uraiye.

⁶ óyauqa ógaakena Áánûqtuqtaba akáyáán-áímmá timákēna Áánûqtuni áwīqtaba wení márûpaqa maéwao-kayukatabagaraq akáyáán-áímmá tirááē.

⁷ miráitana Áánûqtuma min-ábááq-wákómá ayúwáitana Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá wení aménáápáqá máewana ókon-okon-augaraq-wayukaraq máqte-marabake-kayukagaraq máqten-aikaraq-wayukagaraq máqte-kamaanigaraq min-ábááq-wákóní akoqnááma aménáápáqá máqte-kayukama máqe-uraaē.

⁸ máqtemma marabí-káyúkámá yeqtí yíwīqa matúq-matuq umá mái-wannaama Áánûqtuma maa-márámá tarôq kéitana wáqe-urai-kannaabimma íma wáinna-yuma yemá abááq-wákómá wekáq nunamummá tínoē. mi-kánnáámá naayóbáqá tipí-típigoni áráaqa ikámôwana pukái-waigoni aúba-wannaē.

⁹ náawabi aáqa wáinna-nakoma maamin-áímmá ítama akoqnáá íno.

¹⁰ keráwáqá tiyúwáinaq ánná umátikaiyama kanaaráq keráwáqá ánná ínoē. keráwáqá tokóru-yakaa-punapo ikamínéta íyanama keráwáqá tokóru-yakaa-punapo tókaminōē. miráipoana Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá akoqnáá umá yáqtokero.

¹¹ káqomma móra-abaaq-wama aónáúnana marabíké abarokáq uráiyē. min-ábááq-nákóní aqnópíké utain-áwááyákómá tipí-típi-awaayakoraa uráitana anó-kumurokoraa aamá tiráiyē.

¹² maamin-ábááq-wákómá áqnáēn-abaaq-waakoni akoqnááma aménáápáqá máqe-uraiye. anaaékaq-abaaq-wakoma maa-márábí-káyúkámá mamá aúqyíkáitata áqnáabaq-wakoma maa-márábí-káyúkámá mamá aúqyíkáitata áqnáabaq-abaaq-wakaq nunamummá kéte. áqnáēn-abaaq-wama ikámôwana náomma kamá atóbarai-wakoe.

¹³ anaaékaq yiráin-abaaq-wakoma anón-awaameqa ôriq umá tarôq kéiyē. móra-anon-awaameqa mirá kéiyē. aarawaatí

yúrapimma wíyôpake iramá mamá aúqmáráitana kamáena marabí kukáiyē.

14 miráitana min-ábááq-wámá Áánûqtu yúwáitana anón-awaameqnapo taígani-kayukama makákáiyē. min-áwááméq-yátááqá áqnáae-abaaq-wakoni aúbáq tarôq uráiyē. máqte-marabikayukama áqnáae-abaaq-waqtaba timá yímitana “wení amammá tarôq oro.” tiráiyē. mirá kéeq wemmá tokóru-yakaa-punapo náomma karáine atóbarai-kamma yaaguyabíyátábá tiráiyē.

15 miráitana Áánûqtuma yúwáitana min-ábááq-wámá aáma min-ámápí ámitana aamá kanaaráq tínata náayuwabi min-ámákáq íma nunamummá tíyataboata yíkamiyata puínoe.

16 máqte-kayukama yíwîqa íwai-kayukagaraq yíwîqa wáikayukagaraq oótamma makáa-kayukagaraq áwáyoq-kayukagaraq máqte mayái máyáa-kayukama ápéqa matáa-kayukagaraq ápéqa ímataa-kayukagaraq máqte-kayukama anaaékaq-abaaq-wakoma mamá aúqyíkama móra-awaameq-aubauma iyáánurapakaraq yúwáayakaq matááe.

17 miráinana náanakoabi abááq-wákóní awaaméq-áúbámá íma maténama wemá íma meyámmá mayéna móra-yataaqa íma meyánîq kanaaráq íniye. abááq-wákóní awaaméq-áúbámá mirá kéiyē. wenáwîre. náápaamma wenáwîkon awaaméré.

18 awaaméq-áúyábámá aupaq-ááíkmá mamá ôriq umá tágama-itai-yataaqtaba kákaiye. náawabi aá kéitaina-nakoma máinama abááq-wákóní náápaayaba aúyánápí maíno. mináápáámmá móra-nakonae. abapaké móra abapaké móragaraq abapaké móragarare (666).

14

yeráwáqá taíganimma (144,000) aúgen-ima tirááe.

1 kemá aónáúnana Tááíoni-anuraqa tipí-tipí-araakoma itó-uraitata aarawaamá taíganimma (144,000) itó-uma máqe-uraae. tipí-tipí-araakoni áwîkaraq aboán áwîqa yúwáayakaqa máqe-uraae.

2 kemá itaúnana Áánûqtuni márûpake móra-aikoma téna noniya áraa kétena anómma wíyôn-aaraa tiráiyē. min-áímmá itaúnama imá teníkáá umá nárîq-naraaq-yataakoma áama tiráiyē.

3 náápaan-abiqtatagoni aúbáq wáin-aukapaq máeta kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kakoni aúbákáráq móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukati yúbákáráq mi-táíganí-káyúkámá (144,000) marabíké yíwîkai-kayukama aúgen-ima tirááe. min-ímá káqo-kayukama íma kanaaráq kéte.

4 maami-káyúkámá aaranaatéma mórabi máqe-uraae. yeráwáqá tipí-tipí-araakoma winnápáq waqméta uréire kéoe. marabí máa-kayukati aúkáapike yíwîkena yeráwáqá áqnáábariq umá Áánûqtukaq tipí-tipí-araakokaraq yimi-yátááre.

5 yeráwáqá yóyaupike kaaqaari-áímmá íma téta móra-otaamma Áánûqtun-aurakaq yepímmá íma wáíye.

kaumomá Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukama

6 miráitaq kemá aónáúnana Áánûqtunopake mórama kaqtó-nakoma yanaa arabéna uráíye. wemá átê-wataama matúq-matuq umá mái-wataagaraq uréna maa-márábí-káyúkámá timá-yiminena máqte-kamaanigaraq ókon-okon-augaraq-wayukagaraq máqten-aikaraq-wayukagaraq máqten-anna-wayukama timá yímikáiye.

7 anókaq ááyama téna maará-tiraiye: “waayúkama yainánîq-kanaama pááq uráibo Áánûqtuqtaba ikatíq éraq wení anóqtataaqtaba wenáwîqa múte yaúyóro. Áánûqtuma wení márûpaqa maragáráq únókáráq poqnokáráq tarôq uráinakomma wekáq nunamummá tero.” téna mi-káqtó-nákómá Áánûqtunopake tiráíye.

8 Áánûqtunopake irái-kaqto-nakoni anaaé móra-kaqto-nako iréna mirá téna tiráíye: “Pébírôniqa anó-maruqa yawarápamataae. Pébírôni-wayukama yeqtí táwî-aimma máqten-aukapaq-wayukama yiráátiraae. mirápóata máqten-aukapaq-wayukama aúqyíkáama Áánûqtuni áyámma matááe.” téna mi-káqtó-nákómá tiráíye.

9 yenákátí yinaaéma káqo-kaqto-nakoma Áánûqtunopake iréna maará téna anókaq ááyama tiráíye: “móra-nakoma abááq-wákókáq wení amakókáráq nunamummá tinnama abááq-wákóní awaaméq-áúbámá aúwáayakaq mayénama

10 min-nákómá Áánûqtuni akoqnáa-ayamma mayániye. min-nákómá Áánûqtuni aokaq-káqtó-wáyúkáyôpaq tipi-tipi-araakonopakaraq iranápó uwaaq-áítókógáráq irá aráinana aíqa ôriq umá íniye.

11 mi-káyúkámá abááq-wákókáq wení amakókáq nuna-mummá tíyama yúwáayakaq abááq-wákóní awaaméq-áúbámá mayétama miraráa umá yíqa ínoe. yíqa íq-íq ínoe. minnáyaba úmûmma yíqa ínna-waigoqtaba watúq-watuq umá uwíniye.” téna mi-káqtó-nákómá tiráíye.

12 miráitana mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuni ámáan-aimma waréta Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq íya-yuma akoqnáa umá yáqtokero.

13 mikáké móra-aimma Áánûqtuni márûpake itaúnana min-áímmá téna tiráíye: “aúbabi agayaa. yemá íbêq-kanaarake Ítu Káríqtoma wekáqtábá éta pukáíya-kayukama yimuqá kémaraae.

Aokaq-Áágómá minnáyaba ‘owé’ kétiye. íbêqa yeqtí akoqnáá-mayaiyataba kanaarác agánoe. yeráwáqá yeqtí íráqôn-aaikaraq wínoe.” mi-káqtó-nákómá tiráiyé.

marabiké aáwaqa mayai-kánáámá abarokác uráiyé.

14 ánibo aónáúnana waayá-kónnámá wáqe-uraitana mi-kónnákác Waayúkagon Áráakaa-naqa máqe-uraiye. min-nákóni aqnókácá náápaa-kamoqa aqtokéna ayáápimma áanaiq púráá-qtátáácá matokáiyé.

15 ánibo mórama kaqtó-nakoma Áánûqtunopake aokaq-náúpáké yaúbama kukéna anókaq ááyama konnákác máinakomma maará téna timá ámikaiye: “ení púráá-qtátááqnápó marabikén-ááwáqá yuraraao. yorupái-kánáámá abarokác uráitana marabikén-ááwákómá ábu karáiyé.” téna titana

16 min-nákómá konnákác máena wení púráá-qtátáánápó marabiké ábukain aáwaqa yurákáiyé.

17 keqnáámmá aónáúnana káqo-kaqto-nakoma aokaq-náúpáké Áánûqtuni márûpaqa ayáápimma púráá-qtátáákárác matoréna kukáiyé.

18 ánibo káqomma Áánûqtuni kaqtó-nakoma Áánûqtukaq amíyátáácá ámê-taarerake kukáiyé. wemá iratábá akoqnááma matáiyé. anókaq ááyama min-nákómá áanaiq púráá-qtátáácá yokái-nakomma timá ámikaiye: “maa-márábín-ááwáqá ábu karáipoata ánnábike arammá yuraraao.” téna tiráiyé.

19 abo ánnábike arammá yurácma iyaabóma ánáapi kaqmá anommá paábaqtaa urááe. kaqmá ánáamma wenáaimma Áánûqtuni áyáne.

20 kaqmá ánáamma Ítiráaeo-wayukama nunamummá temárúpáké népaq matéta arammá káábaraae. min-árámmá wenáaimma Áánûqtuni áyámma matáá-kayukae. yemmá káraapaawata naægómá ôriq umá ko yááya uráiyé. máqten-aayapaq yawáaqmena kéwena oótigon aqnókác utáiyé.

15

Áánûqtunopake abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá aqtórác-tái-yátáácá matááe.

1 miráitaq kemá aónáúnana Áánûqtuni márûpaqa anón-awaameqa abarokác kéita netuqyaa-táácá ítaraune. Áánûqtunopake abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá aqtórác-tái-yátáácá abapaké kaayaqá matokáama minnáma Áánûqtuni áyámma matokááe.

2 ánibo mórama únókáá-qtátáácá kaapókárác iragárác awígíyôq uráiyé. non áwabaq ááiqá umá uyátáaraa-kayukama máqe-uraae. yeráwáqá abáácq-wakomma wení amakókác

nunamummá íteta wenáwîkon náápaamma yemá ímataapoata ááiqa umá uyátáraae. iyáápi naríq-naraaq-yataaqa Áánûqtu yímimma matokááe.

³ tipí-típi-araakoni imá Áánûqtuni mayái-náqá Mótetini ígáráqá tirááe. min-ígóní aamá mirá-uraiye:

“uyátárai-Aanuqtuo, máqten-akoqnaama ennáé.

anó-qtataaqa emá ónnayaba ketáámá taáqa kéitaunatae.

enáaimma áraikaraq íráqôniq umá keyainaiye.

máqte-kamaanima yabíkáana-wai máane.

⁴ náawaq enáaqa íma ikatíníyô?

náawaq kanaaráq enáwîqa íma múte yauwíníyô?

emá enamáa aokaq-náqóne.

máqten-anna-wayukama éta enaúbáq nunamummá tínoe.

arupú-yataakaraq kateko-yátáákáráq emá ónnayaba abarokáq pááq uráiyé.

maa-qtátááqtbá náawaq enáwîqa íma múte yauwíníyô?”

téta imá tirááe.

⁵ ánatagitaq kemá aónáúnana Áánûqtuni márûpaq tabaráábe-nakon arunóbáqá Áánûqtunopakaraq íguraiye.

⁶ miráitana Áánûqtunopake abapaké kaayaq-tái-yátáákáráq marabí pááq íní-qtataaqa yeráwáqá taaberáábe-naupake yáubaraae. waayá-káqtómá itokéta áwáararaa kai-qtátááqá yímûranna urááe.

⁷ kaayaqté-kaayaqtema maéwae kéo-kama yeráwáqti aúkápikemma mórama abapaké kaayaq-táápéqá arunóbáqá matúq-matuq umá mái-Aanuqtuni áyámma ógiqma wána abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkammá yímikaiye.

⁸ Áánûqtuni akoqnaágararaq wení tágama-yataakaraq mináúpáqá úmûkaa umá ógikaiye. mirá kéiqtaba aokaq-náúpáqá móra-nakoma íma kanaaráq uyáberanimanibo paá máráiyana Áánûqtuni abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá yeráwáqti abapaké kaayaq-áqtóráq-tái-yátááqá mamá ánatatukaae.

16

Áánûqtuni áyámma abapaké kaayaq-táápépi

¹ kemá Yóáane ítaraunana aokaq-náúpáké anókaq ááyama abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkammá yááyama tiráiyé: “maamí-táápéqá Áánûqtuni áyámma ógikaimma mamá marabí aqtítuwaiyana kumíno.” téna tiráiyé.

² ánibo áqnáabaq-kaqto-nakoma íréna Áánûqtuni áyámma ógikaiq-taapeqa mamá marabí aqtítuwaitana kukáiyé. abááq-wákóní amakókáq nunamummá tiráa-kayukama abááq-wákóní awaaméq-áúbámá matáa-kayukagaraq yineqá yíkaraq anónaomma pááq uráiyé.

³ anaaékaqa kaayaq-káqtó-nákómá iréna wení táápeqa únópi aqtítuwaitana únókómmá waéqma pukái-nakoni naaegoráá itana únópi-kámá máqtepaq pukááe.

⁴ anaaékaqa kaumomá kaqtó-nakoma iréna wení táápeqa mamá anó-nopikaraq poqnopikáráq aqtítuwaitana minókáwákómá waéqma naaemá aúkáiye.

⁵ ánibo maami-nókáq-káqtó-nákómá yabíkéna maará téna tiráiyé: “naayóbáqá máqe-urena íbêqa máanama emá aokariq kée táí-wayukama yaináánama arupú uráiyé.

⁶ maami-káyúkámá ení aokaq-wáyúkágáráq ení amuné-wáyúkágáráq yíkamma púyô-naaema yayaráiyé. ánibo íbêqa yeráwáqtí anónnáma yímikáiyé. yeráwáqá naaemá yaqnéta minná yeráwáqtí táí-mayane.” téna tiráiyé.

⁷ ánibo kemá Yóáane ítaraunana Áánûqtukaq amí-yátááqá amê-taarerake anókaq ááyama tiráiyé: “owé. uyátárain-Aanuqtuo, máqten-akoqnaama ennáe. enáaimma áraikaraq íráqôniq umá kéyaináiyé.” téna tiráiyé.

⁸ ánibo kaayaqté-kaayaqte-kaqto-nakoma iréna wení táápeqa mamá aabaúbí aqtítuwaitana Áánûqtuma aabaúgómmá paá yúwáitana waayúkama irá kamá káutaiye.

⁹ ánibo maamin-ábáúgóní kokokómá irá kamá káútí-kayukama yeráwáqá Áánûqtuni áwîqtaba akáyáán-áímmá tirááe. maami-tái-yátááqá maa-márábí pááq immá Áánûqtun aménáápátáá wáqe-uraimanibo yirummá íma waéqma Áánûqtuni áwîqa íma múte yaaguyakááe.

¹⁰ ánibo móra-tiyaapaq-kaqto-nakoma iréna wení táápeqa mamá abááq-wákóní náápaan-abiqtataraq aqtítuwaitana wení yabíkái-maruqa waayúkabaq kumayuqá aúkáiye. yíqa ôriq kéitataboata yimáábîmma ukákááe.

¹¹ yeráwáqtí yúgoma yíqa éna náomma kaitata Áánûqtuni áwîqtaba akáyáán-áímmá tirááe. yeráwáqtí waátá-yataaqtaba kúmiq-yataapikaraq yemá íma waéqma yúyánámmá ítaraae.

¹² ánibo abapaké móra-kaqto-nakoma iréna wení táápeqa maténa Yúpárêti anó-nopi aqtítuwaitana maami-nókómá káqnáguraitana aabaúmá utain-áyápáké anómma yabíkáa-kayukama yínôqtaba aammá yokaa uráiyé.

¹³ kemá Yóáane aónáúnana anó-kumurokoni abááq-wákóní kaaqaari-ámúné-nákóní yóyauqnobake kaumomá aágoma táiaama táoraa-kama yáubama irááe.

¹⁴ mi-káúmómá ókon-oko-kaataae. uyátárai-nakoma máqten-akoqnaagaraq wení anó-kanaama abarokáq kéitata kéqo-keq-awaameqa mi-káúmómá tarôq kéoe. máqte-marabaq wéyáwé umá anómma yabíkáa-kayukama yorupamá yiketa Áánûqtuma mútûq-akoqnaama wái-nakoni kanaaráqá ááíqa pááq íniye.

15 itáaro. kemá móra moyá-nákóráá umá keráwáqtôpaq yayamá yénúne. móra-nakoma kawáá umá unáákáqtôma aneqá umátorena íma awapáá uréire ínna-nakoma agaé íma éna amuqá marániye.

16 aágoma táoraan-aama máqtemma yabíkáa-kayukama yíwíqma álkuyikaitata min-áyápáq Íbaru-aipimma Áámágéroni mirá téta tirááe.

17 mikáké abapaké kaayaq-káqtó-nákómá iréna wení táápeqa mamá uwáábaq aqtítuwaitana aokaq-náúpákémá anókaq ááyama maará téna tiráiyé: “kánataiyé.” téna tiráiyé.

18 miráitana wíyôn-aama téna aabayûma kéyoraitana anómma márû yuráiyé. mi-márúmá yuráimma naayóbáqá ma-márábímmá márûma yéwainikaq íma uráibo anó-maruma yuráiyé.

19 maamin-ánó-márúqá kaumobí yáíkaa umá abákaitana máqten-ayapaq waayúkati anó-maruqa yawítiraiye. miráitana uyátárai-nakoma Pébírôniq anó-maruqtaba aákaq itana mi-káyúkámá wení akoqnáá-ayamma matááe.

20 ánibo máqte-maruqa únómmá yáutugitana máqten-anugaraq aúyoreqena uráiyé.

21 miráitana kaáqa anómma máagaruraa-kaaqa Áánûqtuni márûpake kukéna waayúkamma kuma yíkakiye. min-áqtóráq-tái-yátááqá ôriq kéumayikaitatapoata Áánûqtuqtaba akáyáán-áímmá tirááe.

17

aakaq-ínikómá tái-meyamma matáiyé.

1 mórama abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkábiké wení abapaké kaayaq-táápéqá maména kéyena maará téna timá tímikiaye: “iyo. aakaq-ínikómá anó-nokoni ámûraaq máena wení tái-meyamma mayánîmma aráátenune.

2 marabíké anómma yabíkáa-kayukama maami-áákáq-ínikógáráq kumari-yátááriqa urááe. miráitata taígani marabí-káyúkátí yûranannama nommá naa-káyúkáráá aúqyíkaraiye.” téna timá tímikiaye.

3 Áánûqtuni aágoma kemmá yamamá akoqnáá kéitana mi-káqtó-nákómá Áánûqtunopake tíwíqmena kaqmáápaq uráiyé. min-áyápáqá aónáúnana mórama karogoron-ábááq-wámmá wení ámûraaqa mórama aakaq-nóínímmá máqe-uraitana min-ábááq-wákóní aneqá Áánûqtuqtaba taíganin-akayaan-awiqa wáqe-uraae. maamin-ábááq-wákómá abapaké kaayaq-áqnómmá wáitana tiyááka-awayaamma wáqe-uraiye.

4 maamin-ínikómá tokô-karogaron-unakaqtoma umátorena maamin-únákátóráqá pááqyan-oqtama ôriq umá áwáarara

kégaitana íráqôniq uráiyē. maamin-ínikóní ayáápiṃma áwáarara kain-áwímmá matokáitana maamin-áwíbímmá wení kumari-kébó-yátááqá táwîq uráimma ógiqma wáqe-uráiyē.

5 min-ínikóní áwáayakaq móra-awíqa aúpáq-ááikáráq wáqe-uráiyē. Pébírôniq anó-maruqa máqtemma aakaq-nóinímmá táí-aaikoti yinóae téna wáqe-uráiyē.

6 ániḃo maamin-ínikómá Áánûqtuni aokaq-wáyúkágáráq Ítu Káriqtoqtaba pukáa-kayukagaraq yeráwáqtí naaemá naréna maamin-ínikómá nommá naan-ínikóráá uráiyē.

ániḃo kemá Yóáane maami-qtátááqá káoneq ôriq umá iyánáaq uráune.

7 ániḃo Áánûqtuni kaqtó-nakoma ketê yi-wáígómá timá tímikaiyē: “nôraq itaawáq iyánáaq kéono? maamin-ábááq-wákómá abapaké kaayaq-áqnómmá wáitana tiyááka-awayaamma wáitana maamin-ínímá ámûraq máitana yenákáyábá aúpáq-ááímmá timá-amenune.

8 maamin-ábááq-wámmá aónaraanama naayóbáqá máqe-uraimanibo íbêqa íma máiyē. miráimanibo anaaékaqa anón-aitanobake utaréna yawítíma ánataniyē. mi-márábí-káyúkámá yeqtí yíwîqa maa-márámá tarôq kéitana wáqe-urai-kanaabimma íma Áánûqtuma agatáina-yuma maamin-ábááq-wámmá máqe-uraimanibo íbêqa íma máeḃo anaaékaqa abarokáq ínata káoneta iyánáaq ôriq umá ínoe.

9 maamináyataba ôriq umá tágama-itai-yataaḃo kákaiyē. abapaké kaayaq-áqnómmá aónaraanama abapaké kaayaq-ánón-ánúráqá maamin-ínikómá maraq máena abapaké kaayaq-ánón-ánúráqá maamin-ínikómá maraq máena abapaké kaayaqá anómma yabíkáa-kayukae.

10 ániḃo abapaké kaayaqá anómma yabíkáa-kayukabike móra-tiyaapaq ánatagoana mórama íbêqa máitana mórama anaaékaqa abarokáq umá pááqya-kanaama mániyē.

11 ániḃo maamin-ábááq-wámmá naayóbáqá máqe-urena íbêqa íma máimma minnáma abapaké kaumo-ánómmá yabíkáa-naqa máena abapaké kaayaqá anómma yabíkáan-annabikaraq máiyē.

12 ániḃo abááq-wákóní tiyááka-awayaamma tiyááka anómma yabíkáa-kayukae. min-ánnámá yeqtí náápaamma yabíkáiqtaba íma matétamanibo anaaékaqa maamin-ábááq-nákógáráq náápaamma móra-aabaubi mayánoe.

13 min-ánó-káyúkámá máqtemma yeráwáqá mimórá-yúyánámmá tarôq éta yeráwáqtí akoqnáama náápaakaraq abááq-wámmá káme.

14 miráinata yeráwáqá máqtemma tipi-típiḃoni áráakomma ááíqa umákaiyana tipi-típiḃoni áráakoma ááíqa umá yeráwáqá uyátaniyē. minná tipi-típi-araakoma máqtemma uyátáráa-kayukati uyátárai-nakoe. máqtemma anómma yabíkáa-kayukati

anómma yabíkái-nakoe. mi-káyúkámá tipi-típi-araakote aúyâq márâa-kayukae téta itáíq-itaiq umá yáqtoraa-kayukae téta yeqtábá tirááe.” téna kaqtó-nakoma Áánûqtunopake timá tímikaiye.

¹⁵ óq-aimma timá tímikaiye: “aakaq-ínímmá non ámûraaq maraq máitaa aónaraane. maami-nómmá waayúkae. máqte-kamaanibike ayú-wáyúkámá ókon-okon-aikaraq-kayukagaraq mááe.

¹⁶ ániibo tiyááka-awayaamma aónaraanama abááq-wákógárâq yagarotaréta aakaq-íníkmá yíyamma yíkamiyeta weni máqte-qtataaqa unáákáqtôgaraq matuwáiyana wenaúma néta wemma iranápó agamá kautínoe.

¹⁷ maami-qtátááqá urâa-kayukama Áánûqtuma yúyánápi maráinata yemá Áánûqtuma akáina-yataaqa éta yé mamá móra-yuyanakaq maréta yeqtí akoqnáá-naapaamma abááq-wámmá amíyana mi-kánáaráqá Áánûqtuma tiráin-aimma abarokáq íniye.

¹⁸ ániibo min-ínímá aónaraanama anó-marure. anómma yabíkâa-kayukama máqtemma min-ánó-márúkóni aménáápáqá mááe.” téna mi-káqtó-nákómá Áánûqtunopake timá tímikaiye.

18

Pébírôniq anó-maruqa táíq umáguraiye.

¹ mirái-qtataaqa ánatagitaq aónáúnana Áánûqtuni márûpake móra-kaqto-nakoma anó-naapaakaraq weni tágama-yataaqa máqte-marabaq kamá tágaguraiye.

² anókaq ááyama tiráiyé:

“yawarápamataae. yawarápamataae.

anó-maruqa Pébírôniq weni waayúkagaraq yawarápamataae.

íbêqa maami-márúkómá waátâma kémain-aukapaqa mamá aúkaiye.

káqo-kaqon-aagoma numagárâq táígon-aikaraq íyíkâawata mibâq kémaae.

³ itáaro. waayúkama máqte-marabake min-íníkmá kumari-ááíqtábá yúrananna urááe. ániibo anómma yabíkâa-kayukama min-íníkmá kumari-yátááqá tarôq urááe. wenaúranannama wéyáwé kéitana minnáyaba marabí meyáníq o-káyúkámá oótamma netuqyaaníq umá matááe.”

téna mi-káqtó-nákómá anókaq ááyama tiráiyé.

⁴ ániibo kemá Yóáane ítaraunana Áánûqtuni márûpake óq-aagoma akoqnáá umá tiráiyé:

“keti waayúkao, népaq min-íníkmá kónôpake yá oro.

weni kúmiq-yataakaraqo yagaroqtamá máeq oweqa weni táí-meyamma mayánóe.

5 min-ínikómá wení kúmiq-yataakoma Áánûqtuni márûpaq
uyátámakitana wení táí-aiqtaba Áánûqtuma aákaq uráíye.

6 keráwáqá umátikaina-yataaqa wemmá móraiq umákáaro.
yagaroqtaráina-yataaqa umátikainaqa wemmá móraiq umá ya-
garoqtaráina-yataaqa umákáaro.

wení anónnáma yagaroqtamá ógiqma weqtábá umákáaro.

7 ôriq umá koóna-yaona-unakaqtoma umátorena kumari-
yátááqtábábóa ôriq umá aíqa í-yátáákáráq aru-qtátááqá
áméro.

wení aúyánápí maará téna kétiye.

'kemá anómma yabíkái-inikoraa umá máune. kemá íma keqto-
íníné. kemá tirummá íkéiye.'

téna aúyánápí kétiye.

8 miráinata wení máqte-tai-meyamma kímora-taoq mayéta
puí-yátáákáráq yoaa-yátáákáráq ayawaa-yátáákáráq
mayániye.

iranápó wemmá agamá kautíniye.

minná uyátárai-nakoma Áánûqtuma akoqnáá máena yainániye."

téna Áánûqtuni márûpake tiráíye.

9 ániibo marabíké anómma yabíkáa-kayukama maamin-
ínikógáráq kumari-yátááqá uráa-kayukama wemmá káinna-
umumma aónanoe. úmûmma káoneta yeráwáqá ibiqá kéyareta
yaáqa yabitínoe.

10 miráitata yeráwáqá wení aíqtaba yaáqa kégainata nékaq
yéta maará tínoe:

"tirunô. tirunô. Pébírôniqtaba tirunô.

akoqnáá márûqanopo paá kímora-aabaubi táí-meyamma yiráíye."

téta tínoe.

11 miráitata waayúkama oótamma ókaraq íma meyanîq ínopoata
maa-marábí meyanîq o-káyúkámá weqtábá yoaa yúyu ínoe.

12 maami-máqtén-ótámmá áwáarara kai-qtátááqá íraqôn-
oqtanabi íraqô-karunaama áwáarara kai-tábáráábémá tokônabi
karogaromá íraqômma waayá-tábáráábégáráq yaímma abááq-
wákóní áwayaakake tarôq uráa-qtataakaraq yaímma íraqô-tarake-
qtataaqa tarôq urááe.

13 ániibo yaímma-otamma naí-wínábi yaímma ákû-kanama irabi
agamá ákûq í-yátááqá yaímma íraqô-kuyumma í-nókáráq
yaímma wááéni-nokaraq íraqôn-aawakaraq yaímma yeráwáqtí
tipi-típigaraq oótiwabi yabitíana waéqmena wí-yátáákáráq
mayái-wáyúkágáráq íma ápéqa matáa-kayukama taíbaq-yataaqa
ókaraq móra-nakoma íma meyanîq íniye.

14 miráinata oóqta-mayaima máyáa-kayukama maará téta tínoe:

"máqte-qtataakaq keráwáqá túyánámmá máráawana tíkáimma
keráwáqtôpake aúyokuraa. máqten-otamma mi-qtátááqá

aónánama íráqôniq immá íbêqa yawítíguraapoaq ókaraq íma aónanoe.” téta tínoe.

¹⁵ miráinata meyanîq o-káyúkámá mi-márúkáké oótamma ne-tuqyaammá matáa-kayukama wení aítqaba yoaa númámá éta ibiqá yaráiyátábá yáaqa káinata nékaq itó éta tínoe:

¹⁶ “tirunô. tirunô. anó-maruqtaba tirunô.

naayóbáqá wemá íráqô-toko-karogaron-unakaqtoma umátorena pááqyan-oqtama áwáarara kai-qtátááqnpó anéqa umá yawááq éwaine.

¹⁷ íbêqa kímora-aabaubi wení taíbaq-otamma yawítíguraiye.”

téta tínoe. miráitata anó-kayukama únópi-káárémá awétameta náo-kayukagaraq únópi-káárébi mayaímá kémayaa-kayukagaraq yaímma únópi kéo-kayukagaraq nékaq itó éta

¹⁸ Pébírôniq-marukoni úmûmma káoneta yemá anókaq ááyama tirááe: “náa-marukoqa Pébírôniq anó-marukaa umá wáiyoy?” téta yeráwáqá tirááe.

¹⁹ miráitata yeráwáqá káitôgaraq mamá yeráwáqti yiqnópi kébereta ibiqá ôriq umá kéyareta maará téta tirááe:

“tirunô. tirunô. anó-maruqtaba tirunô.

máqtemma únópi uréire kéi-kaaregomma aboánîq uráa-yuma anón-oqtamma maami-márúpiké mayéwaimanibo kímora-aabaubi yawaráparaae.”

téta tirááe.

²⁰ Áánûqtuni márûpaq-wayukao, Áánûqtuni aokaq-wáyúkáo, timáyíkarai-kayukao, Áánûqtuni amuné-wáyúkáo, timuqá máráaro. wení anónnáma tiwíkaiye. keráwáqtábá Áánûqtuma kéyainena táí-meyamma wenôpaq timákaraiye.

²¹ maamin-áímmá ánatagitana Áánûqtunopake akoqnáa-kaqto-nakoma mórama ummaa-óqtámá múte yaútena únópi iyaabótuwena tiráiyee:

“maamiráráá akoqnáa umá Pébírôniq anó-maruqa Áánûqtu yubáqtuwainaq ókaraq mi-márúqá íáónanoe.

²² miráinata naríq-naraaq-aimma timá itaí-yátáákáráq kaapáún-aagaraq puyaq áama ókaraq mi-márúkáké íma itánoe.

máqte-mayaigon-aaimma ítaraa-kayukama mibáq ókaraq íáónanoe. aáwaaqá kárain-aama ókaraq mibáqá íma itánoe.

²³ ómmá kamá aati-aatimá íma mibáq táganiye.

ókaraq aúgeniq umá ye áúkárîq íyéta íyan-aimma mibáq íma itánoe.

wení meyanîq o-káyúkámá naayóbáqá maa-marábí anó-kayukama máqe-uraae.

waayúkama máqte-marabake kaaqaari-áímmá téta Pébírôni-wayukama uwaatagáán-áímmá timá yímiketa makákááe.

24 maami-márúkáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkátí naaegáráq wení aokaq-wáyúkátí naaegáráq máqtemma maa-márábí yíkakaa-kayukati naaegáráq aónanoe.”

téna akoqnaá-kaqto-nakoma Áánûqtunopake tiráiyé.

19

máqtemma Áánûqtuni márûpake Áánûqtun áwîqa múte yaútaae.

¹ anaaékaqa kemá Yóáane ítaunana Áánûqtuni márûpake anókaq ááyama netuqyaa-káyúkábíké maará téta tirááe:

“Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.

keqtaá yawwéqma kétiwirai-nakoe.

tágama-yataakaraq akoqnaáama wennáé.

² áraikaraq arupúkaraq kéyainaiye.

min-íníkomá wení kumari-yátááqna pó maa-márábí-káyúkammá mamá táíq uráitana Áánûqtu wemmá yáikaiye.

miráitana Áánûqtu anónnáma wení mayaí-wáyúkámá yíkakaiqtaba min-íníkomá táí-meyamma ámikaiye.”

téta tirááe.

³ ánibo yeráwáqá móragaraq tirááe:

“Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.

owé. matúq-matuq umá anó-marukoma ôriq umá úmûmma kéiyé.”

téta tirááe.

⁴ ánibo móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqté anó-kayukagaraq kaayaqté-kaayaqté maéwae kéo-kakogaraq yeráwáqá máqtemma Áánûqtuni aúbáq yipa q agéta nunamummá tirááe. Áánûqtuma wení náápaan-abiqtataraq máitata wekáq maará téta tirááe:

“áraitama waíno. Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.”

⁵ mikáké Áánûqtuni náápaan-abiqtatarake móra-aikoma tiráiyé: “máqtemma Áánûqtuni mayaí-wáyúkáo, Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.

máqtemma mi-káyúkámá yíwîkaraq íma yíwîqa máe-kayukagaraq keráwáre.

Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.”

téna tiráiyé.

típi-típigoni áráaqa Ítuma aaraukárîq wáiyé.

⁶ ánibo kemá Yóáane ítaunana taíbaq-aikoma non-iyaa áara téta wíyôn-aagaraq kítitata maará téta tirááe:

“Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.

uyátárai-nakoma ketáái Áánûqtu máqten-akoqnaagaraq áaimma átáma yabi ínena kéiyé.

⁷ ketáámá íráqô-tiyaqa maréqtaa timuqá máránatao.

tipi-típi-araakoma Ítuma wení aaraukárîq í-yátááqá kéipoaqtaa
wení tágama-yataakaq aónaaro.

ketáámá wenánáakaa yokaa uráananataa

⁸ Áánûqtu keqtáámá áwáarara karáina-waayan-unakaqtoma
umátikaniqtaae.”

téta tirááe. maamirán-únákáqtómá Áánûqtuni aokaq-
wáyúkámá kúberewaone yeqtí kateko-yátááqá uráaqtababoata
kéguberaae.

⁹ ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma ketê i-wáílgómá timá
tímkaiye: “maamin-áímmá aúbama agayaa. tipi-típi-araakoni
aaraukákáq-ááwáqtábá yááyaa-kayukama yimuqá kémaraae.” téna
timá tímkaiye.

¹⁰ wekákq nunamummá timákanaae téq kemá wanaítaupi
tipaq aguráune. miráimanibo wemá timá tímkaiye: “Íma
miraráá uwo. Áánûqtukaq wenamá nunamummá tiyo.
egaráq enábâqawaaraayuma Ítuqtaba itáíq-itaiq oníkáá umá
kegaráq paá Áánûqtuni mayái-náqá máune. ketáá máqtemma
árain-aimma Ítuma tiráátiqtaa mayéqtaraa mórabi kéunatae.” téna
tiráíye.

maamin-áímmá Ítuma tiráátirain-aimma Áánûqtuni amuné-
wáyúkámá tiráan-aikaraq Aábike mimórámá mi-kááyáq-áímmá
pááq urááye.

móra-nakoma waayán-ótígóní ámûraaq máqe-uraiye.

¹¹ kemá Yóáane aónáúnana oqtamá íyénikaa umá Áánûqtuni
márûpi aónaraune. mibákq waayán-ótímá móra-nakoma ámûraaq
máqe-uraiye. ámûraaq mái-nakoma itáíq-itaiq umá yáqtorai-
nakoe árai-nakoe weqtábá tirááe. arupúkaraq keyainena arupú-
aaiqtaba ááíqá kéíye.

¹² wenaúrakoma íraráá kégaitana wení aqnókáqá netuqyaa-
náápáá-kámóqá wáqe-uraiye. móra-awiqa aneqá agamakáimma
móra-nakoma wanáaimma kanaaráq íma kéitaiye. wenamá
wenáaimma kéitaiye.

¹³ wení unáákáqtóma naaegómá yawááq uráitata áwîqa
yamá ámikaamma maará téta tirááe: “Áánûqtuni watáae.” téta
tirááe.

¹⁴ Áánûqtuni márûpake ááíq-i-wayukama yeráwáqtí waayán-
ótígóní ámûraaq máeta yeráwáqtí yineqá waayán-únákátó
umátoreta min-nákóní anaaé waqméta urááe.

¹⁵ áqnáabaq yeráwáqtí anómma wi-nákóní óyaupike áama
ôriq umá naimmá tokóru-yakaaa-puma yayaitana minnánapo
Ítuqtaba íma itáan-araukaqa yíkaminíye. ánibo wemá akoqnáá-
yatanapo aarawaamá yabíkéna wemá wenamááríq ánná-
aramma yatámma anommá kaqmá yayáinana miraráá umá

wení namuro-wáyúkámá yatamíniye. máqten-akoqnaama matáin-Aanuqtu wení áyamma mirá umáyikaniye.

¹⁶ ániibo maamin-nákóní árûkaq kúberai-unakaqtorakaraq móra-awíqa maará téna wáqe-uraiye: “yabíkáa-kayukati yabíkáinakoe. uyátáráa-kayukati uyátárai-nakoe.” téna agatáiyé.

¹⁷⁻¹⁸ ániibo kemá Yóáane aónaraunana mórama Áánûqtunopake kaqtó-nakoma aaqá kaipí itó éna anókaq ááyama yanaa arabé uréire o-númámá timá yímikaiye:

“yayorupamá Áánûqtuni anón-aawakaq áíkuyoro.

anómma yabíkáa-kayukati yúgaraq ááiq-i-wayukati kawáá-wáyúkátí yúgaraq yama naaro.

akoqnáa-wayukati yúgaraq oótigoni yúgaraq oóti ámûraaq máe-kayukati yúgaraq naaro.

máqtemma yíwîkaraq-wayukama íma yíwîqa máe-wayukagaraq mayái-wáyúkámá ápéqa mayáa-kayukama ápéqa ímayaa-kayukagaraq yeqtí yúma yama naaro.”

téna anókaq ááyama timá yímikaiye.

¹⁹ miráita kemá aónaraunana min-ábááq-wákómá maa-marábí anómma yabíkáa-kayukagaraq yeqtí ááiq-i-wayukagaraq máqtemma yama áíkuteta oótigoni ámûraaq máqe-urai-nakomma wení ááiq-i-wayukagaraq ááíqa íneta yokaa urááe.

²⁰ miráimanibo abááq-wákógaráq kaaqaari-ámúné-nákótê anón-awaameqa abááq-wákóní aúbáq tarôq urái-nakoma ánnáma umáyikaraiye. anón-awaameqa máqte-kayukama abááq-wákóní awaaméq-áúbámá matáa-kayukama wení amakókáq nuna-mummá tiráa-kayukama wé makákáiyé. yenákámá íbukaabo yúwaraiaraq nokaayúnóbáqá iyaabótukaae. mi-nókááyúmmá iragáráq uwaa-áitókáráq kégaiye.

²¹ miráitana anó-naqa oótigoni ámûraaq máqe-urai-nakoma tokóru-yamma wenóyaupike yayaitana minnánapo tébakaq-wayukama yíkamitata pukááe. maami-káyúkátí yúgoni amaqa máqte-numagoma nétáá-nétáá umá namá ógikaae.

20

Tááqtaama taíganin-auqa (1,000 karitimaatima) ánnáma uráiyé.

¹ kemá Yóáane aónaraunana mórama Áánûqtuni márûpake kaqtó-nakoma kukáiyé. ániibo min-nákóní ayáápimma akoqnáá ánnáma (téini) matoréna abeyúmmá íma wáin-aitanobaq kíma matokáiyé.

² miráitana naayó-kúmúrókómá áwîqa Tááqtaama min-nákómá yáqtokena akoqnáá-annarake atáá-uyakaitana taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) anó-kumurokoma miráuma máqe-uraiye.

³ áni^{bo} Áánûqtuni kaqtó-nakoma wemmá yaúma abeyúmmá íma wáin-aitanobaq iyaabótuwena yawááq umá aráápatukaiye. miráuma Tááqtaama móragaraq kaaqaari-áímmá waayúkama íma timá yímikaiye. miráinata taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) mainata anaaékaq pááqya-kanaama ayúwáiyana uréire íniye.

⁴ áni^{bo} kemá aónaraunana yaímma náápaan-abiqtataraq yainai-wáyúkámá Áánûqtu aúyáq yíkái-kayukama maraq máqe-uraae. miráita yaímma-wayukama Ítuqtaba Áánûqtuni watáayabagaraq tiráápoata yetiqnómá arákáawaq yeqtí yirun-iyápómá aónaraune. mi-káyúkámá abááq-wákókárábi wení amakókáq nunamummá ítéta wení awaaméq-áúbámá yúwáayakarabi iyáákaqa íma matáápoata pukáápike aúwaraimma mayéta Ítu Káríqtogaraq taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) yabíkááe.

⁵ áni^{bo} tébakaq pukáa-kayukama íma yú waráamanibo taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) yáwítata aúwaraimma matááe. mi-kánáaráq áqnáabariq umá pukáápike itó-i-kanaae.

⁶ mi-káyúkámá pukáapikemma áqnáabariq umá itó-uraiya-kayukama yimuqá kémareta aokarîq umá mááe. anaaékaqa mórama pui-yátáákóní akoqnáama aménáápáqá íma mánomanibo Áánûqtugaraq Ítugaraq yenákátí anó-monoq-wayukama maéta yeráwáqá Ítugaraq taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) yabi ínoe.

Tááqtaama táí-meyamma matáíye.

⁷ anaaékaqa taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) ánatainana Tááqtaama ánnáma ayútuwena

⁸ máqten-ayapaq-marabaq waayúkama áíqma yorupa ínata ááiqa yokaa ínoe. yorupa-káyúkámá anómma yabíkái-naqa áwîqa Agóga wení waátá-marukoni waayúkaraa mánoe. mi-márúkón áwîqa Méíogae. Tááqtaani ááiqa-i-wayukama únókóní kegébaraa umá taígani mánoe.

⁹ miráinata yeráwáqá máqte-marabaq araaraa kéeta Áánûqtuni waayúkati káimma Áánûqtu ákáin-anomaruqtabagaraq yeráwáqá yáuturaae. miráimanibo Áánûqtuni márûpake iragómá kukéna maamin-ááiqa-í-wáyúkammá kamá ánataraae.

¹⁰ áni^{bo} Tááqtaama maami-káyúkámá kaaqaari-áímmá timá yímikaitana Tááqtaamma Áánûqtuma yáuma nokaayúnóbáq iragógáráq uwaa-áítógómá kéi-nokaayunobaq iyaabótukaiye. mibáq abááq-wákáráq kaaqaari-ámúné-nákáráqá mááyakaq Tááqtaama kúmitata yeráwáqá kaumotá umá wágáawabi nokáamma yíqa ôriq umá maqtúq-matuq kéinata mánoe.

anómma yainái-kánáámá abarokáq uráiyē.

11 kemá Yóáane aónaraunana anómma waayán-ábíqtátámá wáqe-uraiye. min-nákómá mikáq máqe-uraitana wenôpake maragáráq aabayákáráq ikatíq éta aúyoreqeta urááe. yeq-timáákaq íma wáqe-uraiye.

12 ánibo pukáa-kayukama yíwîqa wái-kayukagaraq yíwîqa íma wái-kayukagaraq abíqtátágóní aúbáq itó-uraawaq aónaraune. káqon-uba-wannaama matúq-matuq í-áwíkáráq agátataae. mi-kánnáábí káonena pukáa-kayukama nôrawabi uráa-qtataakomma yeráwáqá yainániye. aúba-wannaama áqa agátataae.

13 máqtemma únópí pukáamma únókómá yeráwáqá yauwéqma yukáiyē. áítanobaqa pukuráa-kayukama yeráwákáráq yauwéqma yiréta máqtemma nôrawabi uráa-qtataaqtaba yáikaiye.

14 miráitana áitayamma yéta puí-yátáákaráq yáuma nokaayúnóbáqá iramá uwaa-áitógáráq kékainobaq iyaabótukaiye. minnáma anaaékaq yauwéqma kaayaq táoriq umá pukáa-kanaae.

15 ánibo aamá yainái-nakoma matúq-matuq umá mái-wannaabimma aónaimma móra-waigoni áwîqa íma wáqe-uraitana wemmá yáuma nokaayúnóbáq irá kégainobaq iyaabótukaiye.

21

aúge-maragaraq wíyôkaraq

1 kemá Yóáane aónaraunama aúge-maragaraq wíyôkaraq wáqe-uraiye. áqnábaq-maragaraq aabayákáráq yáwítana únómmá ôkaraq íma wáqe-uraiye.

2 miráita aokaq-márúqá aónaraunama mi-márúkóní áwîqa aúge-Yerutaare wáqe-uraiye. Áánûqtuni márûpake kukéna aaragómá waamá mayánéna iníkáá umá wenaneqá matawékaraq kétaqaiye.

3 ánibo ítaraunana náápaan-abíqtatarake móra-aimma maará téna anókaq ááyama tiráiyē: “aónaaro. íbêqa Áánûqtuni amááqa waayúkabi wáiyē. wemá yetê mániye. yeráwáqá wení aarawaamá maíyana Áánûqtuma wenamáárîq yeráwáqtí aúkápimma mániye.

4 miráinata Áánûqtuma wenamáárîq yeráwáqtí máqte-yiqnuma mamá kokoq umáyikaneta naayó-qtátááqá yáuraipoata ôkaraq ípuyeta ôkaraq yoaa núnu íéta ôkaraq ibiqá íma yaréta ôkaraq yú-yiqa íma íniye.” téna min-áikómá tiráiyē.

5 ánibo anó-naapaan-abíqtataraq mái-nakoma maará téna tiráiyē: “aónaaro. máqte-qtataaqa aúgemma tarôq kéune.” téna

ókaraq tiráiyē: “maamin-áímmá wannaabí agayaaō. máqte-kayukama maamin-áímmá mayáiyana akoqnáá umáyikaniye. árain-aimiye.” téna tiráiyē.

⁶ ániō wemá óqa maará téna timá tímikaiye: “maami-qtátááqá abarokáq umá kánataiyē. máqte-qtataaqtaba kemá kenamááríq áqnáabariq éq aqtórakáráq máune. náawanabi nonáá ákáinama watúq-watuq umá wái-poqnopike paá aménúne.

⁷ ániō móra-nakoma ááiqá umá uyátainikaa umá ketáama waráinna-nakoma maami-qtátááqá wemá mayániye. kemá wení Áánûqtu máenana wemá ketáanima mániye.

⁸ ániō yaímma-wayukama náayuwabi yáaqa kéikateta itáiq-itaiq umá iyáqtoraa-kayukama táí-aaimma taróq íya-kayukagaraq yíkamma utai-wáyúkágáráq kumari-yátáákáráq íya-kayukagaraq iraaq-wáyúkágáráq awéqa íya-kayukagaraq kaaqaari-áímmá tiráiya-kayukagaraq máqtemma yeráwáqá nokaayunóbáqá mánoe. iramá uwaaq-áitógáráq kégai-nobaq mánoe. minnáma anaaékaq-pui-yataare.

aúge-Yerutaare.

⁹ ániō mórama abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake wení táápepimma waayúkama mamá táíq í-yátáákáráq kaayaqté-kaayaqte-yataaqa anaaékaq mamá abarokáq ínena miráitana ketópaq Yóáanekaq iréna maará téna timá tímikaiye: “íyo. tipí-tipí-araakoni aúgen-inimma mayáanikaa umá wení waayúkama yiwíráimma aráátēnune.” téna timá tímikaiye.

¹⁰ ániō ketaágoma kemmá mamá akoqnáá kéitana ayáqtááq-anubaq tíwíqmena aúgemma aokaq-márúqá áwîqa Yérútáárebaq Áánûqtuni márûpake kúmîmma tiráátiraiye.

¹¹ maamin-áúgé-márúpímmá Áánûqtuni tágama-yataakoma íraqôn-oqtakoma áwáarara kainíkáá umá tágariye.

¹² ániō maami-márúqá anómma ayáqtáá-kuruma wáitana mi-kúrúgómá títaupake kaayaq-óqtámá wáqe-uráiye. miráitana títaupake kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake móra-mora umá máqten-oqtaraqa máqe-uraawana títaupake kaayaq-ítirááéó-ánná-wáyúkátí yíwîqa móra-mora umá máqten-oqtaraqa wáqe-uráiye.

¹³ maami-márúkóní kururáqá aabaúma utain-áúkápáq kaumo-óqtámá wáitana aabaúma kubéráipaqa kaumo-óqtámá wáitana téba-teba-aukapaqa miráuma kaumo-óqtámá wáqe-uráiye.

¹⁴ ániō maami-márúkómá títaupake kaayaqá anón-oqtakaraaqa aménáápáqá wáitana min-óqtákáqá móra-mora umá títaupake kayaaqá tipí-tipí-araakoni tímáyíkaraa-kayukati yíwîqa wáqe-uráiye.

15 ániibo mi-káqtó-nákómá aamá kétima-timena ayáápipimma maami-ánó-márúqá oqtagáráq kurugáráq maqmá aónanimma áwáarara kai-tátámá matoréna máqe-uraiye.

16 maami-márúqá máqten-aukapaqa móraiq umá yáumatamma wáqe-uraiye. Áánûqtuni kaqtó-nakoma maami-márúqá maqmá aónaraimma ayáqtááqa nékaq anó-maruqa (2,415 km) wáqe-uraiye. kokupaqá móraiq umá (2,415 km) wáqe-uraiye.

17 ániibo maami-kúrúma yanaammô utáimma wayúkama miráoniq umá maqmá aónaraimma ayáqtááqa (144 m) wáqe-uraiye.

18 maami-márúkóni kurumá íraqôn-oqtakake tarôq uréna kuru aúkáapimma mi-márúqá áwáarara kégaitana nokoráá uráiyee.

19 miráitana maami-kúrúgóni aménáápáqá títaupake kaayaq-íraqón-óqtákáq anón-oqtan-awiqa pááqyan-oqtama áwáarara kégai-qtataaqa aráápamakaiye. áqnáabaq-oqta-karaaqa mara-áyán-óqtámmá wáqe-uraiye. mamá mikáq-óqtá-karááqá tokôn-oqtama wáqe-uraiye. anaaékaqa awígíioq naráin-oqtakaraq yaaénagaraq

20 abutákáráq kawaan-áigáráq eqábugaraq tubú áyáuraakaraq waayákáráq karogarokáráq kaqma-wáyúkáákáráq múma aqtóráqá írêq-oqta-karaaqa ikuron arakáá uráiyee.

21 máqtemma títaupake kayaaq-óqtáráqá wayámmá anó-puyakaakake tarôq uréna mi-márúkóni anón-amma áwáarara kégaitana aónama yútínikaa umá umákaiye.

22 ániibo kemá Yóáane aónaraunama anó-monoq-namma mi-márúkáqá íma wáqe-uraiye. ímiye. Áánûqtuma máqten-akoqnaagaraq tipi-típi-araakoma Ítute yenamáa yenákámá anó-monoq-nakaa umá máqe-uraaye.

23 Áánûqtuni tágama-yataakoma mi-márúkáqá aakáá kamá tágékaitana tipi-típi-araakoma mi-márúkóni ókáá kéiyee. aati-aatimá tágaikaiq kéipoana aabaúkáráq wíyôkaraqtaba íiyee.

24 miráinata waayúkama máqte-marabake mi-tágámá-yátááqá aónéta yetáaimma yabi ínoe. marabiké anómma yabikáa-kayukama yeráwáqtí kateko-yátááqá akoqnáa-yataakaraq méta mi-márúkáqá uyáberanoe.

25 mi-márúkáqá wágáama oqtamá íma umá áuyaranoe. ániibo aati-aatimá mibáq kumayuqá íma aurániye.

26 miráinata máqte-kamaanima yeráwáqtí tágama-yataaqa yaagumá-yataakaraq ma méta mi-márúkáq uyáberanoe.

27 ániibo máqtemma íma arutáinna-yataakaraq naayó-mánikónôpake-qtataakaraq mi-márúkáq ma méta íma kanaaráq uyáberanoe. waayúkama kaaqaari-áímmá téta Áánûqtun-

aama íkewaraa-kayukama íma kanaarâq uyáberanomanibo mi-káyúkámá tipí-típi-araakoni aúba-wannaabi matúq-matuq í-yíwíkarâq yetíwîqa agamakáina-wayukama kanaarâq mi-márúpáqá uyáberano.

22

matúq-matuq umá mái-yagaraq matúq-matuq umá mái-nomma

1-2 kemá Yóáne kaqtó-nakoma Áánûqtunopake mórama anó-nomma matúq-matuq umá mái-nomma tiráátiraiye. maaminókómá yóiqá aónai-yataaqa kaapókáá uráiyé. Áánûqtuyaa tipí-típi-araakoni náápaan-abiqtatarake maami-nókómá kukéna mi-márúkóní anón-akoni aúkáapimma kukáiyé. mi-márúkóní anón-akoni aúkáapimma téba-teba-aukapaqa matúq-matuq umá mái-yama wáena máqte-karitimaatigoni móra-mora-wiyokaqa arammá kéiyaiye. ániibo mi-tágóní ánagoma aarawaamá mamá yeráwáqá íráqôniq uráiyé.

3 mi-márúkáqá mórama Áánûqtuma íma ákáina-yataaqa íma wániye.

mi-márúkón aúkáapimma Áánûqtuyaa tipí-típi-araakoni náápaan-abiqtatama wániye. Áánûqtuni mayái-wáyúkámá wekáq nunamummá tínoe.

4 Áánûqtun óipi yeráwáqá aónanoe. ániibo wenáwîqa yeráwáqtí yúwáayakaq agamarániye.

5 kumayuqá íma auráinana ókárâq aaqá kaiyábágáráqtábá mibáq íma íyé. ímiye. uyátárai-nakoma Áánûqtuma wení tágama-yataakoma yeqtôpaq tágayikainata yeráwáqá wetê matúq-matuq umá yabi ínoe.

Îtuma yauwéqma kumíniye.

6 ániibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma tímá tímikaiye: “áre. maan-áímmá waayúkama mayétama umáyikaniye. árain-aine. uyátárai-nakoma Áánûqtu wenaágoma wení amuné-wáyúkámá keyimitata watáama tirááe. móra kaqtó-nakoma wenôpake tímá káitana máqte-qtataaqa pááqya-kanaabi abarokâq ínîqtaba wení mayái-wáyúkámá yiráátiraiye.” téna tímá tímikaiye.

7 ániibo Îtuma téna tiráiyé: “aónaaro. kemá pááqya-kanaabi keráwáqtôpaq yayamá yénúne. ániibo yeráwáqá náayuwabi maami-kánnáábí wáin-amune-aimma mayétama mi-káyúkámá yimuqá kémaraae.” téna Îtuma tiráiyé.

8 Yóáne kemá marái-qtataaqa itéq aónaraune. ánatatuweqa maami-qtátááqá tiráátirai-kaqto-nakoni aítaupi tipaq atéq nunamummá wekáq áaimma átáma ténáae túnnamanibo

⁹ wemá timá tímikaiye: “emá íma mirá uwo. kemá etêgaraq amuné-wáyúkágáráq enábâqawaaraa-kayukagaraq maami-kánnáábí wáin-aimma kéwaraa-kayukagaraq paá mayái-náqúne. Áánûqtuma wenamáa wekáq nunamummá tiyo.” téna

¹⁰ ániibo ókaraq timá tímikaiye: “Áánûqtuni amuné-áímmá maami-kánnáábí wáimma íma mamá áuyoqtuwaa. ímibo abarokáq ínî-kanaama waaqókárîq kéiyé.

¹¹ náayuwabi táí-yaaimma tárôq kéiya-yuma móragaraq paá tarôq oro. náayuwabi kumari-yááímmá tarôq kéiya-yuma móragaraq paá tarôq oro. ániibo náayuwabi íráqô-qtataariq kéiya-yuma móragaraq paá íráqô-qtataariq oro. náayuwabi aokaq kéiya-yuma móragaraq paá aokaq oro.

¹² Ítuma téna tiráiyé: “aónaaro. kemá pááqya-kanaabi kumónúne. kemá máqte-kayukati meyáímmá maméq kumónúne. ániibo kemá yauwéqma máqte-kayukama móra-mora umá nôrawabi uráan-awaataqa yiménúne.

¹³ kemá máqte-qtataaqtabama áqnáabakaraq írêkaraq kemá máqte-qtataaqtabama áaikaraq aqtógáráq kemá máune.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁴ aarawaamá yeráwáqtí kúmiq-yataaqa paábaq matawáiya-kayukama unáákáqtôma tete okáá umá yimuqá kémaraae. yeráwáqá kanaaráq matúq-matuq umá máí-yagoni arammá kéneta yeráwáqá kanaaráq maami-márúkóní oqtaráqá uyáberanoé.

¹⁵ miráimanibo kebo-yátáárîq o-káyúkámá uwaatagáá-káyúkágáráq kumari-yátáárîq o-káyúkágáráq waayúkama yíkamma pukáiya-kayukagaraq maníkókáq nunamummá tiráiya-kayukagaraq kaaqaari-áíqtábá yimuqá kémaraa-kayukagaraq kaaqaari-áímmá te-káyúkágáráq máápaq mánoé.

¹⁶ Ítuma mirá téna tiráiyé: “kéma Ítuma ketí kaqtó-nakomma timákaunana maamin-áímmá maména keráwáqtôpaq kukéna itáíq-itaiq í-wáyúkámá mórabi áíkutaawana kétima-timiye. kemá Tébitin-annabiken-anure. Tébitin-annabiken áráakogaraq kemá máune. miráuma nokáápaq-wiyyoqa kamá kétagaune.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁷ ániibo Áánûqtuni Aokaq-Áágógáráq tipi-típi-araakoma Ítuni waayúkagaraq aaramá mayáanikaa umá yiwíkai-kayukama “yero” téta náayuwabi maamin-áímmá ítaraa-kayukagaraq “yero” téta tero.

owé. móra-nakoma nonáá ákáinana yínaqa matúq-matuq-nomma paá aménúne.

¹⁸ Áánûqtuni amuné-áímmá maami-kánnáábí ítaraa-kayukama kemá Yóáane kékén-áímmá máqtemma kétima-yimune.

móra-waigoma maamin-áikóní ámûraq óq-aimma ténama mitái-méyámmá maami-kánnáábí tirái-meyamma min-nákómá mayániye.

¹⁹ ánibo móra-nakoma maami-kánnáábíké móra-aimma mamá paábaq yuwáinna-nakoma Áánûqtu téna “maami-kánnáábí tiráimaruqa íma mayéna matúq-matuq umá máiyagoni arammá íma nániye.” téna Áánûqtu tiráiyé.

²⁰ maamin-nákómá téna “maamirái-qtataaqa áraíne.” téna wemá tiráiyé: “owé. kemá pááqya-kanaabi kumónúne.” téna tiráiyé.

Yóáane téna “waíno. uyátaráana-nako, iyo.” téna tiráiyé.

²¹ uyátárai-nakoma Ítuni íráqô-qtataaqa máqte-kayukate waíno. áre. miráuma waíno.